Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 230 (10827) | 1978 чылдың октябрь 4, среда | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ССРЭ КОНСТИТУЦИЯЗЫНЫҢ БИР ЧЫЛ ОЮНГА—ШАЛЫПЧЫ КҮШ-АЖЫЛ

СЭКП ОБКОМУНУҢ БЮРОЗУНДА, ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ, ОБЛПРОФЧӨВҮЛЕЛДЕ БОЛГАШ ВЛКСМ ОБКОМУНДА

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому сентябрьның үшкү он хонуунда мал чеми белеткээр талазы-биле районнарның социалистиг чарыжының түңнелдерин чугаалажып көргеш, сентябрь 29-ка чедир сигенни 119 муң тоннаны белеткээн азы онаалданың 72,4 хуузун күүсеткен, сенажты—21,9 муң тоннаны (42,1 хуу), витаминниг сиген далганын 4,5 муң тоннаны (51,9 хуу), будук-бүрү мал чемин 5,6 муң тоннаны (70,5 хуу) белеткээн, 140,7 муң тонна силосту салган.

Эрткен он хонук дургузунда ниитизи-биле мал чеми белеткээр талазы-биле онаалданы чемгерилге единицазы-биле алырга, Мөңгүн-Тайга районнуң совхозтары 108,8 хуу болгаш Тожу районнуң ажыл-агыйлары 101,3 хуу күүсеткеннер. Өвүр, Тес-Хем болгаш Бай-Тайга районнарның мал чеминиң белеткекчилери элээн бедик немей өзүлдени чедип алган, ол өзүлде тус-тузунда 9,7; 6,7 болгаш 3,7 хуу болган.

Оон-биле кады Бии-Хем, Каа-Хем, Улуг-Хем болгаш Таңды районнарның ажыл-агыйлары мал чеми белеткээриниң планын чүгле 41,1—46,7 хуу күүсеткеннер, ынчангаш олар мал чемин мөөңнээр талазы-биле немелде хемчеглерни ап чорудар ужурлуг.

СЭКП обкомунуң бюрозунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң **доктаадыры болза:**

1978 чылдың сентябрьның үшкү он хонуунда мал чеми белеткээр талазы-биле социалистиг чарыштың тиилекчилери деп санаарлар болза:

— төп зонадан — **Тожу район** (СЭКП райкомунуң секретары С. К. Орус-оол, райкүүском даргазы Д. О. Дарган, ВЛКСМ райкомунуң секретары П. В. Тулуш);

— барыын зонадан — **Бай-Тайга район** (СЭКП райкомунуң секретары Д. С. Дажыы-оол, райкүүском даргазы П. У. Успун, ВЛКСМ райкомунуң секретары С. Д. Демдек);

— мурнуу зонадан — **Өвүр район** (СЭКП райкомунуң секретары Ч. Х. Ооржак, райкүүском даргазы А. Б. Семис-оол, ВЛКСМ райкомунуң секретары С. М. Достай).

Тожу, Бай-Тайга болгаш Өвүр районнарга СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчилир Кызыл туктарын болгаш район бүрүзүнге 200—200 рубльдиң шаңналын тывысыр.

Күскү кедээ ажыл-агый ажылдарын—ажаалданы доозарын, мал чемин белеткээрин база ону фермаларга болгаш кышкы турлагларга чедирерин, чурттаар бажыңнарны база мал кажааларын септээрин, малдың кыштаглаашкынын эрттиреринге организастап ажыл-агыйжы бүгү белеткелдиң темпилерин дүргедедир талазы-биле хемчеглерни ап чорударын СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, ВЛКСМ райкомнарынга, кедээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилел райкомнарынга, кедээ Советтерге, партияның болгаш комсомолдуң эге организацияларынга, ажылчын комитеттеринге, совхозтар директорларынга даасткан.

ҮШ ЧЫЛДЫЫН КҮҮСЕДИПКЕН

Ажылчы чоннарның бүгү-ле коллективтери-биле бир дөмей, «Тыва тудуг» трестиң тудугжулары, монтажчылары болгаш транспортчулары совет улустуң амыдыралында улуг болуушкун—ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюн күш-ажылчы тиилелгелер-биле ужуражыр дээш социалистиг чарышты чыл эгезинден бээр калбартып келген. Ол байырлалга алдар кылдыр тудугжулар коллективтериниң хөй кезии бедик социалистиг хүлээлгени алган. Бо хүннерде, каан улуг байырлалга чедир каш-ла хонук артканда, чамдык түңнелдерин үндүрүп болур апарган.

48-ки тудуг эргелелинде коммунист Е. С. Бизяеганың удурткан комсомолчу-аныяктарның штукатурщулар бригадазы чарышка эң эки көргүзүглерни чедип ап, мурнуку одуругда чоруп турар. Ол бригада беш чылдың эгезинден бээр ниитизи-биле 200 муң ажыг рубльдиң шеверлел ажылдарын кылган. Ооң дузазы-биле чаңгыс эвес тудугну күрүне комиссиязынга эки деп демдектиг дужаар аргалыг болган. Оңгу беш чылдың үшкү чылының эгезинден бээр коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп хүндүлүг ат дээш демисежип турар ол бригада № 4 болгаш 17, кайызы-даа 129 квартиралыг бажыңнарның, 280 орунуг уруглар садының, политехниктиг институттуң, 70 квартиралыг бажыңның штукатур-маляр ажылдарын эки шынарлыг кылып доосканн. Амгы үеде Е. Бизяеваның бригадазы республика найысылалында «Турист» гостиницаның штукатур ажылдарын доозар деп турар. Дуржулгалыг тудугжу Екатерина Сергеевнаның удуртулгазы-биле найыралдыг коллектив тургустунган. Ооң 21 кежигүннери шупту-ла хоорайның профтехучилищезин доосканн, аныяк специалистер. Коммунист З. Шыырап, З. Оюн, Р. Иконникова, З. Янчилина, А. Райкова, А. Моңгуш, Л. Ооржак болгаш өскелер-даа ажылдалга кирер аалчылар бажыңының тудуунда база-ла шалыпчы ёзу-биле ажылдап турар. Оларның иштинден Агафья Райкова эрткен неделяда чарыштың бирги черин ээлээш, Москвада УАЧД-же баар халас путёвка-биле шаңнаткан.

«Кызыл тудуг» эргелелинде А. Д. Воронинниң удурткан комплекстиг бригадазы хүлээлгезин ийи ай мурнай күүседип, эргелелдиң бүгү бригадаларының социалистиг чарыжынга эрткен тос айлар түңнели-биле бирги черже үнген: тос айлар планын ёзугаар 250 муң рубльдиң тудуг ажылын кылыр турганы, ону 296 муң рубль кылдыр боттандырган. Ооң-биле чергелештир күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 25 хуу бедээн. Ындыг түңнелди бо коллектив хамыктың мурнунда хүлээлге күүседири дээш чарышты күштелдирип, бригада керээзин ёзугаар ажылдаарынче шилчээниниң ачызында чедип алганын демдеглээр херек.

ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнга алдар кылдыр алган хүлээлгезин күүседип, оңгу беш чылдың үшкү чылының программазын күүседипкен коллективтерни болгаш тус-тус кижилерни хөй-ну көргүзүп болур. Оларга 48-ки тудуг эргелелинде коммунист Валентина Борбак-оолдуң болгаш Раиса Григоровичиниң, 81-ги эргелелде—Николай Куппоовтуң болгаш Анатолий Антипинниң, «Кызыл үлетпүр тудугда»— К. Кужугеттиң бригадалары хамааржып турар. Н. Куппоовтуң бригадазы бо чылын кижи бүрүзүнге онаапштыр 14 муң хире рубльдиң тудуг ажылдарын кылырын чедип алган. Ол база-ла социалистиг хүлээлгениң бир нетелдеза турган. Бо бригадалар планныг даалганы болгаш социалистиг хүлээлгени бүдүн-чартык, ийи ай мурнай күүседипкен. А Р. Григоровичиниң бригадазы бо чылдың ийиги кварталының түңнелдери-биле «Красноярск кол тудуг» чарыжынга ийиги черни ап, акша-биле шаңнаткан.

«Тыва тудуг» трестиң тудугжу коллективтериниң эки ажылдап, социалистиг хүлээлгелерни херек кырында күүседиринге 14-кү тудуг эргелелиниң болгаш № 12 автобазаның механизаторларының, чолаачыларының эки ажылы улуг идиглиг боон турарын айтыр херек. Чижээ, 14-кү тудуг эргелелиниң он кежигүннери оңгу беш чылдың үш чылының планын ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнга утуштур күүседирин даап турганнар. Бульдозер башкарыкчылары Николай Семёнов, Иван Фролов, экскаваторжулар Эльмояров, Медведев олар хүлээлгелерин күүседипкеш, ам беш чылдың дөрткү чылының үлүүнче эгелеп кирипкеннер.

12 дугаар автобазаның он ажыг чолаачылары беш чылдың үш чылының даалгазын күүседипкенин рапорттаан. Оларның аразында Анатолий Иванович Возный 1979 чылдың май, Леонид Кондратович Никитин—ноябрь, а Сергей Игнатьевич Осипов биле Сергей Данилович Ващковцев олар — оңгу беш чылдың сөөлгү чылының үлүүнде ажылдап турарлар.

ҮЛЕГЕРИН КӨРГҮСКЕН

Таңды районда С. Тока аттыг совхозтуң хоочун чолаачыларының бирээзи Чадамба Чамыяң бо сезонуң дургузунда совхозтуң ажаап ап турар картошказын сөөртүрүнге үлегерлиг чорукту көргүзүп турар. Ол хүнде 20 тонна картофельди шөлден складче сөөртүр турган, планын ажыр күүседип, хүнде 30 тоннаны чедирип, социалистиг чарыштың бирги одуруунда чоруп турар.

Чадамба Чамыяң ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнга утуштур алган социалистиг хүлээлгезин чедиишкинниг күүседир дээш ам-даа шудургу ажылдап турар.

О. ОБЕЕН.

АЖЫГЛААН БОЛЗА...

Кызыл районда «Тиилелге» совхоз бо чылын агаар-бойдустуң таарымча чок болганы-биле элээн хөй га черлерниң дүжүдүн актылап үндүр бижиир ужурга таварышкан. Ынчалзажок ол үндүр бижиттинген дүжүттү мал чеминге дергелээр кылдыр кезип ажаап албайн, малга чаа састырып, төтчеглеп турары карактан чаржынчыг-дыр.

Совхозтуң № 3 болгаш 6 ховуу бригадаларының тарылга шөлдеринде үндүр бижиттинген тараанның бедик барык дискек караа ажып турар, а аразында үнген янзы-бүрү ногаан үнүштерниң чаагайын канчаар! Чижээ, № 6 бригаданың шөлүнде «чеди түс» деп адап турары 700 га черниң дүжүдү шуут кагдынган боор турар.

Ол хиреде бо чылын совхоз мал чемин Өвүр районнуң девискээри ырак-узак Ак-Чыраадан барып белеткээр ужурга албадаттырган хирезинде-ле бодунуң холу-биле өстүрүп алган «Годаныңда» тараазын «үндүр бижээнивис» дээш, мал чеминге ажыглавайн, каалганы ажыл-агыйжы эвес чорукту түңнели боор-дур.

Ниитиниң байлаа мынчаар хумага чок көрдүнүп турда, совхозтуң дирекциязы, Кур-Чер кедээ Совединиң күүскому болгаш улусчу контроль органнары чогуур хемчээн албайн турары таарышпас.

А. БОРБАК-ООЛ.

Автомобильдерниң техниктиг ажаалда станциязының септекчи-слесары Чадамба Кыргысович Биче-оол оңгу беш чылдың үшкү чылының тос айлар даалгазын 120 хуу күүсеткен. Ол чүгле мурнакчы эвес, харын база аныяктарның дагдыныкчызы. Сөөлгү үеде ол бодунуң арга-мергежилинге 6 кижини өөреткен, олар ам тус-найлаң ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: станцияның эң дээре мастерлериниң бирээзи Ч. К. Биче-оол аныяк ажылчын Юрий Кащеевке дуржулгазын дамчыдып тур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

УДУРТУР КАДРЛАР ДАРГАННААР ЧЕР

ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый академиязын ажыдарынга холбаштыр октябрь 2-де Москвага байырлыг хурал болган.

Президиумда — СЭКП ТК-ның секретары В. И. Долгих, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң харысаалгалыг ажылдакчылары, эртемденнер.

Экономиканы эргелеп башкарарының удуртур кадрларын белеткээр талазы-биле чурттуң кол төвү—ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый академиязын ажыдып турары-биле холбаштыр СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даалгазын ёзугаар В. И. Долгих чыылганнарга чүректиң хандызындан байыр чедирген болгаш ажыл-ишке база өөредилгеге улуг чедиишкиннерлиг болуңар деп СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтен чаагай күзээшкиннерин дамчыткан.

Ажыл-агыйга удуртулганы сайзыраңгайжыдарынче партияның Төп Комитеди болгаш чазак улуг кичээнгей салып турар деп, оратор чугаалаан. Бүдүрүлгени, күш-ажылчы коллективтерни, экономиктиг болгаш социал чорудулгаларны удуртуру база эргелеп башкарары — нарын эртем. Маңаа теоретиктиг харын билиглер, организакчы талант болгаш практиктиг чаңчылдар негеттинер.

Партия, совет болгаш ажыл-агыйжы удуртукчуларны белеткээриниң база билиин бедидериниң чогуур халбак четкизи чуртта тургустунган. Дээди звенонуң удуртур кадрларын улам хандыр белеткээри-биле СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шиитпирин ёзугаар чаа хевирниң өөредилге черин — ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый академиязын тургусткан. Академияны тургусканы-биле улус ажыл-агыйының удуртукчуларын белеткээриниң бүгү херээ чаа, улам бедик чадаже көдүрлүр. Академия болза удуртур кадрларны — социалистиг экономиканың капитаннарын белеткеп үндүрер ёзулуг дарганчааашкын чери болур ужурлуг.

Академияга өөредилге дыңнакчыларының байдалды ханы болгаш объективтиг анализтээр шиңээн хайныктырган, бергелерни ажып эртеринче, четпестерни чайладырынче чүткүлдүг болур чорукка оларны кижизиткен турары чугула. Эш Л. И. Брежневтиң «Катап тургузуушкун» деп чайгамчыктыг ному, Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң районнарынга аян-чоруктарының үезинде оон чугаалаан сүмелери болгаш айтышкыннары бо бүгү чүүлдер талазы-биле кадрларга үнелеп четтикпес дузаламчы болур.

Академияның ректорадының, партия организациязының, профессор-башкы составының эң чугула сорулгазы болза, удуртулганың ленинчи стилинге дыңнакчыларны кижизидери болур. Билир чоруун болгаш ажыл-кижизин ханы партийжи чорук-биле, бүгү улустуң эрге-ажыктарының дугайында сагыш салыышкын-биле холбаштырып билир ажыл-херекчи кижилер бистиң социалистиг формацывыска херек, олар кончуг чугула деп, Л. И. Брежнев айтып келген.

Улус ажыл-агыйының академиязын тургусканы, оон чедиишкинниг ажыл-чорудулгазы дээди звенонуң удуртукчуларын белеткээрин улам ыңай сайзыраңгайжыдарының, социалистиг экономиканы эргелеп башкарарының теориязын болгаш практиказын хөгжүдериниң чугула факторлары болу бээр дээрзинге В. И. Долгих бүзүрелин илергейлээн.

СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байырлыг чагааны байырлыг хуралдың киржикчилери улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

ӨҢНҮКТЕРГЕ ЫРНЫ БЕЛЕК КЫЛДЫР

ЕРЕВАН. (СЭТА-ның корр.). РСФСР-ниң литератураазының болгаш уран чүүлүнүң Арменияда хүннери хөй болуушкуннар-биле байлак. Бүдүрүлгелерге, республиканың найысылалының дээди өөредилге черлеринге Россияның культуразының төлээлекчилери-биле ужуражыышкыннар болган. «Ераз» дээр автомобиль заводунуң цехтеринге авторларның күүселдези-биле орус шүлүкчүлерниң шүлүктерин номчаан. С. Шаумян аттыг алгы комбинадының ажылчыннарынга аңаа оюп көргүскен композиторлар, эстрада болгаш камера оркестрлериң ырларны белек кылдыр тудуп бараалгатканнар. Армконцерттиң концерт залынга мурнакчы коллективтер Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Ленинчи шаңналдың лауреады, ССРЭ-ниң улустуң артизи композитор Г. Свиридов-биле ужурашканнар.

— Орус музыка-биле ужуражыышкын кезээде байырлал болур. Ол музыка улустуң угаан-бодал талазы-биле байлаан эң-не дээрезин-биле илередип көргүзер. Бүдүрүлгелерге болгаш тудуг шөлдеринге эң дээре концерт залдарынга бир дөмей улуг көдүрлүүшкүн-биле ойнап турар бистиң аалчыларывыска өөрүп четтиргенивисти илередип тур бис—деп, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, «Ерпромтудуг» трестиң тудугжуларының бригадири Г. Манасян чугаалаан.

Бо хүннерде «Орус чурукчуларының ховар чүүлдери», «РСФСР-ниң улустуң уран чурулгазы», «Уруглар чуруктары», «Совет Россияның фотомастерлериниң чуруктары» деп делгелгелерге муң-муң ереванчылар болгаш аалчылар чораан.

РСФСР-ниң киностудияларынга тургускан фильмнерниң фестивалы «Россия» деп кинотеатрга «Ынаныышкынның сылдызы» деп фильмниң баштайгы көргүзүү-биле эгелээн.

«САЛЮТ-6»—«СОЮЗ-31»: хайгааралдар болгаш шенелделер

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Орбитаның «Салют-6»—«Союз-31» эртем-шинчилел комплекизиниң иштинге планнаттынган ажылдарны күүседирин космонавтылар Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков олар уламчылааннар.

Техниктиг шенелделерниң программазын ёзугаар экипаж станцияны хол-биле болгаш автоматтыг угаарын база доктаамал болдурарын башкарарының системазын хынап чоруткан.

Космонавтылар Чер кырын болгаш Делегей океанының кырын дорт хайгаарап, комплекстиг тренажерге база велоэргометрге күш-дамыр мергежилгелерин күүсеткеннер.

Хүннүң ийиги чартыында «Кристалл» деп агрегатка космос материалоэдерелгезиниң талазы-биле технологтуг эдертиг шенелдени чорударып эгелээн.

Дүүн экипажтың илеткелдиг дыштаныр хүнү болган. Космонавтылар комплекстиң иштин аштаан, долгандыр турар бойдусту өөренир талазы-биле специалистер-биле чугаалажыышкыннарны чоруткан, дыштанганнар.

Экипажтың илеткелдери-биле болгаш телеметриктиг информацияның сан-түңнери-биле алырга, «Салют-6» станцияның болгаш «Союз-31» корабльдиң иштики системалары болур чогууру-биле ажылдап чоруур.

Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков оларның кадыкшылы байдалы эки.

НУРЕКТИҢ ЧЕДИГИ АГРЕГАДЫ

НУРЕК. (Таджик ССР. СЭТА-ның корр. Г. Кривоногов). Нурек ГЭС-тиң чедиги агрегадын үзетпүрге ток бээр кылдыр ажылдадып киирген, ГЭС-тиң күчүзү ам 2,1 миллион киловатт четкен. ССРЭ Конституциязының бир чылынга алдар болдурган социалистиг хүлээлгелер күүсеттинген.

Электри машиназын чыып эптээринге ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреаттары М. Демконуң, А. Шильниковтуң удурткан монтажниктери болгаш тудугнуң хоочуну Е. Тишкин кончуг эки ажылдааннар. Бүгү ажылдар хуусааларындан ораанчок эрте күүсеттинген. Ажылды шактап пландаары, бригадага бот-орулга-чарылганы ажыглааны, монтажниктерниң бедик мергежилдии — ол коллективтерниң чедиишкиннериниң үндезини бо.

Нурекке деригдерни доостаттынган хуусааларындан эрте бүдүрүп берген Свердловскиниң, Харьковтуң, Запорожьениң машина кылынчылары база гидротудугжулар-биле кады тиилелгени байырлап турарлар. Чедиги агрегатты хуусаа бетинде ажыглаага киирген чорук «ажылчын эстафета» деп комплекстиг социалистиг чарыштың аажок ажыктыын база катап бадыткаан.

Чедиги агрегатты тудуштурары-биле холбашкан байырлыг митинг кыска болган — Вахш хемде хайныышкынныг күш-ажылчы бээчег уламчылап турар: декабрьда сески, а келир чылын сөөлгү—тоску электри машиназын ажыглаага киирерин гидротудугжулар хүлээнгеннер.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

МАЛ ЧЕМНЕРИН КАМГАЛААР

Республиканың совхозтарында малдың кадыг чемнерин өрттен айыыл чок болурун болгаш камгалалын хандырар талазы-биле немелде хемчеглер дугайында айтырыгны Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели чугаалажып көргеш, чамдык совхозтарның удуртукчулары мал чемнерин өрттен айыыл чок болурун сагыыр болгаш оларны камгалаар талазы-биле чогуур хемчеглер албайн турарындан белеткеттинген мал чемнериниң элээн хөй кезии (сиген, саваң, витаминниг далган) чыл бүрүде өрттенип турар деп демдеглээн. Чүгле бо чылын безин Ленин аттыг совхозка 30 тонна сиген, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Тиилелге», «Октябрьның 30 чылы», «Сүт-Хөл» совхозтарга 8—10 тонна мал чемнери өрттенген.

Белеткеттинген мал чемнерин кадагалап турар черлерге өрт болуп турар таварылгалар болза, Кедээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трест, Иштики херектер министерствозу болгаш ооң өрттен камгалал килдизи, райкүүскомнар мал чемнери кадагалаан объектилерге өрттен айыыл чок болурунуң доктааттынган нормаларын болгаш дүрүмнерин сагыырын хандырар талазы-биле чогуур негелделиг болбаанын, мал чемнерин белеткеп, сөөртүп база кадагалап турар үеде өртке удур хемчеглерни сагыыр талазы-биле харысаалга чок болган чамдык удуртукчуларны эптежикчи ёзу-биле көрүп келгенин херечилеп турар.

Бо чылын мал чемнериниң дыка хөйүн «Ак-Чыраа», «О. Шыраа» совхозтарның девискээринде мөөңнээн. Ындыг турбуже ол черлерде белеткеттинген мал чемнериниң кадагалалы өртке удур чурумнарга дүүшпес, пресстээн сигеннерниң болгаш хыыргылыштарның сарааттарын долгандыр андарбаан, таңныылдар чок, өрт медээлери болгаш өрт өжүрер херекселдер база чок.

Кадыг мал чемнерин белеткеп, кадагалап база болбаазырады ажылдап кылып турар черлерге өрт болу бээрин болдурбас база болу бериш болур өрттерни өжүрер хемчеглерни күштелдирер сорулга-биле Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели Кедээ ажыл-агый министерствозунга (эш Лавриненкога), «Скотопром» треске (эш Юртаевке), райкүүскомнарга белеткеттинген кадыг мал чемнериниң камгалалын хандырарын даалган.

Ол сорулга-биле; шөлдерде турар сиген, саваң, хыыргылыш сарааттарын өрттен айыыл чок болурунуң чурумнарынга дүүштүр долгандыр андарары;

чайгаар үнген сиген шөлдеринге, одарларга болгаш тарылга шөлдеринге тараа болгаш мал чеми культураларын ажаап алган соонда күскү өрттедиишкин чорударын хоруур;

дүн-хүнде үзүктел чок ажылдаар таңныылдарны тургузары;

мал чемнерин белеткеп база сөөртүп турар, а ол ышкаш оларны кадагалаары болгаш ажыглаары дээш харысаалгалыг кижилер-биле өртке айыыл чок болурунуң дүрүмнериниң талазы-биле сургаалдаларны чорудары;

суг, сүт сөөртүр машиналарны болгаш бодунда азы прицепинде суг кудар саваларлыг өске-даа кедээ ажыл-агый техникаларын өрт өжүрер кылдыр дерип болгаш кезээде белен байдалга тургузары көрдүнген.

Мал чемнери кадагалап турар черлерниң өртке удур байдалдарын хынаар талазы-биле рейдилерни организастаарын болгаш оларда илереттинген четпестерни чайладыр хемчеглерни дораан алырын Иштики херектер министерствозунга (эш Чакарга), Кедээ ажыл-агый министерствозунга, «Скотопром» треске болгаш райкүүскомнарга Министрлер Чөвүлели сүмелээн.

УЛУГ КИЧЭЭНГЕЙ НЕГЭЭР КОЛ АДЫР

Партияның ленинчи агарар политиказын амыдыралга хажыын чокка боттандырганының, партияның болгаш чазактың доктаамал сагыш салымышкынының ачызында бүгү чурттаалында ышкаш, бистиң Эрзин районнуң кодээ ажыл-агыйының хөгжүлдезинге үндезин чаартылгалар болгулаан. Оон материалдыг баазазы быжыккан, кадрлар-биле хандырылгазы экискээн, эртемниң чедиишкиннерин, мурнакчы дуржулганы шиңгээдип алырынга үндезилдээш, бүдүрүлгениң технологиязы чаартылып турар.

Совхозтарның экономиказын быжыглаарынга күрүне хөй санныг акша-хөреңгини берип турар, ажыл-агыйларның кол фондузу 1965 чылга деңнээрге үштен ажыг катап өскен, машина-трактор паркы дыка калбарган.

Районнуң экономиказының кол адыры — мал ажылын хөгжүдеринче угланган чамдык хемчеглер алдынган. Эрткен чеди чылдарның дургузунда ажыл-агыйларга хой, өшкүнүң саны 1342 башка, чылгы — 626 башка немей өскен. Ылаңгыя «Нарын» совхозтуң (директору М. К. Дүгер, парторганизация секретары Л. А. Саныгаа) ниити малы эрткен чеди чылдарда түзүн зайы-биле өзүлделиг болган.

Ниитизи-биле район бо беш чылдың эрткен үш чылдарында күрүнеге 550 тонна дүк садар социалистиг хүлээлгезин 551 тонна кылдыр күүсеткен. Ажыл-агыйлар күрүнеге сүт садарының социалистиг хүлээлгелерин үш чылдарының күүседир чоокшулап келген.

«Мал ажылының чаа кедурлүүшкүнүн чедип алыры бүгү партияның, бүгү министерстволарның болгаш ведомстволарның, колхоз-совхозтар удуртукчуларының, кодээниң бүгү ажыл-ишчилериниң ол адырже кичээнгейин шыгып, күштелдирерин негеп турар» деп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев июль (1978) Пленумунга илеткелинде чугаалаан.

ТК-ның июль Пленумунуң негеделдеринге дүүштүр алыр болза бистиң бо талаа-биле ажылывыста четпестер хөй. Ылаңгыя бо орулгага тускайлаан капитал салышкыннарын, материал-техниктиг болгаш бойдус курлавырларын ажыл-агыйлар долу хемчээл-биле ажыглавайн турар. Малдың баш санын өстүрер талазыде, хамыктың мурнунда маңаа хамаарышкан ажылды — малдың уксаазын үндезинин-биле экижидер, ниити баш санга төрүүр малдарның бот-деңзигүүрүн көвүдедир, оон кызыраар чоруун болдурбас дээш чогуур хемчеглерни алыр ужурлуг. Районнуң ажыл-агыйларында байдал ол негелделерге дүүшпейн турар. Төрүүр хойнуң баш саны планнаттынганынга бодаарга 86,4 хуу, а «Чаа орук» совхозта ол сан оон-даа эвээш. Мыйыстыг бода малда төрүүр инектер 91,6 хуу, чылгыда — беләр чүгле 67 хуу болуп турар. Төрүүр чүс хойга онаштыр хураган 86 болган, Ленин аттыг совхозта көргүзүг 75. Ниити район төрүүр 100 инектен-не 55 бызаа алган, а «Чаа орук» совхозта чүгле 40 бызаа алдынган.

Чамдык ажыл-агыйларда малдың эдержилгезин багай чорудуп, оон отчёт-учёдун эреңгей байдалда тургускан. Инектерниң кызыр-боозун хынап, кадарчыларга акт өзүгаар хүлээдип бербейн турары эвээш бызаа алдынып турарының бир чылдагааны мында.

СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң база СЭКП Тыва обкомунуң VIII пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр районнуң партия организациязының орулгаларының дугаймында айтырыгны чугаалашкан СЭКП райкомунуң пленумунга база партия эге организацияларының хуралдарынга мал ажылының хөгжүлдезиниң айтырыгларынга ханы анализти кылгаш, кол кичээнгейни чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, моон соңгааргы орулгаларже угландырган.

Малдың баш санын өстүрер ажылды үндезинин-биле экижидери-биле тарып боозадылганы шын организастаар, оон шынарын бедидер болгаш бо херекке өзу барымдаалаар чорукту чок кылыр. Ол орулга-биле малды тарып боозадыр пунктуларның санын көвүдедир, мыйыстыг бода малды, хойну тарып боозадыр көжүп чоруур ындыг пунктуларны тургузарын, кадрларны четчир саныг кылдыр белеткээрин, бүдүрүкчү малдарның сан-дансызын болгаш байдалын тодарадып, оларның тускай эртемниглериниң, бригадирлерниң ажылын чигедип, хойжуларның негелделерин чогуур ай-шаанда хандырар аргаларны чедип алыры-биле хойжу кодааннарын улгаттырарын бо беш чылда дооскан турары планда көрдүнген. Олче угланган ажылдарны Ленин аттыг совхозтан өске ажыл-агыйларда боттандырып эгелей берген.

Янзы-бүрү мал аарыгларынга удур демиседи күштелдирип, ылаңгыя бруцеллёзту, туберкулёзту, баш дээскинер болгаш өске-даа аарыгларны бүрүн узуткаар, фермаларның, бригадаларның санитар-культуразын бедидер талазы-биле амыдыралга боттандырар хемчеглерни база көрүп турар.

Малдың быжыг чем-суурун

СЭКП ТК-НЫҢ ИЮЛЬ ПЛЕНУМУНУҢ ШИИТПИРЛЕРИН—АМЫДЫРАЛГА!

ажаалдазын экижидерин бистиң ажыл-агыйларывысче чугула орулга кылдыр салган.

Мыйыстыг бода малдың камгалал-хайгааралын экижидер орулга-биле сагбас кодааннарны чаңгыс черге мооңнээрин ажыл-агый бүрүзүнге бо чылдан эгелеп боттандырарын чедип алыр ужурлуг бис.

Хой ажылының продукциязын бедидери-биле Ленин аттыг совхозтуң Тере-Холде № 1 хойжу бригадазынга, «Чаа оруктуң» Чеегей, Бай-Хөл девискээринде бир болгаш ийи дугаар хойжу бригадаларынга, «Мөреннің» Унегети, Божалыг девискээринде болгаш «Нарынның» Лагылды-Өвүрүнде № 1 хойжу бригадаларынга чартык линге дуктуг хойну өстүрери-биле бо сезонда-ла ажылды организастап эгелээн. Сакманныг арганы чөп ажыглап, мал чемнериниң чарыгдалының отчёт-учедун экижидип, ону төпчүдер орулга-биле база тургузары — бистиң районга онза чугула ужур-дузалыг айтырыг. Хову-шөлдерден мал чемнерин бүдүрерин көвүдедир, тус-тус ол культураларның дүжүткүрүн улгаттырып, оларның тарылга шөлдерин калбартырып кукуруза болгаш өске-даа силос культураларын тарып өстүрериниң агротехниказын экижидерин чугула деп санап турар. Үстүнде ажыл-херекти ажыл-агыйларда партия организацияларының, совхозтарның удуртукчуларының кичээнгейиниң төвүнге тургускан. Эрзин-Тестиң Белдири, Тарлашкын-Аксы, Мөренниң Тал дээш өске-даа сиген шөлдеринге аштадга, суггарылга болгаш оон-даа өске культура-техниктиг ажылдарны боттандырып чорударын көрүп турар.

Бистиң районнуң кандаачал агаар-бойдузунуң байдалынга суггарылганың ужур-дузазы канчаар-даа залок улуг. Ындыг турбуже суггаттыг черлерниң үнүш-дүжүткүрү ажыл-агыйларывыста куду болуп турарын шугум-чулекчи өзу-биле миннир апаар. Ленин аттыг совхозтуң Сарыг-Булуңда суггаттыг шөлүн бо чыл-биле үш дугаар чыл чедир ажыглап чадап каан. Ол ышкаш «Мөреннің» Тал бугазы, «Чаа оруктуң» Тарлаашкын-Аксы, Кара-Дыт дээш өске-даа суггарып болур черлерниң ажыглалын экижидери бистерге улуг даалга болуп турар.

Малчыннарга чурттаалга бажыңнарын, мал кажааларын, кызыл-булуңнар, чунар-бажыңнар тударының темпизин дүргедеп, шынарын экижидери районнуң партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының мурнунда кол орулга кылдыр салдынган.

Бо чылын районнуң девискээринге оът-сиген багай үнген, агаар-бойдустуң кадаашкынныг берге байдалдары кодээ ажыл-агыйның айтырыгларын шиитпирлээринге шаптыктазышкынны болдуруп, партия, совет болгаш ажыл-агый органнарындан нааш дакпыр күженишкиннерни негеп турар. Ажыл-агый бүрүзү малдың бодуун чемнерин Успа-Хөл чоогундан белеткеп турар. Бо хүннерде ол талазы-биле план чүгле бежен хуу ажып турар. Ындыг болганда ол ажылды улам күштелдирип, кижи болгаш техника күжүн удур-ла вемеп, ында ажылдап турар кижилерге таарымчалыг байдалдарны тургузуп турган, темпизин дүргедедири чугула сорулганың бирээзи.

Район девискээринде кышкы одарлар бо чылын малды кыш ажырарынга чедишпес. Малды колдуунда чер одарладып кыш ажырары бистиң районнуң ажыл-агыйларынга ол дээрге дыка нарын айтырыг. Тургустунуп келген берге байдалды ажып эртери-биле СЭКП обкомунуң бюрозунуң сүмелээни өзугаар шээр малдың кодан бүрүзүнге ийи дугаар кыштагларны кылыры-биле ажыл-агыйлардан тускай звеноларны үндүргүлээн. «Чаа орук», Ленин аттыг совхозтардан 900 баш чедир эр хураганнарны «Совет Тыва», «Көк-Тей», «Сукпак» совхозтарның девискээринде эки одарлыг черлерже кыштадыры-биле үзүп чорудулаан.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлеринде, эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде айыттынган орулгаларга дүүштүр ажылдап кылдынган хемчеглерни күүседири чер-черге партийжи организастыг болгаш политиктиг ажылдың деңнелинден, ажыл-ишчилер ортузунга социалистиг чарышты калбак, шенттерелдиг кылдыр организастаанындан улуу-биле хамааржыр апаар. Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге удуртулганы бүгү талазы күштедирер база партийжи ажылдың стилин болгаш аргаларын улам сайзырангайжыдар, айыттынган орулгаларны боттандырарынче Советтерниң, профэвилел база комсомол органнарының күженишкиннерин угландырар талазы-биле айтырыглар база-ла партия организацияларының кичээнгейиниң төвүнде тургустунуп турар.

Эрзинниң коммунистери болгаш бүгү ажылчы чоннары партияның агарар политиказының талазы-биле айыттынган орулгаларын амыдыралга боттандырып, районнуң кодээ ажыл-агыйын, ылангыя оон кол адыры—мал ажылын бүгү талалыг көдүрүп, онгу беш чылды ниитизи-биле болгаш оон үшкү чылының даалгаларын бүрүн күүседир дээш улам күженишкиниг ажылдаарлар.

А. МОНГУШ,
СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары.

ХООРАЙ ӨЗҮП ТУРАР

БАМ-ның бурят участогу. Северобайкальскиниң тудугжулары хөй каът беш бажыңны тудуп эгелей бергеннер. БАМ-да ол хоорайны Ленинградтың архитекторлары төлевилеп кылган. Ында ажылды «Ленбамтудуг» трестиң КМК-зының коллективи чорудуп турар. Амгы үеде Северобайкальскиде уругларның уран чүүл школазы, магазиннер, кафе ажылдап турар. Байкалда порт хоорай Курлы база калбарып өскен.

Бо чылын ленинград тудугжулар ийи бажычының дулгүүрлерин чурттакчыларга дужаап бээрин хүлээнгеннер. Оон-биле кады үш чүс хире бичии северобайкалчылар амгы үениң уруглар комплекизиниң ээлери болу бээрлер.

ЧУРУКТА: Ленинградтан комсомолчу путёвка-биле Северобайкальскини тудар дээш чедип келген крановщик Надежда Сорокина.

В. МАТВИЕВСКИЙНИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ШАЛЫПЧЫ ЭЭЛЧЕГ

Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадының арыглал фабриказынга дүъштекииниң 12 шак үезинде чеде бээр болзувусса, ол-бо цехтерже кирген, үнген ажылчыннарны хөйү-биле эскерип каар бис. Ол үеде цехтерге чамдык ажылчыннар ажылын доозуп, чедип келген ээлчегге ажылын хүлээдип турары ол.

Арыглал фабриказының бедик сорттуг рудадан даг-дүгү арыглаар цегиниң коллективи комбинатта социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп, ай, квартал планнарын үргүлчү ажыр күүседип келген. Коллектив эрткен август айда 540 тонна даг-дүгү арыглаар планын ажыр күүсеткен. А барааның продукцияны пландан ажыр 24 муң рубльге бүдүрген.

— Цехтиң дериг-херекселдери эргижирээн-даа болза ажылывыс эки, планны үргүлчү ажыр күүседип тур бис. Борта бир кол рольду бистиң хоочун ажылчыннарывыс, бүдүрүлгениң мурнакчылары ойнап турар—деп, цехтиң хоочуну, технолог Десин Күжүгетович Дүктен-оол чугаалады.

Бо цехте ажылчыннарның хөй кезин хоочуннар, бүдүрүлгениң мурнакчылары. Мында ажылдап турар беш ээлчеглерниң аразында калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда коммунист Ондар Дагбаевич Даш-Мегениң удурткаңы № 1 ээлчег чорук турар. Шалыпчы ээлчегниң ажыл-ижи-биле таныжып көөр дээш чеде бээримге олар чаа-ла ажылын доозуп, келген ээлчегге хүлээдип турлар.

Ажылын доозуп ээлчег бүрүзү өөренген чаңчылы-биле ажылчын өрээлге чыылгаш, кылган ажылын чугаалажыр, а соң соонда түннээр.

Ондар Даш-Мегениң ээлчээниң кежигүннери ажылын доосааш, чыглып келди. Ээлчегниң удуртукчузу карманындан блокнодун ушкуп эккелгеш, кымның канчаар ажылдаанын чугаалап берди:

— 3 тонна ажыг даг-дүгүн бөгүн бүдүрген-дир бис. Бо дээрге мурнунда чедип ап турганывыстан эрай кулу болган-дыр—дээш, ол кымнар эки ажылдааны, кайда бичии хожудаашкыннар болганын база чугаалаан.

Ондар Дагбаевич Даш-Мөге Ак-Довуракттың даг-дукчулериниң одуруунга киргенинден бээр ам чеди чыл ажып турар. Бо үениң дургузунда ол ажылчындан ээлчег начальниинге чедир дешпээн. Ажыл-ишчи аныяк удуртукчунуң ээлчээ ам мурнакчыларның одуруунда чорук турары оон кызымак ажылындан хамааржып турары билдингир.

— Ээлчег удуртуп эгелээш, ам бир чыл чедип тур мен. Мээң ээлчээмде шупту 26 кижи бар. Оларның хөй кезии аныяктар, аңгы-аңгы нацияның кижилери. Баштайгы үеде бергелер тургулаан, арга-дуржулгалыг эш-өөрүмнүң дузазы-биле ажылды чорту өөренип, мергежий бердим — деп, ол чугаалай-дыр.

Коллектив ам быжыккан, ажыл-ишке шуптузунуң күзелсоруу чаңгыс болган. Эп-найырал, кызымак ажыл-иш, бедик мергежил оларны күш-ажылдың чедиишкиннеринге чедирген. Бо чылдың баштайгы айындан эгелеп оларның көргүзүглери өскен. Чылдың эрткен сес айларында бо коллектив 8642 тонна даг-дүгүн бүдүрер планныг турган, ону 9111 тонна кылдыр күүсеткен. Барааның продукцияның планда көрдүнгени 1317 муң рубль турган болза, херек кырында 1361 муң рубльге бүдүрген.

Ондар Дагбаевичиниң ээлчээнде бүдүрүлгениң мурнакчылары болгаш хоочуннары хөй. Үүрмектээр машинаның машинизи, бүдүрүлгениң хоочуну, коммунист Үйнүкпаа Монгуштуң дугайында чылыг сөстерни арыглал фабриказының ажылчыннары чугаалаарлар.

Ол ышкаш регулировщик Айай-оол Чамзырын, машинист Мария Шеметюк, саваланчылар Сергей Дачва, Кара-оол Сарыглар, Раиса Зрюкина дээш мышкаш, мурнакчыларны эш-өөрү чоргаарал-биле адаар.

Найыралдыг, шалыпчы коллектив ам сентябрь айның планын күүседир дээш улам күженишкиниг ажылдап турарлар.

Х. МОНГУШ.

Таңды районда «Россия» совхозтуң төп шаңында бо хүннерде ажыл хайнымыкынныг. Келир чылдың дүжүдүнүң алдын фондузу—урезиниң четчири-биле арыглап уруп алырынга ол ажыл-агыйның тараажылары улуг кичээнгейни салып турар.

Совхозтуң шөлдеринде тарааның дүжүдү шоолуг эвес болган. Ынчалзажок чер ажылдыглар үнген бүгү тарааны чидириг чок ажаап алыр дээш ам күженишкиниг ажылдап турар. Ол-бо бригадалардан чоруткан тараа совхозтуң төп шаңынга келир. Шанда урдунган тарааны свадаашкын чокка арыглап, кургадып эгелээн.

— Тараа арыглаашкынында ажылчыннар ийи ээлчег-биле ажылдап турар — деп, төп шаңның эргелекчизи Ф. Шарыпова чугаалады.—Ээлчег бүрүзүнде тос кижи. Оон аңгыда ийи эдикчи-мотористер тараа арыглаар бүгү машиналарны эдип таарыштырып турар. Ээлчег бүрүзү доктааткан үениң дургузунда 20 тонна үрезинни арыглап турар. А тарза хөй келгенде 35 тонна чедирип турар.

Төп шаңда урезин арыглаары-биле ОПВ-20 дээр 4 болгаш ОС-4,5 дээр ийи машинаны тургускан. Оларның ажылдаары үзүктелиишкин чок. Шаң ажылчыннарындан Н. Горбунова, В. Иванова, Р. Конгаржык олар тус-тус машиналарга урезин арыглаар нормазын доктаамал ажыр күүседип турар.

Ам 340 тонна кызыл-тас, 100 тонна суда урезинни арыглааш, складта урган. Ажыл үргүлчүлевишаан.

К. АРАКЧАА.

ЧУРУКТА: «Россия» совхозтуң төп шаңында үрезин арыглаашкыны.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

«Тээли» совхозтуң Найырал салбырының ажыл-ишчилери ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнуң байырлалын күш-ажылчы белектерлиг уткуур дээш күженишкиниг ажылдап турар. Кол кичээнгейни малга быжыг чем-суурну белеткеп алырынче угландырган. Салбырның баштаар чери болгаш ында партия организациязы бо ажылче күштү мөөннеп, хөй-ниити организацияларынга даянып ажылдап турар. Соолгу түннел-биле салбыр мал чеми белеткээр планын 80 хуу күүсеткен. Эдер-Куйнуң хойжу бригадазы (бригадири П. Доңгак) планын 160 хуу, ногаа бригадазының херээжен сигенчилери (бригадири С. Бавулаш) 140 хуу, Ээр-Хавак сүт-бараан фермазының коллективи (эргелекчизи М. Норбу) 120 хуу күүсеткен.

Суурнуң албан организация черлериниң коллективтери салбырга база улуг дузаны чедирип келген. Соолгу хонуктарда Тээли кодээ Совединиң ажылдакчылары 9 тонна, Найырал сес чыл школазы 13 тонна сигенни кылып берген. Дыштаныр хүннерде кок сула болгаш саваң белдуп, сөөртүп саraattaарынга шефтээшкиннерни агитквартиралар, коллективтер организастап турар.

Суггарылганы эки ажыглааныңдан салбыр бо чылын чаагай меде сигенни өстүрген. Август айның эгезинде 101 гектар суггаттыг черниң мөдезин кескеш, 240 центнер мал чемин ажаап алган. Ол шөлдү катап суггарганындан меде эки үнген. Чоокку үеде оон ийиги дүжүттү ажаап алыр.

Б. БАГАЙ-ООЛ.

Бай-Тайга район.

СИГЕНЧИ ЗВЕНО

Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозтуң Хүт салбырының сиген белеткээр механизастаттынган звенозу Хол дээр хемчигеште турар. Ол тайга эдээ чер болгаш кажап-даа кандавас. Бо чылын оон оът-сигенниң үнгени хөлчок. Халчүкпен Байыр-оолга удурткан ол звенонуң сигенчилери шалыпчын ажылдап турар.

Механизастаттынган звенога 350 тонна сиген белеткээр онаалданы берген. Бо хүнге чедир херек кырында 396 тонна сиген белеткеттинген. Звенонуң кежигүннери сиген белеткедип 450 тонна чедирер дээш, ажылын ам-даа үргүлчүлевишаан.

Бо звенонуң сигенчилери белеткеп алган бүгү сигенин сараатташ, оларны малмаган, аң-мең тотчеглевезин дээш долгандыр кажаалап турар.

Мында ажылга шаптыктыг чүве база бар. Звенода дугдаалаар херексел чок. Ынчангаш уреилшкин болган санында-ла 60 хире километр черде суурже чоруур ужурга таваржыр. Салбырның баштаар чери бо айтырыгны шиитпирлээр болза чогуур.

И. КАСТАГАН.

Бии-Хем район.

Совет демократия

АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ЭРГЕЛЕРИНИҢ БОЛГАШ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫНЫҢ КАМГАЛАЛЫНДА

Делегейниң кандыг-даа чурттунда профессионал эвилелдериниң кол орулгаларының бирээзи болза, ажылчы чоннарның эргелерин болгаш эрге-ажыктарын камгалаары болур. Ынчалза-даа ук айтырыг оларны канчаар камгалаарында дээрзи билдингир.

Совет профэвилелдериниң камгалакчы орулгаларының дугайын СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев чурттуң профессионал эвилелдериниң XVI съездизинге чугаазынга тодаргай айыткан. «Улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң, бүдүрүлгениң кедурлүүшкүнүнүң дугайында сагыш салымышкын болгаш ажылчы чоннарның эргелериниң база эрге-ажыктарының дугайында, оларның күш-ажылының болгаш амыдыралының дугайында сагыш салышкыны — профэвилелдерниң чугула орулгалары болур. Чүге дээрге экономиканың өзүлдези болгаш шынар талазы-биле сайзыралы күш-ажыл кижизиниң, оон өг-бүлезиниң, бүгү хамаатыларның амыдырал байдалдарын экижидериниң дорт болгаш шын оруу боор турар» деп, ол чугаалаан.

Революция мурнунда профэвилелдериниң кол орулгазы болза, капиталга удур демисел боон турган, а хүнниң дозуну ынчап буржуаз күрүнеге бузуревес чорукту өскүдери турган. Октябрьның социалистиг революциязы тиилээн соонда Россияга ажылчын аңгының идеологиязы холдап эгелээн болгаш профэвилелдери чурттуң бүгү ажыл-агый амыдыралын эде организастаарынга дорту-биле киржип эгелээн.

Ындыг болзажок эрге-чагырга ажылчы чоннарның холунче шилчээниниң соолунде профэвилелдерниң камгалакчы орулгалары күш чок болу бербээн, харын улам өскен. Ол дугайын ССРЭ-ниң дуржулгазы тодаргай херечилеп турар.

Ынчаарга социализм байдалдарында күрүне органнарының болгаш профэвилелдерниң эрге-ажыктары бир демей, ынчангаш олар боттарының күженишкиннерин чурттуң экономиктиг күчүзүн хөгжүдеринге мөөңнеп турар дээрзи билдингир. Оон ужурунда күрүне органнарының социал-экономиктиг хөгжүлде талазы-биле ажылдап кылып турар планнарынга профэвилелдери ынап-ла киржип турар. Бүдүрүлге бүрүзүнүң ажылын оон директору харылаар, а бүдүрүлгени башкарарынга профэвилел комитеди киржип турар. Ажылчы чоннарның өзүп турар социал негелделерин хандырарын профэвилелдери бүгү-ле деңнелдерге бодунуң кол орулгазы деп санап турар. Ындыг политиканың түңнелдери хөйге билдингир. Совет система экономиктиг кризистер болгаш ажыл чок чорук деп чүве билбес. Бистиң чурттувуска оон чылдар дургузунда хлеб болгаш эъттиң, сүт болгаш ногааларның, транспорт болгаш квартира хөлезиниң өртектери өзүп көрбээн. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевири чылдың-на план өзугаар бедип турар: 1940 чылга деңнээрге ол төлевир бештеп ажыг катап улгаткан.

Социалистиг ниитилелге профэвилелдериниң бедик ролюн Совет күрүнениң хоойлуларында быжыглаан. Ол талазы-биле кол принциптериниң бирээзи болза ажылчы чоннарның хөй-ниити организацияларынга каттыжар эргели боор турар (ол дугайын ССРЭ Конституциязының 51-ги чүүлүнде айыткан).

Совет хоойлулар хамыктың мурнунда ындыг организацияларның организас талазы-биле тускайлан чоруун магадылап турар. Ажылчы чоннар боттарының күзел-чуткулун болгаш бүдүрүлге принцивин өзугаар профэвилелдерин тургузуп турар: бир бүдүрүлгениң ажылдакчылары бир профэвилелдинге, а адырының элээн хөй адырларының ажылдакчылары — чурттуң хемчээли-биле база бир профэвилелинге каттыжып турар. Чүгле соолгу ийи чартык чылдың дургузунда ССРЭ-ге адырларының беш чаа профэвилелдери организастаттынган, 6 муң чаа эге организациялар тургустунган, профэвилелинге 7,5 миллион чаа кежигүн киирген.

Күрүне болгаш хөй-ниити херектерин эргелеп башкарарынга, политиктиг, ажыл-агый болгаш социал-культура айтырыгларын шиитпирлээринге киржир (ССРЭ Конституциязының 7-ги чүүлү), эргелелдиң янзы-бүрү деңнелдеринге ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга дүүштүр саналдарны илдип үндүрер болгаш ол эрге-ажыктарны камгалаар арганы совет ниитилелдиң политиктиг системазы профэвилелдеринге берип турар. Оон-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң амгы чыыжының составынга профэвилел кежигүннери—769 ажылчыннар, профэвилелдериниң республика чөвүлелдериниң 12 удуртукчулары, ВЦСПС-тиң 6 удуртукчу ажылдакчылары соңгуттурганын демдеглеп каайн. Чер-чер Советтериниң бүгү депутаттарының 68,4 хуузу профэвилел кежигүннери-ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар боор турар.

«СЭКП ТК-да, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде болгаш ВЦСПС-те» деп рубриканы бистиң солуннарывыстың арыннарындан бо-ла номчуп болур болгай. Оон адаанда чурттуң бүгү организацияларының удуртулга болдурар ужурлуг ниити доктаалын парлаан болур. Улус ажыл-агыйының бүдүрүлге адырларында хаара туттунган ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевирин бедилеринге хамаарышкан бир ындыг доктаалды чижекке ап көрейн. Чурттуң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш чазаның база Профессионал Эвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлелиниң кады хүлээп алган ол шиитпирин өзугаар ажылчыннарның тарифтерин болгаш шалың-

«ШЫНГА» ХАРЫЫ

Бо чылдың сентябрь 6-да үнген № 206 «Шын» солунга М. Ондарның «Эде көрүп шиитпирлевес?» деп чүүлүнге Хандагайты — Мугур-Аксы аразынга автобус шимчээшкининиң маршрудун ажытса кандыгыл дээр дугайында айтырыгны тургускан.

Тыва транспорт эргелелиниң начальниги эш В. А. Пирунинниң редакцияга дыңнатканы болза: Хандагайты биле Мугур-Аксы аразынга автобустар маршрудун ажыдар арга амдызында чок боон турар. Оруктуң дең-десиг эвеэи, онгул-чиңгалдыы, деңтер үлер, кудургай бедар кадыр-ларныг боон турары автобус-ка пассажирлер чедирер аргазы бербейн турар.

Ногаажының булуңу

Картофельдиң, ногаа аймааның ажык-дузазын тайылбырлап, ол үнелиг аъш-чем аймаа-биле чурттакчылар боттарын четчир кылдыр хандырарының чугулазын айтып, суурларда, хоорайларда өг-бүле бүрүзүн картофель, ногаа аймаан өстүреринче кыйгырып турар А. Даржайның «Көдээже чагаа» деп чүүлүн бо чылдың августуң 12-де үнген «Шынга» парлаан болгай. Бо аразында редакцияның адрезинге дыка хөй чагаалар номчукчулардан келгилээн. Ам оларны «Ногаажының булуңу» деп тускай эге-биле бөлүктеп парлап эгеледивис.

Ынчангаш хоорайларның, көдээ суурларның чурттакчылары бо талазы-биле санал-онал солчулгазынга идепкейлиг киржир, ногаа, картофель өстүреринге боттарының аргадуржулгазын, бо чугула херекке ажыктыг сүмезин солун дамчыштыр бээр дээрзинге «Шынның» редакциязы идегеп тур. Көдүрткенгеп чугула айтырыг талазы-биле силерниң чагааларыңарны манап тур бис, эргим номчукчулар, бижикчилер!

Чүүлдүг санал

Бо чылдың август 12-де үнген «Шын» солунга парлаттынган А. Даржайның «Көдээже чагаа» деп материалын номчааш, ында көдүрүп турар саналдарны долузу-биле деткиишаан, чамдык бодалдарны бижикседим.

Өг-бүле бүрүзү картофель, ногаа-биле четчир кылдыр хандыртынган турар дугайында айтырыгны көдүрүп, ылангыя бистиң республиканың көдээ черлеринге ол ажылды дүрген сайзырадырынче кичээнгейни автор угаандырган. Ол черле чүүлдүг санал.

Бистиң Бай-Тайга районнуң Кызыл-Даг суурда картофельдиң, ногааның чемге хоолулуг ажыктыын билир, ону хөйүбиле тарып өстүрүп турар кижилер эвээш эвес. Чижээ, пенсионерлер Ондар, Тана Ойдуптарның өг-бүлези картофель, ногаа өстүрер, бажың девискээрин ногаанчыдар талазы-биле эң үлегерлиглерниң бирээзи. Оларның бажың чанының участогунда чаагай үнген картофельден аңгыда, помидор, огурец, морковь, согуна, редиска база бар. Бажың дорүнде бичии уруглар ойнаар дериг-херекселдерни таарыштыр кылган дергүн садчыгаштыг. Ында хадың, терек, дая, дыт, шиви болгаш хөй чадаң үнүштерни корум-чурумнуу-биле олуртуп тараан. Оларның аразында кызыл-кат, инек-караа, мыкады сыптары, чодураа, чыжырганa, чечектер дээш чүнү чок дээр!

Чоокта чаа Кызыл-Дагга чораш, хоочуннарның бажыңынга кире дүштүм. Ондар Дамбаевич Ойдуп чаа келген солун-сеткүүл номчааш олур. Амыр-мендивис солушканывыс соонда, ол чугаалай-дыр:

— Кончуг-ла шын санал бижип каап-тыр. Чоннуң хууда ногаа, картофель өстүрерин көвүдедири чугула. Бистиң районнуң девискээринде Кара-Хөлден аңгыда картофель, ногаа үнмес суурлар чок болдур ийин. Кызыл-Дагга «Тиилелге» колхоз турар кезек үеде бажың бүрүзү картофельди тарып, чамдык колхозчулар билир шаа-биле ногаа аймаа өстүрүп, оон багай эвес дүжүттү ап турдулар. Ол хамаан чок дагаа чок өг-бүлелер ховар турган. Чамдык өг-бүлелер кастар, индюктар безин азырап турган чүве. Бо суур хем кыдыы, оът-сигеннин, шыктыг чер болгаш, бажың девискээриниң ногаанчыдылгазын-даа кылырынга, дагаа-куш-даа өстүреринге таарымчалыг чер. Колхоз совхозче шилчээн үеден бээр чурттакчыларның хуузунда картофель, ногаа тарыыры, дагаа-куш азыраары кагдынган. Бажыңнар чанының кажаа-херимни безин буступ, үрелип калган турду. Сөөлгү чылдарда картофельди бистиң суурда катап тарып эгелээн. Ынчалза-даа ногаа аймаа тарып турар кижилер ховар. Картофель, ногаа байтык, бажыңының чанында ыяш олуртпаан (үр үеде чурттап келзе-даа) кижилер бар. А куш-дагаа азырап турар чаңгыс-даа өг-бүле чок.

Ондар Дамбаевичиниң өг-бүле бүрүзү аъштыг-чемниг, чурттап орар бажыңының чаны изгаан шиңик турзун дээш сагыжы аарып чугаалап олуруры чөп. Колхоз турар үеде ол көдээ Совет даргалап турган, чурттакчыларның хууда бажың тарылга шөлүн долу ажыглаарынче, дагаа-куш азыраарынче болгаш суур чаагайжыдылгазынче доктаамал сагыш салып келген. Садыг, магазиннерде картофель, ногаа аймаан, аъш-чемни доктаамал садып турарын ажыглап алгаш, чурттакчыларның боттарынга немелде ажыл-агый кылып алырындан чайлаксаар чоруу Ондар Дамбаевичиниң сеткилин элээн хомудадыпкан болду. Ынчангаш бо талазыбиле кандыг ажылдар чорутса экил дээрзиниң дугайын ол сүмелеп турар. Бирээде, картофельдиң болгаш ногаа аймааның кадыкшылга ажыктыг, ужур-дузазын эмчилер, тускай эртемниглер чон ортузунга тайылбырлаары чугула. Келир чылда ногаа өстүреринге белеткел ажылын амдыгааштан эгелеп чорудар. Бо талазы-биле чоңга дуза-деткимчени «Тээли» совхозтуң дирекциязы чедирип болур арга бар. Тарылга шөлүнден тускай черни ногаа шөлү чок чурттакчыларга чүге берип болбас деп? Часкы үеде машина-техника-биле дуза чедирерин айтырыын ажылчын комитет көдээ Совет-биле дугуржуп турган, баш бурунгаар шиитпирлээри чугула.

Бай-Тайга район.

Б. БАРБА.

Мээң бодалым

Картофельден болгаш ногаадан кылган чиңы-бүрү чем столга хүн бүрү турар болза, кайы хире экил дээрзин кижи бүрүзү куээр болгаш оларда кижиниң кадыкшылынга эргежок чугула чиңы-бүрү витаминнерниң барын билир бис.

Бистиң «Тиилелге» совхоз колхоз турда болгаш совхоз болганының баштайгы чылдарында картофельди, ногаа аймаан тарып турду. Арбузтуң безин магалыг дүжүдүн ап турдувус. Оңгача унунга сугаттыг черге өстүрүп тургаңывыс ногаалар, картофель чоорту уттундурун, оон туржук суурнуң чурттакчылары ногаа тарывастаан. Шөлдерге, курган ховуга картофель тарааш аттыг болун каар. Ооң бок сигенин аштавас, довураан бөлүп, чымчатпас. Чаа чечектелип келир билек, оорлап казып каантар, а суурда бажыңнар чанында ногаалыг кижи чок.

Чоннуң оода картофель тарып албайн турарын суг чогунга сылдап турар, ийиле, садып чиптес бе ону дээр хөөннер бар.

Бистиң суурувуста 4—5 улуг хемчээлдиг кудуктар бар, оон хумуң-биле суг дажыглап, ногаа өстүрери өг-бүле бүрүзүнге болдунмас.

Суквак суурда дег, суг дамчыдар хоолайлар ногаа бүрүзүн суг-биле хандырып турган болза, эки-ле-дир ийин. А бир эвес бо айтырыгны көдээ Совет, оон депутаттары, чурттакчы чон ынчаар организастаар чүве болза байдал өскерлири чугаажок.

Республиканың чамдык совхозтарында, хоорайларында ышкаш, кат-чимистен кылган аъш-чемниң, чечектерниң, ногааларының делгелгезин, коруглде конкурстарын доктаамал чорутса, бо уттундурун бар чыдар ажык чүге кавап экиживес деп.

Бистиң 700 ажыг өөреникчилиг школавыска өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадазын организастааш, дора дээрге интернатты ногаа-биле чүге хандырып бодбаазыл.

Ынчангаш бо онза чугула ажылды катап тургузуп, баштай активке сүмележип планнааш, оон бүгү чоннуң хуралынга коргеш, боттут хемчеглерни алыр болза, өг-бүле бүрүзү, албан организациялар-даа эки эгелээшкинни деткиири чугаажок деп бодаар мен.

Э. ТЕЖИТ.

Кызыл район.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

НАЙЫРАЛДЫҢ ЁЗУЗУНГА

УЛАН-БАТОР. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң Күүсекчи комитединиң 87-ги хуралы моол найысылалда доозулган.

Болгарияның, Венгрияның, Герман Демократтыг Республиканың, Вьетнамның, Кубаның, Моолдуң, Польшаның, Румынияның, ол ышкаш Югославияның төлээлекчилери хуралдың ажылынга киришкен. Социалистиг экономиктиг интеграцияның комплекстиг программазын боттандырарыбиле, Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң сессиязының үжен ийиги хуралының шиитпирлерин күүседири-биле холбаалыг чугула айтырыгларны, кайы-даа чурттуң сонуургалдыы өске-даа айтырыгларны олар чугаалашкан.

Хурал акы-дунма найыралдың болгаш билчиишкинниң байдалынга, акы-дунма партияларның болгаш күрүнелерниң удуртукчулары-биле Л. И. Брежневтиң Крымга ужуражыышкыннарының үезинде чедип алдынган дугуржуушкуннарының ёзузунга эрткен деп, хурал киржикчилеринге алдар болдурган хүлээп алыышкынга МАРН ТК-ның Политбюро кежигүнү, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ж. Батмунх медеглээн. Крымга ужуражыышкыннарның түңнеддери социалистиг дем каттыштырылга чурттарының чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыышкынын улам ыңай быжыглаарынга чугула базым болган деп, ол онзалап демдеглээн. Өндүр улуг Совет Эвилели болгаш акы-дуңма социалистиг өске-даа күрүнелер боттарының дугуржуушкуннуг тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазы-биле дүшкүүрлүг чорукту чавырлыышкынын ханыладырынга, тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок турар байдалын быжыглаарынга шиитпирлиг салыышкынын киирип турар.

Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг акы-дунма өске-даа чурттар-биле бүгү талалыг база үре-түңнелдиг кады ажылдажылга, оларның үргүлчү өзүп орар интернационалчы дузаламчызы болгаш деткимчези Моолдуң социализмче оруктап бурунгаар хөгжүлдезиниң күчүлүг факторы болуп келген болгаш болур-даа деп, Ж. Батмунх демдеглээн.

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң Күүсекчи комитединиң хуралының киржикчилери делегацияларның баштыңнарын МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Улустуң Улуг хуралының Президиумунуң Даргазы Ю. Цеденбал хүлээп алган.

(СЭТА).

Ленинчи угланыышкын-биле

ПРАГА. СЭКП ТК-ның Чиигиге секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Бакуга байырлыг хуралга чугаазының чугула чүүлдерин чиңы-бүрү чурттарның чазактары кичээнгейлиг өөренип турар деп, «Руде право» солун «Тайбыңның ленинчи политиказы» деп мурнуку чүүлүнге бижээн. Тайбыңга ынакшылдыг ленинчи принципиалдыг политиканы моон соңгаар-даа чайгылыш чок уламчылаар деп ССРЭ-ниң шиитпирлиг чоруу бүгү делегейге аажок улуг сонуургалды хайныктырган. Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг политиказы карактарын өйдүктүрүп турар өске ниитилел тургузуглуг күрүнелер болгаш массалыг информация черлери безин эш Л. И. Брежневтиң состериниң мерген угаанныын, принципиалдыын болгаш чугулазын хүлээп көрүп турар.

Делегей амыдыралының эң чугула айтырыгларынга хамаарыштыр ССРЭ-ниң чайгылыш чок принципиалдыг туружу империализмниң эң реаксылыг күштеринге боттарының ажелекчи планнарын боттандырар арганы бербейн турар деп, Чехословакияның Компартиязының ТК-зының органы онзалап демдеглээн. Совет даштыкы политика амгы болгаш келир үениң салгакчыларынга тайбыңны камгалаарын идегелдиг магадылап турар.

Боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадырын, тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок турар байдалын быжыглаарын ССРЭ бодунуң даштыкы политиказының кол сорулгазы кылдыр көрүп турар деп, чүүлде чугаалаан. Боо-чепсекти кызыгаарлаар талазы-биле совет тодаргай боттуг саналдар СЭКП-ның болгаш Совет күрүнениң даштыкы политиказының ленинчи чаңчылдарынга дүүштүр комплекстиг, тодаргай болгаш перепективтиг бүдүштүг. Нейтроннуг чепсекти хоруур дугайында ССРЭ-ниң саналы онза чугула ужур-дузалыг болуп турар.

Делегейде чугула чугаалажыышкыннар, хамыктың мурнунда—стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында чугаалажыышкыннар, Төп Европада чепсектиг күштерин болгаш чепсеглелиишкиннерин кызырар дугайында Венада чугаалажыышкыннар эчизинге чедир чедиишкиннииг доозулган турарын делегейниң улустары дүрүм ёзугаар негеп турар деп, «Руде право» солун демдеглээн.

Бүгү чехословак улус ССРЭ-ниң туружун деткип турар, социалистиг өске-даа чурттар-биле кады тайбыңның оруу-биле чайгылыш чокка баар ол долу шиитпирлиг. Тайбыңның күштери тиилеттирбес деп бистиң бүзүрелдивис Чехословак Социалистиг Республика—тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш демисежип турар социалистиг дем каттыштырылгазының идегелдиг звенозу болуп турары-биле быжыглаттынган деп, ол солун айыткан.

(СЭТА).

«Татрасвит» деп трикотаж фабриказының коллективи ССРЭ-же үндүр садар чүүлдериниң планын декабрь 12-де доозар деп хүлээнген. Ол фабрика Спишска-Нова-Вес хоорайда туруп турар. Бүдүрүлгениң эң улуг садып алыкчыларының бирээзи Совет Эвилелинче бо чылын эрткен чылга деңнээрге хөй бараанрарны чорудуп баар.

ЧУРУКТА: «Татрасвиттиң» эң дээре ажылдакчыларының бирээзи Альжбета Гованкова.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

УЛУГ СОНУУРГАЛ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Москвага СЭКП ТК-ның Чиигиге секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң америк-совет садыг-экономиктиг чөвүлелдиң удуртукчулары, америк суралгыг бажаттар У. Веретин болгаш М. Форрестолду хүлээп алганының дугайында дыңнадыгны АКШ-тың политиктиг, хөреңгитен болгаш хөй-ниити бөлүктери улуг сонуургал-биле болгаш кичээнгей-биле уткаан.

Совет президентиниң америк хөреңгитен бөлүктерниң төлээлекчилери-биле Москвага болган ужуражыышкыны улуг сорук киирикчи чүүл болган деп, Чоон болгаш Барыын чүктер аразынга дугуржулга дээш америк комитеттиң директору К. Марен медеглээн. Ол ужуражыышкын бистиң чурттарывыстың аразынга кайызынга-даа ажыктыг садыгны дүрген калбартырынга бараан болур дээрзинге идегээри күзенчиг. АКШ биле ССРЭ-ниң аразында садыг бүгү талалыг хөгжүүр ужурлуг деп бистиң комитедивис санап турар. Ону кылырынга ийи күрүнелерниң чедиишкиниг кады ажылдажылганы чорудар болгаш садыглажып болур хөй санныг тодаргай талалары бар.

Садыг дугайында хоойлугавылгай корген чазалгалдарны чок кылыр болгаш америк-совет садыгга ажык оруктуу тургузар дээш АКШ-тың администрациязы бодундан хамааржыр бүгү чүүлдерни кылыр дээрзинге Чоон болгаш Барыын чүктер аразынга дугуржулга дээш америк комитеттиң мынап турарын К. Марен илереткен.

Америк-совет садыг-экономиктиг чөвүлелдиң удуртулгазының президент Л. И. Брежневтиң хүлээп алганы бистиң ийи күрүнелеривистиң аразында чугаалажыышкыннарны улам ыңай эжиидеринге чугаа чокка бараан болур деп, сурагжыг үлетпүр ээзи болгаш хөй-ниити ажылдакчызы Э. Лэмб чугаалаан. Инфляцияның бедик деңнелинден болгаш ажыл чок чоруктан бергедеп турар, даштыкы садыг талазы-биле үргүлчү каражалыг боол турар Каттышкан Штаттарга садыг талазы-биле кады ажылдажылга чүнүң-даа мурнунда ажыктыг.

Совет-америк садыг харылзааларын болур-чогууру-биле тургузарынга болгаш АКШ биле ССРЭ-ниң аразында харылзааларда нииги байдалды эккидерииге Вашингтоннуң тургузуп турары кызымал моондактар, садыг-экономиктиг санкциялар бистиң чуртуруска кайы хире хоралыг болганы амгы үеде улам-на илдеп көскү болу берген деп, Э. Лэмб айыткан. «Кадыг угланыышкын» деп адаар чүүлдүн талалакчыларының чыгап турары ол угаап чок политика, ССРЭ-ге албадааыкып кылырынга «политиктиг барымдааларны» ажыглаар дээш оралдажыышкыннар америк экономикага чаа үр хуусаалыг нарыыдадыышкыннарны болдурар.

АКШ-тың хөреңгитен бөлүктериниң төлээлекчилеринң санап турары-биле алырга, чавырлыышкынны хапыладырының болгаш быжыглаарының кол чүүлдериниң бирээзи болза ийи-чаңгыс политиканнарының чигээйглиг сорулгаларының аайы-биле политиктиг кажарлаашкыннардан ойталаары болгаш Совет Эвилели-биле кайызынга-даа ажыктыг харылзааларны калбартырынче шилчири болур деп, Э. Лэмб онзалап демдеглээн. Бот-боттарын өзулуг билчирип болгаш найыралдыг харылзааларны чедип алыр арга болза политиктиг болгаш шериг талазы-биле коргудуушкун эвес, а калбак садыглажыышкын болгаш солчулга болур.

АКШ-тың хөреңгитен бөлүктери Совет Эвилелин мынааштыг болгаш ажыктыг чүрг кылдыр санап турар деп, Сан-Хосе хоорайда (Калифорния штат) садыг палатазының директору А. Боанович медеглээн. АКШ-та чамдык кижилерниң оралдажып турары ышкаш ол чугула айтырыгны делегей харылзааларының өске айтырыгларынга хамааржыштырбайн, ону чогаадыкчы ёзу-биле көөрү чугула деп, ол чугаалаан.

ДЕМИСЕЖИП КИРИПКЕН

САН-ХОСЕ. Ында кээп турар медээлер ёзугаар «алырга, Никарагуаның элээн каш районнарында тура-халыкчылар Сомосаның кижи көөр хөөн чок бөлүүнге удур дайынчы хөделиишкиннерин база катап эгелей бергеннер. Диктатураның өөскүдүп үндүрген террору турбуже реаксылыг диктатураны дүжүрер дээш демиселге чурттакчы чоннуң чаа-чаа кезектери кирип берген. Чоокта чаа болган бүгү улустуң тура халыышкынының үезинде патриотчу күштер быжыктаан болгаш калбак массаларның аразынга ат-алдарны чаалап алганнар деп, Сандино аттыг национал хостанга фронтузунуң (НХФ) төлээлекчилери медеглээннер. Ээзорген ёзу-чурумну шуут чок кылыр деп шиитпирлеп алган чүс-чүс ажылчыннар, студентилер, тараачыннар болгаш дешпилгелиг интеллигенцияның төлээлекчилери НХФ-ке сооңгу үеде кирген.

Патриоттарның согуушкуну-биле Сомосаның диктатуразы буурап дүжүп турар деп, аңаа чедип келгеш, Никарагуаның социалистиг партиязының даргазы Доминго Варгас Моралес медеглээн. Никарагуа улустуң шаажылакчызы АКШ-тың чиңы-бүрү дузаламчызының ачызында эрге-чагырга артып турар деп, ол оон ыңай удамчылаан. Каттышкан Штаттардан чыып алган хөлезилекчилер хамаатты чурттакчы чонга удур шаажылакчы операцияларда дорт киржип турар.

АКШ-тың Сомосага дузаламчызы Вашингтоннуң өөскүдүп үндүрген «кижиниң эргелерин камгалаары» дээр пропагандизи кампаниязының меңзэчи база ийи арынның кадыг-биле хеөрчилеп көргүскен. Бодунуң талалакчызының байдалы кошкай берген ужурунда америк эрге-чагырганар патриотчу күштерни чарар болгаш НХФ-ти хоптап нугулдээр сорулга-биле чиңы-бүрү кажар аргаларны ам херегтей берген.

БОГОТА. Никарагуа улустуң чөптүг демисели-биле эптештина каттыштырылгазының ниитизэзинин хөй чурттарда калбарып чоруткан. Тайбың чурттакчы чоңга удур Сомосаның диктатуразының араатаныг үүлгедиишкиннерин сойгалап илереткен медеглелди Колумбияның Компартиязы парлап үндүрген.

ДЖОРДТАУН. Гайананың найысылалында АКШ-тың элчин чериниң бажыңының чанынга никарагуа улустуң демиселин деткээн массалыг чыскаал болган. Ооң киржикчилери «Диктатор Сомосаны болгаш ооң америк дузалакчыларын чок кылыр!» деп лозуннарны көдүрүп чорааннар. Никарагуада хан төгүушкүнүн чок кылырынче кыйгырыгга массалыг хөй-ниити организациялары ат салганнар.

(СЭТА).

нарын 26—30 хуу, бедик мергежилдиг ажылчыннарның, инженерлерниң, техниктерниң болгаш мастерлерниң ажыл төлевирин 30 хуу чедир өстүрген. Ынчаарга капиталистиг чурттуң баштыңчызы биле ук чурттуң профэвилел организациязының удуртукчузунуң кады ат салган документизи деп документини кажан-даа көрбээн мен.

Хөй-хөй социал-амыдырал айтырыгларын ВЦСПС эвилел министерстволары болгаш ведомстволары-биле кады көрүп турар. Чижээ, күш-ажыл болгаш социал айтырыгларының талазы-биле ССРЭ-ниң Күрүне комитеди болгаш ВЦСПС хөй чыл иштинде улай ажылдаан кижилерге хары угда төлээр акша төлевириниң чурумун 1977 чылда ажылдап кылгаш, бадылаан. Ук төлевирни кандыг-бир адырга үр ажылдап келген кижилер, кара болгаш өңнүг металлургияның чамдык ажылдакчылары, ол ышкаш пос-таавы үлетпүрүнүң бүдүрүлге каттыжыышкыннарының болгаш бүдүрүлгелериниң ажылдакчылары алыр. Бирги таварылгада ажыл төлевиринге немелдени 800 муң кижи, ийигизинде — 600 муң кижи алыр.

Ам бүдүрүлгелерде болгаш организацияларда профэвилелдериниң эргелериниң дугайында чаш сөстен чугаалаайн. Ында оларның эргелерин ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның күш-ажыл дугайында хоойлуларының Үндезиннери база профэвилелдериниң фабрика, завод, черчер комитеттериниң дугайында Дүрүм тодарадып турар. Ынчаарга ол ийи документини Профессионал Эвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлели ССРЭ Конституциязының 113 дугаар чүүлүнде бижээн совет профэвилелдериниң хоойлу саналдаар эргезинге үндезилээш, ажылдап кылган болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединге киирген.

Бүдүрүлгелерде профэвилел комитеттери кандыг-кандыг эргелерлиг-дир?

Оларның чүгле чамдызын адап көрейн. Ол болза бодунуң бүдүрүлгезин эргелеп башкарарынга киржир, бүдүрүлге хөгжүлдезиниң планнарының төлевилеелдерин чугаалажып көөр болгаш ук планнарга чогуур чазалгаларны киирер, коллективтиг керээлерни чарар, ук керээлерде көрдүнген ажыл-агый планнарын болгаш хүлээлгелерни күүседир талазы-биле администрацияның отчёттарын дыңнаар эргелер болур. Ол ышкаш күш-ажыл камгалалының болгаш техниканың айыыл чок болурунуң дүрүмнерин болгаш нормаларын сагыыр талазы-биле күрүне контролюн боттандырар эргени профэвилелдерге ам 45 чылдан ажыт үениң дургузунда эдилеп келген.

Профэвилелдериниң мурнунга бүдүрүлгелерниң администрациязының азы албан черлериниң хүлээлгелерин ССРЭ хоойлуларында тодаргай айыткан. Чижээ, материалдыг шаңнал-мактал фондуларын чарыгдаарын, ажылчыннарга разрядтар тывыырын, ажыл нормазының чаа хемчээлдерин доктаадырын, ажыл төлевириниң чаа тарифтерин тургузарын, иштики корум-чурумнуң дүрүмнерин болгаш ээлчеглиг шөлээниң үезин доктаадырын администрация профэвилел комитеди-биле дугуржуп турган, азы ооң-биле кады чорудар ужурлуг. Профэвилел комитединиң чөпшээрели чокка администрация чаңгыс-даа ажылчынны азы албан-хаакчыны ажылдан үндүрер эрге чок.

Профэвилелдериниң идепкейлиг ажыл-чорудулгазынга эргежок чугула бүгү байдалдарны тургузарын хоойлу администрацияга хүлээдип турар. Фабрика, завод азы черчерниң профэвилел комитединге соңгуткаңнарны үстүнде турар профэвилел органының чөпшээрели чокка база ажылдан үндүрер эрге чок. Шүгүмчүлел дээш истеп сүрер чорукту административтиг шугум-биле азы ол хамаан чок, кеземче-даа шугуму-биле шиидерин көрген.

Чуртта ажылчы чоннарның техниктиг чогаадыкчызын бүгү хемчег-биле деткип турар. Бодунуң хүрээлеңинде 18 миллион кижини каттыштырып турар адырларның эртем-техниктиг ниитилелдери болгаш чогаадыкчыларның база чаартыкчыларның Бүгү-эвилел ниитилели профэвилелдериниң дорт удуртулгазы-биле ажылдап турар. Коммунистиг тургузуушкунунун кол методу болур социалистиг чарышты база-ла профэвилелдери баштап турар. Ук чарышта ам 100 миллион ажыг ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар киржип турар.

Совет профэвилелдериниң ажыл-чорудулгазының эң чугула кезектериниң бирээзи болза, күш-ажылга таарымчалыг байдалдарны тургузары дээш сагыш салыры болур. Ниити күрүнениң социал-экономика хөгжүлдезиниң беш чыл планнарын ажылдап кылырынга киришпишаан, профэвилел органнары хөй күш үндүрер аар ажылдарны механизастаар, хол-биле кылыр ажылдарны эвээжедир, бүдүрүлге байдалдарын калыкшылдар талазы-биле чогуур хемчеглерни алган турарын ук планнарга корауп дээш бүгү чүүлдерни кылып турар. Бо беш чылда ол сорулгаларга чарыгдаары-биле 14,7 миллиард рубльди планнаан.

Чамдык бүдүрүлгелерге көрдүнген хемчеглерниң херек кырында боттандырбас чоруктар тургулаар, ооң чылдагааны илередиринге профэвилелдери шиитпирлиг рольду ойнап турар. Чижээ, 1977 чылда ажылчы чоннарның негелдезин тооп көрбээни дээш профэвилелдериниң саналын ёзугаар чиңы-бүрү эрге-дужаалдыг 10 муң ажылдакчыларны ажылдан хостаан.

Күрүнениң социал хандырылга херээ база-ла совет профэвилелдериниң харылаар ужурлуг чүүлдери хамааржыр. 1978 чылда социал хандырылгага чарыгдаарыбиле 31 миллиард 40 миллион рубльди планнаан. Ол чарыгдалдарын ёзугаар профэвилелдери пособиелерниң бүгү хевирлеринге — назылап кырааңда болгаш инвалид апарганда төлээр пенсияларга, түр када ажыл кылып шыдавас болу бергенде төлээр пособиелерге болгаш өске-даа хевирлерге чогуур акша-хөреңгини аңгылап берип турар. Ажылчы чоннарның санатор эмнелгезин болгаш дыштаныылгазын база-ла профэвилелдери удуртуп турар, оларның эргезинде 939 санаторийлер болгаш 2230 профилакторийлер бар. Оларга чыл иштинде 12 миллион ажыг кижи халас ийикле, азы чиигелделиг путёвкалар-биле дыштаның турар.

Фактылар ындыг-дыр. Социализм байдалдарының үезинде профэвилелдери боттарының камгалакчы сорулгаларын бичии-даа оскунмайн турар-дыр дээрзин ол фактылар көргүзүп турар-дыр. Ажылчы чоннарның эрге-ажыктарының болгаш эргелериниң дугайында сагыш салыышкыны социализм үезинде профэвилелдериниң принципиалдыг чаа деңнелге шиитпирлеп турар чугула сорулгазы болур.

Василий ПРОХОРОВ,

ВЦСПС-тиң даргазының оралакчызы.

НАЙЫРАЛДЫГ АЯН-ЧОРУК

БЕРЛИН. (СЭТА). ГСЧП ТК-ның Чиигиге секретары, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң даргазы Э. Хонеккерниң чалааны-биле албанның найыралдыг аян-чоруун кылып Араб социалистиг чаарттылга партиязының чиигиге секретары, Сирияның президентизи Х. Асад ында чеде берген.

Ийи чурттуң удуртукчуларының аразынга делегейниң чугула айтырыгларының, ооң иштинде Чоокку Чөөн чүкте байдал дугайында, а ол ышкаш ГДР биле САР-ның аразында харылзааларның байдалының дугайында беседа болган. Сырый найыралдың, үре-түңнелдиг кады ажылдажылганың болгаш антиимпериалистиг эп-сеткил каттыштырылгазының хөй чыл дургузунда харылзаалары ийи улустуң чаагай чоруушка быжыккан деп, олар тодаргайлааннар. Ооң түңнелинде тайбың, делегейниң айыыл чок чоруу болгаш чепсеглениишкинниң дүжүрер болгаш социал деңнелге дээш кады кылыр демиселге чаа аргалар ажыттынган.

Беседаның соонда ГДР-ниң болгаш САР-ның партия-күрүне делегацияларының аразында албанның чугаалажыышкыннары эгелээн. Ол делегацияларны Э. Хонеккер болгаш Х. Асад олар баштаан.

Каражаны чок кылыры-биле

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ның корр.). Америк экспортту идепкейжидер талазы-биле хемчеглер дугайын президент Дж. Картер чарлаан. АКШ-тың даштыкы садыында улуг каражалыг чорук сөөлгү чылдарда долларның туруштарын кошкаткан болгаш инфляцияны, а ол ышкаш делегей экономиказында доктаамал эвес чорукту күштелдирген деп президентиниң ол талазы-биле медеглелинде айыткан. Эрткен чылын 27 миллиард доллар болган, а бо чылын 30 миллиард доллар чедер каражалыг чоруктуң кол чылдагааннарының бирээзи болза АКШ-тың даштыкыдан хөй нефтини киир садып ап турары болур. Эрткен чылын АКШ нефтиниң 45 миллиард долларга, бо чылдың баштайгы чеди айларында 24 миллиард долларга садып алган.

Даштыкы садыгда каражалыг чорукту болдуруп турар өске чугула фактор болза Барыын чүктүң өске чурттарынга деңнээрге америк экспорттуң ооjум өзүлдези болур. Эрткен чылын үлетпүр бараанарының үндүр садарынга оларның үлүү 19,8 хуу чедир кудулаан, ол болза 1973 чылдың соонда эң-не куду деңнел болган.

Экспортту идепкейжидер сорулга-биле бүдүрүлге ээлеринге экспорт-импорт банкыларын дамчыштыр чээлерни улгаттырарын, а ол ышкаш экспортка идиг бээр программаны ажылдап кылырын төлевилээн. Трестерге удур хоойлужудулганы концерннерге хамаарыштыр ажыглаарын база чиигедир.

Ол черниң хайгааракчыларының болап турары-биле алырга, күрдепартаментиниң талазындан АКШ-тың садыглажып турар чурттарынга, чүнүң-даа мурнунда америк бараанарны киир сортурулге кызыгаарлаашкыннарны ноокадырын чедип алыр дээш Барыын Европаның чурттарынче болгаш Японияже албадаашкыннарны кылыр деп түвеелдиг президентиниң тургазындан үндүрүп болур.

Е. ЕГОРОВ.

Кижизидилге ужур-дузалыг

Индияның улуг дээш хоорайларының бирээзи — Бомбейге Леонид Ильич Брежневтиң «Бичии чер» болгаш «Катап тургузуушкун» деп номнарынга турасказкан семинар болуп эрткен.

Аңаа ук чурттуң көскү чогаалчылары, шүүлдекчилери, литература критиктери, Индий-совет культура ниитилелиниң база А. П. Чехов аттыг номчукчулар клувунуң кежигүннери киришкен.

—Л. И. Брежневтиң сактыышкыннары делегейниң фашистиг кулданыышкындан хостаан маадырлыг совет улустуң төөгүде дөмейи чок эрес-диди чоруунуң дугайын база катап бисте сагындырып турар-дыр — деп, сураглыг индий шүлүкчү Н. Сура семинарны ажыдып тура чугаалаан.

Синдхи дылга бижиир билдингир чогаалчы С. Уттамчамданиниң чугаалааны болза: «Бичии черни» номчааш, дыка-ла сагыш-сеткилим хайныккан, ынчангаш үр эвес-ле хуусаа иштинде ук номну синдхи дылче очулдурдум, оон ону парлааны Индияда национал дылдарга бир-ле дугаарында болган».

Ам С. Уттамчамдани «Катап тургузуушкунну» парлаарынга белеткеп турар.

— Ол ийи чогаалдарның эң-не онзагай чүүлү болза, оларның кижилерге ынакшылды илереткени болур— деп, чогаалчы болгаш критик Нерулкар демдеглээн. —Оларда кижилерге хүндүткел, кижилер дугайында сагыш човаашкын сиңниккен болгаш, номчукчуга дыка-ла дээштиг. Чаа салгал дайын болгаш оон халаптыг уржуктарының дугайында шынны билип алган турар ужурлуг. Бо номнар канчаар-даа аажок кижизидикчи ужур-дузалыг.

Совет культураның Бомбейде бажыңының чанында орус дыл курстарының аныяк дыңнакчызы К. Шахмынча дээн: «Мен кажан-даа ындыг кижизиг номнар номчуваан мен. Бодумнуң эштерим-биле кады мен «Бичии чер» болгаш «Катап тургузуушкунну» бижиттинген дылынга номчуур сорулга-биле, орус дылды тергиин эки өөренип алыр деп шиитпирлээн бис...»

Индияның он национал дылдарында 550 муң экземпляр санныг үнүп турар «Страна Советов» деп журналга чагаалар ам-даа кээп-ле турар. Совет номчукчуга олардан алган чамдык үзүндүлерни сонуургадыйн:

«ССРЭ-де кижилерниң эргелеринге халдап турар» деп Барыын чүкте хөөреп турарлар харын «Бичии черни» номчуп алзыннар— деп, парламент кежигүнү Бомбей чурттуг К. Крипалини бижээн. — Харын-на Совет Эвилели көстүп көрбээн маадырлыг чоруу-биле, бодунуң оолдар болгаш кыстарын миллион-миллиону-биле ышкынып тургаш, делегейни демократияга камгалап бергенин олар уттупканнар боор».

Гуджаратта башкы Ш. Амин бодунуң чагаазынга чуртунуң экономиказын катап тургузуп алган совет кижилерниң маадырлыг чоруун онзалап демдеглээн. «Катап тургузуушкун» дээрге гитлерчи фашистерниң үреп-хоозуратканы Советтер чуртун катап тургузар дээш совет кижилерниң эңнежир чүүл чок күжениишкиннериниң дугайында маталыг чогаалдыр» деп, ол бижээн.

«Дайынны ызы билир болгаш ону шынап-ла көөр хереңү чок чүгле ындыг кижи, кижилерни ынап билир болгаш оларга шынап-ла ынак чүгле ындыг кижи мындыг литературлуг чогаалды бижип болур». Делегейде сураглыг чогаалчы болгаш шии бижикчизи Х. А. Аббастың бо бодалын журналдың номчукчуларының хөй кезии деткип турар.

В. ВЕРБЕНКО,
ПМА-ның корр.

Бомбей.

Критика болгаш библиография

ДАЛАЙЖЕ УГЛААН „ДАМЫРАК“

Республиканың чогаадыкчы аныяктарының бирги чыынды дептери—«Дамырак» үндүнгтадаа, чараш-даа ат-биле үнген. Ук чыынды номчукчуларның холунга киргенден бээр элээн үе эрте берген.

Номнуң эге арыннарын ажа бээривиске, чаш төлүн туткан аныяк ие кижи бодунуң салгакчызынче бодамчалыг көрүп орар. Бо чурукту чыындының чогум-на дүлгүүрү деп болур. Чүге дээрге, амыдыралдың чаяакчызы—ие херээжен кижи, оон куспактап алган (оол, кыс-даа болгай-ла) чаш төлү амыдырал дугайында чеже бодалдарны доюлдуруп келбезил!

Барык-ла дөртен шаа авторларның янзы-бүрү темаларны чырыткан чогаалдыгаларын бирден бирээ чокка сайгарары бичии хемчээлдиг чүүлге болдунмас. Оларның вургулайы республика солунуңарынга болгаш «Улуг-Хем» чечен чогаал альманаанга удаа-дараа парлаттынгылаан болгай. Ынчалзажок бо сайгарылгага аныяк авторларның амыдыралдан шилип алган темаларын кандыг янзылыг бижип турарын чугаалажып көөрү артык эвес боор деп санадывыс.

* * *

Ава... Амыдыралдың мөңге ырызы. Кайы-даа чурттуң кандыг-даа шүлүкчүзүнүң оюп эртпээни, чер кырынга амыдырал-биле кады тыптып келген тема бо. Бистиң аныяк шүлүкчүлеривис ону база-ла оюп эртпээн:

«Кышкы кежээ. Ынаар белде чаңгыс өгнүң
Суугузунуң хоолайындан оттар көстүр.
Сургуул чораан, чаным орар хеймер оглуң
Кырган мен шайын аартап, манап орар».
(Б. Кужугет).

«Он үш төлдү кижизидип өстүрер дээш,
Оорга-мойну хендүрүлбейн, дүн-хүн чокка,
Кадыг ажыл чымыжынга түреп чораан
Хайыралыг авам сени кээргээр-дир мен».
(Л. Иргит).

«Кужур авай, хайыраны
Бодап-бодап келириңге,
Хүннүг чырык өртемчейни
Бодарадып каан дег сен».
(Б. Кан оол).

«Ыдык, чаагай чурттадыгаже
Авам мени алгап-йөрээн.
Ырлыг сестер бижиир кылдыр
Авам мени чаяап төрээн»
(З. Донгак).

«Амыр-шөлээн дыштан» — дээрге,
Ажыл-иш чок ора албас,
Ажы-төлүм өстүржүп бээр
Амыралдыг ынак авам».
(Б. Сат).

Үстүнде шилип алган строфаларывыста ава кижиниң ажы-төлү дээш сагыш човаашкынын, оон ажыл-иш чок олура албазын, амыдырал-биле ханы холбаалыын аныяк авторлар чечен-чеченниг кылдыр бижээнин демдеглээри чугула. Мындыг янзылыг кижиге сагыш човаашкын, ынакшыл-биле долдунган одуругларны номчаан номчукчунуң сеткили дойлуру чугаажок.

Бо чижектиг, чүгле бодунуң-биле, бодунуң тыпкан одуругларының-биле бижаан одуругларны өске эгелеп чоруур авторлардан номчукчулар четтикпейн манап турар. Хүн бүрү номчукчуларның саны өзүп, оларның негелдези, идегели улам улгадып турарын чогаал бижип чоруур кижи бүрүзү уттвас ужурлуг.

Бистиң аныяк авторларывыс ынакшыл темазын боттарының чогаалдарынга өзек тема кылдыр бижип турары чептиг. Ынакшыл — амыдыралдың шимчедикчизи, кижилерни хей-аът киирер. Ол кижилерниң назы-харык мегавайн, өртүп, кударадып-даа келир...

«Төрээн чонум чураан дамчаан
Төнмес ыр дег чурттаксаар мен.
Өлүм билбес ынакшылга
Өшпес от дег кыыксаар мен».
(З. Донгак).

Аныяк шүлүкчүнүң бо строфада киирген деңнелгелери ханы утказыг, маадыры эңнес күзел-биле доңнаттынып турар. Ынчангаш ол онзагай.

Ынакшыл чүгле таалал эвес, а ол чүректерни «кемдедип» каап болур, чогум-на ындыг «дүш болган ынакшыладан» ойза эки дээрзин аныяк автор В. Донгак «Өөндеп үнмейн орарың кай» деп шүлүүнде шыны-биле бижип турар:

«Чашкы шагымн доспес өйү,
Чаңан болуп, мени оюп эртери кай.
Чалым чүрээм бичии манап,
Шак ол өйде сеңээ душпаан болурум кай».

Ынчалзажок бөзүлүг арыг ынакшыл черниң ырак ыраак дивес, сугнуң терезин терең дивес, кааа-даа кижи-биле кады чоруур, харын-даа ийи кижиниң аразы ыраан тудум улам күштелип, быжыгар дээрзин аныяк автор В. Самбуу бадыткап бижип турар.

Ынчалзажок
Уруг ажим ыраан тудум
Ынакшылым
Улам деңдээр, чалгынналыр...

Төрээн чер, оон чараш-каас бойдузу, оон кижилерниң тайбың ажыл-ижи барык-ла автор бүрүзүнүң чогаалдарында кирип турар. Ындыг болбастың аргазы чок. «Кижи төрээн черлиг, куш өскен уялыг» болгай. Уран-чечен сөстүң кужу-биле оларны алгап-йөрээвейн чүнү ырлаар боор. Ынчалза-даа оон чаартыкчызы, хайгааракчызы, камгалакчызы — кижиниң кажан-даа уттун болбас!

* * *

Чыындыда чүгле эгелеп чоруур аныяктар боттарының баштайгы чогаалдарын парладып турар эвес, номчукчуларга билдингир апарган авторларны оларның-биле чергелештир «аныяксыыр» турары — чогаадыкчы эш-өөрже доктаамал сагыш салыышкынның тодаргай херечизи болуп турар. Чаңгыс эвес, он-чээрби чылдар дургузунда демир-ужуктерни салып каан турар аштерге: «аъттарымнарны кымчылап көрүңер» деп сүмелээр артык эвес боор.

Бо чүүлдүң түңнелинге эгелеп чоруур авторларның бир мөзүлелин апарган (ол «аарыг» тыва шүлүк чогаалында үргүлчүленшаан) оон мурнунда үнүп каапкан чедимчелиг уран аргаларны өттүнер, харын-даа бир чогаалга «даалып турганы», «чаа» чогаал үндүрүп адыксаар хөөннерни бурууу шавар ужурлуг бис. Бо чорук чамдык авторларның сагыш-сеткилин четче ажылдап билбезинде боор турар. Кижи бүрүзүнүң өөрүшкү-даа, кударалы-даа аңгы-аңгы болгай. Өөрээнде — ыглаптар, кудерээнде — каттырыптар-даа кижи турган-ла.

* * *

Сайгарып турар чыындывыста хөйге билдингир:

«Ынакшылга дүлгүүр тывар
турган болза,
Диштерим-даа дөгерезин эргиир ийик мен». — деп, одуруглардан аңгыда,

«Доңдурашкан
Долу меңээ
Чаш хураган
Сагындырар».

«Авам билзээ алдын хүн дег хереленген» — дээн (мөңгүн билзек дугайында) арай эчок; туружунда эвес деңнелгелер кире берген хомудачыг. Чүл дээрге үр бопбайн адышка безин эстип каар соок долуну өзер назылыг чаш хураганга канчап деңээр боор? Мөңгүн билзекти ай хереллиге деңнээн болза, улам тода болур ийик.

Херээжен кижини эң-не баштай черниң чечээнге деңнеп бижээн шүлүкчү катаптаттынмас боол артып калган. А оон соонда деңнеп бижээн авторларның ындыг янзылыг деңнелгелери үлегерлээшкин азы өттүнүүшкүн боол чоруур чугаажок. Ынчангаш чүгле бодунуң тыпкан деңнелгелерин чогаалдарынга ажыглаары тоң чугула.

Далайже углаан «Дамырактың» авторларының болгаш бүгү-ле чогаал бижип чоруур аныяктарывыстың «чайын соолбас, кыжын доңмас» дамырак кара суг дег, арыг, өткүт аян ырларын номчукчулар манап турар бис.

М. ДОРЖУ.

ДЕЛЕГЕЙ ЧЕМПИОННАРЫ

РИМ. Октябрь 2. (СЭТА). ССРЭ-ниң шилиндек командазының волейболистери делегей чемпионадының түңнел оюнунга Италияның командазын 3:0 (15:10, 15:13, 15:1) санга утказ, 1962 чылдың соонда бир-ле дугаарында алдын медальды чаалап алган. Маргылдаа дургузунда чангыс-даа аштырышкын чок ойнаан команда—совет волейболистерниң командазы болган.

Хүлер шаңналды чаалап алган кубажылар база боттарының бедик мергежилдиин көргүскен. Үшкү чер дээш болган сөөлгү ужуражылгага ол Мурнуу Корейның командазын 3:1 санга уткан.

Парктың шаңналы дээш

Эрткен суббота, воскресенье хүннеринде культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг паргынга дыштанган хөй санныг кызылчылар спортчу маргылдааларны сонуургааннар.

Эртенгиниң он бир шакта паркка найысылалдың он ийи шилиндек шыдыраачылары шак-биле дүрген ойнаарының маргылдаазын эрттирген.

Чидиг демисел үш шак дургузунда үргүлчүлээн. Шыдыраачының шын көшүп шилип алырын секундалар шиитпирлээр. Ынчангаш бедик мергежилдиг ойнакчы удурланыкчызын удар.

Маргылдаа доозулган. Кызылдың авиабүдүрүлгезиниң төлээзи Леонид Мохов кымга-даа уттурбайн, 10,5 санныг болуп, бирги черни ээлээн. Ийигизин—аныяк шыдыраачы Владимир Бузыкаев («Тувинская правда» солун) чаалап алган.

* * *

Стол теннизинге маргылдаа база болган. Аңаа Кызылдың шыырак ойнакчылары хууда бирги чер дээш ужурашкан. Уруглардан 16, оолдардан 18 кижи күжүн шенешкен.

Херээжен теннисчилерден бирги черни Мира Ооржак (дүлей болгаш үзүүктар ниитилели), оолдардан — Хеймер-оол Кужугет (№ 4 ХПТУ) чаалап алган.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

СПОРТ · СПОРТ · СПОРТ

Кызылчылар шылгараан

ГТО-нуң хөй хевирлеринге «Комсомольская правда» солунунуң шаңналы дээш бистиң республиканың бирги черин дээш маргылдаа эрткен дыштаныр хүннерде Кызылга болуп эрткен. Аңаа Улуг-Хем, Бии-Хем, Тес-Хем районнарның, Хову-Аксының, Кызылдың шилиндек командаларының спортчулары киришкен.

Маргылдааның программазында 100 метрниң чарыжы, боодалга, граната октаары болгаш чадалар аайы-биле аңгы-аңгы хемчээлдерге чарыш болган. Ийи хүн үргүлчүлээн спортчу демиселдиң түңнелинде Кызылдың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң шилиндек командазы бирги черни алгаш, эрткен чылгы чемпион адын база катап бадыткаан. Бии-Хем районнуң кедээ спортчулары ийиги, «Динамо» спорт ниитилелинин командазы үшкү черлерни ээлээннер.

ГТО-нуң нормаларын дужаарының бирги чадазының маргылдаазынга Кызылдың № 14 школазының өөреникчилери Женя Неясов биле Света Швецкова эң эки түңнелдерни көргүзүп, шылгарааннар. 14—15 харлыг оолдар, уруглар ГТО-нуң ийиги чадазының нормаларын дужаарынга маргышканнар. Мында оолдардан Улуг-Хем районда Шагаан-Арыгның № 1 ортумак школазының өөреникчизи Владимир Молянов, уруглардан Кызылдың № 11 школазындан Надежда Ильиенко олар чемпионнааннар.

Эң шыырак—дөрткү чадага херээжен спортчулардан Кызылдың башкы училищезиниң дөрткү курузунуң сургуулу Людмила Бушманова бирги черни алган. Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының студентизи, хаакка маңнаарынга ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат Сергей Бабкин дөрткү чадага эр улустуң аразынга тиилекчи болган.

ГТО-нуң хөй хевирлеринге болуп эрткен республика маргылдаазынга Каа-Хем, Таңды, Эрзин, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Өвүр, Мөңгүн-Тайга, Тожу болгаш Кызыл районнарның спортчулары шуут киришпээн. Ынчангаш бо айтырыгны ол районнарның удуртукчулары, күш-культура комитеттери канчаар бодап турарыл?

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: Л. Бушманова (үстүнде); 3000 метрниң чарыжынга тиилекчи болган Улуг-Хем районнан келген Н. Чуруто (ортузунда); чадаг чарыш маргылдаазының үезинде.

Телевидение

ОКТЯБРЬ 4-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Чаңгызы шуптузу дээш, шуптузу чаңгызы дээш». Ленинградтан дамчыдылга.
11.40—«Пуск». Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы.
12.45—«Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы журналист О. К. Игнатьев чорудар.
13.45—16.00—Чапсар.
16.00—Документалдыг телефильмнер программазы: «Найыралдың чуруму», «Мээң Адыгеям», «Миссананзе эзп келгени», «Пост».
17.00—«Төөгүнүң арыннары». ГОЭЛРО-нуң ленинчи планы.
17.40—«Поэзия». В. Лутовской.

КЫЗЫЛДАН

18.10—Телемедээлер.
18.20—«Сорук киришкин». Мультфильм.
18.30—«Азия дистиң товүнде». Дамчыдылга.
19.10—Телемедээлер.
19.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—«Чурун бүрүзүнде хүн».
20.00—Волганың автомобиль заводунуң бот-тывынгыр уран чүүл коллективиниң оюну.
20.30—«Улуг чурттуң Үделээн Хоойлуузу». Документалдыг фильмниң баштайгы көргүзүү.
21.20—«Пуск». Хөй сериалыг уран-чечен фильмниң баштайгы көргүзүү. 2-ги сериязы.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«Театр дугайында чугаалар», «Аныяктарның чогаадылгазы».
00.20—00.55—«Ялла» деп ырхогжум ансамбли ырлаар». Төнгенде — медээлер.

ИИИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.10—«Челээштиг хүн». Фильм-концерт.
18.30—«Эргениң амыдыралы».
19.00—«Харылаңар, горнистер!».

КЫЗЫЛДАН

19.30—20.50— «Валентиновтуң кулумчуузу». Телешии.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

Агаар

Бөгүн республикага кежүн турар булуттаар, чагбас. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы 14—19, чамдык районнарга 9—14 градус чылыыр.

Кызылга база аяс хүн болур. Янзы-бүрү угланыышкынныг хат кошкак. Агаарның температуразы дүне 3—5 градус соор, хүндүс 15—17 градус чылыыр.

КИНО

ОКТЯБРЬ 4-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Үениң угаазы, ат-алдары болгаш шүүрү» 16.00, «Элдептиг херээжен» 10.00, 13.00, 17.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Оозум океанның дээрбечилери» 9.20, 15.00 (уругларга), 12.10, 17.30, 20.40 (улуг улуска) шактарда.

«ВОСТОК»: «Салым-чолдуң кыжырыы азы чиик бус-биле» 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Прокаженная» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Оюн-оол Доржуевич Монгуштуң 1978 чылдың февраль 24-те Кызылдың кедээ ажыл-агый техникумун доосканының дугайында Ю сериялыг 736935 дугаарлыг дипломуну читкенин барымдалааш ону күш чок деп санаар.

ЭРГИМ КӨРҮКЧҮЛЕР!

ОКТЯБРЬНЫҢ 5-те 43-кү ТЕАТР СЕЗОНУ АЖЫТТЫНАР

Октябрь айның репертуары:

6 пятница кежээ	К. Тренев ЛЮБОВЬ ЯРОВАЯ (5 кезектиг драма)	15 воскресенье кежээ	М. Тикомацу ЫНАКШААННАРНЫҢ АМЫ-ТЫНЫН ЫА ЧЕТТИНГЕНИ (3 кезектиг япон трагедия)
7 суббота кежээ	Н. Мирошниченко НЕПОКЛОНОВ (2 кезектиг драма)	19 четверг	М. Керим АЙ ТУТТУРГАН ДУНЕ (4 кезектиг трагедия)
8 воскресенье хүндүс	Н. Ольшанский РОВЕСНИК МАМОНТА (2 кезектиг драма)	21 суббота кежээ	У. Гаджибеков АРШИН-МАЛ-АЛАН (4 кезектиг музыкалыг комедия)
8 воскресенье кежээ	Э. Лабкш ТЕРЕЗИН ШЛЯПКА (француз 3 водевиль)	22 воскресенье	Т. Сметанин ЛООКУУТ БИЛЕ НЮРГУХУН (4 кезектиг драма)
11 среда кежээ	Ф. Шиллер КАРА САГЫШ БОЛГАШ ХАНЫ ЫНАКШЫЛ	27 пятница кежээ	К. Саны-оол ЫГЛААР ДУРУГ (музыкалыг легенда)
13 пятница кежээ	Н. Мирошниченко НЕПОКЛОНОВ (2 кезектиг драма)	28 суббота кежээ	В. Шулбаева СЫЫН МЫЙЫЗЫ (2 кезектиг драма)
14 суббота кежээ	Т. Сметанин ЛООКУУТ БИЛЕ НЮРГУХУН (4 кезектиг драма)	29 воскресенье хүндүс	А. Афиногенов МАШЕНЬКА
15 воскресенье хүндүс	М. Стегзик ДОМИК-ПРЯНИК (2 кезектиг тоол)	29 воскресенье кежээ	Н. Мирошниченко НЕПОКЛОНОВ (2 кезектиг драма)

Билеттерни организацияларда болгаш театрның кассазында садып турар. Нийти чагыгларны хүлээп ап турар, телефону № 2-17-79.

Сонуургак тарга

ЭҢ УЗУН МОЮННУГЛАР

Аң баштыг, чылан шокарлыг, инек кудуруктуг, аът дагаанныг чүү деп амытаныл ол? Ол дээрге делегейде эң ховар, эң узун моюннуг, чараш амытан — жираф-тыр. 15 миллион чылдар мурнунда жирафтар Азияга, Европага нептерээн турганнар. Амгы үеде олар чүгле Африка диптиң чөөн болгаш мурнуу чүктеринде арткан. Оларның саны эвээжеп турар. Кенияда 150 муң, Найробиниң национал парыгында 86 муң, а Серенгети деп африкан заповедникте 6 муң.

Американ эртемденнерниң-биле алырга амгы үеде он хевирниң жирафтары бар. Олар чузунунуң, шокарының хевирлери-биле ылгалыр. Улуг жирафтарның бедии 6 метр, деңзизи 800 кг чедип турар. Олар шакта 50 км чедир дүрген маңнаар.

Жирафтың моюну узун хирезинде моюн сөөгүнүң саны өске улуг амытаннарның ышкаш — чеди. Ол бедик ыяштарның бүрүлери-биле чемненир. Жирафтың узун моюну дыка эолгир, ол дүпе удуурда моюнун хөкпалдайынга салып, азы черге думчуун үстүрүп алыр, а бирде бажын кодуруп-даа алгаш удуур.

Жираф бир чылда чаңгыс бызаа төрүүр. Ол чаш төлүн камгалап, хайгаарavac. Ынчангаш доруктаан бичии жирафчыгаштар хүн-хүнү-биле чааскаазырга́й улчуп чораaш, араатан аңнарның аксынче кире бээри кайы хөй. Оон уламындан жирафтың бызааларының хөй кезии бир хар четпейн чораaш, хорамчага таваржыры хөй болуп турар.

Бо ховар, чараш амытаннарны хайгааралга алган. Оларны аңнаарын Кенияда хораан, а Угандада, Танзанияда, Замбияда элээн кызыгаарлаан боол турар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарнаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетиүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2693.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС-00917.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 231 (10828) | 1978 чылдың октябрь 5, четверг | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

ССРЭ КОНСТИТУЦИЯЗЫНЫҢ БИР ЧЫЛ ОЮН СОВЕТ ТЫВА КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧЕДИИШКИННЕР-БИЛЕ УТКУП ТУР

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ

СЭКП ТК-га төп министерстволар болгаш ведомстволар удуртукчуларының, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң даргаларының чөвүлел хуралы болуп, дүжүт ажаап алыышкынның доозарының, кодээ ажыл-агый продукциязын белеткээриниң талазы-биле пландар болгаш социалистиг хүлээлгелер күүселдезиниң, мындыг продукцияның бүрүн кадагалалын хандырарының айтырыгларын чугаалажып көрген.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев ол чөвүлел хуралга чүве чугаалаан.

Чурттуң хөй-хөй районнарынга эки дүжүттү өстүргенин эш Брежнев демдеглээн. Кодээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазының өскениниң, колхозчуларның, совхозтар ажылчыннарының эреэ-шудургу ажылдааныының, партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының организастыг ажылының, хоорайларның болгаш үлетпүр төптериниң ажылчы чоннарының дузазының ачызында чурттуң кол-кол районнарында тараа культураларын, картофельди, ногааларны ажаап алыры чедиишкиниг дооступ, вукурузаның, ристиң, чигир свекланың, хевениң, тарымал тооруктуң болгаш орай бышкак өске-даа культураларның плантацияларында ажаап алыышкынның ажылдарының фронтузу улам калбарган.

СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлери-биле сорук кирген кодээ ажыл-ишчилер өстүрүп алдынган бүгү дүжүттү организастыг болгаш чидириг чокка ажаап алыр, 1978 чылда күрүнеге кодээ ажыл-агый продуктуларын садар талазы-биле пландарны база алган хүлээлгелерин доозур болгаш ажыр күүседир, келир үеге идегелдиг үндезин белеткеди тургузаар болгаш СЭКП-ның XXV съездиниң тодаргайлаан сорулгаларын чугаажокка чедип алырын хандырар дээш хайнышкынныг ажылдап турар.

Моон-биле холбаштыр белеткел организацияларының, сайгарылды ажылдаар бүдүрүлгелериниң, күрүне садыының болгаш херек кооперацияның системазының ажылдакчыларының мурнунда улуг сорулгалар турарын Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн. Ажаап алдынган продукцияны кадагалап камгалаар, ону херегленикчиге чогуур үезинде чедирер дугайында сагыш салыры эргежок чугула. Автомобиль, демир-орук болгаш транспорттуң өске-даа хевирлериниң тодаргай база үзүктел чок ажылдаап турары чугула ужур-дузалыг.

Оваадан тарааларны эң дүрген сөөртүп алырынче болгаш оон кырын шыпарынче онза кичээнгей салдынган турар ужурлуг деп, Л. И. Брежнев чугаалаан. Элеваторларны, тараа складтарын тудар, картофель, ногаалар болгаш өске-даа продукцияны кадагалаар черлерин кылыр ажылдарны күштелдирер херек. Чер-черниң партия, совет болгаш ажыл-агый органнары, министерстволар болгаш ведомстволар ол объектилерни тударының пландарын чугаажокка күүседиринче углаттынган бүгү хемчеглерни алган турар ужурлуг, ынчангаш келир чылга белеткелди тургузаар дугайында сагыш салып, кодээ ажыл-агый продукциязын кадагалаар база сайгарылдаар күчүлерни чер болгунга улгаттырары кончуг чугула.

Тарааны элеваторларже болгаш складтарже сөөртүрүн дүргедедириниң оперативтиг хемчеглерин алырын эштер М. А. Лесечко, Г. С. Золотухин болгаш И. Г. Павловский оларга дааскан.

Чөвүлел хуралдың ажылынга эштер Ю. В. Андропов, А. Н. Косыгин, М. А. Суслов, М. С. Соломенцев, В. И. Долгих, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары Н. А. Тихонов, Н. К. Байбаков, М. А. Лесечко, Н. В. Мартынов, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Б. Н. Пастухов, ССРЭ-ниң министрлери, СЭКП ТК-ның килдистериниң эргелекчилери, харысалгалыг өске-даа ажылдакчылары киришкен.

ШАЛЫПКЫН ДООЗАР

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң тааргылыг шиитпирлеринде салдынган сорулгаларны боттандырары-биле Чаан-Хемчик районнуң ажыл ишчилери бедик кадурлуушкун-биле ажылдап турар.

Сеэлгү медээ-биле алырга, район сиген кезериниң 21000 тонна планын 16467 тонна кылдыр, азы 78,4 хуу күүсеткен. 17121 тонна силосту, 1368 тонна будук-бүрүну болгаш 164 тонна витаминниг сиген далганын белеткээн. 7092 тонна сигенни пресстеп, кыштагларже сөөртүп турар. Он хонукта «Сүт-Хөл» —335 тоннаны, «Алдан-Маадыр»—209 тоннаны, «Большевик»—176 тоннаны белеткээш, темпини бедиткен. «Сүт-Хөл» совхоз 3000 тонна сиген белеткээр планын 2628 тонна чедирип, 88 хуу күүседип, 5530 тонна силосту, 85 тонна витаминниг сиген

Кышка белеткел

далганын белеткээн. «Алдан-Маадыр» совхоз 3100 тонна планын 78 хуу чедирип, 2417 тонна сигенни, 315 тонна будук-бүрүну белеткээн. «Чыраа-Бажы» совхозтуң Шык-Бажы сүт-бараан фермазы 240 тонна планын 296 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Малчыннар Монгуш Делгер-оол, Ондар Сендажы, Монгуш Шоома, Ондар Сенен-оол 20—25 тонна сигенни белеткээн болгаш ам-даа боттарының өг-бүлелери-биле сиген белеткээрин уламчылап турар.

Күш-ажылчы алдар тугун «Алдан-Маадыр» совхозка болгаш «Чыраа-Бажы» совхозтуң «Шык-Бажы» сүт-бараан фермазынга тураскаадып медүрген.

1978—1979 чылдарда мал кыштаглаашкынының чедиишкинниг организастаар талазы-биле немелде хемчеглер дугайында СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын ажыл-херек кырынга боттандырар дээш, районнуң ажыл-агыйларында боттуг хемчеглерни ап турар. Чуртталга бажыңнарын, кызыл-булуңнарны, чунар-бажыңнарны болгаш кажааларны септээр, кылыр звенoларны тургускулаан. Амгы үеде 404 хой кажаазының 270-и, 80 инек кажаазының 45-и, 679 чуртталга бажыңының 325-и болгаш 20 чунар-бажыңның 13-ү септеттинген. Ынчалза-даа чамдык малчыннар, бригадалар, фермалар кыштагларының септелгезин чөрүтпээн. Кыштагларже сиген сөөртүлгезин эки организаставайн турар.

Мал чеминиң белеткелинде, кыштаглар септелгезинде киржип турар ажыл-ишчилерниң ортузунга масса-политиктиг ажылды, социалистиг чарышты улам калбартып, темпини кудулатпайн тургаш, районнуң мал чеми белеткээр планын бар-ла аргаларны ажыглап тургаш, күүседири чугула сорулга болур.

И. БАЛДИР,
СЭКП Чаан-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң инструкторy.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ БЕЛЕКТЕР

«Онгу беш чылда электри энергиязы ажылдап үндүрериниң үш чылдарының планын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга чедир күүседир».

(В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дугу» комбинаттың энергоцех коллективиниң социалистиг хүлээлгелеринден).

Ол хүлээлгезин Ак-Довурактың энергетиктери хуусаа бетинде күүсеткен. Ак-Довурактың ТЭЦ коллективи үш чылдарның планын күүсеткеш, бо чылдың тос айларында 228000 киловатт-шак электри энергиязын камнап алган.

Бо чедиишкинге энергоцехтиң бүгү ажыл-ишчилери, ээлчеглери улуг үлүүн киирген. Ылаңгыя дежурный инженер Николай Ильич Куницын удурткан № 1 ээлчег онза шылгараан. Ол ээлчег пландан ажыр 582200 киловатт-шак электри энергиязын ажылдап үндүрген. Боттуң херегледиинге электри энергиязы камнаар талазы-биле оон көргүзүү база өскелерден бедик.

Күрүне планын күүседиринге улуун киирип, күш-ажылга үлегер-чижээн көргүзүп турар мурнакчылар хөй. Оларга КИП болгаш автоматика слесары Анатолий Бачурин, котёл машинизи Владимир Лемешев, каңнакчы Владимир Перцев, дежурный Екатерина Кукшалова хамааржыр. Олар хууда үш чыл пландарын байырлал бүдүүзүнде күүседипкеннер.

Энергоцех коллективи В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дугу» комбинаттың цехтериниң социалистиг чарыжынга тиилекчи болган. Ынчангаш аңаа коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп хүндүлүг атты тывыскан.

Ак-Довурак АТБ-ның 80 ажыг чолаачылары ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга уткуштур алган бедик хүлээлгелерин база чедиишкиниг күүсеткен. Ол дээш чарышка эң бедик түңнелдерни самосвалщиктер бригадазының бригадири А. П. Михайлов, бензовоз чолаачылары Х. Дук-Хап, В. Козлов, чолаачылар И. Андреев, Ф. Нураев болгаш өскелер-даа чедип алган. Чолаачы В. Григорьев беш чылдың эгезинден бээр 58548 тонна улус ажыл-агый чүъгүн сөөртүр планныг турган, 67200 тоннаны сөөртеш, 1979 чылдың июнунуң күш-ажылчы үлүүн күүседип кирипкен.

М. ООРЖАК.

Ак-Довурак.

МУРНУКУ ОДУРУГДА

Бай-Тайга районнуң ажыл-агыйларында мал чеми белеткээри үргүлчүлевишаан. Оларның аразында калбарган социалистиг чарыштың сеэлгү он хонуктуң түңнели-биле алырга, район 8600 тонна бедүүн чемни белеткээр планын 4745 тоннага азы 55,1 хуу күүсеткен.

Мурнуку одуругда «Тээли» совхоз чоруп, планын 66,6 хуу күүсеткеш, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң ажыл-агыйлар аразынга шилчиир Кызыл тугун акша шаңналы-биле кады чаалап алган. Совхозтуң Ээр-Хавакта сүт-бараан фермазының кыштаанда 1509 тонна силосту салган.

Мал чеми белеткээринге болгаш дүжүт ажаап алырынга комбайнерлер Дилгижек Киим-оол, Иргит Серии, Иргит Даңзы, чолаачылар Саая Дадар-оол, Салчак Каң-оол олар мурнуку одуругну ээлеп, совхозта партномнуң, ажылчын комитединиң болгаш дирекцияның шилчиир вымпелин чаалап алганнар. Ол ышкаш механизаторлар Хомушку Дыртын, Олег Чымба, Александр Ламажей, чолаачылар Сергей Иргит, Өлчей-оол Хомушку база-ла эки ажылдап турарлар. Тараа шөлүнде севаңны сөөртүп, сараттаар ажылды организастаан. Тээлиилер Кызыл тугун салбас дээш, улам күжениишкинниг ажылдап турарлар.

Б. БАРБА.

ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕН

Биштиниң малынга четчир санныг чемни белеткеп алыр дээш Тес-Хемде «Тес-Хем» совхозтуң ажыл-ишчилери кызымак ажылдаан түңнелинде 5060 тонна сиген белеткээр планын күүсеткен.

А. Тадар-оолдуң удурткан механизастаттынган бригада эки ажылдаан. 800 тонна сиген белеткээр турган, 940 тонна чедирген.

Совхозтуң Өртең сүт-бараан фермазының коллективи ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганының бир чыл оюнга чедир күрүнеге сүт садарының планын күүседирин хүлээнген. Сөглээн сөзүн ажыл-херек кырынга боттандырар дээш бо чылдың эрткен айларында бүдүрүкчүлүг ажылдаан. Ынчангаш күрүнеге 141 тонна сүт садар планын ажыр күүсеткен.

Саанчылар Александра Базарчы, Мөнге Шожутпаа, Летчук Шыырап онгу беш чылдың баштайгы үш чылының сүт саап алыр планын күүсеткеннер.

М. ТҮЛҮШ.

Сиген далганын белеткээн

«Сүт-Хөл» совхозтуң суурларында агитквартиралар, өг-бүлелер мал чеми белеткелинге идепкейлиг киржип, улуг дузаны чедиргеннер. Кара-Чыраа суурда «Хемчик» агитквартираның чурттакчылары совхозка 7 тонна 500 кг витаминниг сиген далганын белеткеп берген. Ону кылырынга тракторист Х. Көшкен-оолдуң, агитквартираның даргазы Э. Монгуштуң киирген үлүү улуг болган.

Б. ОНДАР.

ЧАА БРИГАДА

Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Лидия Терентьевна Мязина тудуг ажылында 12 чыл ажыг ажылдап келген. Лидия Терентьевнаның удурткан бригадазы № 48 эргелелдиң мурнакчы бригадаларының бирээзинге санадып турар. Чедиишкиннер боду чедип келбээн. Ында бригадириниң билдилиг, кызымак ажылындан бүгү чүве хамааржыр дээрзи билдингир. Күш-ажылды чаа дешпилгелиг аргаларны ажыглап организастаары, бригада кежигүннериниң бот-боттарынга дузалажырынга белен болгаш эп-найыралдыы — бригаданың доктаамал чедиишкиннериниң чажыды бо. Дуржулгалыг бригадир Л. Мязина бо чылдарның дургузунда чеже аныяктарны кижизидип, тудугжунуң чымыштыг ажылынга хандыкшыдып, өөретпээн дээр.

Профтехучилищелерниң доозукчулары чылдың-на тудугжуларга немежип турар. Бо чылдың июльда профтехучилищениң доозукчуларындан тургустунган чаа бригаданы хүлээп алыр күзелин Лидия Терентьевна Мязина илереткен. Аныяктарның дагдыпкычызы, дуржулгалыг бригадирниң саналын «Тыва тудуг» трестиң парткому болгаш удуртулгазы деткээн.

Кызылдың № 4 профтехучилищезиниң доозукчуларындан 20 кижи составтыг аныяктар бригадазын Л. Мязина хүлээп алган. Аныяк тудугжулар дуржулгалыг бригадиринге сеткили таарышкан, сорук кириишкинниг ажылдап турарлар. Бригаданың баштайгы чедиишкиннери көстүп келген. Августа Лидия Терентьевнаның бригадазы тудуг-монтаж ажылдарының планын 25 хуу ажыр күүсеткен, дөрткү микрорайонда № 12 чурттаг бажыңынга шеверлел ажылдарын эки демдектиг кылгаш, хүлээткен. Сентябрьда ол бригада Кызылда гостиница тудуунга эки ажылдаан.

— Бригада кежигүннери шупту-ла кызымак, эки ажылдап турарын демдеглексээр мен. Ылангыя бригадирның оралакчызы Надя Яндараа ажылынга харысаалгалыг, эш-өөрүнге дузалаарынга идепкейлиг кижи. Ол ышкаш Лиза Айыжы-оол, Саша Оюн болгаш оон-даа өскелер хоочуннарның төлептиг салгакчылары болур дээрзинге чигзиниг чок — деп, бригадир чоргаарал-биле чугаалаан.

Лидия Терентьевнаның бригадазы чедиишкиннерин быжыглавышаан, планныг онаалдаларны ажыр күүседир сорулгалыг ажылдап турар.

С. КРАСНОПЕРОВ.

КАЗАХСТАННЫҢ ТАРААЗЫ

Казахстанның чер ажылдакчылары күрүнеге тараа садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турар. Төрээн чурттуң шыгжамырынче миллиард пуд тарааны чүдүрүп чоруткан.

Чедип алган чедиишкиннер дээрге—бистиң партиявыстың аграр политиказын чайгылыш чок боттандырып турарының, чер ажылының культуразын бедиткениниң болгаш республиканың тараажыларының мергежилдиң бедээниниң түңнели-дир. Канчаар-даа аажок улуг белеткел ажылдары бедик дүжүттү хандырган. Кодээ ажыл-агый культураларын өстүрериниң мурнакчы технологиязын нептередир болгаш агротехниктиг ажылдың бүгү комплекизин эң кыска хуусаада күүседир талазы-биле хемчеглерни ажыл-агыйларга чоруткан. Эрткен чылдарга деңнээрге, оон хөй минералдыг чемишчидилгелерни хөрзүнче төккен. Часкы тарылганы колдуунда-ла күзүн-на белеткээн шөлдерге чоруткан.

Чер ажылының хөрзүнү камгалаар системазын ажыглаарынче кол кичээнгейни углапдырып келген.

Үрезин ажылын экижидер талазы-биле хемчеглерен боттандырганының түңнелинде районнуткан сорттарының чажар шынарынга чедир арыглаан бедик шынарлыг үрезиннерин совхозтар болгаш колхозтар чашкан. Бо таварылгада кызыл-тастың эң эки шынарлыг, дүжүткүр сорттарын тараан.

Чер ажылының культуразын бедидеринче угланган өске бир чугула хемчег болза, тарылга ээлчештирилгезин нептереткени болур, ону тарылга шөлүнүң барык чартык кезээнге бүрүнү-биле шиңгээткен.

Кур болгаш куруккан черге ажаалда көстүп көрбээн бедик темпилер-биле чорутунган. Республиканың соңгу талазының областарының совхозтары болгаш колхозтары хову-шөлдерже 80 муң ажыг комбайнны, 50 муң жатканы, хөй-хөй муң тракторларны болгаш өске-даа техниканы чоруткан. Хүнде 800 муң ажыг гектар черден тараа культураларын кестирин турган.

Хову-шөлге ажаалда-транспорттуң 10 муң комплекстери, звенолары, отрядтары ажылдаан. Эрткен чыл-биле деңнээрге, ажаалда ажылдарының темпилери барык ийи чартык катап бедик болган.

Ажаалданың бир онзагай чүүлү болза, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаары дээш, хонукта эң бедик түңнелдерни чедип алыры дээш массалыг шимчээшкин болган. Транспорттуң чолаачылары, белеткелчилер шудургу ажылдааннар.

Казахстанның кур болгаш куруккан черинге ажаалдага республиканың чонунуң дыка хөй кезии киришкен. Тараажыларга улуг дузаны үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудугнуң, өөредилге черлериниң коллективтери, а ол ышкаш РСФСР-ниң, Украинаның, Молдавияның болгаш өске-даа республикаларның механизаторлары улуг дузаны көргүскеннер. Казахстанның тараажылары беш чылдың шалыпчы чылының дүжүдүнүң ажаалдазынга киришкен бүгү-ле кижилерге өөрүп четтиргенин илереткеннер.

Ам республиканың чер ажылдакчылары рис ажаалдазын доозуп турар. Рис өстүрүкчүлери бир гектардан 43 центнер ристи ажаап эң турар.

Күрүнеге тараа дужаалдазы уламчылавышаан.

(СЭТА-ның корр.).

КОНСТИТУЦИЯ ХҮНҮНГЕ

МОСКВА. Найысылалдың кинотеатрларында «Совет Улут Хоойлуну алдаржыдып тур мен» деп дозун-биле фильмнерниң темагиктиг көрүлдези эгелээн. Ону Конституцияның бир чыл оюнга болгаш бүгү улустуң байырлалы—ССРЭ Конституциязының хүнүнге тураскааткан. Неделя дургузунда Москваның экраннарынга Совет күрүнениң Үндезин Хоойлузунуң чүүлдерин, социалистиг демократияның болгаш амыдыралдың совет хевириниң алыс утказын, ССРЭ-ниң улустарының акы-дуңмалышкы найыралын болгаш буузулбас чаңгыс эвин, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң тайбың ла ынакшылдыг даштыкы политиказын тайылбырлап турар документалдыг болгаш уран чечен фильмнерни көргүзер.

(СЭТА).

Ужудуушкунда — «Прогресс - 4»

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫЫ

Орбитаның «Салют-6»—«Союз» эртем-шинчилел комплекизиниң ур үеде ажылдаарын хандырарының программазын ёзугаар 1978 чылдың октябрь 4-те Москваның-биле 2 шак 9 минутада турда Совет Эвилелинге автоматтыг «Прогресс-4» деп чүък сөөртер транспорт корабльин салып үндүрген.

«Прогресс-4» корабльдиң салып үндүргениниң сорулгазы болза:

— «Салют-6» станцияга шимчедикчи агрегаттарга одаар чүүлдү болгаш янзы-бүрү чүъктерни чедирери;

— автоматтыг чүък корабльдиң иштики системаларының болгаш дериг-херекселдериниң конструкциязының тургустунган кезектерин улам ыяап шенеп көөрү болур.

Телеметриктиг информацияның сан-түңү-биле алырга, «Прогресс-4» корабльдиң бүгү системалары болур-ла чугуру-биле ажылдап чоруур.

НАЙЫРАЛДЫҢ БОЛГАШ УРАН ЧҮҮЛДҮҢ МАРШРУТТАРЫ

ЕРЕВАН, (СЭТА-ның корр.). Арменияда улуг чедиишкин-биле эртип турар РСФСР-ниң литературазының болгаш уран чүүлүнүң хүннери — найыралдың байырлалының маршруттары бүгү республиканы хаара туткан.

Ак-көк Севанның эриктеринге Чайковскийниң, амгы үениң орус композиторларының музыказы чаңгыланып үнген. Бедик даглыг черде Мартуни суурнуң колхозчуларынга Москва филармониязының Күрүнениң симфония оркестриниң коллективи аалдап чораан. Арарат шыназының төвүнге оскум Донлуң ырлары дыңналып турган. Аңаа ажык дээр адаанга ырның болгаш танцының «Дон казактары» деп Күрүне ансамблиниң концерти болган.

ССР Эвилелиниң Улуг театрының, Ленинградтың Киров аттыг опера болгаш балет театрының, Омскиниң орус улустуң ниити ырызының ыраажылары-биле, делегей конкурстарының лауреаттары-биле, Россия Федерациязының өске-даа коллективтери-биле, эстраданың мастерлери-биле ужуражылгаларже болгаш оларның концерттеринче чалалган чарлалдар Ленинаканда, Кироваканда, Кафанда, Эчмиадзинде, Абовянда, өске хоорайларда болгаш районнарда бар.

Концерт программаларында чаа чогаалдар база кирген. Оларның бирээзи болза Егише Чаренцтың «Дөспес моон кижилер» деп шүлүглелинге композитор В. Белинның тургускан «Повторияны» хамааржыр. Ону Күрүнениң А. Орлов аттыг орус ырның үлегерлиг капеллазының программазынга киирген.

МАНЫ ДАШТАН СИИЛБЭЭН

Кызылда 265 олуттуг чаа гостиницаның тудуунда ажыл хайнышкынныг. Ында ажылдап турар хөй-хөй бригадаларның кежигүннери шупту чаңгыс коллектив кылдыр каттышкан — ук гостиницаны дарый ажыглалга киирер сорулганы салганы-биле кады. Ынча кады мергежилдиг кижилер чок дээр! Бызанчылар, шеверлекчилер, гранитчилер...

Гостиницаның бетин талазында, ээзн бедик дөңгелчек черде дөрбелчин плиталар салган кижилер дораан-на эскертинер. Оларның ажылы солун: граниттен чада кылыр.

Ол нарын ажылды кылып турар звенонуң удуртукчузу Семен Федорович Пополов:

— Бо аңаа ээс, хаш (гранит) даштан кылган плиталар-дыр. Моон шынары ниити объектиниң шынарын илередир. Чүге дээрге, гостиницаже кирген кижи бир дугаарында бо чадага келир болгай. Дең-дески, бичии-даа үңгүрүк-кириик чок кылдыр кылып каан шөлчүгеш аажок көрүштүг, аяи кирер болдур ийин.

Хаш даштан шала кылган кижилер-биле таныжарывыска Ленин орденниг «Главмостстройнуң» төлээлери болду. Мыңаа олар сентябрь 18-те келген. Бо чугула тудугну ажыглалга кииреринге үлүүн кадары-биле бистиң республикага аалдап келген эштер-биле душканывыс ол.

Семён Пополовтуң бо коллектив хүнде чүгле 2,5 дөрбелчин метр черге даш салыр планныг. Ону 3 дөрбелчин метрден кудулатпайн турар.

— Коллектив кежигүннери шупту дуржулгалыг эштер. Ынчангаш шак, минута бүрүзүн халас эрттирбейн ажылдап турар бис. Бо объектини чогуур хуусаазында ажыглалга киирер дээш кижи бүрүзү шудургу ажылдап турар, бистер база күш-ажылчы темпивис улам бедидиивис—деп, Семён Федорович чай аразында чугаалады.

«Турист» гостиницаның иштн-даштынга хаш даштан кылыр ажылдарны октябрь 20-те чедир бүрүн доозар сорулганы С. Пополовтуң звенозу салган. Оон кежигүннери Борис Кабанов, Юрий Бритчиков олар база бригадирниң сөзүнге каттыштылар.

Гостиницаның балконнарында янзы-бүрү өңнүг даштар салып турар бригада база бар. Олар № 48 тудуг эргелелиниң Николай Кирсанов удурткан маны (мрамор) даштан шала эптээр бригадазының кежигүннери ол. Бригадир дөрт дугаар катта балконнарның бирээзинде ажылдап тур.

— Бо ажылга кайы хире апарган силер?— деп айтырдывыс.

— Дөрт чыл ажып тур мен. Чеди кижи составтыг бо бригаданы удурткан Николай Кирсанов 23 харлыг аныяк оол болду. Алыс чурту—Красноярск край. Ол ховар дээн мергежилдиг база аңаа чедип алган. Олар № 12 чурттаг бажыңын, уруглар садын, асфальт-бетон заводун ажыглалга кииреринге ээзи эвес үлүг-хуузун киириштиргеннер.

— Бригада кежигүннери хүнде 4 дөрбелчин метр черге маны даш салыр планныг. Ону алды дөрбелчин метр чедирип тур бис. Оон-биле чергелештир ажылдың шынарынче кол кичээнгейни салыр херек. Ону беш чылдың иштинде — ажыктыг чорук болгаш шынар болгай— деп, Николай Васильевич чугаалады.

Гостиницаның балконнарында шалага маны даш салыр ажылды ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнда доозар сорулганы бо бригаданың кежигүннери салган. Чадаларга кылыр ажылды октябрь 18-тен эрттирбес деп шиитпирлээннер.

1978 чылда ажыглалга кирер тудугларының бирээзи—гостиница тудуунда хаара туттунган хөй-хөй коллективтерниң чамдыызының ажылын көргүзерге мындыг.

Д. ЧЫДЫМ.

ЧУРУКТА: Николай Кирсановтуң бригадазының чамдык кежигүннери. Солагай талазында эң кыдыында бригадир.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

БАШТАЙГЫ БАЗЫМНАР, УЛУГ СОРУЛГАЛАР

Российаның колхоз-тудуг каттыжыышкынының, оон хөй санныг салбырларын тургусканындан бээр он чыл чаа-ла ажып турар. Ол каттыжыышкынны СЭКП ТК-ның март (1965 ч.) Пленумунуң кедээ ажыл-агыйны үндезини-биле хөгжүдер талазы-биле улуг сорулгаларын амыдыралга чедиишкинниг күүседириниң быжыг баазазы кылдыр тургусканы билдиингир. Эрткен үениң дургузунда каттыжыышкын чурттуң кедээ ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдеринге улуг салыышкынны киирип, бо талазы-биле чугула рольду ойнап келген. Оон мурнунда амгы үеде улам улуг сорулгалар салдынган. Ылангыя СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринде болгаш ук Пленумга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң «ССРЭ-ниң кедээ ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдер дугайында» илеткелинде кедээге капитал тудугнуң херээн экижидер талазы-биле тодаргай сорулгалар салдынганын каттыжыышкынның ажылчыннары эки билип, ону күүседир дээш бүгү арга-курзавырларын ажыглап турар.

«Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынның тургусканындан бээр ийи чыл чедип турар. Бо үениң иштинде ол 14069 муң рубльдиң капитал салыышкынын ажыглалга киирип, 8078 муң рубльдиң кол фондуларын шингээдип алган. Хөй санныг мал кажааларын, чуртталга бажыңнарын, культура-амыдыралдың тудугларын, бүдүрүлге объектилерин кедээ черлерде тудуп, ажыглалда киирген. 1978 чылдың сес айларында керээлиг ажылдар планын 103,8, болуунуң күжү-биле кылыр тудуг ажылдарының планын—104,7 хуу күүсеткен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планы 106,6 хуу күүсеттинген. Тудуг организациялары тудугнуң шынарын бедидеринче улуг кичээңгей салып турар. Шынарны углап-башкарарының комплекстиг системазын ажыглаарының ажылын база боттандырып чорудуп турар. Бо бүгү хемчеглерни боттандырганының түңнелинде бо чылдың баштайгы чартыында дужааган 44 тудугларның 36-зын, азы 82 хуузун чүгле «эки» деп демдек-биле дужааган боор турар.

Каттыжыышкынның тургустунуп эгелээнинден бээр чамдык тудуг организациялары болгаш бригадалар-даа улам быжыгып, доктаамал коллективтер апаргылаан. Оон түңнелинде олар ажылга шуудап, эки түңнелдерни чедип ап турар апарганын демдеглээр херек. Чижээ, 1978 чылдың баштайгы чартыының түңнелдери-биле, а ол ышкаш үшкү квартал-даа эки ажылдыг коллективтерниң саны мурнуку чылдарның-дан көвүдээн. Кожуп чоруур механизастаттынган 5-ки колонна, оон инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш ажылчыннары ажылдың ажыктыг болгаш шынарлыг болуру дээш социалистиг чарышка моон-биле үш чыл улаштыр бирги черни ээлеп келген. 5-ки КМК-ның (начальниги Ч. Деңкии-оол, партия организациязының секретары А. Доңгак, профэвилел комитединиң даргазы Х. Ондар) коллективи тудуг-монтаж ажылдарының планын 158,6 хуу күүседип, 350 муң рубльдиң тудуг ажылдарын кылыр турргаш, 555 муң рубль чедирген. Ол колоннадан 2-ги болгаш 4-кү КМК-лар чыдып калбайн, чартык чыл планнарын түс-тузунда 129,5 болгаш 108,2 хуу күүсеткилээн. Каттыжыышкынның механизация эргелели бо чылын чедиишкинниг ажылдап турарын айтыр херек.

СЭКП ТК-НЫҢ ИЮЛЬ ПЛЕНУМУНУҢ ШИИТПИРЛЕРИН—АМЫДЫРАЛГА!

5-ки КМК-ның дугайын тускай чугаалап болур. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң районнарынга чораанының үезинде кылган түңнелдери, сүмелери болгаш күзелдери ол тудуг организациязының коллективиниң бүгү кежигүннериниң күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүнүн болдурган. Олар СЭКП Төп Комитединиң июль (1978 ч.) Пленумунуң материалдары-биле танышкаш, боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгени алганнар: КМК-ның коллективи тудуг-монтаж ажылдарының чыл планын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнда күүседирин хүлээнгеннер. Бистиң тудуг организацияларывыстың өске-даа бригадалары боттарының социалистиг хүлээлгелерин база чедиишкинниг боттандырып турарын демдеглээр херек. Оларга № 5 КМК-ның Н. К. Ижиге удурткан бызанчылар бригадазы, 2-ги КМК-да Г. А. Березниковка удурткан бригада болгаш өске-даа коллективтер хамааржыр.

Чедиишкиннер-биле чергелештир бистиң каттыжыышкынның ажылында чедир кылдбаан чүүлдер болгаш четпестер ам-даа бар дээрзин айтыр ужурлуг. СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң доктаалында болгаш аңаа СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде-даа кедээге капитал тудуг талазы-биле айыткан четпестер бистиң коллективке база бүрүнү-биле хамааржып турар. Керээлиг ажылдарның даалгаларын, тудуг материалдарын бээриниң, бүдүрүлге күчүлерин ажыглалга киирериниң планнарын ээлээн хөй тудуг организациялары күүседирин чедип ап шыдавайн турар. Ындыг коллективтерге, 4, 6 болгаш 7 дугаар КМК-лар хамааржыр. Бо колонналар ниитизи-биле чүгле чыл чартыында безин 255 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын чедир кылбаан.

Кедээ черлерге тудуг ажылдарын экижидериниң бир чугула курлавыры тудуг ажылдарын үлетпүрге үндезилеп чорударының деңнелин улам бедидери болуру июль Пленумунга онзалап айыткан болгай. Бо талазы-биле сорулганы күүседир төлээде, кедээге улуг күштүг тудуг комбинаттарын тургузуп, оларга кылган белен кезектер-биле кедээ ажыл-агыйның бүдүрүлгелериниң болгаш чуртталганың-даа бажыңнарын чагыкчыга шалыйкын кылып бээрин чедип алыры чугула боор турар.

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринде болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң илеткелинде кедээге капитал тудуг талазы-биле салган сорулгаларны амыдыралга боттандырарынга тудуг организацияларының материал-техниктиг баазазын быжыглаары, тудугнуң техниктиг деңнелин улам бедидери улуг рольдуг. Ол сорулга-биле кедээ тудуг комбинадын тургузарының техник-экономиктиг төлевилелин ажылдап кылган. Оон составынга кедизинде барып чылда-ла 35 муң дөрбелчин метр эптээр демир-бетон кылыр завод, карболит болгаш чылыткы-шывыг кылыр, ыяш чазап, болбаазырадыр цехтер, монтаж кезектерин болгаш шеверлел ажылдарын кылырынга дузалал бүдүрүлгези, бүдүрүлге-техниктиг четчелээшкин болгаш механизастаашкын эргелелдериниң баазалары, 150 автомашинага бааза кирер ужурлуг.

Ол тудугларны ажыглалга киирери амгы болгаш он бирги-даа беш чылдарда кедээ тудуг ажылдарын улам калбартып, ажыктыын болгаш шынарын бедидер арганы бээр. Чогум-на ону СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлери негеп турар.

М. ШИРИН,
«Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының кол инженери.

НОГААЛАР КАДАГАЛАЛЫНЫҢ ХУУСААЗЫ— БИР ЧЫЛ

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА-ның корр. Н. Крупеник): Соодулга херекселдериниң үлетпүрүнүң технология институдунуң эртемденнери хоорай чоогунда шөлдерден картофельди, согуначы, чеснокту эрткен чылын күзүн алган болза-даа, олар чап-чаа туруп эккелген дег кылдыр көстүр. «Олар аманын-даа, чыдын-даа салбааннар-дыр» деп, амдан шинчилекчилери безин бир үн-биле бадыткааннар. Күстүң белектерин эң ур кадагалаарының үлетпүр-дуржулга шенелдези шак ынчаар чедиишкинниг эртени ол.

— Ногаалар кадагалаарының хуусаазы дөрт-беш айдан эртпес боор чүве, оон ур болурга оларның шынары баксыраар—деп, шенелдениң түңнелдерин чугаалап тура, оон эртем удуртукчузу профессор Н. Головкинниң чугаалааны:

—Дазыл-чемиштер хөрзүнден адырылза-даа тынарын, чемиштиг чүүлдерни чарыгдаарын уламчылавышаан турар. Кадагалаашкын үезинде биохимиктиг чорудулгаларны доктаадып, ферментилериниң идепкейин чавырылдырары чугула. Ол сорулгага кылымал соодулганы ажыглаар деп шиитпирлээн. Клеткаларның чулуун доңуруптар точкага чоок криоскопиктиг температура дээр температуралар ногааларның амыдыралчы ажыл-чорудулгазын аажок оожумнаткаш, оларның үрежир чоруун болдурбайн барган.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ШАЛЫПЧЫЗЫ

Таңды районда «Коммунизмниң херели» совхозтуң мурнакчы малчыннарының бирээзи Антон Сангыевич Оюн совхоз бүдүрүлгезинге 32 чыл ажылдап келген. Ол үениң дургузунда совхозтуң тудуг ажылынга ажылдап, ниитиниң чуртталга бажыңнарын болгаш албан организация черлериниң тудуундан эгелээш хөй-хөй тудугларга төлептиг үлүүн киирип келген.

Ол 1961 чылдан эгелээш хой ажылынга кирген. Оон бээр бо хүннерге чедир ниитиниң малын чай, кыш чок кадарып, совхозтуң мурнакчы хойжуларының санынга кирген. Ол совхозтуң № 1 хойжу бригадазының Берт-Даг салбырының улусчу контроль болуунуң кежигүнү. Оон коданында 600 баш төрүүр хой бар, төрээн хураганнарын барык бүрүн камгалап алган. Оон көргүзүү—100 төрүүр хойлан бо чылын 99 хураган болган.

Совхозтуң хойжузу Моңгуш Алдай-оолду социалистиг чарышка кыйгырган, бүгү көргүзүг талазы-биле Антон Сангыевич ол малчынның тиилеп үнген. Бо чылын бир хойдан 2,6 килограмм дүктү кырган. Антон Оюн келир чылга уткуштур 10 тонна сигенни болуунуң күжү-биле безин белеткеп алган. Ам ол кыштаның септелгезин кылып турар.

ЧУРУКТА: мурнакчы малчын Антон Оюн.

Сөзү О. ӨПЕЕНШИ.

Фотозу В. КАРА-САЛДЫЫ.

ААС-КЕЖИИМ ЧАЯАЛГАЗЫ

Адыын хоойлум — совет Конституциямның ачызында «кыстар, оолдар кирер чери муңчок, кырганнар каза-даа хүндүлүг» үеде чурттап чорууруумга аажок өөрүүр мен. Харым ам алдан беш. Он бир уругларым божааш, кызыкые, оолун эр кылдыр кижизиттим. Маадыр-иениң алдын Сылдызын чоргаарал-биле эдилеп, амгы үеде пенсия ап, хостуг дыштаныш чор мен. Ажы-төлүм шупту күрүнениң долу хандырылгазынга халас өөренип чораащ, эртем-билиглиг кижилер апарган чер-черде ажылдап, чурттап чорлар. Эң хеймер оглум Павел эрткен чылын шериг албанындан халажып келген. Улуг оглум Дозур-оол Тес-Хем районда чурттап чоруур. Оон кадайы Клава хакас кижи. Оолдарымның ортуну Март Бай-Тайгада, найысылал Кызылда кыстарым бар. Уругларым ортузунда: инженер, чолаачы, бухгалтер, дээди эртемниг башкы, райпо болгаш эмнелге ажылдакчылары, малчын, ажылчын кижилер бар.

Шаандагы шаг болза, ынча хамык ажы-төлдү өөредип аар хамаан чок, өзүп, доруктурары безин берге болгай. Ниитизи-биле он беш божаан мен.

Чоокка чедир-ле аймак, суму аразынга аргыжары берге чорду. Ам магалыг-дыр, машина-техника көвүдээн, ужар-хемелер үзүк-сокса чок ужуп турар. Тываның аңгы-аңгы районнарында уругларымны чаңгыс-ла хүн эргип каарын болур мен. Совет чазаам, адыын хоойлу—Конституциям ачызында ол хире чоргаар кырган мен.

Дукур КЫРЛЫГ-КАРА.
Улуг-Хем районнуң Эйлиг-Хем суур.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

КҮҮСКОМГА ДААСКАН

«Күш-ажылдың хоочуну» медаль болгаш «Ениниң алдары» орденнер база «Ене медалы» медальдар-биле шаңнадырларны киирер талазы-биле ажылдың Эрзин районда байдалының дугайында айтырыгны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунга чоокта чаа чугаалашкан. Хөй уругларлыг иелерни шаңнадырга киирер талазы-биле районнуң улус депутаттар Советтери чамдык ажылдарны кылып турарын, а «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле шаңнадыр кижилерни илередип киирер талазы-биле барык ажыл чорутпайн турарын демдеглээн.

Улус депутаттарының район болгаш кожуун Советтери, совхозтарның, бүдүрүлгелерниң болгаш албан черлериниң удуртукчулары «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле шаңналдар анкеталарны кижизидеринге болгаш ажыл-агыйлыг сорулгаларын шиитпирлээринге аажок улуг мобилизаклыг ужур-дузалын эмгэ чедир четче үнелеп көрбейн турар. Район болгаш кожуун Советтериниң күүскомнары «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле шаңнаарынга кижилерни киирип турарының байдалының дугайында айтырыгны боттарының хуралдарынга чаңгыс-даа чугаалажып көрбээн.

«Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле шаңнаарынга киирериниң чурумунуң дугайында Саавыр кожуун Советтериниң күүскомнарында, совхозтарда чок, бо айтырыгны кылып белеткээр ужурлуг кижилер. Саавырда көрдүнген чүүлдерни билбес боор турар. Моон ужурунда медальды тургускан үе 1974 чылдың январь 18-теп бээр пенсияже үнген 129 кижиден чүгле чаңгыс кижини ол медаль-биле шаңнаарынга киирген. Оон аңгыда медаль тургустунарының мурнунда пенсияже 200 ажыг кижи бар. Оларның аразында медаль-биле шаңнадырынга төлептиглер эвээш эвес.

Мындыг байдалдың тургустунуп келгениниң чылдагааны болза, райкүүском хоочуннарны медаль-биле шаңнаарынга киирер ажылды организастаарының чугула ужур-дузалын чедир үнелевээн. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1974 чылдың январь 18-теги Чарлыын болгаш «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле шаңнаарының практиказының дугайында» доктаалын бүдүрүлгелерниң, организацияларның болгаш албан черлериниң күүседип турарынга контроль тургуспааны болуп турар.

Ениниң орденнери болгаш медальдары-биле хөй уругларлыг иелерни шаңнаарынга киирип турарында улуг четпестер база бар. Ылангыя кожуун Советтер күүскомнары Тыва АССР-ниң кожуун, суур Советтериниң дугайында Хоойлузунуң хөй уругларлыг иелерин Ениниң орден, медальдары-биле шаңнаарынга киирер талазы-биле оларга тывыскан эргелерин күүсетпейн турар. Шаңнатканнарының документилерин тургусканында частырыглар база эвээш эвес.

Үстүнде четпестерни барымдаалааш, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле шаңнадырларны киирериниң талазы-биле Эрзин районнуң район болгаш кожуун Советтериниң күүскомнарының ажылын багай деп санааш, илереттинген четпестерни эң кыска хуусаада чайладырын, үстүнде адаан орденнер болгаш медальдар-биле шаңнадырларны белеткеп киирерин экижидер талазы-биле тодаргай хемчеглерни ап чорударын Эрзин райкүүскомга даалган.

КҮШТҮГ БОЛУП, БОТТАНЫП ТУРАР

Бир чыл мурнунда ССРЭ-ниң Дээди Совединиң политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүннүң байдалында совет улустуң тура-соруун илереткен, ниити улустуң делегейде эң баштайгы социалистиг күрүнезиниң Үндезин Хоойлузун хүлээп алган.

ССРЭ Конституциязы — бистиң үевистиң политиктиг эң чугула документизи—бистиң чуртувуска социалистиг сайзыраңгай ниитилелдиң тургустунганын бадыткаан, ол ниитилелди бүгү аңгыларның болгаш социал бөлүктерниң чоокшулажылгазынга, бүгү нацияларның болгаш улустарның юридиктиг база боттуг деңге эргезинге үндезилээш, кижилерниң төөгүлүг чаа ниитилешкээ—совет улус тургустунган.

Юридиктиг дээди күштүг документ болганда Конституция ССРЭ-ниң ниитилел тургузуунуң болгаш политиказының үндезиннерин, бистиң чуртувуста тургустунган политиктиг системаны, ниити улустуң социалистиг күрүнезиниң организастаныш тургустунганының болгаш ажыл-чорудулгазының принциптерин быжыглаан.

Социалистиг ниитилелге совет политиктиг системаның өзээ болур СЭКП-ниң кол ролюн хоойлужудуп бижээн.

Чаа Үндезин Хоойлу амыдыралдың бүгү талаларынга хамаатыларның деңэргезин, оларның хөй янзы эргелерин болгаш хосталгаларын байырлалдыы-биле чарлаан база ынаныштыг магадылаан, оларны ниитилел мурнунга хүлээлгелер болгаш харысалгалары-биле холбаштырарынга үндезилеп боттандырып турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының ээлчег чок чедиги сессиязынга түңнел чугаазынга Л. И. Брежнев мынча дээн: **«Конституцияны кастталга кылыр дээш тургузупаан бис. Ол күүсеттинер болгаш оон бүгү кезектери күүсеттинер ужурлуг. Ол социалистиг демократияны улам ынай хөгжүдериниң база хандырылгазының күчүлүг чепсээ болур болгаш болур-даа ужурлуг».**

ССР Эвилелиниң Конституциязы ону хүлээп алган хүнүнден эгелээш, күштүг болуп, боттанып эгелээн, аңаа үндезилээш база оон түңнелдерин сайзыраңгайжыдар дээш хоойлу-дүрүм талазы-биле улуг ажыл чорудуп турар.

1977 чылдың декабрьда ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму «ССР Эвилелиниң хоойлуларын ССРЭ-ниң Конституциязынга дүүштүр чорударының талазы-биле ажылды организастаарының дугайында» доктаал хүлээп алган. Ында ССРЭ Конституциязында шуут айыттынган ийикпе, азы оон түңнелдеринге дүүшкек чаа хоойлу-дүрүмнерни белеткээриниң эргежок чугулазын айыткан.

СЭКП ТК, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ССРЭ-ниң хоойлуларының чыындызын белеткээри болгаш парлап үндүрери-биле холбашкан айтырыгларны чугаалажып көрген. Ол чыындыны 1981—1985 чылдарда парлап үндүрер. ССР Эвилелиниң хоойлуларының чыындызы совет хоойлу чогаадылгазын улам ынай сайзыраңгайжыдарынга, ниитилелдиң эрге-ажыктарының, совет хамаатыларның эргелериниң болгаш хосталгаларының камгалалын күштелдиреринге, күрүне болгаш ниитилел амыдыралының хоойлу-дүрүм үндезинин быжыглаарынга дузалаар ужурлуг.

1978 чылдың апрель-майда эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтери ССРЭ Конституциязының 76 чүүлүнүң негелделерин күүседип, эвилелдешкен республикаларның чаа Конституцияларын бадылаан, ол Конституциялар эвилел Конституциязынга дүгжүп база республика бүрүзүнүң онзагай чүүлдерин барымдаалап турар.

Конституция болгаш амыдырал

1978 чылдың июльда ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының тоску сессиязы хоойлу чогаадыр ажылдарның планынга дүүштүр ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң дугайында болгаш ССРЭ-ниң дедегей кеэрээлерин чарарының, күүседириниң база күш чок болдурарының чурумунуң дугайында хоойлуларны хүлээп алган.

ССРЭ Конституциязын хүлээп алган үеден бээр эрткен чыл дургузунда ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң база эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң дыка хөй актылары хүлээп алдынган, олар чоннуң чаагай чоруун көдүрериниче, хамаатыларның эргелерин болгаш эрге-ажыктарын хандырарынче, ажыл-агый организацияларының ажылын сайзыраңгайжыдарынче, ажылчы чоннарның амыдырал байдалдарын экижидеринче угланган. Нормативтиг актыларның дыка хөйү ССРЭ Конституциязының төлевилелин база эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Конституцияларының төлевилелдерин бүгү улустуң чугаалажып көрүп турарының үезинде хамаатыларның киирген саналдарының болгаш күрүүмчүлелдериниң түңнели болуп турар. Ынчангаш улус ССРЭ-ниң Үндезин Хоойлузунуң чүгле тургузукчузу эвес, харын бүгү улустуң чугаалажып көрүп турганының үезинде хамаатыларның киирген санал-оналын барымдаалап үндүрген нормативтиг дыка хөй актыларның «чогаадыкчыларының бирээзи» болу берген.

1978 чылдың май 16-да ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хуралынга чүве чугаалап турргаш, Конституциялар төлевилелдерин чугаалажып турда кичээнгейге алыр ужурлуг эвээш эвес саналдар кирген дээрзин эш Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн. **«Маңаа чүнү-даа хилис эрттирбейн, ажылчы чоннарның күзелдерин практиктиг ажылга улам долузу-биле барымдаалаары, бүгү ажыктыг болгаш үнелиг чүүлдерни чаңгыстап чыыры кончуг чугула. Бо дээрге чүгле республика болгаш чер-чер органнарының эвес, харын бистиң төп органнарывыстың база сорулгазы-дыр».**

ССРЭ-ниң чаа Конституциязы улус депутаттарының Советтериниң ажылын, күрүне органнарының ажыл-чорудулгазын сайзыраңгайжыдарынга, бистиң бүгү ажыл-агыйның механизминиң ажылдаарынга күчүлүг идигни берген.

ССРЭ-ниң политиктиг үндезизин болур улус депутаттарының Советтериниң ролю өскен. Өске бүгү күрүне органнарының Советтерге контрольдадырының болгаш отчёттуг болурунуң дугайында Конституция чүүлдеринге үндезилээш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ажылы ажыктыг болгаш эчис сорулгалыг кылдыр чоруттунуп турар.

Улус депутаттарының Советтери бистиң амыдыралывыстың бүгү талаларынга салдар чедирип, ССРЭ Конституциязының 92 чүүлүнде чугаалааны ышкаш, **«күрүнениң ажыл-агый болгаш социал-культура тургузуушкунунуң бүгү адырларын удуртуп, шиитпирлерни хүлээп ап, оларның күүселдезин хандырып, шиитпирлерни амыдыралга боттандырары дээш хыналданы кылып турар».**

Ажыл-агый чорудулгазының амгы байдалдары, экономиканың улам өзүп турар хемчээлдери болгаш оон тургузуунуң нарынданы партияның экономиктиг политиказын боттандырарының кол чепсээ болур күрүне эрге-чагыргазының болгаш күрүне планының органнарының айтыышкыннарының ролюн бедидерин негеп турар. Оон-биле чергелештир чер-черниң онзагай байдалдарын барымдаалап көөрүнүң эргежок чугулазы, ажыл-агый манёвруунуң болдунар аргазы, экономиктиг бырааларны болгаш деткимчелерин ажыглаары, ниитилел бүдүрүлгезин эргелеп башкарарынга күш-ажылчы коллективтерниң киришкилгезин калбартыры улам тода апарган.

Күрүнениң экономиказын удуртурунуң ол үндезиннери Конституцияда быжыглаттынган, ынчангаш ол үндезиннер ам ажыл-агыйны удуртурунуң стратегиязы биле тактиказын тодарадып турар.

Кедээ ажыл-агыйның күш-ажылын кедээде амыдыралдың индустриалдыг болгаш шынар талазы-биле өскерлиишкинниниң бир хевири кылдыр шилчидериниң социал программазы ССРЭ Конституциязында бижиттинген. Бо программаның боттанышкыны СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң «ССРЭ-ниң кедээ ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдер дугайында» шиитпирлеринде илереттинген. Кедээниң ажыл-ишчилериниң мурнунда турар кол сорулга—кедээ ажыл-агыйның бүгү адырларын бүгү талалыг, динамиктиг хөгжүдери болгаш ажыктыын дыңа бедидери, чоннуң амыдыралының деңнелин улам бедидерин хандырар дээш чуртту аъш-чем болгаш кедээ ажыл-агый чиг-эди-биле мыныштыг хандырары болур.

Конституцияның чарлаан бүгү чүүлдери, аңаа үндезилээш, боттанып турар бүгү чүүлдер кижи дээш, оон чаагай чоруу дээш кылдыныр турар. Ынчангаш кижиниң эргелерин болгаш кол хосталгаларын камгалаар деп шуугашпышаан, Совет Эвилелинге, оон Конституциязынга база ону ажыглаарынга холбаштыр нүгүлдер болгаш холмегелер кампаниязын чорудуп турар чамдык буржуаз политиктерниң база идеологтарының оралдажыышкыннары кандыг-даа үндезин чок болуп турар.

Советтер чуртунуң хамаатылары бүгү улуг эргелерни болгаш хосталгаларны херек кырында бүрүнү-биле ажыглап турар, ол эргелер болгаш хосталгалар социалистиг революцияның тиилээниниң болгаш кызымаккай тургузукчу күш-ажылдың түңнелинде чедип алдынган. Чогум-на социалистиг тургузуг кижиниң эргелерин болгаш хосталгаларын улгаттырарын, социал-экономика болгаш культура хөгжүлдезиниң программаларының күүсеттингениниң хире чергези-биле хамаатыларның амыдыралының байдалдарын үзүктел чок экижидерин хандырып турар.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазакты долгандыр сырый каттышкан совет улус социалистиг демократияның байдалдарында чурттап турар. Ниитилелдиң болгаш күрүнениң ажыл-херектерин эргелеп башкарарынга ажылчы чоннарны улам-на калбаа-биле киириштирерин, күрүне аппарадының ажылын сайзыраңгайжыдарын, хөй-нитти организацияларының идепкейин бедидерин, улусчу контрольду күштелдирерин, күрүне болгаш ниитилел амыдыралының хоойлу-дүрүм үндезинин быжыглаарын, хөй-ниитиниң санал-оналын доктаамал барымдаалаарын ССРЭ Конституциязы база хандырып турар.

В. А. МАСЛЕННИКОВ,
ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Күрүне болгаш эрге институдунуң улуг эртем ажылдакчызы, юридиктиг эртемнерниң кандидады.

Солуннарны болгаш журналдарны өреге бүрүзүнге

ЧАГЫДЫЛГАНЫҢ БАЙДАЛЫ

Республиканың чер-черде партия организациялары эрткен чылын парлалга чагыдылгазын чорударынга парлалганың хөй-нитти тарадыкчыларының күжүүте улуг-биле даянган. Парлалга чагыдылгазын чорударынга Кызыл хоорайның «Союзпечать» агентилели (начальниги эш Е. В. Мурашко) эң кескү черни ээлээн. Оон-биле кады Каа-Хем районнуң «Союзпечать» салбыры (начальниги эш Р. Чигарских) парлалга чагыдылгазының ажылдып эки организастааш, республикага ниити черни ээлээн. Төлүүнүң болгаш Өвүрнүң «Союзпечать» салбырлары база эки ажылдаан.

Бо чылдың парлалга чагыдылгазы амгы үеде кидин түлүк чоруп турар. Сентябрь айның 20-ге чедир бистиң хөй-нитти тарадыкчыларывыс он бир муң экземпляр төп солуннарны, бежен ийи муң ажыг экземпляр төп журналдарны, сес муң экземпляр «Тувинская правда» солунну, дөрт муң экземпляр чедип турар «Шын» солунну, ниити-биле чедеп ийи муң ажыг ниизы-бүрү чагыдылгаларны бижиирипче чоннуу организастаан. Бо дээрге чүгле ажылдың эгези. Парлалга чагыдылгазының талазы-биле ажыл ам-даа калбарар. Солуннарны болгаш журналдарны чагыдары бо чылын база Кызыл хоорайда багай эвес чоруп турар. Хоорайның парлалганың хөй-нитти тарадыкчылары ам безин барык үжен муң ниизы-бүрү чагыдылгаларны организастаан.

Парлалга чагыдылгазын эрткен чылын эки организастап турган черлер бо чылын база мурнап чоруп турарын айтыр херек. Чижээлээрге, Каа-Хем районда ам безин беш муң кезек чедип турар солуннарны болгаш журналдарны чагыткаш, ук ажылды ам-даа организастап турар. Бии-Хемниң, Улуг-Хемниң, Чөөн-Хемчиктиң «Союзпечать» салбырлары база багай эвес ажылдап эгелеп турар.

Бо чылдың парлалга чагыдылгазы чер болганда бир деңнески чоруп турар деп чугаалап болбас. Четпестер ам безин көстүп эгелээн. Ылангыя республиканың кайы-даа черлеринде төп солуннарның, ылангыя «Правданың» «Известияның», «Трудтуң» чагыдылгазы куду болуп турар. Оон-биле кады бистиң республика солуннарывыстың чагыдылгазы база оожум чоруп турар. «Тываның аныяктары», «Молодежь Тувы» солуннарның чагыдылгазы оон-даа куду.

Кызыл хоорайда парлалга чагыдылгазы багай эвес чоруп турар дээрзин үстүнде демдеглээш болгай бис. Ындыг болза-даа хоорайның бүгү тудуг организацияларында парлалга чагыдылгазы багай чоруп турарын онзалап демдеглээр херек.

Парлалга чагыдылгазының талазы-биле бистиң чорудар организаччы ажылывыстың кол угланыышкыны болза солуннарны болгаш журналдарны өреге бүрүзүнге киирери болур.

С. ТАМБА.

Хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары" орден-биле болгаш „Иениң медалы" медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Сес уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Талганчык Сержиевна **Ооржак** — Дөң-Терезин суурда өг-бүле ээзи.

Октээ Анаейевна **Ооржак** — «Хемчик» совхозтуң ажылчызы.

Сериң Мөңге-Чаяновна **Саая** — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Чечекмаа Хаажытпаевна **Иргит** — Кызыл-Мажалык суурда чунар-бажың ажылчыны.

Дырлаа Сарыгларовна **Лопсаң** — Ак-Довурак хоорайда өг-бүле ээзи.

Нина Кан-ооловна **Намчал** — «Тыва даг-дугу» комбинаттың даг-дүгү арыглаар фабриказының ажылчыны.

Солунмаа Балчыровна **Саая** — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Созармаа Кончуковна **Хомушку** — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Борбаан Иргитовна **Долума** — Барлык ортумак школазының ажылчыны.

Ульяна Хомушкуевна **Карыма** — «Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Хеймерек Бадыевна **Ооржак** — «Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Думна Кодур-ооловна **Сарыглар** — «Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Кара-кыс Доормаевна **Ховалыг** — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Ольга Сюрюновна **Чыргал** — Кызыл-Мажалыктың тууйбу заводунуң ажылчыны.

Беш уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Окан Шожутовна **Күжүгет** — Кызыл-Мажалык суурда ажылчын.

Алдын-кыс Успуновна **Монгуш** — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Спадээн Кустук-ооловна **Ооржак** — «Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Мижит Санчы-Маадыровна **Саая** — Ак-Довурактың амыдырал хандырылга комбинадының ажылчыны.

Ольга Дактомовна **Саая** — улус депутаттарының Эрги-Барлык кодээ Совединиң күүсекомунуң даргазы.

Елизавета Николаевна **Шарапова** — «Тыва даг-дугу» комбинаттың энергоцегиниң ажылчыны.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

Сес уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Чечек Ивановна **Сюрюнмаа** — Кунгуртуг суурда уруглар ясли-садының эмчи сестразы.

Долчанмаа Ивановна **Шимит** — Кунгуртуг суурда уруглар ясли-садының ажылчыны.

Алды уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

База-кыс Долааповна **Дамба-Хуурак** — № 2 КМК-ның ажылчыны.

Анна Ивановна **Идам** — «Тере-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Зинаида Салчаковна **Иргит** — «Сукпак» совхозтуң ажылчыны.

Раиса Маскыровна **Монгуш** — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Дарымаа Дуңгешевна **Серен** — «Х Улуг хурал» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Зоя Степановна **Баянова** — Кунгуртуг суурда өг-бүле ээзи.

Зоя Делгеровна **Болдук** — «Х Улуг хурал» совхозтуң уруглар ясли-садының ажылчыны.

Чечек Ондаровна **Куулар** — Кур-Чер школазында лаборант.

Байр Васильевна **Магбын** — Кунгуртугнуң Культура бажыңының ажылчыны.

Дүү-Дарый Сагдыевна **Монгуш** — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Надежда Ивановна **Ноекова** — «Көк-Тей» совхозтуң ажылчыны.

Варвара Прокопьевна **Шурыпова** — «Көк-Тей» совхозтуң ажылчыны.

ТЕС-ХЕМ РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Чудукмаа Лапаевна **Хорлуу** — «Кызыгаар» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Кара-кыс Бадакшановна **Эренчин** — «Кызыгаар» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Мария Кыргысовна **Бумбажай** — Самагалтай ортумак школазының башкызы.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Светлана Борбаковна **Даваа** — Шуурмакта уруглар садының ажылчыны.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1978 чыл. Сентябрь 20.

„ШЫНГА" ХАРЫЫ

ХУРАЛГА ЧУГААЛАШКАН

Бо чылдың сентябрь 21-де үнген № 220 «Шын» солунга «Плов-даа эвес, та чүү ыйнаан» деп чүүл парлаттынган. Ында Туран хоорайда № 2 столоваяда чемни багай шынарлыг белеткеп турарын шүгүмчүлеп бижээн.

Бии-Хем райкомунуң даргазы А. А. Ахмадуллиннин редакцияга дыңнатканы болза: ук чүүлдү № 2 столоваяның коллективиниң хуралынга чугаалажып көрген. Ажылдакчыларының ажылын контроль чок тургусканы, столованың ишти арыг-шевер эвес болганы, чемни белеткээриниң технологиязын үрээни дээш ээлчегиниң улуг повары Андрееваны райпо баштаар чери шыңгыызы-биле доңгуткан.

Аъш-чемниң ассортиментизин калбартыр, шынарын экижидер хемчеглерни райпо баштаар чери ажылдап кылган. Ниитиниң чемненилге черниң ажылынга контрольду кошкатканы дээш, райпонуң бүдүрүлге эргелекчизинге шыңгыы хемчегни хүлээткен.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

Социалистиг демократияның принциптериниң тиилелгези

ВАРШАВА. (СЭТА). Совет Эвилелинде коммунистиг тургузуушкунда болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске чурттарында сайзырангай социалистиг ниитилелди тургузарынга чедип алдынган чедиишкиннер социалистиг тургузугнуң артык күштериниң дугайын, социалистиг демократияның бүгү талалыг хөгжүлдезиниң дугайын бузурелдиг-биле херечилеп турар деп, ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ТК-ның секретары Е. Лукашевич медеглээн. Социалистиг ниитилелде демократияның хөгжүлдезиниң болгаш кижиниң эргелериниң магадылалының айтырыгларынга тураскааткан польша найысылалда боон турар теоретиктиг конференцияга ол чүве чугаалаан.

Марксизм-ленинизмниң үндезилекчилериниң айтыышкыннары, Совет Эвилелинде Ленинниң партиязының чогаадыкчы боттандырып чорутканы социалистиг демократияның принциптери 1977 чылдың октябрьда хүлээп алдынган ССРЭ-ниң Конституциязында бүгү талага болгаш долузу-биле боттанган.

Социалистиг чурттарда «кижиниң эргелерин үреп турары» деп адаар чүүл-биле холбаштыр Барыын чүктүң тодаргай бөлүктериниң өөскүдүп үндүрген ийи арынныт кампаниязын болгаш бистиң чурттарывыстың иштики херектеринге холгаарлап киржириниң оралдажыышкыннарын чөңгээлиг чорук кылдыр социалистиг дем каттыштырылгазының күрүнелериниң ажылчы чоннары шиитпирлиг-биле ойтур шаккан болгаш ол оралдажыышкыннар бүрүнү-биле буурап дүшкен.

Совет Эвилелиниң өңнүктериниң конференциязы

ЛОНДОН. СЭТА-ның корреспондентизи В. Мостовецтиң дамчытканы болза: англи-совет найырал ниитилелиниң конференциязы ында бодунуң ажылын дооскан. Великобританияның ол хөй-нийти организациязының 30 салбырларының делегаттары аңаа кирипшкен. КНО-га чугаалажып көөрү-биле кирген Совет Эвилелиниң чепсегленишкиниң дүжүрер талазы-биле эгелекчи саналын деткииринче англи чазакты конференцияның киржикчилери кыйгырганнар. Ол боттуг саналдар ССРЭ-ниң чазааның, бүгү совет улустуң тайбынче чүткүлүнүң дугайын тодаргай херечилеп турар деп, хүлээп алган резолюцияда демдеглээн. Төп Европага чепсектиг күштерни болгаш боо-чепсекти кайызының-даа кызыраарының дугайында Венада чугаалажыышкыннарга Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң чогаадыкчы саналдарынга Англияның болгаш Барыын чүктүң өске-даа чурттарының аки хамаарылгазы чепсегленишкинни дүжүрериниң болгаш Европага чавырлыышкынның херээнге боттуг салыышкын болур ужурлуг деп, ол резолюцияда база онзалап демдеглээн.

Массалыг узуткаашкынның чаа араатаныг чепсээ болур нейтронну бомбага удур кампанияны Великобританияга улам калбартып чорударының эргежок чугулазын делегаттар тускай резолюцияга онзалап демдеглээннер. Великобританияның девискээринге нейтронну бомбаны тургузарындан ойталаарының дугайын чарлаарынче англи чазакты олар кыйгырганнар.

Массалыг информацияның органнарының чорудуп турар антисовет кампаниязын делегаттар чаңгыс үн-биле буруу шапканнар.

Англи-совет найырал ниитилелиниң президентизинге Великобританияның коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң сураглыг ажылдакчызы Э. Ротштейнни база катап соңгаан, а ниитилелдиң даргазынга англи парламентиниң кежигүнү, тайбың болгаш чепсегленишкинни дүжүрер дээш илепкейлиг демиселчи У. Вильсонну соңгаан.

ФКП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУНУҢ ДООЗУЛГАНЫ

ПАРИЖ. (СЭТА). Француз Коммунистиг партияның ТК-ның пленуму бодунуң ажылын доосkan.

Оон киржикчилери чуртта социал болгаш экономиктиг байдал дугайында, ажыл чок чоруктуң болгаш социал дең эрге чок чоруктуң политиказынга удур, барыын-европейжи интеграцияга база Европаның экономиктиг ниитилежилгезин калбартырынга удур коммунистерниң демиселиниң дугайында ФКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ТК-ның секретары Ш. Фитерманның илеткелин чугаалажып көрген болгаш чүүлдүгзүнгеннер.

Пленумга түңнел сөстү ФКП-ның чиңгине секретары Ж. Марше чугаалаан болгаш амгы үе-чадада партияның стратегиязының айтырыгларынга доктааганы, ФКП-ның стратегиязының кол сорулгазы болза француз ниитилелди ханызы-биле чаартып тургузары, Францияны кризистен үндүрер болгаш социализмни тургузарынга таарымчалыг байдалды тургузар арганы бээр демократтыг реформаларны чорудары болур деп, ол онзалап демдеглээн. Бүгү капиталистиг чурттар-биле кады Францияның чурттап эртип турары кризис болза ханы, үр хуусаалыг болгаш бүгүнү хаара туткан кризис болур. Ооң чылдагааны болза улуг капиталдың тергиидээшкини болур, ынчангаш кризистен үнери капиталистиг ниитилелдиң үндезиннеринге дээп турар, улуг буржуазияның тергиидели чок кылыр реформаларны негеп турар. Ажыл чок чоруктуң өзеринге, социал дең эвес чорукту ханыладып турар «бышкыг экономия» дээр чазактың политиказын ол шүгүмчүлээн.

Социал чаартылгалар дээш демисел чорударынга улусчу күштерниң калбак, быжыг эвилелин катап тургузарын ФКП-ның чиңгине секретары саналдаан.

Ол чурттарга эрге-чагырга коммунистерниң туруп алырынга шаптыктаар сорулга-биле Барыын Европаның элээн каш чурттарының иштики херектеринге империалистиг күрүнелерниң, чүгүлдаа мурнунда АКШ-тың холгаарлап киржиишкинин Ж. Марше бодунуң чугаазының түңнелинде буруу шапкан.

Пленумнуң төнгенинин соонда болган парлалга конференциязынга ФКП-ның чиңгине секретары «ниити рыноктуң» калбарарынга француз коммунистер удурланып турар деп медеглээн. Европаның экономиктиг ниитилежилгези болза монополияларның чепсээ, барыын-европейжи улустарны болгаш чурттарны мөлчүүрүнүң чепсээ деп, ол чугаалаан. Биске албадап турар Европа болза АКШ-тың болгаш ГФР-ниң тергиидээр Европазы болур.

ХАРЫЛЗААЛАР КАЛБАРЫП ТУРАР

МАДРИД. Ийи чурттуң аразында 1972 чылдың сентябрь 15-теги садыг дугурушкулгазының күүселдезин хынаарының совет-испан холушкак комиссиязының 4-кү хуралы Мадридке болган. Совет делегацияны даштыкы садыг министриниң оралакчызы А. Н. Манжуло, испан делегацияны — даштыкы садыг министриниң оралакчызы Карлос Бустело баштаан.

1977 чылда болгаш 1978 чылдың эрткен үезинде совет-испан садыглажыышкынның түңнелдерин комиссия үндүрген болгаш ийи чурттуң аразында бараан саарылгазының өзүлдезин сеткил ханыышкын-биле демдеглээн.

Ажыл-херекчи харылзааларны калбартырынга делгелгелерниң таарымчалыг рольдуун хуралдың киржикчилери демдеглээн. Бо чылдың ноябрьда Москвага болур баштайгы испан үлетпүр делгелгезин, ол ышкаш 1979 чылда Барселонага болур делегей ярмарказынга чамдык совет даштыкы садыг каттыжыышкыннарының киржири бо талазы-биле улуг ужур-дузалыг кылдыр көрүп турар. Совет делегация экономикага болгаш үлетпүрге кады ажылдажылга дугайында дугуржулга төлевилелин испан талага өөренип көөрү-биле дамчыдып берген.

(СЭТА).

ВСР-НИҢ ДХМ-НИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ХАНОЙ. Пномпеньниң удуртукчулары кыдат эрге-чагыргаларга деткидип алгаш, Вьетнамга өжээниг политиканы чорудуп, кызыгаар дайынын калбартып, Вьетнамның бот-эргезин болгаш бүрүн-бүдүн девискээрлиг турар чоруун үреп, вьетнам улуска удур хөй саңныг кемниг үүлгедиглерни кылып, чугаалажыышкыннардан ойталап, ийи чурттуң аразында харылзааларны чогумчудар талазы-биле Вьетнамның угаан-сарыылдыг болгаш боттуг саналдарын хүлээвейн турар деп, Вьетнам Социалистиг Республиканың Даштыкы херектер министерствозунуң медеглелинде чугаалаан.

Вьетнамның туруш-бодалы мырыңай билдингир. Вьетнам улус болгаш Вьетнам Социалистиг Республиканың чазаа Вьетнамның болгаш Кампучияның аразында харылзааларга хамаарышкан бүгү айтырыгларны тайбың арга-биле шиитпирлээринче кезээде чүткүл салып келген. Вьетнамның саналдары — боттуг, угаан-сарыылдыг болгаш тодаргай саналдар. Бир эвес Пномпеньниң чагырыкчы бөлүктери Вьетнамга удур дайын чорудулгаларын уламчылап, Пекинниң эжелекчи, гегемонисчи болгаш улуг күрүнезирек бодалдарынга бараан болуп туруп бээр болза, оларның аштырыышкыны улам-на аар-берге болур деп медеглелдиң түңнелинде чугаалаан.

(СЭТА).

СИРИЯНЫҢ ТУРУЖУ

ДАМАСК. Ливанның айтырыын чугаалажыры-биле делегей конференциязын эрттирер дугайында АКШ-тың саналын Сирия хүлээвээн. Ливанда байдалды чугаалажыры-биле делегей конференциязын чыылдырарының дугайы чамдык чурттар-биле, оларның аразында Сирия-биле америк администрациязы эрткен ийи неделяда каш-даа удаа харылзашкан болгаш ындыг конференцияны чыылдырарының идеязы-биле Сирия чөпшээрешкен дээр ааныг дыңнадыглар АКШ-тың күрүне департаментизинден сөөлгү үеде коступ келгилээн деп Дамаскыда албан хуузу-биле парлап чарлаан медегелде чугаалаан. Ындыг ажыглыг бадыткалдарга чүгле алдаскынер апаар, чүге дээрге ындыг идеяны Сирия чугаалашпаан болгаш ындыг конференцияны чыылдырарының идеязы-биле ол кажан-даа чөпшээрешпес.

Ливанда чорулдааның киржикчилери боттары чыылдырган ындыг конференция ажыктыг болган туруп болур. Өске кандыг-даа конференцияда ажык чок, чүге дээрге ындыг конференция Ливанның иштики херектеринге холгаарлаашкынның болгаш өске улустарга боттарының тура-соруун дегээриниң оралдажыышкыны-дыр.

(СЭТА).

ПАТРИОТТАРНЫҢ ЧЕДИИШКИННЕРИ

ЛУСАКА. (СЭТА). Смиттиң хоойлуга удур ээ-чурумунга удур хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш боо-чепсектиг демиселди чорудуп турар Зимбабвениң патриотчу фронтузунуң дайынчылары сөөлгү үеле чаа дайынчы чедиишкиннерни чедип алганнар.

Ол организацияның парлалга органы болур «Зимбабве ниппла войс» солунуң дыңнадып турары-биле алырга, сентябрьның баштайгы чартыында хосталга дээш демиселчилер элээн каш чедиишкинниг операцияларны чоруткан, оон түңнелинде дайзынның дириг күштеринге болгаш техниказынга улуг чидириглерни таварыштырган. Синолило чоогунга патриоттар шериг самолётту дүжүр аткан. Оон иштинге солдаттар болгаш шериг херекселдери бар болган. Казунгуланың чоогунга хосталга армиязының дайынчылары расисчилерниң шериг баазазынче халдааннар.

Патриоттар-биле демиселге улуг чидириглерге таварышкаш, расисчилер тайбың чурттакчы чонга удур истеп сүрүүшкүннү калбартып чорула бергеннер деп, солун демдеглээн. Чүгле сентябрьның 9-тан 15-ке чедир шаажылакчыларының холундан 200 ажыг африканнар өлген. Родезия дайынзырактарның мораль талазы-биле багай байдалын болгаш ак кежтиг чурттакчы чонуң дашкаар дезип үнүп турарының дүрген өзе бергенин солун айыткан.

ЛИВАН: БАЙДАЛДЫҢ УЛАМ ЧИДИГЛЕНГЕНИ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливан найысылалда байдал база катап чидиглени берген. «Ливан черден сөөлгү сирий солдат үнүп чорупкаажыже чедир» боо-чепсектиг демиселди консервативтиг «ливан фронтуну» шериглери үргүлчүлээр деп, национал-либерал партияның баштыны К. Шамунуң чөңгээлиг медеглели ол чорукту болдурган. Ливанда тайбыңны деткиир талазы-биле арабтар аразының күштериниң кол кезиин сирий шериг албаныглар тургузуп турары билдингир болгай. Барыын үзелдиглерниң баштыңының медеглелиниң соонда доп-дораан консерваторларның отрядтары арабтар аразының күштериниң Бейруттуң чөөн районнарында туруштарынче боолап эгелээн. Найысылалдың барыын кезээнде чамдык кварталдарны олар база боолаан.

Консервативтиг күштер Ашрафияда боттарының туруштарын быжыглап алырын база оралдашканнар. Оон түңнелинде боо-чепсектиң бүгү хевирлерин ажыглаан дайылдажыышкын Айн ар — Руммаңның, Фурнаш-Шуббактың, Халдстың болгаш өске-даа черлерниң девискээринче нептерээн. Хоорайда хөй саныг өрттер болгулаан, хөй бажыңнар үрелген, хөй кижилер өлүрткен болгаш балыглаткан. Хамаатылар дайынның эң багай үелеринге безин деңнээрге демисел эң-не каржы-дошкун болган деп, ында демдеглеп турар.

Ливанның мурнуу чүгүнде дүшкүүрлүг чорук өскен. Израиль артиллериязга деткиткен барыын үзелдиг христиан күштер Набатияны болгаш оон чоогунда черлерни күштүү-биле боолаан.

Барыын үзелдиг күштерниң боо-чепсектиг бүгү чөңгээлээшкиннерин шиитпирлиг-биле ойтур шавар деп, арабтар аразының күштериниң командылалы бодунуң медеглелинге онзалап демдеглээн.

ГАЙАНАНЫҢ ХЕРЭЭЖЕННЕРИНИҢ ШУУЛГАНЫ

ДЖОРДЖТАУН. (СЭТА). Гайананың херээженнериниң демниглелиг организациязының (ХДО-нуң) VII съездизи Гайананың найысылалынга «Херээженнер тайбың, дең эрге, демократия болгаш социализм дээш демиселге каттыжыңар!» деп лозуң-биле эрткен. Съезд ол организацияны тургусканының 25 чыл оюбиле деңге болган. Съезд империализмге, колониализмге, неоколониализмге, боо-чепсекти эндере бүдүреринге удур, бүгү-нийти чавырлыышкын болгаш тайбың кожа-хелбээ доругнаашкын дээш демиселге ХДО-нуң хүрээлениниң сырый каттышканын көргүскен.

Улуг Октябрьның тиилээниниң соонда социализм улустарның капитализмге болгаш империализмге удур демиселинге кол шивээ болу берген деп, отчет илеткелинге ХДО-нуң чиңгине секретары Арам Тантони онзалап демдеглээн. Социализмниң тиилелге бүрүзү монополияларның ужур-дүрүм чок чоруу-биле, национал хосталга дээш, тайбың болгаш демократия дээш демиселге ажылчы чоннарга чаа күштү берип турар деп, ол айыткан. Херээженнерге эр кижи-биле дең эргени чүгле социализм магадылап турар. Совет Эвилелиниң чедиишкиннери, янзы-бүрү талаларга күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң амыдыралынга совет херээженнерниң калбак киржилгези боттарының эргелери дээш демиселге бүгү делегейниң херээженнерин сорук кирип турар.

Пекин удуртулганың политиказын Гайананың херээженнерниң удуртукчузу шыңгыызы-биле шүгүмчүлээн. Мурнуу-Чөөн Азияга Кыдат АКШ-тың планнары-биле шуут дүүштүр хевелип турар деп, ол айыткан.

Съездиниң хүлээп алган резолюциязында бүгү чурттарның херээженнериниң демниглелиг организацияларынга-биле эп-сеткил каттыштырылгазын онзалап демдеглээн. Съезд Палестинаның улузунуң болгаш Африканың мурнуу чүгүнүң улузунуң хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш демиселин деткээн. Латин Американың реаксылыг ээу-чурумнарын, Никарагуада Сомосаның диктатуразының араатаныг үүлгедиглерин буруу шапкан.

Гайананың херээженнери антиимпериалистиг быжыг турушту ээлээринче, империализмге, фашизмге, апартеидке болгаш расизмге удур демиселдеп турар улустарга бүгү тала-биле деткимчени көргүзеринче чазакты кыйгырганнар.

НИАГАРА-ФОЛСТУҢ ХАЛАВЫ

АКШ. Ниагара-Фолстуң чурттакчылары сөөлгү ийи чыл дургузунда коргунчуг болуушкуннуң херечилери болу бергеннер: сураглыг Ниагара хорлаажының чанында чамдык черлерде 30 чыл бурунгаар хөөп каан химиктиг торланчылар дедир үнүп турар апарган. 1942 чылда «Хукер кемиклз энд пластикс корпорейшн» деп компания хоралыг торланчыларлыг контейнерлерни сыгай берген каналче кирип октап эгелээн. 1976 чылда хөй чаашкыннарның соонда контейнерлерниң хаптары үрели берген болгаш ол хоралыг торланчылар чер кырынче сыстып үнүп эгелээн.

Ол девискээрге улуг шинчилелдерни чорутканының соонда хоралыг чүүлдерниң 80 хире хевирлерин тыпкан. Оларның чамдызы дириг амытаннарга рактан аарыырын, а чүгле чаңгыс бензол кижилерниң лейкемиядан аарыырын болдуруп болур.

Ол черниң чурттакчыларынга оон көжүп чорууруп саналдаан. Ынчалза-даа оларның хөй кезиинге ол халап боон болур. Чедирген когарал дээш кандыг-даа харысалганы «Хукер кемиклз энд пластикс корпорейшн» компания хүлээвес деп, оон төлээлекчизи медеглээн.

ЧУРУКТАРДА: Ниагара-Фолстуң ийи кудумчузунуң аразында (ортузунда) химиктиг бүдүмелдер-биле долдунган канал коступ чыдыр; уруглар чүнүң-даа мурнунда аарыгга таваржып болур ужуруундан эмчиниң бичии уругнуң ханын анализ кылыры-биле ап турары.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ӨРТТЕН КАРАЖА БОЛДУРБААЛЫҢАР

Тараа ажаалдазының болгаш мал чеминиң белеткелиниң үезинде кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының үндүрген аажок улуг күженишкиннери болгаш оларның ажылының үре-түңнелдерин өрт айыылы ышкаш ындыг каража-когаралдарга таварышпазын дээш бүгү хемчеглер амгы үеде алдынган турар ужурлуг. Тарааны ажаап болгаш арыглап, савалап тура база мал чемнерин ырактап сөөрткеш, чем кадагалаар черлерге, ол ышкаш кыштагларга, фермаларга чедирип турар үеде ол ажылдарны чорудуп турар черлерге — тараа, сиген шөлдеринге, шаңнарга, сиген мөөңнээр черлерге, кыштагларга болгаш фермаларга өртке удур хемчеглерни шыңгыы боттандырары онза чугула боор турар. Ол хемчеглер ындыг черлерге өрт айыылы болу бээрин шуут чайладырып хандырар сорулгалыг.

Тараа ажаап, арыглаар, мал чемнери сөөртүр үелерде өрт болу бээриниң эң нептереңгей хевири от-биле оваарымча чок болур чоруктар боор турганын мурнуку чылдарда болган таварылгалар бадыткап турар. Бо таварылгаларда өрт колдуунда-ла шала өжүргеш октапкан таакпы азы сереңги одундан, бичии уругларның от-биле ойнап турганындан хып эгелээр. Ынчангаш тараа, сиген шөлдеринге, шаңнарга, мал чемнерин чыып мөөңнеп турар черлерге база оларны сөөртүп чоруур транспорт чанынга таакпылаар чорукту шыңгыы кызыгаарлаары, ындыг черлерже бичии уругларның келирин болдурбазы чугула.

Мал чемнериниң болгаш тараа продуктуларының өртке таваржы бээриниң база бир чылдагааны болза, тракторларның, комбайннарның болгаш автомашиналарның моторларындан чаштаан оттар ыш үнер хоолайжыгашты дамчааш, кургаг чүүлдерни чиң бээри, дамдылап чоруур кывар-чаар чүүлдерниң отка, электри тогунга таваржы бээри, ажаалдада болгаш транспорт херекселдериниң дескинип чоруур өзектеринге, белдирлеринге ораашкан кургаг массаларның изиири, кывар чүүл кудуп турда техниканың даштыкы кезектеринге төгүлген чүүлдерге от дамчыыры боор турар. Ол ышкаш үрелиг электри четкилери бо ажылдарны кылып турган үелерде база каш-даа өрттү болдурган.

Моон ужуруда тарааны арыглап база складтап турар черлерге, мал чемнери мөөңнээр дужуруп турар черлерге ажылдаар техникаларның ыш үндүрер хоолайжыгаштары чалбыыш өжүрүкчүлери-биле дериттинген, кывар чүүлдерниң саваларын ыяк хынаттынган турары чугула. Ажаалдада болгаш сөөртүлгеде ажыглаттынып турар бүгү техникаларның өзектеринде болгаш белдирлеринде ораашкан кургаг материалдарны үргүлчү аштаар херек. Техникага кывар чүүлдерни кударда оларның дашкаар каржып төктүрүн болдурбазы-биле шлангалар-биле кылыры, бир эвес кывар чүүл техниканың даштынче төктү-даа берген болза, ону кургадыр чодары ыяап-ла алган болур. Шаңнарда, складтарда, сиген, саваң дүжүрүп турар черлерде электри четкилери хынаттынган болгаш эки септеп кылдынган турары, ол черлерде ток күжү-биле ажылдаар дериглерниң дамчыдыкчылары болгаш белдирлери адыгелдиг кожтунган болгаш кылдынган турары чугула.

Тарааны арыглап турар үеде, ол ышкаш витаминниг сиген далганы кылып турар үеде өрт болу бээр таварылгалар бар. Оон кол чылдагааны болза, кургадыкчыда тарааның болгаш агрегатта сиген массазының эртир изиириниден, тараа чолуму болгаш хөрүглаттынган сиген кыва бээри болур. Моон ужурунда машинистер болгаш операторлар тараа кургадып, сиген далганы кылып турар үеде өрттен айыыл чок болуруунуң чурумнарын ылап билген турар болгаш оларны хажык чок сагыыр хүлээлгелиг. Тараа ийикпе сиген массазы эртир изип, кыва берген таварылгада агрегаттарны дораан доктаадып кааш, кывыышкынны өжүрериниң бүгү хемчеглерин алыр.

Мал чемнери мөөңнеп турар болгаш тараа арыглап, шыгжап турар черлер, ол ышкаш ол продуктуларны ажаап, сайгарып база сөөртүп турар машина-техникалар өртке удур болгаш өрт өжүрер эргежок чугула херекселдер-биле четче дериттинген турарын чедип алыр херек.

Н. ВОРОНЦОВ,
өрттен камгалаалдың инженери.

Культура албан черлеринин кышка белеткели

ШЫНАРЖЕ КИЧЭЭНГЕЙ САЛЫР

СЭКП Өвүр райкому, райкүүском культура албан черлеринин ажылының дугайында сагыш салып, аңаа хамаарышкан айтырыгларны бюро хуралдарынга болгаш сессияларга чугаалажып турар. «Кедээниң чурттакчы чонунуң культура хандырылгазын улам экижидер хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга хамаарыштыр айтырыгны СЭКП райкомунуң бюрозу-биле райкүүскомнуң каттышкан хуралынга чугаалашкан. Улус депутаттарының район Совединиң сессиязынга ук айтырыгны эрткен чайын чугаалашкан. Чамдык культура одагларының материалдыг баазазының кошкаан, ол ышкаш ажылдың шынары чогуур негелдеге дүүшпейн турарын сессиядан айыткан. Культура албан черлеринин кышка белеткелин сентябрьга чедир дооскан турарын база доктааткан, одаар чүүлдү бүрүнү-биле сөөртүп эккеп алыр ужурлуг турган.

Ам сентябрь доозулгаш, октябрь ай эгелээн. Районнуң культура албан черлеринин кышка белеткели кандыг болганыл? Агар септелгени шупту культура одагларынга чоруткан. Белеткээн одаар ыяштың барык шуптузун сөөртүп алган, хөмүр-даштың хөй кезиин сөөртүнмээн, ону дүрген сөөртүп алыры чугула. Ак-Чыраада клуб болгаш библиотеканың септелгезин кылбаан, Бора-Шай болгаш Сарыг-Хөл кедээ библиотекаларының септелгезин чорутпаан. Септелгени чорутканының шынары чамдык черлерде багай боор турарын ыттавайн барып болбас. Солчур кедээ Культура бажыңында септелге чүгле чугайлап, будуушкун-биле дооступ калган. Культура бажыңының даштыы чугайлаар, штукатурлаар болза, кылыр ажыл эвээш эвес. Культура бажыңының девискээрин бичии-даа чаагайжытпаан.

Районнуң культура албан черлеринин чамдыктарының чанында ыяш, хөмүр-даш шыгжаар черлер чок, оон уламындан одаар чүүлдү кайы хамаан чок оорлап, дажыглап турар фактылар бар.

Шиитпирлер күүселдезиниң хыналдазын СЭКП райкому доктаамал контрольдап турарын айтып болур. «Торгалыг» совхозта партком секретары В. Б. Бюрбюнүң илеткелин СЭКП райкомунуң бюрозунга дыңнаан. Культура албан черлеринин ажылын удуртуп турарының дугайын ол чугаалаан. Хүлээп алган доктаалда чүгле четпестер эвес, харын кылза чогуур хемчеглер, ону күүседиириниң хуусаазын база тодаратткан.

Культура албан черлеринин материалдыг баазазын быжыглаары-биле хемчеглерни ап чорудуп турар. Дериг-херекселдер-биле хандырылга, хепсин аймаа, музыка херекселдери-биле четчелээшкин ышкаш айтырыгларны база оюп эртпейн турар. «Торгалыг» совхозтуң удуртулгазы СЭКП райкомунга болган чугаадан түңнел үндүрүп, Культура бажыңынга чугула инвентарь болгаш дериглелер садып экеп алыры-биле тускай машинаны Кызылче доп-дораан чоруткан.

Бисте бар чамдык херекдеттинмес чүүлдерни Өвүрнүң культура албан черлеринге берип, дузалаан бис. Хандагайтының уруглар библиотеказынга номчулга залынга херек столдарны, сандайларны чоруттувус. Оон-биле кады муң ажыг номну база берген бис. Районнуң уруглар библиотеказының моон соңгаарты ажыл-ижинге ол-даа болза дузалыг болур деп санап турар бис.

Чуковский аттыг библиотеканың база методкабинеттиң ажылдакчылары сентябрьда ук районга чораш, боттуг дузаны көргүскеннер. Уруглар библиотеказының ном фондузун таарыштыр салып, бир өрээлди хостааш, номчулга залы кылган. Ажыл-агый болгаш канцеляр, бараанарын садып алырынга дузалаан. Ук библиотекада аныяк специалист Раиса Охемчик ажылдап барган, ол бистиң уруглар библиотеказынга неделя хуусаалыг стажировканы база эрткен.

Культура албан черлеринин кышка белеткелин хынаар рейд бригадазы районнуң культура албан черлеринин бөгүнгү байдалын хынап көргеш, кылза чогуур чүүлдерни айтып, хуусаазын доктааткан. Ам чүгле ону амыдыралга боттандырары чугула. Септелгениң шынарынче сагыш салыр апаар. Культура одагларының материалдыг баазазын быжыглап, кадрлар-биле хандырбышаан, чон ортузунга чорудар культура-массалыг хемчеглерниң утка-шынарынче кол кичээнгей салыр ужурлуг. Культура албан черлеринин ажылынга хамаарыштыр СЭКП ТК-ның доктаалынга болталазы-биле улуг ажылдарны чорудары көрдүнген.

З. СТРЕЛКОВСКАЯ,
республиканың Чуковский аттыг уруглар библиотеказының директору.

МЕТЕХИ ШИВЭЭЗИНГЕ „ТБИЛИСИ КЕЖЭЭЛЕРИ"

ТБИЛИСИ. «Орэра» деп сураглыг ыры-хөгжүм ансамбльдиң бурунгу Метехи шивээниң чанында даг эдээнге оюп көргүзүүн ол талантылыг коллективтиң сонуургакчыларының байырлалы болу берген. Тбилиси хоорайның үнелээшкинчии Вахтанг Горгасалга тураскаалды туткан кадыр хая, Кура хемниң кыдында халайгылай берген бурунгу балконнар «Тбилиси кежээлери» деп концерттиң боду бүткен каасталгазы болган.

Көрүкчүлер ансамбльдиң удуртукчузу Вахтанг Кикабидзеге, Н. Брегвадзеге, ансамбльдиң квартединге шаң-биле адыш часкааннар.

«Тбилиси кежээлерин» режиссер С. Мревлишвили, республиканың алдарлыг артизи З. Яшвили, чурукчу М. Чавчавадзе олар белеткээннер.

ЧУРУКТА: «Орэра» ансамбльдиң күүселдезинде грузин аялгалар бурунгу Метехи шивээниң хаалгаларының чанынга чаңгыланып үнген.

С. ЭДИШЕРАШВИЛИНИҢ болгаш М. ДАТИКАШВИЛИНИҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

ЫРЫ-БИЛЕ ХОЛБАШКАН ТӨӨГҮ

1929 чылдың август 3-те «Комсомольская правда» солунга «Оттуг тракторист» деп чүүл үнген. Ында комсомолчу-тракторист Петр Дьяковтуң бодунуң тракторунуң чанынга хилинчектенип, өрттенип өлгениниң дугайында чугаалап турар.

Сибирьниң Усть-Ламенка суурга «Чаа орук» коммуназының эң-не идепкейлиг, ажыл-агыйжы, тургузукчу организакчыларының бирээзи ол турган. Байларның удур чоруунга-даа алдыртпайн, коммуна өзүп, быжыгып орган. Аныяк тракторист Дьяковка байларның хыы-ла ханмас! чүге дизе оларның оорлааш, бускаш черге чажырып каан тракторун ол тыпкаш, комсомолчу эштери-биле кады эде кылып каан.

Дьяков коммуна шөлүнге дүне база чер андарып турар үезинде өлүрүкчүлер өлче халдааш, эттеп-эттеп холун, бутун хүлээш, кырынче керосин куткаш, диригге-ле өрттедипкеннер. «Комсомольская правдага» оон дугайында чүүлдү номчааш шүлүкчү Иван Молчанов килең-кылыының хайныкканындан ол-ла дүне шүлүглел бижээн.

«Петр Дьяков» деп шүлүглел «Тракторист» журналга парлаттынган, а оон соонда ук шүлүглелди Ивановонуң «Ажылчыннар чурту» солуну база парлап үндүрген.

Ивановонуң «Агитациялыг эстрада» аттыг шии студиязының киржикчилери И. Молчановтуң ол шүлүглелин сценажыткан. Оон аялгазын ук коллективтиң удуртукчузу Илья Горин бижээн. Аялгалыг апарган шүлүглелди ол черниң аныяктары дораан-на ырлап эгелээн. Шүлүглел узун болганындан ыр кылдыр оон чүгле чамдык кезиин ырлажып турганнар. (Петруша тракторист дугайында ыр ол-ла болгай).

Ыр баштай Ивановога, Иванов областынга, оон соонда аныяк композиторнуң коже бергени Донда-Ростов хоорайга нептерээн. И. Горинниң удуртканы артистер бөлүү Соңгу-Кавказтың шериг округунуң шериг кезектеринге концерттерни бараалгаткан. Артистер бөлүү кайы-даа черге барган концертти көргүзерге «Оттуг тракторист» деп ырны көрүкчүлер улуг сонуургал-биле хүлээп алыр турган.

Үжеп чылдарның кижилериниң чугаазы-биле алырга, «Хөглүг ооллардың марыжы», «Катюша», «Петруша», «Лушканың дугайында ырының» тыптып көөриниң мурнунда-ла «Оттуг тракторист» аныяктарның эң-не ынак, нептереңгей ырызы турган. Ыр элээн хөй чылдар эрткенде чырыкче үнүп парлаттынган. Ук ырны радио дамчыштыр-даа өөретпээн, парлалгага-даа үндүрбээн турган.

Чугааны моон-биле төндүрүп каап болур, ынчалза-даа бо таварылганың төөгүзү, уланчызы база бар—ырның маадыры Петр Дьяков тракторунуң чанынга өрттенип калбаан, дириг арткан!

Эмчилер оон кадыкшылын катап эгидер дээш чартык чыл дургузунда оралдажып келгеннер. Өлүмге удур өлбес аас-кежиктиг боор, ол бергелерни шыдажып эрткен! Тракторист төрээн колхозунуң ажыл-ишчилериниң аразынга катап ажылдай берген. Ада-чурттуң Улуг дайыны эгелей бээрге, ол кымны-даа мурнай эки турачы болуп дайылдажып чорупкан. Дайын шөлүнге эрес-маадырлыг чоруу дээш Петр Дьяков Ада-чурттуң дайыны болгаш Кызыл Сылдыс орденнер-биле шаңнаткан.

1929 чылдың июльдуң бир уттундурбас дүнезинде болган таварылганы П. Дьяков чаңгыс чер чурттугларынга кажан-даа чугаалап бербээн солун... Дайын соонда оон дугайында радиога улуг дамчыдылга болган. Ону дыңнаан чаңгыс чер чурттугларының чемелээшкининге ол мынчаар харыылаан: «1956 чылда Кедээ ажыл-агый министерствозу өлүрүкчүлерниң мени диригге-ле өрттедипкен черинге меңээ тураскаал кылыр дээрге мынча дээн мен: Молчановтуң шүлүглелинде болуушкуннуң даартазында өлүп калган болгай мен. А шынында мен дириг артым. Дириг кижиге тураскаалдың херээ чүү боор».

Байларның ол хире дерзии өлүрүкчү чоруундан Петр Дьяковтуң өлбейн дириг артып калгаш, Төрээн чуртунуң ёзулуг дайынчы, күш-ажылчы оглу боор чурттап чорууру чүгле совет медицинаның ачызы эвес, а оон бодунуң тургузукчу ажыл-ишке ханы ынаарлаан, күзел-сорууну арыг-шынчы бедиинден, ленинчи партияның кижизиткени комсомолдуң бүдүштүг чорууңдан база хамааржыр.

Ырның маадыры ыраккы 1929 чылда-ла эгелеп каан кур черлерни дайын соонда ам-даа бүдүрелдиг-биле андарып чорууру. Петр Дьяков Төрээн чуртунуң бедик шаңналы — Ленин орден-биле база шаңнаткан.

Б. СУРИКОВ.

«КӨЖЕР МУЗЕЙ»

60 маадыр аттыг чуртшинчилел музейи экспонадының байлааның талазы-биле республикада сураглыг. ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чылының байырлалынга тураскаадып чоокта чаа оон «Көжер музей» Тес-Хем районче аъттанган. Музейниң эртем ажылдакчылары Светлана Баян-оол, Николай Бөзыр болгаш фонд эргелекчизи Тамара Нурсат олар «Көжер музейни» башкарып чоруурлар.

«Чодураа» совхозтуң төвүнде Культура бажыңынга олар бир дугаарында «Көжер музейни» делгеп, чурттакчы чонга бараалгаткан. Тываның революция мурнунда амыдырал байдалындан эгелээш, амгы үезинге чедир «Көжер музейден» көрүкчүлер хөйнү көрүп, билип алыр. Ылангыя бистиң республикада чурттап турар Совет Эвилелиниң болгаш Социалистиг Күш-ажылдың Маадырларының, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилериниң чуруктарын, Ада-чурттуң дайынының үезинде Тываның чонунуң маадырлыг Кызыл шеригге дузаламчы кылдыр белек чорудуп турганын ында тодаргай көргүскен.

Даразында «Көжер музей» «Кызыгаар» совхозтуң төвүнден эгелээш чурттакчылыг черлеринге барган. Районда арткан ажыл-агыйларга болгаш чурттакчылыг өске-даа черлерниң чонунга «Көжер музейни» бараалгадыр.

Бистиң хоор.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

ДООЗУЛГАН

ТАШКЕНТ. (СЭТА-ның корр. Т. Голубкина, Е. Ефимов). Хүннээректиг Ташкентиге чазын пазыннаң байырлалы— школачыларның Бүгү-эвилел XV спартакиадазы он беш хонук үргүлчүлээн. Оон эмблемазы — ажыдып каан ном кырында беш дээрбек, ВЛКСМ-ниң 60 чылынга тураскааткан маргылдааларның түңнелдеринге бараалгаткан байырлыг хуралдың эртип турганы Хамза аттыг академиктиг театрны каастап турган.

Спартакиаданың Бүгү-эвилел оргкомитединиң даргазы, ССРЭ-ниң чырыдышкын министриниң оралакчызы Ф. Е. Штыкало бо маргылдааларның школачылар спортунуң хөгжүлдезинге чугула үе-чада болуп турарын демдеглээн. Спорттуң 21 хевирлериниң талазы-биле түңнел маргылдаалар школачыларның күш-дамыр белеткелиниң, оларның мергежилиниң өскенин көргүскен.

Спартакиаданың онзагай чүүлү болза, оон киржикчилериниң түңнелдериниң бедик болганы. Коллектив бүрүзүнде спартакиаданың чемпионнары, оон шаңналып алган кижилериниң бар болуу турары дүрүм ёзугаар болуушкун.

Бо массалыг маргылдааларның үлегерлиг белеткеп эртирерин дээш спартакиаданың киржикчилери Узбекистанның партия, совет, комсомол, профэвилел болгаш спорт организацияларынга өөрүп четтиргенин илереткеннер.

Маргылдаалар түңнелдериниң чамдык саннары бо. 740 киржикчилерден Россия Федерациязының школачылары хөй медальдарны чаалап алганнар: шупту 161, оон иштинде 58 алдын, 45 мөңгүн, 58 хүлер. Украинаның аныяк спортчулары 152 медаль алганнар (66 алдын, 62 мөңгүн, 24 хүлер). Оон ынай — Москваның — 73 (12, 36, 25), Белоруссияның — 62 (25, 11, 26), Узбекистанның — 49 (12, 18, 19), Ленинградтың — 44 (19, 13, 12).

Спорттуң аңгы-аңгы хевирлеринге тиилээннер: РСФСР-ниң чыынды командалары — сугже халыырынга, хостуг болгаш классиктиг хүрештерге, уран гимнастикага, байдарка болгаш каноэ эжериинге, волейболга, спортчу гимнастикага; Украинаның — ыттыышкынга, акробатикага, чиик атлетикага, хол бөмбүүнге, суг бөмбүүнге, баскетболга, боодалгага, футболга; Москваның—фехтованиеге; Ленинградтың — үлегерлиг эттиишкинге; Белоруссияның — шыдыраага; Узбекистанның — бокска; Грузияның — дзю-до хүрешке; Латвияның — чадаг-терегге.

Эвилелдешкен республикаларның, Москваның, Ленинградтың бүгү шилиндек коллективтери 1979 чылда финалдары эртер ССРЭ-ниң VII чайгы спартакиадазының ниити зачёдунга улуг салдыышкыннарны киирген.

ТУДУГ БОЛГАШ СПОРТ МАСТЕРЛЕРИ

Ажыл шагы төнгенде газоэлектросварщик Нурлан Асымов, шеверлекчи Марат Агапов, бызанчы Алексей Шишкарев, тудугжу Виктор Мендыкасов, электросварщик Сергей Еремеев болгаш өске-даа спорт мастерлери болгаш бирги разрядтылар штангистер клувунга чедип келгеннер. Спорт мастерлериниң шыңгыгаларын болгаш демдектерин алган эштери Юрий Фурс биле Михаил Самохинге байыр чедиргеннер.

Клубтуң организастаттыгыындан бээр алды чылдарның дургузунда дөрт спорт мастерлери, он сес спорт мастерлеринге кандидаттар болгаш дыка хөй разрядтылар белеткеттинген. Ам бо клубта «Алмаатастрой» тресттиң 35 ажылчыннары болгаш тускай эртемнигерлер аар атлетика талазы-биле кичээлдеп турарлар «Енбек» ниитилелдиң республика маргылдааларынга чаңгыс эвес удаа шаңналдыг апкелген хөй-ниитичи инструктор бетонщик Виктор Пятница оларны өөредип турар. «Енбектиң» республика чемпиону, улуг тренери Юрий Ленин аңаа дузалажып турар.

Тресттиң командазы — «Енбек» коллективтериниң аразынга республика чемпиону, а тудугжу Виктор Бейфус — чурттуң профэвилелдериниң чемпиону.

— Ам бистиң тресте 12 спорт секциялары ажылдап турар,—дээш, улуг инструктор-методист Анатолий Подлисккийниң чугаалааны: — Оларда барык-ла ийи муң ажылчыннар, инженерлер, техниктер кичээлдеп турар.

СЕЗОН ЭРТКЕН, А КЕЛИР ЧЫЛЫН?..

Бай-Тайга районнуң Шивилиг аржаанга сезоннуг үеде эмненип турар улус саны 2-3 муң чеде бээр. Бо аржаанга Тываның чоогундан аңгыда Красноярск край, Кемерово, Новосибирск болгаш өске-даа черлерден келген улус дыштанып, оон эки шынарлыг радон аржаанынга кадыын эмнедип турарлар. Ол аржаанның дээштиг эм шынарларының составын амдызынга долузу-биле тодарадып, чогум кандыг-кандыг аарыгларны эмнээринге ажыглаарын доктаатпаан, ынчалза-даа ону шагдан тура чон билир турган болгаш кадыкшылын экижидеринге ажыглап келген, ынчангаш оон ады-сураа алгып, чүгле бистиң республикада эвес, а харын оон дашкаар черлерде сурагжый берген.

ССРЭ-ниң хамааты бүрүзү долгандыр турар бойдусту болгаш оон байлаан камгалаар хүлээлгелиг. Бо дугайын ССРЭ Конституциязының 67 чүүлүнде мынча деп бижээн:

«ССРЭ-ниң хамаатылары бойдусту болгаш оон байлаан камгалаар хүлээлгелиг...»

Ындыг турбуже Бай-Тайга районда радон суглуг Шивилиг аржаанының камгалалы, ооң арыг-шевер байдалы болгаш долгандыр турар арга-ыяштың камгалалы чыл келген тудуум экиживейн, харыы-даа дорайтап турар.

Аржаанның үнүп чыдар бажындан эгелээш, төнгеш ужунга чедир саазын, янзы-бүрү пөстер сөөндактары, идик-хептер орбандылары, консерва лаазалары дөңнелип чыткылаар.

Аржаанның үнер дээзүнүн хөрзүнүн, үнүжүн үрей базып, чиик машиналар ногаан үнүштерни таптап, шоргаларын кижилер душкан-на черинден артап базып кылаштажып, идик-хевин туралаан черинге оваалап каап чыткылаар. Оон ынай аржаанның бодунга шуут хеп чуур, аңаа оон саванын көвүктеддир булгаар чорукта база бар. Оон уламындан аржааның арыг суу бажындан ужунга чедир бокталган болгаш аржаанда чыдар даш бүрүзүн базарга саван баскан-биле демей, чылбыргай, хоюг боор турар.

Оон уламындан аржаан бажынга ногаан үнүштүң үнеринге хора чедирип келген. Ынчангаш аржааның бажында ногаан ыыштар, оът-сиген курган, аржааның суу эвээжеп турар.

Чамдык чиик машиналарлыг кижилер майгын кагар ыяжын белеткеп албаан-даа кээр. Бир майгынга-ла 4—5 өрген херек болгай, а аржаанга хүн бүрүде 50—60 кижи кээп турар, ооң уламындан аржааның адаанда чиңге шетчигештерлиг ногаан эзим шуут шаарарып калган.

Ол аржааның бажында чаа үнүп орар чаш тооруктарны, чинстерни хемчээл чок хөй дужуруп, ооң сывын кам-хайыра чок сый тыртып турар. Оон аңгыда, аржаан бажындан 10—20 километр черде тайга тастарында үнген артышты дазылындан эндере үзе соп, шоодай-шоодайы-биле чүъктеп эккеп, аржаандан чоруурда чиик машиналарга чүдүрүп алгаш чорупп турар.

Бойдустуң үнелиг хайырказы Бай-Тайгада радоннуг Шивилиг аржаанның хайгааралга ап, оон ажыглалын экижидер үе келген.

Аржааныың ажыглаа чурумун үреп турарын чуруктарда көргүскен.

А. МОНГУШ.

Авторнуң фотолары.

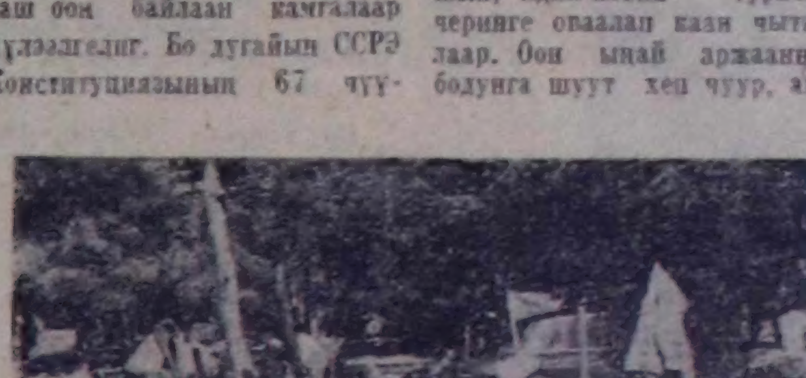

Телевидение

ОКТЯБРЬ 5-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—**«Үе».** Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—**«Харылаалар, горнистер!».**
11.25—**«Оренбургский»** совхоз-техникумнуң **«Колосок»** деп ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти.
11.45—**«Пуск».** Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.
12.50—**«Черде кижи».** Документалдыг фильм.
13.35—16.00—Чапсар.
16.00—ССРЭ Конституциязының хүнүнге документалдыг фильмнер программазы: **«Күрүне сүлдези», «Чурттуң улуг саны», «Совет эртем», «Профэвилелдер дугайында».**
16.55—**«Школачыларның XV Бүгү-эвилел спартакиадазы».** Спортчу гимнастика. Ташкенттен дамчыдылга.
17.40—**«Электроизолит» бүдүрүлге каттыжыышкыны».** Күш-ажылчы коллектив дугайында очерк.

КЫЗЫЛДАН

18.10—Телемедээлер.
18.20—**«Ездашевтиң чери».** Телефильм.
18.35—**«Конституцияны күш-ажыл-биле мактап тур бис!»** Дамчыдылга.
19.10—Телемедээлер.
19.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—**«Миллионнарның ленинчи университеди». «Партийжи кадрларның школазы».** СЭКП ТК-ның чанында Ниитилел эртемнерниң академиязының ажылының эгелээнинге тураскааткан байырлыг хуралга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Сусловтуң чугаазы.
20.15—**«Молдав эквиатер».** Фильм-концерт.
20.45—**«СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерни — амыдыралга».**
21.00—**«Бедик широталарже».** Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү.
21.25—**«Пуск».** Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 3-кү сериязы.
22.30—**«Үе».** Информастыг программа.
23.00—**«Документалдыг экран».** Дамчыдылганы шүлүкчү Р. Рождественский чорудар.
00.25—00.55—И.-С. Бах — № 6 **«Бранденбург концерти».** Төнгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.10—**«Оруе чугаа».**
18.40—**«Орленок» телестудияның концерт залы».**

КЫЗЫЛДАН

19.30—Красноярскиниң телестудиязының кинопрограммазы.
20.20—21.00—**«Горизонт».** Киножурнал.

АГААР

Бөгүн республикага кежүп турар булуттаар, чамдык черлерге чаъстаар. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 6—11, ой-ойде 13—18 метр чедер. Агаарның температуразы 13—18, чамдык районнарга 7—12 градус чылыыр.

Кызылга аяс хүн болур. Хаттың дүргени секундада 6—11, дүъш соонда 12—15 метр чедер. Агаар хүндүс 14—16 градус чылыыр.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

КИНО

ОКТЯБРЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Үениң угааны, ат-алдары болгаш хүүрү» 16.00, **«Элдептиг херээжен»** 10.00, 13.00, 17.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Оожум океанның дээрбечилери»** 9.20, 15.00, (уругларга), 12.10, 17.50, 20.40 (улуг улуска) шактарда.

«ВОСТОК»: **«Чорба»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Прогаженная»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧУРТТАКЧЫ ЧОННУҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Колхоз рыногунуң девискээринде Кызылдың аъш-чем садыы чарык-бузук картофельди садып турар. 1 килограммның өртээ 2 көпеек.

Складтың ажылдаар шактары эртенгиниң 9 шактан кежээниң 18 шакка чедир.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретарьнаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2694.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00920.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 232 (10829) | 1978 чылдың октябрь 6, пятница | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

ССРЭ КОНСТИТУЦИЯЗЫНЫҢ БИР ЧЫЛ ОЮН СОВЕТ ТЫВА КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧЕДИИШКИННЕР-БИЛЕ УТКУП ТУР

ХҮЛЭЭЛГЕЗИН КҮҮСЕТКЕН

ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга чедир онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын күүседир деп бедиткен социалистиг хүлээлгелерни Барыын-Хемчик районнуң дыка хөй коллективтери, түс-түс мурнакчылар алгылаан. Ам оларның чамдыызы боттарының сөзүнге ээ болуп, хүлээлгелерин ажыр күүсеткенинин дугайын рапорттаан.

Ниитизи-биле районнуң ажыл-агыйларындан, үлетпүр бүдүрүлгелериндин 16 коллектив, бүдүрүлгениң 364 мурнакчылары үш чылдың планныг онаалдаларын ажыр күүсеткен. Олардан Кызыл-Мажалыкта № 1469 орук-тудуг участогунуң коллективи (удуртукчузу С. Серин-оол, партия организациязының секретары Р. Седен) үш чылдың капитал септелге талазы-биле планын 111.3, агар септелгениң планын 115 хуу күүсеткен.

Кежүүп чоруур № 741 мехколоннаның тудугжуларындан Ш. Кужугеттиң бригадазы чурттаалга тудугларын кылырының үш чыл планын август айда күүседипкен. Бригада кежигүннери ам келир чылдың январьның үлүүнде ажылдап турар. Оларның үлегери-биле бо тудугда чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш демисежип турар бригадалар саны өскен.

Чаа Конституцияның бир чыл оюн күш-ажылчы белектерлиг уткуур дээш социалистиг чарышты «Шекпээр» совхозтуң парткому, ажылчын комитеди эки организастаан. Бо талазы-биле түс-түс бригада, звено, малчыннар, механизаторлар ортузунга тускай план даалгаларын ажылдап кылгылаан, оларны чогуур үезинде түңнеп турган. Ооң түңнелинде совхозта чамдык бригада, звено, ферма үш чылдың планныг онаалдаларын ажыр күүсеткен. Олардан Сүт-Кажаа сүт-бараан фермазы, Биче-Тейниң хойжу бригадазы, автопарк коллективи, Биче-Тейниң кукуруза звенозу болгаш совхозтуң 14 мурнакчылары онгу беш чылдың үш чылының планын күүсеткен. Оларның хөй кезии коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары, социалистиг чарыштың тиилекчилери.

Сүт-Кажаа СБФ-зи (эргелекчизи К. Ооржак) үш чылда күрүнеге сүт садарының планын 103 хуу күүседип, күрүнеге пландан ажыр 29 тонна сүттү саткан. Коллективте күш-ажылдың сагылга-чуруму быжыккан, мурнакчыларның саны өзүп, көргүзүглери бедээн. Мында социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда коммунист саанчылар С. Карат, А. Сарыглар, М. Куулар олар чорup, саар бир инектен-не 2000 килограммдан хөй сүттү чылда саап ап турар.

Ол-ла совхозтуң Биче-Тейде хойжу бригадазы (бригадири коммунист О. Кан-оол) малдан чаш төл алыр, ооң продуктулуун бедидер талазы-биле бедик көргүзүглерлиг болуп келген. Бригадада шупту 12 кадарчы планныг онаалдаларын ажыр күүседип турар. Ооң түңнелинде ниити бригада үш чылдарда чаш хураган камгалап алырының планын 111,4 хуу күүседип, пландан ажыр 1413 хураганны ишкиле, азы төрүүр чүс хойга онааштыр 104 хураганны камгалап алган.

Бригаданың хойжуларындан О. Демир-Маадыр, О. Чалгын-оол, О. Мандак-Хөө, М. Шыдыраа олар үш чылда чүс хойга онааштыр хураган камгалап алырының, дүк кыргыырының планын ажыр күүсеткен. Чижээ, хойжу О. Демир-Маадыр үш чылдарда 1142 хураган, 1996 кг дүк кыргыыр планныг турган 1301 хураганны ап, 2227 кг дүктү кыргаан.

Барыын-Хемчик районнуң идик-хеп садыгының садыгжылары М. Ооржак, А. Саая, Е. Монгуш, Е. Емец олар боттарының планныг онаалдаларын ажыр күүседип, эки ажылдааннар. Ол ышкаш Кызыл-Мажалыктың «Сельхозтехника» каттыжышкынында токарь С. Маныщев, моторист О. Бири, С. Шойдан олар ам келир чылдың үлүүнде ажылдап кирген. «Барлык» совхозтуң төп салбырында А. Хомушкуга удурткан мал чеми белеткээр звено үш чыл иштинде 3470 тонна мал чеми белеткээр планын база ажыр күүсеткен. Мурнакчы коллективтерниң болгаш кижилерниң аттарын ам-даа хөй-биле адап уламчылап болур. Оларның үлегери-биле хөй-хөй кижилер планныг онаалдаларын ажыр күүседир дээш күжениишкинниг ажылдап турар.

Х. МОНГУШ,
«Шынның» корреспондентизи.

«Росводпром» каттыжыышкынының демир-бетон кылыглар заводу бо чылдың 9 айларында 1477 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген, азы планда көрдүнгенинден ажыр 67 муң рубльдиң продукциязы бердинген. Продукция сайгарарының планын коллектив база 5 муң рубльге ажыр күүсеткен.

Заводтуң коллективинден Николай Боярииновтуң бригадазы ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга уткуштур алган социалистиг хүлээлгезин чедиишкиниг боттандырган болгаш онгу беш чылдың үш чылының планныг онаалдаларын күүседипкен. Мурнакчы бригада ам бо хүннерде дөртку чылдың үлүүнде ажылдап кирипкен.

ЧУРУКТА: Н. Бояриновтуң бригадазының кежигүннери (солагай таладан) В. Голин. Н. Бояринов, А. Андреева болгаш О. Никонов.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ӨРҮКЧҮЛЕРНИҢ ЧЕДИИШКИНИ

Республика типографиязы — коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп хүндүлүг атты республикада бир-ле дугаарында чаалап алган бүдүрүлге. Бо коллектив республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң мурнакчызы кылдыр үргүлчү санадып келген. Онгу беш чылдың үшкү чылын эгелеп тура, ооң мурнакчы цехтери ССРЭ Конституциязының бир чыл оюн күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш социалистиг чарыштың эгелекчилери болганнар. Типографияның өрүүр цеги ындыг эгелекчилерниң бирээзи болган.

1978 чылдың эрткен тос айларында өрүүр цехтиң коллективи типографияның өске цехтерин бүгү көргүзүглер талазы-биле ажып, тиилелгени чедип алган. Бо цех сентябрь айның түңнелдери-биле база-ла мурнуку одуругже үнүп, планын 105 хуу күүсеткен. Өрүкчүлер чүгле сентябрьда он беш муң рубльдиң продукциязын бүдүрер турган, ону ажыр күүседип, 16 муң рубль чедирген.

Цехтиң түс-түс участоктарындан ном өрүүр бригада бирги черни алган. Ол бригада база-ла хүлээлгезин каш хонук бурунгаар күүседип, ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюн чедиишкинниг уткуп турар. Бригадада Е. Барабанова, А. Казанцева, В. Доржу, И. Заворотная болгаш өскелер-даа хууда планныг даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседипкеннер.

О. ОПЕЕН.

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭН

Онгу беш чылдың баштайгы үш чылының планныг онаалдазын ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганының бир чыл оюнда—октябрь 7-де күүседири Кызылдың телеательезиниң телерадио аппаратуралары септээр бригадазының кежигүннери хүлээнген.

«Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Михаил Мокшинге удурткан септекчилер сөглээн сөзүн ажыл-херек кырынга боттандырар дээш шалыпчы ажылдааннар. Ооң уламындан социалистиг хүлээлгезин хуусаа бетинде күүсеткен. Үш чылда 82 муң рубльдиң ачы-дузазын чедирер турган, 86 муң рубль чедирген. Бо чылдың эрткен тос айларында ажылчы чонунга 2500 ажыг чагыгларын күүсеткен.

Эң-не мергежилдиг, алдыгы разрядтың мастерлери Василий Селиванов, Николай Чистяков, Михаил Мокшин оларның септээн телерадио аппаратуралары эки шынарлыг болуп турар.

Бригада амгы үеде 1979 чылдың март айның үлүүн күүседип кирипкен.

О. ИРГИТ.

ПЛАНЫН АЖЫРГАН

Өвүр районда «Кызыл-Тук» совхозтуң Чараш-Дыт сүт-бараан фермазы чыл планын 9 ай иштинде күүседипкен. Ферма 54 тонна планныг турган, 60 тонна 238 кг сүттү саап алган. Ферманың саанчылары бир инектен-не 937 кг сүт саар социалистиг хүлээлгелиг. Аныяк коммунист Балдыжык Кара-оол бир инектен—1009, Амашаа Кара-оол—1123, Сейнек Ооржак—1469, Шоюн Кара-Сал—1105 кг сүттү саап, хүлээлгезин ажыр күүсеткен.

Ферманы аныяктарның кылдыр эде организастаан. Эргелекчизинде аныяк коммунист Полина Кара-Сал ажылдап турар. Саанчылар боттарының күжү-биле 45 тонна сигенни, 5 тонна көк суланы белеткээш, сөөртүп эккеп алган. 60 тонна өдекти оваалап белеткээн. Ам кыштаг септелгезинде ажылдап турарлар.

К. КАРА-САЛ.

МОСКВАЧЫЛАРНЫҢ ҮЛЕГЕРИ

ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганының бир чыл оюнга алдар кылдыр найысылалдың 400 муң ажыг ажылчыннары, цехтерниң, участоктарның болгаш бригадаларның 12 муң ажыг коллективтери беш чылдың үш чылының болгаш оон-даа хөй үезиниң онаалдаларын ам безин күүседипкен. Чүртка моон соңгаар-даа үлегер-чижек болуру, партияның пландарын боттандырар дээш демиселдиң мурнуку одуруунга болуру — москвачыларның чаңгыс эп-сеткилдиг чүткүлдүр. Найысылалдың мурнакчыларының болгаш чаартыкчыларының октябрь 4-те болган хуралынга ол дугайын чугаалаан. Конституция хүнүн төлептиг уткуур дээш чарыштың түңнелдерин база 1978 чылдың болгаш ниитизи-биле беш чылдың пландарын, хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседир талазы-биле сорулгаларны ол хуралга сугааланган.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Москва хоорлкомунуң бирги секретары В. В. Гришин илеткел кылган. Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киришкешээн, москвачылар бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылдың үлегер-чижээн көргүзүп, эң эвээш чарыгдалдарлыг эң бедик түңнелдерни чедип алыр дээш чүткүлдүг демиселин турарын ол онзалап демдеглээн.

Москваның мурнакчы коллективтери үнелиг эгелээшкинни үндүргеннер — 1979 чылга уткуштур пландарны хүлээп алган. Москвачыларның бедик патриотизминиң, беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседиринге улуг үлүг-хуузун киирер деп оларның шиитпирлиг чоруунуң чаа илерели И. А. Лихачев аттыг автозаводтуң, ийиги шак, «Кадыыр болгаш Маска», «Хүреш» заводтарның, кадыг холуксаалар комбинадының, М. В. Фрунзе аттыг фабриканың мурнакчы ажылчыннарының эгелээшкини болган, олар беш чылдың онаалдаларын В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 110 чыл оюнга чедир күүседиптерин хүлээнгеннер.

Мурнакчыларның болгаш чаартыкчыларның үлегерин эдербишаан, заводтарның болгаш фабрикаларның, транспорт организацияларының, хандырылга бүдүрүлгелериниң бүгү ажылчыннары шалыпчы ёзу-биле ажылдаан турарын чедип алыры эргежок чугула деп, сагыл бергеннер демдеглээн. Ажылды улам эки организастаарынче, материалдыг болгаш чиг-этт курлавырларын чөп ажыглаарынче, кампанияже болгаш хумагалыг болурунче онза кичээнгей салза чогуур деп ол хуралга чугааланган. Найысылалдың бүдүрүлгелеринде хайныккан күш-ажылчы бедик бүдүрүкчүлүгүн улам чылааары болгаш улгаттырары, ынчангаш беш чылдың арткан чылдарында чүткүлдүг ажылдаарынга быжыг үндезинни тургузары чугула деп онаалап демдеглээн.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган сорулгаларын боттандырар дээш демиселге боттарының үлүг-хуузун москвачылар улгаттырар дээрин хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, эш Л. И. Брежневке бүзүреткеннер.

ЧУРТТУҢ ХОВУЛАРЫНДА

Чурттуң ажыл-агыйлары тарааны ажаап алырының доозуп турар. ССРЭ-ниң Төп Статистика Эргелелиниң сооңгу сан-медээзин ёзугаар алырга, тарааны болгаш тараа-бобы культураларны (кукурузаны сапаваска) оларны ажаап алаа чогуур шөлүнүң 93 хуузун ажаап алган. Кеспинген тарааның 97 хуузун бастырган.

Агаар-бойдустуң аактазынышкынын ажыл эртиншаан, кедээ ажыл-ишчилер өстүрүп алган бүгү дүжүдүн организастыг болгаш чидириг чокка ажаап алыр, күрүнеге кедээ ажыл-агыйг продуктуларын садар талазы-биле пландарны болгаш алдынган хүлээлгелерни доолдур база ажыр күүседир дээш хайнышкынныг ажылдап турар.

Рис ажаап алыышкыны калбак фронт-биле чорун турар. Ол культураның дүжүдүн ону тараап шөлдүң дең кеанинден хойнуу ажаап алган.

Чигир свеклазыг, картофельдиг, ногааларыг шөлдерде шалыпчы ажыл-иш хайныккан. Шефчилер — үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш тудугларның коллективтери колхозтарга, совхозтарга улуг дузаны чедирип турар. Чигир свеклазын барык бүдүн чартык миллион гектардан, картофельди — 2,4 миллион гектардан, ногааларны — барык 730 муң гектардан ажаап алган.

Келир чылдың дүжүдүнге быжыг үндезинни тургузуп турар. Күзүн чажар культураларны 31,5 миллион гектарда тарзан. Барык 57 миллион гектар ангыс черлерни андарган. (СЭТА).

УКРАИНАНЫҢ МИЛЛИАРДЫ

Украинаның кедээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери күрүнеге тараа садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турар. Төрээн чурттуң шыгжамырынче миллиард пуд ажыг тарааны урганнар.

Тараа ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдер талазы-биле хемчеглерни республикага боттандырып чорутган. Планда көрдүнгенинин ёзугаар бо чылын тарылга шөлүн 17,7 миллион гектар чедир улгаттырган. Тарылга шөлүнүн тургузуу экижиттинген, бедик дүжүт бээр сорттарны болгаш гибридтерни нептереткен. Бирги класстыг үрезиннерни шөлдерге чашкан. Органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилгелерни шөлдерге тэгерип кевүдеткен.

Тараа ажаалдазын колхозтар болгаш совхозтар чедиишкинниг чорудкан. Ажаалдага 90 муң ажыг комбайннар, ажаалда-транспорттуң 15 муң отрядтары ажылдаан. Оларны ипатовчуларның аргазын ёзугаар организастаан турган.

Бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылдың үлегер-чижээн муң-муң механизаторлар көргүскен. Запорож областың «Запорожский» совхозтан келген, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Ворониниң ажаалда-транспорт звенозу беш комбайн-биле ажылдааш, 1741 гектар черниң тараазын чидириг чок ажааган. Ол ышкаш автомашиналар чолаачылары эрес-шудургу ажылдааннар.

Тарааны чогуур үезинде ажаап алырынга кедээниң ишчилеринге үлетпүр, транспорт, тудуг организацияларының ажылдакчылары, дээди өөредилге черлериниң болгаш техникумнарның сургуулдары, студентилер улуг дузаны көргүскеннер.

Кол культура болур кызылдасты 775 миллион пудту белеткээн.

Эш Л. И. Брежневтиң октябрь 3-те СЭКП ТК-га хуралга чугаазы улуг көдүрлүүшкүннү хайныктырган. Республиканың чер ажылдыглары, белеткекчилер, транспорттуң болгаш бөлбазырадылга үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң ажылчыннары-биле каады ажааттынган тарааны шыгжамырга дүрген болгаш организастыг сөөртүп чедирер, ону чидириг чок бөлбазырадып кылгаш, херглекчиге чедирер дээш шудургу ажылдап турар.

«САЛЮТ-6» — «СОЮЗ-31»: ПРОГРАММА ЁЗУГААР УЖУДУУШКУН

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Чер чоогунуң орбитазында Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков бир чүс он бир хонук дургузунда ажылдап келгенер.

Орбитаның «Салют-6»—«Союз-31» эртем-шинчилел комплексиниң иштинге бөгүн техниктиг документацияларбиле, станцияның иштинде турар дериг-херекселдерни бүрүткеп даңзылаары-биле холбашкан ажылдар, күш-дамыр мергежилгелери планнаттынган.

Хүнүнүң бирги чартында комплекс бистиң чуртувустуң мурнуу районнарының кырынга ужуп чорда доктандыр турар бойдусту өөренир көөрүнүң программазын ёзугаар Чер кырының дөрт хайгааралдарын болгаш чурукка тырттырарын эникээк чоруткан. Телевидение сеанзызының үезинде космонавтылар ол шинчилелдер дугайын чугаалааннар.

«Кристалл» агрегатка технологтуг ээлчегииг шенелдени чорутган. Космос материаловеденизиниң калбак программазын ёзугаар чартык дамчыдыкчы бүдүмелдиң — коргулчуун теллурадиниң база бир монокристаллын алган.

Дүүн космонавтылар медицинаның комплекстиг шинчилелин чорутканнар. Экипажтың илеткелдери-биле болгаш медицина шинчилелдериниң түңнелдери-биле алырга, Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков оларның кадыкшылы байдалы эки. Командириниң судалы минутада 72, борт-инженериниң судалы минутада 70 катап согар, дамыр иштиниң базыышкыны түс-түзүнда меңгүн сугнуг чаңының 120/75 болгаш 125/70 миллиметринге дең.

Орбитаның эртем-шинчилел комплексиниң ужудуушкуну үргүлчүлевишаан.

ЛЕНИНЧИ БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ ШАҢНАЛДАРЫНЫҢ КОМИТЕДИНДЕ

Москвага октябрь 4-те ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында литература, уран чүүл болгаш архитектура талазы-биле Ленинчи болгаш ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарының талазы-биле комитеттиң сессиязы ажыттынган. Ооң ажылында Москваның, Ленинградтың болгаш эвилелдешкен республикаларның культураның сургаглыг ажылдакчылары киржип турар.

Сессияга 1978 чылда ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарының тывызыры-биле конкурска шилип киирген чогаалдарны болгаш оларны хөй-ниитиниң чугаалажып көргениниң түңнелдерин сайгарып көөр. (СЭТА).

Кыштаглаашкынга белеткел

ХАНДЫРЫЛГАЗЫН ЭКИЖИДЕР

Амгы үеде малчыннарда эң-не чижишатыг ажыл кышка хынанчалыг белеткенири: кажаа-хораны, чурттаар бажыңнарны септеп чылыглаары, белеткээн чемнерни, бүдүнген курганы өдекти, оттулар чүүлдү кыштагларга баш удур сөөртүп чедирери болур. Бо чүгүла ажылды Бий-Хем районда «Хадын» совхозтуң Суглуг-Хемде хойжу бригадазында канчаар чорудуп турарыл? Бо айтырыгны тодарадып көрээлиңер.

Бо чылын Суглуг-Хемге 3000 баш хире хой кыштаар. Ында бригаданың ажылчыннары болгаш хойжулары ниитизиниң малынга четчир чемни белеткеп алыр дээш кызып ажылдааннар. Ол девискээрден 200 тонна сигенг кезип белеткээр онаалданы хойжу бригадага берген турган. Ону малчыннар бүрүнү-биле күүседип алган болгаш сарааттаан сигенни мал тотчээвес кылдыр кажалаан, чамдыызын бир черде болуп сөөрткен. Чем белеткээринге малчыннар шупту идепкейлиг кирипкен болгаш хуузунда малынга бээр үш тонна чедир сигенни база чайлыг-хостуг үезинде магадылап алган. Ооң аңгыда будун чартык тонна будук-бүрүнү бооладап аскан.

Бригаданың бүгү хоюн тос кыштагга кыштадыр ужурлуг. Ында тос кажаа болгаш малчыннар чурттаар он бажың бар. Кажааларга болгаш бажыңнарга шуптузунга септелге негеттинип турар. Ылангыя чурттаалга бажыңнарының чамдыктарының соңга шилдери буазулган, рамалары, эжиктери чок, печкалары үрелгилээн, хой болгаш хураган кажааларында база-ла септеп кылыр чүүлдер хөй. Кыш дааг артында эвес, а эжикте келген деп чугаалап болур. Тайга-сыппар баштарында ам безин хар хүнге мөңгүнзедир чайнап чыдар, дүне соок, холчук суглар кыры өремелендир доңталып турар. Шаг-үе манаар эвес. «Ам-даа чылыг-дыр, далашпаш чоор...» деп нааржыныпан олурар болза, өдек-кыштаг септелгезиниң эки, таарымчалыг үези эрте бээр.

Ындыг турбуже, Суглуг-Хемниң хойжу бригадазында бо чугула ажыл херек кырында чоруттунмайн турар. Хойжу бригаданың бригадири Николай Дагаажык мырыңай чоокта чаа ол ажылга кирген. Ынчангаш ажыл-херектиң байдалын ам-даа билбейн турар. Бригадир-биле база чамдык хойжулар-биле ужуражып чугаалаштывыс. Олар анаа-ла боттарының чагаазы-биле өдек-кыштаг септелгезин кылбайн турар деп чугаалап болбас. Малчыннар сиген белеткелин доскаш дораан-на кыштаг септелгезинче кирер деп шиитпирлээн. Ынчалза-даа ол шиитпир амдыызында боттанмайн, ажыл узамдыгып туруп берген.

Мооң кол чылдагааны совхозтуң дирекциязының (директор А. А. Тыхеев) чылыш чок, нааржым чоруунда болуп турар. Кыштаглар септээринге херек бүгү-ле чүүлдерни ам-даа бригада турлаанда эккеп бербээн. А херек чүүлдер дыка хөй. Чижээ, соңга шилдээр ийи хааржак шил, дөрт печка кылыр, үрелгеннерин селиир 2 муң кезек туулбу, бажыңнар чугайлаар 500 кг ажыг чугай, кажаалар, бажыңнар септээринге херек 40 кубометр манза, 20 ажыг соңга рамазы, шала болгаш соңга бүдүүр бүдүнтар негеттинип турар. Бо бүгүнү чорудуп бээр дугайында чагыгны совхоз директорунга А. А. Тыхеевке баш удур берген турган. Директор ону дораан чорудуп бээрин аазаан хирезинде, материалдар ам-даа сураг чок. Бригаданың малчыннары дээрге, сарыг хүнну бадыр өрге манзаан сары ышкаш септелгеге ажыглаар материалдар манааш, ара безерректелип олурулган.

Бо бригаданың совхоз төвү Хадың-биле аргыжары дыка берге дээрзин малчыннар чугаалап турду. Оруу аразы ырак, 260 ажыг километр. Ооң кадында ол орук аптаттынмаан, оңгул-чиңгыл, тар-кылыы. А бригаданың хөлгезин чаңгыс-ла чүък машиназы. Оон-биле херек бүгү чүүлдерни совхоз төвүнден барып сөөртүп алыр арга чок болбайн аан. Мооң ужурунда совхоз дирекциязы, ажылчын комитеди, мал ажылының тускай эртемниглери ырак-узак черде бо бригадаже онза кичээнгейни салыр ужурлуг турган. А херек кырында совхозтуң удуртукчулары малга ховар аалчылар болуп турар.

— Бригада төвү совхоздан ырак болгаш, кандыг-бир ажыл дугайында харылзажыры конгуг берге-дир— деп, бригадир Николай Дагаажык биске чугаалады.— Ам бо көрүңер даан, септелге кылырынга херек материал чок, ооң камаан келири билдинмес. Анаа-ла манап олурар ужурга таварыжыр. Чеже манаар боор, чангыс машинавысты Хадыңче чоруттувус. Бо бригадада ооңда чадаарда телефон безин чок. Кандыг-бир таварылга болурга, болза чоокта суурларже чорутканы, шаңда телеграмма чорудар апаар.

Малчыннарның амыдырал хандырылгазының дугайында хойжу Шаваңдай Бичэ-оол мынча диди:

— Бистиң бо бригадавысты шыпап-ла уттундурган деп хоорем чок чугаалап болур. Хой кадарып олурарга, харгаларывыс-даа келбес боор чүве-дир. Малчыннар дугайында сагыш салып турар чүве ийик бе? Автолавка Кызылдаа айда бир, азы эки-ле дизе ийи келир, херек бараанпар-даа ховар боор чүве-дир. Хлеб төнүп каарга, адаавыста, үстүвүсте 30 километр чыгаа ырак турар суурларже чем садып алыр дээш чоруур ужурга таваржыр-дыр бис. Совхозтуң удуртукчулары, та чүге ону өөрениш көрбес чүве ийик. Солун, сеткүүл, почта, кино, концерт дугайын бодаан-даа херээ чок. Келзе-ле келир...

Бо бригаданың малчыннарының негелдези черле чоптуг. Ырак-узак черде ажылдап турар малчыннарның амыдырал-чурттаалгазын экижидер, оларга күш-ажылдың таарымчалыг байдалдарын тургузар дугайында совхоз дирекциязы, партком, ажылчын комитеди хүн бүрү сагыш салыр хүлээлгелиг. Оларга онза кичээнгейни салыр херек. Чижээ, амыдыралга эргежок чугула бараанарны малчыннарга садыглаар дерги садыын бригада төврүге чүге тургузуп болбас деп? Солун, сеткүүл, почта, чедиргелгени, кино, концерт көргүзүглерни экижидип, ээлчег ёзугаар совхозтуң удуртукчуларының аңаа келгеш доктаамал болуру болурунуң аргазы черле бар. Ук айтырыгны шиитпирлээрин-не өйү келген.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» тускай корр.

КИЧЭЭНГЕЙНИ—ШИИТПИРЛЕТТИНМЭЭН АЙТЫРЫГЛАРЖЕ

(УЛУС ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕДИНИҢ СЕСКИ СЕССИЯЗЫНДАН)

Улус депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң сески сессиязы бурунгу хүн болуп эрткен. «1978 чылдың тос айларында улус депутаттарының хоорай Совединиң күүсекчи комитединиң ажылының дугайында» хоорккүскомнуң даргазы Ш. Д. Кууларның илеткелин аңаа дыңнап чугаалашкан.

Илеткел талазы-биле Күрүне банкызының хоорай конторазының эргелекчизи депутат К. К. Снегирева, СЭКП Кызыл хоорkомунуң ийиги секретары депутат Б. П. Свинцов, хоорайның кол архитектору депутат Б. Д. Байыр-оол, божудулга бажыңының эмчизи депутат Д. С. Маңнай-оол, «Рембыттехника» бүдүрүлгезиниң директору В. Ч. Куулар болгаш өскелер-даа санал бергеннер.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. Б. Добромыслов сессияның ажылынга киржип, делгереңгей чүве чугаалаан.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш партия Төп Комитединиң июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин база оңгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин доллдур база ажыр күүседир дээш найысылалдың ажылчы чоннары бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турарын хоорккүскомнуң даргазы Ш. Д. Куулар илеткелиниң эгезинде демдеглээн. Кызылдың дыка хөй коллективтери, ажыл-ишчилери ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганындан бээр бир чыл оюнга чедир оңгу беш чылдың баштайгы үш чылының болгаш 1978 чылдың планныг онаалдаларын күүседир хүлээлгелерин алган. Оон күүселдезин чедип алыр дээш хоорккүском, оон килдистери, эргелелдери бо чылдың тос айларында элээн ажылдарны кылып чоруткан. Ол чамдык эки түңнелдерин берген. 8 коллектив, дыка хөй бригадалар, бүдүрүлгениң мурнакчылары боттарының алган хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүсеткеннер.

Ийиги кварталда найысылалдың бүдүрүлгелери эки ажылдааш, планныг онаалдаларын ажыр күүсеткеш, республиканың хоорайларының аразынга социалистиг чарышка бирги черни ээлээн. СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофсовүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун хоорайга тыскан.

Үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли бо чылдың эрткен тос айларында эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге 9,1 хуу улгаткан. Нияти ажыглалдың транспортунуң чүък сооргүрунуң хемчээли өскен. Тудугга капитал салыышкынның шиңгээдип алыры болгаш кол фондуларны ажыглалга киирери эрткен чылга деңнээрге, элээн көвүдээн. Бо чылдың эгезинден бээр 29 муң дөрбелчин метр чуртталга шөлүн ажыглалга киирген.

Хоорайның чуртталга фондузунуң камгалалын болгаш ажыглаалын экижидер, кудумчуларны, оруктарны, бажыңнар девискээрин чаагайжыдар, чаа чуртталга болгаш коммунал-хандырылга тудугларын хөгжүдер, ажылчы чоннуң хандырылгазының деңнелин бедидер талазы-биле ажылдарны чорудуп турарын илеткелчи сессияга демдеглээн. Ылаңгыя найысылалды чаагайжыдарынче доктаамал кичээнгейни салып турар. Чаагайжыдылгага бир миллион чеди чүс муң ажыг рубльди чарыгдаан. Хоорайда 17 муң дөс ыяшты, садаң үнүштерни олурткан.

Садып алыкчыларның культурлуг хандырылгазын экижидер, садыгларының чаа хевирлерин нептередир талазы-биле Кызылдың үлетпүр, аъш-чем садыглары, столовайлар болгаш рестораннар тревзи чамдык ажылдарны кылганнар. Үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын хоорайның садыг черлери ниитизи-биле 101,7 хуу күүсеткен. Пландан ажыр 1 миллион 200 муң рубльдиң бараазын саткан.

Организас-массалыг ажылды экижидеринче хоорккүском кичээнгейни салып келген. Эрткен айларда 4 сессия, хоорккүскомнуң 15 хуралы болган. Доктаамал комиссиялар ажылдап, ажыл-агый, культура тургузуушкунунга хамаарышкан айтырыгларны чугаалажып келген. Соңгукчуларның 62 сагыглары 41-и күүсеттинген, өскелериниң күүседиириниң хемчеглерин ап турар.

Кылдынган чүүлдер-биле эргелештир хоорккүскомнуң, оон килдистериниң, эргелелдериниң ажылында четпестер ам-даа барын илеткелчи болгаш санал бергеннер шүгүмчүлеп, кол кичээнгейни шиитпирлеттинмээн айтырыгларже угландырган.

Чамдык үлетпүр бүдүрүлгелери планныг онаалдаларын күүсетпейн турар. Оларга «Тудуг кезектери» комбинат, балык, хлеб, пиво, Элегес-Аксының хава материалдар заводтары хамааржыр. Бо бүдүрүлгелер чүге багай ажылдап турарының чылдагаанын тывары-биле экономиктиг анализтерни кылбайн турар.

Тудуг организацияларының ажылында улуг четпестер бар. Тудуг-монтаж ажылдарының тос айлар планын чүгле 77,7 хуу, чуртталга тудуун ажыглалга киирерин 82,2 хуу күүсеткен. Анаа турар болгаш ажыл шагы үзер чоруктар хөй. Тудуг организацияларының удуртукчулары ажылчыларның ортузунга кижизидилге ажылын кошкак чорудуп, күш-ажылды багай организастап, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери-биле дешпилгелиг аргаларны ажыглавайн турар. Ол мшкап тудуг материалдарын четчири-биле бүдүрбейн келген.

Садыг, хөй-ниитиниң чемненилге, транспорт, амыдырал хандырылга бүдүрүлгелеринде, культура болгаш эмнелге албан черлериниң ажылында четпестерин база илеретпеч. Чоннуң хүн бүрү өзүп орар херегцелдеринге дүүштүр ажылдавайн турар, ынчангаш оларның ажылын амгы үениң негелделерин ёзугаар экижидерин чугулалап айыткан.

Хоорккүском, оон килдистери, эргелелдери бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның бүдүрүлге ажыл-чорудулгазынга кошкак салдарны чедирип, улус ажыл-агыйының планныг онаалдаларын ыяпла күүседир шыгжы негелдени ажыл-агый удуртукчуларынга тургуспайн келгенин шүгүмчүлээн. Үстүнде айыткан болгаш өске-даа четпестерни чайлаткаш, оңгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседиринче найысылалдың ажылчы чонунуң күжүн мобилизастаары хоорккүскомнуң чугула сорулгазы болур деп сессия санаан.

Сессия чугаалашкан айтырыг талазы-биле шиитпирни хүлээп алган.

Т. ХЕРТЕК.

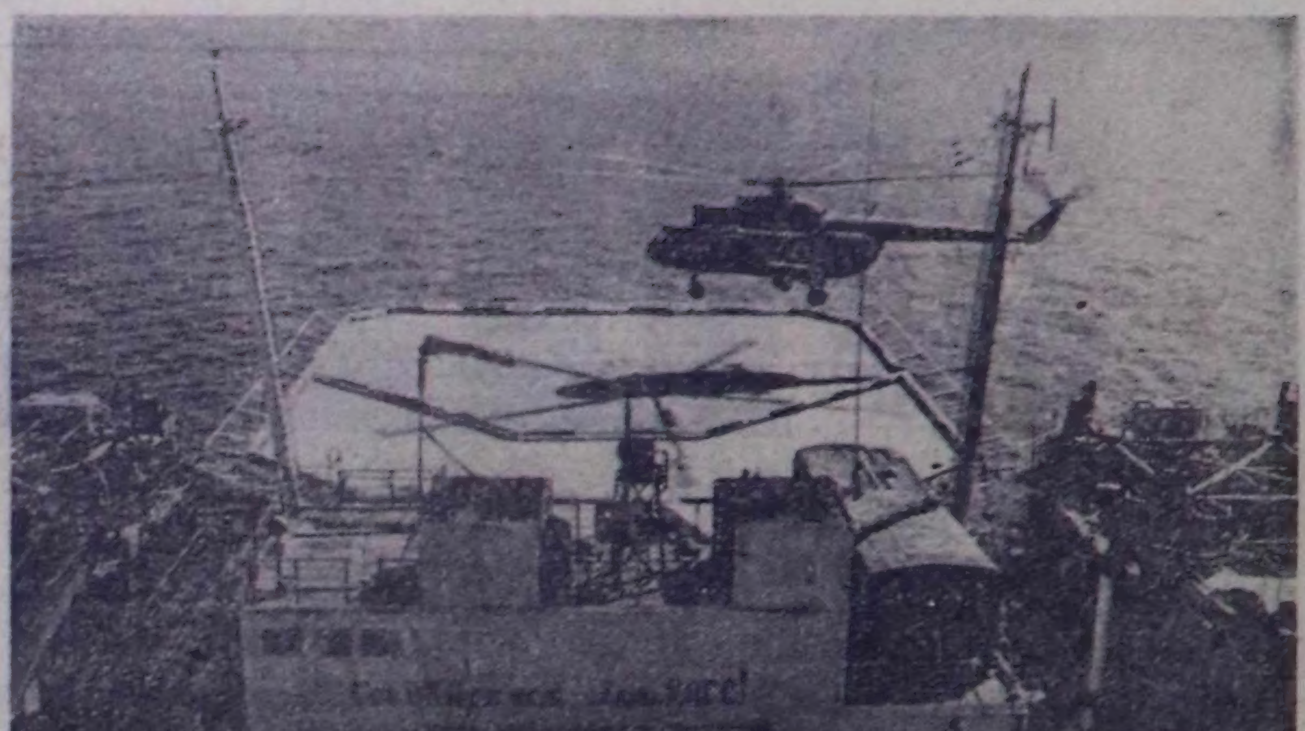

АЗЕРБАЙДЖАН ССР. Адагаштар кырында ховар хоорайның мурнуу чөөн чүгүнде туруп турар Нефтяные камни-2 дээр чаа шөлдүң ханы шиңчилелин чорудa берген. Ажылдың графигин ийи чартык ай мурнап «Бакы» деп өрүмнээр агрегаттың экипажы черни үттеп турар. Төлевилеттинген хемчегге чедир—4 метр ханыга чедир өрүмнээшкинни далай дүвүнүң байлактарының шинчилекчилери Улуг Октябрьның 61 чыл оюнга чедир чорударын хүлээнгеннер.

«Бакы»—эң-не улуг өрүмнээр агрегат болур. Бодунуң техниктиг чепсегленгениниң талазы-биле ол эштип чоруур бүдүрүлге черин сагындырар. Автоматиканың чепсектерин болгаш тускай херекселдерни ажыглааныңың ачызында өрүмнээр хоолайларны куду бадырарының болгаш уштурууңуң үезин ийи катап эвээжеткен.

ЧУРУКТА: «Бакы» деп агрегат. Өрүмнекчилерни ажылдаар черинге вертолеттар экеп турар.

В. ПАЩЕНКО болгаш Ф. НУРАЛИЕВ оларның фотозу.

СЭТА-ның фотохроникaзы.

САЯН ДАЛАЙЫ

Саян-Шушенск ГЭС тудуунуң тудугжулары плотинаның дүвүнде үттерни дуглап эгелей берген болгаш удавас Сибирьге чаа далай тургустунар. Баштайгы агрегатты ажыглалга киирер графиг ёзугаар ол ажылды сентябрь төнчүзүнге чедир доозар ужурлуг. Ынчан Енисейде чаа гидроэлектростанцияның суг шыгжамырын долдуруп эгелээр.

Узуну бир муң беш чүс километр черге чаптылар Саян далайынга 30 ажыг миллиард кубометр суг мооңнелир. Барык 150 ажыг ужарлар база саарыглар суг адаанче кирип чиде бээр, ооң соонда Енисей Саянның электериндеп Кызыл хоорайга чедир судиолар чоруур болу бээр. Ол чорук Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштерин хөгжүдеринге чугула рольду ойнаар.

Чаа суг шыгжамыры Сибирьниң бүгү ындыг далайларындан чиик өртектиг, чүге дээрге суг адаанче кире бээр чериниң шөлү маңаа дөрт катап эвээш болур.

Саян далайын тургузарынга чүгле гидротудугжулар эвес, харын ыяш белеткекчилери база киржип турар. Келир чылдың чайынынга чедир суг шыгжамырының чедер кызыгаарын олар белеткеп кылганнар. Амгы үеде ыяш кезилдезин оон бедик черлерде чорудуп турар. Далайның долуп кээриниң хуусаазы үш чыл.

Саян плотиназының адаанга Минусинск, Абакан, Шушенское чоогунга хемнеп сөөртүлге мурнунда ноябрь айга чедир чоруп турган. Бо чылын Енисей анаа дыка сыгай бээр. Ынчангаш хемчилер баштайгы агрегатты ажыглалга кииреринге боттарының салыышкынын киирер дээш сөөртүлге планын хуусаа бетинде күүседипкен.

Сугга алзыптар зонада археологтуг ажылдарны кылып доосканының дугайында акт ГЭС-тиң дирекциязында кадагалаттынган. Енисейниң үстүкү агымнарында даш вектиң бурунгу кижизиниң чурттап турган сес турлагларын каскан, хаяларда хөй саңныг чуруктарны тыпкан. Оларның хөй кезиин музейлерже көжүрген, өскелерин чурукка тырттырган болгаш хоолгазын дүжүрүп алган. Эртемденнер ындыг түңнелди үндүрген: «эртемге кандыг-даа когарал чокка ол девискээрни сугга алзып болур...»

Чаа далайны хөй санныг профессияның кижилери белеткеп турар. 6,4 миллион киловатт күчүлүг улуг станцияның тудуунуң киржикчилериниң сорулгазы чаңгыс: баштайгы агрегатты хуусаа бетинде — декабрь 22-де ажыглалга киирери болур. Ол үеге чедир плотинаның үстүнге далайның ханызы алдан метр чедер. Баштайгы гидротурбинаның ажылдап эгелээринге болгаш Саян дагларының кырынга чаа ГЭС-тиң оттары чырып келиринге ол четчир.

А. ЩИГЛЕНКО,
СЭТА-ның корр.

Саяногорск,
Красноярск край.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Балгазынның ыяш ажыл-агыйы союзтуг каш чылдарның дургузунда орулгалыг ажылдап келген. Ол бүдүрүлге чери өске бүгү ыяш ажыл-агыйларының аразынга оңгу беш чылдың планныг даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хуусаадан эрте күүседири дээш социалистиг чарышка мурнуку одуругну ээлээшкинниң түңнелинде шилчиир Кызыл туктар, дипломнар, Хүндүлел бижиктер болгаш херечилелдер-биле чаңгыс эвес удаа шаңнадып келген.

Балгазынның Арга-ыяш ажылдакчыларынга 1978 чыл улуг көдүрлүүшкүннүң чылы болган: бүдүрүлгениң ажылының болгаш ажылдың шынарын бедидериниң беш чылының үшкү чылында бо коллективке социалистиг чарышты кажангызындан-даа калбак, дээштиг кылдыр организастаан. Коллектив кежигүннери чыл эгезинде СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазын таныжып, боттарының мурнунга сорулгаларны тодарадып, планныг даалгаларга немелде кылдыр бедик социалистиг хүлээлгелерни алган. Үлетпүр продукциязын бүдүрериниң болгаш сайгарарының чыл планын хуусаа бетинде—ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга—октябрь 7-де күүселир деп коллективтиң ниити хуралынга хүлээнген. Ол сорулганы чедиишкинниг күүседиринче администрация, партия, комсомол болгаш профэвилел организацияларының удуртукчу болгаш мобилизакчы ролюн угландырган.

Хамыктың мурнунда ыяш ажыл-агыйының специалистериниң дузазы-биле ажылды амгы үениң бедик негелделеринге дүүштүр эде организастап, оңу чүгле мурнакчы дуржулганың болгаш эртемниң чедиишкиннеринге үндезилеп чорударынче кол кичээнгейни салган.

Бо чылдың эрткен сес айларының бүгү көргүзүглер талазы-биле түңнелдери эрткен чылдыындан эки болганы — Балгазынның ыяш ажыл-агыйының чедиишкинниг ажылының херечизи боон турар: чыл эгезинден бээр ол 392 муң рубльдиң продукциязын сайгарган, планныг даалганы ажыр күүсеткен. **Ол санны тодаргайлаарга, 6439 кубометр ыяшты тайга-сыындан үндүр сөөртгениш, бир муң кубометр ажыг шала маназын белдирген, 1787 кубометр бараанныг ыяш материалдарын белеткээни ол-дур.**

Ыяш ажыл-агыйының цехтериниң болгаш участоктарының база тус-тус ажылчыннарының-даа аразында социалистиг чарыш дээштиг организастаттынган. Мурнакчыларның саны бо чылын улам немежип турар. Чижээ, налбак херегселдиң чүүлдерин кылып турар цехтиң коллективи (удуртукчузу С. А. Мирошников) чарыштың тиилекчизи боон турар. Цехтиң коллективи ыяш ажыл-агый чериниң планын күүседиринге улуг улуг-хуузун киирип турар. Ол дээрге мурнакчыларның база аңы-хевилгаан боон турар. Даниил Иванович Оюнуң удурткан станокчу-салдакчыларын чижек бээр ап болур. Олар хүннүң болгаш айның-даа норма-чижээн күүсетпейн барган таварылга черле турбаан. Чогум-на ынчангаш олар боттарының хууда хүлээлгелерин эде көрүп, оңгу беш чылдың үш чылдарының планын хуусаадан эрте—ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга алдар кылдыр күүседири дээш чарыштың эгелекчилери болганнар.

Балгазынның ыяш ажыл-агыйында бир онзагай цех база бар. Ол болза белеткеттинген ыяштың будук-бүрүзүнден витаминниг далган кылыр участок-тур. Ол тургустунгандан бээр чөөк-гавыың ажыл-агыйларынга хөй санныг үнелиг мал чемин белеткеп берген. Цех коллективи ылангыя бо чылын онза кужениишкинниг ажылдап турар. Кандаашкынныг берге чылын будук-бүрүден мал чемнери белеткээри бирги чергениң сорулгазы деп чүвени олар эки билир. Цех бо хүннерге чедир он-он тонна витаминниг бүрү далганын пландан ажыр белеткээш, херегленкчилерге хүлээдип берген. Ында А. С. Максунова, будук-бүрү сөөртүп турар тракторист С. Ф. Бочкарев, Ф. Л. Бочкарев болгаш өскелер-даа арга-ыяш ажылдакчыларының хүнүнге уткуштур эки ажыл-ижин демдегледип, шаңнадып мактатканнар. Мурнакчыларны оон-даа хөй ну алап болур.

Ыяш ажыл-агыйының ажылдакчылары ыяш куржагларын тургузуп, арга-ыяштың курлавырларын өстүреринге улуг күштү база үндүрүп турар. М. Х. Тапышпанга удурткан бригада бо талазы-биле үре-түңнелдиг ажылы дээш үргүлчү бирги черни ээлеп, дипломнар болгаш акша-биле чаңгыс удаа эвес шаңнадып келген. Бо чылдың даалгазын ёзугаар 300 гектарга чаа ыяш дастерин олуртуп, а «Тииледге» совхозтуң тараа шөлдеринге—100 гектар черге хову камгалалының ыяш олуругларын тургускан. Ол ышкаш арга-ыяш девискээрниң санитарлыг экижидилгезиниң талазы-биле улуг ажыл кылдынган.

Балгазынның ыяш ажыл-агыйының ажылдакчылары СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, шынарның болгаш ажыктыг чоруктуң беш чылының планныг даалгаларын хуусаадан эрте күүседир дээш, кужениишкинниг ажылдаан: кол көргүзүг — сайгарылга талазы-биле оңгу беш чылдың үш чылдарының планын августуң ортан үезинде күүсеткеш, бо хүннерде дөрткү чылдың үлүүнде ажылдап турар. Чыл төнчүзүнге чедир балгазынчылар ам-даа чүс муң рубльдиң продукциязын бээрин хүлээнген. Ол-даа хүлээлге чедиишкинниг күүсеттинеринге быжыы-биле бүзүреп болур.

Н. ВАНЬКОВ.

Балгазын суур.

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» совхозта Арыг-Бажы сүт-бараан фермазы ССРЭ Конституциязының бир чыл оюн күш-ажылчы белектерлиг уткуп, бир саар инекке онаaштыр 2025 кг сүт саггаан, бодунуң күжү-биле 56 тонна сиген белеткээн. Ферманың мурнакчы саанчызы коммунист Таан Дамбаалановна Кара-Сал эрткен чылын Үндезин Хоойлуну хүлээп ап турар үеде бир инекке онаaштыр 2755 кг сүт сагган турган болза, ол ам Конституцияның бир чыл оюнуң бүдүүзүнде бир инекке онаaштыр сүт саалдазын 2821 кг чедирген.

ЧУРУКТА: Ленин орденниң эдилекчизи, мурнакчы саанчы Т. Д. Кара-Сал.

М. МОНГУШТУҢ фотозу.

МАКТАЛДЫГ

Бай-Тайгадан үнгеш, Мөңгүн-Тайганың самолет хонар шөлүнге дүжервис билек, ээлдек-чазык кижи маннап келгеш, бистиң кандыг келгенивисти айтыра-дыр. Ужар чүүлдүн ажылдакчызының хевин кедип алган боорга, аэропорт ажылдакчызы деп билип каан мен.

Мөңгүн-Тайга аажок боранналчал чер дээрзин чон билир. Бо удаада база каш хондур агаар баксыраан турган. Самолеттар ужары соксаан. Ындыг болза-даа аэропорт начальниги Салчак Дамба ажылдаар черинде эртенниң-не чеди шакта-ла чеде берген олурар. Самолет манаан хөй санныг кижилерниң айтырыглары аэропорт начальнигинге чүдүрлүп-ле кээр. Ол оларны кичээнгейлиг дыңнап алгаш, кижи бүрүзүнүң сеткилинге кирер харыыны бериp турар. Ээлдек кижиниң чугаазын дыңнаан пассажирлерниң арыннары безин чырып келгилээр.

Агаар баксыраан, Мөңгүн-Тайгага бэрык неделя чедир самолет манаан бис. Ол бүгү үениң иштинде начальник бистиң сеткил-сагыжывысты чазамыктап келген.

Дээр аяскан. Салчак Дамба пассажирлерге чугаалады:

— Эргим эштер! Бисче беш самолет чоруп орар-дыр. Дыка дүвүревеңер. Ол чүгле баштайгы самолеттар-дыр. Шуптуңар чоруй баар силер. Бот-боттарыңарга шаптык катпайн, ээлчег ёзугаар билеттерни садып алыңар!

Начальник келген самолеттарны хүлээп ап, кижилерни таарыштыр олуртуп, коңгулут чай чок чоруп тур.

Аэропорт начальниги эш Дамба чүгле бистерге ынчаар ээлдек кижи кылдыр көзүлген эвес, ону ук чериң чону-даа, ажылдап турар чериниң удуртукчулары-даа мактаар болган.

Д.-Д. САЛЧАК.

Бай-Тайга район, Тээли суур.

ДУЗАЛАШКАН

Чаа Шагаан-Арыгда Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалыпчы тудуунуң 150 ажыг комсомолчулары, аныяк ажылчыннары болгаш специалистери Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» совхозунга картофель казып берип, шеф дузазын көргүскен.

Аныяк тудугжулар картофель казарынга бир демниг ажылдаан. Шефчилерниң каскан картофелин беш самосвалга чүдүргеш, совхозтуң хүлээп алыр пунктузунче үзүктел чок чорудуп турган.

18-ки НМК-ның аныяктар коллективи бригадир М. Чертыгашевтиң удуртулгазы-биле эң-не идепкейлиг ажылдаан. Ол коллектив бердинген онаалданы эки шынарлыг кылдыр хамыкты мурнай күүсеткен.

Шалыпчы тудугнуң аныяк ажылчыннарындан болгаш специалистеринден Л. Марченко, Т. Пилюгина, Е. Сапаев, Т. Шихалеева, Ю. Потанов, В. Литвинов болгаш өскелер-даа шалыпчы ажылдаан.

Көргүскен дузазы дээш совхозтуң удуртукчулары шефчилерге өөрүп четтиргенин илергейлээн.

С. ГЛАДКОВ,
Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалыпчы тудуунуң штавының начальниги.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: курлавырларны ажыглааш

Саратов областың Энгельс районда «Безымянский» совхозтуң тараажылары ажаалда эгелээнден бээр Төрээн чурттуң шыгжамырынче 25 муң тонна тарааны удурганнар. Бүгү-ле тараа шөлдеринден бедик дүжүт алдынган — гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 28 центнер.

Бо чедиишкин таварылга эвес. Эрткен чылын механизаторлар күзүн чажар культураларга хөрзүнүү, бок үнүштерни чер иштинге одура нестирбишаан андарып турган, чогуур үезинде белеткээн. Шупту шөлдер хынамчалыг болбаазыраттынган, чемишчидилгелер-биле чемгерттинген.

Ажаалданың баштайгы хүннеринде-ле тараажылар бедик түңнелдиг бастырылга дээш, ажаалданы эң эки хуусаада эрттирери дээш чарышты калбартканнар. Район «Сельхозтехниказының» техниктер дуза чедирер бөлүүнүң тускай эртемниглери бүгү механизмнерниң анаа турбайн ажылдаарын хандырган.

Ажаалда доозулган болза-даа, совхозтуң ховуларында күжениишкинниг ажылдың судалы кошкаваан. Тараажылар келир чылдың дүжүдүнге магадылалдыг белеткелди кылып, малга четчир чемнерин белеткеп турарлар.

УКРАИНА: мурнакчылар-биле деңнешпишаан

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Тарасенконуң дарганнар бригадазының белеткээн кезектери чокка Харьковтуң трактор заводундан чаңгыс-даа машина бүдүртүнүп үнмес. ССРЭ Конституциязының бир чыл болганын таварыштыр чыл онаалдазын күүседирин ол мурнакчы коллектив шиитпирлээн.

Ажылдың темпиниң дүргедедир сорулга-биле бригаданың кежигүн бүрүзү холушкак профессияларны чедип алганнар. Инженерлер-биле бир дебинг ажылдап турган, үр ажыглаттынар хептерни чогаадып, шиңгээдип алганнар. Ооң ачызында хүн бүрүде бээр продукцияның хемчээлин үштүң бири хире ковудедир, металлдың чарыгдалын оранчок кызырар аргалыг болганнар. Дарганнар ам чаа технология-биле ажылдааш, ай санында-ла бир ээлегни кампап алган материалы-биле ажылдап эртирип турар апарганнар.

Мурнакчы бригаданың патриоттуг эгелээшкинин бүдүрүлгениң ишчилери калбаа-биле деткээннер. Чыл эгезинден бээр пландан ажыр үш чүс тракторну бүдүрүп үндүрген.

БЕЛОРУССИЯ: күскү арга-арыгның белектери

«Мөөгүлерни чүү дээр, кадыыр-биле-даа болза кезип кирипсе!» деп чоннуң бо үлегер чугаазын амгы Полесье бурунгу-биле бадыткап турар. Суггур чаъстарның соонда чер болганда боровиктер, подосиновиктер, маслятадар хөй үнген.

Хереглекчилер кооперациязы областа мөөгү хүлээн ап болбаазырадыр 230 пунктуларны тургускан, оларның кезин көжүп чоруур. Арга-арыгның беримчелиг болганындан Брестиниң кооператорлары казылган-кадының, кок-каттың болгаш өске-даа каттарның белеткел онаалдаларын оранчок ажыр күүсеткеннер.

УЗБЕКИСТАН: челиишкин — күштерни каттыштырганында

Фергана шынаазында чимис, ногаа өстүрүп, болбаазырадыр талазы-биле девискээр аайының бүдүрүлге-аграр каттыжыышкыны тургустунган. Наманган областың он алды тускайлаң совхозтары база консерва болгаш арага кылыр заводтары ыңчаар каттышкан. Ол каттыжыышкынга чыл бүрүде 75—80 муң тонна чимистерни, ногааларны алыры көрдүнүп турар. Ол болза бүгү областың иштинге ол культураларның чыылдазының чартыындан хөйү-дүр. Дүжүттүң кол кезээ болбаазыраттына бээр.

Шак ындыг агроүлетпүр комплекзи Каракалпак АССР-де, Джизак, Кашкадарья областарда тургустунгулаан. Оларның тус бүрүзү он-он муң гектар шөлдерлиг, күчүлүг делгем шыгжамырларлыг, ногаа өстүрер комбинаттарлыг, болбаазырадыр бүдүрүлгелерлиг. Беш чылдың төнчүзүнде ындыг каттыжыышкыннар Узбекистанның бүгү зоналарынга көзүлгүлеп келир.

КАЗАХСТАН: бедик сорулга чедип алдынган

Алма-Атаның хевеп-салзын аргыглыг пөстер бүдүрер комбинады чыл эгезинден бээр хереглекчилерге бүдүн чартык миллион метр пөстерни пландан ажыр берген. Ол продукцияның үштүң ийи кезээ күрүнениң Шынар демдээ-биле демдеглеттинген. ССРЭ Конституциязының бир чыл болганынга бараалгаткан хүлээлгелериниң чугула чүүлүн коллектив хуусаадан эрте күүседипкен.

Бүдүрүлге курлавырларын бүгү хемчеглер-биле ажыглаарынче угланган социалистиг чарыш улам калбарган. Чүс-чүс ажылдакчылар онаалдаларын хуусаа бетинде күүседип шыдап турарлар. Цехтериниң техника талазы-биле эде дериишкини аажок ажыктыг болган. Кыска хуусаада бедик бүдүрүкчүлүг аргыыр, удазын ээрер болгаш өске-даа чүс ажыг машиналар тургустунгулаан.

АЗЕРБАЙДЖАН: мелиораторлар кооперациязы

Чаа мелиорастаан черлерден алдынган ховеңниң баштайгы дүжүдүн XX партсъезд, А. Асланов аттыг колхозтар болгаш Азербайджанның өске-даа ажыл-агыйлары белеткел пунктуларынче чорутулаан. Ол черлерни оларга Сабирабадтың мелиорация талазы-биле ажыл-агыйлар аразының каттыжыышкыны чажыга мурнуу чарыштың дамчыдып берген.

Ол каттыжыышкын тургустуунарының мурнунда ажыл-агыйлар черин боттарының күжү-биле экижидип ап турганнар. Ам бүгү-ле суг тудугларын 24 кооперация кежигүнү колхозтарда болгаш совхозтарда чаа каттыжыышкын кылып турар, аңаа күчүлүг мелиорация техниказын дамчыдып берген.

Бо чылын он-он муң рубльдиң орулгазын берген мелиорация талазы-биле республикада баштайгы ол каттыжыышкынның кылган ажылдарының даңазында Муган ховузунда 80 километр буга болган чер иштинге суг агар шорга, суг дамчыдар оңгачалар, суг үндүр аксын бадырар черлер кирип турар.

Сабирабад каттыжыышкынының дуржулгазын Мильдиң, Ширванның, Карабахтың мелиораторлары ажыглап турарлар. Ол черлерге ындыг каттыжыышкыннар тургузарының белеткел ажылдары чорун турар.

ТУРКМЕНИЯ: Ленинградтың транспортчуларының үлегери-биле

Аажок ажыктыг транспорт конвейерин тургусканы Ашхабадта автотранспорттуң бүдүрүлге каттыжыышкынының улусчу контролёрларының рейдизиниң кол түңнели ол болган. Демир-орук белдиринниң дозорлары-биле кады олар чүък сөөртүлгезиниң бүгү кезектериниң ажылын сайгарып көргеннер. Хынааданың түңнелдерин транспорт бүдүрүлгелериниң партия комитеттериниң каттышкан хуралынга чугаалажып көрген, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидериниң хемчеглерин ажылдап кылган. СЭКП ТК-ның чүүлдүг дел бадылааны Ленинградтың транспорт белдириниң коллективтериниң дуржулгазы ол хемчеглериң үндезини болган.

Чаңгыс аай технологтуг чорудулганың графиг-планын ажылдап кылган, чүъктер чедирериниң чогумчалыг маршруттарының карталарын тургускан. Автопосадилерниң ийи ээлчегниг ажылы организастаттынган. Улуг-улуг бүдүрүлгелерде, садыг баазаларында чүък алыр оруктарны алгыдып, чүдүрер-дүжүрер шөлдерни чепсеглеп, дериp турар.

Бо бүгүнүң ачызында транспортчулар чыл эгезинден бээр улус ажыл-агыйының 50 муң тонна чүъгүн онаалдадан ажыр сөөртгеннер.

(СЭТА).

БАШТАЙГЫ КИЧЭЭЛ

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң системазынга кичээлдер, бүгү чуртта ышкаш, бистиң республикада октябрь 2-де эгелээн. Коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгези республика типографиязынга баштайгы кичээл октябрь 3-те организастыг эртнен.

Ажыл шагы доостуру билек, клубка ажылчыннар чыглып кээп, баштайгылары «Бистиң хоочуннарывыс» деп чараш, көрүштүг кылдыр кылып дерзэн чаа стендиниң баарынга чыглып, кымның каш чыл ажылдааның сантып, арагында чугаалажып, омак-хөглүг каттыржырлар-даа.

Кичээл эгелээн. Дыңнакчылар олуттарын залепкен. Чаа өөредиинге чылының эгелээнинге холбаштыр дыңнакчыларга СЭКП Кызыл хоорайкомунуң инструкторузу А. Т. Сагалаков байыр чедирбишаан, бо чылын өөренип эртер чагуур кол-кол темаларны адап, баштайгы үш, дөрт кичээлге СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң материалдарын, Совет күрүнениң даштыкы политиказының чугула айтырыгларын, делегей ареназында идеологтуг демисилдиң байдалын өөредирин дыңнаткан. Ооң соонда ол чаа темага ССРЭ-ниң кедээ ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдериниң дугайында бесседаны бистиң республиканың болгаш эвилелдешкен республикаларның кедээ ажыл-агыйы-биле холбаштырыг тодаргай сан, фактыларны адап, чижектерни киирип турупш, билдингир, солун кылдыр тайылбырлаан.

В. САТ.

ЧУРУКТА: типографияның ажылдакчылары кичээл үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнадып тур

АМГЫ ҮЕНИҢ КОЛ АЙТЫРЫЫ

НЬЮ-ЙОРК. Чепсегленишкинниң дужуреринин, дужкуурлуг чорукгуң чавырлыышкынының херээн бышыглаарының, делегей тайбыңын хандырарының айтырыглары КНО-нуң Кол Ассамблеязының үжен үшкү сессиязының кол кичээнгейинде турар. Боо-чепсенти эндере бүдүрер чорукту болдурбазының болгаш бүгү күрүнелерниң айыыл чок турар байдалын хандырарының тодаргай оруктарын телевизээн чаа совет эгеленчи саналдарны сессияның киржикчилери калбаа-биле деткип болгаш чүүлдүгзүнүп турар.

Ядролуг чепсээ чок күрүнелерниң айыыл чок чоруунуң магадылалдарын хандырарының дугайында телевизелим Совет Эвилели киирген делегей керээзин чарары ядролуг чепсектиң улам ынаайгы нептерезин болдурбазынга дузалаар болгаш ядролуг чепсээ чок күрүнелерниң айыыл чок чоруунга эргежок чугула магадылалдарны хандырар деп, **Кувейтиниң премьер-министриниң оралакчызы, даштыкы херектер министри Сабах аль-Ахмед аль-Джабер ас-Сабах** медеглээн. Ол чаа совет инициативаны ол «кончуг боттуг базым» кылдыр үнелээн. Ядролуг чепсектиң шенелделерин бүрүн хоруурун, ону бүдүрерин хоруурун болгаш оон чыгдынган бүгү курлавырларын узуткаарын Кувейтиниң төлээлекчизи деткип чугаалаан.

Боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыры, чепсегленишкинни дужурери амгы үениң делегей харылзааларының кол айтырыы-дыр деп, **Украин ССР-ниң даштыкы херектер министри Г. Г. Шевель** медеглээн. Боо-чепсекти эндере бүдүрерин чаржып маргыжар дээр чорукту хулээвейн, Совет Эвилели болгаш социалистиг өске-даа чурттар боо-чепсекти эндере бүдүрерин кызыгаарлаар талазы-биле хемчеглерниң боттуг болгаш калбак программазын көдүрген. Ол программа ядролуг чепсегленишкинге-даа, анаа боо-чепсекке-даа хамааржыр. Ядролуг чепсээ чок күрүнелерниң айыыл чок чоруунуң магадылалдарын быжыглаар дугайында делегей керээзин чарар дугайында КНО-нуң Кол Ассамблеязының бо сессиязы көөр кылдыр киирген саналдың чугулазын болгаш ону дүрген боттандырар ужурлуун Украин ССР-ниң даштыкы херектер министри айыткан. Ол санал боттарының айыыл чок чоруунга хамаарыштыр ядролуг чепсээ чок күрүнелерниң күзелдерин барымдаалап кылдынган дээрзин ол онзалап демдеглээн. Ынчангаш керээ оон-биле калы ядролуг чепсекти нептеретпезиниң чурумун база быжыглаар деп, ол чугаалаан.

Чепсегленишкинни дужурериниң айтырыын аң дүрген шиитпирлээрин **Испанияның даштыкы херектер министри М. Ореха** деткип чугаалаан. Боо-чепсектерни үзүк-соксаал чокка эндере бүдүрүп турар чорук бүгү чурттарның улустарынга экономиктиг болгаш социал аажок улуг каражаны чедирип турар деп ол медеглээн. Делегей харылзааларынга күштүг ажыглаавазының принциптерин ол министр деткээн. Ынчаарга ол принциптер делегей харылзааларынга күштүг ажыглаавазының дугайында Бүгү-делегей керээзин чарар дугайында Совет Эвилелиниң саналында аң тодаргай илергейлеттинген билдингир болгай.

Израильдиң агрессиг, эжелекчи политиказын **Иорданияның даштыкы херектер талазы-биле күрүне министри Х. Ибрагим** шыңгыы шүгүмчүлээн. Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң резолюцияларын дорзуп ёзу-биле үреп, делегейниң хөй-ниитизиниң негелделерин херексевейн, Израиль болза эжелеттирген араб девискээрлерге колония суурлар тургузарының политиказын күжениишкинниг чорудуп турар деп ол айыткан. Кэмп-Дэвидке сепараттыг дуюкаа ужуражыышкын киржикчилериниң саналдааны рецептилер-биле Чоокку Чөөн чүк айтырыын чөптүг болгаш бүгү талалыг кылдыр шиитпирлеп хоржок дээрзин Иорданияның төлээлекчизи айзалап демдеглээн. Ынчаар шиитпирлээшкин бодунуң национал бот-башкартынар эргезин киириштир Палестинаның араб улузунун дүрүм ёзугаар эргелерин хандырганывын, эжелеттирген бүгү араб девискээрлерден Израильдиң үнүп чорутканывын байдалдарынга харын болдунар аргалыг деп ол чугаалаан. Чоокку Чөөн чүк айтырыын таарыштыр шиитпирлээриниң аргаларын дилеп тыварынга сонуургалдыг бүгү талалар шупту киржир ужурлуг дээр турушту Иордания барымдаалап турарын Х. Ибрагим бадыткаан.

Африка диптиң Мурнуу чүгүнге боттарының колониалдыг тергиизелин хевээр арттырарын оралдажып турар ак кежиптиг эвээш нурууларның кеш-соок ылгаар ёзу-чурумнарын Африканың хамаарышпас күрүнелериниң төлээлекчилери боттарының чугааларынга кынгаашкин-биле бүрүү шапкан. Барык талакы чамдык күрүнелерниң калбак деткимчезин ажыглап алгаш, Мурнуу-Африка Республика биле Родезия Намибияның болгаш Зимбабвениң улустарының хамаарышпас база бот баш кииниң чурттаар эргезин казыгын кызыдып турар деп, **Танзанияның даштыкы херектер министри Б. Мкапа** медеглээн.

И. МАКУРИН.
В. РЕШЕТНИКОВ.

Ногаажының бүлүнү

ЧУГУЛА АЙТЫРЫГ

Бистиң «Күш-ажылдың хостуу» совхоз 4 хире чыл бурунгаар Эпуг-Шай деп черге янзы-бүрү ногаа аймаан өстүрүп, оон чаагай дүжүттү чылдың-на ап турду. Капустаның улуг-улуун республика делегелгезинче безин чорудуп турганын уттаан мен. Ооң соонда кандыг-даа чылдагаан чокка ол черни каггаш, ногааны Торгалыгта тарып эгеледи. Ооң ужурундан ногаа бригадазының 30—40 хире кежигүннери ажыл чок боот, хомудап-даа турдулар. Торгалыгта тараан ногааны Чодураага эккеп садып көрбээн, чүгле столоваяны, уруглар садын хандырып турар.

Моон алгаш көөрге, совхозтуң удуртукчулары ногаа өстүрериниче кичээнгей салбайн турар-дыр.

Чодураа салбырының чурттакчыларында картофель тарывайн турар өг-бүле чок. Олар картофельдиң ажыктыын билирлер. А огурец, помидор, согуна дээш чижектиг ногааны бажың бүрүзүнге өстүрүп болур турбуже, ону чүгле суг чоогунда болгаш кудуктуг өг-бүлелер тарып турар.

Часкы тарылга үезинде чурттакчы чону ногаа шөлү суггарып алыр суг-биле кедээ Совет болгаш совхозтуң дирекциязы бөгей хандырып турар. Чижээ, бир кижи сугну бүта дөзүнден чүдүп алгаш, шөлүн чаа-ла суггарып эгелей бээрге, өске кижи ону үстүнден өскээр чапып аппаар, чок-ла болза совхоз шөлү суггарар дээш бульдозер-биле дуй үстүргеш, сугну бербес. Мынчангаш бистиң суурнуң чурттакчылары ногаа, чечек тарывааш, чүгле картофель тарып турарының чылдагааны ол. Ынчалза-даа суурда картофельден аңгыда огурец, капуста, помидор, согуна, редиска, койнут, морковь тарып өстүрүп турар кызымактар база бар. Чижээ, Николай Чимзеке, Доо Сапчы, Кара-оол Доржу, Эртине Макал, Раиса Санчат-оол, Маня Намчак болгаш өскелер-даа эш-өөрүнге үлегерин көргүзүп турарлар.

Суурнуң чурттакчылары хуралдарга бо талазы-биле эвээш эвес удаа айтырыгны тургузуп келген-даа болза, негелдени күүсетпейн, ону чугулага албайн турары совхоз дирекциязының, кедээ Совет күүсекомунун четпес ажылы деп санаар херек.

Бо талазы-биле мээң бодалым мындыг: А. Даржайның «Кодээже чагаа» деп чүүлүн деткиишаан, «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Чодураа салбырының ногаа өстүрер участогун катап тургузар болгаш суурнуң чурттакчыларын ногаа өстүрериниче организастап, оода 5—6 хонук ажыглап болур суг мөөңнээр оңгарларны мыйрып суурда хой-ниити организацияларны, агиткварталарлар, округ депутаттары чедип алыр болза, бо ажыл бүдер. Оон улаштыр суурнуң чаагайжыдылгазы—ногаан ыяштар, соңга дужунга чечектер, бажың чанынга ногаа аймаа чайгаар-ла бар апаар.

Т. САЛЧАК-ООЛ.

Улуг-Хем район.

ДЕТКИИР-ДИР МЕН

Назы бөгээш, пенсияже үнгежок, ам-даа аныяктарда калышпас, адак-бышкак чиик, хөглүг чаңныг кижи дөмирзүүрээн тудуп алган, ногаа олуртур чалдар дөспилеп турда, часкаар ужурашкан мен. Ол болза Николай Баяндаевич Очур-оол-дур.

Чоокта чаа ооң-биле чугаалажып хөөрежир дээш, бажыңынче чорудум. Бажыңының чанында тарып олурткан янзы-бүрү ыяштары сесерлик кылдыр өзүп келген, а хериминиң иштинде чазып кылып турган чалдарында ногаа аймаа дүжүмүн чаагайын магададым.

— Бо күзүн ногааның өрбүн дүжүдүн алыр-дыр силер ва, Николай Баяндаевич?—деп, чугаа эгедим.

— Аъш-чемге картофель, ногааны ажыглап чаңчыккан болгаш, чылдың-на оларны тарып өстүрүп алыр-дыр бис. Кыдыкка-даа ажыктыг, чурттап орар оран-тураг өскээриниң культурлуг аян-шиңчи-даа киирер болур ийин.

— Чоокта чаа «Шын» солунга А. Даржайның «Кодээже чагаа» деп эгелиг чүүлү үнген болгай. Ол талазы-биле бодалыңар канчаар?—деп улам сиңчиктим.

— Ол дээрге хүннүң чугула айтырыы-дыр. А. Даржайның бижип турары өөг, кедээ суурларда ногаа өстүрер хамаан чок, бажыңын долгандыр кажаа-херимиденин чок бөдүрээр бажыңнар безин бар болур дыка-ла багай. Бистиң бо Суг-Аксы суурда ногаа тургуз, оода картофель олуртуп, ону ажаап чиир албас кижи-чаңныглар база бар. Бо талазы-биле совет органнар, херимнерни тудуп, агиткварталар даргалары чуртаал ажылын чорудар ужурлуг.

Мээң бодалымга Николай Баяндаевич Очур-оолдуң чугаазы олуру чөп. Мээң кожаларым база-ла пенсионер угбазы Вера Сат, Алкоол Хомушку, Хандыы-Суруп Дурзу олар хериминиң иштинде хире-шаа-биле картофельди, капуста, помидор, огурец, редиска, морковь, согуна чижектиг ногааны өстүрүп алгаш, ...

Суг-Аксы—район төвү турган улуг суур-ла болгай. ... Мен бодум бо чылын ынаа картофель тараан мен.

...

... ДОРЖУ.

Чөөн-Хемчик район.

ӨГ-БҮЛЕ БҮРҮЗҮНГЕ

Картофель — ийиги хлеб дижириниң кончуг шын. Ооң-биле кандыг-даа чемни кылып болур. Совлгу чылдарда Шуй суунда картофель бедип өске-даа ногааны ... өстүрери ... турар үеде янзы-бүрү ногааны өстүрүп, чоңга, харын-даа Тээлиге, Ак-Довурак хоорайга аппарып садып турган. Бөлүүнүң орулгазы ... турар.

...

Картофель ... база чогузу ...

М. САРЧАН.

Бай-Тайга район.

КОММУНИСТЕРНИҢ ХУРАЛЫ

РИМ. (СЭТА). Италияның Компартиязының удуртулгазының хуралы анаа болган. Ол хуралга чурттуң ынтики политиктиг байдалын чугаалажып көрген. Хуралга илеткелди ИКП-ның чиңгине секретары Э. Берлингуэр кылган.

Ооң соонда болган дискуссия үезинде консервативтиг күштерниң удурланыышкыны чурттуң чугула айтырыгларын шиитпирлээриниң берге оруулгаларын улам-на нарыыдаткан деп демдеглээн. Национал чаңгыс эптиң болгаш демократтыг эп-сетких каттыштырылгазының политиказын коммунистер чайгылыш чокка деткип турар деп, хуралдың төнгениниң соонда ИКП-ның Секретариадының кежигүнү Л. Паволини медеглээн.

ИКП-ның удуртулгазының хуралынга эрыяктарның, херээженнерниң, ажыл чоктарның, мурнуу райоңнарының чурттакчы чонунуң байдалын ... айтырыглары база чугаалажып көрген.

ПАТРИОТТАРНЫҢ ШИИТПИРЛИГ ЧОРУУ

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Национал хосталганың Сандино аттыг фронтузу чүгле аштырышкынга таварышпаан эвес, харын бодунуң хүрээлениң улам быжыглап алган. Ол фронтунуң отрядтарынга чүс-чүс никарагуа ажылчыннар, тараачыннар, студентилер кирген. Сомосаның кижи көөр хөөн чок бөлүүнге удур патриоттарның демиселин чурттакчы чонунуң калбак кезектери деткип турар. Латин Американың демиселгелиг журналистериниң бөлүүнге интервьюзунга ол дугайын фронтунуң удуртукчулары Даниэль Ортега, Виктор Тирадо болгаш Эден Пастора олар Латин Американың күрүнелериниң бирээзиниң девискээринге чугаалааннар.

Ол фронтунуң удуртулгазының төлээлекчилери Никарагуада хан төгүүшкүннүг үүлгедиглерни, бөлүүнүң талалакчызынга АКШ-тың дузалап турарын шыңгыызы-биле бүрүү шапканнар. Бир эвес амгы үениң америк боо-чепсээ-биле чепсеглеттиниээн болгаш даштыкы телевизилеликчилер деткивейн турган болза, Сомосаның шериг-истекчи аппарады патриотту күштерниң согуушкунунга удурланып шыдавас ийик деп, партизаннарның удуртукчулары онзалап демдеглээннер.

Диктаторнуң армиязынга тайбың чурттакчыларга удур ... турар террорга удур ... шериглерниң ... Чүгле совлгу үеде национал гвардияның 700 хире шериг албанныглары Никарагуаның девискээринге ... алаш ... патриоттарның ...

Амгы үеде Национал хосталга фронтузу ... дайынчы операцияларын ... берген.

ШИИТКЕЛДИ КҮШ ЧОК БОЛДУРАР

Янзы-бүрү өңнүг кежиптиг кижилерге деңэргени чедип алыр дээш демисешкени дээш Джон Харристи өлүрер деп шииткен америк эрге-чагыргаларының хөделишкиннери делегейниң демишилгелиг хөй-ниитизиниң ханы килеңнээшкинин болдурган. Америкада «чөптүг ишилериниң» талалакчылары «кижиниң эргелериниң камгалаарының» дугайында хоозун чугааның кандыг үнелиг боол турарын херек кырынга көргүскеннер.

Америк негрлериниң хамаатыг эргелери дээш демиселчи Джон Харристи чок кылыр деп турарын чайладырын совет кижилер негээн.

— Каттышкан Штаттарның хоойлулары кара кештиг кижилерге хамаарышпайн турары илдең. «Бүгү-ниити чечектелиишкинниң ол чуртунуң» негрлерниң ... болгаш дарлаткан өске-даа национал дарының чүм-чүм политдоругластыргаанар карабажынча ... . Оларның аразында расалар ылгай көөрүнге удур маадырлыг негр демиселчи Дж. Харрис бар—деп, «Промстрой» трестиң монтажниктер бригадири, Молдав ССР-ниң Дээди Совединиң депутаты Г. Бульгак чугаалаан. Ооң бүрүү чогунуң дугайында маргыш чок барымдаалар турбуже суд шиитпилдезин күштүг болдуруп арттырган, оон күүселдезин чүгле соңгааралаткан. Ол болза хоойлуга шуут удур үүлгедиг-дир! Бижиге хайыралыг чорук болгаш хосталга хуугайында чугаалап тура чөптүг база деп эргени чедип алыр дээш демисежип турарларны судтап турарын көрбейн барып болур бе?

— Мен он уругларлыг мен, оларның салым-чолу дээш сагыжым човаан турар мен. Ооң магадылалы болза делегейде эң-не демократтыг Конституциязында быжыглаттынган бистиң хоойлуларывыс болур. Олар ачыдыралдың бүгү талаларынга бисге долу деңэргени берип турар. Бизнестиң болгаш эрге чок чоруктуң делегейинде дарлатканнарның чөптүг негелделерин камгалап тургазы дээш америк эрге-чагыргаларга «айыылдыг кем-херек үүлгедикчиан» деп санаттынган Джон Харристиң салым-чолу мени ханызы-биле сагыш човаткан — деп, Туркмен ССР-ниң Каахка районда Совет Эвилелиниң Маадыры А. Тахиров аттыг колхозта Г. Атабаева чугаалаан.

— Джон Харристиң онзуктериниң кара-бажыңга тыртыртырган кинокадрларын Төп телевидение чоокта чаа көргүскен. Мөге-шыырак каргыс шагдаалар маадырлыг патриотту өлүртүп шииттирген ниерниң камеразынче аппар чыткааннар. Бара кештиг кижилерге ёзулуг эргелер дээш демисежип турганы оон кара чаңгыс буруузу боон турар негр аныяк оолдун амы-тыны айыылга таваржы кан. Расистилерниң сүдунга өлүрүп шиитпир кылдыр шииттирген ол кижи ону камгалап турар кижилерниң эңсетким каттыштырыгзынга бүзүреп турар болгаш ол бүзүрел оон маадырлыг чоруун улгаттырып турар—деп, Горькийде чогаалчы В. Рыжаков чугаалаан.

Ак болгаш кара кештиг кижилерниң деңэргези дээш демиселчи Джон Харриске удур ол негелдени ... кижилерниң ханы килеңнээшкинин болдуурган чөп, дээн скульптор В. Зөйле демдеглээн.

— Ол сургаашкынны мен америк расизминиң болуп бужарташы турар чүүл кылдыр алаар мен—деп, ол медеглээн.

(СЭТА).

ДЕТКИМЧЕ ЧОК УГЛАНЫЫШКЫН

БЛЭКПУЛ. (СЭТА-ның тускай корр.). Ажылчыннарның болгаш, албан-хаакчыларның шалыңының өзүлдезин моон соңгаар-даа кызыгаарлаарын аңгы чааж үргүлчүлээр деп турар. Ынчаа боол турар лейбористер партияның чыл санының болур 77-ги конференциязынга Великобританияның премьер-министри Дж. Каллегенниң саналының угаалы мындыг болган.

Элээн каш экономиктиг чугула көргүзүглер талазы-биле Англия Европаның пол чуртгарындан ... кожудаа турар деп, премьер-министр чугаалаан. Чуртта ажыл чок чоруктуң болгаш инфляцияның бедик деңнели хевээр арткан деп, оның чазактың баштыңы онзалап демдеглээн. Ооң-биле кады чуртуң экономиктиг угланыышкынын үндезини-биле эде көрүп негээн, конференцияга хулээп алдынган резолюцияны Дж. Каллаген шуут-ла тоол көрбээн.

Чуртта инфляцияның бедик деңнели дээш буруунү премьер-министр ажылчы чоннарга онаарып оралдашкан. Олар ажыл төлевирин улгаттыларының дугайында демнээл чок улуг негелделерни үндүрүп турар деп бадыткаан.

Ливан: дайынчы хөделиишкиннерниң өөскээни

БЕЙРУТ: (СЭТА). Консервативтиг чепсектиг күштерниң чингээлиг хөделишкиннериниң түңнелинде Ливан найысылалда дыка чидиглени берген байдал дүжүкүүрлүг боол хевээр арткан. Аар артиллерияны, минометтарны, ракеталарны ажыглап тургаш чорудуп турар каржы-дошкун аткылажыышкыннар хоорайның чөөн районнарында үргүлчүлевишаан. Тайбыңны деткиир талазы-биле арабтар аразының күштериниң ... тарынче күштүг боолдаашкынны чорудуп, барык үеде христиан снайперлер илепкейлиг-биле хөделип турар.

Чөөн Бейруттуң чамдык кварталдары шуут бузулган, хоорайда өрттер өскээн, энергия болгаш суг хандырылгазының системазы үрелген. Совлгу хүннерде шериг хөделишкиннери найысылалдың өске кезектеринче база нептерей берген. Артиллерия ... чайлап, бөйрүтчүлер далаш-биле боттарының бажыңнарындан дезип чоруп турар. Хоорайның барык районнарында үгер-бээ октары болгаш миналар үргүлчү ... Түүн хоорайның чөөн ... кижи болган. Боо-чепсектиг ... шаг 200 хире кижи балыглаткан.

Ол черниң тайылбырлакчыларының демдеглеп турары-биле алырга, үргүлчүлеп турар хан төгүүшкүнүң болза тайбыңны деткиир талазы-биле арабтар аразының күштериниң мандадын увалпас кылдыр чоп эрге-чагыргаларны албаларынче чүткүп турар Ливанның барык үзелдиглериниң чөнгээлиг хөделишкиннериниң түңнели болур. Ливанда дүжкүүрлүг чоруктуң өзулдезин амгы үеде турупт көрбээн кемчээлдиг болу берген деп, радио дамчыштыр чүве чугаалааш, чурттуң президентизи И. Саркис медеглээн. Айыыл чок чорукту хандырарының чаа планын 10 хонук дургузунда ажыдыралга боттандырып чорудар болгаш галбарын турар дайынчы хөделишкиннерни соксадыр дээш бүгү-ле болдунар чүүлдү чазак кылыр деп, ол дыңнаткан. Ол-ла үеде консервативтиг «Ливан фронтунуң» даргазы К. Шамун И. Саркистиң халажырын негеп болгаш Ливан кризизин делегей шиитпирлээриниң дээш саналдааш база катап төңгелээр ... кылган. Оон-биле ... баштыңы Ливан талазы-биле делегей конференциязының ... дугайында ... саналын ... .

Мозамбик Улус Республика. Мапутунуң далай портун чурттуң «далай эжии» деп адап турар. Ону дамчыштыр дашкаар үндүр сөртүр болгаш киир сөртүр бараалнарның улуг нурувзун чорудуп турар.

Суднолар доктаар 4 километр узун черниң чанынга он-он чурттарның, ооң иштинде Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның туктарын көдүрген кораблыар кээп турар.

ЧУРУКТА: Мапутунуң портунда.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

Төрээн чуртка бараан болуушкун

ОФИЦЕРЛЕР

Чадаг шеригниң шимчиишки машиназы аң дүргени-биле ховунуң демнеерин, тениктерин, [illegible] эдилдер эстедиң, [illegible] шымныгып каап чораан. Батальон командири капитан В. Бэштанников чугаалан-дыр:

— Лейтенант Студеникин машинаны ам база боду башкарып чоруур-дур. Ол черле ындыг. Эртер чер берге болу бээрге, боду олуруптар, эки башкарылганың мергежилин көргүзер боор. [illegible] «мергижилдештир кыл».

Элээн каш минуталар эрткенде дээрни кызыл ракета шыя каапкан. Өөредилге туржуушкунуу эгелээн. Бир дугаарында Александр Студеникинниң взводу кирген. Халдаашкынның уун лейтенантының [illegible] ооң кезээ тей артындан хенертен халдаан. Комбат база катап бажын согаш кылгаш, блокнодунга демдеглел кыла берген.

Өөредилге туржуушкунунуң сайгарып турар оиде лейтенант Студеникинниң фамилиязы чаңгыс эвес удаа адаттынган.

Саша шериг албаны чажындан бээр. [illegible] бир гарнизондан [illegible]. Ачазы [illegible] шериг [illegible] апаарып турган. Бичии оолакка солдаттар [illegible] Саша ол харлаанда [illegible] «полк оглунга» [illegible] Ол хүн Сашага танкистиң борту-биле снаряд [illegible] берген[illegible]. А [illegible] Саша бодунуң чассайн аткан дугайын [illegible] чугаалап турда, Игорь Николаевич бодунуң бичии чораан үезинин бергелиг сагышсыз саргып бодап олурган.

Бодунуң ада-иезинден Игорь Ленинград чоогунга [illegible] солдаттар ап алганнар. Ол [illegible] оглу болт берген. Солдат шевердер аңаа шериг хепти даарап берген, оон бээр-ле совет шеригниң хевин ол чергаарал-биле кедип чоруур.

1943 чылда кезектиң командылалының дилээн ёзугаар Игорь Калининнин Суворов училищезинге кирген. Суворовчулар Москвага тиилелге парадынга киришкеннер. Игорь Николаевич Студеникин ол хүнүн амдыгаа чедир хелээшкин-биле сактып келир.

Ооң соонда Львовтуң шериг училищези, ангы-ангы округтарга шериг албаны. Оглу база өзүп орган. Ону гарнизоннарнын дамыштаары бергедеп берген, оол школага өөренир ужуралыг. Ынчаарда болду [illegible] дери-биле кырган-эзаны, кадржаан офицер чораан кураавырда полковник Александр Петрович Чеканов ап алган.

Кым болурул? Бо айтырыг Сашаны хилинчектевээн. Чүгле офицер болур ужурлуг.

Ол Москвада ада-иезинге [illegible]. [illegible] Ленин районунуң харылзаа белдиринге сеп[illegible] тура, кежээнинде өөредилге вону туткаш олуруптар. Ооң алыс күзели боттанган — ооң эгинеринде РСФСР-ниң Дээди Соведи аттыг нииги шеригниң Москвада дээди командылал училищезиниң курсантызының погоннары. Училищениң доозулгазы юбилейлиг болган—чүс дугаар доозулга.

Адазының сагыжынга тиилелгениң бирги парадының кезээнде артканы ышкаш, Сашага ол хүн база турескаалдыг болуп арткан. Курсантыларга офицер погоннарны Москваның Кызыл шөлүнге тыр[illegible].

Александр бодунуң дугайында мынча дээр:

— Чеже хире ужарының дугайын айтырарга, Валерий Чкалов чүү дээн ниик сактып келиңер даан. Ол мынчаар харыылаан: «Карактарым черни көрүп чорда, холдарым штурвалды тудуп чорда». Мээң хоойлум база ол. Мен армияга «ынчага» «мынчага» чедир деп эвес, а аңаа мен херектиг, [illegible] чаңгыс турар [illegible] ол. Армия дээрге мээң амыдыралым ол-дур. [illegible] күзелим бир— академия. Аңаа кирип болур билиглерин чүгле шериг кезектеринге чедип ап болур.

Мени кижизидип тура, эзам биле кырган-ачам мынча деп өөредир чүве: «Чүгле чагырып турар кижилерге шыңгыырап [illegible], бодуңга база шыңгыы бол. Солдаттарыңга ышкак бол, баштайгы үеде [illegible] солдаттың сенден бичии-ле амыяк болур болганчок; ооң дугаашында оглунга [illegible] сагыш човап чор. Солдатка чүгле командир эвес, а төрээн адазы болурунуу билип ал». Бо сагылгаларны мен [illegible] сагып чоруур мен.

Л. ФАДЕЕВ,
СЭТА-ның корр.
Забайкальениң Ленин орденниг шериг округу.

«КЫЗЫГААРГА АРТТЫРАРЫН ДИЛЕДИМ»

Ис кезер дилиндекке олерниң чоокшулап каарин шуурган манап турган дег болган. Сержант И. Сулейманов биле аңаа дайынчы А. Суровцев хайгыылга турган эштерин солуп алыры билек, дошкун шуурган элезинин дүргеннеден шаап эгелээн. [illegible] галдан иестүктер-даа дуза болбаан.

Искандер багантыр хүлүмзүрээн:

— Сен мында чоокта чаа келген болган бо шуургандан чүнүн-биле-даа камгаланып шыдавас дээрзиң билбес-тир сен. Шыдамык чорук-биле-ле канчаар чүве ийик.

Кызыгаарчылар хатка өжештир дилиндек-биле уннаштыр чоруп органнар. Ындыг үеде ийи дакпыр кичээнгейлиг болур херек. Фонарының күштүг чырыы черге арай боорда чедип, кызыгаар хайгыылчылары [illegible] дилиндектиң сантиметр бүрүзүн [illegible] көрүп чораан. Бир-ле көөрге, истер... Хатка чаштырган элезин адаандан Искандерниң олерни канчап эскере тыртып кааны Суровцев билбээн-даа.

А Сулейманов оожум чугаалаттынган:

— Застава-биле дүргеп харылзаажыр.

Каш-ла минута эрткенде [illegible] застава [illegible] дужаалын [illegible]:

— Сержант Сулейманов эжи-биле кады исти уламчылап истээр. Кожазында нарядтар оларны кызыгаарның бо участогунга камгалаар. Боозуушкун болбас чериг дүрүрээнин болуу үнер...

Өкпеже доңурак-доозун тырын кирип турар, буттар элезинче хандыр кадалып чоруур, секундалар-даа доктаашкын чок ол дүрген бурунгаарлаашкынын Суровцев [illegible] удаа боор. Ооң кадында исти база [illegible] кичээнгейлиг хайгаараар, ону [illegible] билбе.

...Өөредилге дүвүрээнин болган. Аңаа дайынчы Суровцев четсигеп элдепсиниишкинин чажырбаан:

— Хупурай, шупту-ла хей чүве болганы ол ышкажыл... А Искандер [illegible].

— Кызыгаарга кандыг-даа артык, хей чүве турбас. Ындыг шенелде-белеткелдер чугула-дыр дээрин удавас биле бээр сен.

Искандер Сулеймановтуң кызыгаарга ийиги күзү эртип турар. Удавас халажып чалар. Ооң өөрү төрээн черлеринге барганы чүнү канчаар дугайында боттарының [illegible] илереидип турар: база катап трактор мунар, институтка кирип алгаш өөренир, комсомолчу шалыгчы тудугларга барып ажылдаар дээш оолдаа ындай. А Искандер шагда-ла бызыгы-биле шиитпирлеп алган: кызыгаарга артып калыр. Ооң өске черге доктаай бээр боор мен деп бодавайн-даа турар. Ынчангаш ол прапорщиктер школазынче чорударын дилеп рапорт кирген.

В. ГЛАДИЛОВ,
СЭТА-ның корр.
Ортаазы Азияда Кызыл тугтуг кызыгаар округу.

ДӨРТЕН ҮШКҮ СЕЗОН

Республиканың культура амыдыралынга хөгжүм-шии театрының ролю улуг. Театрның кол режиссеру, РСФСР-ниң алдарлыг артизи О. Л. Сиин-оол-биле бистиң корреспондентивис беседалажып, бөгүн ажыттынар 43 дугаар театр сезонунуң дугайында чугаалап бээрин дилээн.

— Бистиң театрның 43 дугаар сезону бөгүн ажыттынар. ССРЭ Конституциязының бир чыл болур юбилейниң бүдүүзүнде сезонувуң ажыттынып турары солун. Бир онзагай чүүл—чаа доосан аныяк артистер-биле театр сезонун ажыдып турары. Олав Э. Лабиштиң «Терезин шляпа», Ф. Шиллерниң «Кара сагыш болгаш ханы ынакшыл», М. Кариминиң «Ай туттурган дүне», М. Такомацунуң «Ынакшаннарның амы-тынынга четтигени» деп шиилер-биле көрүкчүлерге бараан боорлар. Үк шиилер аныяк артистерниң дипломнуг ажылдары болур.

Театр артистериниң тыва болуу белен шиилерден [illegible] А. Арбузовтуң «Малааковту дөбтаалдың», Д. Фонвизинниң «Бэзерекпей», У. Шекспирниң «Чылдагаан чок хей шуугааазын» болгаш орус болук Л. Толстойнуң «Караңгыының чагыргазы», А. Соколовтуң «Фарятьевтиң фантазиязы», В. Голдфельдиң «Иван болгаш Марья» деп шиилерни белеткеп турарлар.

Шиилерни дуржулгалыг режиссёрлар С. Каадыр-оол, В. Шкляр, Л. Кузина олар тургускулааннар. Рольдарны арыглап, чедингир кылдыр ойнаар талазы-биле улуг-даа, аныяк-даа артистер-биле ажылды чорудуп келген бис. Көрүкчүлер үк шиилерни сонуургал-биле хүлээп алыр дээрзинге бүзүрелдивис улуг. Режиссёрлар-даа, артистер-даа белеткел үезинде чүткүлдүг ажылдаан.

Үстүнде шиилерниң аразында чүгле чаңгыс тыва шии бар. Ол болза театрның артызы, аныяк драматург Куулар Сапык-оолдуң «Ыглаар-Туруг» деп музыкалыг легендазы болур. Бистиң чогаалчыларывыстың болгаш авторларывыстың чаа шиилер биживейн турары черле таарымча чок. Шиилер чок болганы-биле очулга чогаалдары-биле репертуарны тургузар аргалыг болдувус. Чаа тыва шиилер хөйү-биле чогааттынары күзенчиг. Ынчангаш чоокку үеде чогаалчылар, композиторлар [illegible] театрга [illegible] аныяктарның клувун ажыдып, чаа чогаалдарның сайгарылгаларын доктаамал чорудуп турарын чедип алыр деп бодап турар бис.

Тыва сцена[illegible] хоочун шиилерн «Хайыран-бот», «Тоңгур-оол», «Боттанган күзел» деп шиилерни [illegible] база планнап турар бис. Театрның артистериниң мергежилин бедидер сорулга-биле пландан дашкаар шиилерни база өөренип, белеткеп турар. Кыргыс драматург Мар Байджиевтиң «Мөөрей» деп шиизин тургускан. Юрий Милютинниң «Чараш кыс Чанита» болгаш өске-даа шиилерни ол сорулгага дүүштүр белеткеп турар.

Чаа театрывыс бисти өөртүп турар. Ону туткан тудугжуларга өөрүп четтиргенивисти база катап илергейлеп, чаа ханы утка-шынарлыг шиилерни чоннуң [illegible] хөйү-биле бараалгадырын дагдынган бис.

К. Треневтуң «Любовь Яровая» деп шиизинден көргүзүглер.
О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

Артистерге сөс

БОТТАНГАН КҮЗЕЛ

Театрга артистеп ажылдаазы чээрби беш чыл чедип тур мен. Орус, тыва болгаш дашгыкы-даа драматургтарның шиилериниң рольдарынга ойнап келдим. Ленинградка театр институдунга өөренип тургаш-ла, шии бижиир күзел мөңээ төрүттүнген турган, ынчалза-даа демир-ужуктуг холга туттпайн чордум. Амыдыралда дески чүве кайда турар боор. Берге үелер-даа тургулаан. Эгги Тываның аас чогаалынга үндезилээш чаа шиини бижиир деп шиитпирлээш, демир-ужукту ам-на холга тудкан мен.

Ук шиини бижиирде хоочуннар-биле ужуражып, эгги Тывага чоннуң ыдангыг аныяктарының ырлажып чораан ырларын, оларның сөстерин чыып ап чордум.

1976 чылда Чоон Сибирь [illegible] наалының эгелеп чоруур драматургтарының Якутскиде болуп эрткен семинарынга «Ыглаар-Туругну» Москвадан келген критик, драматург Юрий Соломонович Бернгард ёзулуг-ла музыкалыг легенда-дыр деп үнелээнинге соонда, ол сценаже үнер аас-кежиктиг болган чүве. Ол аразында шии катап эдилгелерин, сайгарылгаларны каш-даа удаа эрткилээн.

Эрткен юбилейлиг чылда «Ыглаар-Туруг» театрның репертуарынга кирген. Ооң баштайгы көргүзүү бо чазын болган. Режиссёрлар артистер ансамбльдиң билдилиг мөңнээш, шиини тургусканнар. «Ыглаар-Туруг» республиканың районнарын база эргээн келген.

Шииниң музыказын чоннуң аас чогаалы-биле ханы таныш композитор Алексей Чыргал-оол [illegible] бижээн.

Ооң каасталгазын чоокта чаа мочээн чурукчу Г. Торлук кылган. «Ыглаар-Туругну» мен сонуургал-биле хүлээп эп турар. Чээрби чылдар бурунгаар төрүттүнген күзелимниң боттанганының херечизи — бөгүнгү көрүкчүлериниң адып часкаашкыны, оларның чугаалап турары чыыг сөстери болгаш күзээшкиннери.

Күзелимниң боттанганы дээш театрның администрациязынга, урап чогаадылга чөвүлелинге болгаш бүгү-ле артистерге өөрүп четтиргенимни илередип чоруур мен. Чаа ажыттынар 43-кү театр сезонунун репертуарында «Ыглаар-Туруг» база [illegible]. Шиизе дужуметтиң рольун ойнап турар мен. Чоокку чылдарда көрүкчүлериниң кичээнгейинге база бир шиини бараалгадыр [illegible] мен.

К. САПЫК-ООЛ.

БАРААЛГААР БИС

Күзел күштүг дижир, ынчалза-даа херек кырынга ону боттандырары ындыг-ла амыр эвес. Артист боор деп күзелимни чедип аарда мөңээ сес чыл негеттинген: Кызылдың урап чүүл училищезинге үш чыл, Москваның Щукин аттыг училищезинге беш чыл өөрендим. Артист кижиге чон мурнунга бараан боору дег өөрүшкү чок. Көрүкчүлер-биле бо сезонда баштайгы ужуражылгавыстың келгени ол.

Делегей классиги Ф. Шиллерниң «Кара сагыш болгаш ханы ынакшыл» деп шиизинде президент Фон Вальтерниң, Мустай Каримниң «Ай туттурган дүнеде» Рыскулбейниң, япон драматург М. Тикомацунуң «Ынакшаннарның амы-тынынга четтигени» деп шиизинде Магоэмонуң, Э. Лабиштиң «Терезин шляпа» деп шиизинде Бепертюнниң рольдарын ойнап бараалгаар мен.

Ол-ла шиилерде доосан өөрүм — аныяк артистер шупту ойнап турарлар. Рольдарны чедингир кылдыр тургузарынга театрның режиссёрлары, арга-дуржулгалыг артистер бисте дузалап келгеннер. Ол ындыг болур ужурлуг-даа. Театр дээрге-ле коллективтиг чогаадылга болгаш коллективтиг ажылдажылга чери болгай.

Чаа сезон ажыттынганы-биле көрүкчүлерге бистиң бараалгадывыс база эгелээн.

А. САЛЧАК.

Көрүкчүлеривиске

Хөгжүм-шии театрының 43-кү сезону бөгүн эгелээр. Ол республиканың культура амыдыралында онзагай болуушкун. Артист бүрүзү аңаа шыңгыы белеткенип, бодун [illegible]. Көрүкчүлер-биле ужуражылганы манаар болган. Ооң театрның сценазынга бир-ле [illegible] ойнаары ол.

Кызылдың урап чүүл училищезин доосан соонда хөгжүм-шии театрынга артистеп кирген. К. Кудажының «Далай дуюунде даңгына» деп шиизинде школаның үөрениң ролюн ойнаанымдан бээр ам дөрт чыл болуп турар. Ооң бээр хоочун артистер Е. Кендевбиль, Х. Конгар, М. Рамазанова оларның эрге-сүмезин дыңнап, өөренип, «Аржин-малоолге», «Анчы-Кара биле Анзар-Чечек», «Ижеек» деп шиилерге ойнап турган мен.

Чаа театр сезонунда «Лоокуут биле Нюргукун» деп шиизде өскүс урут Нюргунуң ролюн ойнаарын мөңээ доосан.

А. КУУЛАР.

СЭТА-ның спорт медээлери

ААР АТЛЕТИКА. Штанга көдүрериниге делегейниң бирги чери дээш маргылдаа Американың Пенсильвания штатының Геттисберг хоорайында эгелээн. Шак ел делегей маргылдаазында 49 чурттардан 250 спортчулар киржип турар.

Ол черниң 4200 кижи олуруп колледжинанде болуп турар маргылдааның бүгү билеттери холуунда шупту садыптынган. Штанга көдүрериниге делегейниң бирги чери дээш боол турар маргылдаа бо хоорайның чурттакчыларынга база бир улуг байырлал дээрзин чуттынмаан. Ынчангаш Геттисбергтиң кудумчулары бо хүннерде кончуг хөлзээшкинниг. Ында маргылдааның киржикчилери, ангы-ангы чурттардан келген журналистер, тренерлер чедип келген.

Совет Эвилелиниң шиилидек командазы ол улуг маргылдаада база эки белеткелдиг киржип турар. Команданың составында делегейниң, Олимпий оюннарының чемпионнары Василий Алексеев, Давид Ригерт, Юрий Вартанян, Николай Колесников болгаш өөлдаа өскелер бар. Үстүнде адаан спортчуларывыс болуп турар маргылдаага аң бедик шанналдыг чер дээш туржурлар.

ШАЙБАЛЫГ ХОККЕЙ. «Дукла» командазының хоккейжилери Чехословакияның бирги чери дээш эгелээн чемпионатта чедиишкинниг киржип, ийи команданы удаштыр упкан. Дорт санныг турнир таблицазын баштай берген. ЧССР-ниң сеелгү чылдарда чемпиону — «Польди» командазы ам дээрелинде оңгу черде чоруп турар.

ШЫДЫРАА. Херээжен шыдыраачылар аразынга делегейниң бирги чери дээш маргылдааның он бешки салыы өскээрбының дертте болган. Ол салыг 45 дугаар [illegible] тааржаттынган. Делегей чемпиону Иона Гаприндашвили караазы-биле ойнаан. Соңгаарлаткан салыгда делегей чемпиону бир артык оолдуг. Маргылдааның ниити саны 8:6 болуп. Майя Чибурданидзе мурнап турар.

ВАТЕРПОЛ. ЦСК-ның шериг-далай флодунуң ватерполистери чурттуң бирги чери дээш маргылдаага чедиишкинниг ойнап, чемпион адын маргылдаа төнмээнде-ле катап эгидип алган. Ол команда ниитизи-биле 33 санны алгаш, чемпион апарган. Мөңгүн болгаш хүлер медальдар дээш Москваның «Динамо» командазы биле Москва университединиң студентилери ойнаарлар.

Телевидение

ОКТЯБРЬ 6-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Орленок» телестудияның концерт залы.
11.45—«Пуск». Хөй серийлыг урап-чечен телефильм, 3-кү сериязы.
12.50—«Аныяктарның адрестерис».
13.35—16.00—Чапсар.
16.00—«Сибирьде болгаш Ыраккы Чоон чүкте». Документалдыг фильмнер программазы: «Өнүүктер кожа турда», «Карагайдан келген Поповтар», «Ырак маякта».
16.55—«Шыдыраа школазы». «Ак терге».
17.25—«Совет күрүнениң болгаш эргениң үндезиннери».

КЫЗЫЛДАН

17.55—«Цемент». Телефильм.
18.10—«Тыва неделя». Информастыг программа.
18.30—«СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин — амыдыралга!». Дамчыдылгага Тыва АССР-ниң медээ ажыл-агый министри Н. Г. Лавриненко киржир.
18.50—«Бистиң амыдыралывыстың өндүр хоойлузу». Дамчыдылга.
19.50—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—ГДР-ның чарлап тургусканының 29 чыл болгаанынга турескаткан Герман Демократтыг Республиканың телевидение программазы.
21.45—Концерт.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—00.35—«Бистиң адреживис — Совет Эвилели».
Төнгелде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

17.55—В. Захаровтуң [illegible] болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус ырлың үлегерлиг ниити ырлы күүседир. РСФСР-ниң улустуң артизи Н. Кутузов удуртур.
19.30—«Москва болгаш чоокчулар».
19.00—«Чаш чораанының дугайында шүлүглер».

КЫЗЫЛДАН

19.30—Чарлалдар.
19.35—«Хоорай. Күс. Ритм». Фильм-концерт.
20.10—20.30—«Мениң сүзелжим херек...» Урап-чечен фильм.

Аңчыл-тывыш ажыл-агыйының эргелели, аңчыларның болгаш балыкчыларының республика ниитилели 1978 чылдың октябрь 8-те эртенгиниң 11 шакта «Хүреш» стадионга бүгү аңчыларның аңчы ыттарының республика делгелгезин чорудар. Аңчыларны болгаш ыт эстерлерниге сонуургалдыгларны делгелгеге киржиринче чалап тур.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга бүргеп, аязыр, чамдык черлерге чаъс холумактыг бооп хар чаар. Соңгу-барыын чүк уламчылыг [illegible] хаттың дүргени секундазында 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 11—16, чамдык черлерге 1—6, Кызылга 11—13 градус чылыг болур.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

Эргим номчукчулар!
«Ш Ы Н»
солунну чагыдып алыңар.
Чылда чагыдылганың өртээ 6 рубль.

КИНО

ОКТЯБРЬ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Дайынчылар» 10.00, 11.40, 13.20, 16.00, 20.30, «Мээң милициям» 15.00, «Алдагдыг хереэжен» 17.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Оксанның дээрбечилери» 9.30, 15.00 (уругларга), 12.40, 17.50, 20.40 (улуг улуска) шактарда.

«ВОСТОК»: «Прокаженная» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ХАА-ХЕМ»: «Муң чедимче чок чорук болгаш чаштыг чедимче» 10.00, 15.00, «Аъттыг бажы чок кижи» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 3-25-74, 2-21-73, харыысалгалыг секретарьның 2-23-26, [illegible] 2-23-32, [illegible] 2-22-13, [illegible] килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-64, кожа ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үжүглүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-14-27, [illegible] 2-20-41 [illegible] 2-12-43, [illegible] 2-22-73 [illegible].
Тиражы 17551. Чагыг [illegible]
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00926.

ӨНДҮР УЛУГ ХООЙЛУВУС ДЕЛГЕРЕЗИН!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 233 (10830) | 1978 чылдың октябрь 7 суббота | 1925 чылда үндүрүлөттүнген | Өртээ 2 кап.

СОВЕТ ДЕМОКРАТИЯНЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ээлчег чок чедиги сессиязы 1977 чылдың октябрь 7-де Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Конституциязын (Үндезин Хоойлузун) хүлээп алгаш, бо хүнүң бүгү улустуң байырлалы кылдыр чарлаан. Чаа Конституцияның бир чыл оюн бүгү совет улус, оон иштинде Тываның ажылчы чоннары, совет социалистиг демократияның 61-ги чылынче чоокшулап орар социалистиг тургузугнуң чаа үе-чадазының байырлалы кылдыр, СЭКП-ниң XXV съездизиниң, ТК-ның Пленумнарының шиитпирлериниң, ССРЭ Конституциязының чүүлдерин болгаш негелделерин амыдыралга боттандырар дээш, өңгү беш чылдың шалыпчы чылының планныг даалгаларын, социалистиг хүлээлгелерин доодур болгаш ажыр күүседир дээш политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүнүң байдалында байырлап турар.

Чаа Конституция, мурнундагы совет конституцияларның салгалдыын сагывышаан, Совет күрүнениң алдан чылдарда хөгжүлдезиниң түңнели болуп, коммунизмче бистиң бурунгаарлаашкынывысва чаа сорулгаларны быжыглап турар. Ынчангаш ССРЭ Конституциязы четчип бышкан сайзыраңгай социализмниң хоойлузу болур, оон политиктиг, экономиктиг системазын, социал болгаш национал структуразын, культура болгаш угаан-бодал хөгжүлдезин, оон даштыкы политиказының үндезин чүүлдерин тодарадып турар.

Сайзыраңгай социализмниң амгы Конституциязы социалистиг демократияның өндүр улуг чаалап алыышкыннарын, чаагай үндезилелдиин бадыткавышаан, хамаатыларның калбак эргелерин болгаш хостанчаларын магадылап турар болгаш ооң-биле кады хамаатыларның эргелерин, хосталгаларын ажыглаары оларның хамаатылыг хүлээлгелерин хамык чок күүседири-биле тудуш харылзаалыын хоойлужудуп турар. Моон ужурунда совет элдин хоойлунуң херелинде чурттап чоруур совет кижи ескe кайы-даа чурттуң хамаатызындан чоргаар болгаш аас-кежиктиг.

Совет Эвилелиниң ниитилел, күрүне болгаш национал-күрүне тургузуу, эрге-чагырга болгаш эргелеп башкарылга органнарының системазы, оларның ажыл-чорудулгазынга хамаатыларның киржириниң арга-хевирлери болгаш күрүнениң өске-даа принциптери чаа Конституцияда эртемге үндезилеп тодараттынган. Конституция социалистиг ниитилелге аңгыларның, партияның, ажылчы чоннарның ниитилелдериниң, эвилелдериниң, организацияларының болгаш коллективтериниң, ниитилел болгаш бүдүрүлге харылзааларының туружун база ролюн ылаптыг тодараткаш, оларның ужур-утказын, инициативчи, чогаадыкчы чоруун улам бедиткен.

ССРЭ-ниң чаа Конституциязы болза, совет ниитилелдиң удуртукчу болгаш башкарыкчы күжү, оон политиктиг системазының, күрүне болгаш хөй-ниити организацияларының ээзи Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы, СЭКП чон дээш туруп турар, чонга бараан болуп турар деп айыткаш, ленинчи партияны бүгү улус бодунуң авангарды, ажыл-херээниң болгаш бүгү тиилелгелериниң организаакчызы болгаш сорук киирикчизи кылдыр ханы хүндүткел, быжыг бүзүрел-биле хүлээп көрүп турарын база катап бадыткаан.

«...Чогум-на харын бүгү совет улус бодунуң күрүнезиниң Үндезин Хоойлузунуң өзүлүг тургузукчузу болган деп бүзүрел болгаш чоргаарал-биле чугаалап болур бис»—деп, Л. И. Брежнев ээлчег чок чедиги сессияга чугаалаан. Шынап-ла сайзыраңгай социализмниң Үндезин Хоойлузу бүгү партияның, оон ленинчи Төп Комитединиң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы, Конституция комиссиязының Даргазы эш Л. И. Брежневтиң идепкейлиг ажыл-чорудулгазы болгаш удуртулгазы-биле, совет улустуң калбак киржилгези-биле ажылдап кылдынган. Төлевилелди чугаалажып көрүүнге 140 миллион кижиниң киришкени, ажылчы чоннарның 1,5 миллион хуралдарынга, бүгү партия, совет, хөй-ниити организацияларының хуралдарынга чугаалашканы, дөрт чүс муң хире санал-оналдар киргени ону бадыткаан. Ынчангаш чаа Конституция бүгү улустуң, бүгү партияның коллективтиг угаан-бодалының үре-түңнели болган.

ССРЭ-ниң чаа Конституциязы күштүг болуп, боттанып турар. Чурттуң амыдыралынга оон политиктиг болгаш сорук киирикчи салдары кайгамчык улуг. Конституцияны хүлээп алган ооң дарый, «Үш чыл планын Конституцияның бир чыл оюнда!» деп чарыш Москваның Лихачев аттыг автозаводунга эгелээш, бүгү чуртка калбарган. Эилчилерден 2000 ажыг киижи, хөй бригадалар берген сөзүн сентябрь төнмээнде-ле күүсеткен. Оларның үлегерин эдергеннер хүлээлгезин күүсеткен дугайында муң-муң рапорттарны, медээлерни байырлал бүдүүзүнде берген. Оон түңнелинде хөй миллион рубльдиң продукциязы пландан ажыр бүдүрүлген. Хөй-ниитиниң, түс-түс кижилерниң амыдыралынга чаа Конституцияның чаагай салдарын санап, хемчээри берге.

Тываның ажыл-ишчилери, москвачыларның болгаш чурттуң өске-даа мурнакчыларының эгелээшкиннерин деткивишаан, Конституцияның бир чыл оюн төлептиг уткуур дээш чарышты калбарткан. Ол чарыштың эгелекчилери «Каа-Хем» хемүр-даш разрези, «Тыва даг-дугу» комбинаттың механиктиг цеги, «Водоканал» эргелел, «Росводпромкуң» демир-бетон кылыглар заводу, Шагаан-Арыг АТБ-зи, «Чодураа» совхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазы, «Нарын», «Шамбалыг» совхозтарның хойжу бригадалары, Кызыл үлетпүр садыгның № 10 магазини болгаш хөй санныг ажылчыннар, малчыннар болган. Оларның хөй нуруузу социалистиг хүлээлгелерни күүсеткенин рапорттап, дыңнатканнар. Бо чарыштың ачызында 9 айларның планныг даалгаларын күүседиринге хөй санныг үлетпүр болгаш кодээ ажыл-агый продуктулары немей бүдүртүнген.

Конституция хүнүн байырлап тура, партия, совет органнарга, хөй-ниити организацияларынга, бүгү хамаатыларга оон даандырып турар хүлээлгелерин хамык чокка боттандырар талазы-биле улуг сорулгалар туруп турарын, ханызы-биле угаап билир херек. Оларны чедиишкиннинг күүседиириниң орукта рын чаа Конституцияның болгаш оон өорлештерниң алдын херели моон сөңгаар-даа чайынналдыр чырыдаар.

Г. РАМАЗАНОВ,
башкир шулукчу.

ҮЕВИСТИҢ ЧЫРЫТКЫЗЫ

Меңгеде өшпес чырыткы
дег,
Бөмбүрзектиң сылдыстарын
Кремльдиң часпас шагы
Кичээнгейлиг көрүп туру.

Шактың чаңгыс маңнаазы
Шагның маңын
хемчээгенниг,
Чүс-чүс чылга дениржип
тур.
Чүгле шынны чарлап
туру.

Авыралдыг улуг чуртуң,
Ажыл-ишчи улус чонун
Чалбыыштанган чаңгыс
түктүг,
Чарлып болбас чаңгыс
аттыг.

Хоойлувуста дуруммчуткен
Хостуг чонум аас-кежиин
Өлгүжемге ырлап каар
мен.
Өртемчейге изин артар.

Оттуг чылдар кидин турда,
Октуг-боолуг шериг
болдуун...
Чонум дээштиң төккен
ханым—
Чоргааралым демдээ
болган.

«Хостуг бис»— деп
«чыланнарның»
Хөөзүн сөзү—ыйба, хул-
зур...
Арыг шыныг Хостуг
дааш.
Амы-тынын өргүп боор
мен.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЗЫМНАР

Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудуг, транспорт организацияларындан, ажыл-агыйларындан күш-ажылчы 17 коллективтер, 167 бригадалар, цехтер, фермалар, 2210 мурнакчылар өңгү беш чылдың үш чылдарының планныг онаалдаларын октябрь 7-ге чедир күүсеткен.

Ылаңгыя, социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүсеткен бүдүрүлгелерге «Водоканал» эргелели, «Сукпак» совхоз, Садыг министерствозунуң автобүдүрүлгези, кооперацияның Каа-Хемде ан азыраар ажыл-агыйы, «Тыва сүт тудуг» трестиң № 2 механизастаан колоннназы, «Тыва кодээ тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар заводу. Тожуда, Балгазында, Кызыл районда ыяш ажыл-агыйлары, транспорт эргелелиниң чолаачыларының 20 бригадалары, «Росводпромкуң» демир-бетон кылыглар заводунуң 2 бригадазы, олар чүгле үлетпүрүнүң ыяш белеткээр комплекстиг 3 бригадазы, кодээ ажыл-агыйның 62 бригадалары, фермалары, Ак-Довурак хоорайның бүдүрүлгелериниң 22 цехтери, бригадалары, звеньелери болгаш республиканың оон-даа өске бүдүрүлгелери хамааржыр.

ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл болур оюнга уткуштур алган хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүсеткен бүдүрүлгелерниң, ажыл-агыйларның, тудуг, транспорт организацияларының ажыл-ишчилеринге алдар болгаш мактал!

«Тыва кодээ тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар заводу өңгү беш чылдың үш чылдарында 4 млн. 700 муң рубльдиң бараанын продукциязын бүдүрер турган. Ону 4 млн. 950 муң рубльге чедирип, планының октябрь 1-де 102,9 хуу күүсеткен. А бараанныг продукцияны сайгарар планын база ол-ла хуусаада 33 муң

ХУУСАА БЕТИНДЕ

рубльге ажыр сайгарган, азы 101,1 хуу.

Планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш коллективтиң хүлээлгезин күүседиринге хептээр цехтиң мастери, коммунист В. А. Прохоров, бүдүрүлге-техниктиг килдистиң начальниги В. С. Кондыга, полигонунуң мастери Г. Д. Богатов болгаш оон-даа өске мурнакчыларның киирген улуг-хуузу улуг.

Н. ХАНДОВ,
заводтуң директору.

ЧЕДИИШКИННИГ

«Хемчик» совхоз күрүнеге эът, дүк садарының чыл планын күүсеткен. Төрүүр хөй кадарган 18 хойжуларның 12-зи 90-дан 115 чедир хураганны камгалап алган.

Эрткен чылын бола малды чаңгыс сүт-бараан фермазынга мооңнеп каттыштырган. Ол фермага кыштаан 680 баш бода мал 99,6 хуу камгалаттынган. Хомушку Оолак кадарып турган шарыжыктарын экп семирткен, күрүнеге дужаарга, 80 хуузу тергиин күштүг болган.

Совхоз сиген планын 80 ажыг хуу күүседип, эрткен чылдан 120 тонна сигенни хөйнү белеткээн. Ол ышкаш силос, сенажты база хөйнү белеткеп алган. Мал чеми белеткээринге Кара-Сал Чүкпейниң бригадазы эки ажылдап, 500 тонна сиген белеткээр планын 610 тоннага чедирген. Совхозта ниң хойжу бригаданың хойжулары 300 тонна сигенни кезип белеткеп алган. Ам совхозта 32 кадарчыларның 27-зи сигенин кыштагларында чедирген, Эң ылангыя бирги хойжу бригада (бригадири Х. Сарыглар) кыштаглаашкынга белеткелин эки чорутан. Ол бригаданың хойжулары Саая Серин, Ооржак Өрге, Саая Шеңгар-оол 15—18 тонна сигенни кезеш, кыштагларынга чедирип алган.

Х. МОНГУШ.

Найыралдың болгаш билчиишкинниң байдалынга

Араб Социалистиг чаартылга партиязының Чиңгине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асад СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чалааны ёзугаар албаннын найыралчы аян-чорууң кылып, октябрь 5-те Москвага келген.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устиновтуң Араб Социалистиг чаартылга партиязының Чиңгине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асад-биле чугаалажылгалары октябрь 5-те Кремльге эгелээн.

Чугаалажылгалар найыралдың болгаш билчиишкинниң байдалынга эртип турар. Чоокку Чөөн чүкте байдалче кол кичээнгейни салган. АКШ-тың идепкейлиг киржилгези-биле Египеттиң болгаш Израильдиң удуртукчуларының аразынга Кэмп-Дэвидке чардынган сепараттыг дуюкаа дугуржулганың түңнелинде бо девискээрде байдал улам чидиглелгенин таварлар демдеглээн. Араб улустардан дуюкаа кылдынган болгаш оларга удур, оларның эрге-ажыктарынга чөрүшкек ол сүлээ Чоокку Чөөн чүк айтырыының чөптүг болгаш бүгү талалыг шиитпирлээрин боттуу-биле бергедедип, Чоокку Чөөн чүкке өзүлүг тайбыңны чедип алырын ырадып турар деп чаңгыс эп-сеткилдиг санал-оналын олар илергейлээн.

1967 чылда Израильге ажылеттирген бүгү араб черлерин чуулдуксостаарынга база Палестинаның араб улузунуң бот-башкарттынар болгаш бодунуң хамааржышпас күрүнезин тургузуп алыр эргелиг киириштир оон чарлып болбас национал эргелерин боттандырарынга үндезилээш, Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш быжыг тайбыңны тургузаар дээш демиселди үргүлчүлээр деп Совет Эвилелиниң болгаш Сирияның шиитпирлиг чоруу чугаалажыышкыннар үезинде бадыткаттынган.

Ялым-бүрү талаларга совет-сирия кады ажылдажылганы улам калбартып хөгжүдериниң айтырыгларын дугайты санал-оналдар солчуушкуну база болган. Ооң-биле кады ол кады ажылдажылга чедиишкиннинг хөгжүп турар деп бүзүрел илергейлеттинген. ССРЭ-ниң болгаш Сирия Араб Республиканың аразынга найыралды база кады ажылдажылганы быжыглаары ийи чурттуң улустарының үндезин эрге-ажыктарынга таарыжып турар деп чаңгыс эп-сеткилдиг санал-оналын Совет Эвилелиниң болгаш Сирияның удуртукчулары илергейлээн.

Чугаалажыышкыннар үргүлчүлээр.

(СЭТА).

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле А. Х. Хараевти шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Республикага тудугну төлевилээр талазы-биле хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш «Красноярскгражданпроект» институттуң Тыва салбырының кол инженери Анатолий Харламович Хараевти Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.
Кызыл хоорай.
1978 чылдың октябрь 6.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ «ТӨРЭЭН ТЫВАВЫСТА» деп фотомонтажы.

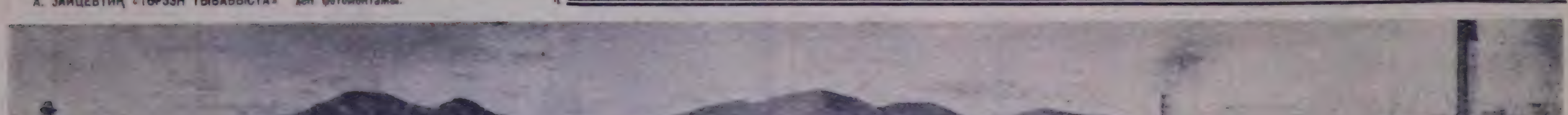

ЭРГЕ-ШӨЛЭЭ БҮРГЕП, ЧАПТЫП ТУРАР

ХҮЛЭЭЛГЕВИС

«ССРЭ хамаатылары күрүне болгаш хөй-ниити херектерин эргелеп башкарарынга киржир эргелиг»

(ССРЭ Конституциязының 48-ки чүүлүнден).

Сайзыраңгай социализмниң чаа Конституциязын хүлээп ап, күштүг кылдыр бадылаарынга киришкеним мениң улуг аас-кежиим болган. «ССРЭ хамаатылары күрүне болгаш хөй-ниити херектерин эргелеп башкарарынга киржир эргелиг»—деп чаа Конституцияда айыткан. Ону амыдыралга боттандырарынга үлүүм киирип чор мен.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы, Конституция комиссиязының Даргазы эш Л. И. Брежневтиң сессияга илеткелин депутат эш-өөр-биле кады сеткил-чүрээвистиң ханызындан, улуг сонуургал-биле дыңнаан бис. Советтер чуртунуң хөй санныг националдарының болгаш биче улустарының төлээлекчилери-биле кады биеттер, тыва улустуң төлээлекчилери, ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алырынга ынчаар киришкен бис.

ССРЭ Конституциязында ажылдарның чаа ниитилежилгези—совет улустуң чаңгыс эвии чайынналдыр-биле бадыткан хооалдуруткан. Чогум-на ындыг чаңгыс эптиг чорукуң ачызында бүгү совет республикалар социал-экономика, культура талазы-биле бедик деңнелге чедир хөгжээн. Октябрьның социалистиг революциязының мурнунда Азия диптиң төвүнде турар биче улус—тываларның дугайын кым-даа билбес турган деп чугаалап болур. Амгы үеде ийи дакпыр орденниг Совет Тываның дугайын бүгү чурт билир апарган. Чүге дээрге совет эрге-чагырганың чылдарында Тыва АССР-ниң экономика болгаш культура тургузуушкунунга бүгү совет улустуң, хамыктың мурнунда улуг орус улустуң ачызында бурунгаар улуг базым кылдынгтын. Ол дээрге ССРЭ-ниң чаа Конституциязында айыткаанын ёзугаар, бүгү-ле облустарның, республикаларның деңнели хөгжүлдезин боттандырып турарының ачызы-дыр.

Бистиң республикада амгы үеде сайзыраңгай дериг-херекселдери-биле чепсеглээн үлетпүр бүдүрүлге черлери болгаш чаа-чаа хоорай, суурлар тургустунган. Тываның өңнүг металлургиязының баштайгызы—«Тыва кобальт» болгаш аар үлетпүрүнүң төвү—В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттары оон чайынналчак чижээ болур. Ооң беш чылда Элегес-Аксының чылда 52 миллион түүйбү кылыр хана материалдарының заводу, Кызыл-Мажалыктың эът комбинады болгаш өске-даа улуг-улуг бүдүрүлге черлери кылдынып, ажылдалга кирер ужурлуг.

Бистиң чуртуң эрге-чагыргазының дээди органы—ССРЭ-ниң Дээди Совединге мени депутат кылдыр соңгуттурганым Кызыл-Мажалыктың [illegible] соңгуулга округунуң девискээринде «Тыва даг-дүгү» комбинаттың үүрмектеп сорттаар комбинатында регулировщиктеп ажылдап турар мен. Бистиң хөй муң кижилиг коллективтиң ажылдаарынга таарымчалыг бүгү чүүлдерин Конституцияда айытканын ёзугаар хандырып турар. Ооң беш чылдың үшкү чылында хөй квартиралыг чуртталга бажыңнары, 140 орунчуг уруглар садь, чаа столовая, амыдырал-хандырылга корпузу дээш, өске-даа эргежок чүгула тудуглар ажыглалга кирген. Бистиң аныяк Ак-Довурак хоорайывыс улам өзүп, чаагайжып турар. А комбинаттың бүдүрүлге коллективтеринден ооң беш чылдың үш чылдарының планнын даалгаларын ССРЭ Конституциязының бир чыл ооңга улуг-улуг күүседиишкен [illegible] хөй. Оларга комбинаттың энергия цеги, үлетпүр бүдүрүлге комбинадының эптеп кылыр [illegible] цеги болгаш өскелер-даа хамааржыр. Ол [illegible] арыглаар цех, руднык коллективи, транспорт цеги болгаш хлеб заводу база-ла социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиннииг күүседип турар.

Бистиң комбинаттың коллективиниң мурнунга ооң ниити эрге-чаа хүлээлгези кыдыгзалгынга ону чедирерлиниң улуг ооругазы салдынган. Чогум-на ооң уржуундан бисте аныяк специалистерни белеткеп, сорудаарынга улуг кичээнгейни салып турар. Бо чылын чүс аныяк специалистер бисте ажылдап бергеннер. Олар чурттуң кызы-бүрү хоорайларының тускай өөредилге черлерин дооскан, боттарының күзел-соруу-биле Ак-Довуракта келгеннер. Ол база-ла ССРЭ Конституциязында хооалдуруткан бузулбас ажыдыралдың херек ырында боттанып чыдыры-дыр.

Бистиң комбинатта планныг даалгалар күүселдези үстүр, продукцияның шынары кудүү болур таварылгалар боор турар. Ол бүгүнү бистер ниити күш-биле чайладыр, күрүне планнарының ыйап-ла күүсеттинерин чедип алыры—бистиң хүлээлгевис болур.

Бо хүннерде, бүгү совет улус-биле бир демей, бистиң В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажыл-ишчилери партия Төп Комитединге, СЭКП ТК-ның Политбюрозунга, шынчы ленинчи, шылгараңгай политиктиг болгаш күрүне ажылдакчызы эш Леонид Ильич Брежневке совет кижилериниң аас-кежиктиг, чаагай амыдырал-чуртталгазы дээш, бүгү делегейге бызыг тайбың дээш доктаамал сагыш салып турарынга кызыгаар чок өөрүп четтиргенин илередип турар.

А. СЕДИП,
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады.

«ССРЭ-де херээжен болгаш эр кижилер деӊ эргелиг»

(ССРЭ Конституциязының 35-ки чүүлүнден).

«Красноярск кол тудугнуң» «Тыва тудуг» трезиниң 48 дугаар тудуг эргелелинде Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Е. С. Бизяева болгаш оң удурткан бригадазының кыстары хөй муң кежигүннүг ол коллективте эр кижилер-биле бир деңге ажылдап, хүндүткелди чаалап алган. Шеверлекчилер бригадазы ССРЭ Конституциязының бир чылынга аадар кылдыр алган социалистиг хүлээлгезин сентябрь 30-де күүседип, ниитизи-биле 215 муң рубльдиң ажылын кылган. Е. С. Бизяеваның бригадазы чүгле Тывада эвес, харын база Красноярск крайда сурагжаан. Чоокта ол бригаданың мурнакчы дуржулгазын өөренири-биле крайның хөй-хөй хоорайларындан штукатур-малярлар кээп чораан.

ЧУРУКТА: Е. С. Бизяева (оң талазындан үш дугаарында) Кызылдың «Турист» гостиницазының тудуунда бодунуң бригадазының кежигүннери-биле тур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

«ССРЭ хамаатылары өөренир эргелиг».

(ССРЭ Конституциязының 45-ки чүүлүнден).

Тывада баштайгы дээди өөредилге черлериниң бирээзи Кызылда күрүнениң педагогика институдунуң студентилери практиктиг кичээл үезинде.

АМЫДЫРАЛЫВЫС

Амыдыралывыстың алдын хоойлузу — ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганындан бээр бир чыл эрти. Чаа Конституция — ол дээрге Совет күрүнениң бүгү алдан чыл хөгжүлдезиниң ниитиленгени түңнели-дир деп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы, Конституция комиссиязының Даргазы эш Леонид Ильич Брежнев Дээди Совет тиң сессиязынга бодунуң илеткелинге чугаалааның билир болгай бис.

Бо Үндезин Хоойлу Октябрьның идеяларының, Ленинниң чагыгларының амыдыралда боттанып турарын тодаргай херечилеп турар. Бистиң Конституциявыс бистиң чиилелгелеривисти, бистиң идегелдеривисти ылаптыг көргүзүп, совет кижилериниң эргелерин болгаш хүлээлгелерин чептүү-биле тодараткан. Чедип алган чүүлдерни быжыглавышаан, коммунистиг тургузуушкунну улам ыңай калбартырының соруглаларын ол база айыткан.

Совет Социалистиг Республикаларының Эвилели болза ажылчын ангының, тараачыннарның болгаш интеллигенцияның, чурттуң бүгү национальдарының болгаш биче улустарының ажылчы чоныларының күзелин болгаш эрге-ажыктарын илергейлээн бүгү улустуң социалистиг күрүнези болур деп, Конституцияның бирги чүүлүнде чугаалап турар.

Чаа Конституцияның ачызында совет демократия кээп көрбээн бедик деңнелче көдүрүлген. Ооң тодаргай чижээ болза, Үндезин Хоойлуну чугааладып көөрүнге бүгү совет улустуң идепкейлиг киришкени болур. Орта чүс дөртен миллион ажыг кижи санал-оналын берген. Ол болза чурттакчы чонуң улуг назылыг кижилериниң бештиң дөрт кезии болуп турар. Ынчангаш эш Л. И. Брежневтиң: «ылап-ла бүгү совет улус бодунуң күрүнезиниң Үндезин хоойлузунуң ёзулуг чаяакчызы болган» деп чугаалаан сөстеринге чоргаарланып турар бис.

Социализмниң кайгамчык чаалап алыышкыннарының бирээзи болза чаа кижини кижизиткени, совет улус деп адаар кижилерниң төөгү талазы-биле чаа ниитилежилгези чоруун үндезилээни болур. Коммунистиг тургузуушкун чоруп турар үеде бистиң чуртувуста национальдарның болгаш биче улустарның аразында чоокшулажылгазы улам хайылаар, оларның найыралы улам быжыгар.

Манаа чижек кылдыр революция мурнунда караңгы-бүдүүлүк, үжүк-бижик чок чораан тыва улустуң төөгүзүн ап болур. Улуг Октябрьның, улуг Лениниң ачызында тывалар феодалдыг ниитилелден капитализмниң кара тамызын ооп эрткеш сайзыраңгай социалистиг ниитилелче кайгамчык шурашкынны кылган. Олар ам бүгү совет улус-биле кады коммунизмни тургузуп турар.

Шаанда сан талазы-биле хөй эвес чораан тыва улус Совет эрге-чагырганың чылдарында политика, экономика, культура талазы-биле сайзыраан социалистиг нация болу берген. Совет Тыва ам чүмү-биле ажылчын ангылыг чурт апарган. Бистиң аныяк республикавыстың сураглыг оолдар болгаш кыстары — Совет Эвилелиниң Маадыры Хомушку Чүргүй-оолдуң, Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары Ооржак Лопсанчалтың, Салчак Токаның, Моңгуш Чоланың, Ооржак Дажы-Намчалдың, Уин-оол Бавууа-оолдуң, Сарыглар Дамдын-оолдуң, РСФСР-ниң улустуң артизи Максим болгаш Кара-кыс Мунзуктарның, Владимир Оскал-оолдуң, РСФСР-ниң алдарлыг чурукчузу Сергей Лапзының болгаш өскелерниң-даа аттарын бүгү чон билир. Оларның ат-сураа чүгле бистиң чуртувуста эвес, харын бүгү делегейге тарай турар апарган.

ЧОРГААРАЛЫМ

ССРЭ Конституциязында ССРЭ хамаатыларының өөренир эргези өөредилгениң бүгү хевирлериниң халас болуру-биле, аныяктарның бүгү-ниити ыяап-ла ортумак өөредилгезин боттандырары-биле, сургуулдарга болгаш студентилерге күрүне стипендияларын база чиигелделерин тыпсып турары-биле, таарымчалыг байдалды тургузары-биле хандыртынар дээрзин бижип каан.

Авам—ажылчын, ачам—башкы. Оларның камызынга-даа чоргаарланыр мен. Ачамның чагыын болгаш ажыл-ижин бичиимден-не онза сонуургап келген мен. Бойдус кижиниң чарылбас өңнүү дээрзин база-ла бичиимден-не эскерип, бо талазы-биле билиглерни сонуургааш, Кызылдың педагогика институдунуң биохимия факультединге өөренип киргеш, ам хооларының бешки курузунда педпрактика эрттирип тур мен. Каш айлар болгаш башкы боор дээш күзелим, эш-даа өөрлерим-биле бир демей, боттаныр. Ындыг эргени, аас-кежикти чедип алырын ССРЭ Конституциязында магадылааның үстүнде бижээн мен.

Институтка өөренип турган, стипендияны, ылангыя бедиткен стипендияны алырга база өөрүнчүг-ле боор-дур. Мээн эки өөредилгемиң ынчаар үнелеп турары дээрге партия, чазактың улуг ажа [illegible] салыышкыны деп санаар мен. Үндезин Хоойлунуң кайы-даа чүүлдерин өөренип, таныжып көөрге, совет кижи бүрүзүнүң амыдырал-чурттаалгазын экижидер, эртем-билиин, культуразын бедидеринче углаан, ол-ла бүгүнү ажылгаар эргелерин болгаш хамаатыларның хүлээлгелерин тодаргай айыткан боор-дур.

Бо чайын чаа Хостаага ортузунда болуп эрткен бүгү делегейниң аныяктарының болгаш студентилерниң XI фестивалынга киржип чораан келген бистиң чаңгыс курсчувус Надежда Анисимованың чугаазын дыңнааш, онза сонуургадывыс. Ол база-ла Конституцияда [illegible] тыдаттынган хостуг эргевистиң амыдыралда боттанып турарын көргүзүп турар. Эртем-билиглерге өөренип, эш-өөр-биле найыралдыг болуп, өөредилгеге-даа, дыштанылгага-даа деӊ эргелиг боом чурттаары магалыг-ла-дыр.

Вера НЕКРАСОВА,
бешки курстуң студентизи.

МАГАЛЫГ-ДЫР

«ССРЭ хамаатызы социалистиг өнчүнү камнаар болгаш быжыглаар хүлээлгелиг».

(ССРЭ Конституциязының 61-ги чүүлүнден).

Ада-өгбем шаг-шаандан бээр малчын чораан болгаш мал ажылынга дыка сонуургалдыг мен. Ынчангаш 1951 чылдан [illegible], амгы үеге чедир ниитиниң малын өстүрер херекке шыдаар шаам-биле бодумнуң үлүүмнү киирип, хой малдан чор мен.

Чайның шагында хойму одарладып семиртири, кыштың соогунда оңг менди хүр чыы ажырары амыр эвес херек. Ынчалза-даа хүлээлгени күштүг бижир болгай, ынчангаш сонуургаап, кудаш ажылын кызымаккай, ак сеткил-биле кылыр апаар. Хой малдан чылдарымда алган хүлээлгелеримни үргүлчү күүседип, ээзи бедик көргүзүглерни чедип ап келдим. Бо чылын төрүүр 100 баш хой бүрүзүндөн 91 хураган камгалап, бир хойга онаажтыр 1,7 кг дүк кыргып, бодум хуумда 22 тонна сиген белеткеп алыр хүлээлге алгаш, оларны түс-тударда 93 хураган, 2 кг дүк, 33 тонна сиген кылдыр күүсеттим.

Бистиң «Сүт-Хол» совхозтуң Ишкин салбырында Сайырның № 1 хойжу бригадада партбөлүкү 5 чыл дургузунда үдүртүп келдим. Үе бөлүкүнүң коммунистери, бистер, социалистиг өнчү болур ниитиниң малын менди ажаап өстүрериниң малчыннарның харысалгазын бедидер, мурнакчы дуржулганы өөренип, ону дугайында болгаш оон-даа өске чүүла айтырыгларны чугаалажып, ылаңгыя аныяктарны мал ажылынга хаара тудуп, оларны ажылынга хандыкшылдар соругланы салып турар бис. Бо чүгула херекке бодум хуумда үлегер чижек көргүзер соруглар-биле ажы-төлүмнү мал ажылынга өөредип, бодумнуң дуржулгамны урууларымга дамчыдып келгенимниң түңнелинде уруум Хирлиш Ондар биле күдээм Тенек-оол Ондар баштаан хойжуга дуэалакчылап турзааш, ооң соолунде боттары тускай кодан хойну хүлээн алган, ам хойжу болуп эки ажылдап турарлар.

Коммунистиг партияның, Совет чазактың ачызында амгы үеде ССРЭ Конституциязында быжыглаттынган эргелерни ажылап, ында айыттынган хүлээлгелерни күүседип, ажылдап, чурттаары магалыг-дыр.

М. ПАТЫМ,
хойжу, Күш-ажылдың Кызыл Туг орденниг эдилекчизи.

Чөөн-Хемчик район.

КАДЫКШЫЛ — БАЙЛАКШЫЛ

ССРЭ-де кадык камгалалы—социалистиг тургузуунуң кайгамчык улуг чедиишкиннериниң бирээзи. Бүгү чонуң кадыкшылын камгалаар болгаш ону улам экижидери дээш доктаамал сагыш салыышкыны бодунга бүрүнү-биле ап турар күрүне бистиң социалистиг күрүневис болуп турар. Улусчу медицинаның социалистиг принциптери ССРЭ-ниң чаа Конституциязында бүрүн долузу-биле илереттинген. Бо талазы-биле харамзында айтырыгларны алган болур: медицинаның күрүне характерлиг болгаш планныг чоруу, ооң профилактиктиг углаңгызының, халас болгаш кижи бүрүзүнге чаңгыс ай боор турары, ол ышкаш кадык камгалалы биле медицина эртеминиң кады ажылдажылгазы, кадык камгалалынга хөй-ниитиниң киржилгези.

Харыкларын боодурбас болгаш оларны эге чадазында-на илередип тывары дээш даргалыгда хемчеглерин бистер ап чорудуп турар болгаш. Ажылдаарынга эң-не таарымчалыг байдалдарны тургузуп, кижилерниң кадыын камгалаары, массалыг эмчи шынзылгелерин эрттирип турары, участок айыы-биле чоңга баран болуру болгаш чыттырын эмнээри бистиң чуртувуста профилактика болгаш эмнээшкин ажылдарының чаңгыс ай чоруун көргүзүп турар.

Хову-Аксы суурнуң соңгу-барыын талазында бойдус-чурумалдыг чараш булуңчугашта, чурттаалга массивинден 400 метр хире черде, ийи каът бажың бар. «Тыва кобальт» деп профилакторий-санаторий ында турар. Тываның өңнүг металлургиязының баштайгызының ажылдакчылары аңаа дыштанып, эмненип, кадыын быжыглап турарлар. Профилакторий 1972 чылда ажыттынган. Дөрт чыл дургузунда аңаа 3,5 муң ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар дыштанган.

Бо бүгүнү чедип алырынга профилакторий улуг ужур-дузалыг боор турары чугаажок. Аар болгаш гидрометаллургия цехтериниң ажылчыннарының талазындан, ында, өске цехтерге бодаарга, ажылдаарының байдалы берге-даа болза, аарыыр чорук эвээш боор турар.

Профилакторийниң бодунда янзы-бүрү дериг-херекселдер элбек. Оларның дузазы-биле янгы-янгы эмнелге хемчеглерин чорудуп болур. Процедураның, физиопроцедураның ийи, парафин болгаш малгаш-биле эмнээр кабинеттер, ол ышкаш сүт эмнелгелиг зал бар, бо чылдан эгелээш электросон ажылдап, массажты база кылып эгелээн.

Профилакторийде удуур өрээлдер чырык, делгем, коллуунда-ла чаңгыс азы ийи кижи чыдар кылган. Дыштанылгага өрээлдерни улуска таарымчалыг кылдыр тургускан. Ында телевизор, пианино, стол кырының оюннары, пом-дентер, солун аймаа бар. Дыштанып чыдарлар ортузунга санитар-гигиена билиглерин хамааржыр база ногумчалыг чемненилге дугайында тайылбыр ажылын чорудуп, лекция, беседаларны кылып турар.

Бистиң коллектив бо чылын эки ажылдаан. Он сезон эрттирдивис, 500 хире кижиниң кадыын экижиткен. Процедура кабинединиң эмчи сестразы Т. П. Позднякова, физиокабинеттиң эмчи сестразы Л. Супрунова, повар Г. Н. Баранова, санитарка М. Ооң ээзи өскелерниң-даа ак сеткилдиг ажыл-ижин мактавас арга чок. Кижиниң оран-бажыңы-биле домей дыштанырынга таарымчалыг байдал профилакторийде тургустунган дээрзин дыштанып чыдарлар чугаалап турарлар.

М. НАГАЙЦЕВ,
«Тыва кобальт» профилакторийниң улуг эмчизи.

«ССРЭ ХАМААТЫЛАРЫ КАДЫЫН КАМГАЛААР ЭРГЕЛИГ.

Ол эрге кадык камгалалының күрүне албан черлериниң көргүзер мергежилдиг халас медицина дузаламчызы-биле; хамаатыларның кадыын эмнээр болгаш быжыглаар албан черлериниң четкизин калбартыры-биле; калбак профилактика хемчеглерин чорудары-биле... хандыртынар».

(ССРЭ Конституциязының 42-ги чүүлүнден).

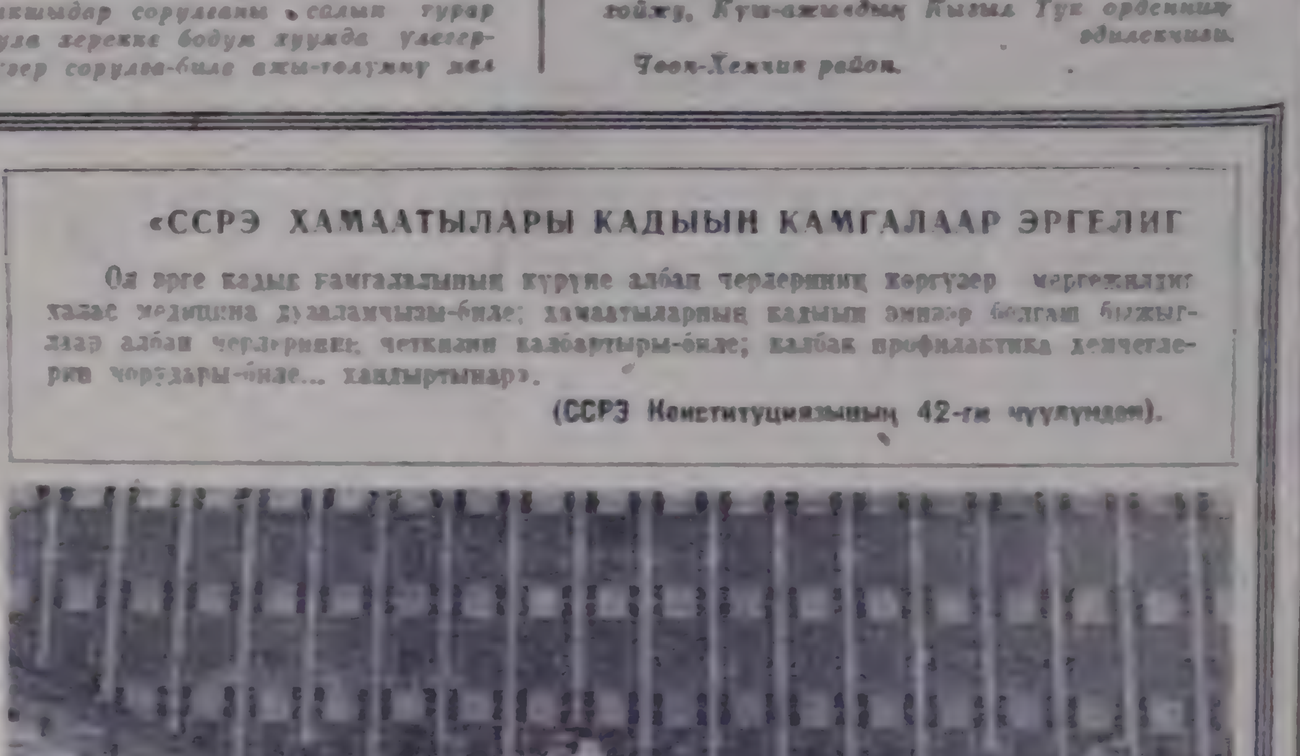

ЧУРУКТА: Москвада чаа эмнелге бажыңы.

саннар, фактылар

ТЫВА АССР 1945 ЧЫЛДАН 1978 ЧЫЛГА ЧЕДИР

☆ Үлетпүр продукциязын бүдүрери 37 катап улгаткан. Электри энергиязын бүдүрери 0,9 миллион киловатт-шактан 118,4 миллион киловатт-шак, хөмүр-даштыы 6,5 муң тоннадан 817 муң тонна, дииар материалдары 4 муң кубометрден 194,1 муң кубометр, саржаг 3 тоннадан 497 тонна, далганны 1 муң тоннадан 20,9 муң тонна, кондитер кылымгылары бүдүрери 35 тоннадан 934 тонна чедир өскен.

☆ Республиканың улус ажыл-агыйынга ол чылдарның дургузунда 1402 миллион рубльдиң капитал салыышкыннарын шиңгээдип алган. Бир эвес капитал салыышкыннар 1945 чылда 1,7 миллион рубль турган болза, а 1977 чылда 114 миллион рубль болган.

☆ Кодээ ажыл-агыйга коллективизацияның доозулганындан, кур болгаш күрүкеп черлерни шиңгээдип алганындан колхозтарның, совхозтарның тарылга шөлүнүң хемчээли 1945 чылдан 1977 чылга чедир 16 ажыг катап көвүдээн. А мал чеми культураларының тарылга шөлү ол-ла үениң дургузунда 90 катап өскен.

☆ Кодээ ажыл-агыйда тракторларның саны 28 катап, комбайннарның — 35 катап, чүък автомобильдериниң — 78 катап көвүдээн.

☆ Республиканың чонунуң материалдыг байдалы чылдан чылче экижип турар. Ажаалга кассазында чонунуң салыышкыннарының түңү 250 муң рубльден 52,2 миллион рубль четкен.

☆ Барааннарны үүрмектеп садары 5,6 миллион рубль турганындан 202,2 миллион рубль апарган.

☆ Ниити өөредилге школаларында 1944—1945 өөредилге чылында 9,2 муң уруглар өөренип турган болза, 1977—1978 өөредилге чылында 60.129 муң өөреникчи хаара туттунган. Ол үениң дургузунда библиотекаларның саны 464 кижиден 3,6 муң кижи четкен.

☆ Эмчилерниң саны 26 кижи турганындан 793 четкен. 1945 чылда 26 санныг эмчиниң 18-зи Кызылга турган. Бай-Тайга, Өвүр, Таңды, Тес-Хем, Тожу, Эрзин районнарга дээди эртемниг чаңгыс-даа эмчи чок турган. Амгы үеде Бай-Тайгада — 16, Өвүрде —12, Таңдыда—37, Тес-Хемде — 14, Тожуда — 8, Эрзинде — 12 дээди эртемниг эмчилер ажылдап турар.

ӨСКЕ ЫНДЫГ ЧУРТТУ БИЛБЕС МЕН

МАГАДЫЛАКЧЫЗЫ

Совет эрге-чагырганың чылдарында литературлуг тыва дыл үндезилеттингеш болгаш тыва чечен чогаал калбак хөгжүлдени алган. Ам бистиң республиканың номчукчулары боттарының чогаалчыларының романнарын, тоожуларын, шүлүглелдерин, шиилерин төрээн дылының кырынга номчуп, көрүп турарлар. Оон туржук С. Токаның, О. Саган-оолдуң, [illegible] Пюрбюнуң билдингир номнарындан аңгыда, сөөлгү чылдарда С. Сарыг-оолдуң, С. Сүрүң-оолдуң, М. Кенин-Лопсаңның, С. Козлованың, А. Емельяновтуң номнары бүгү-эвилел номчукчуларынга четкилээн.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязынга чедир хааның Россияның он-он бичии-бурай улустары боттарының ужук-бижии чок чораан. Ам ленинчи национал политиканың ачызында Советтер чуртунуң литературазы болгаш уран чүүлү бүгү делегейде культура хөгжүлдезиниң мурнуку одуруунда чорупт турар.

«Совет литератураның болгаш уран чүүлдүң чогаалдары болза бистиң сагыш-сеткилививистиң үнелеп четпес байлаа, бистиң социалистиг ниити национал чоргааралывыс болуп турар» — деп, эш Л. И. Брежнев айыткан. Бо дээрге чүгле бедик үнелел эвес, харын совет кижилерниң ажыл-херектерин болгаш утаан-болалдарын, оларның тургузукчу улуг үүлелерин көргүзүп турар бедик идейлиг чаа-чаа чечен чогаалдарны бижиириче кыйгырыг болур.

Совет күрүнениң чаа Конституциязын хүлээп алганы бүгү делегейге ужур-дузалыг болуушкун болган. Бистиң Үндезин Хоойлувус социализмниң улуг аргаларын, бистиң ниитилелививистиң хамаатыларының калбак эргелерин бадыткаан болгаш Совет Эвилелиниң бүгү улустарының хосталгазының, дең эргезиниң үндезиннериниң херек кырында канчаар боттанып турарын чырык чер кырында кижилерге көргүскен.

Моон ужуруннан өндүр улуг хоойлу — ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл болган оюн совет улус улуг чаагай байырлал кылдыр ажыл-агыйга, культурага чайынналчак чедиишкиннер-биле уткуп турар. Маңаа «Каа-Хем» хемур-даш разрезиниң коллективин, Кызылдың № 1 АТБ-зинде Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ю. Зюзинге удурткан чолаачылар бригадазын, Тес-Хемниң «Чодураа» совхозта Ч. Баткарга удурткан Хараал-Тей сүт-бараан фермазын болгаш өске-даа хөй коллективтерни адап болур, олар оңгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнга утпушту күүседир дээн өөдиткен хүлээлгелерин аадарлыы-биле күүсеткеннер. Мындыг чижектерни хөйү-биле киирип болур.

ССРЭ-ниң чаа Конституциязында хоойлужудуп каан совет хамаатыларының ажылдаар, өөренир, дыштаныр, эмчи дузаламчызын болгаш чурттаар оран-савазын алыр бүрүн эргелерин капиталистиг чаңгыс-даа чурт кижилерге берип шыдавас. Бистиң Төрээн чуртувуска өжээнниг дээргилер буржуаз делегейге кажан-даа турбаан болгаш турбас-даа хостуг эргелерниң дугайын дыңнап каап, «кижиниң эргелерниниң дугайында» хоозун шуугаазынны көдүрүп үндүргеннер. Ам бир чыл эртип тур. Совет Конституцияның амыдыралчызын, шынныын чүгле бодүүн кижилер билип турар эвес, ол шуугаазынны тыпкан буржуаз пропагандының чалчалары безин миннир ужурга таваржып турарлар.

Совет Конституция — хоойлуларның хоойлузу, бистиң амыдыралывыстың үндезини. Сайзырангай социализмниң ол өндүр улуг хоойлузун сагып чораш, коммунистиг ниитилелдиң бедиинге чеде бээр бис.

И. КУДАЖЫ,
чогаалчы.

«ССРЭ хамаатылары чуртталга бажыңнары алыр эргелиг».

(ССРЭ Конституциязының 44 чүүлүнден).

ЧУРТТААРЫ ЭКИ-ДИР

Найысылал Кызылда чаагайжыды туттунган чурттаалга бажыңнары хүнден хүнче улам көвүдеп орар. Олче кожуп киргеннерниң саны база немежип, бүгү тала-биле чаагайжыды туттунган бажыңга олуруп, ол дээш Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка өөрүп четтиргенин илередип турар.

Тыва арат кижиниң уруу мен. Ада-ием-даа, болум-даа өгге өстүвүс. Чайын чаъстыгда түреңчиг, кыжын соокта берге чүве болгай. Ону бистиң өгбелеривис бүгү назынында көрүп келди.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының ачызында көшкүн тывалар сууржуп байдалче шилчээн. Эрги өглерниң орнунга чаа бажыңнар туттунган. Өгге бодаарга, бажың чылыг, чайын серинин-даа апарган.

Хоорайның хлеб заводунда ажылчын кижи мен. Мээң ажылымны эш-өөрүм бедии-биле үнелеп, чоннуң төлээзи кылдыр Кызыл хоорай Советиниң депутадынга соңгуду. Найысылалдың ажыл-ижин, амыдыралын хоорай Советиниң сессияларынга чугаалажып, аваа үнүмнү кадып турарымга чоргаарланыр мен.

Найысылалдың № 4 микрорайонунда хөй каът бажыңнарның бирээзинде бис. Изиг, соок суглуг, чунар черлиг, электри-биле аъш-чем кылыр бажыңда бис. Ажыл шагының соонда телевизорну ажылдаткаш, бистиң Тывада, Төрээн чуртта чүү болуп турарын билип алыр бис. Мындыг амыдыралды бистиң өгбелеривис чүгле дүжүнге көрүп чораан чүве-ле болгай.

Шаанда өгге чурттап орган хөй ажы-төлдүг араттарны база көрген мен. Олурар, турар чер-даа тывылбас, эттеп салыр арга чок боор чүве-ле болгай. Шаанда чаңгыс дениин долгандыр үвүрелейчип орган болзувусса, ам оран бүрүзүнде Ильичиниң лампочкалары чып турар.

Бо бүгү Коммунистиг партияның, Совет чазактың ачызы-дыр.

Өшку-Саар БАЛДАН,
Кызыл хоорай Советиниң депутады, хлеб заводунуң ажылчыны.

ЧААРТЫЛГА

«НИИТИЛЕЛ БАЙЛААНЫН, ЧОННУҢ БОЛГАШ СОВЕТ КИЖИ БҮРҮЗҮНҮҢ ЧААГАЙ АМЫДЫРАЛЫНЫҢ ӨЗҮЛДЕЗИНИҢ ҮНЕР ДӨЗҮ—СОВЕТ КИЖИЛЕРНИҢ МӨЛЧҮГДЕЛДЕН ХОСТУГ КҮШ-АЖЫЛЫ БОЛУР».

(ССРЭ Конституциязының 14-кү чүүлүнден).

Бистиң амыдыралывыстың Үндезин Хоойлузун—ССРЭ Конституциязын хүлээп алгандан бээр бөгүн бир чыл болуп турар. Бистиң чуртувуска сайзырангай, чедиишкен социалистиг ниитилелди тургусканын, совет кижилерниң улуг эргелерин болгаш хүлээлгелерин ол хоойлуда дүрүмнүдүп быжыглаан. Ылангыя бистиң эртип келген үевисче бо өндүр улуг хоойлунуң бир чыл оюн байырлап турар хүнде хая көрнүп, чүнү чедип алганывысты түңнеп көөрү күзенчиг.

Бистиң совхозувустуң төөгүзүнүң баштайгы чылдарын эптиг-ле сактып көөр мен. 1947 чыл. Ада-чуртун Улуг дайынының доозулганының соонда ииги-ле чыл эрткен. Берге үе. Ыңчан Ильинкага чурттап турган орус тараачыннар колхоз организастап тургускан. Аңаа каш өрег киргеш. Колхозту «Тиилелге» деп адаап, даргазынга Василий Болдыревти соңгаан. Ильинканың бичии-ле үстүнге чурттап турган тыва араттар орус өннүктериниң үлегери-биле база колхоз организастааш, ону «Искра» деп адаан. Үш чыл эрткенде—1950 чылда шыдал-бырааны шоолуг эвес ийи бичии колхоз каттыжып, чаңгыс ажыл-агый апарган. Ленинчи кооператив планын ёзугаар, аас-кежиктиг чаа, колхозтуг амыдыралче баштайгы базымны ильинкачылар ыңчаар кылган.

Колхозтуң тургустунганының баштайгы чылдарында техника бар эвес. Кол-ла тырттар күжү — аът. Чээрби шаа өреге ажыл аъттарын, андазын, илиирни ортузунга хөреңги кылдыр салган. Тараазы кестишкаан моожалай баглаар бир аът машиназы, база-ла аът-биле тырттырар чаңгыс бастырар машина—колхозтуң байгы техниказы ол. Бүгү тарылгазының шөлү 150 гектар. «Универсал» дээр баштайгы трактор 1951 чылда кестүп келген. Ону тараачыннар көргеш: «кедергей-ле хувулгаазын эт-тир» дижип кайгап, магадап турганнар. Ыңчан турлаг-суур деп чүве бар эвес. Өрген чок куруг чер деп хоорем чок чугаалап болур. Кижи ам ону сагынгаш, мырыңай бүзүрээр арга чок-тур.

Ильинканың чери эрткен үжен ажыг чыл дургузунда шуут-ла таныттынмас кылдыр чаартынган. Бис төрээн черивисти ыңчангаш чаартынган чер деп чугаалап турар бис. Чоннуң тура-соруу-биле, Коммунистиг партияның мерген угааны удурткулу-биле, Совет чазактың ада сагыш салыышкынының ачызында ильинкачылар бодунуң черин карак кыжыл күш-ажылы-биле эгээртинмес элбек бериичелиг кылдыр хуудурган.

Совхозка онза улуг чаартылгалар ылангыя СЭКП ТК-ның март (1965 ч.) Пленумунуң соонда болгулаан. Ону бадыткаары-биле мындыг саннарны деңнештирип көөр бодай-дыр мен. Бир эвес 1965 чылдың эгезинде ажыл-агыйның кол бүдүрүкчү фондузунуң өртээ 930 муң рубль турган болза, ам 2656 муң рубль апарган. Азы март Пленумунуң соонда эрткен 13 чыл дургузунда кол фонд барык-ла үш катап өскен-дир. Совхозтуң кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге күрүнениң капитал салыышкыны 1.706 муң рубльге көвүдээн. Ам ажыл-агыйның машина паркында 41 автомобиль, 35 комбайн, 47 трактор санаттынып турар. А кодээ ажыл-агыйның өске машиналарын 383 муң рубльге садып алган. Тарылга шөлү барык-ла 9 муң гектар чедир калбарган.

СЭКП-ниң XXV съездизин аттыг совхоз бодунуң тургустунганындан бээр 30 чыл болган оюн эрткен чылын демдеглеп эрттирген. Ол ам хөй адырлыг, орулгалыг улуг кодээ ажыл-агый бүдүрүлгези апарган. Оон экономиказының кол углаажыышкыны эъдир-сүттүг мал өстүрери болгаш тараа бүдүрери. Күрүнеге тараа садары сески беш чылда 2565 тонна, тоскү беш чылда—2839 тонна, а оңгу беш чылдың баштайгы ийи чылында—3836 тонна болган. Бо чылдар санаарга, гектардан тарааның дүжүдү ортумаа-биле 12 центнер болуп турар. Чер ажылы чыл бүрү совхозка орулганы берип келген. Оңгу беш чылдың эрткен ийи чылында оон 366 муң рубльдиң орулгазы алдынган. Мал ажылы мурнуку чылдарда карыштыг турбаан, оңгу беш чылдың эрткен ийи чылында 105 муң рубльдиң орулгазын берген.

Амгы үеде бистиң совхозтуң баазазынга уксаалыг аныяк хойлар өстүрер ажыл-агыйлар аразының каттыжыышкынын тургускан. Ам мында 9 муң баш аныяк хойну өстүрүп турар. Келир үеде 6 муң хөй турар тускай комплекси тудар апаар. Бо каттыжыышкын уксаалыг хойну азырап өстүреринге улуг ужур-дузалыг болур. Ол азырал орулгалыг болдурар, хойну азырап ажаарынга үнер чарыгдалды эвээжедир.

Чаартынган черниң ажыл-ишчилери өндүр улуг хоойлу—Конституцияның бир чыл болган оюнун байырлалдыг чедиишкиннер-биле уткуп турар. Бо чылдың тос айларында күрүнеге 611 тонна сүт садар планын 615 тонна, 217 тонна эъттин—290 тонна, 32,9 тонна дүкүү—34 тонна кылдыр ажыр күүсеткилээн. Дүжүт шоолуг эвес-даа болза, үнген бүгү тарааны совхозтуң механизаторлары чогуур үезинде чидириг чокка ажаагаш, келир чылдың үрезининге четтир тарааны бүрүнү-биле арыглааш, урупт алган. Ниитиниң малынга 1800 тонна сигенни, 1700 тонна силосту, 130 тонна витаминниг сиген далганы, 17 тонна будук-бүрүнү белеткээн. Мал чеминиң белеткели ам-даа үргүлчүлеп турар. 2300 тонна хире саванны шөлдерден белүп алган. Ам совхозтуң малчыннары кышка белеткелди хынамчалыг чорудуп турар.

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң кодээ ажыл-агыйның улам ыңай хөгжүлдер дугайында доктаалын амыдыралда боттандырары-биле совхозтуң дирекциязы, партком тодаргай хемчеглерни ажылдап кылган. Ажыл-ишчилер Пленумнуң шиитпирлерин күүседир дээш сорук кириишкинниг ажылдап турар.

В. РЫЖОВ,
СЭКП-ниң XXV съездизин аттыг совхозтуң директору.
Каа-Хем район.

«ССРЭ ХАМААТЫЛАРЫ ДЫШТАНЫР ЭРГЕЛИГ»

(ССРЭ Конституциязының 41-ги чүүлүнден).

Республика найысылалы Кызылдың ажылчы чоннары культураның болгаш дыштаналганың Гастелло аттыг паркының ногаан театрынга, спортчу болгаш аттракцион-оюн шөлдеринге өг-бүлелери, ажы-төлү-биле кады хостуг шактарында, дыштаныр хүннерде барып, ажыктыг дыштанып ыштактар.

ЧУРУКТА: дыштанылга паркында сейгүүстээннер

ЫДЫКТЫГ

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң чаа Конституциязының бир чыл оюн демдеглеп тура, Үндезин Хоойлунуң 63 дугаар чүүлүнде: «ССРЭ-НИҢ ЧЕПСЕКТИГ КҮШТЕРИНИҢ ХҮРЭЭЛЕНИНГЕ ШЕРИГ АЛБАНЫН ЭРТТИРЕРИ—СОВЕТ ХАМААТЫЛАРНЫҢ ХҮНДҮЛҮГ ХҮЛЭЭЛГЕЗИ» деп бижээнин чоргаарал-биле сактып, алдын хоойлуга хей-аът кирип, оон бир чыл оюн дайынчы болгаш политиктиг белеткелге улуг чедиишкиннерни уткуп турар бис.

Шериг баар мурнунда өскен, төрээн хоорайым Кызылга өөренип, чурттап турдум. Ам бо хүннерде ынак Тывамдан ырак ыраакта, ГДР-де ыдыктыг хүлээлгем эрттирип тур мен.

Болуувустуң хөй национал дайынчы коллективинде бистиң чуртувустуң улустарының оолдары Төрээн чуртун камгалаар чаагай херекте киржип турар.

Бистер шуптузу комсомолчулар бис. Ыңчангаш бистиң дайынчының бирээзи-ле дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергиини. Ол дээрзе-ле ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга төлептиг белээвис болур.

Б. КОНДАУРОВ,
Н чериктиң дайынчызы.

ААС-КЕЖИК

Назы-харым улгадып, хоойлу ёзугаар пенсиялаашындан бээр тос чыл болдуң. Коммунистиг партияның, Совет чазактың кижилер дээш ада сагыш салыышкынының ачызында кадыкым-даа чүээр, эки чурттап чор мен.

Пенсиялыг-ла дээш канчап олурар, назы доругедаа, кадык чугаарде кижиниң ажылдаксаазы келир-дир. Эрткен кыжын бистиң «Чодураа» совхозтуң мал семиртир черинге аныяк шарыжыктар азырап турдум. Эштер-биле кызымак ажылдаанывыстың түңнелинде ниитизи-биле бир бажы-ла 280 кг деңзилиг болдурар турбаш, 309 чедирип, эки түңнелдиг болган бис. Ам совхозумнуң хойжузу Белек-оол Минчейде дузалакчылап турар мен.

ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюн демдеглеп турар амгы үеде, бистиң эрткен үевисче хая көрүп, чамдык чүүлдерни кижи сактып келир-дир.

1949 чылда бүгү Тывага дег, бистиң Тес-Хем районга колхозтар тургустунуп эгелээн. Ыңчангы Бедир-Арыг, Ак-Эрик, Терехтиг болгаш О. Шынаа МЧАЭ-лериниң бичии борбак-борбак аймаарлары тургулаан. Эртен кыска үениң бүрүзүнде үстүнде адаанывыс черлерге сайгылганныг, саң дорт кудумчуларлыг, школа, эмнелге, уруглар албан черлерлиг, клубтарлыг, Культура бажыңнарлыг, делгем соңгаларлыг чаңгыс хөй хевирниң чуртталга бажыңнарлыг, ногааннытынган, чагайжыттынган чараш суурлар чаптыла бергилээн. Бо бүгү сайзыралды көрүп, холум-биле туткан, кыжкыр келдим. Төрээн чериминиң мынчаар сайзыраа чечектелгенинге киришкенимни, ам-даа төрээн совхозумнуң ажыл-ижинге киржип чоруурумну улуг аас-кежик дээн санаар мен.

М. ЕНЗАК,
персоналдыг пенсионер.

«ССРЭ хамаатылары кырааңда материалдыг хандырылга алыр эргелиг».

(ССРЭ Конституциязының 43 чүүлүнден).

ЧУРУКТА: Туран чоогунда ретрансляция суургазы.

КЕЛИР ҮЕЗИ АЖЫК

«ССРЭ хамаатылары уруглар кижизидилгезиниң дугайында сагыш салыр, оларны ниитилелге ажыктыг күш-ажылга белеткээр, социалистиг ниитилелдиң төлептиг кежигүннери кылдыр белеткээр хүлээлгелиг».

(ССРЭ Конституциязының 66 чүүлүнден).

Арат Иргит Шойдак деп кижиниң өг-бүлезинге үжен чылдарның эгезинде төрүттүнген мен. Улусчу эрге-чагырга Тывага тургустунга-ла он ажыг чыл эрткен-даа болза, ол үеде амыдырал ыраккы Тере-Хөлге ындыг-ла эки эвес турган. Ыңчалзажок мээн адам-ием: «Бис ышкаш хөй ажы-төлдүг улуска эки амыдырал тургустунуп турар-дыр, чурттаары эки-дир оо!» дижип хөөрежип турган чүве.

Өй-өйде олар боттарының чаш чораан үезин [illegible] Сарыг-оолдуң:

Чайын мун-не өлбес чүве.
Шаңда чүлүү эриг турар.
Айым, бозин [illegible]
Агым суун-даа [illegible]

[illegible]

Нина ХЕРТЕК,
Маадыр-ве. Күнгүртүгнуң уруглар садында уруглар ажаакчызы.

Сорук кииrikчи күш

Чыл мурнунда, 1977 чылдың октябрь 7-ниң төөгүлүг хүнүнде, ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп ап турганының үезинде СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Леонид Ильич Брежнев мындыг кайгамчыктыг сөстерни чугаалаан:

«Чылдар, он-он чылдар эрте бээр, ыңчалза-даа октябрьның бо хүнүн улусчу эрге-чагырганың ленинчи принциптериниң [illegible] чырытып [illegible] хереглел кылдыр чоннуң сагыш-сеткилинге кезээ шагда артып калыр. Коммунизмче оруктап бистиң ниитилеливис улам бурунгаарлап тудум на, социалистиг демократияның — чоннуң эрге-чагырганының, чоннуң эрге-ажыктары дээш эрге-чагырганың чаа Конституцияда көргүстүнген кайгамчык улуг чогаадыкчы аргалары улам долу илерээр сеттинер».

Ол сөстерни амыдырал бадыткап турар. Амыдыралдың бүгү талаларынга, коммунистиг тургузуушкунга тургузукчу, чогаадыкчы ажыл-ишче совет кижилерни улам идепкейжидип турар ССРЭ-ниң чаа Конституциязында мобилизакчы болгаш сорук киирикчи кайы-хире өндүр улуг күш киргенин эрткен чыл көргүскен болгаш бүдүреткен.

Моон мурнунда төрүп бербээн фактыны—ССРЭ-ниң чаа Үндезин Хоойлузунуң төлевилелин бүгү улустуң чугаалажып көргенин совет болгаш делегейниң хөй-ниитизи опалаап демдеглеп турган. Ол дээрге политиктиг амыдыралдың эң массалыг школазы болгаш политиктиг бодалдың эң массалыг илерели болган.

Бо чыл база бир чугула болуушкун-биле демдеглеттинген — тус-тус совет республикаларның конституцияларын хүлээп алган, оларның чугаалажырынга база ажылчы чоннарның калбак массалары киришкен. Ол үндезин хоойлуларда республикаларның амыдыралының, чаңчылдарының, национал күрүне тургузуунуң онзагай чүүлдери илереттинген. Мындыгаш ССРЭ-де сайзырангай социализмниң системазы конституция-биле быжыглаттынган.

Конституцияның амыдыралда боттанып турары ССРЭ-ден дашкаар ыраак-даа черлерге ур уелиг ханы салдарын чедирип турар болган чедирер-даа апаар. Шак ол маргыш чок фактыны чаа Совет Конституциязының чыл оюнда демдеглеп чогуур. Советтер чуртунга хүлээп алдынган бүгү конституция актылары бүгү делегейге ужур-дузалыг болуушкуннар болуп келгенин амыдырал көргүскен. Тайбың дугайында ленинчи декрет империалистиг дайыннарга болгаш агрессияга удур демиселге планетаның ажылчы чоннарын сорук киирген. Чер дугайында декрет «Черни ында ажылдап турар кижилерге» деп лозуң-биле каттышкан миллион-миллион тараачыннарның туг апарган. Ажылчыннарның болгаш тараачыннарның холунче эрге-чагырганың шилчээниниң фактызын делегейге бир-ле дугаар рында быжыглаан 1918 чылдың Совет Конституциязы-биле-даа, Совет Эвилелиниң социализм үндезиннериниң тургустунганын демдеглээн ССРЭ-ниң 1936 чылдагы Конституциязы-биле база ындыг болган.

Чаа Совет Конституция чүгле совет кижилерге эвес, харын бүгү делегейниң миллион-миллион ажылчы чоннарынга база сорук киирикчи чүүл болуп турарын эрткен чыл көргүскен. Тайбыңның болгаш күрүнелер аразынга харылзааларының Конституцияда быжыглаттынган ленинчи принциптериниң ачызында Советтер чуртунуң чаа Үндезин Хоойлузу планетаның кижилеринге эң күштүг саадазын чедирип турары маргыш чок. «ССРЭ-ниң даштыкы политиказы болза, ССРЭ-ге коммунизмни тургузарынга таарымчалыг делегей байдалдарын хандырарынче, Совет Эвилелиниң күрүне эрге-ажыктарын камгалаарынче, делегей социализминиң туруштарын быжыглаарынче, улустарның национал хосталгазы болгаш социал депшилгези дээш демиселин деткиириче, агрессиялыг дайыннарны болдурбазынче, чепсеглениишкинниң бүгү ниити болгаш бүрүн дужуулгазын чедип алырынче, янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң тайбың кожа чурттаар принцибин чайгылыш чок боттандырарынче угааган». Ол чоргаар болгаш харысалгалыг сөстер өндүр улуг совет улустуң күжүн болгаш тура-соруун көргүзүп турар.

Советтер чуртунуң амы-дунма чоннуң чедиишкиннеринге болгар ажылчы чоннар өөрүп турар. Совет Эвилелиниң чедиишкиннери бүгү социалистиг дем каттыжыышкынга чаа күштерни бериң, бүгү делегейде тайбының болгаш депшилгениң быжыглап турар. ССРЭ-ниң чаа Конституциязы делегей социализминиң бузулбас колдуу болур деп БКП ТК-ның Бирги секретары, БҮР-нуң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы эш Тодор Живков кончуг-ла шын чугаалаан.

Димитр ДИМИТРОВ,
БҮР-нуң эртемниг ажылдакчызы, «Земеделско знаме» солуннуң кол редакторы.

(София—пресс—ПМА).

Дээди шыынның Хоойлузун мактап ырлаан Делегейде менден чоргаар хамааты чок

В. БОНЧ-БРУЕВИЧ

СҮЛДЕ

Бистиң чуртувуска бүгүле чүүлдерин катап тургузуп турган. Ажылчыннарның болгаш тараачыннарның делегейге баштайгы күрүнезиниң сүлдези — улустарның төөгүзүнге кажан-даа турупкорбээн ындыг чаа күрүне сүлдезин база кылып апарган.

1918 чылдың эгезинде сүлдениң төлевилел чуруун мензэ экелгеп. Ынчаарга мен ону ол-ла дораан Владимир Ильичиге чедире бердим.

Владимир Ильич ол үеде бодунуң кабинединге Яков Михайлович Свердлов, Феликс Эдмундович Дзержинский болгаш өске-даа бөлүк эштер-биле беседалажып олурган чуве. Ол чурукту мен Ленинниң мурнунда стол кырынга салып кагдым.

— Чүл бо, сүлде бе?.. көөрге солун-дур оо!— дээш, ол столунче эңкеш, чурукту көре берди.

Анаа олурган кижилер Владимир Ильичиниң долгаш берген болгаш оол-биле кады сүлдениң төлевилелин көре бергеннер.

Кызыл ында үнүп олурар хүн херели хаалалтаан, кызыл-тас моожалары хаажылаган, ортузунда кадыр-биле масканы шавыштыр салган, а моожаларны ораагап шарыгдан хүн херелдеринче өрү углуг кылдыр хылыштыы чураан турган.

— Солун дур оо!—деп чугаалааш, Владимир Ильич: — Идеязы бар-дыр, ынчаарга бо хылыштың херээ чүл—дээш, ол бистерниң шуптувусче көргеш, — ак гвардейжилерни болгаш интервентилерни бистиң чуртувустан үндүр сывырбаан шаавыста база пролетариаттың диктатуразын быжыглаваан шаавыста дайылдажыр база тулчур, сылба шавар апаар бис. Ынчалза-даа күчүлээшкин биске кол чүүл эвес болур ужурлуг. Чаалап алыкчы политика биске таарышпас. Бис хамгалавайн турар бис, а дайзыннарны ойтур шаап, камгаланыкчы дайын чорудуп турар бис, ынчангаш хылыш дээрге бистиң эмблемавыс эвес-тир. Амдызында биске ыжанып, бисче халдап турар чүве төнмээде, бистиң пролетаржы күрүневисти камгалаар дээш ону холдарывыска быжыг тудар ужурлуг бис, ынчаарга ол дээрге кезээде ындыг турар дээпи ол эвес-тир... Бүгү делегейге улустарның акы-туңмалыышкы чоруун чарлап база боттандырган соонда биске хылыштың херээ чок апаар... —дааш, Владимир Ильич бажын чидидир сүвүртүп каап карандаш-биле чурукта хылышты шыйып каапкан. — Сүлдеде өске чүүлдер эки-дир. Төлевилелди бадылап алыыл, а ооң соонда база катап көөр болгаш улус комиссариаттарының Чөвүлелинге бадылаар бис. Ону дүргени кылыр херек — дээн...

Ынчангаш чурукка ол бодунуң хөлунуң ужуун салып каан

Сүлдениң төлевилел чуруун В. И. Ленинниң кабинединге олурган чурукчу Андреевке хүлээдип берген мен. Ол-ла үеде диванга ол ыыт-шимээн чок олура. Владимир Ильичиниң овур-хевирин чуруп олурган. Сүлдени Андреев катап чураш, хевир ниитизин бүгү талазы-биле улам-на утка шынарлыг кылдыр кылган болгаш хылышты ап каапкан.

Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының сүлдезиниң ол төлевилелин Владимир Ильичиниң саналын ёзугаар эде кылгаш, ону 1918 чылдың июль 19-та бадылаан чүве.

Совет Эвилелиниң сүлдезинде база-ла кадыр биле маска бар, үнүп олурар хүн хаязында чайынналган алдын тарааа сыптары бар. Тайбыңның болгаш күш-ажылдың аас-кежиктиг ол демдээниң адаа-биле совет улус чурттап, ажылдап, оон-биле кады коммунизмче кел чоруур.

НОМЧУП ОР МЕН

Өвүр улуг Хоойлуну номчуп чор мен.
Өзер чаштың салым-чолун, чурттаалгазын.
Өрү дээрде чырык хүннүң авыралын,
Өртемчейниң келир өйүн бодап чор мен.

Акы-дуңма төрел чонум чаңгыс эвилел
Алдын Хоойлу улам сырый холбаштырган.
Адар даңно уткуп ушкан күзел-соруун
Ажыл-ишке кыйгы болуп, чалгыы хергээ.

Сарыг сыдым дергилепкен чылгычы эр
Саанчы кысче далаш чедип орган ышкаш
Боладдарым ыдыын ужуп, чуртум эргин.
Борбак чураам өөрушкүден дывылап чор.

Хөгжүлдениң чаа үе-чадазында
Көк-көк дээрже кылыйткылаан корабльдер
Аңгы чаштың мунар ылгын хөлгезэ апаар.
Аңга, хүнге аалдап чедер күзелдиг бис.

Гайбың чылдар мээң чуртум аргазе-даа.
Дары чыды бөмбүраентен арлы бербээн.
Хилинчектиң одаглары хөмүрлеңмээн.
Хиросима, Нагосаки уттундурбаан.

Өвүр улуг Хоойлуда бижиттинген
Өлчей-кежиим, хосталгамны бодап ора,
Оранарны өттүр силгээн кызыл шуурган
Октябрьның оон эртер аргам чок-тур.

Шуурганы ырлап чыдар Шушь хемге
Чула кыпсып, номнап бижээн баштыңнывыс
Каптагайның хамык чонун бижиштирген
Каш сөзүм ону йөрээп бараан болзун.

Делгем улуг Төрээн чуртум чыртыкызы
Делегейниң оңум билбес баштыңчызы
Ленинниң түмен чүрек сактып чоруур.
Ленинниң түмен чүрек ырлап чоруур.

Д. МОНГУШ.

С. ЭЛЛЯЙ, якут шүлүкчү

ЭКИИ, ТЫВА ЧОНУМ!

Хамнаарактар ырлап келген,
Надыргылар үүрgenелээн
Селаңгылыг чырык өйде
Соңгу чүктен ужуп келдим...
Хереленген Тыва чурттуң
Кежик-чолу мөңге болзун.
Аның болгаш эңиүүң чоңга
Аян тудуп ырла, хөмүс!
Аас-кежиин чалап бергеч
Идегелдиг баштыңчывыс —
Лениниң партиязын
Алдаржыдып ырлап чор бис.
Эзир куштар уя туткан
Эзим, дагга чурттап чоруур
Якут, Тыва найыралы
Ыяк быжыг чечектелзин!

ХАЯЛАНЫП БАРААН БОЛУР

СӨЗҮ С. МОЛДУРГАНЫЫ. АЯЛГАЗЫ Х. ЕНЗАКТЫЫ.

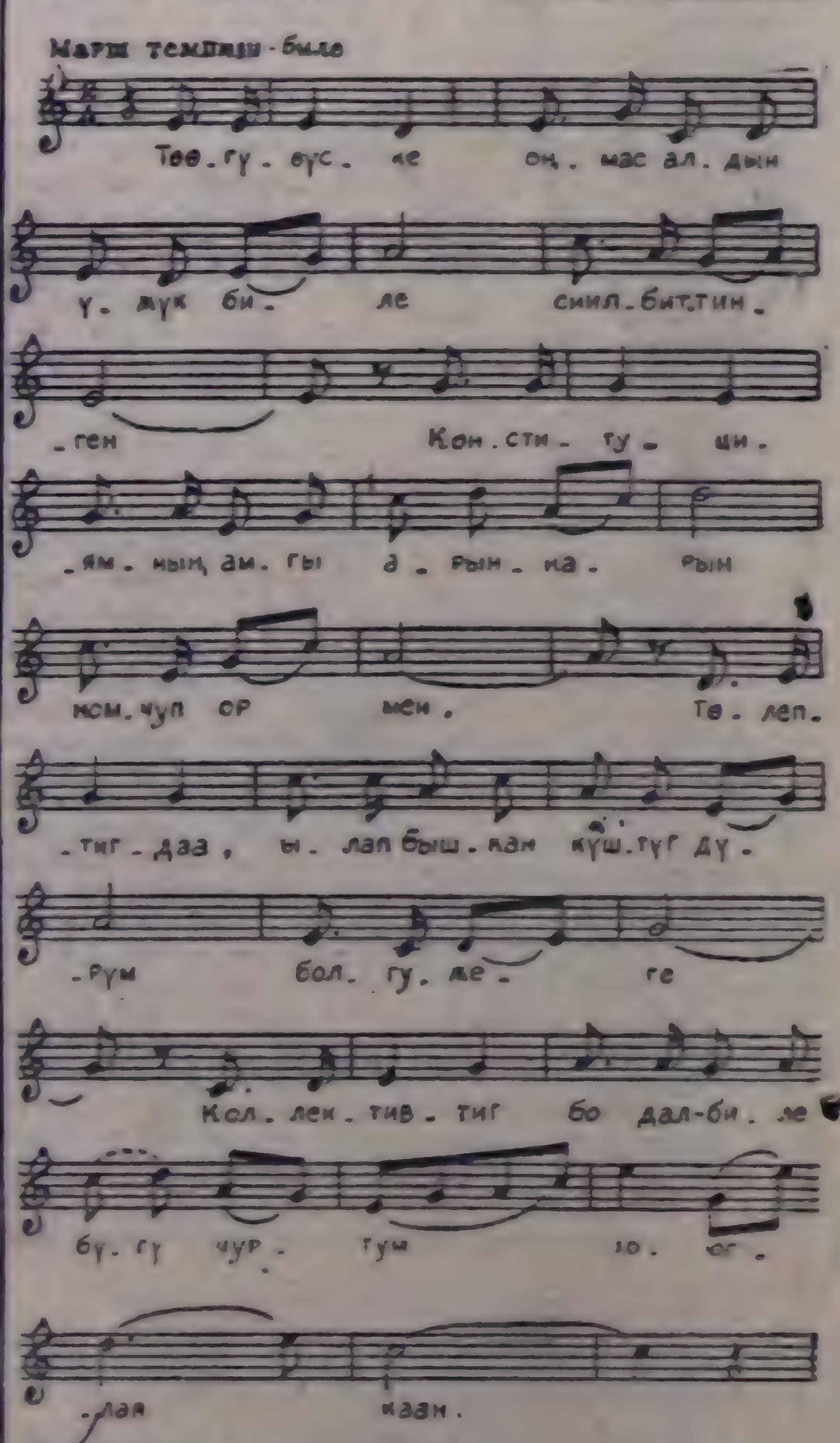

Төөгүде-ле оңмас алдын үжүг-биле сиилбиттинген
Конституцияның амгы арыннарын номчуп ор мен.
Төлептиг-даа, ылап быжыкан күштүг дүрүм болгужеге,
Коллективтиг бодал-биле бүгү чуртум хевирлээн каан.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Шуурган-шеглеп бар редактор—Совет Киже [illegible] мен.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ССРЭ-ниң ленинчи, улуг бо алдын ному
Үнелеп, алыс сорук—коммунизм тудуп [illegible]
Үр-ле чурттаар, кижилерге хаяланып бараан болур.

ШАГ ШАА-БИЛЕ ТУРБАС...

«Ниитилелдиң херегледеринге дүүштүр эртемни план ёзугаар хөгжүдерин болгаш эртем кадрларын белеткээрин күрүне хандырып, эртем-шинчилелдериниң түңнелдерин улус ажыл-агыйынга болгаш амыдыралдың өске-даа талаларынга нептередирин организастап турар».

(ССРЭ Конституциязының 26-гы чүүлүнден).

Улуг Октябрьның ачызында Тывага улусчу революция тиилээн. Ылангыя совет эрге-чагырганың чылдарында Тываның хөгжүлдези улам шаптыгчаан. Бөгүнгү Тыва таныттынмас кылдыр чаартынган. Тыва улус, Совет Эвилелиниң өске-даа аймак-өөг улустары-биле бир демей, чырыткылыг келир үе— коммунизмни тургусчуп турар. Бисте эртем ажылынче сагыш салыышкын улуг. Эртем албан черлериниң саны өзүп олурар. Эртем кадрлары көвүдээн.

Мээң өскен төрээн черим, республиканың ырак-узак булуңнарының бирээзи Өвүр районну ап көрээлиңер. Ол чоокка чедир-ле төп-биле аргыжар орук харылзаазы бергe, хожудангай черлерниң бирээзи турган. Ам ында совет амыдырал хөгжүп сайзырап, байшырак совхозтар бар апарган. Чонуң амыдырал демнели, эртем-билии, культуразы бедээн. Шагда аар-берге амыдыралды чурттап эрткен араттарның оолдары ат-сураглыг чогаалчылар-даа апаргылаан, оларның бир чамдыктары филология эртемнериниң кандидады Д. А. Монгуш, техниктиг эртемнерниң кандидады Д. Б. Бузур-оол, тоогу эртемнериниң кандидады М. Х. Маннай-оол дээн ышкаш эртемденнер-даа бар апаргылаан. Мээң ажылдап турарым эртем-шинчилел институдунда безин чаңгыс сууртан үш кижи кады ажылдап турар бис. Бо бүгү дээрге Коммунистиг партияның, Совет чазактың ачы-хавыязы, ленинчи национал политиканың амыдыралга боттанылгазы болур-дур.

Совет хамаатыларының эргелерин, хүлээлгелерин хоойлужудуп нагадылаан ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл болган өөнүн хүнүнде бистер, эртем ажылдакчылары, эртемниң чедиишкиннерин амыдыралга дүргеш боттандырар, эртем ажылдакчызы бедик мергежилдиг кадрларны өстүрериниче улуг кичээнгейни салырын Конституцияның 26-гы чүүлүнде айтып каанынга сеткил ханып өөрүп, улам эки ажылдаар сорулгачыл салып турар бис. Тывага эртемниң хөгжүлдезиниң келир үези улам чагалыг болуру чугаажок.

Я. ХЕРТЕК.

ТДЛТЭШИ-ниң эртем ажылдакчызы, филология эртемнериниң кандидады.

А. ЕМЕЛЬЯНОВ

БЕДИК-ДАА БОЛ...

Саян сыннар бедик-даа бол,
Шагдан тура сорру күштүг
Тыва чонуң күзелдери
Дыка бедик, эки чаагай.

Хая-дашты чаре чүткээн
Хаяым Улуг-Хем күштүг-даа бол.
Хостуг чоннуң күчү-күжү
Хоомай эвес— чүден артык.

Часкы хаяа дээп орда
Чаражы-даа кандыг ийик?!
Часкы хаяа, чечектен-даа
Чалгынналган чону чараш.

Хая-дашты халап үрээр,
Кадыр дагдар эстип-хайлыр.
Аңмак хой чоп найыралы
Ажык быжыг, теңгиң диве!

ААС-КЕЖИКТИГ ЧАШ НАЗЫН

Тыва АССР-ниң күрүне филармониязының «Саян» ансамблиниң танцы бөлүүнүң күүселдикчилери оюн үезинде.

СОЛДАДЫ МЕН

Улустарның эрге-чолуун, сайзыралын
Уран ырга йөрээн хамнас, тоол дег кылдыр,
Ленинниң Коммунистиг партиязы
Идегелдиг хоойлуну чонга шаңнаан.

Ызым чаагай күзелдерим бүдери-даа
Ыяк ада партиям ачызы-дыр.
Коммунизм херээ дээштиң үлүүм кадып,
Хоойлувусту алгап-йөрээп хамааты мен.

Халдап келир дайзыннардан чалданмайн,
«Кажан-даа Төрээн чуртту кичээлгээр» дээн.
Хоойлувуңуң херелинде бүргеттирген
Хостуг чонуң бүзүрелдиг солдады мен.

Б. КЕНЕШ.

СЭТА-ның спортчу медээлери

ДЕЛЕГЕЙНИҢ ЧАА ЧЕМПИОНУ

ПИЦУНДА. (СЭТА). Тбилисиниң 17 харлыг шыдыраачызы Майя Чибурданидзе—делегейниң чаа чемпиону болган. Бодунуң чаңгыс чер чурттуу Нона Гаприндашвили-биле ол беш дугаар сан-нааш соңгаарлатканының соонда. ону октябрь 5-те уламчылап ойнааш, 94 дугаар кошкте хайымнашкан. Планнааның ёзугаар он алды ужуражышкынны кылыр турган. Ынчаарга Чибурданидзе хуусаадан эрте-ле 8,5 санны чедип алган. Гаприндашвилиниң саны 6,5 турган. Оон-биле ук маргылдаа доозулган. Ону байырлалдыг-биле хаары бөгүн болур.

СОВЕТ КОМАНДАНЫҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ

АНКАРА. (СЭТА). Анаа ССРЭ-ниң шилиндек командазының футболистери Туркияның командазы-биле эш-хуузунуң ужуражышкынын кылган. ону 2:0 санга тиилээн.

Владимир Гуцаев оюн эгелээш 37 минута боол турда. шөлдүң ээлериниң хаалгазынче бөмбүктү бажы-биле киир узупкеш, санны ажыткан. Олег Блохин 41 минута боол чорда, вратарьны мегелепкеш, куруг хаалгаже бөмбүктү киир тепкен.

БАШТАЙГЫ ЧЕМПИОН – ССРЭ-ДЕН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр.). Аар атлетика талазы-биле Геттисбергте эгелээн бирги чер дээш маргылдааның чемпионнар данзызын Фрунзеден барган атлет, Европа чемпиону, совет штангист Каныбек Осмоналиев ажыткан. Ол 52 килограмм чедир деңнелиг спортсменнер-биле маргылдаага үш алдын шаңналдарны шуптузун тиилеп алган: ниитизи маргылдаага каттышкаш, 240 килограмм шойну көдүрген (алган олчаан көдүрерингe 105 кг, херекке салгаш, көдүреринге 135 кг болган). Ийиги черни Тадеуш Голик (Польша), үшкүзүн—куба Франсиско Касаманор алганнар.

Совет Киргизияның напысылалында төөгү башкылап турар 25 харлыг Каныбек Осмоналиевке бо чыл—эң-не аас-кежиктиг бооп турар. Ол бо сезонда спортчу тиилелгелерин улаштыр-улаштыр чедип ап келген. Тренировка-белеткелдер үезинде кыдыраткай чоруу-биле өскелерге үлегер-чижектиг ол тоштуп, оомаанныг аныяк оол, чурттуң чемпионунуң алдын медалын Киевке баргаш, бирле дугаарында чедип алган. Эрткен чайын, база-ла бир дугаарында, Гавржовка болган Европаның бирги чери дээш маргылдаага тиилээн. Бо нүс ооң кол «кужуттуг» алырының үези болган: Осмоналиевтиң спортчу шаңналдарының саны делегей чемпионунуң шаңналы база немешкен.

Осмоналиевтиң бо бүгү тиилелгелериниң түңнелдери, ооң хууда рекорду-даа, делегейниң эң бедик түңнелдеринге дүгжүп турарын айтыр херек. Фрунзе чурттуг оолду ССРЭ-ниң шилиндек командазының улуг тренери Игорь Кудюков 1980 чылдың олимпийжи оюннарынга эң шыңгыы кандидаттарның бирээзи деп үнелеп көрүп турар, Оон океан ындында чуртка баргаш, чедип алган тиилелгези ол сөстерниң шынының бадыткалы-дыр.

БАЙЫРЛАЛ ХҮННЕРИНДЕ

Бөгүн парктың спорт шөлдеринге «Молодежь Тувы» созуунуң шаңналы дээш ВЛКСМ-ниң 60 чылынга турааскаан чиик атлетика кроз болур. Эгелээри 12 шакта.

Шыдыраага, бар кагарынга, стол теннизинге, шой көдүреринге парктың шаңналы дээш маргылдаалар октябрь 8-те 11 шакта эгелээр.

Эң эки танцы күүселдези дээш конкурс танцы шөлүнге дээрте 20 шакта болур.

«Херел» спорт залынга самбога республиканың бирги чери дээш маргылдаа октябрь 7-де 10 шакта эгелээр.

«Совет Тываның 5 чылы» стадионга футбол ойнап чораан хоочун спортчулардан тургузуттунган Кызылдың болгаш Абаканың командаларының маргылдаазы октябрь 8-те ойнаар. Эгелээри 16 шакта.

«Геолог» Культура бажыңынга аныяктарның дыштанылга кежээлери бөгүн, даарта 20 шакта болур.

Хөгжүм-шии театрынга К. Мирошниченконуң «Неопклонов» деп шиизи бөгүн 19 шакта болур. Даарта театрга И. Ольшанскийниң «Ровесник мамонта» деп шиизи 12 шакта, Э. Лабиштиң «Терезин пляшка» деп шиизи 19 шакта эгелээр.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАВЫ.

Телевидение

ОКТЯБРЬ 7-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Найыралдыг солдар». Концерт.
11.25—«Силерге, ада-иелер».
11.55—«Эртенги почта». Музыкалыг программа.
12.25—«Музейлерде болгаш делгелге залдарында». Москва Кремлиниң архитектуразы.
12.55—«Бөгүн — ССРЭ Конституциязының хүнү». Дамчыдылганы ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң кежигүнү З. П. Пухова чорудар.
13.30—«ССРЭ-ниң улустарының ырлары болгаш танцылары».
14.15—«Олимпиада-80».
15.00—Д. Шостакович. Оркестр-биле фортепьянога 1-ги концерт.
16.20—«Надыкшылга». Эртем-тайылбырлалдыг программа. Дамчыдылганы амчи Ю. В. Белянчикова чорудар.
16.05—«Спортлото» тиражы.
16.30—«Кончуг чараш Василиса». Мультфильм.
16.50—«Дириг амытаннар дугайында». Дамчыдылганы Н. П. Дроздов чорудар.
17.50—«Чазак кежигүну». Уран-чечен фильм.
19.30—Медээлер.
19.40—«Акробатика талазы-биле делегей чемпионады». Болгариядан дамчыдылга.
20.10—«Совет Эвилелиниң хамаатызы мен». Шулукчуг композиция.
20.30—«Ыры-78».
21.00—Хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Салават Юлаев» (Уфа)—«Спартак» (Москва). Чарлардың — «Даштыкы аалчылар Совет Эвилелиниң дугайында».
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—Хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. 3-кү ойн.
23.35—01.55—«Аныяк назын ышкаш чараш чурт». Уран чүүл мастерлериниң байырлалдыг концерти. Төнгенде—медээлер.

Агаар

Бөгүн республиканы бүргеп. алыр, чамдык черлерге тааа холумактыг быжаан хар чаар. Соңгу-барыын чүк углаашкынныг хаттың дүргени секундада 9-14 метр чедер. Агаарның температуразы 2-7 градус чылыыр, чамдык черлерге 1-6 градус соор. Кызылга чагбас, хаттың дүргени секундада 9-14 метр чедер. Агаарның температуразы 4-6 градус чылыыр.

Редакторнуң оралакчызы
Н. Н. САТ.

КИНО

ОКТЯБРЬ 7-ДЕ

«НАПЫРАЛ»: «Дайзыннар» 10.00, 16.10, 20.30. «Мээң милициям» 13.00 «Эдептиг херээжен» 12.00, 17.40, шактарда.

«ПИОНЕР»: «Оожум океанның дээрбекчилери» 9.30, 15.00 (уругларга), 12.10, 17.50, 20.40 (улуг улуска) шактарда.

«ВОСТОК»: «Прокаженная» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хову» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

Кызыл-Маскалыктың чаа ажыттынар эът комбинадынга кол бухгалтер, бухгалтер, план килдизиниң начальниги, улуг экономист, экономистер, улуг кассир, транспорт килдизиниң начальниги, хандырылга болгаш садыглга килдизиниң начальниги, материалдыг склад начальниги, лаборатория эргелекчизи, улуг мал эмчизи, мал эмчилери, веттехниктер, автоматика лабораториязының начальниги, сава кылыр мастерскаяга мастерлер, саантар болгаш амыдырал хандырылгазының мастерлери, таңныылдар начальниги, таңныылдар, септелге-механиктиг цехтиң начальниги, эът-саржаг болгаш колбаса цехиниң мастерлери, куш-ажыл болгаш ажыл төлевириниң килдизиниң начальниги, лаборантылар, электриктер, дериг-херекселдер септээр слесарьлар, склад эргелекчилери, товароведтер, сантехниктер соодукчулар машинистери, дуржулгалыг секретарь-машинистка херек.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегур килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2697

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелдиң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 234 (10831) | 1978 чылдың октябрь 8, воскресенье | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

СЭКП ТК-НЫҢ ИЮЛЬ ПЛЕНУМУНУҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА!

Бөгүн — Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнү

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРНИҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЛАРЫ

Бөгүн бистиң чуртувус Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүн демдеглеп эрттирип турар. Бо чылын бистиң республиканың көдээзиниң ажыл-ишчилери боттарының профессионал байырлалын СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң көдээ ажыл-агыйның улам ыңай хөгжүдер дугаарында шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оон төлептиг белектер-биле демдеглээр дээш күжениишкининиң ажыл-биле уткуп турар.

Партияның аграр политиказын хажык чок боттандырганының ачызында СЭКП ТК-ның март (1965 ч.) Пленумунуң соонда республиканың улуг чаартылгалар болгулаан. Соөлгү үениң дургузунда көдээ ажыл-агыйга капитал салымшкыннары 32,8 млн. рубльге өскен, көдээ ажыл-агыйга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 6,7 хуу бедээн, күрүнеге эът садары—35 хуу, дүк садары—38,7 хуу көвүдээн. Көдээ ажыл-агый машиналарының парыгы база-ла дыка өскен. Ам совхоз бүрүзүнге 42 трактор, 17 тарааа комбайны, 36 чүък автомобили онаажып турар.

Көдээниң аян-шинчизинге, совхозтар ажылчыннарының амыдыралының материалдыг болгаш социал байдалдарынга-даа улуг өскерилгелер болгулаан. Бо талазы-биле хой кодээлерин тараажылар, малчыннар, механизаторлар, көдээ ажыл-агыйның специалистери үлегер бүдүрүкчүлериниң, тудуг организацияларының улуг дузаламчызы-биле кылган болгаш кылып турар.

Бистиң совхозтарывыстың көдээлерниң болгаш фермаларының ажылдакчылары бо чылын мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң база күрүнеге садарының талазы-биле тодаргай чогумчалыг түңнелдерни чедип алган. Эрткен тос айларының дургузунда күрүнеге 20.906 тонна сүттү, 21.293 тонна эътти саткан. Эрткен чылдың ол үезинде-биле деңнээрге, сүттү 534 тоннаны хөйнү саткан. Республика ниитизи-биле сүт садарының тос айлар планын 102 хуу, эъттиини 103,9 хуу күүсеткен.

Бии-Хем болгаш Өвүр районнарының ажыл-агыйлары беш чылдың үшкү чылының онаалдаларын өскелерден дээре күүседип, мал ажылының продуктуларын белеткээриниң бедик темпилерин хандырып турар. Тус-тус малчыннарның, фермаларның, бүгү совхозтар коллективтериниң карак кызыл күш-ажылының хөй-хөй чижектерин көргүзүп болур. Ынчалза-даа бистиң бот мурнувувус ол дээрге, күш-ажылдың кижилери: бүдүрүкчүлериниң мурнакчылары-дыр. Кадарчылар, хойжулар, саанчылар, бызаа ажаакчылары багай эвес түңнелдерни чедип ап турар. Бо чылын 140 ажыт хойжулар төрүүр 100 хойга оналаштыр 100 болгаш оон-даа хөй хураганы доруктурган. Чижээ, «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжузу Д. А. Ооржак чүс хойдан-на 141 хураганны, «Сүт-Хөл» совхозта Ч. Н. Ооржак—135 хураганны, «Чыраа-Бажы» совхозта Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. Д. Чола 130 хураганны менди камгалап алган. «Кызыл тараачын» совхозта саанчы М. А. Сат бодунда бижыглаан инек бүрүзүнден тос ай дургузунда 1860 кг сүттү саарын хүлээнгеш, ону 2332 кг чедирген. «Хадын» совхозта саанчы Г. Ы. Кара-ыс тос айларда инек бүрүзүнден 1980 кг сүттү саар хүлээлгелиг турган, ону 2181 кг кылдыр күүсеткен. Бодунуң ажылынга чыл бүрүде эки түңнелдерни чедип ап турар ындыг мурнакчылар хөй болуп турар.

1976—1980 чылдарда ажыл-агыйлар аразының кооперациязының баазазынга көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин специализастаарының болгаш концентрастаарының перспективтиг планын министерство ажылдап кылган. Ажыл-агыйлары адырлар аайы-биле специализастаарын ол планда баш удур көрген. Чижээ, сүткүр малы—34 совхоз, эътке малы—23, хойну 58 ажыл-агый өстүрер. Амгы үеде 62 сүт-бараан фермазы бар. 29 совхозта сүткүр инектерин 200-тен 800 чедир баш кылдыр улгаттырган фермалары моон-наэн. 11 совхозтарда эъткир инектерин 200-тен 1000 баш чедир улгаттырган фермаларда моонн эп. Республикада аныяк мыйыстыг бода малды чедир өстүрер болгаш семиртип азыраар 23,1 муң баш малдыг 30 семиртилге шөлү ажылдап турар. Оон аңгыда 15 муң баш хой турар 5 семиртилге шөлү база бар. 30 семиртилге шөлүнге 1977 чылда 19,6 муң баш мыйыстыг бода малды семиртип азыраш, түс бүрүзүн 370 кг ортумак дириг деңзилиг кылдыр эътке дужааган. Семиртип азыраш дужааган 20,5 муң хойнуң бирээзиниң ортумак диригу деңзизи 45 кг болган.

1976—1977 чылдарда тургускулаан мыйыстыг бода малды болгаш хойну семиртип азыраар талазы-биле ажыл-агыйлар аразының каттыжыышкыннары база багай эвес түңнелдерни чедип ап турар. Чижээ, аныяк мыйыстыг бода малды чедир өстүрериниң болгаш семиртип азыраарының талазы-биле «Суглак» совхозтуң баазазынга тургускан ажыл-агыйлар аразының каттыжыышкыны бо чылын 600 тонна немелде деңзини алыр планныг турган, чылдың бирги чартыында бези 537 тонна немелде деңзини алган. Аңаа хойнуң ортумак немелде деңзи 900 грамм болган. Ынчаарга каттыжмаан өске ажыл-агыйларда ындыг көргүзүг үш катап эвээш болуп турар.

Ажыл-агыйлар аразының каттыжыышкыннарын организастаары-биле чергелештир, ажыл-агыйның иштики специализациязын совхозтарда база-ла чорудуп турар. Чижээ, «Өөк» болгаш «Тиилелге» совхозтарда кайызынга-даа 2500 баш хой турар ийи ферма ажылдап турар. 140 хойжу бригаданың 16-зы төрүүр хойларны өстүрер, 10-у тоглулар өстүрер болгаш иртерни семиртип азыраар кылдыр специализастаан. 1977 чылда 201 водынны улаттыр каттыштырган болгаш оларның түе бүрүзүнге хойнуң баш саны 600 болгаш оон-даа хөй кылдыр көвүдеткен.

42 совхозту сүт бүдүрер ындыг специализастаар болгаш 10 совхозка сүт комплекстериниң төлевилел күүселдезин 1980 чылдың төнчүзүнге чедир шиңгээдип алырын планнап турар. Ындыг комплекстерни Тока, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Революцияның чалбыышкыны», «Өөк», «Енисей», «Улуг Октябрь», «Бүрен» СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг, «Тиилелге» совхозтарга болгаш Кызыл ажыл-агыйның дуржулга станциязынга ажыглалга киирер. Ол комплекстерниң төлевилел күчүзү 7000 инек кылдыр көрдүнген, бир инектен чылда саап алыр сүт ортумаа-биле 2000 кг ажыг болур.

Хаван ажылы улуг хуралыр болур ужурлуг. Чылда 12 муң хаванны ажылап өстүрер комплексти 1979 чылда ажыглалга киирер. Каа-Хем, Кызыл, Таңды, Бии-Хем районнарының совхозтарынга хаван фермаларын катап тургузар талазы-биле ажылды база чо-

(Төнчүзү 2-ги арында).

Совет-сирия чугаалажыышкыннар доозулган

СЭКП ТК-ның Чиргине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устиновтуң Араб Социалистиг чаартылга партиязының Чиргине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асад-биле чугаалажыышкыннары октябрь 6-да Кремльге доозулган.

Найыралчы байдалга эрткен чугаалажыышкыннар үезинде Чоокку Чөөн чүкте байдалды чугаалажырын улаштырган. Араб улустарның дүрүзи бүүтээр эрге-ажыктарынга каражалыг кылдыр сепараттыг арга-биле таарыштыр шиитпирлээр дээр оралдажыышкыннарны ССРЭ биле Сирия бүрүү шапкан болгаш Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш бүгү талалыг таарыштыр шиитпирлээшкинниң эргежок чугулаазын онзалап демдеглээн. Ындыг таарыштыр шиитпирлээшкин Палестинаның хостаарының организациязын киириштирбишаан, сонуургалдыг бүгү талаларның киржилгези-биле харык чедип алдынган турар болур деп көрген.

Туруштуг чорук болгаш удурланыышкынның Национал фронтузунуң бо чылдың сентябрь 20—23 хүннеринде болган чөвүлел хуралының болгаш аңаа хүлээп алдынган шиитпирлерниң эгелээн Президент Х. Асад дыңнаткан. Чөвүлел хуралдың киржикчилери — дөштүрлерлиг араб күрүнелериниң болгаш Палестинаны хостаарының организациязының баштыңнары — Кэмп-Дэвидке белеткеттинген документилерни шуут хүлээвээн болгаш амгы египет удурттулганың дужуп бериичи угланыышкынын буруу шииткен.

Империализмниң [illegible] болгаш антиарабчы сепараттыг дугуржулгаларга удур демиселге дөштүрлерлиг араб күрүнелериниң болгаш Палестинаны хостаарының организациязының сырый каттыжыышкынын база хөделиишкиниң чаңгыс [illegible] бижыглаарынга Дамаскыга болган чөвүлел хуралдың таарымчалыг рольдуун совет тала демдеглээн. Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш быжыг тайбыңны доктаадып тургузары дээш демиселин турар Сирияга болгаш өске-даа араб чурттарга деткимчени ССРЭ моон соңгаар-даа көргүзер аваарын база дагын бадыткаан.

Совет-сирия найыралчы харылзааларны калбартып хөгжүдериниң [illegible] улганыышкыннарын талалар көрген. Совет Эвилелиниң болгаш Сирия Араб Республиканың [illegible] талаларда чедиишкиннииг хөгжүп турарын сеткил ханыышкын-биле демдеглээн. Совет болгаш сирия улустарны холбаштырып турар найыралчы харылзааларны чайгылыш чокка бурунгаарладыр, калбартыр болгаш, хемчээлин [illegible] ССРЭ биле Сирия Араб Республика онзалап демдеглээн.

Кады кылган дыңнадыгның текстин талалар дугуржуп алган, ону парлалгага чарлаар.

АЯН-ЧОРУК ДООЗУЛГАН

Араб Социалистиг чаартылга партиязының Чиргине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асад октябрь 6-да Москвадан чорупкан. СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чалаашын ёзугаар Совет Эвилелинге албаның найыралчы аян-чоруун ол кылып чораан.

Сирияның болгаш ССРЭ-ниң күрүне тугтары-биле шимээн Внуково аэропортунга Хафез Асадты СЭКП ТК-ның Чиргине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң дашкыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устинов, албаның өске-даа кижилери үдээннер.

Чепсектиг Күштерниң үш хевирлеринден — чадаг шериглерден, ужудукчулардан болгаш далайжылардан хүндүлел таңныылын ужудуушкун шөлүнге чыскааган. Л. И. Брежнев биле Хафез Асад совет дайынчыларның чыскаалының баазы-биле эрткен. Сирия Араб Республиканың болгаш ССРЭ-ниң Күрүне гимнилерин ырладып күүсеткен.

(СЭТА).

«ПРОГРЕСС-4» ЧҮЪК КОРАБЛИ ОРБИТАНЫҢ «САЛЮТ-6»—«СОЮЗ-31» КОМПЛЕКИЗИ-БИЛЕ ТУТЧУ БЕРГЕН

СЭТА-ның дыңнадыы

1978 чылдың октябрь 6-да Москваның-биле 4 шакта «Прогресс-4» деп чүък сөөртүр автоматтыг транспорт корабльниң орбитаның «Салют-6»—«Союз-31» башкартынып чорур комплекизи-биле тудуштурулгазын боттандырып чоруткан.

Чүък сөөртүкен корабль «Салют-6» станцияның каттышкан шимчедикчи агрегаттарынга олаар чүүлдү, дериг-херекселдерни, аппаратураны, экипажтың амыдырал-чуртталгазын хандырар материалдарны, а ол ышкаш почтаны башкартының чорур комплекске чедире берген.

Космос аппараттарының бот-боттарын дилеп тывчырын, чоокшулажырын, кожаланчырын болгаш туттунчуруп транспорт корабльниң болгаш станцияның иштинде радиотехниктиг чепсек-херекселдерниң, самолга-шиитпирлээр системаларның, шимчедикчи агрегаттарның дузалы-биле автоматтыг боттандырып чоруткан. Тудуштуруушкунну «Салют-6» станцияның агрегаттыг кезээнде тудуштурулга бээдирниге чоруткан. Орбитага ол маневрларны күүседип турар үеде башкартының чорур комплекстиң экипажы Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков олар кожалаштыкының болгаш туттунуушкунун чорудуушкунун хайгаарап база хынап турганнар.

Космос аппараттарының чоокшулажыышкынының болгаш туттунуушкунунуң бүгү үе-чадазында орбита комплекизиниң экипажы-биле харылзааны, а ол ышкаш «Прогресс-4» корабльдиң база «Салют-6» станциядан телеметриктиг информацияны хүлээп алырын Совет Эвилелиниң девискээринде турар тура-хемчээчи пунктуларны болгаш Делегей океанында ажылдаан чорур «Боровичи», «Космонавт Павел Беляев», «Космонавт Владимир Комаров», «Чумикан» дээр ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының эртем-шинчилел суднолары каттыштырган Чер кырының командылал-хемчээчи комплекизиниң чепсек-херекселдери хандырган.

Телеметриктиг информацияның сан-түңү-биле болгаш экипажтың илеткелдери-биле алырга, «Салют-6» станцияның, «Союз-31» корабльдиң болгаш «Прогресс-4» транспорт корабльниң иштики системалары болур-чогуур-биле ажылдап чорур.

Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков оларның кадыкшылы эки.

СӨЗҮВҮС ЭЭЛЕДИВИС

ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оон уткуурунга бистер шагда-ла белеткенип, бедигкей социалистиг хүлээлгелерни алган бис. Сөзүвүстү ээлээр дээш бистиң механизастаттынган отрядтың чолаачылары, трактористтери чаңгыс кижи дег демниг ажылдап келген. Ажыл-херээнис түңнели чедиишкинниг болган. Аас-кежиктиг, бүрүн эргелерин ажылчын кижилерге магадылап турар алдын хоойлувустуң бир чыл оюнда өңгү беш чылдың үш чылының планнын онаалдаларын күүсеткенивисти дыңнадыр өөрүнчүг-дүр. Үш чылдың планында 415 муң рубльдиң продукциязын сайгарары көргүнген болза, з херек кырында бо чылдың октябрь 1-те чедир 437,2 муң рубльдиң продукциязын сайгарган бис. Шөлдерже 97 тонна чемишчидилгени үндүр сөөртүр планывысты база бүрүн күүсеткен бис.

Ажылдың үре-түңнелдиг болуру коллектив кежигүннериниң кызымак ажылдаарындан хамаарыыр. Бистиң механизастаттынган отрядта кажи бүрүзү эки ажылдап турарын демдеглексээр-дир мен. Ылангыя трактористер Семис-оол Ооржак, Николай Салчак олар хуузунда үш чыл планын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюн таварыштыр күүсеткеннер. Ындыг мурнакчыларга бүгү коллектив чоргаарланыр.

«Сельхозтехниканың» Чадаанада каттыжыышкынының салбырларының, а ол ышкаш бригадаларының аразында социалистиг чарыш калбарган. Эрткен 9 айларның түңнели-биле социалистиг чарышка бистиң коллектив мурнакчыларның бирээзи болган.

Өңгү беш чылдың үш чылының планын хуусаа бетинде күүсеткенивис ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнга бистиң белээвис. Амгы үеде дөрткү чылдың үлүүнде ажылдап кирипкен бис. Чылдың төнчүзүнге чедир арткан үеде ам-даа хөй ажылданы кылырын шиитпирлээп бис.

С. МОНГУШ.
«Сельхозтехниканың» Чадаанада районнар аразында каттыжыышкынында мехотряд начальниги.

СОРУК КИРГЕШ

Сентябрьның үшкү он хонуунда мал чемиин белеткелинге бедик темпилерни чедип алганы дээш Бай-Тайга районнарының зона районнарының чарыжынга бирги черни алган. СЭКП обкомунуң Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчирр Кызыл тугу-биле шаңнатпан. Ол тукту СЭКП обкомунуң бюро кежигүнү, республиканың улусчу контроль комитединиң даргазы М. К. ШЫЫРАП районнуң партия, совет активтериниң көдээ ажыл-агыйның мурнакчылары-биле каттышкан хуралынга октябрь 5-те тывыскан.

«Бай-Тал» совхозтуң директору М. ООРЖАК хуралга чүве чугаалааш, совхоз мал чемиириниң белеткелин 96 хуу чедиргенин, ам-даа бар курдаңырларны. Мешкен-Хөлдүң хыыргыжын ажытлап турган, планны ажырарын чугаалаан. Районнуң амыдырал хандырылга комбинадының директору Д. АПМАА санал берген, ол коллектив «Тээли» совхозка 7 тонна сиген белеткээр давтазын 31 тонна кылдыр күүсеткенин, ам совхозтуң Дашты-Арыг фермазынга 25 тонна өдекти бөлүп бербишаан, кышка белеткелинге киржирип дыңнаткан. Тээли көдээ Совет күүскомунуң даргазы О. ЧЕДЕР-ООЛ суурнуң бүгү коллективтери сиген белеткээр даалгаларын ажыр күүсеткенин, ам школачыларны бүрү чырыпче киириштирерин чугаалаан.

СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары Д. ДАНЗЫН-ООЛ хуралга чүве чугаалааш, бедик шаңнал дээш өөрүп четтиргенин районнуң ажылчы чоннарының омуннаазындан илергейлевишаан, Кызыл тукту сөлбес дээш мал чеминиң белеткелин, кыштаглаашкынга белеткелди бедик темпилер-биле шыңгарыг чорударын чугулалап демдеглээн.

А. АДЫГБАЙ.

ОНААЛГАЗЫН АЖЫРГАН

Чөөн-Хемчиктиң «Сүт-Хөл» совхозтуң Куулар Мөңгеге удурткан он дөрт кижи Алтай крайның Павловск районнуң девискээринге саван прессеп, белеткеп чорааш чаныш келгеннер. Ажылчыннер кызыы хуусаазында 500 тонна саванны пресстээш, демир-оруктуң станциязынга сөөртүп чедирген. Бердинген даалгадан алды тонна ажып турар.

Чолаачылар Ондар Калдыр-оол, Владимир Монгуш, тракторист Ондар Чаш-оол, ажылчыннар Владимир Бурбү, Владимир Ховалыг болгаш өскелер-даа эки ажылдааннар.

О. БОРАШ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумундан

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1978 чылдың октябрь 6-да 46 харлыында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты Наталья Салчаковна ИРГИТТИҢ мөчээнин хайы кажыдал-биле дыңнадып тур.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму.

Бөгүн—Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнү

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРНИҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЛАРЫ

(Эгези 1-ги арында).

рудун турар. Хаван ажылын хөгжүдери 1977 чылда турган 290 тоннаның орнунга 650 тонна чедир хаван эъдин күрүнеге садарының болдунар аргазын бээр.

Чылгы мал ажылы база-ла улам ыңай хөгжүүр. Ол сорулга-биле чылгы малды өстүрер болгаш оон эъдин бүдүрер кылдыр «Мал 1» совхозту специализастаан.

Куш ажылын амдызында «Көк-Тей» совхоз чорудуп турар. Перспективазында 270 муң баш төрүүр дагаалыг куш фабриказын база бройлер өстүрер фабриканы Кызыл хоорайга тудуп тургузарын негеп турар.

«Техниканы ажыглаарынга, химизацияга болгаш мелиорацияга ажыл-агыйлар аразының кооперациязы чок болза, көдээ ажыл-агыйның интенсификациязының бедик деңнелин чедип алдынмас» деп СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунга илеткелинге Л. И. Брежнев айыткан. Ону барымдаалааш, республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозу 1985 чылга чедир республиканың көдээ ажыл-агыйның хөгжүдериниң таарыштыр тургузарының, специализастаарының болгаш ажыл-агыйлар аразынга кооперастаашкынының схемазын ажылдап кылып турар. Ажыл-агыйлар аразының каттыжыышкыннарынга чорда чоп ажыглаарының база зона айының специализациязының ханыладырының талазы-биле экономиктиг харылзааларны санзыраңгайжыдарының салдарын ажылдап кылып турар. Суггаттыг черлерни ажыглаарын организастаарының антырыын мелиорастааны агрономия албаны чоокку үеде өөренип, суггарылга системаларын ажыглаар талазы-биле катты кыжышкынны дүржүүгө кылдыр тургузарының аргазын чугаалажып көөр.

Тараа бүдүрери ажылдың шалыпчы участогу болур деп июль Пленумунга айыткан болгай. Ону барымдаалааш, тараа культураларының дүжүттүүн улгаттырар талазы-биле чоокку чылдарда чорулар хемчеглерни министерство ажылдап кылган. Тараа культураларының шолун доктаамал болдурар, ынчангаш дуунда мал чемиңге херектээр тарааны база кызыл-тасты тарааш, ол шөлдең 250 муң тоннадан эвээш эвес тарааны алыр доктаамал болдурар. Ынчангаш агротехниканы үнделин-биле үжүүндери, минералдыг чемишчиглигелерин кады чаштырбышаан, сорттуг, райончуткан үрезиннерни тарыырынче бүрүну-биле шилчирип негеттинип турар. Он чеди ажыл-агый тараа садар планныг болур. Бараанныг тарааның колдуг хөй бүрүүзүн специализастаттынган «Тиилелге» совхоз-биле чергелештир «Кызыл тараачын», «Ленинниң оруу», «Бүрен», «Шамбалыг» совхозтар бүдүрер апаар.

Үрезин ажылын специализастаар талазы-биле хемчеглерни база ап турар. Тараа культураларының болгаш хөй чылдыг сигенниң үрезинин бүдүрерин Көдээ ажыл-агыйның дүржуула станциязынга баштатпаан үрезин ажылының каттыжыышкыны боттандырар. Ол каттыжыышкын дээди класстыг үрезиннерин бүдүрер болгаш бараанныг тараа бүдүрер ажыл-агыйларны оон-биле хандырар. Картофельди база ногааларны тарып өстүрер специализастаттынган совхозтарны тургузуп турар. Амгы үеде картофельди 9 совхоз, ногааларны 6 совхоз өстүрүп турар. Специализастаан чорук 1977 чылга деңнээрге, бо чылын ногааларны 800 тонна хөйнү садарының аргазын бээр. Ол ышкаш бо чылын картофель үрезинин келир чылга бүрүну-биле урун ап база чурттакчы чонга картофельди дыка хөйнү садып болур апарган.

Чылдың төнчүзүнге чедир ам-даа 4594 тонна сүттү, 8707 тонна эътти, 466 тонна дүктү күрүнеге садар ужурлуг. Ол сорулга биске улуг харысалганы онаап турар. Артпан үеде белеткел пунктуларынга малды садарын организастыг чорудары, малды чурттакчы чондан садып алырын күштелдирери эргежок чугула. Күрүне планын совхоз бүрүзүнүң күүсеткен турары дээш ажыл-агыйларның удуртукчуларының харысалгазын бедидер херек. Сүт бүдүрерин көвүдедер сорулга-биле сүттүг малды азыраарынга, чемгерерингге ан шыңгыы контрольду тургузар. Малды тараа хооразунунга кадарар, коплен, траттыг чем болгаш силос-биле чемгерер база чогуур. Дүк чылдазын болгаш оңу күрүнеге садарын дээзар талазы-биле улуг ажылды чорудар, чурттакчы чондан дүк садып алырын күштелдирер ужурлуг бис.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң база садарының талазы-биле сорулгаларны улам ыңай шиитпирлээрин мал кыштаглаашкынынга совхозтарның кайы хире организастыг белеткенип алырындан шиитпирлиг чергеэн-биле хамааржыр апаар. Ынчангаш хыналдадан илерээни-биле алырга, кышка белеткелди июль 1-ге чедир доосканы турар деп СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында айыткан турбужe, мал кажааларын, малчыннарның чурттаар бажыңнарын, кызыл-булуңнарын, ... парны септеп белеткээри ам-даа оожум чорул турар. Бо хүнге чедир септээр чогуур инектиг 590 кажаазының 373, үш хойнуң 2642 кажаазының 1770-ни септээн, бажыңнарның, кызыл-булуңнарының, чупар-бажыңнарының септелгези ам-даа доозулбаан. Ынчангаш районнуң көдээ ажыл-агый органнарының удуртукчулары, совхозтар директорлары кышка белеткелди дүргедедириниң дөгүнтиг хемчеглерин алыры, ажыл эн-не шыңгыы контрольду тургузары эргежок чугула. Байдал берге, мал чеми чедишпес болган черлерде республиканың ажыл-агыйларынга кыштаглаашкын онза берге болурун барымдаалап көөр херек. Кыштаглаашкынны эки эрттирер дээш, бүгү курлавырларны, болдунар аргаларны мобилизастаар, чем курлавырларын үргүлчүлээр, шөлдерден бүгү саванны болуп алыр онгарлар бар черлерге ону ажыктылап турган силостап алыр ужурлуг. Тес-Хем, Өвүр районнарга хыырыгыны белеткээри, ... тур бижиттинген тарда, мал чемин культураларны ажаап алырын үргүлчүлээр. Ыяш бүрүзүн чылып белеткээри, ол ажылга школачыларны, пенсионерлерни, көдээниң өске-даа чурттакчыларын хаара тудары эргежок чугула.

Ол бүгү хемчеглерни боттандырары СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң тодакылдазы көдээ ажыл-агый талазы-биле ол улуг программаны амыдыралга боттандырарынга ... үндезин болур.

П. ЛАВРИНЕНКО,
республиканың көдээ ажыл-агый министри.

«Сукпак» совхозтуң баазазынга тургускан ажыл-агыйлар аразының мал семиртир каттыжыышкыны чыл бүрүде бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Ылаңгыя бо чылын семиртилге шөлүнүң ажылчыннары ССРЭ Конституциязының бир чыл оюн, Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүн күш-ажылчы белектер-биле уткуур дээш социалистиг чарышты калбартпышаан, эки түңнелдерни чедип алган. Олар чылда 615 тонна немелде деңзи алыр планныг турган, тос айлар дургузунда ону 906 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Николай Дворецкийниң бригадазында семиртир азыралдың мастерлери Владимир Сарыглар, Иван Букатов олар хонукта баш бүрүзүнден 900 грамм немелде деңзини чедип ап турар.

ЧУРУКТА: солагай талазындан—бригадир Н. Г. Дворецкий, мал чемгеричилери В. Д. Сарыглар болгаш Н. П. Букатов; семиртир азырал шөлүнде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

КЕЛИР ЧЫЛДЫЫНДА

Тес-Хем районда «Чодураа» совхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазының коллективи онгу беш чылдың үшкү чылының баштайгы хүннеринден эгелээш-ле, шалыпчы аас-биле ажылдап келген. Бо чылын совхозтуң саанчылары бүдүрээр шиитпирлиг базымны кылган. Чылда сүт бүдүрериниң планы 234 тонна, а оос айлар дургузунда 213,7 тоннаны бүдүргеш, азы эрткен чылдың ол үезинде турганындан барык-ла 30 тонна көвүдээн. Немелде өзүлде 16 хуу болган. Саар бир инекке онаашкан чылда 1810 кг сүттү саап алырын планнаан. Херек кырында оос ай дургузунда бир инектен-не 1981 кг сүттү саап алган. Ол болза эрткен чылдың ол үезинде турганындан 565 кг хөй, азы немелде өзүлде 40,5 хуу болуп турар.

Хараал-тейжилер чылда 165 тонна сүт садар планын сентябрьда-ла 185 тонна кылдыр ажыр күүседиикен. Ферманың мурнакчы саанчылары боттарының беш чылдың үшкү чылынга алган ... социалистиг хүлээлгелерин сентябрьда ажыр күүсеткилээн. Чижээ, Оюмаа Баткар чылда бир инекке онаашкыр 2200 кг сүттү саап алырын хүлээнгеш, ону сентябрьда 2212 кг кылдыр күүсеткен. Сапаймаа Эртине инектен-не 1900 кг сүт саар хүлээнгенден 1426 кг кылдыр ажырган. Ук ферманың бо болгаш өске-даа саанчылары ам 1979 чылдың үлүүнге киириштир сүттү саап турар.

—Чыл төнчүзүнге чедир ам-даа он ажыг тонна сүттү пландан артыкка күрүнеге дужаарын бистиң Хараал-Тей ферманың саанчылары хүлээнген— деп, сүт-бараан ферманың бригадири коммунист Ч. Н. Баткар чугаалады.— Ол болза СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин күүседиринге оларның ... болур.

Ам ол ферманың сес саанчызы шыдатуу боттарында быжыглаан инек бүрүзүнден хүнүнүң-не 7—10 килограмм сүттү саап ап турар.

Чаңгыс чай дургузунда саар инек бүрүзүнге онаашкыр Хараал-тейжилер дег ол хире хөй сүттү саап алган болгаш сүт бүдүрерин шинээр шиитпирлиг көвүдеткен чаңгыс-даа ферма республиканың совхозтарында чок болгу турар. Хараал-Тей фермазы сүттү бүдүрериңге болгаш садарынга шынап-ла бурунааштыр кылган деп чугаалаза хөөрем болбас. Оларның чедиишкиннериниң чажыды чүдел? Чүнүң ачызы-биле ону чедип алганыл? Бирээде, ферманың бүрүн механизастаашкын. Бо чылдың эгезинде Хараал-Тей фермазынга 200 баш инек турар бүрүн механизастаан ... ажыглалга кииргени. Мурнунда чылдарда инекти холбиле саап турган болза, ам механиктиг саалданы ... берген. Ынчангаш саанчыларның күш-ажылы бедик бүдүрүкчүлүг апарган. Ийиде, инектерни ажаалда-тежээлдени экижиткен, чем рационун эртемге үндезилеп тургусканы, чайгы үеде одаралалдыгазын бүдүрүг чоруткан. Үште, саанчыларның күш-ажылын организастаарын экижиткен, оларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургускан, социалистиг чарышты калбарткан, материалдыг болгаш моральдыг идиг бээрин мергежилдиг ажыглаан. Бо бүгүнүң түңнелинде сүт бүдүрүлгези дыка көвүдээн. Хараал-тейжилер бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарлыын мадыг ынзы чедип ап турар.

Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүн — боттарының байырлалын Хараал-Тей фермазының ажыл-ишчилери төлептиг белек-биле уткуп турар.

ЧУРУКТА: ферманың мурнакчы саанчылары Оюмаа Баткар (солагай талазында) биле Сапаймаа Эртине.

П. РАСЕНИКТИН фотозу.

КУРЛАВЫРЛАРНЫ БҮРҮН АЖЫГЛААР

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленуму көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер талазы-биле канчаардаа аажок улуг сорулгаларны көдээниң ажыл-ишчилерниң мурнунга салган. «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң ажыл-ишчилери ТК-ның Пленумунуң тоогулуг шиитпирлерин ажыл-херектиг дайынчы программазы кылдыр чүүлдүзүнүп хүлээп алгаш, ону амыдыралга боттандырары-биле бедик көдүрлүүшкүннүг, тура-соруктуг ажылдап турар. Совхозтуң дирекциязы, парткому Пленумнуң доктаалын күүседири-биле моон соңгаар боттандырар чоруктар тодаргай хемчеглерин ажылдап кылган.

Онгу беш чылдың бирги чартында совхозтуң малчыннары, чер ажылдыглары кандыг көргүзүглерни чедип алганын Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының хүнүнде түңнеп көрбүшаан, моон соңгаар курлавырларны улам-на долузу-биле ажыглаары эргежок чугула.

Беш чылдың эрткен ийи чылында болгаш бо чылдың тос айларында совхоз шиитпирлиг-биле 2313 тонна сүттү бүдүрер турган, херек кырында оон 30 тоннаны ажырган. Ол-ла үеде сүттү күрүнеге садары 1920 тонна турган болза, оон 241 тоннаны база хөйнү дужааган. Сүттү бүдүрериңге болгаш садарынга элээн өзүлде чедип алдынган. Беш чылдың баштайгы чылында саап чаңгыс инекке онаашкыр чылда 1750 кг сүттү саап алырын пландап турган болза, а үшкү шалыпчы чылда бистиң саанчыларывыс 2910 кг сүттү саап алыр сорулганы салган ажылдап турар. Ону чедип алырының болдунар аргазы бисте бар. 1976 чылда төрүүр 100 инекке онаашкыр 57 бызаа мендиг алдынган болза, ам ол көргүзүг 64 болган.

Совхоз нарын дүктүг хойну өстүрүп, оон эвээш эвес орулганы ап турар. Онгу беш чылдың үшкү чылдарында совхозтуң хойжулары багай эвес ажылдаан. Оларның эрес-шудургу күш-ажылының ачызында күрүнениң үш чыл пландан 8,4 тонна дүктү ажыр сатаан. Бо чылын 100 хойга онаашкыр 89 хураганны мендиг доруктурган.

Мал ажылының талазы-биле бисте четпес чүве болза эътти бүдүрери база күрүнеге садары планнаттынганындан куду болуп турары. Чижээ, эрткен ийи чылда ажыл-агый 960 тонна эътти бүдүрер планынга 331 тоннаны чедирбейн барган. Ол-ла чылдарда күрүнеге 890 тонна эът садар ужурлуг турган, 100 тонна өрелиг арткан. Бо талазы-биле совхозтуң специалистери чогуур анализти кылып, херек кырында байдалды өөренип көрген. Эът бүдүрериниң көвүдээринде ажыглаттынмайн турар курлавырларны илереткен. Ол кандыг курлавырларыл? Моон мурнунда чылдарда совхозка мал семиртир азыраар түскай шөл чок турган. Садар малды колдуунда-ла семиртир азырал чокка, арган деңзилигелигде дужаап келген. Ооң уламындан эът бүдүрери көвүдевейн, планныг онаалдалар күүсеттинмейн турган. Хойну семиртир азыраар шөлдү бо чылын ажыглалга кирген. Ам ол шөлде 1900 баш хойну семиртир азырап турар. Оларның 1200-үн күрүнеге садар. Бир эвес семиртир азырал чокта күрүнеге садар бир хойнуң ортумак дириг деңзизи 1976 чылда 42 кг, 1977 чылда 46,5 кг турган болза, ам 54 кг чедип турар. Чижээ, Павел Дмитриевич Шведовтуң семиртир азыралга ажаап турган муң баш хоюнуң тос бүрүзүнүң дужаалда деңзизи 54 кг болган. Семиртир азырал шөлү эът бүдүрүлгезин көвүдедириниң улуг курлавыры дээрзин оон тодаргай-дыр.

Совхозта мыйыстыг бода мал семиртир азыраар шөл амдызында туттунмаан. Ооң уламындан күрүнеге дужаап малдың ортумак дириг деңзизи 366 кг-дан ашпайн турар. Куду деңзилиг мал дужаарының ажык чогуун барымдаалааш, бо чылын шарыжыктарны семиртир азыралдыры-биле районнар аразының «Сукпак» совхозта семиртилге шөлүнче чоруткан бис. Совхоз 270 баш шарыжыкты кайызын-даа 150 кг дириг деңзилиг кылдыр бодунга өстүргеш, «Сукпак» совхозка дужааган. Оларны ынаа баш бүрүзүн 400 кг-дан өру дириг деңзилиг кылдыр семиртир азыраааш, „күрүнеге дужаар. Бис «Сукпакка» чүгле мал чеми бээр бис. Ол чоруң бисте ажыктыг. Дужаар малдың деңзизи аар болганда, эът планын күүседиринге дөгүмнүг, мал бажыңга хорамча улуг эвес болур. Ам-даа 200 баш шарыжыктарны «Сукпакка» хүлээдип бээри-биле белеткеп алган бис. Бо база-ла эът бүдүрериң көвүдедириниң курлавыры-дыр.

Эът бүдүрериниң үстүнде айыткан курлавырларын ажыглалга киирткениниң түңнелинде, байдал өскерилген. Чижээ, бо чылдың тос айларында 348 тонна эътти күрүнеге дужаар турган, сентябрьның бирге чедир 306 тоннаны дужааган. Чыл төнчүзүнге чедир планны ажыр күүседир болурунуң болдунар аргазы бар апарган.

Онгу беш чылдың баштайгы чылында совхозка мал ажылы 126 муң рубль карыылыг болган, а 1977 чылда 81 муң рубль карылганы пландаан турда-ла, 92 муң рубль ... арыг орулганы берген. Ону база-ла мал ажылында ажыглаттынмайн турар курлавырларны илередип, оларны ажыглааның ачызы-биле чедип алган.

Чер ажылын ап көөр болза онгу беш чылдың баштайгы ийи чылында 24 муң тонна ажыг тарааны бүдүрер турган, ында 2400 тоннаны чедирбейн барган. Эрткен ийи чылда күрүнеге 7600 тонна тарааны садар планын совхоз 10,392 тонна кылдыр боттандырган. Бо чылын кандаашкын болган ужурунда тарааның дүжүдү чер албаан. Үнген бүгү тарааны чогуур үезинде чыдыриг чок ажаап алган болгаш ажыл-агый үрезин-биле бүрүн хандыттынган. Чер ажылы 1976 чылда 642 муң рубль, а эрткен чылын—246 муң рубль орулга берген. Ынчалза-даа ажыглаттынмайн турар курлавырлар бар. Ол дээрге чер ажылының культуразын бедидери, органиктиг болгаш минералдыг чемишчиглиглерни чеп ажыглаары, бок үнүштер-биле база хоралакчылар-биле демиселди күштелдирери, суггатты чогумчалыг чорудары, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаары болгаш өске-даа чүүлдер-дир.

Совхозтуң ишчилери Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүн чедиишкиннерлиг уткуп турар. Чай кандаашкынныг болгаза, ниитиниң малынга чем баазазын тургузарынче малчыннар, механизаторлар улуг кичээнгейни салып, күжениишкинниг ажылдаан. Эки шынарлыг чемнер болур витаминниг сиген далганын бүдүрерин, саванны силостаарын организастыг чорудкан. Чемниң ол хевирлериниң арбын курлавырын тургусканы. Амгы үеде кышка белеткелди хынамчалыг чорудуп турар.

Көдээ ишчилерниң профессионал байырлалының хүнүнде мурнакчыларны адаар ужурлуг бис. Бызаа ажаакчылары Нина Грудинина, Татьяна Пелмашкина олар баш бүрүзүнден хонукта 650-700 грамм немелде деңзини чедип ап турар. Хойжулар Тулуш Маадыр-оол, Николай Виноградов, Иван Сафонов бир хойга онаашкыр 4,2—4,4 кг. дүктү алган. Сес айлар дургузунда саанчы Оюн Алдын-кыс бодунга быжыглаан 41 баш саар инектен ниитизи-биле 59 тонна ажыг сүттү саап, хүлээлгезин күүсеткен. Татьяна Саая 42 инектен 48 тонна, Оюн Татуя 41 инектен—48 тонна сүттү саггап. Бисте ындыг мурнакчылар хөй.

О. ЧҮЕВА.
«Революцияның чалбыыжы» совхозтуң директору, ТССР-ниң Дээди Совединиң депутады.

ҮҮЛЕ БҮТКЕН

Бистиң чыл бүрүде демдеглеп турар байырлалывыс — Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының хүнү бо чылын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл болганы-биле дакпырлажып, онзагай болуп эртип турар. Кандыг-даа байырлалды бистер күш-ажылчы белектерлиг уткуур чаңчылдыг бис.

Мен Бижиктиг-Хаяның № 2 сүт-бараан фермазынга саанчылап ажылдаан, ам 10 чылдың күрүүн демдеглеедим. Бо үениң иштинде ажыл-ишчимге мактадып, багай эвес дыртип келдим. Мээң күш-ажылымны эш-өөрүм, коллективим үнелеп, мени Коммунистиг партияның хуралдаанынге киирип, Барыын-Хемчик районнуң Совединиң депутадынга база соңгаан. Оларның бо улуг идегелин шыдаар шоомбиле шынзыдып чорууп мен.

Бо чылгы байырлалдарны мен күш-ажылчы белектерлиг уткуп тур мен. Быжыглаан инек бүрүзүнден 2000 литр сүттү саарын хүлээнгеш, 9 айлар иштинде бир инектен-не 1650 литр сүттү саадым. Бистиң ферма эрткен айларда күрүнеге сүт садар планын база күүсеткен. Бирги чартык чылда фермавыс районнуң фермаларының аразында социалистиг чарышка тиилекчи болгаш, СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чедип алган.

Мээң-биле кады ажылдап турар саанчыларны, кадарчыларны, бызаа ажаакчыларын бо байырлал таварыштыр демдеглээри өөрүнчүг. Саанчылар Сарыглар Касынбай, Куулар Долзар, Зинаида Херптек, бызаа ажаакчызы Сарыглар Күзел, инек кадарчызы Хвостов Сарыглар оларны чоргаарал-биле адап болур.

Ам фермавыс кыштаглаашкынга белеткелди чорудуп турар. Бо чылын бистиң салбыр мал чеми белеткээр планын ажыр күүсеткен. Мен хууда 8 тонна сигенни кезип белеткедим.

Бо чылгы байырлалды мен республиканың мурнакчы ажыл-ишчилери-биле кады Төрээн чурттуустуң хаадыралыг улуг хоорайларын көөрү-биле байырлал поездизинге эртирер мен. Көрүп, билип алганым солун чүүлдерни чанып келгеш, коллективимге чугаалап бээр мен.

С. КҮЖҮГЕТ.
«Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая сүт-бараан фермазының саанчызы.

МАЛЧЫННАРНЫҢ ҮЛҮҮ

1978 чылдың планын доллур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты калбартырының база бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш демиселди күштелдиреринин дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагыгзы-биле таныжып көргеш, «Коммунизмниң херели» совхозтуң малчыннары онгу беш чылдың үшкү шалыпчы чылында бедиткен социалистиг хүлээлгелерин алган. СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер дугайында шиитпирлери совхозтуң ажыл-ишчилерин улам-на сорук киирген. Бо хүннерде ниитиниң малынга чем белеткээриниң планын күүседир, кыштаглаашкынга ыяк белеткенир дээш олар улуг күжениишкин-биле ажылдап турар.

ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганындан бээр бир чыл болган оюн база Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүн бистиң совхозтуң малчыннары багай эвес көргүзүглер-биле уткуп турар. Ону бадыткаары-биле чамдык сан-түңнерни маңаа киирип көрейн. Бо чылдың тос айларының дургузунда совхоз 1750 центнер эътти күрүнеге садар турган, херек кырында 1898 центнерни дужаап, план-онаалданы 108,5 хуу күүсеткен. Тос айларда 2920 центнер сүттү күрүнеге садар план-онаалданы 3624 центнер кылдыр, 124,1 хуу күүсеткен. Онгу беш чылдың үшкү чылында 780 центнер дүктү күрүнеге садар турган, 892 центнер кылдыр, 114,4 хууга боттандырган. Дүк талазы-биле планны совхоз онгу беш чылдың эгезинден бээр доктаамал ажыр күүседип келгени демдеглээри чугула. Бистиң совхозувус колдуунда-ла хой ажылдыг. Экономиканың кол адыры хой ажылы болуп, орулганы чүгле ол берип турар. Ынчангаш хойнуң баш санын өстүрериңге, продуктуулуун бедидериңге, үнелезин экижидериңге улуг кичээнгейни салып турар бис. Бо кол адырны хөгжүдериниң талазы-биле совхозтуң көргүзүглери ам 1980 чылдың деңнелинде четкен. Хойнуң баш саны 21 муң турганындан 36 муң чедир өскен. Бир хойдан кыргып алыр дүк онгу беш чылдың эгезинден бээр 600 грамма немей өскен ам хой бүрүзүнден 2,6 кг дүктү кыргып ап турар. Хойнуң дужаалда деңзизи 36,3 кг турганындан 49,5 кг чедир улгаткан. Чем баазазын экижиткениниң, малды семиртир азыраарының үлегиүр аргазын нийтээткениниң ачызы-биле ону чедип алган. СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер дугайында шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле малдың баш саның өстүрериниң, ооң продуктулуун бедидериниң тодаргай хемчеглерин совхозтуң ажыл-ишчилери тодаргайлаан.

Мурнакчы хойжулар Оюн Бады төрүүр 100 хойга онаашкыр 99 хураганны, хой бүрүзүнден 2,5 кг дүктү, Куулар Даржаа 98 хураганны, 3,38 кг дүктү, Түлүш Баранов 90 хураганны ап, чарышка мурнап турар. Саанчылардан Моңгуш Кара-кыс бо чылдың сес айларында бир инекке онаашкыр 1552 кг, Оюн Суван 1538 кг сүттү саап алганнар. Бистиң ишчилеривис боттарының байырлалын демдеглеп кишаан, моон соңгаар улам-на күжениишкинниг ажылдаар, көдээниң ажыл-ишчилериниң дугайында партияның болгаш чазактың ада сагыш салышкынынга төлептиг ажыл-иши-биле харыылаар дээш сорук киириишкинниг ажылдап турарлар. Малчыннар ам күстүң чымыштыг иштинге хаара туттунган. Кыштаглаашкынга ыяк белеткенири-биле оен-кыштагларны септеп, мал чемин ам-даа курлавырлап, ону турлаг-хонаштарже дамыдып чедирип турар.

В. МОНГУШ.
«Коммунизмниң херели» совхозтуң кол зоотехниги.

БОЛДУНАР БҮГҮ ЧҮҮЛДЕРНИ КЫЛЫР

«Октябрь 30 чылы» совхозтуң ажыл-ишчилери СЭКП Тес Комитединиң июль Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш сорук киириишкинниг ажылдап турар.

Мал чеми белеткелиниң чугула кампаниязы бедик темпилиг, организастыг чоруттунган. Совхоз 1723 тонна сигенни белеткеп, планын 100,1 хуу күүсеткен. Оон иштинде 930 тонна сигенни пресстээн. Кыштагларже 1220 ажыг тоннаны сөөртүп чедирген. 64 тонна саванны белеткеп, кыштагларда салааттаан. Бо чылын совхоз 447 гектарга силос культураларын тараан, оон 1030 тонна силос массазы алдынган.

Бодувустуң иштики курлавырларывысты ажыглап турарывыстан ангыда Ак-Чыраада ... силос ... белеткээр болгаш Алтай крайдан саван белуп пресстээр механизастаан звенолар тургускан. Ак-Чыраада Чылбак-оол Моңгушка удурткан звено эң кызымак ажылдап турар. Ол звено 300 тонна мал чеми белеткээрин хүлээнгеш, бо хүннерге чедир 650 ажыг тоннаны белеткеп, ажылын ам-даа уламчылап турар. Алтайда саван белуп пресстеп турар Шагдыр-оол Ооржактың удурткан звенозу 500 ажыг тонна саванны пресстээн.

Будук-бүрү белеткелиниң планын совхоз 126 хуу күүседип, кыштагларда 136 тоннаны чедирген.

Бистиң совхозтуң ажыл-ишчилери көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының байырлалын багай эвес көргүзүглерлиг уткуп турар.

А. ХОВАЛЫГ.

СОВЕТТЕР — МАЛ ЧЕМИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИНГЕ

Өвүр район сентябрьның үшкү он хонуунда мал чемнерниң белеткелинге 97 хуу немелде өзүлдени чедип алган, мурнуу зона районнарының социалистиг чарыжының бирги черин алган. СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу болгаш 200 рубль-биле шаңнаткан. Бо чүүлдү аңаа хамаарыштыр парладывыс.

СЭКП Төп Комитединиң июль (1978 ч.) Пленуму мал ажылын улам шапыктаар хөгжүдерниң талазы-биле улуг сорулгаларны салган. Советтер, оон күүсекчи комитеттери, оларның тургузуп турары түскээжиттынган эргелел органнары малдың баш санын көвүдедип, оон продуктулуг чорууп бүгү талазы-биле бедидип, аңаа үндезилээш, ол адырны бүдүрүлге үндезинге чоокшуладып, оон ажыктыг бедидеринче кол кичээнгейни угландырып ажылдаар ужурлуг.

Мал ажылының продуктулуун бедидери дээрге-ле аңаа быжыг чем баазазын тургузарын хандырары болур. Өвүр районнуң бо чылын ниитиниң малынга 10 муң тонна бодуң мал чеми—сигенни белеткээр болгаш 650 тонна сенажты салыр планныг. 1978 чылдың октябрь 2-ге чедир ниитиниң малынга 10498 тонна сигенни белеткеп ап, планын 105 хуу, 510 тонна сенажты салгаш, планын 113 хуу күүсеткен. Ам бо хүннерде мал чеминиң белеткелин уламчылап турар.

Районнуң ажыл-ишчилери мал чеминиң белеткелинче органнызастыг кирген. Бо чылын ажыл-агыйларның боттарының девискээрлеринде үнген сигенниң дүжүдү эвээш болганы-биле районнуң Ак-Чыраа болгаш Сарыг-Хөл девискээрлеринден сиген кезерин колдазын эгелээн. Бо ажылдарга районнуң 4 ажыл-агыйларындан 5 механизастаттынган бригадалар, 12 звенолар чарлып алгаш ажылдап, малга четчир санныг, бедик шынарлыг чемни чогуур үезинде белеткеп алыр дээш аразында социалистиг чарыштарны калбартып, карак кызыл ажылдааннар. Оон түңнелинде ол бригадалар, Ак-Чыраа, Сарыг-Хөл девискээрлеринге 8360 тонна сигенни белеткээн, оон иштинден 7720 тонна сигенни өөретеп шараан.

Мал чеми белеткээринге агаар-бойдустуң берге байдалы тураа-даа, ону ажып эртер, районнуң мурнунда тургустунган сорулгаларны күүседир, ол ажылче чонуң күжүн мобилизастаар дээш районнуң чер-чер Советтери партия организацияларының удурткулгазы-биле тодаргай ажылдарны чорутканнар. Бо ажылдарже район болгаш кожээ Советтерниң депутаттарының активтериниң күжүн киирген. Район болгаш кожээ Советтерниң күүсекчи комитеттери мал чеминиң белеткелиниң үезинде ол ажылды хүн айтырыгларынга үргүлчү киирип, ажылдың темпизинче, шынарынче болгаш мал чеминиң белеткелинде ажылдап турарларның амыдырал-чурттаалгазынче болгаш культурлуг негелделеринче хүн бүрү кичээнгей салып келген.

Сигенчилер ортузунга социалистиг чарышты дээштиг органнызастаар, ажылдың бүдүрүкчүлүүн, шынарын бедидер дээш оон түңнелдерин айның 10 хонук бүрүзүнде-ле үндүрүп келген. Эң мурнакчы ажылдап турар звеноларга шилчиир вымпелдерни ажыл-агыйлар айы-биле тургузуп, мурнакчы ажылчыннарга материалдыг шаңналдарны тывыскан келген. Ажыл-агыйлар ады-биле социалистиг чарыштың негелделерин ажылдап кылгаш, ай санында 10 хонуктап түңнелдерни үндүрүп, СЭКП райкомунуң болгаш улус депутаттарының район Советиниң күүскомунуң шилчиир Кызыл тугун 50 рубль шаңналы-биле кады тывыскан турар.

Массалыг мал чеми белеткээшкининиң үезинде СЭКП райкомунуң бюрозунуң болгаш район Советиниң күүсекчи комитединиң кежигүннери болгаш килдистериниң эргелекчилери сигенчилерге тускай графиктиг өзугаар барып ажылдап турарларның ортузунга партияның болгаш чазактың мал ажылдакчыларының мурнунга салган сорулгаларының талазы-биле таныштыра ажылын чорудуп келген. Ылаңгыя СЭКП Төп Комитединиң июль (1978 ч.) Пленумунуң материалдарын сигенчилер ортузунга таныштырып турганының үезинде ол Пленумнуң материалдарынга харыы кылдыр механизаторлар немелде хүлээлгелерни ап, кызымак ажылдап келген.

Районнуң «Торгалыг» совхозунуң девискээринде ажылдап турар Торгалыг болгаш Чаа-Суур кожээ Советтериниң күүскомнары (даргалары А. Балдыргы, С. Седен) ажылдың багай эвес органнызастап, кызымак ажылдааныың түңнелинде ол совхоз октябрь 2-ге чедир 3532 тонна сигенни белеткеп, планын 171,2 хуу, 510 тонна сенаж салып, планын 133 хуу, 125 тонна будук-бүрүнү белеткээш, планын 125 хуу күүсеткен. Бо ажылга саглыжылар база-ла багай эвес түңнелдерни чедип ап, 2120 тонна сигенни белеткээш, планын 282 хуу күүсеткеннер.

Районнуң Советтери мал чеминиң белеткелин күштелдирери-биле чүгле механизастаттынган бригадалар ортузунга ажылдарны чорудуп турган эвес, ол ажылды бүгү малчыннар ортузунга, ол ышкаш район болгаш кожээ суурлар төптеринде ажылдап турар ажылчын, албан-хаакчылар ортузунга органнызастап келген. Малчыннарның күжү-биле 800 тонна сиген белеткээр даалганы берген турда, ону 1317 тоннага күүседирин кожээ Советтер органнызастааннар. Суурларда чурттап турарларның күжү-биле шефтээшкиннерни ажыл-агыйларга органнызастааныңдан 442 тонна сиген белеткеттинген. Бо ажылга, ылаңгыя Хандагайты кожээ Совет багай эвес киржип, ажылчын, албан-хаакчыларны бо ажылче эки органнызастаан.

Звеноларда болгаш бригадаларда мал чеми белеткеп турарларның ортузунга, район болгаш кожээ Советтер депутаттар бөлүктерин, постуларын органнызастап, ол-ла черлерге комсомолчу прожекторлар, улусчу контроль постуларны ажылдап келген.

Чамдык кылдыныш турар ажылдар-биле чергелештир чедир кылдынмаан чүүлдер, органнызас чок чорукларны болдурар бээр таварылгалар бар. Ылаңгыя сигенчилер ортузунга кино, концерттерни тургустунган графиктер өзугаар көргүспейн баар таварылгалар турда, ону кожээ Советтерниң талазындан контрольга албайн турган, а ол болза Советтерниң боттарының кол ажылы болур.

Мал чеминиң белеткелинге «Ак-Чыраа» совхоз кошкак белеткелдиг болгаш органнызас чок кирген турда Чаа-Суур кожээ Совет чогуур үезинде хемчеглер албааны-биле ол совхоз октябрь 2-ге чедир 2670 тонна сигенни белеткээш, берген планын 54,8 хуу күүседип турар.

Районнуң кожээ ажыл-агыйажылдакчыларының мурнунда ам-даа улуг сорулгалар туруп турар. Сиген белеткелин ам-даа уламчылаар болгаш ону 11 муң тоннадан эвээш эвес кылдыр белеткээш, ниитиниң малынга кышкы үеде хырыының белеткелин база улам ылап ажылдаар. «Кожээ болгаш район Советтериниң ам кол сорулгазы болза, кышкы үеде мал чеми белеткеп ажылдаар механизаторларының чурттаарынга болгаш ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны хандырары болур. Амгы үениң соңгаарлаттынмайн турар бир чугула сорулгазы болза, Ак-Чыраа болгаш Сарыг-Хөл девискээрлеринде белеткеттинген 6,5 муң тонна хире сигенни ам-даа ажыл-агыйларга чедирери болур. Ол сигенниң чүгле 16-ла хире хуузу ажыл-агыйларже сөөртүнген. Белеткеттинген мал чемин чогуур үезинде кыштагларга чедирери, оларның ажаалда-кадагалалын, чарыгдаларын контролдаары Советтерниң дорт хүлээлгези. Бо хемчеглер база 1978—1979 чылдарда мал кыштаглаашкынының чедиишкинниг эрттирериниң бир чугула магадылалы болур.

А. СЕМИС-ООЛ.
Өвүр район Советиниң күүсекчи комитединиң даргазы.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ
СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

ӨӨРҮШКҮЛҮГ БАЙЫРЛАЛ

Берлинниң күскү өңү—кызыл.
ГДР-ниң найысылалының скверлерин, садтарын болгаш парктарын каастаан он-он муң хрызантемнер чечектели берген, бодунуң улуг байырлалын немец улустуң уткуп турар лозуңнары болгаш плакаттары база «чечектели» берген. Оларның чанында чурттуң амыдыралынга чоокта чаа болган шылгарангай болуушкунунуң дугайын чугаалап турар чараш чуруктар болгаш лозуңнар база бар. Ол чурт ам-даа ону сонуургавышаан—республиканың 29 чыл оюнун бүдүүзүнде ГДР-ниң баштайгы космонавтызы коммунист Зигмунд Йен совет космос корабльинге каттышкан экипажтың ужудуушкунунга киришкен. Ол ужудуушкун ССРЭ болгаш ГДР-ниң улустарының бот-боттарының харылзаалыының алдарлыг чыл бижидилгезинге чаа демдек болу берген. Оон ужур-дузазын үнелеп көрүп тура СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев болгаш ГСЧП ТК-ның Чиигине секретары, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы эш Эрих Хонеккер мынча деп онзалап демдеглээннер: «„экономиктиг, угаан-бодал" болгаш политиктиг амыдыралдың бүгү талаларынга, социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкунунуң сорулгаларын шиитпирлээринге сырый база үре-түңнелдиг кады ажылдажылганы чорудуп турар Совет Эвилелиниң болгаш Герман Демократтыг Республиканың улустарының аразында найыралдың улуг күжүн ол ужудуушкун чайынналчаа-биле көргүскен».

Бодуун болгаш чиик эвес, ынчалза-даа алдарлыг болгаш чайынналчак оруктуу эрткеш, ГДР-ниң ажылчы чоннары бодунуң социалистиг Төрээн чуртун дээн дүрүм өзугаар чоргаарал-биле байырлааны уткуп турар. Бо чылын ол байырлал ам болур 30 чыл юбилейге бүгү-улустуң белеткелин ышкаш эрткен. Амгы үеде ГДР делегейниң индустриалдыг он улуг күрүнелериниң санында кирип турар. Социалистиг тургузуушкунунуң үезинде чурттуң национал орулгазы 6,9 катап өскен, оон 60 хуузун үлетпүр берип турар. 1936 чылда бүгү эрги Германияга бүдүрүп турган үлетпүр продукциязындан ийи катап хөйнү 1976 чылда-ла республиканга бүдүрүп берген. А ГДР-ниң чурттакчы чону дөрт катап эвээш болгай.

Үлетпүрден кожээ ажыл-агый база хожудаваан турар. Оон ажыктыы чайгылыш чокка өзүп турар. Бир эвес 1950 чылда кожээ ажыл-агыйга ажылдап турган чаңгыс кижи 5—6 кижиниң аъш-чем-биле хандырып турган болза, ам ол алды катап улгаткан. Чүнүң күзели-биле ону чедип алганыл? Механизацияның, химизацияның болгаш мурнакчы агротехниканың ачызында (чижээ, тараа культураларын ажаарын долузу-биле, картофельдиң 96 хуузун комбайннар-биле ажаап турар) ол чедип алдынган.

Чурттуң экономиказының чедиишкинниг хөгжүлдези, национал орулганың өзүлдезиниң бедик темпилери ГСЧП-ниң VIII съездинге тодаланыттынган болгаш партияның IX съездинге бадыткаан кол сорулганы—улустуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин бедидерин чайгылыш чокка боттандырып чорударынга арганы берип турар. Үүрмектен садар өртектерниң өскерилбес деңнелдери туруп турда ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның күш-ажылчы орулгалары 1949 чылдан бээр үш ажыг катап өскенин чугаалаарга-ла четчир.

«Экономиктиг Дузаламчылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттарның социалистиг экономиктиг интеграциязы болза Герман Демократтыг Республиканың доктаамал экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң шиитпирлиг негелделериниң бирээзи болур» деп, ГСЧП-ниң Программазында айыткан. 1950 чылда ЭДЧ-ге кирген ГДР-ниң социалистиг экономиказының тургустунуп келириниң чугула факторларының бирээзи болган. Амгы үеде республиканың даштыкы садыының үштүң ийи кезии ЭДЧ кежигүннери чурттарның үлүүнге хамааржыр. ССРЭ-ниң садыглажып турар эң кол чурту ГДР боор турары ышкаш, ГДР-ниң дашкыы садыында Совет Эвилели бирги черни ээлеп турар.

Партияларның, күрүнелерниң болгаш бистиң ийи чурттарывыстың улустарының аразында акы-дуңмалышкы харылзаалар 1975 чылдың октябрь 7-де ат салган ССРЭ биле ГДР-ниң аразында найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугаарында чаа Керээде илереттинген. Ол харылзааларны ханыладырынга болгаш калбартырынга эштер Л. И. Брежневтиң болгаш Эрих Хонеккерниң доктаамал ужуражылгаларының кончуг чугула ужур-дузазы. Чижээ, бо чылын Крымга болган сөөлгү ужуражылганың үезинде олар 1990 чылга чедир үениң иштинде ССРЭ биле ГДР-ниң аразында бүдүрүлгениң специализастаарын болгаш кооперастаарын хөгжүдериниң Программазын ажылдап кылырын дүргедедириниң дугайын дугуржуп алганнар. Амгы үеде улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларын хаара туткан ийи таланың бир чүс ажыг дугуржулгалары бар.

ГСЧП ТК-ның VIII (1978 чыл) пленумунга эш Э. Хонеккер мынча деп чугаалаан: «Бис хөй чүүлдү чедип алган бис, ынчалза-даа бис ам-даа хөйнү кылыр ужурлуг бис... Сандыраңгай социалистиг ниитилелди тургузары улус ажыл-агыйының доктаамал, дүрген өзүлдезин негеп турар болгаш ону кылырынга перспективалыг байдалдарны хандырган турар ужурлуг». ГДР-ниң улуу бодунуң мурнунда туруп турар сорулгаларының улуун болгаш чугулазын билип, коммунизмче орукту тургузуп, улуг кедергейшкин-биле ажылдап турар.

А. СИДОРОВ,
(ПМА).

ГДР-ниң номнарының делгелгези

Герман Демократтыг Республиканың тургустунганындан бээр 29 чыл оюн колбаштыр ол акы-дуңма чурттуң номнарының чайгылчаан декадазы эгелээн. Ол декада Москвада ангыда, Россия Федерацияның чамдык хоорайларынга, эвилелдешкен чамдык республикаларның найысылалдарынга эртер.

Декаданың байырлалдыг ажыдыышкыны октябрь 5-те даштыкы литератураның Бүгү-эвилел күрүне библиотеказынга болган. «ГДР-ниң полиграфиязының уран аргазы» деп каасталгалыг ном делгелгези мында кылган. Делгелгеде—Лейпцигке чыл бүрү болур конкурстуң шаңналдарын алган дөрт чүс үндүрүглер.

ГДР-ниң авторларының номнары бистиң чурттуста калбак сурагжаан. Чүгле сөөлгү 15 чылда безин оларның номнарын ССРЭ-ге ниити тиражы бежен миллион экземпляр ажыг кылдыр дыка чөй дылдарга парлап үндүрген. Оларның аразында ниитилел-политиктиг, социал-экономиктиг, уран-чечен чогаал литературазы, эртемниң болгаш техниканың, кожээ ажыл-агыйның болгаш калык каңгалалының янзы-бүрү адырларының талазы-биле номнар калбак делгеттинген.

(СЭТА).

ТАЙБЫҢНЫҢ БҮГҮ ДЕЛЕГЕЙ ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ КЫЙГЫРЫЫ

ХЕЛЬСИНКИ. Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели медеглел парлап үндүрген. Ядролуг чепсектиң чаа хевирлерин, оон аразында нейтроннуг бомбаны тургузар «сорулга-биле эртемниглер» болгаш дүрүжүлге-конструктор ажылдарының программаларын акшаландырарынга 3 миллиард долларны дезевилеп бээр дугайын АКШ-тың сенадының чоокта чаагы шиитпирин ол медеглелде шыңгыы буруу шапкан.

Ол шиитпир болза арватаныг чаа чепсекти тургузарынга чер болганда калбарып турар удурланыышкынының хереглелин, боо-чепсекти идере бүдүрерин соксадыр болгаш массалыг узуткаашкынның боо-чепсээниң бүгү хевирлерин хоруур дугайында «Стокгольмнуң чаа кыйгырыында» эске чүүлдер-биле кады көдүрүлген болгаш 700 миллион ажыг кижиниң деткээни негелдени хереглээни ол-дур.

Ол шиитпир болза дүшкүүрлуг чоруктуң чавырлыышкынының таарымчалыг түңнелдерин чүү-даа эвес болдурар болгаш боо-чепсекти эндере бүдүрерин улам калбартырының оруу-биле бээр дээр АКШ-тың шериг-үлетпүр комплекизиниң бодалын илередип турар-дыр деп медеглелде онзалап демдеглээн.

Каттышкан Штаттарның ол үүлгедиглерин буруу шаважыынче болгаш боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр, чепсегленишкинниң дужээр дээш кампанияны үргүлчүлээринче тайбыңга ынакчылыг бүгү күштерни Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели кыйгырган.

(СЭТА).

Перу коммунистерниң юбилейи

ЛИМА. (СЭТА-ның корр). Бодунуң дайынчы авангарды болур Перунуң Коммунистиг партиязының (ПКП-ның) 50 чыл юбилейин Перунуң ажылчы чоннары чурттуң эң улуг хоорайларынга массалыг митингилер болгаш байырлыг хуралдар-биле демдеглеп эртирип турар. Маркс-Энгельс-Ленинниң, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының идеяларынга ниикантырган Хосе Карлос Мариатеги 1928 чылдың октябрь 7-де бодунуң чуртунуң бүрүн хостаары дээш, социализм дээш демиселдиң коммунистиг отрядын үндезилеп тургускан. Ол үеден бээр марксизм-ленинизмниң Перунуң боттут байдалдарынга таарыштыр коммунистер ажыглап келгеннер деп, СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседага ПКП ТК-ның Чиигине секретары Хорхе дель Прадо чугаалаан.

Бо чыл Компартия онза политиктиг ужур-дузалыг болган деп, Х. дель Прадо уламчылаан. Бодунуң 50 чылдыг төөгүзүнүң дүргузунда Перунуң коммунистерни Тургузукчу ассамблеяның соңгулдаларынга албан ёзу-биле эң-не баштай киириштирген. Ол Ассамблеяга республиканың конституциязын ажылдап кылырын болгаш хүлээп алырын даскап.

Ол чорук улустуң калбак массаларында ПКП-ның аттарының өскенин херечилеп турар. Реакциялыг бөлүктерниң калчаалыг, өжээнниг ажыл-чорудулгазы турбуже, соңгулдаларга Компартия чедиишкинниг болган. Ам оон алдың депутаттары дешпилгелиг өске төлээлекчилер-биле кады Тургузукчу ассамблеяда чөптүг, өзүлүг демократтыг конституция дээш демисежип турар. Күрүне херектерин шиитпирлээринге профэвилел болгаш хөй-нииттиг органнызацияларының киржири, ажылдаар эргени магадылаары, аграр реформа үезинде тараачыннарга дамчыдып берген черни оларга бынгылаары, антиимпериалистиг болгаш антиолигархиялыг чаартылгаларны хоойлужудары болгаш оларны ханыладырын хандырары республиканың үндезин хоойлузунга нерлүгүн турары дээш олар демисежип турар.

Бодунуң юбилейин Перунуң коммунистери чаңгыс эптиң өзүзү-биле уткуп, дешпилгелиг чаартылгаларны идепкейлии-биле деткиириче улустуң калбак массаларын мөөңнээринче чүткүп турар деп, ПКП ТК-ның Чиигине секретары онзалап демдеглээн.

В. ШУИН.

Францияның хөй районнарында ажылдаар эргени камгалаан ажылчы чоннарның күчүлүг хөделиишкиннери болгулаан.

Лотарингияда «Сассилор-Соллак» концернниң массалыг ажылдан үндүртүрү кыжанып турар чээрби беш муң металлургтары удурланыышкынның чыскаалын чорүткан. Ажылчын аңгыга хамаарыштыр ужур-дүрүм чок чорукту соксадырын олар негээн.

ЧУРУКТА: металлургтарның чыскаалының үезинде.

Франс-Пресс—СЭТА-ның телефотозу.

Фоторепортаж

ХУУСАА БЕТИНДЕ

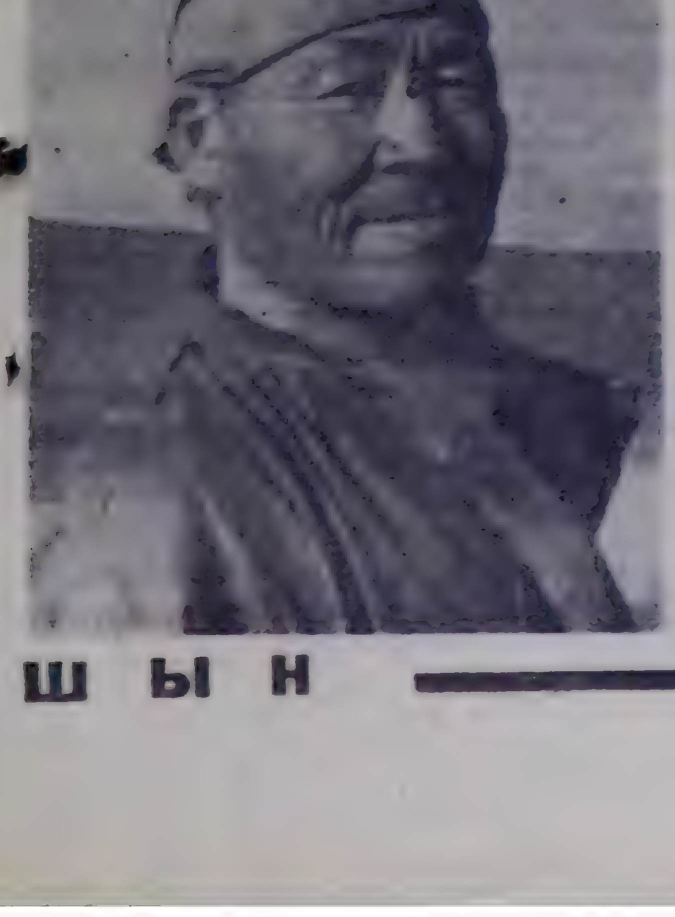

Ыраккы Тере-Хөл сельпозунуң балыкчылар бригадазы чылдың эгезинде чаа бедиткен социалистиг хүлээлгени ап, онгу беш чылдың үшкү чылының планын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнда күүседир деп планнаан турган. Балыкчылар сөглээн сөзүнге ээ болуп, чылда 20 тонна балык тудар хүлээлгезин хуусаа бетинде күүседип, октябрьның 5-те 21 тонна балыкты күрүнеге дужааган.

Сельпонуң балыкчылар бригадазында чеди-ле кижи ажылдап турар. Оларның хөй кезии бедик арга-дуржулгалыг хоочун ажылдакчылар. Ындыгларның бирээзинге Ленинчи юбилей медалының эдилекчизи Сергей Дамдын (ортузунда чурукта) хамааржыр. Ол бо коллективке ам он сес чыл ажыг ажылдап келген. Бедик дуржулгалыг балыкчы 1978 чылда 4 тонна балык тудар деп алган социалистиг хүлээлгезин сентябрьның 25-те күүсеткен. Чылдың төнчүзүнге чедир ам-даа бир тонна ажыг балыкты тудары ол хүлээнген.

Балыкчылар бригадазының бригадири коммунист Седип Шимит (үстүнде чурукта) бо коллективте 1965 чылдан бээр ажылдап турар. Ол бодунуң хуузунда алган социалистиг хүлээлгезин бир-ле дугаарында күүсеткеш, немелде социалистиг хүлээлгени алган ажылдап турар.

«Тере-Хөл» колхоз (ам совхоз) тургустунганындан эгелээш ажылдап турар Сергей Мунзук (адаанда чурукта) бүдүрүлгениң мурнакчыларының бирээзи. Ол 1952 чылдан бээр балыкчылар бригадазынга ажылдап келген. Ынчангаш ол үр чылдарда чедип алган бедик арга-дуржулгазын аныяк балыкчыларга күзелдии-биле дамчыдып берип турар.

Тере-Хөл сельпозунуң балыкчылары онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүсеткеш, амгы үеде пландан ажыр балык тударын үргүлчүлеп, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга чедир ам-даа 4 тонна балыкты немей тударын хүлээнгеннер.

В. ЧАДАМБА.
Авторнуң фотолары.

Чилиниң эрге-ажыктарынга удур

МЕХИКО. Чилиде фашист хунта чурттуң национал байлаан империалистерге садып турар. Ээлээн каш үлетпүр бүдүрүлгелерин болгаш компанияларын сатканының сөөлүнде национал нефть компаниязын (ЭНАП) саткан, ол компания ылаңгыя Улустуң чаңгыс эвиниң чазаа эрге-чагыргага турар үеде Чилиниң экономиказын быжыглаарынга чугула рольду ойнаан. Ону америк «Эссон» деп нефть концерни, Англи-голланд «Шелл» болгаш түс кериниң магнаттары аразында үлешкен.

Газ үлетпүрүн ээлеринге дедир эгидип берген. Хунтаның экономика, хөгжүлде болгаш эде дерилге министри Пабло Бараона Чилиниң мурнуу чүгүнде газ тывыштыг черлерни шиничилээр эргени америк «Атлантик Ричфилд» болгаш «Апси» компанияларга берген деп медеглээн. Ол компаниялар дыгым саттарны Каттышкан Штаттарже [illegible].

(СЭТА).

АЖЫЛ-ИШЧИ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫ КАЛБАРТЫР ДЭЭШ

ОРЛАНДО. (Флорида штат). Делегейниң садыг палатазының мында эртип турар 26-гы конгрезиниң киржикчилериниң кичээнгейин делегей садыының, Чөөн болгаш Барыын чүктер аразынга деп эргелиг экономиктиг кады ажылдажылганы хөгжүдериниң айтырыглары хаара тудкан.

Янзы-бүрү ниитилел-политиктиг тургузуглуг чурттарның кайызынга-даа ажыктыг ажыл-ишчи кады ажылдажылгазын калбартырының чугулазының өзүп турарын ол калбак шуулганның ажылчын бөлүктериниң хуралдарынга онзалап демдеглээн. Чүгле ол факт боду безин делегей садыынга социализм чурттарының өзүп турар ролюн улам-на барымдаалап көөрүнче Барыын чүктүң херецгитен бөлүктерин албадап турарын дугайын чугаалап турар деп, СЭТА-ның корреспондентизинге берген интервьюзунга делегейниң садыг палатазының социалистиг чурттар-биле харылзаалар талазы-биле комиссияның даргаларының бирээзи О. Каллош демдеглээн.

Чөөн болгаш Барыын чүктерниң аразынга чүгле садыгны хөгжүдериниң болгаш оон ортузунда туруп турар моондактарны чайладырының эвес, харын энергетика, долгандыр турар бойдусту камгалаары, транспорт ышкаш ындыг талаларга ажыл-ишчи кады ажылдажылганы улам ынай калбартырының онза чугулазын делегейниң садыг палатазының чиигине секретары К. Винквист демдеглээн. Барыын чүктүң херецгитен бөлүктери Чөөн чүк-биле бүгү талалыг садыг-экономиктиг кады ажылдажылганы хөгжүдеринге сонуургалдыг деп, ол онзалап демдеглээн.

Голландияның херецгитен бөлүктериниң төлээлекчизи Э. Ван Эйкен Совет Эвилели-биле садыг-экономиктиг харылзааларны калбартыры дээш саналдаан. Совет Эвилели болза бойдустуң улуг курлавырлары бар, бедик хөгжүлделиг индустриалдыг улуг күрүне болур деп, ол чугаалаан. ССРЭ биле Барыын чүк-биле деп эргелиг садыг-экономиктиг кады ажылдажылганың хөгжүдеринче чүткүп турар садыглажыр ынавыштыг чурт болур.

Конгрестиң делегаттарының аразында тараткан совет делегациязының «Чөөн болгаш Барыын чүктер аразынга келир үениң кады ажылдажылгазы» деп эгелиг илеткели улуг сонуургалды болдурган.

Чижээлээрге, делегейниң дүшкүүрлуг чоруунуң чавырлыышкынының байдалдарында 70 чылдарда Барыын чүк чурттары-биле Совет Эвилелиниң ажыл-ишчи кады ажылдажылгазынга болган шынар талазы-биле чугула өскерлиишкиннерни илеткелде демдеглээн. Чөөн болгаш Барыын чүктер аразында кады ажылдажылга күрүнелериниң таңдыы коже-хелбээ догуннаашкынының эрге-ажыктарынга дүгжүп турар болгаш ону бүгү черлерде хүлээп көрген база деткип турар.

Оон-биле кады социалистиг чурттар-биле садыг харылзааларынга барыын талалы күрүнелериниң тургузуп турар ылгай көрген кызыгаарлаашкыннарының бериин болгаш оларның делегей садыының бүгү киржикчилеринге хораглыг чедирип турарын демдеглээн. Чижээлээрге, илеткелде АКШ-тың конгрезиниң ССРЭ-биле садыгга эң таарымчалыг байдалды тургузарын болдурбазының дугайында шиитпирин айыткан. Ол шиитпир совет-америк садыгның хөгжүлдезинге шаптыктаан.

В. ЖЕРЕБИЛОВ
В. МАТИЦ.
СЭТА-ның тускай корр.

АН-28: ажыглалга кирер

МОСКВА. (СЭТА-ның тускай корр. М. Горбачева). ССРЭ-ниң Куравиарегистринге АН-28 самолетту ужударынга ажыглап болурунуң дугайында тур шынзылгага ат салган. Ужудуушкунуң айыыл чогунуң болгаш ынаныштыының эң бедик нормаларынга дүгжүп турарының дугайын херечилеп турар ол документ ажылдың улуг үе-чадазының түңнелдерин үндүрген: машинаның заводка шенелделери доозулган болгаш ам ол күрүне шылгалдаларынга белен.

АН-28 Аэрофлоттуң черде шугумнарының хоочуну болур «Аннушканы» солуур. Чаа самолет 15 пассажирлерни сөөртүр. Оон иштинде таарымчалыг сандайлар база кижи бүрүзүнге вентиляция бар. Пассажирлер олуртур самолетту чүък сөөртүр кылдыр эде кылырынга хөй үе чарыгдавазы онзагай: каш минутаның иштинде сандайларны самолеттуң ийинге азыптар болгаш оон иштинге чүъкту чүдүрүп болур. Самолет ужуп үнер шөлге улуг негелделер кылбас. АН-2-ниң хонуптар улуг эвес шөлдеринге ол хонуп болур. Аңгы үениң ужудуушкун дериг-херекселдери АН-28-ке хонуктуң кандыг-даа үезинде болгаш агаар багай-даа турда ужар арганы берип турар.

Бистиң чуртувустуң янзы-бүрү районнарынга АН-28 ам бир муң беш чүс ажыг ужудуушкунну кылган. Заполярьеге-даа, Муркуу чүкке-даа машина бедундуң бедик ынаныштыын көргүскен. Бир эвес бүгү шимчедикчилери ажылдавайн-даа барза бо самолет чедимшкинниң-биле хонуп ап болурун шылгалда үезинде чоруткан нарын шенелделер көргүскен.

— Бистиң чаа самолевус бүгү чүүлдерни кылып болур, ээзи каш «профессияларлыг». Аргаарыгны эртген камгалаар талазы-биле доскуул ажылын, аэрофото-чурук тырттырарын, геологтуг шинчилелдерни ол чорудуп болур. Санитар авиациязынга оон тускай хевирин ажылдап кылган. АН-28 улус ажыл-агыйынга ур болгаш шынчызы-биле бараан болурунга ынанып турар бис — деп, кол конструктор О. К. Антонов чугаалаан.

Ужударынга ажыглап болурунуң дугайында шынзылга болза самолетту ажыглаалга киирериниң путёвказы болур. Удавас күрүне шылгалдаларының доозулганының соонда АН-28-ти массалыы-биле бүдүрүп үндүрүп эгелээр.

Черлик өдүректер фермазы

Кочубеевскоениң аурмулга-көргүзүг ажыл-агыйының ажылының баштайгы чылының түңнели болза крайның аңныыр черлеринче сезон эгелээриниң мурнунда салып үндүрген бүдүн чартык ажыг муң өдүректер болган. Москва чоогунда инкубаторларның бирээзинден аңаа өдүрек оолдарын чедирип келген.

Куштарның хөй кезии ырадыр ужарын күзевээн. Олар ферманың чоогунда хөй санныг хөөлбектерде болгаш хөлдерде турумчуй бергеннер. Олар бодунуң өскен черин утпааннар — эртем болгаш кемээ олар чем чиири-биле ужуп кээп турарлар.

Ферманың кыс өдүректериниң баш санын аңныыр ажылының тускай эртемниглери кевүдеткен. Ам ында 500 ажыг кыс өдүректер бар. Келир чылын олардан 15—20 муңдан эвээш эвес чуурганы алыр. Оон өстүрүп алган өдүрек оолдары крайның черлик өдүректериниң баш санын кевүдедир.

(СЭТА-ның корр.).

Кочубеевское, Ставрополь край.

„ЧАЛАР ОТ БООП ХУУЛА БЭЭР МЕН“

Аныяк шүлүкчү Куулар Черлик-оолдуң шүлүктериниң ийиги чыындызы — «Үе» деп номчугаштыг номнааш бистиң ынак шүлүкчүвүс Степан Агбаанович Сарыг-оолдуң мындыг одуругларын сактып келдим:

«Үе-шагның эргилдезин
Үргү-биле турар эвес,
Үнүш-бойдус үнүп, калып,
Үргүлчү-ле солчур болгай».

Шынап-ла, засы чайгы, күзү, кыжы — ыгның бо дөрт үези бот-боттарындан чарылбайн, кезээде сурунп келгеш болгаш бүрүвүс чаалаан орар. Үениң шимчээшкинин доктаар байбас. Эң ылаңгыя бистиң чурттап турарывыс бо үе — эртем-техниканың эжише сайзыраан, амыдырал-туртталганың баазы үези болур. Үе-биле деңге базып, ургулчү-ле эжин кылып чоруур бистиң ажыл-ишчилеривис хөй. Оларның үаел-сорууп, кылып турар чымыштыг ижин чырыдып көргүскен чогааллар хүн бүрү көстүп кээп турар. Оларның тодаргай нежээнге Куулар Черлик-оолдуң «Үе» деп шүлүктериниң чыындызынде чамдык чогаалдар база хамааржыр.

Чыындыда кирген шүлүктерни үш бөлүкке чарып болур: Бистиң кайтамчыктыг үевистиң дугайында болгаалдар. Ниитилелге кижилерниң чашажылчы ачы-хавыаазы, амыдыралдың агымының заказы-биле кижилер аразынга тургустунуп келир айтырыглар болган төөгү хан мөргүүшкүн.

Кандыг-даа авторнуң баштайгы ному номчукчуларның аразынче авторнуң кирер «дугуурү» болур. А ийиги ном дээрге, номчукчуларга четкеш, тускай «шылгалдага» тудар ужурлуг. Ажыл-биле чугаалаарга, авторнуң чогаадыкчы ажылының өзүп азы кошкап турарын номчукчулар дораан-на эскерип, ол дугаайын чугаалап бээрлер.

Үстүнде чугаалаанывыс сөстерге даянгаш, шүлүкчүнүң чыындызын номчуп көрээлиңер.

«Кыштаг черге адар даңның хаязында
Кырда улар чылгы ыыткаш киштегилээр.
Кушты дүвде эжим-биле отту чаштааш,
Хураганнаан хойлар ажаап турар-дыр бис».
(«Кыштагда чымыш»).

Хулээнген ажылынга харыысалгалыг кижилер дугаайында бо одуруглар чиге сөглеп турар. Маңаа артык тайылбырның хереэ чок. «Күш дүвден» тургаш, хураганнаан хойлар ажаар эжишкилер — мурнакчы, ажылынга карак кызыл дээрен чугаа чок.

«Халырадыр халыыр чайын.
Карбаш турда таан эки
Хүнге додаан шыдаан эът-тер
Хүлер ышкаш чайнаар турар»
(«Сиген шөлү аяннарга»).

Кышка белеткел — сиген кезер кижилерниң «Хүлер ышкаш» хүрең шыралары бир меңнелеш болуп, паракторга көстүп келир.

Ажыл-иш кызыкы үеде кыштагда, чайгы үеде сиген кезер аалдарда хайнып турда, «Пантаар малчын» чүүң кылып олурары! Алтан кадаанга болгаш ажы-төлүнге «чүдүн» көргүзүп, сонуут келген «аалчыга-ла» иштерин тудуп берип тургаш, адак соонда, бодунуң төрел «ыттыг» уйазынче «аалдап» эгелээр. Бо чижектиг пин-чаңгыс, «кылаң-каре» көрүп каанда, «байы бажын ажа бээр» малчыннар бар-ла болгай. Чогумна ындыгларны өттүр сөглээн. Дээштиг шүлүктү авторнуң бижээнинге сөргүр, ону мактаар апаар бис.

Кижилерниң аразынга тургустунуп келир нарын айтырыглар каны хөй. Үк айтырыглар колдуунда-ла ийи аныяк кижиниң аразында найырал, ынакшылы-биле холбажып турарын билир бис.

«Ынакшылдың херелдери дыынмаан», «Согур дүне боол доңнашкаш» таварышпайн, чарылган ийи кижиниң чагыылдыр үе-чергезинге мындыг одуругларын автор бижээн:

«Кежик-чолду чиик болаар черге сене
Кеземче-даа болур мегет, дыниаайлар-ла.
Даңгыракты ыдакшыга камнаваанза,
Далаш чорук атты сыгар кичээлгиннер.
(«Мниниишкин»).

Бо одуругларда кижизидикчи хөөн илереттинген. Номчукчуларны бодандырыштар утка сиңниккен.

Чыындыда дөрттээн, сөстээн одуруглар хөй-биле кирген. Амыдыралдың янзы-бүрү болуушкуннарындан чугула темаларны автор шилип ап, оларны номчукчуларга чуруп көргүзер дээн шүлүктериниң, ниир күзелин деткээр бис.

«Өлүм биле караңгыга
Онзаанекжип актанкан мен.
Чаныр орта кедеп келзе,
Чалар от боол хуула бээр мен».
(Дөрттээн одуруг).

Чыындының идейлиг утказы бо дөрт одурутда сиңникнени каден.

Чаагай дүжүттүң оразынга пок чашпаннарның үнүп келээрин дег, чыындыда кирген чогаалдарның чамдык одуругтарында сетиилге кагылза бээр сөстер кире бергилээн хомудаанчыг.

«Ашаандан-на чарлы берген херээжен дээш,
Ажыы-биле менээ чүге турлаар сен».

Мында ашаа олбээн, а оон аваа чарлы берген херээжен көстүп турар. Шүлүктүң техчу одуругларын номчуптарывыска, —

«Дагын бүде тудар дээнде далашкаш чоор,
Шуудун харап, дулгуяк-даа кезек чорааш» —

деп, сөстер тыптып келген.

Дулгуяк деп сөстү ат-бүдээниң иштиндек өлүмнүң үржүүндан чарылган кижиге хамаарыштыр чугаалажыр болгай бис.

«А мен катап ынакшааштың Алдыс-биле домей чор мен.
Ай, хүн безин мени шоотту Арын-нүүрүм оскундурду».

Одуруглары баштаар номчугувуска, аар, кандайы кончуг, а улам хамыкай безревиске, бир шүлүктүде база мындыг янзылыг шүлүк бары сактып кээр бис. Ол шүлүктү сес дүрүп одуудурун кааныр апаар-дыр. Автор шүлүүн эде көөр боор дээрзинге идеген каалы.

«Үе» деп чыындыда кирген шүлүктерниң кол утказы, шынарының болгаш тематиказының талазы-биле калсы таныжарывыска мындыг-дыр.

Кончуг эки демдеглээ четпес-даа болза, шүлүкчүнүң номчукчулар — бистерге сөңнээн чыындызы — үениң шапкын маңы-биле деңге көстүп келгени авторнуң чогаадыкчы ажылының үнделе болур.

Д. БАЯН-ООЛ.

ААЖЫ-ЧАҢГА ХАМААРЫШТЫР

Чоонта чаа «Чодураа» совхозтуң Культура бажыңынга «Аажы-чаң нормалдыгезэ» деп темалыг конференция болган. Совхозта партком секретары Б. Баткаа долчу чүве чугаалап, конференцияны ажыткаш, СЭКП Тес-Хем райкомунуң секретары С. С. Куулар сөс берген.

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң СЭКП-ниң XXV съездинге Отчёттуг илеткелинде партияның идей-кижизидилгелиг ажылынче онза кичээнгей салганын ол демдеглээн. Ылангыя кижизидилгениң бүгү херээн комплекстиг көөр, тодаргай-лаарга ажылчы чоннарның янзы-бүрү бөлүктериниң онзагай байдалдарын барымдаалап, идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш аажы-чаң кижизидилгезиниң тудушкак, чаңгыс аай болурун хандырарын съездиге айыткан. Чогум-на моол дугаайында илеткелчи тодаргай чижектерни киирип чугаалаан.

Дараазында «Урутларны культурлуг аажы-чаңга кижизидери» деп темага илеткелди РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы А. Б. Маскыр кылган. Бо теманың айтырыгларының хамыктың мурнунда ада-иелерге хамаарыштыр ол тодаргай чижектерни көргүзүп чугаалаан. Ылангыя Белдир-Арыг суурда чамдык ада-иелер кыс уругларын чараш кедирер, каастаар дээш школа назыны четпейн турда-ла оларның кулактарын үттеп, сыргалар суп турар. Оон эртешкенде, ол суурның чамдык оолдары безин бир талазы кулаан үттээш, дээрбектер суп, аан, хевир чок кылдыр аажылап турар.

Дараазында А. Х. Серээ «Аныяктарны күш-ажылга кижизидериниң дугаайында», Д. Э. Эртине «Уругнуң кижизиг мөзү-шынарының дугаайында» тус-тус илеткелдер кылган.

Конференцияга Тес-Хем районнуң прокурору Б. М. Иргит ниитилелге кижиниң туружунга хамаарыштыр тодаргай чижектерлиг илеткелди база кылган.

С. ТАС-ООЛ.

ТУРАСКААЛДАРНЫ КАМГАЛААР

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле чурттуң экономиказын, культуразын бедидер, эртемниң депшилгелин сайзырадып чедип алыр херекке совет эртемденнерниң, оларның иштинден археологтарның үлүүн киирип кижиниң ажылын айтыры чугула.

Төөгү материалдарының ап галарынга даянып, эртем үезиниң, дараалтырган амыдырал революстуг демиселиниң дугаайында барымдаалыг чыдышкыннарны совет археологтар кылып турар. Дарлалды болгаш дарлакчыларны көөр хөөн чок чорукка чонну кижизидип, ниитилелдиң экономиктиг, политиктиг сайзыралынга масса чонуң шиитпирлиг ролюн ол көргүзүп турар.

Москваның «Наука» деп ном үндүрер черинге бо чылын парлаан «1977 чылдың археологтуг ажыдыышкыннары» деп чаа номда бистиң чуртувустуң девискээринде болгаш чамдык даштыкы чурттарда чорудуп турар кол дилчилелдер дугаайын бижээн.

Оон чижээнге В. Т. Моңгуштуң «Тывага даш век үезиниң шинчилелдери» деп чүүлүнде Тывада дыл, литература болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институдунуң тускай бир отрядтың ажылының дугаайын бижээн. Таңды районга Балгазынның суттарыга системазының зоназындан неолит үезинде баштайгы амыдырал кижизиниң турлаа тывылган. Ооргай даштан кылган хер-херекселдиң коллекциязын: хыргы, согун бажы, даш савалар бузундулары болгаш өске-даа содуи чүүлдерни тыпкан. Кызыл — Ак-Довурак оруунуң оң талазында турар Даштыг-Хавак деп черден база дөрт эрги турлааг тывылган. Оон соонда кылган чиди бистиг болгаш сувур баштыг херекселдер болгаш арте-бурунгу тюрктерниң түрек хевирниг ылдыр хүлерден кылган каастаглазы тывылган.

Төөгү эртемнериниң кандидады М. Х. Маңнай-оолдуң «Төп Тывада шинчилелдер» деп чүүлүнде ТДЛТЭШИ-ниң экспедициязы болуунуң ажылын бижип турары номчуг солуп. Ук чүүлде Улуг-Хем районнуң Сенек деп черде барыныктарын турар көрүнчүг хүлерден, алдындан, мыыстан кылган каастаглалар тывылган.

Бо-ла бүгү ажылдар ССРЭ-ниң чаа Конституциязының 68-ки чүүлүнде: «Төөгүнүң тураскаалдарын болгаш культураның өске-даа үнелиг чүүлдерин камгалаар дугайында сагыш салыры — ССРЭ хамаатыларының хереэ болгаш хүлээлгези» деп айытканын боттандырып турары болур.

А. ЛЕГКИЙ.

Москва хоорай.

МӨҢГҮН-ТАЙГАНЫҢ БОТ-ТЫВЫНГЫР АРТИСТЕРИ

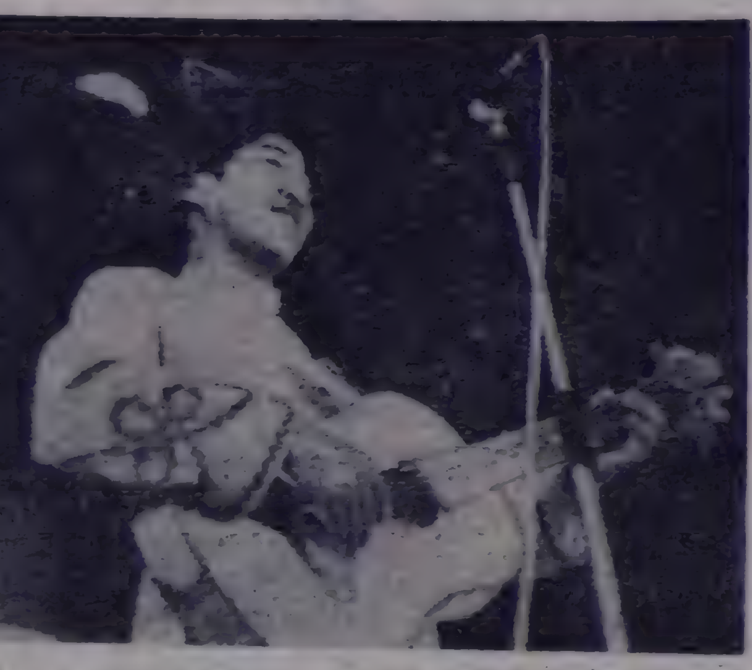

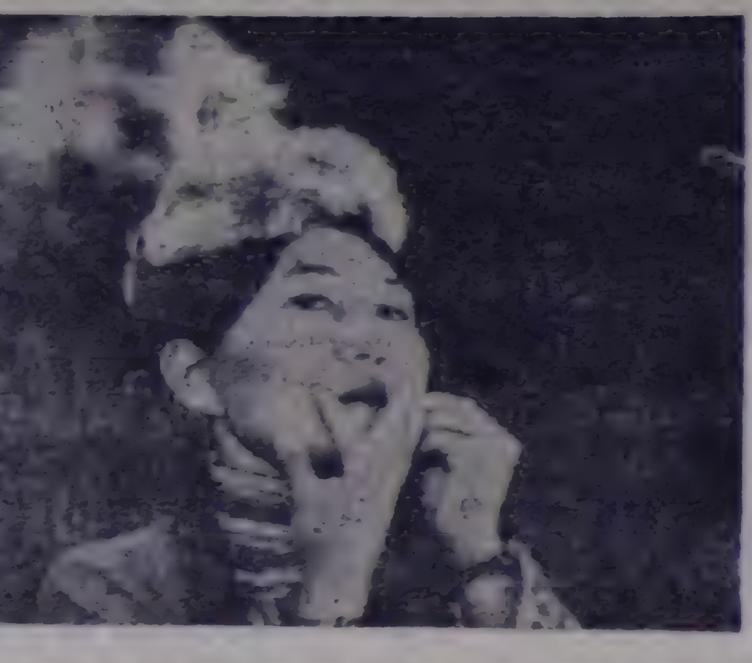

ЧУРУКТАРДА: Мөңгүн-Тайга районда бот-тывынгыр уран чүүлдүң идепкейлиг киржикчизи Светлана Намчыл хомуста тыва аялгаларны ойнап тур (үстүнде). Республика фестивальдарының киржикчизи хөөмей, сыгыт конкурстарының тиилекчизи, «Сесегениң ыраажызы» агитбригаданың бот-тывынгыр артизи Борис Моңгуш сыгыт күүседип турар (адаанда).

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотолары.

·СПОРТ·СПОРТ·

СӨӨЛГҮ ОЮННАР АРТКАНДА

ССРЭ-ниң футбол чемпионадының ийи неделя иштинде чарлып бергени. Ында киржип турар он алды команданың чамдык оюннарының түңнелдери «шонар» болбайн, оларның туруштарында кижи кайгаар чүве чок. Шаңналдыг черлер дээш туржуп турар ажы команданың хереги «ушта халып» келгени чок, сөөлгү чер алыс дээш, бүгүде күжүн салып турар үш команданың каныза-даа ындыг-ла багай эвес.

Өске кандыг-даа чемпионаттарга болгулаар, улустуң кичээнгейин хаара туда бээр болуушкуннар мээзэ база көзүлген, ынчалза-даа олар ниити чемпионатка шоолуг-ла салдар чок болган. Чижээлээрге, мурнап турар үш команданың бирээзи турган ЦСКА-ның сөөлгү чеди турларда деңгүп-ле чаңгыс сан үнгеня, ийиги долгандырыгда чаңгыс-даа тиилелге чедип албаан кара чаңгыс команда — «Локомотивтиң» турасоруувун кошкак болганы ындыг болуушкуннарга хамааржыр. А өске талазында — соңгу кыдыр шаап хадап тургаш, дээди лигаже ээн келген «Спартак» биле «Пахтакорнуң» дидим бурунгаарлаашкыны база бир ындыг болуушкун-дур.

Бистиң футболувустуң хоочураан четпези — футбол техниказынга шыырак ойнакчыларының дыка эвээжи. Чер-черде тускай футбол школаларын тургускаваны бо чугула айтырыгны ооргу шимтапчылар бис деп идегеди берип турар. Ынчалза-даа чаңгыс ындыг маадшкындан эки чүве үнмес.

Тбилисиниң «Динамозун» удуртуп турар тренер Н. Ахалкацивиң кокуу чедишкинин эзербес арга чок. Команданың бүгү сезон туругзунда мурнап турары чугаакан-на чедишкини болбайн. Ынчалза-даа шөлге онрап турза, бурунгаарлаар стильдиг командалары көөрге солуну, көрүкчүлерни сөртүп турары база тергиин чедишкин-дир.

Бүгү шугумнарда дески ойнаар, тактика талазы-биле билдилиг, сеткил-хөөнү бедик ойнаа чантыккан команданы тренер А. Зубрицкий туругзуп алган. «Черноморецке» кандаа дугаар черни алзаза, ам ынча деп чугаалан болур. Бо сезонда ол команда бурунгаар базымны кылган.

«Спартак» он ийиги турсоонда сөөлгүге чорук турган хиреанде, чемпионат үезинде ону херекке албайн барын болбас командаларның бирээзи апарган. Тренер К. Бесков оналгай тактиканы тып алган. Ол тактикага кол рольдарны көңгүс аныяк Хидиатуллин, ийиги лигадан келген Шавло биле Ярцев. Москва «Динамозунга» херек чок апарганы-биле шилчиттарип келген Гаврилов олар оннан турар. Команда бодунуң уаук-соксаал чок ындык хаалдашкыннары-биле көрүкчүлерни сөртүп турар. Ынчалза-даа бөмбүкү хаалгаже киирип ап болур таварыыгаларны команда эки-ле ылып шыдавайн турар, ынчангаш оон оюнунуң дээди чергезиниң дугайын чугаалаары элек.

ЦСКА командазының сөөлгү үеде кошкак ойнап турарын ук команданың удуртукчуларының чазыглары-биле тайылбырлап болур, бо чугааны «Локомотивке» база хамааржыр апаар. Ол команда тиилелге дээш демиселинге таварышкан оюнунга чаа чүүлдер немевейн, чаңгыс черде таптап турушкан. Ийи команда дээди лигадан келген эвээш кыш ойнакчылар бар-даа болза, утпап баштаар ажык хол-каттыг оларның дузазы эвээш болуп турары илден.

«Зенитте» Редкоус, Клементьев, Тимофеев, Шведов дээн ышкаш эки хаалакчылар бар, ынчалза-даа олар командага ниити оюнунда арай-ла башкалачак болуп турар. Камгалал шугуму база-ла шоолуг эвес. Москваның «Динамозу»-биле сөөлгү оюнда «Зениттиң» уттурарынга камгалакчы Петрушиниң болуунуң улуг үлүү көрген болган.

Европаның клуб командаларының баштайгы долгандырыы доозулган. «Торпедонуң» болгаш Киевтиң «Динамозунуң» удурланыкчылары — норвегтер биле финляндтар кошкак болганы-биле оларга шоолуг-ла шылгалда болбаан. Италияның «Наполи»-биле удурланышкыннарны Тбилистиң «Динамозу» ам ыттыргеш, бүгү талазы-биле шыырап көргүскен. А «Шаптер» Испанияның «Барселоназынга» ээле ойнаар туңнелдери-биле ам, харын чоон хөй чүүлдер талазы-биле кылдыр-ла четпээн. Чурттуң чемпионадында ийиги черле чоруп турар ол команда турушту, кызыгаар, өскелерге демейлешпес оюнуг дээп санап турар. Ындыг болзажок бөлүг-ла делегей хемчээлдиг шыырак командалар мышкаш футбол техниказынга өөренип алганы, оюну нарын болгаш янзы-бүрү кылдыр организастаары база бедидиниң күжүнге бүзүредип четпейн турары илерээн. Ук турнирниң ийиги долгандырыында оон-даа шыырак удурланыкчылар-биле ужуражыр, шылгалда ынчангаш улам-на ыңгыгы болур апаар.

Сезон дооступ чыгаан, ынчалза-даа эң-не солун чүүлдер ам болур эвеспе.

Л. ФИЛАТОВ.
СЭТА-ның футбол талазы-биле таймыбирлакчызы.

КОЛХОЗТА СТАДИОН

Таджикистанда Ленин аттыг колхоз — Вахш шынаазынга хевец өстүрер оң улуг ажыл-агыйларының бирээзи. Ам ында чаа стадион ажыттынган. Стадион үш муң көрүкчүлер олурар черлериг, маңнаар оруктарлыг, спортчу оюннар эрттирер тускай шөлдерлиг. Тергиин эки дериг каан спорт залы кыжын-даа үеде тренировкалар чорударынга таарымчалыг.

Бо миллионер колхозтуң хевец өстүрүкчүлери күш-культурага болгаш спортка ынак. Чүгле эрткен чылын беш он сеншнарга чүс хире разрядчы-спортчуларны белеткээн. Хову ажылдакчыларының ийизиниң бирээзи-ле ГТО комплекизиниң нормативтерин дужааргаа киирип турар. Футбол болгаш «гуштингири» деп национал хүреш талазы-биле колхозтуң шилилдеи командалары район болгаш областы маргылдааларынга үргүлчү шаңналдыг черлерни ээлеп келген.

(СЭТА-ның корр.).

Кумсангир, Таджик ССР.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

Телевидение

ОКТЯБРЬ 8-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—«Зарядкага тыскаалыңар!».
11.00—«Будильник».
11.30—«Совет Эвилелинге бараан боол тур мен!».
12.30—«Тоол аалдап келген». «Узун чаштыг чараш Варвара». Уран-чечен фильм.
13.40—«Богүн — Кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнү». ССРЭ-ниң кодээ ажыл-агый министри В. К. Месяцтың чугаазы.
14.00—«Кодээге дамчыдылга».
15.00—«Музыкалыг киоск». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар.
15.30—«Театр шинии». М. Горький — «Егор Булычев болгаш өскелер». ССР Эвилелиниң Московзаның уран-чечен үлегерлиг театрының шиизи.
18.05—«Делегей байдалы».
18.30—«Кино аян-чорукчулар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
19.30—Медээлер.
19.45—«Хөглүг карусель». Мультфильм.
20.00—«Тургузуу шкунун энергиязы». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Бурунгаар» күш-ажылчы коллективтерингэ тураскааткан бөлүүтен.
20.35—Кодээ ажыл-агыйның ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүнге «Останкинода концерт студиязынга кежээ».
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«Рябина-биле чемгерер мен». Фильм-концерт.
00.05—00.45—Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус улустуң хөгжүм херекселдериниң үлегерлиг оркестриниң концерти. РСФСР-ниң алдарлыг артизи Н. Некрасов удуртур. Төнгенде — медээлер.

ОКТЯБРЬ 9-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Кончуг чараш Василиса». Мультфильм.
11.15—Уругларга фильм. «Хүн адаанда чер». Уран-чечен фильм.
12.10—«Дириг амытаннар дугайында». Дамчыдылганы Н. Н. Дроздов чорудар.
13.10—15.40—Чаңсар.
15.40—«Сөөң күш-ажылдың — сээң бедииң». Кинопрограмма: «Академияның лауреаттары», «Оон бүгү амыдыралы», «Актёр».
16.35—«Аваның школазы». Дамчыдылганы медицина эртемнериниң доктору профессор Н. А. Тюрин чорудар.

КЫЗЫЛДАН

17.00—«Консервалар лавказы». Уран-чечен телефильм.
17.40—«Металл водород». Документалдыг фильм.
17.50—Телемедээлер.
18.05—«Спорт» Дамчыдылга.
18.35—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45—«Үшкү чыл — шалыпчы чыл». Дамчыдылга СЭКП-ниң Воронеж обкомунуң бирги секретары В. Н. Игнатов чорудар.
19.30—Медээлер.
19.45—«Хатчыгаш». Мультфильм.
20.05—В. Черных — «Бобровтуң хереэ». Воронежтиң А. Кольцов аттыг шии театрының шиизи.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—Аар атлетика талазы-биле делегей чемпионады. АКШ-тан дамчыдылга.
[illegible]—Акробатика талазы-биле делегей чемпионады. Болгариядан дамчыдылга. Төнгенде — медээлер.

ИИИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

17.00—«Аныяктарга музыкалыг кежээ». Программада М. Глинканың, А. Бородинниң, П. Чайковскийниң, Д. Шостаковичиниң, А. Петровтуң чогаалдары. Күүседикчилери: Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң симфония оркестри. Дирижеру — РСФСР-ниң алдарлыг артизи М. Шостакович. Ыраажызы — Делегейниң П. И. Чайковский аттыг VI конкурузунуң лауреады А. Рудин. Беседаны музыковед Ж. Дозорцева чорудар. Останкинонуң концерт студиязындан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.45—Чэрлалдар.
18.50—«Сылдысчыгаш». Киноальманах.
19.30—20.15 — «Уланчиниден келген ады чок кижи». Уран-чечен телефильм.

КИНО

ОКТЯБРЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Дайзыннар» 10.00, 20.00, «Элдептиг херээжен» 11.40, 14.20, 17.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Оожум океанның дээрбечилери» 9.10, 12.00, 14.50 (уругларга), 17.40, 20.30 (улуг улуска) шактарда.

«ВОСТОК»: «Аъттыг бажы чок кижи» 11.00, 13.00, «Ирокаженная» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Муң чедиичө чок чорук болгаш чаңгыс чедимче» 10.00, 12.00, «Петр хаанның арапты канчаар кадайландырганының дугайында тооле» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

ОКТЯБРЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Юлия Вревская» 9.30, 12.20, 15.10, 18.00, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чалбыыштыг чалыы назын» 9.10, 10.40, 15.00, 16.30, «Элдептиг херээжен» 12.10, 18.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Оожум океанның дээрбечилери» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хову» 13.30, 16.30, 19.30 шактарда.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, «Кызыл тараачын» совхозтуң саанчызы Наталья Сатчаковна ИРГИТТИҢ бо чылдың октябрь 6-да 46 харлап бар чораш, үргүлчүлелдиг аар аарааш сөөлүнде мөчээнин СЭКП Бии-Хем райкому, улус депутаттарының Бии-Хем район Совединиң күүскому, «Кызыл тараачын» совхозтуң парткому болгаш дирекциязы ханы кажыыдал-биле дыңнатпышаан, оон өг-бүлезинге болгаш чоок кижилеринге ханы кажыыдалын илергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегерлиг килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун колбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2998.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыг херектериниң Күрүнелиг комитединиң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00931.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 235 (10832) | 1978 чылдың октябрь 10, вторник | 1925 чылдан үндезилеттингэн | Өртээ 2 коп.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙЫНЫҢ ИШЧИЛЕРИНГЕ

Эргим өнүктер!

Силер тарылга ажылын доозуп турунарда космос эдилгээнге кирген болгай бис. Тараа шөлдери бис көрүп турувуста-ла ногаан болу берген, а оон соонда алдынналчак апарган. Оларның күш-ажылы көдээ ажыл-агыйга, тараа шөлдеринге дорт хамаарылгалыг болганынга космонавтылар чоргаарланып турарлар.

Тараа ажаалдазын бис кичээнгейлиг хайгаарап турар бис. СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге сорук кирген көдээ ажыл-ишчилер, үлетпүрнүң, транспорттуң ажылдакчылары агаар-бойдус багай турза-даа дүжүт дээш ёзулуг тулчуушкунну чорутканнар.

Бистиң космос комплекизивистиң иштинге Украинаның, Казахстанның, Оренбуржьениң кызыл-тазын чедирип эккелген.

Шылгараңгай күш-ажылчы тиилелгелер-биле силерге чүректиң ханызындан байыр чедирип тур бис, эргим хараажылар.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң мурнакчыларынга космонавтыларның тывызыры Юрий Гагаринниң сылдыстыг вымпели дээш чарыш калбарганын билир бис.

Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының байырлалы-биле чүректиң ханызындан силерге байыр чедирип тур бис. СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин, Леонид Ильич Брежневтиң салган сорулгаларын моон соңгаар-даа кызымаккай күүседиринерге бүзүреп тур бис.

Космонавтылар В. КОВАЛЕНОК, А. ИВАНЧЕНКОВ.

«Салют-6» — «Союз-31» — «Прогресс-4» космос комплекизиниң иштн.

АҢГЫС АҢДАРЫЛГАЗЫ — ЧААГАЙ ДҮЖҮТТҮҢ ҮНДЕЗИНИ

Күскү хүннерде чер ажылдыгларның шиитпирлээр ужурлуг соңгаарлаттынмас сорулгалары-ла хей.

Аңгысты эрте аңдарары болгаш хөрзүннү хат алырынга удур херекселдер-биле болбаазырадыры чугула ужур-дузалыг. Чогуур үезинде бедик шынарлыг кылдыр чоруткан аңгыс аңдарылгазы чазын удур чарарынга бодаарга, гектар черден тарааларның дүжүдүн 2—3 центнер бедидер дээрзин чер ажылының специалистери билир болгай. Аңгысты ширини аңдара кагдырбайн чардырар чорук биске часкы хову ажылдарын чорудар үеде тавар-жып турар хөрзүннү хат алырын болдурбазының аргазын берип турар.

Бо чылын республиканың совхозтары 136 муң ажыг гектар аңгысты аңдарар планныг. Ол чиик эвес ажыл. Ону шөл бүрүзүнүң, тарылга ээлчештирилге бүрүзүнүң онзагай чүүлдерин барымдаалап тургаш, эң дээре агротехниктиг хуусааларда доозары эргежок чугула. Хөрзүнүнүң механиктиг составы чиик, сарыг доваракттыг черлер колдап турар бистиң республиканың байдалдарынга аңгыс аңдарылгазының шынарынче эң-не шыңгыы кичээнгейни салган турар ужурлуг.

Хөрзүннүң кырында каъдының кургаарын болдурбас төлээде, бүгү-ле совхозтар аңгысты ширини аңдара кагдырбас херекселдер-биле чардырары эргежок чугула. Аңгысты ынчаар болбаазырадырга чериниң кырынга тараа сывы болгаш өске-даа үнүш аймаа хевээр артып калыр, ындыг чериниң довураан хат ап шыдавас.

Аңгыс аңдарылгазының планын соок дүжер бетинде күүседир херек. А ону боттандырары техниканың кайы хире бүдүрүкчүлүг ажылдаарындан хамааржыр. Тургускан план-графикти ёзугаар алырга, аңгыс аңдарылгазынга чеди чүс ажыг трактор, оон иштинде К-700 болгаш К-701 деп 110 трактор ажылдаар ужурлуг. Хонук дургузунда 6440 га аңгысты аңдарары төлевилеттинген. Ындыг күжениишкинниң планны күүседир төлээде, совхоз бүрүзүнге ипатовчу арганы ёзугаар комплекстиг отрядтарны тургузары эргежок чугула. Аңгыс аңдарылгазынга комплекстиг отрядтарны ажыглаар чорук аңдарылга агрегаттарының бүдүрүкчүлүүн 1,5—2 катап улгаттырып турар. Ынчалзажок комплекстиг отрядтар аңгыс аңдарылгазынга бүдүрүкчүлүг ажылдаан турар төлээде, оларны техниктиг ажаалданың звенолары-биле хандырары, көжүп чоруур септелге мастерскаяларын, электриниг дуңзаалакчыны, бензин сөөртүкчүлерин оларга быжыглаары, аъш-чем кылыр болгаш хонар-дүжер черлерин белеткеп бээри эргежок чугула.

Бо хүннерге чедир республиканың совхозтарында 57422 гектар аңгысты аңдарган, азы планның 42 хуузу болуп турар. Бо чугула ажылды Эрзин (83,1 хуу), Бии-Хем (48,7 хуу) районнарның ажыл-агыйлары шалыпкын темпилиг чорудуп турар. «Мөрең», «Чаа орук», «Сукпак» совхозтарның механизаторлары күскү аңгыс аңдарылгазының планын күүседипкен. Ол ышкаш «Совет Тыва», «Алдан-Маадыр», «Тыва», «Шамбалыг», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтар күскү аңдарылганың планын күүседир чоокшулаан.

Ынчалзажок келир чылдың чаагай дүжүдүн алырының үндезини болур аңгыс аңдарылгазын Тожу, Таңды, Тес-Хем, Барыын-Хемчик районнарның ажыл-агыйлары кончуг оожум чорудуп турар. Бо ажылче чогуур кичээнгей салбас болза, аңгыс аңдарылгазының чогумчалыг үези эртер, хар чаап, чер доңар.

Аңгыс аңдарылгазының темпизин дүргедедири-биле черглештир, оон шынарынче кичээнгей салыры эргежок чугула. Хүн бүрүде кылып турар ажылды шыңгыы контрольга алыр, план-графиктиң күүселдезин беш хонуктап түңнеп, мурнакчыларны илередип, шаңнап-мактаар, оларның ажылының дуржулгазын нептередир херек.

Аңгыс аңдарылгазының планын күүседирин чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары, кол агрономнары чугулага көрбейн турарын демдеглээр херек. Чиҗээ, Чөөн-Хемчик болгаш Барыын-Хемчик, Тес-Хем районнарның совхозтары ону чыл бүрүде күүсетпейн турар. Ынчангаш ол районнарның ажыл-агыйлары чылдың-на тарааларның база мал чеми культураларның кулу дүжүдүн ап турары таварылга эвес-тир. Ынчаарга «Саян», «Кызыл тараачын», «Көк-Тей», «ҮТКА 25 чылы», СЭКП-ниң XXV съездизи болгаш ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтар күскү аңгыс аңдарылгазынга улуг кичээнгей салып, оон планын чыл бүрүде күүседип турар болгаш, багай эвес дүжүттү ап турар.

Амгы үеде аңдарар аңгыс черге минералдыг болгаш органиктиг чемишчидилгени төгери эргежок чугула. Ол агрохемчег хөрзүннүң үнүш дүжүткүрүн бедидер болгаш чаагай дүжүт алырының магадылалын тургузар.

Чер ажылдыгларга күскү хүннүң шак бүрүзү үнелиг. Аңгыс аңдарылгазын чогуур үезинде шынарлыг чорудары, үрезинни арыглап, чажар шынарынга чедир белеткээри, органиктиг чемишчидилгени шөлдерже сөөртүп-төгери—беш чылдыңдөрткү чылында чаагай дүжүттү алырының быжыг үндезини. Күскү чымыштыг ажылдарже совхозтарның көдээ ажыл-агый эргелелдериниң удуртукчулары, кол агрономнары кошкаш дивес кичээнгейни салыр ужурлуг.

СЭКП ТК-НЫҢ ИЮЛЬ ПЛЕНУМУНУҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА!

УЛУГ НЕМЕЛДЕ

«Костромской» совхозтуң малчыннары социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткеннер: продукция бүдүрер талазы-биле беш чылдың үш чылының онаалдаларын олар күүседипкеннер. Күрүнеге совхозтан 7,6 муң тонна сүттү болгаш бир муң беш чүс тонна эътти алган.

«Костромской» совхоз областа эң улуг совхозтарның бирээзи болур. Ол чериниң малчыннары сүт бүдүрерин интенсификастаарынга хей санныг патриотчу эгелээшкиннерниң инициаторлары болур. Чижээлээрге, машина-биле саалдаңың операторлары Г. Амрахова болгаш З. Сироткина түс бүрүзүнде чүс баш инектерни областа эң баштай саап эгелээннер. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дүрген өстүрүп, бодунуң комплекизинге совхозтуң малчыннары чаа циклдиг саалдаңың технологиязын кымны-даа мурнай ажыглааннар.

Ам совхоз фермаларының ажыл-ишчилери чаа эгелекчи саналды үндүргеннер: эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээрге, тургузу азыраар үеде инек бүрүзүндөн бир килограмм сүттү хүн бүрү ажыр саап алырын шиитпирлээннер. Ажыл-агыйларга күзүн болгаш кыжын сүт саалдазы кудулай бээр. «Костромскойда» инектер кыжын безин бодунуң продуктулуун чидирбес. Минералдыг немелделерлиг бедик шынарлыг мал чеми, фермаларның санитарлыг үлегерлиг байдалы ону чедип алыр арганы берип турар.

Чыл төнчүзүнге чедир «Костромской» планга немей 600 тонна сүттү болгаш 150 тонна эътти алырын шиитпирлээн.

В. ПАШИН

СЭТА-ның корр.

КОСТРОМА.

«Расводпромнуң» демир-бетон кылыглар заводунуң коллективи ССРЭ Конституциязының бир чыл өюнга алдаа болдурган социалистиг хүлээлгезин чедиишкинниг күүсеткеш, бо хүннерде шапылчы темпини кошкатпайн турар. Чыл эгезинден бээр ол завод планныг даалгадан ажыр 83 муң рубльдиң кылыгларын бүдүрүп үндүрген. Н. Бояриновтуң болгаш Н. Крупнованың бетонщиктер бригадалары бо беш чылдың үш чылдарының даалгазын күүседипкеш, ам 1979 чылдың планын күүседип кирипкен.

ЧУРУКТА: (оң талазындан солагай талазынче) бетонщиктер Н. Мазина, А. Егошин, бригадир Н. Крупнова болгаш И. Сирипников олар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ЭЭР-ХАВАКТЫҢ ЭЭЗИ

Өлчей-оол Аракчаа ол дүне хоннү бодап хонган. «Мөген-Бүрең» колхозтуң (ам совхоз) даргазы С. К. Шыдыраа-ның саналы сагыштап ыраваан. «Мал ажылынга он чыл ажа берген, элээн арга-дуржулгалыг апарган кижи-дир сен дужмаа, чылгычылап көрем» деп, колхоз даргазы ааа саналдаан чүве-дир. Херектиг болган саналга Өлчей-оол аймаарап, «ийе»-даа дивээн, «чок»-даа дивээн.

Дүүн, кежээки чем соонда, каланынга ол саналдың дугайында чугаалаан. «Малдың кандызын-даа кадарарга домей ыйнаан. Өгнүң эр ээзи бодуң-на шиитпирлеп көр, мен чүү дээр мен» дааш, оозу орта харыы бербээн.

Өлчей-оол Аракчаа он ниң чыл хойжулаан. Малдың продукт алырының планныг онаалдазын чедиишкинниг күүседип келген. Чөмеледип көрбээн. Колхозтуң удуртукчузу хей черге ааа санал кирбээн. Оон арга-дуржулгазынга даянып, чылгычылаар деп белен эвес үүлеже кирип, барааш болурунга идегээн ол. «Өөренгеш ажылым-дыр, хойдап үнмес мен» деп чылдагааш-биле ойталап болбаан. Ынчалза-даа күш-ажылдың хоочуну, кырган коммунистиң дилээнден кандап мурнурлаар боор. Аныяк коммунист кижиниң нүүрүнге эпчок-ла болгай. Партия кежигүнүнге кирип турда, ону деткип, төлептиг коммунист болурунга бүзүрээр мен деп саналын кирип турганнарның бирээзи Саая Кара-оолович Шыдыраа-ла болгай.

Даартазында хоннү кадарарын дузаланчызынга дааскаш, Аракчаа аъдын ээзертей берген. Кайнаар баарын кадайы айтырарга, «Чыраа, саак аът кадарар мен деп чөпшээрел бээрим ол» деп, баштактаныш чаңгыс домак чугаалап каап.

— Чылгы кадарар болза ажырбас мен, дарга, — деп, чаңгыс—деп, Өлчей-оол Шыдырааа чугаалаан. Кезээдо эвилең-эелдек Саая Кара-оолович катап-катап ылавылаан:

— Эки бодандың бе? Кенинге уруг чөпшээрешти бе?

— Боданганымны айтырбаңар, а ээлым иштн «Бодуң биле» дээн болгай.

— Ынчаарга ол-ла-дыр ие. Шынап-ла «ол-ла» болган. Бир кодан чылгыны ол дораан хүлээп алган. Оон аразында төрүүр белер-даа бар, девек аъттар-даа бар... Ынчан 1972 чыл турган.

Өлчей-оол Аракчаа оон бээр доктаамал чылгычылап келген. Чайлаар черин ол боду шилип алган. Чүге дээрге бойдузу ширин бол, Мөңгүн-Тайганың девискээри делгем. Каяа малды семиртип ап болуруп малчынның арга-дуржулгазы, мергежилл тодарадыр. Кызымак эштер черин экизин, таарымчалыын көрүп чорааш, малын семиртип, күш кирип алыр, а чалгаалар «елек болгандыр» кошкеш чер албас.

Өлчей-оол Аракчаа Эър-Хавакты эгээ-ле дүүн бооп шилип албаан. Суг чоок, оътту эр ол Суурдан элээн ырак дижир, ол хамаан [illegible] малга эки күш кирип алыр болза, ол-ла. Чамдык малчыннар суур чоогунга доктаамал суур [illegible], оон уламындан кадарган [illegible] болур. Ону Өлчей-оол бүрүү чалар, болган хуралдарга малчынның аът-сывын эдап, шүгүмчүлеп-даа турган. Коммунист эштиң сөзүн деткип, чамдык эштер чогуур түннелди үндүргүлээн-даа.

Ээр-Хавак. Шынап-ла чылгы малга таарыжыр сериин, оъттуг тайга бо. Чылгыны одарладып чорууга бөндүкүп каас-чаражы кедергей. Ырак дээрдеп хамнаарактың үнү үнүп, боду дуңгүүштелип бадып келир, талыгырда хөлде эткен аңгырларның үнү кулакка тааланчыг дыңналыр.

Өлчей-оол таваар оъттаан чылгызының аразынга чыдып алыр. Өөренгеш ээзинден мал хойбас. Кулакты черге үстүрүп алгаш чыдарга, аъттарның оъттү кызырт-кызырт кылдыр чуда тыртканы ые дыңналыр. Ыыгуур салгаан малчын кижиге ол бир ыяш аялга кылдыр дыңналыр.

Эх, чылгы төрүп эгелээрге база-ла бачым. Хой-биле барык домей. Хураганга бодаарга дурт-сыны улуг-даа болза, алыс чаш амытан — кулунчактың ажаалдазы домей-ле болгай. Чылгылаар, анкарарчемгерер, чыдының аштаар... Оон-биле холлеп турда, хүн-даа эртекин билдипмес. Алган төлү мешпи болурга-ла ол өөрүүр.

Өлчей-оол Аракчаа шак ынчаар алды чыл дургузунда чылгычылап келген. Чыл бүрүде-ле багай эвес түңнелдерлиг болуп келген. Бо чылын төрүүр чүс беге онаашкар 75 кулун алыр планныг турган, сезенни ол алган.

— СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң материалдарын солуннардан номчуп таныштым. Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдер талазы-биле партия болгаш чазак тодаргай ажылдарны чорудуп, улуг сагынып [illegible] турар-дыр. Аңаа херек [illegible] бистиң [illegible] [illegible] — деп, Өлчей-оол Аракчаевич чугаалады.

Бо хүннерде оон кодаңында совхозтуң беш чүс ажыг чылгызы бар. Оларның 140 хирези төрүүр. Өлчей-оол «Малчын» совхозтуң чылгычызы М. Сортай-оол-биле социалистиг чарыштыг ажылдап турар.

Өлчей-оол Аракчаевич Аракчаа чүгле дуржулгалыг малчын эвес, ол идепкейлиг хой-ниитичи. Совхозтуң партия организациязы аңаа малчыннар ортузунга агитаторлаар даалга берген. Ону ак сеткилдиг-биле ол күүседип турар. Ылангыя СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң материалдарын пропагандылаарынга эвээш эвес үлүүн киирген.

Бистиң республиканың эң ырак булуңнарының бирээзи «Мөген-Бүрең» совхозтуң төвүнден элээн каш километр—Ээр-Хавак деп черде кодан чылгы оъттап чоруур. Ону кадарган аныяк эр ындынналдыр ырлагылаар. Кызымак күш-ажылы-биле чаңгыс чер чурттугларының хүндүткелин чаалап алган Өлчей-оол Аракчаа ол.

Д. ЧЫДЫМ,

«Шынның» корреспондентизи.

Мөңгүн-Тайга район.

МЕТАЛЛУРГТАРНЫҢ КӨДЭЭ ЦЕГИ

Дузалал ажыл-агыйы металлургтарга хүннүң-не бир тонна эътти берип турар. Ону Новолипецкиниң металлургия заводунда тургускан. Ону көдээ цех деп бүдүрүлгеде алап турар. Бо ажыл-агыйга завод бүдүрүлгезиниң өске алдан цехтеринге шиңаш кичээнгейин салып турар.

Кыска хуусааның дургузунда аңаа долузу-биле механизастаттынган хаван өстүрер ниит черни, хой азыраар кажааны тудуп алган. Ары өстүрер улуг чер чыл бүрүзүнде чүс центнер чедир ары чигирин берип турар. Механиктиг мастерскаялар, тараа склады, үрезиннер болгаш чемишчидилгелер складтары бар.

Мал ажылының ыңганыштыг чем баазазын ол ажыл-агыйның холунда турүп турар барык бир муң гектар тараа шөлү хандырган. Ында кукурузаны тарымал тооруң-биле холуй, суланы, чочак тарааны, картофельди тарый турар. Чериниң улуг кезинге арбай тараан. Ол черден арбайның бир [illegible] 40 центнер чедир дүжүдүн ажаап ап турар.

Дузалал ажыл-агыйларның чугула ролюн СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунга онзалап демдеглээн. Оон шиитпирлерин күүсеткенгежээн [illegible] комбинады бодунуң дузалал ажыл-агыйының чааттылгазының планын төлевилеп алган болгаш [illegible] баа-биле боттандыра бергеш. Оон күчүлүг үш ажыг [illegible] шииттиңнерин. Көдээ цех чыл бүрүзүнде бир тонна эътти берип эгелээр. Беш чылдың төнчүзүнге чедир дузалал ажыл-агыйынга өндүрүшкүнер улуг эвес эът комбинадын тургузуп алырын төлевилээн.

Дузалал ажыл-агыйының турбуп турары Тюшевка суурга металлургия комбинады ниитиг амыдыралды тургузуп берген. Ынаар 13 километр узун асфальтылаттынган оруктар тудуп. Ол оруктуң ол чоок кавызында бүгү суурарының чурттакчылары ажыглап турар.

— Ажыл-агыйга кадрлар бүрүнү-биле четчир. Ынаар улус күзелдиг-биле барып турар. Ол болза колдуунда-ла [illegible]. Тюшевка боду хоорай чевирлиг суур болу берген. Чоокта чаа ол чериниң чурттакчылары дөрт-лопт квартирлаларын алды бажыңнарже көжүп кирген, үш каът ниити чуртталга бажыңнарын ажыглалга кириерин белеткеп турар. Ында квартираларны бүгү-ле таарымчалыг чүүлдер-биле чепсээн болгаш олар хоорай бажыңнарындан дүвүрээс — деп, завод директорунуң хой-ниити чемгерилгези пиң талазы-биле оралакчызы В. Зорников чоргаарал-биле чугаалап турар.

СЭТА-ның корр.

ЛИПЕЦК.

БИИ-ХЕМ: КЕЛИР КЫШКА УТКУШТУР

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң материалдары-биле база аңаа эш Л. И. Брежневтиң илеткели-биле таныжып, көдээ ажыл-агыйны улам хөгжүдер дээш партияның болгаш чазактың ап чорудуп турар кемчеглеринге сорук кирген, Бии-Хем районуң көдээ ишчилери бо чылгы планнын онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиннг күүседир дээш улам күженишкинниг ажылдап турарлар.

Районнуң ишчилериниң бо хүннерде кол сорулгазы —келир кышка белеткел. Ажыл-агыйларның кодаңнарынга [illegible] тозан дөрт муң ажыг баш мал кыштаар. Шээр мал турар 150, мыйыстыг бодаңың 38 кажаалары [illegible]. Артан ол дорт кажаа [illegible] черде белен болур.

Бии-Хемниң ишчилери келир кышка уткуштур ниитиниң малынга он үш муң тонна ажыг мал чеми белеткээр хүлээлгелиг турган. Бо хүннерге чедир оон сес муң ажыг тоннаны белеткеттинген. Ол ажылды ам-даа уламчылап турар.

Келир кыжын малчыннар сүт-биле хандырар он тос сүт сөөртүр машина [illegible]. Оларның шупузу амдыгаа [illegible] белеткеттинген.

Кышка ханамчалыг белеткелир талазы-биле районнуң ажыл-агыйларының [illegible] социалистиг чарыш [illegible] совхоз [illegible] ажыл-агыйның [illegible] фермалары, бажыңнарын [illegible] мал чемин [illegible] болбаан.

КЫШТАГЛААШКЫН — малчыннар ажылы

Районнуң «Кызыл тараачын» совхозу өске ажыл-агыйлардан хоюудап турар. Септеттинмээн кажаалар, бажыңнар бо совхозта ам-даа хой. Чамдык малчыннар [illegible] ва белеткелче ам-даа кирбээн. Бо четтестерин дараазында шайладып, арткан үени ооң ажылдары үк совхозтуң [illegible] кел [illegible].

БЕЛЕТКЕЛИВИС МЫНДЫГ

Салбырның малчыннары [illegible] кыштагларында [illegible] Аңа [illegible] баш [illegible]. Бо [illegible] 10.500 баш хой кыштаар. Оларның [illegible] [illegible] [illegible] дептер [illegible] кыштаар.

[illegible] септеп [illegible] турар бис. [illegible] бажыңнарын [illegible]. Бо эштер кажааларда болгаш малчыннар бажыңнарында үреттен аңтерни, соңгаларны болгаш өске-даа септээ чогуур чүүлдерни кылып турарлар. Оларның ажылы кол дүүнда дооступ турар.

Салбырның хойнуларының кыштагларында бажыңнары чамдыкызында печкалар багай. Олче база кичээнгейни салзаа бис. Ийи печкакты [illegible]. Олар кыштаг бүрүзүн эргеп, бажыңнарының печкалары [illegible] үрелген болза, ону септеп турарлар.

Бо чылын салбырның малчыннары ниитизинде малынга 600 тонна сиген белеткээр планныг турган. Херек кырында бо хүннерге чедир тос чүс тоннаны белеткеп, планы ажыр күүсеткеннер. Оон үш чүс тоннаны прессттээш, кыштагларда сөөртүп чедирген.

И. ДЫРТЫЫН.

«Саян» совхозтуң Сесерлиг салбырының зоотехниги.

СЕПТЕП АЛДЫМ

Эрткен кыш биске шыңгыы шылгалда болган. Хар улуг, соок дыңзыг. Белеткелин кылыра малчыннар ынчан элээн бергедээн. Мал-маганы чудап, оон чаш төлү хорамчага-даа чедип турган.

Эрткен кышка уткуштур кодаңымны белеткээним багай эвес турган чүве. Четчир сагыг сигенни кезип, кыштаамны тывылап, кургаг одекти болур алган мен. Кышты маңааа [illegible] үттежип [illegible] бажыр багай эвес—төрүүр [illegible] баш хойга онаашкар [illegible] турган алган мен.

Бо чылын база Эргэ-Кежик [illegible] кыштаар мен. [illegible] [illegible] [illegible] ыяр [illegible] чок кажаа-да болган. Чылдың-на септедени чорудуп турарга эки, кыштаг улуг үрелбес.

Кыжын чурттаар бажыңым чугайлаш доостум. Соңгаларының шилдерин бүзүү берген чораан, ону шиледим. Чогум чылыы ажырбас, кыштың кеңдыг-даа соогун тоовас бис.

Келир кыжын малды эки кыштадыр, оон чаш төлүн [illegible] камгалап алыр эргэ бисте бар. Бедиткен хүлээлгевис [illegible] ону чедиишкиннг күүседир дээш [illegible].

О. КЕЧИЛ-ООЛ

«Кызыл тараачын» совхозтуң хойжузу.

Парторганизацияларда отчёттар болгаш соңгулделер

КИЧЭЭНГЕЙНИ—КОЛ АЙТЫРЫГЛАРЖЕ

Бодунуң отчёт-соңгулдалыг хуралынга «Коммунизмниң херели» совхозтуң коммунистериниң дээн пурнуу пуут-ла хойжу бригадаларден, сүт-бараан фермазындан болгаш бүдүрүлгениң өске-даа шиитпирлиг участоктарындан келгеннер. СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле парткомнуң чорудуп келген ажылынга одар чогуур үнелелди бербишаан, ажыл-херекке бедик негелделерге дүүштүр, бот-шүгүмчүлелди өзу-биле көрүп, нити херекке кожа бүрүң улуун киирер күзел-чүткүлүн илергейлеп турганнар. Ынаа отчёт илеткели кылган партком секретары О. Кара-оол болгаш санал берген коммунистер чогумчу ол дугайынче улуг кичээнгейни салганнар.

Илеткелге тоску беш чылдың баштайгы ийи чартык чылдарында турганы-биле оңгу беш чылдың ол-ла үезинде совхоз бүдүрүлгезиниң ажылаагы адырларында байдалды анализтеп, деңнелгелерни кылган. Партияның болгаш чазактың доктаамал сагыш салыышкынының ачызында материал-техниктиг баазазы быжыккан. Кол фонд ийи миллион рубль чедип турар. Ол-ла үеде мал ажылының талазы-биле чамдык эки көргүзүглер чедип алдынган. Хойнуң баш саны ам 35 муң ажып турар, бир хойдан алыр дүк деңнелге кылган үеде 1 кг 800 грамм турганындан 2 кг 300 грамм чедир өскен, совхоз оруглганы 90 хире хуузун хойдан ап турар, а мурнунда чылдарда күрүнеге саткан бир хойнуң ортумак деңзизи 38 кг деңзүн ажып турган болза, ам 49 кг чеде берген.

Ниитизи-биле мал ажылының продуктуларын садарының беш чыл планын чылдар ажыы-биле күүседип кел чорук. Бо чылын күрүнеге дүк садарының планын 110 хуу күүсеткен, ыттыга — 92, дүктүгү—90 хуу чедирген, оларны күүседир чоокшулап келген.

Бүдүрүлгеде улуг кужениишкин негээр черлерге коммунистер ажылдаар, оңгу беш чылдың пландыг онаалдаларын күүседир талазы-биле өөрү өскелерге үлегер-чижээн көргүзүп турар ужурлуг болгай. Парткомнуң отчёдунга болгаш хуралдың киржикчилериниң саналдарынга ол айтырыгаар улуг черни салган. Амгы үеде совхозтуң парторганизациязының учётунда 62 коммунистиң 42-зи бүдүрүлгениң шиитпирлиг участоктарында хойжулап, саанчылап, кадарчылап, чолаачылап, механизаторлап, тудугжулап ажылдап турар. Бүдүрүлге участоктарында партияның беш эге организациязы болгаш үш партбөлүктер күш-ажылчы коллективтерге бүгү ажыл-херекке удуртуп башкарар. Ажылчы чоннарның кужун шаанныг даалгаларны күүседириинче мобилизастаар, даандыргай ажыл-херекке коммунистериниң авангардтыг ролюн, харысалгазын бедидер талазы-биле ажылын күштелдирген.

Ажыл-херекке үлегер-чижээн көргүзүп турар коммунистер эвээш эвес. Ылангыя хойжу коммунистер К. Торжантың, М. Алдай-оолдуң, А. Оюннуң, чолаачылар К. Седип-оолдуң, К. Мамай-оол, механизаторлар В. Оюннуң, Н. Оюннуң, бригадирлер О. Шаравиниң, О. Биче-оолдуң, О. Шыр-оолдуң, К. Дугурнуң, О. Комбу-найтың болгаш өскелерниң-даа аттарын хуралга чоргаарал-биле адаан.

Кылдынган ажылдарның түңнелдерин тодаргай анализтевишаан, коммунистер ядир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, ажыглаттынмаан курлавырларны тып, ажыглаарынче улуг кичээнгейни угландырган. Мааңаа холбаштыр Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, № 1 хойжу бригаданың бригадири О. Шараавии мынча дээн:

— Тараа дүжүдүнүң чавызын чүгле кандааптып-че шаап болбас, ооң бир чылдаазыны чер ажылының культуразының чавызындан-да. Бистиң-биле кожа турар ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз чыл бүрү эки дүжүттү ап турар болгай, а бисте ындыг эвес. Төрүүр чүс хойга онааштыр 70 ажыг хураган ап турар. Мал ажылынче аныяктарны чорудар, база малчыннарның амыдырал-чуртталгазын экижидер, оларны эки бажыңнар-биле хандырар дугайында совхозтуң дирекциязы чери-даа, партком-даа шиитпирлиг хемчег албайн турар.

Ниитизи-биле алырга малдың баш санын өстүрер, ооң продуктуулуун бедидер, быжыг чем-суурну тургузар талазы-биле ажыл-агыйда чедир шиитпирлеттинмээн айтырыглар хөй. Нити малда төрүүр малдарның бот-дензиг үрү кончуг эвээш. Хойда 42 хуу, инекте — 38 хуу бооп турар. Эрткен чылын төрүүр чүс инекке онааштыр чүгле 46 бызааны алган, а бо чылын ол сан 70 ажып турар. Бо чылдың 9 айларында саар бир инекке онааштыр 1100 ажыг литр сүт саап алган. Ол ажыл-агый-биле кожа ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Кара-Бүлуң фермазының саанчылары ол-ла үеде саар бир инекке онааштыр 18[illegible] литр сүттү сагган. Бо ийи [illegible] ажыл-агыйларның [illegible] улуг-дур. [illegible] отчёт чок [illegible], инектерни багай чемгерип турарында.

— Фермазын одар-белдир [illegible]. Чамдыкта чүгле чангыс ай суда-биле чемгерип турупбээрге, сүт [illegible] боор турбаан канчаар — деп инектер кадарчызы О. Лааңай [illegible].

Үстүнде айтырыгларга холбаштыр партком болгаш [illegible] эге организациялары фермаларда эргелекчилерниң, специалистерниң ролюн болгаш харысалгазын бедидер талазы-биле чогуур хемчеглерни [illegible] турар. Сүт-бараан фермазы бо хүннерге чедир кыштагдаашкынче бодур-чогууру-биле белеткевээн.

Мал ажылынга кадрларны [illegible] шилип ап, өлге аныяктарны чорудар, малчыннарның амыдырал хандырылгазын экижидер, оларның ажылга харысалгазын бедидериниң айтырыглары отчёт илеткелгеде, коммунистер М. Алдай-оол, А. Оюн, О. Сарыг-оол болгаш өскелерниң-даа саналынга улуг черни салган. Хойжуларның 60 хире хуузу өгнерде чурттавышаан. Кыштагларда электри чырыы киир[illegible].

Мал ажылынга [illegible] саамчыгдаа, ону оорладыр кайы хамаан чок чарыгдаар чорук ам-даа ургулачылап турар. Малчыннарда 62 муң ажыг өре санаттынып турар. Бо чылдың тос айларында 1100 хире хойну оор алган. Бо бүгү чамдык малчыннарның ажылга харысалга чогундан боор турар, оларның аразында коммунистер безин бар.

Мал ажылын хөгжүдерге чер ажылы-биле тудуш холбаалыг. Малдарның сөөлгү чылдарда чер ажылының культуразын бедидер, дүжүттүг черлерни [illegible] ажыглаар, агротехника [illegible] күштелдирер талазы-биле кичээнгейни [illegible] хуралга санал бергеннер демдеглээн. Отчёт-соңгулдалыг хуралдың доктаалының [illegible] чер ажылының тулуш-дүжүткүрүн бедидер дугайында чангыс домак безин киирбээн болгай.

— Ниитизи-биле совхозтуң дирекциязының база парткомнуң чер ажылынче кичээнгейи кошкак — деп механизатор В. Сат шүгүмчүлээн. — [illegible] картофельди, ногааны чүгле чааан олуртуп [illegible] ап, а ону чаңгы үеде кым-даа ажаап, тежээвес боор. Оон аңгыда трактор-биле [illegible] черлериниң сигени [illegible] кадыры-биле көспес. [illegible] ангаш олар хензиг арты [illegible] — деп, ол уламчылап чугаалаан. Мал чемин белеткээрге харысалга чок чорук база бар. Чогуур өйүнде [illegible] 300—400 тонна сиген хоовурап ирип үрелген, ол дээш кым-даа харысалга хүлээтпээн.

Республикада тоорлулуг, суггагалыг суурларның бирээзи — Кочетовога тулуг-суурну улам калбартып, ооң [illegible] социал-культура айтырыгларын СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң негелделеринге дүүштүр шиитпирлээриниң чугулазын коммунистер саналдарынга [illegible].

Бүдүрүлгениң [illegible] кайы-даа алырының дугайын чугаалаш, коммунистер парткомнуң ажылының стилиниң болгаш арга-методунга база доктаан турган. Отчёттуг үеде парторганизация сан талазы өскен, организастыг талазы-биле быжыккан болгаш партияга хулаш [illegible] даандырган ажыл-херек дээш контрольду күштелдирген болбайн аан. Ынчалза-даа партком шиитпирлер күүселдезин кошкак организастап, администрация ажылын контрольдаар комиссияларының ажылын болгаш хөй-нити организацияларынга удуртулганы [illegible] бедик негелделиге чедир [illegible].

Хуралга СЭКП ТК-ның кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин киржип, чугаалаан. Парторганизацияларда бо хүннерде эртип турар отчёт-соңгулдалыг хуралдарга СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш партия Төп Комитединиң ооң дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин күүседир талазы-биле ажылдың түңнелдерин үндүрүп турар, мааңаа холбаштыр совхозта партком, коммунистер чамдык ажылды чорудкан дээрзин ол эгезинде демдеглээн. Хөй ажылынга эки чүүлдер бар, ажыл-агыйның материалдыг баазазы быжыккан, техника хандырылгазы экижээн, чоннуң амыдырал деңнели бедээн.

Ынчалзажок ажыл-херекке четпестер хөй дээрзин Г. Ч. Ширшин демдеглээн. Кыштаглаашкынга белеткел багай, [illegible] чаңында сүт-бараан фермазының кажаазын безин кышка шуут белеткевээн. Малдың өлүп хораар чоруу база ону оорладыры [illegible] хөй, нити малда төрүүр малдарның хуузун сөөлгү чылдарның дараалаштыр алырга инекте чүгле 36—40 хуу, а хойда 40—50 хире хуу, төрүүр чүс малдан ап турар [illegible] тол кончуг эвээш, ажыл-агыйда малдың тарып боозадылгазын багай тургускан. [illegible] кандыг-даа [illegible]. Ол айтырыгларже совхозтуң дирекциязы база партком онза кичээнгейни салзе чогуур дээрзин Г. Ч. Ширшин айыткан.

Оон соонда ол нити курлавырларны чөп ажыглаарының, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидериниң болгаш шынарын экижидериниң, бир рубльге онааштыр фонд эгидлезин көвүдедириниң, кампалга чурумун күштелдириниң, күрүнениң берген машина-техниканың камнаг ажыглаарының айтырыгларынче улуг кичээнгейни угландырган. Г. Ч. Ширшин нити ажыл-херектерге специалистерниң болгаш бригадирлерниң ролюн, харысалгазын бедидериниң, кижилер-биле ажылды экижидериниң, амыдырал хандырылгазын улам экижидериниң, тулуг-суурну калбартып, чаагайжыдарының, хөй-нити организацияларынга удуртулганы күштелдириниң база партийжи ажылдың стилин база аргазын сайзырангайжыдарының, чоннуң амыдыралының культуразын бедидериниң айтырыгларынга онзалап доктааган. СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр совхозтуң ажыл-херээн ооң коммунистери болгаш ажыл-ишчилери нити күш-биле көдүрүп шыдаар дээрзинге бүзүрелин ол түңнелинде илергейлээн.

Коммунистерниң отчёт-соңгулдалыг хуралы моон соңгаргы [illegible] торулгаларны тодаратпан болгаш оларны боттандырар талазы-биле хемчеглерни айыткан доктаалды хүлээп алган.

С. ШОЙГУ,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

СОҢГУКЧУЛАРНЫҢ КҮЗЕЛИ-БИЛЕ

СЛАНЦЫ. (Ленинград область). Оөсиме суурда байырлыг байдалда ажыткан чаа Культура бажыңы Ламголовск кодээ Советтиң улус депутаттарының бир ангы отчёду болган. Бистиң чурттуустуң Үндезин Хоойлузунуң тоолеилелин чугаалажып турар үеде саналдаан күзелдерниң база бирээзиниң күүсеттинмесениниң дугайын олар соңгукчуларга ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнуң бүдүрүүнде илеткээннер.

Кодээниң активистери ол черниң чурттакчыларының бүгү саналдарын болгаш оларны боттандырарының бүгү-биле бижип тускай журналды кылып алганнар. Чижээлерге, ажылгаттынмайн турар оруктарны болгаш ферма соогунуң шээрин улус депутаттарының негелдези-биле өөредип ылалкан. Ол чорук тараа шалгын бежен гектарга уландырар органы ажыл-агыйга берген.

ССРЭ Конституциязының тоолеилелин чугаалажып турар үеде Ленинград областың ажылчы чоннары ийи муң хире саналды киирген. Чер ажылдарын экижидер, бойдусту камгалаар, кодээ суурларга спорт комплекстерин тургузар болгаш өске-даа хөй чугула айтырыгларны тургускан. Чер-чер, хоорай болгаш область Советтериниң депутаттары чаңгыс-даа саналды кичээнгей чокка арттырбаан. Оларның саналы-биле чыл бүрүзүнде муң ажыг километр оруктарны кылып болзаш сенттаан, амыдырал-хандырылгазының дээш тепперин, улустар комбинаттарын тудуп, мал фермаларында болгаш куш фабрикаларында элээн кол эргелеар эргезаттарын кылган.

(СЭТА).

ЭЛЕКТРИЖИДЕРИН ДООСКАН

АРКАЛЫК. (СЭТА-ның корр. А. Гурский). Областың ырак ажыл-агыйы болур «Родник» совхозтуң бүдүрүлге участоктарын күрүнениң энергосистемазынга кошкан. Электра дамчыдылгазының кижилээде киирген 115 километр узун шугумун дамчыштыр энергия мында чедип келген. Ону ажылаалга киргени-биле «Целинэнергосетьстрой» трест Тургай хоорайының кодээ суурларын болгаш малдарын электрижидерин дооскан.

Бо черниң аныяо областың туруп келген сезигчиниң дургузунда ооң энергия-биле [illegible] ийи катап өскен. Электроэнергия [illegible] 630 суурларга, муң-муң тоор турлагларынга, фермаларга болгаш өөр участоктарынга чеде берген. Үүрмек электростанцияларның беш муң ажыг механиктери совхоз механизаторларының болгаш [illegible] ника сентаар мастерлерниң отрядтарынга [illegible] тышкан.

ЧҮГЛЕ ТЕРГИИН ЭКИ ШЫНАРЛЫГ

АЗЕРБАЙДЖАН ССР. Чуртта амыдыралга херек электротехниканың эң улуг бүдүрүлгези болур Бакуның амыдырал кондиционерлер заводунга конвейерни ажыглаалга киргениниң соонда (1975 чылдың төнчүзүнде) кылымал климаттың дөрт чүс муң ажыг аппараттарын бүдүрүп үндүрген. Ам заводтуң коллективи бодунуң бүгү продукциязын күрүнениң Шынар демдээ-биле үндүрүп турар апарган. Оон-биле социалистиг хүлээлгелерниң кол пунктуларының бирээзин хуусаа бетинде күүсеткен.

Бакуның кондиционерлери улам сураглаан, оларны даштыкыда күзелдиг-биле садып ап турар.

Чоокта чаа анаа чораан СЭКП ТК-ның Чиңгис секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежнев Хүндүлүг аалчылар номунга: «Бакуның амыдырал кондиционерлериниң заводу бедик культуралыг бүдүрүлгениң, күш-ажыл кижизинге, ооң херегледеринге болгаш негелделеринге ёзулуг кичээнгей салып турар бүдүрүлгениң үлегери боор болур» деп бижээн.

Коллективи ажыктыг чорук болгаш шынар дээш демиселге идепкейлиг-биле киржип берген бүдүрүлгеде күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алырынга херек бүгү аргаларны ажыглап турар. Заводтуң үш ажылдакчызының бирээзи-ле коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы.

ЧУРУКТА: кол конвейерниң участоктарының бирээзи. Мында кондиционерлерниң сериилдедир системаларын эдиктирип турар.

О. ЛИТВИННИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Көску агитация

УЖУРУ ЧҮДЕЛ?

Өвүр районда «Кызыл тук» совхозтуң конторазының чанында көску агитация кылдыр [illegible] плакаттар, хуулгаазын, көргүзүг самбыралары эргижирээн, ону чаартып, солуп, септээр ажыл үттүндүрген, совхозтуң удуртукчуларында ол ажылче сагыш салыр кижи чок болганы кайгамчык. А совхозта мурнунда эки ажылдыг диртип турган херээженнер чочуезы, комсомол организациязы, «Херээженнерниң үнү», «Искра» деп хана солуннарын, самбылалеттеннерин, «Комсомолчу прожекторну»-даа үндүрбестээн.

Хана парлалгазы ажылчы чоннуң коммунистиг ёзуга кижизидеринге улуг рольдуг болгай. Совхозта ак сеткилдиг ажылдап турар ажыл-ишчилер кайы хөй. Мурнакчыларның ажыл-ижин ой-ойде хана парлалгазынга чырыдары чер-черде партия, комсомол организацияларының чугула айтырыгларының бирээзи. Ол ышкаш арагалаар, кем-херек үүлгедир, оорлаар, хөй-ниитиге ажыктыг ажыл кылбас, маңгыстаачак амыдырал сүрер ийи-чангыс төлеп чок кижилерни хана солунга чүге бижип болбас деп.

Совхозтуң дирекциязы, ажылчын комитет, партия, комсомол организациялары, профэвилел, улус депутаттарының күүскому бир демниг ажылдап тургаш, уттундурган бо чугула ажылды «оттурары» негеттинип турар.

Д. ООРЖАК.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» совхозта Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының найыралдыг коллективи ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганындан бээр бир чыл болган өөнүң байырлалын чедимишкининиг демдеглеп, күш-ажылчы белектерлиг уткаан, саар бир инекке онааштыр сүт саалдазын 2025 килограмм чедирген.

Ферманың мурнакчы саанчылары коммунистер Анай Бурбуевна Иргит биле Чылбак Намажыновна Куулар олар Совет Эвилелиниң Үндезин Хоойлузунуң бирги өөнүң бүдүүзүнде саар бир инекке онааштыр тус-тузунда 2606 килограмм болгаш 2423 килограмм сүттү саггаш, мурнакчыларның одуруунда турумун база катап бадыткааннар.

ЧУРУКТА: мурнакчы саанчылар Анай Иргит (солагай талазында) биле Чылбак Куулар.

М. МОНГУШТУҢ фотозу.

Кадарчының чымыжы

Барлыктың делгем ховузу. Шагның дөрт эргилдезинде мында ажыл-иш хайнып турар. Ам далай дег чалгаап тарааны комбайннар ажаап, а курукшап черлерин тракторлар чарып, дүн, хүн чок динмиттиг хөгжүм боор улажып турар. Тараазын ажаап алгаш барган хоорауында хөй инектерни бир аъттыг кижи болуп, ынай-бээр сүрүп, орайга чедир кадарып чоруур.

Ол — «Барлык» совхозтуң Адыр-Мажалык сүт-бараан фермазында инек кадарчызы Девилдей Очурович Куулар. Ол ам 13 чыл уламчылап ол ферманың инээн онча-менди кадарып келген. Ооң мурнунда ол Улуг-Хем районга 5 чыл хойжулап, 6 чыл чылгычылап келген хоочун малчын. Кылымак күш-ажылы дээш ол чоокта Күш-ажылдың алдар орденниң III чергези-биле шаңнаткан. Мурнакчы кадарчының [illegible] орденни тыпсып турган черге баргаш, таныжып көрдүм.

—Чылгы, инек, хой, өшкү дээр дөрт чүзүн малывыстың шуптузун кадарып келдим — деп, ол баштактаны [illegible] [illegible]. — «Инек кадарары [illegible]» [illegible].

болза хоржок. Чамдык пожа, хелбээ фермаларның-даа, сагбас-даа инектиң кадарчыларын көөрге мындыг боордур. Эртен кодан инээн сүрүп үндүргүлеш, кежээликтей аът-хөлүн тургузу оларны бадып халдып кээр. Чамдыктарын чидирип-даа алгылаар боор. Мынчаар кадарарга инек семирбес, сүдүн-даа эвээш бээр дээрзин хуржулгамдан көрүп билдим.

Девилдей Очуровичини ферманың коллективи мактап, оон адынга хөйнү чугаалап турар:

— Кадарчы-биле ам 11 чыл кады ажылдап, ферма эргелекчилеп келдим. Бо үениң иштинде ол чангыс-даа баш инек чидирип көрбээн. Инектерни оъттуг черге таарыштыр кадаргаш, саар инектерни [illegible], а чамдык немелде чем бээр инектерни чемгерер. Бүзүрүг ажыл-ишчи кижи — деп, ферма эргелекчизи Хөвеңмаа Дарымаевна Хертек чугаалап турар.

Ферма бо чайын Эдегей кыжының шинка чайлааш, ам кыштаагда кожуп чедип келген. Демги чайлагга Бижиктиг-Хаяның № 1 фермазы база кожа турган. [illegible] ийи ферманың инектерниң семизи [illegible] боп көөрге. Адыр-Мажалык фермазының ажыт болган. Борта кол рольду инек кадарчызы Девилдей Очурович ойнаан дээрзи билдинип.

— «Инектиң сүдү дылында» диирин шын. Бистиң кадарчывыстың эдилээнде инектерни сүдү көвүдей бээр — деп, мурнакчы саанчы Болалдай Доспанмаа чугаалапдыр.

Хөй сүттү алырынга кол рольду инек кадарчызы база ойнаар. Ол инектерни эки оъттуг черге кадарарындан аңгыда, немелде чемнерни бээр, ой-шаанда суггарар, ажыы уламчылап-на турар.

Адыр-Мажалык фермазы совхозта фермалар аразында калбарган социалистиг чарышка үргүлчү бирги черни ап келген. Эң ылангыя мында сүттүң шынары дээш демисел калбарган. Ферма мурнуку чылдарда бирги сорттуг сүдүн сагбайн турган болза, ам бо чылын саггаан сүдүнүң 22—24 хуузу бирги сорттуг болуп турар. ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюн бо ферма коллективи, ооң иштинде инек кадарчызы Девилдей Очурович күш-ажылчы белектерлиг ужурашкан. Ферма үшкү кварталда планныг онаалдаларын күүсеткен.

Девилдей Очуровичиниң уругларының авазы Галина Ойпан-ооловна Куулар фермада хоочун, мурнакчы коммунист саанчы. Ол — Барлык-Хемчик район Совединиң депутаты, Маадыр ие. Күш-ажылчы кижилерниң уруглары база ада-иезин дозээн ажыл-ишчилер боор турарлар. Оларның улуг уруглары совхозта ниам-бүрү ажылдарда. Олардан үш оол чолаачы, бир кызы авазы-биле кады саанчы, а бирээзи мал эмчизи, беш кижи өөреникчилер. Уругларының кижизидилгезин дээш ада-иези хүн бүрү сагыш салып, школа-биле быжыг харылзааны тудуп турар.

Ферманың коллективи ам кыштагдаашкынга белеткелди улам күштелдирген. Девилдей Очурович инек кажаазын чылыглаап, үүрмек септелгезин кылган чай чок-ла турар.

— Мени чазактың шаңналы тывысканынга улуг өөрүп, моон-даа артык ажылдаарын кызар мен. Мени шаңнаан [illegible] ажыл-ижимни эки үнелээндир—деп, ол орден ап тура чугаалаан.

Чаъстыг, хат-шуурганныг кандыг-даа хүн Девилдей Очурович кодан инээн сүрүп алгаш, кадарып чорудар. Күш-ажылчы кижиниң хүн бүрү күүседир хүлээлгези мындыг.

Х. МОНГУШ,
«Шынның» корр.

Пропагандистиң индири

ДУРЖУЛГАДАН КАШ СӨС

Пропагандистерниң ажылы нерзи болгаш харысаалгалыг. Ол политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге чылының дургузунда дыңнакчыларга быжыг билигни бээр, оларның угаан-медерелин улам сайзырадыр, ажыл-ишчилерни күш-ажылчы идепкейин көдүрер дээш кижизидикчиниг ажылдан, чаа солун чүүлдерни диленып тывып турар ужурлуг. Сорулга чангыс—кижилерниң бот-идепкейин көдүрери, ажыл-ишке оларның харысалгазын бедидери, Төрээн чуртунуң мурнунга хамаатылыг хүлээлгезин ийк билдиринге кижизидери болур.

Сес чыл дургузунда Ак-Довуракта төп электри станциязында политшколага пропагандистедим. В. И. Ленин аттыг «Тыва асбест» комбинатта «Инженерниң күш-ажылы» деп семинарны дыңнакчыладым. Амгы үеде ол-ла комбинатта политшколада ийи чыл уламчылап пропагандистеп турар мен.

Политшколалар, дыңнакчыларның составы, өөредилгениң тематиказы болгаш кичээлдерин эрттирер чурумы аңгы-аңгы болур болгай. Ынчалза-даа кол-ла чүве кичээл бүрүзүн бедик деңнелге шынарлыг эрттирип тургаш, дыңнакчы бүрүзүнге быжыг билигни бээри болур.

Кичээлдерни мынчаар эрттирип турар мен: кичээл эгезинде 2—3 минутада дыңнакчыларның кичээнгейин оларның бир ажылының хүнүнче хаара тудуп, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү, продукцияның шынары деп чүл дээрзинге кандыг каш айтырыглар салып, бир эвес дыңнакчылар орай бергеденээн бээр хире болза, бодум нити тайылбырны кылып турар мен.

В. И. Ленинниң ажылдарын өөренип тура, хоорай библиотеказындан ук ажылдарның үш, дөрт экземплярын ап алгаш, дыңнакчыларга бөлүк айы-биле үлеп бергеш, тускай айтырыгларга план тургузуруп, ажылды конспектилээрин сүмелеп турар мен.

Дараазында кичээлге нити күш-биле ону сайгарар бис. Ындыг план-биле бир өөредилге чылында В. И. Ленинниң 3—4 улуг хемчээлдиг ажылдарын өөренип дооскан тар турдувус, а баштыңчыларының намдарын болгаш Коммунистиг партияның төөгүзүн өөренип тура, диафильмнер, плакаттардан аңгыда чечен чогаалды ажыглап, төөгүлүг болуушкуннарлыг черлерге ыткыр номчулганы эрттирип турарывыс чаңчыл апарган.

Эрткен өөредилге чылында эрттирген кичээлдерлвистиң бирээзиниң темазы «СЭКП-ниң аграр политиказы». Ону өөредирде «Билиг» ниитилелиниң үндүрүп турары «СЭКП-ниң төөгүзү бистиг политиканы» деп бир түү брошюраларны ажыглаанывыс ук теманы ханы шиңгээдип алырынга дузалаан.

Эрткен өөредилге чылында партияның болгаш чазактың хүн бүрү үндүрүп турар доктаал, шиитпирлерин, ССРЭ-ниң чаа Конституциязын, СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) Пленумунуң материалдарын болгаш Л. И. Брежневтиң Сибирьге болгаш Ыраккы Чөөн чукке чорупп турганының түңнелин өөренип тура, ол бүгүнү коллективтиң ажыл-ижи, соруглагалары-биле холбаштырган бис. Аңаа төп солуннарны, политиктиг журналдарны ажыглаадым.

Пропагандистиң ажылынга тускай дериттинген кабинетке кичээлдээри улуг ужур-дузалыг-дыр дээрзинге бүзүредим. Ол ышкаш пропагандистерниң семинарларын удаа-дараа эрттирип турары ажыктыг-дыр.

Г. СВАВИЛЬНАЯ,
пропагандист.
Барыын-Хемчик район.

Ногаажының булуңу

КҮЗЕЛ БИЛЕ КҮШ-ЛЕ ТУРЗА...

«Шын» солунга парлаттынган А. Даржайның «Кедээже чагаа» деп чүүлүн номчааш, ында кедүргеп айтырыгга хамаарыштыр бодалым илередип көрейн. Республикада чамдык суурларның чурттакчылары сууржулганың баштайгы чылдарында бажыңын долгандыр кажаа-херим кылып, бугаазып, ногаа-бүрү ногааны, картофельди тарып турганы, ам ону херекке албастай бергенин автор кыскы чижекке айтып, харааган бижип турар. Бо талазы-биле авторнуң дүвүрээзинин шын деп санаар мен. Кижиниң холу-биле тургусканы бүгү-ле эки чүүлдү уламчылап, салгалдан салгалче ада немей хууда салыышкынывысты киирип турар бис. Ол бистиң ажылывыстың хоойлузу апарган.

Чамдык чурттакчылар телевилер бауаар туткан, ногаа кажаалыг бажыңга чурттап олура-ла, хууда хереглелдиңге ногаа, картофель тарывыр туржук, безин ыяш олуртпаан, чечек тарывааан сут болгулаар. Херзүнү болгаш суггат-биле хандырылгазы, агаар-бойдузу дээш черлериниң байдалы манаа хамаарылгалыг болбайн аан. Ынчангаже ногаа тарылгазынга таарымчалыг байдалдар бар черлерде одт-чашпан дүй үнген ногаа шөлдери, бугасумуннар дээрге-ле зөлериниң ногаа херексевеан ады чалгаазы дээрден башка чүве чугаалаар боор.

Бистиң Үндезин Хоойлувус чоннуң хууда дузалал ажыл-агыйын хөрүвейн, харын аңаа эргежок чугула байдалдарны тургузуп, херек апараа, чээлини-даа бээрин чопшээреп турар. А хамаатыларның талазындан артыкшылдыг аъш-чем аймаа күрүне, кооперацияның садыгларынга, базаарларга-даа садары хостуг болгаш ол бүгү, ылаңгыя хоорай чонунуң аъш-чемге хөй хереглелдерин долу хандырарынга кошку адигиг боор турар. Мында чугаа ногаа-биле өг-бүлениң хууда хандыртылгазының дугайында чоруп турар. Ногаа аймаан чемге ажыглап билир болганда, ону бажын ээлери боттары чүге тарып өстүрүп болбазыл? Ол чүгле өг-бүле бюджеди-биле холбашкан айтырыг эвес, харын ногаа өстүрүп, оон шөлүнге ажылдаары хамаатыларның хостуг шагын бодунга ажыктыг кылдыр хуваарыга, урут-дарыын бичиизинден күш-ажылга чаңчыктырып, кижиниң делгерингеге безин ажыктыг, а түннелинде алган дүжүттен кадыкшылга эргежок чугула витаминнерлиг аъш-чемни кылыры болур.

Картофель — чылда чиир чемниң чартыы дижир болгай. Мону ховуга тарыырындан бажың чанының чемиштиктен шөлүнге тарыыры ажыктыг.

Бисте бажың чанының шөлүн чоп ажыглап турар чурттакчылыг суурлар хөй болгаш ук черниң үндезин чурттакчылары ногаа, картофель, кат-чимис аймаан тарып, бедик дүжүттү ап, аъш-чемге үргүлчү хереглеп турар. Ындыг суурларга кайгамчык бойдусе чурумалдыг Кок-Чаңныныг сындан шураан баткан Таспы хемниң унунда Чербп, Кара-Хаак суурлар база хамааржыр. Шаандан бээр тыва болгаш орус чон кады демниг чурттап, чер ажылы кылып, баштайгы колхозтарны организастаан черниң бирээзи болгай. Бо суурлар база-ла сайзыралдың деске базымы-биле чаартылып, эң үлегерлиг суур дээш чарышка киржип, көргүзүглерниң база бир чугула дээни —бажың чанының ногаа аймаан тарып, ажыглаарының талазы-биле алзэн онзаланып турар. Чижек кылдыр Чербн суурну ап көрээли. Мында ногаа тарывааан бажың чок. Ногаа аймаан сонуургаан айы-биле бодунга четчир кылдыр тарып, ажаап, дузап, үүжелеп ап турарлар хөй. Картофель, ногааны бүгү чыл дургузунда бодунга четчири-биле доштаамал тарып ап турар хоочуннар Чыдым Маады, Десиий-оол Сендаа, Күнчүмей Чооду, аныяк өг-бүлелерден Март-оол Кунзуцмай, Ким Сандый оларның ногаа шөлү өскелерге үлегерлиг.

Бистиң суурнуң чурттакчылары частың чылыг хүннерин халас эрттирбезин бодаарлар. Кедээ Совет, кудумчу комитеттери бо талазы-биле ажылды организастап турар. Чазын хемниң доңу эрирн билек, хамыктың мурнунда буга өөжүн сеттеп, унун аштаарыбиле бүгү чоннуң воскресниги чыыр, херим кажааларын септээр, өдек тарадыр, шөл суггарар, чарар. Огурец чалынга иришли тогер, ажыл-ла хөй. «Дер-биле суггарбаан черден чүү-даа үнмес» дижир болгай. Чүгле хүүрек-биле кылыр ажылды сапаваска, тарып алган сооп-ла чымыш-ла көвүдээр: соокка доңмазын дээш шуткаар, бок үнүжүн эштаар, хорагнүн чымчадыр... Чербижилер суггарылга насостарын калба-биле ажыглап турар. Чербиде чүгле ногаа эвес, чимистиг ыяштар: яблоня, вишня, ранетка, чыжыргана болгаш кат аймаандан: виктория, инек-караа, кызыл-кат, калинаны элээн хөй өг-бүлелер өстүрүп, оон бедик дүжүттү ап турар. Күзел биле күш турда, кудук суу-биле-даа четчир ногааны өстүрүп ап болур.

Бо ажылга сонуургал болгаш чоорту чаңчыгыышкын, арга-дуржулга, адаа сеглүнде ажылдың түңнели дүжүт — бо бүгү ылап-ла турар ужурлуг.

К. ЧАМЫЯН.

Кызыл район.

БОДУВУСТАН ХАМААРЖЫР

Тожуга картофель болгаш ногаа өстүрерге кончуг таарыжыр. Чүге дээрге оон хара хөрзүнү, үргүлчү шык чыдар чери ногааның чаагай үнеринге дузалыг. Оон-биле кады бо ногаа шөлүнүң хөөн кижи база немелде чемиштидиленн кылыр болгай.

Тоора-Хем суурда кйи чүс хире өг-бүле картофель болгаш ногааны чыл бүрү доштаамал тарып турар. Оларның ногаа шөлүнде тараан чүүл-бүрү ногаазы хөй: капуста, морковь, редиска, согуна, чокак-тараа, бойнут, тарымал тоорук бар. Соолгу чылдарда огурец болгаш помидор тарып, оон багай эвес дүжүттү ап турар апарган чурттакчылар район төвүнде көвүдээн. Бо суурда картофель тарыыр шөлдү аалгыдары-биле аргарыг иштинде ойтактарда, мээсчигештерде барып тарып турар апарган. Чоннуң ногаага сонуургалы ол хире улгадып турар. Бажыңнарынга баарга, картофель-биле аъш-чем кылып, дузаан капустазын, огурезин садып хүндүлээрлер кайы хөй. Ынчангаш район төвү Тоора-Хем суур районнуң өске суурларының чурттакчыларынга үлегер-чижек болуп турар.

Бажың-балгат чанының тарылга шөлүн чоп ажыглаарын экижидер дугайында айтырыны Тоора-Хем кедээ Советтиниң сессияларынга, күүском хуралдарынга каш удаа чугаалажып, хөй-ниити активтиң сапал-оналын дыңнап турары бо ажылды организастап чорударынга ажыктыг болуп турар. Тоора-Хем, Салдам болгаш өске-даа суурларда кожанынга ыяштар, ногаа тарывайн турар өг-бүлелер-биле кедээ Советтиң активи чугаалашкан соонда, олар ногаазының шөлүн ээнзиретпес, ыяштар, чечектер тарып өстүрериниче кичээнгей салып турар апарган.

Картофель болгаш ногаа тарыыры, оон ажаалдазын экижидерин чурттакчы чоннуң-даа, албан организацияларның-даа катай сонуургалы болур ужурлуг.

«Кедээже чагааның» автору А. Даржайның бо чугула айтырыгже хөй-ниитиниң талазындан кошкак кичээнгей салып, тоомчага албайн турар деп айтканы шын. Мен бодаарымга четпес чүүл — тыва чурттакчыларның аразындан ногаа тарып билбес кижилерге ону тарыырының, ажаап, кадагалаарының аргаларын өөретпейн, дузалавайн турарында. Маңаа чер-черде херээженнер чөвүлелдери, агитквартиралар кол рольдуг болуру негеттинип турар-дыр.

Республика төвүнден ырак, сөөртүлгеге оруу берге Тожу район бар аргаларны ажыглап турган, боду картофель, ногаа-биле хандыртынган турары эргежок чугула.

А. НУТУУРАК.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ВАРШАВА. Шыпарлыг чаңнарның «Варшава» дээр заводунуң металлургтары кайгамчыктыг хүнүү демдеглээн: баштайгы каңны шуткуп үндүргенинден бээр-ле чээрби чыл болган. Металл алыры оон бээр-ле сөксаал чокка көвүдеп келген. Эң-не чаа-бүрү адырларга эргежок чугула улам-на чаа-чаа каңнарны улус ажыл-агыйынга завод берип келген. Варшаваның металлургтарының санында бөгүн 8,3 миллион тонна металл кирген. Подшипниктерге болгаш өске-даа кылыгларга каңнарның кол берикчилери олар болуп турар.

* * *

ПРАГА. Чиг-эътти, материалдарны, одаар чүүлдү болгаш энергияны камнаарының ниитизи күрүне ужур-дузалыг тематиктиг конкурстарының баштайгы түңнелдерин бо чылын социалистиг Чехословакияга үндүрген. Республиканың улус ажыл-агыйының барык бүгү адырларында ажылдап турар хөй санныг бүдүрүлгечи чаартыкчылар бүдүрүлгеге тыптып келген айтырыгларны шиитпирлээрин чогаадыкчы ѐзу-биле көрүп турарын ол түңнелдер херечилээн. Металлды ажыктыг кылдыр чарыгдаарынче угланган чаартыкчы саналдарны болгаш чогаадылгаларны нептеретгениинден бээин экономиктиг ажык 260 миллион крон акша ашканын чугаалаарга-ла четчир. Ол чүл дээрге, барык 100 муң тонна өңнүг болгаш кара металлдар база өске-даа материалдар камнап алдынган дээни ол-дур.

* * *

ГАВАНА. Куба кедээниң ажыл-ишчилери Кедээ ажыл-агый ажылдакчызының хүнүн төлептиг уткаан. Кубада бир-ле дуталарында демдеглеп турар ол байырлалда хууда черзэлерин национализастаар дугаанында хоойлуну хүлээп алганының он беш чыл оюнге каосырлаштырган. Аңаа 1963 чылдың октябрь беште ат салган болгаш чаа Кубаның аграр политиказының кол утланыышкыннарын тодарадып, куба тараачыннарының амыдыралында революстуг чаартылгаларны быжыглаан.

Кедээ ажыл-агый ажылдакчыларының Национал профэвилелиниң чиңгине секретары Рене Вальдес Пеньяльвер Гаванага болган парлалга конференциязынга чуве чугаалап тура, адырның ажылчылары оларның мурнунга партияның болгаш чазактың салган сорулгаларын чедиишкиниг шиитпирлеп турарын демдеглээн. Чижээ, адырта ниитизи-биле бо чылдың баштайгы алды айларында план ажыр күүседиген, а кедээ ажыл-агыйга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү эрткен чылдың хамаарышкан үезинге деңнээрге 5 хуу немей өскен деп, ол чугаалаан.

* * *

УЛАН-БАТОР. Моол девискээрин кежир магистральды хөмүр-даш тывыжының талазы-биле Баганурда тудуп турар улуг комплекс-биле тудуштурган чаа демир-орук шугумунда шимчээшкин ажыттынган.

Совет дуза-биле шөйдүнген чаа демир-орук чугула транспорт оруу апарган. Багануур комплекизи—Моол Арат Республиканың эң улуг дээп тудугларының бирээзи. Тудуг бүрүн доозулганының соонда Багануурнуң хөмүр-даш разрезинге хөмүр-даш тывыжы чылда 6 миллион тонна чеде бээр. (СЭТА).

«ШИО» КУРАЖЫЛ-АГЫЙДА

Венгр Улус Республика. Шиофок хоорайның чоогунда аграр-үлетпүр комплекизиниң коллективи кедээ ажыл-агыйның продуктулуун бедидеринге улуг чедиишкиннерни чедип алган. 700 гектар черде кат-чимистерни болгаш ногааларны өстүрүп турар. Ында кедээ ажыл-агый продукциязын болбаазырадыр завод чоокта чаа ажылдап эгелээн. Витаминчиттинген соктар бүдүрер автоматтыг шугумну тургускан. Оон составында яблоктар, персиктер, сускун чиндырар чүүлдер кирген. Чыл бүрүзүнде ону 15 миллион бооттал кылдыр үндүрүп турар. Ажыл-агый социалистиг чурттарже болгаш Барыын чүктүң чурттарынче 800 вагон ногааларны болгаш кат-чимистерни база үндүр садып турар. Күш-ажылды болур-чогуру-биле организастап тургусканы продукцияны бүдүрүп турда чидириглер болдурбас арганы берген. «Шио» куражыл-агый «Олимпиада-80-ге» соктар садар эргени чедип алыр деп чүткүп турар.

ЧУРУКТА: сок бүдүрериниң автоматчыткан шугуму.

Б. КЛИПИННЦЕРНИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохроникази.)

НЕПАЛДЫҢ НАЙЫСЫЛАЛЫНДА

Гималайларның даг системазының топ кезиинде турар улуг эвес күрүне болур Непалды булут мидывыц бедиктериниң чурту деп адап турар.

Бойдус болгаш кижилер мында кайгамчыктыг черни тургузуп алган. Мында моңге харлар тропиктиг ногаан үнүштер-биле, а бурунгу эрткен үе амгы үе-биле кожалажып алгаш турар.

Непалдың хоорайлары национал архитектураның ѐзулуг музейлери болур. Чурттуң найысылалы Катманду делегейниң туристиг төптериниң бирээзи кылдыр санадып турар. Индусчу ховар суургаларны, бурунгу дуганнарны сонуурган көөр, бедик дагыг ол солун чурттуң улузунуң амыдыралы болгаш чаңчылдары-биле таныжып алыр дээш делегейниң янзы-бүрү черлеринден муң-муң туристер мында кээп турар.

ЧУРУКТА: найысылалдың Дарбар деп топ шөлү. Мында хөй чүс чылдар дургузунда туруп келген хөй санныг суургалар болгаш бурунгу дуганнар бар.

БТА—СЭТА-ның фотозу.

СЪЕЗД МУРНУНДА

БОНН. Герман коммунистиг партияның Мангеймге октябрь 20—22 хүннеринде болур съездинаа бистиң чуртувуска болгаш бистиң улузувуска онза ужур-дузалыг, чүл дизе ол съездиге партияның программазын хүлээп алыр деп. Боннга болган парлалга конференциязынга Герман компартияның даргазының оралакчызы Г. Готье медеглээн. Ук программаның төлевилели К. Маркстың, Ф. Энгельстиң, В. И. Лениниң өөредиинге үндезилеттинген болгаш делегейниң коммунистиг база ажылчын шимчээшкининиң ниити дуржулгазын-даа, национал онзагай чүүлдерин-даа барымдаалап турар дээрзин ол онзалап демдеглээн.

Ажылчы чоннарның политиктиг социал негелделерин боттандырар дээш демисели ол документиде чуртка үндезин шилгилед чаартылгаларны дээш демисел-биле холбаалыг деп, Г. Готье дыңнаткан. Германияның Федеративтиг Республиказынга социализм партиязын эчис улуг сорулгазы болур.

Герман компартияның партия организацияларынга, профэвилел, аныяктар, херээженнер база демократтыг өске-даа организацияларның төлээлекчилери-биле коммунистерниң ужуражылгазы... карынга программаның төлевилели 10 айлар дургузунда чугаалашкан, аңаа 1 муң ЭЭ ... киирген.

Олар болза, тайбың болгаш чепсегленииниишкинни дүжүрер дээш шимчээшкинге, ... реакцияның аразында бүгү делегейде ... турар демократ, барыын-герман ажылчы чон... тулчуушкуннарга хамаарыштыр партияның мурнунда турар сорулгаларны тодарадып турар.

«Демократтыг болгаш социал демиселге эргилде дээш. Тайбың—хосталга — социализм» деп, Герман компартияның баштаар черинин илеткелин съездиге Герман компартияның даргазы Г. Мис кылыр. Партияның удуртур органнарын соңгуур.

(СЭТА).

ЕГИПЕТ ЧАЗАКТА ЧААРТЫЛГАЛАР

КАИР. (СЭТА). Араб социалистиг эвилелдиң ТК-ның Чиңгине секретары чораан Мустафа Халилдиң тургусканы Египеттиң чаа чазааның составын чарлаан. Ол болза эрткен чылдан бээр египет чазакка ушкү улуг чаартылга болган.

Мурнунда турган чазактың 32 министрлериниң чүгле 12-зи чаа чазактың составынче кирген. Кэмп-Дэвидке дугуржулганы чарары-биле чопшээрежилгени ... чортуккан М. И. Камельдиң соонда даштыкы политика талазы-биле албан черлериниң баштыңының оруу ээн арткан.

Премьер-министрниң оралакчызының, шериг министрниң болгаш шериг үлетпүрүнүң министриниң албан-дужаалындан Аль-Гамаси уштунган. Египет чепсектиг күштерниң штабының начальнииниң албан-дужаалындан чоокта чаа халашкан Фахми-биле бир демей ону шериг айтырыгларының талазы-биле президенттиң ... ѐзу барымдаалап албан-дужаалынга томуйлаан. Египет разведказы ... Камаль Хасан Али камгалал министри болу берген.

Бар шиңгы ыштап ... министрниң албан-дужаалынга база турган. Мурнунда премьер чораан Салемниң салым-чолунуң дугайында чуну-даа дыңнатпаан. «Ажык эжиктерниң» чаңгыс черге таптап турган политиказын идепкейжилер, хөй партиялыг хевирге «демократтыг шенедениң» нептеренир болгаш «социал тайбыныи» ... талазы-биле аңаа оваарган сорулгаларының ол чүүседип шыдавааан боор чадавас. Харын сыр дилир, оон үезинде ажылчы чоннар массаларының аар-берге байдалы улам хаажылаан, ол чоруктар 1977 чылдың январьда улуг массалыг хөделишкиннерни болдурган.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). ... чепсектиг күштериниң ... албан-дужаалындан Аль-Гамасиниң болгаш Фахминиң ... «Кэмп-Дэвидке чедип алдынган египет-израиль дугуржулгаларга шериг башкарылганың аразында таарышпас чорукту бар...» ... египет чазакты чаартылга дугайын тайылбырлаан ... «Нью-Йорк таймс» солуннуң корреспондентизи ...

ЧОННУҢ ААС-КЕЖИИ ДЭЭШ ДЕМИСЕЖИП, ЧУРТТАП ЧОРААН

Чоннуң аас-кежии дээш демисежиишкинге чок демисээчи, уругвай коммунист Карлос Шассале мөчүп калган. Ол кара-бажыңнарга хилинчектеттирген өске-даа чүс-чүс уругвай патриоттар ышкаш аар-берге оруктү эрткен. Уругвайның Коммунистиг партиязының кежигүнү дээш ону реакцияның эрге-чагырга ур чыл иштинде кара-бажыңга тудуп, электри тогу-биле хилинчектеп, ... Мында-даа эрес-дидим коммунист нарыгыс ѐзу-чурумга удур демисежип турар эш-өөрүнүн аттарын адап бербээн.

Ногаандык дайзыннар оон чүнү-даа чедип ап чадааш, кара-бажыңдан хостап үндүрер ужурга таварышканнар. Олар ... Карлос Шассалени чонга удур ѐзу-чурумну ... идепкейлиг демисээчилерниң даңзызындан балап каар бодаарнар. Ынчалза-даа оларның ол кара сагыштыг бодалы бүтпээн.

1976 чылдың сентябрьда Шассале Кубага чедип келген. Аңаа ону мында чурттап турар эмигрант эштери ... алганнар. Ол дораан эмнелгеге чыдар ужурга таварышкан, Карлос революстуг ажылын үргүлчүлеп шаан турган болгаш ... Уругвайда ... кара сагыштыг ... илереткен номчу бижээн. Оон шүлүктери болгаш ... патриоттарның хей-аъдын көдүрүп турган. Чоокта чаа Кубага болган аныяктарның болгаш студентилерниң XI Бүгү-делегей фестивалынга уругвай студентилер Карлос Шассаленин ... тускай номерни көргүскеннер.

Аныяктарның Гаванага болган ... Карлос «Аныяктар империализмни буруудадып тур» деп аттыг делегей трибуналының хуралынга херечи боор ужур чугаалаан.

«Эрии, хилинчекке таварыып турган, чүнү кылза, чүнү канчалза эки, чүү чүве кижиниң сес-домаан үндүрбейн барып болурул дээрзин билбес турган болзумза-даа, аң-на коргунчуг, эң-не аарышкылыг, эң-не халактыг үелерде эргим чоок кижилеримни, партиямны, эш-өөрлеримни ... бодап кээримге, ол бүгү хилинчек, эрии-шаажы, ... берген ышкаш болур турган. Бир эвес каңдыг-бир чылдагаан-биле сес оскунуп, эрии-шаажыга шыдашпайн, эш-өөрүмнүң аттарын адап берген турган болзумза, чырык черде кырынга чурттаар бүлүп тывылпас мен» деп, Карлос чугаалаар турган.

Коммунистер дугайында чугаа

Карлос Шассале 1945 чылда Монтевидеонуң пролетар районунга төрүттүнген. Оон адазы Тито Шассале транспорт ажылчыннарының профэвилелиниң активистериниң бирээзи турган. Кижини кижи дарлаар чорукка үндезилеттинген ниитилелде ... ажылчын кижиниң улуг-хуузунга таварыжыр бүгү аар-бергелерни Карлос бичиизинден тура көрген. Оон-биле чергелештир ол чөптүг эрге дээш демисел деп чүл ... база аныяндан тура көрүп билип алган. Оон адазын ажылдан ... «даңзыже» киирген соонда Шассалелерниң өг-бүлези аштап эгелээрге, оларның амытыдыи алган эштериниң дузалажылгазы Карлос негейзе уттупас кылдыр сактып бодап алган.

Бежен чылдарда Уругвайга профэвилелдер эвилелдери ... Марксизм идеология ... нептерээн. Аңгы демиселинге чоннуң ортумак кезектери болгаш интеллигенция база ... 1950 чылда Карлос Шассале ортумак школаның өөреникчизи турган, Коммунистиг аныяктар эвилелиниң кежигүнүнге кирген. Оон эгелээш-ле ол бүгү амыдыралын коммунистиг идеалдар дээш демиселге берген.

1973 чылдың июньда Уругвайга шериг эргилдези болган. ... Конституцияга ... хосталгаларны ... чок деп чарлаан, профэвилел организацияларын, коммунистиг, социалистиг партияларны болгаш өске-даа демократтыг организацияларны ... Карлос Шассале ... эш-өөрү-биле кады чажыт ажылче шилчээр ужурга таварышкан. Уругвай улусча аш-түрээги чоруктан өске чүнү-даа бербээн, бүгү чуртту эрээ-хилинчек болгаш кара-бажыңнар черже хуулдурган нарыс ѐзу-чурумну дүжүр октаар сорулганы олар салган турган.

Чоокта чаа Гаванага болган ... бүгү-делегейниң фестивалынга ... Карлос Шассале: «Фашизм чок, эрээ-хилинчек чок, улустуң чөптүг, хостуг чоруу, аас-кежиин чечектелип сайзыраан турар оо Уругвайның чөөрү — мээң эң-не улуг күзелим ол» — дээн.

Уругвай патриоттар оон ... угаанынга ... болуп алган. Олар чаа Уругвай дээш аар-берге демиселин үргүлчүлеп турар.

Хулиан СУАРЕС, уругвай журналист. (ПМА).

КУШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛДЫҢ УЛУГ ОРУУ

ХЕМНЕР КЕЖИР

Е. Ставинкийниң бригадазы Амгунь хемни кежир чаргыы [illegible] эптээшкин ажылдарының хуусаазын-бараан-ла [illegible] кызырган. ССРЭ Конституциязының бир чыл болганынга алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерин коллектив эртелеле күүседиптер. Күш-ажылчы рекорд тургустунган: эптээшкин ажылының шак ындыг темпизин БАМ-ның ковурга тудугжуларының чаңгыс-даа бригадазы мынчаар чедип ап көрбээн.

Ол ооларны тудугда гаардейжилер деп адап турар. БАМ-да эң улуг ковурга — Амгуну кежир ковурганың тудуп турда, ол коллектив [illegible] [illegible] Ол үеде [illegible] биннинң аргазы-биле ажылдап эгелээн. Дөрт чыл дургузунда коллектив доктаамал [illegible] тыг ажылдап, үнелиг дуржулганы чедип алган. Амгуннуң база найыралдыг, тудугжур ажылдап турар. Ковуругнуң секция бүрүзүн эптээринге 24 шактың орнунга 12 шак чарыгдап турган.

БАМ-ның унунда үш ковуругну олар чоргааралы-биле боттарының кылдыр адап турар.

В. ВАСИЛЬЕВ,
СЭТА-ның корр.

АМГУНЬ,
БАМ-ның Чоон участогу.

БАЙКАЛДЫҢ КОРАБЛЬДЕРИ

Судно бүдүрери — Бурят АССР-ның дүрген хөгжүп турар чаа үлетпүр адырларының бирээзи. БАМ-ның тудуу Байкалга чүък оожур улуг флот тургузарын негей берген.

Улан-Удэниң судно кылыр заводу улуг хемнээлдиг чүъкер дажыгларынга тааламчыр кылган баржаны суг кырынче салып бадырган. «БАМ-ның чагыын хүүсеге бе[illegible]» деп [illegible] адаа-биле ажылдап турар. Бурятияның судно тудугжулары хөлче бир бөлүк күчүлүг тыртар корабльдерин эжиндирип киирген. Ындыг судноларны ында бир-ле дугаар кылып бүдүргени ол. Олар улуг чүъктүг баржаларны сөөртүрлер.

С. ДУГАРОВ,
СЭТА-ның корр.

УЛАН-УДЭ.

ЗАВОД ТУРГУСТУНАР

Геологтар БАМ станциязының көвүгүнөө эрбии дойлуг черни ажыткан. Анаа автоматтыг туүйбу заводун тудары көрдүнген, ооң продукциязы-биле Байкал-Амур магистралының зонзазында тудугларны хандырар. Олче чер аллаах србутерин кыла берген, тудугжулар тургузар [illegible] нарның таваа салдынып турар.

Магистральдың унунда хоорайлар, он-он суурлар, станциялар, муң-муң объектилер туттунуп турар. Оларга хөй туүйбу херек. Чаа заводту ажыглаарга киирген соонда магистраль унунче ол материалды чурттуң ырак районнарындан сөөртпес апаар.

К. АЛЕКСЕЕВ,
СЭТА-ның корр.

БЛАГОВЕЩЕНСК.

ТУДУГЖУ СТУДЕНТИЛЕР

БАМ тудугжуларының суурларында Сибирьниң болгаш Ырак Чоон чүктүң алдан хөй ээдеп өөредилге черлериниң өөредилге-консультация пунктулары ажылдап эгелээн. Чүгле бо чылын безин, магистральдың чоон чүс сыре ишчилери өөредилге черлериниң бот-өөредилгелиг студентилери болу берген.

Молдавияның гаазалекчилери ажылдап турар Алоика суурга салдыг ажылчын бүдүүг институтта өөренип турар Кирериниң экзаменнерин [illegible] дужаар дээш өньяктар тудугжу кыдаар ужурааш таварышканнар. Свердловскийниң политехниктиг институдунуң экзамен комиссиязының кежигүннери ол суурга боттары чеде бергеннер. Ында студент болу бергеннерниң хөй боттарының холы-биле тудуп, кылып алган оруунга ажылдаарлар.

В. ВОЛОШИН,
СЭТА-ның корр.

ХАБАРОВСК.

ЭПТЕКЧИНИҢ КИНОДЕМДЕГЛЕЛИ

БАМ тудугжуларының амыдыралының чугула болуушкуну — Байкал өөн үттеп эртекениң баштайгы километрин тыртыырган ленгэ он ийи дугаар тоннель отрядының слесарь-эптекчизи Дмитрий Гавранның «кинохрониказы» немешкен.

Харьковтуң метро тудугжу-[illegible] коллективинден Д. Гавран дөрт чыл бурунгаар ажылчыннарның болгаш чуский эртемнигелериниң баш[illegible] [illegible] отряды-биле келген. «Кварис» деп кинокамеразын ол каяа-даа кагбас. Тудугжулар амыдыралының эң чугула болуушкуннарын ленталарга тырттырып ап келген. Ажылчынның кино-фильмнерин ооң өөру ажык сонуургаар.

Д. САНЖИЕВ,
СЭТА-ның корр.

ГОУДЖИКИТ,
БУРЯТ АССР.

БАМ-НЫҢ ОГОРОДУ

Үстүү Бурея районда «Аланаа» совхоз Байкал-Амур магистралының тудугжуларынга баштай алдынган картофельден чүдүрүп чорууткан. Ол ажыл-агыйны «БАМ-ның огороду» дижирлер.

Тудугжуларны ногаар-биле хандырарынче улуг кичээнгейни салып турар. Олар алдызында крайның журнуу районнарының ажыл-агыйла[рындан] [illegible] турар. Ындыг-даа болза «Аланаттыңа» носаажылары келир чылын ам тудуу ооктуп турар тепличаларга капустаның, согуннуң помидорларның дүжүдүн алырлар.

В. ИЛЬИН,
СЭТА-ның корр.

ТЫРМА,
ХАБАРОВСК КРАЙ.

ФЕСТИВАЛЬ ТЕЙИ

Амдызында бо тейниң ады справочниктерде-даа, [illegible] нарга-даа [illegible]. Ындыг-даа болза БАМ-ның тудугжулары ону эки билир — фестиваль тейи. Бо чараш тей сынык тудугжуларның дыштаныр келир ынак чери апарган. Магистральга неттерзэ дыка хөй ырлар эң баштай манаа гитара үделгезинбиле чаңгыланып турган.

Чоокта чаа анаа магистральдың Ленинчи комсомолдуң 60 чылынга бараалгаткан ушку фестивалы болуп эрткен. БАМ-ның бүгү участоктарының ырчы аныяктары, чурттуң алдан хоорайларының күүседикчилери анаа киришкеннер.

А. КРИВЧЕНКО,
СЭТА-ның корр.

ТЫНДА,
АМУР ОБЛАСТЬ.

БАЙЫРЛАЛ КЕЖЭЭЗИ

Октябрь 5-те республиканың хөгжүм-шии театрының 43-кү сезонунуң ажыдыышкыны болган. Анаа Күрүнениң Шукин аттыг театр училищезиниң доозукчулары — аныяк артистерни театрның хүрээлениринге байырлалдыг-биле хүлээп алган. Хоочундаа, аныяк-даа артистер чаа сезонда үнүүрер шиилерин-ден үзүндүлерни көрүкчүлерге ойнап бараалгатканнар.

Ажыдыышкынга РСФСР-ниң база Тыва АССР-ниң улустуң артистери Максим болгаш Кара-кыс Мунзуктар, театрның кол режиссёру, РСФСР-ниң алдарлыг артизи О. Сиин-оол, РСФСР-ниң алдарлыг артизи Х. Конгар, РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Н. Забродин, Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи М. Рачаанова, Тываның улустуң чогаалчызы С. Сарыг-оол болгаш өскелер-даа киржип, аныяк артистерге чагыг-сөзүн берип, сөс алганнар.

Б. КЕНЕШ

ЧУРУКТАРДА: РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи М. Мунзук, РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Н. Забродин болгаш аныяк артистер байырлалдыг ажыдыышкын үезинде.

О. ОЛЕМЧИКТИҢ фотозу.

МАССАЛЫГ ЧОРУП ТУРАР

Өвүр районда «Торгалыг» совхозтуң бүгү [illegible] висктээринде солуннар болгаш журналдар чагыдылгазы массалыг-биле, калбаргай эгелээн. Бо хүннерге чедир номчукчулар 350 экземпляр [illegible] чагыткан. Ол болгаш республика солуннарын ниитизи ажыг көжентиг чагыткан.

Парлалганың хөй-ниити тарадыкчылары Кара-кыс Очурбай, Зоя Тумат, Шугур-оол Донгак олар эң идепкейлиг ажылдап турарлар. Бо чылдың парлалга чагыдылгазында онза демдеглээр чүве болза, чагыдыкчыларының көвүнү болгаш журналдарны турар [illegible]. Чаажыт [illegible], малчыннар Довчу Болды-Суур, Куулар Саинчаа-оол, Дагба Доржу олар 40-60 рубльдиг солуннарны болгаш журналдарын чагыткан. Совхозта ажылдап турар кызыл интеллигентилер солуннарны болгаш журналдарны 40—60 рубль чедир түңге чагыдып турарлар.

И. ДАМДЫН.

МАВЗОЛЕЙНИ ЧААРТЫП ТУРАР

Сельджуктарның орталык вектерде күрүнезиниң чагырыкчыларының бирээзи Санджар султанның мавзолейин — XII вектиң ховар дээн чараш турасхаалын чаарты кылыр ажылдарны Туркменияда чорудуп турар. Мавзолей Байрам-Али хоорайның кыдыында туруп турар.

Ындыг турасхаалды чаарты кылыры коңчуг нарын ажыл. Ол ажылды эгелээр мурнунда эртемденнер хөй чылдар иштинде бурунгу шагның дашчы мастерлериниң чажыттарын өөренип келген. Мавзолейниң дендии кылын 5,2 метр ханазы 6 метр кылын дөжекте салдынган болган. Ынчалзажок элээн каш километр черден-не бөстү бээр ол кайгамчык улуг бажың аар кылдыр сагындырбас: ынчаар пропорцияның хуулгаазыны ол. Төгерик болгаш шиштелчек дээвирниң диаметри 25 метр, ында үт бар. Анаа султанның калайының алдын дыргаан чажырып кааан турган ону соолунде дээрбечилер оорлап алган деп тоолчургу чугаа бар.

Өкпен-сарыг туйбуларның үк черниң болунда бар материалдардан кылып турганын эртемденнер шинчилеп тыпкан. Туйбу быжыг болзун дээш, бархыннар элезинни база хымыралдыш хулун холуп турган. Ам ол турасхаалдаа ырак эвесте Курбан-Кала деп демир-орук станциязында мавзолейге херегләр туйбу кылыр пехти тудуп турар.

Чаартылга ажылдарыбиле калы бурун хоорайны казып эгелээн. Солун чүүлдер тыптып турар: хүн шагы, шыдырза аъды, чес сыргалар. Чоокта чаа тудугжулар турасхаалдың дөжээниң байдалын хыналп көөр сорулгалыг ажылдар чорудуп турганда, элээн кары метр ханы черден мавзолей-биле дөрт тудушкан чаа комплекстерни тып алган.

Байрам-Алиде чаартылга ажылдарын Туркменияның Культура министерствозунуң эртем-бүдүрүлге мастерскаялары болгаш ССРЭ-ниң Культура министерствозунуң Төп эртем-шинчилел лабораториязы чорудуп турар.

Павел ИОНОВ,
ПМА-ның корр.

ӨПЕЙ ЫРЫН ЫРЛАП БЕРЕМ

Сөзү М. КӨЖЕЛДЕЙНИҢ.

Аялгазы Д. ХҮРЕШ-ООЛДУҢ.

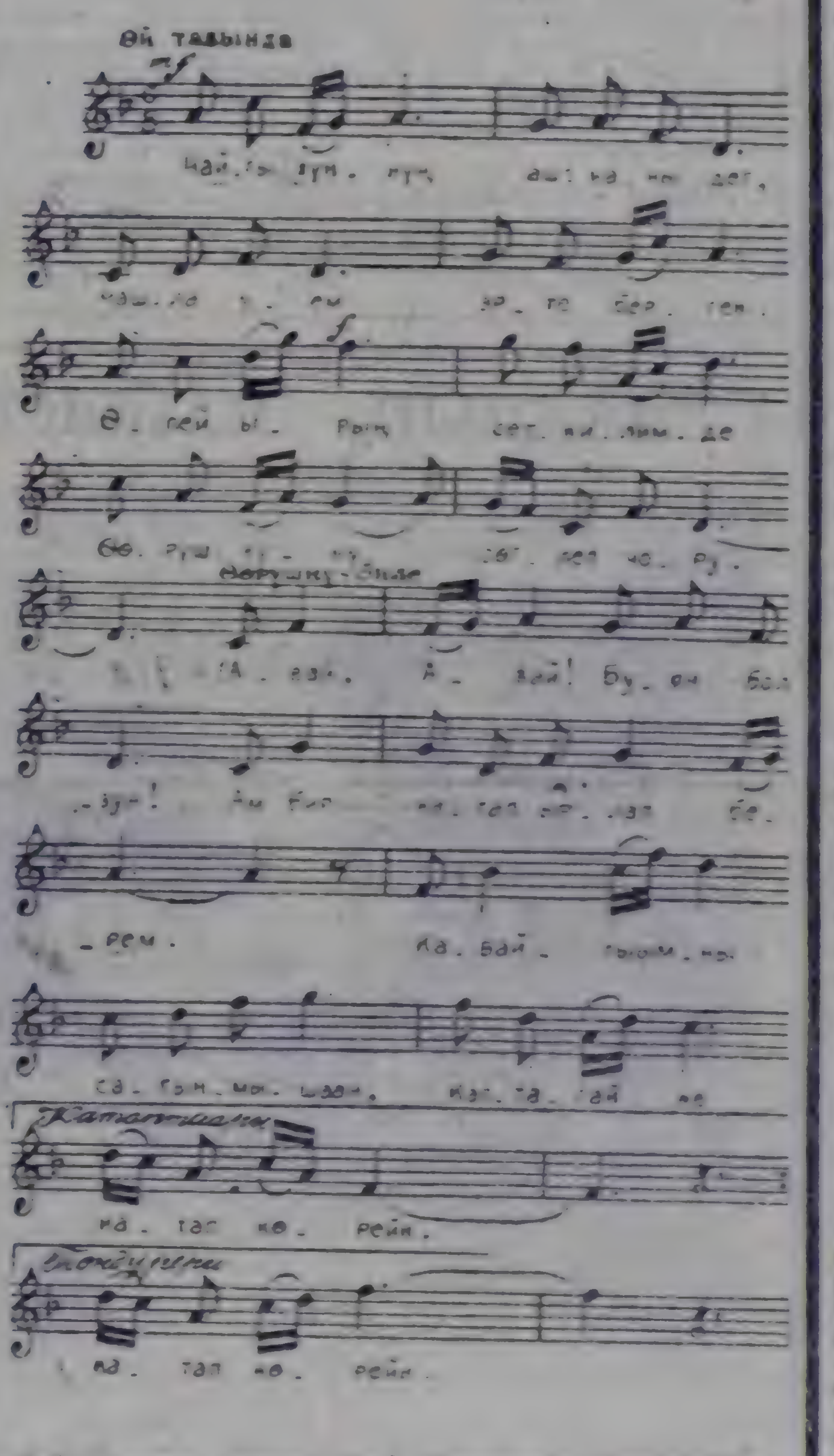

Чайгы хүннүн ашкапы дег,
Чаш-ла үен арте берген.
Өпей ырың сеткилимде
Өөрүшкүнү сеглеп чору.

Авай, авай! Бээн болзун!
Ам бир катап ырлап берем
Кавайлыымны сагыжыңга
 таап,
Каптагайже катап көрейн.

Кужур авай, өпей ырың
Хүлээлгенге догум болзун.
Чашкы шаамны сактып алгаш,
Сагыжымны оожургадыйн.

Хураганнар дешкилеңнеңен
Куржааныңы көрүп алыйн.
Аннай кежи чүвээн кеткеш,
Авам сенден куспактаныйн.

Чүүден эргим өпей ырың
Чүрээм орта артып калзын!
Чашкы үем ырава-даа,
Чалыы хевээр чурттап чоруйн!

Авай, авай! Бээн болзун!
Ам бир катап ырлап берем
Кавайлыымны сагыжыңга
 таап,
Каптагайже катап көрейн.

СОНУУРГАКТАРГА

ДЕЛЕГЕЙДЕ ИЙНСТЕР ЧЕЖЕЛ

Болгарияның ийис ийи эжчи алышкылары Георги биле Димитр Икономовтар 1882 чылдан 1972 чылга чедир — төзан чыл дургузунда Болгарияга чеже ийнстер төрүттүнгенин дээрзиниң дугайында материалды чыггаш, ону эртем талазы-биле өөренип көрген.

Үстүнде айыттынган үениң иштинде ийнстеп төрүттүнген уругларның саны үжен чүк кижи ажып турар болган. Үштеп төрүттүнген урууларның саны 4 муң ажыг, а 92 катап дөрт уругну божаан таварылга турган.

«Отечество» деп болгар журналдың бижип турары-биле алырга, бистиң өртемчейиниң иштинде 70 милион ажыг ийнстер чурттап турар. Ийнстээр чорук сонгу чүк улустарында — Данияда, Швецияда, Норвегияда, а ол ышкаш Польшада хөй таваржып турар. Мурнуу Африкада ийнстээр чорук ховар.

АЙЫЫЛДЫГ ТЫВЫШ

— Николай Иванович! Бистиң бо чүвевисти көрүнерзээн!— дижип, оолдар алгырышкан.

Москва чоогунда Троицкое хоорайның № 3 ортумак школазының шериг башкызы Н. И. Богачев оолдарның ап чорааны чүүлдү көргеш, арны хүула берген.

Дайын киржикчизи кижи болгаш, ол оолдар чүнү эккелгенин биле дыргаш каан. Оолдарның холунга чазылгайн барган бомба бөстүн турган.

Шериг башкызы милицияже долгашкан. Айыылдыг чүүлдү чымчак сыртык кырынга салгаш, шериг полигонунче алгаш барган. Тускай эртемниглерниң шинчилээшкин дыктаатканы-биле алырга, ол дээрге эрткен дайында октаттылган чалызалап барган немец бомба болган. Ол канчап бичии оолдарның холунга кире бергенил?

Ол мындыг чүве болур: Андрюша Степанов чайгы дыштанылгага үезинде аваллыбиле кады Крымның чартык [illegible] [illegible] кызып чорааан. Ынчаш ол бомбаны тып алган. Оол ону рюкзагынга суп чажырып кааан, а ооң соонда оону бажыныңың балкон кырынга [illegible] [illegible].

(«ТРУД» солундан).

17 ХАРЛЫГ ЧЕМПИОНГА ЧЕЧЕК

ПИЦУНДА. (СЭТА-ның тускай корр.). «Делегейниң шыдыраа федерациязының өмүнээзинден 1978 чылда шыдыраа талазы-биле делегей чемпиону кылдыр Майя Чибурданидзени чарлаары меңээ улуг өөрүшкү-дүр!» Чибурданидзе биле Нона Гаприндашвилиниң аразынга делегейниң бирги чери дээш шыдыраага херээженнерниң маргылдаазын байырлалдыг-биле эрткен суббота хаап турда, ФИДЕ-ниң чиигине секретары дээрги Инеке Баккерниң бо состери түннел чүүл болган. Заадын диимиттиг адып часкашкынының үезинде 17 харлыг Майяга улуг даар чечекти тывыскан.

ССРЭ-ниң спортномитединиң даргазының [illegible] В. Сыч делегейниң чаа чемпиону Майя Чибурданидзете ССРЭ-ниң гроссмейстери аттын тывысканының дугайын дыңнаткан. Баштай ындыг атты Гаприндашвилиге [illegible].

Харлывыц ёзулалмыга Майя оол чединишкинниг болурунга бүзүрээн турганнарга, болуушкун чединишкиннериниң дузалап турганнарга өөрүп четтиргемин илереткен. Чүгүн-даа мурнунда мен болумнуң чединишкинниң дээш Нона Гаприндашвилиге өөрүп четтирдим. Ол чонка Грузияга херээженнер ортузунга шыдыраа амгылы ынкап мындыг бедик хөгжүдлени чедип албас болгаш меңээ өөрүнүт мындыг хүн база турбас турган ийик деп, ол демдеглээн.

Чемпион кижи оңза харысалгалыг болур. Бодумнуң бүгү күжүм-биле ойнаарымны азаан. Шыдырааның хөй санныг сонуургаадыгларының бүрелин бузуредирин ораладыр мен деп, Майя демдеглээн.

ӨӨРҮП ЧЕТТИРДИМ

Кызылдың даг эмнелгезиниң ниитизинде азт аналтырып турар мен. Эрөмге рейсениң девискээринде [illegible]. Аныяк деп черге ажылдап тургаш, коңчуг аар аарыгны аардым. Дээштиринди биеге болган, малтанташ баштайгы бөш [illegible] [illegible] [illegible] болган.

Бергелиг эгелээримге ооруп мени эрлин эмнелгезинге эккелген. Ында ниити аарыгдар эмчизи Б. Н. Очур-оол мени шинчип, хүлээп алгаш эмнеп эгелээн. Хар-назымым догуз 60 чоокшулаан болгаш аар дергиргенимден баштайгы хүннерде эмнеерге, мындыгла чогумчалыг эвес турганы шилеп болзу. Ынчалзадаа Борис Николаевич эмчинин кызымак, бичелдиг эмнээчилиинге сеган, ка[тап] [illegible] [illegible].

Кадык тургаш-ла хинелеп оорган ылаптыг чаргылыг чораан мен. Б. Н. Очур-оол эмчи ол аарыымны база катап эмнеп каапкан. Ам шуут кадыкпын [illegible] [illegible] деп тур мен.

Эргим редакция, «Шынның» дамчыштыр Борис Николаевич Очур-оол эмчиге меңээ өөрүп четтиргемни илередирин чечениктеп берзиңер. Аныяк-даа болза, эмнээшкин ажылынга арга-дуржулгалыг эртем эргиминин оңалачага, амыдырал-чурттакчызында улуг-улуг чедиишкиннерни күзеп тур мен.

К. КӨКЕЙ.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканын ёзулаар алырга, бөгүн республикага көжүп турар бо луттаар, чатбас Янзы-бүрү углаанышкынныг хаттың дургени секундада 0—5 метр чедер. Агаарның температуразы хүндүс 10—15, чамдык черлерге 5—10 градус чылыыр.

Кызылга база аяс хүн болур. Янзы-бүрү углаанышкынның хаттың күжү кошкак. Агаар хүндүс 12—14 градус чылыыр.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

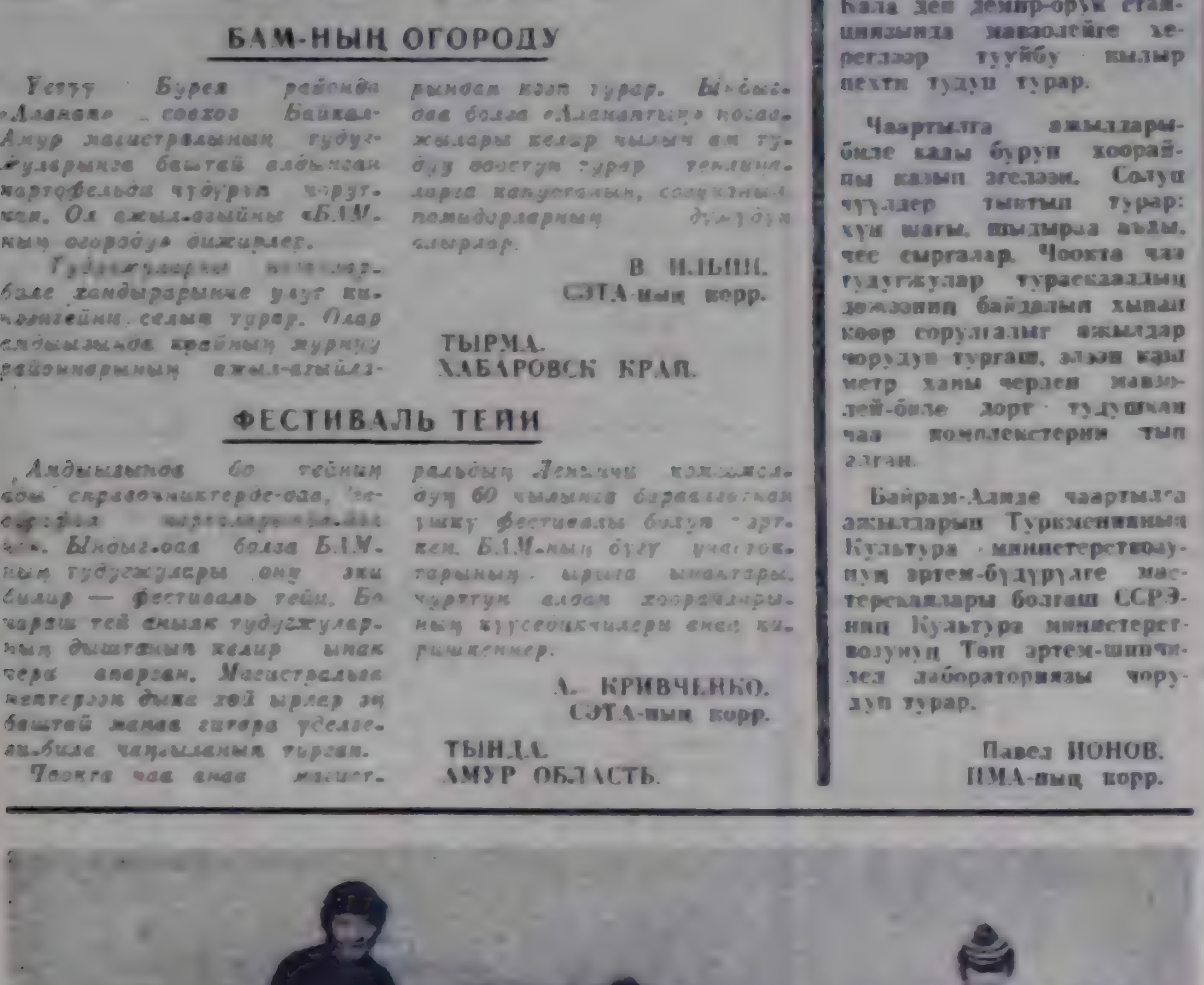

Тываның делгемнеринде. А. МОНГУШТУҢ фотоэтюдү.

Телевидение

ОКТЯБРЬ 10-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55— В. Черных — «Бобровтуң херээ». Всеволод Кольцов аттыг ниитиниң театрының шиизи.
13.20—16.00—Чапсар.
16.00—«Райком секретары». Документалдыг телефильм.
16.55—«Композитор Людвиг-Ван-Бетховен».
17.25—«Сээң Ленинчи библиотекаң», В. И. Ленин — «Аныяктар эвилелдериниң сорулгалары».

КЫЗЫЛДАН

18.10—Телемедээлер.
18.25—«Директор Сергеев 8-тен 18 шакка чедир...» Телефильм.
18.45—«Хөй-нитти амыдыралының экраны». Дамчыдылга.
19.10—Телемедээлер.
19.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—«Кижи болгаш хоойлу». Дамчыдылганы профессор А. А. Безуглов чорудар.
20.15—«Часкы аялгалар». Урал-чечен телефильм.
21.20—«Василий Шукшин. Прозаның эргиннары-биле».
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—01.10—Хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. ЦСКА— «Крылья Советов». ЦСКА-ның Спорт ордузундан дамчыдылга. Төнгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.10—«Школачыларның XV Бүгү-эвилел спартакиадазы». Дзюдо. Ташкенттен дамчыдылга.
18.40—Узбек ССР-ниң Джизак областа Октябрь районнуң «Кур черде» ансамблиниң концерти.
19.00—«БАМ-ны тудуп турар бис».

КЫЗЫЛДАН

19.30—«Коңга какпас кичээл». Телефильм.
19.50—20.20—«Танцы» урал чүүлү». Дамчыдылга.

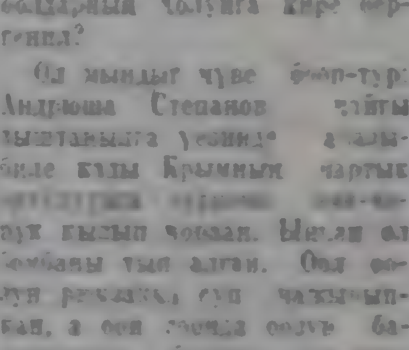

КӨРҮҢЕР!

«Мосфильм» биле «За фильмы» (Болгария) студиялары режиссёр Никола Корабовтуң тургускан «ЮЛИЯ ВРЕВСКАЯ» деп кинону үндүрген. Ук кино найысылалдың кинотеатрларында дүүн үнүп эгелээн.

КИНО

ОКТЯБРЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Юлия Вревская» 9.30, 12.20, 15.10, 18.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чалбышыгтыг чалыы назын» 9.40, 10.40, 15.00, 16.30, «Элдептиг херээжен» 12.10, 18.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Осмун океанның дээрбечилери» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Фанфан Тюльпан» 13.00, 16.30, 19.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1. ТЕЛЕФОННАРЫ: [illegible] харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың [illegible] [illegible] килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, [illegible] 2-21-67, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-30-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерия иши 2-12-41, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2680.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—04096

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 236 (10833) | 1978 чылдың октябрь 11, среда | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

СЭКП Тыва обкомунуң IX пленуму

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

Дүүн Кызылга Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга СЭКП Тыва обкомунуң IX пленуму болуп эрткен. Пленумнуң ажылынга партия, совет ажылдакчылар, республиканың министерстволарының болгаш ведомстволарының удуртукчулары киришкен.

Пленумну СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партия Тыва обкомунуң бирги секретары **Г. Ч. Ширшин** ажыткан.

Партия обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшинниң илеткелиниң талазы-биле партияның ээлчегләг XVII область конференциязын чыылдырар дугайында доктааалды пленум хүлээп алган.

«СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1978 чылдың май 25-тен хүлээп алган доктаалының база «1978 чылда дүжүт ажаап алыышкының, кодээ ажыл-агый продуктуларын болгаш мал чеминиң белеткелдерин хандырар талазы-биле немелде хемчеглерниң база 1978—1979 чылдың мал кыштаглаашкының чедиишкинниг эрттирер дугайында» партия обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалының күүселдезиниң чоруп турарының дугайында» СЭКП Бии-Хем райкомунуң бирги секретары **В. М. Евтешинниң**, СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары **Д. С. Данзын-оолдуң** информацияларын пленумга дыңнаан.

Пленумга чүве чугаалаан СЭКП обкомунуң ийиги секретары **В. Е. Серяков** беш чылдың үшкү чылының планнарын болгаш хүлээлгелерин күүседир, күскү хову ажылдарын, келир кышка белеткелди чогуур үезинде доозар болгаш мал кыштаглаашкынын организастыг эрттирер талазы-биле республиканың партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының мурнунда туруп турар сорулгаларга тодаргай доктааган.

Бо айтырыгның талазы-биле пленум чогуур доктаалды хүлээп алган.

Партияның XVII область конференциязын чыылдырар дугайында СЭКП Тыва обкомунуң IX пленумунуң

ДОКТААЛЫ

I. Партияның XVII область конференциязын 1979 чылдың январь 8-те чыылдырар.

II. Партияның XVII область конференциязының дараазында хүн чурумун бадылаар:

1) СЭКП обкомунуң ажылының дугайында отчёт;

2) партияның область организациязының ревизия комиссиязының отчёду;

3) СЭКП обкомун соңгууру;

4) партияның область организациязының ревизия комиссиязын соңгууру.

III. Партияның XVII область конференциязының делегаттарын Кызыл хоорайның болгаш районнарның партия конференцияларынга соңгуур.

Партияның XVII область конференциязынга төлээлежилгениң нормазын тургусканы: СЭКП-ниң 18 кежигүнүден бир делегат.

КЫШКА БЕЛЕТКЕЛ—ХҮННҮҢ АЙТЫРЫЫ

СЭКП Тыва обкомунуң ийиги секретары В. Е. СЕРЯКОВТУҢ пленумга чугаазы

Амгы үеде районнуң коммунистериниң, бүгү ажыл-ишчилерниң күжениишкинин, Кызыл хоорайның болгаш районнар төптериниң ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының доктаамал шеф дузаламчызы-биле кады, партия ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлериниң күүседиринче, кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериниң көрүкчүлерин, чемнеп-херекселдерин, чемишкинниг [illegible] база машина-техниканы [illegible] ажыглаарынче угланган.

Төө айларда күрүнеге сүт садарының планы 102 хуу, эъттиң —103,9 хуу күүсеттинген. Өлүк болгаш алыскештиг белеткээриниң планы [illegible] күүсеттинген.

Эрткен үш [illegible] күрүнеге мал продуктуларын садар планын бүгү көргүзүглер аайы-биле күүседипкен. «Шекпээр», «Хемчик», «Революцияның чалбыыжы», «Коммунизмниң херели», «Саян», «Мөрен», «Нарын», «Бүрен», «Улуг Октябрь» болгаш СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтар күрүнеге дүк садарының чыл планын күүсеткен. Республиканың 129 ажыл хойжузу чүс хойга онааштыр чүстен хөй хураганы алган болгаш доруктурган.

Беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын болгаш бедиткен хүлээлгелерин ыяап-ла күүседир дээш чер-черде партия, совет, ажыл-агый органнары, профэвилел, комсомол организациялары социалистиг чарышты улам калбартыр ужурлуг деп оратор оон ыңай чугаалаан. СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1978 чылдың май 25-те хүлээп алган доктаалынга үндезилээш, СЭКП обкому болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели «1978 чылда дүжүт ажаап алыышкынын, кодээ ажыл-агый продуктуларының болгаш мал чеминиң белеткелин хандырар болгаш 1978—1979 чылдың кыштаглаашкынының чедиишкинниг эрттирер талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктааалды хүлээп алган. Ук доктаалда айыттынган чүүлдерни боттандырар талазы-биле партия, совет, ажыл-агый органнары элээн хөй чүүлдерни кылган. Ындыг болзажок агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдары кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге улуг бергедээшкиннерни таварыштырган.

Хүлээлгеже дугаар [illegible] тонна тараа алыр турган бис, а херек кырында 40 муң тонна болган. 18,7 муң тонна картофель белеткээр хүлээлге чүгле 6,1 муң тонна кылдыр күүсеттинген. Богаа болгаш мал чеми культуралар талазы-биле планнар база-ла күүсеттинмейн турар.

Күрүне курлавырындан үндүрүп берген 85 муң тонна концентраттыг чемнерни белеткеттинер 26 муң тонна хыырганышты. Алтай крайдан алыр 30 муң тонна саванны болгаш күскү үеде белеткеттинер 10 муң тонна хире бөлүүн чемнерни катап алыр болза малдың чем-биле хандыртынганы 67 хуу болур. Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Эрзин, Мөңгүн-Тайга болгаш Улуг-Хем районнар мал чеминиң талазы-биле улуг бергедээшкинге таваржып турар.

Бо берге байдалдан чогуур түңнелди кылыр ужурлуг бис. СЭКП райкомнары, райкүүскомнар үндүр бижиттинген тараа шөлдериниң үнүжүн, оруқ, чоога кыдыгларының сигенин кезеринче, бүгү саванны ажаап алырынче, бүрү аймаан болгаш картофель сывын чыырынче кодээниң бүгү ажыл-ишчилерин мобилизастаар ужурлуг. Алтай крайда 17,5 муң тонна саванны прессететтинген, ону сөөртүрүн дүргедедир херек. Убса-Нур, Тере-Хөл, Мешкеп-Хөл, Каът-Хөл болгаш Тес үнүжүн хыыртыышкын ноябрь 10-дан эгелеп белеткеп эгелээр эки.

Бар мал чеминиң камгалаттайгаарлыгын күштелдирбишаан, оон үрелиг баксыраарын болдурбас херек. Ону ам-даа немей чыырының, белеткээриниң база кыштаглар-га чедирериниң талазы-биле ажыл-агыйның товунге болгаш ийи-үш кезек черлерге түскай пунктуларны тургузары чугула. Кыштагларны, бригадаларны мал чемгерер шагжалар болгаш өске-даа чүүлдер-биле долу хандырган, курттаг болгаш шык мал чеми белеткээр агрегаттарны амдыгаашкан белеткээр болза эки. Малга чем каап бээр херекселдерин белеткээрин эргелелиг ажыл-агый эргелелинге даасып, анаа чагыглары ажыл-агыйлар киирер хулээлгелиг.

Мал продуктуларын садар талазы-биле бо чылдың планын күүседир тыва-ле ам-даа 4,6 муң тонна сүттү, 8,7 муң тонна эътти, 466 тонна дүкту болгаш 6,2 млн. кезек дагаа чуургазын бүдүрер ужурлуг бис.

Эрткен үш кварталдарының планын чамдык районнар болгаш ажыл-агыйлар күүсетпээн. Сүт планын 10 совхоз болгаш Таңды районнуң ажыл-агыйлары-биле күүсетпээн, эъттиң планын 13 совхоз, Мөңгүн-Тайга база Бай-Тайга районнар үскен. Дагаа чуургазын бүдүрериниң планын «Кок-Тей» совхоз күүсетпээн. Ол планын чүгле 11 совхоз күүсеткен, өске 45 совхоз болгаш бүгү районнар ону күүсетпээн. Чыл төнчүзүнге чедир планнаан ажыр күрүнеге 500—600 тонна сүттү садар болгаш эът планын күүседикчилер арга бисте бар.

Күскү болгаш кышкы үеде сүт саалдазын кудулатпас дээш саар инектерни амдыгааштан эгелеп тургузу азыраарынче кирер херек. Дүне оларны силос-биле чемгерерин организастаары чугула. Ажыл-агыйның пыттиги херекселдерин кызырып тургаш, ооң бараашпыг чоруун 87—90 хуу чедирер херек.

Кышкы үеде сүт саалдазын көвүдедир база ооң шынарын экижидер дээш сүт-бараан фермаларының саанчыларының, кадарчыларының болгаш өске-даа ажылдакчыларының аразынга социалистиг чарышты калбартып, организастаар херек.

Эът садар планны күүседир дээш дараазында чүүлдерни кылза чогуур: совхозтарның эът планынга киирип чогуур малының баш санын октябрь 10-га чедир тодарадыр болгаш совхозтарның болгаш каттыжыышкыннарның семиртилге шөлдеринге оларның семиртилгезин организастаар, октябрьның, ноябрьның дургузунда чоңдаи малды массалыг садып алырын организастаар болгаш ооң күзели-биле 4—4,5 тонна эътти белеткеп садар.

СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында кышка белеткелдиң хүүселин айыткаш, чурттарга бажыңнарының, чунар-бажыңнарының, кыйыл-булуңнарның болгаш кажааларның септелгезин бо чылдың октябрь 1-ге чедир доозар деп айыткан.

Ындыг турбуже ол ажыл ам-даа бүрүн доозулбааның айтыр апаар деп, В. Е. Серяков уламчылап чугаалаан. Бөгүн малчыннарга чурттарга бажыңнарының 30 хуузу, кыйыл-булуңнарның 40 хуузу, чунар-бажыңнарының 43 хуузу септеттинмээн. Ынаа болгаш инек кажааларының 20 хуузу, хой база хураган кажааларының 20 хуузу белеткеттинмээн. Орумнеп үттээн ордуктар, суг сөөртүр машиналар, кормоцехтер, чем каап бээр херекселдер болгаш өске-даа эргелеп дериглер чедир септеттинмээн. Совхоз болгаш район бүрүзүнге бежиктедир чыыдар комиссияларының ккоибилези-биле ол бүгү ажылдарны бо чылдың ноябрь 1-ге чедир организастап чорудары партия комитеттерниң, кодээ ажыл-агый органнарының хүлээлгези деп [illegible].

1978—1979 чылдарның кыштаглаашкынынга белеткелди шалыпчыш доозар болгаш ону эки эрттирер сорулга-биле СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, кодээ ажыл-агый эргелелдери комплекстиг, организастыг хемчек чугула хемчеглерни чорудар ужурлуг. Маңаа хамыктың мурнунда малчыннарга амыдырал-тургуштаганың таарымчалыг байдалын тургузар, оларны чурттарга бажыңнары, өглер, чунар-бажыңнар, кыйыл-бүлүңнар-биле хандырар херек.

Оон аңгыда малчын кадарларны чечелээр, мал ажылынче кышкы үеде коммунистерни, комсомолчуларны немей чорутса чогуур. Фермаларга, бригадаларга партия, партийжи-комсомол болгаш профэвилелдиң бөлүктерин тургузар. Малдың баш санын камгалап алыр, мал чеминиң кадагалалын болгаш ажыглалын хараалзаар сорулга-биле депутаттар постуларын болгаш улусчу контрольдуң постуларын тургузар.

Кышкы үеде малды камгалап алыр база продукцияны бүдүрерин көвүдедир дээш социалистиг чарышты дөгүштүг кылдыр организастаар херек.

Одарларны чеп ажыглаары-биле кыштагларны немей организастаары чугула. Кодаңнарны, бригадаларны болгаш фермаларны ууп тургузарын организастыг доозуп, малдың арган, семиик илгээр болгаш ветеринария талазы-биле эргежок чугула ажылдарны чорудары чугула. Совхозтарның бир азы ийи фермаларынга саар инектерни меңнээри чугула. Ынчангаш бода мал фермаларын база чогуур санныг кылдыр тургусса чогуур. Эът планынга киирер бүгү чарыжыктарны «Тыва», «Сукпак» база «Совет Тыва» совхозтар каттыжыышкыннарының семиртилге шөлдеринге тургузаар. Күжү арган чылык хойларны түскай кодааннарга чеинештип, оларның чемгерилгезин болгаш суггарылгазын доктаамал хоруктары чугула. Ларыг малдарны эмнээри-биле совхоз бүрүзү ветеринария-санитария пунктуларын болур болза чогуур. Сүт сөөртүр бүгү автомашиналарны болгаш кудуктарны ноябрь 1-ге чедир белеткээр, суг чыылдар черлерин тургузар, хөй суггарар [illegible] херек.

Совхоз бүрүзүнге бодунуң автотранспортунуң күзели-биле мал чеми сөөртүр автоколонналы октябрь 20-ге чедир организастаар болгаш совхозтарда ажылдап турар автомашиналарның 60-тан эвээш эвес хуузу мал чеми сөөртүрүнге ажыглаттынар турар ужурлуг.

Мал бажы өстүрериниң айтырыгларын күштелдирерин то-күнүе тургузар ужурлуг дээш В. Е. Серяков чугаалаан. Ол ажылдарның Чөөн-Хемчик, Таңды, Тес-Хем районнарының совхозтарында амдыгаа чедир четтикс организастаан.

Ол бүгү айтырыглары шиитпирлээринге республиканың министерстволарының, организацияларының болгаш ведомстволарының ажылы чогуур хемчеглеринге оралдаар тодаргай доктааган. Ылангыя республиканың тараа продуктулар эргелели комбикормалар бүдүрерин хүн бүрү 200 тоннага чедирериниң айтырыын шиитпирлээр турар ужурлуг. Республиканың Курлавы совхозтарга септелгеге херег-лээр 300 муң саңныг түүйбуну тускайлап кээр ужурлуг.

Кодээ ажыл-агыйның бүдүрүлге-техниктиг хандырылгазының талазы-биле Курүне комитеді мал фермаларынга мал чеминиң херимнерин база кормоцехтерге монтаж ажылдарын доозарын хандырар хүлээлгелиг. Котельная-ларны мал чемнери хээндектээр дериглелерин, кидистин, шилди болгаш өске-даа тудуг материалдарын бээр талазы-биле ажылдарны чорудар апаар.

Респотребсоюз өглер кылырынга херегзээр брезентини болгаш фонарьларны сөөртүп, садарын хандырар, малчыннарның садыг хандырылгазын экижидер хүлээлгелиг.

«Тыва суг тудуг» трест кудуктарның септелгезин ноябрь бирге чедир доозарын, «Тыва кодээ тудуг» трест болгаш «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкыны инек, ынаа кажааларының база семиртилге шөлдериниң тудугларын ноябрь 1-ге чедир доозарын, «Тыва тудуг» трест хавак семиртир комплексиниң чамдыызын ажыглалга киирип, кышкы үеде ажыглаары-биле ооң тудуун күштелдирерин көрүп турар.

Малды соккаш, сайгарып эгелаар төлээде Кызыл-Мажалыкта эът комбинадын ажыглалга киирерин «Шагонаартяжстрой» трест дүргедедир ужурлуг. Энергетиктер база хөй хемчээлдиг ажылдарны күүседир апаар.

«Агропром» трестиң совхозтарынга малдың эмин эртир мооннелин, чыгы бээрин болдурбас дээш мал согарын сайгарар талазы-биле эът комбинадының ажылын партия Кызыл хоорайкому болгаш хоорнүүскон экижидери эргежок чугула. СЭКП райкомнары база район Советтериниң күүскомнары маңаа шеф ажылын күштелдирер хүлээлгелиг.

Ол бүгү айтырыглар чугуур чүүлде шиитпирлээрин беш чылдың үшкү чылын чедиишкинниг доозарының, кодээ ажыл-агый продукцияларын бүдүрериниң [illegible] турар. В. Е. Серяков чугаазын түңнээн.

Эш Л. И. Брежневтиң Э. Берлингуэр-биле ужуражыышкыны

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев Италияның Коммунистиг партиязының Чиигине секретары эш Энрико Берлингуэр-биле октябрь 9-та Кремльге ужурашкан. Ооринчи сеелгү ужуражыышкынының соонда эрткен чыл дургузунда болган болуушкуннарның дугайында санал-оналдарын олар солушкан. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары эш М. А. Суслов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары эш Б. Н. Пономарев ужуражыышкынга киришкен.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниң канчаар боттанып турарының дугайын, өңгү беш чыл планының боттанып келген баштайгы ийи чарлыг чылының дургузунда оон күүселдезиниң түңнелдериниң дугайын, ССРЭ-ниң чаа Конституциязының чүүлдериниң [illegible] канчаар боттанып турарының дугайын, коммунистиг тургузуышкынның чорутулгазында тыптып кээп турар айтырыгларның канчаар шиитпирлеттинип турарының дугайын Л. И. Брежнев чугаалап берген. СЭКП-ниң делегей [illegible] чорудулгазының дугайын, делегейниң [illegible] күүрлүг чоруунуң чавырлыышкынын быжыглаар дээш, боо-чепсектерни эндере бүдүрерин соксадыр дээш Совет Эвилелиниң демиселиниң дугайын ол дыңнаткан.

Италияның Коммунистиг [illegible] ам Италияның мурнунда турар айтырыгларны шиитпирлээринче угланган ажылчорудулгазының дугайын, ажылчы массаларның амыдыралчы эргелерин болгаш эрге-ажыктарын хандырар дээш, чурттуң демократтыг хөгжүлдези дээш итали коммунистерниң демиселиниң дугайын Э. Берлингуэр бодунуң талазындан чугаалап берген. Тайбыңның быжыглаарының эрге-ажыктарынга таарыштыр итали коммунистерниң салып турар күжениишкиннериниң дугайын ол дыңнаткан.

Делегей байдалының нарыылап бар чыдарынга холбаштыр эштер Л. И. Брежнев, Э. Берлингуэр олар сагыш-сыралыг илергейлеп, улустарның бүгү-ниити тайбыңының болгаш айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктары делегейниң дүжүүрлүг чоруунуң чавырлыышкынын быжыглаар дээш, ону бүгү делегейге нептередир дээш демиселди идепкейжидерин чуткулдуг негеп турар дээрзинге боттарының бүзүрелин онзалап демдеглээннер.

СЭКП-ниң болгаш Италияның Компартиязының аразында эш-өңнүг харылзааларының чедиишкинниг хөгжүлдезин сеткил ханыышкын-биле демдеглээн болгаш ол харылзааларны улам ыңай ханыладырынга идиг бээр бодал илергейлеттинген.

Найыралчы, [illegible] эрткен бееседага СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының дузалакчызы эш А. М. Александров, Италияның Компартиязының ТК-зының кежигүннери — Италияның Компартиязының ТК-зының Делегей килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы эш А. Рубби болгаш Италияның Компартиязының Парлалга бюрозунуң эргелекчизи эш А. Тато база киришкен.

КЕЗЭЭДЕ КАДЫ

ЕРЕВАН Орус-армян найыралдың тураскаал комплексиниң тожээн салыышкын ёзулалы октябрь 9-та Армян ССР-ниң найысылалынга болган. Хостакчы орус дайынчыларның болгаш армян эки турачылар отрядтарының Эриван шивээзин барып шагырып турганы тейниң кырынга ол тураскаалды тургузарын шиитпирлээн. Тураскаал салыышкының ёзулалынга Армянның Компартиязының ТК-зының бирги секретары К. С. Демирчян, Армян ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы В. Е. Саркисов, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ф. Т. Саркисян олар киришкен.

Орус-армян найыралдың оңдур чаагай бедик тураскаалы бо хүнде [illegible] хоорайның [illegible] төвү — Бафанда армян улустуң шиилокасазы [illegible] демиселиниң маадыры, Россия-биле ажылчы [illegible] демиселин чорааш Давид Бекке тураскаалды тургускан.

(СЭТА-ның корр).

«САЛЮТ-6» — «СОЮЗ-31» — «ПРОГРЕСС-4»: ЧҮЪК ДҮЖҮРҮЛГЕЗИ

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Чер чоогунуң космос делгемнинге Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков 116 хонук дургузунда ажылдап келгеннер.

Октябрь 9-та орбита комплекизинге ажыл хүнү Москваның-биле эртенгиниң 8 шакта эгелээн болгаш 23 шакка чедир уламчылаан.

Эртенги чемниң болгаш комплекстиң иштинде системаларын хынаан соонда экипаж «Прогресс-4» транспорт корабльдиң чүък дүжүрер ажылды чорудар берген.

Чүък дүжүрери-биле кады «Салют-6» станциязының одаар чүүл кудар савааларын немей доолдурарынга белеткелди чорудуп турар. Ол сорулга-биле каттышкак шимчедикчи агрегаттарның бактарындан газты үндүр сордуруп турар. Экипажтың илеткелдери болгаш телеметриктиг информацияның саң-түңү-биле алырга, орбитаның «Салют-6» — «Союз-31» — «Прогресс-4» комплекстиң иштинде системалар болур-чогуур-биле ажылдап чоруур. Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков оларның кадыкшыл байдалы эки.

Комплекстиң иштинде ажылды телевидениеге программа ёзугаар боттандырып турар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында эртем болгаш техника талазы-биле ССРЭ-ниң Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының комитединде

Октябрь 9-та академик А. П. Александровтуң даргалааны-биле комитеттиң пленуму болган. Оон ажылынга чурттуң сураглыг эртемденнери болгаш улус ажыл-агыйының специалистери киришкен.

1978 чылда ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарының конкурстарынга киирген ажылдарны болгаш оларны хөй-ниитиниң чугаалажылгазының түңнелдерин пленумга сайгарган.

ШАҢНАЛ—ПУТЕВКА

«Тыва тудуг» трестиң партия комитеди, профэвилелдериниң каттышкан комитеди болгаш комсомол организациязы бо хүннерде бүгү-ле тудугчулар [illegible] [illegible] [illegible].

Октябрьның [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible]

[illegible] турар. [illegible]

[illegible]

шаңнал-[illegible] ажылдаан турар. Тудугчулар [illegible] болгаш Күрүне шаңналдарының бирээзи — УАЧД-ге баар [illegible] дыштанылга бажыңнарынга хостуг дыштаныр путевкалар бооп турар. Октябрь айның эгезинде Николай Кирсановтуң паяточниктер, Екатерина Кипяеваның — штукатурлар, Валентина Борбак-оолдуң — малярлар болгаш Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Николай Велигодскийниң тудугжулар бригадалары чарышка тиилекчи боор, чаңгыс аас удаа шаңнадып келген. Ол бригадаларның эки түңнелдиг чедип алган кежигүннери УАЧД-ге болгаш Горзон чурттуң найысылалы Москвага барып чоржаннар. Михаил Горбачевскийниң, Март-оол Арапчааның удуртукан бригадаларының быжаачылары, Нина Оюннуң, Раиса Григорьевнаның малярлары — дыштаналга бажыңнарынга баар путёвкаларны алганнар.

Социалистиг чарышты ындыгаар калбартып, шаңнал-мактадыышкынныг хевирлерин ажыглаары — «Турист» тестиниң тудуун улам шапкын-далынга идиг бооп турар.

С. КРАСНОПЕРОВ

ЧУРУКТА: «Кызыл тудуг» эргелелиниң А. Воронинниң бригадазының демир каннакчызы Б. Эртине. Ол «турист» [illegible] тудугда [illegible] ажылдап турар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу

КҮЖҮВҮС - НАЙЫРАЛДА

КОЛЛЕКТИВИВИС ХӨЙ НАЦИОНАЛДЫГ

Чөөн-Хемчик * районга хөмүр-даш бүдүрүлгезин ажыткандан бээр элээн үр апарган. Бүдүрүлге чери ажылдап эгелээн чылындан эгелээш багай эвес көргүзүглерлиг ажылдап, төскү беш чылда чурттуң хөмүр-даш үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң аразында чарышка шаңналдыг черлерни ап келген. Бо беш чылдың планныг онаалдалары чылдар айы-биле база-ла эки күүсеттинип орар. Эрткен тос айларда хөмүр-даштың кызында калиның дөвүрелин арттырып сөөртүр ажылдарының планы 5,3 хуу ажыр күүсеттинген болгаш кыжыкы үеде дең-деңни ажылдаарынга таарымчалыг байдал тургустунган. А хөмүр-даштың хүлээнчиир [illegible] талазы-биле план 0,2 хуу ажыр күүсеттинген. Ынчангаш бүдүрүп турар продукцияның шынары экижээн.

Бо болгаш өске-даа чедиишкиннер бистиң хөй национал дыг, найыралдыг коллектививистиң кызымаккай күш-ажылының ачызында чедип алдынып турар. Бисте орустар, тывалар, хакастар, украиннер, армяннар дээш оон-даа өске национал дың кижилери ажылдап турар. Ынчалзажок хамык ужур коллективте чеже национал дың кижилериниң ажылдап турарында эвес-ле болгай. Бистиң чурттуувустуң сай-даа булуңнарында ажылдап турар коллективтерде янзы-бүрү национал дар болгаш биче улустарның төлээлекчилери ажылдап турарын билир болгай бис.

Ынчангаш ол кижилерниң бот-боттарының аразында кайы хире найыралдыг база бот-боттарынга арга-дуржулгазын дамчыдып берип, бир демниг ажылдап турарының дугайын бодумнуң коллектививистиң ажыл-амыдыралындан чаңгыс чижектерни көргүзүп тургаш, чугаалаксадым.

Мен манаа бо участоктуң ажыттынганының баштайгы чылдарындан эгелеп ажылдап келдим. Бо аразында коллективтиң кол ажылчын өзээниң тургустунуп келгенин болгаш кижилерниң, ылангыя аныяктарның улуг [illegible] ажыл-херекке тламчылап, оларның арга-дуржулгазынга канчаар өөренип келгенин эки билир мен.

Мурнакчы экскаваторщиктеривис Е. Фроленко, А. Галкин манаа Хакасиядан болгаш Алтайдан чалаттырып келдилер, чаа ажыттынган бүдүрүлгеге дуржулгалыг болгаш өдүк мергежилдиг кижилер негеттинип турган үеде олар манаа келгеннер. Келген дораан-на элээн каш аныяктарны боттарының дузалакчыларынга шилип алгаш, өөредип эгелээннер. Дузалакчылап турганнарның аразынга тыва оолдар база эвээш эвес турган. Оларның бирээзи Х. Ооржак ам улуг машинист апарган болгаш бодунуң мергежилинге өскелерни өөредип эгелээн. С. Көмбужап, А. Монгуш [illegible] техникага база-ла чиңчээр өөренип алдылар.

А. Тулуштуң дугайын онзалап чугаалаар болдум. Ол үш чыл бурунгаар Ак-Довурактан бисче келди. Янзы-бүрү маркалыг тракторларны башкарып билир, соңгуургаачал оолду администрация черни күзелдии-биле ажылга хүлээп алган. Ийи чыл хире үеде ол слесарьлап, кааннакчылап, чаа экскаваторлар септежип, септежип хөй-ле ажылдарны кылып келген кижи. Ол ам чер үттээр станоктарның слесары деп хоочун мергежилдиг кижилерниң бирээзи апарган. Оон ажылдап турары-даа эки, кандыг-даа ажылды ак сеткилдии-биле күүседир кижи.

Бисте эки кижилер-ле хөй. Токарьлап турар татар Ю. Сафиуллинниң, хөмүр-даш болгаш дүс тывыжынга ажылдап турар хакас Канзычаковтуң ажылдарының дугайында хөй эки чүүлдерни бижип болур. Олар бүдүрүлгениң мурнакчыларынга санадып турарлар. Участокта тускай тудуг бригадазы бар. Ону А. Биджаан удуртуп турар.

Бо бригаданың кежигүннери улуг самосвалдар септээр мастерскаяның 12 метр бедик, делгем хорумун хуусаа бетинде тудуп кылдылар, ам аңаа септелге дериг-херекселдерин эптеп тургузары арткан.

База бир чүүлдүң дугайын чугаалап көрейн. Найырал, бот-боттарынга дузалажыры дээрге чүгле кижилер аразының айтырыы эвес болгай. Бистиң коллективтиң кидезиниң ажыл-ишчилери-биле харылзаазы база-ла быжыг. Районнуң ажыл-агыйларынга шефтиг дузаламчызын шыдаар шаа-биле көргүзүп турар бис. К. Маркс аттыг совхозка чаңгыс чемин белеткээр цехти тургузуп, СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхозка 12 тонна будук-бурунну белеткеп берген бис. Часкы, күскү хову ажылдарының үезинде машина, тракторларның үрелген кезектерин септежип бээри чаңчыл апарган.

Келээ-биле харылзаазы мооң соңгаар-даа улам быжыгар. Тываның ажылчы чоннарының Совет Эвилелиниң акы-дуңма улустарының өг-бүлезинге эки тура-биле каттышканының хүнүн таварыштыр бо бүгүнү чугаалаары менээ өөрүнчүг-түр.

В. НОРЧМА.
участокта партия организациязының секретары.

Республиканың мурнакчы тудуг организацияларының бирээзи — № 48 тудуг эргелелинде хөй национал дың оолдар, кыстары найыралдыг болгаш бир демниг ажылдап турар. Бистиң фотокорреспондентивис А. Зайцев Кызылда удавас ажыттынар «Турист» гостиницага чорааш, оларның чамдыызы-биле ужурашкан.

ЧУРУКТАРДА: (солагай талазындан) бо тудугга ажылдап турар штукатурлар болгаш малярлар—татар Галина Миичева, орус Галина Климентова, хакас Александра Арбочакова, башкир Фания Ахметьянова, тыва Наталья Хорлуг-оол, морава Анна Мартышкина, татар Лидия Янчиша. (Үстүнде) ажыл үезинде.

Кожаларывыста

ДУРЖУЛГАЛЫГ МЕХАНИЗАТОР

Коммунист П. Ф. Сергеев 1951 чылдан эгелеп чаржып турарывыс Хакас Автономнуг областың «Таштыпский» совхозта трактористеп, комбайнерлеп, ажыл-амыдыралын кодээ ажыл-агый-биле холбаштырып келген. Ынчангаш ооң бердингеп, мергежилдиг амыдыралының быжыг чөлеңгиижи апарган.

Петр Фёдорович совхозтуң механизаторларының аразында калбарган социалистиг чарышка каш удаа тиилекчи болуп келген. Бо күскү дүжүт ажаалдазынга алган социалистиг хүлээлгезин хуусаадан эрте күүсеткен 5000 ажыг центнер тарааны бастыргаш дужааган, хүнде-ле 619 центнерни бастырып турган.

Коммунистиг партия, Совет чазак ооң күш ажылчы чедиишкиннерин бедии биле үнелеп, 1962 чылда Октябрь Революциязы орден-биле шаңнаан.

Петр Федорович кодээ Совет депутадынга үш удаа соңгуттуруп, депутат хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип, чаактың бедик шаңналынга улам соруук кирип, хол дыңзыг ажылдаарын ол хүлээлгем деп санап чоруур.

АМ-ДАА 1600 ЦЕНТНЕРНИ

Оңгу беш чылдың баштайгы ийи чылында Бурят АССР-ниң Улан-Удэ районунда «Советская Россия» колхоз күрүнеге 13,7 муң центнер сүттү дужааган. Бо чылдың эгезинде үшкү чылдың планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүседир сорулганы салгаш, ону сентябрь 25-те күүседиңкен. Чедиишкинге хей-аът кирип чалгынналган ынчалар чыл төнчүзүнге чедир ам-даа 1600 центнерни эвээш эвес сүттү күрүнеге дужаарын хүлээнгеннер. Колхозта дуржулгалыг саанчылар хөй. Чижээлээрге, П. И. Густова, А. П. Васильева, М. В. Катровская болгаш оларның дагдынныкчызы, хоочун саанчы Х. В. Трифонова дээш өскелерни даа адап болур.

КЕЛИР ЧЫЛГА

Алтай крайның Баевский районунда «Пайкинский» совхозтуң механизаторлары күскү чер андарылгазынга шыыг туруук ажылдап турар. Бо хүннерде 10.000 ажыг гектар шол келир чылдың дүжүдүнге белеткеттинген. Мурнуку одурууда дуржулгалыг тракторист Г. М. Архипов чоруп орар. Ол 700 гектар шолду чарган. Ю. Звягородцев биле В. Лоев ийиги черде, олар 650 гектарны андарган.

Күскү чер андарылгазының талазы-биле бо чер мурнап турар.

ОРУС ЧЕРИМ, ТЫВА ЧЕРИМ

Хары черге чорумчы-даа,
Каткым чиди харлыкка-даа,
Ийссезим даангыжым,
Ийи шынчы бүүрелим —

Оруум болган, тыным болган
Орус черим, тыва черим,
Тыным болган, оруум болган
Тыва черим, орус черим.

Арашкылар ынаа ышкаш,
Аразындан суг-даа акпас.
Ишке, дышка чөленгижим,
Ийи шынчы бүүрелим —

Оруум болган, тыным болган
Орус черим, тыва черим.
Тыным болган, оруум болган
Тыва черим, орус черим.

Ак-көк хемим шыгы барып,
Орус черде сине берген
Арат чонум шыны барып,
Орус чонда чуумну берген—

Оруум болган, тыным болган
Орус черим, тыва черим,
Тыным болган, оруум болган
Тыва черим, орус черим.

И. КУДАЖЫ.

НАЙЫРАЛ ДУГАЙЫНДА

Демниигде күштүг,
Тепкиштигде быжыг.

Эжишкилер найыралы
Эртинеде дагы тургутар.

Хальшкылар ынаа
Хаа-даштан артык.

Малга маңаг херек,
Кижээ эш херек.

Эштигде хаглыг,
Эптигде күштүг.

Кижи эжизи найыралда,
Аът эжизи мунушта.

МӨҢГЕ БАЙЫРЛАЛ

ХЕРЕЧИЗИ МЕН. Тываның арат чонунуң Совет Эвилелинге [illegible] туң эң-не чырык, эң-не чаагай, эң-не мөңге байырлалы болур.

1944 чылдың октябрь [illegible] ... [illegible] ... дерегилер сыраа [illegible] ... ... [illegible] ... уну база дыңналы кээр турган. Магалыг эртенниң арыг чаагайын байгаан мен ийин. Ол магалыг эртен мен бир онза болуушкунуң херечизи болган мен. Бистиң Тыва улуг Совет Эвилелинге эш-тура-биле каттыжып кирген.

Хөй национал дыг улуг Совет чуртка тыва улус каттыжып кирген деп чүвени дыңнап билип алдым. Тываның суртаал оолдары Салчак Калбакхорекович Тока, Александр Манчыевич Чымба, Лопсаңчап Чывааажыкович Ооржак олар ужелээ Москвага, Кремльге барып тыва чонунуң салым-чолунуң дугайында онза дилегин кылып турганын сөөлзүредир эки билип алган мен...

Кырган-аваңның өөнге мөге Чывааажык чылдың-на аалдап келир чүве. Төрээлежир улус чораан. Бир чайын Шивилиг аксынга кады чайлааның база билир мен. «Чывааажыктың оглу Москва чорткааны дижип» кырганнар сымыражыр чүве. Ооржак Лопсаңчап Тываның төлээзи болуп, ССРЭ-ге каттыжар дугайында дилегин Москвага чедирип чораны ол боол-тур.

ШҮЛҮКЧҮЗҮ МЕН. Ол эртен сески класска баштайгы кичээлди башкывыс Александр Сюктерев эрттирип келген. Тыва чоннуң аразындан эң баштай орус дыл болгаш орус литература башкылаар дээш эртемин ол чедип алган. Башкывыс хилиң кара костюмнуг, хөйлеңиниң ак моюндуруу чап-чаа харап кээр чартык ай сагындырар. Карактарында өөрүшкү чайнаан. Дайын шөлүнде тиилелге дугайында база бир солун чүве чугаалаары ол деп бодаан бис.

— Бертен радио дыңнадылар бе? Интернатта радио чок-ла болгай, ынчангаш силер ону кайын дыңнаар силер. Кедергей солун дыңнадыг дыңнадым. Тыва Арат Республиканы ССРЭ-ниң хүрээлиннге кирип алган-дыр. Бистер ам бо хүнден эгелээш Ленин башкының тургускан күрүнезиниң дең эргелиг хамаатылары болган-дыр бис. Бо кичээлди Тываның арат чонунуң Совет Эвилелинге каттыжанынга турасkaадыр болдум...

Бистер бурт-сарт тура халышкааш, чиртиледир адып часкан турган бис. Ол үени бээни уттувас бис. Мен ол хүн дуъштекан чем бээн чичээн мен. Класс азынга чаштынып олуруп алгаш, «Тываның өөрүшкүзү» деп шүлүк шорбарлап алган мен. Чааскаан номчуурумга сеткилимге холчок таарыжып болган. Үш класстан тура кады өөренип келген эжим Григорий Дарыма чапым чедип келди. Ночуп бердим. База хатап кыйгырдым. Эжим мээң ол шүлүүмү ап алгаш, солун черинге апарып берген. Мээң ол шүлүүм удавайн аныяктар солунунуң бир дугаар арнында парлаттынган чүве. Совет Эвилелинге Тываның каттыжанын көргүзүп, школачы өөрүшкүм илередип, шүлүктү ынчаар бижээн мен. Шүлүктен чамдык одуруглар бо:

Октябрьның улуг чалгыны,
Кызыл Шериг
Оранымны оччаландан чарып
алган.
Часкы чечек частып үнүп
келгени дег.
Чаагай кежик орачымга
[illegible] ынчаар келген.
Эртем-билиг, дешпилгениң
эртинезин
Эриг баарлыг орус акым
бисте берген,
Өртемчейге чаңгылаидыр
тараан турар
Өөрүшкүвүс чоргаар алы—
Совет Тыва!
Күзэрген ховуларга тараа
талгыр,
Кудумчулуг кодээ суурлар
сылдыстылыр.
Совет чуртум хамаатызы
болган хүнүм
Соруум кирип, өөрүп-хөглеп
чарлап тур мен!

СОҢГУКЧУЗУ МЕН. 1945 чылдың февраль айда соңгулдага белеткел ажылы хайнып үнген. Бистиң класстың улгады берген оолдарын болгаш кыстарын Татьяна Степановна Спирина башкы даңзылап турарын билир мен. Ам болза чоруурумга, соңгулдага бир-ле дугаар депутадым шилип алыр эргем ап шуут киржип эгелээним ол ийин. Тываның № 665 соңгулда округу деп чугаа кулаамга ам-даа дыңналып чоруур. Кижи бичиизинде дыңнаан чүвезин уттус чүве-дир оң.

1945 чылдың апрель 29. Улуг хүн. Соңгулдаже тускай чалантаны бир-ле дугаар холга алгаш, бадылаан хүнүм ол. Салчак Токаны РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга соңгуткан.

Бистиң бир дугаар совет депутадывыс Салчак Тока оңгу класстың дөзүн тургааныбыста кежээге чораан. Бистерни Ленинградче өөредип чорударда база ол удаан. Революцияның кавааны — Ленинниң хоорайынга аас-кежиктиг болган бис. Эртем-билиг чедип алдывыс. Культурага өөренип чаңчыктывыс. Аңаа өөрүвейн кижи чүге өөрүүр. Чонувуска бараан болуп, ажылдап, чурттап чор бис.

М. КЕНИН-ЛОПСАН.

ДЕҢ ЭРГЕ БОЛГАШ ХОСТАЛГА

Тыва чон Совет Эвилелиниң акы-дуңма өг-бүлезинге эки тура-биле бактаап киргенден бээр бөгүн ужен дөрт чыл болган. Ол аас-кежиктиг хүнүү, тываларның амыдыралында төөгүлүг эргилдениң ужур-дузазын кижи үнелеп, сактып четпес. Аас-кежиктиг амгы шагже, а ынчанда оон чырыткылыг келир үеже хапылаан тудум, эрткен оруувусту эргий көрүп, төөгүлүг шилилдени болгаш базымны ылап шын кылганывыска чоргаарланыр бис. Аас-кежикке шиитпирлиг базым чогум-на ынчап эгелээн.

Каш хонук бурунгаар чаа Совет Конституциявыс бир чыл оон демдеглеедивис. А ол Үндезин Хоойлу чүгле совет кижилерге эвес, а бүгү делегейниң күш-ажылчы чонунга улуг ужур-дузалыг. Американың Каттышкан Штаттарының Бриджпорт университединиң профессору Каннон мынча дээп-дир: «ССРЭ Конституциязы совет кижилерге америк ажылчы чонның күзеп-даа шыдавас эргелерин тывыскан-дыр». Оон дугайында бижээн херээ чүү боор деп, чамдык кижилер кайгай бээр-даа чадавас. Херектиң ужуру мында эвес. Конституция дээрге чүгле теоретиктиг документ эвес, а бистиң хүн бүрүдеги амыдыралывыс ышкажыл. Бирээде мындыг дыр. А ийиде, АКШ-тың президентизи Дж. Картер эрге-дужаалын залеп ал са-ла, социалистиг чурттарда, оон иштинде Совет Эвилелинде кижиниң эрге-шөлээзин кызыгаарлап турар дугайында нүгүлдүг шуугаазынны эгелээн.

1. НҮГҮЛ. ООҢ СОРУЛГАЗЫ

Шуугаазынга кижи бүзүрээр кандыг-даа барымдаа чок. Чүге дээрге ол америк пропаганданың эзээгелиг нүгүлдээшкини-дир.

Мында эргелерге, ылангыя бичии улустарның салым-чолунга хамаарыштыр чүгле чамдык чижектерден кирип көрээлиңер. Баштай айтырыг. Америк политиктер, идеологтар социалистиг чурттарда, ылангыя Совет Эвилелинде кижиниң эргезиниң дугайында шуугап-ла турар-дыр. А херек кырында мында (АКШ-та) байдал кандыгыл ынчаш?

Кижиниң хөй саныг эргелериниң болгаш хүлээлгелериниң аразында ажылдаар эрге кол черни ээлеп турар. Бисте ажылдаар эрге херек кырында амыдыралда боттанган. Совет кижилер 45 чыл ажыр үеде (ону дораан уктаары берге болган) ажыл чок деп чүвениң шуут уткан. А амгы үеде 7 миллион американ ажылчын кызыр ажыл чок. Ылангыя ак кештиг эвес улустарның аразында ажыл чок кижилерниң саны көвүүт хөй. Соңгулда кампаниязының үезинде Дж. Картер күзелдиг кижи бүрүзүнге ажыл бээрин вазаан турган. Ол президентиниң эрге-дужаалын ээлеп алгаш, ажыл чоктарның саны 5 хуу кызырарын чүдээнтен. 1977 чылдың августа 5-те 200 муң аныяк ажылчыннарны ажыл-биле хандырар миллиард долларны тускаглаан. Бо дээрге далайга дамды-биле домей чүве ышкажыл!

Бо бүгү-биле чергелештир аныяк кижилерниң база эр, херээжен ажылчыннарның дең-не кылган ажылының төлевири аажок ылгалдыг. Өскээр чугаалаарга аныяктарга, херээжиннерге эвээш шалың төлеп турар.

1976 чылдың февраль эгезинде Соңгу Каролина штатта шииткен Бен Чейвис баштаан кара кештиг чурттакчыларның хамааты эргелери дээш эрес-маадырлыг демиселчилерин догереэниң кара-бажыңнап каан. Кара кештиг тос ашакты болгаш ак кештиг херээжении ниитизи-биле 282 чылга шииткен! Олар чүү дээш өбүрүүдээн? Чүге дээрге олар кара кештиг кижилерге дең эрге тывыссын дээш шимчээшкиннерге киришкен. Хиичээ-ле ол.

Американың үндезин чурттакчылары — индейлер кедергей багай байдалда чурттап турар. Чижээ, Соңгу Дакота штатта Пайн-Ридж дээр черде он бир муң индейлер ажык дээр адаанда маңгышнарда, аажок ядыы түренги, каппыг-даа эмчи дузаламчызы чокка чурттап келген.

Шак мындыг чижектерни төнчү чогу-биле уламчылап болур. Болар чүнү херечилеп турарыл? АКШ-тың пропагандазы социалистиг чурттарда кижилерниң эрге-шөлээзиниң дугайында дуу, хүн чок шуугап турза-даа, ол чурттуң бодунда кижилерниң эргелеринге хамаарыштыр байдал аажок дүвүренчиг ышкажыл. Нүгүлдүң сорулгазы — кижилерниң [illegible] эгелээри.

2. ШЫН. ООҢ АЧЫЗЫ

Кижиге бүзүрээр дең эргени, хосталганы болгаш аас-кежикти чүгле ниити өнчүге үндезилеттинген социалистиг ниитилел хандырган. Тыва чон феодалдарның болгаш даштыкы ажаалчыларының каш дакпыр дарлалының адаанга чурттап чорду. Бистиң өбүгелеривис чалгай амыдыралче [illegible] арттырып каан. Тыва даглар, хемнер [illegible] ... [illegible] дарлалдан хосташканы бинер бис. Кижи бүрүзүнге аас-кежиктиг, чурттаганы хаара [illegible] дең Октябрьның кол идеязы мындыг болган. Ону амыдыралга боттандырып [illegible] чаа амыдыралды — социалистиг ниитилелди тургузар аппаар.

Делегейде бүгү чүве харылзаалыг. А ол ышкаш [illegible] ... [illegible] чугаалаар. [illegible] ... [illegible]

Көшкүн араттарны суурлуг амыдыралче шилчидеринге, оларны коллективтиг ажыл-агыйларынга, кыскаа-биле чугаалаарга экономика болгаш культуразының таваан салып, ол бүгүнү сайзырадырынга дуза херек. Үлетпүрүн, транспортун, каргылааның база кадык камгалалының үндезиннерин тургузуп, ол бүгүнү бурунгаар хөгжүдеринге база дуза херек. Тыва чонга акы-дуңманың дузазын совет улус бүгү тала-биле көргүскен. А найыралдың кадыг-берге чылдарында араттар Совет Эвилелинге база дузалаан.

Ынчангаш дайынның чалбыраажы хып турда-ла, тыва чон хөй национал дыг совет улустуң найыралдыг өг-бүлезинге эки тура-биле каттыжып, салым-чолун кедээ мөңгеде катказын. Социализмниң оруу — аас-кежиктиң оруу дээрзин тыва кижи бүрүзү угаан-медерели-биле болгаш сагыш-сеткили-биле хандыр билген.

Кыска үениң иштинде тыва чер тоолда дег чааргынган. Тыва чон дагның чоргаар эзерлери дег чалгыналган. Үлетпүрүн, кодээ ажыл-агыйының [illegible] болгаш кадык камгалалының чүс-чүс чаа ораннарын тудунган. Өргээн чөрбаан тайгалар, даглар [illegible] кода-хоорайлар тутунган, [illegible] ужур-дузалыг комбинаттар үнелиг продукцияның [illegible]. [illegible] шөлдерде күчүлүг тракторлар, комбайннар [illegible] чер ажылынга мал-чемниң белеткелинде кызыл хол-биле кылыр ажыл көңгүс ээзээкан.

Дээди, ортумак өөредилге черлеринде, школаларда алдан ажыг муң оолдар, кыстар, бичии чаштар өөренип, янзы-бүрү эртемнерниң үндезиннерин шиңгээдип ап турар. Чүс-чүс аныяктар чурттуң дээди өөредилге черлерин доозуп ап келген.

Бо бүгү дээрге социализм үезинде кижилер боттарының эргелерин канчаар боттандырып турарының тодаргай херечизи ышкажыл. Тыва капиталистиг оруктуң хажызы-биле эрткеш, сайзырангай социализмни тургузуп алган. А ол дээш демчеелге кижи бүрүзү арга-мергежилин бүгү тала-биле сайзыраткан. Көшкүн араттарның ажы-төлү ам дээди эртемниг инженерлер, башкылар, эмчилер, эртемденнер, кодээ ажыл-агыйының специалистери апаргылаан.

Бисте күш-ажылдың кижилери эң-не хүндүткелдиг. Оларның аразында алдарлыг кижилер, күш-ажылдың маадырлары, ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң, Тыва АССР-ниң Дээди Советтериниң депутаттары эвээш эвес. Кижи бүрүзү ажылдаар, [illegible] дыын камгаладыр болгаш өске-даа эргелерниң [illegible]. Ол бүгү эргелерни күрүне магадылап турар. Кым-даа даартагы хүн кандыг болур ирги деп сагыш човавас.

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республика — совет улустарның бузулбас найыралдыг өг-бүлезиниң долу эргелиг кежигүнү. Ол бодунуң эргезинге хамааржыр айтырыгларны боду шиитпирлээр, ооң чөпшээрели чокка республиканың девискээрин кым-даа өскертир эргежок.

Хаанныг Россияның кызыгаар булуңу турган Тыва Совет эрге-чагыргазының, Коммунистиг партияның ленинчи национал политиказының ачызында сайзырангай аграр-индустриалдыг республика апарган. Оон экономиказы болгаш культуразы шыңгыы хөгжээн. Мында хөй национал дыг совет кижилерниң найыралдыг оолдар, кыстары ажылдап, өөренип, чурттап турар.

Делегейниң шын дээрге социализм тургузуушкунунга. Октябрь күш-ажылдың кижизинге чырык чер кырында бир дугаар эң-не шынчы ниитилел — социализмни тургузарының оруун ажыткан. Ол ниитилел бүгү кижилерге, улуг, биче чон бүрүзүнге ол дуг дең эргени болгаш хосталганы хандырган. Социализмниң — шынның оруунуң ачызы мындыг-дыр. Буржуаз пропаганда чөжеменче-даа шуугап турза, кайда шын, а кайда нүгүл дээрзин [illegible] социалистиг амыдырал сойгалап, бодунуң [illegible] делегейниң сай-сай күш-ажылчы кижилерин эдертип орар. Оларның-биле кады бүгүнгү болгаш келир дуруг тыва черниң аас-кежиктиг кижилери дөңге базып чорлар.

М. БАПЫР-ООЛ,
философия эртемнериниң кандидады

Парторганизацияларда отчёттар болгаш соңгулдалар

ЧЕТПЕСТЕРНИ КАТАПТАВАС

Партияның XXV съездиниң болгаш СЭКП ТК-ның соң споңдагы Пленумнарының шиитпирлеринге дүүштүр совхозтуң партия организациязы чамдык ажылдарны кылып чоруткан. Планныг онаалдаларны күүседир, ажылчыннарның амыдырал байдалын улам экижидер дээш кылган чүүлдер эвээш эвес. Ылангыя СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң докладын амыдыралга боттандырар талазы-биле хемчеглерни ап, бүгү күштү мал эмииниң белеткелинче, кыштаглаашкынга белеткелче мооннээн.

Эрткен тос айларда совхоз күрүнеге эът садарының планын 101, сүттү 104 хуу күүсеткен. Төрүүр бода малдың саны эрткен чылга бодаарга 101 хуу өскен.

Совхоз мал чеми белеткээр талазы-биле районнуң ажыл-агыйларының аразында социалистиг чарышка ийи удаа тииленче болуп, СЭКП райкомунуң болгаш район үскомунуң шилчиир Кызыл тугун алып … шаңналдар-биле шаңналап алган. Амгы үеде бегии мал чеми белеткээрниң планы 97 хуу күүсеттинген. Көп-Соок шыгындан сигенни кезери, мал чеми белеткээр ажыл уламчылап турар. Ээр-Хавак сүт-бараан фермазының коллективи (эргелекчизи М. К. Норбу, партия организациязының секретары Р. Х. Билчей) күженишкинниг ажылдап келген. Ында партия организациязы профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-нийти организацияларының күжүнге дээнип ажылдап турар. Коллективте чорук-чуруму эки. Ферманың ажыл-ишчилери, кыштаглаашкынга белеткелдерни боттарының күжү-биле чорудуп турар. Мал чеми белеткээр планын 110 хуу күүсеткен. 200 тонна одекти бөлүп алыр планын ажыр боттандырган. Саанчылардан коммунистер К. Сагды, Б. Куулар, Р. Билчей олар оңгу беш … чылдың планын хуусаа бетинде күүседипкен.

Совхозтуң дирекциязы уруглар албан черлериниң тудууларын калбартып, 120 олуттуг интернатты тудуп … Кызыл-Даг салбырында 25 олуттуг, Мажалыкта 20 олуттуг уруглар садтарын ажыткан.

Мал чер ажылында мурнакчылар хөй. Өшкү кадарчызы С. Сандуу 105 анайны, хойжулар С. Хертек 103, К. Сериң 90 хураганны чүс бажынга онаашпышылыр камгалап ап, бир хойдан-на 1,3—2,5 кг чедир дүктү кыргаан.

Ынчалза-даа парткомнуң организаторжу ажылында ам-даа улуг четпестерниң барын чоокта чаа «Тээли» совхозтуң парткомунуң отчёт-соңгулделиг хуралынга демдеглээн. Аңаа отчёт илеткелди парткомнуң кежигүнү Д. Х. Хирбаа кылган.

Ылангыя партия хуралдарынга хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдезин хынаар, коммунистерге дыңнадыр талазы-биле ажылын бригадада парторганизациялар, партком чедир кылбайн келген. Салбырларның парторганизацияларының хуралдарынга профэвилел болгаш комсомол организацияларының ажылының дугайын чугаалажып турар-даа аңаа хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдезин кошкак тургускан. Негеделиң кошкаандан ол организацияларның ажылы суларады. Ажыл-ишчилерниң, ылангыя аныяктарның ортузунга чарышты эрецгей организастаан. Ортумак школа дооскан доктээмел ажыл кылбайн турар аныяктар ортузунга ажылды совхозта комсомол комитеди кошкаткан. Оон түңнелинде аныяктарның корум-чуруум үрээр чоруу Кызыл-Даг, Найырал салбырларында эвээжевейн келген. Комсомолчу-аныяктарның ортузунга политиктиг база экономиктиг өөредилгени эрецгей чорудуп келген.

Бо чылдың февральда бүгү коммунистерниң хуралынга хууда малды совхозтуң малындан аңгылаар дээш шиитпир күүсеттинмээн. Шиитпирни күүсетпээн дээш харысалгалыг кижилерге партком кандыг-даа партийжи хемчег онаавааан. Совхозтуң бүгү комсомолчуларының хуралындан Кызыл-Даг салбырынга комсомолчу-аныяктарның хойжу бригадазын тургузар талазы-биле шиитпирни хүлээп алза-даа ол күүсеттинмээн. А дирекция чери комсомолчуларның ындыг эгелээшкинин деткиир, боттуг дуза чедирер талазы-биле ажылды четпес чоруткан. Парткомнуң кодээ Совет, улусчу контроль бөлүү ышкаш организацияларга удуртулгазы база кошкак.

Ол ышкаш специалистер болгаш культура албан черлериниң ажылдакчылары-биле ажылда улуг четпестер барын эрткен чылын-на отчёттуг хуралга санал бергеннер чидин-биле шүгүмчүлээн. Ындыг турбуже ол четпестер катаптавышаан. Специалистер хууда планнарынга дүүштүр канчаар ажылдап турарыл? Боже угаанган негеде партком-даа, дирекциязы-даа талазындан кошкак тургустунган. Оон түңнелинде малдага чедир совхозтуң девискээринге кандыг уксаның хоннарын өстүрериниң дугайында ажыл бөлик шиитпирлеттинмээн. Чылгы малды өстүрерниче кичээнгей кошкаан. Малды ажаап-тежээринде четпестер хөй. Ниитизи-биле совхозта малдың баш саны кудулап турар. 1975 чылдың төнчүзүнде турганы-биле деңнээрге хой бажы 6218, өшкү 1670, бода 154, чылгы 141 башка кызырылган.

Специалистерниң талазындан малчыннарның харысалгазын бедидер дээш ажылды четпес организастаанындан янзы-бүрү чылдагааннар-биле мал бажы дуудаып, өре-самчыгдал кылыр чоруу ам-даа бар. Ону парторганизацияның хуралдарынга каш удаа чугаалажып келген. Бо чылдың эгезиндеп бээр 212 баш шээр мал, 23 чылгы, 8 бода өре-самчыгдалдың уржуундан хораан. Кадарчылар К. Кангыыр, Х. Чорбаа, М. Ичит, Б. Шомаа олар 26—47 баш чедир өре-самчыгдал кылган.

Чер ажылының культуразы агротехниктиг негелделерге четпес тургустунган. Суггаттыг черлерден бээр ап турар дүжүт чылдың-чылдың куду … келген. Чер ажылының специалистериниң … чедир ажылдаваан турарын парткомнуң отчёт-соңгулделиг хуралынга демдеглээн. Механизаторлар, суггатчылар ортузунда ажыл кошкак. Кадрларны шилиир, таарыштыр тургузар, кижилерни талазы-биле ажылдың четпестерин совхозта специалистерниң, бригадаларның … чуруу хөй.

Коммунистерниң партийжи даалгаларны канчаар күүседип турарының талазы-биле ажылды чогуур деңнелге чорутпаанындан ажылынга, урут-дарыгның өөредилге-кижизидилгезинге харысалга чок чамдык коммунистер бар. Парткомнуң болгаш партия организациязының ажылынга коммунистерниң киржилгези идепкейи чавыс. Отчёттуг үеде партияның хуралдары элээн эвээш болуп, чүгле 6 кижини хүлээп алган. Кызыл-Даг салбырында партийжи организацияның хуралдары шуут эспээн. Партияга комсомолду дамчыштыр хүлээп алырынче кичээнгейни күштелдирери чугула болуп турар.

Эрткен өөредилге чылында совхозтуң девискээринге партийжи өөредилгениң 12, экономиктиг өөредилгениң 5 школалары болгаш бөлүктери тургустунган. 35 агиткартинга өөредилгени база организастаан. Ээр-Хавакка, Кызыл-Даг салбырынга партийжи болгаш экономиктиг өөредилгени организастыг чорутпаан. Ынчалза-даа малчыннарның өөредилгезинче кичээнгей ам-даа кошкак. Найырал салбырының чамдык хойжу бригадаларында кижилдер эрттирер кызыл-булуңнар бээр чок. А кыштаглар туралар дугайын салбырларда парторганизацияларның хуралдарынга чугаалажып турза-даа хүлээп алган шиитпирлер саазын кырында артты.

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр парткомнуң организастыг болгаш политиктиг-массалыг ажылын улам күштелдирериниң сорулгаларын айыткан докладты «Тээли» совхозтуң коммунистери отчёт-соңгулделиг хуралга хүлээп алган. Партком секретарынга Д. Х. Хирбаазы соңгаан.

Б. БАРБА.
СЭКП Бай-Тайга райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы.

АЖЫКТЫГ СЕМИНАР

Чоокку хүннерде Тыва АССР-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозунга районнарда кодээ ажыл-агыйның бүдүрүлге эргелелдериниң болгаш совхозтарның кол бухгалтерлериниң семинары эрткен.

Семинарга СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр кодээ ажыл-агыйның моон соңгаар хөгжүдериниде эң чугула айтырыгларның бирээзи эге болгаш бухгалтер учедун шын, чогуур үезинде чорудары, саң-хөө болгаш чоом херэзиниң республиканың үстүкү удуртур органнарынга ажыл-агыйларының база районнарның бүдүрүлге эргелелдериниң отчёттары, экономиктиг информациялары оларның кылып турар ажыл-херээ-биле ыяк дүгжүп турар кылдыр бодик деңнелди чедип алырының айтырыглары чугаалашкан. Кодээ … илеткелдерле болган лекцияларда социалистиг өнчүнү камгалаарының айтырыглары кол черни ээлеп турар.

Совхозтар биле тудуг организацияларының аразында ажыл-агый керээлерин чарырының чорууру болгаш оларның күүселдезин хынаар материалдыг харысалга дугайында база хамаатылар хоойлузунуң … мөргүлдаалыг айтырыглары министерствонуң хоойлу-дүрүм болгаш керээ ажылының талазы-биле килдизиниң начальниги В. Серяковский дыңнакчыларга билдингир кылдыр тайылбырлаан.

Совхозтарның ажылчыннарын, инженер-техниктиг ажылдакчыларын болгаш албан-хаакчыларын шаңнап мактаарының фондузун ажыглап турарында частырыгларның база четпестерниң тыптып кээп турарының чылдагааннарын, оларны моон соңгаар болдурбазын чедип алырын тодаргайлаан.

Учёт талазы-биле республиканың дээре совхозтарының бухгалтерлери боттарының арга-дуржулгазын солушканнар.

Семинарның соңгу хүнүнде Бии-Хем районнуң «Бик» совхозунче үнүүшкүн кылып, ында учёт-отчётту канчаар организастап тургусканы-биле таныжып, коску дуржулга солчулгазын кылган. Совхозтуң кол бухгалтери А. И. Шипова бухгалтер учётунуң деңшилгелиг хевири—журнал-ордерлерге учётту чорударга бухгалтер учётунуң өске хевирлеринге бодаарга оон ажыктыын тодаргай чугаалаан.

Чогуур үезинде организастап чоруткан бо семинар хуралдан ажыл-агыйларының болгаш кодээ ажыл-агыйның бүдүрүлге эргелелдериниң бухгалтерлери ында хөй ажыктыг чүүлдерни билип алганнар.

Д. КАРА-САЛ.
Кодээ ажыл-агый министерствозунуң контроль-ревизия килдезиниң начальниги.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

Допчу медээлер

ВСР-НИҢ ЧАЗААНЫҢ ХУРАЛЫ

ХАНОЙ. Вьетнам улус бойдустуң аваа таварышкан халаптарының улуг уржуктарын ажып эртеринге эргежок чугула чүүлдерлиг деп, Вьетнам Социалистиг Республиканың чазааның премьер-министр Фам Ван Донгтуң даргалаашкыны-биле болган хуралынга онзалап демдеглээн.

Вьетнам улус бойдустуң халаптарын ажып эртер, кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң өзүлдезин хандырарынга бүгү күженишкиннерин салыр, төрээн чуртунуң тургузуушкунунга болгаш камгалалынга чаа-чаа тиилелгелерни чедип алырынга таарымчалыг байдалдарны тургузар дээрзинге чазак чөвүлели бүзүрелин илергейлээн.

ОЛАР БАЙЫРЛААН

ЛИМА. Перунуң ажылчын аңгыының дайынчы организациязы—Перунуң Коммунистиг партиязының үндезилеттинген хүнүнден бээр 50 чылынга холбаштыр ук партияның Төп Комитединиң байырлыг хуралы Лимага болган. Перунуң Компартиязының удуртукчулары болгаш активчилери, өске чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының ол юбилейни байырлаарынга барган төлээлекчилери, оларның аразында СЭКП-ниң делегациязы, ол хуралга олурушкан.

Перунуң Компартиязының Төп Комитединге СЭКП Төп Комитединиң байырлыг чагаазын хуралдың киржикчилери аажок улуг сорук кириишкин-биле уткаан.

АЛДАРЛЫГ ЮБИЛЕЙ

НИКОЗИЯ. Киприниң Күш-ажылчы улузунуң демшилгелиг партиязының Чиңгине секретары Эзекиас Папаиоаннунуң чеден харлааның Киприниң демшилгелиг хөй-ниитизи байырлалдыы-биле демдеглээн.

Кипр улустуң шынчы оглу Э. Папаиоаннунуң хөй чылдардагы үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазының дугайында дыңнадыгны Никозияга болган массалыг хуралга Киприниң Күш-ажылчы улузунуң демшилгелиг партиязының Чиңгине секретарының оралакчызы А. Фантис кылган. Э. Папаиоаннунуң хары сөс алгаш, бодунуң чонунуң шынныг херээ дээш демиселге күжүн болгаш энергиязын харам чокка бээрин партиязынга, Киприниң бүгү күш-ажылчы чонунга бүзүредип чугаалаан.

Совет бедик шаңнал—Октябрь Революциязы орден-биле, ол ышкаш Болгарияның, Герман Демократтыг Республиканың, Польшаның болгаш Чехословакияның орденнери база медальдары-биле Э. Папаиоаннунуң шаңнааның дугайында дыңнадыгларны хуралдың киржикчилери динмиттиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

(СЭТА).

Делегейге кады ажылдажылганың чугула фактору

Чөөн болгаш Барыын чүктерниң аразынга садыг-экономиктиг харылзааларны улам калбартырының чугула айтырыглары Делегейниң садыг палатазының Орландога (АКШ-та) доозулган 26-гы конгрезиниң кол кичээнгейинге турган.

Социалистиг курүнелерниң болгаш барыын талакы чурттарның аразында экономиктиг харылзааларның сонсаал чок өзүлдези «дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынынга, ниитизи-биле Чөөн болгаш Барыын чүктерниң аразында харылзааларны быжыглаарынга идиг берип турар» деп барыын-герман үлетпүр-садыг каттыжыышкынының президентизи Отто Вольф Фон Амеронген демдеглээн. Экономиктиг дузаламылга чөвүлелиниң чурттары Барыын чүк-биле ажыктыг экономиктиг кады ажылдажылганы хөгжүдеринге шынчы сонуургалдыг идегелдиг садыглажынчылар болуп турар деп ол демдеглээн. 1977 чылда Чөөн болгаш Барыын чүктерниң аразынга садыглажыышкынның ниити хемчээли 58,9 миллиард доллар болганын ол айыткан.

Экономиканың болгаш үлетпүрнүң талазынга ССРЭ-ниң болгаш Германияның Федеративтиг Республиказының үр хуусаалыг кады ажылдажылгазын хөгжүдериниң база ханыладырының дугайында бо чылдың майда ат салдынган дугуржулганы президент бедии-биле үнелээн.

Америк-совет садыг—экономиктиг чөвүлелдиң америк таладан баштаар чериниң даргазы У. Веритиниң чугаазын конгресс киржикчилери улуг сонуурган-биле уткаан. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев-биле чоокта чаа Москвага ужурашканының дугайын ол чугаалаан. Совет Эвилели-биле ажыктыг садыг-экономиктиг кады ажылдажылганы хөгжүдерин АКШ-тың садыг-үлетпүр бөлүктери аажок сонуургап турар деп, ол медеглээн. Л. И. Брежнев-биле ажыл-херекчи, бөттүг ужуражыышкын соң-биле холбаштыр бистерге, АКШ-тың садыг-үлетпүр бөлүктеринге, аажок улуг сонуургалды тайылбыртырган. Совет Эвилели АКШ-биле кайы-даа талага ажыктыг чаагай харылзааларны калбартыр дээш, садыглажыышкынның талазында бар моондактарны чайладыр дээш чайгылыш чокка туржуп турарын Л. И. Брежнев база катап онзалап демдеглээн деп У. Верити дыңнаткан.

Ийи чурттуң аразынга садыг-экономиктиг харылзааларны чогумчударынче Л. И. Брежневтиң ныйгырыын америк-совет садыг-экономиктиг чөвүлел деткип турар болгаш ол талазынга күженишкиннерин салып уламчылаар деп, У. Верити медеглээн. Садыглажыышкынга ылгай киир чоруук кайы-кайызынга ажыктыг болуруунуң эрге-ажыктарынга таарышпас болгаш совет-америк харылзааларның бүгү кавызынга бак салдарын ам безин чедирипкен деп ол демдеглээн.

В. МАТЯШ.
В. ЖЕРЕБИЛОВ.

Чили патриоттарының туруштуг чоруу

ГАВАНА. Чилиниң Коммунистиг партиязы Пиночеттиң фашистиг хунтазының кемниг үүлгедиглерин, оон чили патриоттарны узутнап турарын шиитпирлиг буруу шаапкан.

Фашистиг хунтаның «өлгеннер» азы «ис чок читкеннер» кылдыр дыңнадып турары, политика талазы-биле хоругдаттырган хөй кижилер херек кырында диириг болгаш хилинчектеднишкинде турар деп, Чилиниң Компартиязының Гаванада паштап чарлаан медеглелинде айыткан.

Ынчангаш «чиде берген» патриоттарның амы-тынын камгалап алыр дээш бүгү-ле эргежок чугула чүүлдерни кылыры эргежок чугула. Боттарының оолдарын, ашактарын болгаш улуг-биче акы-дуңмаларын хостап алыр дээш демиселди бурдуп турар чили херээженнерни—политика талазы-биле хоругдаттырган пелерниң, херээженнерниң болгаш угба-дуңмалышкы быстарның эрес-маадырлыын база туруштуун ол медеглелде онзалап демдеглээн.

Политиктиг чылдак-биле кара-бажыңнарда болгаш албадал лагерьлеринде хилинчектеттирген нерни хостаар дээш чили улус моон соңгаар-даа шудургу демисежир дээрзинге бүзүрел документиде илергейлеттинген.

(СЭТА).

ФОТОКАЛЕЙДОСКОП

ГДР. XVIII чүс чылда-ла кылган ындыг хүн шактары Таубенхайм суурда (Дрезден округ) хөй бажыңнарның хаваларын каастап турар. Чурукчуңуң чаарган кылган ол шактары ам-даа бодунуң ажылын мурнукузу ышкаш күүседип турар болгаш ооң-биле кады түс чериң онзагай солун чүүлдери болур.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

Майнда-Франкфуртта ГФР-ниң кол акша биржазында америк долларының үнези дүргени-биле кудулап турар. Бир доллар 1,8336 маркага деңнежир. Барыын Германияда акша операцияларының бүгү төөгүзүнде америк долларының үнези бодунуң эң куду деңнелинге чоокшулаазы берген.

Швейцар франкының үнези ооң-биле кады көдүрүлген деп демдеглээн. Барык-ла хүн бүрүзүнде ооң үнези улуу-биле бедип турар.

ЮПИ агентилелиниң көнтерткен бо фотомонтажы америк долларының үнезиниң элдептиг кудулаашкынының соонда бир доллар-биле чүгле 100 грамм швейцар быштакты садып ап болурунуң дугайын херечилеп турар.

ЮПИ—СЭТА-ның телефотозу.

ЧЕПСЕГЛЕНИИШКИННИ ДҮЖҮРЕРИ—САРЫЫЛДЫГ ШИЛИИШКИН

ВАШИНГТОН. Дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынын быжыглаарын, боо-чепсекти эндере бүдүрерин болдурбазының онза чугулалыг америк хөй-ниитиниң калбак кезектери улам хөйү-биле медерел билип турар. Тайбыңны эргим үнелеп турар политиктиг ажылдакчылар, хөй-нийти организациялары, бүгү-ле американнар стратегтиг шавар кыдлаашкынның боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында совет-америк чугаалажыышкыннарны дүрген-не доозарын, боо-чепсектерни аныяалдыг өзү-биле эндере бүдүрүп турар чорукту соксадырын АКШ-тың чазаандан негеп турар.

АКШ-тың политиктиг көскү ажылдакчызы, даштыкы херектер талазы-биле сенат комиссиязының кежигүнү Ф. Черч стратегтиг шавар кыдлаашкынның боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында чаа дугуржулганы бодунуң быжыы-биле деткип турарының дугайын медеглээн. Ол айтырыг дугайты Женевада совет-америк чугаалажыышкыннарының чоруу турары-биле тодаргай таныжылга ук дугуржулгага ат салыры «АКШ-тың национал айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарынга шуут таарыжыр» деп чүвени бүзүрелдиг көргүскен деп, парлаан медеглелинге ол онзалап демдеглээн. Стратегтиг боо-чепсектерни кызыгаарлаары ийи чурттуң амыдыралчы эрге-ажыктарынга бир дөмей таарыжыр деп ол айыткан.

Боо-чепсекти болгаш шериг чарыгдалдарын үргүлчү немей өстүрер чорукту соксадырын америк эртемденнер — Массачусеттиң технологтуг институдунуң профессору Ф. Моррисон биле Гарвард университединиң ажылдакчызы П. Уолкер АКШ-тың чазаандан негээн. Корей болгаш вьетнам дайынга аажок улуг чарыгдалдарны санавааска безин, 1945 чылдан эгелээш АКШ чепсегленишкинге аажок хөй түңнү—2 триллион долларны чарыгдаан деп, «Сайентифик Американ» журналга парлаан чүүлүнге олар демдеглээн. Амгы саң-хөө чылында Пентагонга ниитизи-биле 130 миллиард чыгам долларны берген—федералдыг бюджеттиң чарыгдалдыг кезээниң барык 40 хуузу ол-дур. Сөөлгү үжен чылдарда шериг машиналарын кандыг-даа угаап-сарыылдыг хемчээлден үргүлчү ажыр бүдүрүп келген болгаш ол чорук Каттышкан Штаттарны Вьетнамга дайын ышкаш ындыг чаа шериг авантюразынче, азы алызында барып халаптыг адролуг дайынче киир тыртып болур … кылдыр сапаар бис деп, ол эртемденнер онзалап демдеглээн.

Боо-чепсекти эндерилдир бүдүрериниң эгелекчизи болу берген АКШ боо-чепсекти соксаал чокка эндере бүдүрериниң «шериглиг комплекстиң» болгаш боо-чепсекти кызыгаарлыырынче кирер ужурлуг деп, америк эртемденнер демдеглээн. АКШ бодунуң айыыл чок турар байдалынга кандыг-даа каража чокка бодунуң стратегтиг, шериг-далай, шериг-агаар болгаш дуржаг чер күштерин боттуу-биле кызырып болур ийик дээрзин олар тодаргай анализтеп көргүскеннер. Ындыг чорук аажок хөй акша камналгазын берип, ниитиниң айтырыгларны шиитпирлээринге немелде хөреңгилерни бериптер, делегейниң кижилериниң амыдыралынга айыыл чок кылып болур ийик деп ол эртемденнер айыткан.

Ю. ЛЕВЧЕНКО.

ЛИВАНДА БАЙДААЛ

БЕЙРУТТАН медээлер ёзугаар алырга, «Ливан фронт» дижир чүведе бактаан турар ливан консерваторларының чепсектиг кезектериниң болгаш тайбыңны деткиирниң араб күштериниң аразынга сес хонуг тулчуушкуннарның соонда ливан найысылалда бөйлдал элээн оожурган.

Атымлажыышкынны соксадыр, кылыктанмайн, топтуг бөлүр болгаш барыын үзелдиг күштерниң чөгээзэлеринге харылаавас деп, арабтар аразының күштериниң командылал чери боттарының кезектеринге дужаал бергенинин соонда чепсектиг мөөрээшкиннер соксаан. Чуртка хамык чок болгаш оожургалдыг чорукту хандырар дээш арабтар аразының күштери ындыг хемчегни алганын командылал чериниң дыңнадызында чугаалаан. Барыын үзелдиглериң чепсектиг кезектери база … соксадыр улуг-ра таварышкан. Ынчалзажок Бейруттуң чөөн талазында артиллерия боолааашкыннары ам-даа чаңгылавып турар. Барыын үзелдиг христиан кезектер отрядтарындан снайперлер база боолааашкынын сексатпаан.

Израиль-биле кады ажылдажып турар барыын-христиан консервативтиг күштерге дуза чедирип дээш Ливанның эриктеринче чоруткан израиль шериг корабльдериниң аргатанаыг боолаашкыннарының түңнелинде Барыын Бейруттуң сырый чурттакчыларлыг кварталдары аажок үрелген, каражадааан. Дескеп паредистиннер чурттаан районнарда чурттакта бажыңнарын дадайлап артиллерия-биле боолап турган, уяткан чок кылган. Бейруттуң чөөн талакы районнарынга база улуг каражаны чедирген. Бомбалааашкыннар түңнелинде ында муң-муң чурттакчы бажыңнары болгаш квартиралар үрелген, чүс-чүс тайбың чурттакчылар өлген. Хоорайның дыка хөй кварталдарында суг болгаш электрик хандырылгазы үрелген. Чурттакчылар бажыңнар болгаш аъш-чем чок арткан.

Ынчаарга Ливан кызыгаарының чоогунда израиль шеригдерни мөөңнешкен турарының дугайында дыңнадыглар Ливанның мурнуу районнарындан кээп турар. Кэмп-Дэвидке чоокта таарыга келген соонда израиль дайынныктар Ливанда байдалды улам чидыгылдырып турар. Ливанда барыын-христиан күштерни деткиир дээш Израиль «… кылыр» деп, израиль премьер ажыл-биле медеглээнин Израильдиң «Маарив» солуну бижээн.

Сирияның кызыгаарларынче … чорудуп турарының дугайында дыңнадыглар база хөй турар. Кэмп-Девидке дугуржуушкуннарның мурнуу чарында болган ооң соондалаа Садаттың дүжүп бериичи политиказының түңнелдеринин бирээзи Сирияга удур шериг халдаашкынның мажалыы болган деп парлалга херечилеп турар.

* * *

Сирияның президентизи Х. Асадтың болгаш Ливанның президентизи И. Саркистиң … чугаалажыышкыннар Дамаскыда үргүлчүлеп Ливанда байдал дугайында чугаалажып турарын парлалга дыңнаткан.

(СЭТА).

БЕЛЕК

БАКУ. (СЭТА-ның корр. В. Морозов). Азербайджанның найысылалында Нариманов районнуң аныяк чоннары ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнда ховчут эки белекти алганнар. Футбол шөлүндең, маңнаар оруктардан болгаш секторлардан, оннар шөлдерден тургустунган спорт-кадыкшылгалыг хоор дээн комплексти ажыттынган. Кадыкшылга ордузунуң каастал… чүлүг болза беш бассейннерни каттыштырып турар суг тову болур.

Республикада ол комплексти районнуң 80 ажыг бүдүрүлгелериниң акша-хөреңгизи кооперастаанының үндезинге туттунган. Партия райкомунуң чанында тургускан тускай штабтың контрольдап турганы тудугга ажылдан хостуг үеде 80 муң ажыг ажылчыннар болгаш албан-хаакчылары киришкен. Хөй саңныг өнтүжеечи тудугчулар баштаңгы маргылдааларның кириичилери болган. Соң тииленчилеринге ССРЭ Конституциязының бир чыл ою аттыг шаңналдарны тывыскан.

Районда ам 73 муң ажыг кижи үргүлчү күш-культура болгаш спорт кылып турар, 20 муң ажыг олимпиецчер разрядчилер … ГТО демдектерин чедип алган. Спорт-кадыкшылга комплексии … спортуң … кыйгырар деп, СЭТА-ның корреспондентизинге партияның Наримановс райкомунуң бирги секретары И. Х. Ахмедов дыңнаткан.

Кандыг чурттап чор сен, малчын?

ЧААРТЫЛГАЛАР ХӨЙ БОЛГАН

«Хемчик» совхозтуң малчыннары боттарының амыдыралының культуралыг бедиири-биле бо чылын чурттап турар өглериниң дериг, чаартыг талазы-биле элээн ажылдарны кылган. Совхозта 32 малчын өг-бүлелериниң 22-зи өглериниң даштын агартып, иштики дериг-херекселдерин чаарткан. Совхозта херээженнер чөвүлели, суурда агитквартиралар бо ажылды чорударынга малчыннарга улуг дузаны чедирип турар. Агитквартираларның кежигүннери малчыннарга 40 удаа шефтиг үнүүшкүннерни организастаан. Мында түс-түс бөлдекнерни суурда агитквартира бүрүзүнге бижиглээн. Олар бижиглеттинген малчыннарынга барган, кажаа-хоралын септеп, өөн кержегин контаржып дуза чедиринден ангыда, ол малчынның [illegible] ның солун-сеткүүл чагыдып алганын, чурттаар оран-саваларын иштики-даштыкы байдалын, үреглерниң өөредилгезин база сонуургап турар.

Херээженнер чөвүлели малчыннарже үнүүшкүн кылып торгуурда садыгжыларны, кижи эмчилерин, амыдырал хандырылга комбинадының соңгузунда садыгжыларның ажылдакчыларын база катап алып турар.

Чамдык өглерниң даштыкы дээвиирлерин болгаш иштики ширтектерин дааражыырынга агитквартираларның кежигүннери киришкен. Совхозта бир [illegible] малчын Ховалыг Демир-оолдуң өөн агарты берип кылган. Өөн соонда бо ажыл уламчылап шуудаан. Малчыннар ортузунга «Эң эки культурлуг өг-бүле» деп социалистиг чарышты организастап, ооң тиилекчилеринге шаңнал-мактаалды доктааткан. Совхоз чамдык малчыннарның чагыгын ёзугаар өг иштинге таарыжып стол, сандайларны кылдырып берген. А херээженнер чөвүлели (даргазы Урана Монгуш) малчыннарның боттарының акшазы-биле өг шывар ак материалдарны, дээс болгаш өске-даа чүүлдерни садыглар азы автолавка чолаачылары садыгжылар дамчыштыр чагыдып, садып берип, ону амыдырал хандырылга комбинадынга даарадып берип турганнар.

База бир мактаанчыг чүве — бо совхозтуң малчыннарының хлебти боттары быжырып алыр кылдыр өөренип алганы болур. Бо бүгү ажыл-херектерниң түңнели эки болуп, малчыннарның культурлуг чуртталгазы бедээн. Малчыннар шуптузу бажыңнарда чурттап турар.

Чоокта чаа совхозтуң дирекциязы, ажылчын комитеди, херээженнер чөвүлели малчыннар ортузунга «Культурлуг өг-бүле» деп чарыштың түңнелин үндүрген. Чарышты түңнээрде тускай комиссияны тургускан. Комиссия кежигүннери бүгү малчыннарның аал-оранынга кирип, беседалажып көргеш, түңнелди малчыннарның ниити хуралынга чугаалажып түңнээн. «Культурлуг өг-бүле» деп социалистиг чарышка бирги черни малчын Саая Көк-оолдуң өг-бүлези алгаш, тускай шаңналга четкен. Ол эрткен чайын өөнүң шажын бодун чазап кылган, иштики көжегелерин болгаш даштын чааткан, ширтектерин база чаарты тускай пөс материал-биле шыпкан. Ийиги черни комсомолчу кадарчы Саая Номзук-оолдуң өг-бүлези алган. Дараазында шаңналдыг черлерни кадарчылар Саая Серин, Саая Дабаа, Борис Хомушку, Ховалыг Демир-оол, Донгак Очур оларның өг-бүлелери чедип алганнар. Тиилекчилерге түс-түс өртектиг белектерни тывыскан.

Социалистиг чарышты кышкы үеде уламчылаары-биле чарыштың чаа негелделерин ажылдап кылган. Малчыннар боттарының бажыңнарының септелгезин кылып, ооң иштин-даштын агарты чугаалап эгелээннер.

Хемчикчилерде өг-бүлениң үениң негелдези-биле культуржудуп, чаартыр ажыл чыгаар эгелээн. Районнуң өске ажыл-агыйларының малчыннары оларның үлегерин эдерери черле күзенчиг.

Х. МОНГУШ.

Арыг-Үзүү ортумак школазының орус дыл башкызы Галина Петровна Лобачева чээрби чыл дургузунда школага ажылдап келген. Бо аразында ол чеже өөреникчини доозукчу класстарга чедир өөретпээн дээр.

Галина Петровнаның он чыл дургузунда өөредип келген өөреникчизи, Кызылдың педагогика институдунуң бешки курсчузу Светлана Ховалыг башкызының холунда бо чылын практика эрттирип барган. Хоочун башкы төрээн школазынга өөреникчизиниң практика эрттирип келгенинге өөрүп турар.

Галина Петровна ынчаар башкыларның дагдыныкчызы боордан ангыда, школада профэвилел комитединиң база даргазы. Хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш ол районнуң улус өөредилге килдизиниң, Чырыдыышкын министерствозунуң хүндүлел бижиктери-биле чөй удаа шаңнатканы.

В. САЛЧАК.

ЧУРУКТА: хоочун башкы Г. П. Лобачева өөреникчизи студент-практикант С. Ховалыг-биле кады тур.

А. СОКУРОВТУҢ фотозу.

СОНУУРГАКТАРГА

ШҮЛҮКЧҮНҮҢ ӨҢНҮКТЕРИ — НОМНАР

А. С. Пушкинниң музейинде чаа экспонат кээп келген. Ол дээрге чээрби чыл иштинде дилеп келгениниң соонда тывылган библиотека-дыр. Ук номнар чыылдазы улуг шүлүкчүнүң чоок өңнүктери Осипов-Вульфтарның өнчүзү турган. Бүдүн чартык чүс чыл бурунгаар А. С. Пушкин Михайловскоеден Тригорскиде кожаларынга чедип келгеш, шак-шагы-биле библиотекага олуруп, ында бижиктерни кылып ап турган.

Ол чылдарда поэзияның болгаш прозаның, төөгү литературазының болгаш словарьларның үш муң хире томнары бар. Эртем-билии бедик ол өг-бүле ээлери Россияда болгаш даштыкыга ынчан үнүп турган бүгү-ле солун-сеткүүлдерни чагыдып ап турганнар. Александр Сергеевич боду база Петербургтан Тригорскиже номнарны, журналдарны чорудуп турган.

Суртаалдыг литературовед Б. Л. Модзалевский бо чүс чылдың эгезинде ук библиотеканың номнарының даңзызын тургускан, ол амдыга бар. Ол даңзы амгы үениң специалистеринге делгеми библиотеканың номнарын четчелээринге дузалаан. Чурттуң библиотекаларындан, музейлериндеп, улустуң хууда чыындыларындан шаандагы чонның чүс-чүс номнары, журналдары алдынган. Псковтуң мебель кылыр мастерлери Тригорск библиотеказынга турган шкафтарның хевирин ол олчаан өттүнүр кылган, ам номнар боттарының турар черлерин ээлепкен.

— Пушкинниң уган-бодал амыдыралын номнар чокка билип алыры берге — деп, музейниң директору С. Гейченко чугаалады. — Ол олур мурнунда оларга, дириг өңнүктерге ышкаш, «Байырлыг, мээң өңнүктерим...» деп чугаалааны ынаа эвес-ле болгай. Шүлүкчүнүң номчуп чораан номнарын мынчаар кызып билген туравыысының ужур-дуундан чок болдур ийик. Солун чүүлдер тыптып турар. Чоокта чаа Петровское хууржа Ганнибалдың библиотеказының хоор дээн номнарын тып алган. Оларның бирээзинде Пушкинниң ол өөбегинниң хууда таңмазын базып каан болган.

М. АНАЕВ.
СЭТА-ның корр.

Псков область.

«ПОСЕЙДОН» ШИНЧИЛЕП ТУРАР

Ыраккы Чөөн чүктүң далай ындыы зоназында чылыы эгэ ынак далай организмнериниң турар черинин кыдыгаарын журнулдаа санап тургаандан ам-даа соңгаар болган. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының зоология институдунуң болгаш Оожум океанның балык ажыл-агыйының болгаш океанография институдунуң экспедициязының киржикчилери ындыг түңнелге келген.

«Посейдон» деп дилээчи судноо эртемденнер Сахалинниң далай чоогунуң соңгу-барыын девискээрин, Шантар ортулуктарының, болгаш Иона ортулуунуң девискээрлерин шинчилеп көрген, ол ынчаар Япон далайның чылыг суглары-биле Охотск далайның соок сугларының кыдыгаары эргип турар. Шинчилекчилер ында девискээрде үнүш болгаш дириг организмнерниң солун ниитилежилгелерин тыпкан. Мидияларның чүс-чүс хевирлери Сахалин-Шантар девискээринде кончуг хөй. Ындыг дээрге, моллюскулар аразында белок талазы-биле өн-не элбек ачыланнар болур.

Ол келеп черге суг ажыл-агыйының культурлуг ажылчыдарын тургузарынга четчир курлавырлар бар деп эртемденнер санап турар.

Ю. ШАШКОВ.
СЭТА-ның корр.

Южно-Сахалинск.

ПАРК ЧАЛЫЫТКАЙ БЕРГЕН

Суртаалдыг орус шүлүкчү Ф. И. Тютчевтиң төрээн чурту — Брянщинада Овстуг суурда эрги шагның паркынын чаарты кылып эгелээн. Ооң төлевилели — Брянскиниң технология институдунуң студентизи Е. Куровалының дипломчу ажылы-дыр. Херэжилиг дендрологтар-биле кады ажылдап турган ынак специалист бойдустуң ол чаражы-ла чурумалдыг черин катап тургузарын саналдаан. Паркты ооң эрги планын дургаар катап тургузар. Кадын келбен ыяштарны туруп көөнгер. Оларның оонунга хадыңнарны, ылдыннарны, рябиналарны, липаларны катап олуртур. Хоолдек чанынга салбарган ивелер база коступ кээр.

Орус шүлүкчүнүң салгал даңчаан бажыңы-турган черге, ында хөй ажылдар кылдынган. Шаанда Ф. И. Тютчевтиң уруу-биле кады туттурганы, ооң соонда катап септээн школада мемориал музейни ажыткан. Поэзияның муң-муң хандыкшылдыларының чыдың-на Овстугга чылып келири Тютчевтиң байырлалдар суртаалдыг кижини сактып эдилгерының бир кол хевири апарган.

Л. КУЗНЕЦОВ.
СЭТА-ның корр.

Брянск область.

СПОРТ * СПОРТ * СПОРТ

«МОЛОДЕЖЬ ТУВЫ» СОЛУННУҢ ШАҢНАЛЫ ДЭЭШ

Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюнга турасказткан кусчу кросс маргылдаазын «Молодежь Тувы» солуннуң редакциязы организастап эрттирген. Кросс маргылдаазының киржикчилерин дөрт бөлүкке үскен. Бирги бөлүкке республика найысылалының школачылары, ийигизинге — хоорайның ортумак өөредилге черлери, үшкүзүнге — дээди өөредилге черлери болгаш күш-культура коллективтери маргышканнар.

Болуп эрткен маргылдаага № 14 ортумак школаның, автоорун техникумунуң, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының болгаш Кызыл хоорайның башкыларының шилиндек командалары эң идепкейлиг киришкеннер.

1000 метрниң чарыжынга хууда бирги чер дээш болган маргылдаага «Тудуг кезектери» комбинаттың инженери, чиик атлетикага бирги разрядчы Петр Лукша айытткан хемчээлди 2 минута 42 секундада эртпеш, эң эки үени көргүскен. Херээжен спортчулардан уругларның спорт школазының тренери Надежда Максимовна Кузьминаның үези эң эки болган.

Түс-түс хемчээлдерге бирги черлерни алган спортчуларга «Молодежь Тувы» солуннуң шаңналдарын тывыскан.

ЧУРУКТАРДА: Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының студентизи Дэттыг-оол Монгуш 1000 метрни 2 минута 51 секундада эртпеш ийиги черни ээлээн; маргылдаа үезинде.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

СЭТА-НЫҢ СПОРТ МЕДЭЭЛЕРИ

ШЫДЫРАА. Филиппинниң найысылалы Манилада боор турар делегейниң бирги чери дээш шыдыраа маргылдаазының [illegible] Маргылдаада дээди чемпиону Анатолий Карпов 5:4 санныг боор мурнавышаан. [illegible] Болгарту «Спартактан» Гладкова болгаш Гаврилов, [illegible]

БАСКЕТБОЛ. [illegible] Омар Бандеевне [illegible] 107:65 [illegible]

ФУТБОЛ. «Спартак» (Москва) биле Болгарияның найысылалының «Славия» командаларының аразында эш хүнүнүң оюну ханым болуп төнген. Сан 2:2 болган.

(СЭТА).

РИГЕРТ — БЕШ ДАКПЫР ЧЕМПИОН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Геттисбергке боор турар аар атлетика талазы-биле делегейниң бирги чери дээш маргылдаага Шахты хоорайдан келген олимпий чемпиону Давид Ригерт беш катап алдын шаңналды чаалап алган. Ол бодунга чаа, 100 кг деңзи категориязынга — ийи катап көдүргеш, түңнүнге 390 килограммны көдүрген. Краснодардан маргылдааларга эң баштайгы киржип келген Сергей Аракеловтуң түңнели база мөлдүт болган. Ынчалза-даа ол ниити черни ээлээп, чүге дээрге ооң бодунуң деңзизи аар болган. Хүлер медальды ГДР-ден келген Манфред Функе чаалап алган.

Ригерттиң үргүлчү кырыштыр чорааны 90 кг чедир деңзиге барыын-германия моге Рольф Мильсер 377,5 килограммны көдүргеш, тиилээн. Мөңгүн шаңналды Ростовтан келген Геннадий Бессонов, хүлер медальды венгр Ференц Антолович чаалап алганнар.

Маргылдааларының түңнел хүнүнүң мурнунда совет питанга көдүрүкчүлери ниити команда за [illegible] мурнап турар. Олар өске мергежилдерниң кубогынга дээш шаңналдарны санавааска, дөрт алдын болгаш үш мөңгүн медальдарны чаалап алганнар.

Солуннуң дараазындагы номери октябрь 13-те үнер.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

ЭМЧИНИҢ СҮМЕЗИ

ТЕЛЕВИЗОР БОЛГАШ КАДЫКШЫЛ

Телевизорга дамчыдылга көөрү дыштаныылганың бир делгеренгей хевири апарган. Улуг-даа, бичии-даа [illegible] ак-көк экранының баарынга шак-шагы-биле олурар болгай. Телевизорнуң ооннуг херекденниниң кижиниң кадыкшылынга хоралыг бе деп чаңдык кижилерниң айтырып турары чоп. Шынында ында кижиниң кадыкшылынга хоралыг чүве чок. Телевизор экранының херелдези чаңгыс-ла хуу ооңну үндүрүп турар. Ол дээрге чүс чүс чылдарда чурттап келген [illegible] кижиниң [illegible] хемчээлдир. Ынчалза-даа бичии болгаш школа назылыг уругларның 2—3 шак уламчылар дамчыдылга көөрү, оон нерви системазының ажылынга шаптыктаар, түңнелинде [illegible] бээр. Ооң оонунга арыг аадарга [illegible] ажылдарынга ажыктыг.

Телевизорну үр көргеш туруп, уругларның [illegible]

Тускай кыналдадан [illegible] — уруглар ынаа хүннерде телевизор көөрүнге 2—2,5 шак, а суббота болгаш воскресенье хүннеринде 3—5 шак үени чарыгдап турар.

Уругларның телевизор көөрүн хоруп шыдавас бис. Ынчалза-даа дараазында дүрүмнерни сагыыры чугула: школа назылыг четпээн уругларга хүнде 30 минута, эге класстың өөреникчилеринге бир шак, а үстүкү класстың өөреникчилеринге 1,5 шак үени [illegible].

Уругларның назы-харын, ниити байдалын, школага берген онаалгазын барымдаалап, [illegible] көөрүн чөпшээреп болур. Бичии уруглар хамаанчок, улуг улус безин ниити шак уламчылыр телевизор көрүптерге, карактары, оорга, мойну шылап бээр болгай.

Глаукома деп аарыгдан, нерви системазының чамдык аарыгларындан аарып турар хар болгаш чүрек-дамыр аарыгындан аараан, чоокта сеткил хөлзээр эмчи сүмезин ал, телевизорга дамчыдылга көөр үр шагны билип алза чугула.

[illegible]

В. ЛОСКИН,
медицина эртемнериниң кандидады.

Телевидение

ОКТЯБРЬ 11-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Чаш чораанының дугайында шүлүглер». Совет шүлүкчүлериниң шүлүктеринден композиция.
11.25—«Часкы аялга». Уран чечен телефильм.
12.30—«Кино аап-чоруктар клуву». Дамчыдылганы журналист О. К. Игнатьев чорудар.
13.30—18.00—Чапсар.
16.00—«Камчатканың меридианы». Документалдыг телефильм.
17.00—«Төрээн бойдус».
17.30—«Ынапы ышкым нар старты» деп школачыларның Бүгү-эвилел чарыжы». Симферопольдан дамчыдылга.
КЫЗЫЛДАН
18.00—Телемедээлер.
18.15—«Мустай Карим». Документалдыг фильм.
18.25—«Биетиң почтазы». Дамчыдылга.
18.40—«Менээ хамаарышпас хүрүмнер». Реклама.
18.45—«Элээди уруглар болгаш хоойлу». Дамчыдылга.
19.15—Телемедээлер.
19.25—Чарлалдар.
МОСКВАДАН
19.30—Медээлер.
19.45—«Эртемниң амыдыралы».
20.15—Москваның күрүнениң консерваториязының камералыг оркестри ойнаар. Дирижеру — эрмян ССР-ниң улустуң артизи М. Тэриан. Программада А. Вивальдиниң, Д. Бортнянскийниң чогаалдары.
20.35—«1978 чылдың дужуу дээш».
21.05—«Лика» деп телешииниң баштайгы көргүзүү. Автору А. Зурабов.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—Лирика ырларының концерти.
23.25—«Хупнут чаашкыны». Документалдыг телефильм.
23.45—Футбол талазы-биле Европа чемпионадының шилиш алыр оюну Венгрияның шилиндек командазы — ССРЭ-ниң шилиндек командазы. Будапешттен дамчыдылга. Чапсарда — медээлер.
ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
18.00—Новолипецк хоорайның металлургтарының Культура ордузунуң орус улустуң ниити ырызының концерти.
18.30—«Музейлерде болгаш делгелгелер залдарында». Күрүнениң Орус музейи. Чаа чуруктар. 2-ги дамчыдылга.
19.00—«Харылзаңар, горнистер!»
КЫЗЫЛДАН
19.30—20.55—«Ак дуннерни үдээн». Уран-чечен телефильм.

ОКТЯБРЬ 12-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Харылзаңар, горнистер!»
11.25—А. Зурабов. — «Лика». Телешии.
12.50—Тыва телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң улустуң орус хөгжүмүнүң үлегерлиг оркестриниң концерти. Удуртукчузу РСФСР-ниң алдарлыг артизи Н. Некрасов. Ырлаачылары З. Кириллова, Л. Харитонов, В. Феоктистов.
13.20—16.00—Чапсар.
16.00—«Кодааның ажыл хүннери». Кинопрограмма: «Николай Кулешов. Мээң дарга амыдыралым», «Адаларның кобпазы-биле», «Чурттуң мурнуу чүгүнде соя».
17.00—«Сээң амыдыралың ла ном».
КЫЗЫЛДАН
17.45—«Кымның-даа эвес». Уран-чечен телефильм.
18.10—Телемедээлер.
18.25—«Делегей байдалының дончулалы». Дамчыдылга.
18.35 — «Семенов-Тян-Шанский». Документалдыг фильм.
18.45—«Чоннуң уран чүүлү». Дамчыдылга.
19.15—Телемедээлер.
19.25—Чарлалдар.
МОСКВАДАН
19.30—Медээлер.
19.45—«Миллионнарның ленинчи университеди». «Социалистиг амыдырал».
20.15—«Делегей улустарының чогаадылгазы».
20.45—«СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) пленумунуң шиитпирлерин — амыдыралга».
21.00—«Ленинчи комсомолдуң 60 чылынга». Уран-чечен фильм.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«Алкоголизм». Эмчиниң боданызы. Дамчыдылганы медицина эртемнериниң кандидады И. С. Дроздов чорудар.
23.30—00.40—«Незнанова кудумчузунда». ССРЭ-ниң улустуң артизи К. Эрдениниң төрүттүнгени хүнүнден бээр 100 чыл болганынга. Дамчыдылганы музыка тайылбырлакчызы О. Доброхотова чорудар. Төнгенде — медээлер.
ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
17.45—«1978 чылда музыка уран чүүлүнүң талазы-биле ССРЭ-ниң күрүне шаңналдарын тывыскырынга». Симфония музыказының концерти. Дирижеру — Эстон ССР-ниң улустуң артизи Н. Ярви.
18.40—«Ёзулуг оолдар». Дамчыдылгага РСФСР-ниң [illegible] министри А. И. Зверев киржир.
КЫЗЫЛДАН
19.30—«Кино аап-чоруктар альманагы». Киножурнал.
19.50—20.45—«Угланыышкын — интенсификация». Документалдыг фильм.

Агаар

[illegible] Агаар 10—12 град. [illegible] чылыг болур.

КИНО

ОКТЯБРЬ 11-ДЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Хуу иштекчи» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда. Чагыг 27.00.
«ПИОНЕР»: «Киночыынды» 11.00, 15.20, Киноклуб: «Келир үениң дайынчызы» 17.00, «Элдептиг херээжен» 12.50, 19.20 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Чорба» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Оожум океанның дээрбечилери» 11.00, 17.00, 20.00 шактарда.

ОКТЯБРЬ 12-ДЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Хуу иштекчи» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Киночыынды» 9.40, 11.00, «Разведчиктиң ирес-маадырлыг чоруу» 15.10, 16.40, «Элдептиг херээжен» 12.20, 18.10, 21.00 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Ыглава, уруг» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Оожум океанның дээрбечилери» 11.00, 17.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-23-24, 2-20-22, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тудугу килдизиниң 2-27-93, промышленность килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-37, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун [illegible] 2-22-52 телефоннар.

Гараан 11558. Чагыг [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 237 (10834) | 1978 чылдың октябрь 13, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Хүлээлге күүселдезин хынап тур бис

ЧЕДИИШКИН

«Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының коллективи Улуг Октябрьның 61 чылын чедиишкинниг уткуп турар. Ол каттыжыышкындан Чооду Чалчыкович Депиш-оолдуң удурткан № 5 КМК-ның коллективи 1978 чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде, сентябрьның төнчүзүнде күүсеткен. Ол ышкаш шалыпчы куш-ажылдың чылының планныг онаалдаларын аңгы-аңгы КМК-ларның 9 бригадалары октябрьның 1-ге чедир күүседипкен.

Керээниг арга-биле-даа, бодунуң күжү-биле-даа кылыр тудуг-монтаж ажылдарының тос айлар планын каттыжыышкын ажыр күүсеткен. Бо эрткен айларның дургузунда каттыжыышкынның тудугжулары 7900 баш шээр мал кирер кажааларны, 1500 тонна картофель, ногаа шыгжаар складты, 1200 баш бода мал кажаазын, 4557 дөрбелчин метр чурттаалга бажыңнарын, 600 олуттуг үш клубту болгаш өөн-даа өске объектилерни ажыглалга киирген.

Планныг онаалдаларны, социалистиг хүлээлгелерни хуусаа бетинде күүседири дээш каттыжыышкынның КМК-ларының аразында калбарган социалистиг чарышты ийи чыл уламчылаар Чооду Чалчыкович Депиш-оолдуң удурткан № 5 КМК-ның коллективи баштап турар. Октябрьның 1-ге чедир олар 764 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылганнар. Ол дээрге 1978 чылдың планын 103,4 хуу күүсеткени-дир.

«Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының механизация эргелелиниң тудуг-монтаж участогу база чедиишкинниг ажылдап, бо чылдың 9 айлар планын күүсеткен.

ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга уткуштур 9 бригадалар социалистиг хүлээлгелерин — 1978 чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткеш, баштайгы төлептиг уткааннар. № 5 КМК-дан Иванн Ижениң бызаңчылар бригадазы 82,8 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылган. Олар Эрзинниң «Морен» совхозунга ийи-ийи квартиралыг үш бажыңнарны, 300 баш шээр мал кирер кажааны тудуп дооскаш, совхозка хүлээткен. Алаш-оол Тонур-оолдуң бызаңчылар бригадазы шээр малга 2 саныг кажааны, бир чурттаалга бажыңын ажыглалга киирген болгаш чыл планында көрдүнген 82,9 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын шиңгээдип алган. Кавал Бадының бригадазы олардан дудук чок ажылдаан болгаш «Нарын» совхозка 3 чурттаалга бажыңын, 500 хой кирер кажааны тудуп доосканнар.

Мөңгүн-оол Саттың ыяш белеткекчилериниң, Дажы Хүрүгааның пилорамщиктер бригадалары чыл планын база чедиишкинниг доосканнар. Ол ийи мурнакчы бригадаларның ажыл-ижи тудуш холбаалыг, бот-боттарынга дузалажып турарлар. Ыяш белеткекчилериниң кескен чудуктарындан кылган дилиг материалдарын пилорамщиктер тудугжу бригадаларже чорудуп турарлар.

№ 5 КМК-ның бо мурнакчы бригадаларының кежигүннери саашкан ажылынга бедик харыысалгалыг, чаңгыс кижи дег, бир деңниг ажылдап турарлар.

№ 3 КМК-дан Константин Түлүштүң, № 4 КМК-дан Григорий Леонтьевтиң, № 1 КМК-дан Николай Балицкийниң, 2 дугаар КМК-дан Георгий Березиковтуң бызаңчы бригадалары бо чылдың планында көрдүнген тудуг-монтаж ажылдарын бүрүнү-биле доосканнар. Чолаачылар С. Буньков, Г. Пастухов, А. Михальченко, В. Локтев олар бо чылда алган хуузунда социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткеннер.

«Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының мурнакчы коллективтери амгы үеде 1979 чылдың январының үлүүнде ажылдап турар.

В. БАКАПОВА.

«Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкын чөвүлелиниң секретары.

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА!

СЭКП обкомунда, Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелде, ВЛКСМ обкомунда

ТИИЛЕКЧИЛЕРНИ ТОДАРАТКАН

Бо чылдың октябрь айның баштайгы он хонуунда мал чемнери белеткээриниң талазы-биле районнарның социалистиг чарыжының түңнелин көргеш, СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профэвилелдериниң область чөвүлели болгаш ВЛКСМ обкому бо чылдың октябрь 10-га чедир республикада сиген белеткээриниң даалгазы 74,4 хуу күүсеттинген, тодаргайлаарга, 122,9 муң тонна белеткеттинген болгаш сенаж планы 42,9 хуу күүсеттинген азы 22,3 муң тонна, витаминниг сиген далганы—52,5 хуу күүсеттинген азы 4,6 муң тонна белеткеттинген деп демдеглээн. Мал чемнериниң единица саныкта даалгазы Мөңгүн-Тайганың мал чеми белеткекчилери 108,8 хуу, Тожунуң—105,5 хуу күүсеткиэзэнин чарыш түңнелериниң дугайында доктаалда демдеглээн.

Тожу, Эрзин, Тес-Хем, Улуг-Хем болгаш Барыын-Хемчик районнарның ажыл-агыйлары эрткен он хонукта мал чемнери белеткеп, мөөнзэриниге эң эки түңнелдерни чедип ап, немелде өөзүлдени 1,6-дан 4,2 хуу чедирген.

Оон-биле кады чамдык районнарның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары, профэвилел, комсомол организациялары мал чемнери белеткээриниче кичээңгейни кошкадып, боттарының аргаларын болгаш курлавырларын долузу-биле ажыглавайн турар. Ооң түңнелинде Таңды, Каа-Хем, Бай-Тайга, Бии-Хем районнарда эрткен он хонукта немелде өөзүлде чүгле 0,1-ден 0,8 хуу боон турар.

СЭКП обкомунуң бюрозунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдериниң область чөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ обкомунуң доктаалында 1978 чылдың октябрьның баштайгы он хонуунда мал чемнерин белеткээр талазы-биле районнарның чарыжының тиилекчилери деп санаан районнар болза:

Төп зонадан—Тожу район (СЭКП райкомунуң секретары С. К. Орус-оол, райкүүском даргазы Д. О. Дарган, ВЛКСМ райкомунуң секретары И. В. Тулин);

барыын зонадан—Барыын-Хемчик район (СЭКП райкомунуң секретары Ш. П. Куулар, райкүүском даргазы С. Т. Амырбит, ВЛКСМ райкомунуң секретары Д. О. Саая);

мурнуу зонадан—Тес-Хем район (СЭКП райкомунуң секретары П. Т. Дамба-Хуурак, райкүүском даргазы И. В. Чындыгыр, профэвилел райкомунуң даргазы М. У. Шыяык, ВЛКСМ райкомунуң секретары Ч. А. Саая).

Тожу, Барыын-Хемчик болгаш Тес-Хем районнарга СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдериниң облчөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчээр Кызыл туктарын болгаш 200-200 рубль шаңналды тыпсыр.

Үндүр бижээн тараа шөлдерин, чайгаар үнген сигеннерин кестирип, бүрүнү, бүгү тараа саваңын ажаап ап, республикада хыргыышты. Алтай крайның девискээриндеп саваңны чыып тургаш, бөдүүн мал чемнерин мөөңнеп белеткээриниң немелде хемчеглерин алырын СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, көдээ ажыл-агый эргелелдеринге, партия ээ организацияларынга, көдээ Советтерге, ажыл-агыйларының ажылчын комитеттеринге болгаш удуртукчуларынга дааскан. Ол ышкаш СЭКП обкомунуң IX пленумунуң шиитпирин бадылаар мал чемнерин камгалап кадагалаарының болгаш чеп ажыглаарының, а ол ышкаш мал чемнерин болбаазырадыр, хоолулуг кылдыр холумактаар база ажыл-агыйның иштинге оларны шын ажыглап чарыгдаарын, биле мал чемнериниң кажааларын дерип, тургузары чугула деп доктаалда онаалап айыткан.

МУРНАКЧЫ ХОЙЖУ

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлери-биле ханы таныжыкаш, көдээ ажыл-агыйның улам ыңай хөгжүлдер сорулгазы амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш Чөөн-Хемчикте «Чыраа-Бажы» совхозтуң Хорум-Даг салбырының мурнакчы хойжузу Борис Куулар шудургу ажылдап турар. Ниитиниң малын хүр кыш ажырып, ооң чаш төлүн менди камгалап алырда кыштагны мяк белеткээри, чайгы үеде малды эки семиртири болгаш кышка удур хөй мал чемнерин белеткеп алыры болур деп чүвени малчын эки билир. Бо эрткен чайын ол Чыргакы хемниң Чыраалыг-Адыр деп черге хоюн семиртип алгаш, амгы үеде Хорум-Даг шыгында күзеглеп турар. Ол болунун кыштааның септелгезин дооскаш, мал чемин белеткээрин уламчылап турар.

Малчын Борис Куулар бо чылын 20 тонна сиген, 5 тонна көк-сула белеткеп алыр деп хүлээнгеш, ону кезиң алгаш, кыштаанга сөөртүп чедирген. Ооң беш чылдың шалыпчы үшкү чылында төрүүр чүс баш хойдан чүс хураганы, хой бүрүзүндөн 2,2 килограмм дүк кыргып алыр дээн хүлээлгезинге удур төрүүр 100 хойдан 101 хураган, бир хойдан 2,3 килограмм дүктү ап, алган социалистиг хүлээлгезин күүсеткен.

Борис Куулар чүгле онаашкан ажылынга кызымаккай эвес, а харын хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржип, малчыннар ортузунда агитатор хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип турар.

М. КЫЗЫЛ-ООЛ.

ЧУРУКТАРДА: одарда: хойжу Борис КУУЛАР.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотолары.

ИДЕПКЕЙЛИГ

Республика типографиязының хоочуннарының бирээзи Геннадий Петрович Горбунов фото-чуруктар парлаар черге ажылдап-ла 18 чыл чедип турар. «Тувинская правда», «Шын», «Тываның аныяктары», «Молодежь Тувы» солуннарга болгаш Тываның ном үндүрер черинин үндүрген номнарынга парлаттынган янзы-бүрү чуруктар Геннадий Петровичиниң холун дамчып эртип турар.

Г. П. Горбуновтуң кылган ажылы эки шынарлыы-биле өскелерден ылгалып турар. Ол кирген чагыгны бичии-даа саадатпайн, чогуур хуусаазында күүседип келген. Ажыл-ишчи чоруу дээш бүдүрүлгениң ажылчыннарының, удуртукчуларының хүндүткелин ол чаалап алган.

Геннадий Петрович — чүгле мурнакчы ажылчын эвес, ол идепкейлиг хөй-ниитичи. Типографияда профэвилел местkomунуң кежигүнү болгаш улусчу контроль бөлүүнүң составында база кирип турар. Бо хөй-ниитичи даалгазын база ак сеткилдиг күүседип, негелделиг чорууп ол көргүзүп турар.

О. ӨНЕЕН.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ СЕМИНАРЫ

ДОНДА-РОСТОВ. (СЭТА-ның корр.). Үлетпүрнүң бүгү бүдүрүлгелериниң күрүне пландарын күүседирин хандырар талазы-биле Ростов областың партия организациязының организакчы болгаш политиктиг ажылын эш Л. И. Брежнев бедик-биле үнелеп көрген. Ростовчуларның дуржулгазы чурттуң өске областарынга, крайларынга болгаш республикаларынга калбак деткимчени алыр дээрзинге бүзүреди ол илереткен.

Октябрь 10-да эгелээн Бүгү-эвилел семинарының ол дуржулганы өөрениш көөрүнге туразкааткан. Ооң ажылында эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларының, партия крайкомнарының, хоорkomнарының секретарьлары, киндис эргелекчилери, бүдүрүлге каттыжыышкыннарының болгаш бүдүрүлгелериниң директорлары болгаш партком секретарьлары, элээн каш министерстволарның база ведомстволарның удуртукчулары киржип турар.

СЭКП ТК-ның секретары И. В. Капитонов семинарны эге сөс-биле ажыткан. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, беш чылдың онаалдаларын күүседири дээш демисел шиитпирлиг үе-чадада кирген деп, ол чугаалаан. Бүгү чүве бо чылды канчаар доозарывыстан, дараазында ийи чыл дургузунда канчаар ажылдаарывыстан хамааржыр. Ниитилел бүдүрүлгезиниң бүгү звеноларынга планныг онаалдаларны күүседири болза бедик ажыктыг ажылдың эргежок чугула негелдези болур. Планны чугаа чокка күүседириниң дугайында негелде партия организациязының, күш-ажылчы коллектив бүрүзүнүң амыдыралында болгаш ажыл-чорудулгазында кол утказы чүгле болур ужурлуг.

План болгаш керээ чурумун сагыырының айтырыгларынга И. В. Капитонов делгеренгейи-биле доктааган. Эш Л. И. Брежневтиң айтыг турары ышкаш бүдүрүлгеге ажыл-херектерни дең-дески боттанырын чедип алыры, шынар көргүзүглеринге болгаш ажылдың эки түңнелдеринге улуг кичээңгейни салыры, контрольдуң күрүне чурумунуң үрекчилери-биле шыңгыы эптеш чок болурун чедип алыры эргежок чугула. Ол чорукка партия организацияларының ролю улуг.

Беш чылдың сөөлгү чылдарында бүдүрүлгениң өзүлдезиниң улам бедик темпилери көрдүнген. Ону чедип алырынче угланган организастыг, политиктиг болгаш ажыл-агыйжы эргежок чугула хемчеглерни бүгү черлерге бодап кылыр болгаш боттандырып чорудар херек. Беш чылдың онаалдаларын долдур күүседирин болгаш ажыр күүседирин хандырып турар үткүштүр пландарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни ажылдап кылырынга база хүлээп алырынга онза кичээңгейни салыр ужурлуг. Ол чугула сорулгаларны шиитпирлээриниче коммунистерни, бүгү ажылчы чоннарны мобилизастаарынга амгы үеде партияда эртип турар отчёт-соңгулдалыг кампания арганы бээр ужурлуг.

«Эш Л. И. Брежневтиң айтыышкыннарын ёзугаар үлетпүрнүң бүгү бүдүрүлгелериниң күрүне пландарын күүседирин хандырар талазы-биле Ростов областың партия организациязының организакчы болгаш политиктиг ажылы» деп илеткелди СЭКП-ниң Ростов область комитединиң бирги секретары И. А. Бондаренко кылган.

Донну партия болгаш ажыл-агый ажылдакчылары, үлетпүр бүдүрүлгелериниң мурнакчылары улус ажыл-агыйының пландарын күүседирин хандырар, эргелеп башкарылгазы, бүдүрүлгени сайзыраңгайжыдар талазы-биле ажылдың дуржулгазы-биле солушканнар.

Семинарның ажылынга СЭКП ТК-ның киндис эргелекчилери Б. И. Гостев, В. С. Фролов, СЭКП ТК-ның киндис эргелекчизиниң оралакчызы Е. З. Разумов олар киришкен.

* * *

ДОНДА-РОСТОВ. (СЭТА-ның корр.). Үлетпүрнүң бүгү бүдүрүлгелериниң пландарын күүседирин хандырар талазы-биле Ростов областың партия организациязының ажылының хевирлерин болгаш аргаларын өөренир талазы-биле Бүгү-эвилел семинары аңаа ийи хүн дургузунда уламчылаан. Ооң киржикчилери дуржулга солушкан болгаш Донну алээн каш мурнакчы заводтарынга, фабрикаларынга, шахталарынга барып, «Хожудап турарлар чокка ажылдаар!» деп лозуң-биле чарышты организастаанын-биле таныжыпканнар.

Семинарга СЭКП-ниң Ростов хоорkomунуң бирги секретары Б. И. Головец, СЭКП-ниң Москва хоорkomунуң секретары Л. А. Борисов, Ростовтуң күрүнениң подшипник заводунуң улуг мастери А. А. Шипко, ССРЭ-ниң Күрпланының даргазының оралакчызы Н. И. Лебединский, СЭКП-ниң Ленинград обкомунуң секретары А. П. Думачев, ССРЭ-ниң Күрхандырылгазының даргазының бирги оралакчызы В. Н. Ксинтарис, Узбекистанның Компартиязының ТК-ның секретары И. Г. Анисимкин, Кемеровонуң «Азот» деп бүдүрүлге каттыжыышкынының партком секретары В. Б. Хануков болгаш өскелер-даа чүве чугаалааннар.

Семинарга СЭКП ТК-ның секретары И. В. Капитонов түңнел сөс чугаалаан.

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырып чорударынга боттарының бүгү күштерин болгаш билиглерин үндүреринге, бүдүрүлгениң ажыктыын база ажылдың шынарын бүгү хемчеглер-биле бедидерин чымаа-биле чедип алырын СЭКП ТК-га, эш Л. И. Брежневке семинарның киржикчилери бүзүреткеннер.

* * *

Областа чорупп турганының үезинде И. В. Капитонов СЭКП-ниң Ростов обкомунуң бирги секретары И. А. Бондаренко, СЭКП ТК-ның киндис эргелекчилери Б. И. Гостев, В. С. Фролов олар-биле кады «Ростсельмаш», Новочеркасскиниң электровоз кылыр, Ростовтуң вертолет кылыр заводтарынга чораан. Аңаа бүдүрүлгениң чаартып болгеш хөгжүдүп турары-биле, улус ажыл-агыйынга херек чаа техниканы ажылдап кылып турары-биле болгаш шиңгээдип ап турары-биле, бүдүрүлгеге планнарның база социалистиг хүлээлгелерниң күүселдези-биле, ажылчы чоннарның амыдыралын болгаш дыштанылгазын организастап турары-биле ол таныжыкан.

Партияның область комитединге обкомнуң бюро кежигүннери-биле, партия активи-биле ниитилел бүдүрүлгениң ажыктыын улам күш бедидер, бо чылдың болгаш ниитизи-биле беш чылдың планын күүседир, экономиканы удуртурунга партияның удуртулгазын сайзырадыр база аргаларын ажыглаар, партия организацияларынга отчёттарны база соңгулдаларны эрттирер талазы-биле холбашкан айтырыглар талазы-биле И. В. Капитоновтуң беседазы болган.

ССРЭ-ниң ТСЭ-ниң дыңнадыы

СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, **Саратов, Волгоград** болгаш **Куйбышев** областарның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери 1978 чылда күрүнеге тараа садар талазы-биле пландарын чедиишкинниг күүсеткеннер.

Саратов областың ажыл-агыйлары бедиткен социалистиг хүлээлгелерни дыка ажыр күүсеткен болгаш планны 1640 муң тоннага ажыр күүседип, күрүнеге 5009 муң тонна тарааны саткан. Крупа культураларын пландан ажыр саткан.

Төрээн чурттуң шыгжамырларынга планда көрдүнгенинден 1432 тоннаны ажыр урган, **Волгоград** областың колхозтары болгаш совхозтары боттарының социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип, күрүнеге 4616 муң тонна тарааны саткан.

Куйбышев областың колхозтарындан болгаш совхозтарындан тараа хүлээп алыр пунктуларга 1921 муң тонна тараа кирген. Ол болза садып алырының доктааткан хемчээлинден 563 муң тонна хөй болган.

Ол областарның колхозтары болгаш совхозтары келир чылдың дүжүдүнге үрезиннер-биле долу хандыртынган.

Волгоград болгаш Куйбышев областарның ажыл-агыйлары тараа садарының күрүне пландарын ажыр күүсетсе-даа, кырлыг-кара болгаш чиңге-тарааны күрүнеге садар талазы-биле онаалдаларны күүсетпээннер. Саратов областың ажыл-агыйлары бобы культураларны садарының пландарын база күүсетпээн.

«САЛЮТ-6» — «СОЮЗ-31» — «ПРОГРЕСС-4»: ЧҮЪК ХҮЛЭЭП АЛЫЫШКЫНЫ

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА) Орбитаның «Салют-6»— «Союз-31» — «Прогресс-4» эртем-шинчилел комплекизиниң иштинге космонавтылар Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков оларның ужудуушкуну уламчылавышаан.

Экипаж «Прогресс-4» транспорт кораблиниң чүъзүн дүжүрер талазы-биле ажылдың улуг кезиин күүседипкен. Станцияның иштинче регенераторларны, хоралыг холуксаалар үзүткакчыларын, аъш-чемниг болгаш, суглуг контейнерни, фотоматериалдарны, хуу гигиенаның херекселдерин дажыглап киирген болгаш оларны чогуур черлеринге тургускан.

Одаар чүүлдүң кезектери-биле станцияның саваларын немээринге белеткел доозулган.

Экипажтың бөгүнгү программазында чүък кораблиниң чедирип келгени чаа чүүлдер-биле станцияның иштики системаларының чамдык кезектерин солуур талазы-биле профилактиктиг ажылдарны чорудары, фотоаппаратураларга чаа пленкалар сугары, күш-дамыр мергежилгелерин кылыры, телерепортаж чорудары көрдүнген.

Телеметриктиг информацияның сан-түңү-биле болгаш экипажтың илеткелдерин ёзугаар алырга, «Салют-6» станцияның, «Союз-31» космос кораблиниң болгаш «Прогресс-4» чүък кораблиниң иштинде системалар бөлүр-чогуру-биле ажылдап чоруур. Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков оларның кадыкшылы эки.

Дувуренчиг медээ

ШАМНАЖЫРЫНЫҢ АЖЫЫ ЧОК...

Бүгү-ле чүүлдер баш удур көрүп, планнап каапы ышкаш чорупп турган: Кызылдың үрен чүүл училищезиниң бажыңының капитал септелгезиниң документациязы хоорайның капитал тудуг бөзүү ажылдап кылган; ол бүгү ажылды кылыры-биле «Тыва септелге тудуг» трестиң (эргелекчизи М. Емельянцев) хоорайда септелге-тудуг эргелелинге (эш Жигалов) дааскан; училище (директору А. Панов) коллективи шагда-ла кылыр ужурлуг септелгени эгелээринге өөрээш, 1978 чылдың январь айында-ла бажыңның ийиги каъдын, оң талазы чартыын хостааш, септекчилерге хүлээдип берген: капитал септелгеге ниитизи-биле 60 муң рубльди тускайлаан. Ол бүгү акша-хөреңгини эргелелдиң № 3 участогу (начальниги Н. Барков) шиңгээдип алыр ужурлуг турган.

База-ла дугуржулга ёзугаар септекчилер келгеш, бажыңның шалаларын тура тыртып, батареяларны адырып, соңга рамаларын солууру-биле шилдерин бузуп эгелээн. А училищениң сургуулдары арткан өрээлдерге «сыкмарлажып» тургаш, өөредилгезин доозуп, чайгы дыштаныышкынче үнүп бергеннер. Бодаарга, тудугжуларның ажылдаарынга таарымчалыг байдал тургустунган ышкаш. Ынчалза-даа ажылдап, шапкынчыыр тургаш, чылбастаан туруп берген. Сөөлзүредир, чаш аппарга, септелге шуут соксаан. Ол бүгүнүң чылдаганыын антырарга, септелге-тудуг эргелелиниң удуртукчулары чагычыжо удур негелде салып, чогуур документилерни чедир кылбааныңга шамнап тургулаав.

— Бажыңның чүгле шалазын, батареяларын эвес, харын база дээвиирин солуп, септээри негеттинип турар-дыр. Ол бүгүнү төлээр болзуңарза, септелгени дүргеп доозар бис—деп, олар харыылааннар. А херек кырында эргелелде чамдык монтаж материалдары, мааза ыяштар безин четпес турган. Ол бүгүнү училищениң дирекциязы тыпчып, чамдык материалдарны бээр ужурга таварышкан. Ажыл дүргени болзун дээш училищениң бөлүк сургуулдары эки тура-биле ажылдап-даа тургаганнар. Оларга тудугжу специалистер дузалаваан, сүме-даа катпаан, ынчангаш тарап чаңгылан бергеннер.

Сентябрь эгезинде [illegible] лелиниң ажылдакчылары [illegible] үш хире шөвер [illegible] ол ышкаш В. Ильинге удурткан бызаңчылары чорудуп, тудугну октябрь эгезинде ыяап дужаарын аазааннар. Ол дээрге, херек кырында ийиги аазаашкын, ийиги хуусаа болган. Ол-даа аазаашкын куруг боон, хуусаа-даа база катап үзүлген. Септелгениң шынары база багай: шалалар өл мыштардан салдынган, соңга рамаларын солуваан, эрги, ирик хөвээр; ажыктер чарык-бузук, хажыы берген тургулаар, батареяларны тудуштур ээрген, каңнааш черлериндин суг төктүп турар; электри удазыннарын шөйген черлерде бузук-чазык үттер хөй: шаланы чаңгыс-ла катап, шынар чок будук-биле будаан.

Училищениң эң чугула черлерин—үстүнде болгаш адаккы каъттарда залдарны ам-даа чедир кылбаан—дээвирлерин чаала драньга мыш-биле хап турар. Чиңээ, адаккы залга цирк бөлүү өөренир ужурлуг. Ол залдың шалазын ам-даа кудулаан, өөренириңге таарыштыр кылыр, чунар, хеп кеттинер черлерни немей өрээлдер турган. Бо хүннерге чедир цирк бөлүүнүң сургуулдары караңгы подвалда идик-хевин солуп, кеттинип ап турар. Училищениң чамдык класстары хоорайның ужу-бажында хелезилеп алган, таарымча чок өрээлдерде өөренип турар. Ындыг болурга, өөредилгениң шынарының дугайында кандыг чугаа турарыл?

Бо чылдың октябрь 3-те училищениң башкылары сургуулдары «белен» дээн класстарже хамык музыка херекселдерин киирткилээн. Ол дээрге январьдан эгелээш септээш, үстүнде айыткан өрээлдер-дир. Фортепианоларны киирип кааш, даартаазында көөрге, шала кырында суг долган, өл-шык, өөредилге чорудар аргажок болган таварылгалар база бар. Септелге үезинде чамдык музыка херекселдериниң ишти-дашты үрелип, чогуур негелделерден хажып турар апарган.

Урал чүүл училищезиниң бажыңының септелгези ам-даа үргүлчүлевишаан. Черле болганда мыш-даш, хир-чам, кижи база чер тывылбас деп чугаалап болур. Бо училище—республиканың эң чугула өөредилге черлериниң бирээзи болгай. Ол дээрге онзагай негелде ёзугаар ажылдаар, эң үлегерлиг өөредилге чери болур ужурлуг. Ооң септелгезиниң озалдааны, аңаа өөредилге чылының озалдап эгелээни бо талазы-биле буруулуг кижилерге хары салга хүлээдириниң чаңлаар арга [illegible] факт-барымдаалары боон турар. Ындыг турбуже, бо дувүрээзиниң байдал аңаа хамааржыр черлерниң удуртукчуларының сагыжын дүвүретпейн турары элдептиг.

Т. МОНГУШ.

ШҮГҮМЧҮЛЕЛ АЖЫЛГА ДУЗАЛААР

Болуннуң чурттунуң ёзулуг ээзи совет кижи социализмниң сайзыраңгай ниитилелиниң өндүр улуг чедиишкиннеринге чоргаарланыр эргелиг. Оон-биле кады совет кижи кайы-даа, участок бүрүзүнге ажыл-херек улам эки чоруп турар дээш сеткил-сагыжындан сонуургалдыг, чедиишкиннерни улам көвүдедирин, четпестерни чайладырын ол чугаалыкчы байдал-биле доктаамал оралдажып чоруур. Шиитпирлеп турар сорулгаларның хемчээлдериниң өзулдези болгаш нарыны бүгү-ле ажыл-херекти шүгүмчүлекчи ёзу-биле көөрүнүң онза ужур-дузалыын СЭКП-ниң XXV съездизинге демдеглээн.

Нийти эрге-ажыктар дугайында идепкейлиг сагыш салыгы, болунга болгаш өскелерге бедик негелделиг болуру — бистиң ажылывыска чедиишкиннерниң бир эң чугула үндезини болур. Баку хоорайга Ленин орденин тывысканының байырлыг хуралынга чүве чугаалап турган, эш Л. И. Брежнев мынчаар чугаалаан: «Бистиң бурунгаар шимчээшкинивиске шаптыктап турар ындыг болуушкуннарга, улусту болгаш күрүнени негелдериниң бүгү хевиилеринге совет кижилер элтеш чок. Ындыг фактыларны олар шыңгыы буруудаан турар, ол эки-дир. Ажылчы чоннарның шүгүмчүлелдиг медээлерин эң шыңгыы ужур-дузалыг кылдыр көөрү эргежок чугула».

Бурунгу, хөй-нийти, ажыл-агый органнарының, күш-ажылчы коллективтерниң ажылының янзы-бүрү айтырыгларының талазы-биле хамаатылар санал-оналын илередир калбак аргалар бисте бар боор турар. ССРЭ-ниң чаа Конституциязын чугаалажырынга чүс дөртен миллион ажыг кижи киржикени, азы чурттуң чогуур назылыг чонунуң бештиң дөрттен хөй кезии киришкенин билир болгай бис. Бистиң күрүневистиң Үндезин Хоойлузунуң текстизин дугайынга чедир ажылдап кылырда, оларның саналдарын болгаш сүмелерин ылаптыг барымдаалап көргениниң ангыда, анаа хүн бүрүнүң күш-ажылының тодаргай участоктарында байдалды экижидеринге холбашкан хөй-хөй хемчеглерниң талазы-биле саналдар чугаалаттынган. Партия, профэвилел, комсомол хуралдарынга база пленумнарынга, улус депутаттарының Советтериниң сессияларынга шүгүмчүлелдер четпестерни чайладыр, үреттинип турар корум-чурумну элип алыр дугайында сагыш салышкын-биле чоруттунуп турар. Удуртур органнарның болгаш солуннар редакцияларының ап турар чагааларында шүгүмчүлелдер база киргилээи болур. Олар шуптузу дээштиг харыыны негеп турар.

Шүгүмчүлелди калбартырының, оон дээштииниң дугайында айтырыгны партия доктаамал кичээнгейниң төвүнге тургузуп турар. Шүгүмчүлел кандыг-бир организацияның, кайы-бир ажылдакчының ажыл-чорудулгазынга боттуг үнелелди бээр, а четпестерни чайладыр сорулга-биле анализтээр, ынчангаш анаа улам-на таарымчалыг байдалды тургузарын оралдажыр. «Партийнин Тамбов обласчы организациязында шүгүмчүлелдиң болгаш бот-шүгүмчүлелдиң байдалының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалының улуг ужур-дузазын демдеглээр апаар. Ол документиге үндезилээш, бүдүрүлгениң ажыктыын база ажылдың шынарын бедидери дээш, ниитилел харылзааларын сайзыраңгайжыдар дээш демиселге шүгүмчүлелдиң ролюн күштелдирер талазы-биле эвээш эвес чүүлдерни кылган. Ынчалзажок коммунистиг тургузуушкуннуң эрге-ажыктарынга шүгүмчүлелдиң болгаш бот-шүгүмчүлелдиң аргазын улам долу ажыглаар дээш ам-даа хөй чүүлдерни кылыр апаар.

Маңаа холбаштыр хамыктың мурнунда чүү эргежок чугула? Чоптуг шүгүмчүлел болурун, ажылдыг даваа бурунгаар идепкейлиг деткиир, оларның ажыл-херекчи бот-биле сайгарып көөр херек. Иштики курлавырлар чер болганда бар. Олар бүдүрүлгениң шын организастаары база эртем-техниктиг депшилгениң дуржулгазы, күш-ажылдың чурмакты аргаларын нептередири база продукцияның шынарын экижидери-биле холбашкан. Планныг сорулгаларны күүседиишкинге чедирип турар боттарының чавыгларын чамдык ажылдакчылар кандыг-бир чылдагааннар сылдагааннарын оралдажыр чоруктар ам-даа узуткаттынмаан. Кижилерни кижизидеринге улуг хораны чедирер эрге-дужаалыг соора ажыглаар, ажыл-агыйжы эвес чоруктар, хоозун ночей биживизээр кылдыр, хөлүй алыр болган өске-даа ындыг четпестерниң таварылгалары ам-даа бар. Тодаргай таварылга бүрүзүнде байдалды эткен турар, буруулуг кижилерге хемчеглер хүлээдир апаар дээрзинге кижи шыдажыр аргажок фактыларга удур шүгүмчүлел кылып турар хамаатылар ёзулуг бүзүрелдиг болур ужурлуг.

Ынчалза-даа чамдыкта ындыг эвес болуудаар. Четпестерни чаап-чажырырын оралдажыр, чоптуг шүгүмчүлелден былдаап, азы ону ыыт чокка эрттирер чорук ам-даа алзы бар боор турар. Оон чылдагааны янзы-бүрү. Чижээ, түс черниң эрге-ажыны, ведомствонуң хевир-шинчизин барымдаалааш, болунга эвээш байдалды тургузарын оралдажыр кудайдыр көрээл. Азы болунуң ат-алдарын кедүрер дээш оралдажырлар база турлузаар. Чамдык министерстволарның болгаш ведомстволарның ажылдакчылары, республика база область органнарының удуртукчулары шүгүмчүлелди, оон ниитинде партиялгага үнмен шүгүмчүлелдерни харыылаарын чугулалап көрбес болгаш ёзу барымдаалап харыылап турарлар. Шүгүмчүлээн кижилерни кызып-кыяр чорукту бээни болдуруп турарлар. Партияның болгаш күрүнениң эрге-ажыктарынга оон хоралыг чүве турбас!

Бистиң Конституциявыста шуут-ла мынчаар бижээн: «Шүгүмчүлел дээш истеп сүрери хоруглуг. Шүгүмчүлел дээш истеп сүрген кижилерге харыысалгаа хүлээдир». Ынчангаш ол болза чүгле коммунистиг моральдың норма-чижээн үрээни ол эвес, харын ССРЭ-ниң Үндезин Хоойлузун база үрээни ол-дур.

Бистиң бүгү күрүневистиң болгаш хөй-нийти амыдыралынга Конституцияның ол чүүлүн хажык чокка сагыырын хандырары — партия комитеттериниң хүлээлгези болур. Шүгүмчүлел ыыштаны дээш истеп сүрериниң кандыг-даа оралдажыышкыннарын шиитпирлиг буруу шаап, хемчег алыр херек. Партия организациялары боттарының практиказынга ону шуут болдурбас ужурлуг. Шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди улам калбартыры—бистиң ленинчи партиябыстың амыдыралының хажыдып болбас хоойлузу болгай, ону үрээр эргени кымга-даа бербээн.

Киев областың Трипольскийниң автоколоннзазындан келген чагааны чоокта чаа «Правдага» парлаан. Партияның отчёт-соңгулдалыг хуралынга коммунистер болунуң транспорт бүдүрүлге каттыжышкынының удуртукчуларының адрезинге шүгүмчүлелдерни кылган. Директор Л. Головко ол эштерин каржы-доңгуну-биле аажылап, оларга кыжанып, а оон соонда шүгүмчүлел дээш шуут-ла истеп сүрүп эгелээн. Удуртукчунуң ындыг аажы-чаңын коммунистер шыңгыы буруу шапкан. Солунга үнген шүгүмчүлелдиң соонда шүгүмчүлел истеп сүрген ол кижини Украинаның КП-ниң Киев обкому партиядан үндүрген.

Бо дег ындыг таварылгаларны эттеш чок, шыңгыы көөрү—партия организация бүрүзүнге бедик принципиалдыг база бот-боттарынга негелделиг байдалды тургузарынга дузалаар. Ол бүгү болза, келир үеде чорудар ажылдың угланышкынының болгаш утка-шынарын улам хөйү-биле тодарадып турар амгы үеде эртип турар отчёт-соңгулдалыг кампания үезинде онза чугула боор турар.

Массаның идепкейин деткиишаан, боттуг, ажыл-херекчи шүгүмчүлелди деткиишаан, партия организациялары беш чылды ниитизи-биле болгаш оон бо чылдагы планнарын чедиишкиниң боттандырарын хандырып турар.

(«ПРАВДАНЫҢ МУРНУКУ ЧҮҮЛҮ).

ТОДАРГАЙ УГЛАНЫЫШКЫН-БИЛЕ

Партийжи амыдырал: үе болгаш ажылдың стили

СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш ТК-ның оон дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, «Тыва даг-дугу тудуг» эргелелинде партком кадрларны шилиир, таарыштыр тургузаар болгаш кижизидер, харыысалгазын бедидер талазы-биле айтырыгжы доктаамал кичээнгей салып келген. Бо талазы-биле ажылбисте тодаргай угланыышкынныг боор турар. «Тыва даг-дугу тудуг» эргелелинде комбинатта парткомнар, партия организациялары кайы-бир ажылдакчының депшилгерде оон кандидатураазын партия активи, бюро кежигүннери-биле сүмележип, оон ажыл-ишин шынарын болгаш политиктиг белеткелин өөренип көрүп турар.

Удуртур ажылдакчылар ажылдың ленинчи стилин шиңгээдип алган, күүседикчи сагылга-чурумну күштелдирген турарынче партком кичээнгейин күштелдирген.

Бистиң ажыл-агыйжы кадрларывыстың хөй кезии шынарлыг эртем-билиглиг, кандыг-даа чугула айтырыгны шиитпирлеп шыдаар специалистер. Бисте удуртур ажылдакчылар, кол инженерлер, цехтерниң тудуг участоктарының начальниктери дипломнуг инженерлер болгаш техниктер. Бүдүрүлгениң цехтерин болгаш өске-даа салбырларының 32 удуртукчуларының 24-ү коммунистер, чүгле 8 кижи партия кежигүнү эвес.

Кадрларның иштинде ажылга инициативалыг, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап турарлар хөй. Ылангыя С. Казанцевтиң удуртканы коммунистиг күш-ажылдың коллективи — энергопоезд социалистиг хүлээлгелерин доктаамал ажыр күүседип келген. Ол ышкаш участок начальниги В. Музыченко, төп септелге мастерскаязының начальниги Б. Устинов, ажылчын хандырылга килдизиниң начальнигиниң оралакчызы Р. Абрамова, комбинаттың кол энергетиги Л. Чернов, даг-дугу эрыглаар фабриканың улуг мастери О. Даш-Моңге, залчег начальниги М. Агбаан, технолог Д. Дуктен-оол, В. Боруева фабриканың кол инженериниң оралакчызы ажыл коммунист В. Милосердова олар база ак сеткилдиг ажылдап турар.

Кадрларны депшилгеринге доктаамал кичээнгей салган. Чүгле сөөлгү ийи чылда бо дег даг-дугу эргелелниң фабриканың директорунга Д. Свальный, партком секретарынга Э. Ооржак, төп септелге мастерскаязының начальнигинге Б. Устинов, трест эргелелиниң оралакчызынга Я. Бабин, комбинаттың начальнигинге В. Романюк, комбинаттың каттышкан профэвилел комитединиң даргазынга Х. Чигир-оол, эки инженерлерге Рупис, Г. Суворов, № 42 тудуг эргелелиниң начальнигинге И. Дмитриченко, ВЛКСМ комитединиң секретарынга А. Ондар, 11 дугаар автобазаның кол инженеринге И. Альбрант оларны депшиткен.

Партком кадрларны депшидерде эге организацияларның, партия, ажыл-агый активиниң санал-оналын барымдаалап турар. Оларның төлептиг ажыл-ишчи болгаш политиктиг шынарын принципиалдыы-биле үнелеп көөрүнге бо чорук улуг ужур-дузалыг. Удуртур ажылчы депшээннериниң хөй нуруузу оларга көргүскен идегелге төлептиинин көргүскен.

Партком кежигүннери, секретарлары болгаш оон оралакчылары бүдүрүлгелерниң удуртукчулары-биле доктаамал ужуражып, беседалажып, ажыл-херээн сонуургап турар. Коллектив бүрүзүн удуртуп турар кижилер партийжи ёзу-биле ажылдап, ону ажыл-херекти эки билири, күүселдикчи сагылга-чурумнуг, кижилерге сагыш човангыр чорук-биле тудуш холбаштыр ган турарын чедип алырын оралдажып турар бис.

Бо чылдың августа «Тыва даг-дугу тудуг» эргелелиниң начальниги Э. Папук, үлетпүр бүдүрүлге комбинадының директору В. Харченко, хлеб заводунуң директору Р. Хафиаева олар болгаш өске-даа эштер-биле ындыг белеткелдерни кылган.

Даандырган ажыл-херек дээш кадрларның харыысалгазын бедилдер, күүселдениң сагылга-чурумун күштелдирер сорулга-биле партия хуралдарынга, партбюрога база парткомга оларның отчеттарын, ыыннадыгларын доктаамал ап келген. Бо чылдың эрткен айларында бээн удуртукчу 38 ажылдакчыларның, цехтер, участоктар начальниктериниң отчёттарын дыңнаан. «Арыглаар фабриказында күш-ажылдың сагылга-чурумунуң байдалы болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның экижидилге ажылынга киржилгези». «АТБ-ниң удуртукчуларының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер, кижизидилге ажылын экижидер талазы-биле ажылының дугайында» деп айтырыгларның отчёттарын үттүнге эштерниң чемдыктары кылган.

Партияның болгаш чазактың хүлээткелериниң күүселдезин контрольдаары бот-бодунга негелделиг чорукту тургузарының чугула чүүлү болур. Ынчангаш күүселдениң хыналдазын организастаарынче, удуртукчу бүрүзү ону холга ап, ажыл-херекке боттуг салдарны чедиртен турарынче партком, партия организациялары кичээнгейин угландырган.

Күүселдениң хыналдазынче партия, ажыл-агый активин, администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар талазы-биле комиссияны, улусчу контроль бөлүктерин болгаш постуларын хаара тудуп турар.

Бо бүгү хемчеглер нийти ажыл-херекке, планныг онаалдаларның күүселдезинге боттуг салдарны чедирип турар. Эрткен 2 чылда болгаш бо чылдың сес айларында үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 42 хуу өскен, барык 50 миллион рубльдиң кол фондулары, 16 муң дөрбелчин метр чурттаар шөлү, 150 автомашина кирер гаражы, 100 олуттуг столованы, 140 урутлар турар садты, амыдырал хандырылга корпузун ажыглалга киирген. Үлетпүр бүдүрүлге комбинады, энергопоезд, рудник, транспорт цеги, хлеб заводу, «Тыва даг-дугу» комбинаттың септелге-механика мастерскаязының коллективи, үлетпүр бүдүрүлге комбинадының чыып элээр демир-бетон кылыглар цеги беш чылдың үш чылдарының планын күүсеткен.

Ынчалза-даа бисте шиитпирлээр чогуур айтырыглар хөй. Төлевилел ёзугаар күчүлерни шиңгээдири оожум темпилиг чоруп турар. Оон чылдагааны янзы-бүрү. Капитал салыышкыннарны шиңгээдип алырының планы күүсеттинмейн турар. Ылангыя тудуг салбырларында күш-ажылдың бүдүрүкчүзү дыка чавыс. Кадрларның ажылдан үнер-кирер чоруу хөй. Курлавырлар долу ажыглаттынмайн турар. Үлетпүр бүдүрүлге комбинадында, хлеб заводунда, септелге-тудуг эргелелинде, салыг чөлдеринде технигтиг депшилге айтырыын кошкак шиитпирлеп турар.

Ол четпестерни чайладыр дээш хөй чүүлдү кылыр негеттинип турар. Ылангыя комбинаттың нийти залчаның төлевилел ёзугаар күчүзүн шиңгээдип алыры, капитал тудугла болгаш өске-даа айырларда ажылдың үндезини-биле экижидери негеттинип турар.

Бир чугула сорулга болза комбинаттың бүгү цехтерин болгаш салбырларын инженер-техниктиг ажылдакчылар-биле четчелээри, технологтуг чорудулганы сайзыраңгайжыдары, мергежилдиг кадрларны белеткээри болур. Бо талазы-биле чамдык ажылдар кылдынган. «Тыва даг-дугу» комбинатта 100 хире аныяк специалистер келген, оларның 26-зы инженерлер. Технологияны шиңгээдип алырынга оларга дузалаары, бүдүрүлгеге, хөй-нийти ажылынга идепкейлиг киржиринге дузалаары чугула. А тускай мергежилдиг ажылчын кадрларны өөредилге курстарының комбинадын дамчыштыр белеткеп турар.

Удуртукчу бүрүзү болунун мергежилин бедидип, боттарының коллективтеринде кижилерге кичээнгейлиг болуп, чогуур корум-чурумну тургускан турарын чедирип алырынче партком кичээнгейин күштелдирген.

Амгы үеде бисте 40 ажыг кижи техникумнарда, дээди өөредилге черлеринде бот-өөредилге-биле өөренип турар. 120 ажыг кижи теоретиктиг семинарларда болгаш өөредилгениң өске-даа хевирлеринде хаара туттунган.

Тудуг эргелелинде болгаш комбинатта парткомнар коммунистерниң партийжи сагылга-чурумун быжыглаарынче шыңгыы кичээнгейни салып, партия Уставының негелделерин хажылар чорукту шыңгыы көрүп урар. Чижээ, партийжи сагылга-чурумну хажытканы дээш Колосов, Томанченко оларны партия кежигүнүнден үндүрген. А. Н. Сомову комбинаттың септелге-тудуг эргелелиниң начальниги хүлээлгезинден хостаан болгаш шыңгыы хемчег хүлээткен. Г. Мананков, В. Давыдов оларга база-ла шыңгыы хемчег хүлээткен.

Ажыл-агыйжы эвес чорукту болдуруп, планныг онаалдаларны, социалистиг хүлээлгелерин күүсетпейн турар коллективтерниң удуртукчуларындан негелдени чамдык парторганизациялар кошкак чугаалаар апаар. Үлетпүр бүдүрүлге комбинадында, АТБ-де парторганизациялары ажыл-агыйжы эвес чорукту болдуруп, четпестер-биле эптежип турарындан планнарын күүсетпээн.

Бүдүрүлгениң цехтериниң, участоктарының удуртукчуларының адрезинге болуушкан шүгүмчүлелдиг саналдарны парторганизациялар кичээнгейлиг сайгарган турарын партком кичээнгейинде хайгаарап, ажылдың стилин сайзыраңгайжыдар хемчеглерни ап турар. Чижээ, цех начальниги А. Крылов дугайында чоруу, технология сайзыраңгайжыдар хемчеглерни [illegible] турары дээш хөй удаа шүгүмчүлеткен. Партбюро, партком оон отчёдун партия хуралынга дыңнааш, шыңгыы чугаалашкан, [illegible] дери-биле чогуур хуусааны берген. Өске-даа коммунистер-биле ындыг шыңгыы чугаалар кылган.

Партком, хоорайда партия организациялары ажыл-херек дээш кадрларның харыысалгазын бедидип, күүселдикчи сагылга-чурумну быжыглаарын, бүдүрүлгениң ажыктыын, ажылдың шынарын бедидер, камналгалыг болгаш хумагалыг [illegible] удуртукчулар харыысалгазын бедидер дээш бүгү-ле хемчеглерни ап турар.

В. БАКУЛИН.
«Тыва даг-дугу тудуг» эргелелинде партком секретары.

БИЧИИ АВТОМОБИЛЬДИҢ УЛУГ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Автомобиль бүрүзү боду салым-чолдуг. Бо бичии машинаның салым-чолу чедиишкиниг болган. «Запорожец» амгы үеде эң-не делгереңгей машина болу берген дизе хоорем болбас.

«АвтоЗАЗ» бүдүрүлге каттыжышкынының Запорожьеде «Коммунар» деп заводунуң тоогузу өске хөй совет бүдүрүлгелерниң-биле дөмей. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының мурнунда ол бодуун кедээ ажыл-агый техниказын кылып турган хожудаңгай завод чораан. Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында «Коммунар» кодээге хөй саныг машиналарны бүдүре берген.

Бежен чылдарның төнчүзүнде бүдүрүлгениң коллективинге камналгалыг, чиик, өртектиг, массалыг садып алыкчыга таарыштыр кылган автомобильди бүдүрүп үндүрерингге ол заводту таарыштыр кылырының сорулгазын салган. 1960 чылда миңгы машинаны конвейерден үндүргүнген. Бодуун, чиик, бишкарары эптиг ол машина садып алыкчыларга таарышкан.

Заводту техника талазы-биле чаартып чепеглээн. «Запорожец» улам-на сайзыраңгай болу берген. Баштайгы хевирниң машиназын чаа, улам-на таарымчалыг кылдыр кылган, күчүлүг машина солаан. Сөөлгү чылдарда оон тургузуун экижидер талазы-биле хөй чүүлдерни кылган. Оон шимчедикчизиниң күчүзү улгаткан.

1976 чылдың эгезинде садып алыкчыларга бир миллион автомобильди бүдүрүп үндүрген. Ол болуушкун-биле база 9-ку беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткени-биле холбаштыр СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев «Коммунарның» коллективинге байыр чедирген.

Бүдүрүлгениң тугун чазактың база бир бедик шаңналы — Октябрь Революциязы орден каастаан. Өнгү беш чылдың үшкү чылында Запорожьениң автомобиль кылыкчылары теримни эки ажылдап, садыг четкилерниче пландан ажыр бүдүрген чүс-чүс машиналарны чудурүп чоруткан.

ЧУРУКТА: «Запорожецтерниң» шыгаада эртип турары.

А. КРАСОВСКИЙНИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ХОЖУДАКЧЫЛАР ЧОККА

Ростов областың үлетпүрүнге «Хожудап турарлар чокка ажылдаары» деп патриотчу шимчээшкин садыында болгаш ниитиниң чемненилгезинде салзакчылары болу берген. Донда ону эң баштай облпотребкультторг болгаш Каменскийде столоварлар тревиктээн. Шимчээшкинниң эдеречилериниң тургускан принциптерин амгы үеде Ростов областың барык бүгү бүдүрүлгелери удуртулга болдурган. РСФСР-ниң Садыг министерствозунуң болгаш Курсадымының база тереглекчилер кооперациязының, профэвилелиниң ТК-зының төлээлекчилериниң чоруткан шинчилелдери ону бадыткаан.

Алыс түңнелинде барып чурттакчы чонну хандырарын экижидеринче угланган шимчээшкинниң ажыктыын тодарадыр турар илеткелди министерствонуң болгаш адырның профэвилелиниң төлээлекчилери тургускан. Эрткен чылын Ростов областа бараан саарылгазының планын бүдүрүлгелерниң 13,2 хуузу күүсеткен. Хожудап турарларның саны ам сес хуу чедир кызырылган. Ниитиниң чемненилгезинде улам улуг өскериишкиннер болган. Демир-орук садыында, облпотребкультторгда, Ростовтуң бирги болгаш Каменскийниң столоварлар трестеринде болгаш өске-даа черлерде планныг онаалдаларны күүседип турар апарган.

Хуулгалерни өлзүзү-биле болгаш дээре күүседир деп чуткааш, садыг организациялары бараанныр курлавырларын идепкейлиг-биле дилеп тып турар апарган. Оон ачызында областың магазиннеринге бирги чартык чылдаа 68,4 миллион рубльдиң бараанныры немей кирген. Ниитиниң чемненилгези 13 миллион рубльге аъш-чем садып алган. Ол чорук аъш-чемни үндүрерин улгаттырар болгаш оон ассортиментизин калбартыр аргазы берген.

«Хожудап турарлар чокка ажылдаары» деп шимчээшкин социалистиг чарыштың чаңчыл болган хевирлеринге болгаш методтарынга идепкейлиг дөзүг бериишкинин солуп турар. Областа баштайгы чартык чылда магазиннерниң садыглаар залдарының шөлдери 4,9 муң дөрбелчин метрге, а складтарның ниити шөлү 2,4 муң дөрбелчин метрге калбарган. Ол болза планныг тывыганындан хөй.

В. БЕЛЯЕВ.
(СЭТА).

ӨӨК ШӨЛДЕРИНИҢ ДИҢМИДИ

— Келир чылын 850 гектар черге тараа культураларын, оон иштинде кызыл-тастың 6700 гектарга тарыыр бис. Алды чүс гектар черге кукурузаны, беш чүс гектарга хөөн чылдыг сигенни, 5780 га черге мал чеми кылыр тараалыгны чаштырар бис. А ниитизи-биле совхозта тарылгага ажыглаалдыг шөлдериниң хемчээли 15 муң га чедип турар. Ында тарылга ээлчештирилгезиниң 7 дараалашкаан ажыглап киргенден бээр ол шуут хажык чок күүсеттинип турар апарган — деп, «Саян» совхозтуң кол агроному Федор Филиппович Бабичев, келир чылдың дүжүдүн өстүрериниң белеткел ажылдарының чоруп турарының дугайын тайылбырлап тура, чугаалады.

Тарылга ээлчештирилгезиниң, совхозтуң ажыглаалдыг шөлдериниң карталарын аскан оон кабинединге ол үеде каш кижи киржикчилиг чөвүлежилгеге төп салбырның эргелекчизи П. Г. Новоселов, совхозтуң ажаалда-транспорт отрядының начальниги В. Г. Новоселов олар киржип, дүжүт ажаалдазын доозарының айтырыгларын шиитпирлеп, черни келир часка белеткээриниң графигин ылавылап олурлар.

— Тарааның дүжүдү эвээш-даа болза, ажаап алгы дег шөлдериниң, оон иштинде үнүш үнмээн дээш актылаандаа черлериниң дүжүдүн мал чеминге ажыглаары-биле ажаап алдывыс. Чеди муң ажыг гектар шөлден үш муң тонна хире тараа алдывыс, ону колдуунда үрезин фондузунга болгаш мал чемнээр [illegible] чылдар урар. Тараа севээни кайымы-биле болуп, сараатагылаан, фермаларже, кыштагларже сөөртүп турар бис— деп, ажаалда-транспорт отрядының начальниги Василий Григорьевич Новоселов чугаалады. — Комбайннар ажылын доозупту. Андарыныг, планиреглиг трактор агрегаттары күскү чер андарылганын ам-даа уламчылавышаан. Комбайннарның соон дарый тракторларны сүрүштүр чорударын арай-да боттапмайн бады. Оон чылдагааны — Тураннын кывар-чаар материалдар бээр станциязының совхозту дизель узу-биле ой-шаанда чедир хандырып шыдавайн барганында. Ынчалза-даа ол бын хуваалдаын тургускаш, тракторларның үзүк чок ажылдарын хандырдывыс — деп, ол уламчылады.

Шывал-ла, «Саян» совхозтуң шөлдерин эргий каанта болза, тараа сывыныың бээзү арткан ак-сарыг шөлдерни чаа андарган, үстүг дег кара хөрзүннүг дилиндектерниң эжелеп, чава ап бар чылдарын дораан эскерер бис.

Өөк суурнуң адаа таласында чаптылган муң гектар хире шөлге келгеш, күчүлүг «Кировчуларның», «Казахстаннарның», ДТ-75-терниң ховуну шыва алган даажын дыңнап, чемгеричи черни келир чылга белеткеп турарын көрдүвүс. Орук чоогунга эгелээш, даг эдээнче таладыр шөйлүп чоруткан улуг дилиндекте үш К-700 чаржып, кара дешс изин эндере тарып каап чоруп турлар. К-700-терни совхозтуң тоочун механизаторлары Сергей Погудин, Алексей Павлов, Михаил Филимонов олар башкарып чоруурлар. Кайызы-даа хүнүнде 12 гектарның орнунга 20 га чедир черни андарып, сорук кирген ажылдап турар.

Хемчигеш унунда черге чеглешкен баткан дилиндектерде Кангал-оол Ооржактың, Юрий Глухенконуң, Көк-оол Маадының, Василий Отевтиң башкарган каң «аъттарының» даш-шимээни «Кировчуларнындан» дудак чок хөрүг диңмиттелген. Олар база ээлчег нормазын 150 хуудан кудулатпайн, холу тудуушкур, ажылы бүдүнгүр, сандык чок ажылдап турарлар.

Өөк унун хүрээлээн дагларның барын талазы имирткиннеп, чоон талазының кырынга алдын-сарыг хаяа имистелип чорда, тракторларының карактары чырыттынганын, ховуну эргий ак оттар боол чүгүрүшшушаан артып калды.

Ажыл-ижинге шудургу, хүлээлгезинге бердинген трактористер бүгү совет улустуң байырлалы — ССРЭ Конституциязының хүнүн, кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүн [illegible] мынчаар уткаан.

«Саян» совхозта бо чылгы дүжүт ажаалдазы доозулган, келир чылдың дүжүдүнге магадылаалды тургузаарының ажылдары шаппымчаан. Бөгүнге чедир 2400 га пөлдүң күскү андарылгазын чорудкан. Шөлдерге кышкы хар мээрындырары, чемишчилээлгелер төгерни, үрезин арыглаары, техниканы белеткээри дээш өске-даа ажылдарны быжырымчалыг чоруткаш, бедик дүжүттү алырынга магадылаалды тургузары — тараажының соңгаш диеес чымызы ол деп чүвени агроном Бабичев, отряд начальниги Новоселов, трактористер Ооржак, Глухенко, Отев, Маады болгаш өске-даа ажыл-иштичилер эки билирлер.

М. СААЯ,
«Шынның» корр.

ЧУРУКТА: трактористер Ооржак, Ю. Глухенко, К. Маады, А. Павлов (солагаш таладан).

В. КАРА-САЛДЫН фотозу.

Бүгү-эвилел чизезинге уткуштур

ЧУГУЛА ХЕМЧЕГ

1979 чылдың январь 17-ден 24-ке чедир болур Бүгү-эвилел чизезинге чедир үш ай ге арткан. Аңаа белеткелдерниң ээлчеглиг чугула хемчээ — чизечи кадрларны шилип алыры болгаш өөредириниң үези келген. Чизечилерни шилип алыры болгаш оларны бадылаары бо чылдың ноябрь 1-ге чедир доозулган турар ужурлуг.

Ажылдап кылдынган организастыг план ёзугаар бистиң республикага 21 чизе килдистери, 140 инструктор, 778 санакчылар участоктары тургустунарын көрдүнгеш. Чизе кылып ажылдаарынга курлаавырлар-биле кады 1300 хире кижини бадылаар болгаш өөредир, оларның иштинден 1200 ажыг кижи курлаавыр-биле кады чизечилер болгаш инструктор-контролёрлар болур. Амгы үеде барык бүгү районнарда, Кызыл хоорайда чизениң үдүртүр ажылдакчыларын — күрстат инспекторларының чизе талазы-биле оралакчыларын, чизе килдистериниң эргелекчилерин болгаш оларның дузалакчыларын райхоорккүскомнар бадылаан. Амгы үеде инструктор-контролёрларны болгаш чизечилерни шилип алыры эгелээн.

Чизе кылыр кадрларны шилип алырынга көргээг органнарынга партия, совет, профэвилел, комсомол организацияларны, чер-чер Советтериниң күскомпарының чанында чонну чизээринге дуза чедирер комиссиялар улуг дузаны чедирер ужурлуг. Чурттакчы чонну чизээринге ажык улуг статистиг ажыл. Чизениң кадрлар кижилерге онзагай негелде улуг. Чизе чорупу турар үеде бүгү чонга оран-бажыңнарда чурттап турарларының дапзызын болгаш чизе майыктарын долдуртунган турар, а докталаамал чурттап турар кижи-ажыл кылып шылыар, бажың ажылында азы дугаалад кижи [illegible] турар кижилерге өөп эттиңде айтырыглыг бүрүткеди база долдурар.

Амгы чизелдериниге чизениң материал чаа хевиринге баштай ажыглаар, оларга чизечилер айтырыгларның харыызын колдуунда график-биле долдурар, тодаргайлаарга, кайы-бир чүүлдү кара карандаш-биле дөрбелчинней шыйып чуруур. Ынаар долдурган майык электрон-санаалга машиналарынга кирер баштайгы информацияның техниктиг хевээ болур.

Ол бүгү документилерни шын долдурар төлээде, чизелээшкиниң программазын болгаш организастаарын эки өөренир, чизе документилериниң айтырыг бүрүзүнүң утказын ханы билир, чизе чорудуун дугайында сааывырлы, оран-бажыңнарда турарларның дапзызын болгаш чизе майыктарын долдурарын шык билип алыры чугула. Чизечилер, инструктор-контролёрлар болгаш чизе кылыр өске-даа кижилер ниыы-бүрү шыгдыг, ажылдыг, билиглиг кижилер-биле чугаалажыр апаарын барымдаалаар херек.

Чизечилер болгаш инструктор-контролерлар олла чурттакчылыг чериңе, районнуң, хоорайның, олла кедээ Советтиң девискээриниң чурттакчыларының, түс чериниң байдалын эки билир болгаш ынаа быжыглаан участокка эки башкартыныы билир кижилерден четчелеттинген турары чугула. Чизе кылыр кижилерни боттары чок черге, олар-биле баш удур чугаалашпайн шилип ап, бадылап болбас. Ол ышкаш чизе кылырындан ойталаан кижилерни албадал-биле аңаа киириштирип болбас.

Чарактың шынтырган ёзугаар чизечилеп, инструктор-контролёрлап, чизе килдизин эргелекчилеп база оларның дузалакчылары болуп, күрстат инспекторунуң чурттакчы чоннуң чизезиниң талазы-биле оралакчылынга ажылдаарынга албан организацияларның, бүдүрүлгелерниң ажылдакчыларын, школалар башкыларын, дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң башкыларын, студентилерин, үстүкү курстарның сургуулдарын киириштирери көрдүнген. Чизе чорупу турар үеде ол кижилер кол ажылындан — чизечилер хоорай черлерге 18, кедээ черлерге 20 ажыл хүнүнде, инструктор-контролёрлар 30, чизе килдистериниң эргелекчилери болгаш оларның дузалакчылары 58 ажыл хүнүнде, күрстатистиканың инспекторларының оралакчылары 3,5 айда хостаттырган турар. Эмнелгелерге, санаторийлерге, божуаа бажыңнарынга, иелер болгаш уруглар бажыңнарынга, школа-интернаттарга, школалар чанында интернаттарга, кырганнар бажыңнарынга, гостиницаларга болгаш өске-даа ол ышкаш черлерге чизечилерге болгаш инструктор-контролёрларга ол черлерниң ажылдакчылары ажылдаар.

Чизе эгелээже чедир чизелээшкин кылыр бүгү ажылдакчылар-биле, курлаавырны киириштир, сургаалдаларны кылыр болгаш оларның билиин хынап көөр. Моон-биле кады чизе кылырынга киириштирери-биле тускайлаан кижилерни оларны бадылаан соонда [illegible] бүдүрүлгелер улуг [illegible] Бо чүүл ол кадрларны белеткеп турда база хамаарыжыр. Чизе кылыр кадрларны оларны өөреткен соонда хуваай тургузаар: чизе килдистериниң эргелекчилери болгаш оларның дузалакчыларын ноябрьда, инструктор контролёрлары болгаш чизечилерни декабрьда. Чизе килдизиниң эргелекчилери, оларның дузалакчылары, инструктор-контролёрлар декабрьда ыяпалда ажылдаарынга кирипри-биле холбаштыр ол үеде олар кайы участокка ажылдаарын билген, чизе килдизиниң, инструктор болгаш чизелээшкин участоктарының кызыгаарларын доктааткан турар ужурлуг.

М. ОНДАР.

Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң начальнииниң чизе талазы-биле оралакчызы

Моол-совет найыралдың айынга

АКЫ-ДУҢМА ЧУРТТАРНЫҢ АРАЗЫНДА

МООЛДУҢ бурунгу черинге эжок улуг чаа үүле бүдер. Экономиктиг Дузаламчылга Чөвүлелиниң (ЭДЧ-ниң) Күүсекчи комитединиң ээлчеглиг 87-ги хуралы оон найысылалынга болган. МАР-ның экономиказын көдүрериниче болгаш оон ажыктыг болур чоруун улам бедидеринче угланган тодаргай хемчеглерни оон киржикчилери айтып тывынналаан.

Ол хуралды Улан-Баторга эрттиргени база ханы ужурлуг: Октябрьның тугуун адаа-биле, Совет Эвилели-биле, акы-дуңмалышкы өске-даа чурттар-биле найыралдың болгаш кады ажылдажылганың тугуун адаа-биле Моол Арат Республиканың чедип алган социал-экономиктиг бүгү чедиишкиннери — социалистиг интернационализм принциптериниң тодаргай боттанывышкыны-дыр.

Ындыг-ла ур эвесте эрткен үениң сактыын көрээли: бөгүн бичии ажыг чылдар мурнунда Моол политика талазы-биле аңгылаттынган күрүне, чону калбаа-биле ужук-бижик билбес, шаанда көшкүн мал ажылдыг чурт, национал үлетпүрү, сан-чаазын системазы чок күрүне турган.

А ам Моолдуң МОНЦАМЭ дээр телеграф агентилериниң дыңнадыгларын көөрүмге, амгы Моолдуң делгем базымнары каракка шуут-ла көрүп-стелип келир болду: «Республиканың мал одарларында бүгү-ле чылдарнындан тергиин хөй—9,3 миллион баш чаш мал одарлап чорууур; «Азияда эң улуг дээн чес-молибден комбинадының бирги ээлчээн ажыглаалга кирерингe белеткээн», «Обсерваторияның эртемдени Хурэл Тогот хүн кырынга кииг гастарның чаа теп үнүп келириниң дугайында чаа сан-медээлерни алыр аргалыг болган»,— дээш оон-даа ындаа солун медээлер.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ чедип алган чедиишкиннерин статистика улам тода көргүзүп турар. Ам МАР—хөй адырлардыг экономикалыг күрүне. Ниитиниң-биле ниитилел продуктузунуң бүдүрүлгезинге үлетпүрүнүң үлүг-хуузу 40 хуу четкен. Улусчу революцияның демократтыг үе-чадазы коллуунда доозулган турган. 1940 чылдыынга деңнээрге, республиканың кол фондулары он ажыг катап, национал орулгазы — чеди ажыг катап немей өскен.

Бөгүнгү Моол — чечектелген культураның чурту, ында дөрт кижи бүрүзүнүң бирээзи-ле өөренип турар. Ол чурттуң делегейде ат-алдары улгадып, 80 ажыг күрүнелер-биле дипломаттыг харылзаалардыг, культура-техниктиг харылзааларны барык 40, садыг харылзааларын 30 чурт-биле тудуп турар апарган.

МАР-ның Совет Эвилели-биле харылзаазын «Үнэн» солун чоокта чаа моол черде бүгү чаартылгаларның шиитпирлиг фактору деп адааш, чүгле соолгу он чылда безин ССРЭ-ниң техника-экономиктиг дузаламчызы-биле ында улуг ажыл-агыйның чугула 400 объектилерин туткан ол фактыны онзалап демдеглээн. Ынчангаш Совет Эвилелиниң деткимчези-биле тудуунган болгаш национал экономиканың үндезини апарган үлетпүр бүдүрүлгелеринде республиканың ниити продукциязының 40 ажыг хуузун, а оон иштинде электроэнергиязының 90 хуузун ажылдап үндүрүп, хөмүр-даштың 80 ажыг хуузун казып турар. Амгы беш чылда ССРЭ-ниң Моолга акы-дуңма дузаламчызы ийи катап немей өзер. Үлетпүрүң, кедээ ажыл-агыйның болгаш культура-чылдышкынның 240 ажыг объектилерин тудуп бээр.

«Бистиң марксчи-ленинчи партияларывыстың — МАРН-ның болгаш СЭКП-ның аразында акы-дуңма эвилел база сырый кады ажылдажылга, моол болгаш совет улустарның ленинчи найыралы биетиң хостуг, хамаарышпас хөгжүлдезиниң магадылалы, моол черге социалистиг ниитилелди тургузарының херээнге амгы болгаш келир үеде чедиишкиннеривистиң база тиилелгелеривистиң үндезини» болуп турар»—деп, Ю. Цеденбал чугаалаан.

ЭКОНОМИКТИГ Дузалажылга Чөвүлелиниң өске-даа кежигүннери чурттар-биле Моолдуң кады ажылдажылгазы база байлак түңнелдерлиг. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелинге оон кежигүн болганы социалистиг экономиктиг интеграцияның улуг кежиин ажыглаар арганы аңаа берип турар.

Чижек кылдыр алырга, Дархан хоорай ол интеграцияның түңнели болу берген. Республиканың ийиги үлетпүр төвүнүң бүгү бүдүрүлгелерин болгаш чурттаалга бажыңнарлыг микрорайоннарын ССРЭ-ниң, ЧССР-ниң, ВНР-ның, БНР-ның, ПНР-ның дузаламчызы-биле туткан.

«Өгнүң быжыг чоруу — баганада, а амыдыралдың быжыы—найыралда» деп моол улустуң үлегер домаа чүгле Дарханта хамаарыштыр ханы утказы болуп бар чыдар эвес-ле болгай. Акы-дуңма биизүнүң демдээ чурттуң чер болганында, чижээ Төп Азияда эң улуг дээн эът-консерва комбинадын ГДР-ниң деткимчези-биле туткан. Дарханның аггы-кештен тон кылыр фабриказын, Чойбалсанның эът комбинадын Болгарияның дузазы-биле, Улан-Баторнуң даараныга фабриказын, биокомбинадын болгаш эът комбинадын Венгрияның дузазы-биле, ыяш саазырады ажылдаар комбинатты, улуг бетон болгаш силикаттыг туүйбу заводтарын Польшаның дузазы-биле туткан. Чехословакия — цемент заводун, идик фабриказын болгаш клиника эмнелгезин, Румыния — Моолдуң күрүнениң пирок бажыңын тудуп тургускан.

А кады ажылдажылганың перспективалары калбаа: Моол Арат Республиканың ажыл-агыйн болгаш культура тургузуушкунунга бүгү талалыг дузаламчыны моол сонгаар-даа көргүзерин ЭДЧ кежигүннери чурттарның белен чоруу Күүскомнуң хуралынга илергейлеттинген. Акы-дуңма кады ажылдажылга шынар талазы-биле чаа чадаже кедүрлүп, улустар аразынга күш-ажылдың социалистиг хуваалдазының улуг [illegible] ажыглаарынга үндезилээш, МАР-ның улус ажыл-агыйн комплекстиг делегейниң социалистиг ажыл-агыйынга улам ындаа идепкейлиг киириштирери-биле тодаргайлаттынар. МАР-ның эң чугула экономиктиг айтырыгларын комплекстиг шиитпирлээринге, экономиказын хөгжүдерин дүргедедиринге идиг бээр хүлээлгелиг кады ажылдажылганың үр хуусаалыг улуг программаларынга үндезилээш, материалдыг бүдүрүлгениң эң чугула адырларын (электроэнергетиказы, одаглга, чиг-эт үлетпүрүн, кедээ ажыл-агыйны) чайгылыш чокка хөгжүдерин кады чорудар ажыл-чорудулгага онаа чүүлдер кылдыр көрүп турар.

МАР-ның-даа, ЭДЧ кежигүннери сонуургалдыг чурттарның-даа херегледерин хандырар сорулгалыг үлетпүр комплекизин кедизинде барып дээ каткан күженишкин-биле тургузар төлээде, Таван-Толгойнуң хөмүр-даш байлактыг черлерин болгаш Мурнуу Гобиниң чес-молибден курлаавырларын улам ындаа шинчилеп тыварда Моолга деткимче көргүзериниң дугайында айтырыгны тодаргай көрген.

ХУБСУГУЛ хөлдүң чоогунда эң хөй фосфорит байлактарлыг черлерни шинчээдип алырда ЭДЧ кежигүннери чурттарның кады ажылдажыр аргалыын база төлевилээн. Гобиниң соңгу талазынга болгаш маадырлыг Халхин-Гол хемниң районунга акы-дуңма чурттарның күжү-биле мал чемнери белеткээр ажыл-агыйларны кады тургузарын база планнап турар.

МАР-ның [illegible] хөгжүдеринге деткимче көргүзериниң талазы-биле ЭДЧ-ниң ажылдап кылган программалары Моолдуң үлетпүрүн, кедээ ажыл-агыйын, садыын, транспорт, харылзаа хөгжүлдезин, республиканың улус ажыл-агыйының өске-даа адырларын хавра туткан дээрзин Күүскомнуң хуралының түңнелдерин тайылбырлавышаан, ЭДЧ-ниң секретары Н. В. Фадеев онзалап демдеглээн.

Моолду даштыкыда чүс чылдың чартыын ажыр халый берген [illegible] Социалистиг чурттарның акы-дуңма [illegible] ажылдажылгазы болур чаа, социал-политиктиг [illegible] күштүң чырыткылакчак илерели харын ол төөгүлүг шураашкындан көстүп турар-дыр.

А. ШАПОВАЛОВ, СЭТА-ның корр.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Президиумунуң кыйгырыглары

ВАРШАВА. Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Президиумунуң бюрозунуң хуралы Вроцлавка болган. Кыдат Улус Республика биле Кампучия сүлчээлиг хөделбишаан база өжээнзирек бодалдарны үдуртулга болдургаш, тургустунган байдалды таарыштыр шиитпирлээр дугайында саналдарны хүлээвейн турар деп, тускай резолюцияда онзалап демдеглээн. КУР-нуң болгаш Кампучияның үүлгедиглери Вьетнамга шуут кыжаныг болуп турар болгаш Азияның ол девискээринге улуг айыылды тургузуп турар.

Чөвүлелдиң кол айтырыын — эжелеттирген бүгү-ле араб девискээрлерден Израильдиң чугаажок үнүп чораан турарын болгаш араб палестин улустуң болуунуң күрүнезин тургузуп алыр маргыш чок эргезин херексевези — душкүүрлүг чоруктү чаа дайынга чедирип болур кылдыр күштелдиреринге чедирер деп, Кэмп-Дэвидке кылдынган дугуржулгаларга хамаарыштыр база бир өске резолюцияда демдеглээн.

Араб политиктиг күштерниң социалистиг чурттар-биле, ылангыя Совет Эвилели-биле кады ажылдажылгазын быжыглаар чоруктуң империалистиг пааннарны үзе шаваарынга улуг ужур-дузалыын Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Президиумунуң бюрозу онзалап демдеглээн.

Никарагуаның улузу-биле эп-сеткил каттыштырыылгазының делегей конференциязын чыылдырар дугайында саналды хуралдың киржикчилери деткээн болгаш Никарагуа-биле дипломаттыг харылзааларын үзериниче база ында дергизин ёзу-чурумга кандыг-даа дузаламчыны көргүспезинче бүгү-ле күрүнелерни болгаш демократтыг чазактарны кыйгырган.

Чепсегленишкинниң хүжүрер дээш хөделишкиннерниң неделязын октябрь 24-тен 31-ге чедир эрттирериниң идеязын деткиирин тайбың дээш бүгү демиселчилерни Президиум бюрозунуң хуралы кыйгырган. КНО-нуң Кол Ассамблеязының чепсегленишкинниң хүжүрер талазы-биле тускай сессиязының Түңнел документизиниң чүүлдерин амыдыралга боттандырарының ындаа эргежок чугулазын кыйгырыгда онзалап демдеглээн. Чепсегленишкинниң акша-хөреңгини НАТО чурттарының үргүлчү улгаттырып турарының тайбың херээнге айыылдыынче кичээнгейни угландырган. Кыдат удуртукчулар чепсегленишкинниң хүжүрер талазы-биле тодаргай боттут саналдарны шуут хүлээвейн турарын болгаш ол айтырыг дугайты кандыг-бир чугаалажыышкыннарга киржиирден ойталап турарын ол кыйгырыгда онзалап демдеглээн.

Чепсегленишкинниң хүжүрер талазы-биле Бүгү-делегей конференциязын эң дүрген чыылдырарының эргежок чугулазын Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Президиумунуң бюрозу айыткан. Стратегтиг шавар [illegible] боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында чугаалажыышкыннарны, Төп Европада чепсектиг күштерни болгаш чепсегленишкинниң кызырарының дугайында Венада чугаалажыышкыннарны, ядерлиг чепсектиң шенелделерин бүрүн болгаш бүгү-ниити хоруур дугайында керээни ажылдап кылыр сорулга-биле ССРЭ-ниң, АКШ-тың болгаш Великобританияның аразында чугаалажыышкыннарны эң дүрген доозарынче ол кыйгырган.

Делегейниң хоорайларында болгаш найысылалдарында

БУДАПЕШТ. Венгрияның үлетпүрүнүң улуг төвү болур Дьер хоорайда чаа чурттаалга микрорайонун тудуп эгелээн. Ону Венгрияның революстуг шимчээшкининиң шылгараңгай ажылдакчызы Бела Кунның ады-биле адаан. 10 чыл эрткен соонда аңаа он муң өг-бүле чурттай бээр. Чурттаалга кварталдарын тудары-биле кады уруглар албан черлерин, школаларны, хөй-ниити хандырылгазының бүдүрүлгелерин тударын планнаан. Баштайгы 115 өг-бүле бо чылдың төнчүзүнде чаа квартираларлап дугуурлерин алырлар.

ПАРИЖ. Ортаа үргүлчү өзүп турар чурттаалга болгаш коммунал ачы дузазын төлеп шыдавас болганы-биле Парижтиң ажылчы чоннарының 1786 өг-бүлелерин оларның квартираларындан үндүрген. Парлааганың сан-түңү-биле алырга, ниитиле-биле бажың ээлеринге өрелери дээш бажыңнарындан үндүрер ужурлуг 4118 өг-бүлелерге полиция тускай херектерни тургузуп алган.

Парижтиң муниципал чөвүлелинге болган парлаага конференциязынга коммунистерниң болуу ол чериин эрге-чагыргаларындан ажылчы чоннарның өг-бүлелерин бажыңнарындан үндүрерин соксадырын база чурттаалга тудуунга демократтыг реформаларны чорударын негээн.

(СЭТА)

УЛУСТАРНЫҢ НЕГЕЛДЕЗИ

НЬЮ-ЙОРК. Нейтронунг бомба ышкаш ындыг айыылдыг чепсекти бүдүрериниң пааннарын үзерин негээн үнер Каттышкан Нациялар Организациязынында улам ыыткыр чаңгыланып турар. Тайбынга ынакшылдыг хөй-хөй күрүнелерниң бүрүн эргелиг төлээлекчилери ССРЭ-ниң турушкодалын бүрүн деткип турарын КНО-нуң Кол Ассамблеязының үжен үшкү сессиязынга ниити чугаалажылга үезинде боттарының чугааларынга илергейлеп турар.

Америк болгаш делегейниң хөй-ниитилел [illegible] кыннарынга чөрүштүр нейтронунг бомбаны тургузарынга акша-хөреңги дөзевилелдерин АКШ-тың сеналынын чүүлдүг-зунуп көргени КНО-да бүрүү шаап турар. Ол шиитпирин КНО-нуң белүктеринде ядерлиг боо-чепсектерниң ылерe бүдүрериниче угланган чаа базым кылдыр көрүп турар.

Нейтронунг бомба кижилерниң амы-тынынга онза айыылдыг кыжаныышкын болуп турар деп, ГДР-ниң даштыкы херектер министри О. Фишер онзалап демдеглээн. Боо-чепсектиң ол шаап чалдакчы хевирин бүдүрерин болгаш өскелерниң девискээрлеринге сайгара тургузарын чугаажок хоруур дээш Герман Демократтыг Республика турушуп турарын ол демдеглээн.

НАТО чурттарының өөл-биле чепсегленип алыры боо-чепсекти улам эндере бүдүрериниге чедирер деп, ол чугаалаан.

НАТО дээр блок киржикчилериниң ядерлиг нейтронунг чепсекти бүдүрерин болгаш ону Барыын Европа күрүнелериниң девискээрлеринге тургузарын чедип алыр дээр оралдажыышкыннарынга Моол Арат Республика тайбынга ынакшылдыг бүгү-ле күрүнелер-биле кады шиитпирлиг удурланып турар деп, МАР-ның даштыкы херектер министри М. Дугэрсурэн медеглээн. Хамыктың мурнунда кижилерни болгаш Чер кырында бүгү-ле дириг амытанның массалыг кырарынче угланган боо-чепсектиң ол чаа хевирин бүдүрериндeн кайызаа таланың ойталаарының дугайында Совет Эвилелиниң саналдарын хүлээп алырын АКШ-тан делегейниң хөй-ниитилели негеп турар деп, ол чугаалаан.

Никарагуаның диктатору Сомоса каржы-дошкун негеп сүрүүшкүннер-биле чурттуң улузун коргударын, даштыкы болгаш иштики куйланычылардан тергеи чуртун хостаары дээш чоннуң демиселин базарын оралдажып турар. Даштыкы хөделишкинчилерниң киржилгези-биле национал гвардия чурттакчы чонга удур шаажылакчы хемчеглерни чорудуп берген. Бузаашкиннерни, тудуп хоругдааш кыыннарны, боолап өлүрерин чер бүрүзүнде чорудуп турар.

ЧУРУКТА: Хинотепе хоорайның кудумчуларында Сомосаның шаажылакчы өөриглери.

Пренса Латина—СЭТА-ның фотозу.

СОВЕТ ЫРАККЫ ЧӨӨН ЧҮКТЕ

ЦЕХТЕР «АДРЕЗИН» ӨСКЕРТИП ТУР

Зеяның гидроэлектростанциязының үлетпүр баазазының кожер цехтерин Ыраккы Чөөн чүктүң чаа улуг тудуунче—Бурейаның гидроэлектростанциязының тудуунче көжүрүп эгелээн. Аажок улуг бүдүрүлге корпустарының эптээшкинин адыргаш, 500 ажыг километр черге сөөртүп чедирер. Соодуп-компрессор тургузуунуң бажыңының кезектери Бурейада чеде берген.

Гидротудугжуларының Зеяга тудуп тургускан күчүлүг индустрия баазазы Бурейага энергия күчүтениин тудуп, дериглеринге дузалап турар. Зей ГЭС-тиң кол тудуг ажылдары доостурга хостаттан цехтер ам дараазындагы тудугга конструкцияларны, кезектерни белеткеп берип турар.

А. КРИВЧЕНКО.
БЛАГОВЕЩЕНСК.

СОҢГУ ЧҮКТҮҢ РИЗИ

Бо чылында ыяак культурага таарышпас деп санаттынып турган «Краснореченский» совхозтуң шөлдеринден ристиң баштайгы дүжүдү алдынган. Ристи Приморьениң соңгу талазынче чылдырар дээш эртемденнер практиктер-биле ында эвээш эвес ажылдааннар. Чылдың ортумак температуразының чөөнзии [illegible] сайзыраңгай агротехника-биле деглаар деп олар шиитпирлээннер. «Ак» деп адаттырган суттарынга системазының баштайгы ээлээн тудуп, дерээн. Үрезинни беш сантиметр чедир хапыладып олурткан. Ристилериниң сапалгазы бадыткаттынган. Гектар бүрүзүнден 32, а чамдык участоктардан 50 центнер ристи бастырып ап турар.

И. ПАЛАТОВ.
ЛЕСОЗАВОДСК.

СОЛНЕЧНЫЙНЫҢ КВАРТАЛДАРЫ

Солнечный тээрби чыл бурунгаар македи музей делгээ болу берген ындаа бажыңдан эгелээн. Ак-коргулчуннуг черни ажыткан геологтар ындыг бажыңнар тудуп, чурттап турганнар. Ам ында тос каът чурттаалга бажыңнары бедигилээн, асфальттаттынган магистралдар шөйүлгүлээн.

Муң-муң кижилер Солнечныйның ак бажыңнарында чурттап турарлар. Делгем эрык квартираларда баштаар аажок чогумчалыг. Суурда — 600 олуттуг культура бажыңы, магазиннер, аъш-чем хандырылга комбинады.

Дагжыларның келир үеде ги хоорайның планын Ленинградтың архитекторлары ажылдап кылган. [illegible] гостиница [illegible] база турар. Ам [illegible] Оон баштайгы бажыңнарынга 70 өг-бүлелер чаа квартирага киргенинин байырлалын эрттирипнер.

Л. КУШНАРЕНКО.
СОЛНЕЧНЫЙ.

АТОМ МЕТАЛЛУРГТАРНЫҢ ДУЗАЛАКЧЫЗЫ

Хрустальненскиниң руда байыдар комбинадынга ак-коргулчуннуг рудада чеже хире металл барын каш-ла минута иштинде — мурнунда-зындан оранчок дүрген тодарадып турар апарган. Ону металлургия системазында баштайгы контрольдуң атом албаны ында ажылдап эгелей берген.

Ол бүдүрүлгениң тускай эртемденнери Ленинград университетиниң эртемденнери-биле кады контрольдуң ядро-физиктиг аргазын ажылдап кылгаш, бүдүрүлгеге шиңгээткеннер. Оларның кылган тургузуу ол технологтуг чорудулганы аажок бодуунчуткен. Ам чүдүртүнген вагонеткага өлдүктүг [illegible] дээртирге-ле операторнуң мурнунда таблога руданың шынарының дугайында информация көстүп келир. Чаа арганы шиңгээткениниң [illegible] чартык чыл иштинде [illegible] Оон экономиктиг ажыы — чылда чартык миллион ажыг рубль.

Ю. СТЕПАНОВ.
КАВАЛЕРОВО.

ХООРАЙНЫҢ ДАШ ЧУРУМАЛЫ

[illegible] гранттыг черин Магадан чоогунда ажыттавыар. Бо кваргалга дажын болбаазырадыры-биле тускай бүдүрүлге тургустунуп турар, оон зерини эптеп эгелээн. Бо тудуг материалын хоорайның тос, он ийи, он дөрт каът чурттаалга бажыңнарын шеверлээринге калбаа-биле ажыглаар.

Г. КРАСНОГОР.
МАГАДАН.

ТЕАТРНЫҢ ЧАҢЧЫЛЫ

Ийи муң километр—Камчатканың шии театрының гастрольдаар маршруду ындыг. Чартык ортулуктуң хоорайларын, суурларын даамчыыр. Балыкчылар, таракчылар, ыяш белеткекчилери, кижилер «Диагональ биле алдан чеди», «Бомба болгаш капитан», «Пеппи—узун уk» болгаш өске-даа шиилерни көргеннер.

Россияның ырак кыдыынга торуттунген бо театр ам удавас бежен харлаар. Бодун ажылчын аныяктарның театры кылдыр илереткен коллективтиң баштайгы көргүзүглери шуут-ла бүдүрүлгелерге болгулап турган. Театр бодунуң ол эки чаңчылын ам-даа өскертпейн турар.

М. ЖИЛИН.
СЭТА-ның корр.
КАМЧАТКАДА-ПЕТРОПАВЛОВСК.

ШЫН

Чаа чүүлдер, болуушкуннар, фактылар

Челябинскиниң тракторлары Индияда

Челябинскиниң трактор заводунуң тракторлары делегейниң ында хөй чурттарынга билдингир. Ол бүдүрүлгениң продукциязын амгы үеде 50 ажыг чурттар садып ап турар. Индия эң баштайгы чагыгны 1954 чылда-ла кылган. Оон бээр Челябинскиниң трактор заводу 1300 ажыг машинаны ол чуртка кылып берген.

ЧТЗ маркалыг аар, ылчирбелиг дүгүйлүг тракторлар ында хөй ажылдарны кылып билир. Азып адыр азы кожаа тускай дериг-херекселдер-биле олар бульдозер, скрепер, чүдүрүкчү хоолайлар салып эптээр кран, көдүрер кран, бугга кыынчызы-даа болуп ажылдап шыдаар. Челябинскиниң күчүлүг кат техниказын улуг-улуг гидроэлектростанциялар болгаш бүдүрүлге черлериниң тудугларынга, нефть тывыыр черлеринге болгаш хөмүр-даш разрезтеринге, оруктар тудугларынга, малгаш кургаадыр база ыяш белеткээр турар черлерге көрүп болур. Трактор Арктиканың соогундан-даа тропиктерниң изиинден-даа корттас, бүгү байдалдарга илеткелдиг.

ЧТЗ маркалыг тракторлар Индияда плотиналар, суггарылга каналдарының тудугларында ажылдап, кедээ ажыл-агыйда хову-шөлдерни болбаазырадырынга ажыглаттынып турар. Уралда заводтуң специалистерин, национал кадрлар белеткээриниң талазы-биле техника экспертерин индийлер [illegible] билир.

— Индияга мен чурттаалгамда бир-ле дугаар башкы апарган ынаа мен—деп, заводтуң конструктор бюрозунуң начальниги Геннадий Александров чугаалаар.—Бистиң курстарывыска өөренип турган сес чүс индий трактористер ам ЧТЗ-ның тракторларын каттамчык эки башкарып турарлар.

Индий специалистер Челябинскиниң трактор заводунга болгаш бистиң чуртувустуң өске-даа машина тудуушкунунуң бүдүрүлгелеринге база-ла аалдап чедип турарлар.

Ам Челябинскиниң трактор заводунуң конвейеринден Т-130 деп чаа машиналар үнүп турар. Оларның шимчедикчилери 140—160 аът күштүг. Мурнунда үндүрүп турган тракторларны бодаарга, олар дыка хөй эки талалыг: [illegible] башкарар механизмы улам сайзыраңгайжыттынган.

Оларны үлетпүр болгаш орук тудуунга, даг-руда болгаш нефть бүдүрүлгелеринге, кор болгаш бурукшал черлерге ажыглаар.

Людмила БУТОРИНА.
ПМА-ның корр.

1979 ЧЫЛГА ЧАГЫДЫЛГА: айтырыглар, бодалдар

Чагыдылга кампаниязы ам нынга ап уламчылап турар. Ол кампания совет кижилерниң бедик идейжиглиг байдалынга эртип турар. Ынчалза-даа кандыг-даа херекке ышкаш, солун болгаш журналдар чагыдылгазының үезинде хөй миллион кижилерниң эрге-ажыктарынга хамаарышкан хөй айтырыглар тургустунуп келир. Ол айтырыгларга харылап бээрин ССРЭ-ниң Харылзаа министерствозунуң парлалга нептередир «Союзпечать» талазы-биле Кол эргелел начальниги Л. Д. Баращенковтан СЭТА-ның корреспондентизи дилээн.

— Чамдык номчукчулар мынча деп айтырып турар: чамдык солуннарны чагыдарын ам-даа чүге бергел?

— Шынап-ла хүн бүрү үнүп турар солун, журналдарның аразында оларның тиражы хөй миллион боор турза-даа, оларны чагыдарынга херегледи хандырып шыдаттынмас ындыг солун, журналдар ам-даа бар. Саазынның кызыгаарлаттынган курлавырларының ужурундан оларның тиражын өске парлап турар чүүлдерге ногарал [illegible] дирбейн улгаттырып шыдавас. Ындыг болганда айтырыгны шиитпирлээриниң өске аргалары эргежок чугула.

Мээң бодалым-биле алырга, оларның бирээзи болза, чагыдылганың коллективтиг хевирлерин калбаа-биле нептередири болур. Элээн каш хоорайларда, чижээ, Пермьде чалыгчылар бодунуң чурттап турар черлериниң азы ажылдап турар черлериниң аны-биле элээн каш солун, сеткүүлдерни кады чагыдып ап турар. Оларның бирээзи кандыг-бир солунну номчуп турда, өскези өске журнал-биле таныжып турар, оон соонда олар ээлчег ёзугаар солчуп турарлар. Ол болза кожа-холбаа чурттаарының чаңчыл болган хевирлери-дир. Кады ажылдап турарларының аразында чагыдылганың коллективтиг хевирлерин улам калбаа-биле ажыглап турар апарган. Элээн каш школаларның башкылары, чамдык бүдүрүлгелерниң база албан черлериниң ажылдакчылары ынчаар кылып турар.

Оон ачызында чаңгыс солун, сеткүүл-биле [illegible] номчукчуларның херегледин хандырып болур. Библиотекаларда номнарны бис шак ынчаар ажыглап турар болгай бис. Солун, сеткүүлдерге оң база чүге нептеретпес деп?

Мээң бодап турарым-биле алырга, айтырыгның өске талазы чүл дээрге, ам-даа хөй кижилер боттарының номчуп шыдаптарындан хөй санныг солун, сеткүүлдү чагыдып турарында болур. Ону чамдыкта «чаңчыл» болганы-биле кылып турар. Амгы үеде информацияның улуг хемчээлиниң үезинде ол болгаш оон хөй солуннарны болгаш журналдарны шуптузун номчуп шыдавас. Ынчангаш кижи бүрүзү бодунга эргежок чугула солун-сеткүүлдү чагыдып алгаш, өскелери-биле библиотекаларга, клубтарга, кызыл-булуңнарга база хөй-ниитиниң өске-даа номчулга черлеринге таныжары шын болгаш чогумчалыг болур.

— Чамдык солун, сеткүүлдерни, ылангыя телевидение болгаш радио дамчыдылгазының программаларын нептередирин «Союзпечатьтың» киоскилериниң четпезинче шылчытпезин тодаргай-ла эпчок байдалды тургускан деп номчукчулар санап турар.

— 1979 чылда киоскилер дамчыштыр нептередир солун, сеткүүлдерниң саны ам-даа 7 санга өзер. Оларның аразында тус-тус черлерниң телевидение болгаш радио дамчыдылгазының программалары база кирген. Киоскилер дамчыштыр солун, сеткүүл саны моон соңгаар-даа көвүүр.

Ол чорук хөй солун, сеткүүлдерниң тиражының улуг өстүлдези-биле чүнүң-даа мурнунда тайылбырлаттынар. Оларны бажынга чедирери улуг айтырыг болу берген. Почтачыларның сумкалары улам-на улуг болгаш аар апарган. Ындыг болганда солун, сеткүүлдү чедиририн база оожум боттандырып турар апарган.

Амгы үеде чуртта 35 муң ажа берген «Союзпечать» киоскилериндел болгаш магазиннеринден солунну азы программаны бажыңның почта хааржактарынга оларны экземплярындан мурнай садып ап болур дээрзиниң хөй кижилер аң бүзүрээн турар апарган. Ындыг болганда солун, сеткүүлдү [illegible] ындыг хевирлери чүге деткивес ужурлуг деп? Оон-биле кады телевидение болгаш радио программаларын солуннарда үргүлчү парлап турар болгай.

Бистиң чуртувуста хөй санныг кижилер сургакчылап база шөлээлеп орукте чоруп турар болгай. А ол үениң дургузунда оларның почта хааржактарында солуннар олуг материал боол чыдар болгаш ону кижи бүрүзү ынчан турган чериндеп садып алырын күзеп турар болгай.

Амгы чагыдылга кампаниязының үезинде узуткеднишкиниң чагыдылганы эң баштай боттандырып чорудар. Ол чорук сургакчылаар болгаш шөлээзээр үезин баш удур айтыр арганы берип турар. Чагыдылганың ындыг хевири үр үеде шөлээлээр башкыларга, ажылчы чоннарның өске кезектеринге, дыштаныгга үезинде тудуглаарже чоруй баар студентилерге онаа таарымчалыг.

Хөй солун-сеткүүлдерниң тиражы улуг-даа болза оларны чедирери күрүнеге улуг чарыгдалдыг боол турар. Чижээзерге, Москвадан журналды өске хоорайга чедирери ортумаа-биле 20—30 хонук боол турар. Чамдыкта [illegible] чедирери журналдың бодунуң өртээнден аар. Ол сан туннерин чагыдыкчылар база билген турар ужурлуг.

— Бо чагыдылга кампаниязында кандыг четпестер, нарын чүүлдер барыл?

— Чамдык черлерде чагыдылгазы кызыгаарлаттынмаан солун, сеткүүлдерге парлалганың хөй-нииити нептередикчилеринге хуваалда бээриниң шын эвес практиказы үргүлчүлевишаан. Ындыг фактылар-биле эптежип болбас.

Чамдык органнзациялар болгаш бүдүрүлгелер күрүнениң күзели-биле азы хөй-нииити органнзацияларының күзели-биле хөй санныг солун, сеткүүлдү чагыдып алырынче чүткүп турар, а оон соонда ол солун-сеткүүлдерни ээлда ажыглап турар. Албан черлериниң чагыдылгазының хемчээлин кызырар ужурлуг деп онаалап демдеглээн болгай.

Болунуң [illegible] бандалын ажыглап алгаш, танмышуарынга, кады ажылдап турарларынга, кожаларынга болгаш өскелерге-даа солун, сеткүүлдерин чагыдып берип турарлар утаангыр эвес кылып турар. Чагыдылга кампаниязының органнзастыг, тодаргай эртирери чүнүң-даа мурнунда номчукчуларның боттарының эрге-ажыктарынга дүүш[illegible].

Чагыдып алыкчыларның аразында оларның күш-ажылының түңнелдеринден саазын бүдүрүп үндүрери, оон шыырын эвиликдери, болбаазырадып кылыры, чедирери, алыс түңнелинде барып хөй солун, сеткүүлдерниң тиражын улгаттырары дорт хамааржып турар кижилер эвээш эвес. Чаңгыс сан-туннен киирип көрейн: немей бүдүрүп үндүрген азы камнаттынган бир тонна саазын бүрүзү чүс ажыг кижиге чылда солун чагыдып алыр арганы берип турар. Ол курлавырның дугайын утпас болгаш ону улам-на долу-биле ажыглаары эргежок чугула.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 15-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Сээң амыдыралыңда воне».
11.40—«Бедик». Үран-чечен фильм.
13.10—«Улустуң авалгалары».
13.15—16.00—Чаксар.
16.00—«Серемчилеңдиг бол, от!» Кинопрограмма.
16.40—«Шинде музыка».
17.[illegible]—«Шыдыраа школазы». Разрядтыглар клазы, Ооннуң ортузу. Дамчыдылганы делегей гроссмейстери А. А. Котов чорудар.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедээлер.
18.15—«Чеахом». Дамчыдылга.
18.45—«СЭКП-ның XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга». Дамчыдылга.
19.10—«Тыва неделя». Информастыг программа.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—«Чурук бүрүзүнде — хүн».
20.00—«Мандырыг чоруу».
20.30—«Телетеатр аалчылар хүлээп алган». Гвадалахара хоорайның университединиң фольклор ансамблиниң концерти.
21.30—«Ажыт-чажыт чок чугаа». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«Кыс думмам». Музыкалыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 1-ги сериязы.
[illegible]—«Кинооорукчузунуң спутниги». Дамчыдылганы РСФСР-ниң алдарлыг [illegible] В. Сошальский чорудар. Төнчүде — медээлер.

ИКИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.00—«Москва болгаш москвачылар».
18.30—«Бистиң-биле кады кыл, бис ышкаш кыл, бистен дээре кыл». ГДР-ден дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

17.30—Чарлалдар.
19.35—20.35 — «Луначарский Нарком». Документалдыг фильм.

Агаар

Бөгүн республиканың кежуп турар булуттаар. Чамдык черлерге биче хар чаар. Соңгу чүк угланыышкынныг хаттың дургени секундада 6—11 метр чедер. Агаарның температуразы 4—9, чамдык районнарга 3 градус соокталга 2 градус чедир чылыыр.

Ыяңгаа эвес хүн болур. Соңгу-чөөн чүк угланыышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаар дүне 5—7 градус соор, хүндүс 6—8 градус чылыыр.

Республиканың автоорукка [illegible] боранныг. Ынчангаш [illegible] орукту [illegible].

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ

КИНО

ОКТЯБРЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хуу истекчи» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Киночылыы» 9.40, 11.00. «Разведчиктиң эрес-маадырлыг чоруу» 15.00, 16.30, «Юлия Вревская» 12.20, 18.00, 20.50 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Орленок» 15.00, «Элдептиг херээжен» 17.30, 20.00 шактарда.
«ВОСТОК»: «Тиилекчи» 15.00, «Доктор Франсуаза Гайан» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАРЛАЛ

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кинофикация эргелели II категорияның киномеханиктериниң 6 ай хуусаалыг курстарынга өөредилгеже [illegible] кижилер хүлээп ап тур.

Өөредилге 1978 чылдың октябрь 23-те эгелээр.

[illegible] Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кинофикация эргелелиниң азы киночеткилериниң районнарда директорларындан чорудар.

ХҮНДҮТКЕЛДЕ

Совет чурттуң хөгжүлдезинге эң улуг үлүүн киирип чораан кижилер, амгы үениң чедиишкиннеринге өөрүп, сеткил-сагыжы ханган чурттап чоруурлар. Олар дээрге мурнундагы үеде партияның, күрүнениң ажылынга, [illegible] ажылдың болгаш дайынның фронтуларынга кирип чораан хоочуннар болган. Олар боттарының [illegible] чалыы үезинде социалистиг ниителелдиң хөгжүлдезин дээш күжүн, билиин, арга-дуржулгазын, [illegible] амы-тынын-даа харам чокка берип чораан.

Пенсионер-хоочуннарның ажылдап чораан үезинде оларның улуг-хуузунга чиик эвес үүле-херектер онаажып чораан. Олар Октябрь революциязын өөскүдүп, хамаатылар дайынга тиилеп, ажыл-агыйны катап тургускаш, хөгжүдүп, коллективизацияны баштап чораан. Ада-чурттуң Улуг дайынының эң кадыг-дошкун үези база оларның үлүүнге таварышкан. Дайын соонда катап тургузуушкун болгаш сөөлгү беш чылдар оларның холун дамчып эрткен. Хоочуннарның сөөлгүлери Улуг Октябрь-биле кады 60 харлааш, пенсияже-даа үнгүлээн.

Хоочун кадыларын ындыг [illegible] Коммунистиг партия, Совет күрүне, бүгү совет улус бедик-биле үнелеп, оларны [illegible] пенсионерлер кылдыр көрбейн, мурнундагы ышкаш үнелиг, алдарлыг [illegible] кижилер деп санап турар. Ынчангаш оларга күрүнениң пенсия [illegible] дузалажыышкын [illegible] ажылдаар, [illegible] амыдыралынга [illegible] киржип арганы берип турар. Оон тодаргай бадыткалы болза ССРЭ-ниң чаа Конституциязының 42 чүүлүнде ССРЭ хамаатыларының пенсия, пособие алыр эргезин, 43 чүүлүнде чурттаалга бажыңнары алыр эргезин айыткан болур.

Пенсионерлерниң, оон иштинде персоналдыг пенсионерлерниң дугайында партияның болгаш чазактың доктаамал сагыш салыышкынын хүн бүрү илереп турар. Оон бир тодаргай чижээ болза, персоналдыг пенсионерлерниң алыр пенсиязын өстүрериниң болгаш пенсионерлерниң амыдырал байдалын улам экижидерин көрүп турар ССРЭ-ниң чазааның сагыш салыышкыны болур. Бүгү-эвилелдиң персоналдыг пенсиязының үстүкү хемчээлин 250 рубль, республиканыыкы — 150 рубль, тус черниниң 110 рубль кылдыр, а персоналдыг пенсионерлерниң айде ажылдап алырының үстүкү хемчээлин 350 рубль чедире кердүнген.

Чөптүг дыштаныглазынче үнген күрүнениң пенсия, пособиезин ап чоруур хоочун ажылдакчылар Тес-Хем районда база эвээш эвес. Оларның барык шуптузу районнуң хөй-нииити амыдыралынга ылангыя аныяктар болгаш уруглар кижизидилгезинге идепкейлиг киржип чоруур. Пенсионерлерниң [illegible] бүдүрүлгелерде, албан организацияларда ажылдап, амгы үениң чугула сорулгаларын боттандырарынга чогуур үлүг-хуузун киирип чоруур. Оларга «Чодураа» совхозта хойжу, район Совединиң депутаты М. Д. Суванделин, Самагалдай суурда чурттап чоруур И. Биче-оолду, В. Саобааны, Г. Тегүс-оолду, Б. Ширнекин, «Тес-Хем» совхозта С. Шыырапты, «Чодураа» совхозта С. Адыяны, Ч. Биче-оолду, Самагалдай кодээ Совет күскомунун даргазы С. Байыр-оолду болгаш өскелерин-даа хамаарыштырып болур.

Күрүнениң пенсиязын ап азы оон долу хандырылгазынга азыралып чоруур эң сүве бистиң Төрээн чуртуустуң Үндезин Хоойлузунуң назыдап ыраанныга тыпсып берген магалыг чаагай эргези-дир. Ол дээш хоочуннар, кырганнар партиязынга, чазакка кызыгаар чок өөрүп четтиргенин илергейлеп чоруурлар. Моон-биле кады пенсионерлерниң ажылче хаара тутар, оларның амыдырал байдалын хайгаараар талазы-биле чер-черде ажыл-агый, арга-сагырга органнарының ажылында четпестер база бар боор-дур. Пенсионерлер боттары бодуун, биче сеткилдиг болгаш бодунга херек чүве дээш шургуп чорбас улус. Үстүнде чамдык чүүлдерниң үнүп келир чылдагааннарының бирээзи ол боол чадавас. Бир-тээ ындыг болганда оларга улам-на кичээнгейлиг болза эки.

Пенсионерлер кандыг-бир ажылга кирер дээрге азы амгы үеде кылып турган ажылын уламчылап артып калыр дээрге, чамдык удуртукчу ажылдакчыларның талазындан хээн чок чоруун илередип, «пенсиялыг кижи ышкажыл», «кырган кижилерни канчаар боор, харын оларны ажылдан хостаар херек» дээр чоруктар таварышкылаар-дыр. Манаа холбаштыр бодап көөрге, пенсионерлерни болгаш инвалидтерни ажылга киирер, оларның арга-кураавыларын ажыглаар дугайында доктаалдарны күүседип, харын оларга таарыжыр ажылды тып алырынга дузалашса чогуур болгу дег.

Пенсия дугайында хоойлуларны болур-чогуурун-биле күүседиринче кичээнгей кошкак чоруктар база бар. Оларның пенсия, пособиезин үндүрүп бээрин саададыр, амыдырал, чурттап турарының байдалын эки хайгаарывас, олар-биле харылзаа кошкак боор-дур. Чижек кылдыр көргүзерге, «Тес-Хем» совхозта пенсионер С. Шыырап, Самагалдайда М. Хүргүл-оол болгаш чамдык өске-даа пенсионерлерниң чурттап орар оран-бажыңы хирелиг. Оон [illegible] пенсия ап болур хоочун ажылдакчыларның документ тургузуп алырынга дузалавазындан, харын-даа чамдык бүдүрүлге, албан черлериниң оларның [illegible] дугайында шүүтсүнер чоруундан чамдык кижилер пенсия чок артар таварылгалар бар. Шагда миллиция органнарынга хөй чылдарда ажылдап чораан, орден-хавыялыг коммунист И. Кавалык, Ү. Шыпаага чурттап чораан, шаандыгы революционер, 1930 чылдагы Хемчик самыынын баарынга киржип чораан коммунист Ч. Куяк олар пенсия албайн чораан мөчүүлээн.

Тес-Хем районда пенсионерлерниң чөвүлели бээин чок. Бо болза пенсионерлерниң күш-ажылдыг-даа, персоналдыг-даа пенсияже үнгеннерге кичээнгей салбас, олар-биле харылзаа кошкак боол турарын херечилеп турар. Хоочуннарны [illegible] болганы медаль-биле шаңнаарынга киириштириг четпестер чок деп база болбас. Мынчангаш күш-ажылдың болгаш дайынның хоочуннарын хүндүлеп көөр, олар-биле харылзааны [illegible] бартыр дугайын уттун болбас ужурлуг бис. Бисте кырганнар хүндүткелдиг болгай.

Д. МИЖИТ

БАМ-НЫҢ ДЕМИР-ОРУКЧУ ШЕРИГЛЕРИНДЕ

Байкал-Амур магистралының тудуунда кол оруктуң үштүн бир кезээ салдынган. Ол километрлерниң хөй [illegible] демир-орукчу шериглерниң үлүүнге хамааржыр. Оларның шилиндектериниң дугайында СЭТА-ның корреспондентилери чугаалап турлар

Шалыпчы ээлчег

Дагдыг черниң Междуречьеге рельстер салыры хуусаазындан ийи ай бурунгаар доозулган. Шак бо малгаш-тудаалыг дамырактар, кара-суглар кооргалдан каапкан чер БАМ уезунда эң берге черлерниң бирээзи деп санаттынып турган. Мынаа орук чазынга миллион ажыг кубометр доврак төгер, он-он көвүрүглер болгаш суг сарыктырар хоолайлар салыр турган дээрге-ле, ол чогум кандыг черик дээрзи билдине бээр.

Ындыңда-ла шыгыы хуусааларны тудугжулар ам-даа кызырар деп шиитпирлээннер: Междуречье участогунга баштайгы ажылчын поездини Конституция хүнүн таварыштыр салып шиитпээн.

Чолаачылар оның шыгаараан. Кезектиң комсомол организациязының секретары аңаа дайынчы М. Михеев ВЛКСМ-ниң 60 чылынга база демир-орук шериинин 60 чылынга алдар болдурган шалыпчы ээлчегже, хүн бүрүнүң онаалдазын 110 хуудан эвээш эвеске күүседиринче бодунуң өөрүн кыйгырган. Аңаа дайынчы Е. Захаренков эң эки көргүзүглүг болган: ээлчегде 15 рейс кылыр турган, 25 рейсти кылып турган. «БАМ-ның чөөн участогунуң эң эки чолаачызы» деп атты аңаа тывыскан.

А. Ефимовтуң командылаан кезээниң орук салыкчылары база аңаа [illegible]. Сөөлгү беш километрниң оруун олар [illegible].

В. ВАСИЛЬЕВ.

Эстафетаны кымнар хүлээп алганыл...

«Шуургандан төрүттүнгеннерниң, каң дег каткаңнарның эстафетазын бөгүн бистер, магистральды тутуушаан, уламчылап турар бис». Бо сөстер болза Күш-ажылчы алдарның дептери-биле кады Тындадан Амгуньче көвүрүгге четкен Кызыл тукка бижиттинген. Кезир чылын, кордунген хуусаазындан оранчок эрте, Хабаровск—Известковая — Ургал — Амурда-Комсомольск деп Ыраккы Чөөн чүктүң демир-орук дээрбээн маңаа тудуштуурары кордунген.

ВЛКСМ-ниң 60 чылынга база демир-орук шериинин 60 чылынга бараалгатпан комсомол-аныяктарның күш-ажылчы эстафетазын лейтенант Ю. Алтаховтуң албан эртирип турары шериг кезээниң дайынчылары хүлээп алган. Оларның тергиинчилериниң аттары Күш-ажылчы алдарның дептеринде немей бижиттинген. Оларның аразында — көвүрүгжүлер биче сержантылар В. Блинов биле Ч. Крымский, крановщик В. Томилин, чолаачы ефрейтор Е. Юмангулов.

Кезекте дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның еделилеры эгелээн. Мерген талазы-биле эң эки ат дээш конкурстарда дуржулгалыглаа, аныы-даа солдаттар киржип турар. Тудугнуң элээн каш объектилери шалыпчы объектилер кылдыр чарлаттынгылаан. Бөгү-ле кызыл-булуңнарда комсомолдуң болгаш демир-орук шериинин төөгүзүн көргүскен стендилер кылдынган.

В. КУРГАНОВ.

Магистраль ырда чаңгыланып тур

Шериг кезээниң «Магистраль» аттыг бот-тывынгыр ансамблиниң кергүскен «БАМ-ның ырлары» деп документалдыг кинофильмин Ыраккы Чөөн чүктүң кинохроника студиязы [illegible].

Ол улуг эвес эстрада коллективи тыптып келгенден бээр чыл биче ажыг үе эрткен болза-даа, бот-тывынгыр уран чүүлдүң хөй-хөй, көрүлделериниң лауреады болу берген. Ансамбльдың органнзакчызы болгаш удуртукчузу ефрейтор Леонид Нечипорук. Ол — хөй ырларның автору болгаш күүседикчизи. «БАМ-ның пионерлери», «Күзелдиң оруу», «Алёнка» деп ында [illegible] ырлар ол бот-тывынгыр коллективке тургустунганнар.

«Магистральның» солистери сценага чедишкиннерни дээш кезекте хүндүткелдиг эвес. Гитара ойнаар аңаа дайынчы А. Хохлов — эң дуржулгалыг орук салыкчыларының бирээзи, дайынчы болгаш политиктиг белеткелдериниң тергиини. Аңаа дайынчы [illegible] С. Тушинский бо чылын ийи катап эң эки бызаанчы болуп шыгаараан.

«Магистраль» ам ВЛКСМ-ниң 60 чылынга база демир-орук шериинин 60 чылынга чаа концерт программазын белеткеп турар.

В. БЕРЕЗОВСКИЙ.

ХООЧУННАРНЫҢ ОЮНУ

Бистиң кожавыс Хакас Автономнуг Областың найысылалы Абакан хоорайның болгаш Кызылдың хоочун футболистериниң эш хуузунуң ужуражылгазы Кызылдың Совет Тываның 5 чылы аттыг стадионга болуп эрткен. Хоочун спортчуларның бо солун маргылдаазын кызылчылар болгаш оон аалчылары улуг сонуургал-биле көргеннер.

Кайы-даа команданың составынга шагда спортчу алдары-биле билдингир чораан, а амгы үеде хөй-нииити тренерлер боол ажылдап чоруур футболистер ойнаан. Болуп эрткен маргылдаага бистиң чаңгыс чер чурттугаарывыстан Кызылдың № 15 ортумак школазының директору А. Безъязыков, «Динамо» спорт ниитилелиниң хоочуну А. Шетогубов олар эки ойнап, чараш оюнну көргүскеннер. А Кызылда уругларның спорт школазының директору Вячеслав Хопров аалчыларның хаалгазынче бир санны киир тепкен. Ол сан оюннуң төнчүзүнге чедир ынчаар артып каан, ниити сан 1:0 болуп, Кызылдың хоочун футболистериниң тиилелгези-биле эш-хуузунуң ужуражылгазы төнген.

БАЗА БИР МАСТЕР

Хостуг хүрешке башкир улустуң национал маадыры Салават Юлаев аттыг шаңнал дээш Бүгү-эвилелдиң маргылдаазы чоокта чаа болуп эрткен. Ол улуг маргылдаага бистиң республиканың мөгелери база киришкеш келген. Аңаа Кызылдың педагогика институдунуң студентизи, мастерге кандидат Александр Донгак кончуг эки хүрежип, 57 килограмм деңзилиг мөгелерниң хүрежинге ийиги шаңналдыг черни эжелээш, хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастериниң нормазын күүсеткен. Ынчангаш бистиң республиканың мөгелериниң санында база бир спорт мастери немешкени өөрүнчүг. Хостуг хүрешке спорт мастери Александр Шойдук 52 килограммга үшкү шаңналдыг черни эжелээн.

(БИСТИҢ КОРР.)

• СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ •

КУБОК «СПАРТАКТА»

Самбо хүреш сөөлгү чылдарда бистиң республикада элээн сайзырап, аныяктар ортузунга массалыг апар чыдар. Хүрештиң бо хевиринге секцияларны Кызылдың аңгы-аңгы өөредилге черлеринде, чамдык бүдүрүлге коллективтеринде бедик мергежилдиг тренерлер чорудуп турар. Чамдык районнарда самбо хүрештиң секциялары база ажыттынгылаан. Ол бүгүнү эрткен дыштаныр хүннерде болган республика маргылдаазы бадыткаан.

Бир эвес 1975 чылдың республика маргылдаазынга чүгле Кызылдың мөгелери колдап, ниитизи-биле 20 ажыг кижи киришкен турган болза, бо удаада Ак-Довурак, Кызыл хоорайлардан, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Бии-Хем, Каа-Хем, Кызыл районнардан ниитизи-биле 70 ажыг спортчулар киришкен. Оларның аразында дөрт кижи самбо хүрешке Совет Эвилелиниң спорт мастерлери, 8 аңаа кандидаттар, 15 бирги разрядтыг мөгелер бар болган. Ынчангаш хевис кырынга ужуражылгалар солун, көрүштүг болган. Чамдык мөгелер техника-даа, тактика-даа талазы-биле бедик мергежилдиин көргүскен. Самбо хүрештиң база бир онзагай, [illegible] чүгле ол [illegible] хамааржыр тускай аргаларны эки шиңгээдип алган спортчулар база эвээш эвес болду. Ынчалза-даа [illegible] мөгелерниң хөй кезии маргылдаа үезинде [illegible] мөгелер бар [illegible].

Кызылдың Херел аттыг спорт залынга ийи хүн үргүлчүлээн маргылдааның түңнелинде найысылалдың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң мөгелери команда талазы-биле бирги черни ээлээш, республиканың Күш-культура болгаш спорт комитединиң шилчиир кубогун чаалап алган. Эрткен чылгы чемпион — «Динамо» спорт ниитилелиниң командазы — ийиги, «Трудовые резервы» эки тура спорт ниитилелиниң мөгелери — үшкү черлерде.

Деңзи бүрүзүнге хуула бирги чер дээш болган маргылдаага дараазында мөгелер 1978 чылда Тыва АССР-ниң чемпионнары болганнар: С. Оюн, К. Ховалыг (ийилээ «Спартак»), А. Монгуш, И. Хураган (ийилээ «Динамо»), А. Монгуш (Кызыл район), О. Ооржак («Спартак»), Е. Маргиев (Ак-Довурак), Н. Ставер («Динамо»).

В. ЧАДАМБА

ЧУРУКТАРДА: самбо хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери Иван Хураган шаңналды ап турары; команда талазы-биле бирги черни ээлээн «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң мөгелери.
Авторнуң фотолары.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 2. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторга 2-34-60, редакторнуң оралакчызынга 2-46-21, 2-45-77, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжиж амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корреспондентерниң 2-27-41, бухгалтерияның 2-42-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефоннар болгаар.

Тираж 17384. Чагыг 27[illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгзының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01060

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 238 (10835) | 1978 чылдың октябрь 14, суббота | 1925 чылдан үнүп эгелээн | Өртээ 2 коп.

МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМНИҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ, КОММУНИСТИГ ПАРТИЯНЫҢ УДУРТУЛГАЗЫ-БИЛЕ БУРУНГААР, КОММУНИЗМ ТУРГУЗУУШКУНУНГА ЧАА-ЧАА ТИИЛЕЛГЕЛЕРЖЕ!

ЕРЕВАНГА БАЙЫРЛАЛЧЕ

ЕРЕВАН. (СЭТА). Россияның составынга Арменияның киргениниң 150 чыл болганың республиканың ажылчы чоннары Советтер чуртунуң улустарының [illegible] байырлалдыг [illegible] байырлалдыының уткуп турар.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов Ереванда октябрь 12-де чеде берген. Арменияның Компартиязының ТК-зының болгаш Армян ССР-ниң Дээди Совединиң байырлыг хуралынга ол киржир.

Аэродромга Д. Ф. Устиновту Арменияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары К. С. Демирчян, Армян ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. Е. Саркисов, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ф. Т. Саркисян, Арменияның Компартиязының ТК-зының бюро кежигүннери уткуп алганнар.

ОКТЯБРЬНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ УЛУГ РЕВОЛЮЦИЯЗЫНЫҢ 61 ЧЫЛ ОЮНГА

СЭКП ТК-НЫҢ КЫЙГЫРЫГЛАРЫ

1. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюн делгерезин!

2. XX чүс чылдың кол болуушкуну, кижи төрелгетенниң капитализмден социализмче бүгү делегейде төөгүлүг эргилдезиниң эгези — Октябрьның социалистиг Улуг революциязы делгерезин!

3. Империализмге удур, социализмниң болгаш коммунизмниң тиилелгези дээш демиселге бүгү чурттарның ажылчы чоннарының күчүлүг идейлиг чепсээ — марксизм-ленинизм делгерезин!

4. Октябрьның тиилелгелиг революциязының сорук кирикчизи болгаш организакчызы, совет ниитилелдиң удуртукчу болгаш угланчы күжү — Совет Эвилелиниң ленинчи Коммунистиг партиязы делгерезин!

Партияның болгаш чоннуң бузулбас өндүр улуг чаңгыс эви делгерезин!

5. Октябрь революциязының баштыңчызы, Коммунистиг партияның болгаш делегейде баштайгы социалистиг күрүнениң тургузукчузу база удуртукчузу — Владимир Ильич Лениннин ады болгаш ажыл-херээ чүс-чүс чылдарда чурттап турзун!

6. Коммунизмниң тургузукчузу, бүгү делегейге тайбың дээш чайгылыш чок демисекчи — совет улуска алдар болгаш хүндү!

7. Коммунизм тургузуушкунунга кол күш — Советтер чуртунуң маадырлыг ажылчын аңгызы делгерезин!

8. Коммунизмниң идепкейлиг тургузукчулары — алдарлыг колхозчу тараачыннар делгерезин!

9. Коммунизмниң идепкейлиг тургузукчузу — совет улусчу интеллигенция делгерезин!

10. Ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның болгаш улусчу интеллигенцияның бузулбас эвилели делгерезин! Совет ниитилелдиң социал-политиктиг болгаш идейлиг чаңгыс эви быжыгып турзун!

11. Бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң бүгү нацияларының болгаш биче улустарының аңы-дуңма найыралы, чайгылыш чок чаңгыс эви делгерезин!

12. Делегейде бүгү-улусчу баштайгы социалистиг күрүнениң Үндезин Хоойлузу — Совет Конституция делгерезин!

13. Улус депутаттарының Советтери делгерезин! Күрүнениң болгаш ниитилелдиң ажыл-херектерин эргелеп башкарарынга ажылчыннарның, тараачыннарның, интеллигенцияның киржилгези калбарып турзун!

14. Ёзулуг улусчу эрге-чагырганы болгаш социал чөптүг чорукту хандырып турар социалистиг демократия делгерезин!

15. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш демисежиңер, сайзыраңгай социализмниң аргаларын долу ажыглаар дээш чүткүңер!

16. Коммунистер! СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседир дээш, бүдүрүлгениң ажыктыы болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш бүгү улустуң демиселиниң авангардынга болуңар!

17. Совет профэвилелдери! Социалистиг чарышты болгаш күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкинни калбаа-биле нептередиңер!

Эргелеп башкарарының школазы, ажыл-агыйжы чоруктун школазы, коммунизмниң школазы — совет профэвилелдери делгерезин!

18. Оолдар болгаш кыстар! Билиглерни шудургу шиңгээдип алыңар, боттарыңарны бедик идейлиг кылдыр кижизидиңер! Ленинчи ёзу-биле, коммунистиг ёзу-биле чурттап, ажылдап база демисежип өөрениңер!

19. Коммунистиг партияның идегелдиг дузалакчызы болгаш дайынчы кур кужу, коммунизмниң аныяк тургузукчуларының мурнакчы отряды — Ленинчи комсомол делгерезин!

20. Чалбыыштыг патриоттар, коммунизмниң идепкейлиг тургузукчулары — совет херээжиннер делгерезин! Социалистиг Төрээн чурттуң төлептиг хамаатылары — уругларны кижизидеринге боттарының чүректериниң чылыын берип чоруур ие-херээженнерге алдар болгаш хүндү!

21. Совет дайынчылар! Боттарыңарның дайынчы болгаш политиктиг белеткелиңерни мөгег чокка сайзыраңгайжыдыңар. Төрээн чуртту, социализмниң өндүр улуг чаалап алышкыннарын камгалаарынга кезээде белен болуңар!

Совет улустуң тайбың ажыл-ишиниң идегелдиг камгалакчызы, бүгү-нийти тайбыңның чаленгиижи — ССРЭ-ниң эрес-маадырлыг Чепсектиг Күштери делгерезин!

22. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! 1978 чылдың планын долдур болгаш ажыр күүседир дээш демисежиңер! Күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүүн, бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын чүткүлдүг чедип алыңар!

23. Онгу беш чылдың планын хуусаа бетинде күүседир дээш, бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш социалистиг чарыштың тук тудукчуларынга — бүдүрүлгениң мурнакчыларынга болгаш чаартыкчыларынга алдар!

24. Үлетпүрнүң ажылдакчылары! Бистиң Төрээн чуртувустуң индустриалдыг күчүзүн улам ыңай хөгжүдер болгаш быжыглаар дээш демисежиңер! Бүдүрүлге күчүлерин ажыглалга дүрген кирип, оларны эки ажыглаңар!

Чаа техникага, дептшилгелиг технологияга болгаш мурнакчы дуржулгага делгем оруктү берээл!

25. Үлетпүр ажылдакчылары! Улустуң херегцээ барааннарының шынарын болгаш ассортиментизин экижидиңер! Совет кижилерниң улам өзүп орар херегцээлерин улам долу хандырыңар!

26. Тудуг ажылдакчылары! Бүдүрүлге күчүлерин болгаш объектилерин ажыглалга өй-шаанда киирерин чүткүлдүг чедип алыңар! Шынарлыг, камгалалыг кылдыр, амгы үениң техниктиг үндезиннинге таарыштыр тудуңар!

27. Транспорт болгаш харылзаа ажылдакчылары! Улус ажыл-агыйын хандырарын бүгү хемчег-биле экижидиңер, транспортту чеп ажыглаңар, совет кижилерниң херегцээлерин улам долу хандырыңар!

28. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, кедээ ажыл-агыйның бүгү талалыг болгаш шапкын хөгжүлдези дээш демисежиңер! Ону механизастаарының болгаш химижидериниң, черни мелиорастаарының темпилерин дүргедедиңер, бүдүрүлгени специализастаарын болгаш концентрастаарын хөгжүдүңер!

29. Кедээ ажыл-агыйның ажылдакчылары! Кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидиңер! Черни, техниканы, чемишчидилгелерни, бүгү-ле материалдыг курлавырларны эки ажыглаңар, салыышкыннарның рубль бүрүзүнден эң хөй ажыкты алырын чедип алыңар!

Мал ыштагладышкынның чедиишкиниг чорудар дээш демисежиңер, келир чылдың бедик дүжүдүнүң быжыг үндезинин тургузуңар!

30. Тарааны, эътти болгаш кедээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүрер база күрүнеге садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни долдур болгаш ажыр чедиишкиниг күүседирин эрес-шудургу ажыл-иши-биле хандырып турар кедээниң ажыл-ишчилеринге алдар болгаш хүндү!

31. Кедээ ажыл-агый, белеткелдер, транспорт, сайзыралды ажылдаашкын, садыг бүдүрүлгелериниң база организацияларының ажылдакчылары! Хову-шөлдер болгаш фермалар продукциязының килограмм бүрүзү чоннуң чаагай чоруу дээш кадагалаттынган болгаш ажыглаттынган турарын чүткүлдүг чедип алыңар!

32. Садыгның, ниитиниң чемненилге черлериниң, амыдырал болгаш чуртталга-коммунал албан черлериниң ажылдакчылары! Совет кижилерни хандырарының бедик культуразы дээш демисежиңер!

33. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Ажылдың участогунуң бүрүзүнге организастыг чорукту бедидер, корум-чурумну болгаш сагылга-чурумну быжыглаар дээш улам идепкейлиг демисежиңер! Чиг-этти, одаар чүүлду, электроэнергияны, металлды болгаш өске-даа материалдарны камнаарын чедип алыңар!

34. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Социалистиг өнчүнү ыдыктыы-биле камгалап база көвүдедиңер! Бистиң Төрээн чуртувустуң бедик байлактарын чеп ажыглаңар!

35. Улус ажыл-агыйының ажылдакчылары! Боттарыңарның профессионал мергежилиңерни чүткүлдүг бедидиңер, экономиктиг билиглерни, ажыл-агыйжы чоруктуң болгаш эргелеп башкарарының амгы үеге аргаларын шиңгээдип алыңар!

36. Улус ажыл-агыйының специалистери! Чаартыкчылар болгаш чогаадыкчылар! Бүдүрүлге курлавырларын эң долу ажыглаар дээш, эртем-техниктиг депшилгени дүргедедир дээш улам идепкейлиг демисежиңер!

37. Совет эртемденнер! Эртем шинчилелдериниң ажыктыын бедидиңер, эртемниң бүдүрүлге-биле харылзаазын быжыглаңар!

Совет эртемге алдар!

38. Литератураның болгаш уран чүүлдүң ажылдакчылары, культураның ажылдакчылары! Совет уран чүүлдүң партийжи болгаш улусчу чоруунуң тугун бедик тудуңар, бистиң өндүр улуг Төрээн чуртувуска төлептиг чогаалдарны тургузуңар!

39. Улус өөредилгезиниң ажылдакчылары! Өөреникчилерниң ажыктыын болгаш шынарын бедидиңер! Өзүп орар салгалчыларны коммунизмниң, совет патриотизмниң болгаш пролетарлыг интернационализмниң, өөредилгени болгаш күш-ажылды мөзүлелдиг көөрүнүң ёзузунга кижизидиңер!

40. Кадык камгалалының ажылдакчылары! Чоннуң медицина хандырылгазының шынарын болгаш культуразын бүгү хемчег-биле бедидиңер! Медицина эртеминиң эң чаа чедиишкиннерин практикага улам идепкейлиг нептередиңер!

41. Күш-культура болгаш спорт ажылдакчылары, эр, херээжен спортчулар! Күш-дамыр культуразын совет кижилерниң хүн бүрү амыдыралынга улам идепкейлиг нептередиңер. Москваның Олимпиада-80-инге белеткелди улам калбартыңар!

42. Революцияның, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары! Аныяктарның дагдыныкчылары! Аныяк салгалды совет улустуң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаңчылдарынга кижизидеринге идепкейлиг киржиңер!

43. Пионерлер болгаш школачылар! Совет Төрээн чуртуңарга изиг ынакшылдыг болуңар, билиглерни болгаш күш-ажылчы чаңчылдарны шудургу шиңгээдип алыңар! Лениннин херээ дээш, коммунизм дээш идепкейлиг демиселчилер болурунга белеткениңер!

44. Империализмге удур, тайбың, демократия, национал хамаарышпас чоруқ болгаш социализм дээш туруштуг демиселчилер — коммунистиг болгаш ажылчын партияларга аңы-дуңманың байыры!

Марксизм-ленинизмниң, пролетарлыг интернационализмниң сыныш дивес үндезининге бүгү делегей коммунистериниң чаңгыс эви болгаш сырый каттыжылгыжыны быжыгып турзун!

45. Делегейниң ажылчын аңгызының шыңгаттынган болгаш күчүлүг чепсээ — пролетарлыг интернационализм делгерезин!

46. Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

47. Социалистиг чурттарның улустарынга аңы-дуңманың байыры! Антиимпериалистиг демиселдиң шиитпирлиг кужу, тайбыңның, демократияның болгаш социал депшилгениң чаленгиижи — социализмниң делегей системазы хөгжүп, быжыгып турзун!

48. Социалистиг дем каттыштырылга чурттарының коммунистиг партияларының болгаш улустарының чаңгыс эви база сырый каттыжылгыжыны делгерезин!

49. Бодунуң национал бот-эргезин, дээскээриниң бүрүн-бүдүн турарын, хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун быжыы-биле камгалап турар маадырлыг вьетнам улуска аңы-дуңманың байыры!

Мурнуу-Чөөн Азияда тайбың болгаш социализм күштериниң чугула шивээзи — Вьетнам Социалистиг Республика быжыгып, чечектелип турзун!

50. Эрес-дидим лаос улуска аңы-дуңманың байыры! Социалистиг ниитилел тургузуушкунунуң оруунда туруп алган Лаос Улус-Демократтыг Республика быжыгып, чечектелип турзун!

51. Монополияларның мөлчүүшкүнүнге, күчүлээшкиннинге удур, ажылчы чоннарның эргелери дээш, тайбың, демократия болгаш социализм дээш эрес-шудургу демиселчи — капиталистиг чурттарның ажылчын аңгызынга аңы-дуңманың байыры!

52. Колониалдыг кинчи-бектен хосталыышкынны чедип алган болгаш национал хамаарышпас чоруун быжыглаар база социал депшилге дээш маадырлыг демиселди чорудуп турар улустарга аңы-дуңманың байыры!

53. Империализмге, расизмге болгаш неоколониализмге удур, хосталга, национал хамаарышпас чорук болгаш социал депшилге дээш демисежип турар Африканың улустарынга изиг байыр!

Делегейниң улустары! Расисчи ёзу-чурумнарны бүрүн узуткаар дээш Зимбабвениң, Намибияның, Мурнуу Африканың улустарының демиселинге деткимчени күштелдириңер!

54. Империалистиг монополияларның дарлалынга удур, реакцияга болгаш фашизмге удур, боттарының чурттарының хостуг, хамаарышпас, демократтыг хөгжүлдези дээш маадырлыг демиселди чорудуп турар Латин Американың улустарынга изиг байыр!

55. Амгы үениң үш кол революсчу күштериниң — делегей социализминиң, делегей пролетариатының болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкинниң тиилеттирбес күчүлүг эвилели делгерезин!

56. Улустарның хосталгазы, демократия болгаш социализм дээш кара-бажыңнарда, фашистиг кинданнарда хилинчектеттирген эрес-маадыр демиселчилерге аңы-дуңманың байыры!

Империализмге болгаш реакцияга хоругдаттырганнарны хостазын!

57. Фашистиг реакцияга удур маадырлыг демиселди чорудуп турар Чилиниң ажылчын аңгызынга, бүгү ажылчы чоннарынга болгаш демократтарынга аңы-дуңманың байыры!

Делегейниң улустары! Чилиниң патриоттары-биле эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаңар!

Фашистиг хунтага хоругдаттырганнарны хостазын!

58. Делегейниң улустары! Израиль агрессияның уржуктарын бүрүн узуткаар дээш, Чөөнну Чөөн чүктүң бүгү күрүнелеринге болгаш улустарынга чөптүг база быжыг тайбыңны тургузуп бээр дээш, араб чурттарның иштики херектеринге империалистиг хелгаарлаашкынга удур демиселге күженишкиннериңерни улгаттырыңар!

Совет Эвилелиниң болгаш араб чурттарның улустарының аразында найырал база кады ажылдажылга быжыгып, калбарып турзун!

59. Европа чурттарының улустары! Нийти-европа чөвүлел хуралының Түңнел актызын амыдыралга бүрүн боттандырарын, Европаны тайбыңның, айыыл чок чоруктуң, кады ажылдажылганың болгаш социал депшилгениң диви болдурарын чедип алырын чүткүлдүг оралдажыңар!

60. Азия чурттарының улустары! Тайбыңны быжыглаар, кады ажылдажылга болгаш чаагай кожа-хелбээ харылзааларлар дээш, Азияга айыыл чок чорукту хандырар дээш демисежиңер!

61. Делегейниң улустары! Делегейниң чаа дайынының кыжанылын чайладыр дээш, делегейниң дүшкүүрүг чоруунуң чавырлыышкынын ханыладыр дээш демиселди күштелдириңер! Улустарның тайбыңының болгаш айыыл чок чоруунуң дайзыннары — реакция болгаш агрессия, милитаризм болгаш реваншизм күштериниң чимзенишкиннерин сойгалаңар!

62. Делегейниң улустары! Күштү ажыглаваазы делегей харылзааларынга хоойлу болган турарын, а ядролуг чепсекти кезээ мөңгеде хораан турарын чедип алыңар! Боо-чепсекти тайбыңга айыылдыг кылдыр эндере бүдүрүп турарын соксадыр дээш, чепсегленишкинни дужүреринче шилчиир дээш улам идепкейлиг демисежиңер!

63. Делегейниң улустары! Массалыг узуткаашкынның боо-чепсээниң чаа хевирлерин база системаларын ажылдап кылырын болгаш бүдүрерин хоруурун негеңер! Нейтроннуг бомбаны бүдүрериниң планнарынга удур шиитпирлиг демисежиңер!

64. Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг ленинчи даштыкы политиказы делгерезин!

Тайбың болгаш делегейге кады ажылдажылга дээш, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш улам ыңайгы демисел талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажылдап кылган Программазы амыдыралга бүрүн боттанзын!

65. Бистиң өндүр улуг Төрээн чуртувус — Совет Социалистиг Республикалар Эвилели делгерезин!

66. Марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле — бурунгаар, коммунизм тургузуушкунунга чаа-чаа тиилелгелерже!

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ

«Тыва сүт тудуг» тресттиң кол чоруур 2-ги механколоннадзының тудугжулары ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнда 1979 чылдың бирги кварталының планныг даалгазын күүседип кирипкенин рапорттап, күш-ажылчы чедиишкиннин болганнар. Колоннаның коллективи күш-ажылчы бедик темпин кошкатпайн, Улуг Октябрьның 61 чылын төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышты удуртукчулар зем шиитпирлээн. Октябрьның баштайгы ол хонуунда чарыштың мурнуку ...» экскаватор машинизи А. Елизаров, бульдозеристер В. Бекасов болгаш А. Дубиков олар ...

ЧУРУКТА: (солагай талазын он талазынче) колоннаның хоочуннары А. С. Дубиков, Г. А. Елизаров болгаш В. А. Бекасов.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ТУКТУ САЛБАС ДЭЭШ

Тес-Хем районнуң үлетпүр бүдүрүлгелериниң, транспорт, амыдырал хандырылга болгаш кедээ ажыл-агыйының ишчилери ажыктыг чорукту болгаш шынарның беш чылының планныг даалгаларын хуусаадан эрте күүседир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга кирипкеннер. Ону Улуг Октябрьның 61 чылы оюн чедиишкиннинг уткууру-биле улам калбартканнар ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чылынга алдар кылдыр алган хүлээлгелерин болгаш онгу беш чылдың үш чылдарының планныг даалгаларын чедиишкиннинг күүсеткен коллективтер эвээш эвес. Ындыг черлерге Шуурмактың кино белеткээр пунктузу, Самагалдайның тудуг-септелге участогу, 1070 дугаарлыг ...жүп чоруур механизастаттынган колонна, коммунал ажыл-агыйы, районнуң херектекчилер ниитилели болгаш өске-даа коллективтер хамааржыр.

Бо чылдың үшкү кварталының талаам-биле Шуурмактың кино белеткээр пунктузу, районнуң кино четкизи болгаш септелге-тудуг участогу социалистиг чарыштың бирги черлерин ээлеп, шилчиир Кызыл тук, дипломнар-биле шаңнатканнар. Бо коллективтер мурнуку одуругну салбас дээш улам күженишкиннинг ажылдап турар.

С. ЧАЖЫН-ООЛ.

УДАВАС ДООЗАР

Тожуда «Тоора-Хем» совхозтуң топ ховуу-трактор бригадазының турлаа — Сайлыг-Хөлде. Ында хайныккан ыштың темпизи ам-даа бедик.

Бо чылгы кадаашкынның уржуундан тарымал сигенниң дүжүдү хирелиг болган. Ынчалза-даа бригаданың силос салыр звеназы 3100 тонна силос салыр планын күүседир чоокшулап берген. Бо чоокку хүннерде планныг онаалдазын ук коллектив бүрүн күүседип алырынга чүткүп турар. Комбайнер Кол Шолбаадыр, чолаачы Михаил Бараан, тракторист Юрий Мыллип олар хүн улуг 120—140 хуу күүседип, мал чемиин белеткелинге идепкейлиг киржип турарлар.

Тоора-хемчилер суглуш чаа шалыпкыйн белеткеп турарлар. Бо ажылда хагра тургулган механизаторлар Салчак Кан-оол, Анатолий Дагбажык болгаш өскелери-даа төлептиг күш-ажылының ачызында 2290 тонна суглу белеткээр план 2500 тонна кылдыр күүсеттинген. А пландан ажыр 800 тоннаны белеткээрин олар хүлээнип турарлар.

В. ТАМДЫН-ООЛ

АЖЫЛ ХАЙНЫККАН

«Малчын» совхозтуң хоочулары, сарлык кадарчылары бо чылын ниитиниң малын оинчаменди чыл ажырары дээш, кыштагдаашкынга белеткел ажылын хайныышкынныг чорудуп турар.

Совхоз бо чылын 1000 тонна сиген белеткеп алыр планныг турган, 1049 тонна сигенни кезип, чыл планын 106,7 хуу күүседип, сөөлгү он хонуктарның түңнелдерин болуктарның СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун база акша шаңналын чаалап алган.

Тес-Хемниң Ак-Чыраада механизастаттынган сигенчилер бригадазы (бригадири коммунист Саал Коңгар-оол) 470 тонна сиген белеткээр планын 614 тонна кылдыр, 130 хуу күүсеткен. Ол бригадада коммунист трактористер Чыдым Тадар-оол, Михаил Бичелдей ажылдың чинекал нормазын доктаамал 120—150 хуу күүседип, социалистиг чарыштың тиилекчилери болу келгеннер.

«Малчын» совхозтуң бода болгаш шээр малы бо чылын 92 кодааңга кыштаглаар. Амгы үеде 71 кыштаг белен. Кыштагларда 700 мал, демир оңгачалар, шагжалар болгаш 200 литрниң 35 доскаарлары белен. Хойжуларның 35 чуртталга бажыңнарында капиталдыг болгаш үүрмек септелге кылдынган.

А. БЕГЗИ.

СЭКП-НИҢ ТОЖУ РАЙОН КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

Дүүн Тожу районнуң IX партия конференциязы болуп эрткен. Аңаа СЭКП райкомунуң ажылының дугайында райкомнуң бирги секретары С. К. Орус-оолдуң отчёт илеткелин, районнуң партия организациязының ревизия комиссиязының отчёдун дыңнап [illegible].

Конференция СЭКП райкомунуң [illegible] партия организациязының [illegible] партияның XVII область конференциязынга делегаттарны соңгаан.

Конференцияның ажылынга СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак киришкен.

Конференция соонда СЭКП райкомунуң организастыг пленуму болган. Аңаа СЭКП райкомунуң бирги секретарынга С. К. Орус-оолду, ийиги секретарынга Ч. А. Удумбараны, секретарынга А. Ш. Шиирапты соңгаан.

СОВЕТТЕРНИҢ КИРЖИЛГЕЗИ

Чаа Конституцияларда бистиң чурттуң политиктиг үндезинин болур улус депутаттарының Советтериниң ажыл-чорудулгазын улам сайзыраңгайжыдарынче улуг кичээнгейни угландырган болгаш боттарының девискээринге ажыл-агый база социал-культураның бүгү-ле айтырыгларын шиитпирлээр болгаш Советтерниң үндүрүп турар шиитпирлерин ыңда турар бүгү-ле күрүне болгаш хой-ниити организациялары, эрге-дужаалдыг кижилер болгаш хамаатылар күүседип албан болур дээрзин дурумчудуп бижээн.

ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң Конституцияларының район, хоорай болгаш кодээ Советтер дугайында чүүлдерин удуртулга болдурбушаан, Бии-Хем районнуң улус депутаттарының Советтери, оларның күүсекчи комитеттери боттарының ажыл-чорудулгазын улам [illegible], депутаттарның болгаш доктаамал комиссияларның ролюн бедидер талазы-биле чамдык ажылдарны кылгылаан. Курүнениң планныг даалгаларын болгаш коллективтерниң социалистиг хүлээлгелерин күүседирин хандырар талазы-биле районнуң Советтери кичээнгейни күштелдирип турар апарган.

Сөөлгү чылдарда «Хадын», «Саян» совхозтарда хаван фермаларын, «Кызыл тараачын» совхозта күш болгаш хаван фермаларын катап тургузар талазы-биле ажылдар чоруттунган. Бо талазы-биле район Советиниң бо чылын болган сессиязынга районда мал ажылының байдалының болгаш ону улам ыңай хөгжүдер талазы-биле сорулгалар дугайында айтырыгны хандыр сайгарып чугаалашкан, аңаа СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң салган сорулгаларынга хамаарыштыр бистиң сорулгаларывысче улуг кичээнгейни салган бис. Февраль айда район Советиниң күүсекчи комитеди совхозтарда хой өдээшкининиң чоруп турарының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Мал ажылының дугайында айтырыгларны чер-чер Советтериниң (ылангыя Севи болгаш Эрбек кодээ Советтериниң) сессияларынга болгаш күүсекчи комитеттер хуралдарынга удаа-дараа чугаалажып, ук ажылче кодээ ажыл-ишчилерниң күженишкинин мобилизастап турарлар. Ук ажылдарга садиг ажыл-агый болгаш бойдус камгалалының талазы-биле район Советиниң доктаамал комиссиязы (даргазы Енсеев), Эрбек кодээ Советтиң доктаамал комиссиязы (даргазы Бай-Кара), Севи кодээ Советтиң доктаамал комиссиязы (даргазы Анчы), Өөк кодээ Советтиң доктаамал комиссиязы (даргазы Стрелов) улуг дузаны чедирип турар.

Сентябрь 1-ге чедир районнуң совхозтары мыйыстыг бода малдың баш санын өстүрериниң чыл планын 100,5 хуу, хойларының—110,7 хуу, чылгы малдының—140 хуу, хаваннарының—251 хуу күүсеткен. Хойларның болгаш чылгы малдың саны эрткен чылда турганындан 4—6 хуу көвүдээн. Сүттүң ниити бүдүрүлгези эрткен чылдыындан 6,7 хуу өскен, а инек бүрүзүнден сүт саалдазы 7,4 хуу көвүдээн.

Курүнеге сүт садарының 9 айлар планын 103,5 хуу күүсеткен, азы эрткен чылда ол-ла үеде турганындан 7,9 хуу көвүдээн. «Өөк» совхозтуң коллективи 9 айлар планын 117,2 хуу, «Хадын» совхоз 132,1 хуу кылдыр күүсеткеннер. Бо ажыл «Саян» совхозта 103 хуу чеде берген. Район Советиниң депутаттары Н. О. Потапенко, А. П. Лопсанов оларның удурткаңы «Өөк» [illegible] Чанзааш, «Саян» совхозтуң Өөк фермазының база Хадынның фермазының [illegible]. Ук фермаларның [illegible] район, кодээ, хоорай Советтериниң депутаттары бар. Оларга немей район Советиниң күүсеком кежигүнү. Турал фермазында З. А. Стрелова, хоорай Советиниң депутаты С. Н. [illegible] болгаш [illegible] алап [illegible] 8 айында дужааган түртүн 57,4 хуузу бирги сортту болган, а бо көргүзүг «Кызыл тараачын» совхозта 64,7 хуу, «Саян», «Өөк» совхозтарда 56 хуу четкени өөрүнчүг, а эрткен чылын район сүттүң чүгле 44 хуузун бирги сортка саткан турган.

Малдың семирти чыгдалынче болгаш чайгы семиртилгезинче улуг кичээнгейни салып турар. Курүнеге дужаап турар бода малдың ортумак деңзизи 390 кг ажып турар, а чамдык совхозтарда 400 кг ажып турар. Октябрь 1-ге чедир 9 айларда эът дужаар план 108,4 хуу күүсеттинген. 9 айларда эът дужаалдазы эрткен чылдыындан 22,9 хуу өскен.

Районда түс черниң бүдүрүлгелери ниити продукция бүдүрериниң 9 айлар планын 102,6 хуу күүсеткен, азы эрткен чылдыындан 6,1 хуу көвүдээн. Чонның амыдырал хандырылгазының планы 102,4 хуу, бараан саарылгазының планы 102,5 хуу күүсеттинген. Продукция сайгарарының планын ыш белеткээр чер 104,5 хуу, ыяш ажыл-агыйы 102,7 хуу, амыдырал хандырылга комбинады 101,9 хуу күүседип, чарылка мурнап турарлар. Үрмектеп садар бараан саарылгазының планын райпо 102,8 хуу күүсеткен.

Ынчалза-даа чамдык бүдүрүлгелерде болгаш совхозтарда план бодаа партияның экономиктиг политиказын боттандырарының кол чепсээ болур дээрзиниң дугайында СЭКП-ниң XXV съездизиниң, эш Л. И. Брежневтиң айтыышкыннарын ам-даа чедир үнелевейн, бо талазы-биле өттүг хемчеглерни чер-чер Советтери албайн турарының фактылары бар.

Малдың чаш төлүн камгалап алырының планын күүсетпээнинден төрүүр 100 баш малдан 50 бызаа, 75 хураганны алган, малдың өлүп, чидер чоруунуң ам-даа хөйүнден (4000 ажыг баш мал) курүнеге дүк садарының чыл планынга чедир ам-даа 46 тонна четпес, а хойдан ортумак кыргылда чүгле 3 кг 210 грамм болган. Бо талазы-биле «Кызыл тараачын» совхоз 32 тонна, «Өөк», «Хадын» совхозтар кайызы-даа 7-7 тонна ажыг дүкту планга чедир дужаавааннар.

Районнуң бүдүрүлге коллективтеринден Тураның райүлетиур комбинаты (директору А. Писарев), хлеб заводу (мурнунда турган директору П. Воловик) продукция сайгарарының планын бо чылдың эгезинден бээр үргүлчү күүсетпейн келгеннер. Оон кол чылдагааны күш-ажылды кошкак организастап турарында. Ылангыя Тураның хлеб заводунда күш-ажылдың сагылга-чуруму кончуг куду деңнелде, ында ажыл шагы үзер чоруктар ковей, бүдүрүп турар продукцияның шынары куду болур таварылгалар удаа-дараа болгулап турар. Оон түңнелинде бо ийи бүдүрүлгелер 8 айларда продукция сайгарарының планын 37 муң рубльге чедир күүсетпээннер. Ындыг байдалды билип тура-ла, районнуң-даа, хоорайның-даа Советтериниң күүсекчи комитеттери шиитпирлиг хемчеглер албайн, ажылга бот-идепкей чок, коллективтиң ажылын башкарып шыдавас оон башкаланчак кижини сөөлгү үеге чедир завод директорунуң албан-дужаалынга арттырып келгени ындыг байдалга чедирген. Ортумак звенонуң удуртур ажылдакчыларын шилип алыр болгаш таарыштыр тургузар талазы-биле шак ындыг байдал эрткен чылдың эгезинден бээр сөөлгү айларга чедир «Кызыл тараачын» совхозтуң Эрбекте хой ажылдыг улуг салбырынга база туруп келген. Оон түңнелинде ында малдың өлүп хораары болгаш хойжуларның харысалга чогундан чидер чоруу эрткен чылдың бо үезинде турганындан дыка көвүдээн. Ол чорук ында кодээ Советтиң (күүсеком даргазы С. О. Кунгаа) ажыл-агыйны удуртуп башкарар талазы-биле четпес ажылын база херечилеп турар. Чамдык айларда планнарны күүсетпейн баар, деп-дески эвес ажылдаар чоруктар тудуг организацияларында база бар болуп турар.

Курүне планы—хоойлу болур, ынчангаш ону күүседирин шуптузу организацияларга албан дээрзин медереп билип, ажыл-агыйлар болгаш бүдүрүлгелер удуртукчуларындан бо талазы-биле негеделин күштелдирери районнуң чер-чер Советтериниң, оларның күүскомнарының эң чугула сорулгазы болур. Планнар болгаш хүлээлгелер күүселдезиниң талазы-биле республика органнарының доктаалдарын болгаш боттарывыстың шиитпирлеривисти күүседир талазы-биле организакчы ажылды болгаш контрольду ам-даа күштелдирери районнуң чер-чер Советтеринден негеттинип турар.

М. ДАМЧАЙ,
Бии-Хем райкүүсеком даргазы.

АЭС туттунуп, ажылдап турар

КИЕВ ОБЛАСТЬ. Украинаның атомнуг энергетиказының баштайгызы болур Чернобыльск АЭС бодунуң күчүзүн улгаттырган. Ону тудары «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының кол угланыышкыннарында» кардунген. Бир миллион күчүлүг баштайгы блокту ажыглаалга киргенинден бээр 3.4 миллиард киловатт-шак электроэнергияны ажылдап үндүрген. Бо чылын бүдүрүлге чериниң коллективи 5.5 миллиард киловатт-шак электроэнергияны бээрин хүлээнген.

Чернобыльск АЭС-тиң тудугжулары бо чылдың төнчүзүнге чедир ийиги блокту ажыглаалга киирер болгаш станцияның баштайгы ээлчээ телевиаттынган күчүзүнге чедер.

ЧУРУКТА: АЭС-тиң машина залында.
В. САМОХОЦКИЙНИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

БАШ САНЫН ӨСТҮРЕР

Өшкүнү өстүрери эътти болгаш дүкту бүдүреринге база өске малдарның ниити баш санын өстүреринге улуг ужур-дузалыг. А бистиң Өвүр районда чылдан чылче өшкүнүң продуктулуу чавыс боор арттышаан.

Районнуң ажыл-агыйлары, кодээ ажыл-агый эргелели өшкүнүң баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер талазы-биле тодаргай анализтерни кылбайн келген. Оон түңнелинде «Кызыл туг» совхоз төрүүр 100 өшкүден чүгле 14 анайны, «Коммунизмче орук» совхоз 33 анайны камгалап алганнар, а 1978 чылда ол-ла ажыл-агыйлар түс-түстa 19 болгаш 44 анайны камгалап ап турарлар. Бо чылын ниитизи-биле районда төрүүр ужурлуг 4001 өшкүден чүгле 1587 анай алган, а 2414 өшкү чаш төл бербээн. Моон кол-ла чылдагааны өшкүнүң эдержилгезинге кичээнгейни салбайн келгенинде болгаш бүдүрүкчү хуналарның чедишпейн турарында. «Коммунизмче орук» совхоз 700 баш өшкүлүг, а хуна саны чүгле 6. Байдал ындыг турда, төрүүр өшкүлер кызырап турбайн канчаар. Шак-ла ындыг байдал «Кызыл туг» совхозта бар.

Өшкүнү хойжу бригадаларда хой-биле кады тургузуп турар чорук кайызы-даа совхозтарда бар. Хой дугу-биле өшкү дугу холужуп турары ажыл-агыйга улуг каражаны чедирип турар. Хой аразынга тухуп турар өшкүлер чылдан чылче алаа чогуур анайларны бербейн турар.

Ажыл-агыйларда өшкүнү назы-хар, эр-кызының аайы-биле үзер ажыл четпес чоруттунуп келген. Өшкүден кыргып ап турар дүк чыл бүрүде өспейн чаңгыс чижекте туруп, 500 граммдан өспейн турар.

Бо четпестерни элерин, өшкү малды өстүрериниң талазы-биле ажыл-агый бүрүзүнге бүдүрүкчүлерни четчелээрин, тускай эртемниглерниң бо талазы-биле харысалгазын бедидерин үе негеп келген.

К. ООРЖАК.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ӨРТКЕ АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУКТУҢ АЙЫ

Өрттү болдурбазының херээнге калбак хой-ниитини киириштирер болгаш кышкы үеде ажылдаарда объектилерни өртке айыыл чок болурун улам шынарлыг белетээр сорулга-биле Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели 1978 чылдың октябрь 5-тен ноябрь 5-ке чедир өртке айыыл чок болуруның айын республикага чарлаар дугайында доктаал хүлээп алган.

Айны эртирер талазы-биле ажылдарны удуртур-биле республика штабын тургускан болгаш айны эртирериниң планын бадылаан. Ындыг штабтарны бүгү районнарга болгаш Кызыл хоорайга база тургузары көрдүнген.

Улус ажыл-агыйының бүгү объектилериниң болгаш кышкы үеде хой кижи ажылдаар оран-бажыңнарының өртке удур белеткелтинигениң хоорүүскомнар, райкүүскомнар, министерстволар болгаш ведомстволар шыңгыы хынаар болгаш өртке айыылдыг байдалдарны дарый чайладыр база кижилерни өрт айыылынга таварыштырбазын хандырар хемчеглерни алыр ужурлуг. Бо хыналдаларга кол кичээнгейни электри четкилериниң, одалга системаларының бүрүн бүдүнүнче, объектилерниң харылзаа болгаш өрт өжүрер херекселдер-биле хандыртынганынче, оран-бажыңнарда эвакуация оруктарының байдалынче, оларда өртке удур дүрүмнерни шыңгыы сагып турарынче, өртке удур эки тура дружиналарының белеткелинче, өрт өжүрер техникаларның болгаш өрт өжүрер сугларының беленинче болгаш хайтаарлыынче угландырары чугула.

Объектилерге өрттен айыыл чок чорукту хандырары болгаш ажылчын, албан-хаакчыларның бүгү категорияларын өрттен айыыл чок болуруунуң дүрүмнеринге өөредири дээш бүдүрүлгелерниң, организацияларның, албан черлериниң болгаш ажыл-агыйларның бүгү удуртукчуларының харысалгазын бедидер. Керүлде айының чоруп турарының дугайында материалдарны районнарның болгаш Кызыл хоорайның штабтары республика штабынга ноябрь 15-те, а республика штабы айны эртирериниң материалдарын түңнээш, Министрлер Чөвүлелинге декабрь 25-те киирген турарын доктаалда айыткан.

ЧААГАЙ АЖЫЛ-ИШТИҢ МЕДЭЭЧИЛЕРИ

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң кодээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер дугайында шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, республиканың кодээ ажыл-ишчилери улуг кодурулгуушкун-биле сорук кириишкинниг ажылдап турар. Ниитиниң малынга быжыг чем баазазын тургузар, дүжүттү чидириг чок ажаап алыр дээш хайнышкынныг ажыл үзүктелиишкин чок чоруп келген. Бистиң кодээ корреспондентилеривис совхозтарда хайныккан ажыл-херектиң дугайын редакцияже бижирин үргүлчүлевишаан турар. Бо дончуулаа оларның чагааларын киирдивис.

Каа-Хем районда СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозта № 1 хову бригадазының парторгу, организакчызы С. Кендел редакцияже чорутткан чагаазынга ол ажыл-агыйның тараажуларының база хөй эвес дүжүттү өстүрериниң, үнген бүгү тарааны чаңгыс-мажалза черге кагбайн бурун ажаап алыр дээш механизаторларның үйгу чывын чок эрес-шудургу ажылдааш, ол чугула кампанияны кыска хүнде-ле организастыг доозуп алганын, ам күскү аңгыс аңдарылгазын, келир чылын чайзар үрезин арыглаашкынының ажылын чорудуп турарының дугайын бижээн.

Өвүр районда «Кызыл туг» совхозтуң девискээринде Кежээ-Дыт бүгаазы дээр эрги бүга бар. Шаанда ол бүганы чаа үндүргенде, Дужеерлик ховузундан багай эвес дүжүттү ап турган. Сөөлгү үеде ол бүга хагланнган болгаш үнүш дүжүттүүр чер бөрүчче чок апарган. Ол эрги бүганы катап тургузуп, Саглының шөлдеринден бөрөмнени алыр дугайында чугула айтырыгны «Шынның» бижикчизи О. Далбый бодунуң чагаазында көдүрген. «Кызыл туг» совхозтуң удуртукчулары ол суггаттыг черлерин катап ажыглаарынче кичээнгей салыры чугула.

Тожу районда бистиң бижикчивис Д. Аир-Санаа редакцияже чоруткан чагаазында «Мөң [illegible]» совхозтуң [illegible] ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузар дээш чорудуп турар хемчеглерниң дугайын тодарганы-биле бижээн.

«Саян» совхозтуң Сесерлиг салбырының малчыннары кыштаглаашкынга кызымак белеткенип турарын С. Удумбора редакцияже бижип чоруткан. «Салбыр бо чылын 685 тонна сигенни белеткеп алырын хүлээнгеш, ону 760 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Белеткээн сигенни тыраш бөөдалдааш, малчыннарның кыштагларында чедирип турар» деп автор айыткан. «Буянжадың хостуу» совхозтан Т. Очур-оолдуң чоруткан чагаазында база-ла мал чеминиң белеткелиниң дугайында бижиттинген.

«Сүт-Хөл» совхозтуң Ишкин салбырында малчын Монгуш Натпит-оолдуң кызымак ажыл-ижиниң дугайын Б. Багыт-оол редакцияже бижээн. Монгуш Натпит-оол бодунуң ег-бүлези-биле ниитиниң малын кадарганда бир ам 25 чыл ажып турар. Кежээ, кызымак малчын бо аразында хой санныг малды тергеп совхозунга өстүрүп берген. Мурнакчы малчын бо чылын бодунуң кужу-биле 21 тонна сигенни белеткеп алырын хүлээнгеш, ону 33 тонна чедиргеш, ам ооң кезиин кыштаанда чедирип алган деп, автор бижээн.

Таңды районнуң Хову-Аксы суурдан О. Короданың чоруткан чагаазында мал чемин кылдыр кезип ап болур сигенниг черлерин чедир кезип албайн, каап турарының дугайын дыңнадып турар. Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» совхозта Ч. Семис-оолдуң, Өвүр районнуң «Торгалыг» совхозта Н. Дамдың, Д. Дамбыжык, Бии-Хем районнуң «Хадын» совхозта С. Дангаа болгаш «Саян» совхозта У. Сарыг-оол, Улуг-Хем районнуң «Ак-Туруг» совхозта Ч. Товариштай, Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана хоорайда А. Монгуш оларның чоруткан чагааларында мал чемин белеткелин үргүлчүлеп, одек-кыштаг септелгезин кылып турарының дугайын дыңнаткан.

Ам кодээниң ажыл-ишчилериниң мурнунда база чугула сорулгалар туруп турар. Ниитиниң малын кыштаг хүр-меңге ажырар дээш, аңаа ыяк белеткенир, келир чылын чаагай дүжүттү алыры-биле аңгыс аңдарылгазын чогуур үезинде шынарлыг доозар, үрезин тарааны арыглап урар, күскү ыяк сиңирер суггатты чорудар дээш ажылдар-ла хой. Бо бүгү ажыл-херектериниң дугайын бистиң кодээ корреспондентилеривис боттарының чагааларынга редакцияже бижип чорударын манап тур бис.

ПЛАН ЁЗУГААР АЖЫЛДААР

Аттестация — продукцияның шынарын башкарарының база бир бырызы. Ол болза чүгле продукцияның шынарының техниктиг деңнелин тодарадыр эвес, харын-даа продукцияны бүдүрүп үндүрериниң, планнарының баазазы болур.

Кызылдың хлеб заводунга чоокку хүннерде продукцияны аттестастаары эрткен. Завод аттестастаашкынга пряниктерниң 4 хевирин («Банан», «Ларьский», «Лимонный», «Подсолнечный») киирген. Ол кылыглары хоорайның-даа, районнарның-даа чурттакчыларының херегледи улуг.

Кызылдың аъш-чем садыының, хоорайның санэпидстанциязының, курүне садыг инспекциязының эргелелиниң, стандарттар болгаш хемчээр техника талазы-биле курлай-гаарал лабораториязының болгаш заводтуң техноколлективтери кирипкен комиссия Кызылдың хлеб заводунуң продукциязының шынарының дугайында санал-оналын солушканнар. Аттестастаашкынга кирген продукция даштыкы хевириниң-даа, [illegible]аныны[ң] талазы-биле эки үнелелди алган болгаш комиссия ук кылыгларга шынарының бирги категориязын тывыскан. Ынчалза-даа бо заводтуң продукциязының шынары кошкуунда-

Шынар көрүлдези

ла куду деңнелде болуп турар болгаш садыгларже кирген пряниктерниң даштыкы хевири, амданы шоолуг эвес болур таварылгалар барын комиссия кежигүннери демдеглээннер.

Хлеб заводунуң белен продукция шыгжаар складының байдалы чогуур негелдеге таарышпас, бирде изиг, бирде соок болурундан продукцияның шынарынга багай салдарны чедирип турар. Ол ышкаш бүдүрүлге лабораториязы цехтерден ыракта турары кылган продукцияның шынарын хынаарынга шаптыктыг.

Заводтуң кондитер кылыгларын бүдүрер цегиниң суг-биле хандырылгазы багай. Ынчангаш санэпидстанцияның ажылдакчылары ол цехти хоорайның суг дамчыдылгазының четкизинге кожарының чугулазын кам-даа удаа сагындырган.

Продукцияның шынары экижидер талазы-биле чамдык ажылдар кылдының турза-даа, бо ажыл ам-даа чогуур деңнелде тургустунмааның демдеглээри чугула. Заводтуң инженер-техниктиг ажылдакчыларының, улусчу контролёрларының талазындан продукцияның шынарын бедидер талазы-биле планнаттынган хемчеглерни боттандырарын чедип алыр дээш шудургу ажылдаары негеттинер.

Т. КУДАШЕВА,
Курхайгаарал лабораториязының стандартизация килдизиниң инженери.

МУРНАКЧЫЛАР ОДУРУУНДА

Ак-Дама Тараачынны «Ак-Туруг» совхозта таныбас кижи чок. Ол мал ажылында 21 чылдың иүүрүнде ажылдап турар. Сөөлгү үеде малчынның ажыл-ишчи көргүзүү улам өзүп бар чыдар. 1977 чылда ол 100 хойга онзаштыр 84 хураганны, хой бүрүзүнден 2,5 кг дүктү алган болза, бо чылын 94 хураганны камгалап, бир хойдан 2,5 кг дүктү кыргып алган. Ол көргүзүг талазы-биле социалистиг чарыштыг эжи Доржу Кызыл-оолду мурнап турар.

Амгы үеде аңаа быжыглаан 373 хойну эки өъттүг черлерге таарыштыр оларлады семирткеш, кышка белеткелди чорудуп турар. Бодунуң кужу-биле 12 тонна сигенни, 6 тонна ногаан суланы, 2,5 тонна будук-бүрүнү белеткээн. 15 тонна одекти болуп алган.

Ниитиниң малындан чаш төл камгалап алыр ажылга малчынның кадайы Анайның киирген улуг-хуузу улуг. Ол [illegible] үргүнүң [illegible]. Оларның улуг уруу Блара ада-иезиниң ажылын салгап, калы малчыннап турар.

Ч. ТОВАРИШТАЙ.
Улуг-Хем район.

Фото-чуруктар буруудадып тур

КУДУРГУНЧЕ КӨРҮНЗЕ

Кыш эргин артында келген. Аңаа белеткелди хой-хой ажыл-агыйлар хынамчалыг чорудуп турар. Ылангыя Бии-Хемниң «Өөк», «Саян» болгаш өске-даа совхозтарының хой-хой хойжуларының мал кажаалары, чурттаар бажыңнары белен.

Ындыг болза-даа, «Кызыл тараачын» совхозтуң чамдык коданнарында кышка белеткел хоомай. Чайвы, хүстү эттүр хол дегбээн бажыңнар, кажаалар бар. Оларны бо фото-чуруктарда көргүскен.

Кышка белеткеттинмээн кажаа биле бажың ук совхозтуң девискээри Кудургун деп черде. Беш чыл дургузунда дузалакчы кадарчы болуп ажылдап, арга-дуржулганы мөөңнен алган хойжу Мачик Оржунуң кыштаа база ында. Оон коданында төрүүр 390 хой бар. Малчынның кажаазын кышка белен эвес деп чугаалап болур. Чаш хураган тургузар хана-карактар ам-даа кылдынмаан, чылыглаттынмаан, кырында довурак төктүнмээн. А чурттаар бажыңы?...

Совхоз дирекциязы аңаа бо фото-чурукта көргүскен бажыңны айтып берген. Эжиктери, соңгалары чок, кышка шуут белен эвес бажың. Мачик Оржуң ону кажан септээрин манап, өске бажыңда олурар.

Ол-ла кыштагда база бир кодан бар. Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозка бадарчылап турган Борис Монгуш «Кызыл тараачынга» ажылдаары-биле августа келген. Совхоз дирекциязы аңаа 404 баш төрүүр хойну хүлээткен. Кыштаар чери база-ла Кудургун. А чурттаар кылдыр база-ла бо чурукта бажыңны айтып берген. Ону манаан чаа малчын ег-бүлези-биле теплякта чурттап олар.

Черле ынчаш Кудургунда малчыннарга таарымча чок чүүлдер-ле хой. Элээн каш чыл дургузунда манаа хойжулар кыштап келген-даа болза, электри ам-даа кииртинмээн, арыг суг база чок. Бо чылын кудук кастынган-даа болза, мотор чок дээш ажыглаттынмайн туруп алган. Хой-даа, кижи-даа сугну чөөгунда хелчуктен ап турар. Оон суу дустуг, ижер арга чок.

Кудургунуң малчыннары радио база дыңнавайн турар. Автолавка сөөлгү үеде келбестээн. Хүннүң чугула бараанарын малчыннар Туранче кирип, садып ап турарлар. Ол аразы он ажыг километр. Чадаг кылаштаарга ырак. Аът база чок. Бо дугайында Кудургунда база бир коданның ээзи Нина Бай-Кара чугаалап орду.

Совхоз төвүндең шоолуг ырак эвес, төрүүр хой коданнарының кыштаар чери — Кудургун-дур. Өлче «Кызыл тараачынның» удуртукчулары көрнүп, дарый дуза чедирер үе келбээн бе? **Д. ЧЫДЫМ.**

ЭРТЕМ АЖЫЛЫН САЙЗЫРАҢГАЙЖЫДАР

«Дээди өөредилге черлеринде эртем-шинчилел ажылдарының айтырыглары бедидериниң дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын күүседир талазы-биле Россия Федерациязының дээди өөредилге черлериниң [illegible] Москвага октябрь 11-де доозулган бүгү-российжи чөвүлел хуралынга чугаалашкан.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери чугула эртем-техниктиг болгаш социал-экономиктиг айтырыгларны шиитпирлээринге, ажык специалистерни белеткээриниң шынарын бедидеринге дээди өөредилге черлериниң [illegible] дугайын сүмелешкен.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи академик А. П. Александров академиктиг эртем албан черлериниң дээди өөредилге черлери-биле [illegible] харылзаазын демдеглээн, партияның болгаш чазактың доктаалының [illegible] сорулгаларынга дүүштүр ол харылзааларны улам калбартып, үре-түңнелдиг болдурарының чугулазын айыткан. Эртемнер академиязының, дээди өөредилге черлериниң болгаш адырлар [illegible] институттарының эртемденнериниң калбак кады ажылдажылгазы комплекстиг улуг программаларны ажылдап кылырынга, боттандырарынга улуг салдарлыг болур. Шак ындыг кады ажылдажылга космос техниказы, атомнуг судноларны тудуу ышкаш адырларга эки түңнелдерни берген деп, оратор чугаалаан.

ССРЭ-ниң дээди болгаш ортумак тускай өөредилгезиниң министри В. Елютин, Москваның Бауман аттыг дээди техниктиг училищезиниң ректору Г. Николаев, Иркутск университединиң ректору Ю. Ковалев болгаш өскелер-даа боттарының саналдарынга эртем-техниктиг дешшилгени шапкынчыдарынга дээди өөредилге черлериниң [illegible] улуг кичээнгей салган.

Секциялар хуралдарының киржикчилери тускай сорулгалыг комплекстиг программаларны тургузарының, өөредилгени эртем шинчилелдери-биле холбаштырарының дуржулгазын солчуп, студент аныяктарны чогаадыкчы дилээшкиннерже хаара тударының аргаларын сайгарган.

Чөвүлел хуралынга СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев чугаалаан.

Бистиң чуртувустуң экономиктиг күчүзүн [illegible], совет улустуң эртем-билиин, культурлуг сайзыралдарынга, [illegible] бистиң улуг Төрээн чуртувустуң делегейге ат-алдарын [illegible] улуг салыышкынны совет эртемденнер киирген турар деп, ол чугаалаан.

СЭКП Төп Комитединиң [illegible] СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Дээди өөредилге черлеринде эртем шинчилел ажылдарының ажыктыын бедидериниң дугайында» доктаалы болур. [illegible]

Партия Төп Комитединиң, оон Политбюрозунуң, эш Л. И. Брежневтиң [illegible]

Россия Федерациязының [illegible]

[illegible]

[illegible] шынарын [illegible] айтырыгларын шиитпирлээринге улам идепкейлиг киржир ужурлуг.

Сугта хамаарыштыр оратор эртем-техниктиг дешшилгени дүргедедериниң талазы-биле эртемденнерниң кичээнгейинге турар ужурлуг чамдык чугула айтырыгларга доктааган. [illegible] ажылдары болгаш өскелер-даа бар.

Партия ТК-ның июль Пленумунуң кеди ажыл-агыйның болгаш экономиканың [illegible] мурнунда тургускан улуг сорулгаларны күүседиринге эртемденнер хөлүү кылыр хүлээлгелиг. Дээди өөредилге черлериниң [illegible] Коммунистиг партияның удурткаар ролюнуң [illegible], социалистиг ниитилелдиң, амыдыралдың социалистиг хевириниң улам хөгжүлдезиниң, сайзыраңгай боттуг социализмниң хоойлуларының база категорияларының, оларның амыдыралда боттаныырының [illegible] чугула айтырыгларны ажылдап кылырынга мөөңнеттиинген турар ужурлуг.

Сибирьниң, Ыракы Чөөн чүктүң [illegible], ылангыя БАМ-ның тудуп тургузарынга, РСФСР-ниң кара хөрзүннүг эвес зоназының хөгжүлдезиниң программаларын башкарып, планнарын сайзыраңгайжыдарының талазы-биле [illegible] сорулгаларны [illegible] эртемденнерниң курнунга тургускан.

Социалистиг тургузуушкуннуң бүгү дүргүзүнда дээди өөредилге черлериниң эртемденнери чурттуң экономиктиг болгаш социал чаартылгазының ниити херээнге боттарының эвээш эвес улуг [illegible] келген. Хөй-хөй эртемденнерниң, профессорларның, башкыларның күш-ажылын чазактың бедик шаңналдары-биле демдеглеттингген. Партия Төп Комитединиң болгаш Россия Федерациязының чазаның мурнундан М. С. Соломенцев дээди школаның ажылдакчыларынга [illegible] улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга бедик мергежилдиг специалистерни белеткээринге, эртемни хөгжүдеринге, бистиң Төрээн чуртувустуң улам ынай чечектелиишкининге улуг [illegible] өөрүп четтиргенин илеткеен.

Дээди школага эртем шинчилелдерин хөгжүдериниң СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың доктаалы [illegible]

[illegible]

Бо таварылгада дээди школаның [illegible]

[illegible] эргелеп башкарарының системазын сайзыраңгайжыдары чугула ужур-дузалыг болуп турар.

[illegible]

[illegible] программазы тускай сорулгалыг методтарын [illegible] шиитпирлээри чугула. Ол бүгүлейнде-ле адырлар аразының болгаш регионнар ажылының айтырыглары болур ужурлуг.

Амгы үениң байдалдарында дээди өөредилге черлериниң коллективтериниң ажылын [illegible] таарыштыр тургузуунуң [illegible] дугайында айтырыг [illegible] дээди өөредилге черлериниң организастаарын сайзыраңгайжыдарынга болгаш кадрлар белеткээринге улуг базымны кылган.

Янзы-бүрү дээди өөредилге черлериниң [illegible] таарыштыр [illegible] чүгле [illegible] эвес, а [illegible] бүгү республиканың [illegible] негеттинер.

Амгы үеде Россия Федерациязынга болгаш бүгү чуртта [illegible] каттыштырып турар бүдүн улуг зоналарга хамаарылыр айтырыглар эвээш эвес. Ону шиитпирлээри янзы-бүрү адырларның эртем коллективтериниң, экономиктиг районнарның болгаш харын-даа эвилелдешкен республикаларның бир деңниг киржилгези-биле [illegible] болур.

Ол ажылда удуртуру-биле, а ол ышкаш шенелде хевирлиг эртем шинчилелдерин организастаар дээш дээди школаның дуржулгазын ниитилештирери-биле Россия Федерациязының Дээди өөредилге черлер министерствозунуң системазынга бот-орууга-чалыглыг эртем каттыжышкыны тургузуп турар. Каттыжышкынның кол сорулгазы — дээди өөредилге черлериниң болгаш эртем албан черлериниң ажыл-чорудулгазын таарыштыр [illegible], эртем болгаш техника чедиишкиннерин улус ажыл-агыйынга шапкынын-биле нептередири.

Дээди школага эртем ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының ажылындан хөөрүк хөгжүлдези болбас база хөгжүвес-даа ужурлуг, чүге дизе ук академия бүгү ада-чурт эртемниң удуртукчу төвү болуп турар болгаш.

Дээди болгаш ортумак тускай өөредилге министерствозу, өске-даа министерстволар боттарынга хамаарыштыр дээди өөредилге черлеринге эртем ажылын организастаарының хевирлерин [illegible] ужурлуг.

Чурттуң болгаш Россия Федерациязының дээди өөредилге черлеринде [illegible] коллективтери тургустунуп турар. [illegible] планнаашкынның, акшаландырылгазының, материал-техниктиг хандырылганың болгаш ажылдарның күүселдезин организастаарының ындыг хевирлиг чурумун мында тургускан.

Дээди өөредилге черлеринге эртем шинчилелдериниң ажыктыын бедидериниң бир негелдези болза, эргежок чугула материал-техниктиг база тургузуу бээри. Россия Федерациязының дээди өөредилге черлериниң четкизи калбарып турар. 1971 чылдан 1977 чылга чедир 23 чаа өөредилге черлери ажыттынган. Оларның иштинден [illegible] Сибирьде болгаш Ыракы Чөөн чүкте. Ынчалзажок оон хөгжүлдезиниң темпилери [illegible]

Федерацияның [illegible], Главснабсбыт, адырлар министерстволары болгаш ведомстволар [illegible]

[illegible]

(СЭТА-ның корр).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: отчёттар болгаш соңгулдалар

БОТ-ШҮГҮМЧҮЛЕКЧИ ЁЗУ-БИЛЕ

Ажыл-агыйлар аразының «Сукпак» каттыжышкынының мал семиртир талазы-биле республикада бир [illegible] чериин ээлеп турар. Мында партия [illegible] 22 коммунист партия [illegible]. Ол эвээш эвес күш. [illegible] Бо дугайын мында партия организациязының отчет-соңгулдалыг хуралынга илеткекчи — партбюро секретары П. А. Котосов болгаш санал бергеннер демдеглээн.

Каттыжышкынның баштайгы базымнарында тургустунуп келген айтырыгларны шиитпирлээринге коммунистер [illegible] салыышкынны киирген. Малга [illegible] чемнерни белеткээри, [illegible] байдалга тургузары, кажааларны аштаары чергелиг ажылдар колдуунда шиитпирлеттинген. Келир чылдың дүжүдүнүң дугайында сагыш салбышаан, ховунуң ажылчыннары чайгы, күскү чер аңдарылгазын, органиктиг [illegible] чедиишкиннинг доосқан.

Ынчалза-даа шиитпирлээр чогуур айтырыглар хөй. Чижээ, каттыжышкын тургустунуп турда-да херегдеттинзе чогуур чугула техника, ылангыя бульдозер, дизельдиг деринишкин чергелиг механизмнер анга чедир алдынмаан. Ажылга чамдык бергелерни ол таварыштырып турар. Каттыжышкынга хамаарышкан ажыл-агыйлар бедүүн мал чемин чедирип бээрин үзүктелдирип келген. [illegible]

Бо чылдың [illegible] 805 тонна ниити немелде [illegible] грамм, [illegible] 400 кг [illegible] турар. [illegible] 960 муң рубльдиң [illegible] 1 миллион 125 муң рубль чедирген.

Комплексте ажылды чогуур деңнелге организастааны оон ажылдакчыларының мурнунда [illegible] дугайында айтырыгны тургузар арганы берген. Ынчангаш бо хүннерде [illegible] 410 кг чедир ам семис [illegible] малды дужаап турар.

Коллективтиң мурнунда сорулга улуг. Чаа семиртилге шөлүн тудуп, оңу ажыглалга киирери база мал эъдин бүдүрериниң [illegible] арганы бээр. Ол [illegible] мал чемин белеткээриниң технологиязын, тарылга шөлүнүң структуразы сайзыраңгайжыыр, малдың [illegible] чорудар кажааларны тудар, эът бүдүрериниң [illegible] өске-даа хемчеглерни ап турар.

Партия организациязы, дирекция ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң өске-даа айтырыгларын шиитпирлеп, бөгүн күштүг мобилизастап келген.

[illegible] бүдүрүлгениң мастерлериниң отчеттерин дыңнап турган. Ол айтырыглар талазы-биле [illegible] четпестерни чайладып келген. Партия хуралдарының [illegible] бедээн.

Ынчалза-даа партия организациязы, оон бюрозу ажылдың чамдык [illegible] отчет-соңгулдалыг хуралга коммунистер чөптүү-биле шүгүмчүлээн.

Партбюро отчеттуг үеде бүдүрүлге-биле холбашкан айтырыгларны, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин, экономиканың айтырыгларын эвээш чугаалашкан. Ылангыя специалистерден негелде кошкак. Ол бүгү четпестерни отчет-соңгулдалыг хуралга коммунистер доргу-биле чугаалап, коммунист бүрүзүнүң организакчы, кижизидикчи ролюн болгаш идепкейлиг бедидери негеттинип турарын демдеглээн.

Коллективте чамдык ажылчыннарның, оон иштинде чамдык коммунистерниң талазындан күш-ажылга, хөй-ниитиниң херээнге [illegible]

[illegible] коммунист чок. А [illegible] чүгле чаңгыс, автогаражта 3 коммунист бар. Оон чылдагааны? Отчеттуг үеде партбюро [illegible] кошкак кичээнгей салып, чүгле 2 кижини кандидат алган. Партияга [illegible] Ылангыя мурнакчы аныяктарны партияга белеткээрин, комсомолду дамчыштыр хүлээп алырын кошкак боттандырган.

Чамдык коммунистерниң талазындан Уставтың негелделерин хажыдып, хуралдарга чылдагаан чокка келбейн баргылаар, оон [illegible] чамдык партия хуралдары үстүп турган.

— Бистиң суурга ажыл-бүрү кежээлер организастаарга ажыл удуртукчу ажылдакчылар, коммунистер, специалистер боттары беэн келбейн баргылаар-дыр — деп, кодээ Советтиң күүскомунуң даргазы Ш. С. Ондар саналынга чугаалааш, чугула хемчеглерге коммунистер [illegible]

[illegible]

Коммунистер партия организациязының, оң бюрозуңуң ажылын шүгүмчүлекчи ёзу-биле анализтээшишаан, коллективтиң мурнунда моон соңгаарты кол сорулгалар дугайында чугааны кылган. [illegible] чугула чугуладап демдеглээн.

Коллективте партийжи организациязы болгаш [illegible] ажылды улам [illegible] Ону амыдыралга боттандырары [illegible] чедиишкиннинг күүседиринге идиглиг бээр.

Коммунистер партбюронуң чаа составын болгаш районнуң партия конференциязынга баар делегаттарны соңгаан.

В. МААДЫР,
«Шынның» тускай корр.

УЛУГ АМЫДЫРАЛЧЕ, ЧААРТЫНАР КРАЙЖЕ

Ленинчи комсомолдуң 60 чылының байырлалының бүдүүзүнде база бир улуг болуушкун болган. РСФСР-ниң кара эвес хөрзүннүг зоназының кедээ болгаш мелиорация тудуглары күш-ажылдың аныяк гвардейжилериниң чаа отрядын — ВЛКСМ-ниң 60 чыл ою аттыг Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалыңчы отрядын утуп ап турар.

Чаартынып турар крайга барып ажылдаары-биле аъттаныр турар эки турачыларга тураскааткан кежээ октябрь 12-де Москвада «Россияның» Концерт залынга болуп эрткен. Аңаа 3 муң ажыг аныяктар олурушкан.

Байырлыг кежээни ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Б. Н. Пастухов ажыткан.

Энтузиастарның [illegible] турган. Салгалдарның [illegible] көргүскен ёзулалдар эгелээн: алды [illegible] орденниг комсомолдуң түүгү болгаш маадырлыг комсомолчу [illegible] туктарын залче киирип экелгеен. Аалдарның революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылдың оруун [illegible] салгал уламчылап турар.

Б. Н. Пастухов СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң ВЛКСМ-ниң 60 чыл ою аттыг Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалыңчы отрядынга чоруткан байыр чедиришкинин [illegible]

Байырлыг хуралга күш-ажылдың хоочуннары, кара эвес хөрзүннүг зонада ажылдап турар болгаш ынаар чоруур деп турар аныяктарның [illegible] чүве чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев байырлыг хуралга олурушкан болгаш аңаа чүве чугаалаан.

(СЭТА).

КЕЛИР ҮЕЖЕ ЧҮТКҮЛДҮГЛЕР

Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле кеэрү дээш шимчээшкинниң 20 чылынга

СЭТА-ның корреспондентинге ВЦСПС-ке бээрге, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле кеэрү дээш демисселге барык 62 миллион кижи киржип турар деп дыңнаткан. Ол шимчээшкин [illegible] Ол амгы үеде амыдыралдың совет хевиринче чарылбас кезээ апарган. Ол шимчээшкинни улам-на калбартыр дээш партия, профэвилел, комсомол, ажыл-агый организациялары хөй чүүлдерни кылып турар.

Москва-Сортировочная депозунуң тепловоз септээр цехиниң комсомолчу-аныяктар коллективи коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп атты чедип алыр дээш [illegible] патриотчу эгелээшкинин кылган. Ол-ла депога 1919 чылдың чазынында эң баштайгы коммунистиг субботник болган.

[illegible] «Социалистиг чарыштың, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле кеэрү дээш шимчээшкинниң моон-даа соңгаар бүгү хемчег-биле [illegible] — деп, партияның XXV съездизинге эш Л. И. Брежнев [illegible] демдеглээн.

Делегейниң хөй-ниитизиниң кичээнгейиниң төвүнде

СОВЕТ УЛУСТУҢ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУУ

«Бичии чер» болгаш «Катап тургузуушкун» деп номнар даштыкыда улуг алдар сураглыг. Чоокта чаа Калькутта хоорайның «Бенгал паблишез» деп ном үндүрер чери ук ажылдарны бенгал дылга тускай ном кылдыр парлап үндүрген. Аңаа мурнуку чугааны ССРЭ-ге Индияның элчини турган, ам Индий-совет культура харылзаалар ниитилелиниң президентизи К. П. Ш. Менон бижээн. Ол мурнуку чугааны [illegible] парлаар-дыр бис.

Мен делегейниң өйги дайынының дугайында хөй-ле [illegible] номнарны номчаан мен. [illegible] Леонид Ильич Брежневтиң «Бичии чер» деп дайынчы [illegible]

[illegible]

[illegible] бажың-балгат чаңчараанган, эртең кара [illegible] бүдүктарында [illegible] алган олургулаар [illegible] үе турган.

«Катап тургузуушкун» деп ном ынчаар эгелээр, мында Запорожье болгаш Днепропетровск областарынга дайынның [illegible] катап тургузуушкунуң канчаар чорупп тургаанының дугайын бижип турар. [illegible] Л. И. Брежневти [illegible] Днепрогэс [illegible] Запорожьениң [illegible] шаг заводу колдуунда [illegible] турган. Ол бүдүрүлгелер орус улуска индийлерге Бхилай биле Бхакра-Нангалдың электростанциязы [illegible] улуг ужур-дузалыг турган.

[illegible] фашист шеригжилерниң командылакчызы турган, дайынга [illegible] немец генерал Штюльпнагель Днепр [illegible] бүгү [illegible] катап тургузар [illegible] 25 чыл [illegible] деп Гитлерниң [illegible] А Россия ол бүгү [illegible] 25 чыл эвес, 25 айдан-даа эвээш үе дургузунда катап тургузуп ап шыдаан!

Леонид Брежнев [illegible]

[illegible]

[illegible] ол олар чүү дээш ажылдап, демисежип турарын эки билиринде боор турар.

Ынчаарда партия [illegible] бирги секретары турган Л. И. Брежневтиң бир чугула сорулгазы болза, партияның, Совет чазактың [illegible] хандыр медерен [illegible] кижилерин [illegible] боор турган. Ол ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары апарган болгаш ам-даа ук сорулганы бүгү чуртта хемчээлинге күүсеттиңмээн турар.

Л. И. Брежнев делегей хемчээлинге база-ла улуг [illegible] боттандырып турар. «Дайынга эң [illegible] тура тонгулурга [illegible] калган, оон кандыг кол түңнел үндүрүп ап дээн мен дээш бөгүн айтырар болза, мен [illegible] дайын дээн чүве турбас ужурлуг [illegible] — деп ол бижээн турар. [illegible]

Л. И. Брежневтиң номнары [illegible] хөй-хөй ном [illegible] бижээн [illegible] бистиң [illegible] болгаш [illegible]

(ПМА).

МЕДЭЭЛЕР

ЮБИЛЕЙГЕ ТУРАСКААТКАН

Албан организацияларга комсомол организацияларының ВЛКСМ-ниң 60 чыл оюнга турескааткан бот-тывынгыр уран чүүл көргүзүү [illegible] үргүлчүлеп турар. Бо удаада райкүүскомнуң иштики херектер кыдыразының, прокуратура, улус суду[illegible] [illegible] каттышкан концертиниң чонга бараалгаткан. Коллективтерниң белеткеп алган концертиниң программазы байлак болган. Композитор А. Чыргал-оолдуң «Совет чон бие», оолдар ансамблиниң «Ийи кыштың эрттир» деп ырларын пиаги ыры болуунуң күүсеткилээни бедик үнелелди алган. Шаглаа ажылдакчылары А. Кызыл-оол, А. Хайдып, прокурор Б. Күрженей олар боттарының онаашкан номерлерин эки күүсеттилер.

Концерттиң эки болганы чүдел диве, хүн бүрүде амыдыралдың белүүшкуннарындан алдынган чамдык четпестерни илередип турар уячиндүлерин көргүскениниде. Ол дээрге арагалаашкынга, өорланып чорукка улур, хөй-ниитиниң херектерин камгавас чорукарны сойгалаан номерлер болур.

Д. ЧЫРГАЛ-ООЛ.

ӨӨРТҮП ТУРАР

Баян-Кол ортумак школазының башкылары боттывынгыр уран чүүлдүң идепкейлиг киржикчилери. Олар чоокта чаа суурнуң чурттакчыларынга боттарының белеткеп алганы солун программалыг концертин бараалгатканнар.

«Совет Эвилелиниң хамаатызы мен» деп ырны ниити ыр болуу, «Чурттансаар мен» деп ырны Клара Напылкан, «Боксёр кымыл?» деп интермедияны башкылар Н. Мерген-оол, С. Дадар-оол, М. Тас-оол олар эки күүсеткеннер.

Концерт хылдыг хегжүм оркестриниң күүселдезибиле доозулган. Мындыг солун концерттерни көргүзүп турары суурнуң чурттакчыларын өөртүп турар.

Б. МАНДЫП-ООЛ.

КАМЧАТКАДА ЭТНОГРАФИЯ МУЗЕЙИ

Камчатканың барык төвүнде, эрте-бурунгу улуг суур Мильковода этнография музейи ажыттынган.

Мильковода ол музейниң бо онзагай талазы — бистиң чуртуувустуң чоон чүкте музейлериниң эң ыңды ол болуп турар. Ол музейниң Сибирь дыды-биле туткан бажыны, оон тейин хээлеп турган кылганы база көрүштүг. Ону топтап көөрге Кижиле ыяш туганнар-даа, орус ажылчыннарның Уралдан Оожум океан чедир туткан баштайгы тудуглары-даа сагышка кирер. Мильковога ол кайгамчык бажын канчап тыптып келгени?

Магадан чурттуг төөгүчү болгаш чурукчу Михаил Угрин хөй чыл дургузунда эрги орус ыяш тудугларны сонуургап келген. Оон-биле чергелештир ол Сибирьниң болгаш Ыракы Чоон чүктүң үндезин чурттакчылары: юкагирлер, корьяктар, ительменнер болгаш өске-даа улустарның материалдыг болгаш угаан-бодал культуразын өөренип турган. Камчаткада сууржугашка ол музейни тывылдеп тура Угрин эрте-бурунгу ыяш тудугну чаа, чогаадыкчы ёзу-биле ажыглаар сорун арга тыпкан.

Музейниң экспонаттары кандыг-даа болза, солун. Камчатка хемден тывылган чаан сөөктери, даш бектиң чечек-херекселдери, корьяктарның ииик-хевиниң хээлери, [illegible] кер дурзулери, бо черге эң баштай келген орус кижилерниң эт-херекселдери дээш чүнү чок дээр!

Калерия ТУСЕВА. (ПМА).

Тываның комсомол шаңналының лауреадынга кандидат

СЕТКИЛГЕ ЧООК ЫРЛАР

Дамба Хүреш-оол бичиизинден-не ыры, шулукке хандыкшылдыг чораан. Школачы чылдарында уран чүүлдүн идепкейлиг киржикчизи боор келген. Ынчангы бичии оолдуң ырыга хандыкшып, алызы-биле композитор апаарын кым билир боор. Ынчалза-даа бичии Хүреш-оол чангыс чер чуртуу, композитор, оон башкызы болган Алексей Боктаевич Чыргал-оолдуң ырларын дыңнааш, сеткил-туруп хайныгып кээр турган.

Үе чангыс черге турар эвес. Хүреш-оол чедиги классты доосткан. Уран чүүлге оон хандыкшылы улам ханылап, хөрлээлээн от дег хып турган. Ол кандыг-даа өске бодал чокка композитор боорун бүзел, бүзелинге чалгынналып. Кызылдың уран чүүл училищезиниң теоретик-композитор салбырынга өөренип киргеш, ук училищени чедиишкинниг доосткан. Оон соонда Новосибирск консерваторияынга өөренип кирген. Анаа ол доцент Георгий Николаевич Ивановтуң клазынга өөренип турган. Дипломнуг студент чеди чылдарны Новосибирск консерваториязынга эрттирип, алыс күзелин чедип ап, композитор болу берген.

Училищеге, консерваторияга болгаш оон соонда-даа чылдарда Хүреш-оол чогаал ажылын [illegible] келген. Ол комсомолдуң 60 чылынга турескааткан конкурстуң киржикчизи. Ол конкурска комсомолчу [illegible] Тергем турт парлап дугайында ырлары бараалгатканнаан. Оларның аразында лириктиг ырлар база бар.

Композитор конкурска ынаар-биле Күскүүге Сатты «Комсомол» Зоя Намзырай ыңы база «Комсомол» деп шүлүктериниң сөстеринге музыканы бижээн. Ол ышкаш конкурс жюризиниң үнелдешкининге Куулар Сүттүг-оолдуң сөзүнге «Ынакшыл чоокта», Куулар Черлиг-оолдуң сөзүнге «Өпей ыры» деп ырларны бараалгаткан.

Ийи чангыстың болгаш хөңнүн [illegible] композитор конкурска симфония оркестринге сюита, флейтаның симфония оркестри-биле концертин күзелдии-биле бараалгаткан. Хүреш-оолдуң [illegible] чогаалдары чонунуң аас чогаалынга үндезилеттинген-биле онзагай. Чогаалдарда альтерация демдектерин херек апарган черлерге ажыглааны, оларның музыкалыг чурумун шыңгыы-биле тургузуп, чогаал бүрүзүн бот-боттарындан ылгалдыг болдурун, чаа утканы, чаа интонацияларны тывынгырыбиле чогаалып бижээни солун. Бо чорук болза аныяк композиторнуң талантызының өзүп орарын көргүзүп, оон тывынгыр чоруун херечилеп турар деп балыткап болур.

Бо бүгүнү өөренип көргеш, ону Тываның комсомол шаңналының лауреадынга кандидат кылдыр бижиртени таварылга эвес. Дамба Хүреш-оолдуң чогаалдары тыңнакчының сеткил-сагыжынга доюп дүрүп кээр ханы утказыг болгаш тема талазы-биле байлак, чаа хевиринг, углуг [illegible] ыңда эвес. Ол ыңдыг болур [illegible]. Кандыг-даа мергежилдиң кижизи бодунуң ажылынга бердингеи, хызымак, чаа дилеп тывыышкынныг болур болза, оон ол ажылы кажан-даа түңнелдиг болур. Оон өөредилгеге кызымаккайын, чаа чүүлге хандыкшылын кады өөренип чораан чылдарында-ла көрүп чордум. Консерваторияны эки доозуп, композитор атты чедип алгаш, оон мурнунга бараан болуп, оон ажыл-ижинге амыдыралын, ынакшылын, сайзыралын илбилиг музыкага илередип ажылдап чоруур дег аас-кежик кайда дөп?!

Б. КЕНЕШ.

Дайынчы аргазын күштелдирер

Тес-Хем болгаш Эрзин районнарның агитбригадаларының көрүлде-конкурзу чоокта чаа болуп эрткен. Самагалдайның Культура [illegible] иштии-даштыы каастап дээрэн, суурнуң төп кудумчузунга кызыл туккуташтарыдаа асылдаан. Ол-ла хүн Эрзинден «Хүлүмзүрүг», Бай-Дагдан «Тарлашкын» агитбригадалары автобузун дериккен, ыр-шоорлуг каттыы келгеннер. «Агитбригада—78» деп девизтиг зона ааны-биле бо көрүлде-конкурска дөрт коллектив киришкен.

«Тарлашкын» агитбригадазының В. Күнчүн биле Р. Дипаттиң тургускан «Бай-Даг суурну билир силер бе?» деп сценарийинде ук суурнуң тургустунганындан бээр ажыл-ишти, херек-ажылдааны көргүскен. «Репка» деп сценажыткан чүүлдү онзазын, таңцы болгаш тыва таңцызы тепкени. Хөлүм Ынаалайның «Төрээн Тывам», «Тере-Хөлүм» деп ырларны күүсеткени жюри онзаган демдеглээн. Ынчалза-даа дээн утказы сценарийниң күүсеткени чедир ажылдаттынмаан.

«Хүлүмзүрүг» агитбригадазының киржикчилери «Ленинниң комсомолу» деп сценарийи биле «Бистиң Тыва» деп ырның аялгазын ойнап турда, сценаже маргылап үнүп келгеннер. Сценарийни К. Ядар тургускан. Комсомолдуң 60 чылынга туразкааткан ырышүлүк, сценажыткан көргүзүглер уаусту сонуургадып турган. Бо коллективтен моол уаустуң «Бакытар таңцызы» урүглары, ылап эзлтир чарыш күүсеткени, бот-тывынгыр уран чүүлдүң хоочун киржикчилери Нина Сакты-Сюрюн биле Виктор Маадыр-оолдуң ырлааны сонуургавас аргажок. «Хүлүмзүрүгнүн» соонда «Теректиг» агитбригадазы сценаны эзлээн. Сергей Дамчайның тургускан «Күш-ажылга мактал» деп сценарийниң утказынга дүүштүр агитбригаданың киржикчилери саанчы кижи ак хападын тракторист кижи комбинезонун кеттиниппен турганнар. Олар мурнакчыларның рольдарын ойнааннар.

Теректигжилерден Марата Оюнунуң «Ферма эргелекчизи» деп интермедияны профессионал артистерден дудак чок күүсеткенин, Тас Өшкү-Саарның «Малдың угбемга» деп ырны онзагай күүсеткени мактап эр.

Жюриниң столунда салып каан, Чодураа Байыр-оолдуң тургускан «Чүгле ажылга кижи күчүлүг болгаш чараш» деп эгелиг сценарийни номчуп ор бис. Ол аразында сценаның мурнунга районнуң күрүнеге дужаар пландыг онаалдаларын күүсеткениниң дугайында көргүзүглери турупту. Сцена ажытпыша районнуң Культура бажыңының «Калдак-Хамар» агитбригадазының киржикчилери «Күш-ажылга мактал» деп ырны ырлавышаан, чиртиледи базып үнүп келди. Оларның хевиниң тааржылыг даараттынганы черле эки. Үстүнде коллективтер ышкаш олар база районнуң ажыл-ишчи кижилерин, мурнакчыларын адап, көргүзүглерин санап, оларга тураскааткан ыр-шүлүктерни, таңцы-саңны бараалгадып, ажылда четпестерни сойгалап тур, Ыланның районнуң садыынга келген чугула херегселдиң чамдык барааннарын магазинче киирбейн, таныш-көрүштери склад эргелекчизиндан салып ап турарын көргүзүптерге, залда олурган чон «ыш чүве» диш-ли, адыш часкап дедкип олурдулар.

Калдак-хамаржылар сценага үнүп келген олчаан тончуурге чедир дизип каан чинчи дег уланчак үнна-шынарлыг номерлерин көргүзүп, агитбригаданың пропагандистиг негелдезин эки күүсеткен. Олардан милиция ажылдакчызы Севил-Сюрюнуң демирхомуска ойнааны, каргыраалааны, Кларин Монгуштуң сыгыт-хөөмейи, Раиса Кара-оол, Валентина Оюн, Александр Тогус-оол оларның таңцылааны болгаш өске-даа номерлерни үнелевес аргажок.

Ниитизи-биле бо зона көрүлдезинге келген коллективтер баган эвес белеткенгенин жюри кежигүннери демдеглээн. Самагалдайның «Калдак-Хамар» агитбригадазы тиилекчи болуп, бирги черге чедип, дипломну-биле шаңнаткан. Эрзинниң «Хүлүмзүрүг» агитбригадазы хеви, күүседе, сценарий талазы-биле эки болза-даа, сценадан үнер, кирерин шевудеп, сцена культуразын сагывааны, эки тургускан сценарийниң агаар-биле тончузун эки күүсеткеш, [illegible] тозун уразин дэээш олар бир «черже» үнмейн барган.

Агитбригада дайынчы жанрының коллективи чүгле болганда анаа-ла концерт программазы-биле кызыгаарлаттынмайн, пропаганданың дайынчы арга-хемирлерин ажыглап болза эки.

С. БЮРБЕ, жюри комиссиязының даргазы.

ЧУРУКТА: «Калдак-Хамар» агитбригада күүседе үезинде.

Д. КУНААНЫҢ фотозу.

БИБЛИОТЕКАДА

Шыныраның болгаш ажыктыг чорукттуң беш чылының үшкү чылында Тес-Хемниң район библиотеказы эвээш эвес ажылдарны кылып келген. Библиотека 29.875 ном фондулуг, 511 номчукчу 13017 номнучугле эртээн тос айларда номчааннар. Библиотека чүгле ном тарадыры-биле кызытаарлаттынмайн, ание диспуттарны, номчулга конференцияларын, номнар делгелгелерин организастап эрттирип турар. Ол хемчеглерге номчукчулар, дыңнакчылар хөйүбиле келгилээн.

Чогаалчы, очулдурукчу С. Козлова болгаш бот-тывынгыр композитор Д. Шактар-биле ужуражылганы чоокта чаа организастап эрттиргени солун. Библиотеканың улуг библиотекары Людмила Чайбар ажылынга кызымак болуп, номчукчуларның хүндүткелин чаалап алган. «Эки кылган ажыл эдев читпес алдар» деп үлегер сөс бар. Ацаа төлептиглерниң бирээзи Людмила Чайбар.

Ө. ЧИНМИТ.

ЮНЕСКО-НУҢ ШАҢНАЛЫН – «ЭЛЕКТРОСИЛАГА»

ЮНЕСКО-нуң кежигүнү болур сайзыралдың дуплаажылганың болгаш сурагжыдылганың делегей институду «Улетпур талазы-биле хөгжүлде дээш» деп шаңналды Ленинградтың электромашина тудуунуң «Электросила» бүдүрүлге каттыжыышкынынга тывыскан. Ындыг шаңналды каш чыл бурунгаар ССРЭ-ниң Эртемнер академиязы база алган.

Институттуң президентизи агый Жизель Рутман шаңналды тывыскан тура, «Электросиланың» ангы-ангы чурттарда кижилерниң чаагай чоруу дээш бараан боор турары, оон доктаамал хөгжүлде чапчылчаар бүдүрүлгелерниң саныцда киргени дээш шаңнатканын медеглээн.

«Электросила» — делегейде электриниг машиналар кылыр эң улуг бүдүрүлгелерниң бирээзи. Ында амгы үеде бир миллион киловатт болгаш оон-даа улуг күчүлүг генераторларны шуушуруга аргазы-биле кылып үндүрүп турар. Сибирьниң эң күчүлүг гидроэлектростанцияларынга, атомнуг электростанцияларга болгаш ледоколдарга дериглерни термоядролуг энергетиканың хөй чурттарның физиктериниң өөренип көөрүнге калбаа-биле ажыглаттынып турар «Токамак» хевирниң тургузугларын болгаш электрофизиктиг өске-даа аазы-бүрү нарын херекселдерин ол бүдүрүп үндүрүп турар. «Электросила» бөлүүнүң продукциязының 20 хуузун 76 даштыкы чурттарже үндүрүп турар.

Неонила ЯМПОЛЬСКАЯ, ПМА-ның корр.

Номчукчулар саналдап, шүгүмчүлеп тур

АВТОКЛУБ БЕ, АГИТБРИГАДА БЕ?

«Автоклуб-78» деп аттыг чарлаттынган республика көрүлдезин канчаар чорут турарының дугайында Культура министерствозунга дөрт районнуң автоклуб эргелекчилериниң медээлерин дыңнаан.

Бир дугаарында Таңды районнуң автоклуб эргелекчизи В. Кудрин:

— Бо чылын 15 үнүүшкүннерни кылып, 380 хире кижиге концерт көргүскен бис. Болгааш чижектиг ырак черлерге, ыланғыя чамдык фермаларга четпейн турар бис. Чүге диве, автоклувуус үрелген, чүък машиназынга ыраазы чорук шылаңгас-тыр бис— деп дыңнаткан.

Чаазаналдан келген автоклуб эргелекчизи А. Балчырак 48 үнүүшкүннерни кылып, ырак фермаларга чедип, бригадаларга, малчыннарга лекциябеседаларны кылып, көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларыбиле ужуражылгаларны организастап, харын-даа Ак-Чыраага, Өвүрге, Улуг-Хемге бээзин чедип турганын чугаалаан.

Үнүүшкүн санында ол боттывынгыр артистер, магнитофонну болгаш фотоаппаратты ажыглап, солун кинолорны үндүрүп чораан. Ниитизи-биле бо автоклубтуң ажылын багай эвес деп республиканың оргкомитет кежигүннери демдеглээн.

Бо автоклубтуң көргүзүглери болгаш документациязы көрүлдениң негелдезинге дүгжүп турар.

Бии-Хем районнуң Туранда автоклуб эргелекчизи М. Иванованың илеткелинден ангаш көөрге, сан-түңнеп тодаргай эвес болган. Эргелекчи бодунуң бүдүревейн барган. Бии-Хемчилер ырак черлерде фермаларга четпейн, чүгле чоок черлерге агитбригада-биле колдады ажылдап турары илерээн. Таңдының Бай-Хаакта автоклубта байдал база оон дээрезевес.

Автоклубтар эргелекчилери боттарының ажылын эки билбес, отчётунга агитбригаданың ажылын чугаалаан, автоклуббиле агитбригаданың ылгалын билбес болганнар.

Автоклуб эргелекчилери агитбригаданың ажылын хоолгаарлап отчёттаар, чогум автоклубтуң ажылын эки билбес болгавын барымдаалааш, автоклубтарже тайылбыр чагаа бижиирин Культура министерствозу оргкомитетке дааскан.

Б. ШОЖУТ.

ШУПТУ-ЛА АЖЫЛДАВАС

Мөңгүн-Тайга районнуң эң ыңдыкы бөлүмү — Кызыл-Хая суурдан бижип олур бис. Бирээде, магазин ажылдавас ийин. Кара чангыс садыг ол болганда хүннүң чугула херегледи бараанпар садып алыр чер чок. Оон эргелекчизи Хертек Хөлүгүнүн бөлү суурда бестүн турар, а кажан магазин ажыттынарын айтырарга — харывавас.

Пекарняның ажылынга база хомудалывыс улуг. Хлебти эвээшти быжырып турар. Норма ёзугаар бериш турдала, соолгу улуска чедишпейн баар-дыр.

Кино деп чүве кербээнавистен бээр дыка үр болду. Чок болза киномеханик район төвү киргеш, чиде бээр, чок болза чырык кыппайн баар. Бо талазы-биле «Мөген-Бүрен» совхозтуң дирекциязы таа чүнү бодап турар чүве.

Ынчангаш, бо четпестерни дарый чайладып, кыдыг-кыдыгаар черде бисте дузалажыр талазы-биле чогуур черлер хемчег алыр боор деп идегелдивис.

Я. ТОРГУ.

Суурнуң чурттакчыларының мурнундан.

Кызылдың уран чүүл училищезиниң

сургуулу Семен Саттың «КУСКУ АЯННАР»

деп этюдтары.

ААЛЧЫЛАР

Киев филармониязының Красноярск филармониязында көрээ дугаар ажылдап турар артистер бөлүү бистиң республикада бодунуң оюнун көргүзүп турар. Ук бөлүк найысылал Кызылдың албан организацияларр, өөредилге черлеринге болгаш Каа-Хем, Эрзин, Тес-Хем районнарынга оюнун көргүскен.

Бөлүктүң артистериниң көргүзүглерин ол районнарның ажыл-ишчилери улуг сонуургал-биле көргеннер. Бөлүктүң удуртукчузу Борис Леонардович Асеев сцена уран чүүлүнүң онзагай жанрында 40 чылдар дургузунда ажылдап келген. Хандыкшылдыг мергежил-биле хоочун артист бистиң республиканың ажыл-ишчилеринге ам-даа бараан болуп, бодунуң онзагай уран чүүлүн бараалгадыр.

Республикага Борис Леонардовичиниң эстрада бөлүү бо кыска үе дургузунда ниитизи-биле 64 концертерни көргүскен. Оларның чартыы колхозтуң [illegible]. Артистер бо [illegible] программазында бистиң чогаалчыларывыс Степан Сарыг-оолдуң, Светлана Козлованың чогаалдарындан үзүндүлер база кирип турар.

ЧУРУКТА: хоочун артист Б. Л. АСЕЕВ.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга кежүп турар булут таар, чамдык черлерге хар хоюмактыг чаъс чаар. Хат секундада 6—11 метр чедер. Агаар 5—10, чамдык районнарга 0—5, Кызылга 8—10 градус чылыыр.

КИНО

ОКТЯБРЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хуу устекчи» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мультчыынды» 9.00, «Айыылдыг оюннар» 10.20, 14.40, 16.30, «Юлия Вревская» 12.00, 18.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Эдеentиг херээжен» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дүнеки мотоциклист» 15.00, «Сиваш дугайында чугаа» 17.00, 20.00 шактарда.

Телевидение

ОКТЯБРЬ 14-ТЕ
МОСКВАДАН

10.00—«Үе», информастыг программа.
10.[illegible]—Эртенги гимнастика.
10.[illegible]—«АБВГД-ейлээр».
11.[illegible]—«Силерге ада-иелер».
11.[illegible]—«Эртемги почта». Музыкалыг программа.
12.[illegible]—«Чурукчулар дугайында чечен чугаалар». ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу Е. Ф. Белашов.
12.[illegible]—Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң эстрада-симфония оркестриниң концерти. Дирижеру — ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Силантьев.
13.[illegible]—«Номчуур чүүлдер». Дамчыдылганы филология эртемнериниң доктору, профессор И. М. Сокорский чорудар.
14.[illegible]—«Спортлото» тиражы.
14.30—«Кадыкшылга». Эртем-тайылбырлаашкын программа. Дамчыдылганы эмчи Ю. В. Белянченко чорудар.
15.[illegible]—Уругларга фильм. «Капитан Грантының уруглары». Уран-чүүл фильм.
16.[illegible]—«Музыка абонементизи». Аннаа күүседикчилер. РСФСР-ниң алдарлыг артизи В. Бунусевич. Дамчыдылганы ССРЭ-ниң улустуң артизи И. И. Петров чорудар.
17.[illegible]—«Дем каттыштырылгазы». Тележурнал.
17.[illegible]—«Автонавтылар». Мультфильм.
17.[illegible]—«Билдингир-даа бол эдентиг». Дамчыдылгага ССРЭ-ниң ЭА-ның этнография институдунуң директору академик Ю. В. Бромлей киржир. Дамчыдылганы профессор С. П. Капица чорудар.
18.55—«Ыр-78».
19.30—Медээлер.
19.[illegible]—Арменияның КП-ниң ТК-ның бирги секретары К. С. Демирчянның чугаазы.
19.55—«Аян-дуюма чоруу». Концертпрограмма.
20.[illegible]—Армения[illegible] уран чүүл мастерлериниң киржилгези-биле концерт.
21.35—«Ревном даргазы». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү.
22.[illegible]—«Үе». Информастыг программа.
22.[illegible]—«Кым дуннам». Музыкалыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 2-ги серия.
00.05—00.40— «Аъшта хүн». Документалдыг телефильм. Төнчүзүнде — медээлер.

Аъш-чем үлетпүрүнүң эргелели Кемерово хоорайның № 49 училищезинге өөредири-биле 10 класс доосканнарны хүлээп алыр. Училище үлет бжырыкчыларын белеткээр. Өөренир хуусаазы 1 чыл. Айда 60 рубль стипендия төлээр. Өөренишчилерге ниитиниң чурттаар бажыңын бээр.

Училищеге кирери-биле дараазында документилерни киирер:

1. Школа доосканының дугайында аттестат.
2. Школадан, сөөлгү ажылдап турган черинден характеристика.
3. № 286 хевирлиг бүгаар шынзылга.
4. 3х4 см хемчээлдиг 6 фотокарт.

Паспортту боду аккеп көргүзер.

Октябрь 16-га чедир айтырыгларны дараазында адреске чорудар: Кызыл хоорай, Заводская кудумчузу, 2, тел 2-11-91.

Хоорайның № 4 ортумак профтехучилищези октябрь 14-те эртенгиниң 10 шакта ада-иелер хуралын чорудар. Хуралга дараазында айтырыгларны чугаалажыр:

1. Боттарының уругларын кижизидери дээш ада-иелериниң харыысалгазы. Доклад Р. Д. Нугис.
2. Эрткен өөредилге чылында өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың түңнелдери болгаш чаа өөредилге чылында өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың байдалы.

Бүгү ада-иелериниң олуржуру албан.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-62, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-21-77, харыысалгалыг секретарының 2-29-95, секретариаттың 2-29-95, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-11, промышленность килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-30-60, корректорларның 2-25-41, фотолабораторияның 2-23-[illegible], хөй-ниити ажылдакчылары 2-22-35 телефоннар дээр.

Тираж 17531. Чагыг 2701.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыынын талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 239 (10836) | 1978 чылдың октябрь 15, воскресенье | 1925 чылдан үндээлдеттинген | Өртээ 2 көп.

Бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң бүгү нацияларының болгаш биче улустарының акы-дуңма найыралы, чайгылыш чок чаңгыс эви делгерезин!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

Арменияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединге Армян Совет Социалистиг Республиканың Дээди Совединиң Президиумунга Армян ССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге

Кайгамчыктыг хүн-биле—Россияның составынга Арменияның киргенинден бээр 150 чыл болганынга база Республиканы Ленин ордени-биле шаңнаанынга холбаштыр Армян ССР-ниң ажылчыннарынга, колхозчуларынга, интеллигенциязынга, бүгү ажылчы чоннарынга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чүректиң ханызындан байыр чедирип тур. Армян улус-биле кады бо улуг байырлалды бистиң өндүр улуг социалистиг Төрээн чуртувустуң бүгү акы-дуңма улустары демдеглеп турар.

Чоон Арменияның Россия-биле каттыжыканы аажок улуг дээштигелиг ужур-дузалыг төөгүлүг акт болган. Өске черчурттуг эжелекчилерниң хыдырыкшыныныӊ кыжанындан армян улусту ол каттыжышкын камгалап алган, оон социал болгаш национал чаарты тургузуунуӊ объективтиг байдалдарын тургускан, мурнакчы орус культуразы, нэйти-демократтыг болгаш марксистиг идеялары, ленинчи партияның өндүр улуг херээнче хандыкшыр арганы ажылчы армяннарга берген. Россияның революсчу күштеринден Арменияның улус массалары боттарының кезээ шагдагы күзел-чүткүлдериниң болгаш идеалдарының күштүг болгаш шынчы камгалакчызын тыпкан. Бистиң чуртувустуң орус болгаш өске-даа улустары-биле кады Арменияның ажылчы чоннары хааныг эрге-чагыргага, капиталистерниң болгаш помещиктерниң эрге-чагыргазынга удур, социалистиг идеалдарның тиилелгези дээш Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле алдарлыг оруктү эрткен.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилелгези ниитилел амыдыралының бүгү талаларынга шапкын дээштигелиг делгем орууну армян улуска ажыдып берген, аңаа ёзулуг хостуг эрге-шөлээни болгаш хамаарышпас чоруктү хандырып берген, социал-экономиктиг болгаш национал дарладыышкындан оңу кезээ шагда адырып алган.

Төөгүнүң даараазындагы бүгү үе-чадаларында—Совет эрге-чагырганы дектаадып тургузар болгаш быжыглаар дээш демиселге, иштики болгаш делегей реакциязының күштери-биле кадыг-дошкун тулчуушкуннарга, социалистиг экономиканы болгаш культураны тургузарынга база хөгжүдеринге—армян улус совет патриотизмниң болгаш пролетарлыг интернационализмниң принциптеринге болгаш пролетарлыг интернационализмниң принциптеринге шынчы чорууну ылыктыг-биле кадагалавышаан, улуг орус улус-биле сырый чаңгыс эптиг чоруп келген. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Арменияның оолдары болгаш кыстары бүгү совет кижилер-биле бир демей, Төрээн чурттуң хосталгазы, аңаа болгаш хамаарышпас чоруу дээш эрес-маадыр тулчуп, фашистиг кулданчырыгдан делегейни камгалап алган бистиң улузувустуң маадырлыг чыл демдеглелинге чырыткыланчак эвээш эвес арыннарны киир бижиткен.

Совет Армения бөгүн—чечектелчек, шапкын хөгжүлделиг республика-дыр. Социалистиг нацияларының акы-дуңмалышкы ог-бүлезинге оларның ак сеткилдиг дузаламчызы-биле Армения чаа амыдыралдың тургузуушкунунга аажок улуг чедиишкиннерни чедип алган. Сайзыраңгай социализм ниитилелинге туразы чогуур демдектер ам Совет Арменияның бүгү-ле материалдыг болгаш угаан-бодал амыдыралын тодарадып турар.

Чурттуң чаңгыс аай улус ажыл-агый комплекизиниң чарылбас кезээ—республиканың экономиказы бедик деңнелди чедип алган. Ында энергетика, металлургия, автоматизация чепсек-херекселдерин бүдүрери, прибор тудуушкуну, химия, электротехника, радиотехника болгаш электрон үлетпүрү калбак хөгжээн. Армян кодааның хевир-шынчызы таныттынмас кылдыр өскерилген. Республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының шөлдеринде он-он муң тракторлар, автомобильдер, кодаа ажыл-агыйының янзы-бүрү машиналары ажылдап турар. Ирригация болгаш мелиорация, чаа черлерни шиңгээдип алыры кодаа ажыл-агый бүдүрүлгезин улам ыңай күштелдиреринге, оон экономиктиг ажыктыын бедидеринге улам улуг рольду ойнап турар.

Армян улустуң культуразы кайгамчык чечектелген. Армян совет литератураның болгаш уран чүүлдүң эң дээре чогаалдары өөскен бүгү-улусчу курунеснтиң угаан-бодал эртинезинде кирген. Национал хевирлиг болгаш интернационалчы утка-бодалдыг ол чогаалдар социалистиг ханы уткалыг. Республиканың эртемденнери совет эртемге улуг салыышкынын киирип турар.

Ол бүгү чүүлдер ажылчы чоннарның материалдыг чаагай чоруун болгаш культуразын чайгылыш чок бедидеринге, күш-ажыл кижилериниң бүгү талалыг сайзыразынга эң калбак аргаларны ажыдып турар.

Армян ССР-ниң чедиишкиннери бүгү совет кижилерниң ханы болгаш шынзы сеткил-биле өөртүп турар. Ол чедиишкиннер социалистиг ниитилел болгаш күрүне тургузуунуң амыдыралчы өндүр улуг күштүүнүң, ленинчи национал политиканың тиилелгезиниң, ССРЭ-ниң бүгү нацияларының болгаш биче улустарының бүгү талалыг хөгжүлдезиниң дугайында партияның база чазактың үргүлчү сагыш салыышкынының бүзүрелдиг херечизи болуп турар.

Россияның составынга Арменияның кирген ниң 150 чылын Арменияның ажылчын ангызы, колхозчу тараачыннары болгаш улусчу интеллигенциязы күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрлүүшкүнүнүң байдалында демдеглеп турар, ындыг көдүрлүүшкүнүң партияның XXV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның оон дараазында болган Пленумнарының шиитпирлери, ССРЭ-ниң чаа Конституциязы, Армян Совет Социалистиг Республиканың Конституциязын хүлээп алганы болдурган. 1978 чылдың улус ажыл-агый пландарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин, ниитизи-биле онгу беш чылдың онаалдаларын чедиишкиннг күүседир дээш боттарының шугуму демиселин-биле олар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга, улустарның найыралынга, социалистиг Төрээн чуртка чайгылыш чок шынчызын көргүзүп турарлар.

Республиканың ажылчы чоннары Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязын, оон дайынчы отряды—Арменияның Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле экономиканы, эртемни болгаш культураны улам ыңай көдүрер дээш моон соңгаар-даа идепкейлиг демисежир, Төрээн чурттуң күчүзүн, ССРЭ-ниң улустарының акы-дуңма найыралын болгаш чаңгыс эвин могаг чокка быжыглап, боттарының бүгү күжүн, билиин болгаш дуржулгазын коммунизм тургузуушкунунуң өндүр улуг херээнге, ленинчи идеяларның тиилелгезинге бээр дээрзинге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели быжыг бүзүрелин илергейлеп тур.

Армян Совет Социалистиг Республика болгаш оон күш-ажылга ынакшылдыг талантылыг улузу делгерезин!

Совет Социалистиг Республикалар Эвилели делгерезин!

Октябрьның, СЭКП-ниң ленинчи национал политиказының өндүр улуг чаалап алышкыны—ССРЭ-ниң улустарының акы-дуңма найыралы болгаш чайгылыш чок чаңгыс эви делгерезин!

Марксизм-ленинизмниң туңуун адаа-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле—бурунгаар, коммунизмниң тиилелгезинче!

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

АРМЕНИЯДА БАЙЫРЛАЛДАР

ЕРЕВАН. (СЭТА). Совет Арменияның хоорайлары болгаш суурлары байырлалдыг-биле каастаныпшиметтинген. Республиканың ажылчы чоннары кайгамчыктыг хүнү—Россияның составынга Арменияның кирген хүнүнден бээр 150 чыл болганын уткуп турар. Найыралдың болгаш акы-дуңмалышкы чоруктуң байырлалында хөй санныг аалчылар—эвилелдешкен республикаларның, Россия Федерациязының делегациялары, даштыкыда армян организациялар-ның төлээлекчилери четкилеп келген.

Октябрь 13-те СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Азербайджанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Г. А. Алиев, эвилелдешкен республикаларның, Россия Федерациязының делегацияларының удуртукчулары В. И. Ленинге тураскаалга болгаш Тиилелге паркында Билдинмес солдаттың хөөрүнге чечектер салгапнар. Чечектерни Арменияның Компартиязының ТК-зының, Армян ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң омунааннан база салган.

Хоорайның Абовян деп чаа үлетпүр товуунда орус-армян найыралга аалдар бодуруп тургускан өндүр улуг тураскаалды аалчылар көрген.

Д. Ф. Устинов Ереван гарнизонунуң шериг кезектериниң бирээзинге чораан. Армян ССР-ниң УАЧД-те болгаш Матенадаранда бурунгу хол-биле бижээн тураскаалдарның М. Маштоц аттыг эртем-шинчилел институдунга база чораан.

Д. Ф. Устиновту Арменияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары К. С. Демирчян, Армян ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. Е. Саркисов, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ф. Т. Саркисян олар үдеп чораан нар.

«САЛЮТ-6»—«СОЮЗ-31»—«ПРОГРЕСС-4»:

Шинчилелдер уламчылавышаан

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Космонавтылар Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков оларның орбитага он чеди неделя дургузунда ужудуушкуну доозулган.

Эштиг «Прогресс-4» корабльдиң чүъгүн дужурээ талазы-биле сөөлгү операцияларны күүсеткеннер. Станциядан адырган дериг-херекселдерни космонавтылар корабльдиң чүък сөөртүр черинче аппарып, оларның ногуур турар черлеринге тургускан. Станцияның каттышкак шынчыдылга агрегаттарының бактарын одаар түүл-биле немей кударып дооскан.

Хүннүң программазында Чер кырын болгаш Делегей океанының кырын дорт хайгаараар база чурукка тырттырары, күш-дамыр мергежилгелерни кылыры көрдүнген.

Октябрь 12-де пиш космонавтының комплекстиг медицина шинчилгезин, оон иштинде велоэргометрге хемчээлдиг күжениишкиннинг шинчилгезин чорудаан. Шинчилгелерниң түңнелдери-биле алырга, Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков оларның кадыкшыл байдалы эки. Командирниң судалы минутада 75 катап, бортинженерниң судалы минутада 63 катап согар, дамыр базыышкынының хемчээли тус-тузунда меңгүн сугдуг чагының 130/70 болгаш 130/65 миллиметрге деп.

Орбитаның «Салют-6»—«Союз-31»—«Прогресс-4» эртем-шинчилел комплекизиниң иштинге космонавтылар бо-дур чогуур-биле ажылдап чоруур.

Чер чоогунуң орбитазында шинчилгелер уламчылавышаан.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

1978 чылдың ноябрь 4-түн дыштаныр суббота хүнүн ноябрь 6-ның понедельник хүнүнче шилчидерин ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели доктааткан.

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН—АМЫДЫРАЛГА!

МИИТ-ТИҢ СТУДЕНТИЛЕРИ БАМ-ГА

МОСКВА. Москваның демир-оруук транспортунуң институдунуң коллективин Байкал-Амур магистралының тудугчулары-биле уе үениң найыралы холбап турар. Оон баштайгы студентилериниң тудугжу отряды ол крайларга 1972 чылда-ла ажылдап турган, оон бээр чыл бүрүзүнде 1000 студентилер БАМ-че чоруп турар. Бо чылын МИИТ-тиң аныяктары барын-ла 4 миллион рубль капитал салыышкынын шиңгээдип алыр ужурлуг.

Институттуң дээди курсчулары болгаш аспирантылары янзы-бүрү бүдүрүлге коллективтери-биле чаазы БАМ-га эртем ажылдарын кылып турарлар. «Жданов-тяжмаш» үлетпүр каттыжыышкынының коллективи-биле чаазы москвачылар сес вагонтуг аар чүък сөөртүр цистерназы кылып алганнар. Чаа оруунга оону ажыглаары чүък сөөртүрүн улгаттырар арганы бээр.

«Тудуг конструкцияларын» кафедрада Байкал-Амур оруунда тудуп турар үлетпүр тудугларынга херглээр полимерцементиниң хевирлерин шенеп турар, ур-хуусаалыг хевирүглерни ажылдап кылып турар.

ЧУРУКТА: институттуң комсомол комитединге МИИТ-78 студентилерниң тудуг отрядтарының маршруттарын ылавылап турары.

Солагай талазындан оң талазынче Александр Дмитриев, Владимир Трушин болгаш Николай Борисов.

В. БУДАННЫҢ фотозу

СЭТА-ның фотохроиказы.

ТУКТУ ТЫВЫСКАН

Бо чылдың октябрь айның баштайгы он хонуунда мал чемнери белеткээриниң талазы-биле барыын зонаның районнарындан социалистиг чарышка Барыын-Хемчик район бирги, чөрни ээлээн. Аңаа СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдерниң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле анша шаңналын тывыскан шиитпирлээн.

Ук шаңналды тывызырынга тураскааткан районнуң партия-ажыл-агый активиниң хуралы СЭКП райкомунуң хуралдаар залынга болуп эрткен. Шилчиир Кызыл тукту профэвилелдиң секретары С. Д. Киров байырлалдыг байдалга тывыскан.

СЭКП райкомунуң бирги секретары Ш. П. Куулар сес алгаш, ниитиниң малынга четчир санныг мал чемин белеткээр дээш районнуң ажыл-ишчилери ам-даа эки ажылдаар дээрзин бүзүреткен.

Тиилекчилерге

СЭКП Тес-Хем райкомунуң бюрозу болгаш райкүүскомунуң районнуң кодаа ажыл-агый ажылдакчыларының аразында социалистиг чарыжының үшкү кварталда түңнелдерин чугаалажып көргеш, чарыштың тиилекчилерин илереткен.

Ажыл-агыйлардан «Кызыл-тайга» совхоз күрүнеге эът, дук садарының планныг онаалдаларын күүсеткеш, бирги черни ээлээн. Совхозка партия райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

Хүлээлге күүселдезин хынап тур бис

ТОС АЙНЫЫ-БИЛЕ

Мал ажылдыг Мөңгүн-Тайга районнуң ажыл-ишчилери СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң материалдары база аңаа эш Л. И. Брежневтиң илеткели-биле таныжып, орта сорук кирип, онгу беш чылдың үшкү чылында мал бажын өстүрер, оон продуктулуг чоруун бедидериниң планын күүседир дээш бо чылдың эрткен айларында күжениишкиннг ажылдаан нар.

1978 чылдың тос айларында мал бажын өстүрериниң планныг онаалдазын мөңгүн-тайгажылар чедиишкиннг күүсеткеннер. Мыйыстыг бода малды өстүрер планы 100,3 хуу, хойнуу—106,8 хуу, өшкүнү—100,3 хуу чылгыны—101,2 хуу болган. Төрүүр чүс баш малге онаалдыр өзүлде эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге 13 бызаа, 55 хураган, 15 анай, 19 кулун хөлчү алтан.

Чооннга чаа СЭКП Мөңгүн-Тайга райкомунуң бюрозу, улус депутаттарының район Совединиң күүскому ажыл-агыйларның болгаш тургуттуң малчыннарының аразында социалистиг чарыштың түңнелдерин үндүрген, хүлээлгелерин күүселдезин хынаан. Мал бажын өстүрер болгаш оон продуктулуг чоруун бедидер талазы-биле «Малчын» совхоз (директору С. Очур, партком секретары К. Чындын-оол) чарышка тиилекчи болуп үнгеш, СЭКП райкомунуң райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Тус-тус хойжуларның арагында калбарган социалистиг чарыштың түңнелин үндүргенде, малчыннар көргүзүглерин барымдаалавышаан, кежээ кышка белеткелин база көрген. Бо чылын төрүүр чүс баш хойга онаалдыр 106 хураганы алтан, дук планын ажыр күүсеткен болгаш 10 тонна сигенни белеткээр социалистиг хүлээлгезин 18 тонна чедирген, хоочун хойжу Донгак Делгерович Уенуң («Малчын» совхоз) бирги черни ээлээн. Донгак Делгеровичтиң чурттаар бажыңы, хоочунуң кажаазын улегерлиг белеткээн, оон аңгыда сигенни мыштаанда сөөртүп болгаш.

Бо чедиишкиннер-биле чергелештир чамдык чөрлестер барын СЭКП райкомунуң бюрозу шиитпирлеп каан. 1978 чылдың эрткен тос айларында янзы-бүрү чылдагаанныг аарыгдан 1463 баш мал хораан. Ажыл-агыйларның тургузу онзаанчыларны белеткеп чедир ажылдаваан малдың үлэт-даңзызын чогуур он-шаанда тургуспаан, харысалга чок малчыннарла негелдени күштелдирбээни турарын ол херечилеп турар.

Мөңгүн-Тайганың кайы-даа совхозтарының ишчилери болгаш кышка багай эвес белеткенип турар. Малчыннарның кыштаглары колдуу септеттинген, чамдыктарында сиген дужургүнген.

Район бо чылын мал чеми белеткээр планын 108,7 хуу күүсеткен. Ынчалза-даа бо көргүзүгге мөңгүн-тайгажылар доктаавааннар. Мал чеми белеткээр шалыпчы 20 хуузу чарлаан. Ам-даа 100 тонна сигенни белеткээри-биле Ак-Чыраажы ажылчыннар аъттаныштан.

Ынчангаш келир чылын малдың бажын моон-даа ыңай өстүрер, оон продуктуларын күрүнеге садарын улам каттырар күзел-биле районнуң ишчилери-биле бар.

Э. СААЯ,
улус депутаттарының Мөңгүн-Тайга райкүүскомунуң кодаа ажыл-агый эргелелиниң кол бухгалтери.

ФРАНЦУЗ-СОВЕТ НАЙЫРАЛ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛЧИ

ПАРИЖ. (СЭТА). Сураглыг француз журналист, Францияның дипломаттыг журналистериниң ассоциациязының хүндүлүг даргазы Женевьева Табуиге Улустарның найыралы ордени тывыскан. Ол шаңналды найыралдыг француз-совет харылзааларын хөгжүдеринге, Францияның болгаш Совет Эвилелиниң хой-ниитизиниң аразында харылзааларны быжыглаарынга улуг салыышкынын дээш аңаа тывыскан.

Француз дипломаттыг партияның төлээлекчилериниң бирээзи болуп Ж. Табуи премьер-министр Э. Эррионуң-биле Совет Эвилелинге 20 чылдарда чораан. Оон бээр-ле ол тайбыңның болгаш найыралдың база элзеге ажыктарынга Франция база Совет Эвилелиниң аразында найыралдыг харылзааларны ам ыңай хөгжүдериниң база быжыглаарының чайгылыш чок демисечизи болуп келген.

Оон ажыл-чорудуун база онзагай үнелеп көргени дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш Л. И. Брежневтиң бодунга Ж. Табуи ханы-биле өөрүп четтиргенин илереткен. Улустарның Найыралы деп кайгамчык аттыг болгаш шаңнал мени бүгү ажыл-чорудуумнуң оол сорулгазының барынын: Совет Эвилелиниң болгаш Францияның улустарының аразында найыралды болгаш акы-дуңмалышкы чорукту салып турар деп, ол медеглээн. Бистиң чурттарывыстың аразында найырал тайбыңның болгаш аймаа чок чоруктуң доктаамал факторну боол келген дээрзин төөгү херечилеп турар. Француз-орус эвилел болза төөгүнүң эргилде бүрүзүнге илереттинип келир эртемок чугула чүүл болур деп, 1942 чылда генерал де Голльдуң медеглээни таварылга эвес дээрзин Ж. Табуи демдеглээн. Герман фашизмни тиилээниниң соонда эртен үе дургузунда Франция болгаш ССРЭ боттарының харылзааларын эштиндер болгаш ылады ажылдажылганы хандыкшыр орулга-биле күжениишкиннерин калбар-даа ССРЭ тайбыңның болгаш аймаа чок чоруктуң шынчы камгалакчызы улуг рольду ойнап турар, үлетпүр куруневи болур бээн. Бистиң чурттарывыстың болгаш улустарывыстың кады ажылдажылгазы чамыгазынын база тайбыңның делгеренгейинге улуг салыышкынын көргүзүп турар. Ол ышкаш база ... ниитилелинге ... оон түңнелдери болур.

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШ ЭКРАНЫ
ЧАРЫШ-ЧОННУҢ ЧОГААДЫЛГАЗЫ
1978 ОКТЯБРЬ № 10

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! 1978 чылдың планын долдур болгаш ажыр күүседир дээш демисежиңер! Күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүүн, бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын чүткүлдүг чедип алыңар!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

Мурнакчылар чугаалап тур

ЧАРЫШПЫШААН

Бистиң бригадавыс 1978 чылдың планының онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш кызымак ажылдап турар. Районнар, хоорайлар аразында маршруттарда бис. Бригада кежигүннери шупту-ла кызымак ажылдап турарлар. Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик атты бистиң бригадавыстың эдилеп турары таварылга эвес. Ону шынзыдып ажылдаары бистен негеттинип турар.

Хову-Аксының АТБ-зинден С. Янковтуң бригадазы-биле чарыжып турар бис. Оларның бригадазы база-ла бедик көргүзүглерни чедип ап турар мурнакчы бригада чүве. Чарыштың эштеривис боттарының харылзап турар маршрудунга «Пассажирлерни культурлуг хандырар талазы-биле үлегерлиг маршрут» деп атты чедип алганнар. Олар чамдык көргүзүглер талазы-биле бисти харын ажып-даа турарлар. Чарыжывыстың түңнелин үргүлчү үндүрүп-даа турар бис.

Ю. ДЕРЕВЯГИН,
Кызылдың пассажир АТБ-зинде бригадир.

Күүсеттивис

Кызыл хоорайның электробараанмары садар № 10 магазинде ам 3 чыл чедир ажылдап турар мен. Үр эвес-даа ажылдаан болзумза, өске эш-өөрүм-биле бир демей, ай, квартал планын күүседип келдим. 1977 чылда социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп, херек демдээн алдым.

Бо магазин — коммунистиг күш-ажылдың коллективи. Магазинни арыг-силиг тургузар, көрүштүг кылдыр каастаар, хандырылганың культуразын бедидер, чеңнүң бараанга негелдезин хандырар, өре-самчыгдал чок ажылдаар, хой-ниити амыдыралынга идепкейлиг киржир деп хүлээнген бис. Хүлээлге багай эвес күүсеттинип турар. Чылда 623 муң рубльдиң бараанын чеңга садар тургаш, чаа Конституцияның бир чыл оюнуң бүдүүзүнде 625 муң ажыг рубльдиң бараанын саткан бис.

Ажылдап келген үем дургузунда садып алынчыларның талазындан хомудал-даа турбады. Ынчалза-даа бисте бараанннар ассортиментизи дыка кызыы. Садып алынчылар кандыг-бир чок бараанны айтырарга, «Чок» деп харыы бээри черле эпчок болур чүве. Бир эвес бараанннар элбек турган болза, ноон-даа бедии көргүзүглүг болур ийик бис.

Г. СПРЫГИНА.

Хүлээлге күүселдези

КУРЛАВЫРЛАРНЫ ЧӨП АЖЫГЛАВЫШААН

Республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкынының Чадаанада районнар аразында каттыжыышкынының коллективи оңгу беш чылдың үжүү чылында планының онаалдаларны хуусаа бетинде күүседир дээш кужениишкинниг ажылдап турар. Каттыжыышкынның начальниги Федор Григорьевич Баранов-биле бистиң корреспондентивис ужурашкаш, бо чылын алдынган социалистиг хүлээлгелерин коллектив канчаар күүседип турар дугайын сонуургаан. Оон чугаазы бо.

— Ниитизи-биле каттыжыышкын 1978 чылдың планныг онаалдаларын чогуур хуусаадан 5 хонук арте күүседир хүлээлгени алган. Ол хүлээлгевисти айыткан үезинден арте күүседиптер аргалар бисте бар. Чүге дээрге эрткен кварталдарның планы чедиишкинниг күүсеттинген. 679,7 муң рубльдиң продукциязын сайгарар тургаш, ону 686,2 муң рубльге күүсеттивис. А салбырлар айлы-биле алыр болза, бойдал база эки. Механизастаттынган отрядтың коллективи 9 айларның планын 138,3 хуу күүсеткен. Машина-трактор септээр мастерская, шугум-монтаж участогу, материал-техниктиг хандырылга килдизи, техниктиг ажаалда станциязы планнарын шупту ажыр күүсеткеннер. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү планда көрдүнгенинден база-ла 12,7 хуу ажыр күүсеттинген. Ам социалистиг хүлээлгеде көрдүнгенин харын-даа ажыр күүсеттинген-дир.

Салбырлар айлы-биле алгаш, машина-трактор септээр мастерсканы ап көрээлинер. Оларның 1978 чылда алган социалистиг хүлээлгелеринде бижиттинген: пландан ажыр 4 муң рубльдиң продукциязын, 1 тракторну, 1 автомобильди, 1 комбайнны пландан ажыр септээр, 2 чаартыкчы саналды бүдүрүлгеже шиңгээдир, хууда танманы салыр эргени 5 ажылчыннар чедип алыр, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планнаттынганындан ажыр 0,5 хуу өстүрер. А херек кырында мастерсканың коллективи пландан ажыр 25 муң рубльдиң продукциязын сайгарган, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 2,8 хуу бедиткен болгаш чаартыкчы 2 саналды бүдүрүлгеде ажыглаан. Септээр кылыгзарга хууда танма салыр эргелиг 5 ажылчыннар мастерскаада ажылдап турар. Алдынган хүлээлгениң пунктулары ноллуунда мынчаар чедиишкинниг күүсеттинген. А чүгле артык кезектер чедишпезинден тракторлар септээр планнывыс чедир күүсеттинмейн барган.

ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнуң байырлалынга бүдүрүлгеге бедик көргүзүглерлиг ужурашкан мурнакчыларны демдеглексээр-дир мен. Сүт-дер-оол Монгуштуң удурткан механизастаттынган колоннаның коллективи үш чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен. Ол коллектив чылдан чылче чедиишкинниг ажылдап турар. Оон ангыда бистиң коллективтен 5 кижи хууда беш чыл планын база күүседипкен. Оларга механизастаттынган отрядтан Семис-оол Ооржак, Николай Салчак, машина-трактор септээр мастерскаадан Иван Зайцев, Доржудай Сат, шугум-монтаж участогундан Олег Балыр-оол хамааржыр. Чарышка үргүлчү тиилекчилер болуп чоруп турар инженер-дефектовщик Сергей Монгуштуң, хууда танма салыр эргени чедип алганнар Калдар-оол Кара-Монгуштуң, Дыртык-оол Ховалыгның, Юрий Крайнюктуң болгаш оон-даа өске мурнакчыларның ажыл-ижи мактадыг. Ажыл-иштиң чедиишкиннинг болурунга социалистиг чарыш дузалап турар. Салбырлар, бригадалар аразында база түс-түс кижилер аразында социалистиг чарышты ай, квартал санында түңнеп, тиилекчилерни тодарадып, шаңнап, мактап турар бис.

Чедиишкиннер-биле чергелештир ажылдывыста четпестер барын демдеглээри чугула. Коллективте политкижизидилге ажылы чогуур деңнелге чедир тургустунмааны ниитн чугаалаар апаар. Чамдык ажылчыннарның талазындан чылдагаан чок ажыл шагы үзер, арага-дарыга хандыкшыыр чоруктар бар. Бир эвес прогулдарны шуут болдурбас болзувусса кижи бүрүзү хууда онаашкан планныг онаалдаларын бүрүн күүседирин чедип ап болурувуң аргазы ол бээр ийик.

Кылдынган ажылдың шынарынче кажаангайны күштелдирери база бистен негеттинип турар. Септеттинген машина-техниканың шынары кудуу болур таварылгалар база бар. Продукцияның шынарын бедидер, септелгени ынанныштыг кылдыр чорудар дээш тускай хемчеглерни ажылдап кылгаш, оларны бүдүрүлгеге боттандырарын хандырар ужурлуг бис.

Моон алгаш көөрге, бүдүрүлгеде чедир ажыглаттынмайн турар курлавырлар бар-дыр. Ынчангаш бо арга-курлавырларны ажыглавышаан, каттыжыышкынның ажылын улам экижидери бистиң сорулгавыс.

КҮШТҮ МОБИЛИЗАСТААР БИС

СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның оон соондагы Пленумнарының шиитпирлерин удуртулга болдургаш, Сукпакта мал семиртир комплекстиң базазынга ажыл-агыйлар аразының мал семиртир каттыжыышкынының тургусканындан бээр бир чыл ажып турар.

Амгы үеде каттыжыышкынга Кызыл, Таңды, Улуг-Хем районнарының 21 совхозтары болгаш Кызыл хоорай хамааржып турар. Ниитизи-биле 4000 ажыг аныяк шарылар комплексте семиртилгеде, а 20 муң ажыг хой кодаларда туруп турар. Оларны ажаап кадарарында чүс ажыг малчыннар ажылдап турар.

1978 чылда социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазынга харыы кылдыр коллективтиң ажыл-ишчилери бо чылын бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Партия организациязы, профэвилел комитеди чарыштың негелделерин ажылдап кылгаш, ону коллективтерге чугаалажып көрген. Оон түңнелдерин кварталдап түңнээр тускай комиссия ажылдап турар.

Ниитизи-биле оңгу беш чылдың үшкү чылының онаалдаларын күүседир дээш социалистиг чарышта 286 кижи хаара туттунган. Бүдүрүлгениң 14 мурнакчыларынга коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары атты тывыскан. 65 ажылчын ол бедик ат дээш демисежип турар. Социалистиг чарышта бүдүрүлгениң кол-кол участоктары хаара туттунган. Чарыштың дээштиин чедип алыр дээш ажылды элээн идепкейжиткен. Бригадаларга дайынчы кудуустарны, «Чаңныктарны», «Крокодилди» үндүрүп, көскү агитация-биле оларны шиңгээн. Коллективтиң мурнунда сорулгаларны болгаш бүдүрүлге көргүзүглерин тускай стендилерге көргүзүп турар. Бо чылын мал семиртир комплекске кызыл-булуңну ажыткан. Аңаа социалистиг чарышты түңнеп, лекция, беседаларны эртирип турар.

Бо чылдың үшкү кварталының түңнели-биле цехтер аразында чарышка бирги черни мал ажылдакчыларының цеги (кол зоотехник А. Грудинин, цех начальниги Л. Солдатова) ээлеп, шилчиир Кызыл туктуг болгаш вымпелди чаалап алган. Малчыннар аразында чарышка эки көргүзүглерлиг болган 4 бригадаларга база вымпелдерни, акша шаңналын тывыскан. Бисте түс-түс кижилер аразында социалистиг чарышты база организастаан. Оларга вымпелдерни болгаш акша шаңналдарын ыдып турар. Бо чылын туристиг путёвка-биле 1 кижи, Москвада улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинче 2 кижини чоруткан. Дыштаныылга бажыңнарынче 6 кижиге путёвкаларны берген.

Социалистиг чарышты доктаамал түңнеп, мурнакчыларга шаңнал-макталды көргүзүп, материалдыг болгаш моральдыг идиг бериишкиннериниң өске-даа хевирлерин ажыглап турары коллективтиң ниити ажыл-херээнге эки салдарны чедирип турар. Бо чылдың тос айларының түңнели-биле алырга, күрүнеге дужааган бода малдың 99 хуузу эң семис күштүг болган. Ынчангаш ортумактан куду күштүг малды күрүнеге дужаавас сорулга салдынган.

Ажыл-ишчилерниң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга бир чугула чүүл—оларның дыштаныылгазын чөп организастаары. Профэвилел комитеди болгаш профэвилел организациялары бо ажылды чогуур деңнелге чорутпайн турарын чугаалаар апаар. Чижээ, Дус-Хөлге пансионат тудар дугайында айтырыгны чугаалажып көрбейн келген, бо дээрге өйү келген айтырыг болуп турар. Ол ышкаш Шушенское болгаш өске-даа тураскаалдыг черлерже аян-чорук кылыр, кат, мөөгү чыыр талазы-биле коллективтиг үнүүшкүннерни организаставайн турар.

Ажыл-ишчилерниң күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге кижизидер, социалистиг өнчүнү камгалаар, күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгениң сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле ам-даа улуг ажылдарны кылып, беш чылдың үшкү чылын чедиишкинниг доозарынче бүгү күштү мобилизастаар ужурлуг бис.

В. ТУМЕТЕЙ,
ажыл-агыйлар аразының мал семиртир «Сукпак» каттыжыышкынында профэвилел комитединиң даргазы.

Чарыш хрониказы

ХҮНДҮЛЕЛ САМБЫРАЗЫНДА

Кызылдың № 2 автотранспорт бүдүрүлгезиниң коллективи чоокта чаа бүдүрүлге хуралын эрттирген. Аңаа оңгу беш чылдың үшкү чылының эрткен тос айларында бригадалар болгаш түс-түс чолаачылар аразында социалистиг чарыштың түңнелин үндүрген.

№ 2 АТБ-ниң хоочун чолаачызы Владимир Михайлович Прибытконуң көргүзүү эң бедик болуп, өскелерге үлегерлиг чоруун көргүскен. Ол шынарның болгаш ажыктыг чоруктуң бо беш чылының негелдезин ёзугаар ажылдап, ыяар-чаар материалдарның болгаш дугуйнуң камналгазын чедип албышаан, ай планын 130 хуудан куду латпайн келген. Оон түңнелинде 1978 чылдың планныг онаалдазын ол бүрүн күүседипкен. Ам В. М. Прибытко 1979 чылдың үлүүнде ажылдап кирипкен.

Мурнакчы чолаачының чуруун бүдүрүлгениң хүндүлел самбыразынга азарын үн хуралга коллектив кежигүннери шиитпирлээннер.

МУРНАКЧЫЛАРГА

Келир чылга үткүштүр ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузар дээш Барыын-Хемчик районда «Барлык» совхозтуң бригадаларының аразында калбарган социалистиг чарышка Артис-оол Хомуштуң бригадазы тиилекчи болуп үнген.

Бо коллектив чөөнүү хүннерге чедир 3,5 муң тонна сигенни белеткээш, кыштагларга чедирген.

Бригаданың сигенчилериниң аразында калбарган чарышка элээн хөй механизаторлар тиилекчи болуп үнгеннер. Трактористер Р. Сарыг-оол, К. Хептен, Н. Хомушку олар планның онаалдазын доктаамал ажыр күүсеткеш, мурнуку одуругже үнүп, өскелерге үлегерлиг чоруун көргүскеннер.

Сигенчилерниң социалистиг чарыжының түңнелин үндүрген хуралга бо эштерге акша шаңналын совхоз дирекциязы, партком болгаш ажылчын комитеди тывыскан.

АЛДАР ТУГУН КӨДҮРГЕН

«Кызыл тудуг» эгелелиниң дажчызы, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугчузу Николай Велигоцкийниң удурткан комплекстиг бригадазы бо хүннерде «Турист» гостиницазының тудуунда ажылдап турар. Мында хаара туттунган хөй санныг бригадаларның аразында социалистиг чарыш калбарган. Оон түңнелин доктаамал үндүрүп турар.

Чөөнүү түңнел ёзугаар бирги черни Н. Велигоцкийниң удурткан коллективи чаалап алган. Бо бригаданың кылган ажылы шынар талазы-биле онзаланып, үени чөп ажыглап турарындан планныг онаалда чедиишкиннинг күүсеттинип турар. Октябрьның баштайгы хонуктарының онаалдазын ол 113 хуу күүсеткен.

Бригаданың бо чедиишкиннинге тураскаадып күш-ажылчы алдар тугун көдүрген.

ТЫВА—ХАКАСИЯ

1978 чылдың 9 айларында Тыва АССР биле Хакас автономнуг областың аразында социалистиг чарыштың түңнелдери

	Тыва АССР: планны күүсеткени-хуу	Тыва АССР: 1978 ч. 1977 ч. деңнээрге хуу	Хакас автономнуг область: планны күүсеткени-хуу	Хакас автономнуг область: 1977 ч. 1978 ч. деңнээрге хуу
ҮЛЕТПҮР				
Продукция сайгарылгазы	98	108	101	113
Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү	98	106	102	113
ТУДУГ				
Бүгү хемериң капсалыы	77	110	96	135
Көрээлиг ажылдар хемчээли	82	104	105	118
Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү	99	102	98	104
Ажыглалга киирген чуртталга шөлү	81	173	85	142
ТРАНСПОРТ				
Ниити ажыглалдың автотранспорту-биле сөөртүлге — ТН—КМ	96	102	99	112
АЧЫ-ДУЗА ЧЕДИРЕРИ				
Чонга ачы-дуза чедирери	99,0	110	104	109
Оон иштинде хөдээге	96	112	104	110
САДЫГ				
Үүрмектеп садар бараан саарылгазы	102	105	100,2	105
КҮРҮНЕГЕ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ПРОДУКЦИЯЗЫН САТКАНЫ (пландан ажыр дааргаңы ёзугаар)				
Мал болгаш куш	104	98	102	102
Сүт	102	103	101	103
Чүүрга	75	96	112	102
Дүк	85	97	104	101
МАЛ АЖЫЛЫНЫҢ ПРОДУКТУЛУУ				
Бир инектен-не ортумак саалда — кг.	1317	95	1837	101
Бир дагаазан чүүрга	116	100	172	97
Кыргаан дүк—кг.	2	113	4	95

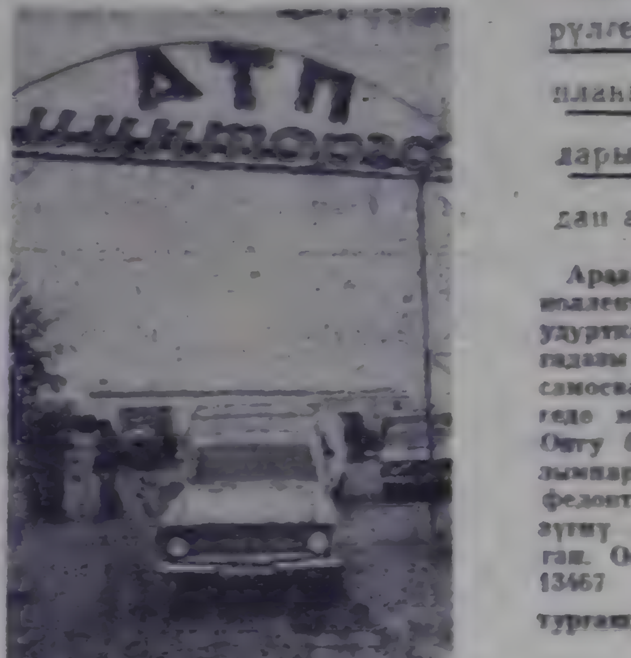

Тываның Садыг министерствозунуң автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачылары орулга киирип алырының үш чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен. Бо чылдың эрткен тос айларында чолаачылар 674 муң рубль орулганы киирген. Пландан ажыр 39 муң рубль хөй болган.

Аразында социалистиг чарыштыг коллективтер — Николай Нефедов удурткан комсомолчу-аныяктар бригадазы биле Анатолий Пастуховтуң самосвал чолаачылары үк бүдүрүлгеде мурнакчылар болуп турарлар. Оңгу беш чылды күш-ажылчы базымнар-биле олар эгелээн. Н. Нефедовтуң бригадазы эң эки көргүзүүн бо хүннерде чедип алган. Оон чолаачылары бо чылын 13467 тонна ажылдаар планныг тургаш, эрткен тос айларда-ла чыл планындан ажыр 3687 тонна ажылдаан. 1700 литр ыжыкар-чаар материалдарны камнап алган.

Бо коллективтиң найыралы быжыг. Бригадир — бүдүрүлгеде комсомол организациязының секретары. Бодунга болгаш эш-өөрүнге шыңгыы негелделиг. Социалистиг чарышты ол дээштиг организастап, баштап удуртуп турар.

Самосвал чолаачыларының бригадазында күш-ажылдың сагылга-чуруму эки.

Бүдүрүлгеде социалистиг чарышты дээштиг организастаар талазы-биле мында партия организациязы, профэвилел местному эвээш эвес ажылдарны кылып келген. Чарыштыг коллективтерниң, түс-түс кижилерниң көргүзүглерин тускай стендиде чырыткан. Тиилекчилерге вымпелдерни, хүндүлел бижиктерин тывыскан турар.

Автомашиналарның бүдүрүкчүлүг ажылдаарының талазы-биле бистиң республикада коэффициентизи бедик бүдүрүлгелерниң бирээзи ол.

А. ЗАЙЦЕВ.

ЧУРУКТАРДА: ажыл хүнү эгелээн (үстүнде); Н. Нефедовтуң бригадазының онаалданы ап турары. (Адаанда, солагай талазында). Бригадир А. Пастухов сорү-биле чугаалажып турары (оң талазында).

АВТОРНУҢ фотолары.

ЧАРЫШТЫГ БРИГАДАЛАРДА

Бөгүн — Аъш-чем үлетпүрүнүң ажылдакчыларының хүнү

УЛАМ ЭКИ АЖЫЛДААР

Республиканың аъш-чем үлетпүрүнүң ажылдакчылары боттарының байырлалын тооругур үеде демдеглеп турар: чоокта чаа бүгү чурт ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюн демдеглээн.

Республиканың аъш-чем, эът-сүт үлетпүрүнүң ажылдакчылары СЭКП-ниң XXV съездизиниң тооругур шиитпирлерин болгаш 1978 чылдың планның даалгаларын база социалистиг хулээнгелерин чедиишкиннинг күүседир дээш чарышты онгу беш чылдың эгезинден тура улам калбартканнар. Оон түңнелинде олар чамдык чедиишкиннерни чедип алган. Республиканың аъш-чем үлетпүрү бо чылдың тос айларының планын продукция сайгарар талазы-биле 100,8 хуу күүсеткен. Эртген чылдың чогуур үезинге деннээрге, ону ол демнизи 4 хуу бедээн. Пландан ажыр 37 тонна мал сарыжаан, 16 тонна колбаса, 42 тонна кондитер кылыгларын бүдүрүп үндүрген. Пландан ажыр кылып үндүрген продукцияның 80 хуузун күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткениниң түңнелинде чедип алганын демдеглээр херек. Аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринден чедиишкиннинг ажылдап турарларга Ак-Довурактың болгаш Хову-Аксының хлеб заводтары, Кызылдың эът комбинады, сүт комбинады болгаш өске-даа черлер хамааржыр. Чижээ, Кызылдың эът комбинады сайгарылга талазы-биле тос айлар планын 102,6 хуу, сүт комбинады—103,7 хуу күүсеткен.

Сөөлгү чылдарда аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлге черлеринге техниктиг чаартылгаларны кылып, бүдүрүлгениң технологиязын сайзырангай жыткан. Ол ышкаш күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарын калбартып, эргижирээн объектилерни болгаш дериг-херекселдерни солуп чаарткан. Кызылдың сүт заводунда болгаш эът комбинадында хөй күш негеттинер ажылдарны механизастаан. Чижээ, сүт заводунда эргижирээн дериг-херекселдерни, сүт продуктуларын савалаарының автоматтыг шугумун шуут чаартып, чаа чүүлдер-биле солаан. Кызылдың пиво заводунда чаа компрессор станциязын кылган, ынаы-бо-рү чаа дериг-херекселдерни тургускан. Ол ышкаш Кызылдың эът комбинадында ээлчег сагымда-ла 2300—2500 баш шээр мал согар шуушturулга-конвейерлиг шугумну кылган. Мурнунда ол-ла шугумга 1300—1400 баш шээр малды эрттирип турган болгай. Ол болгаш өске-даа бүдүрүлге черлериниң техниктиг хандырылгазын чаартып экижиткениниң түңнелинде оларның кылып турар продукциязының шынары экижээн болгаш ассортиментизи-даа ковудаан. Оон тодаргай чижээ Кызылдың сүт заводунуң болгаш эът комбинадының кылып турар продукциязының шынарының экижээни болур. Комбинат хаптан каан ветчина кылыгларын бүдүрүп эгелээн. Бо чылын ийи хевирниң колбаса кылыгларынга Шынарының күрүне демдээн тывсыры-биле планнаан. Ында шынар хыналдазының хүннерин үргүлчү организастап, эрттирип турар. Бо болгаш өске-даа мурнакчы бүдүрүлгелерде социалистиг чарышты эки организастаан. Оон түңнелдерин үргүлчү үндүрүп, тиилекчи бригадаларны, цехтерни болгаш тус-тус кижилерни илередип, оларны шаңнап, мактап база шилчиир вымпелдерни, [illegible] туктарны тывсып турар.

Алыриниң бүдүрүлгелериниң эң-не харысалгалыг черлеринде коммунистер болгаш комсомолчулар, бүдүрүлге мурнакчылары, чаартыкчылар ажылдап турар. Олар бүдүрүлгеге болгаш хөй-ниити ажылынга, хууда амыдыралынга-даа өскелерге үлегер-чижек боор турар. Бөгүн аъш-чем үлетпүрүнүң ажылдакчыларының хүнүнде мурнакчыларны адап, оларга байыр чедирери өөрүнчүг. Оларга Кызылдың эът комбинадының ажылчыны, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг К. О. Мөңгеле, колбаса цехиниң бригадири, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг А. И. Луканина, Кызылдың хлеб заводунуң кондитерлери Б. А. Аракчаа, В. М. Масленникова, Н. Е. Насырова, Кызылдың сүт заводунуң аппаратчызы О. З. Блохина болгаш өскелер-даа хамааржыр. Бо болгаш өске-даа дыка хөй мурнакчылар боттарының хуузунда беш чыл планының үш чылдар даалгазын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга чедир кылыр хуусаадан эрте күүсеткеннер. Тус-тус ажылчыннардан аңгыда бүдүн-бүдүн коллективтер планныг даалгаларны чедиишкинниг күүседип, социалистиг чарышка чедиишкиннерни чедип ап турар. Кызылдың сүт болгаш эът комбинаттары бо чылдың бирги болгаш ийиги кварталдарында үлетпүр бүдүрүлгелер аразында социалистиг чарышка мурнуку одурууну ээлээш, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң профсоюзтар чөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктары-биле шаңнаткан.

Республиканың аъш-чем, эът-сүт үлетпүрүнүң материал-техниктиг баазазы моон-даа соңгаар улам быжыгар. Хонукта 30 тонна эът, 3 тонна колбаса кылыглары бүдүрер Кызыл-Мажалыктың эът комбинады удавас ажыглалга кирер. Ол ышкаш Кызылда хонукта 45 тонна хлеб-булка кылыглары бүдүрер чаа хлеб заводу тудуп турар. Бо беш чылда Кызыл-Мажалыкка болгаш чаа Шагаан-Арыгга сүт заводтарын, тускай автотранспорттуң 80 автомашина турар баазазын ажыглалга киирер. Кызылдың эът комбинадын хонукта-ла 60 тонна эът, 5 тонна колбаса кылыглары бүдүрер кылдыр чаартыр. Анаа хары үлгла 3000 тонна эът киирер сөөлүкчүнү кылыр Ак-Довуракка. Шагаан-Арыгга пиво заводтарының тудуун база эгелээр.

Үстүнде айыттынган улуг чаартылгалар болгаш пландар-даа Коммунистиг партияның, Совет чазактың бистиң республиканың бүдүрүкчү күштерин улам мынай хөгжүдер дугайында, совет кижилерниң чаагай чоргузунуң дугайында хүн бүрү сагыш салыышкынының херечизи-дир. Республиканың аъш-чем үлетпүрүнүң ажылдакчылары ааа харын кылдыр моон-даа соңгаар эки ажылдаар, онгу беш чылдың үшкү чылының планнын даалгаларын хуусаадан эрте күүседир дээш социалистиг чарышты улам калбартыр.

М. ДОРЖУКАЙ.
СЭКП обкомунуң инструктору.

Кызылдың хлеб заводунуң кондитер кылыгларын бүдүрер цехиниң коллективи бо чылдың эрткен айларында 180 тонна пряниктерни бүдүргеннер. Пряниктерниң «Банан», «Лимонный с маком», «Львовский», «Подсолнечный» дээш мынчаш хевирлери шынарның бирги категориязы-биле үнелеттинген болгаш садып алыкчылар оларны хөй-биле херектеп турар. Цехтен А. С. Красовскаяның удурткан бригадазы 9 айларның планын 150 хуу күүсеткен болгаш заводта социалистиг чарыштың тиилекчизи болган.

ЧУРУКТА: пряник быжырарының бедик мергежилдиг мастерлери (солагай талада) Н. Артемова, К. Насырова, Т. Баглаева.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

БРИГАДАВЫС — ЧОРГААРАЛЫМ

Бистиң бригадавыс хлеб заводунда эң-не дуржулгалыг, хоочун бригада. Бистинде ажылчыннар 15—20 чыл ажыг бо заводта ажылдап келген кижилер. Ынчангаш кижилерниң ажылынга мергежээни-даа кончуг, бедик мергежилдиниң бажылгыт мастерлери апарган. Бригадиривис, кондитер кылыгларының цехиниң хоочуну Анна Савельевна Красовская мээң-биле үр чылдарда ажылдап келген кижи. Кады ажылдап турар эштерим Клавдия Насырова, Тамара Баглаева, Надежда Артемова /олар база-ла эки ажылы дээш үргүлчү мактатып, шаңнадып турарлар. Хөй чылдарда кады ажылдап келгеш, аравыста бижиг найыралдыг, бот-боттарывысты дузалажыр, херек апарганда солуурунга белен бис.

Амыдырал улам-на экижип, ажылдаарынга таарымчалыг байдал тургустунуп турар. Мурнунда чылдарда шупту хуваанн хол-биле кылып турдувус, ам хөй кезиин машина-биле кылыр болганы ажылывысты чиигеткен.

Кылган продукциявыстың демчээлин-даа талазы-биле четчир, шынарын хөй кылыр дээш кызып ажылдап турар бис. ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга таварыштыр бистиң бригада үш чылдың планныг онаалгаларын хуусаа бетинде күүседипкени чүгаалаары бисте улуг өөрүшкү. Ынчангаш бистер боттарывыстың байырлалывысты күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткудувус.

Ынчалза-даа чарыштың түңнелин үндүрген, ону көскү черлерге аспайн турары четпес. Кым канчаар ажылдааныл, кайы бригада шаңналмактаттынга чеккенин билбейн, дыңнавайн турар-дыр бис. Моон соңгаар ону эдери күзенчиг.

Эки шынарлыг амданныг продукцияны бүдүрер дээш улам-на кызып ажылдаар бис.

Н. ИРГИТ.
Кызылдың хлеб заводунда кондитер, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи.

ЭРТЕМДЕННЕР БОЛГАШ АЪШ-ЧЕМ ҮЛЕТПҮРҮ

МОСКВА. ССРЭ-ниң Медицина академиязының аъш-чем институдунуң коллективи диеттиг болгаш уруглар аъш-чемнерин, ылаңгыя оларны спортсменнерге таарыштыр белеткеп, кылырының талазы-биле шинчилел ажылдарын чорудуп турар. Олар адырлар аайының эртем-шинчилел институттары, а ол ышкаш эът-сүт, балык болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң ажылдакчылары-биле деминежип тургаш, чаа-чаа хевирниң аъш-чемнерин кылырының аргаларын тып, бүдүрүлгеге дамчыдып берип турар. Оларның аразында белен чок хлеб-булка, макарон болгаш кондитер кылыглары, ногаалардан, эъттен, балыктан болгаш «далайның белээ» чүүлдерден янзы-бүрү консервалар база бар. Чамдык сүт-консерва комбинаттары бичии чаштарга таарыштыр «Малютка», «Малыш» дээр курган чемнерни кылып эгелээн.

ЧУРУКТА: Москваның аъш-чем институдунуң «Аъш-чем продуктуларының технологиязы болгаш химиязы» деп салбырының ажылдакчыларының аъш-чемниң чаа продуктуларын бүдүрүп үндүрериниң айтырыгларын чугаалажып турарлар.

Л. ПАХОМОВАНЫҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: Горькийниң «Университеттериниң» изи-биле

Соңгаларын шаарап демир-биле быжыглаан, демир-биле шап каан эжиинде аажок улуг шоочалыг бедик эвес туунбу бажың — Красновидово деп ыыга суурнуң төвүнде турар бо өзулут-ла чиг даштан, тарна садыгларынга таарыштырган лаңгызы катап тургустунган. Тозан чылдар мурнунда аныяк Горький мээң, шолдугледен чаа чедип келген революсчу өннүү М. А. Ромасьтынга чурттап турган.

Ынчаарда Казань университединге кирер дээш ойталаттырып каапкан Горький биле университеттиг хоорайларга чурттаарын хоругдаттырган Ромась Красновидово суурга барып, улуг эвес аъш-чем садыы ажыдып алган, тараачыннар, балыкчылар, матростар ортузунга чырыдыкчы суртаал ажылы чорудуп турганнар. Чурттаганының ол үезиниң дугайын чогаалчы «Мээң университеттерим» деп тоожузунга болгаш ол үедеги рассказтарынга бижээн.

М. Ромась биле М. Горькийге оларның ол ажыл-чорудулгазы дээш өжээргээн кулак-байлар оларның садыын өрттедипкеннер. Шак-ла ынчап келир үениң чогаалчызы. Россияның эргий бодунуң баштайгы аян-чоруун эгелээн.

Ам ол бажың ынчаардагы шинчи кире берген. Эрги салыышкынны арттырып, база архитектуразын үевин турташ, реставраторлар бажыңның хапаазын катап салгаш, соңгаларын, эжиин катап тургусканнар. Шалазынга шала адаанче кирер чажыт орбак бар—шала адаанга хоругдалдыг литература шыгжап турганнар. Бажыңның хамыызында бичии кош тудут бар, оон саранчазының адаанга М. Горький дөрт чыл чыпт чурттаан. Ол бажыңның чанында ам [illegible] тудупкан: ында М. Горькийниң музейин ажылдары көрдүнген ол бояза чогаалчының Поволжье кезээзинде баштайгы музейи. Ону боттандырары-биле А. М. Горькийниң Казаньда бажың-музейиниң ажылдакчылары болгаш активчилери ажылдап турарлар.

УКРАИНА: конвейерде чүгле чаа чүүлдер

Чем кылыр орээлдер дериин кылып турар «Броварымебель» каттыжыышкынының ажылчыннары бо чылын багай кылдыган мебель дугайында чаңгыс-даа хомудал албааннар. Чурттагга бажыңнарының архитекторлары, төлевилелчилери-биле сүмележип тургаш кылган кудук дериинин туузу республикада тургуснуп эгелеп турар чурттагга бажыңнарының чем кылыр орээлдеринге аажок таарыжыр.

Ук мебель таарымчалыг уяктерлиг шкафтардан тургустунган. Сава аймаа, аъш-чем, химистер, ногаалар оларның иштинге аңгы-аңгы шыгжаттынар. Кылыглар конвейерден «чаа чүүл» деп демдек-биле үнүп турар.

БЕЛОРУССИЯ: ногаан концентраттар

Борисовтуң дурмунга-кергуугур ыяш ажыл-агыйы республиканың комбикорм бүдүрүлгелеринче чыл эгезинден бээр беш чүс тонна хире мал болгаш куш чемиинң рационун байыдар ногаан концентраттарны чорудуп берген.

Мурнунда эрттегинин тургат тен-бурулерин ам ыяш ажыл-агыйлары, ыяш белеткеп тура, чүс-чүс муң кубометрин болбаашрадып турар апарган. Оон уламы-биле винниниң далганның бөлүгнен чингеп турар. Чиг-этти байриндеп белеп продукция чорудуларынга чедир ажылдың бүгү чорудулгазы механизастаттынган.

Ыяш ажыл-агыйының ажылдакчылары бо сезонда комбикормнуң бо эң үнелиг шаалдазын 32 муң тоннаны белеткээр деп шиитпирлээннер.

УЗБЕКИСТАН: от — мелиораторнуң дузалакчызы

Чер иштибиле сүг агар шорга (дренаж) кылырының чаа аргазын Голодная ховуда Узаков аттыг совхозтуң мелиораторлары ажыглаан. Ында куржурлуг суглары хоолайлар дамчыштыр эвес, а чер иштинде чериң бодундан бүткен шорга дамчыштыр акшын ыдадып турар. Ол ажылдың бүгү комплекизин— чер иштибиле шорга шуудуп, черни шоргаландыр кадырарын гидротехниканың болгаш мелиорацияның Бүгүэвилелдиң эртем-шинчилел институдунуң конструкторларының белеткээн машиназы-биле «Главсредсовхозстрой» заводтуң ажылчыннары күүсеткен.

Машинаның ажылдаары онзагай: оон ужурунда оттут ажылчын херексел черже иналдып кирбишаан, чер иштибиле боду орук үндүрер. Ол үеде ооң эртип турар черин 1000 градус чедир изиир болгаш хайлып катканындан малгаш-шорга болу бээр.

Ындыг шоргаларның бызыы хоолай шоргалардан дора эвес болгаш сугну саат чок бадырып турар. Эң кол көргүзүү болза—дужут. Бо гектардан-на 3—5 центнер немелде дужутту берип турар.

Ындыг арга-биле чер кырын бызыглаар чорук, тускай [illegible] садан турарын аскарта [illegible] тудууну [illegible] таарладашкынның берге [illegible]. Ону херин адааңдан суггаарып суггарылга системазын кылыры, болгаш хайыктары бызыглаарынга болгаш сүт [illegible] табаанга ажыглап болур. Аажок хөй чарамектиг болгаш пластмасс хоолайларны, өске-даа материалдарны камнап алыр аргалыг бээр, чарыгдалдарны аштаар.

КАЗАХСТАН: бурунгу хемнерниң «ийис эштери»

Кызылордада гидрогеологтарның ажылы адааңмын тывыштыр болган. Хей-хей вектер кирип калган Жанадарья болгаш Куванадарья хемнерниң уннарының чер иштинче хаппыында арыг сугнуң курлаавырын олар тывкан. Шаанда Арал далайже кирер агым эткан ам чок хемнердин чер иштинде «ийис эштери» 100—300 метр хайыда тускай турнагудун болгаш коргатта турар.

Ол тывыш практиктиг сонуургалды болдурган. Херектиң ужуру мынчыг: ол девискээрде шээр малга таарышкыр хөй одар шөлдери бар-даа болза, мал суггарар арыг суг ында чок болганы-биле четче ажыглаттынмайн турар. Республиканың Эртемнер академиязының гидрогеология болгаш гидрофизика институдунуң тускай эртемниглериниң тодараткаңы-биле аъырга бурунгу хемнериң шыңгалыры арыг сугнуң чайгаар бүткен курлаавыры боор болур. Олар чаашкын сугларын оваагаш эрээн суглар моонцвен, сиңирип ап турар. Гол Казахстанның хөлзиргей ховуларынга чорутткан моонцилеллер ону тодараткан. Сарысу, Атасу болгаш өске-даа шынаалорда чериң хаашатында моонцилеген суглар бар. Ол байланты улус ажыл-агыйынга ажыглап болуру чүтаалаан.

ЛИТВА: тараажыларның күзелин ёзугаар

Паневежис районнуң амыдырал хандырылга комбинадының «Теса» колхозта ажыттынган салбыры ол ажыл-агыйның профсоюзтуң комитединиң шудургу хөделиишкинниң ачызында организастаттынган.

Профсоюзтуң эрткен отчет-соңгулдалыг хуралынга оон чурттаалга-амыдырал комиссиязының ажылы шүгүмчүлеттинген. Тараажылар хөй чүүл бажың чиммиштерин костаары-биле боттарының амыдырал хандырылгазын батайн тургузар артайлы митерде сонналарттынган. Ол херекти салмы В. Лауриасовне удурткан профкомнуң чаа соңгуткан комиссиязы холга алган.

Кедээ ажыл-агый ажылдакчыларының профсоюзунуң республика комитединиң, оон соонда Литов ССР-ниң Амыдырал хандырылга министерствозунуң активчилери дуза көргүзерин дилээннер. Оларны деткээн. Удаваанда район төвүнден мастерлер колхозка чедип келген, аныяк моделерлерлерни чаа мергежилдерге өөредип бергеннер. Колхоз бистер чери ательеге ажыл-херек болгаш тускай бажыңны анналап берген. Колхозчулар мындыг ачы-дузаларны алаберген: бажың бөлгаш өске-даа дузалаа [illegible] хеп хуулу, чаш сеттер. Хүлээн алыр пункт ажылдап эгелээн. Паневежиске союзтан ажыдыралдың электроприборларын, телевизорларын дахартмыгап дептерин эртеп [illegible] барынга чедирип берип турар.

Профсоюз комитеди база бир чаагай херек дугайында сагып салган: бригадаларга ооп турар автолавка чугула херектелдиң бараалдарындан ангыда бажыл талгенев тараажыларга бизилерде аъш-чемнин полуфабрикаттарын база чедирип турар.

МОЛДАВИЯ: кезектерниң «чурттаалгазы» узаттынган

Тирасполдун суугдумал машиналар заводунда чаа уталчимерлерга [illegible] кезектер чогуур хүүсидакилакта немей оон үшт ге бир кезээ хире үр адлеттайыр. Кезектиң бажыг черим оңу кударының чаа эргелиннин ажыыкда чедип алдыттан. Элсидирген металлды хүрнүндакын [illegible] хөгөн бүтүпкен, а базамыннының дузаан-биле адаадан эру дуукуулуутар. Куттуган металл бөлүгнүң структуразының талазы-биле элзен тыгыш болур.

Ындыг усталаакчаларның дузазы-биле янзы-бүрү хевирниң чүс граммнан аажок каш килограмм чедир деңзелиг кезектерни шуткуп ап болур.

(СЭТА).

НГУЕН КО ТХАТЬТЫҢ ИНТЕРВЬЮЗУ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Кыдат национализм кижилерин чуртунче чандырары-биле холбашкан айтырыглар болза Кыдат-биле улам калбак болгаш нарын чөрүлдээниң чүгле бир кезээ болур деп, «Нью-Йорк таймс» солунга интервьюзунга ВСР-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы Нгуен Ко Тхать медеглээн. Вьетнамның чурттакчылары боон турар кыдат национализм кижилериң көөр хоңну чок деп бистиң буруудадып турар деп, ол чугаалаан. Чүге бис оларга көөр хөөн чок болур ужурлуг бис? Мурнунда бистиң дайзыннарывыс чорааны японнарга, французтарга азы американнарга көөр хөөн чок чоруп бисте чок. Чүге бис кыдаттарны көөр хөөн чок болур ужурлуг бис?

Кыдат-биле бзулут дайындан Вьетнам сестип турар бе деп айтырыгга харыылап тура, Нгуен Ко Тхать мынча дээн: бис тайбыңга ынанып турар бис. Ынчалза-даа бир эвес бис хоозун бодалдарга алзыштар болзувусса, херек чүгээ чоокка дайын-биле тонер ийик. Ынчангаш бис эң багай чүүлге белен турар ужурлуг бис.

Кыдат-биле харылзааларның нарыыдаашкыны шагда-ла эгелээн болгаш ол нарыыдаашкыннар Вьетнам ССРЭ-ниң эвилелчизи деп факт-биле кандыг-даа ниити чүвези чок [illegible]

Дайын үезинде «кыдаттар сөөлгү вьетнам өлгүжеге чедир тулчурунга беленнер» деп баштактаныышкын Барыын чүктүң журналистериниң аразында нептерээн турган деп. Нгуен Ко Тхать уламчылаан. Ынчаар баштактанып турган американ журналистер алыс шынга кайы-хире чоок турганын безин билбейн турганнар.

Парижке 1972 чылда Вьетнам талазы-биле чугаалажыышкыннар үезинде американ солдаттар Вьетнамдан чоруй баар, ынчалза-даа арга-чагыргага (мурнуу чүк-ке) Нгуен Ван Тхиеу хевээр артар ужурлуг тайбыңның ындыг идеязынга сөөшээрежирин биске кыдаттар кызымаа-биле сүмелеп турганнар. Ол чоруктуң Вьетнамның чарлыышкынын хевээр арттырып каар турган, ынчангаш ону бис канчап-даа хүлээп ап шыдавас турган бис.

Мурнунда Кыдаттың Европага кара чаңгыс эвилелчизи чораан Албания адактың сөөлүнде Пекин-биле бактажыпканын демдеглээш, Нгуен Ко Тхать мынча деп медеглээн: Кыдаттың силерниң-биле харылзаалары силерниң орустар-биле харылзааларынар-биле эвес, а боттарының стратегтиг эрге-ажыктарынга хамаарыштыр ол харылзаалардан кандыг ажыктыг чүүлдү үндүрүп ап болуру-биле тодараттынып турарын силер көрүп тур силер.

Кижиниң иштики ак хевин солуп турары ышкаш, Кыдат бодунуң эвилелчилерин ынчаар дүргүн солуп турар деп, Нгуен Ко Тхать немеп каан.

Кампучия-биле Вьетнам аразында кызыгаар чөрүлдээлери Пекинниң кажар аргаларының түңнели-биле үнүп келген деп, министрниң оралакчызы уламчылаан. [illegible]

Өске чурттарның дипломаттыг эгелекчи саналдарының дузазы-биле кыдат-вьетнам чөрүлдээлерин шиитпирлээринге дузалаң болбас бе деп айтырыгга харыылап тура, ВСР-ниң [illegible] медеглээн: «тайбың шиитпирлээшкинни чедип алырынга дузалаар болза-да, бис кандыг-даа базымга байыр чедирер бис».

Дужуп берикчи угланыышкынны буруу шапканы

КАИР. (СЭТА). АКШ-тың киржилгезн-биле Египеттиң болгаш Израильдиң Кэмп-Дэвидке чарган дугуржулгаларын бодунуң национал болгаш ниити араб хулээлгелеринден ойталааны болгаш Израильдиң база АКШ-тың мурнунга дүжүп бергени ындыг үнелеп көргеш, ЕАР-ның улус хуралының (парламентиниң) янзы-бүрү политиктиг болгаш шажын кезектерин төлээлеп турар депутаттар шыңгызы-биле шүгүмчүлээннер.

Египет биле Израильдың аразында чаңгыс талалыг дугуржулгага ат салганы болза Тель-Авивтиң эң-не улуг күзел чораан күзелдеринин амыдыралга боттандырганы болур. Ол күзелдер болза араб делегейниң чарары болгаш оон чоон кезиин барымын кезиинден аңгылаары болур деп, санал бериишкиниң үезинде чүве чугаалааш, хамаарышпас депутат Махмуд аль-Кади онзалап демдеглээн. Синай чартының ортулуун демилитаризастаары болгаш аңаа ККО-нуң онзагай күштерин, тодаргай хуусаа чокка тургузары болза Израильге удур эжелеттирген араб черлерин хостаары дээш, Палестинаның араб улузунуң хоойлу езугаар национал эргелерин катап тургузар дээш демиселдиң чаңгыс аай фронтузун чок кылары болур болгаш чоокку Чөөн чүкке бзулут чептүг болгаш быжыг тайбыңны тургузарын үр үеде соңгаарладыр деп, ол айыткан.

Кэмп-Дэвидке ат салган документилерни өске араб делегейден Египетти аңгылаарынче апаар чыдар чаңгыс талалыг дугуржулга деп адавас аргажок деп, М. аль-Кади уламчылаан. Ол дугуржулгалар араб делегейде байдалдың бзулут алыс утказын илеретпейн турар. Боттарының эргелерин катап тургузары дээш демиселге араб делегейниң күүсүт шериг, экономиктиг болгаш политиктиг аргаларын тооп көрбейн турар болганда, ол дугуржулгаларга мен удурланып тур мен, чаңгыс талалыг чугаалажыышкыннарны уламчылаарынга удурланып тур мен. Ол дугуржулгаларны чарарынче Египет АКШ-тың илдең-не албадааашкыны-биле чораан болгаш бодувустуң национал тускай догуннаан чоруувуска база арабтарның эргелеринге хамаарыштыр ындыг дүжүп бериишкиннерни канчап-даа алып шыдаттынмасты илередип көөрүнче ыйттырдым.

Кэмп-Дэвидке чарган дугуржулгаларга хамаарыштыр улус хуралының тускай комиссиязының бодунуң белеткээн илеткелинде хөй санныг принципиалдыг шынарлыг шүгүмчүлелдиг саналдар турбуже, ол дугуржулгаларны чүүлдүг деп чүвүп көөр дээш оон иштерлеринде аажок чок чоруну М. аль-Кади айыткан.

Египет болза араб делегейниң чарылбас кезээ, а египет улус болза араб национал кезээ болгаш оон чаңгыс чок дээш демиселге белен бзулур дээш египет Конституцияның чүүлдери-биле Кэмп-Дэвидке ат салган египет-израиль документилер шуут-ла удурланышкан дээрзинче улус хуралының өске хамаарышпас депутады Мумтаз Нассар улус хуралының кежигүннериниң кичээнгейин угландырган.

Араб болгаш мусульман делегейден Египетти аңгылап турар болгаш оон ат-алдарынга богарал чедирип турар чаңгыс талалыг дугуржулгага ны Израиль-биле чарарынче угаалгап сайттың хөделиишкиннерин мусульман шажынчыларның омунзаанындан депутат Салах абу Исмаил шыңгызы-биле буруу шапкан.

БЕРЛИНГЕ УЖУРАЖЫЛГА

БЕРЛИН. (СЭТА). ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары Э. Хонеккер октябрь 13-те аала Барыын Берлинниң Социалистиг Чаңгыс аай партиязының (СЧП) даргазы Х. Шмитт-биле болгаш ол партияның өске-даа удуртукчулары-биле ужурашкан. Найыралдыг байдал үезинде Х. Шмитт Барыын Берлинде байдалдың болгаш барыын-берлин коммунистерниң ажыл-чорудулгазының дугайында дыңнаткан.

Барыын Берлин талазы-биле дөрт талалыг дугуржулгага а ол ышкаш ГДР-биле черлерге болгаш дугуржулгаларга удур Барыын чүкте хөөнчүг тулчуруушкуннарынга шиитпирлиг удур бис деп, ол чугаалаан. Бодунуң социалистиг кожа-хелбээзи-биле эки харылзаалыг болуру Барыын Берлинге амыдыралга чүгүла чүүл дээрин ол база демдеглээн. Барыын Берлинниң СЧП-зы дөрт талалыг дугуржулганы шыңгы сагыыры болгаш бүрүнү-биле боттандырып чорударын дээш туржуп турар.

Амыдырал чонналарның [illegible] болгаш политиктиг эрге-ажыктары дээш Барыын Берлинниң СЧП-зының демиселин, оон интернационалчы туружун Э. Хонеккер бедик-биле үнелээн.

ГДР-ниң бодан турары-биле аңгыда, Барыын Берлин-биле ийи талалыг харылзааларны чогумчалыг боодурары күзенчиг болгаш болдунар-даа чүүл-дүр. Ону чедип алыр дизе, дөрт талалыг дугуржулганы болгаш өске-даа чурттар аразының керээлерин шыңгыы сагыыры база бот-бүрүнү-биле боттандырары чугула, а ол ышкаш талалдың тура-соруктуг болурунуң эргелиг туугаалыг Э. Хонеккер демдеглээн.

ГСЧП-ниң болгаш Барыын Берлинниң СЧП-зының удурзалдаларының демдег-биле дугуржуушкуннуң корруун бетелинниң үезинде тайбың болгаш социал демократ дээш демиселге делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң улам-на бедип турар харысалгазын онзалап айыткан. Э. Хонеккер биле Х. Шмитт нейтронтуг чепсекти ыяап удурлурунге болгаш Барыын Европага ону тургузарынга шиитпирлиг удурлулап илеретканнар. Олар ГСЧП-ниң болгаш Барыын Берлинниң СЧП-зының пролетарлыг интернационализмниң принциптеринге шынчызын бадыткан, ийи партияның аразынга ажыл-дугуш бзулуунуң кады ажылдажылгазын моон-даа соңгаар калбартырының оруктарын тодарадканнар.

КИЖИНИҢ ЧААГАЙ ЧОРУУНГА

ССРЭ хамаатылары дыштаныр болгаш кадыын камгалаар эргелиг дээрзин ССРЭ Конституциязының 41-ги болгаш 42-ги чүүлдеринде чугаалап турар. Мында ханы утка сиңниккен. Бистиң чуртувустуң ажылчын angызының революсчу чаалап алышкыннарының бирээзи ол болур. Совет эге-чагырганың эрткен алдан чылдарында ол калбаа хөгжүлдени алган. Бо бүгүде Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың кижи дээш ханы сагыш салышкынын илереттинген.

Ажылчы чоннарның дыштаныылгазының дугайында сагыш салышкынын — совет профэвилелдериниң кол сорулгазы. Кижилерниң чаагай чоруунга бүгү-ле чүүлдерни бараан болдурган. Ылаңгыя бистиң республиканың чижээнден алыр болза солун чүүлдерни көрүп болур. Бистиң республикада кийи курорт — «Үш-Белдир» биле «Чедер» ажылдап турар, аңаа чыл бүрү 1310 кижи дыштанып турар. Олардан аңгыда 510 кижи дыштаныр үш санаторий-профилакторий база бар. Эрткен чылын ажылчыннарга 195 путёвканы хаяас тывыскан, ук сорулгаларга 108,7 муң рубльди чарыгдаан.

Ылаңгыя «Тыва кобальт» комбинаттың профилакторийи неску черни ээлеп турар. Ажыттынгандан бээр алды чыл болган. Ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның кадыын быжыглап, дыштанырынга ол ужур-дузалыг бооп турар. Ында бүгү-ле байдал таарымчалыг. Эмнелгени чорударынга баазаны чогумчалыг кылдыр тургускан. Аңаа барган кижилер сетгил ханып, мага хандыр дыштанып, эмненип, кадыын быжыглап ап турар.

Аъш-чем-биле хандырылганы көнчүг эки кылдыр тургускан. Бүгүн чыл дургузунда ногаалар-биле хандырып турар. Дыштаныр кижилерге стол кырының оюннары дээш өске-даа чүүлдерни организастаан. Профилакторийниң ажылдакчылары кичээнгейлиг, сагыш човангыр чоруу-биле ажылчыннарның макталын чаалап алган.

Шак ындыг профилакторий Ак-Довуракта база бар, чайгы үеде Дус-Хөлге база хөй-хөй кижилер кадыын экижидип ап турар.

Санаторий-профилакторийлерге эмнелге болгаш дыштаныылга ажылчы чоннарның кадыын быжыглаарынга эң-не таарымчалыг хевир. Бүдүрүлгеге ажылдавышаан тургаш, кадыын экижидери кымга-даа күзенчиг болбайн аан. Ажылчыннарның ортузунга аарыыр чоруун кызырылган. Ындыг-даа болза бистиң республикада транспорт, түдүг болгаш кедээ ажылагый черлери шак ындыг кадыкшылга баазаларын тудуп албайн турары таарымча чок.

А. ВАЛОБА,
профбилчевүлелде эмчи.

Тываның комсомолунуң шаңналының лауреадынга кандидат

УЛУГ ОРУКЧЕ

Иркутскиниң чурулга училищезин. Оон соолгу курузу чоокшулаан тудум Тыва чурттуг Сарыг-оол Саяның сеткил-сагыжы улам дойлур апарган. Чүге? Аңаа коргунчуг чүү-даа болбаан, а дипломунга ажылынга кандыг-бир теманы шилип алгаш, ону чогумчалыг күүседири оон сеткилин холзедип турган. Каяадаа чорааш ол боданып-ла чоруур. Ырак-узак ынак Тывазы, ында төрээн бүлүзү мөңге мөңгү шыпкан бедиктерлиг, кадыг-ширин агаар-бойдустуг Мөңгүн-Тайгазы, оон кыңгырадыр ырлап баткан хемчигештери, балык-бедикт мойтуладыр чемнээн, көрүптүк дег кылаң суглуг хөлдери, эң-не кол чүве — оон эрес-маадыр ажыл-ишчилери аңнык оолдуң бажында бо-ла кирген. Төрээн чер... Төрээн кижилер... Ындыг сөстер сөөлүнде кээп, оон кичээнгейиниң төвүнде апарган. Тема тывылган! Ону чурулгага каннаар күүседирин бодап эгелээн. Дөзевилел-хевилелерин каш янзы кылдыр саазынга шыйып дураңнеп, хостуг шактарында диплом ажылынга белеткениң турган. Каш-каш катап элип-чалап чурааныын соонда калбак ак саазынга улуг, чараш ширтек сыраан тыва кадайларның хевис-дурзузу, шимчээшкиннери, кылын орган ажылыче сундугуушкуну, оларның чырык чаагай буянныг сеткилдериниң илерээшкиини арын-шырайларында тода кестип кээп орган. Өглевир дээн душтук кыска буянныг нелерниң белекке бээр үнелиг белээ — шевергин чараш ширтек ол. Аныяк чурукчу ажылын улам-на быжыртымчалыг кылып турган.

Элип чазап, улам-на тода кылдыр кээрге, оон сеткилинге таарышкан. Чурукту «Кудага белек» деп адап алган. Сарыг-оол Саяның национал аян сиңген, ол диплом ажылын училищениң ат-сураглыг хоочун башкылары тергиин эки деп үнелээн. Ыраккы Тывадан келген аныяк оолдуң чурулга талазы-биле баштайгы чедиишкини, өөрүшкүзү ол болган. Аңаа улам хей-аът кирип, училищени чедиишкинниг доосган. Уран чурулга талазы-биле быжыг билиг берген бүгү башкыларынга, ылаңгыя ат-сураглыг, арга-дуржулгазы байлак эң ынак башкылары А. И. Алексеевке болгаш А. И. Вычугжанинге сеткилиниң ханызындан четтиргенин илередип турган. Күзел бүткен! «Ажылдаар-ла ажылдаар!» деп өөрүшкүлүг күзел-чүткүл-биле төрээн Тывазынче ээп чаныл келген.

Эгеенде Кызылда аныяк көрүкчүлер театрынга кааскакчы-чурукчу болуп ажылдап кирген. Оон эгелээш-ле чогаадыкчы диплээшкиннерин кылырын оралдашкан. Аныяк чурукчу чаа күш-биле чуруп, бижип, ажылынче шымныгып киришкен. Ак-көк хемнерлиг төрээн Тывазын эргипкезип, оон каас-чараш бойдузун хайгаарап, ажыл-ишчи эрес чоргаар кижилери-биле ужуражып чорааныын соонда баштайгы шенелде чуруктар чуруттунган. Ол арга-дуржулгазы байлак хоочуннар: РСФСР-ның алдарлыг чурукчузу болгаш Тыва АССР-ның литературазының болгаш уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы С. К. Лопзының, Г. С. Суздальцевтиң болгаш Н. Ч. Салчактың боттуг дузазын, ажыктыг сүмелерин үргүлчү ап келген. Оон кырынга оон бодунун кызымаккай, туруштуу көнчүг дузалап чоруур. Талант талазы-биле чечектелип орар чурукчунуң, ылангыя пейзаж болгаш портрет чуруурунга сундулуун чурукчу эш-өөрү болгаш көрүкчүлер эскерип каан. Эки дээн чуруктарын ол чоорту республика делгелгелеринге кириштирип турар апарган. СССР-ниң Чурукчулар эвилелиниң кежигүнү Сарыг-оол Саяның дөртен харлаанынга делгелгени эрткен чылын организастаан. Аңаа аныяк чурукчу аңы-бүрү 60 хире ажылдарын көрүкчүлерге бараалгаткан. Көрүкчүлер ук делгелгени аажок сонуургап көрген. Ол талазы-биле демдеглел дептеринде хөй үнелелдер бижиттинген. Ында бир башкы мынчаар бижээн: «Чурукчу боду чедиг, коску өңнерге ынак эвээш илден. Ынчалза-даа чурук бүрүзүнге таарымыр өңнерни тывар дээн чүткүлүн көрүкчү эскерип болур тур». «...Кижиниң эстетиктиг сонуургалын хайныктыра бээр чуруктар хөй-дүр. Ылаңгыя төрээн черинде — Мөңгүн-Тайганың пейзажын, оон эрес аңчы кижилерниң портреттерин көөрү таалалчыг-дыр» деп бир журналист бижээн. Чүгле бо ийи үнелел безин аныяк чурукчунуң чедимчелиг ажылдап турарын көргүзүп турар.

Сураглыг совет чогаалчы К. Г. Паустовский «Чүрек чок чурттап шыдавазы ышкаш, кижи төрээн чери чок чурттап шыдавас» деп чугаалаан. Шынап-ла, кижиниң, ылангыя ескен төрээн булуну кажан, кала-даа эргим болгаш уттундурбас. Ынчангаш Сарыг-оол Саяның силлбин чураан улуг-даа, биче-даа хемчээлдиг чуруктарында мөңгүн ышкаш чайынналып чыдар мөңге мөңгилериниг Мөңгүн-Тайганың онзагай чурумалдыг пейзажын, оон эрес-маадыр күш-ажылчы кижилериниң овур-хевирлериниң хөй удаа көстүп кээп турар чылдагаанында ында. Төрээн булуңунга ол ханы, күштүг ынакшылдың чалгыы улуг, калбак-делгем. Совет Аге-чуртун «куспактаан» берген. Оон бичии борбак чүрээнде улуг чаагай Ада-чурту кады «чурттаан» чоруур. Оон чараш чаагай бойдузун, оон кайгамчык кижилерин шуптузун-даа бол, хуулгаазын бийирэ-биле ол чуруксавар күзелдиг.

Ол бедик чаагай күзелзе бүзүреддиг, шудургу чүткүл орар чурукчу.

...Кедээ черниң пейзажы. Тарылга шөлү болгаш оон ындында бичии-бичии даглар ынаар-ла калбарып чоруй барган. Ында хову турлаа-ла боор, кээ бажыңнарның бараны көстүр. Ынаар углай хөгжүм херекселдери туткан каш кижи кылаштап бар чорууур. Оларның шимчээшкинин, иштинки сагыш-сеткилиниң хайныгыышкынын, часкы хөөнү, уран чүүлге хандыкшылдыг чурукчу «Кедээ хөгжүмчүлер» деп улуг хемчээлдиг чуруунда тода болгаш бүзүренчиг кылдыр көргүскен.

Ону ол ийи чыл иштинде чураан. «Кедээ хөгжүмчүлер» аныяк чурукчуну шаңнал-макталга чедирип, оон адын көдүрген. Ол чурук чүгле республиканың эвес, өске-даа улуг-улуг хоорайларга организастаттынган делгелгелерге киргилээн.

— Чорбаан чери чок чуруум болгай. Ам база катап Москвалап, ында Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюнга турасклаткан делгелгеде киржирибиле чоруткан — деп, чурукчу оюн-баштаан-биле чугаалап орар.

Сарыг-оол Саяны ам деңнемелеп көөр болза, бодунуң изен алдан кокназы-биле улуг оруктче ылдык чок диидим базып орар чурукчу деп бүзүрел-биле чугаалап болур. Оон чурукчу арга-мергежилы чылдан чылче улам-на өзүп орар. Бо үеге чедир ол чурттуң элээн каш хоорайларынга болгулаан зона-даа, Бүгү-эвилелдээ хемчээлдиг улуг-улуг делгелгелерге киришкилээш, хөй шаңнал-макталдарны алган. Оон «Бижик билбес чорукту узуткаар», «Ак-көк таңгалар», «Малчыннар ваадымы», «Кадыг бажыңда күс», «Чырыдышкын комиссары», «Сакмапщик кыстар», «Чайлагда» болгаш өске-даа чуруктары көрүкчүлерниң эстетиктиг таалалын ханызырып, улуг үнелелди ап турар.

Хөй-ниити ажылын ак сеткилдиг-биле күүседипшаан, ол чаа-бүрү темаларга чурууруп үргүлчүлеп турар. «БАМны тудуп тур бис» деп темага болгаш аңы-дууда Моолдан база чаа, чалыы назын темазынга элээн каш ажылдарны кылырын планнааш, аныяк чурукчу оларның чамдызының күүседип кирипкен.

Көрүкчүнүң сеткил-сагыжын хайныктырарда, чурукчунуң тылы — ең-баазын будук болгай. А ол хамык өңнерни чогаадыкчыга таарыштыр, биле билдииг уран тывары чүгле чурукчунуң бодундан кол хамааржыр. Сарыг-оол Саяның ынаа төлептиг, ону дилеп тып шыдаар ылгавыгылыг чурукчу.

Э. КЕЧИЛ-ООЛ.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

УЖУРАЖЫЫШКЫН

Чоокта чаа Бии-Хем районда Аржаан суурнуң спорт залынга волейбол, хүрешке маргылдаалар болуп эрткен. Аңаа «Өөк» совхозтуң салбырларының командалары ужурашкан.

Хөй шак дургузунда үргүлчүлээн чидиг демиселдиң түңнелинде бирги черни Тарлаг салбырының ойнакчылары чаалап алганнар. Ийиги болгаш үшкү черлерни Аржаан биле Чкаловканың спортчулары үлешкеннер.

16 мегениң хүрежи база болган. «Өөктүң» кадарчызы Яков Ховалыг шүүлген, Чкаловка салбырының төлээзи Шагдыр Оюпан-оол ужуурлешкен.

Тиилекчилерге тус-тус шаңналдарны тывыскан.

В. МААЖЫК.

БАЯН-КОЛГА БОЛГАН

Шыдыраага шак-биле дүрген ойнаарының маргылдаазы Кызыл районнуң Баян-Кол суурга болуп эрткен. Аңаа он шыдыраачы ужурашкан. М. Билен-оол ушурланыкчы бүрүзүн уткаш, тиилекчи болуп үнген. Моңгуш Чойган-оол, Борис Куулар олар ийиги, үшкү черлерни ээлээннер.

«Х Улуг хурал» совхозка 16 мегениң хүрежи болган. Чолаачы Кыргыс Дембирел шүүлген. Инек кадарчызы К. Бичe-оолдуң чараш тевээниң судьялар демдеглеп, тус-кай шаңналды тывыскан.

Б. ТҮЛҮШ.

ШИЛИНДЕКТЕРНИ ИЛЕРЕТКЕН

Эрзинниң Бай-Даг суурга совхозтуң волейбол, баскетбол командаларының аразынга эш хуузунуң ужуражылгазы болуп эрткен.

Волейбол маргылдаазынга специалистерниң командазы бирги черни ээлээн. Чолаачылар ийиги черни алган.

Баскетбол ойнаарынга совхозтуң комсомолчуларының командазы тиилээн. Бай-Даг школазының өөреникчилер командазы ийиги черни ээлээн.

Стол теннизи, шыдыраа ойнаарының маргылдаазы болган. Теннисте Д. Серен, шыдыраага Т. Норбай совхозтуң чемпиону болганнар.

Маргылдааның тиилекчилеринге шаңналдарны тывыскан.

О. БОТТУГ-ООЛ.

Алексей Салчакович Норбу 1942 чылда Кызылдың эмчи училищезин дооскаш, ыракы Тере-Хөлге ажылдаары-биле чеде берген. Ол үеден эгелээш, анга чедир ол ында ажылдавышаан хевээр. Алексей Салчакович ам Алдыы-Балыктыгда медпункт эргелекчилеп турар. Үр чылдарда ажылдап келген кызымаккай күш-ажылы дээш ол Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиии-биле болгаш «Кадык камгалалының тергиини» деп херек демдээ-биле шаңнаткан.

ЧУРУКТА: эмчи А. С. Норбунуң аарыг кижиниң ханының базыышкынын хынап орары.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

Солуннарны, журналдарны өг-бүле бүрүзүнге

ЧАГЫДЫЛГАЖЕ ДАЛАШ

Партия организациялары болгаш хөй-ниити тарадыкчылары солуннарны болгаш журналдарны өөрге бүрүзү чагыдып алган турзун дээш улуг организакчы ажылды чорудуп турар. Ол улуг болгаш харысалгалыг ажыл бо чылын база күүседиини эгелей бергенин билир бис.

Республиканың ажыл-ишчилери октябрь айның бирге чедир 120 муң ажыг солуннарны болгаш журналдарны чагыдып алган. Ол чурагайны доңчузу-биле тодаргайлаарга мындыг: номчукчулар он тос муң хире топ солуннарны, 73 муң топ журналдарны, он ийи муң «Тувинская правданы», чеди муң «Шын» солунну, дөрт муң ажыг «Тываның аныяктарын», бир муң ийи чүс ажыг «Молодежь Тувы» солунну чагыдып алган.

Чагыдылганың чоруп турар темпизин алгаш көөрге, бо чылын база найысылалдым бижидикчилери мурнап чорууп турар. Олар октябрь айның эгелиинге чедир чеди муң топ солуннарны, үжен муң топ журналдарны, ниитизи-биле дөртен алды муң чагыдылгаларны кылган бооп турар.

Тывада хөй чурттакчылыг Чөөн-Хемчик район мурнуку чылдардан бээр парлалга чагыдылгазының талазы-биле кужурактап, муң номчукчуга онаалтыр он-не эвээшти чагыдып келген. Ол районда октябрь бирде байдал-биле алгаш көөрге, чүгле доңгун үш муң «Шын» солунну чагыткан бооп турар. Барыын-Хемчик, Өвүр болгаш чамдык өске-даа районнар оон база-ла дээре эвес. Тожу район чүгле 41 «Шын» солунну чагыдып алган болуп турар.

Мөңгүн-Тайганы республиканың ырак чери деп санап турар болгай. Ол районнуң чону парлалга чагыдылгазын эки калбарткан турары дыка күзенчиг. Ындыг болза-даа ол районда парлалга чагыдылгазы эң кудуу темп-биле чоруп турар. Тодаргайлаарга, ол районда парлалганың хөй-ниити тарадыкчылары бо чылның октябрь бирге чедир чүгле ийи муң чедип турар чагыдылганы, оон иштинде 357 «Тувинская правда», 329 «Шын», 79 «Тываның аныяктары» солуннуң чагыдылгазын чорутканы ажылдың кошкаан көргүзүп турар-дыр.

Эргим номчукчулар!

«ШЫН»

солунну чагыдып алыңар!

Чагыдылганың өртээ: чылда 6 рубль.

телевидение

ОКТЯБРЬ 15-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА — МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—«Зарядкага чыскаалыңар!».
11.00—«Будильник».
11.30—«Совет Эвилелинге бараан бооп тур мен!».
12.00—«Тоол аалдап келген». «Узун чаштыг чараш Варвара». Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы.
13.30—«Музыка киоскизи». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар.
14.00—«Кодээ дамчыдылгазы». «СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин — амыдыралга».
15.00—«Театр шимээ». А. Сухово-Кобылин — «Кречинскийниң чудазы». ССР Эвилелиниң Курт-нешкиң үлегерлиг Бале театрының фильм-шиизи.
17.35—Чурттуң күш-ажылчы коллективтеринге тураскааткан «Океан» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү.
18.05—«Делегей байдалы».
18.45—Хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. ЦСКА—«Динамо» (Рига). ЦСКА-ның Соорт ордузундан дамчыдылга. Чапсарда — медээлер.
20.30—«Бөгүн — Аъш-чем үлетпүрүнүң ажылдакчыларының хүнү». Дамчыдылгага ССРЭ-ниң аъш-чем үлетпүрүнүң министри В. П. Леин киржир.
20.45—«Силерниң чагаалыңар-биле». Аъш-чем үлетпүрүнүң ажылдакчыларынга музыкалыг программа.
21.30—«Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«Силерге, кедээниң ажыл-ишчилери». Концерт.
23.30—00.40—Уран гимнастика талазы-биле ССРЭ-ниң кубогу. Ригадан дамчыдылга. Төнчүзүнде — медээлер.

ОКТЯБРЬ 16-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

КЫЗЫЛДАН

18.00—Документалдыг фильмнер программазы: «Холуксаа», «Костаков суурдан келген бис».
18.35—Телемедээлер.
18.45—«Эзнадарикчилер». Телефильм.
19.00—«Чечек». Дамчыдылга.
19.30—«База ийи кижи». Уран-чечен фильм.
19.45—Тыва АССР-ның телевидение болгаш радио дамчыдылгазының талазы-биле Күрүне комитединиң симфония оркестриниң концерти.
20.15—«Испан коргузуглер». Телефильм.
20.30—Телемедээлер.
20.35—Чарлалдар.
20.40—«Хоорай романызы». Уран-чечен фильм.
22.20—23.30 «Кызыл рута». Фильм-концерт.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

КИНО

ОКТЯБРЬ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Авай» 9.30, «Хуу истекчи» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мультчыныдыы» 10.30, 15.10, «Айыылдыг оюннар» 11.50, 13.30, 16.30, «Юлия Вревская» 18.10, 20.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Орленок» 10.00, 12.00, «Эдлептиг херээжен» 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Киночыныдыы» 9.30, «Эр кижилерниң чугаазы» 11.00, «Танываын херээжен» 13.30, 16.30, 19.30 шактарда.

ОКТЯБРЬ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Сени мээ лимбиим кыйгырып тар» 10.00, 12.40, 15.20, 18.10, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киноклуб: «Тоол чурттап чораан» 10.40 15.10, «Угааныг херекселдер» 14.10, 17.00, «Хуу истекчи» 12.00, 18.30, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Юлия Вревская» 15.30, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эдлептиг херээжен» 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

ЭКИЖИТКЕН

«Алдан-Маадыр» совхозтуң Ак-Даш кедээ клувунуң (эргелекчизи Кима Самбуу) ажылы экижип турар. Моон мурнунда клуб эргелекчилери дарый солчуп турган болгаш аңаа орта ажыл чоруттунмайн келген. Клубтуң дашты, иштн көрүш чок, долгандыр кылган херим буступ калган турган.

Ам ында байдал өскерилген. Клуб эргелекчизи хамаарылгалыг организацияларга чедип тургаш, бузук, үрелик сандайларның орнунга чаа 84 сандайларны, клубтуң дерилгезинге херегләр чүүлдерни саттырып алган. Клубтуң ниити каасталгазы кескүзү-биле экижээн. Дыштаныр хүннерде темалыг кежээлер, диспуттар, номчулга конференцияларны ам доктаамал болуп, суурнуң улуг, биче чурттакчыларының хостуг шагын эрттиреринге идиглиг болуп турар. Л. И. Брежневтиң «Бичии чер», «Катап тургузуушкун» деп номнарынга номчулга конференцияларын организастап эрттиргени солун болган. Комсомолдуң 60 чыл юбилейинге тураскааткан ыры, шүлүк конкурузунга суурнуң аныяктары болгаш сес чыл школазының өөреникчилери идепкейлиг киржип, шаңнаткылаан. Кедээ клуб школа-биле быжыг харылзаалыг болгаш хөглүглерниң болгаш тывынгырларның клувун доктаамал организастап, аныяктың мергежилдиг кижилер-биле ужуражылгаларны чорудуп турар. Ол чорук школачыларның мергежил шилип алырынга ужур-дузалыг.

Клуб херээженнер чөвүлели, комсомол комитеди болгаш агитквартиралар-биле база быжыг харылзаалыг, культура-массалыг ажылдарны чорударынга демниг. Ак-Даш кедээ клувунуң «Хамнаарак» агитбригадазының ажылы эки. Чоокта чаа ук агитбригада Шеминиң, Чыраа-Бажының, Хорум-Дагның, Алдан-Маадырның, Бора-Тайганың, Кызыл-Тайганың, Хер-Тайганың, Кировтуң ажыл-ишчилеринге бодунуң солун программалыг концертин бараалгаткаш келген.

Мында кино көргүзүглери база эки. Клуб септелгезин август айда-ла кылып дооскан. Чаа ийи печканы эде салган, иштин, даштын малгаштааш, чугайлаан, соңга карактарын, шалазын будаан. Оттулар ыяжын база сөөртүп алган. Ажылдаарынга таарымчалыг. Ынчалза-даа клубтуң бот-тывынгыр артистериниң кедер идик-хеви, хөгжүм херекселдери чедишпес.

С. МОНГУШ,
Ак-Даш сес чыл школазының өөредилге эргелекчизи.

ЧАРЛАЛ

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң кинофикация эргелели II категорияның киномеханиктеринин 6 ай курстарынче курстарынга өөреникчилер чыып алырын чарлап тур.

Өөредилге 1978 чылдың октябрь 23-те эгелээр.

Айтырыгларны Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кинофикация эргелели азы кинопрокаттарын районнарда директорлары чорудар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 2. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-87, редакторнуң оралакчызының 2-23-35, 2-36-75, харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжы амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-73, культура килдизиниң 2-23-34, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-37-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-84, чагаа килдизиниң 2-41-25, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2702.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01105

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 240 (10837) | 1978 чылдың октябрь 17, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

1978 ЧЫЛДЫҢ 9 АЙЛАРЫНЫҢ ДУРГУЗУНДА ТЫВА АССР-НИҢ ҮЛЕТПҮРҮНҮҢ КҮРҮНЕ ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕНИНИҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң статистика эргелелиниң дыңнадыы

Хүлээн алдынган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш демиседиишкин, үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылдакчылары үлетпүр бүдүрүлгезин көгжүдеринге тодаргай чедиишкиннерни чедип алган.

Үлетпүр продукциязының хевирлериниң хөй кезиин бүдүрер талазы-биле план күүсеттинген. Эрткен чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге, үлетпүр продукциязының бүдүрүлгези улгаткан.

Кол адырлар талазы-биле үлетпүр бүдүрүлгезиниң продукциязының саарылгазының планының күүсеттелгези болгаш оон өзүлдезиниң темпилери дараазында сан-түң-биле тодараттынар:

	Продукцияны саарарының планын күүсеткениниң хуузу	1978 чылдың январь—сентябрь айлары 1977 чылдың январь—сентябрь айларынга %-биле
Электроэнергетика	107	123
Оваар чүүл үлетпүрү	103	99.5
Өңнүг металлургия	102	105
Металл болбаазырадыр кылыры	107	110
Арга-ыяш болгаш ыяш болбаазырадыр кылыр үлетпүр	101	109
Тудуг материалдарының үлетпүрү	[illegible]	117
Чиик үлетпүр	99.7	124
Аъш-чем үлетпүрү	100.8	107
Далган-крупа болгаш комбикорм үлетпүрү	103	124
Полиграфия үлетпүрү	100.6	104

Электроэнергетика, далган-крупа үлетпүрү, металл болбаазырадыр кылыры элээн бедик темпилер-биле хөгжээн.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле тос айларның планы күүсеттинмээн.

Продукцияны саарарының, үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээлиниң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң талазы-биле тос айларның [illegible] аңгы-аңгы эргелелдер болгаш бүдүрүлгелер талазы-биле мындыг болган.

	Продукция саарылгазы-биле планын күүседиини	1978 чылдың январь-сентябрь айлары 1977 чылдың январь-сентябрь айларынга %-биле: үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээлин-биле	күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле
хуу-биле			
«Тыва даг-дүгү» комбинат	87	127	126
«Каа-Хем» разрези	100	99.5	97
Тыва электри четкилери	107	123	11[illegible]
«Тыва кобальт» комбинат	102	103	105
«Тудуг кезектери» комбинат	83	65	66
Ак-Довурактың УБК	110	105	107
Эът комбинады	103	116	114
Сүт комбинады	104	103	104
Хлеб продуктулар эргелели	105	120	112
Үстүү Енисей балык заводу	59	64	62
Аъш-чем үлетпүрүнүң эргелели	97	97	100.0
Ном үндүрер черлер болгаш полиграфия херектериниң талазы-биле эргелел	100.6	104	99.0
Даараныга фабриказы	102	122	84
Алгы заводу	100.2	117	92
КБРН-ның өөредилге-бүдүрүлге бүдүрүлгези	105	104	106
«Тыва тудуг материалдары» каттышкынының	86	143	75
«Россуглетпүрүнүң» демир-бетон кылыглар заводу	105	118	108
«Тыва колзо тудуг» трест	103	107	114
Ыяш ажыл-агыйының эргелели	102	107	107
Тудуг кезектер болгаш конструкциялар заводу	102	101	106
Улуг-Хемниң ыяш-үлетпүр ажыл-агыйы	100.6	103	103
Чер-чер үлетпүрүнүң эргелели	99.0	113	111
Транспорт эргелели	103	108	108
«Сельхозтехниканың» Күрүне комитеди	109	111	105

1978 чылдың тос айларының дургузунда үлетпүр продукцияларының эң чугула хевирлериниң бүдүрүлгезин натуралдыг хемчээлдерге мындыг сан-түңнерге тодарадып болур:

	Тос айлар дургузунда бүдүргени	1978 чылдың январь-сентябрь айлары 1977 чылдың январь-сентябрь айларынга %-биле
Хөмүр даш — муң тонна	537	99.0
Электроэнергия — млн. кат. шак	89	103
Шуткаан шой — тонна	383	63
Тудуг ыяжын болгаш токпак ыяшты сөөрткени — муң куб. м.	223	111
оон иштинде тудуг ыяжы — муң куб. метр.	194	109
Дилген материалдар — муң куб. м.	101	99.0
Мебель — муң рубль	880	106
Культура-амыдыралга болгаш ажыл-агыйга херек бараалар — муң рубль	1242	100
Тудуг чугайы — тонна	2170	101
Т[illegible] — муң [illegible]	31.3	130
Эптээр демир-бетон конструкциялар, кезектер — муң куб. м.	41.6	[illegible]
Сорттуг даг-дүгү — муң тонна	32.6	129
Хөм идиктер — муң ижеш	63	99.2
Кидис идиктер — муң ижеш	64	165
Кылган норма ертээ-биле дааранып үлетпүр продукциязы — муң рубль	1213	113
Балык тудары — тонна	80	75
Эът, I категорияның субпродуктулары-биле кады — тонна	5944	117
Колбаса кылыглары — тонна	356	100.6
Сүт продуктулары — тонна	12684	100.0
Саарзаг — тонна	427	104
Далган — тонна	18849	128
Комбикормнар — тонна	25740	107
Хлеб болгаш хлеб-булка кылыглары — тонна	15689	102
Кондитер кылыглары — тонна	742	106
Пиво — муң дал	87	50
Суксунга ижер суглар — муң дал	78	81
Ижер дус — тонна	8536	112

Тос айлар дургузунда пландан ажыр 50 муң тонна хөмүр-дашты, 3 млн. кат. шак электроэнергияны, 13 муң куб. метр дилген материалдарны, 1,9 муң ижеш хөм идиктерни, 640 тонна комбикормну бүдүрген.

Бараан продукциязының бот-үнезиниң талазы-биле тос айларның планы күүсеттинмээн. Продукция саарылгазының талазы-биле планны 17 бүдүрүлге күүсетпээн, эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээрге үлетпүр продукциязының бүдүрүлгезин 11 бүдүрүлге кудулаткан, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле тос айларның планын 17 бүдүрүлге күүсетпээн, эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң темпилерин 12 бүдүрүлге кудулаткан. Тудуг чугайын, эптээр демир-бетон конструкциялар болгаш кезектер, даг-дүгү, кидис идик, мебель, хлеб болгаш хлеб-булка кылыглар, пиво, суксунга ижер суглар бүдүрер, балык тудар талазы-биле тос айларның планы күүсеттинмээн.

Тос айлар дургузунда эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин ажыглаарының күрүне планын 41 хемчээлге тургускан турган бодза, ортузу 28 хемчээлдерни херек кырында күүсеткен.

ТЫВА АССР-НИҢ СТАТИСТИКА ЭРГЕЛЕЛИ

ШИИТПИРНИ КҮҮСЕДИР ДЭЭШ

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, Чөөн-Хемчик районнуң СЭКП-ның XXII съездинден аттыг совхозунуң ажыл-ишчилери кызымаккай ажылдап турар.

1978 чылда агаар-бойдустуң таарымча чок болган байдалын көрбейн, 1979 чылда черден алыр дүжүттүң магадылалы болур күскү аңгыс андарыышкынга улуг кичээнгей салдынган. Аңгыс андарарынга трактористер Алексей Монгуш, Николай Күжүгет, Александр Кара-Сал олар кызымаккай ажылдаан. Олар сентябрь айның иштинде К-701 тракторлар-биле 2600 га черни андарып, бир тракторга онааштыр 682 гектар аңгыс хуралгаазын ийи катап ажыр күүсеткеннер. Совхозта партком, рабочком, комсомол комитеди болгаш дирекция үстүнде трактористерни 100-100 рубль-биле шаңнаан. Күскү чер андарылгазын ам-даа чорудуп турар.

От шыраан вагонеп малын оңча-меңги чыл ажылдары дээш, сиген белеткээрин үргүлчүлеп турар. Совхоз бо чылын 1300 тонна сиген белеткээр планындан 1080 тонна сигенни белен алган. Мал чемин белеткээр талазы-биле Алдын Ланзан, Олег Сат, Даш-оол Күжүгет олар эки ажылдап, ажыл нормазын 160 хуу күүседип келгеннер. Алтай крайдан 500 тонна саман белеткээр планын боттандырган ол Севээн Хомушкуның баштаткан бригада планын ажыр күүсеткеш, чаңгыс ийи...

К. ЧАВЫДАК.

ПЛАНЫН АЖЫРГАН

Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозунуң мал чемин белеткээр механизастаттынган комсомол-аныяктар бригадазы планын ажыр күүсеткен.

Бригада план ёзугаар 1920 тонна сиген белеткээр турган. 1980 тонна, сенажты 300 тоннадан 850 тонна, кукурузаның ногаан массазын 300 тоннадан 380 тонна кыдырып, 200 тонна саванны прессээш оон 70 хуузун кыштаглар-же чудуруп чорудуп. Социалистиг чарыштың түңнелинде Айдын-оол Серенге удурткан звено тиилекчи болган. Вячеслав Ооржак, Сергей Ооржак олар хүн нормазын ажыр күүседип келгеннер.

Малга быжыг чем-сууруну тургузар дээш, ук бригада ажылын уламчылап турар.

Э. ТЕЖИТ.

НАЙЫРАЛДЫҢ БОЛГАШ АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ ЧОРУКТУҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Арменияның Компартиязының ТК-зының болгаш Армян ССР-ниң Дээди Совединиң байырлыг хуралы

Армян ССР-ниң экономиказының, культуразының болгаш эртемниң чедиишкиннериниң улуг көрүлдези болза төөгүлүг юбилейи — Россияның составынга Арменияның киргенининиң 150 чылы байырланган болур. Россия-биле каттышканы Арменияның бурунгу улузунуң төөгүзүнде эргилделиг үе-чада болуп, оон хостаалга болгаш хамааржыллас чорук дугайында чүс-чүс чылдарда кузээни боттандырып чорударынга кара чаңгыс оруку ажыткан.

Октябрь 14-те Ереванга Арменияның Компартиязының Төп Комитединиң болгаш Армян ССР-ниң Дээди Совединиң каттышкан байырлыг хуралы болган.

Залда Арменияның Компартиязының ТК-зының кежигүннери, республиканың Дээди Совединиң депутаттары, партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының удуртукчулары, эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары, үлетпүрнүң база кодаа ажыл-агыйының мурнакчылары, Совет Арменияның лайнычылары бар болган. База-ла мында эвилелдешкен республикалардан, Россия Федерациязының хоорайларындан келген аалчылар, Венгр Улус Республикада Армян ССР-ниң төрелдешкени Дьер-Шопрон областың делегациязы, дашкыында армян дециназы делегации [illegible] [illegible] бар болган.

Чыышкаан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устиновту, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Азербайджанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Г. А. Алиевти алдыш ыыткырыышкыны-биле уткааннар. Президиумга Армян ССР-ниң удуртукчулары, Арменияның КП ТК-ның бюро кежигүннери болгаш кежигүнге кандидаттар, эвилелдешкен республикалар болгаш РСФСР-ниң хоорайларының делегацияларының удуртукчулары, СЭКП ТК-ның харысаалгалыг ажылдакчылары [illegible] чалданчылар, эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары, үлетпүрнүң алдарлыг ажылдакчылары, хөй-ниитиниң төлээлекчилери олурупкан.

Залга ССРЭ-ниң болгаш Армян ССР-ниң күрүне гимннери ойнаттынып үнген.

Байырлыг хуралдың киржикчилери сорук кириишкин-биле хүндүлүг президиумунга Л. И. Брежнев баштаан СЭКП ТК-ның Политбюро составын шыдыр соңгуп алганнар.

Байырлалдыг маршнуң аялгалары-биле залче Армян ССР-ниң туглун болгаш СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң турачаал тугун кийирип келген.

Хуралга чыылганнарның чыыы-биле утканы Д. Ф. Устинов чүве чугаалаан.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң өмүнээзинден база дааскаиын ёзугаар республиканың ажылчыннарынга, колхозчуларынга, интеллигенциязынга, бүгү ажылчы чоннарынга төөгүлүг болуушкун — Россияның составынга Арменияның киргенининиң 150 чыл болганы-биле изиг байырны ол чедирген.

СЭКП ТК-ның Чиңгиие секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Леонид Ильич Брежневтиң чүректиң хаанындан байырын болгаш эң-не чаагай күзээшкиннерин Д. Ф. Устинов дамчыдып берген.

Бо юбилейлиг хүннерде армян улустуң кадыг-берге шылгалдалар-биле доллунган хөй чүс чылдыг төөгүзү биснтиң мурнувуска илдеңи-биле көстүп, оон ... Россия-биле каттышканының акы-дуңмалышкы орус улус-биле каттышканының улуг ужур-дузазы улам-на чайынналчак-биле көстүр.

Чөөн Арменияның Россия-биле каттышканы армян улусту дашталы халдаашкынналдан болгаш оңү чок ... шинчилээр фактору болган, оон оон соондагы политиктиг, социал-экономиктиг болгаш культурлуг хөгжүлдезинге чугула рольду ойнаан.

Армян болгаш орус улустарның найыралы, мурнакчы орус болгаш армян культураларының хөй талалыг харылзаалары төөгүлүг ханы үндезинниг. Бодунуң болгаш дашты[illegible] дарлакчыларынга удур демисежип тура, Армянияның ажылчы чоннары Россияның демократтыг болгаш революстуг күштериниң бодунуң күүдүлүг бижи шынчы эжелчилер ... [illegible]

Россияның составынга Армениянның киргени армян улустуң политиктиг, ажыл-агый болгаш культура талаларын кызыгаарларынга тамыжандыг ... [illegible] ... тургускан, оон ... грузин болгаш азербайджан улустар-биле база чурттуң өске улустары-биле найыралын болгаш ... каттыштырылгазын улам ... быжыглаарынга эки салдарны чедирген.

Россияның улустарының найыралы ... болган ... Россия пролетариадының хаан чазаанга удур демиселиниң төөгүлүг дургулгазы Арменияның ажылчы чоннарынга ... хостал ... шиитеже кара чаңгыс шын оруку — революстуг демиселдин оруун, социалистиг чаартылгаларның оруун айтып берген деп, Леонид Ильич Брежнев чугаалаан. Ол демиселге Арменияның күш-ажылчы улузунуң үндезин эргежиктары Россияның ажылчы ангызының, бүгү ажылчы чоннарының эргежиктары-биле чаңгыс аай тыныр каттышкан.

Массаларның революстуг шимчээшкининиң күш-ажыл кижилериниң аас-кежии дээш, социалистиг идеалдарның тиилелгези дээш ёзулуг демиселчилерин марксизм-ленинизмниң болгаш пролетар интернационализмниң туглун бедикке көдүрүп, Улуг Ленинниң тургускан большевик партиязы баштаан.

Улуг Октябрьның тиилелгезиниң дугайында медээни Арменияның күш-ажылчы массалары улуг сорук кириишкин-биле уткааннар. Олар Совет эрге-чагырга дээш шиитпирлиг демиселге көдүрлүп үнгеннер.

Ленинчи партияның удурткаганы-биле бистиң чуртувустуң улустары чаңгыс аай ог-бүлеге — Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелинге сыын каттышканнар. Кодаа ажыл-агыйны коллективчилээри, культура революциязы чуртуң өвүр-хевирин чаарткаш, хөй националдыг совет улустуң чогаадыкчы күштүүн долузу-биле ажыдарынга арга-ны берген. ССРЭ-ниң улустарының интернационалдыг акы-дуңмалышкы найыралы улуг күш дээрзин үе көргүскен. Ол чорук социалистиг Төрээн чуртувустуң үезинде, Ада-чурттуң Улуг дайынының оттуг чылдарында быжыглаттынганын илереткен.

Фашизмниң тиилээшкинниң соонда эртеен үжен ажыг чылдарның дургузунда Совет Эвилелиниң аңгы-аңгы чоннары ... бодувустуң Төрээн чурттуң социалистиг демиселгениниң ... [illegible] ... Коммунизмче бистиң шимчээшкиннеривистиң ол төөгүлүг чадазын бистен мурнувуска ... болгаш байырлалдыг-биле бир чыл оон демдеглээн ... ССРЭ-ниң Конституциязында быжыглаттынган. Бүгү эвилелдешкен республикаларда кижилер улуг чаарттылгаларны боттандырып чоруткан, оон түңнелинде ... Россияның мурнунда ... [illegible]

(Төнчүзү 3-кү арында)

АМДАН ЭГЕЛЭЭШ

Келир чылын чаагай дүжүттү өстүрүп алырынче Бай-Тайгада «Мурнакчы» совхозунуң чер ажылдыглары амдан эгелээш сагыш салып турар. Тараа, сиген шөлдерин чассалыы-биле суггарып кириптеп. Эр-Хавак, Сарыг-Бел, Баазырык-Үстүүнүң шөлдеринде алды звенода үстүп алган 24 кижи чер суггарып ажылдап турар.

Ажыл-агый күскү суггат-биле 800 гектар тараа, 300 гектар сиген шөлүн суггарар планныг. Бо хүнге чедир 345 га тараа шөлү суггартынган. Бара-Сал Алдын-оол, Ховалыг Баныч-оол, Серенот Арбай-оол, Күулар Белек, Салчак Шураат оларның удурткан звенолары эки ажылдап, хүн нормазын 120—130 хуу күүседип турар.

А. КАНЧЫЫР, совхозтуң гидротехниги.

Тиилекчилерни илереткен

Ырбаның Мөңгүн-Тайга райпозунуң найыралдыг коллективи СЭКП-ның XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырып шаам, онгу беш чылдың үшкү чылының планнарын онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш тура-соруктуг ажылдап турар. Коллективтиң ажылчы-ишчилери үшкү кварталдың планын бүгү көргүзүглер талазы-биле ажыр күүсеткен.

Тедаргайлаарга, үүрмектеп садар бараан саарылгазын 118 хуу, хөй-нинти чемненилгезиниң планын 115 хуу күүсеткен. Райпонуң коллективтер аразында калбарган социалистиг чарышка раймагтың садыгчылары бирги черже үнген. Оң эргелекчизи Дарый Чанзан, автокгазинның эргелекчизи Балды Салчак, райпонуң ажылчыннары Ортаат Байлаң, Мандараа Салчак, Дыртыг-Нара Салчак, Наң-оол Меңге, Кызыл-оол Доңгак болгаш оон-даа өскелер тус-тус кижилер аразында калбарган социалистиг чарыштың тиилекчилери болганнар. Райпонуң хүндүлел самбыразынга Х. Арзычаа, М. Арапчаа, Ш. Чамбал болгаш Д.-Н. Салчак оларны киирген.

В. БЮРБЮ, райпода ревизор-бухгалтер.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫ

«Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң Чадаана участогунда эки ажылдап турар ажылчыннар хөй. Оларның бирээзинге токарь Ю. Сафиулиин адап болур. Ол бо чылдың тос айларының планын 110 хуу күүсеткен. Бо коллективте он чыл ажыг үениң дургузунда ажылдап турар дуржулгалыг ажылчын даг техниказының үрелген ында-бүрү кезектерин эки шыпарлыг кылдыр септеп турар.

Ол-ла участокта ажылдап турар С. Доңгак ийи чыл бурунгаар Томск хоорайга түскай өөредилге черин доскан. Бедик мергежилдиг кавмакчының кылган ажылын өөрү мактап чугаалажыр. Ол чыл эгезинден бээр ай, квартал планнарын доктаамал ажыр күүседип келген.

«Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга» СЭКП ТК-ның Кыйгырыглары бо аныяк ажылчыннарны күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерже сорук кииртен.

ЧУРУКТАРДА: Ю. Сафиулин (үстүнде); С. Доңгак.

Д. МОҢГУШТУҢ фотолары.

Дүвүренчиг медээ

ЫНЧААР АЖЫГЛАП БОЛБАС

Сөөлгү чылдарда бистиң республиканың ажыл-агыйларында араан, бертик-божел малдарны тускайлаан үстеш, чангыс черге азырап-ажаал эмнеп турары черле чөптүг. Колдагга аарыг мал үр турарга, малчын өске малдарынга чардыккаш, аңаа сагыш салбайн баар. Эмнелге-профилактика пунктузу аарыг малдарны хүн бүрүде хайгаараар ажаакчы-санитаржапы бы[illegible] кыглап каан болганда, ол малдарны эмнээр ... кадык кодаларже чоруда[р] ужурлуг. Оон соругдазы [illegible].

Тес-Хем районнуң «Чодураа» совхозунга ындыг [illegible] тургустунганындан бээр ийи чыл ажып турар. Ында-даа ажыттыг ажылдыг ам-даа чедип ап шыдашпайн турар. Кодаларга зоотехниктер, бригадирлер болгаш мал эмчилери баргаңда, аарыг малдарны көргеш, малчынның азызын барымдаалааш, машинага чүдүргештиң изоляторже чорудуптар. Ол малдарны ... отчёдунда малчынның харысалгазындан үндүр бичип каар.

Изоляторга экирип сетээш келген мал деп чүве чаңгыс-даа малчынның отчедунда көзүлбес. Ындыг турбаганда изоляторга келген малдың беш саны чес-чүгүле көвүден берген деп. Херек кырында кээп турар малда хөй, а саны харын [illegible] турар. Чүге ындыгыл? Хөй аарыг малды чаңгыс черге өөннээш болганда оларның хоралары база түрбийн [illegible]. Ынчалза-даа изоляторда быжыглаан ажаакчы-санитарлардан эгелээш мал эмчилеринге чедир эмнелге-профилактиканың чурумун бузуп ... турар болза, ол турар малдың оода чадарлап ... артыш [illegible].

Өске бир чылдагаан база бар боор турар. Арыг чулаан, барымтыг аарыг малдар өөру сеген семирип бээр. Оларны совхозтуң чамдык ажылдакчылары-даа, район төвүнүң чаңгыс кижилери-даа пенсурое алыр болдум. Декумантинин склада дужаатан малдар кыдырып бээр мең дээш, дириг хойну кандыг-даа оошпаа чокка алгаш бээр. Шынында пенурозтуг-даа [illegible], аңаа кадыкшыл бэрген эвес хөй болур. Оон соонда изоляторнуң малчыны улустуң аппарган хойларының документтиин сураюп тур мен деп, совхоз конторазының чанында эртенни-не олда турар. Ынчап турган кыдырып алган документтиинде аарыг хойнуң деңзизи 7—8 килограмм кылдыр бижээн болур. Дыка-ла сөс-ажар херек-чок.

Чамдык малчыннар хөй аарыг бээрге, сагыш човаан ажаарының улуу оңу кааш хоюнга кажалап, бедээш кaан турупта турар. Ол аарыг мал соонда барып изоляторга уэ-ле четкеш, ам орукка өлүп каар.

Изоляторга кээп турар малдарның хөй кезии малчыннарның хуузу харысаалгазындан хоюуп хамааржыр. 500—600 ажыг хойларны малдап турар Иван Донгуруш, Максим Суванды, Нурзат Доржу ышкаш мурнакчылардан изоляторга аарыг, арган хойлар келбейн турар. Кээп турар малдарның хөй кезии арагалаар болгаш ажылынга харысаалга чок малчыннардан болгуузары кеску.

Сетгээ малдарны чамдык кижилер хостуг чыгыы өлүрүп турарын соксадып, оларны келген кодаларынче чорудары ниитиниң мадыы өстүрериниге кемелге болур ужурлуг.

Н. КОМБУ.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: отчёттар болгаш соңгулдалар

АВАНГАРДЧЫ РОЛЮН БЕДИДЕР

СЭКП-ның XXV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң [illegible] «Тыва сүт тудуг» трестиниң партия организациязының отчёттуг-соңгулдалыг хуралы болган. Трестиниң партия организациязының [illegible] партбюро секретары А. Г. Тихонова кылган болгаш «Тыва сүт тудуг» трестиниң коллективиниң онгу беш чылдың үшкү чылында ажылы-ишчилеринге коммунистерниң авангардчы ролюн [illegible] улуг сорулгаларга доктааан.

Шалыпчы күш-ажылдың чылының 9 айларының планын [illegible] трест [illegible] 97.1 хуу күүсеткен. [illegible] Мехколоннаның начальниги Ф. Е. Пупкова [illegible] 102,9 хуу, № 2 мехколоннаның начальниги В. Н. Клюева [illegible] 122,7 хуу күүсеткен. № 2 мехколоннаның коллективи онгу беш чылдың үш чылын [illegible] Конституцияның [illegible] октябрь 7-де күүседир дээш [illegible] ноябрь 7-ге чедир 760 муң рубльдиң ажылын кылыр. Ол ышкаш [illegible] коллективиниң ажылы база магадаглыг. Тудуг-монтаж эргелелиниң ажыл-ишчилери онгу беш чылдың үш чылдарының планын ноябрь 7-де күүседири-биле [illegible] ажылдап турар.

Шалыпчы күш-ажылдың чылының планын [illegible] күүседир дээш мурнакчы ажылдап турар [illegible] № 2 мехколоннаның экскаватор машинизи коммунист В. Дубников чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш ажылчыннар ортузунда калбарган [illegible] күш-ажылчы байлакка [illegible] мурнакчыларның [illegible] тураг.

— Суггарылга системаларын [illegible] бээр [illegible] чүге дизе ол [illegible] хоорай ажыл-агыйы болгаш сүт ажыл-агыйының ажылдакчыларындан негээр эргени ол бисче берип турар» — деп СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунга эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Оң ажылдарынга боттандырар дээш трестиниң [illegible] партия организациязының кол [illegible] турар угаан, — деп, «Тыва сүт тудуг» трестиниң управляющузу В. Н. Сургутанов чугаалаан. [illegible] Ындыг [illegible] ажылдаар талазы-биле ажылды партбюро холга албаан. Ол талазы-биле [illegible] ажылды [illegible] тургузар дээш бодунга [illegible]. Трестиң бодундан [illegible] лээш мехколонналарга чедир кезүү агитацияның дээштиг хевирин четпес ажыглап турар [illegible] отчёттуг хуралга [illegible] коммунистер-даа дуурунун-биле чугаалаан.

— Республиканың районнарында 1200 аныг кудуктарның 520 хиреэни ажылдаар ажылдап турар. Ынчалза-даа, ол улуг өртектиг кудуктарны чугаа кылыр, часкы үелерде ажыглаар, малчыннар кожуу [illegible] ол хандырган [illegible] тудуг-монтаж эргелелиниң ажылдакчызы Д. Д. Ооржак чугаалааш, кылган ажылдың түңнелин [illegible] база хайгааралга ап турарын трестиниң удуртукчуларындан-даа, партбюродан-даа негеди. Ажыл-агыйларга хөй-биле кылдынган ол кудуктарны хайгаарал чокка каап турарындан трестиң аагалы [illegible] 126 кастыгларын тускай [illegible] септеери-биле чорутпаан. Ындыг ажыл-агыйжы эвес чорук [illegible] турар.

№ 5 КМК тургустунгандан бээр 2 чыл чоокшулаан. Ажыл-ишчи коллективи тургузуунун талазы-биле [illegible] ажылдар [illegible] ам-даа хөй, ынчангаш партийлиг [illegible] база мехколоннаның начальниги В. Г. Дикарев чугаалаан. Ол коллективи эрткен 9 айларда 84 муң рубльдиң ажылын чедир кылбаан — мында ажылдың чогуур негелделерге чедир тургузуп шыдаваан, мехколоннаның удуртукчуларының мында партия бөлүүнүң, тресте партбюроның четпес ажылының түңнели-дир. Күш-ажылдың сагылга-чурумун хамаарар [illegible] ажыл шагын үрээр чорук бо коллективте бар. Арагалааш, хөй-ниитиниң чорумчурумун үрээн дээш эрткен 9 айларда 27 кижи [illegible] коллективте сагылга-чурумну [illegible] хевирлери [illegible] коммунистер шүгүмчүлээн.

Трестиниң түс-түс адырларында партийжи кижизидилге ажылында, партия организациязының хүрээлениин өстүреринде четпестер ам-даа бар дээрзин [illegible] ажылдакчызы инженер Д. Г. Кошкин, инженер Л. Н. Осипов, тудуг комитединиң хостуг дарга Н. В. Смирнов болгаш өске-даа коммунистер санал-оналдарын чугаалаан.

Трестиниң партия организациязының бюрозу күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынче чогуур кичээнгейни угландырбаан. Ылангыя 1, 3, 4, 5 дугаарлыг мехколонналарда, автобазада күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, планныг онаалдаларның күүседиин хандырбас чоруктар бар. Оон уржуундан эрткен 9 айларда 106 муң рубльдиң ажылы чедир кылдынмаан. Ынчангаш ол ажылда бар четпестерни дараш чайгаарлынга партбюроның ролюн бедидериниң чугулазын санал берген коммунистер чугаалааннар.

«Тыва сүт тудуг» трестиниң партия организациязында 38 коммунист бар. Оларның 26-зы — инженер-техниктиг ажылдакчылар, а ажылчыннар — чүгле 5. Бо хире улуг коллективтиң ажылчыннарындан партия кежигүннеринин санын эвээш дээрзин билдингир-дир. Ол ажылды партбюро кошпак чорутпаан дээрзин ооң начальниги В. С. Гордеев болгаш оон-даа өске коммунистер саналынга демдеглээн.

Отчёттуг үеде болуп эрткен 9 хуралдарга коммунистерниң идепкейи чавыс болганы партбюроның ажылының стилинде четпестер ам-даа бар дээрзин [illegible]. Ол хуралдарга чүгле мехколонналар удуртукчулары, партгрупоргтар болгаш өске-даа инженер-техниктиг ажылдакчылар санал-оналын берип турар, а ажылчыннардан санал бээр кижилер эвээш болган. Хуралдан оналдаар, партия организациязының кол хуралдарынга [illegible] коммунистер-биле тускай беседалар партбюро кежигүннери [illegible].

Коммунистер-биле түс-түс [illegible] партбюро ажылында практика-даа турар. Коммунистер С. Голдырев, Ф. Путивцев, С. Пальмуллен, В. Краснов оларның партийжи даалгаларын күүседип турарының дугайында [illegible] болгаш А. Петрова, Д. Вилюнинен, Н. Маниевский оларның отчёттарын [illegible].

Тресте партия организациязының отчёттуг хуралынга партбюроның ажылының стилинге болгаш арга-методунуң дугайын саналдарынга коммунистер база доктаап турган. Ынчалза-даа, партия организациязы хүрээлээш [illegible] кошкак организастаар, администрацияның ажылын контрольдаар эргезин чогуур негелдеге чедир тургуспаан.

Шалыпчы күш ажылдың чылының төнчүзүнге чедир 2 ай ажыг-ле арткан. А трестиң коллективиниң мурнунда сорулгалар улуг. Чыл планын 100 хуу күүседир дээр оларга 2 миллион 398 муң рубльдиң ажылын кылыр. Аңаа авангардчы ролюн партия организациязы көргүзер ужурлуг.

М. КАЛЧАН,
«Шынның» тускай корр.

Кыштаглаашкынга белеткел

ОРГАНИЗАСТЫГ ЧОРУП ТУРАР

Бии-Хем районнуң «Хадын» совхозунуң Сутаут-Хемде малчыннарының кышка белеткелди четтиг чорудуп турарының дугайын моон мурнунда «Шын» солунга бижээн болгай. Ол-ла районнуң «Кызыл тараачын» совхозунуң Эрбек салбыры Сугаут-Хемден чаңгыс кырлаң ажылдап турар. Бо ийи ажыл-агыйның кожа турар хойжу бригадаларынга кышка белеткелдиң байдалы көңгүс сыр өске. Ажылды мергежилдиг организастаарының үлегер-чижээн кызыл-тараачынчылар көргүзүп турар.

«Кызыл тараачын» совхозунуң экономиказының кол адыры хой ажылы. А совхозтуң бирээ-ле бүгү хой Эрбек салбырында мөөңнеттинген. Бо кежээ 27 муң ажыг хойну таарыштыр тургузуп кыштадыр. Салбырның малчыннары бо хүннерде кыштаглаашкынга белеткелде организастыг чорудуп турар.

— Ниитизи малдың келир кыштан хүр-менди ажырар дээш, салбырның малчыннары кандыг хемчеглерни ап турарыл — деп, Эрбек салбырының эргелекчизи Моңгуш Бүкүддүрешович Алаш-оолдан айтырдывыс.

— Бо чылдың чайы каай болган үжүрүнда, оът-сиген, тараа шөлүнүң үнүмүн — деп, Моңгуш Бүкүддүрешович чугаалады. — Ынчангаш ыяап берге болурун билдинмир. Бышкан белеткелде бистиң малчыннарывыс мыраңай [illegible] Хой кажааларының өргөн контарын уйлурлаан. Үүрмек септелгени бажы удур кылган. Ниитизи малынга быжыг өөн-суурун тургузарынче улуг кичээнгей салдынган. Салбырга 620 тонна сиген белеткээр планны берген турган. Сиген шөлүнүң үнүмүн болганда, ону күүседири берге дээрзин билдингир. Сиген үнер чер бүрүзүнден ону менди белеткеп алырының белдирер бүгү-ле аргаларын ажыглааш. Оон түңнелинде 685 тонна сигенни белеткеп, планны ажыр күүсеткен. Оон иштинден 180 тонна сигенни кыштагларда сөөртүп чедиргилээн. Ол ажыл ам-даа үргүлчүлеп турар.

Бо салбырга өдек-кыштаг септелгезинге сентябрьниң эгезинде-ле киргеш. Ону кылыр 13 кижилиг тускай бригаданы тургускаш, ийи машинаны, үш тракторну аңаа бижыктаан. Ук бригада септелге кылыр, печка салыр, бажыңнар чугайлаар түс-түс азиолордан хуветтинген. Оларның мергежилдиг кижилер удуртуп турган. Эконоярыс эргенок чугула материалдар-биле уттугба чок хандырып келген.

— Ол бүгүнүң түңнелинде ажыл шалыпчы болган: ыңай-ыраак чоруттуунг — деп, Моңгуш Бүкүддүрешович уламчылады. — Бо кышкы хойну 46 кыштагга сайгара тургузар. Бүгү кыштаглерни ам бүрүнү-биле септеп дооскан. Малчыннар суурттаар 54 бажыңны, 27 чылыг хорыган кажааны, үш чупар баажыңны, бир кивал-бүлүңүү бажала белеткээн. Кыштагларда үш кудук бар, олар ажылдап турар. Кыштаглар суг кудар 46 апшар савалар бар, ам оларны кажалалак. кыштагларга арткан.

«Кызыл тараачын» совхозтуң Эрбек салбырының ажыл-ишчилери кыштаглаашкынга белеткелдиң кол ажылдарын Кадаа ажыл-агыйының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүнге — октябрь 8-ке чедир кылып дооскан.

Өдек-кыштаг септелгезинге Петр Балчый-оолдуң удурткан беш кижи составтыг звено эң-не үлегерлиг, шалыпчы ажылдаан. Ук звено бир кыштагны өске черже көжүрүп тургуспушаан, кышка хуусаада дооскан кыштаг септелгезиниң [illegible] бодунуң ажылдакчылары [illegible]. Ынчангаш [illegible] ажылын [illegible] салбырга [illegible] совхоз дирекциязы [illegible] шаңнаан.

Бавуужап Салчак-оолга удурткан штукатурлар аныяктар [illegible], кыштагларны [illegible] база-ла аңаа [illegible] чедип алган. Кажаалар септээрин [illegible] турган Алексей Тураевичтиң беш кижилиг звеноу [illegible] ниң үнүү черин [illegible].

— Өдек-кыштаг септелгезин доозулза-даа, бистиң дүвүредип турар бир чүве бар — деп, Моңгуш Алаш-оол чугаазында чугаалады. — Бо чылын салбырда чеди кыштагга электриниң киирер ужурлуг. Электри дамчыдылгазының шугумун Элегес-Аксын дамчыштыр шагда-ла [illegible]. Ол шугум кыштагларда [illegible] келген. Ынчалзажок ону ажыглаарга киирери болдунмас. Чүге дизе ук шугумга [illegible] демир [illegible], ол электро дамчыдылгазынга таарышпас дээш, комиссия хүлээп албаан боор турар. Ону кылган турар «Кодэо электро тудуг» тудуг-монтаж эргелели (начальниги А. В. Перевалин) шугумну дүрген дооскаш, ажылчыннарга [illegible] салбыр болза, кышкы үеде малчыннар [illegible] бергелер [illegible]. Бо бисте улуг айтырыг болуп турар.

Эрбектиң малчыннарының «Кодэо электро тудуг» эргелелге [illegible] электро дамчыдылгазының шугумун дүрген дооступ хемчеглерни ол эргелел алыр хуузаалыг.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» тускай корр.

ЧАА ШАГААН-АРЫГ: коллективти быжыглаар

Республиканың улуг тудугларының бирээзи — Чаа Шагаан-Арыг хуу ажылын тудууну ажылы [illegible] объектилер [illegible] турар. «Шагонарэнергостройтудуг» трестиниң ажылчын болгаш инженер бүрүзү ол чаа хоорайны тудааштың [illegible] тургузарынга [illegible] бот-биле ажылдап турар.

Чаа хоорайның тудугжуларының мурнунда салдынган улуг сорулгаларны күүседир талазынга, ажылчыннарның быжыг коллективин, ол коллективке [illegible] чүве билдингир. Ол ышкаш кижилерниң амыдырал чурттаарынга болгаш [illegible] турар. Чогум ону бармыдаалааш. Бүгү-эвилелдиң шалыпчы комсомолчу тудуунуң штабы чаа коллективти хевирлеп тургузарынга, кижи бүрүзүнүң эрге-ажыктарынга [illegible] улуг кичээнгей салып турар.

Бистиң Чаа Шагаан-Арыгда бирги болгаш ийиги черлерниң [illegible] айтырыглар [illegible]. Бүдүрүлге [illegible] кадрларның [illegible] амыдырал [illegible] бедидериниң-даа айтырыглары бисте бир деңге көрүп турар. Кижи бүрүзүнге кичээнгей салыры, оларның негелдезин хандырары — тудугнуң ажыктыг, шалыпчы болгаш шуңарлыг чорууну бедидеринин [illegible] турар.

Чаа Шагаан-Арыгның тудуу бистиң дыка хөй аныктарыңның [illegible]. Ынчангаш [illegible] Чаа [illegible] тудуунуң [illegible] чугула апарган. Ол талазы-биле штабтың коллегиязы чамдык ажылдарны кылган. Ооң түңнелдерин бүзаар, алыргга, хоорай тудуунда ажылдап турарларның ортумак назылары 25-тен ашпас, оруунда ажыл дурумну 1,5—2, биживиш ниити долчели — сес класс болган. Тудугжуларның хөй кезии өг-бүлелиг, уруг-дарыглыг кижилер. Бистиң коллективтиң кежигүннериниң [illegible] чуулдери — тудугжулар [illegible], комсомол [illegible], уруглар [illegible] база дыка чугула. Бо бүгү чуулдер тудуг трестиниң ийи бүгээр, уре-түңнелдиг ажылдаарынга эргежок чугула деп чүвени штаб билип турар.

Бистер кижилерниң культура амыдырал деңнелин бедидеринче улуг кичээнгей салып келген бис. Ол билдингир болгай: аңы чуртталга чери, школа, уруглар садтары болгаш эмнелге, клуб дээрге, кадрларны чаңгыс черге быжыглаарының эргежок чугула чүүлдери-дир. Бо талазы-биле хемчеглерни алганының түңнелинде 200 ажыг аныяк тудугжулар ниит-чөөн суртуг, сапбилэккагдэыг [illegible] лерде, дыка хөй ог-бүлелер үш-үш өрээлдиг, чаа хевирниң таарымчалыг бажыңнарында чурттап турар. Чоокта чаа безин 25 ог-бүле ындыг бажыңнарже көжүп кирген. Трестиң бодунуң Культура ордузун тударының айтырыын шиитпирлеп турар. Өске-даа культура албан черлери ажылдап турар.

Аныктар кандыг-даа бергелерге торулбас деп чүвени Чаа Шагаан-Арыг тудуундан көрүп болур. Бисте чайлаш чок таваржып апаар-даа, чамдык байдалдардан туруштур-даа бергелер бар болбайн. Ол бүгүнү олар эки билип турар. Комсомол организацияларының, а ол ышкаш аныктарның дагдыныкчыларының кижизидилге ажылының бир кол сорулгазы — амыдырал байдалын эки-даары, күш-ажылчы болгаш бүдүрүлге сагылга-чурумун быжыглаары боор турар. Бо талазы-биле боттуг ажылдары кылып турар.

Бүгү-эвилелдиң шалыпчы комсомолчу тудуунуң штабы комсомол организациязы болгаш ниитилел-даа тудугжуларының культурлуг дыштаныышкынын чөп организастаарын чиигейлеп салбайн турар. Бо талазы-биле организастыг ажылдарны улам күштелдирери чугула. Бот-тывынгыыр уран чүүлдүң коллективин четчилдерн, ону музыка херекселдери-биле хандырары хүнүң айтырыы боор турар. Бо талазы-биле активчилер, уран чүүлге киржип, ажылдаарыл күүседир бисте эвээш эвес. Чижээ, штаб кежигүнү, комсомолчу Г. Николаева ботгынгыр уран чуга коллективин удуртуп турар ажыы специалист. Ол кыска үениң иштинде улуг эвес коллективте тургузуп шыдаан. Мында Рая Балдан, Лариса Краснина, Руслана Ондар, Галя Кондратенко, Таня Аннинина, Ира Мастан, Зоя Чүсумаа, Эдик Лешко дээш, өске-даа аныктар күзелдиг-биле киржип, идепкейлиг чорук көргүзүп турарлар.

Чаа Шагаан-Арыг тудуунда бүгү-ле чүүлдерни ам-даа тайылдыбаан, коргуп болур. Тудугжулар коллективи улам өзүп турар. Чүгле эрткен айда бисче чаа-ла ажыг оолдар, кыстар, комсомолчу путёвка-биле келгилээн. Чуртталга туду мунуң темпизи улам шапкынчаан. Ынчалза-даа чуртталга бажыңнары, амыдырал хандырылгазының талазы-биле четпестер ам-даа хөй дээрзин ажы-биле чугаалаар херек. Ындыг чүүлдер чаа хоорай бүрүзүнге турары кымга-даа билдингир. Комсомолчулар болгаш аныктар Коммунистиг партияның, ленинчи комсомолдуң кыйгызын бачгаар ерген-даа чок, курут черлерге Чаа Шагаан-Арыт ышкаш он-он, чүс-чүс хоорайларны тудуп, боттарының изиг чүректерин, быжыг холдарын чырыткылыг келир үе — коммунизм тургузуушкунунга бүрүнү-биле берип келген болгаш берип-даа турарлар. Чаа Шагаан-Арыг — оон бир чайынналдак чижээ.

С. ГЛАДКОВ,
Бүгү-эвилелдиң шалыпчы комсомолчу тудуунуң штабының начальниги.

Бирги класстың чолаачызы Валерий Кончук Ак-Довурак хоорайының автотранспорт бүдүрүлгезинде хөй чылдарның иштинде ак сеткилдиг ажылдаан. Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаткан. Валерий Салчакович коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты адылганнаан.

ЧУРУКТА: В. Кончук.

В. АМЫРПЫН фотозу.

Кызылдың пассажирлер автотранспорт бүдүрүлгезинде алдыгы разрядтың аккумуляторщиги Хевенмей Сатбалтаевич Сат кызымак ажылы-биле эң-чоруун арaзында дуржулгалыг ажылчыннарның бирээзи деп санаттынып турар. Аккумулятор печинде оон-биле кады Борис Михайлович Копчиков ажылдап турар. Бо ажылын база-ла тергиин-нерниң одуругунда чорук турар.

ЧУРУКТА: Б. Копчиков биле Х. Сат олар.

В. КОНДРАШОВТУҢ фотозу.

КЫСКА ХУУСААДА ДООЗАР

Тайгалар, хемнер-даа чурттаныңныг черлерни [illegible] дагаар баштарында хар чаап, кыш чоокшулаан. Республиканың кедээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери дег «Чодураа» совхозтуң Хараал-Тейниң сүт-бараан фермазының коллективи кыштаглаашкынга бүгү талалыг белеткенип турар.

Амгы үеде коллектив 8 бажыңны септеп, чугайлаан. Кышкы үеде коллектив кежигүннериниң ажыл шагындан хостуг үезинде турар чери — кызыл-булуң. Олар оон септелгезин хамыктың мурнунда кылып, сонгаларын, шалазын дозулааннар.

Келир чылын фермага 80 кире саар инек немежир. Ынчангаш коллектив кежигүннери бызаа кажаазын хамыктың мурнунда септеп чугайлааннар. Фермаларга сүт хүлээп алыр чер баш бир онзагай бүзүрелдиг бирээзи. Хараал-тейжилерниң сүт хүлээп алыр чери тырыштыг, [illegible]. Ынчалза-даа ооң [illegible] чок турган. Чоокта чаа олар сүт хүлээп алыр черин дозулап, улам [illegible] дерээннер.

Келир кышка утку-штур ферма коллективи 182 тонна сигенни кылып алган. Ооң 82 тоннажын кыштаанда чедирип, сараттаап кажаалап алган. Ол ышкаш 300 тонна силос-түң ажаалда кадагалаары ап.

Бо хүннерде ферманың кышка утку-штур белеткел үргүлчүлеп турар. Хараал-Тейниң сүт-бараан фермазы чүгле Тес-Хем районда эвес, республикада сураглыг фермаларның бирээзи. Ынчангаш коллектив кежигүннери кышка удур кызыл чогуур арткан ажылдарын соок дүжер бетинде доозуп, кыштаглаашкынны бедик деңнелге эрттирер сорулганы салгаш ажылдап турарлар.

С. ТАС-ООЛ.

ООҢ КОДАНЫНДА

Өвүр районнуң «Кызыл тук» совхозтуң коммунист Чамбалдан Ооржак хөй малдаардан бээр 20 чыл боор турар.

Ооржактар ог-бүле тудугулары хөй малдан эгелээн болгаш ол ажылга сонуургалдыг боор мергежип келген. Ол чыл бүрүде кышка белеткелге улуг сагыш салып, кадарган малын онча-менди ажаап, өстүрүп турар. Кыштаан чайын-на хамыкты мурнай септеп алыры чаңчыл болган.

Бо чылын ол Чыраа-Бажы деп черге бодунуң кужу-биле сиген кезер черин [illegible], оон 10 тонна сигенни кезеп, кыштаанга ондап алган. 5 тонна [illegible] чедереп алган. Кыштаанда [illegible] база белеткээн.

Ниитизи малын өстүрер дээш, эрес-дидим, ажылгыр малчынның коданында төрүүр 320 баш хойну быжыглаан.

К. КАРА-САЛ.

Хандырылгаңар кандыгыл?

КУРУГ КОЪШ

«Май 1» совхозтуң Бедийде ниң фермазының ивижилери онгу беш чылдың үшкү чылында күш-ажылчы чедиишкиннерни чедип алыр дээш, республиканың өске ажыл-ишчилери-биле бир демей, кызымак ажылдап, багай эвес көргүзүглерниг болганнар. Ферма ниитизи-биле 100 мындыдан 97 ивн анайларын камгалап алган. Ивн малды өстүрер, оон чаш толун чидириг чок камгалап алыр дээш кызымак ажылдап турар ивижилер бисте эвээш эвес. А. Кылатко, А. Кызбыжа, А. Богодаң, К. Билей олар 100 мындыга онаарштыр 98 анайларын тус-тузунда камгалап алганнар.

Ырак-узак тайгаларда ивижилер бо хире шудургу, кызымак ажылдап турда, оларның амыдырал хандырылгазынче сагыш салбазы хараадаачыг. Чамдык кадарчыларда майгын, часка кедер тон, ивн баглаар хендирлер чок боор турар. Боттары садып алыр дээрге, магазинде база чок боор. Черле мынчаш Тожу райпозу ам-чем айнаа-биле база ивижилерни багай хандырып турар. Далган болгаш өске-даа херегледиң чугула бараанныры үзүктелэ бээр-дир. Августуң 20-де далган садып алыр дээн ивижилер 3—4 кошттуг баргаш, 5 хонук манааш, куруг чанган.

Бедийниң ивн фермазының ночтачызы Ак Чочапчик мурнунда чылдарда эки ажылдап турган кижи. Ам сөөлгү үеде ажылынга харысаалгазын кошкаткан. Ивижилерже почта ай-айы-биле келбестей берди. Салбыр эргелекчизи А. Коктеген фермаларга 3—4 ай келбес, ивижилер кандыг-бир айтырыг ужурунда эргелекчини херелээш, Чазылгарга чеде бээрге тывылбас, арай боорда сүрүп, диле тургаш чугаалажыр, чамдыкта Кызылд кирген боор.

Ынчангаш чылдың кайызында үезинде тайгаларда чурттап, ажылдап чоруур ивижилерже, оларның амыдырал хандырылгазынче удуртур баштаар эштер кичээнгей салза деп ивижилер күзеп турар.

А. ДАЖЫРГАН.
Тожу район.

«Шынга» хары

ЧЫРЫП ЭГЕЛЭЭН

«Шекпээр» совхозтуң төвүнге барык ийи чыл уламчылыр электри чырыының орта кыппайн келгенниң дугайын да Т. Саяның «Мергелдээ бүлүүнүнга» бижээн чагааны сентябрь 21-де солунга парлаттынган.

Барыын Хемчик районда «Шекпээр» совхозтуң директору Ш. Д. Ооржактың редакцияга дыңнатканы:

Авторнуң бижип турар фактылары шын. Бистиң суурга электри чырыы орта-ла кыппайн турган. «Тыва коммунэнерго» бистиң черге электри четтиришкиниң капиталдыг септелгезин чоокта чаа кылып доскан, амгы үеде суурда электри чырып эгелээн.

ЭЭЛЕРИНГЕ ЧЕДИРЕР

Чоннуң чагыткан парлалгазын четтирер үезинде ээлеринге чедирген тураны белен эвес болгаш харысаалгалыг ажыл. Тыва болгаш республика солуннарын база тей журналдарын чагыткан ээлеринге чедирер дээш хараачаадын хөй санныг ажылдакчылары ажылдап турарлар.

Кызыл хоорайның харылзаа бедириериниң начальниги Г. И. Насырин ажылдың хемчээлинин улуун болгаш харысаалгалыын мынчаар чугаалап орар:

— Бисте республиканың улуг хемчээлдиг барык хүннүң үнүп турар солуннары «Шын» биле «Тувинская правда» оларны үжен муң ажыг коммунчулар чагыткан чагыдып алган номчуп турар. Бистер ол солуннар типографияга парлаттынып доостуру билек алгаш, ол-ла дораан бүгү черлерже тарадып чорудуп турар бис. Бистиң сорттакчыларывыс районнар үнер машиналар сааданызын дээш, эң-не шалыпкын ажылдаар. Тей солуннар болгаш журналдарны аэропорттан барып алгаш ону база мцай-бээр тарадып чорудар бис.

Солуннарны болгаш журналдарны чагыткан ээлеринге чедирер талазы-биле эң эрес-тиг ажылдап турар чолаачыларны оналап чемчеглерин чугула. Оларга чолаачылар Мария Шестопалова, Надежда Ковалева, Леонид Иванов, Николай Наумов болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Найысылалдың харылзаа бедиринде хөй чылда ажылдаан бедик мергежилдиг сорттакчылар база бар. Лариса Куулар, Надежда Шелепова, Анна Страдумова оларның солуннарны болгаш журналдарны сорттап турары солун-даа, көрүштүг-даа. Мергежээн сорттакчылар чеже-даа дүрген ажылдап турза, частырыг черле кылбастар.

Харылзаа бедирииниң чедирилге киоазининиң начальниги Антонина Степановна Золотухина хөй чылда ак сеткилдиг ажылдап келген почтачыларны улуг чоргаар-биле адап турар. Оларга Клара Дэртак, Суриясе Абубакирова, Вера Кочкина, Надежда Елисеева, Валентина Гарнухина болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Найысылалда сес черде харылзаа салбырлары бар. Салбырларның эргелекчилери-даа, солуннарны болгаш журналдарны чер болганда тускай тургузул каай хааржактарга чедирип турар чолаачылар-даа почтачыларның күш-ажылын чиигедир дээш дыка оралдажып турар. Чоокка чедир-ле почтачылар хөй солуннарны болгаш журналдарны улуг барбазынга суп алган уун чазап чорут турган болза, олар ам чедирер солуннарны болгаш журналдарны тускай хаарактан өйлеп уштуп алгаш чорупт турарлар. Шыгжалда хааржактарын ам-даа көвүдедири, ниң чугулазын найысылалдың харылзаа бедириниң удуртукчулары чугулага ап турар. Республиканың чамдык районнар болгаш будуруунге тевтерниге почтаның шыгжалда хайыжаан тургузуп почтачыларның ажылын чиигедири бир чугула сорулга болур.

Ындыг ноңчуг тр эвеске чедир-ле республиканың чамдык черлеринге солуннар каш хонгаш чедип турган болза, ам ындыг эвес, солуну ол-ла үнген хүнүнде ажыл-ишчилер номчуур аргалыг болу берген. Почта чедирилгезин ам-даа эки организастаар болза, солуннарны болгаш журналдарны ажылы чол чаавы-биле сонуурган номчулар болгаш чагыдыкганы ам-даа калбартыр.

С. ТАМБА.
«Шынның» корр.

ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУКТУҢ ДЕМДЭЭ

Дөртен чыл бурунгаар —1938 чылдың октябрь 17-де — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктары-биле «Эрес-маадырлыг чорук дээш» болгаш «Дайынчы ачы-хавыязы дээш» деп баштайгы совет дайынчы медальдарны тургускан.

Шериг хөделиишкиннериниң шөлүнге Совет Эвилелиниң дайзыннары-биле тулчуушкуннарга, кургуне кызыгаарының дээп болбас камгалалынга, диверсантылар, шпионнар болгаш Совет эрге-чагырганың өске-даа дайзыннары-биле хууда эрес-маадырлыг чоруу дээш шериг, командир болгаш удуртукчу составтың шериг албанныгларын негелделер өзугаар үч медальдар-биле шаңнаар дээрзин Чарлыктарда айтып турар.

Ол ышкаш бистиң Төрээн чуртувустуң дайзыннары-биле демиселге амытыныын хайыралавайн, боттарының күжениишкиннери-биле, идепкейлиг болгаш дидим хөделиишкиннер-биле тулчуушкунга чедиишкинни хандырарынга деткимче көргүскен хамааты кижилерни «Дайынчы ачы-хавыязы дээш» деп медаль-биле база демдеглээр.

1938 чылдың октябрь 19-та ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму Төрээн чурттуң камгалал күчүзүн быжыглаар талазы-биле бодунуң ыдыктыг хүлээлгезин үлегерлиг күүсеткен 230 дайынчыны «Эрес-маадырлыг чорук дээш» база «Дайынчы ачы-хавыязы дээш» деп медальдар-биле бир-ле дугаар шаңнаан.

Хасан хөлдүң девискээринге тулчуушкуннарның киржикчилери — 2400 амыг дайынчылар болгаш командирлер, а ол ышкаш Халхин-Гол хем чанынга япон эжелекчилер-биле дайылдашкан хөй-хөй муң дайынчылар «Дайынчы ачы-хавыязы дээш» база «Эрес-маадырлыг чорук дээш» деп медальдарга төлептиг болганнар.

Совет улус массалыг маадырлыг чоруун Ада-чурттуң Улуг дайынынга көргүскен. Эрес-дидим чоруу дээш 7 миллион 550 муң хире дайынчылар болгаш партизаннар «Дайынчы ачы-хавыязы дээш» база «Эрес-маадырлыг чорук дээш» деп медальдар-биле шаңнаткан. Ол ышкаш бо бедик шаңналга фашизмге удур болгаш япон империалистерге удур совет-герман фронтуга дайылдажып турган муң-муң даштыкы хамаатылар — поляктар, гректер, румыннар, болгарлар, чехословактар, французтар, моолдар база төлептиг болган.

(СЭТА-ның корр.)

НАЙЫРАЛДЫҢ БОЛГАШ АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ ЧОРУКТУҢ БАЙЫРЛАЛЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

калган. Совет республикаларының кайызы-даа бүгү делегейниң мурнунга өндүр чаагай ленинчи идеяларның ооруу киирикчи чижээ кылдыр көстүп турар.

Бүгү чурттуң болгаш эвилелдешкен республика бүрүзүнүң эрге-ажыктарынга совет кижилерниң интернационалдыг чаңгыс эвин улам быжыглаар, ажылчы чоннарның ССРЭ-ниң улустарының акы-дуңмалышкы найыралының өзүлдезин, бүгү национал боттугларда улустарга ханы хүндүткелге, национализмниң болгаш шовинизмниң илерээшкиннеринге эптеш чок чорукка кижизидер дээш партия бүгү-ле чүүлдерни кылып турар.

Совет кижилерниң бодунуң торгуттуңгаан черинге ынакшылы бистиң хөй националдыг улуг Төрээн чуртувус—ССР Эвилелинге ынакшыл-биле тудуш холбашкан. Совет Армениянын ажылчы чоннары бодунуң республиказынга-даа, бистиң бүгү социалистиг Ада-чуртувустуң-даа чалбыыштыг патриоттары болуп турар. Олар боттарының патриотизмин болгаш социалистиг интернационализмин хүн бүрүнүң ажыл-херектери-биле, коммунизм тургузуушкунунга идепкейлиг киржилгези-биле көргүзүп турар.

Армян ССР-ниң ажылчы чоннары, бүгү совет кижилер ышкаш, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязын долгандыр сырый каттышкан. Оон иштики болгаш даштыкы политиказын чаңгыс эп-сеткилдиг деткип турар дээрзин бис бөгүн улуг сеткил ханымышкын-биле демдеглеп тур бис.

Чоннуң чаагай чоруунуң болгаш аас-кежииниң дугайында, чер кырынга тайбыңны быжыглаар дугайында мөгү-шылаг чок сагыш салдынышкыны дээш, төрээн Коммунистиг партиязынга, ангы үениң шиитпирлиг политиктиг болгаш күрүне ажылдакчызы эш Леонид Ильич Брежневке баштаткан оон ленинчи Төп Комитединге ханы ынакшылды база хүндүткелди совет кижилер илергейлеп турар.

Совет эрге-чагырганың чылдарының дургузунда Армениянын овур-хевири танытпастай кылдыр өскерилген. Акы-дуңма республикаларның дузаламчызы-биле ында күчүлүг индустрияны бары-ла чааскы-биле тургускан, ангы үениң дериг-херекселдери-биле дериттинген 300 ажыг үлетпүр бүдүрүлгелерин тургускан. Амгы үеде Армян ССР-де электроэнергияның бүгү хааннныг Россиязындан беш катап хөйнү бүдүрүп үндүрүп турар. Армениянын чоокта чаа тургускан атомнуг электростанциязы республиканың техниктиг депшилгезиниң шапкын хөгжүлдезиниң херечилели болуп турар. Шаанда кадарган эгелээш, бүгү-ле үлетпүр ыжыгларын өске черлерден кийр сөөртүп турган черге, мынча ам ылаптыг приборларны болгаш станоктарны, санаалга машиналарын, электротехниктиг кылыгларын, чаа химиктиг материалдарны, өңнүг металлдарны болгаш бүдүрүлгениң бедик эртем-техниктиг деңнелин херечилеп турар өске-даа продукцияны бүдүрүп үндүрүп турар апаргаанмыга черле канчап чоргаарланмас боор!

Мурнакчы шинчилел үрелбодалдарының, бедик культураның болгаш профессионал билиглерниң эдилекчизи, эң-не делгем утка-биле аңгыра амыдыралдың өзүлүг аал болуп турар чаа ажылчын кижи республикада бар апарган. Совет ажылчын ангының дайынчы отрядтарының бирээзи — Армениянын алдарлыг ажылчын ангызында—бөгүн 800 муң кижи санаттынып турар. Ол болза күш-ажылга ынакшылдыг, талантылыг армян улустуң бүгү-ле эки чүүлдерин бодунда синирген республиканың кол тургузукчу күжү-дүр.

Мурнунда үнүш-дүжүт чок турган кужурлуг черлерни болгаш даштыг ховуларны чечектелип турар шөлдер, садтар болгаш виноградниктер кылдыр хуулдурган Армениянын чер ажылдыгларының чедиишкиннери ханы хүндүткелди база чоргааралды болдуруп турар.

Республиканың бүгү талалыг хөгжүлдезинге төлептиг салдынышкынны Армениянын интеллигенциязы киирип турар. Ол болза ажылчын ангы-биле болгаш колхозчу тараачыннар-биле хан-дамырындан тудуш, эртем-техниктиг депшилгениң дүргедедиринге, культураның улам ынайгы чечектелиишкининге, ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын база ажылдың шыдарын бедидеринче партияның угааныышкынының херек кырынга боттандырарынга эң-не идепкейлиг-биле идиг берип турар кижилер-дир.

Армян улустуң бо байырлалы социалистиг Төрээн чуртувустуң бүгү ажылчы чоннарының интернационалчы байырлалы болур деп, Д. Ф. Устинов оон ыңай улаштыр чугаалаан. Бо байырлалды бистер СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин, оңгу беш чылдыг планын амыдыралга боттандырар дээш бүгү улустуң калбарган чарыжының байдалдарында демдеглеп эрттирип турар-дыр бис. Съезд соонда бистиң чуртувус бүгү угланышкын талазы-биле бурунгаар улуг базымны кылган. Оон экономика күчүзү кошкузу-биле өскен, социал программа чедиишкиннер күштелип, улустуң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының деңнели бедип орар.

Бүдүрүлгениң ажыктыын, ажылдың шыдарын экижидиишкин, индустрия бедик темп-биле шапкын хөгжүп турар. Кодээ ажыл-агыйында байдал база-ла эки. Тараа культураларының, хөвеңниң, картофельдиң, ногааларның болгаш фруктуларның баганы эвес дүжүдү бо чылын алдынган. СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленуму кодээ ажыл-агыйны шапкын хөгжүдеринге улуг идиин берген.

Силерниң республикаңар бүгү чурт-биле кады бир демниг бедик темп-биле ажылдап, чурттап турарын демдеглээрге өрүнчүг-дүр.

Республиканың экономиказы болгаш социал хөгжүлдези бедип ап турар чедиишкиннериң СЭКП-ниң дайынчы болгаш шылгаттынган отряды — Армениянын Компартиязының организакчы болгаш идей-политиктиг ажылы хандыры турар. Массаларның идепкейин көдүрер дээш республиканың партия организациязы хөй чүүлдерни кылып, коммунистиг тургузуушкунуң сорулгаларын күүседиринче оларны мобилизастап турар. Армениянын Компартиязының ТК-зының, республиканың бүгү партия организациязының ажыл-чорудулгазын СЭКП ТК болур-чогуурубиле үнелеп, аңаа бүгү талалыг деткимчени көргүзүп турар.

СЭКП ТК-зы, эш Л. И. Брежнев боду республиканың ажыл-херээн доктаамал сонуурган көрүп турар. Шиитпирлеге чогуур айтырыглар кичээнгейлиг сайгартырып, чогуур үезинде шиитпирлеттинип турар. Армениянын бүдүрүкчү күштерин улам ыңай хөгжүдеринге, чонуңуң чаагай чоруун болгаш культуразын бедидеринге хамаарышкан элээн хөй чугула доктаалдарны партия болгаш чазак сөөлгү үеде хүлээп алган. Метрополитенни удавас ажыглаалга киирери республиканың болгаш найысылалдың ажылчы чоннарынга эки белек болур. Каас-чараш бойдус чурумалдыг Севан хөлдү камгалаарының болгаш хуваагалыг ажыглаарының дугайында шиитпир чоокта хүлээп алдынган.

Армян ССР-ниң мурнунда улуг сорулгалар туруп турар. Оларны шиитпирлээри бүгү партия, совет, ажыл-агый органнарының база профэвилел, комсомол организацияларының, күш-ажылчы коллективтерниң улуг күженишкинин, ажылчы чоннарның бедик организастыг болгаш медерелдиг чоруун негээр. Идейлиг салдарның бүгү чепсектелгиниң ажыктыын бедидер, кижи бүрүзүн идей-ажыл-чаа принциптерже болгаш амыдыралдың шын туружунга кижизидер херек. Партия организацияларының улуг угаан-биле республиканың ажылчын ангызы, колхозчу тараачыннары, интеллигенциязы коммунистиг тургузуушкунга чаа чедиишкиннерни чедип ап, партияның XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга күүседир дээрзинге СЭКП ТК-зы чигзинмейн турар.

Совет күрүнениң делегей политиказының айтырыгларынга доктаавышаан, Д. Ф. Устинов тайбыңга ынакшыл болгаш агрессорга чогуур ойтур шаныышкынны бээринге белен чорук бистиң политиказынга тудуш хамаарылгалыг деп демдеглээн. Чогумчалыг, боттуг болгаш ангы талазы-биле көрдүнген бо политиканың ажыктыг, үре-түңнелдиг боол турарын делегей аренаазының болуушкуннарының хөгжүлдези бадыткап турар. Ук политика совет кижилерниң чугула эрге-ажыктарынга, тайбыңның болгаш улустарның аймыл чок чоргунуң эрге-ажыктарынга дүгжүп турар. Бо политиканы бистиң партиявыс моон соңгаар-даа амыдыралга чайгылыш чок боттандырар.

Делегей аренаазынга тайбыңның быжыг чөленгизижи, тук тудукчузу болбушаан, Совет Эвилели эне сорулга—коммунизмче Октябрьның оруу-биле бузурелдиг бар чыдар. Ол сорулга чедип алдынар. Соң идегелдиг бадыткалы — бистиң тургузуувустуң эгээртинмес байлак арга-курлавырлары, совет кижилерниң кызымаккай күш-ажылы, Төрээн чуртувустуң улустарының бузулбас найыралы, хөй националдыг совет улустуң үндезин эрге-ажыктарын болгаш күзел-соруун илеткеп турар Коммунистиг партияның мерген ленинчи политиказы болур.

Эш Д. Ф. Устинов чугаазының төнчүзүнде Армян ССР-ни Ленин орден-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын номчаан. Республиканың тугунга Ленин орденин кадап берген. Ленинниң улуг идеяларының тиилелгези дээш, бистиң хөй националдыг Төрээн чуртувустуң чаагай чоруу дээш демиселге бо бедик шаңнал республиканың ажылчы чоннарын тургузуушкун ажылынга, чаа-чаа чедиишкиннерже сорук киирер дээрзинге СЭКП Төп Комитеди бүзүрээр турар деп, ол чугаалаан.

(Эш Д. Ф. Устиновтуң чугаазын байырлыг хуралдың киржикчилери улуг хөглүг-шоваалыг дыңнааны, адыш часкаашкыннары каш удаа үнүп турган).

Армениянын Россиянын составынга каттышканындан бээр 150 чыл болган оюнуң дугайында илеткелди Армениянын Компартиязының ТК-зының бирги секретары К. С. Демирчян кылган.

Совет Армениязын Ленин орден-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң чоргааралдыг байыр чедирилгезин республиканың ажылчы чоннары, бүгү армян улус улуг өөрүшкү-биле хүлээп ап турар.

Армян ССР-ниң бистиң күрүнениң дээди шаңнал-биле шаңнааны база СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң чедирген байыры — Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң армян улустуң дугайында улуг сагыш салышкынының база бир илергейлээшкини, СЭКП-ниң ленинчи шылгарангай национал политиказының чайгылыш чок боттаанып турарының тодаргай бадыткалы болган.

Бо байырлалдыг болгаш өөрүшкүлүг хүнде республиканың ажылчы чоннары, бүгү армян улус Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга оон ленинчи Төп Комитединге, бистиң үениң шылгарангай политиктиг болгаш күрүне ажылдакчызы, ленинчи СЭКП ТК-ның Чиггиниң секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневке баштаткан Политбюрога чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илергейлеп турар.

Социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкунга улуг чедиишкиннер, бурунгу армян чериниң чечектелип чаартынганы, экономиказында болгаш культуразында улуг чедиишкиннер, аас-кежик болгаш тайбың күш-ажылдың өөрүшкүзү, даартагы хүнге бузурелдиг чорук — бистиң чуртувусту бузурелдиг орук-биле, ленинчи угланыышкын-биле тиилелгеден тиилелгеже апаар чыдар партияның, Улуг Төрээн чуртувустуң акы-дуңма улустарының бузулбас эвилелин каттыштырып турар совет улустуң шылгаттынган баштыңчызы — Коммунистиг партияның ажылынга эдип алдынганының республиканың ажылчы чоннары, бүгү армян улус эки билир.

Республикага Ленин орденин тывыскааны, республиканың коммунистериниң бүгү ажылчы чоннарының бердинген күш-ажылын база республиканың партия организациязының ажыл-чорудулгазын бедик-биле үнелээни деп илеткелчи өөрүп четтиргенин илереткен.

Армян улус орус улус-биле кады ам бүгүн хартыы кеткен дергуулунда чаңгыс төрүзүг оруу-биле демисежип, революцияның, социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунуң оруу-биле кады чоруп орар деп К. С. Демирчян чугаалаан. Ол орук армян улуска катап төрүттүнүүшкүнүн, аас-кежиктиг, хосталганың кара чангыс шын оруу болган дээрзин төөгү маргыш чок бадыткаан. Бодунуң чүс беженчи чыл юбилейин бистиң улуувус угаан-бодал күштериниң долу чечектелиишкиниң, бистиң Төрээн чурттуң аңгы-дуңма улустарының найыралдыг өг-бүлезинге социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкунуң чылдарында чедип алган улуг чедиишкиннери-биле уткуп турар.

Республиканың ажылчы чоннары найыралчы болгаш акы-дуңмалышкы чорукту, эне-дуңма совет улустарның бирле көргүзүп келгени болгаш көргүзүп турары доктаамал дузаламчызын болгаш деткимчезин бедик-биле үнелеп турар. Ынчангаш бөгүн Армениянын ажылчы чоннары, бүгү армян улустуң омунундан бистиң бүгү акы-дуңмалышкы улустарывыска чүректиң ханызындан канчаар-даа ааржок улуг-биле өөрүп четтиргенивисти илергейлеп турар бис.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин, оңгу беш чылдың даалгаларын күүседир дээш демисешпишаан, республиканың ажылчы чоннары кайгамчык чедиишкиннерни чедип алган. Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының түңнели-биле Совет Армения 1976—1977 чылдарда тиилекчи болган болгаш ийи чыл улаштыр СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугун чаалап алган.

Алдарлыг юбилейин армян улус угаан-бодал күштериниң долу чечектелиишкининиң байдалында демдеглеп турар. Россиянын составынга Армениянын каттышканындан 150 чылын байырлааны социал-экономиктиг депшилгениң чаа-чаа бедиктери дээш демиселге политиктиг болгаш күш-ажылчы аажок улуг көдүрлүүшкүнүң, чоргаадыкчы чаа күштериниң хайныгывыже болдурган. Оон ийиреди база Армениянын ажыл-ишчилериниң бөгүнгү байырлалды уткуп турары күш-ажылчы кайгамчык чиңгелерни болган.

Республиканың ажылчы чоннарының чаңгаар-даа аажок улуг сорук кириишкинин Коммунистиг партияның болгаш Совет чуртуңуң оларның кызымак күш-ажылын, коммунистиг тургузуушкунга киирген салдынышкынын бедик-биле үнелээни болдурган деп, илеткелчи чугаалап демдеглээн. Армениянын Совет Социалистиг Республиказының тугунга аңдан эгелээш, Төрээн чурттуң беш бедик шаңналдары—үш Ленин орден, Октябрь Революциязы орден болгаш Улустарның Найыралы орден чайынап чорур. Бо ордени, катап төрүттүңгенинин, аас-кежиктиг болгаш чечектелиишкининин, Совет Армениянын бүгү тиилелгелериниң, коммунистиг тургузуушкунуң, бүгү улустуң херээнге оон салдынышкынының чайынналчак символу боол турар.

(Эш К. С. Демирчяның илеткелин адыш часкаашкыннары-биле уткаан).

• • •

Армян улустуң амыдыралында алдарлыг юбилей дээш база бедик шаңнал алганы-биле республиканың ажылчы чоннарынга эвилелдешкен республикаларның болгаш РСФСР-ниң хоорайларының юбилей байырлалынга келген делегацияларының удуртукчулары — РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. Я. Яснов, Украинаның КП ТК-ның секретары Я. П. Погребняк, Белорус ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Т. Я. Киселев, Узбекистанның КП ТК-ның секретары А. У. Салимов, Казахстанның КП ТК-ның секретары С. Н. Имашев, Грузиянын КП ТК-ның бирги секретары Э. А. Шеварднадзе, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Азербайджанның КП ТК-ның бирги секретары Г. А. Алиев, Литва ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы А. С. Баркаускас, Молдавиянын КП ТК-ның секретары И. И. Калин, Латвия ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы П. Я. Страутманис, Кыргыс ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы С. И. Ибраимов, Таджик ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. Холов, Туркмен ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы А. М. Клычев, Эстон ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. И. Клаусон, СЭКП Москва хоорайкомунуң секретары Р. Ф. Дементьева, СЭКП Ленинград хоорайкомунуң бирги секретары Ю. Ф. Соловьев, Ростов обкомунуң даргазы С. Н. Субанов, ВСАП-тың Дьер-Шопрон областың комитединиң секретары Я. Хорват чүректиң ханызындан байыр чедиргеннер.

Армян улустуң салым-чолунга социал-экономиктиг болгаш политиктиг ханы өскерилгелерни чедирген Россияга Армениянын каттышканының төөгүлүг ужур-дузазын ораторлар демдеглээн. Бо болза Армениянын ажылчы чоннарынга Россиянын революстуг-демократтыг шимчээшкининге чоокшулаажыр аргазы берген. Совет Армениязының амыдыралдың бүгү талаларында улуг чедиишкиннери — республиканың ажылчын ангызының, колхозчу тараачыннарының болгаш улусчу интеллигенциязының сорук кириишкинниг күш-ажылының түңнели, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ленинчи национал политиказының тиилелгезиниң чайынналчак херечилели-дир.

К. С. Демирчян түңнел сөс чугаалааш, Армениянын КП ТК-ның, Армян ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, бүгү армян улустуң омунундан акы-дуңма эвилелдешкен республикаларның төлээлекчилеринге, байырлалга киржикчилери бүгү аалчыларга Армениянын ажылчы чоннарының алгыш-ырызын чугаалаан чылыг сөстерни болгаш чаагай күзелдерни дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илергейлээн.

Армениянын коммунистери, ажылчы чоннары, бүгү армян улус партияның улуг төлээлелдерин, коммунистиг тургузуушкунуң бүгү пландарын болгаш сорулгаларын амыдыралга боттандырар дээш бүгү күштерин мобилизастаар, бистиң улуг социалистиг Төрээн чуртувустуң күш-ажылчы быжыглаары болгаш бүгү талалыг чечектелиишкини дээш чүткүлдүг-биле ажылдаар дээрзин Коммунистиг партияга, оон дайынчы штабы ленинчи Төп Комитетке, ТК-ның эш Л. И. Брежнев баштаан Политбюрозунга К. С. Демирчян бузуреткен.

СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Советинге, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге, эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны байырлыг хуралдың киржикчилери аажок улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

ДЕҢНЕЛИН БЕДИДЕР

Соңгукчуларның чагыглары, депутаттарның шүгүмчүлелдерин болгаш саналдарын Бии-Хем районнуң Советтериниң күүседип турарының дугайында айтырыгны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму чугаалажып көргеш, районнуң Советтери соңгукчуларның чагыгларын болгаш депутаттарның сессияларга киирген шүгүмчүлелдерин, саналдарын күүседир талазы-биле чогуур ажылдарны чорудуп турарын демдеглээн.

Районнуң чер-чер Советтери соңгукчуларның 93 чагыгларын күүседири-биле хүлээп алган. 1978 чылдың сентябрь 1-ге чедир 48 чагыг, оон иштинде район Советинге 9, хоорай Советинге 9, кодээ Советтерге 30 чагыг күүсеттинген. Соңгукчуларның чагыы-биле Өөктүң ортумак школазы, Аржааның Культура бажыңы, Ленинде магазин туттунган, чурттаар бажыңнарны, көвүрүглерни, кудуктарны, суг колонкаларын тудуп болгаш септээн. Элээн хөй ажылдар чурттакчыларның киржилгези-биле кылдынган. ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң, Тыва АССР-ниң Дээди Советтериниң депутаттарынга бердинген 30 чагыгларның 20-зи күүсеттинген.

[illegible] Бии-Хем районнуң чер-чер Советтериниң соңгукчулар чагыгларын болгаш депутаттарның шүгүмчүлелдиг саналдарын күүседир талазы-биле ажылында шыгыы четпестер бар деп Президиум демдеглээн. Советтерниң күүскомнарының соңгуада мурнунуң хуралдарын эрттирерипге, чагыгларны тургузарынче четпес кичээнгей салып турар. Чаңгыс черге 5 чедир депутаттар соңгукчулар-биле ужуражып турганындан, соңгукчуларның саналдары чугаалажып көрдүнмейн, протоколга чагыглар кылдыр анаа киирбиинген. Чагыгларны анализтеп болгаш түңнеп көөр комиссиялар кодээ Советтерде тургустунмаан, оларны күүседир талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылырынга депутаттар болгаш доктаамал комиссиялар киришпээн, күүседириниң хуусааларын айыттынмаан. Турап хоорай, Эрбек, Севи кодээ Советтериниң сессиялары чагыгларны болгаш оларны күүседир талазы-биле хемчеглерни бадылаан шиитпирлер хүлээп албаан.

Район Совединиң күүсекчи комитеди Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң «РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң «Соңгукчулар чагыглары-биле Дагестан АССР-ниң болгаш Пермь областың Советтериниң ажылының дугайында» доктаалын күүседир талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктаалын база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң «Белорус ССР-ниң улус депутаттар Советтериниң соңгукчулар чагыглары-биле ажылдың практиказының дугайында» доктаалын чугаалажып көрбээн болгаш оларны күүседир хемчеглер албаан.

Районнуң Советтериниң күүскомнары чагыглар күүселдезинге доктаамал комиссияларының, депутаттарының рольун бедидериниң эки дуржулгазын ажыглаваан, организацияларның хөреңгилерин кооперастаарын, немелде хөреңгилерин тыварын четпес организастаан. Советтерниң күүскомнары чагыглар күүселдезин дээш кидистерден, организациялар болгаш бүдүрүлге удуртукчуларындан кошкак негелде салып, депутаттарның негелдезин четпес ажыглап келген. ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң депутаттарынга киирген чагыгларны кодээ Советтер кошкак контрольдап турар.

Турап хоорай болгаш кодээ Советтериниң күүскомнары депутаттарның сессияларга киирген шүгүмчүлелдиг саналдарын сайгарып, боттандырар талазы-биле шиитпирлер хүлээп албайн турар, ажыл-агыйларның, бүдүрүлгелерниң, организацияларның дамдык удуртукчулары депутаттарның санал-шүгүмчүлелдерин кичээнгейге албас чорук бар. Соңгукчуларның чагыгларының болгаш депутаттарның шүгүмчүлелдиг саналдарының күүселдезинге кодээ Советтер контроль тургуспаан.

Соңгукчуларның чагыгларын болгаш депутаттарның сессияларга киирген шүгүмчүлелдиг саналдарын сайгарып көөр болгаш күүседир талазы-биле районнуң Советтериниң ажылында шыгыы четпестерин барымдаа Бии-Хем райкүүскомунуң кичээнгейин угландырбышаан, Президиум бо айтырыгны районнуң бүгү Советтеринге чугаалажып көөрүн, бар четпестерни чайладыр талазы-биле боттуг хемчеглерни алыры рай күүскомга дагаан турар деңгеренгей доктаалды хүлээп алган.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

КИЛЕҢНЭЭШКИННИГ БУРУУ ШАВЫЫШКЫН

Никарагуаның бүгү улузунуң демиселин турары диктатор Сомосага Каттышкан Штаттар деткимче бергүзерин уламчылавышаан. «Тайбың шиитпирлээшкини» деп адаар чүүлдүң дузазы-биле Вашингтон никарагуа патриоттарны эрге-чагыргада турүп турар хаанныг шаажылакчы-биле дугуржуга кылып алырынче албадаарын оралдажып турар. Сос кырында «кижиниң эргелерин камгалап» турар, а херек кырында эң-не реакцияның өзү-чурумнарын деткип турар Каттышкан Штаттарның ийи арынныг политиказын хөй чурттарның демократтыг организациялары, күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң ажылдакчылары килеңнеп, буруу шаппаан.

ПАНАМА. Никарагуа улустуң чөптүг демиселин базарынга Никарагуаже хөлезиленикчилерни чорудуп, бүгү-ле болдунар аргалар-биле ханныг диктатор Сомосаны эрге-чагыргага арттырып турар Каттышкан Штаттарның чазаанга бис шиитпирлиг удурланыышкынны илередип тур бис деп, Профэвилелдерниң Бүгү-делегей федерациязының, Латин Американың ажылчы чоннарының профэвилел чаңгыс эвиниң доктаамал конгрезиниң болгаш Панаманың ажылчы чоннарының национал профтевүнүн ыяда нептереткен кады кылган медеглелинде айтып турар.

Никарагуада диктаторнуң өзү-чурумун долузу-биле ажыглаар дээш Латин Американың болгаш бүгү делегейниң улустары каттыжар ужурлуг деп документиде айыткан. АКШ-тың чүүлдүгзүнүүшкүн-биле Сомосаның чорудуп турары уатканашкын политиказын чок кылыры-биле КИО, Күш-ажылдың делегей организациязы, делегейниң бүгү демократтыг күштери дарып хемчеглерни ап чорудар ужурлуг.

КАРАКАС. Никарагуада патриоттарны массалыы-биле өлүрүп турарын дээш харысаалгалыг Каттышкан Штаттарның политиказын Венесуэланың президентизи Карлос Андрес Перес буруу шапкан. Парламент конференциязынга чуве чугаалааш, Никарагуада тура халыкчыларның демисели биле Венесуэланың долу эп-сеткил каттыштырылгазының дугайын ол чугаалаан. Никарагуага демократия тиилеп үнер дээрзинге бүзүрээр бис деп президент медеглээн.

НЬЮ-ЙОРК. Каттышкан Штаттарның политиказының опаагай шынары ийи арынныг чорук бооп хевээр арткан. Ол дугайын Никарагуада болуушкуннарга АКШ-тың хамаарылгазы илеэн-биле көргүзүп турар деп, «Дейли уорлд» дээр америк солун бижээн.

Кижиниң эргезиниң дугайын чугаалап тура, сөөлгү үеде Сомосага чүгле дөрт шериг дузаламчызынга 3 миллион долларны Вашингтон үндүрген деп ол чүүлде бижиткен.

«Шериг эвес дузаламчы» деп адаар чүүлдүң программазын өзүглээр диктатор 12,5 миллион долларны оон ангыда алган. Тергиидекчи туружу бадаланыы-биле АКШ-тың эжелеп алганы хөгжүлдениң Америка аразының банкызы ол өзү-чурумга шериг херекселдеринге база 32 миллион долларны үндүрүп берген. Истеп сүрүүшкүн политиказын үргүлчүлевишаан, улуска удур ол өзү-чурум долларлыг ол деткимчеге, а ол ышкаш ТРЭ-ге болгаш америк хөлезиленикчилерге даянып турар деп, «Дейли уорлд» бижээн.

Никарагуага «тайбың шиитпирлээшкинче» чүткүп турарының дугайында Вашингтонуң медеглелдери шыпкынай мөге. Бо хүнүң «харылзаашкыннары күжениишкиннеринге» оп кылдыр АКШ америк улуг бизнестиң болгаш Пентагоннуң аайы-биле чоруп турар барымын үзелдиг өзү-чурумнарлыг ындыг чурттарны шилип алганынының фактызы ол дугайын боду-ла херечилеп турар деп, солун айыткан.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙНИҢ ЧУРТТАРЫНДА

ИТАЛИЯ. Генуяда химия заводунга ээл-сидак бөлдүрбазының хемчеглерин үрээниниң түңнелинде газтың буурулду тургустунуп берген. Оон түңнелинде ийи кижи өлген болгаш дөртен кижи ээлы-биле хораннанган.

Сөөлгү ийи чылдың дургузунда Италияның химия бүдүрүлгелеринде ындыг хевирлиг бөлүүшкүннер үш катап боол турар.

ЧУРУКТА: ээл-сидак болган үеде заводтуң девискээринде.

АНСА—СЭТА-ның телефотозу.

Янзы-бүрү медээлер

ФОТО-ДЕЛГЕЛГЕЛЕР

Тываның Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинге чоокта чаа күш-ажылдың маадырларының фото-делгелгези болган. Оңгу беш чылдың үшкү чылында шылгараан малчыннарның, механизаторларның болгаш өске-даа ажылдакчыларның чуруктарын аскаш, орус, тыва дылдарда тайылбырлап бижээни көрүштүг болган.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары У. Бавун-оолдуң, Э. Таржаның, М. Чоланың, М. Астафьеваның болгаш өскелерниң-даа чуруктарын тускай көзенектерде кылгылаан. Бии-Хем районда механизатор, Октябрь Революциязы орденниң эдилекчизи В. Изосимовтуң, «Барлык» совхозтуң малчыны, Ленин орденниң эдилекчизи, Маадыр-ие С. Уургайтың, Тожуда ивижи И. Барааның болгаш өскелерниң-даа чуруктарын, түс-түс аскылаан, оларның кергузуглерин шевергини аажок кылдыр бижип, тайылбырлаан.

Фото-чуруктар делгелгезинге келгеннерге музейниң директору Н. Конгар делчу тайылбырны кылган. Кадээ ажыл-агый техникумунуң студентилери ол делгелге-биле бир дугаарында таныжкан.

* * *

Ол-ла музейге башкылар хүнүнге турасказткан делгелге база болган. Тывага баштайгы ужук-бижикти чогаадып тургускан эртемденнерниң болгаш хоочун башкыларның чуруктары делгелгениң көску черин ээлээн. Профессор Александр Адольфович Пальмбахтың, тыва бижиктиң хоочуну Моңгуш Допчунович Биче-оолдуң чуруктары, латин бижикти өөренип турар бөлүк өөреникчилерниң чуруун база ында киирген.

Тыва Арат Республиканың үезинден бээр улус өөредилгезинге эвээш эвес үлүг-хуузун киирип келген хоочун башкылар тээгү эртемнерниң кандидады Оюн Араптанович Толгар-оол, Алексей Хүрең-оолович Алдын-Херел болгаш өскелерниң-даа чуруктарын ында делгээн.

Республиканың эң баштайгы дээди өөредилге чери — Кызылдың педагогика институдунуң бирги доозукчуларының болгаш ооң хоочун башкыларының чуруктарын база музейден көрүп болур.

Р. ТОЛЗАТМАА.

«1000»

Улус депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң ХБАБ килдизиниң ажылдакчылары бо чылын төрүттүнген уругларның хереччилелин ада-иелеринге тыпсып, буянныг үүлени кылып турарлар. Чоокта чаа оларның демдеглел дептеринге «1000» деп сан кестүп келген.

1978 чылда немежип турар бичии хамаатыларның муң дугаары найысылалдың № 2 АТБ-зиниң чолаачызы Анатолий Семенович биле Миштики херектер министерствозунуң бухгалтери Нина Ивановна Писарцеваларның Таня деп кызы болган.

Бис муң дугаар чаштың ада-иезинге изиг байырны чедирип, Таняның кадыкшылдыг өзерин ХБАБ черинин ажылдакчызы Валентина Степановна күзээн.

(БИСТИҢ КОРР.).

Кедээниң культура айтырыглары

АЖЫЛДЫҢ БЕДИК ДЕҢНЕЛИ ДЭЭШ

Республика төвүндек культура одагларының кышка белеткелин хынап чораан рейд бригадаларының [illegible] рындан алгаш көөрге, чамдык кодээ клубтар кышка белеткел талазы-биле дүвүреңииг байдалда туруп турар. Чөөн-Хемчикте Хорум-Даг суурда 3 чыл бурунгаар чаа туттунган клубтуң соңгалары шил чок, саңнай, дериг-херекселдер чедишпес, одаар чүүл-биле хандыртынмаан, көскү агитация, шимелде шуут курут болган.

Барыын-Хемчикте Аянгаты суурнуң клувунуң печкаларын бузуп кааш, олчаан ара каапкан. Тес-Хемниң Ү. Шынаада Культура бажыңында [illegible] херекселдер чок, чаңгыс дошпулуур-даа тывылбаан. Чугаалаттынмаан [illegible] турар. Сут-Хөлде Культура бажыңының одалга системазын [illegible] чок чуруктар кодээниң чурттакчыларының культура хандырылгазын сайзырадырынче угланган партия, чазак[illegible] үдээ-дараа үндүргүлээн чугула доктаалдарын түс черлериниң [illegible] кулак дашты-биле эрттирип, культура ажылынче кичээнгей салбайн турарын херечилээр.

Культура одагларынга агитаным темазынга, чаа совет чаңчылдарга, байлалдарга хамааржыр хемчеглерни чорудар болза эки.

Культура бажыңнарында чорутттунуп турар ажылдарның сагыш-сеткилге дээштиг, эстетиктиг талазы кошкак болганындан, чамдыкта хөй чон ыяап чыылбайн турар. Ындыг назы четпээннерниң сонуургалынга таарыжыр ажылдарны чорутпайн турарындан олар арагалап, хейинде кем-херек үүлгедип чоруктарже суңдутуп турар.

Культура министерствозунда эртем-методиктиг кабинет бааи республиканың Улусчу чогаадылга бажыңының ажылдакчылары назы четпеннер-биле ажыл чорудар методиктиг сүмелерин, сценарийлерни белеткеп, кодээ клубтарже чорудуп, комплекстиг үнүүшкүннерин кылып боттут ажылдарны чорудар ужурлуг.

Культура бажыңнарының ай, квартал, чыл планнарын түс черде партком, комсомол комитеди, кодээ Совет, башкылар болгаш херээженнер чөвүлели кады сүмележип, деңге бирлип тургаш ажыл чорудар кылдыр комплекстиг кылыры чугула.

Клуб чөвүлели — культура одагының кол чөленир даяныы. Клуб эргелекчизи азы методист уран чүүл талазы-биле тускай эртемниг болурундан аңгыда, билдилиг организакчы, педагог, психолог болур ужурлуг.

Кедээ черлерде партком нарның культура ажылдакчыларынга ажыл шагын шын сагыыр талазы-биле негелде тургуспайн турарындан олар хүндүс шуудуушка бажыңынга олуруп тургулаар. Ооң уламындан кежээлерде эртип турар ажылдарның шынары куду, ала-чайгаарлаашкынче [illegible] турар. Чөөн-Хемчикке «Дужут байырлалы» эртирер дээн болза, сцена тырып азы [illegible] тарап, чонун сестүт хоозун, хана солун-биле шимээри, кежээниң сценарийин уран утка-шынарлыг тургузары дээш — ажыл-ла хөй.

СЭКП ТК-ның бо чылдың апрельде хүлээп алганы «Улустуң уран чогаадылгазын улам ындай хогжүдер хемчеглер дугайында» доктаалында улусчу чогаадылгазының өөн бүгү-эвилел фестивалын эртирерин айыткан. Ооң безинде шынарлыг репертуар тургузаар сорулга бистиң мурнувуста салдынган.

Бистиң республика хөөмейжилер болгаш даш-чонар уран-шеверлер-биле элээн суржаан. Ол уран чүүлдү моон соңгаар улам ындай сайзырадырының оруктарын диле тывары чугула. Хөөмей, сыгыт аялгаларынга тургаалдыр ажыл сула тургустунган. Чооктa чаа тураскаан мастерлерин хүнүн чыгып радиодан дыңнаар чорук хооюн эртир чаңгыс айлап чанар, кулакка өөренчиг апар чыдар. Ооң уламындан аныяктар бадангир үлегерлерин өттүнер дээш, чаа аян диленейн турар.

30—40 чылдарның Соруктуу, Комбу дээн ышкаш хоочун мастерлерниң пластинкаларга бижиддингелерин аза үениң мастерлери-биле чергелештир эфирге салып турар болза, аныяктарга өөредиглиг болур ийик.

Шаандагы бижидигелер Москвада пластинкалар үндүрер студиянын фонотеказында бар болгай. Чугаа «Хөөмей» деп аттыг шилиндек күүселделерден тускай белек хевирлиг пластинканы чогаадып алырының аргазы бар. Суруглуг мастерлер радио дамчыштыр боттарының арга-дуржулгазын аныяк өскенге пропагандалаар болза эки.

Бот-тывынгыр чурукчуларның делгелгезинге чеүтен, моңгуздан кыдырып, [illegible] сырып, хөм хөэлээр шеверлерни хаара тудары чугула.

Улусчу театрларның документалчылгын чурумчудуп, актер мергежилинге, чугаа техниказынга кичээлдерин доктаамал эртерип, бедик уткалыг репертуарны тургузары режиссёрлардан негеттинип турар.

Республика төвүнде сагаадынчы чиилелдерниң кедаангинга бот-тывынгыр уран чүүл коллективтеринге дуза көргүзер ажыл перспективтиг план баргаар эде тургустунмаан. Чадаана хоорайда районнуң Культура бажыңы ажылдаарга киргенден бээр 2 чыл ашкан. 500 олуттуг делгем зал аңдыгаа дээр шимелде чок туруп турар. Ону аныяк дерип, шимен алыр болза, орду-биле дөмей турар ийик. Ол бажыңны шимээринге профессионал чурукчунуң киржилгези херек.

Амгы үениң аныяктарының электрижиттен музыка херекселдеринге сонуургалы өскен. Чамдык культура бажыңнарында ол херекселдерни [illegible] салып алган, ону ажыглап билбезинден харааzынданчаазы-биле онталыпкан болгулаар. Кызыл-дың уран чүүл училищезиниң баазазынга электрижиттен инструментилерни ойнаарының мергежилин бедидер курсту ажыдарын үе негеп келген.

Кедээ культура черлеринге кадрлар белеткээрыңың айтырыынче хүлээп алдынган доктаалдарда онза кичээнгейни угландырган.

Тускай эртем доозкан, кедээ культура черинге ажылдап келген аныяк специалистиң тургустунуп алырынга күрүне бюджетинден 5 чыл иштинде 1000 рубль чедирерин СЭКП ТК-ның 1977 чылдың ноябрьда хүлээп алган доктаалында айыткан. Аныяк кадрлар райкүүскомдан чогуур документилерни кылдыртаан, ол акшаны бажыңы-балгат [illegible] нал садып ажыглааш, 3 чыл эрткенде эзээштен төлеп болур.

Республиканың хандыраа баазазынга 1979 чылда херек чүүлдерниң [illegible] [illegible] музыка херекселдери чедишпес деп чылдагаан [illegible] ужурга таварышкыр, Культура одагларының материалдыг баазазын быжыглаарынче бир дугаарында ажыл-агый ажыл удуртукчулары боттары кичээнгей салыр ужурлуг.

Ч. КУУЛАР

Улусчу чогаадылга бажыңының директору.

Дыштаныр хүннерде «Геолог» Культура бажыңынга найысылалдың албан организацияларында бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң комсомолдуң 60 чылынга турасказткан комсомолчу ырлар фестивалы болуп эрткен. Аңаа он ажыг организациялар, өөредилге черлери болгаш школалар киришкен. Фестивальга ырның болгаш ыры-хөгжүмнүг ансамбльдерниң күүселделери барааңнаттынган.

Бирги черге дипломнары болгаш өрттектиг бараннар-биле пассажирлер автобудурулгези, № 7 школа, уругларның «Пограничник» клувунуң ыры-хөгжүмнүг ансамбльдери шаңнатканнар. Ыры ансамбльдеринден ол-ла шаңналдарга педагогика институду, башкы училищези пассажирлер автобудурулгези төлептиг болганнар.

ЧУРУКТАРДА: пассажирлер автобудурулгезиниң ыраажызы Владимир Дорохов, № 15 школаның 9-ку класcчызы Ульяна Ойдан-оол; башкы училищезиниң сургуулдары күүселде үезинде.

А. ЗАЙЦЕВ.
Авторнуң фотолары.

ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУКТУҢ ОРУУ-БИЛЕ

1910 чылда Харьков хоорайның аът чарыштырар тускай шөлүнден Степан Васильевич Гризодубовтуң бодунуң кылган самолёду ужуп үнген. Моторун безин боду чогаадып кылган турган. Авазының дөзевилелин дааранган, ажылдап алган акшазындан бээр ог-бүлениң хереглизин шуптуу ыяар чарыгдаттынган. Ынчалза-даа ачазының самолёдунга дээрже кодуралуру ышкаш аас-кежик уругларынга кала турар! Валя Гризодубова ачазы-биле дээрже бир-ле дугаарында ийи харлыг тура ужуткан.

...1938 чылдың сентябрьның соокгуулаар бир эртенинде Москва чоогунда Шелково аэродромунга хөй кижи чыылган. Ортан ол хүн агаар корабльдиң командири Валентина Гризодубова, ийиги ужудукчузу Полина Осипенко болгаш штурманы Марина Раскова — үш кыс башкарган Родина деп самолёт ужудуп үнген. Москва—Ыраккы Чөөн чүк ужудуушкун эгелээн ол. Бүгү чурт кыстарның ужуудушкунун уаут сонуургал-биле хайгаарап турган. Ооң төнгенинин соонда ону ыраанын, агаар байдалының, оруунуң нарынының талазы-биле эң берге ужудуушкун деп хүлээп көрген. Ужар чүүл ол чылдарда ырак, дүрген, бедик ужудуушкунну чаа-ла чаалап ап турган. Совет авиаторларга делегей рекордтарының үштүң бир кезии онааштып турган.

— Бис француз херээжей ужудукчу Дюпейроннуң ырак-ышкы ужудуушкун талазы-биле рекордун ажыр ужудар дээш кодурулген бис—деп, Совет Эвилелиниң Маадыры Валентина Гризодубова сактып орар.—Дюпейрон самолёдун черге хондурбайн дөрт муң үш чүс адаан километр дөрт чүс метрин ужудуп эрткен турган. «Родина» деп самолёт ынчангы самолёттарның эң-не сайзыраңгайы турган. Самолёт ээн-даа болза, ол ужуудушкунунуң нарынын эвээжетпес. Ужудуп үнген дораан дуңуг булут аразынче кирген бис. Баштайгы үезинде черби-биле радио харылзаазы ээн турган. Удаваанда самолёдуус даштындан доштальп эгелээн. Ол мырыңай айыылдыг, самолёт аартаза-аартаза, башкартынмас апаар. Ооң чайлары-биле улам бодиген эгелээн бис. Чеди муң метр бедикке доштальры соксаан, а кабинага соогуп чүү дээр. Ол соокту боттарывыс шыдажып чорупкан, радио харылзаазының хүлээп алыр болгаш дамчыдар турузуугларын ажылдавайн барган. Ужуудушкунну ара үспээн бис. Хондур ужуткаш, дан адарыныц бетинде радио тургузуптарын чылыткаш. Москваже кайда ужудуп чоруурувусту дамчыттывыс. Ооң соонда база шимээн барган...

Охотск далаяа Шантар ортулуктар кестүп кааргe, Валентина самолётун мурнуу чүкче, Амурда-Комсомольскиже эдкен. Хоорайга 150—200 километр четпейн чорда кызыл сайгылгаан чырып келген: кывар чүүл төнген ол. Арга-эвин аразында кадып калган хөлге хондурар деп шиитпирлеп алырлар. Ындыг черге хондурарга самолёт ок кадалып, ацдарлып болур. Ынчангаш, бажында орар штурман Раскованың олуудундан ыраар туп дужаагаш, хондурган. Валентинаның билдилиг башкарганындан самолеттуң чүзү-даа канчалбаан... 6450 километр оруктун ыынаар эрткен. Француз ужудукчунун рекордун ажыр каапкан.

«Родинаның» экипажының командири ынчан 28 харлыг турган. Янзы-бүрү хевирниң самолёттарын башкарып билир дуржулгалыг профессионал ужудукчу «Максим Горький» деп агитация эскадрильязынга ажылдап тура, самолёдун кандыг-даа черге хондуруп өөренген.

Ол алдарлыг ужудуушкуннуң үезинден бээр ам дөртен чыл эрткен. Агаарга 18 муң шак ужуткан сураглыг ужудукчу-биле ужуражып, бажыңынга чедип келдим. Ооң бажыңының ханаларында фото-чуруктар-даа хөй. Оларның аразындан Валентина Степановнаның оглу-биле кады тырттырган чуруун сонуургадым. Ында ол ужудукчунуң хевин кеткен шыңгыы херээжей эвес, а сагыш човаглыг, ээлдек ие кылдыр көстүр. Гризодубова деп кымыл деп айтырыг-даа тыптыр. Ол орта харыы дораан келир. Ол дээрге күштүг, тура соруктуг оңурлуг, херээжей кижилиг чаңгаар эжилери-биле, чымчак-биле, сагыш-кыры-биле катсыжы-дыр. Ооң холдары бо кижиниң дег күжениг-биле самолёттарны башкарар. Рахманиновтуң, Шопенниң, өске-даа композиторларның чогаалдарын ойнаарга салааларының залгираан магадап көөр бис.

Сураглыг ужудуушкуннуң бергелериниң дугайын Валентина Степановна хөй сагынмас. А холдуунда-ла давыычы эш-өөрүнүн дугайын чугаалаксаар. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында ол ырак ужар бомбалакчы самолеттарның полугун командылап турган. Бодунуң кезээниң ужудукчулары-биле кады дайынчы даалгаларже удаа-дараа ужудуп үнүп, эрес-маадырлыг, коргуш чок чоруктуң үлегерин көргүзүп келген. Ужудукчулар ону аажок хүндүлээр. Оон үлегер ап, демисежир чораан. Ындыг таварылгаларының бирээзи бо.

...Гризодубованың самолёду бомбалаар черниң шуут кедээнге чедип кээп, аталажо белеткеп берген. Дайзының он ажыг прожекторлу ол өйде самолёттуу аскааандан салбас дээн дег, чевертен бүргей чырыда берген. Полк командазының соондан эскадрилья командири майор Ефремов ужуп орган. Ол боданмайн-даа бурунгаар ужудуп, дайзының боолааушкунунун бодунче чайгылдырган...

Гризодубова дайын соонда дээ ужар чүүлге шынчы бооп арткан. Ооң удуртуп турар коллективи шенинарык челишкиниг күүседип келгени дээш Октябрь Революциязы орден-биле шаңнаткан.

— 1938 чылда кылган ужудуушкунувустуң төнген черинге чоокта чаа барып чордум. «Родина» самолёттуң хөмүшканы көлдү вертолёттан көрдүм. Хөлдүң чоогунда тургуступган Полина Осипенко аттыг суурга база чордум — деп, Валентина Гризодубова чугаалады.

Ол суурда, ону таварылган шимкыы хемчигештиг эриинде турасказ бар: куш чалгыныг база самолёт чалгынын хөөркааш дээр бирганалар ынча турар. Тураскаал эрес-диди үш кыс ужудукчулар маадырлыг чоруун алдаржыдып турар... Оларның ийилеп ам чок. Осипенко 1939 чылда Совет Эвилелиниң Маадыры А. Серов-биле кады ужудуушкунга самолёду дүргиштелгеш, өлген, а Раскова—1943 чылда...

Оларның эрес-маадырлыг чоруун Валентина Гризодубовадан, ооң эш-өөрүнден дилдим, коргуш чок болурунга өөренген кыстар уламчылап турар. 1977 чылдың сентябрьда ИЛ-62М самолётка Аэрофлоттуң херээжей экипажының ырак ужарынга тургускан рекорду 10388 километрге дээн. Ол ийи ужудуушкунунуң хуннери безин дужа берген. Ынчалза-даа совет херээжей ужудукчуларга рекордтуг ындыг хүннер эвээш эвес.

Светлана ГУЗОВСКАЯ,
(ПМА).

БИР ДЕМНИГ ХӨДЕЛИР

Спортту хөгжүдер талазы-биле партияның болгаш чазактың шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш районнуң спорт комитеди план баргаар ажылдап, чамдык демчеглерни ап чоруткан. Бирги ээлчегде материалдыг баазазы экижидеринче кичээнгейни салган. Эрзин суурда, совхозтар төп черинде бедүүн спорт шөлдерин кылган. Районнуң [illegible] ликаның бирги чери дээш маргылдааларга киржип келгеннер. Мөгелер Сергей Ынаалай, Алексей Балыр-оол, Мөйбыр Кызыл-оол, волейболистер Дарья Херек, Наталья Ламажап, Бүрбү Чыргал-оол, шыдыраачы Буду Дадар, хоккеистер Моңгуш Шыдар, Виктор Оюн, Кара-оол Оңзай-оол, Валера Бурбужап, боксёрлар Эрес Янгай, Алексей Седипков болгаш өске-даа спортчулар маргылдааларга идепкейлиг киржип, дергежилдиин көргүзүп турарлар.

«Мөрен» совхозта, район төвүнде, Нарын, Эрзин ортумак школаларында бедүүн спорт шөлдери базай өөс берттинген.

Спортту сайзырадыр дээш чорудуп турар ажылдар-биле чергелештир улуг четпестер бар. Хемниктың мурнунда материалдыг баазы кошкак, спорттуң массалыг чорук чедип алдынмаан. Совхозтарда, бүдүрулгелерде, түңнүг организацияларда спорт дериг-херекселдери эвээш. Ол канчаар чок школаларда бойдаа дүгүрениң. Нарын ортумак школазындан өскелеринде спорт дериг-херекселдери бары чок.

Совхозтарның ажыл-кижилерин ортуузунга спорт-массалыг ажылды холбартып чорударынга бүдүрүлге гимнастиказының инструкторлары улуг рольду ойнаар. Ындыг түрбүже аңаа ажылдап шыдаар кижилерни совхоз дирекциялары шилип албайн турар. Ол ышкаш киирип ачсан кижилеринге дугаалампайн, деткивейн келген, чамдык ажыл-агыйларда олар спортка хамаарышпас дээлеглерны күүседип турар таварылгалар бар.

Районнуң совхозтары юридиктиг дөзүлурын «Урожай» спорт ниитилелинге тelевейн турар, ооң уламындан спорт дериг-херекселдери садар, маргылдаалар эртирер херекты тывылбайн баар-дыр.

Н. АЛА,

Эрзин райкүүскомунуң спорт комитединиң даргазы.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 17-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Ынаныышкы ынар стартты».
11.40—«Ревком даргазы». Уран-чечен телефильм.
13.15—«В. Захаровтуң ырлары». Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилелдиң радиозунуң [illegible] РСФСР-ниң улустуң артизи М. [illegible] үдүртүр.
13.50—16.00—Чарсар.
16.00—«Сибирьде болгаш Ыраккы Чөөн чүкте». Кинопрограмма: «Совет Приморье», «Көсүлдериниң өөрүшкүзү».
[illegible]—«Музейлерде болгаш делгелге залдарында». Москва Кремлиниң архитектуразы.
17.30—«Спортчу класс».

КЫЗЫЛДАН

18.05—«Демейлешкээ». Телефильм.
18.25—Телемедээлер.
18.35—«Де фанто». Мульт-фильм.
[illegible]—«Улусчу контрольга Дамчыдылга».
19.10—Телемедээлер.
19.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

[illegible]—Медээлер.
19.45—«Аныяк ажылчын аңгы бис». И. Лихачев аттыг заводка ВЛКСМ-ниң 60 чылынга турасказткан күш-ажылдың байырлалы.
20.35—«Кады — найыралдыг ог-бүле». Музыкалыг программа.
21.10—«СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин — амыдыралга».
21.25—Ленинчи комсомолдуң 60 чылы болганынга. «Каң капчал кеткеннер». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы —«Төрүттүнгени».
[illegible]—«Үе». Информастыг программа.
23.00—Андрей Вознесенский. Поэзия дугайында чугаалар.
[illegible]—[illegible]—А. Пушкинниң болгаш А. Блоктуң шүлүктеринге Г. Свиридовтуң романстары. ССРЭ-ниң улустуң артизи, Ленинчи шаңналдың лауреады Е. Образцова күүседир. ССРЭ-ниң улустуң артизи, Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Г. Свиридов фортепианога үдээр.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.05—Делегейниң П. И. Чайковский аттыг VI конкурзунуң [illegible] пианист А. [illegible] (ГДР) ойнаар.
18.30—«Бистиң садывыс».
19.00—«Харылзаар, горнистер!».

КЫЗЫЛДАН

19.30—«Карангылаткан соңгалар». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы.
20.20—20.50 «Георг Отс болгаш совет ыр». Фильм-концерт.

Агаар

Бөгүн республикага кожуп турар булуттаар, чагбас. Баруун чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 6—11, чамдык районнарга 0—5 градус чылыр.

Эргим номчукчулар!
«ШЫН»
солунну чагыдып алыңар!
Чагыдылганың өртээ: чылда 6 рубль.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

КИНО

ОКТЯБРЬ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Мээң дамбым сени кыйгырып тар» [illegible] 12.50, 15.20, 18.30, 20.40 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Чапаев» 9.00, 16.30. Кинокзүб: «Тоол чурттан чорааш» 10.50, 15.00. «Хүн иштинче» 12.40, [illegible], [illegible] шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Юлия Вревская» 14.00, 17.20, 20.00 шактарда.
«ВОСТОК»: «Элдептиг херээжен» 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 2. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-68, редакторнуң оралакчызының 2-37-13, 2-31-73, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегерлер килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-30-69, корректорларның 2-27-41. [illegible] 2-12-35, [illegible] 2-32-75 телефоннар дамчыыр.

Тираж 17531. Чагыг 2763.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелезиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01292.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 241 (10838) | 1978 чылдың октябрь 18, среда | 1925 чылдан үндүрүлеттинген | Өртээ 2 көп

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙНЫҢ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫ! КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ БҮДҮРҮЛГЕЗИНИҢ АЖЫКТЫЫН БЕДИДИҢЕР! ЧЕРНИ, ТЕХНИКАНЫ, ЧЕМИШЧИДИЛГЕЛЕРНИ, БҮГҮЛЕ МАТЕРИАЛДЫГ КУРЛАВЫРЛАРНЫ ЭКИ АЖЫГЛАҢАР, САЛЫЫШКЫННАРНЫҢ РУБЛЬ БҮРҮЗҮНДЕН ЭҢ ХӨЙ АЖЫКТЫ АЛЫРЫН ЧЕДИП АЛЫҢАР!

МАЛ КЫШТАГЛАДЫЫШКЫНЫН ЧЕДИИШКИННИГ ЧОРУДАР ДЭЭШ ДЕМИСЕЖИҢЕР, КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ БЕДИК ДҮЖҮДҮНҮҢ БЫЖЫГ ҮНДЕЗИНИН ТУРГУЗУҢАР!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА!

Л. И. Брежневтиң болгаш А. Н. Косыгинниң Х. Бумедьен-биле ужуражыышкыны

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң болгаш СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң Алжир Улус Демократтыг Республиканың Президентизи, Революстуг чөвүлелиниң Даргазы Х. Бумедьен-биле ужуражыышкыны октябрь 16-да Кремльге болган. Ол ССРЭ-де найыралдыг ажылчы аян-чорук кылып келген.

Л. И. Брежнев, А. Н. Косыгин болгаш Х. Бумедьен олар кайы-даа таланың сонуурган турары айтырыглар дугайты санал-оналдарын солушкан. Чоокку Чөөн чүкте байдалче олар онза кичээнгейни салган. Араб чурттарның эрге-ажыктарынга чөрүштүр Египеттиң болгаш Израильдиң удуртукчуларының аразынга Кэмп-Дэвидке чардыккан дуглаа дугуржулганың түңнелдери талалар шиитпирлиг буруу шалкаан. Ол сулчаа Чоокку Чөөн чүкке таарыштыр шиитпирлээшкинни дыка бергедедип, Чоокку Чөөн чүкте байдалдыг чиңгилеңнерниче аппар чыдар даараанге бир демей бодалын олар чугаалаан.

Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш быжыг тайбыңны хары 1967 чылда эжелеттирген бүгү араб черлерден Израиль шериглерин чугаажокка болгаш бүрүн үндүрериниге, Баттышкан Нацилар Организациязының бар шиитпирлеринге дүүштүр Палестинаның араб улузунуң национал эргелерин боттандырарынга үндезилээш чедип алган турун болур даараанге Совет Эвилелиниң болгаш Алжирниң удуртукчулары быжыг бүзүрелин илергейлээн.

Санал-оналдар солчуушкунунуң үезинде ийи талалыг харылзааларының айтырыгларын база көрген. Совет-алжир харылзааларны калбартыр болгаш быжыглаар деп ийи таланың күзели онзалап демдеглеттинген. Политиктиг, экономиктиг болгаш өске-даа талаларга калы ажылдажылганың чамдык тодаргай айтырыгларын олар көрген.

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭННЕР

Онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын долуур болгаш ажыл күүседир талазы-биле бүдүрүлгелер аразында калбарган социалистиг чарышка идепкейлиг киржиишкен. «Тыва суг тудуг» трестиң автобаазазының коллективи январь — сентябрь айларының планын чедиишкиннинг күүсеткен.

Автобаазаның чолаачылары, инженер-техниктиг ажылдакчылары 1978 чылдың күш-ажылчы эалэзэйнче кирип тура боттарының арга-курлавырларын санап көргеш, пландан ажыр 10 муң тонна чүъкту сөөртүр, дөрт чүс ажыг муң тонна-километрни ажыр деп белеткен социалистиг хүлээлгени алган.

Бо чылдың үшкү кварталының түңнели үнген. Автобаазаның чолаачылары июль-сентябрь айларда 600 муң тонна чүъкту сөөртүр, 20 муң ажыг тонна-километрни ажыр планныг турган. Херек кырында бо онаалда түс-түс 791 муң тонна болгаш 22 муң тонна-километр кылдыр күүсеттинген. Оон ангыда чолаачылар үш тонна ажыг бывар-чаар материалдарны эрткен айларда кампап алганнар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюн тоделтиг уткуур дээш бригадалар аразынга калбарган социалистиг чарышка Кара-оол Бады-оолдуң удурткан коллективи доктаамал тиилекчи болуп келген. Самосвалдар башкарыкчыларындан тургустунган бо бригада ай планын 120 хуудан кудулатпайн келген болгаш бо чылдың планныг онаалдазын күүседир чоге берген.

— Бригаданың чедиишкини — чолаачы бүрүзүнүң ак сеткилдиг күш-ажылында — деп, бригадир чугаалап турар. — Үрелиишкинден турар чорукту бүрүнү-биле узуткаар дээш демисежип келген бис. Оон түңнели бо. Чолаачы бүрүзү башкарган техниказын бак удур хынап, бичии-ле чери «аскай» бээр болза, дораан эдип ап турар. Ол чорук план күүселдезинге улуг рольдуг болуп турар.

Бистиң республиканың ажыл-агыйларында суггарылга системаалары кылган, кудуктар каскан, буларар үндүрген ажылчыннар «Тыва суг тудуг» трестиң коллективиниң кежигүннери. Оларга эргежок чугула материалдарын болгаш өске-даа үнелиг чүүлдерин ук автобаазаның чолаачылары бичии-даа саадал чок чедирип турарлар. Ынчангаш оларның күш-ажылчы календарында 1978 чыл төнүп бар чыдар. К. Бады-оолдуң бригадазындан ангыда Виктор Котельниковтуң, Иван Кузнецовтуң коллективтери база шалыынчыларның одуруунда кирген.

Коллективте чолаачыларның аазының түс-түс чарыш база калбарган. Оон түңнелинде дыка хөй кижи 1979 чылдың үлүүнде ажылдап турарлар. Ындыг мурнакчыларга алышкылар Александр болгаш Леонид Афанасьевтер, Владимир Поливаев, хоорун чолаачы [illegible] Клим, Георгий Карташков алышкылар болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Д. ИРГИТ.

ТИИЛЕКЧИ БОЛГАН

Чамзырын Намчылович Ооржак «Сүт-Хөл» совхозтуң мурнакчы малчыннарының бирээзи. Ол Үстүү-Ишкинниң Ак-Хүүректиг деп черде анкор уксаалыг өшкүлерни кадарып турар.

Малчыннап ажылдаа-ла 28 чыл болуп, төрээн совхозунга хөй малдарны өстүрүп берген. Оон хоразы «Хүндүлелдиң Демдээ» орден каастап чоруур.

1976 чылда чүс башка онаалтыр 108 анайны, 1977 чылда 100 анайны, а 1978 чылда чүс башка онаалтыр 135 анайны камгалап алган. Амгы үеде ол 12,5 тонна сигенни кезип, 20 тонна өдекти белеп алган.

Ч. Ооржак соолгу чылдарда мал ажылынга чедиишкинни дээш, бодунуң өг-бүлези-биле «Найырал» поездизиниң халас путевказын алгаш, бистиң чурттуңустуң үлетпүр болгаш культура төптери улуг, чараш хоорайларны көргүлээш келген.

1978 чылда «Сүт-Хөл» совхозтуң малчыннарының аразынга калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болуп, Чамзырын Намчылович эзер, чүгенниг аът-биле шаңнаткан.

Бо малчын өг-бүле 9 уругларны өстүрүп, кижизидип турар. Оларның 5-и өөренип турар, өөредилгезин эки. Өскелери ажылдап, өөредилгезин уламчылап чоруур. Улуг оглу Сергей Ооржак Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң зоотехник салбырының 2-ги курузунда өөренип турар.

Анатолий Ооржак школаны доосаш, совхозтуң 80 баш амыяк сарлыын хүлээп алган кадарчылап турар. Олар адазының ажыл-херээн уламчылаар даараанге чигзиниг чок.

О. ЧАҢ-ООЛ.

«Саян» совхозтуң Сесерлиг салбырының хоочун хойжузу Арион Нуржепеевич Дендипке баштаткан үш хойжу — Маадыр Сандак, Салчак Билчей, Маадыр-оол Меңге олар ук ажыл-агыйның бир муң беш чүс хойнун Бичи-Баян-Кол унунда Дөргүн деп черде кузегледип, семиртип кадаргаш, кыш-тарынга белетнеп турар. Ирттерниң күш-деңгели шыырак.

Арион Нуржепеевич хой кадарып чораш, эш-өөрүнге чаа солун, сеткүүлдерни номчуп берип, янзы-бүрү темаларга беседаларны кылып турар.

ЧУРУКТА: Арион Дендип хойжулар-биле беседа үезинде.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

Кыштаглаашкынга белеткел

ЧЕДИР КЫЛДЫНМААН ЧҮҮЛДЕР ХӨЙ

Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйларында мал кыштаглаашкынынга белеткелди канчаар чорудуп турарын «Шынның» корреспондентизи К. Аракчаа сонуурган, райкүүском даргазы Борис Баданович Чүлүктен ол талазы-биле интервьюну алган. Бо чылын районнуң девискээринге 11100 баш ыйыстыг бода малды, 133 муң ажыг хой, өшкүнү, үш муң хире чылгыны сайгара тургузуп кыштагладыр.

— Бо чылдың планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш районнуң көдээ ишчилери эрес-шуудургу ажылдаан. Ону бадыткаары-биле чамдык сан-фактыларны киирип көрээн. Район ниитизи-биле тос айлар дургузунда күрүнеге сүт садарының планын 101 хуу, эъттиин — 100,2 хуу күүсеткен. Ажыл-агыйлардан «Искра», «Октябрь 30 чылы», «Чыраа-Бажы» совхозтар эът, сүт садарының планнарын ажыр күүсеткилээн. 48 хойжу төрүүр 100 хойга онаалтыр 100-т-н 141 чедир хураганы менди доруктурган. Чижээ, «Алдан-Маадыр» совхозта Ооржак Доржу 100 хойдан 141 хураганы, «Чыраа-Бажы» совхозта Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Моңгуш Чола 130 хураганны, «Октябрь 30 чылы» совхозта Ондар Аяк-Хаа, «Искра» совхозта Раиса Ооржак болгаш Наталья Ондар олар 130—132 хураганны менди алгылаан. «Большевик» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының саанчылары Кара-Сал Таан тос айлар дургузунда болуда бымыгаан инек бүрүзүнден 2821 кг сүттү, Иргит Анай — 2606 кг, Куулар Чылбак — 2423 кг, Кара-Сал Бажаан 270[illegible] кг сүттү саап ап, районга социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чорук турар.

Кыштаглаашкынга белеткелде эң-не чугула ажыл болза ниитиниң малынга быжыг чем баазазын тургузары болур. Бо чылын кандмаашкын ужурунда оът-сигенниң үнүжү шоолуг эвес болган. Ынчалзажок сиген бар чер бүрүзүнден ону белеткеп алыр дээш районнуң ажыл-агыйлары болдунар бүгү-ле чүүлдерин кылып турар. Район 21000 тонна сигенни белеткээр тургаш, ону 17750 тонна кылдыр, азы 84,5 хуу күүсеткен. Ниитиниң малынга сиген белеткээриниң планын «Октябрь 30 чылы», Карл Маркс аттыг, «Сүт-Хөл» совхозтар ажыр күүсеткилээн. Ол ышкаш «Искра», СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг, «Большевик» совхозтар сиген белеткээр планын күүседип чоокшулап берген. Белеткээн сигенниң 8330 тонназын тырып боодалдаан болгаш оон 7300 ажыг тонназын кыштагларда сөөртүп чедирген. Районнуң дөрт ажыл-агыйы Тес-Хемниң Ак-Чыраадан 2500 тонна сигенни белеткээш, оон 1000 ажыг тонназын сөөртүп экеп алган. Ак-Чыраадан сиген белеткээрин «Октябрь 30 чылы», Карл Маркс аттыг, «Большевик», «Хөндергей» совхозтарның механизастаттынган бригадалары үргүлчүлеп турар. Районнуң совхозтары 253 тонна витаминниг сиген далганын, 1368 тонна бужунбуруну, 1079 тонна сенажты, 17558 тонна силосту белеткээн. 3293 тонна саванны белгеш, оон 1654 тонназын тырып боодалдаан. Алды ажыл-агый Алтай крайдан 4 муң тонна ажыг саванны тырып боодалдаан болгаш ол ажылы ам-даа үргүлчүлеп турар.

Амгы үеде районнуң ажыл-агыйлары өдек-кыштагны, бажың-балгатты кышка удур септеп чылыглаарын кидин тулук чорудуп турар. Соолгу медээ-биле алырга, 49 инек кажаазын, 322 хой кажаазын, малчыннар чурттаар 373 бажыңны, 11 кызыл-булуңну, 16 чунар-бажыңны бүрүнү-биле септеп белеткээн. Бо чылын үш инек кажаазын, 9 хой кажаазын, 24 бажыңны тудуп турар.

Өдек-кыштаг септелгезин «Алдан-Маадыр» совхозта организастыг чорудуп турар. Ында бүгү кажааларны, малчыннар чурттаар бажыңнарны, кызыл-булуңнарны, чунар-бажыңнарны коллдуунда септеп дооскан. Ол ышкаш «Октябрь 30 чылы», «Большевик», «Чыраа-Бажы» совхозтар кыштаглаашкынга белеткелди эки чорудуп турар. Сес совхозта мал чеми хайындырып белеткээр нептер бар. Оларны септеп белеткээн, чамдыктары ажылдап эгелей берген.

Ниитизи-биле районга өдек-кыштаг септелгезин октябрь 20-ге чедир доозар деп шиитпирлээн. Кышкы байдалче [illegible] соонда, малдың продуктулуу кудулавазын дээш бир удур хемчеглерни совхозтар ап, саар инектерге болгаш садары-биле семиртип турар малдарга сагаймы хавандектээш, бускан ыдыктаткаш, янзы-бүрү микроэлементилер, концентраттыг чемнер-биле холуп берип турар.

Кыштаглаашкынга белеткелде четпестер чок деп болбас. Совхозтар өдек-кыштаг септелгезин, хонаштарже чем сөөртүлгезин ам-даа кошкак темпилиг чорудуп турар. Бо чугула ажылды дүргедедир хемчеглерни совхозтар директорлары, парткомнар, ажылчын комитеттери, райкүүскомнуң [illegible] ажыл-агый эргелели алыр апаар.

Чылдың дөрткү кварталында район 1249 тонна эътти, 430 тонна сүттү күрүнеге садар ужурлуг. Сүт садарының чыл планын күүседип болурунуң аргалары бар. Эът садарының планын күүседир талазы-биле байдал нарын болуп турар. Бар курлавырларны ажыглаар, садар бүгү малды семиртип азыраарга тургузар ужурлуг бис. «Тыва» совхозтуң баазазынга районнар аразының мал семиртип азыраар шөлүн бо чылдың эгезинден бээр тургускан. Ол шөл 172 тонна немелде деканың берген. Оон ангыда 346 тонна хире эътти чурттакчы чондан садып алыры планнаан.

ТАЙЫЛБЫР

Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйларында кышка белеткелдиң байдалынга хамаарыштыр чамдык чүүлдерин тодарадыры чугула деп санадывыс. Ында кыштаглаашкынга белеткел аңдыйында чогуур деңнелде четпээн деп чугаалаар херек. Ону бадыткап турар чамдык фактылар мындыг. Районнуң ажыл-агыйларынга кышкы үеде мал чеминге 18,3 муң чемгериилге единицазы негеттинип турар. А херек кырында белеткеп алган чем чүгле 10.377 чемгериилге единицазы, азы 56 хуу. Моон ап көөрге, кыштаглаашкын берге болуру билдингир-дир. Ынчангаш чем белеткээри хүн айтырыындан дүшпес ужурлуг. Ындыг турбуже районнуң чамдык ажыл-агыйлары бар черлерден сиген кезип белеткээрин, бүрү чыырын соксадып турар.

Оон ангыда районда өдек-кыштаг септелгезиниң тодаргай план-графиги ам-даа кылдынмаан. Бо чугула ажылды контрольдап хынаар районнуң оперативтиг штавын ам чаа тургузар деп турар. Кыштаглаашкынга белеткелдиң айтырыг хыналдазын чорутпаан. Моон ап көөрге, кыштаглаашкынга белеткел талазы-биле немелде хемчеглер дугайында СЭКП обкомунуң бюрозунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын бо районда кошкак күүседип турар-дыр.

Октябрь 10-нуң медээзи-биле алырга, ам-даа инектиң 27, бызаанның 10, хойнуң 85 кажаазы, малчыннарның 239 бажыңы, 7 кызыл-булуң, 9 чунар-бажың, 20 кудук, 10 автоводопоз септеттинмээн, белен эвес. Ынчангаш кышка белеткелди дүргеледириниң дээштиг хемчеглерин алыры СЭКП райкомундан, райкүүскомдан, райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый эргелелинден негеттинип турар. Эрткен чылын районнуң ажыл-агыйлары кыштаглаашкынга белен эвес киргенниң түңнелинде, кышкы үеде малга чем четпээнинден, каккахоравын баганындан сес муң ажыг баш мал элуп хораан. Бо чылын ындыг чорук катаптавас дээрзиниң магадылалы бар бе? Ол ам-даа тургустунмааның үстүнде четпестер чугаалап турар. Эрткен чылдың частырыын катаптавас теледе, кышка хыналчалыг белеткенир херек.

«САЛЮТ-6» — «СОЮЗ-31» — «ПРОГРЕСС-4» программа ёзугаар

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Чер чоогунуң космос делгеминде Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков 123 хонук дургузунда ажылдап келгеннер. Октябрь 16-да орбитаның «Салют-6» — «Союз-31» — «Прогресс-4» эртем-шинчилел комплекизинге иштики системаларының контроль хыналдазын чорударын күш-дамыр мергежилгелерин күүседири, станцияның иштин кино-чурукка тырттырары болгаш Чер болгаш Делегей океанының кырын дөрт хайгаараары база чурукка тырттырары планнаттынган.

Күш-дамыр мергежилгелерин кылып тура космонавтылар «Чибис» дээр вакуумнуг костюмну ажыглаар. Ол костюм кижиниң мага-бодунуң бел кежиинге ханның чөвүнелирин болдурар.

Космос материаловедениезиниң программазын ёзугаар технологтуг ийи шенелдени база чоруткан. «Кристалл» деп агрегатка кадмийниң сульфиди дээр чартык дамчыдыкчы бүдүмелдиң монокристаллын алган.

Орбита комплекизиниң иштики системалары бажур-чегуурунга-биле ажылдап чоруур. Станцияның иштинде микроклиматтың хемчээлдери мындыг: температура — Цельсий-биле 20 градус, базымы — мөңгүн сугнуг чагының 775 миллиметринге деп.

Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков оларның кадыкшылы эки.

Брянск область картофелин ажаап алган

Брянск областың Россия Федерациязында эң улуг дээн картофель шөлүнде дүжүт ажаап алыышкыны доозулган. Ол культура ында барык 120 муң гектарны ээлээн. Ажыл-агыйларының хөй нургузу эки дүжүттү өстүрген. Чижээ, Климовск район 15 муң гектар картофелиниң гектар бүрүзүндең-не 200 центнерден хөй картофельди алган. «Ийи хүлбүн» тарып өстүрериниң бедик агротехниказы, специализация болгаш концентрация, алыры үлетпүрлүг үндезинче шилчиткени чедиишкинге күлгенир болган.

Чаъс-борааныг болгаш соок күс эвээш эвес бергелерни болдурган. Чер ажылдыглар-ның эки организастыг чорук бергелерин ажып үнген. Техниканы ажыглаарының шапкын аргазын чер болгаш ажыглаан. Областың картофель шөлдеринге 400 ажыг ажаап алыышкын-транспорт комплекстери болгаш механизастаан улуг отрядтар ажылдап турган.

Новозыбковск районнуң «Маяк» колхозунда Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Зеленову Б. Кирейковуң эгелээшкинин ёзугаар сезон дургузунда бир комбайн-биле-ле муң тонна азы эвес картофельди казар деп дооранып чарыш механизаторларның ортузунга калбак нептерээн. Агрегаттар башкарыкчыларының хөй кезии салдынган сорулганы күүсеткен. Ол күштүг ажылчы маргылдааның тиилекчизи Климовск районда Киров аттыг колхозта И. Прихотьконуң экипажы болган. Ол ийи муң тонна хөй картофельди каскан. Сезон дургузунда бир комбайнга онаалтыр ажыглаашкынның нормазын алды үш катап ажырган, барык 90 гектарның картофелин каскан.

Шефчилер — үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының коллективтери чер ажылдыглавга идепкейлиг дузалашкан. Олар кадагге ажылдаары-биле муң-муң автомашиналарны, тракторларны, өске-даа техниканы чорудкан. Субботниктер болгаш воскресниктер хүннеринде колхозтарга болгаш совхозтарга чүс муң чедир ажылчыннар, албан-хаакчылар, өөреникчи аныяктар барып ажылдап турганнар.

* * *

Брянск областың чер ажылдыглары күрүнеге 500.000 тонна картофельди саткан.

(СЭТА).

ДҮЖҮТТҮҢ ЫНАНЫШТЫГ ШЫГЖААР

РСФСР-ниң Садыг министерствозунуң коллегиязы база курсадыг болгаш хереглекчилер кооперациязының профэвилелиниң ТК-ның президиуму «Кировплодовощ» каттыжыышкынының болгаш «Ленгорплодовощ» каттыжыышкынының Калинин конторазының эгелекчи саналын чүүлдүзүнүп көрген. Чер ажылдакчыларындан он-он муң тонна картофельди, чимистерни болгаш ногааларны хүлээп алгаш, ол продукцияны эң дээре кадагалап шыгжаары база оон-биле магазиннерни болгаш ниитичиниң чемгерилгезиниң бүдүрүлгелерин соксаал чокка хандырары дээш чарышты калбартып чорударын олар саналдааннар.

Картофельди, чимистерни болгаш ногааларны шыгжаларының болгаш оларның дээре кадагалады дээш чимис, ногаа конторааларының, баазаларының, складтарының болгаш шыгжамырларының ажылдакчыларының чарыжын Россия Федерациязында хөй удаа чорудуп келген. Эрткен чылдың дүжүдүнден чер ажылының продуктуларын шыгжап кадагалаарының талазы-биле эң дээре түңнелдерни «Кировплодовощ» коллективи чедип алган.

Ол каттыжыышкынның ажыл-ишки ажыл-чорудулгазының түңнелдери хөй талада солун болгаш өөредиглиг. Картофельди болгаш ногааларны үр хуусаада кадагалаары-биле планны күүсеткеш, оларны шыгжаарының бедик деңнелин Кировта чедип алган. Агаарның температуразын болгаш шыгының хемчээлин шыгжыы-биле сагыыр, контейнерлерни [illegible] ажыглааның ачызында картофельди, согуннаны, капустаны шыгжаарының хуусаазы 9 ай, свекланы 8 ай, морковьтуу 7 ай четкен.

Тараа шөлдериниң продукциязын Москвада Дзержинская болгаш Сокольниктиң, Ленинградта Калинин болгаш Москваның чамдык [illegible] торалары, Кемеровода, Златоуста, Вологдада [illegible] Свердловскиде № 6 болгаш [illegible]

[illegible]

Чоокта чаа СЭКП ТК-га болгаш [illegible] хуралга болуунуң чугаазынга эш Л. И. Брежнев [illegible] белеткелдер талазы-биле [illegible] болгаш [illegible] болгаш көдээ ажыл-агый продукциязын долузу-биле шыгжап кадагалаарының талазы-биле [illegible]

[illegible] болгаш совгаарлалдың болбас сорулгаларны салган.

— Бистер, белеткелчилер, оларны ажыл-чорудулгага удуртулга кылдыр хүлээп алган бис. Тарааның сөөртүлгезиниң хемчээлиниң өзе берген үезинде бүдүрүлгениң ажылдакчылары чолаачыларны соксаал чок график-биле чорудуп турар. Ажыл-агыйны үндезини-биле чаартканы ол чорукка арганы берген. Аэр чуък дегазилерин болгаш автомобиль кодурукчуларын, а ол ышкаш машина хаарживтарындан тарааны анализтаары-биле алырын механизастаар херекселдерни тургускан.

Оон түңнелинде элеваторнуң коллективи хонук бүрүзүнде мурнукузундан бүдүн чартык катап хөй тарааны хүлээп ап турар апарган — деп, Ставрополь крайның Буденовск элеваторунуң директору Е. Степанов чугаалаан.

Тараа шөлдеринден чигир заводтарынче свекланы сөөртүрүнге күш-ажылдың чаа организациязын база херек дээн. Ажыктыг чорук база өскен: автотранспорттуң бүдүрүкчүзү ужуруң бирээдее хөй катап өскен.

(СЭТА-ның корр.).

Ставрополь.

ШҮГҮМЧҮЛЕКЧИ ЕЗУ-БИЛЕ ҮНЕЛЕВИШААН

(Партияның Тожу район конференциязындан)

Бодунун бойдус курлавырларының талазы-биле Тожу Тываның эң байлак черлериниң бирээзи. Мында совхозтар, күрүнениң болгаш кооперацияның аңнаар-тывыш ажыл-агыйлары, үлетпүр бүдүрүлгелер, тудуг-суур, орук-дээрбезе чаа келген тудуг улам өзүп, сайзырап турар. Партияның болгаш чазактың доктаамал сагыш салыышкынының ачызында база бойдус курлавырларын чоп ажыглаанының түңнелинде ооң беш чылда районнуң экономиказы улам быжыгып, чоннуң амыдыралының деңнели, культуразы улам бедип турар. Ооң беш чылдың баштайгы чылдарында күш-ажылчы коллективтер көвүдээр ажылдааның, ажыл-агый чорудулгазынга удуртулганың, партийжи организастың болгаш идей-политиктиг ажылдың дугайында чоокта чаа эрткен партияның IX район конференциязынга ханы анализтиг, принципиалдыг чугаалар болган.

— СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш партия Төп Комитединиң ооң дараазында Пленумнарының шиитпирлерин боттандырбышаан, районнуң партия организациязы ооң экономиказын болгаш культуразын улам ыңай хөгжүдер, чоннуң коммунистиг кижизидилгезин экижидер талазы-биле [illegible] — деп, конференцияга илеткел кылган СЭКП райкомунуң бирги секретары С. К. Орус-оол демдеглеп чугаалаан. Ооң соонда ол отчеттуг үеде чоруттунган ажылдарның, ооң беш чылдың баштайгы ийи чылы 9 айларында [illegible] дугайында тодаргай доктааган.

Отчёт илеткелден болгаш делегаттарның саналдарындан алырга, партия райкому болгаш аңгы организациялары ажыл-агый чорудулгазынга удуртулгазы эвээш күштелдирген. Партия организациялары ол талазы-биле [illegible] Ооң түңнелинде ажыл-агыйлары чамдык түңнелдер чедип алыптарган. Кедээ ажыл-агый продукциязының нийти хемчээли эрткен чылын 1255 муң рубль болган ийикпе, азы 1976 чылдыынга деңнээрге, 26,2 хуу көвүдээн. Малдың баш саны чүзүн аймаа-биле өзүп турар. Малга быжыг чем-суурну тургузарынче кичээңгейни күштелдирген. Бо чылын малга чем белеткээриниң планы ажыр күүсеттинген. Бо талазы-биле республикага социалистиг чарышка район беш удаа тиилекчи болган.

Районда кооперация аңнаар-тывыш ажыл-агыйы, Ырбанның белеткээр пунктузу, амыдырал хандырылга комбинады ышкаш ажыл-агый черлери ышкаш коллективтер планнарын доктаамал күүседип турарын конференция сеткил ханымыышкыны-биле демдеглээн. Кооперация аңнаар-тывыш ажыл-агыйы ийи чыл 9 айларда планын ажыр 37,8 муң рубльдиң аң өлүүн белеткээн, ооң беш чыл планын 90 хуу күүсеткен болгаш бар-ла беш чылдың даалгазын күүседир мооңнузан келген.

— Партияның эрткен VIII район конференциязынга бистиң коллективтиң ажылында четпестерин шыңгыы шүгүмчүлээн турган чүве. Дирекция чери, мында партия организациязы ол шүгүмчүлелден чогуур түңнелди үндүргеш, хамыктың мурнунда аңгы-аңгы участоктарда [illegible] — деп, кооперация аңнаар-тывыш ажыл-агыйының директору А. Д. Колев чугаалаан. Ооң түңнели багай эвес болган. Коллектив беш чыл планын күүседир [illegible] келген. Ам 23 муң хире рубльдиң аң өлүүн дужаары арткан. Коммунист Тундума Кумаевич ышкаш, беш чыл планын күүсеткен, ам 1981 чылдың [illegible] ажылдап турар аңчылар бар. Ынчалзажок Респотребсоюзтуң белеткекчилер эргелелинге [illegible].

Садыг, хайырлаа организацияларының, [illegible] культурлуг болгаш [illegible] ажыл-чорудулгазының дугайында [illegible] саналдар берип тодаргай [illegible] таалганнар.

Конференция отчёттуг үеде кылдынган ажыл-херекти болур-чогуур-биле үнелевишаан, байдалды бүгү талазы-биле хаптып анализтеп, ону шүгүмчүлекчи езу-биле көрген. Ыңаттыг мал болгаш чер ажылының хөгжүлдезин СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң бедик негелделеринге дүүштүнмес болгаш улуг четпестер ам-даа үргүлчүлевишаан. Малдың чамдык продукталарын бүдүрери болгаш садары беш чыл планында көрдүнгенинден хожудап турар. Нийти продукцияны бүдүрериниң планы баштайгы ийи чылда 67,1 хуу күүсеттинген. Малдың өлүр, хораар чоруу хой. Беш чылдың эрткен чылдарында 7800 ажыг баш мал өлген, читкен. Төрүүр 100 малдан ап турар чаш төл эрткен чылын чүгле 42 бызаа, 54 хураган болган.

Малдың продукталыг чоруу, ылангыя сүт саалдазының деңнели кудулаан. Нийтизи-биле продукцияның бот-үнези улуг болуп артышаан, бир центнер сүттүң бот-үнези 30 рубль ийикпе планда көрдүнгенинден 17 рубль хой. Ол ышкаш инек, хой эъдиниң бот-үнези улуг. Ооң кол чылдагааны совхозтарга үксаажылыга ажылын чорутпайн келген, мал ажылында бөдүүн механизацияны [illegible]. Мааңа хамаарыштыр алыттынган хемчеглерниң чамдызын боттандырбаан. Чижээ, Бей-Чарында [illegible] фермазын [illegible] болгаш электрилиг саалданы организаставаан. Тарымга, [illegible] Тоолбекга, Шоолбыйта малчыннарның [illegible] тептерин тургуспаан. Бодаа база өске-даа хемчеглерни боттандырарын совхозтарның дирекцияларындан, оларда партия организацияларындан конференция шыңгыы негээн.

Кедээ ажыл-агыйның специалистерин шилип алырында, оларны таарыштыр тургузарында четпестерниң база олар-биле ажылдаарының дугайында эрткен VIII конференцияда шыңгыы чугаалар болган турган. Ынчалзажок ол байдал ам-даа үргүлчүлевишаан. «Тоора-Хем» совхозта партком секретары А. Д. Кашкактың, хойжу Н. Л. Ш. Кыргыстың ол айтырыгларга база катап доктаалганы таварылга эвес.

— Районда кедээ ажыл-агый специалистери чедишпес. Ынчаарга республиканың Кедээ ажыл-агый министерствозу ону биле-тура-ла бистиң районче кайы-бир черден ажылдап үндүрткен кижилерни чорудуп бээр, а олары багай ажылдааш азы сагылга-чурум үрээш, бир чыл безин четпейн-не моон чорупт турар. Министерство бистиң районга ындыг шын эвес хамаарылгазын эде көөр болза чогуур деп, А. Д. Кашкак шүгүмчүлээн.

Чяшк бот-үнелиг эътти, аңнаар кештиң, быжыкаты бээр иви ажылынче районнуң партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының кичээңгейин кошкак. Отчет илеткелде безин ол дугайында нийти ийи домакты киирген. Дөртен чылдарның ортаа үезинде Тожуга ивиниң баш саны 20 муң дыка ажып турган болза, ам чүгле 10 муң ажыг. Иви ажылынга кадрларны, ылангыя ортумак эртемниг аңнактарны шилип алыр, оку өстүрериниге мурнакчы арганы нептерейдир, эдерлерин (бүдүрүкчү буталарны) солуур, инженерлериң амыдырал-чурттаалгазының эдилелдер талазы-биле хемчеглерни кошкак боттандырып турар. Ол айтырыгларга хөлбаштар Бедей фермазындан келген инженер К. Д. Донгурбан, районнуң кол ветврач П. И. Муругев, «Май бире» совхозтуң директору К. С. Хомадыр болгаш өскелер-даа улуг кичээңгейни угландырган.

— Иви улуг ажыктыг мал. Ол [illegible] ажылдан хайгаараары негээр. [illegible] 100 аңай алган ивилер бар. Совхоз төвүнден 30—40 километр ырак тайгаларда чурттап, ажылдап турар бистерниң ивилерниң дугайында сагыш салышкын кошкак — деп, К. Д. Донгурбан шүгүмчүлээш, тодаргай чижектерни киирген. Майгыннар, тускай [illegible] чедишпес, [illegible] болган [illegible]. Ырак черде турар болгаш [illegible] Адыг, Бору [illegible] арааган аңнар, [illegible] Бистиң «Май бире» совхоз тургустунгаандан бээр бир чыл ажып турар. Бо арзында ажыл-агыйның кол специалистериндан бисче чангыс-даа кижи келбээн. А шиитпирлезе чогуур айтырыглар хой.

Тожунуң эгээртинмес бойдус байлаан камгалаар, ооң курлавырларын ажыктыг кылдыр ажыглаар дугайында айтырыглар конференцияга улуг черни ээлээн. Партия, совет органнар бо талазы-биле чамдык ажылдарны чорудуп турар. Ынчалзажок илеткелден-даа база делегаттарның саналдарындан алырга бойдусту, ооң байлаан камгалаар хамаарылгазының херзонде улуг четпестер бар.

Чүгле бо чылын безин районда девискээринге болган 30 хире өрттүң халавындан чүс-чүс гектар ажыглалдыг арга-ыяш өрттенген. Аңнаарының, балыктаарының чурумун үрээр таварылгалар хой, үнелиг аңнарны база балыктарны кайы хамаан чок тетчилеп, кырып хыдыыр чорук ам-даа узутнаттынмаан. Кандыг-даа бижик, документ чок кижилер өске черлерден кээп аң, балык тетчеглээр, орт кыпсыр таварылгалар база хой. Делегаттар: Чазылар кедээ Советиниң күүскомунуң даргазы В. Ч. Хүртүжек, Тожунуң ыяш ажыл-агыйының директору В. Н. Новиков мааңа хамааржышкан тодаргай чижектерни көргүскеш, кедыг шыңгыы арганнан чорутар-биле шиитпирлиг демиселди чорударынче органнар кичээңгейни угландырганнар.

СЭКП райкому болгаш райкүүскомунуң [illegible] ажыл [illegible] коллективтерниң [illegible] «Тоора-Хем» совхозтуң [illegible] Удуртукчулары [illegible].

Партийжи ажылдың стилиниң болгаш арга-методунуң, шиитпирлер күүселдезиниң, идей-кижизидилге ажылының дугайында конференцияга чугаалар база болгулаан. Ынчалзажок шиитпирлер күүселдезиниң ажыктыы, дээштиги ам-даа кошкак. Чижээ, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр районда партия организацияларының сорулгаларының дугайында айтырыгны СЭКП райкомунуң пленумунга чугаалашкан, идеология ажылынга холбашкан янзы-бүрү 18 айтырыгны райком бюрозунга чугаалашкан. Ол хиреде идей-кижизидилге ажылының деңнели районда ам-даа чавыс.

Ооң ужурундан социалистиг хоойлу-дүрүмнү болгаш хейнииттиниң корум-чурумун үрээр, арагалаар, күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыдар чоруктар ам-даа бар дээрзин Тоора-Хем школазының башкызы А. П. Загайнов, райкүүскомунуң иштики херектер килдизиниң начальниги У. Т. Дарый-оол болгаш өске-даа делегаттар шүгүмчүлээн.

Нийтизи-биле конференция бедик негелделиг, принципиалдыг байдалга эрткен. Ынчалзажок чамдык делегаттарның саналдары боттарының отчёду хевирлиг болуп, партийжи удуртулганың, органнарның болгаш политиктиг ажылдың стилиниң дугайында эвээш чугаалаан.

Конференцияга СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак киржип чугаа чугаалаан, СЭКП-ниң XXV съездизиниң база СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин боттандырары-биле холбаштыр районнуң партия организацияларының мурнунда сорулгаларга тодаргай доктааган. Районда социал-экономиктиг хөгжүлдениң, тудуг-суурну калбартырының, чоннуң амыдырал-чурттаалгазының культуразын бедидериниң, күш-ажылчы коллективтерде кижизидилге ажылын күштелдирериниң [illegible] ажыл-херекке коммунистер үлегер-чижээн көргүзериниң чугулазынче ол улуг кичээңгейни угландырган.

Конференция моон соңгаар чорудар ажылдың сорулгаларын тодараткан дээдигенгей шиитпирни хүлээп алган.

С. ШОВТУ,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

КЫЗЫЛ ЧООГУ ШАТТАРДА

Бии-Хемде «Саян» совхозтуң хой ажылдыг Сесерлиг салбырының эргелекчизи К. Дотпаа бистиң айтырыывыска мынчаар харыылады:

— Бо чылын салбырга инниги-биле 15 муң хой кыштаар, ооң иштинде 11 муң хой төрүүр. 632 тонна сигеп белеткээр планныг турган, 990 тонна сигенни кезиш белеткеп алдывыс. Малчыннарның чурттаар бажыңнарын, хой, хураган кажааларын септээр 13 кижи составтыг бригаданы тургускан. Ону коммунист эш Мөөк Мөңгө удуртуп турар. Бригадада комсомолчулар Маады Дамбаа, Салчак Долбан-оол, Монгуш Кертик-оол, Сергей Манаыр, Юрий Чимит-Доржу, Вадим Мөңге олар кызымаккай ажылдап турар. Эк бригадага бир бульдозер тракторну, тергелиг [illegible] тракторну бээриткен.

Улуг-Хем ол чериы Кызыл чоогу шаттарда малчыннар кыштагларынга бо хүннерде чоргуурга кышка белеткел ажылдары чоруп турар.

Салбырда дуржулгалыг хойжуларның бирээзи Каадыр-оол [illegible] Сүг дең черде кыштагга чурттаар бажыңның соңга рамалары [illegible].

Ол кыштаг чоор малга дыка таарымчалыг черде турар. [illegible] Кыштаг боду бедик дагның баары ыжык черде.

Хойжунуң бажыңындан аңгыда мал одарладып көжерде чурттаар чылыг кидис өө база бар. Өөнүң иштиарыг-силиг, ат-севи шынырак. Кайнаар-даа көжерде сөөртүп алгаш чорутар моторлуг. Ынчангаш телевизорну үргүлчү көрүп турарлар. Солуп-сеткүүл чагылдазы база бар.

Өг-бүле ам кадарып турары 382 хоюндан төрүүр чүс хойга оңаалштыр 86 хураганны камгалап алган, хойлзи на үш килограмм чартык дүктү кыргып, багай эвес көргүзүглерлиг болган. Келир кыжын ол кол көргүзүглерин бедидеринге бүзүрелдиг, чүге дээрге, ооң хойлары ам эң толгур—үш дугаар соңдаар үезинде келген.

Малчын өг-бүлеге өскен дуңмазы Нада Айыы бо чазын Туран хоорайның ийи дугаар ортумак школазын чедишкинниг доозуп, бышкан билиглиң аттестады-биле кады хойжунуң шыпыызын холга алгаш, дузалакчы кадарчы боон ажылдай берген.

Өгнүң херээжен ээзи Динзенмаа Салчаковна чоргаарал-биле мынчаар чугаалаар:

— Нада мал ажылынга бичиизинден-не ынак, эрес-кежээ кыс-ла болгай. Школага өөренип турган-на, дыштаныглалар үезинде биске чедип келгеш, дузалажыр кижи. Хой-даа кадарар, кыргыыр-даа, саарзыкчыдан шаг болган.

Найыралдыг хойжу өг-бүле кодан хоюн бо келир кышты хүр ажыдарынга бүзүрелдиг.

А. ДАРЖАА.

ЧУРУКТА: солагай талазындан—хойжу өг-бүле К. болгаш Д. Ноңчаттар дуңмазы, дузалакчы кадарчы Нада Айыы-биле.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

ТЮМЕНЬ ОБЛАСТЬ. Сургуттуң нефть шинчилээр экспедициязында өрүмнекчи мастер Владимир Соловьевтуң комсомолчу аныяктар бригадазы күш-ажылчы улуг чедиишкинни чедип алган. Коммунистиг күш-ажылдың коллективи чыл дургузунда 30 муң метр ханы шинчилел үттерин өрүмнээр дээш боттарының социалистиг хүлээнгенин хуусаа бетинде дооскан. Ол болза Главтюменьгеологияда эң дээре түңнел болган.

Нефтини болгаш бойдус газын шинчилээрин В. Соловьевтуң өрүмнекчилери чедери берге соңгу райоонарда чорудуп турар. Нефть-биле байлак оп-он черлерни ажыдарынга бригада киришкен. Ол черлерни ам ажыглап турар.

ЧУРУКТА: күш-ажылчы тиилелге хүнүнде. Мурнунда—В. Соловьев, Солагай талазында—инженер Дмитрий Плотников.

И. САПОЖКОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧАГАА ПАРЛАТТЫНМАЗА-ДАА

Эрзин районнуң «Чаа орук» совхозта чолаачы Комбу Сеңги ол районнуң райпо баштаар черин хуудаа машиналыг болгаш мотоциклдыг чоңга сатсын дээш чорудуп берген 1,5 тонна А-93 маркалыг бензинниң 0,5 тонназын боттарының машиназынга ажыглааш, ооң орнунга А-72 маркалыг бензинни орнаштыр берип тургазын хомудал бижээш чагаа редакцияга келген.

Районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы К. Чалыырайның редакцияга дыңнаткан болза, райпо баштаар чери чоңга сатсын дээш ховар бараанны өскээр сайгарып турганы хынарда үезинде бадыттаттынган. Моон соңгаар ындыг чорукту болдурбазын райпо баштаар черинге комитет дааскан.

ИЕНИҢ БУЯНЫ

Ие дугайында хой-ле чылыг сөстер сеглеттинген. Иелерни хой-ле ырлар алгаан. Ол-даа чоп. Чаа-ла чугаазы үнүп орар чаш кижи бир дугаарында «Ава» деп сөстү адаар. Аштый берген кижи безин кырган иезинче «Авай» деп эргим-биле чугаалаар.

Иениң буяны ындыг. Иениң үнелези ол хире-дир. Ие, чаш дээш партия болгаш чазак улуг сагыш салып турар. Оңдан өрү уругнуг иелерге Маадыр-ие деп хүндүлүг атты тыксыр. Тывада чурттап турар хой-хой Маадыр-иелерниң бирээзи Нина Шойдаковна Хертектиң дугайында мааңа чугаалаксадым.

Тере-Холдуң ядыыларының бирээзиниң оглу Шойдак — Ниназының адазы ол. Бай, ындандыг кижилерге хелечиктеп, амыдырап чораан хой саныг ядыыларның бирээзи ол. Улустуң эрге-чагыргазы Тывага тургустунган соонда Шойдактың амыдыралынга улуг өскерилге болган. Мал-маганныг-даа апарган, ажы-төлүг-даа көвүдеп орган.

Бежен чылдарның эгезинде Шойдактың Ниназы база Тере-Хол чурттуг Иван Хертек-биле өг-бүле тудуп, кудадой дужурген. «Артыкы эдээн аңай-хураган үве бассын, алыгы эдээн ажы-төлү чаа бассын!» деп Күнгүрттүнүң [illegible] «Ындыг-ла болзунам!» деп Шойдак ашак сеткилиниң ханызындан деткээн.

Иван биле Нина Хертектер эки чурттап эгелээннер. Иван «Тере-Хол» колхозка ат ажаап турган. 16 харлыындан эгелеп тайга-даскыл үнүп аңнап чораан болгаш тайгалар бажынга хар чаапканда боозун чүктээш чоруптар. Хол куруг келбес. Ынчап турган колхозтуң аңчызы ажылдыг апарган.

Дун уруг. Ада, иеге дун уруг ышкаш үнелиг чүве кайда боор! Баштайгы уругну кестүп келирге, ог иштинге дола берген [illegible]. Ону Лида деп адаашкан. Ооң улаштыр кыстар-даа ыдарып гел. Светлана, Галина, Маргарита, Римма, Юлия, Катя, Клара... дээш он четкен. Оларга Мерген, Шолбан деп ийи оол немешкен.

1974 чылдың август 5-те ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы-биле Нина Шойдаковна Хертекке Маадыр-ие деп атты тывыскан.

— Шаанда шагда хой уруглуг тыва иени кым шеңнап чораан боор. «Арбын халачык өзүп орар аал-дыр» дижип байлар кочулап чораан. Амгы шагның [illegible] өзүп турар—деп, Нина Шойдаковна чугаалады.

Нина Шойдаковна Күнгүрттүгүн уруглар садында [illegible] ажылдап турар. Чаш төлге сеткилиниң хаазындан бердингени, оларга ынак кижилер, ындыг-дыр. Он ийи кижини өстүрген-даа болза, бичии чаштарга ынак хевээр, ол от кажан-даа өшпес, ол улам хорлээлээр.

Нина Шойдаковнаның өөнүң ээзи Иван Санзаевич Хертек ам-даа аңнавышаар. Сезон келирге-ле аъттанып(т)ар. Күрүнеге хой өлүктү ол ам-даа дужаар.

Хертектерниң уругларындан ажылдаары ажылдап, өөрениры өөренип, чоңга тескентиг [illegible] турар.

Л. АРАКЧАА.

Улуг-Хемден медээлер

Ажылчы чоннуң политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгезинге чаа өөредилге чылы эгелээн. Бо чылын районга 24 эге, 29 ортумак политөөредилге школалары, 20 теоретиктиг семинар ажылдаар. Политиктиг өөредилгеге 1624 кижи, экономиктиг өөредилгеге 1978 кижи өөренир.

Партия, совет ажылдакчылар, күш-ажылчы коллективтерниң удуртукчулары, тускай эртемниглер пропагандистеп [illegible].

«Найырал», «УТБА 25 чылы» совхозтарда, № 586 [illegible], «Сельхозтехника» салбырында, районнуң [illegible], АТБ-де болгаш өске-даа черлерде школалар [illegible] чылынга эки белеткенген болгаш баштайгы [illegible].

* * *

Чаа Чаа-Хол суур өзүп орар. Мону Красноярскиниң архитекторларының ажылдап кылганы кол план ёзугаар келир үениң дазылының кылдыында тудуп турар. Бүгү талазы-биле [illegible] кылдынган ийи болгаш үш оранныг бажыңнарны ажыл-ишчилер ап турар. Чоокта чаа үжен [illegible] Чаа-Холден чаа суурже көжүп келген.

Сентелге мастерскаязын ажылдалга киирер, сес чүс инек кирер кажааны тудуп турар.

* * *

Чаа Чаа-Хол «Найырал» совхозтуң төвү болур. Ооң тудуунда «Абакан энергостудуг» трестиниң № 2 мехколоннызының ажыл-ишчилери тудуг объектилерин чогуур хуусаазында ажыглалга киирер дээш кызымак ажылдап турарлар. Ооң беш чылдың төнчүзүнге чедир чаа суурга үш муң хире кижи ишчилер чурттай бээр. Суурнуң тударынга 60 миллион рубльди чарыгдаары көрдүнген.

Х. АЛАШ-ООЛ.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

УРГАЛДАН АМУРДА-КОМСОМОЛЬСКИГЕ ЧЕДИР

«Байкал-Амур магистралының болгаш ооң белдирлериниң тудуун уламчылаар».
(«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарындан»).

КОММУНИСТЕР БАШТАП ТУРАР

Байкал-Амур магистралының укрази тудугжуларының суурунуң төвүнде аажок улуг гранит дашта мындыг сөстер бижээн: «БАМ [illegible] ноябрь 7-те Ургал [illegible] тудуу эгелээн».

[illegible] хоорай өзүп олурар. Мында хой кат чурттаалга бажыңнары, «Уургавыл» деп [illegible] тудуу кайнап турар.

— [illegible] Лукьяненко чугаалаар. — Оон ужуру-даа болганнг: бо тудугда [illegible] мында үшкү кижи бүрүзү — коммунист, ийигизи — комсомолчу.

Ажыглалга кирер объектилерге ажылды мерген башкарары-биле тускай штабты партия комитеди тургускан. Ол штаб хүнүң-не чарыштың түңнелин үндүрүп, ажыглалтынмаан [illegible] бергелерни ажып эртеринге коллективке дузалап турар. Ургалдың бүгү объектилери хуусаазындан эрте дужааттынгылаан. Үлетпүр баазазының кол-кол цехтери продукцияларын хуусаа бетинде берип эгелээннер. Ооң ачызында хоорайның бирги микрорайонунга беш бажыңны улуг панельдер-биле [illegible].

ШЕРИГ ХӨӨЛЕННЕРЛИГ ТУДУГЖУЛАР

Ургалдың хүжүнде демир-орук чалының кылдыында демир-оруктуң Чөөн чүк дээрбээниң ноль километрлиин демдээ туруп турар. 1975 чылдың январьда командир Виктор Каждан болгаш ооң солдаттары 50 градус соокта БАМ-ның бо участогунга баштайгы рельстерниң звеноларын салганнар. Ам 180 километр рельстер саадынган.

— БАМ-ның эң эки оруктуузу-дур,— дээш Виктор Каждан «Байкал-Амур магистралының тудуушкуну дээш» деп медальдыг солдатты таныштырды.— Кадарчының оглу, боду база кадарчы Юльчибай Холматов чартык чыл дургузунда бодунга бо чаа ажылга хамыктыы ажыл кежикен. Баазада оон белеткээн звено бүрүзү эң бедик стандартының негелделерин харыылап турар.

Эстафета Сергей Лихачевче дамчаан. Ол—тепловоз машинизи, рельстерлиг платформаларны оларның салыр черлеринге чедирип турар. Ол чоокта чаа Совет Армияга албан эрттирер хуусаазын дооскан, улуг сержантының формазын ужудаа-даа, тудугдан чорүй барбаан —магистральга артар деп шиитпирлээн.

Тайганы шыя кеспишаан, рельстер хүнге уткуштур улам ыңайлап бар-ла чыдар. 126 километрге олар доктаан бээр, оон ыңай чүгле чаа Чап-чаа шеригден халашкан солдат, орук салыкчыдының машинизи Сергей Лимонов мында ажылды соруп киирип турар. Ургалдың доң черинге эң баштайгы рельстерни ол салган. Ургал—Березовый—Амурда-Комсомольск участогунга соолгу звенону салыр эрге дээш амгы үеде калбарган чарышта ол тиилекчи болуп турар, шак ол соолгу звено демир-оруктуң Ыракы Чөөн чүк дээрбээн тудуштурар.

Ол кажан болдуушал? Хой-ле чүве көвүрүг тудугжуларындан хамааржыр. БАМ дээрге рельстер-биле тудуштурган көвүрүглер дээрги ана эвес. Ургал биле Амурда-Комсомольск аразында 512 көвүрүг бар — километр бүрүзүнде-ле көвүрүг. Демир-орук тудуунда киржип турар шериг көвүктериңде социалистиг чарыштың эгелекчилери — В. Бондаревскийниң кезээниң көвүрүгжүлери ажыл-херек бансырап(т)астар, олар чыл программазын күүседир талазы-биле үш ай бурунгаарлай берген чорук турарлар. Олар БАМ-ның символиктиг дугуурун чаалап апканнар, ол дугуур болза эң баштайгы поезд-биле Ыракы Чөөн чүк дээрбээн бүрүн эртер эртеп берип турар.

КЕЛИР ҮЕНИ ЧООКШУЛАДЫП ТУРАРЛАР

БАМ тудуунга киржирибиле келген алтай тудугжулары хүндүткел ёзудалыбиле —хлеб, дустут хүлээп алганнар, Ыракы Чөөн чүкте Волгоград, Тамбов, Пенза, Новосибирск областарның тудугжулары база ажылдап эгелей бергеннер.

— Бистиң районувус тургустунгандан бээр чыл бичии-ле ажып турар. Ооң бүгү-ле келир үези БАМ тудуу-биле холбашкан,— деп Солнечныйның райкүүскомунуң даргазы Б. Аншуков чугаалаар.— Чижээ, Солнечныйның руда байлар комбинадының продукциязын амдызында чүък машиналары-биле сөөртүп турар болгаш ындан демир-оруктуң Ыракы Чөөн чүк дээрбезинден хууса бетинде ажыглалга кирериге кижи бүрүзү сонуургалдыг. Баджальскиниң ак-коргулчун рудазынче эң кыска оруктту БАМ ажыдар.

Боттарының ажыл-херээ-биле тудугжулар келир үени бүзүрелдиг чоокшуладып турар. Шиңгыы графикти олар ийи ай мурнап чорудуп орарлар. Чыл эгезинден бээр демир-орук чалынга чеди миллион ажыг кубометр довурак урадынган, рельс салдынган орук 80 километр узаап, 52 көвүрүг болгаш өске-даа деригляр кылдынган.

Ам 90 километр орук кылыры арткан. Демир-оруктуң Ыракы Чөөн чүк дээрбээн келир чылдың ийиги кварталында эзы планда көрдүнген хуусаазындан ийи бүдүн чыл эрте тудуштурар деп тудугжулар шиитпирлээннер.

В. ВАСИЛЬЕВ.
Ургал—Березовый—Амурда-Комсомольск.
СЭТА-ның корр.

Моол-совет найырал айы чоруп тур

СОЛУН КИЖИ-БИЛЕ УЖУРАЖЫЛГА

Совет болгаш моол улустарының аразында кады ажылдажылга хүн келген тудум улам калбарып орар. Оон бир тодаргай херечизи болза, Азия диптс ониут металлургияның эң улуг комбинады Моолдун Эрдэнэт хооразында кеступ келгени болур. Ол база-ла чоонга чаа куруг чыткан бүүрелчинниг ковуларга тывтып келген. Ол улуг бүдүрүлгени болгаш аныяк хоорайны моол, совет тудугжулар ныптаң. Эрдэнэтте тудуп турар «Чесмолибьтсн тудуг» эргелелиниң начальниги совет инженер, РСФСР-ниң алдарлыг тудугжузу А. В. Чекашов-биле моол журналист У. Того ужуражып чугаалашкан.

Оларның аразынга болгаш беседаны номчуп көрүңер:

— Анатолий Васильевич, баштай бодуңарның дугайында допчузу-биле чугаалап берип көрүңерем?

— 1927 чылда Саратов областың Белашов суурунга төрүттүнген мен. Авам демир-[illegible] ажылдаан. Даңын чылдарында комсомолга кирген мен, 1945 чылда ортумак школаны доозаш, Саратовтуң политехниктиг институдунга өөренип кирдим. Ону доозарымга, мени Чөөн Сибирьниң тудугларынче чорудупкан. Анаа чээрби ажыг чыл ажылдадым.

— Сибирьниң кайдыг-кандыг тудугларынга ажылдаан силер?

— Элээн хөй тудугларга ажылдаан мен. Айнарскиниң химия заводу болгаш нефть ажылдап кылыр комбинады, ында «Аңнара» гостиница — бо объектилер күш-ажылчы орутумнуң эгези болган. Иркутскиде бодаа ажыл-агый институду, аштыкы дыл институду, синтетикадан янзы-бүрү кылыглар кылыр фабрика дээш оон-даа өске черлерниң тудугларынга киришкен мен. Чита областың хөй тудугларынга база ажылдадым.

— Моолга кажан келдиңер база оон мурнунда кандыг албан-хүлээлгени күүседип турган силер?

— МАР-га 1974 чылдың июль айда келген мен. Анаа инженерден ажылым эгелээн. 1961 чылда Иркутскиниң тудуг трестиниң кол инженеринге томуйлаттым, оон соонда 1969 чылда мени Чөөн Сибирьниң кол тудуг эргелелиниң начальниинге чорутканчүве.

— Эрдэнэтке келгеш, эң баштай бодуңарның мурнуңарга кандыг сорулганы салган силер?

— Чүнүң-даа мурнунда бистиң коллективиге тургузары — бирги ээлчегиниң объектизин оорулгазы турган. Чүге дээрге бо тудугга ажылдаарыбиле чүгле Совет Эвилелинден безин 50 ниитиниң оолдар, кыстары келген болгай. Муң-муң моол оолдар, кыстар оларның-биле кады ажылдап эгелээн. Ажылчаң болгаш чуга-дыл талазы-биле олар ылгалып тургаң-даа болза, кыска үениң дургузунда найыралдыг коллектив апарган. Ынчангаш Эрдэнэт — чүгле улуг бүдүрүлге, социалистиг девирниң чаа хоорайы эвес, а улустарның акы-дуңма найыралының тураскаалы болган.

— Анатолий Васильевич. Эрдэнэттиң келир үезин кандыг деп бодап турар силер?

— Бирээде, Эрдэнэт—Моол Арат Республиканың үлетнүрүнүң улуг төвү болур. Ийиде, ол—аймактар хоорайы. Оон чурттакчыларының назы-харын ап көөр болза ноллтун-да-ла үжен хар иштинде кижилер. Ынчангаш мааңа ортумак, дээди өөредилге черлериң, ылангыя Улан-Баторнуң политехниктиг институдунуң филиалын келир үеде ажыдар бээр деп бодаар мен. Оон түңнелинде Эрдэнэт—Моолдуң чүгле ажылчын ангызы эвес, а тускай эртемниглерниң белеткээр улуг төп апаар.

— Хостуг үенерни кандаар эрттирип турар силер?

— Ном номчуурунга ынак мен. Моол чогаалчыларның орус дылда үнген чогаалдарын барык шуптузун номчуп четтиртим. Л. Дулэттиң, С. Удвалдың, А. Чойжилсурэнниң, Д. Даржаниың болгаш оон-даа өскелериниң чогаалдары солун. Ылангыя Л. Лодойдамбаның «Арыг кылаң Тамир» деп чогаалы бистиң сураглыг чогаалчывыс М. Шолоховтуң «Оожум Дон» деп чогаалынга утка талазы-биле дөмейлешкек-тир. А аныяк чогаалчылардан С. Лочинни мактаар мен.

ЧАЙЫННАНЧАК БАДЫТКАЛ

Улуг Октябрьның байырлалдарының бүдүүзүнде моол-совет найыралдың айын эрттирери—МАР-ның амылчы чеңнарының чаагай чаңчылы апарган. Ниитизи-биле 27 дугаар эрттирип турар найырал айы октябрь 5-те эгелээн. Бо найырал айы улуг орус улус-биле болгаш Совет Эвилелиниң бүгү улустары-биле акы-дуңма найыралдың, нады ажылдажылганың база бир чайыннанчак бадыткалы болур.

Найырал айының хүннеринде коммунистиг тургузуушкунга совет улустуң чедиишкиннерин, ленинчи интернационалчы идеяларның өлүм чок чоруунуң, социалистиг тургузугнуң артык күштүүнүң дугайын пропагандалаар талазы-биле улуг ажыл чорттунар. Ындыг ажылдар белгаш хемчеглер Моолдуң бүгү аймактарында эгелээн. Совет Эвилелиниң экономиказы, культуразы болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларынга чедип ап турар чедиишкиннерин, мурнакчы арга-дуржулгазын өөренип нептередиринче улуг кичээнгей салдынып турар.

Моол-совет найыралга тураскааткан хуралдар, митингилер, ужуражыышкыннар чер болганда эртип, МАР-ның болгаш ССРЭ-ниң чедиишкиннерин көргүскен делгелгелер, көргүзүг материалдары хөйү-биле ыдыдынып турар.

Мен мааңа моол-совет найырал ниитилелиниң ажылының дугайын допчузу-биле чугаалансадым. Бо ниитилел бистиң чуртувуста эң массалыг организацияларның бирээзи апарган. Ниитилел 1947 чылдың май 22-де тургустунган. Амгы үеде оон хуразлеңинде 400 муң ажыг кижи, бир муң хире коллективтиг кежигүн санаттынып турар. Бүгү аймактарның төптеринде болгаш хоорайларда, бүдүрүлге, албан, организация болгаш өөредилге черлеринде оон салбырлары бар. Ындаа ажыл-агый кáттыжыышкыннарында коллективтиг кежигүннерниң саны хөй.

Ниитилелдиң ажылы хөй талалыг. Социализмниң бир дугаар чуртунуң ажыл-амыдыралын Моолдуң арат чонунга таныштырары база лекция, беседаларны делгелгелерни организастаары-биле чергелештир найырал кежээлерин, кинофестивальдарны, янзы-бүрү конкурстарны эрттирери чаңчыл апарган. МАР-ның чону, ылаңгыя аныяк салгалдың кижилери орус дылды өөренириниге кончуг сундулуг. Ынчангаш хөй санныг орус дыл белгүннерин организастаан бис, олорда, муң-муң кижи өөренип турар. Орус дыл башкыларының арга-мергежилин бедидери-биле ниитилел 1970 чылда тускай Ассоциацияны организастаан.

Моолдуң Таңбың болгаш найырал организациязы, моол-совет найырал ниитилели Совет Эвилелиниң найырал болгаш культурлуг харылзаалар ниитилели-биле сырый харылзаалыг. Бистиң чонувусна улуг дузаны чедирип турары дээш бистер совет өнүктеривиске өөруп четтиргенивисти илергейлеп турар бис.

Р. ДЭЛГЭР,
Моол-совет найырал ниитилелиниң төп чөвүлелиниң харыысалгалыг секретары.

Фоторепортаж

Ю. ЦЕДЕНБАЛДЫҢ ТӨРҮТТҮНГЕН ЧЕРИНДЕ

Акы-дуңма Моолдуң бистиң республикавыс-биле кызыгаарлажыр турар Убса-Нур аймааның Давст сумузу...

МАРН-ның Төп Комитединиң Бирги секретары, МАР-ның Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы Ю. Цеденбал бо сумуга төрүттүнген болгаш элээдя үезин мааңа эрттирген.

Давст сумунуң араттары боттарының эки тура эгелээшкини-биле суму төвүнде чурт-шинчилел музейин (азаанда чуруктуң солагай талазында) тургузуп алган. Оон бир ээлин Ю. Цеденбалдың ажыл-амыдыралынга тураскааткан (он талазында чурук).

Сумунуң амыдыралынга сеглүү чылдарда улуг чаартылгалар болган. Бүгү малдың баш саны ийи катап өскен болгаш 80 муң баш ажып турар. Араттарның кызымаккай күш-ажылының ачызында улуг чедиишкиннер чедип алдынып турар. Улустуң Улуг Хуралының депутаты Цэрэн, МАРН-ның XVII съездизиниң депутаты Баянгул (үстүнде чурукта) чыл санында рекордчу чедиишкиннерни чедип ап турар.

Давст сумунуң төвү чаагай чыдыр туттунуп турар. Ында национал аян-шинчи-биле кылдынган гостиница, сес чыл школазы, ачыгырал хандырылга комбинады, эмнелге чери дээш оон-даа өске культура, албан черлери ажылдап турар.

Эрткен чайын аңаа чорааш, бо бүгүнү көрдүвүс.

В. ЖУРАВЛЕВ,
Тыва телевидениениң ажылдакчызы.

ТООРУК БЕЛЕТКЕКЧИЛЕРИ

Оңгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын хүүсаа бетинде күүседир дээш ажылдаа Тываның аңнымр-тывыш ажыл-агый эргелелиниң бүдүрүлгелеринде калбарган. Аңнымр-тывышчылар шалыпчы күш-ажылдың чылында сайлаан 150 тонна тоорукту күрүнеге дужаар хүлээлгелиг. А [illegible] хөй тоорук үнген «Тес-Хем» аңнымр-тывыш ажыл-агыйының коллективи бо чылын сайтаан 20 тонна тоорукту белеткеп, күрүнеге дужаар хүлээлгени алган.

«Тес-Хем» аңнымр-тывыш ажыл-агыйының девискээрин-де тоорукту бүдүрү бо чылын арбын болганындан тоорук сайы белеткээр талазы-биле аңаа [illegible] ында организастааны [illegible]. Бо коллектив чылда 250 муң рубльдың бүдүрүлгезин кылып [illegible] оон [illegible] тоорук сайын белеткээринден алыр.

Тоорук белеткекчилериниң ажылы хөй ажыл, берге-даа. Кайы тайгада хөй пештүр, тоорукту ыяш дүрүлу [illegible] [illegible] аңнымр-тывыш ажыл-агыйының [illegible]. Ол черлерниң эң [illegible] тоорук белеткекчилериниң бригадаларын [illegible].

«Тес-Хем» аңнымр-тывыш ажыл-агыйының коллективи тоорук белеткээри-биле бо сезонда 12 бригаданы болган [illegible] [illegible] 10 бригаданы [illegible]. [illegible] тоорук белеткелиниң [illegible] 25 кижи, а [illegible] [illegible] хаара туттунган.

Тоорук белеткекчилериниң [illegible] бригадалары планнын онаалдаларын хуусаа бетинде [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Ылангыя Бавир Григорьевич [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] Ол [illegible] [illegible] 5 тонна ажыг [illegible] [illegible] 9 муң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] мактадып турар. Ак-Сырат, Хандык-Шивэ, Муюк божы, Кара-Хөл, Берт-Өзен, Даштыг-Кара-суг, Чанмыыныг деп черлерниң пештүг ээзиңнерде тоорук белеткекчилериниң ажыл-иши улчамчылап турар.

Үнелиг продукция — тоорук сайын болгаш белен кылдыр ажыглаар борбак тоорукту белеткээр дээш ыяшымак ажылдап турар аңнымр-тывышчылар коллективте хөй. Ылангыя Доштак Конгар-оол, Сырат-оол Даржаан, Шакыт Балчыр, Бүрбелдэн Нам, Чавыгмаа Дадар-оол, Виктор Опн, Оюн Докпай, Күдүрет Сарыг, Борис Доктуут болгаш оон-даа өскелериң ынчаар ажылы коллективке мактадыг.

— Бистиң аңнымр-тывыш ажыл-агыйының коллективи үшкү кварталда 68 муң рубльдың продукциязын бүдүрөр планнышты күүседипкен. Ылангыя сентябрь-будук орук-бүдүрүлге участоктары, № 1070 механовна бистиң бүдүрген продукцияларысы садып ап турар. Районнуң школаларынга ыяш белеткээр ажылдан Бавир Соколовтуң удурткан бригадазы эки организастап, планын ажырган. Тоорук белеткээр ажылывыс база чедиишкиниг чоруп тур — деп, «Тес-Хем» аңнымр-тывыш ажыл-агыйының директору Николай Бакроевич Араптан чугаалады.

Тоорук белеткекчилериниң [illegible] ажылы улам [illegible].

М. КАЛЧАН.
«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТАРДА: [illegible] Б. Соколов, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] тоорукту [illegible] Г. Сарыг-оол тоорук [illegible] [illegible] [illegible] тур.

Авторнуң фотолары.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ДАШТЫКЫ БОЛУУШКУННАР ДОПЧУЛАЛЫ

Марксизм-ленинизмниң принциптеринге шынчы чорук

НЬЮ-ЙОРК. Марксистиг-ленинчи бүгү партияларның хуралдаарынын улам калбарып, аттыштарларында, пролетарлыг интернационализм харылзааларын. Совет Эвилелибиле, социалистиг күрүнелер-биле бүгү-ле дем каттыжыышкыннарлыг акы-дуңма пар-тиялар [illegible] АКШ-тың болгаш Индияның коммунистиг партиялары [illegible]. АКШ-тың болгаш Индияның коммунистиг партияларының хуралдаарынын [illegible]. Нью-Йоркта болган ужуражылгада [illegible] «Дэйли уорлд» солунда кол [illegible] [illegible] [illegible]. Бо дээрге [illegible] коммунистерниң АКШ-ка Ташкентте чоруушкуну болган. АКШ-тың Компартиязының делегациязының оон Национал даргазы Г. Уинстон, Индияның Компартиязының делегациязының ол партияның Төп Комитединиң секретары, Национал чөвүлелиниң секретары Б. Гупта баштаан.

Ийи чуртта иштики политиктиг байдалда бөгүн алгалар турбазын, сойлаш [illegible], демократия, тайбың болгаш социализм дээш демиселге оларның мурнунда турар кол сорулгаларның ийиге бөдүн турарын ийи партия онзалап демдеглээн. Тайбың чаа хелбээ дугуйлашкыннарын [illegible] принциптерин бадыткаар, [illegible] чорукту [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] АКШ-тың болгаш Индияның коммунистиг партияларының делгелгезин [illegible] хоорайынга болган. Чуртта байдалдан болгаш партияның мурнунда турар сорулгазы [illegible] чугаалашкан.

Демократтыг социализм партиязының чиңгине секретары Але Ята [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Партияның [illegible] 25 чылын байырлап [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Албанның найыралчы аян-чоруу-биле

КОТОНУ. Бенинам Социалистиг Республиканың [illegible] делегациязы ол республиканың [illegible] [illegible] Нгуен Хыу Тхо баштадыр албанның найыралчы аян-чоруу-биле Бенин Улус Республиказында барган.

Котону аэропортунга делегацияны Бениниң президенти М. Кереку, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Журналистер [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Нгуен Хыу Тхо [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ажы-дуңма бениң улустуң [illegible] [illegible] [illegible] Вьетнамга [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] бедии үнелээшкинин берген.

Пленумнуң шиитпири

РАБАТ. Мароккону демократтыг социалистиг партиязының Төп Комитединиң пленуму ол чурттуң Касаб-

Кайы-даа талага ажыктыг садыглажыышкын дээш

ВАШИНГТОН. АКШ-тың [illegible] Совет Эвилели-биле садыг экономиктиг харылзааларны [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] турар.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Г. Шмидт [illegible] Совет Эвилели биле Каттышкан Штаттар [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. СЭТА-ның корреспондентизинге [illegible] [illegible] ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында [illegible].

ССРЭ-биле садыг харылзаалары чүгле совет талага ажыкты бээр деп чамдык американ ажылдакчыларның бодалдарын Р. Шмидт буруу шаанан.

Израильдиң киндаиңарында хоругдаттырганнарның амы-тынын алыр

ДАМАСК. Израильдиң [illegible] хоругдаттырган муң-муң араб кижилерниң байдалы [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] Израильде хоругдаттыр [illegible] ООН-нуң [illegible] [illegible] [illegible] талазы-биле комитединден болгаш делегейниң янзы-бүрү [illegible] [illegible] [illegible] араб амыдыралының [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible].

Тель-Авивке болуушкун дугайы [illegible].

Дуюкаа дугуржулганы буруу шаап турар

КАИР. Президент Садаттың Кэмп-Дэвидке ат салган дугуржулгаларының түңнелдериниң талазы-биле Египеттиң Улус хуралынга (парламентизинге) санал бериишкининң доктаадан. Вестеттонияга [illegible] Египеттиң болгаш Израильдиң аразында чардынган ол дужуп берикен дугуржулганы хамаарышпас болгаш опнозиция хөй-хөй депутаттар шиитпирлиг буруу шааган.

Ол дугуржулгалар Чоокку Чөөн чүкте чардынган [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Ахмед Насер [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Египет Араб Республиканың конституциязының чүрүлерин [illegible] [illegible] тир, чүге дизе, Египет болза араб нациянын [illegible] [illegible] турар болгаш араб чаағы [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Насер чугаалаан.

Ливанда байдалды чугаалажып турар

БЕЙРУТ. Араб аалы [illegible] — Сирияның, Кувейттиң, Катарның араб эмиратынын, Суд Аравиязының, Катарның болгаш Суданның даштыкы херектер министрлериниң чыыжы турган. Ливан найыралындан 20 километр черде—Бейте эд-Дине [illegible]. Ол чуртта Ливанга тайбыңчы [illegible] арыттар [illegible] [illegible] [illegible] Ливан Республиканың президентизи Э. Саркистиң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Израиль-биле демнешкеш, Чер ортуну далайда бөлгүмнүң ниитирелниң турары Дуюкаа [illegible] хөй санныг израиль бөо-ченсекти болгаш [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] турар.

[illegible] арабтар [illegible] турар.

(СЭТА)

Тываның комсомол шаңналының лауреадынга кандидат

ЧЫРЫТКЫЛЫГ ОДУРУГЛАР

Светлана Владимировна Козлова 1955 чылда Москваның күрүне университеттиниң журналистика факультедин дооскаш, Тывага чедип келгеш, «Тываның аныяктары» болгаш «Тувинская правда» солуннарга ажылдап эгелээн. «Даш чонукчузу», «Орукка чораашн», «Кызыл сруктар», «Арга эттүр чырып келди», «Дииңи даажын дыңнап тур мен» деп номнарында Тыва дугайында сагыш-сеткилин чырыдып келир чогаалдарын бижиглээн. Светлана Владимировна хөй-ниитиниң ажылынга кончуг сундуулуг: «Тувинская правда» солуннуң редакциязында орус дылга чаа-ла чогаал бижип чоруур аныяк чогаалчыларның «Сүт бажы» деп аттыг бөлгүмүн удуртуп турар. Оларның бир чамдыктары баштайгы чогаалдарын солуннарга болгаш альманахтарга парлаадып эгелей берген.

Светлана Козлованың база бир чогаалының болгаш кижилиг чорууңга хамаарыштыр чүве болза тыва шүлүкчүлерниң чогаалдарын орус дылче чечен-чиңге очулдуруп келгени болур. Оон бижигилээн болгаш очулдурган чогаалдарын орус номчукчулар ханы моорлап номчуп турар. Совет Тываның эң эки кижилериниң дугайында чырыткылыг одуругларны көрүп аптар аргалыг болганнар.

Бот-дугайты тыва шүлүк чогаалы улам ыңай баиып хөгжүвүн дээш орус улустуң болгаш делегейниң шылгараңгай шүлүкчүлериниң чогаалдарын база шыдаар тааммбиле бичии-бичиилеп очулдуруп келген мен. Оон ыңай Светлана Козлованың сагыжынга таарышкан чогаалдарын база очулдурган мен. Бистерниң ожааиайн эрте бээр бир чаңдык чугула тема.

ларывысты ол көрүп каапкар карак ескү кижи-дир. Чүнениң үк ужуру болза Светлана Козлованың тыва дылче очулдурган шүлүктериниң ниити бомун баштап үндүргеш болза, кончуг таарымчалыг турган ийик.

Светлана Козлованың «Сыра» деп шүлүглелин очулдурган мен. Шаанде-шаанда хамның бүдүүлүк кижилерин хамнап дуурайлаар чоруу кызыл хувискаалдың соонда бүурап дүшкени болгаш оон маадырының чырык сруксу көргеш, чонунга эң хүндүлүг, эң салымныг болгаш эң алдарлыг кижи болганын шилгизиг болуушкун кылдыр бо шүлүглелинде бижип турар.

Час кээрге, ногаан бүрүлер үнмес, кус кээрге, сарыг бүрүлери салдыравас апарган куу сыра мындыг-дыр:

Курган сыра салгын кээрге,
Кургамаалдыр шыгырады.
Уяун дургаар тигер
бөткап..
Ураашкан канчаар оңу!
Кадып калган курган сыра
Кандыг кижээ херек чүвел...
Хында шыгжаан бижек
мыкаш.
Кызыл тигде чочагай бар

Шүлүглелдиң ноя маадырының кударанчыг салым-чолу бо одуругларда кестүп келир. Куу сыра кедээнинде баргаш, дамылы ирээштиң тайгазының шуурганынга сын шаптырыптар, оон тииңге согуп дүш боор арткан чочагайдан чаш шет үнүп келгеш хөнү сыныг саглагар будуктарлыг, бызыг дазылдарлыг дыт апаар.

Светлана Козлованың кижиниң чүрээн чым-сырт кылдыртар бир хамы уткалыг шүлүү бар. Оон ады «Даш аъттар» дээр. Чорук чораан шүлүкчү теңниң черинде сирт кырынга аъттар ышкаш чадым даштар көрүп каан. дамылдайым чораан тыва эки туралыкларны

сактып келген. Ол эрес дайынчыларның чоорту ховартап бергенинге сеткил-хөнү шуугараан, ол дайынчыларны кажан-кезээде сактып чоруур ыйнкы аныяктары кыйгырып турар. Бир каш одуругдан номчуп көрээлиңер:

Абаканның шөлүнде
Эрлик ховузунда
Аъттар мунган шериглер
Эстедирбес болду.
Чаган чаъс чуган аъттар
Сарыннап анырар:
«Канда чор сен, Багбуужан?
Кандыг чор сен, Оолак?»

Бо одуруглар болза кижиге кээргээчел чоруктуу илередип турар. Дайынга туннуп чораан кижилер олуртуп-даа болза, диирг-даа болза, оларны сактып чоруур, оларны хунагдеп чоруур, оларны хайгаарап чоруур деп бүдүмүг бодалды бо одуруглар кижиниң кулаанга сымыранып берип турар..

М. КЕНИН-ЛОПСАН.

Көдээниң культура одаглары

Ажылга харысалга

Эрге-Барлык көдээ Культура бажыңының (директору Базыр-оол Саал) ажылының дугайын чугаалажыы керээлиннер. Суурну аяң кирип турар тудугларның бирээзи мында көдээ Культура бажыңы. Ол мындыг болур уязураугдаа, чүге дизе ол культураның төвү-ле болган. Культура бажыңын даштындан көөрге көрүштүг, а иштинге кире бээрге арыг-силиг, ооң таарыштыр кылдынгылаан каастал-галарын, шимелделерин кижи дораан-на эскерер.

Культура бажыңының сеткелгезин эртеде-ле бүрүн-биле кылып доосхан. Ол аразында аңаа шелээлеп чораан профессионал чуруулчуну ажыглап, Культура бажыңының директору иштики каасталгаазын негелде бутаар чаартып кылдыртып алган. Культура бажыңының сцена муруун, хаалаларын тыва угулза каастап турар. Фойеде болгаш бөлгүмнер өрээлдеринде ниазы-бүрү каасталга-деригелер көрүштүг, чараш, өөредиглиг.

Бот-тывынгыр артистерниң кедер идик-хеви чурум чыскаалы-биле кадагалаттынып, хир, чамга-даа борашлалы эптиг кылдыр шыгжаттынган. Ол ышкаш хөгжүм херекселдери база культура одааның эээниң сагыш човангырындан тускай хааржактарда, футлярларда камныы-биле шыгжаттынып турар. Оларны шыгжап, кадагалаан өрээлдер шупту хаалгыг. Бот-тывынгыр уран чүүл киржикчилери, хөгжүмчүлер ботаарының кедээ идик-хевиниң болгаш хөгжүм херекселдериниң кайда чыдарын ыяк билир. Ынчангаш концерт көргүзүглериниң үезинде кандыг-даа будулгаазын тургуп олур аян.

Көдээ бибилиотека Культура бажыны-биле чаавыс черле кады турар. Оон сеткилгээн база бүрүн-биле доозулган, библиотеканың ишти арыг-силиг, чылыг, чырык, номчукчуларга таарымчалыг. Долума Хунаповна Сарыглар 18 чыл дургузунда библиотекарьлап ажылдап келген болгаш номдалдерлерин сайгарып салып алганы черле көрүштүг.

Культура бажыңының болгаш библиотеканың сеткилгезинге совхоз 4300 рубльни бо чылын чарыгдаан. Черле-ле чаш эрткен чылдарда болгаш бо чылын совхозтуң дирекциязы Культура бажыңының сеткилгезинге улуг киизелгейни салып келген. Ынчангаш мында культура-массалыг ажылдың кеску чорул, бөлгүмнерниң доктаамал ажылдап турарының чылдагааны-даа ол. Республиканың көдээ Культура бажыңнарының бо чылгы социалистиг хүлээлгелеребиле Культура бажыңынга уран чүүлдүң 9 бөлгүмү ажылдаап турар ужурлуг. Эрги-Барлыктың культура одаанда бо хүннерде бот-тывынгыр уран чүүлдүң 10 бөлгүмү доктаамал ажылдап турар. Ында шииниң беазин ийи бөлгүмү бар.

Культура бажыңының бүгү-ле ажылынга херээженнер чөвүлели, суурда ажылдап ВЛКСМ комитеди улуг дузалыг. Олар бот-тывынгыр артистерни бөлгүмнерге чыырынга, Культура бажыңынга культура-массалыг ажылдарны организастап эрттирериңге эвээш эвес үлүг-хуузун киирип келген. Шии бөлгүмү Бии-Хем, Мөңгүн-Тайга, Каа-Хем районнарга «Ханыран-бот» деп шиизин көргүзүп чораан. Ол база демниг ажылдың түңнели дээрзи билдингир. Шии, концерт көргүзериңге совхоз машинаны доктаамал берип келген, ол бот-тывынгыр артистерни болгаш уран чүүл удуртукчузун өөртүп, улам соруп кирип турар.

Культура бажыңының директору Базыр-оол Саал Минусинскиге мергежил чедип алган, 16 чыл дургузунда культура шугумунда ажылдап, чонуң болгаш коллективиниң хүндүткелин чаалап алган. Кандыг-даа ажылга удуртукчу бажыңын ролю эвэс. А Культура бажыңында ажылдап турар бөлгүмнерниң, мында эртип турар культура-массалыг хемчеглерниң дээштиг-даа Базыр-оол Даржаевичиниң кызымак, органзакчы ажылында. Мындыг чижекти ап көрээлинер. Электрогитаралар колонкалар болгаш үн удаттыгар аппаратураларны садып, тып алдыр бериг аппараттарның бирээзи. Шак мындыг херекселдерни ол Абакандан чорут зайы-биле тып экелген. Ажыл-агыйның культура ажылдакчызы деп атка ол шынап-ла төлептиг.

Культура бажыңы чылыг, чырык, мында ажыл-херектер солун, дээштиг, ынчангаш оон чоп ургавас, аңаа дыштанып, оюнап-хөглээринге сонуургалдыг. Кино көргүзер планны киномеханик Шериг-бей Бүрбү ай, квартал, чыл саныңда ажыр күүседип келген. Культура бажыңының ажылдакчылары шупту ажылга харысалгалыг, демниг деп чүве моон тодаргай-дыр. Мындыг Культура бажыңынга ажыл чорупт турбайн канчаар. Удуртукчунуң инициативазындан хөй-ле чүүлдер хамааржыр.

Б. КЕНЕШ.

Делгелге ажыттынган

ВЛКСМ Тыва обкому, Тыва АССР-ниң журналистер эвилели Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюнга тураскаадап «Бистиң адывыс — комсомол» деп фотоделгелгени Кызылдың «Найырал» кинотеатрының фойезинде организастаан.

Делгелгениң байырлыг ажыдыышкынын бүрүнгү хүн болган. Аңаа хоочун журналистерниң болгаш аныяк фоточуруктарынчыларының ажылдаарындан С. Чигжит болгаш Г. Белогорский олар чүве чугааладыннар. Делгелгениң кызыл ковакавын ВЛКСМ ТК-ның кежигүнүнге кандидат, комсомол Тыва обкомунуң бирги секретары Г. С-М. Иргит үзе кескен.

Үк делгелгеде киргел чуруктарның темазы янзы-бүрү. Тываның аныяк малчыннары, дээрже бедээн тудугларда ажылдакчыннары, дыштангаш аныяктары, өөрениш чаштары дээш хөй талалыг ажылдарал-

ган көргүскени магадаптыг. Ылангыя В. Кудрявцевтиң, Ю. Косарьковтуң, В. Гонщаковтуң чуруктарында Ак-Довураккаа дагдуу тывачыларны, Хову-Аксының кобальтчыларын, Кызылдың тудугжулары кол черни ээлээн.

Спортчу маргылдаалардан көргүскен чуруктар база хөй. Ылангыя В. Гравлевниң «Чаасаан» деп чуруу көрүкчүлерниң кичээнгейин хаара туткан. Улуг хемниң ужарып эртпеш нозурган хаарлар арганаа келген хемнкн билдилииниң-биле бышкарып чоруур спортчуну мында көргүскен.

Журналист В. Чадамбаниң «Шахтерлар сериядазы», «Карак чевеш аразында» хой чуруктарының чаганчы кезрүнчүлер эээн саадаар. Хүрешке турар моделерни мында көргүскен. «Оларның бирээзинде ийи мөгениң бээваан улурланыкчызы чап баштаан дүрүрүп чыдарын уранчечени-биле көргүзүп тывааап. «Ындыг ейлу чурукка тыртырышп аазры берте» дивин көлгенсер чугаалажып турар.

А. Зайцевтиң «Чалым назанын» деп чуруу чеп уткашкы биле көргүстүг. Шайнын хамчуң эриниде аныяк кысты мында көргүскен. Ол өөрүшкүбиле келир ейже утундгур түүрүп олурар. Оон арнында хулумзуруг чаннан. Ажылдардың класс-чаржым өс хулумзуруг херечилер турар.

Ленинчи комсомолдуң юбилейинге тураскаатан бо делгелгеде чуруктарның кааз-тарааның коон-даа хоңнуу чугааладыр. «Найырал» кинотеатрында ажыттынган ол делгелгеге келген кижилер бедик үнелелди бээринге чигениг чок.

Д. ИРГИТ.

ЧУРУКТА: делгелге үезинде.

В. САВИНЫХТЫҢ фотозу.

АДАЗЫН ДӨЗЭЭН

«ССРЭ хамаатылары урагаар кижилээлгеениң дугайында сагыш салыр, оларны ниитилелге ажыктыг күш-ажылга белеткээр, социалистиг ниитилеледиң төлептиг кежигүннери кылдыр өстүрер хүлээлгелиг». Бистиң чуртувустуң чыл бүрүшкаар хүлээн алганы чаа Конституциязында бо состерни номчааш, Овүрде «Торгалыг» совхозта ажылдаан, чурттап чоруур Санчат-оол биле Дукүздей Куулар-ның ог-бүлезин бодап ордум. Олар Торгалыгның үндезин малчыннары, ам Чозада хойжу бригадада хой кадарып турарлар. Хөй чылдарда ажылдап келген болгаш оларның арга-дуржулгалы байлак, зоотехниктың, ветеринарның бедүүн билиглерни шиңгээдип алганнар. Чаа Конституцияның бир чыл оюн таварыштыр бо малчыннар төрүүр 100 хойдан 102 хураганы, бир хойдан-на 2,4 кг дүкту кыргып алганнар. Эрес-кежээ малчын Куулар Санчат-оолдуң хөөнен Күш-ажылдың Кызыл Туг орден каастап чоруур. Хоочун малчыннар кыштаглаашкынга база аки белеткенип алганнар. Бо чылын олар 350 баш төрүүр хой кадарып турар, оларның дөгеилиг эки.

Төрээн чурттунга чонунга төлептиг бараан болур кадрларны өстүрүп, кижизидип чоруур ада-иелер бисте хөй. Куулар оларның санынга кирип чоруур. А уруглары база-ла бичиизинден-не ниитилел мурнунга хүлээлгезин билир кылдыр чаңчыкпан. Олар ада-иезинге ыдзаар шаа-биле дузалажып, оларны хүндүлээр, оларны хайгаарап чоруурлар.

Өвүр район.

П. ДАМДЫН.

СЕТКИЛГЕ ЭКИ БОЛГАЙ

Хоорай, суур чаагайжыдылгазы чугула айтырыгларның бирээзи. Ооң арыг-шевер байдалы чүгле оон чурттакчыларының эвес, а ескээртен келген кижилерниң база сеткилхөңнүнге хамаарылгалыг.

Найысылал Кызылыныста чыл бүрү чаа тудуглар немежип, сайзырап, чаагайжып турарын-даа көрүп, чоргаарланыр бис. Аңаа найысылалдың чурттакчылары улуг үлүг-хуузун киирип келген. Мен Кызылга база-да үр үеде чурттап, оон өзүлде-сайзыралын парадам-биле көрүп келдим. Ынчалза-даа сагышка аарыг, каракка эпчок костур чүвелер бар боор-дур. Ынчангаш бо дугайында чамдык бодалдарымны бижиксеедим. Чаа дөрткү микрорайон дугайын «Тувинская правда» солунга база бижээн чүве. Аңаа бүрүн каттыжар мен. Ында хорумналчак даштарны коптарып каан, ам-даа ол хевээр. Машина эртер черлерин чурумчуттаан. Довурак-доозун кижи тывар арга чок болу боор. Хавак кырында Промышленная кудумчузу Министрлер Чөвүлелиниң автобаазазындан эгелээш, чаа университетке чедир асфальтылаан кылмо дугайында мында хөй каът бажыңнарның чурттакчыларының дилээн негелдезин тоон көөр удуртукчулар-даа, организацияллар-даа тывылбас. Ол дээш чурттакчылар дыка хомудап турар.

Оон ыңай мурнундагы эрги хоор ам ыжыннай хоорай ортузунда апарган бомгаш эрткен-дүшкен кижилерге коскуу ажжок. Ону арыг-шевердеп, ыштардан долгендыр оолургуп, сегидип, аяк кирер айтырыгны хамаарышкан черлер өөрениш көөр үези келген боор деп бодаар мен.

Бир каракка чаржынчыг чүве болза ол хоорден ырак эвесте аазн каш га черни демир-дес кескидиин ээлеп, боктаадырып чыдары-дыр. Ол демир кескиндилерин хоорай кылдынче, арай ырак черге чыыр болза таарымчалыг ышкаш. Ол демирлерниң чыткан черинге чараш, чаагай бажыңнар-даа тудуп болгай.

Хоорайның богун Буурелчаа шаакчизы найы-хамаан чок топ турар. Чаа тудуглар немежип, хоорайывыс улам өзүп, сайзырап турарындан ол бактар ам хоорай ишинге апарган. Ол бокта чүү чок дээр. Ында демир удазыннарны дүрүг дүрүү-биле октаганнан. Ону демир-дес чыыр черге дужаалган болза ажыктыг болгу дег.

Ажыл ужурунда өске хоорай, суурларга база чеде боор кижи мен. Кызыл-Мажалык, Эрээн суурлар болгаш Туран хоорай арыг-шевер таалалы-биле черле эки деп бодаар мен. Арыг-силиг, чаагайжыттынган кудумчуларга кылаштаарга, сагыш-сеткил бедип сергек болгай. Бо черлерниң чурттакчыларын бодарыңның ажылдап, чурттап турар суурун, хоорайны хааш сагыш салып, хамааты хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип турар хоорай тодаргай-дыр.

Чадаана — республиканың бир улуг хоорайлашының бирээзи. Ында албан организация, бүдүрүлге черлери-даа, чурттакчылар-даа арбын. Олар богун Бора-Хөл ховузунда, аэропорт үстүнде. Кызылче баар асфальтылыг орукту дургаар тен турар. Ол эрткен-дүшкен кижилерниң, ескээртен келген аалчыларның-даа каракка чараш эвес костур болгай. Мындыг чижектер өске-даа черлерде бар. Бокту кайы-хамаан чок тоокпейн, тускайлаан, айыткан черге тогерип чурумчудары чугула деп бодаар мен.

Хоорай, суурлар бөгүнгү турган хевири-биле арыг-силиг, чаагайжыттынган, ында мыйган хорум, каржаларын, штакетниктерин тераан кижитарын үрээлдеп, сыкылап каптаан, бүдүн-бүрүн, эмгесексолиг болдурарга, алдаз-арлыг костур. Ынчалганнга сагыш-сеткилге-даа өөрүнчүг болгай.

Г. САНЧАА.

Янзы-бүрү медээлер

КОНФЕРЕНЦИЯ

Чоокта чаа Кызыл-Мажалыкка ажы-чаң кижизидилгезинге тураскаатккан эртем-практиктиг конференция болган. Ону СЭКП райкомунуң ийиги секретары В. Старников ажыткан. Аңаа ажыл-агыйларының удуртукчулары, партийнар секретарьлары, культураның болгаш уран чүүлдүң ажылдакчылары, комсомол, профэвилел организацияларының төлээлери, пропагандистер, политинформаторлар болгаш өске-даа эштер киришкен.

Ук конференцияга «Ажылчы чоннарның ажы-чаң кижизидилгезиниң чугула айтырыглары» деп илеткелди СЭКП райкомунуң секретары Б. Шыырап кылган. Оон ангыда «Сайзыраңгай социализмниң ниитилел хөгжүлдезиниң дугайында», «Ажылчы чоннарның ажы-чаң кижизидилгезинге партия организацияларының, удуртукчуларының ролю», «Ажы-чаң кижизидилгезинге шиеланың, ог-бүлениң болгаш хөй-ниитиниң кады ажылы», «Ажы-чаң кижизидилгезинге революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаңчылдарның ролю» болгаш өске-даа айтырыгларны конференцияның киржикчилери чугаалашканнар. Ол талазы-биле илеткелдерни район прокурору Х. Чамзы, «Шеңгээр» совхозтуң партком секретары М. Кара-Сал, Кызыл-Мажалык ортумак школаның класстан дашкаар ажыл организакчызы Т. Кара-Сал, ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары Д. Саая болгаш өскелер-даа кылганнар.

О. МОНГУШ,
СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

АРХЕОЛОГТАР ДЫҢНАТКАН

Тываның дылдың, литератураның болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институдунуң эртемденнериниң мурнунга Саянектиң археология экспедициязының начальниги, төөгү эртемнериниң кандидады М. Маннай-оол отчёт берген.

Сээнеи экспедициязы 1977 чылда тургустунган. Планнаттынган черни ийи сезонда шинчилээш, дыка хөй үнелиг тывыштты тыпканнар.

Скиф, хун, кыргыс үелериниң херекселдери эртемденнерниң кичээнгейин хаара тудуп. Алдын илчирбелер, согун баштары дээш чүү чок дээр! Оларның аразында кестиг демир согун бажы эртемге бир дугаарында чаа чүүл болур. Ындыг тывыш бо хүннерге чедир кайызында тывылбаан.

Узуну ужен хире сантиметр хемчээлдиг, кадар ышкаш берттүг херексел сиза сонуургалды хайныктырган. Ону хүлерден кылган болган. Чогум чүге ону ажыглап турганы Тываның эртемденнеринге амдаа билдинмес бооп арткан.

Балгазынга шинчилел ажылдары кылып турган экспедицияның удуртукчузу В. Монгуш база отчётун берген. Ол черниң куйларындан, базырыктарындан бо чылын кандыг-кандыг тывыштар тывылганын ол чугаалаан.

Отчёт берген эртем ажылдакчылары тывыштарның талазы-биле салдынган айтырыгларга харыылааннар.

Бистиң корр.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 18-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible]—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Орлёнок» телестудияның концерт залы».
11.40—«Каң канчап каткан». Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы — «Торуттунгени».
12.45—«Кино аян-чоруктар клубу». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
13.45—16.00—Чапсар.
16.00—«Найыралдың арнынаары». Документалдыг телефильм.
17.00—«Литературалыг номчулгаа. А. Грин — «Кызыл парустар».
17.45—«Эрге дугайында беседалар». Дамчыдылганы ССРЭ-ниң Юстиция министерствозунуң улуг консультантызы М. Казакова чорудар.

КЫЗЫЛДАН

18.15—Телемедээлер.
18.25—«Шынчы чорук». Телефильм.
18.40—«Азия диптиң төвүнде». Дамчыдылга.
19.10—Телемедээлер.
19.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.40—«Хөглүг ноталар».
19.55—«Айның чок шимчээшкин». Телевидение көрүкчүлериниң айтырыгларынга ССРЭ-ниң ИХМ ПАИ эргелелиниң начальниги, милицияның генерал-лейтенантызы В. В. Лукьянов харыылаар.
20.25—Рязаньның Күрүнениң орус улустуң ниити ырызының концерти.
20.55—«Эртемниң амыдыралы».
21.25—«Каң канчап каткан». Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы — «Шыпгалда».
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—00.55—Футбол талазы-биле европейжи чемпионнарның кубогу. «Динамо» (Киев) — «Мальме» (Швеция). Херкоктан дамчыдылга Тоңгелле — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА.

МОСКВАДАН

18.15—«ССРЭ улустарының ырлары болгаш танцылары».
18.45—«Москва комсомолунуң ажыл-херектери».

КЫЗЫЛДАН

19.00—20.15 «Карангылаткан сонгалар». Уран-чечен телефильм. 2-ги болгаш 3-кү сериялар.

Агаар

Бөгүн республикага кожуун турао булуттаар, чамдык черлерге хар холумактыг чаъс чаар. Барыын чүк угланыышкынның хаттың хүргени секундада 6—11 метр чедир. Агаарның температуразы 5—10, чамдык районнарга 0—3 градус чылыг.

Кызылга аяс хүн болур. Хат кошкак. Агаар дүне 3—5 градус соор, хүндүс 7—9 градус чылыг.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

КИНО

ОКТЯБРЬ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Мээн ынакым сени кыйгырыптар» 10.00, 12.40, 15.20, 18.10, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чапаев» 9.00, 10.50, 14.50, 16.40. «Ху» негечин 12.40, 18.30, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сарыг баштыг кижиниң оол келгени» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Юная Весна» 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

ЧАРЛАЛДАР

«Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынның автобаазазынга секретарь-машинистка, автослесарь, токарь ажылдакчылар, моторист, радиатор шымычыр, газ-электро-сваршик, карбюраторщик болгаш аккумуляторщик херек. Ажылче албан-автобус-биле чоруур. Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Сукпак кудумчузу, 1, Көдээ ажыл-агый министерствозунуң автобаазазының мажыызы, № 2 болгаш № 12 автобустар-биле тейчизунге чедир чоруур.

Кызылдың № 2 школазынга хөй ажыл-чорук ажылдакчылар, ажылдакчылар чылыг-херекти харыылап негеттинип турар. Ажылдаарын кузээннер директорга кээр азы 2-42-07 телефондан айтырар.

Дирекция.

Эргим номчукчулар!
«ШЫН»
солунну чагыдып алыңар!
Чагыдылганың өртээ: чылда
6 рубль.

АЖААЛДА КАССАЛАРЫНДА ОЙНАП АЛЫЫШКЫННЫҢ САЛЫЫШКЫННАР

Саратов хоорайга 1978 чылдың октябрь 1-де болган ойнап алыышкынның тиражының

ШҮҮШТҮРЕР ТАБЛИЦАЗЫ

Саннар №№	Ортумак түңге хүү-биле ойнап алыышкынның хемчээли	Саннар №№	Ортумак түңге хүү-биле ойнап алыышкынның хемчээли
А 36	Чээрби беш	А557	Чээрби беш
А 64	Чээрби беш	А596	Чээрби беш
А 98	Чээрби беш	А622	Чүс
А131	Чээрби беш	А671	Чээрби беш
А176	Чээрби беш	А717	Чээрби беш
А239	Ийи чүс	А754	Чээрби беш
А246	Чээрби беш	А762	Бежен
А255	Чээрби беш	А802	Чээрби беш
А351	Бежен	А856	Чээрби беш
А392	Чээрби беш	А911	Чээрби беш
А424	Чээрби беш	А932	Чээрби беш
А442	Чээрби беш	А965	Чүс
А499	Чээрби беш		

Саннары 1000-дан ажыг саннарлыг ажаалда кассаларының дараазында бүгү нуң дугаарларга бастааты мууда дугаарлар шупту дугаарлар чыннап алган, өскээр чугаалаарга, А1036, А2036, А3036 болгаш А1557, Н2557, А3557 болгаш оон-даа өске.

Тираж чорудар талазы-биле комиссияның даргазы, облуусполкомнуң даргазының оралакчызы С. А. КОМАРОВ

Комиссияның харысалгалыг секретары

Г. Г. АНАНЬЕВА

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыңы № 2. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-32-21, 2-31-75, харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегер килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериязының 2-12-45, солун келбейн баргаанда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2704.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыглыгы талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажыңы № 1). ТС-04206.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 242 (10839) | 1978 чылдың октябрь 19, четверг | 1925 чылда үндүрүлеттинген | Өртээ 2 көп.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! 1978 чылдың планын долдур болгаш ажыр күүседир дээш демисежиңер! Күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүүн, бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын чүткүлдүг чедип алыңар!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

ОНГУ БЕШ ЧЫЛДЫҢ ШАЛЫПЧЫ ЧЫЛЫН ШАЛЫПЧЫ ДООЗАР!

СЭКП обкомунуң бюрозунда, республиканың Министрлер Чөвүлелинде

ЧҮЪК СӨӨРТҮЛГЕЗИН ДҮРГЕДЕДИР

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели демир-орук станцияларындан бистиң республикаже чүък сөөртүлгезин организастаарының дүргедиди [illegible] эвээр-бейдүстүг таарымча чок байдалдарында болган кадданганың үретүнерин республика бөдүүн [illegible] тургузукчуларының дужаалы-биле тереа, [illegible] концентратсаан болгаш бедүүн мал чемнери-биле долу хандыртынып шыдавас деп [illegible] демдеглээн.

Улус ажыл-агыйының херээгелери хандырар дизе, республикаже кедээ ажыл-агыйның 183,3 муң тонна чүъгүн немей сөөртүрү негеттинер. Чыл төнчүзүнге чедир оон [illegible] 70 ажыг муң тонна таржылды, артканнарын комбинермаа болгаш хыналдаа, а 1979 чылдың бирги кварталында — 112,0 муң тоннаны республикаже кирр сөөртүр ужурлуг.

Ынчалза-даа чамдык автотранспорт бүдүрүлгелеринде чүък сөөртүр автомобильдериниң ажылдап турарында четпестер бар. Автомобильдерниң техниктиг белеткели, оларны ажыглаарының [illegible] коэффициентизи эвес. Чүдүрер-дүжүрер ажылдарга оларның саадалгазы улуг. [illegible] чүък тонна маңнадыр чорукнар бар. Оон түңнелинде Тываның транспорт эргелелиниң Абакандан сөөртүп турар чүъктериниң хемчээли эрткен 9 айларда 1977 чылдың ол үе-биле деңнээрге 10 муң тонна, а ол чыл-даа министерстволарның, ведомстволарның болгаш организацияларының транспорту-биле дажып турар чүък 30 муң тоннага кызырылган.

Бо бүгү четпестерни тодараткаш ол ажылды экижидер-биле СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели тускай доктаалда хүлээп ап, демир-орук станцияларындан республикаже чүък сөөртүлгезин организастаарын ведомстволарның болгаш организацияларының болгаш ажыл-агыйы органнарының кол сорулгаларының бирээзи кылдыр санаан.

Автомобиль транспортунуң чогумчалыг ажыглаарын, чүък сөөртүлгезиниң үезинде автотранспорттуң бүгү звенолорунуң аразынга таарымчалыг байдалды тургузарын, чолаачылар ортузунга күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарын, машиналарның техниктиг белениин болгаш оларны чүък сөөртүлгезинче хөй-биле кирип турарын, чүдүрер-дүжүрер ажылдар үезинде саадалга чок чорукту чедип алырын болгаш чүък чок маңнадыр чорукту эвээжедирин чедип алырын республиканың Министрлер Чөвүлелинге, министерстволарга болгаш ведомстволарга даасканы.

Ол ышкаш, 1978 чылдың октябрь-декабрь айларында болгаш 1979 чылдың бирги кварталында Абакан, Минусинск, Абаза хоорайларының чүък базаларында улус ажыл-агыйының чүъктерин айыттынган график ёзугаар республикаже сөөртүрүн Тываның транспорт эргелелинге, «Сельхозтехника» каттыжыышкынынга, Мелиорация болгаш суг ажыл-агыйының министерствозунга, Кедээ ажыл-агый министерствозунга, «Тыва тудуг», «Шагонарткжстрой», «Тыва кедээ тудуг», «Тыва суг тудуг» трестерге болгаш өске-даа эргелелдерге, комбинаттарга даасканы.

Чүъкти ап турар бүдүрүлгелер болгаш организациялар суббота болгаш воскресенье хүннерни киириштирбишаан, чүдүрер-дүжүрер ажылдарны оозаа чокка доктаамал боттандырып, ол ажылдарны ниитилел-биле организастаарын хевирлеп даасканы.

Демир-орук станцияларындан чүък сөөртүлгезинде киржип турар автобүдүрүлгелериниң, автоколонналарының, болгаш чолаачыларының ортузунга социалистиг чарышты организастаар. Ааа тиилекчи болган коллективтерге СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профэблчөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун тыпсыр.

— Ай түңнели-биле бирги черни эжелээн автобүдүрүлгеге коллективинге СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэблчөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун болгаш 150 рубльдің шаңнал тыпсыр;

— Ийиги черни эжелээн автобүдүрүлгеге коллективинге шилчиир вымпелди болгаш 100 рубльди тыпсырын;

— Бирги черни эжелээн автоколоннага бирги чергениң дипломун 100 рубль-биле кады;

— Ийиги черни эжелээн автоколоннага ийиги чергениң дипломун-биле кады 75 рубльди тыпсырын;

— 15 хонуктуң түңнели-биле бирги черни эжелээн чолаачыларны Хүндүлел бижиктер болгаш өртектиг белектер-биле шаңнаары;

— Социалистиг чарыштың түңнелин үндүрерде УАЧД-те баар халас 5 путёвканы, дыштаныгла бажыңнарынче баар болгаш турисчи 5 путёвкаларны тускайлаары СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында айыткан.

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИН ТОДАРАТКАН

1978 чылдың тос айларының дургузунда мал ажылының продуктуларын бүдүрерин база күрүнеге садарын көвүдедир дээш республиканың районнарының болгаш совхозтарының социалистиг чарыжының түңнелин СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому чугаалажып көргеш, республиканың кедээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери онгу беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг күүседир, ССРЭ Конституциязының бир чыл оон делегтиг үезинде дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржипшаан, агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдары турза-даа, бүгү улустуң күш-ажылчы кедурулгезиниң байдалынга чамдык чогумчалыг түңнелдерни чедип алган деп демдеглээн.

1978 чылдың 9 айларының дургузунда сүт садарының планын 102 хуу, эъттиин— 103,9 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге, сүт садары 2,6 хуу көвүдээн, бүгү чүзүн малдарның баш саны элээн озулдаңыг болган, оон өлүп хораар чоруу болгаш өске-даа чидириглери кызырылган.

Тос айларның түңнелдери-биле Эрзин болгаш Бии-Хем районнарының малчыннары дээре түңнелдерни чедип алган.

Ол районнарның ажыл-агыйлары ниити малдың баш санының өстүрбүшаан база бүгү чүзүн малдарны менди камгалап алырын дыка бедитпишаан, сүт болгаш эът садарының тос айлар планын ажыр күүсеткеннер.

Социалистиг чарышка «Хемчик» совхозтуң малчыннары эки түңнелдерни чедип ап, тос айларда күрүнеге эът садар талазы-биле алган хүлээлгелерин 129 хуу, сүттүүн — 102,2 хуу база дүк садарының чыл планын 106,7 хуу күүсеткен. Бүгү чүзүн малдарны 97,7 хуу камгалап алган.

Ол ышкаш «Революцияның чалбыыжы», «Саян», «Коммунизмниң херели», «Морен», «Нарын», «Бүрен», «Улуг Октябрь», «Шекпээр», СЭКП-ниң XXV съездизин аттыг совхозтар үш кварталдарда мал ажылының продукциязының бүгү хевирлериниң садарының планын чедиишкинниг күүсеткен.

СЭКП обкомунуң бюрозунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң хүлээп алган доктаалында оон ыңай демдеглээни болза, дүк садар талазы-биле чыл планын чаңгыс-даа район күүсетпээн, ону эрткен чылдыңындан 97 тоннаны күрүнеге эвээшти саткан, а чыл планы чүгле 85,3 хуу күүсеттинген. Чүүрга садарының тос айлар планы чүгле 75 хуу күүсеттинген. Эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге, эът садары 2,2 хуу азы 483 тонна, чүүрга садары—338 муң борбакка азы 4,1 хуу кудулаан.

Республикада чылгы малдың баш саны 4,2 хуу, тевениң —0,4 хуу кудулаан; саар инектиң болгаш хаванның баш санын өстүрериниң планы күүсеттинмейн турар.

Бай-Тайга, Улуг-Хем, Таңды, Тожу болгаш Бии-Хем районнарының ажыл-агыйларынга саар инектерниң продуктулуу кудулаан, ол чорук күрүнеге сүт садарының талазы-биле республиканың социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседиринге багай салдарны чедирген. Эътти бүдүрериниң болгаш садарының талазы-биле чыл планын күүседири нарыылап турар. Мөңгүн-Тайга болгаш Тожу районнар, «Кара-Хол», «Малчын», «Мөген-Бүрен», «Тыва», «Күш-ажылдың хостуу», «Россия», «Май 1», «Бурунгаар», «Кызыл түк», «Ленинчи орук», Ленин аттыг, «Тиилелге», «Шамбалыг» совхозтар эът садарының тос айлар планын күүсетпээн. Күрүнеге дүк садар планныг 60 ажыл-агыйдан чүгле 11 совхоз чыл планын күүсеткен.

1978 чылдың тос айларының түңнели-биле дүк садарының планын чаңгыс-даа район күүсетпээнин барымдаалааш, районнарны шилчиир Кызыл туг-биле шаңнавас деп, СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому доктаатккан.

1978 чылдың тос айларының түңнели-биле ажыл-агыйлар аразында чарыштың тиилекчизи «Хемчик» совхоз (директору О. Д. Сарыглар, партком секретары Д. Т. Сарыглар, кедээ Совет даргазы О. Д. Саая, ажылчын комитединиң даргазы К. К. Хомушку, ВЛКСМ комитединиң секретары А. С. Доржу) деп санаан. СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун 300 рубль түңнүг акша шаңналы-биле кады ол совхозка тыпсыр деп шиитпирлээн.

Эътти, сүттү, дүктү бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының, малдың баш санын өстүрериниң талазы-биле 1978 чылдың планын долдур болгаш ажыр күүседир, продукцияның шынарын экижидер дээш социалистиг чарышты улам-на калбартыр чорударын СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, ВЛКСМ райкомнарынга, кедээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилел обкомунга, Кедээ ажыл-агый министерствозунга, Кедээ Советтерге, «Светоцвет» трестке, партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга, совхозтарның удуртукчуларынга, специалистеринге хүлээткен.

СЭКП обкомунуң IX пленумунуң шиитпирлери-биле холбаштыр, мал ажылының бүгү ажылдакчыларының күжениишкиннерин мал кыштагладыышкынын организастыг болгаш шынарлыг эрттиреринге, улуг малды база оон чаш төлүн бүрүн камгалап алырын хандырарынга, күскү-кышкы үеде малдың продуктулуун өстүреринге мооңаарни ук доктаалда айыткан. Мал чемнериниң эң шынарлыг үлезин тургузарын, чемнерни чем цехтеринге хайындырып белеткээрин, хоолулуг болдуруп турарын, чөптүг ажыглаарын, кышкы одарларны ажыктыг кылдыр ажыглаарының хемчеглерин боттандырарын база айыткан.

МАГАДЫЛАЛ БАР

Кыштаглаашкынче эки белеткенип, ону организастыг эрттирген түдүн-на, хойжуларның көргүзүү бедик болур деп чүвени дүржулга бадыткап турар. Бо чылын бистиң хойжу бригадавыс төрүүр чүс хойга онаалтыр 81 хураганны, бир баштан-на 2,5 кг дүктү алган. А коммунистер Д. Н. Кол-биле Д. Б. Мырзаа оларның көргүзүү 100-тен 97—101 хураган болган. Бригада кыштаглаашкынга белеткелди частан эгелээн. Совхоз туундан ангыда хойжулар боттарының күжү-биле 87 тонна сигенни, 163 тонна ногаан суланы белеткээн.

Кыштагларның кол септелгези доозулган. Аар-саар септелгелер ам-даа бар. Коммунист В. Бичекей, аныяк хойжу С. Кол олар кыштаглаашкынга белеткелди боттары эки кылган.

Ниитилел-биле сиген эртиени чылдың денежилиден эвээш, кол бергедеп турар чүве кулуктар септеттинмээн. Суг ырак, ынчангаш суттатка бергедээр байдал бар. Бир эвес кыштаглаашкынга белеткелде четпестерни кылдынмаан ажылдарны шалыпкын доозар болза, ону хүр чаагай эрттирериниң магадылалы бар.

О. КАРА-ООЛ.
«Май бир» совхозта хойжу бригаданың бригадири.

СЕМИРТИЛГЕ — ЧЕМДЕН ХАМААРЖЫР

Барыын талакы районнарның күрүнеге дужаар малдарын семирти азыраар шөлдү «Тыва» совхозтуң оваазынга тургускан. Аңаа Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Өвүр болгаш Бай-Тайга районнарының совхозтары садар малын кероо ёзугаар дужаап турар. Районнар аразының мал семиртир ол каттыжышкыны бо чылдың эгезинден бээр ажылдап келген. Чаа тургустунган каттыжышкын баштайгы базымнарны кылган. Оон ажылында шиитпирлеттинмээн айтырыглар, бергелер [illegible].

Каттыжышкынның кол зоотехниги Трофим Сахнович Ли биеке мынчаар чугаалады:

— Бо чылын семиртир азырал шөлүнге 1900 ажыг мыныстыг бода малды хүлээп алыр ужурлуг турган. А дерек кырында 1129 баштыг хүлээп алган. Оон кол чылдагааны—мал семиртир комплексти тудуп турар Чадааннаның үшкү КМК-ның четпес ажылдааны. Ол бо чылын 2000 баш мал тургузар кажааларны ажыглаалга кирер ужурлуг. Ындыг турбужо 1200 мал азыраар ийи кажааны арай боорда тудуп доозкан. Ам-даа ол хире мал тургузар кажаалар тыттынмайн туруп берген. КМК-ның тудугжуларының ажылдап турары салдыннчак. Арткан кажааларны чыл төнчүзүнге чедир тудуп доозары бадылвес. Ажылдың ынчангыр чок ажылдаар болза, ону бо чылын ажыглаалга кирерин бергe. Малды тургускаш азыраар кажаа чок болган [illegible] ажыл-агыйлардан хой мал хүлээп ап шыдавас-тыр бис. Бо чылын каттыжышкынында эът дужаар илан чок. Ынчалзажок 243 баш малды семиртир азыраан, күрүнеге дужаадывыс. Бир баштың диригг деңзизи 306 кг болган.

Моон алгаш көөрге, Чадааннаның үшкү КМК-зы тудугну дүргедеткен болза, каттыжышкын дыка хөй малды ажыл-агыйлардан хүлээп ап, күрүнеге эът дужаарынга улуг немелдени берип болур турган. Арткан кажааларның тудуун дүргедеткеш, дөрткү кварталда ажыглаалга киирер дугайында КМК-ның удуртукчулары сагыш салыры негеттинип турар.

Чаа тургустунган каттыжышкында база бир берге чүве болза, азыраар малдарны бедүүн чемнер-биле хандырары болуп тур. Семиртир азырал шөлүнге малын дужаап турар ажыл-агыйлар ук малдың азыраарынга херек бедүүн чемнерни бээр ужурлуг. А херек кырында мынчаар бүтпейн турар. Ажыл-агыйларның төлээлери малдарын семиртилге шөлүнге эккеп дужааткаш, карак ажыт арны бээр, чем-биле хандырар дугаарында сагыш салбас чорукту үргүлчүлевишаан турар. Ону мындыг сан-фактылар-биле бадыткап болур. Семиртир мал дужааган совхозтар 3577 тонна бедүүн чемни бээр ужурлуг турган. Бо хүнге чедир чүгле 287 тоннаны берген. Хүлээп алган малдан ангыда «Тыва» совхозтуң бодунун 1600 ажыг малын база семиртир азырап турар. Ам каттыжышкында шиитпир-биле үш муң баш хире малды семиртир азыралга тургускан. Хүнде-ле 15 тонна бедүүн чем, 12 тонна комбикорм негеттинип турар. Бир эвес ажыл-агыйлар бедүүн чем-биле каттыжышкынны кероо ёзугаар хандырбас болза, ынча малды семиртир азыраар чемни каяын алыр боор?

Оон ыңай мындыг сан-нар база солун. «Искра» совхозтуң семиртир азыраткан 93 баш малын күрүнеге дужаагаш, 35 тонна эътти ол ажыл-агыйның планынга киирген. Дужааган малдың бирээзиниң ортумак диригг деңзизи 380 кг болган. «Искра» ол малдарын семиртир азыраарынга 174 тонна бедүүн чемнер бээр турган, чүгле 38 тоннаны берген. СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхоз каттыжышкынга 101 баш малын хүлээткен. Оон ыңгын-дан 37 баштыг семиртир азырааш, күрүнеге саткан, бир баштың ортумак деңзизи 390 кг ашкан. 16 тонна немелде деңзи ол совхозтуң эът планынга кирген. Совхоз 210 тонна чем бээрин хүлээнгенден-ле 22 тоннаны чоруткан. «Торгалыг» совхозтуң 49 баш малын семиртир азыраан, эътке дужаарга, баш бүрүзүнүң диригг деңзизи 391 кг чеде берген. Ол ажыл-агый 19 тонна немелде деңзини алган. Торгалыгтылар кероо ёзугаар каттыжышкынга 235 тонна бедүүн чем эккеп бээр турган, чүгле 70 тоннаны берген.

Бо үстүнде чижектерге [illegible] районнар аразының мал семиртир азыраар каттыжышкынының эъттиг баштайгы базымнарын кылып турар болганын, чамдык чогумчалыг түңнелдерни чедип ап турарын тодарган-дыр. Күрүнеге дужааган малдың ортумак диригг деңзизи 380—400 кг болуп турар. Хүнде бир бүрүзүнге 300 грамм немелде деңзи алыр турган, ону 840 грамм чедир [illegible] турар. Мындыг бо [illegible] [illegible] ажыл-агыйлардан хүлээп алган малдың аңгы ажылдап турар. [illegible]

[illegible] 9 айлар дургузунда 280 тонна немелде деңзи алыр турган, ону 191 тонна кылдыр күүсеткен.

ЧУРУКТА: солагай талазындан — мал семиртир шөлдүң мурнакчы ажылчыннары [illegible] Эрзене, Сат Бобууна, Доңгак Чаан-оол, Кумар Каа-оол олар ажылының түңнелин чугаалажып тур.

К. АРАКЧАА, В. КАРА-САЛ
«Шынның» тускай корр.

Чөөн-Хемчик район.

ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТА

МОСКВА. 1978 чылдың тараа ажаалдазының үезинде клубтарга, кызыл-булуңнарга, хову турлагларынга болгаш шаңнарга сюн көргүзүп турган беттывынгыр уран чүүлдүң ниии муң коллективтерин ВЦСПС-тиң дипломнары-биле шаңнаан. Оларның аразында — агитбригадалар, танцы ансамбльдери, ниитиниң ырлары бар. Оларның концерттеринге кедээниң хөй миллион ажыл-ишчилери чораан. Клубтарның, Культура бажыңнарының база өрдуларының ажылын ВЦСПС-тиң дипломнары-биле база демдеглээн.

Дипломнар-биле шаңнаткан хөй санныг коллективтер ВЦСПС-тиң болгаш ССРЭ-ниң УАЧД-ниң чалаазы-биле Москвага болгаш Москва областа оюн көргүзерлер. Ындыг өттүг концерттериниң программазын Ижевсктиң ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг металлургия заводунуң «Металлург» Культура өргээзиниң «Айдан» дээр танцы ансамблы ажыткан. Ол артистер боттарының уран чүүлүн Москва областың Красногорск районнуң ажылчыларынга таныштырганнар.

• • •

КИЕВ. Иван Франко областың район төвү Гередзонка октябрь 16-да чаңчыл болган дужут байырлалы ажыттынган. Байырлалдың киржикчилери тараа ажаалдазының маадырлары-биле нады кульзармейжилерге база байыр чедиргеннер. Амгы үеде районда библиотекаларны, музейлерни, Культура өргээлерин каттыштырып турар төпчүттүнген 14 клуб комплекстери ажылдап турар. Ол комплекстерниң ачызында кедээде чырыдышкынның ажылы дыка эккижээн, колхозчуларның хостуг үезин солун эртип турар апарган. Амгы үеде республикада муң хире ындыг төпчүттүнген системаларны тургузуп турар. Беш чылдың төнчүзүнге чедир Украинаның кедээ клубтарының үштүң ийи кезии ажыл-ишчилерге бараан болурунуң ындыг делшилгелиг хевиринче шилчиир.

• • •

ВЛАДИВОСТОК. Ленинчи комсомолдуң 60 чылынга турасхаатканы «Оожум океанның чалгыы» деп уран чүүл фестивалы октябрь 16-да мында ажыттынган. Оон киржикчилериниң көргүзүп турар ыр репертуарында, музыказында, хореографтыг көргүзүглеринде Ленинчи комсомолдуң төөгүзүнде эрес дайынчы болгаш күш-ажылчы маадырлыг чоруун илереттинген. Приморьеде уран чүүлдүң кезикти байырланынга Литваның камера оркестри, Полтаваның «Веселка» деп ыр-хореографияның фольклор ансамбли, Москвадан, Ленинградтан, Ярославльдан, Туладан, Тернопольдан болгаш Барнаулдан музыкантылар четкилеп келген.

• • •

ХОЛУЙ (Иваново область). РСФСР-ниң алдарлыг чурукчузу Б. И. Киселевтуң чогаалдарының делгелгези Палех уран чүүлүнүң музейиниң салбырында октябрь 16-да ажыттынган. Улусчу чурулганың кол мастерлериниң бирээзиниң үш чүс ажыг дезулаан бичии чурумтарын, этюдтарын болгаш эскизтерин мында делгеп көргүскен. Делгелгениң ажыттынарынга Москваның, Ивановонуң, Палехтиң, Мстераның болгаш Федоскинонуң чурукчулары болгаш искусствоведтери четкилеп келген.

• • •

ТАШКЕНТ. «Москвуң амгы үезе чурулга уран чүүлү» деп делгелгени мында ажыткан. Көрүлес чүүлдериниң аразында МАР-ның сураглыг мастерлериниң болгаш аныяк чурукчуларының күүсеткен чуруктары, скульптуралары, керамика бар.

• • •

АЛМА-АТА. «Карагандажилстрой» тресттиң тудугжулары Караганданың Куруне университединге өөредир кол корпусту дамчыдып бергеннер. Чаа бажыңның аудиторияларынга төөгү, филология, экономика болгаш юридиктиг факультеттерниң студентилериниң баштайгы кичээлдери эрткен. Кол корпустуң севиде саналга таптыг, культура-спорт комплекстиг, иштиг чурттаалга бажыңнарлыг өөредиинге болгаш лаборатория корпустарының ажыглаалгага кирер ужурлуг.

(СЭТА)

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: отчёттар болгаш соңгулдалар

КИЖИЛЕР-БИЛЕ АЖЫЛЧЕ

Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозтуң коммунистери СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш партия Төп Комитединиң июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлериниң күүселдир талазы-биле партком(ун)уң отчёттуг үениң дургузунда чорудуп келген ажылынга чогуур үнелелди бээр, ажыл-херекке шаптыктап турар четпестерни чайладыр хемчеглерни айтыр дээш отчёт-соңгулдалыг хуралга чыглып келген. Партия организациязының составынга 6 партбөлүк болгаш 5 бригада парторганизациялары бар, оларның учётунда 93 коммунистер болгаш СЭКП кежигүнүнге 13 кандидаттар бактаап турар, коммунистерниң 49 у—ажылчыннар.

Бо чылын ажыл-агый 6530 га шөлден 4624 тонна тараазы ажаап, гектар бүрүзүнден 6.8 центнер дүжүттү алган. Дүжүт ажаап алышкынының үезинде калбарган социалистиг чарышка комбайнерлерден Н. Тимашков, Б-К. Биче-оол, В. Горев тиилекчилер болган.

Совхоз мал чеминге 2499 тонна тудуп, 2313 тонна силос, 2245 тонна сенаж болгаш 171.2 тонна витаминниг сиген таралгазын белеткээн. [illegible] коммунист И. Стрижков биле С. Бичаевтың бригадалары [illegible]

Бо чылын тос айларында күрүнеге 600 тонна эът садар планын ажыл-агый 642 тонна кылдыр күүсеткен.

Саанчылар А. Балагашева, В. Муравьева, М. Сат, З. Седипей, Г. Бавундук олар чыл төнчүзүнге чедир саар бир инекке онааштыр 3000 литр сүт саар дээш кызымак ажылдап турарлар. Хойжулардан М. Куулар, Т. Хомушку, А. Сарыглар, С.-Б. Ондар бедик көргүзүглерни чедип алган.

Партия организациязының удуртулгазы-биле отчёттуг үениң дургузунда ажыл-агыйның чамдык чедиишкиннери болгаш бурунгаарлаашкынынга-ры-биле чергелештир чедир кылдынмаан чүүлдер, частырыглар болгаш четпестер ам-даа хөй дээрзин партком секретары Ю. Клиндиков отчёт илеткелинге база коммунистер боттарының саналдарынга чидии-биле шыңгыы шүгүмчүлээн.

Күрүнеге дүк садарының чыл планынга 32 тонна четпес, бо чылдың тос айларында сүт бүдүрериниң болгаш садарының планынга 179 тонна сүт чедир күүсеттинмээн. Совхозтуң дыка хөй хойлары шала кыргыттынган болган.

Малдың өлүп хораар чоруундан 62 муң рубльдиң, хызы-бүрү чидириглевеен 26 муң рубльдиң каражазын совхозтуң экономиказынга чедиргении, отчёт-учёттуң будалчаан база оларны дужаарын аажок озалдадып турарын ажыл-агыйның кол бухгалтери коммунист И. Стажкова саналынга чугаалаан.

Партком(ун)уң болгаш [illegible] мал ажылынче [illegible] кошкаткан, ажыл-ишчилерниң ортузунга политкижизидилгелиг ажылды күштелдирерин, оларның санал-оналын [illegible] хемчинде кичээнгейге ап, боттандырарын, ыланчыя күрүне планнарын күүседир дээш кандыг курлавырны канчаар ажыглап болурун эвизинге чедир чугаалажыр сорулгалыг нийти хуралдарны чедир үнелевээнин, кадрлар-биле ажылды сулараткан, а ол ышкаш шалын фондузундан 42 муң рубльди ажыр чарыгдаан, мал ажылында хол-биле кылыр аар ажылдар механизастаттынмаан, малчыннарның амыдырал байдалы ам-даа шоолуг экижиттинмээн дээрзин санал берген коммунистер Ф. Лебедев, З. Докучиц, А. Монгуш, Р. Лама олар шыңгыы шүгүмчүлээннер.

Тураң сүт-бараан фермазында кадарчылар эвээш, ниитиниң малынга одар-белчиир чедишпезиниң хараазы-биле инектер-даа, хойлар-даа чаңгыс черде кады оъттап чоруур, ында бүдүрүп турар сүттүң бот-үнези улгаткан, телефон, чарылзаа черлери четпес ажылдап турар. Кескү агитация чогуур негелдезинге дүүштүр тургустунмаан.

Коммунистерниң бүдүрүлгеге авангардчы ролюн канчаар бедидип, администрастивны ажыл-чорудулгазын парторганизацияның контрольдаар эргезин канчаар боттандырып турганының, партия организациязының кедээ ажыл-ишчилерниң ортузунга организастыг болгаш комплекстиг кижизидилге ажылын канчаар чорудуп, хөй-нийти организацияларын удуртуп келгенин, кадрларны шилиириниң, кижизидериниң база оларны ажылга канчаар таарымчалыг тургузуп турганының болгаш оон-даа өске чамдык чугула айтырыгларның дугайында тодаргай чижектерлиг шүгүмчүлекчи өөу-биле кылган анализ партком секретарының отчёт илеткелинде чок болганы харааданчыг.

Оон хараазы-биле совхозтуң бүгү коммунистериниң хуралдарынга, партком(ун)уң база бригада парторганизацияларының хуралдарынга чогум кандыг чугула айтырыгларны чугаалажып көргени, хүлээп алган доктаалдарны, хемчеглерни канчаар күүсеткени илеткелден орта билдинмес болган.

Партия хуралы коммунистерни кижизидериниң школазы, оон үндүрген шиитпири парторганизацияда бактаап турар коммунистерге, СЭКП кежигүнүнге кандидаттарга ылап-ла күүселдир дүрүм болуру СЭКП Уставының чугула негелделериниң бирээзин дээрзин утпаза чогуур. Коммунистиң бедик адын бужартадып, дааврыган ажыл-херекке харыысалга чок чоруун көргүзүп, арагалап, ажыл шагы уурп турган С. Чончун, М. Хеймер-оол оларга партия талазы-биле хемчег хүлээткен.

Партком болгаш бригада парторганизациялары хөй-нийти организацияларын кошкак удуртуп турганының түңнелинде чамдык черлерде кедээ Советтер, комсомол, профэвилел организациялары, хераженнер чөвүлелдери, улусчу контролёрлар, эш хүлээниң судтары ажылын сулараткан. Маңаа чижек кылдыр Эрбек суурда ниитиге ажыктыг ажыл кылбас, арагачы кижилерни, ыланчыя чамдык хераженнерни кижизиттейн, хөй-нийтиниң корум-чурумун үрээннерге кандыг-даа хемчеглер хүлээтпейн турарын, Билелиг, Хүт суурлар чаагайжыттынмааны, ында чонуң амыдырал хандырылгазынче чогуур кичээнгей салдынмайн келгенин коммунистер П. Губанов, Д. Куулар, К. Багыт-оол боттарының саналдарынга кончуг четпес деп демдеглээннер.

Партияга ажылчын аңгының төлээлекчилерин колдады хүлээп алыр дугайында СЭКП-ниң съездилериниң айтышкынын амыдыралга боттандырар талазы-биле ажылды партком чогуур деңнелге тургуспаан. Оон түңнелинде кол-кол мергежилдерниң ажылчыннарын партияның хүрээлелинге эвээшен хүлээп ап турар. Чижээ, сөөлгү ийи чыл дургузунда Тураң сүт-бараан фермазының парторганизациязы, мында төлептиг ажылчыннар бар турда-ла, оларның-биле чогуур ажылдарны чорутпайн, чүгле 2 кижини партияже хүлээп алган. Ынчангаш ол организация сөөлгү чылдарда өспейн турар.

Санал берген коммунистер партком(ун)уң ажылының стилин болгаш арга-методтарын сайзырадыр, ыланчыя кижилер-биле ажылды күштелдирерин негеп турган.

Совхозтуң коммунистери боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны болгаш планны күүседириниң талазы-биле кол хемчеглерни айыткан доктаалды хүлээп алган. Отчёт-соңгулдалыг хурал оңгу беш чылдың онаалгаларын күүседиринче, СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң кедээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер талазы-биле айыткан программазын амыдыралга боттандырарынче парторганизацияның кежигүннерин кыйгырган.

М. МОНГУШ.
«Шынның» тускай корреспондентизи.

Ыракы Чоон чүктүң куш фабриказы чыл эгезинден бээр 300 миллион ажы чуургаларны берген. Чеди чыл бурунгаар ынча хире чуургалы Хабаровск крайның бүгү куш фабрикалары берип турган.

Ыракы Чоон чүктүң куш фабриказы кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң комплексинде кирип турар. Оон чогаадыкчыларынга эң-не шылгарангай телевилледер болгаш олар ёзутаар тудуг кылганы дээш 1978 чылда ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шаңналын тывыскан.

ЧУРУКТА: Ыракы Чоон чүктүң куш фабриказының соңгаларының бирээзи.
А. ГАЛУШКОНУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Хандырылгаңар кандыгыл?

ЧУРУМЧУТСА

Партия, чазак бүгү-ле чүвени кижилерниң чаагай чоруунга бараалгадып турарын херек кырында көрүп, чурттап чор мен. Назылаң кыраан дээш күрүнеден пенсияны база ап тур мен. Найысылал Кызылга чурттап тура, эки чүүлдерни хөйнү көрдүм. Бажындан үнгеш, каш баскаш-ла, херектиг чүүлдеримни садып алыр магазиннер база бар. Магалыг-дыр.

Чаңгыс чижек, автобус доктаар Восток деп остановкадан ырак эвесте, Дружба кудумчузунда, № 13 ийи каът ашчым магазини, солун-сеткүүл садар киоск, өөредилгеге херекселдери болгаш ном магазини, почта салбыры, ажаалга кассазы бар. Бо дээрге чүгле бистиң өг-бүлевиске эвес, оон чоогунда чурттап турар кижилерге дыка таарымчалыг.

А мен борта сагышка арай ажык чүве барын бижиксеедим. Мотоциклдиг-даа, чиик чүък-даа машиналыг кижилер ашчым магазиниң эжиинге чыпшыр кээп доктаар. Довурак-доозун куу туман апаар. Магазинче хөй кижилер үнүп, кирип турар болганда довурак-доозун ынаар база кирер, магазинниң культуразынга таарышпас болгай. Оон ыңай улуг, биче, кырган дээш кандыг-даа кижилерниң ол-ла магазиннер-биле аргыжарынга база шаптыктыг. Ында машиналар эртер, эртпес, азы доктаап турар дээш кандыг-даа оруук демдектери чок.

Ынчангаш бо байдалды экижидери-биле магазиннер эжиинге чоокшуладыр машиналар эртпес, доктаавас кылгаш, машина доктаап турар тускай черден кылып, чурумчутса деп саналдыг мен.

М. ШОРЖУН,
пенсионер.

Кызыл хоорай.

ЧУРУМ ЭКИЖИП ТУРАР

Ниитиниң корум-чурумун бужыглаар айтырыгже О. Шынаа кедээ Советин (күүскомун даргазы С. Артына) сөөлгү үеде кичээнгейин күштелдирип, хөй-нийти организацияларынга болгаш активчилерге даанып элээн ажылдарны чоруткан. Оон түңнелинде О. Шынаа кедээ Советтиң девискээринде ниитиниң корум-чурумун үрээр таварылгалар кызыралып, кем-херек үүлгедир чоруктар мурнуку чылдарга бодаарга кескү ауу-биле эвээжээн.

Ажыл-ишке чедиишкиннер даа бужыг корум-чурумдан хамааржыры билдингир. О. Шынааның ажылчыннары күш-ажылчы чедиишкиннерни чедип ап-даа турар. Ыланчыя мал чеминиң белеткелинге идепкейлиг киржип 1700 тонна сигенни белеткеп турган, 2300 тоннаны кезип, планын 132 хуу күүсеткен. Малга чем белеткээн ам-даа уламчылап, 12 трактор, 75 кижи ында ажылдап турар.

Корум-чурумну бужыглаарынга совхозтуң дирекциязы (директор Н. Балчый-оол) кедээ Совет-биле бир демниг ажылдап, күш-ажылдың сагылга-чурумун экижидер талазы-биле хемчеглерни алган. Чолаачылар, трактористер болгаш өске-даа ажылчыннарның ортузунга ажылга харыысалганы бедидер дугайында хемчеглерни боттандырып, негелдени күштелдирген. Бригадалар, салбырлар аайы-биле кижилерни күш-ажылче хаара тудуп, организастыг хемчеглерни алган турган. Ынчап кээрге, ажылдаан оспаксыраар, арага-дарыже хандыкшыыр, ажыл шагы үзер кижилер ховартаан.

Бир эвес кандыг-бир кижи чурум үрээн азы ажыл шагы үскен таварылгада кедээ Советтиң күүскомунуң хуралынга азы совхозтуң дирекциязынга-даа сайгарып кээр бээр. Чаа-[illegible] чартык чылдың түңнелин үндүрүп турган хурал үезинде Б. Доңмут эзирип алгаш, улус аразынга эттыг халдып турган. Конторага оон бисе шыдымы чугаалажып, билдинерген. База бир чижек. Бир эзирик чолаачы совхозтуң сүт сөөртүр машиназын үстүргеш, четтирбейн барган турда, директор Начын-оол Донгакович Балчый-оол боду чоруп турган. Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» совхозтуң Ак-Чыраада сиген белеткеп турган бригаданың чолаачызы болганын тыпкан. Сактырга-ла [illegible] чок [illegible] сагындырар бичии-даа бол чурум үрээкчилерни аваа эрттирбейн илередип, хемчеглер ап турар болза, ынчан корум-чурум экижиир, чурум үрээкчилери эвээжээр билдингир.

Ам совхозтуң ниити планныг көргүзүглери багай эвес күүсеттинип турар. Ниитиниң малын херээжидер дээш белеткел ажылдары кидин туруп чоруп, мал кыжазаларын септеп, чаартып кылыр тускай бригадалар ажылдап турар.

Д. МИЖИТ.

АМЫДЫРАЛ-БИЛЕ ХОЛБААР

Бистиң ажыл-херекчиде четпестерниң [illegible] кижилерниң [illegible] идей-теоретиктиг болгаш политиктиг деңнелинден кол хамааржыр. Ынчангаш идей-политиктиг кижизидилге [illegible] политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгени бистиң партияның кичээнгейинге туруп келген болгаш ам-даа доктаамал артып турар. Идеологтуг ажылды экижидериниң моон соңгаарты улаштышкыннарын тодараттынмаан, СЭКП-ниң XXV съездизи ол ажылды амыдырал-биле, коммунистиг тургузуушкунуң практиказы-биле быжыг холбаазы аажок чугула дээрзин демдеглээн.

Сөөлгү чылдарда СЭКП райкому, парткомнар, партия [illegible] организациялары, ажыл-агыйлар болгаш бүдүрүлгениң удуртукчулары коммунистерниң, партия кежигүнү эвестерниң политиктиг чырыдыышкынын база экономиктиг өөредилгениң системазын удуртуп башкарарының деңнелин элээн бедиткен. Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң [illegible] сорулга-биле СЭКП райкомунуң бюролары коммунистерниң ниити хуралдарынга хөй удаа чугаалажып келген. Чоокта чаа СЭКП райкомунуң XI пленумунга «СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр [illegible] өөредилгениң [illegible] талазы-биле райкомнуң партия организацияларының сорулгалары дугайында» [illegible]

1977—78 өөредилге чылында районда партия [illegible] 62 школа турган, [illegible] 1700 [illegible] коммунистер [illegible] хөй бурууну [illegible] болгаш кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң мурнакчы ажылчыннары бактаап турар. Чаа өөредилге чылында партия, комсомол [illegible]

[illegible] дилгезиниң системазының мурнунда кол сорулгалар — СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарын, ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң, Тыва АССР-ниң чаа Конституцияларын, СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң болгаш партия, чазактың өске-даа чугула документилерин хамы өөренири болур. Ынаа кол кичээнгейни партияның теориязын болгаш политиказын коммунистиг тургузуушкунуң практиказы-биле сырый холбаштырарынче, СЭКП-ниң [illegible] хамааржыр ажыл-чорудулгазы болгаш идеологтуг демисел [illegible] амыдыралга [illegible] салган сорулгаларны боттандырарынче угланыыларын чугула.

Партия органнарындан [illegible] өөредилгеге [illegible] коммунистиг [illegible] өөредилгениң бүгү-ле [illegible] пропагандистерни [illegible] кабинеттери [illegible] Ам өөредилгеге херек чугула литератураларны, техниктиг херекселдерни болгаш көргүзүг материалдарын четчелээринге сагыш салып турар.

СЭКП райкому пропагандистерниң семинарларын ийи айда бир удаа эртирип турарын пландаан. Бо өөредилге чылында партия, комсомол болгаш экономиктиг өөредилгениң системазында 260 пропагандистер ажылдаар эгелээн. Оларның аразындан дургузунганыг пропагандистер: Т. С. Чимит-Доржу, К. К. Эмер-Сарыг, В. Д. Бекасова, Т. С. Кыргыс, К. С. Ооржак, Ак-Довурактан: Г. И. Савельева, П. Н. Останина, М. С. Агбаан болгаш өскелерин-даа адап болур.

Чоокта чаа өөредилге чылының организастыг эгелээр сорулга-биле районнуң пропагандистер семинарын эртирген.

О. МОНГУШ.
СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

Тес-Хем районда «О. Шынаа» совхозтуң Ак-Чыраа салбырының малчыннары оңгу беш чылдың ушку чылында алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир, ниитиниң малын кыштаа хүрменди ажырар дээш кызымак ажылдап турарлар. 1978—1979 чылдың кыштагылаашкынынга белеткел ажылдары ол салбырда адакталып, хойга 26 кыштагларны бүрүн белеткеп алган.

Салбырның бригадир-зоотехниги коммунист М. Сүрүң-оолдуң ол ажылга киржилгези улуг. Оон удуртуп хойжу бригадазы төрүүр 100 хойга онаштыр 86 хураганны камгалап ап, хойжу бригадалар аразында чарыштың мурнунче үнген.

Совхозтуң коммунистери Маадыр-оол Маадырович Сүрүң-оолду совхозтуң партия комитединиң секретарының оралакчызынга соңгуп, улуг идегелди көргүскен.

Коммунист М. Сүрүң-оолдуң херек чуруун районнуң Хүндүлел самбыразында киирген.

ЧУРУКТА: М. Сүрүң-оол.

Севү, фотозу М. КАЛЧАННЫЫ.

СЫҢМАРЛАЖЫРЫ БЕРГЕ-ЛЕ-ДИР

Ий — районда хөй чурттакчылыг суурларның бирээзи. Ол «Май 1» совхозтуң төвү. Мурнунда чылдарда мынаа үлетпүр бараанныг магазининден аңгыда, ашчымның ийи магазини турган. Ынчан садып алыкчыларга дыка-ла таарымчалыг, кандыг-даа ээлчег чок турган.

Ам байдалывыс бергедээн. Бир магазинни дүжүргеш, оон турган бажыңын чурттаарга бажыңы кылып каап. Чаңгыс магазинге кижилер ээлчегге ур туруп, хөй үе-шагын чидирер боор-дур. Ыланчыя хлеб садып алыры дыка берге. Хлебти кижи 4—5 шакты магазинге [illegible] хлеб манаап улус ээлчээн будап, чидирип алгаш, сыңмарлажып, ыткылежип-ле эгелээр. Ынчап кээрде, күштүг кижилер ап үнер, кырганнар, бичии школачылар шөлде назыр. Чамдыкта хлеб чедишпейн-даа баар чорду.

Чоокта чаа бир ындыг ыткылежиишкинде хамааты Д-ниң ээнү үштүнгүн, эмчиге чыдар ужурга таварышкан. Ол ышкаш өөрениикчи бичии оол [illegible] база бар. Чамдыкта ол чара чаңгыс магазинивис [illegible] чылдаганы-биле 2—3 хүн ажылдаваан баар-дыр.

Хагдынган магазинни катап ажыдар дугайында чонуң дилээн райпо баштаар чери херекке албайн келген. Ынчалза-даа чонну [illegible] хандырып, [illegible] чогуур органнар районга [illegible] дугаалар боор деп идегеп бис.

Д. АЙР-САНАА.

Тожу район.

ПАССАЖИРЛЕР САНАЛДАП, СҮМЕЛЕП ТУР

Бо чылдың сентябрь 8-те 210 (16607) дугаарлыг «Шын» солунга пассажир автостанцияларының болгаш автовокзалдарының ажылының база чонну хандырарының культуразын канчаар бедидериниң дугайында номчукчуларның ажык конференциязы эгелээнин дыңнаткан болгай. Маңаа холбаштыр номчукчулар пассажир автотранспортунуң болгаш чолаачыларының ажылының дугайында база хөй чагаалар бижип турар. Ынчангаш ол бүгү темаларга чамдык чагааларны моон адаанда парладывыс.

Ажык конференцияның анкетазында пассажир автобустарының расписание графиги таарымчалыг бе деп айтырыг база бар. Бо дугайында Эрзин болгаш Тес-Хем районнардан элээн каш чагаалар келген. Оларның ийизи бо.

Кызыл биле Эрзин аразында доктаамал автобус харылзаазы бар болгай. Ынчалза-даа ол черлер аразының автобус оруунга чонуң хандырылгазы кончуг багай деп болур. Автобус Кызылдан Эрзинге келгеш, Мөрен болгаш Нарын суурларже ээлчештир (саарзык болгаш саарзык эвес саннг хүннерде) чедир ужуралыр. Чамдык хүннерде автобус орай келгеш, ол ийи суурнуң кайызынче-даа чорупшыдавайн турар. Оон чылдагааны автобустуң Кызылдан орай үнүп турарында-дыр. Мооң мурнунда автобус найысылалдан эртен 8 шак 40 минутада үнүп турган болгай. Ам хүндүскүнүң 14 шакта оон үнүп турар. Чер аразы ырак, 283 километр, а [illegible] оруунда [illegible] база бээр [illegible] болган...

Оон аңгыда, автобустар чогуур шактарда үнмейн, график үреп турар таварылгалар бар. Чижээ, сентябрь 7-де 99—37 ТВВ дугаарлыг автобус чогуур шагында эвес, а кежээкиниң 17 шакта Кызылдан үнген. Ол-ла автобус Балгазынга орайтап келгеш, бир-ле кезээ үрелген. Ону чолаачы арай боорда кылып алгаш, Эрзинге дүжеккиниң ийи шакта «союп» чеде берген. База ол-ла автобус даартазында дедир ээнкеш, Самагалдай безин четпейн, шуут үрелген. Таварыгга боор трактор келгеш, сөөртүп алгаш, чоруй барган.

Автобусту Кызылдан он дөрт шакта үнер кылып каары дыка таарымчалыг чок. Орук аразы ырак, пассажирлерниң доктаап, аштаныып-чемненирилге-даа таарышпас. Ынчангаш автобус эрги расписаниеде ёзутаар үнер кылза кандыгыл деп айтырыглыг мен.

А. ТАВА

Эрзин суур.

* * *

Бистиң районнуң [illegible] оруктарының байдалы дыка багай. Оон чижээнге Эрзин биле Нарын аразының оруун көргүзүп болур. Ону шагда-ла кылган, ынчалза-даа сөөлгү чылдарда кандыг-даа септелге ажылдарын кылбаан. Оон уржуундан ол суурларже автобустар чорууру безин бергедээн.

Автобус Кызылдан 14 шакта бистиң районче үнер апарган. Автобустар чолаачылары болгаш пассажирлер-даа Балгазынга кээп дүъштеп, чемненир, а Эрзин суурга баарга, орайтаан болгаш столовая хагдына берген болгулаар. Орайтаанындан автобустар чолаачылары оруу чүгээр дээш Мөрен суурже безин чорбайн баргылаар таварылгалар бар. Ынчалза-даа Кызылдан келген автобустар анаа-ла аалдар кезир, хуула чоруун кылып, харын-даа арагалаар чоруктар тургулааны билдингир болгай. Мээң бодап турарым: бир эвес Нарынче орук автобус чорууунга таарышпас дээр болза, ооңда-ла Мөренче хүннүң чорууп турар кылза таарымчалыг ышкаш.

С. МОРГУЙ.

* * *

Ажык конференцияның киржикчилеринге айтырыгларда хоорайлар, суурлар аразынга автобустар аргыжылгазының талазы-биле саналдар кандыгыл дээрзиниң дугайында айтырыг база бар.

Бистиң «УТКА 25 чылы» совхозтуң Арыскан суурунга Шагаан-Арыг АТБ-ниң пассажир автобустары келбестээнден бээр чартык чыл ажа берген. Амгы үеде кижи бүрүзүнүң амыдыралынга ниитиниң автотранспортунуң ролю дыка улгаан, хүн бүрүнүң чугула херегцел-негелдезин апарганы кымга-даа билдингир. Шагаан-Арыг АТБ-ниң баштаар черинден, а ол ышкаш районнуң удуртур органнарындан-даа бистиң Арыскан чурттуглар орук-харылзаа дугайында айтырыг тургусканындан бээр он-даа чыл ажа берген. Херектиг ужуру чүнел дизе, орук доңгаш, кыш үезинде пассажир аргыжылгазы эки, автобус үргүлчү кээп турар, чонга-даа таарымчалыг, чорук-даа чогуурчалыг болур. А час дүжүп, чер эрип эгелээрге-ле, демги-ле оорук аарыыр эгелээр, ыңай-бээр, аъттыг-чадаг шуушкан чон-даа ковудээр.

Арыскан-биле район төвүнүң, а ол ышкаш өске-даа суурларның аразынга харылзаа, ыланчыя пассажир автобузунуң дугайында айтырыгны шиитпирлээр үези келген. Мен бо талазы-биле мооң мурнунда-ла чүүлдерни солуннардан номчуп турдум. Ол черниң чонунуң болдаг, кызээн турары-биле алырга хамык ужур орукта боор турар. Ынчангаш Арыскан оруунуң дугайында айтырыгны тургусса чогуур-дур.

К. ТОНГАК.

Улуг-Хем район.

* * *

Бистиң Эрбек суурга автобус доктаар черге пассажирлер доктааш, манаар будканы туткан соонда ол черниң чурттакчы чонунуң өөрүшкүзү улуг болган. Ынчанмайн канчаар, будка барда, автобус доктаамал чоруп турар апаар болгай. Идегел удатпаан чок буурап дүшкен, автобус келир хамаан чок, барааны безин көзүлбээн.

Эрбек суур-биле республиканың найысылалы—Кызылдың аразынга автомобиль чорууур орук дугайында чугаа шаандан бээр туруп келгенин билир бис. Ынчалза-даа бо хүннерге чедир ол үзе шиитпирлеттинмээн: амгы үениң нарын автобустары чорууурунга орук таарышпас боорга. Автотранспорт эргелели-даа, Кызылдың пассажир АТБ-зи-даа ол черниң чонунуң негелдезин хандырар арга чок боор турары чоп-даа ыйнаан. Ынчалза-даа Эрбек биле Кызыл аразынга улуг эвес, бичии хемчээлдиг, ээлгир, чоруккур автобусту тускайлаза кандыг эргиде деп саналдыг мен.

Б. ТОНЧУТ.

Бии-Хемниң Эрбек суур.

ЧЕЛЯБИНСК ОБЛАСТЬ. Магнитогорскиниң В. И. Ленин аттыг металлургия комбинады каңны болгаш прокатты пландан ажыр бүдүрер талазы-биле чыга алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүсеткен. Оналдага немей каңны 101,9 муң тоннаны, а прокатты—24,9 муң тоннаны бүдүрген.

Чылдың эгезинден бээр 60 миллион киловатт-шак электроэнергияны камнап алган.

ЧУРУКТА: «2500» деп соок шуткуушкун станы, ооң бүдүрген чуга демирлери Волжскиниң автомобиль заводунуң «Жигули» бүдүреринге ажыглаттынып турар.

Б. КЛИШНИЦЕРНИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

КИЧЭЭНГЕЙНИ НЕГЭЭР

Амур областың Благовещенскиде «Сельхозтехника» каттыжышкынының район салбырының мастерскаязы чуртуң өске ындыг бүдүрүлгелеринге үлегер болур. Кедээ ажыл-агый машиналарының ажыглал-кадагалалының талазы-биле күрүне хайгааралының төлээлекчилери тракторлар, комбайннар, бору чоруур шассилер болгаш өске-даа ниити ажыл-агый машиналарының септелгезин боттандырып турар 330 заводтарның, мастерскаяларның ажылы-биле таныжылганының, соонда кылган түңнели ындыг. Стандарттарның болгаш техниктиг саавырларның негелделерин септекчилерниң канчаар күүседип турарын олар хынап көргеннер.

Ийи чыл бурунгаар Благовещенскиге: «15523-73 «Тракторлар болгаш комбайннар дизельдери. Капитал септелгеге кирериниң болгаш капитал септелгеден үндүрериниң негелделери» деп күрүне стандартын шиңгээдип эгелээн. Шиңгээдип эгелээн дээрге-ле мурнакчы бүдүрүлгелерниң дүржулгазын болгаш оларның белеткээр заводтарының күзелдерин мөөннээн техниктиг нормалар документилериниң негелделеринге дүүштүр бүгү ажылды организастаары-дыр.

Литва ССР-ниң районнарының хөй кезиинде септекчилер машина бүдүрүкчүлериниң күш-ажылын хүндүлээр, боттары ажыл-ишти, техника талазы-биле шыырак билдилиг Молет, Шилуте, Юрбар районнарның «Сельхозтехника» салбырларында, Укмергениң, Гаргждайтың септелге-механиктиг заводтары машиналар болгаш механизмнер септелгезин аажок экижиттеннер. Чижээ, Молет районда тракторлар чуур камераның болгаш кезектерин септеп, бүдүүр участокту тургускан, кезектерин ажылдадып, шенээр стендилерни белеткээн.

Эрткен чайын чамдык районнарда септелге бүдүрүлгелериниң төлүү болгаш реконструкциязы дүргеткен. Ооң ындыгы билдингир: амгы үеде ол-ла ажыл-агый хөй техниканың эдилекчизи болу берген. Ооң чогумчалыг эдилели чүгле механизаторлардан хамаарылбас. Машина бүрүзү заводка азы тускайлаң мастерскаяга чогуур үезинде техника талазы-биле билдилиг ажаалданы негээр. Ындыг ажаалданы организаставас чүве болза, машинаның ажылдаар хуусаазы 1,5—2 катап кызырлыр. Ону практика болгаш шинчилеглер бадыткаан.

Ындыг турбуже, кедээ ажыл-агый техниказының септелгези бөгүн эвээш эвес дүвүреушкиннерни, сагыш човаашкыннарны болдуруп турар. Кедээ күш-ажылдың чепсегленишкининиң бедип турарының дугайын чоргаарал-биле чугаалап болур. Амгы үеде колхозтарның, совхозтарның, районнар аразының бүдүрүлгелериниң бир ажылчынынга 19,9 аът күжү оналдыг турар — 1965 чылда турганындан 2,5 катап хөй. Кедээниң техниктиг хандыралгазының улам ыңай өзүлдези үлетпүрден кедээге берлип турар машина, дериглериниң камналгалыг, ынчаар эдилелдиг улуу-биле хамаарышкы.

Күрүне хайгааралының төлээлекчилери 330 заводтарны болгаш мастерскаяларны хынаашкынын түңнелинде техниканы септелгеге дужаарының хөй-хөй хажыдыышкыннарын илереткеннер.

«Казсельхозтехниканың» Алма-Атада дүржулга-шенелде заводунда бениш тракторларны септелгеге четче эвес, малгаш довураан эштеви дужаап турар. Септекчилер трактор моторларының эдилеп эгелээнден бээр азы соңгу капитал септелгеден бээр ажылдап келгениниң формулярларын албайн турар. Казахстанда шупту 23 бүдүрүлгелер хынаттынган. Оларның чээрбээ стандарттарның болгаш техниктиг саавырларның негелделерин үреп турар болган.

Септелгеже дужаалга—машинаның катап тургузуунуң оруунуң эгези. А олар ажыл-агыйларга кандыг аппаан эгиттинип турарлары? Мастерскаяларның [illegible] соонда эгиип турар заводтар болгаш төзмейлиң мастерскаялар чуртта эвээш эвес. Үстүнде адаттынган Благовещенскиде септелгениң шынарын башкарар системаны бедии шиңгээдип ап турар. Саналга техниканың эдилекчизиниң болгаш хайгааракчыларының чуруун тодарадыр стандартты ында ажылдап кылган. Ооң сес-биле чугаалаарга, бар турар аргалары өскелерин-биле деңней-даа болза, ында ажылдакчылар техника талазы-биле билдилиг, харыысалгалыг чорудуп турар.

Чер болганда ындыг эвес болуп турары хомуданчыг. Дыка хөй мастерскаяларда септелге куду шынарлыг. Белоруссия ССР-ниң, Армян ССР-ниң, Кыргыз ССР-ниң, Туркмен ССР-ниң, Эстон ССР-ниң, Россия Федерациязының чамдык крайларының болгаш областарының бүдүрүлгелеринде байдал ындыг.

В. БЕЛЯЕВ.
СЭТА-ның хайгаарачызы.

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

ДУРЖУЛГАНЫҢ БАЙЛАК ҮНДЕЗИНИ

ПРАГА. (СЭТА). Социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунуң бүгү талаларынга СЭКП-ниң политиказы биске байлак болгаш кончуг улуг үнелиг үндезин чүүл болур деп, ЧКП ТК-ның органы «Руде право» солун «СЭКП-ниң идеологтуг ажылының чугула айтырыглары» деп Л. И. Брежневтиң чугааларының ийи томнут чыындызының ССРЭ-де үнгени-биле холбаштыр бижээн.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының ажылдарында партийжи амыдыралдың ленинчи нормаларын боттандырып чорудары-биле, экономикага, культурага, кижилерни кижизидеринге, массалар ортузунга партияның политиктиг ажылын организастаарынга партийжи удуртулганың деңнелин бедидери-биле холбашкан кол теоретиктиг болгаш практиктиг айтырыглар илереттинген деп, солун онзалап демдеглээн. Социалистиг өске чурттарның акы-дуңма-лыкка партияларынга кончуг улуг үнелиг чүүл болур идеологтуг ажыл-чорудулга талазы-биле СЭКП-ниң дуржулгазының ханы анализин болгаш түңнээшкинин ному берген. Идеологтуг ажыл бүгү партияның, бүгү коммунистерниң хереэ болур дээр дугайында Л. И. Брежневтиң чугаалаан чүүлү принципиалдыг ужурлуг. Идей-политиктиг ажылды ажыл-агыйны удуртур башкарарының тодаргай түңнелдери-биле сырый холбаазының болгаш бот-боттарының аразында харылзаалыг болурунуң эргежок чугулазынче бодунуң чугааларынга Л. И. Брежнев кичээнгейни хөй удаа угландырып келген деп, «Руде право» демдеглээн. Бээдуг дээштиг организакчы болгаш идей-кижизидикчи ажылдың кол негелдези болза субъективизмни болдурбайн турары болгаш бодунга база долгандыр турарларга бедик негелделиг, бюрократизмге болгаш формализмге хамаарыштыр эптеш чок болуру негеп турар ленинчи чогаадыкчы стиль болур. Тодаргай байдалда айтырыгларны шиитпирлээрин ленинчи бау-биле көөрүн ханызы-биле тайылбырлап турар эш Л. И. Брежневтиң «Бичии чер» болгаш «Катап тургузуушкун» деп сактыышкыннарының чылдада киргениниң фактызы улуг чүулдүгзүүшкүнүнү болдурган.

Дашпыкы политиканың айтырыгларын, делегей харылзааларының идеологтуг талазын ному ханызы-биле анализтеп көрген деп, «Руде право» айыткан. Дашпыкы политика талазы-биле ажыл-чорудулгага чедишкен идеологтуг демиселди кошкатпас ужурлуг болгаш ындыг болурдаа ужурлуг деп бодал кол черин ээлээн.

Делегей харылзааларының улам ыңай хөгжүүрүнге социалистиг чурттарның дем каттыштырылгазының быжыглары, оларның идейлиг болгаш политиктиг чаңгыс эви, чаа хеврниң харылзааларын ханыладыры шиитпирлиг ужур-дузалыг болур деп, «Руде право» демдеглээн. Ону Л. И. Брежневтиң чугааларынга улуу-биле онзалап демдеглээн, чүге дээрге бистиң чурттарывыстың бүгү талазы хөгжүүдезе, оларның дүүштүрген даштыкы политиказы болгаш идеологтуг кады ажылдажылганы ханылады. ры империализмге, неоколониализмге болгаш милитаризмге удур демиселди күштелдерериңге принципиалдыг ужур-дузалыг болур.

Делегейниң социалистиг системазын быжыглаарын болгаш улам ыңай өстүрерин делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинин сырый каттыштырарын СЭКП бодунуң эң чугула хүлээлгези кылдыр санап келген болгаш санап турар. Марксизм-ленинизмниң кол принциптериниң бирээзи болур пролетаржы интернационализмниң кончуг улуг ужур-дузазын доктаамал онзалап демдеглеп турар Л. И. Брежневтиң ажылдарында ол айтырыгларның кескү черни ээлеп турары билдингир болгай деп, «Руде право» бижээн.

АЖЫЛЫН ДООСКАН

АДЕН. (СЭТА-ның корр.). Йемен социалистиг партиязының I съездизи бодунуң ажылын дооскан. Ооң ажылының баштайгы хүнүнде ол партияны тургусканын чарлаан. Бодунуң ажыл-чорудулгазын эртемниг социализмниң үндезининге тургузуп турар чаа партияны тургусканы демократтыг Йемениң амыдыралында ёзулуг-ла кайтамыктыг болуушкун болган.

ЙСП-ниң I съездизи демократтыг Йемениң улузунуң национал-демократтыг чаартылгаларының үе-чадазын доозар болгаш социализм тургузуушкунунче шилчип кирер дээш быжыг шиитпирлиин болгаш чайгылыш чок тура соруктуун көргүскен. Ооң Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг оон-даа өске чурттар-биле, делегейниң коммунистиг, ажылчын болгаш национал-хостаалгалыг шимчээшкини-биле эвилелдиг доктаамал быжыглаарынче чүткүлү, эртемниг социализмниң ревизиялаар дээш кандыгдаа оралдажыышкыннарга удур демиселинче чүткүп турарын ол илереткен.

Тайбыңны камгалаарынче, иштей-бүрү ниитилел тургузуушкунун күрүнелериниң тайбын вожа-холбаа дугуржулгазынының принциптерин сагыырынга, политиктиг херектерни кирыштырылгаштың болгаш тускай дугуржулга чорудун хүндүлеп көөрүнүң үндезининге ол кавылыг бүгү чурттары-биле ниитилелдиг харылзааларны хөгжүдеринче угланган демократтыг Йемениң даштыкы политиказының үндезиннерин съезд база катап бадыткаан.

Съездиниң шиитпирлеринде болгаш резолюцияларында, делегаттарның саналдарында империализмге, сионизмге, расизмге болгаш реакцияга хамаарыштыр ЙСП-ниң чайгылыш чок туружу илереттинген. Араб кавыга империализмниң болгаш реакцияның туруштарын быжыглаарынче, араб национал-хостаалгалыг шимчээшкинниң, чиндаңкылзын, Палестинаның хостаалгалыг шимчээшкинниң узуткаарынче угланган Чоокку Чөөн чүкке американ-сионисчи «сада тчы» пландарга шиитпирлиг ойтур шаавышкынны ол шиитпирлерде берген. Кэмп-Дэвидке болган дугуржулга Садаттың империализмниң болгаш сионизмниң чалчазы, араб революстуг болгаш Африканың национал-хостаалгалыг шимчээшкининиң дайзыны болуп ролюн сойгалап илереткен деп ол шиитпирлерде демдеглээн.

Делегейниң душкүүрлүг чорудунуң чадашпаже тулдип алырының херээнге, боо-чепсекти эндере бүдүрерин кызыгаарлаарынга, бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынга, империализмниң агрессиязынга утаанышкынынга ойтур шавышкын бээринге социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының, чүнүң-даа мурнунда Совет Эвилелиниң күженишкиннеринге ЙСП-ниң съездизи бедик үнелээшкинин берген.

Партияның ажыл-чорудулгазы демократтыг централизмниң, коллективтиг удуртулганың, партияның иштики демократиязын хөгжүдериниң, шүгүмчүлелдиң болгаш бот шүгүмчүлелдиң методун ажыглаарының принциптеринге үндезилеттинер деп айыткан ЙСП-ниң Уставын съездиге хүлээп алган. Йемен социалистериниң программазын база чүүлдүгзүнүп көрген. Ол программа национал демократтыг революцияны доозарының үе-чадазында партияның болгаш улус массаларының политиказын база соруктарын, демократтыг Йемениң социализмче улам ыңай шимчээшкининиң перспективаларын тодаргайлаан.

Съездиниң делегаттары партияның удуртукчу органнарын — Төп Комитетти, Политбюрону болгаш секретарьларны соңгааннар. ЙСП ТК-ның Чиңгине секретарынга Абдель Фаттах Исмаилды соңгаан.

НЕЙТРОННУГ БОМБАНЫ ХОРУУР

Нейтроннуг бомбаны бүдүреринге хөй миллион акша үндүрер дугайында хоойлу төлевилелин чүүлдүгзүүнер деп АКШ-тың сенадының шиитпири совет кижилерниң ханы килеңнээшкинин болдурган. Ол шиитпирни ядролуг боо-чепсекти эндере бүдүрерин улам ыңай өөскүдериниң оруунга чаа базым, тайбыңга өжээнниг күштерниң чавырлаашкын чорудулгазын кошкадырынче, бистиң планетавысты «соок дайынның» байдалынче база катап кирер деп чүткүлү кылдыр олар санап турар.

— Империализмниң болгаш реакцияның күштери делегейниң хөй-ниитизиниң уургаллышкынын тоон көрбейн, боттарының айыылдыг пленнарын боттандырып чорударын чедип алырын оралдажып турар. Олар нейтроннуг бомба-биле агрессия НАТО блогун чепсеглээринче чүткүп турар. Ынчангаш ол пландарга удур, өлүмнүг чепсекти хоруурун дээш тайбыңга ынакшылдыг күштерниң улам-на идепкейлиг демиселин эргежок чугула. Тайбыңны быжыглаарынче, боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксаарынче угланган Совет Эвилелиниң, социалистиг өске-даа чурттарның күчүлүг, чайгылыш чок демиселин калбаа-биле деткээн. Быжыг тайбыңның хандырарының эрге-ажыктары-биле болган совет эгелекчи саналдарга бедик үнелээди КПО-ның Кол Ассамблеязының ХХХIII сессиязының киржикчилери берген — деп, Моссоветтиң депутады, Владимир Ильич аттыг электромеханика заводунуң токары В. Тихомиров медеглээн.

Ленинградтың «Большевик» заводунуң слесары В. Карпов мынча деп онзалап демдеглээн:

— Боттарының шериг чепсегленишкининге чаа арагалыг чепсекти ынап-ла немеп алырын чедип алыр дээш нейтроннуг бомбаның камгалакчылары «Чөөн чүктен айыыл» дугайында мего боладыы өскүдүп турар. Ынчалза-даа оларның антисоветтиг налчаалыг пропагандазының мегезин бүгү кижилерге илдең. Бис дайын күзевейн турар бис. Бистиң чурттувустуң чаа, тайбың эгелекчи саналдарын чүректиң ханызындан деткип турар бис.

— Ядролуг дайынның айыылындан улустарны долузу-биле чайладыры совет саналдарының үндезини болур. Нейтроннуг бомбаны бүдүреринден бот-боттары ойталаар талазы-биле чогуур күрүнелерниң дугуржулгазын чедип алырының дугайында санал ындыг сагыш салыышкынны илередип турар. Совет Эвилелиниң тайбың эгелекчи саналдары бүгү кижи төрелгетениниң кол эрге-ажыктарынга дүгжүп турар. Черде бүгү чаш уруглар келир үеже дээш бистер, ием, нейтроннуг бомбаны хоруурун негеп турар бис—деп, Киргизияда Панфилов аттыг колхозтуң звеночузу Маадыр-оол К. Сулейманова чугаалаан.

(СЭТА).

АКШ-ТЫҢ КАЖАРЛААШКЫНЫ

НЬЮ-ЙОРК. Диктатор Сомосаны доп-дораан халаштырарын, демократтыг социал-экономиктиг чаартылгаларга боттарының үлүг-хуузун киирериңге белен бүгү күштерниң киржилгези-биле демократтыг чазакты тургузарын Никарагуаның калбак оппозистиг фронтузу негээн. Чуртта кризисти шиитпирлээриниң болгаш байдалды чогумчударының планы тайылбырлаттынган медеглелде ол фронт изрлаан.

Никарагуага демократтыг ниитилелди тургузарынга үндезин кылдыр ук фронт минимум-программаны саналдаан, ында чижээ, национал гвардияны эде организастаары, политиктиг ажыл-чорудулганы хостуг болдурары, политиктиг чылдак-биле хоругдаттырган бүгү кижилерни хостаарын көрүп турар. Ол негелделерни боттандырары — тайбыңның магадылаарының, никарагуа улустуң хан төгүүшкүннерин соксадырының болгаш ону човулаң-хилинчектеп чайладырының кара чангыс аргазы болуп турар.

САН-ХОСЕ. Сомосаның ирип-чыдаан бау-чуруумунга чүүл-бүрү деткимчени көргүзүп турар Каттышкан Штаттарның политиказын Никарагуа хосталганың Сандино аттыг фронтузу буруу шапкан. Диктаторжу бау-чуруумнуң тынын алыр, ону эрге-чагыргага хевээр арттырар дээш бүгү-ле болдунгу дег чүүлдерни кылып турар АКШ-тың дипломатиязы шавар халдаашкынче кирипкен деп фронтунуң ында тараткан медеглелде демдеглээн. Чогум-на ооң сорулга-биле Вашингтон Сомосаның болгаш калбак улустуң фронтузуның аразынга чугаалажыышкыннарга харылзаштырыкчы болур дужаалды көргүзерин саналдаан.

Сомосаның болгаш оппозицияның төлээлекчилериниң аразында «билчиишкин» Никарагуаның ыыттыг шериг дээр аймыг чүвени Америк бүзүредир дээш америк пропагандачы машина база ажылдай берген. Ол шын эвес чаңгыс-дошкун деремнелдер болгаш өлүрер-чидирер чоруктуң дузазы-биле Америк чоннуң хандыр ажылдаттынып турар бау-чуруум-биле бүгү бойдус турар боор деп медеглелде онзалап демдеглээн.

Коста-Риканың кызыгаарларын Никарагуаның шериглериниң үреп турарының дугайында айтырыгны Америк күрүнелер организациязынга көөрүн узамдыктырар дээш АКШ-тың администрациязы бүгү-ле болдунгу дег чүүлдерни кылып турар—деп, ол чурттуң «Републиканы» солуну бижээн. Бодунуң чалчаларынга мыйыышкын таварыштырбышаан, Вашингтон Сомосагадаа, Коста-Рикага-даа таарышкан ындыг шиитпирлээшкинни дилеп тывары кызылдып турарын ол солун демдеглээн.

Коста-Риканың президентизиниң, даштыкы херектер министриниң болгаш хоойлужудулга хуралының даргазының кады кылган медеглелинде демдеглээнин ёзугаар алырга, Коста-Риканың туружу өскерлиш чок артар. Бир эвес Америк күрүнелер организациязы ук чорулдаанны шиитпирлээптер шинек чок болур чүве болза, Коста-Рика оортен бодунуң үнериниң дугайын бодаар ужурга таваржы бээр деп ол медеглелде онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

ТЕРГИИДЕП БОЛУР

Горизонтута чедир чыскаалып алгаш, тудуг машиналары бот-боттарының соондан өөжүм шимчеп турарлар. Оларның соонга чеди метр бежен сантиметр калбак оруктар артып калыр. Ол орук бир шак болгаш-ла 200 метр узаап турар. Брест—Москва оруунуң участоктарының бирээзиниң чаартылгазының «бизымы» ындыг. Алыс утказы-биле алырга тергиин чаа автооруукту тудуп турар.

Ол орукту амгы үениң эң чаа орук-тудуг техниказы тудуп берген. Автооруукту тударынга шуудуштурар арганы берип турар дериг-херекселдерден болгаш бедик бүдүрүкчүлүг машиналарның комплекизинден ол техника тургустунган. Дең бүдүрүкчүлүг-биле болгаш технологтуг дес-дарааллашкаа-биле бот-боттарының аразында харылзаалыг ол техника үзүктел чок тудуг конвейерин тургузуп турар.

Шылгалдаларны чедишкинниг эрткеш, орук-тудуг комплекстери чурттуң элээн каш транспорт тудугларында ажыглаттынып турар. Оларның саны улам өзер—ындыг техниканы үндүрери СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринде көрдүнген. Бүгү-эвилелдиң «Союздормашина» бүдүрүлге каттыжышкынының бүдүрүлгелери ол техниканы бүдүре берген. Ооң начальниги Ю. Дейнего мынча деп чугаалаан:

— Ындыг комплекс хөй чүүлдү кылып болур—олар ажылдарны долузу-биле механизастаарын хандырар: довурак оруктуң тегериктеп эгелээн бетон сазырынга чедир, оруктуң кырын шеверлээринге болгаш хуваалда дилиндектерин чорударынга чедир кылыр. Бо бүгүнү автоматиканың контролю-биле чорудуп турар. Тудугнуң темпилери солун: орук-тудуг комплекизи бир шак дургузунда аңгы-аңгы машиналарның ийи ажылчын эштиг ажылын кылып каар. Ынчангаш ол комплексти кожуп чоруур элээн каш бетон заводтар болгаш 90 аар чүък сөөртүр машиналар хандырып турар.

Бедик бүдүрүкчүлүг комплекстерни узун болгаш бедик шынарлыг оруктарны дүрген тударынга херегл ээр. «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң кол угланышкыннарынга» дүүштүр беш чыл дургузунда нити-күрүне болгаш республика ужур-дузалыг бараык-ла 15 муң километр орукту тудары болгаш чаарты кылыры төлевилеттинген.

Автооруктарның тудуунуң бедик темпилерин болгаш чаартылгазын, оларның бедик шынарын чүгле машиналарның комплекстери хандырып шыдаар. Чижээ, Брест-Москва оруунуң чаартылгазын кыска хуусаада, Олимпиада-80-ниң ажыттынарынга чедир доозар. Оруктуң шынарының дугаайын ооң техниктиг категориязы херечилеп турар. Аңаа машиналар шакта 150 километр чедир дүрген чоруп болур.

Беш чыл дургузунда машина кылыкчылары транспорт тудугларынга чээрби комплекстерни бүдүрүп үндүрер.

Г. ХАЦЕНКОВ,
СЭТА-ның корр.
Москва.

Гватемалада ажыл соксадыышкыны уламчылавышаан. Чурттуң экономиктиг амыдыралы мунчурааан: транспорт ажылдавастаан, хөй-хөй бүдүрүлгелер болгаш күрүне албан черлери хагдынган. Өөредилге черлеринде кичээлдер соксаан. Деравилээшкинниң өскениинден база амыдырал болгаш күш-ажыл байдалдарының доорайтааныйдан чоннуң килеңнээр чорууунуң чалгыын шаажылап, күчүлел дузазы-биле ара соксадырын реалистыг бау-чуруум оралдажып турар.

ЧУРУКТА: полицейжилер күрүне албан черлериниң бирээзиниң эжииниң аксында турлар.

ЮПИ—СЭТА-ның телефотозу.

АКШ-тың талыйган дайынзырак бюджеди

ВАШИНГТОН. АКШ-тың дээди хоойлужудукчу органы боо-чепсекти улам ыңай эндере бүдүрерин чөпшээрээн. Америк конгресстиң ийи палатазы камгалал министерствозунуң бюджетин АКШ-тың төөгүзүнде эң улуг—117 миллиард 300 миллион доллар кылдыр чүүлдүгзүнүп көрген, бо дээрге эрткен чылын Пентагонга дөзевилеп бергенинден 7 миллиард доллар хөй-дүр.

Ынчаарга 117,3 миллиард доллар октябрь бирде эгелээн 1979 сан-хөө чылында АКШ-тың шериг дөзевилелдериниң хемчээлдериниң долу көргүзүү болбайн турар. Камгалал министерствозунуң херегледеринге чарыгдалдарының «үстүү» ниити хемчээлин бо чылын моон мурнунда-ла 128,5 миллиард доллар кылдыр хоойлужудуп доктааткан. Ындыг ийи дааныр бухгалтерия» Пентагонунуң эргелеринге [illegible] хөй кургаар база берип турар. Ылаш-бүрү шериг программаларынга ол тургузуп Пентагон бодунуң көргенин ёзугаар кезээде каңчалдыр-даа ажыглап болур.

Доллар бюджетте көрдүнген. АКШ-тың девискээринге бот, гаш даштыкыга шериг базаларының база өске-даа объектилериниң тудуун калбартырынга акшаландырыышкыннар дугайында шериг эрге-чагыргаларының негелдезин хандырган.

Боо-чепсектиң эң чаа системаларын, чижээ, диштер ораалыг «МХ» дээр ракеталарның чаа хевирин, суг адаанга эжиндирер атомнуг «Трайдент» дээр хемелерни, шериглиң өске-даа техниказын тургузар талазы-биле эртемшинчилел ажылдарын кууштелдирер аргалы ол акша Пентагонга бээр. НАТО-нуң шериг күүлдүзү күштелдирериниң пландарынга дүүштүр Барыын Европага АКШ-тың черттиг күштерин өстүреринге чарыгдаан.

Бо чылын шериг бюджединиң төлевилелин чугаалажыры конгресске «эпчок» чок эрткен. Боо-чепсекти эндере бүдүрерин шынар талазы-биле чаа чадаже шилчидериниң чаа чагыглары болгаш эртан кедергей хөй акша-хөреңгини ап турар шериг-үлетпүр комплекизиниң сорууг киирген шуугаазынныг антисоветтиг кампания аңаа идиг берген.

Америк ат-шериглиниң бүгүде [illegible] хоойлужудукчулар шуут-ла хандырып берген деп, америк политиктиг хайгаарамчылар айтып турар.

* * *

САН-ФРАНЦИСКО. АКШ-тың шериг чарыгдалдарының [illegible] миллиард американнарны ажылдан хандырып болур деп, америк ажыл чок боолдуурга бодамчылар [illegible] Пентагонунуң бюджети [illegible] кандыгарынга идиг берип турар болгаш чаа системаларны тургузарынга берип турар миллиард-миллиард долларлар чүгле [illegible] ажыл-биле хандырарынга идиг берип турар деп, шериг-үлетпүр комплекизиниң пентерединг турар хоозун бадыткалдарын шинчилелдиң автору М. Андерсон сойгалап илереткен. «Шериг чарыгдалдары кижилерни ажыл-биле хандырардан түрээ, харын ажыл чоктадыышкыннынг өзериниге идиглиг болуп турар. АКШ-тың шериг бюджединге бир миллиард долларны немеп санында-ла АКШ-ка ажылдаар 12 муң чер чок чиде бээр» деп ол демдеглээн.

Пентагонунуң чилбизип хандырар чорук калбак массаларның эрге-ажыктарынга ол үнтүг барымдаалары ол чурттуң камгалалын, өзерилгезин, сурталга тудуун киириптир, соңгаарладып болбас ниити программалар боттандырарынга дөзевилелдер ол санында-ла кызырлып турар болган.

Акша-хөреңгилерни сарыыл чок чарыгдаарының аар уржуктарының бүзүредиг чижээ, америк башкыларының байдалы болур. 1976 чылда АКШ-тың педагогика институттарын дооскан барык 200 муң кижиниң аразындан 92 муң башкы ажыл тыппаан. Оларны ажыл-биле хандырарынга Пентагонуң дөрт-ле хүн дургузунда чарыгдаан [illegible] четчир ийик деп, М. Андерсон айыткан.

Шериг соруктаарынга чарыгдалдары 5-тен 7 миллиард доллар чымир кызырарын соңгулдалар мурнунда аазааш, оозун уттупкан америк амгы эрге-чагыргаларны шииңчилелдиң автору шүгүмчүлээн. Ол түң бедии ажылдаар 178 муң черни хандырып болур ийик деп, автор онзалап демдеглээн.

«Америк шериг бюджедин кызырбаан шаанда америк экономиканың эң чидиг айтырыгларын шиитпирлээри болдунмас» деп шинчилелде чугаалаан. Шериг чарыгдалдарын бети дээрге 25 миллиард долларга кызырары безин 290 муң американнарны ажыл-биле хандырып болур ийик деп бодалын автор чугаалаан. Шериг үлетпүрүнүң дыка хөй кезии тайбың угланышкынынче шилчи илдерин көрүп турар хоойлуну хүлээп алырының эргежок чугулазын М. Андерсон база айыткан.

В. ЧУКСЕЕВ.
(СЭТА).

МЕДЭЭЛЕР

Парлалга чагыдылгазы

Бай-Тайга районнуң ажыл-агый, бүдүрүлге болгаш албан организация черлеринде парлалга чагыдылгазы түңнээн. 4600 ажыг экземпляр солуннар болгаш журналдар чагыттынган. Парлалга чагыдылгазынга идепкейлиг киржип турар коллективтер хөй. Бо хүннерде «Кара-Холде» 682, Тээли ортумак школазында 660 чагыдыгга бижиттинген. Ол ышкаш бо ажылды эки организастап турар өске-даа черлерни адап болур.

Бо чугула ажыл-херекти бедик деңнелге организастап чорударынга партия организациялары улуг рольдуг. Парлалганың хөй-нинити тарадыкчылары номчукчуларның күзээнин ёзугаар солуннар, журналдарны чагыдып, оларга сүмени кадып турар.

Б. БАРБА.

* * *

Ол-ла районда «Мурнакчы» совхозта партия организациязы 1979 чылдың парлалга чагыдылгазын ёзугаар эвес чорудуп турар. Бо ажылга парлалганың хөй-нинити тарадыкчылары болгаш почтачылар идепкейлиг киржип турарлар.

Парлалганың хөй-нинити тарадыкчылары Очур Чымы, Кертик Доңгак, Каң-оол Серенот олар 200—250 кезек чагыдылганы организастааннар. Чамдык номчукчулар 4—5 чедир солуннарны болгаш журналдарны чагыдып алганнар. Оларга малчыннар Салчак Чүглүр, Доңгак Адыг-оол, Хомушку Кызыл-оол, трактористер Хомушку Очур, Николай Хертек хамааржырлар.

С. КАРА-САЛ.

* * *

Кинолекторий

Мугур-Аксы суурнуң Культура бажыңынга «Кижи болгаш хоойлу» деп кинолекторийни эрттирген. Аңаа лекцияны район прокурору К. Оюн номчаан. Арагалаар чорукту болдурбазының база арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселди күштелдирериниң, ылангыя аныяктарның арага дарыга хандып, кем-херек үүлгедирин болдурбас хемчеглерни дугайын лектор чугаалаан. Солун лекция дээш чыылганнар өөрүп четтиргенин илергейлээннер. Лекция соонда ол-ла темага хамааржышкан кино-журналды үндүрген.

Мындыг янзылыг солун лекция болурга чурттакчыларның эвээш болуру хомуданчыг. Ылангыя маңаа аныяктарны хөй-биле киириштирзе чогуур.

И. ДОСТАН.

Мөңгүн-Тайга район.

* * *

Өрттен камгалаан

Суг-Аксы суурда өрттен камгалал отряды өрт-халап болган таварылгада шалыпчып, организастыг чорууну көргүзүп, дүрген дузаны чедирип турар. «Алдан-Маадыр» совхозтуң ховуга салганы Ак-Тал фермазының улуг сараат сиггени өрттенип бээрге, өрттен камгалал отряды көнчүг дүргени-биле өжүргеннер. Ол ышкаш О. Бурзуна, О. Очур оларның бажыңнарын, херим-кажаазын өрттен камгалаан. Черле өрт командазының кежигүннери Сүт-Хол девискээринге болгулаан өрттерни дүрген өжүрер дээш дидим, аваангыр хемчегни ап келгеннер. Б. Ондар, А. Доңгак, Ю. Бокаштай олар онза шылгарап эрес-кашпагай чорууну көргүскен. Өрттен камгалал отрядынга ажыл-агыйның удуртукчулары чоон өөрүп четтиргенин илергейлеп турар.

О. БОРАШ.

Чөөн-Хемчик район.

Тываның комсомол шаңналының лауреадынга кандидаттар

«МӨӨРЕЙНИҢ» МӨӨРЕЙИ

Республиканың хөгжүм-шии театрының хоочун-даа, аныяк-даа артистери мергежилдиг бедик деңнелге соруглга-биле чаа-чаа рольдарны пландап дашкаар ойнап, шиилерни белеткеп тургузуп турар апарган. Ону артистер боттарының инициативазы-биле кылып келгеннер. Ындыг инициативалыг аныяк артистер Людмила Солун-оол, Дадар Барыкмаа, Хертек Ширинн-оол олар база үндүрүп, аныяк кыргыс драматург Мар Байджиевтиң «Мөөрей» деп шиизин сценажыткаңнар. Шиини артист Дадар Барыкмаа чедиишкинниг очулдурган.

Шии амгы үениң кижилериниң аажы-чаң кижизидилгезиниң, чүгле бодунуң дугайын бодап, хуу өнчүзүрек, ниитиниң херээнге киришпес кижилерниң болгаш Төрээн чуртунуң, чонунуң мурнунга тоолептиг, боттарының амы хуу амыдыралының чедимче чок апаар байдалдарынга-даа торулбас ынакшааннарның дугайын көргүзүп турар.

«Мөөрейде» болуп турар болуушкуннар бистиң артистеривиске шагда-ла билдингир. Ынчалза-даа рольдарны ойнаазы бир янзы. Артист Д. Барыкмааны хөй рольдарга көргүлээп бис. Бо удаада артист ёзулуг арыг сеткил деп чүл дээрзини, ёзулуг ынакшылды тывары берге деп чүвени, ол ынакшылды тывар да берге оруктарны эртер деп чүвени көргүскен. Ол ышкаш ийи ынакшышкан чүректер бот-боттарын тыпчып алгаш-даа, кады чурттап ыңдавазын база көргүскен. 22 харлыг аныяк кыс Наан кезээ мөңгеде ажы-төл чок боор артар, а ооң ынакшааны Азиз өлүмнүг аарыгга туттурган, сооңгу хопуктарын, шактарын мапаан турар...

Артист Л. Солун-оол биске эки кижилер дугайында хөй-хөй рольдарны ойнап көргүскен болгай. Артизивис бо удаада чүгле болуп бодаар өнчүзүрек, кижилер хүндүлеп билбес кижиниң ролюн ойнап, сойгалап турар. Ук рольду Л. Солун-оол мооң мурнунда ойнап турган рольдары ышкаш чедиишкинниг күүсеткен.

Далай кызыгаарынга шериг хүлээлгезин эрттирип тургаш, муң пассажирлиг теплоходту озал-ондакка таварыштырып болур турган, суг адазының казыыган атомнуг хемезинден чайладыр дээш боду радиацияга таварышкаш аараан, кижилиг мөзү-шынарлыг далайжының ролюн шиизе артист Хертек Ширинн-оол ойнаан. Артистиң ооң мурнунда ойнап келген рольдарын көрүкчүлер эки билир. Таарзыр рольдарындан аңгыда, өске рольдарны ойнаары артист кижиниң хүлээлгези. Ук сорулгага Х. Ширинн-оол тоолептиг болган. Азиз (Ширинн-оол) эки херээжен кижиниң психологтуг байдалын ханы билип, ук аныяк херээженниң кандыг ынакшылды дилеп чоруурун (чежемейниң үен-даяя, хоолургак аажы-чаңын Наан көргүссе-даа) чугаалажыышкын үезинде угаапкаш, бодунче ээлдирип, ёзулуг ынакшылды бээр кылдыр бүзүреди ойнаан. Чаңгыс-даа, хөй-даа шиилерни көрүп, номчуп кээривиске, биске чаа овур-хевирлер тыптып, ону капчаар ойнаарының аргалары тургуттүвер. Артистеривистиң чүгле «Мөөрейде» эвес, а өске-даа шиилерде, ылангыя классикада, чедиишкинниг ойнап турары—оларның хүн бүрү кызымак, дилеп тывышкынныг ажылының түңнели. Азизтиң үнүүнден: «Эргим, Наан! Дүүн менээ хан солуушкуну кылган, а бо эртен база-ла баксырап эгеледим. Кажан-даа мынчаар баксыраваан кижи мен. Академик Павлов өлүп чыда бодунуң байдалының кандыг янзылыг болуп турарын дузалакчызынга бижип алыры-биле адап берип чыткан дээр. А мен эртемден-даа, урам чүүл-даа ажылдакчызы эвес-тир мен. Ооң чадаарда, төл төрүдүп, аяш олуртуп, бажың тудуп кааан болзумза! Бодалдарымны өске кижилерге артырып каар чүвем чок-тур. Кижи ырык чер кырынга бир-ле эки чүвени кылып каар дээш төрүттүнер деп чүвени ам-на билдим... А кижиниң эки талазын деңзиге салыр болза, ол домей-ле бак талазы ажыр базынтарынга чигзиниг турбас!.. Сээң-биле чурттаваанымга хомудаар-дыр мен. Олдаа капчаар... ужураашпа, билдашкенивис чүден үнелиг. Чагааны номчааш муңгараар боор сен. Буруудатпаан көр. Маадырланыр аргам чогул. Баксырап чыдыр мен. Өлүп чыдыр мен. Байырлыг, Наан! Сенээ ынак-тыр мен».

Эки, шынчы чурттаалгага Азизтиң хандыкшылдыгын ооң бо сөстери бадыткап турар. Шак ол хире: өлүм чоокшулап орар, ынчалза-даа ынаныл кынтыгып, хайнып турар байдалды ол-ла ёзугаар көрүкчүге билиндирип чедирер артист кижиниң кол сорулгазы. Ол кол сорулганы бистиң артистеривис Дадар Барыкмаа, Людмила Солун-оол, Хертек Ширинн-оол олар чедип алганнар. Ук шиини тургузуп, артистерге боттуг дузаны чедирип келген, хөгжүм-шии театрының кол режиссёру, РСФСР-ниң алдарлыг артизи О. Сиин-оолду шиизе ойнап турар артистер-биле кады Тываның комсомол шаңналының лауреадынга кандидат кылдыр база деп шиидип турар.

Б. КЕНЕШ.

ФРУНЗЕ ХООРАЙ ЧҮС ЧЫЛ БОЛГАН

Хувискаалдың Киргизстанның найысылалы үндезилеттингени хүнүнден бээр чүс чыл болганын демдеглеп эрттирер.

Амгы үеде Фрунзе болза Киргизстанда үлестүрүнүң, эртемниң болгаш культураның улуг төвү. Ооң чурттакчы чону чартык миллион ажыг кижи.

Республиканың найысылалының үлестүр бүдүрүлгелери продукцияның чүс-чүс хевирлерин бүдүрүп турар. Фрунзе хоорай барын машиналарны болгаш приборларны даштыкыже үндүр садып турар апарган.

Амгы үеде Фрунзениң ниити билиг школаларында, ортумак тускай болгаш дээди өөредилге черлеринде 130 муң хире кижи өөренип турар.

Республиканың найысылалында Кыргыс ССР-ниң Эртемнер академиязы, библиотекалар, клубтар, кинотеатрлар, дөрт театр, филармония, «Кыргызфильм» киностудиязы ажылдап турар. Чурттакчы чонунуң ортузунга культура-чырыдылгакынның улуг ажылын музейлер чорудуп келген. Фрунзеде 182 миллион тиражтыг 46 журналды парлап, а солуннарның тиражтары өзүп турар.

Киргизияның найысылалы ногаан парктар болгаш садтар-биле каастанган.

ЧУРУКТАРДА: «Айчүрек» деп топ универмагтың чанында фонтан; Кыргыс ССР-ниң улуустуң чогаалчызы, Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Чингиз Айтматов.

В. КОРОТАЕВТИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроиказы.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканы ёзугаар алырга бөгүн республикага кожуп турар булуттаар, чамдык черлерге хар холумактыг чаъс чаар. Барыын чүк утланышкынныг хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 6—11, чамдык районнарга 0—5 градус чылыыр.

Кызылга база аяс хүн болур. Барыын чүк утланышкынныг хат кошкак. Агаар 9—14 градус чылыг болур.

Республиканың автооруктарынга дүне, эртен борааннаар. Бир муң метр хире черге көстүрү эки болур.

Эмчиниң сүмези

АЖЫ-ТӨЛДҮ ДОРУКТУРАРЫНДА

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак өзүп орар чаштарга кончуг улуг сагыш салып, оларның кандыг-даа өзүп доругарынга бүгү-ле болдунар чүүлдерни кылып турар. Хөй уруглуг иелерни орденнер болгаш медальдар-биле шаңнап, оларга акша дузаламчызын көргүзүп турар. Оон ыңай бир хар четпээн уругларны эмнээри-биле оларга халас эмнерни бижип берип турар.

Уруглар эмчилери чаа төрүттүнген чаштарның аартпас дээш оларның кадык-шыырак өзеринге үргүлчү хайгааралды салып турар. Бир хар четпээн уруг ааржок өзүүчел, ынчангаш ону аргалыг-ла болза аартпазы кончуг чугула.

Уруглар эмчилери чаш уругларны ай санынде бажыңынга барып хайгаарап турар, а ие кижи уруун ай санында поликлиникаже чедирип, ону деңзиледип турары чугула. Аваалар уругларынга массаж, гимнастика, кандыг-бир аарыгга удур баш доур [illegible] чугула. Уругну шын өстүрүп доруктурарының бир кол чүүлү болза ону шын хүн чурумунга өөредири, өзүп орар айларының вайы-биле шын чемгерери, чуруу, ойнаттыры, дадыктырары, шаг-үеге хамаарыштыр уругну шын хеп-хереги база бир чугула чүүл болур.

Ие кижи уруглар эмчилеринге өй-шаанда барып, ажыктыг сүмелерни ап турар болза [illegible].

Чамдык иелер уругларын эмчиге эккээрде арыг-шевергe сагывайн турары шын эвес.

Ие кижи уругнуң бодунуң кара тураты-биле эмнеп, 4—5 хонук хиреде эмчиге чедирбейн бээр чорук хоралыг, чүге дээрге аарыг улам-на хыннап бар чыдар болгаш. Аарыг дыка ханылаваанда организмде эттинмес өскерлиишкиннер болу бээр, ооң түңнелинде чаш кижи амытынындан чарлып-даа болур. Шаанда быжар-думаа, дифтерия болгаш өске-даа халдавырлыг аарыгларга удур тарылга кылыр эмнер чок турганы-биле бичии уруглар аажок хорап чораан болгай. Ам ол аарыглар колдуунда үнүүттынган, оларга удур тарылга кылыр эмнер бар апарган. Аарыгга удур тарылганы поликлиникага кылыр болза эки, чүге дээрге чамдык таварылгаларда тарылга кылган соонда хүүлүүшкүн-даа болу берип болур.

Ие кижи ажы-төлүн өстүрер дээш чон мурнунга улуг харыысалгалыг, ынчалза-даа чамдык иелерниң ажы-төлүнүң өзүп доругарынче кичээнгей салбас, чамдык ийи-чаңгыс аваларның арагаже сундугар чоруу дыка хоралыг.

Бир кончуг хоралыг чүүл — саатгыг иелерниң арага ижери болур. Арага ижер иелерниң уруу уруг савазынга чоразы-ла арагадан хораннаны бээр, тыртар, курлур уруглар-даа төрүттүнүп болур.

Аваларның-даа, иелерниң-даа уруг-дарыының дугайында сагыш салбас, арагаже сундугар чоруу ээлжевейн турары харааданчыг. Араганың хайы-биле ажы-төлүн ышкынып-даа турар ада-иелер бар. Чижээ, Эрзи-Барлык суурда чурттап турар Сайзурук дээрзи уругларын бағай [illegible] түңнелинде ийи чаш кижи амы-тынындан чарылган, ооң бо чылын төрүттүнген чаш кижизи база ышкынмайн барган.

Чамдык иелер бодунуң ажы-төлүн өстүреринче сагыш салбас, харын-даа оон дезип чоруур болгулаар-дыр. Татьяна Салчак дээр ие божуур бажыңга оол божуп алгаш, озу [illegible] дезипкен. Бо чылдың июнь ай үезинде бир херээжен кижи арыг иштинге божааш, бичии оглун ол-ла черинге кааптааш барган, улус ол оолду божуур бажыңга эккеп каан. [illegible]

Кызыл-Мажалыктың Механизация кудумчузунда 22 дугаар бажыңда Вера Монгуш дээр дөрт уругнуң иези чурттап турар. Ол ие уругларын шоочалап каапкаш, урууну-ле арагалап чоруп бээр чаңныг. Эмчилер ол иениң уругларынга берзин дээш халас витамин бижип бээрге, ооруглары аргызар эм берип турсулары дээш, оларга шорлуп турган.

Чамдык иелерниң бодунуң кодамынга ногаа, чимис аймаа тарып өстүрбес чоруу кончуг четпес.

Ногаа, кат-чимис аймаанда организмге, ылангыя бичии уруглар-ның өзүп мандыырынга ажыктыг хөй витаминнер бар. Ынчангаш чер-черде иелер ногаа өстүреринче улуг кичээнгейин салыры дыка изигенчиг.

С. КУУЛАР,
уруглар эмчизи.

Ак-Довурак хоорай.

СПОРТ * СПОРТ * СПОРТ

А. КАРПОВ—ЧЕМПИОН

Шыдыраа талазы-биле делегей чемпиону ат дээш Анатолий Карпов биле Виктор Корчнойнуң аразында Филиппиннерниң Багио хоорайга июль 18-те эгелээн маргылдаа үш ай үргүлчүлээш, дүүн доозулган.

Маргылдаага ниитизи-биле үжен ийи салыг болган. Үжен салытның соонда маргылдааның нити саны 32,5 болу берген турган. Үжен бирги салыг хайым боп доозулган. Октябрь 17-де үжен ийиги салытга Карпов ак биле ойнааш, удурланыкчызын камгаланырынче албадаан, соңгаарлаткыжеге чедир артык оолдуг болгаш турушт байдалды эки болу берген. Кордакчы В. Корчной июль 18-те соңгаарлаткан салытны уламчылавайн, бодунуң тоолээзин дамчыштыр дүжүп бергениниң дугайын медеглээн.

Ынчангаш делегей чемпиону А. Карпов бодунуң чемпион адын база катап бадыткаан.

ЧУРУКТА: А. Карпов.

АП—СЭТА-ның телефотозу.

«ОЛИМПИЙ БАНК-49»

ВАРШАВА. (СЭТА-ның корр.). Улусчу Польшаның спортчу организацияларының эгелекчи санал-биле ында «Олимпий банк-49» деп конкурсту организастаан. Аңаа чурттуң бүгү 49 воеводстволары киржир. Конкурстуң сорулгазы болза Ортка спортчу шимчээшкинниң идепкейжидерни болгаш Москваның Олимпий оюннарынга эки белеткенип алыры болур.

Олимпий оюннарынга белеткелдиң программазын чуртта ажылдап кылган. Ол программа үш чадалыг: бирги чада—1978 чыл, ийиги—1979 чыл болгаш үшкүзү—1980 чылдың январьдан Олимпий оюннарының эгелээринге чедир.

Конкурстуң түңнелдерин үндүрер. Олимпий программазын күүседиринге воеводстволарның бүрүнү киирген салдарын көөр болгаш воеводстволарның Польшаның Олимпий оюннарынга ниитилик командазынга тиилекчилерин тодарадыр тускай комиссияны тургускан.

ОМСКИГЕ МАРГЫЛДААЛАР

Совет Эвилелиниң составынга Тываның киргенинден бээр 34 чыл болган оюн демдеглеп, бистиң республикадан Омск хоорайда өөренип турар студентилери спортчу маргылдаалар эрттирген.

Бир дугаарында волейбол маргылдаазы болган. Аңаа кедээ ажыл-агый институдунуң командазы тиилээн. Херээжен волейболистерден ветеринария институдунуң спортчулары тиилекчи болганнар.

Он алды мегениң хүрежи база болган. Ветеринария институдунуң талазы Борис Шактар-оол шүүлген. Ол-ла институттан Байыр Дамдын үжүүрлешкен.

Спортчу маргылдааларга эки киришкен дээш ветеринария институдундан Наталья Куулар, политехниктиг институттан Людмила Мигир-оол олар шаңнатканнар.

Спортчу маргылдаалар соонда бот-тывынгыр артистерниң урам чүүл көрүлдези болган. Аңаа эң эки киришкен дээш ветеринария институдундан Надежда Ондар, милиция школазындан Вячеслав Маспын-оол болгаш өскелер-даа өртектиг белектер-биле шаңнатканнар.

Чыл дургузунда эки өөредилгелиг болгаш сагылга-чурумнуг чоруу дээш ужар чүүл училищезиниң курсантызы Михаил Ооржак, садыг техникумунуң чургуулу Ирина Суван-оол олар база шаңнатканнар.

С. МОНГУШ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 19-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Бистиң-биле кады кыл, бис ышкаш кыл, бистен дээре кыл». ГДР-ден дамчыдылга.
11.55—«Каң канчап катканыл». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы—«Шыгалда».
13.00—«Молдав эскизтер». Фильм-концерт.
13.30—15.30—Чайсар.
15.30—Социалистиг чурттарның документалдыг фильмнериниң программазы: «Ыяш дугайында баллада», «Чаңгыс Балтика», «Улустуң ус-тывыжы».
16.40—«Фридерик Шопен».
17.25—Спорттуң өртке хамаарышкан соңгаарларның талазы-биле делегей маргылдаалары.
17.45—«Орус чугаа».
18.15—«Миллионнарның ленинчи университеди». Республикаларның акы-дуңмалышкы эвилелинде.

КЫЗЫЛДАН

18.45—Телемедээлер.
18.55—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглели». Дамчыдылга.
19.15—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.40—«Уругларга шүлүктер».
19.55—Футбол талазы-биле УЕФА-ның кубогу. «Торпедо» (Москва) — «Штутгарт» (ФРГ). «Торпедо» стадиондан дамчыдылга.
21.25—«Каң канчап катканыл». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы —«Маадырлыг чорук».
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«Балет дугайында». Белорус ССР-ниң Күрүнениң үлегерлиг Улуг театрының баледи. Дамчыдылганы РСФСР-ниң алдарлыг артизи Б. Львов-Анохин чорудар.
00.15—00.55 — Документалдыг фильмнер программазы: «Даглар эттир», «Бистиң шилип алыр оруктарывыс», Тоңгенде — медалдар.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.45—Топ телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң уругларның ниити ырызының фольклор бөлүүнүң концерти.

КЫЗЫЛДАН

19.30—«КАИ экраны». Дамчыдылга.
19.45—Чарлалдар.
19.50—«Солун кижиниң бижиглелдери». Уран-чечен телефильм.
20.40—21.15—«Людмила Сенчина ырлаар». Фильм-концерт.

Чаа кино

Найысылалдың киноэкраннарынга режиссёр Владимир Саруханованың тургусканы «Тайга хаанының дүжүлгези» деп кинону [illegible]. Ооң сценарийин Борис Камов бижээн. Рольдарда артистер Андрей Ростоцкий, Иван Краско, Герман Качин, Юрий Майиларшев, Светлана Чаптыкова, Асанкул Куттубаев, Виталий Канаштаков болгаш өскелер-даа ойнап турар.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

КИНО

ОКТЯБРЬ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Солдат болгаш чаан» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночыыдыз» 9.30. «Киноклуб»: «Орлята» 10.40, 15.00. «Хуу истекчи» 12.40, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Доктор Мраченти канчап сутта дужурери» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Юлия Вревская» 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

ЧАРЛАЛДАР

«Тыва совхоз тудуг» кеттыжылыгкынының автобаазазынга секретарь-машинакчы, автослесарь, девискээр аштакчызы, мотористер, вулканизаторщик, газоэлектриканнаакчызы, карбюраторщик болгаш агрегатчик херек. Ажылче албан автобус-биле чоруур. Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Сукпак кудумчузу, 1, Кедээ ажыл-агый министерствозунуң автобаазазының маңынга, № 2 болгаш № 12 автобустар-биле төнчүзүнге чедир чоруур.

Кызылдың № 2 школазынга хеп аар черге ажылдаарлар, аштакчылар, чазанакчы дарым негеттинип турар. Ажылдаарын күзээннер директорга келир азы 2-42-07 телефондан айтырар.

Дирекция.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 2. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 2-26-65, редакторнуң оралакчызының 2-[illegible], харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-[illegible]-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация [illegible] 2-20-00, [illegible] 2-21-41, [illegible] 2-12-[illegible] [illegible].

Тираж 17551. Чагыг 2706.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелдиң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01296.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 243 (10840) | 1978 чылдың октябрь 20, пятница | 1925 чылдан үнүп эгелээн | Өртээ 2 коп.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары!

СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш демисежиңер, сайзыраңгай социализмниң аргаларын долу ажыглаар дээш чүткүңер!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

УЛУГ ОКТЯБРЬНЫ ШАЛЫПЧЫ КҮШ-АЖЫЛ-БИЛЕ УТКУУР

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелде, ВЛКСМ обкомунда

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИҢЕР

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому республиканың бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының коллективтери партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, ССРЗ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга болгаш Ленинчи комсомолдуң 60 чылын төлептиг уткуур дээш чарышкаш, бо чылдың III кварталында социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге чамдык эки чедиишкиннерлиг болганын хүлээп алган доктаалында демдеглээн.

ССРЗ-ниң чаа Конституциязының хүлээп алганының оюнга чедир беш чылдың үш чылының планын күүсеткениниң дугайын 29 бүдүрүлгелерниң коллективтери, 172 бригадалар болгаш 2000 ажыг ажылчыннар илеткээннер.

Сүт комбинадының, «Тыва сүт тудуг» трестиң № 2 КМК-зы, «Тыва кодээ тудуг» трестиң № 957 КМК-зы, «Востоксантехмонтаж»-ның ТМК-зы, Хову-Аксының АТБ-ниң, «Тыва сүт тудуг» трестиң автобаазазы, Садыг министерствозунуң АТБ-зы, Кызылдың аъш-чем садыжының, Мөңгүн-Тайга районнуң, Эрзин районнуң амыдырал хандырылга комбинадының, Шагаан-Арыгның коммунал бүдүрүлгелериниң комбинадының коллективтери планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткеннер.

Электроэнергияны, хөмүржүктү, хөм идиктерни, тудуг түрүлдээн, сарыгның болгаш өскелдээ чыышталгарны бүдүрер талазы-биле онаалдалар күүсеттинген. 1977 чылдың III кварталынга деңнээрге продукция бүдүрериниң хемчээли 14,3 хуу, садыглга 12,2 хуу болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүзү 6,4 хуу өскен.

Оон-биле кады бүдүрүлгелер болгаш организациялар коллективтеринин планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседип турарында хөй четпестер бар. Бо чылдың III кварталында үнүүр бүдүрүлгелерниң коллективтери продукция бүдүрериниң планын 21,0 хуу, садыглганың планын 85,0 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүзүнүң талазы-биле планын 92,1 хуу күүсеткен, республиканың 13 бүдүрүлгелери продукция садарының планын, 14 бүдүрүлге продукция бүдүрериниң планын күүсетпээн.

III кварталда дыка хөй тудуг организацияларының планнары болгаш социалистиг хүлээлгелери күүсетпээн. 43 тудуг организацияларының иштинден 24 организация тудуг-монтаж ажылдарының планын күүседип шыдавайн.

III кварталда «Тыва кат-дүгүр», «Тудуг материалы» комбинаттарының, аъш комбинадының, пиво заводунуң, Үстүү-Енисейниң балык заводунуң, Кызыл-Мажалыктың тутпык заводунуң, Элегес-Аксының хаба керамиктиг материалдар заводунуң, Чадаананың хлеб заводунуң, Туранның болгаш Сарыг-Септи райкомбинаттарының, «Тыва тудуг» трестиң «Кызыл тудуг» управлениезиниң, «Шагаан-Арыг аар тудуг» трестиң, «Тыва агдудуг тудуг» управлениезиниң, «Тыва кодээ тудуг» трестиң № 286 ПМК-ның, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының № 1 КМК-зының Ак-Довурак АТБ-ниң, АТБ-3-түң, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Тес-Хем районнарының, Элегестиң болгаш Чаа-Хөлдүң аймактар кооперацияларының коллективтери бедик ажылдаан.

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң доктаалы-биле:

обласы хоорайның болгаш районнарның III кварталда социалистиг чарыштың негелделерин күүсеткени-биле холбаштыр хоорайларның болгаш районнарның аразында бирги черни тывыспаан.

III кварталда социалистиг чарыштың тиилекчилери санаашаан, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң база ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугтарын тыпсыры болза:

— үлегүр бүдүрүлгелерниң аразындан — үлегүр бүдүрүлгезиниң хемчээлин 109,5 хуу, садыглганын — 109,9 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүзүн 102,1 хуу күүсеткен **сүт комбинадының коллективинге;**

— тудуг организацияларының аразындан — тудуг-монтаж ажылдарының талазы-биле планын 142,1 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүзүн 102,0 хуу күүсеткен **«Тыва сүт тудуг» трестиң № 2 КМК-зының коллективинге;**

— транспорт бүдүрүлгелериниң аразындан — чүък сөөртүлгезиниң хемчээлиниң талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 114,5 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүзүнүң өзүлдезин 102,7 хуу күүсеткен **Хову-Аксының АТБ-ниң коллективинге;**

— садыг организацияларының аразындан — үүрмек-теп садар бараан саарылгазының талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин 100,0 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүзүнүң өзүлдезин 107,1 хуу күүсеткен **Кызылдың аъш-чем садыының коллективинге;**

— коммунал-амыдырал бүдүрүлгелериниң аразындан — амыдырал хандырылгазы ботчандырар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин 151,7 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүзүнүң өзүлдезин 110,4 хуу күүсеткен **Эрзин районнуң амыдырал хандырылга комбинадының коллективинге.**

Дээди черлерни алган деңнээзе, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң, ВЛКСМ обкомунуң шилчиир вымпелдерин тыпсыры болза:

— үлегүр бүдүрүлгелериниң аразындан — бүдүрүлгениң хемчээлиниң талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин 103,6 хуу, продукция саарылгазын 101,2 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүзүнүң өзүлдезин 100,9 хуу күүсеткен **автосентелге заводунуң коллективинге;**

— тудуг организацияларының аразындан — тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлиниң талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин 102,0 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүзүнүң өзүлдезин 107,9 хуу, мал кажааларын ажыглалга киирерин 100 хуу күүсеткен **«Тыва кодээ тудуг» трестиң № 957 КМК-зының коллективинге;**

— автотранспорт бүдүрүлгелериниң аразындан — чүък сөөртүлгезиниң хемчээлиниң талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин 103,6 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүзүнүң өзүлдезин 109,6 хуу күүсеткен **«Тыва сүт тудуг» трестиң автобаазазынга;**

— садыг организацияларының аразындан — үүрмек-теп садар бараан саарылгазының талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин 116,8 хуу, нептиниң чемненилгезин 109,7 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүзүнүң өзүлдезин 114,5 хуу күүсеткен **Мөңгүн-Тайга районнуң коллективинге:**

— коммунал-амыдырал бүдүрүлгелериниң аразындан — коммунал ажыл-хуна чедирериниң талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин 114,5 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүзүнүң өзүлдезин 120,4 хуу күүсеткен **Шагаан-Арыгның коммунал бүдүрүлгелериниң комбинадының коллективинге.**

Кызылдың тууйбу заводунуң, «Сельхозтехниканың» районнар аразының каттыжыышкынының, «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчын кооперациязының, Туранның амыдырал хандырылга комбинадының, телеательениң, Садыг министерствозунуң АТБ-ниң коллективтериниң хүлээп алдынган социалистиг хүлээлгелерин күүседир талазы-биле эки ажылын демдеглээр.

1978 чылда планнары болгаш хүлээп алдынган социалистиг хүлээлгелерни чугаа кылбас күүседирин хандырар талазы-биле ажылчы чоннарның бүгү коллективтеринге социалистиг чарышты организастаарып экижидер, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер, күш-ажылдың бүдүрүкчүзүн өстүрер, бүдүрүп турар продукцияның болгаш тудуг-монтаж ажылдарының шынарын экижидер болгаш боттанып чадап турар чүүлдерни [illegible] тавыштыр, хемчеглерни тодаргайлап, СЭКП-ниң Кызыл хоорайкому, СЭКП-ниң райкомнарынга, хоорай хүрээлээнарга, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга, министерстволарга, ведомстволарга болгаш бүдүрүлгелерге дагзыр.

МАЛ КЫШТАГЛАДЫЫШКЫНЫ-ЖЫЫНЫҢ КОЛ АЙТЫРЫЫ

ТОЖУ РАЙОН

КЫЛЫР АЖЫЛ АМ-ДАА ХӨЙ

Мал кыштаглаашкынынга белеткелди шалыпкын доозарының болгаш кыштаглаашкынны организастыг эртириериниң талазы-биле СЭКП обкомунуң IX пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр Тожу районнуң партия, совет болгаш ажыл агыйы органнары тускай хемчеглерин ажылдап кылгаш, ниитиң белеткелди күштелдирип турар. Район мал чеминиң планын ажыр күүсеткен. 6100 тонна сигенни, 704 тонна силосту, 40 тонна будук-бүрүнү белеткээн, оон ыңай хойну кыштагларда чедирген.

Совхозтар ниитизи-биле 22 муң ажыг баш мал кыштаглаар. Хар улуг дүжер, кыш берге болур тайга черлерге ол хире хөй малды хүр чаагай кыштаар ажыгары нарын болгаш харыысалгалыг сорулга. Белеткелди күштелдирип турар ужуру-даа бо. Малчыннарның бажыңнарының база мал кажааларының септелгези доостур чоокшулап турар. 38 бажыңның 32-зи септеттинген. «Тоора-Хем» совхоз Сарыг Хемде 600 баш мал семиртир шөлдү тудуп, ажыглалга киирген. Кажааларының агар септелгезин, мал чемгерер савалары, суггарар оңгачалары болгаш өске-даа чүүлдерин белеткээн.

Ынчалза-даа чедир кылдынмаан чүүлдер хөй. «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының районда № 1 КМК-зы малчыннарга 3 бажыңнарның шеверлел ажылдарын ам даа дооспаан, 600 хойга иви кажааның тудуун бээр аазашкынын күүсеттинмээнинден «Тоора-Хем» совхозтуң чамдык малчыннарында байдал элээн нарыыдап турар. Оон аңгыда фермаларда, кыштагларда агар септелгези кылдынмаан бажыңнар, кажаалар база бар. Ыраккы Бедий, Одүген, Соруг фермаларында чамдып иви кажааларга чурттаар майгыннар, от салыр ваиг демирлер чедишпес.

Фермаларже, кыштагларже мал чеминиң сөөртүлгезиниң темпизи сөзүм Кыштаглаашкынга белеткел талазы-биле кылза чогуур ажылдар ам-даа хөй. Совхозтарның директорлары, оларда партия, профэвилел организациялары болгаш улус депутаттарының чер-чер Советтери ол чугула ажыл херекке кичээнгейни бичии-даа кошкадып болбас ужурлуг.

БҮЗҮРЕЛДИГ БИС

СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин күүседиринге кодээ ажыл-ишчи бүрүзү үлүүн киирер ужурлуг. Болгаш, бистиң ферманың саанчылары, кадарчылары кыштаглаашкынга белеткенмишаан, сүт саалдазын улам көвүдедирин эрип ажылдап турар.

Ажыл-ишчилериниң амыдырал-чурттаалгазы улам экижээнинден оларның чедиишкиннери улуу-биле хамааржыр. Ынчангаш инектиң үүле шынарын тарымчалыг байлалды тургузары-биле бажыңнарның септелгезин шыңгарыг дооскан. Оларны будуп, чугайлаан.

Мал кажааларының септелгезин дооступ турар. Ферма коллективиниң күжү-биле 22 тонна сигенни, 4 тонна көк-чуула белеткээн. Совхозтуң фермалары-биле кады мал чемин чедирер. Ынчангаш кышкы үеде-даа саалда кудулавас.

Бо чылдагы көргүзүүвүс багай эвес, ынаңна 105 тонна сүттү бүдүрер, 30 тонназы курунеге садар, төрүүр 100 инектен 85 бызаа алыр... [illegible] саанчылар Б. Б. Кол, Н. Матрин, бир инектен 1600 кг-дан 1712 кг чедир сүттү саап алганнар. Чыл төнчүзүнге чедир сүт бүдүрер планны күүсеттинерин бүзүреңдиг бис.

Ф. БАПЫР-БЕЛЕК,

«Май 1» совхозтуң төп сүт-бараан фермазының эргелекчизи.

ЧУГАА ХӨЙ, БАЙДАЛ ХЕВЭЭР

Бистиң Тожуның инектери бо чылын эки ажылдаан. Ниитизи-биле үш фермада 10 муң ажыг иви бар. Олардан төрүүр 3160 ивиден 3052 анай алдынмас. Мээ бодаарымза ол эки көргүзүг. Оон аңгыда дыка хөй ивини кыштаар кылдыр, оларның семиртип турар.

Иви фермаларының эргелекчилери соокта шыдадан талыгыр ырак тайгаларда чурттаар ажылдан турар. Оларның амыдырал-чурттаалгазын экижидер дугайында чугаалар хөй болуп келген. Ынчалза-даа байдал уламчыла-биле экижээн деп чугаалап болбас. Ам-даа илден ыраккы черлерге оларга...

...лаар. Ынчангаш иижилер оон оларның каш-даа чадыр ынаарга бистерде чурттаар майгыннар, анаа салып адыр дииг демирлер чедишпес. Иивилерге дүгүү үр үе эвес, оларны баглаар тендир бедии чок боор-дур. Оон аңгыда ырак тайгаларда ажылдап турар ивижилерге кадарчы [illegible] ...

Районнуң-даа, совхозтуң-даа удурулар черлер ынчыы үеде ивижилерниң амыдыралынче онзалап сагыш салза чогуур.

К. ДОНГУРБАН.

Чазыларда иви салбырының ивижизи.

БОДУНУҢ КҮЖҮ-БИЛЕ

Кол Даш-оол дөрт чыл ажылдаан. Ынчалза-даа ол ажыл-ишчи сыылдыг боор... районунда дүрүгуп... хойжулары бедии ажылып... [illegible]

Кежиг сугира база чечиглеп ... [illegible]

А. ПҮҮРАК.

Тываның автосентелге заводунуң коллективи Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюн күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуп турар. Заводтуң коллективи 1978 чылдың планныг онаалдаларын күүседиринге чоокшулаан. Социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда Кызыл хоорай Совединиң депутады фрезеровщик Михаил Николаевич Бочкарев чорап турар. Бүдүрүлгениң мурнакчызы, коммунист М. Бочкарев оңгу беш чылдың үш чылының планын хуусаа бетинде күүсеткен, ам ол 1979 чылдың үлүүнде ажылдап кирипкен.

ЧУРУКТА: фрезеровщик М. Н. Бочкарев.

ЭШ ЛЕОНИД ИЛЬИЧ БРЕЖНЕВКЕ

Хүндүлүг Леонид Ильич!

Шыдырага талазы-биле делегей чемпионунуң адын дээш маргылдаа бистиң тиилелгевис-биле доозулганын илеткээр аажок-тыг-дыр мен.

Маргылдааны белеткээр болгаш эртирер үеде мээң болгаш бистиң делегациявыска көргүскен ээлдек сагыш салыышкын болгаш кичээнгей дээш сеткилимден четтиргенимни илередип чоруур-мен, эргим Леонид Ильич.

Совет шыдыраа школазының алдарын көвүдедиринге кезир үеде бүгү күжениишкиннеримни үндүрерин СЭКП Төп Комитединге, ССРЗ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, Совет чонга бүзүредим.

Делегей чемпиону Анатолий КАРПОВ.

1978 чылдың октябрь 18, Багио, Филиппины.

„САЛЮТ-6"—„СОЮЗ-31"—„ПРОГРЕСС-4": орбитада 125 хонук дургузунда

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Чер чоогунуң орбитазында космонавтылар Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков 125 хонук дургузунда ажылдап келгеннер.

Хүннүң программазын ёзугаар «Кристалл» агрегатка космос материаловедениезиниң талазы-биле технологтуг шенелдени, чаашкынналдырар агрегатты ажыглап турган сугга чуңарып, күш-дамыр мергежилгелерин кылырын чорутман.

Орбита комплексизиниң иштинге дүүн экипажтың ээлчеглиг эмчи шинчилгезин чоруткан. Бозуукуг «Чибис» костюмунуң дузазы-биле болгаш «Полином-2М» аппарат-биле гидростатиктиг базыышкынның салдарынга космонавтыларның чүрек-дамыр системазының ажылдаарын шинчилээн, судалдың согарының күштүүн база шинчилеп көрген болгаш мага-боттуң температуразын база динамометриктиг сан-түңнелдерин хемчээген.

Комплекстиг кезиглеп шинчилелдериниң түңнели-биле алырга, Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков оларның кадыкшыл байдалы эки. Ийи космонавтыларның физиологтуг хемчээлдери болур-чогуур-биле хевээр арткан.

Орбитаның «Салют-6»—«Союз-31»—«Прогресс-4» эртем-шинчилел комплексизиниң иштиниң системалары болур-чогуур-биле ажылдап чоруур.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

Беш чылдың үш чылының онаалдаларын күүсеткениниң дугайын ийи чүс бежен муң комсомолчу аныяктар бригадалары илеткээннер. Ол болза октябрьның 18-те ажыттынган «Ленинниң чагыгларынга шынчы» деп Бүгү-эвилелдиң комсомол хуралынга турасхаалган аныяктарның хөй санныг күш-ажылчы чедиишкиннериниң бир эвээш болур.

Амгы хуралды ВЛКСМ-ниң 60 чылынга турасхааткан. Оон ажылының баштайгы хүнү-ле комсомол организацияларының «Коммунизмге өөренир» деп ленинчи чагыгны күүседириниң дугайында ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге эш Л. И. Брежневтиң чугаазында ыдып үндүрген сорулгаларны канчаар боттандырып чорудуп турарының дугайында партияның болгаш улустуң мурнунга коллективтиг отчёт болган.

ЛЕНИНГРАД. Профтехөөредилгениң культура бажыңынга аныяк ажылчыннарга театр университеди ажыттынган. Ол А. С. Пушкин аттыг үлегерлиг театрның бир хевириниң эгелээни болур. Ол театр хоорайның беш профессионал-техниктиг училищелеринге чоок-биле кады ажылдап кээр... керээзин чарып алган.

Келир үениң токарьлары, тудугжулары, электромонтажник тергиннери Ленинградтың эң хоочун театрының мастерлеринден бижи билип алырлар. Улуг программа езугаар коллективиниң аңгы-аңгы чыылгаларынга... Д. Храбровицкийниң «Чүвенг ооң турда» деп шиизиниң театрның аңгы-аңгы кырлары... дискуссиязынга чугаалажыыр.

Театр университединиң программазында театр төөгүзү өөренери, артистерниң чогаадыкчы кижилериниң боттары-биле ужуражылгалар көрүлген. Профтехөөредилгениң культура бажыңында тургускан сонуургактарның шии студиязының пушкинчилер шефке алган. Ам мында Гогольдуң «Ревизор» деп шиизин көргүзеринче белеткени турар.

ИРКУТСК. Ында ажыттынган делгелгениң «Сибирь шылаганының үүжээ-даа» деп адаан. Эргиги чүүлдерниң төнчүзүнде Хакасия Сибирьде эвээ бажыңында... [illegible] Байкалдың хоорайы ажылдап турар.

ШУЯ. (Ивановская область). Бажыңның ... [illegible] культура болгаш спорт... [illegible]

ОДЕССА. Дуралап чорууруң специалистыг тайгада колхозтары хову шөлдериниң ... [illegible] ... инкубатор пехтерге, кыштагларга, өстүрүүте ... [illegible]

АЛМА-АТА. Павлодар облазта Успенск районунуң черлеринге ажылдакчылары бүрүнге кыраан-кары бедигаш чинге-тарааларын саарының планын эң баштай күүседипкеннер. Олар Төрээн чурттуң шыгжамырынга 15 муң тонна продукцияны садыпканнар. Республикада кызыл кууспангылдарының... [illegible] ... 300 ажыг муң тонна чиңгарааны болгаш чер ыг-кара чудурун чорутпаан.

КИШИНЕВ. Молдавияның Дондюшаны дээр суурунда хран чүдэ салбырын ажыттынган. Ол мурнунда бүгү хевирлеринге литература болгаш граммофон пластинкалар ... [illegible] ... библиотекаларында хран ... [illegible]

(СЭТА).

Советтер амыдыралы

ЧУРТТАП ТУРАР ЧЕРИНИҢ ААЙЫ-БИЛЕ

Советтерниң чон ортузунга чурттаныышкын черлер аайы-биле чорудуп турар организастыг болгаш коммунистиг ажылынга хөй-ниитиниң күштерин шын тургузары база чугула рольдуг. Кызыл районнуң чер-чер Советтери чон ортузунга идеи-кижизидилгелиг ажылдың организастыг эки үлегер-чижээ болгаш арга-хевирлерин тывар дээш элээн оралдашкан. Ынчангаш чоннуң чурттап турар черлериниң аайы-биле ажыл чорудары мындыг чамдык чогуур системазы чер-черде тургустунуп келген.

Чурттакчы чон ортузунга чорудар организас-массалыг ажылдарны Советтер чүңүнда мурнунда депутаттарны, доктаамал комиссияларны болгаш бот ажыл-чорудулгалыг организацияларны дамчыштыр чорудуп турар. Районнуң Советтери ниитизи-биле 356 депутаттарлыг, 62 доктаамал комиссияларында 234 депутат, 154 активчилер ажылдап турар. [illegible]

Депутаттар соңгукчулары-биле ужуражып, күш-ажылчы коллективтерге баргаш, Советтерниң болгаш боттарының ажыл-чорудулгазы дугайында [illegible]. Депутаттарның округтарында болгаш чоннуң чурттап турар черлериниң аайы-биле ажылдап [illegible] Шамбалыг, Суглак, Баян-Кол, Кур-Чер кодээ Советтеринде эки организастаан. Ол Советтерниң депутат бүрүзү тускай демдеглээн [illegible], анда округтуң девискээриниң, чеже соңгукчулар, өг-бүле, уруглар барын, кижилерниң кайда, кандыг ажылдап, уругларының кандаар өөренип турарын, хөй-ниитиниң кандыг организациялары барын болгаш [illegible] тодаргай демдеглеп турар.

Бо ажылдарны эки чорудуп турар депутаттарга Кур-Чер Советиниң депутады М. Дамдын, Элегес-Аксы Советтиң депутаттары У. Оюн, А. Зогов, район Советиниң депутады Б. Дапынай болгаш өскелер-даа хамааржыр. Чижээ, Белчээ Дапынай болуп соңгуткан округунга доктаамал ажылдаан, аныяктар кижизидилгезинче улуг кичээнгей салып турар. Күш-ажылга үлегер-чижээн көргүзүпкен, партия организациязының, чоннуң хуралдарынга саналдап киирген. Бүгүдерин суурда херээженнер чөвүлелиниң ажылын эки удуртуп турар. Район Советиниң депутаттары Е. Комиссарова, Н. Кононенко олар боттарының округтарында база эки ажылдап турар.

Суглак кодээ Советтиң депутаттарының чоннуң чурттап турар черлериниң аайы-биле ажылындан эки чажыктерин хөйнү көргүзүп болур. Ол Советтиң депутады А. Бололтиндеп оон соңгукчулары чаа аваң-садты болгаш магазинниң ажыттырарын дүргедедерин диләэн. Ол айтырыгны депутат күүскомга тургузарга, ол тудугларны кылып турар организацияларда күүском негелде кылганының түңнелинде олар ажыглалга дүрген кирген. Советтиң чаагайжыдылга талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы депутат Л. Иванов соңгукчулар-биле доктаамал харылзааны тургаш, оларның диләэ болгаш киржилгези-биле суур чаагайжыдылгазынга хөй чүүлдерни кылдырган. Оон удуртуп турар доктаамал комиссияны бүдүрүлгелер, организациялар удуртукчуларының чаагайжыдылга талазы-биле информацияларын ап, ай санында рейдилерни кылып турар. Часкы чаагайжыдылгада бо суурда 250 ыяш, 1200 чадаң үнүш олуртуңган, 4000 чечек тарыттынган болгаш 600 метр штакетник сенттеттинген, 580 метр палисадник туттунган, орук шимчээшкиннерниң демдектери тургустунгулаан. Комиссия чоннуң вогаа тарыырынче кичээнгейни угландырып, вогаа суггарыдгазын организастаар [illegible] рааң кылдырган.

Районнуң Советтериниң хамаарылгазында ажылчы чоннарның бот ажыл-чорудулгалыг организациялары хөй болгаш чоннуң чурттап турар черлериниң аайы-биле ажыл чорудуушка Советтерге улуг дузаны чедирип турар. Районда кудумчуларның болгаш кварталдарның 48, ада-иелерниң 17, херээженнерниң 16, клуб, библиотекаларның 11, социал хандырылганың 4, медицина албан черлериниң 4 чөвүлелдери, улусчу контрольдуң 31 бөлүктери болгаш постулары, 43 улусчу дружина, элээн хөй агитквартирлар, микрорайоннар топтери, санитар дружиналары болгаш 18 аныяк суглары ажылдап турар. Оларда ниитизи-биле 1836 ажыл кижи киржип турар.

Кур-Чер кодээ Советте 19 микрорайоннар чоннуң политмассалыг, культура-чыдырыышкын ажылдарының болгаш өске-даа хемчеглерниң перспективтиг пландарын тургузуп алган, оларны агитквартиралларга, коллективтерге, клуб, школага болгаш микрорайон демдектеринде өске-даа черлерге боттандырарын эгелеп ап турар. Ол пландарда байырлалдар, шагаа, лекция, тематиктиг кежээ, делгелгелер эрттирерге, мурнакчылар болгаш хоочуннар-биле ужуражылгаларны, концерттер белеткээри дээн чергелиг чүүлдерни киирген, оларны удуртур ниитилерни томуйлап турар.

Кур-Чер кодээ Советиниң микрорайоннар аразында «Үлегерлиг корум-чурум база культурлуг амыдырал» дээш конкурсту чарлап турар. Ол-ла чарышты хонжулар ортуунда база калбартпан. Оон негелделерин күүседир дээш микрорайоннарның чөвүлелдери боттарының хуралдарынга арагачыларны, ажылдан быдаарарыларны, уругларының кижизидилгезинче сагыш салбас ада-иелерни сайгарып, арыг-шевер хыналдаларын чорудуп турар. Национал чемнерниң, хептерниң делгелгелерин, чаа төрүттүнгеннерниң, өглеңгеннерниң хереглелдерин байырлыг байдалга тыпсырын чорудуп турар. Чарыштың түңнели чылда ийи катап үнер. Бо чылдың бирги чартыында чарыштың тиилекчизи № 5 микрорайон болуп, кызыл тукту болгаш өргектиг шаңналдарны алган.

Шамбалыг кодээ Совет, оон депутаттары бот ажыл-чорудулгалыг организациялар-биле кады сырый харылзаалыг ажылдап турар. Ол организацияларның аразындан агитквартирлер улуг ажылдарны чорудуп, пландарны тургузуп, боттарының аразында чарыштыг ажылдап турар. Олар бажыңнарның арыг-шеверин дыпап, корум-чурумну хайгаарап, уругларның өөредилгезинче кичээнгей салып келген. Чоннуң дыштанырынга кежээлерни, концерттер, шагаа болуп турар. Чарыштың тиилекчилери Шушенскоеже экскурсилаан.

Моон-биле кады районнуң чер-чер Советтери чоннуң чурттап турар черлериниң аайы-биле ажыл чорудулгазынга бар аргаларны чедир ажыглап шыдавайн турарын демдеглээр апаар. Районда дыка хөй бот ажыл-чорудулгалыг организациялар ам-даа [illegible] ажылдап турар болгаш чер-чер Советтери оларның практиктиг ажылынга четтиг дузалажып турар. [illegible] ниити хуралдары болур. Сөөлгү үеде бистиң районда чоннуң ниити хуралдары удаа-дараа болуп, оларга сугаалажып турар айтырыглар саны ковудеп, [illegible]. Кур-Чер болгаш Баян-Кол кодээ Советтер эки белеткелдиг, бедик деңнелдиг эрттирип турар. Ынчалза-даа чамдык кодээ Советтерниң күүскомнары оларны [illegible] чыылдырып турар болгаш четпес белеткелдиг эрттирип турар. Моон ужурунда чон ортузунга организас-массалыг ажылдар чорударының өске хевирлери-биле кады ажылчы чоннарның ниити хуралдарының рольун болгаш ужур-дузазын улгаттырары чугула болуп турар.

Ш. КАНДАН,
Кызыл райкүүскомнуң секретары.

КӨРГҮЗҮҮН БЕДИДЕР

Таңды районда «Коммунизмниң херели» совхозтуң хоочун малчыннарының бирээзи Дөржап Биче-оолович Куулар бо чылын көргүзүг талазы-биле мурнакчыларның санынга кирген. Төрүүр аалды чүс ажыг хойнундан хураганнарны менди камгалап алган. Бир хойга онаапшыр 2,8 килограмм дүк кыргып алыр хүлээлгезин 3,2 кг кылдыр күүсеткен.

Бо малчын кышка хынамчалыг белеткенген. Кыштаан септеп, кургаг одекти белеткээн. Бодунуң күжү-биле ол ажыг тонна сигенни белеткээн.

Хоочун малчын Дөржап Куулар келир чылын моон-даа бедик көргүзүглерни чедип алыр сорулганы салган. О. ОПЕЕН.

Беш чылдың кижилери

СЕТКИЛИ ООЖУРГАВАС

Совхозта партком секретары Шуркү Доржуевич Ооржак коммунистерниң бүдүрүлгеге киржилгезин, оларның күш-ажылчы чедиишкиннерин бистерге таныштырып олур.

Ажыл-агыйның экономиказының кол адыры — мал ажылы. Ынчангаш малчыннарның ажыл-ижин бирээн бирээ чокка чугаалады. Оон бо чылдың үшкү чылының планын онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш, олар эрестиг ажылдап турарлар. Мал бажын өстүрериниң, күрүнеге оъът, сүт, дүк садарының төс аплар планын совхоз күүсеткен. СЭКП кежигүнүнге кандидат Анатолий Өлзейниң удуртканы № 3 хойжу бригаданың ишчилериниң чедиишкиннерин мактаан, оларның көргүзүглерин адап берди. Бригада ниитизи-биле төрүүр чүс баш хойдан-на 101 хураганны доруктуруп өстүрген, күрүнеге 11 тонна дүктү саткан, 163 тонна сигенни белеткээн. Бо көргүзүглер социалистиг хүлээлгезин ажып турар.

Социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда коммунистер чоруп орар. Ленин орденниң эдилекчизи, коммунист Намдал Оруе төрүүр чүс баш хойдан 110 хураганны алгаш, күш-ажылчы чарышка бирги черни ээлээн.

Коммунистер Иван биле Чечек Садилерни партком секретары база мактады. Бо малчын өг-бүле ажылгыжы боттары биске чугаалап берген.

— Ниитиниң малын хүлээп алганывыстан бээр он бир чыл болду. Бо аразында хойнуң баш санын өстүрер, продуктулуун бедидер дээш эп-сорувус-биле бир демей кызымак ажылдап келдивис — деп, өгнүң херээжен ээзи Чечек Кыргысовна Сади бистерге таныштырды.

Бригаданың кежигүннериниң бир демниг база боттарының шудургу күш-ажылының ачызында Садилерниң өг-бүлези чылдың-на багай эвес көргүзүглерлиг болуп келген. Чыл санында төрүүр чүс баш хойга онаапшыр 95-тен кудук хураган ап көрбээн. 1977—1978 чылдарның кыжы берге-даа болза, төрүүр чүс баш хойдан-на 106 хураганны доруктуруп өстүрген, тоэргайлаарга 357 хураганны совхозка хүлээткен. Хойдан-на 1800 грамм дүктү кыргып алган, ол хүлээлгедени ажып турар.

— Кыштаглаашкынга белеткенири чугула айтырыг болгай, ынчангаш ону частан эгелээр улус бис. Хойжунуң чедиишкинниг болуру моон хамааржыр — деп, Иван Сеидиевич Сади чугаалап орар.

Шынап-ла ындыг. Ону барымдаалаашкын, бо хойжу өг-бүле кыштаглаашкынга белеткелди хынамчалыг чорудуп турар. Чайын-на кыштагларының кажааларының коржеңин хоорагаш, бар-саар септелгезин кылып, әдекти болуп каар. Ам база-ла кышка ол бүрүн белен.

Мурнакчы малчын бойдуунуң күжү-биле чылдың-на сигенни белеткеп ап турар. Бо чылын совхозтуң девискээри кандаан, ынчангаш мал чемин хойну белеткеп алырынче хойжу бригаданың кежигүннери онза кичээнгейни салган. Иван Сеидиевич он беш тонна сигенни белеткеп алырын хүлээнгеш, чээрби тонна чедирип, соглаан соңгун ажыл-херек кырынга боттандыргаш, ону кыштаанга сөөртүп чедирип алган.

Одарларны шын ажыглаарынче, суггатче Садилер кол кичээнгейни салыр улус болду. Ындыг болбас аргажок. Мында шээр малды тургузу азыравайн, чүгле одарладып турар. Малды кыштан хүр ажыраары-биле малчын ийи кыштагны кыдып алган. Бирги кыштагга хой төрүүже чедир турар, кажан хой оолдап эгелээрге ийиги кыштагга көжүп келир. Ол үеде келирге мында кажаалар кургаг, оът-сиген элбек болур. Бээр улуг болгаш төрээн хойларга дыка таарымчалыг. Кодандан дыка ыравайн тоттур оъттап алыр. Чаш хураганнарга чидиртир кок сиген белеп, өске-даа таарымчалыг байдалды мында тургускан. Ол бүгү сагыш човангыр, эрестиг, кежээ малчыннарның күш-ажылының ачызында кылдынган.

Иван биле Чечек Садилер кадарган хоюнуң санын менди камгалаар, семиртилгезин эки чорудар, одарын, суггадын шын таарыштырар, чаш хураганнарны дүрген, эки доруктуруп алыр дээш үргүлчү-ле сагыш-сеткили оожургавайн чоруурлар. Шак мындыг ак сеткилдиг, харысаалгалыг чорук эки көргүзүглерни чедип алырының үндезини болуп турар.

Иван Садиниң эки ажылын үнелеп көргеш, «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» медаль, «1976 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп хөрек демдээ-биле шаңнаан. Кадарчының кадайы Чечек «1976 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп хөрек демдээн алган.

СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленуму кодээниң ишчилериниң мурнунда улуг сорулгаларны салган. Малдың баш санын өстүрер, продуктулуг чоруун бедидер херекке төлептиг салыышкынын киирер дээш коммунистер Иван биле Чечек Садилер кызымак ажылдап турарлар.

Т. ХЕРТЕК.

Эрзин район, «Морен» совхоз.

ЧУРУКТАРДА: хойжу И. С. Сади; кадарчының хою одарда.

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотолары.

Мурнакчы дуржулганы нептередир

ЧЕДИИШКИННЕРНИҢ ЧАЖЫДЫ

«Күш-ажылдың хостуу» совхоз Улуг-Хем районнуң өске ажыл-агыйларындан онза таарымчалыг байдалдар-биле ылгалбайн турар. Ынчалза-даа ол совхоз [illegible] хөй чыл уламчылыр [illegible] ажыл-агыйлардан хойнуң белеткеп ап турарының чажыды чүдел? Бо чылын база-ла [illegible] сиген белеткээр планын республиканга бир дугаарында күүсеткен болгаш планын артыкка 1300 тонна сенажты салган. А база-ла ол ышкаш суггаттыг черлерлиг «ҮТКА 25 чылы», «Найырал» совхозтар бөдүүн чемнер белеткээриниң планын бедии күүседип шыдаваан дыр. Чүдүктүг чемнер белеткээниниң түңнели оон-даа ылгалдыг болуп турар. Чижээ, «Күш-ажылдың хостуу» совхоз силос салырының планын 43 хуу күүсеткен болза, Улуг-Хем районга ортумаа-биле чүгле 9,7 хуу болган...

«Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң кол агроному В. Ф. Лобаченкога ол айтырыгларны салырымга, мынчаар харыылады:

— Мал чеми культураларын өстүреринче онза кичээнгей салыр херек. Олар ынаыстаң дулак чок ажылдап өзер чүве болгай.

Ында мал чеми культураларның дүжүткүр болуп турарының кол чажыды чогумна оларга онза кичээнгей салып турарында. «Күш-ажылдың хостуу» совхоз мал чеми культураларны тарып өстүрер [illegible] кол чылдар бүрүнгәр чорудуп эгелээн. Оларны тарып өстүрер тарылга ээлчештирилгезин тускайлаан. Шоолуг үнүш-дүжүткүр эвес сиген шөлдерин үндезини-биле экижиде соонда оларга хөй чылдыг сигеннерни тарааш бо шөлдерни суггатчылар звенолары [illegible].

[illegible] кол күзе — сигеннер үрезиниңниң дугайында сагыш салып турары. Совхозта хөй чылдыг сигеннер үрезини четчир болганда, тарылга шөлүн чыл бүрүде калбартып турар. Шоолуг дүжүткүр эвес участоктарны кезоп чаргаш, анаа үрезинин чаштырер. Ам мында хөй чылдыг сигеннерниң бүгү-ле шөлдери [illegible] 4—5 чыл дугуйунда ажыглап турар. Ынчангаш ол черлерниң берип [illegible]. 1977 чылда хөй чылдыг сигеннер тараан шөлдерниң бир гектарының ортумак дүжүү 22 центнер ашкан. Ынчаарга Даргай-оол Артааның баштап турары суггатчылар звенозу гектардан-на 45 центнер сигенни алган.

Бо чылын Улуг-Хем районга онза кандаашкыннаныг болган. Ол чорук Торгалыгның мал чеми белеткекчилериниң ажылының түңнелинге салдар чедирбээн. Мал чеми культураларының дүжүдү база-ла чаагай болган. Оон турлук, чемгерилге единицазынче шилчидерге, сиген дүжүдү эрткен чылдарнындан кудуу эвес болган.

Мал чемиңиң тарылга ээлчештирилгезиниң планын удуртулга болдурбушаан, бо чылын совхозка шоолут дүжүткүр эвес сиген шөлдериниң чамдыызын анаа тараа культуралары тарыыры-биле андарган, а хөй чылдар дургузунда чүгле тараалар таран келген шөлдерде сигеннерни чаштырган. Ынчаар солуштур тарыырга, тараалар-даа, мал чеми культуралар-даа эки үнер болур.

Совхозка хөй чылдарда ажылдап келген кол агроном Виктор Фомич Лобаченконуң бо талазы-биле ачы-хавыяазы улуг. Ол Торгалыгның сиген шөлдерин шинчилеп чыл бүрүзүнде бижиг тургуштуу-биле чорудуп келген. Оон ачызында «Күш-ажылдың хостуу» совхоз ам мал чемин бүдүрериниң талазы-биле республиказа эки черлерниң бирээзи апарган.

Мал чемнерин белеткээр талазы-биле хөй чылдар мурнунда тургускан механизастаттынган отряд ажыл-агыйга чем бүдүрүлгезин ковудедиринге улуг рольду сиван турарын база-ла демдеглээр херек. Бүгү белеткеттинген мал чемнериниң 90 хире хуузу ол отрядка онаажып турар. Сиген кевилдеаниң үезинде үлетпүр бүдүрүлгезиниң өске участоктарындан кижилерни мал чеми белеткээринге хаара тудары эртежок чугула эвес апарган.

Бо чылын сенон эгезинде отрядты дөрт звенога үскен. Оларның бирээзи сигенни кезип, өске артканнары бөгүн сөөртүп турган. Оон соонда АВМ агрегатка дашкалдаар болгаш сенаж белеткээр эргиннерни тургускулаан.

Хөй чылдыг сигеннерниң ниити кезиидезин бо чылын совхоз бир дугаарында рулон-биле ажыглаан. Анаа сигенни баштай кескенниң соонда эрнаан-на суггарып эгелээн.

Бо ажыл-агыйда мал чеми бүдүрериниң бүгү-ле айтырыгларын бүрүн шиитпирлеттинген деп болбас. Торгалыгжылар ам-даа хөй чүүлдерни кылыр ужурлуг. Хамаатының мурнунда мал чеми культураларын тарыырының болгаш бүдүрериниң [illegible] шилчидилгелиг аргазынче шилчиири, витаминниг далган белеткээр агрегаттарны ажыглаары [illegible] эргежок чугула.

В. КАРМАНОВ.

Улуг-Хем район.

КЫШТАГЛААШКЫНГА БЕЛЕТКЕЛ

ДООСТУР ЧЕТКЕН

«Ак-Туруг» совхозтуң коммунист Юрий Очур-оолга удуртман мыйыстыг бода мал бригадазының малчыннары бо хүннерде оден-кыштаг септелгезин шалыпкын чорудуп турар. Бригада 877 баш инектиг. Оларны дөрт кодаңга кыштадыр.

Инек турар дөрт болгаш чаш бызаалар кирер ийи кажааларының септелгезин бо хүнге чедир дооскан. Кажааларның ойбак черлерин малгаштааш иштин болгаш даштын агартыр чугайлаан. Малга чем хайындырып белеткээр ийи цехтиң септелгезин база кылган. Малчыннар чурттаар 6 бажыңның капитал септелгезин, дөрт аал ишти чурттаар ийи чаа бажыңны немей туткан.

Малга чиртир 130 тонна сигенни болгаш 30 тонна пресстээн саваңны 4 кыштагда сөөртүп чедирген. 2800 тонна силосту салган.

Мал кажааларын база чурттаалга бажыңнарын септээринге тудугжулар Сандак Карбы, Моңгуш Бегзи, Арапчын Мартын болгаш өскелер-даа эки ажылдаан. Амгы үеде үүрмек септелге арткан.

САВАҢ БЕЛЕТКЕЛИНДЕ

Ол-ла совхозта ниитиниң малынга чем белеткээри база-ла үргүлчүлевишаан. Куулар Шир-оолга баштаткан 14 кижилиг механизастаттынган бригада Алтай крайда саваңны бөлүп, тырып боодалдаарында ажылдап турар. Ук бригада кыска үениң дугуйунда 314 тонна саваңны тырып боодалдааш, ону 60 километр черде демир-орук станциязында сөөртүп чедирген. Саваңны тырып боодалдаарынга тракторист Сеңгин Тыгбан, ажылчыннар Александр Сундуп, Василий Доржатпан, Владимир Дажмажап олар идепкейлиг ажылдап турар. Бригаданың ишчилери ам-даа саваңны тырып боодалдавышаан.

С. СОТНАМ.

Улуг-Хем район.

ТАРЫП БООЗАДЫЛГАДА СОРУЛГАЛАР

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринде амыдырал-биле [illegible] мал баш санын өстүрер, оон продуктулуг чоруун [illegible] кол айтыргаларын берген. Ол малдарның баш санын ковудедип, оларда чаш малды алыры тарып боозадырындан улуг хамаарылгалыг.

Бистиң чуртувуска хойну тарып боозадырының аргазын нептередикениннен бээр 50 чыл болуп турар. Хой тарып боозадыр талазы-биле бирги дуржулгаларны 1928 чылда И. И. Ивановтуң удуртулгазы-биле Ставрополь крайның совхозтарынга организастап чорутаан. Ол ышкаш тарып боозадылгазы ажыглап турган. К. Д. Филянский Кавказтың чиңге ээрлиг дүктүг уксаазын үндүрген. Бедик продуктулуг бүдүрүкчүлерни ажыглап тургаш, тарып боозадылгаазы дузазы-биле бо үениң иштинде 27 ажыг уксааны совет специалистер үндүрген.

Бистиң республиканың ажыл-агыйларынга хой тарып боозадылгаазын ажыглаанындан бээр үжен чыл болуп турар. Бо үениң иштинде хой ажылының продуктулуу дүргени-биле бедээн. Амгы үеде республиканың ажыл-агыйларының бүдүрүп турар дүгүнүң 60 хуузу чиңге ээрлиг болгаш чартык ээрлиг болуп турар. Сөөлгү 10 чылдардан бээр хой ажылының продуктулуун бедидер талазы-биле эвээш эвес ажылдарны кылган. Республиканың девискээринде үш кезек черде районнар аразының мал тарып боозадыр станциялары тургускан. Ол ышкаш уксаажыдылга ажылын, оон учет-отчёдун эжиндерни-биле республиканың кол уксаажыдылгазы бүдүрүлгезин болгаш районнар аразының үш уксаажыдылга бүдүрүлгезин организастап тургускан.

Кызылда кодээ ажыл-агыйның кадрларының билиин бедидер школада хой тарып боозадыр техниктерниң 3 ай хуусаалыг курузун ажыткан. Сөөлгү үш чылда республиканың совхозтарында хой тарып боозадыр 41 пунктуларны туткулаан.

Бо чылын бистиң республиканың совхозтарының эдержилгеге киирер бүгү хой-ошкузунуң план ёзугаар баш саны 520,8 муң, оон иштинде тарып боозадыры 300 муң. Октябрьның 6-да медээ-биле алырга, эдержилгеге кирген болгаш тарып боозаткан хой саны 413276 (планның 79,4 хуузу), оон иштинде тарып боозатканы 268483 (планның 89,9 хуузу).

Хойнуң тарып боозадылгазын мурнунда чылдарга деңнээрге, элээн организастыг эрттирген. Республиканың совхозтарынга 92 пунктулар ажылдаан. Бо талазы-биле Каа-Хем, Бии-Хем, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик районнарга ажыл организастыг болган эрте эгелээн. Көрдүнген планын ажыр күүсеткен совхозтарның саны бо чылын дыка хөй болуп турар. Барыын-Хемчик районнуң бүгү совхозтары болгаш «Искра», Карл Маркс аттыг, «Бүрен», «Саян», «Енисей», «Ленинчи орук», «Тээли», «Мурнакчы» совхозтар планын ажыр күүсеткеннер.

Хой ажылынга эдержилгени кинчаар эрттиргениниңден келир чылдагы чаш малды алыры, оон шынары дыка хамааржыр. Ындыг турбуже бо харыысалгалыг кампанияны Улуг-Хем, Таңды районнарның чамдык совхозтары эң багай, организас чок эрттиргенин айтыры чугула.

Таңды район хой тарып боозадыр планын чүгле 48,9 хуу күүседип, бо ажылды кончуг оралдап организастаан. Бо районнуң совхозтарының удуртукчуларында болгаш специалистеринде чылып калган чүүл бар. Хой оолдаашкынын апрель, май айларда эрттирерге эки деп олар санап, ниити республикада шиг-даа-ла хой ажылында практика кырында бадыткаан кажаны часкы үеде хойну эрте оолдадырынга эки деп чүүлге ам-даа чоцшарешпейн турары ээдеп. Ынчангаш бо районнуң совхозтарының хөй чылдар дургузунда төрүүр чүс хойдан камгалап ап турар хураганы 55—60-дан өрүлевейн турары таварылга эвес.

Хой ажылының продуктулуг чоруун бедидерге бүдүрүкчү кошкарларның күш-шыдалындан, олардан алыр чаш малдың шынары, оон келир үеде продуктулуг чоруу дыка хамаарылгалыг. Ол хирезинде республиканың хой-хой совхозтарында бүдүрүкчү кошкарларның чемгерилге, ажаалдазы чогуур негелдезинге ыракта четпейн турар.

Ажыл-агыйларда тарып боозадыр техниктерниң солчуру хөй. Тарып боозадылга пунктуларында зоогигиеналыг чурумнарның сагылгазы, оон технологияны совхозтарның хөй кезиинде кудуку деңнелде чорун турар. Малчыннарның иштинден хойжу бригадирлерни тарып боозадыр техниктер кылдыр өөредир талазы-биле ажыл чогуур негелдезинге ыракта четпейн турар. Амгы чедир районнарның болгаш ажыл-агыйларның удуртукчулары хойну тарып боозадырынче чогуур кичээнгейни салбайн турары четпес.

Хой тарып боозадыры республиканың ажыл-агыйларында доозулган. Ам хойжуларның болгаш зооветспециалистерниң кичээнгейинге алыр чүүл болза чедир эдержиптерээн хойларның эдержилгезин организастаары болгаш бүдүрүкчү кошкарларның ажаалда, чемгерилгезин чогуур негелдезинге чедир тургузары болур.

Ажыл-агыйларның специалистеринде мындыг четпес чүүл бар. Хойну тарып боозатканның соонда, кошкарларны хойга каттыштырган. Оларның немелде чемгерилгезинге сагыш салбайн баар. Эдержилге үезинде кодаңга салган бүдүрүкчүлерни хүн санында ээлчештирип (2—3-теп) кодаңга чемгерип турар. Мынчаар таарыштыр чемгерерге кошкарлар семис-шыырак болур, хойларның кызыраар чорую турбас.

Үрезинни чашканда, үнүштү олуртканда, оон өөлдезин камгаарап, суггарып ажаарыышкаш, хойнуң эдержилгезин, тарып боозадылгазын доозулганда оон күскү-кыжын одарын, ажаалга-чемгерилгезин эки организастаары негеттинер.

Хой ажылында эң харыысалгалыг үе — хураганнарны камгалап алыры болур. Ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемниглер бо кампанияже ажыглаштан эгелеп улуг кичээнгейин салып, шыгжы контрольду тургузары чугула. Ам малчыннарның кичээнгейин, күжүн чаш хураганнарны хүлээп алырының белеткелинче угландырары чугула. Чаш хураганнарны хүлээп алыр кажааларны чылыглап, кургаг одекти белеткээн турар ужурлуг. Минералдыг, витаминниг чемнерни, эмнерни кодан бүрүзүнге четчир хемчээлдиг кылдыр белеткээнин [illegible] эгелээр херек.

Чаш хураганны хүлээп алыр турар күш-ажылын таарыштыр организастаары негеттинер. Сакманщиктер аңы немелде күш республиканың ажыл-агыйларында хоочут четпес болуп турар. Оон уламындан чамдык кодашнарны [illegible] айтырыг бо. Хөй хой төрүп эгелей бээрге, чаш төлдү ажаап четтикпейн баар.

Забайкалчыларның дуржулгазын алырга, хой төрүүр үеде шуудулгалыг сакманныг арганы ажыглап турар. Оон кол хевири мындыг. Чаа төрээн хойлар 3 хонук иштинде хураганы-биле кады тускай [illegible] турар. Ындыг чаңгыстың [illegible] саны улгаттырган кодаңнарга 92 чедир, а бичии кодаңнарга 30—40 чедир турар. 4 хонгаш хураганнарны 10-10 кылдыр үскеш, аңгы бөлүктерге тургузар. Оон ыңай 15, 20, 30, 60, 120, 150 кылдыр сакманнарга улгаттырып чоруй баар. Бөрта кажаа иштинге хой, хураганнарны чемгерер, суггарарда күш-ажылды элээн механизастаары чугула. Сугну ниити дөскээрден сакманнарже хоолайларның, резин шлангының дузазы-биле дамчыдар. Сиген, саванны кажааның иштинге оъът немелдези автотранспорт-биле сөөртүп кылдыр кылыр.

Чаа төрээн хойнуң хураганын 20 хонук чедир хуусаада хүнде үш катап эмзирер апаар. Чаа төрээн хойларны 20 хонук иштинде кодан чогунга оъткарар. Ынчангаш төрүүр кодаңның 20—25 хонукта чиир чемин белеткеп алыр.

Забайкалчылар төрүүр кодаңның кажаазының чанынга 12—15 га черни кажаалааш, культурлуг одар кылдыр ажыглап турар. Анаа суг, чочак-тарал холуксаазын таарып ап турар. Чаш хураганныг хойну 3 хонгаш соонда культурлуг одарларга кадаргаш, немелде чем (комбикорм) бээр. 20 хонук эрткен соонда чер одарынче кадарар. Ынчап кадарге төрүүр 720 хойга хүнде 6 кижи негеттинер.

Мээң бодаарымга, бо арганы бистиң совхозтарга моон соңгаар нептередир болза эки. Кажаа чанының одарларын бистиң төп зоналарга суггарылганы ажыглап тургаш, чүге кылып болбазыл? Барыын-мурнуу зоналарга культурлуг одарларны кыштаглар чанынга суггарылганың аппарадын 15—20 га черге ажыглап болур болгай. Шуудулгалыг сакманныг арганы ажыглаар болза, хой оолдаар үеде хол-биле кылыр ажыл механизастаттынар, чаш мал төлүн менди камгалап алырынга улуг ужур-дузалыг. Оон ыңай хойнуң кыжын арып баксыраар үезинде чемгерилгезин ажыглап болгаш оон алыр продуктузун хемчээлин, шынарын бедидир, төрүүр кодаңнарны улгаттырарынга, чаңгыс кажаага ээлчеглиг хой оолдаашкынын организастаарынга дыка таарымчалыг болур.

К. ИРГИТ,
Кодээ ажыл-агый министерствозунуң хой ажылының талазы-биле улуг зоотехниги.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

КАЗАХСТАН: рудалар шыгжамырларынче

Бет-Пак-Дала девискээринде чер иштиниң чес рудазынче экскаваторлар болгаш самосвалдар чер иштиин орууларын чоткеннер. Дагжылары од оруугу Джезказганның шахта тудар трезиниң А. Баланин биле В. Поповтуң чер үттээр бригадалары үттеп кылып бергеннер. 250 метр чер иштинге олар барык-ла ийи километр штрек системаларын хуусаазындан 60 хонук бурунгаар кылганнар.

Ийи коллектив шимчеп-даа чер үттээр машиналары биле ажыглап билирлер. Хөй тонна чүък сөөртүр самосвалдар, экскаваторлар болгаш өске-даа улуг хемчээлдиг техника чорууррунга таарыштыр чер иштинин оруунуң тудуунга ол техника күш-ажылдың бүдүрүкчүзүн ийи катап бедидер арганы берген.

Өске-даа бригадалар шалыпчы ажылдап турарлар. Трестиң коллективи беш чылдың үш чылының онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткен. Трестиң чер үттээр бригадалары Джезказганның дагжыларынга чер адаанда чес рудазының байлак шыгжамырларынче чер иштиниң 20 километр оруун кылып бергеннер.

БЕЛОРУССИЯ: автотранспортчуларының дүрген рейстери

Республиканың транспортчулары октябрь 5-те СЭКП ТК-га болган чөвүлел хуралга эш Л. И. Брежневтиң салган сорулгаларын алдарлыг-биле күүседиринге чүткүлдүглер. Олар ам картофель сөөртүлгезинде идепкейлиг киржип турарлар. Миллион ажыг тонна картошка белеткээр пунктуларында чедирттинген. «Ниеги хлеб» сөөртүлгезинге кыжан-даа кыга автотранспорт ажыглаттынып турган: сес муң ажыг автопоездилер, самосвалдар, чүък машиналары.

Транспорттуң шимчээшкининиң башкарылгазын тодарган, соксаал чок ажылдаарын районнарның башкарылга бөлүктери, зоналарның диспетчер пунктулары боттандырып турар. Сөөртүлгелер графиги тургустунган, шынгыы контрольдаттынып турар. Транспорт отрядтары тургустунган. Ажыл-агыйларның картофель ылгаар пунктуларында моондаар бункерлер тургускаш автомобильдерни приицептерин чудурерин дүргедедип турар. Ырак черлерже рейстер кылып турар колонналар техниктиг дузалалдың көжер мастерскайлары-биле хандыртынган. 140 станциялардан картофель тудуруп чорудуп турар демир-оруукчулар-биле автотранспортчулар харылзаазын быжыткаңнар.

РСФСР: алдарлыг эгелээшкинниң уламчылакчылары

«Кызыл Выборгчу» каттыжыышкынның музейинде бежен чыл бурунгаар Медведа Путинниң бригадазының ат салганы социалистиг чарыштың бистиң чуртувуска баштайгы керээзиниң улуг эвес хуузу-биле кожаланыштыр хундулуг черни чоокта чаа хоолай шуткуур цехке болган партияның ажык хуралының протоколу азылеккен. Күш-ажылчы маргылдааның төрүттүнгени коллективиң ол хуралга ССРЭ Конституциязының бир чылынга бараалгатпан шалыпчы ажыл-иштиң түңнелдерин үлээрген.

Хүлээнгелер бүрүн-биле күүседиптиген: бедик камгалалдыг хоолайлар шуткуур күчүлүг тургузуг ажыглалга киртен, чаа кылаштар бүдүрүлгеге шингээттинген. Беш чылдың үш чылының кол көргүзүглер талазы-биле онаалдаларын шуткукчулар күүседипкен.

Бо эгелээшкиннер болза бүдүрүлгениң бүгү адырларынга чарышты баштап турар коммунистер коллективиниң … ажыл-херекке … салдарлыг болуп турары-биле тайылбырлаттынар.

ССРЭ Конституциязының хүнүнге бараалгатпан чарыштың түңнелин үндүрүп тура, алдарлыг эгелээшкинниң уламчылакчылары чедип алдынган төлээлерин быжыглаан, беш чылдың … «Беш чылды хуусаа бетинде күүседир»,—хуралдың доктаалында мындыг шиитпир бижиттинген.

Ленинградтың өске-даа бүдүрүлгелериниң ажыл-ишчилери амгы үеде оңгу беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседиринче уламчылап … ап турарлар.

АЗЕРБАЙДЖАН: контрольда—техника ажыглалы

Нефтечал районнуң Апрель 28-и аттыг колхозунда депутат И. Мамедовтуң бригадазының механизаторлары хөвең ажаар комбайн-биле ам бедик көргүзүглерни чедип алганнар. Ол коллектив социалистиг хүлээлгелерин районга бир дугаарында күүсеткен.

Татармагазы кодээ Советтиң чанында дужут ажаалдазының үезинде ажылдаары-биле тургустунган депутаттар штабы бригадирниң отчёдун дыңнаан. Коллективтиң дуржулгазын калбаа-биле нептередир деп шиитпирлээн. Мурнакчы дуржулганың школазынга киччээлдер чорударын апыяк депутатка дааскан.

Бо бачыдачыг ойде депутат штавының чымыжы улуг. Ооң кежигүннери чиг хевениң шынарын киизэнгейлиг хынап турар: ажыл-агый бүгү хевениң бирги сорт-биле дужаарын хүлээнген. Депутаттар септелге албаныныц соксаал чокка ажылдаарын органзастааннар, автолавкаларның хову турлагларынче үнер графигиниң күүсеттинип турарын хайгаарап турар.

Нефтечал районнуң ажыл-агыйларында тургустунгулаан бүгү 75 депутаттар штабтарының болгаш постуларының чугула сорулгазы техника ажыглалы болуп артыпшаан. Эш Л. И. Брежневтиң Бакуга болган байырлыг хуралга онзалап чугаалаанын ёзугаар ажаалда агрегады, автомобиль, трактор бүрүзү, белеткел пунктузу, … бүдүрүлгеге бүрүзү ёзулуг-ла хондур-хүнзедир, эң-не бедик ажыктыг-биле ажылдаан турзун дээш чониуң айбычылары ажылдап турарлар.

ЛАТВИЯ: конструкцияның автору — шефчилер

Ригада электриктиг машиналар бүдүрер заводтуң бөлүк конструкторлары туксан эртемниглерге кордүрери-биле кажаа иштинге торф чаштырар чаштырыкчыны бараалгаткан. Ону улус чүүлдүгзүнүп көрген: ооң дузазы-биле … хадаа кожаазының … малга чем каап бериш бала болур. Завод шевериериниң бодалы ам боттуг кылдыр хуулган, заводтуң шефтеп турары «Малиена» колхозта ол чаштырыкчыны тракторда эштеп кошкан.

Эпир чылын Алуксней районнуң үш колхозтарын шефке алгаш, завод коллективи шеф дузаламчызының планын тургускаш, ону хажык чокка боттандырып турар.

Кодээ ажыл-агый машиналарынга артык кезектер белеткеп бээрин бүдүрүлге коллективи боттарының база бир чугула сорулгазы кылдыр көрүп турар.

Кодээниң чагыглары планның немелде кезээ кылдыр кээп турар болза-даа, завод коллективи оларны хуусаа бетинде күүседип чанчыккан. Цех бачым даалгалар-даа күүседип турда безин кодээ ажыл-агый машиналарынга артык кезектер белеткээри соксавайн турган.

МОЛДАВИЯ: БАМ-га тураскаал тургустунар

Хөлбедчинизэн кызыл тук мурнунда шолээн, бодамчалыг көрүш, шиитпирлиг шинчилиг арын—Алонка суурнуң тудугжуларының бодалынга Сергей Лазонуң овуру ынчаар көстүп келир. Хамааты дайынның ол тоолчаан маадырының адын эдилээн төп шолге гранит ширеэ кырынга чеш тен бүткен тураскаал тургустунар.

Комсомолдуң төрүттүнгени хүнүнге ол белекти Кишинёвта Сергей Лазо аттыг политехника институдунуң башкылары болгаш сургуулдары чорутканнар. Институт коллективиниң субботниктерге болгаш республиканың ажыл-агыйларының хову ажылдарынга ажылдап алган акша-хөреңгизиниң күселин-биле тураскаал тургускан. Ооң авторлары-институттуң башкылары скульптор Р. Дербенцев болгаш архитектор Б. Моргун.

ТАДЖИКИСТАН: «Рамит» заповедниктиң чаа чурттакчылары

Памирниң ээрилчек мыйыстыг черлик өшкүлери Гиссар дааның мурнуу талазында «Рамит» заповедниктиң чаа чурттакчылары апарганнар. Автомашиналыг үш бедик арты ашкаштың тускай камгалалыг девискээрде чурттай бергеннер.

Ховартаан амытаннарны катап тургузар болгаш оларның турар девискээрин делгемчидер сорулга-биле оларны көжүрген: ээрилчек мыйыстыг өшкүлер «Кызыл дептерде» киир бижиттинген. Бүгү делегейде оларның саны тос муң хире. Оларны камгалаар, чүзүн составын долдурар, баш санын өстүрер талазы-биле улуг ажылдарны чорудуп турар республикада бо амытаннарның саны муң ажыг.

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

СОЦИАЛИЗМНИҢ АКЫ-ДУҢМА ЧУРТТАРЫНДАН

СОФИЯ

«Хүн бүрүзү—шиитпирлиг, хүн бүрүзү — шалыпчы». «Шынарлыг болгаш ажыктыг кылдыр ажылдаар». Ындыг дозуннарга ам Болгарияның бүдүрүлге бүрүзүнге таваржып болур. Болгарияның Компартиязының национал партконференциязының шиитпирлерин чаа дайынчы программа кылдыр хүлээп алгаш, күш-ажылчы коллективтер оларны амыдыралга боттандырар дээш социалистиг чарышты калбак фронт-биле калбарты берген.

Чылдың тос айларының планын хуусаа бетинде күүсеткенинин дугайында рапорттар Софияда соксаал чок кээп турар. Чанчыл ёзугаар, мурнакчы коллективтерниң мурнуу одуруунда Козлодуйнуң атом кужү-биле ажылдаар электростанциязының энергетиктери чорүп турар. Олар чыл төнчүзүнге чедир чурттуң энергочеткизинге немей 50 миллион киловатт-шак электроэнергияны дужаарын хүлээнгеннер.

Стандарттыг эвес дериглерниң Шуменде заводу он айларының планын күүсеткенинин дугайын рапорттаан. Бүдүрүлгениң коллективи продукция шынарын эргелеп башкарарының комплекстиг системазын Болгария Улус Республиканың бир дугаарында күүсеткеннерниң бирээзи болган. Ам ол заводтуң продукциязын кандыг-даа холук чокка дораан хүлээп алыр.

ГАВАНА

Революцияның тиилелгезиниң январь бирде болур 20 чылы өөнга турасказткан байырлалдар Кубада «Социализмниң тиилелгезиниң оруу-биле бурунгаар» деп дозун-биле эртип турар. Фидель Кастро баштаан революсчулар отрядының «Гранмадан» барын дужуртугенининиң оо болгаш тереэн чурттуң эчизинге чедир хостаары дээш революстуг чепсектиг демиселдиң эгелээн хүнү болур декабрь 2-де эгелээр … дейлиг айның теегүлүг ол хүнүнге алдар кылдыр байырлалын Кубаның чону социалистиг тургузушкунуң бүгү фронтуларынга чаа-чаа чедиишкиннери-биле уткуурунга белеткенип турар.

БУДАПЕШТ

Секешфехерварының радио болгаш телевидение дериглериниң «Видеотон» дээр заводунда күш-ажылда, өөредилгеде болгаш ниитилел амыдыралында мурнуу одуруда социалистиг күш-ажылдың бригадалары чорып турар. Бүдүрүлгениң амыдыралында чаа күш-ажылчы … чедиишкиннериниң, солун чүүлдерниң инициаторлары харын ол коллективтер болуп турар. Чогум-на харын социалистиг чарыштың ачызында «Видеотон» бешки беш чыл планының улуг онаалдаларын чедиишкинниг күүседип турар.

Венгрияга социалистиг күш-ажылдың бригадалары дааш шимчээшкин эгелээн хүнден бээр бо хүннерде 20 чыл болур. «Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы» деп бедик атты эдилээр эрге дээш чарышты калбак нептереткен Совет Эвилелиниң ажылчы чоннарының үлегерин ёзугаар чурттуң күш-ажылчы дыка хөй коллективтеринге 1958 чылдың төнчүзүнде бедиткен хүлээлгелер алдынган.

Венгрияның муң-муң ажылчы чоннары «Социалистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар болгаш өөренир» деп дозун-биле ол шимчээшкинге киржи берген.

ХАНОЙ

Вьетнам беш чылдың үш-кү чылын Вьетнамның Мурнуу чугунуң бүгү хоорайларынга болгаш кожууларынга херглекчилер кооперациязының калбак хогжүлдези-биле демдеглээн. Ам чурттуң ол кезиинде херглекчилерниң барык 4,5 миллион кижизин каттыштырган 2400 чыгам кооперативтери ажылдап турар. Оларның эргезинде акша-хөреңгилерниң ниити хемчээли 32 миллион донг акша ажып турар.

Вьетнамның Компартиязының IV съездизиниң шиитпирлеринде кордүнгениниң ёзугаар чурттуң Мурнуу чугунда херглекчилер кооперациязының калбак херглелдиг аъш-чем болгаш ниик-хеп бараалгалары-биле чоннуң хандыртылгазын … илиг бериш, садыгны социалистиг ёзу-биле чаартырының чугула үе-чадазы болуп турар.

(СЭТА).

УЛУСТАРНЫҢ АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУУ ДЭЭШ

САН-ФРАНЦИСКО. АКШ-тың политиктиг кескү ажылдакчызы, сенатор Э. Кеннеди «Лос-Анджелес таймс» солунга чүүл бижээш, стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында совет-американ чугаалажыышкыннарың эң дүрген чедиишкинниг доозарының эргежок чугулазын онзалап демдеглээн.

— СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев эрткен айда мени хүлээп ап турда, стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында бүдүнтүг болгаш ажыктыг дугуржулганың ужур-дузалыын чугаалашкан бис — деп чүүлде чугаалаан. Ядролуг күчүлерни өстүрериниң айыылдыг урувуска … жүктарлыг боол болуурун чугаалажып турувуста совет удуртукчу онзалап айыткан—деп, сенатор демдеглээн.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң президент Дж. Картер-биле болгаш күрүне секретары С. Вэнс-биле стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсээн кызыгаарлаар дугайында айтырыг дугайты чоокта чаагы чугаалажыышкыннарын Э. Кеннеди сиител салыксанчыг чүүл кылдыр үнелеп кааген болгаш С. Вэнстиң аан-чоруунуң үезинде чугаалажыышкыннарны Москвага уламчылаары дугуржуушкун чедип алырын чоокшуладыр арганы бээр деп бодалын чугаалаан. «Бистиң ийи чурттувустуң болгаш бүгү делегейниң айыыл чок чоруунга ужур-дузазын алырга, стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында дугуржулга чугулалыны чүүн-биле-даа деңнеттинмес чүүл-дүр»— деп сенатор бижээн.

Стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында айтырыгга хамаарыштыр Совет Эвилели-биле дугуржуушкун чедип алырын буурударар дээр АКШ-тың чамдык күштерниң оралдажыышкыннарын Э. Кеннеди шүгүмчүлээш, душкуурлуг чоруктуң чаарыылдыгларының дайынналарын дугуржулгага кандыг-даа хамаанызы чок айтырыглар-биле ону чарып азырын шаалдалаар дээр чүткүлүн бүрүү шапкан.

(СЭТА).

Кыдат шпионну шииткен

ТОКИО. Япон күрүне албан хаакчызы Икио Симаноту Кыдатка ажыктыг кылдыр шпионнап турганы дээш Токионуң округ суду нара бажыңнаар кылдыр шииткен.

Токиода харылзааның эртем тевүрүн ажылдакчызы албан хүлээлгезин ажыглап алгаш, Ю. Симано япон күрүне албан черлеринде эртем-техниктиг шинчилелдер дугайында чажыт материалдарны чыып ап, оларны Кыдатче дамчыдып берип турганын истелге-биле илереткен деп, Киодо Цуси агентилел дамчыткан. Чижээ, корабль тудуушкун институдунда чорудуп турар электрониктиг ажиилдэрниишкин дериглериниң лабораториязының база далай порттарының институдунуң шинчилелдериниң дугайында документилерни ол кыдат шпион оорлап алган. Токионуң Канда районунда кыдат ном магазиннеринин ажылдакчыларын дамчыштыр шпион медээлерин Пекинче дамчыдып турган.

(СЭТА).

МИНИСТРНИҢ КЫЙГЫРЫЫ

БЕЙРУТ. Кэмп-Дэвид дугуржулгалары ниити араб демиселдин хураалениинден Египеттиң үнгенин, Египеттиң бодунуң бот-эргезин болгаш араб чурттарның бот-эргезин дорамчылаай көргенин айтып турар. Ол дугуржулгалар палестин араб улустуң эргелери дээш, ооң тереэн черинге хап чеде бээр болгаш бот-башкартынар эргезн дээш демиселди үргүлчүлээр чоруктан Каирнин ындаан кааканың база айтып турар деп, Ирактың информация министри Саад Хаммуди медеглээн.

Кэмп-Дэвидке ат салдынган дугуржулгалар араб күрүнелер баштыннарының чөвүлел хуралының шиитпирлеринден Египеттиң шуут аткаарлааның, эжелеттирген Газаң бедиктериң, Иерусалимниң араб секторун болгаш Иордан хемниң барыын талазы эриин арабтарның эгидип алыр эргезинден ооң ойталаазын база херечилеп турар — деп, «Аль-Кифах аль-Араби» солунуң айтырыгларынга харыылаап тура, ол ирак министр онзалап демдеглээн. Ол дугуржулгалар Чоокку Чоон чүкке дужуп бериикчи шиитпирлээшкинни чедип алыр талазы-биле американ империализминиң, Израильдиң болгаш Египеттиң пландарын боттандырарының оруунга баштайгы базым болган.

Араб-совет найыралды улам ынай быжыглаарын ирак министр аажок деткип чугаалаан. Совет Эвилели арабтарның эмгелчизи болгаш оннүү-дүр. Ол болза араб-социалистиг чорудлоде күштер баланзызының чугула чүүлү болуп турар. Боттарының политиктиг туруштарын быжыглаарының болгаш дайынчы арга-шинээн бедидериниң эрге-ажыктарынга таарыштыр араб күрүнелер ССРЭ-биле боттарының харылзааларын калбартыр ужурлуг.

Ирактың болгаш Совет Эвилелинин аразында харылзааларга ирак министр эки үнелелди берген. ол харылзаалар найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында ийи чурттуң аразында ат салдынган керээниң ачызында быжыг бүдүнтүг болуп турарын онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

АЙЫЫЛДЫГ ПЛАННАР

БРЮССЕЛЬ. НАТО-нуң ядерлиг чепсек пландар болуушкуну бөлгүнүң ээлчээн хуралы Бельгиянын … Эгмонт ордузунда ажыттынган. Соңгу-Атлантика блогунуң кежигүннери чеди чурттуң—АКШ-тың, Англияның, Германияның Федеративтиг Республиказының, Италияның, Бельгияның, Данияның болгаш Турцияның даштыкы херектер министрлери анда киржип турар.

«Кувель Атлантик» дээр бюллетеньниң дыңнатканын ёзугаар алырга, ужуражыышкыннуң кол айтырыы—шиитизи-биле болгаш Мангыя Барыын Европага ук блоктуң тактиктиг ядролуг күштүн чаартылы болур. Бельги дыңнатканы бодалы-биле алырга, шериг сорулгаларынга акшаландырыышкынны дыка өстүрүп турган, 1990 чылга чедир блок камгалалының узун хуусаалыг программазы … чувени Пентагоннуң ыйымышкыны-биле хүлээп алган ужурунда, ону херек кылырында боттандырып эгелээни-биле холбаштыр ол айтырыг кодурлуп келген.

(СЭТА).

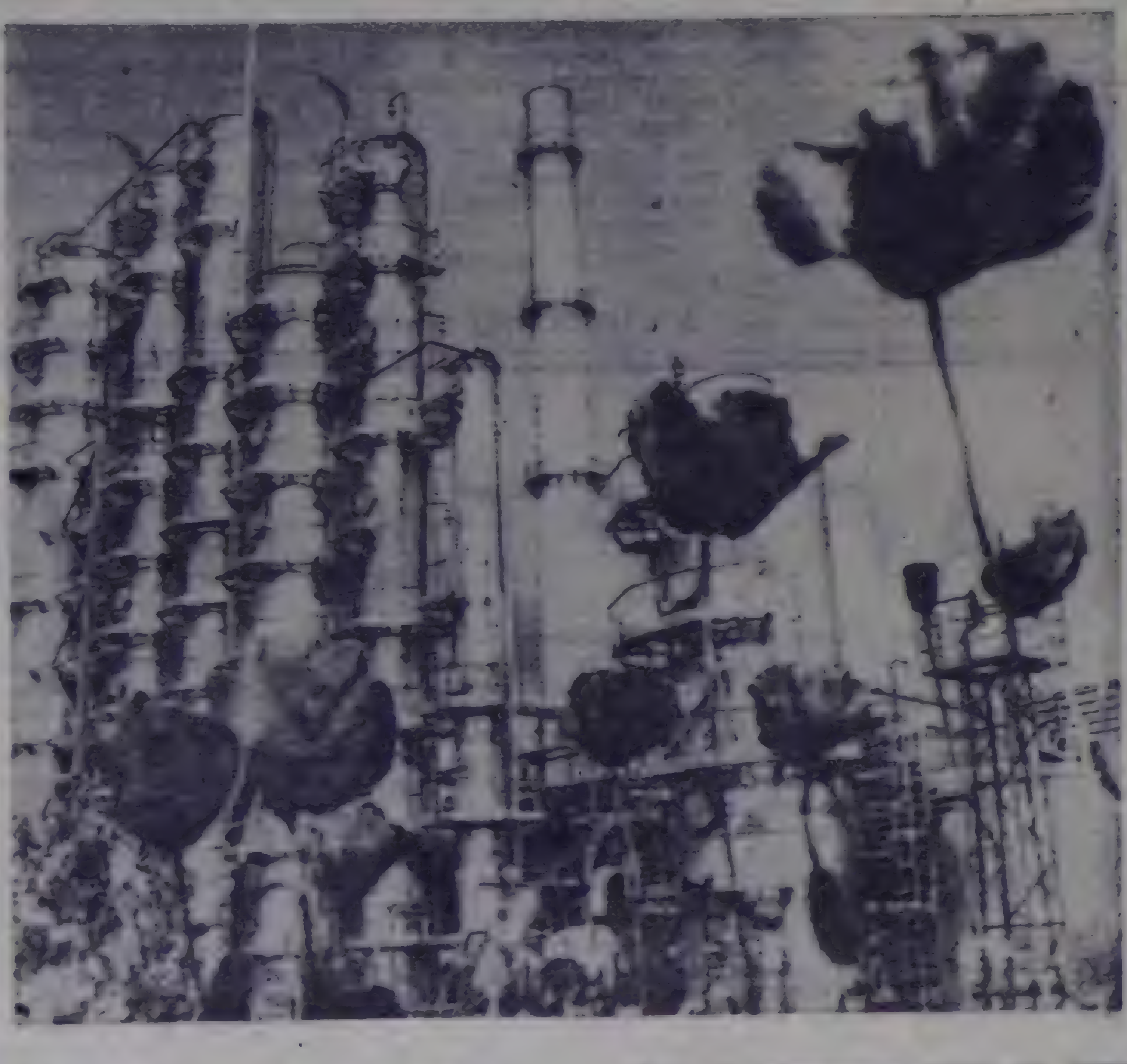

БОЛГАРИЯ. Совет Эвилелиниң техниктиг дузаламчызы-биле тудуп болгаш Болганың эриктеринден кээп турар нефть-биле ажылдаар Бургасстың нефтехимия комбинадында бүдүрүлге дүрген темп-биле калбарып турар. Нефть арыглаар талазы-биле чаа агрегаттарны чоокта чаа шенеп көрген. Оларны тудуп тургузарынга ГДР-ден келген специалистер киришкен.

ЧУРУКТА: арыглаар чаа агрегаттарның ниити хевири.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

Ногаажының булуну

ЭКИ СҮМЕ-ДИР

Сүт-Хөл кодээ Советтиң девискээринде 595 өреге чер. Оларның иштинден 363 өреге 27 га черге картофельди тараш, ажаап алганнар. 232 өреге чүңү-даа тарывааң, а оларның хөй кезии ырак-узакта малчыннар. Ногаа культураларын 193 өреге тараан. Ногаа тарып өстүрерин ге арга-дуржулгалыг өг-бүделерге бистиң Сүт-Аксы суурда Г. Очур-оол, С. Маадыр-оол, М. Дунур-оол, К. Сундуй оларны адап болур.

Суурну кезий кылаштап, «сарыг чашпан тараан» бажыңнарны санап көргү-ле… Бо сагыш чаптанчыныг ооңунга келир чылын-на ногаа, картофель үне бээр кылдыр тайылбыр ажылын, белеткелди чорударын чугула боол турар.

Совхозтуң картофель, капустазы, огурец, помидору чылдың-на эки үнүп турар. Ынчалза-даа суурнуң чонунуң хуузунда огородун тарырынга тускай трактор бербейн турар. Чамдык ногаа тарывас улустуң ажы-төлү кожааларының кызып турганы өстүрүп алган огурец, помидорларын үзе соп, өрлаар чоруктар бар. Оларның ада-иелери бажыннарының чанынга ногаа, чечек, кат-чимис тарып олуртпайн, ону үнедең … боол турар.

Мурнунда бо совхозка ногаа садар базаар шору турду, ол ам чок. Ону катап тургузарын негеттинип келген. А. Даржайның «Кодээже чалаазы» чонну, албан организациязы удурукчуларын бодандырып боор, оон бир түңнелди кижи бүрүзү үндүрүп келир ужурлуг.

О. ЧАН-ООЛ, башкы.

ЧОПТУГ АЙТЫРЫГ

А. Даржайның «Кодээже чалаар деп чүүлун улуг сонуургал болгаш чүүлдүгзүнүүшкүн-биле таныштым. Ында бистиң республиканың кодээ суурларының чурттакчы чонунуң кодан чанында дузалал участоктарында боовалы шүгүмчүлекчи ёзу-биле бижээни чоптуг болгаш ону поопу…, … үези келген чугула айтырыгларының бирээзи болур.

Бо чүүле барык районнарда эвес, колдуунда үндезин тыва чурттакчылыг суурларда бар дээрзин ажыы-биле айтып болур.

Бир эвес бо талазы-биле дөртен чылдарны … бежен чылдарда кодээ черлерге картофель, ногаа тарыыры чонунуң база бир хандыкшылдыг ажылы турган болза, соолгу чылдарда сулараан сандараны чажыт эвес. Ооң чижээнге Тожу районнуң Адыр-Кежиг болгаш Ий суурларын айтырга-ла четчир. Ынчан чурттакчы чоннуң бажын чанында огородунга болгаш колхозтарның бригадаларынга картофельди тараш, оон багай эвес дүжүттү ап, районнуң иштики херээгелин-даа хандырып, күрүнеге садып-даа турган болгай.

Соолгу чылдарда совхозтар-даа, чурттакчы чон-даа картофель, ногаа өстүрерин барык … четкен. «Тоора-Хем» совхоз дээш бичии картофель, ногааны тарывас-…ан эки дүжүт албастаан, а «Мөй Ыг» совхозта ол ажыл шуут кагдынган деп санап болур. Ынчангаш бо районга өстүрүп ап болур ол продуктуларны садып дамчыштыр күрүне фондузундан экээп бериш оор … хооп бар.

Шаанда картофель, ногаа өстүрер талазы-биле сылым-чаптыг чораан «Тоора-Хем» совхозтуң ажылчыннары Александра Ооржак, Елизавета Кенден, Екатерина Самбайлык ышкаштарның санал-оналын, сос-бодаан херекке албас, оларны деткиэвес чорук совхозта бар. Совхозтар удуртукчулары боттарының ажылчыннарынга чогуур ой-шаанда … чедирбейн, огород шолун … аларын алырынга, үрезин тывырынга дузалашпайн турары бо чугула айтырыгны … .

Ынчангаш СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң негелделеринге дүүштүр база Сибирь болгаш Ыраккы Чоон чүк районнарынга чораан үезинде эш Л. И. Брежневтиң берген сүмелеринге холбаштыр чоннуң дузалал ажыл-агыйын чогуур норма-чижек хемчээлге хогжүдер хемчээлерни боттандырары бүгү-ниитиниң чугула сорулгаларының бирээзи болур.

В. ТАМДЫН-ООЛ, персоналдыг пенсионер.

Чаңгыс талалыг дугуржулганы арабтар хүлээвээн

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ, Египет болгаш Израильдиң аразында мында уламчылап турар үш талалыг чугаалажыышкыннар дугайын дыңнадып тура, Кэмп-Дэвидке дугуржулгаларга кирдүнген «тайбын шиитпирлээшкин» деп адаар чүүлдүн чорудулгазынга Иорданияны болгаш Израильдиң эжелеп алганы араб девискээрлерде чурттап турар палестиннерни «мөөрөнгей төлээлекчилерин» хаара тударынче Вашингтон мурнукузу мышкаш улуг күжениишкиннерни үндүрүп турар деп нарлалга демдеглээн.

Чижээлээрге, Чоокку Чоон чүк болгаш Мерико Азиаын херектериниң талазы-биле күрүне секретарының дузалакчызы Г. Сондерстиң Иорданияже аян-чоруун ооң-биле холбап турар. Египеттиң таварышкан аңгылаашкынын чок кылыры-биле Иорданияның хаанының туружун өскертирин чедип алырын Дж. Картерниң администрациязы оралдажып турар деп, «Вашингтон стар» солун бижээн.

АММАН. (СЭТА). Кэмп-Дэвидке дугуржулгаларга хамаарыштыр Иорданияның туружу өскерлип чокка артар деп, Национал консультативтиг чөвүлелге чуне чугаалааш, Иорданияның премьер-министри М. Бадран медеглээн. Ол тереэн эжелеттирген бүгү араб черлерден израиль шериглерин доозуу-биле үндүрериниң эргежок чугулазынга, палестин улустуң хостуг ёзугаар эргелерин, ооң иштинде оон бот-башкартынар эргезин боттандырып чорударынга, Чоон Иерусалимге араб тускай дорунмаан чорукту катап тургузарынга үндезилеттинген. Ынчангаш Иорданияның сорулгазы болза Чоокку Чоон чүкке чоптуг болгаш бүгү талалыг шиитпирлээшкинни чедип алыры болур.

Араб чурттарының аразында консультацияларны чорударын Иордания саналдап турар болгаш араб чурттарының күрүне болгаш чазак баштыңнарының Багдадка болур чөвүлел хуралынга ол киржир деп, премьер-министр онзалап демдеглээн.

БЕЙРУТ. (СЭТА). Вифлеемге массалыг митинг болган. Анаа Иордан хемниң эжелеттирген барыын эриинде араб хоорайларның чоннары киришкен. Митингиниң киржикчилери Кэмп-Дэвидке чарган египет-израиль чаңгыс талалыг дугуржулгаларны бүрүү шаажаан резолюцияны хүлээп алган. Ында палестин улустуң кара чаңгыс хоойлу ёзугаар төлээлекчизи Палестинаны хостаарының организациязы болур деп онзалап демдеглээн. Израильдиң эжелеп алганы бүгү араб девискээрлерин хостаашкыны болгаш боттуң тереен черинге хамааржыыр … алыышкыны палестин улустуң кол эргезин боттандырып чорударының дугайында палестиннерниң чаңгыс аай негелделерин хоорайларының бот-башкартынгазының баштыңнары деткээннер.

КОРАБЛЬ—ОКЕАНЧЕ

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА-нын корр. Н. Константинов). «Космонавт Георгий Добровольский» деп чаа эртем шинчилел судноазының коллективи орбитаның «Салют-6»—«Союз» комплекизи-биле ажылдаар ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының тугун аскан бо корабль Ленинградтың портундан бодунуң баштайгы рейзинче чорупкан. Ажык океанга ол корабль космос залчээн эртирер.

Судноже эртем экспедициязының сорулгазы болза, спутниктерден, космос корабльдеринден, орбитаның болгаш планеталар аразының станцияларындан телеметриктиг информацияны хүлээп алыры болгаш оларны сайгарып кызыры болур. Ол сорулгалар-биле судно лабораторияларының комплекизин күчүүг сапалга товуп тургускан.

«Космонавт Георгий Добровольский»—А. А. Жданов аттыг судно тудар заводтуң мастерлериниң тудуп кылганы эртем корабльдериниң чаа салгалынга хамааржыр. Ол заводтан океанга эълчег эртирери-биле «Космонавт Владислав Волков» болгаш «Космонавт Павел Беляев» чорупкан. Олар боттарын совет космос программазының тергиин эки «далай шпизэлери» кылдыр көргүскеннер. Амгы үеде заводтуң корабль тудукчулары ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Виктор Пацаевтиң адын тывыскан корабльде ажылдарны доозуп турарлар.

КОМБАЙННАР КЫЛЫР ЧЕРДЕ

«Гомсельмаш» заводта ГТО-нуң демдээн алганнарның отрадынга 2085 кижи немешкен. Ол чүл дээрге, бүдүрүлгениң спорт клуву бо чылда социалистиг хүлээлгелериниң кол пункттарының бирээзин күүседипкени ол болур.

—Хадылыг чараш арыгга туруп турар заводтуң турбазазынче пятница санында бирги эълчегниң соонда автобустар чорууптар. Цехтер иштинге маргылдааларга тиилекчилерден тургустунган командалар ГТО-га спорттуң хөй хевирлеринге заводтуң бирги чери дээш маргылдаа чорударын-биле ынаар барып турар. Бүдүрүлгениң эң хөй санныг кижилиг кезээ болур «Кадык-шылга чети» кажан-даа дыштанмас. Оон программазында янзы-бүрү маргылдаалар кирген. Заводтуң спартакиадазынга ол онза солун эртер. Маргылдаалар ийи чадалыг: баштай бригадалар болгаш эълчеглер аразының цехтер иштинде маргылдаазы болур, а оон соонда цехтерниң болгаш килдистерниң шилиндек командаларының аразында түңнел маргылдаалар болур.

Массалыг спартакиадада стартылары спорт секцияларының ажыл-чорудулгазын идепкейжиткен. Амгы үеде заводта чээрби секциялар бар болгаш оларның хөй кезии ийи эълчегде ажылдап турар.

Күш-культура болгаш спорт-массалыг ажылды эң дээре чорутканы дээш цехтер база килдистер аразының социалистиг чарыжының түңнелдерин чылда ийи катап үндүрер. Тиилекчилерге хүндүлүг бижиктерни, дипломнарны, турасказ шаңналдарны, туристиг путевкаларны тывысыр. Шаңналдарны Культура ордуунга спортчу кежээлерде байырлалдыг байдалда тывыр.

Күш-культураны болгаш спортту үргүлчү кылыры комбайн кылыкчыларынга күш-ажылчы бединиишкиннерни чедип алырынга дузалап турар. Чижээ, ГТО-нуң «алдын» демдээнин эдилекчизи Леонид Кожечкин «Күш-ажылчы алдар» орденниң III чергези-биле шаңнаткан, слесарь-монтажниктерниң чарыжынга үш катап тиилекчи болган. Заводтуң эң дээре күш-культуржулары—Анатолий Кесовский, Владимир Атрашков, Николай Самусев, Петр Гордиенко болгаш өскелер-даа ном-чулуттуг күш-ажылдың шалыңчылары.

«Гомсельмаштың» спортчулары Белоруссияда сураглыг болу бергеннер. Чижээлээрге, Людмила Цифанская шыдыраа талазы-биле республиканың чемпиону. Чадаг-терге жилериниң шилиндек командазы «Красное знамя» ниитилелдиң бирги чери дээш маргылдаага тиилекчи болган, а ГТО-нуң хөй талалыг комплекизиниң талазы-биле коллектив Бүгү эвилелдиң адырлар аразының маргылдааларынга ийиги черни ээлээн.

(СЭТА-нын корр.).

Гомель.

100 МИЛЛИОН ПАСПОРТ

Үш чыл бурунгаар Ленинградка сураглыг «Аврора» крейсерниң кырынга Невская заставаның болук ажылчыларынга алдынчаг сиилбээн сүлделиг «ССРЭ-ниң паспорту» деп онзаниктиг кызыл дептержигештерни тывыскан. Ам ССРЭ-ниң иштики херектер органнары Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң хамаатызының 100 миллион дугаарлыг паспортун тывсырының кырында келген деп, СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга ССРЭ-ниң иштики херектер министриниң оралакчызы Б. Т. ШУМИЛИН чугаалаан.

Паспорттар тывсырының саналы баштай апарган деп, министрниң оралакчызы чугаазын уламчылаан. Үк документилерни байырлалдыг байдалга, хол пуруузунда республиканың дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарының черлеринге тывсып турар. Партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларының дузазынга даянгаш, бис ол эки чаңчылды ам-даа бүгү тала-биле быжыглаар бис.

Чаа паспорттар тывсыры түгле милицияның херээ эвес апарган. Биске улуг дузаны партия болгаш совет организациялар, хөй-ниитиниң төлээлекчилери, чурттаалга-ажыглал контораларының улус депутаттарының кодээ болгаш суур Советтериниң ажылдакчылары чедирип турар. Документилер солууруунуң болгаш алырының хуусаазын бооп таш чурумунуң дугайында дыңнадыг системазы эки ажылдап турар. Чурттуң дыка хөй бүдүрүлгелеринде «Паспорт бөлүктери» ажылдап, оон улус чугула херек сүмелерни ап турар. Чурттаалга бажың организацияларында, шериг комиссариаттарынга, паспорт килдистеринде хамаатыларга таарымчалыг ажыл чурумун тургускан. Паспорттар долдурарынга, янзы-бүрү документилер кадагалаарынга, дилээринге техниктиг херекселдерни ажыглап турар. Ол чорук паспортту хуусаа чок бээр болганда ону долдуруп белеткээриниң шынарын экижидип турар. Ам паспортту кижиниң бүгү чурттаалгазының иштинде чаңгыс катап бээр апарган болган.

Паспорт тывсыры болгаш солуушкуну — күрүне херээ [illegible]. Бо ажылда бүгү-ле чүве чугула: фото-чуруктарның шынарындан эгелээш, паспорт системазының дүрүмнерин пропагандылаарынга, оларны сагып турарының контролюнга чедир. Хамаатыларга чаа паспорттарны тывсырып болгаш эрги хевириниң паспорттарын солууру 1984 чылда доозары көрдүнген. Бо ажыл үезинде кижилерге кичээнгейлиг, хүндүткелдиг болуру, оларның хууда шагын камнаары дыка салгыы чугула. Ам паспорт килдистериниң ажылдакчыларының кандаар ажылдап турарындан чоң кодуунда бүгү совет милициязының ажылын үнелеп көрүп турар деп чугаалап болур.

Хамаатылар паспорттарны чурттап турар черинде иштики херектер органнарындан ап турар. Тускай майык ёзугаар билдириишкинни кирер, төрүттүнгенниң дугайында херечилелди база ийи фото-чурукту бээр. Чуруктарны таарыштыр кеерин түгле паспорт албанының ажылдакчылары шыныр дээрин сагыдырып каары артык эвес боор.

Төрүттүнгенниң дугайында херечилел чок болза, баш бүрүнгаар ол документилерни катап кылдыртып алыры-биле хамааты байдалының акт бижидилгезиниң район азы хоорай килдизинге баар херек. Солуушкун үезинде мурнунда берген паспортту эккээр. Фамилия, ат, адазының ады өскерилгенде, бижимелдерде шын эвес чүүлдерни элер таварылгада, ол бүгүнү бадыткап турар төрүттүнгенниң дугайында херечилел азы өске документилерни көргүзер. Паспорт алырының азы солуурунуң дугайында документилерни чурттаалга-бажың организацияларынга дужаар, ол черлериниң ажылдакчылары үш хонук хуусаа иштинде үк документилерни иштики херектер органнарынга дужаар болгаш хамаатыларга паспортту алыр хүнүн, черин дыңнадыр ужурлуг. Хууда бажыңнарында чурттап турар хамаатылар паспорт алырының база солуурунуң дугайында документилерни иштики херектер органнарынга дужаар. Паспорт читкен таварылгада чурттап турар черинде иштики херектер органынга ук херек канчап болганын тайылбырлаан билдириишкинни ийи фото-чурук-биле кады чедире бээр.

Паспорт системазы улуг социал-политиктиг ужур-дузалыг. Ол чонунуң үчелүнга үндезилээш чурттуң экономиктиг хөгжүлдезин планнаар, хамаатыларның хоойлу ёзугаар эргелерин болгаш сонуургалдарын хандырар, социалистиг хоойлужудулганы болгаш эге-хоойлуну быжыглаар аргазын берип турар. Паспорт системазының таарымчалыг ажылдаары тургустунган дүрүмнерни сагыырының күзели-биле чедип алыр. Хамаатылар ойн-шаанда паспорт алыр болгаш 25 база 45 хар четкенде немелде фото-чуруктарны хыраладып алыр, чурттаан черин өскерилгенде үнер бижилер, кирер бижилер база бүрүткедир ужурлуг. Албан-дужаалдыг кижилер паспорт системазы долузу-биле боттанган турарын карыылаар.

Ынчалза-даа паспорт системазының дугайында Дүрүмнүң негелделерин чамдык черлерде багай күүсеттинип турары хомудаачыг. Азербайджан болгаш Туркмен ССР-лерниң, Кабардин-Балкар АССР-ниң, Ульяновск болгаш өске-даа областарның амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң барык-ла шуптузунга эрткен чылын хажыдыышкыннар турганы илерээн. Бурят АССР-де болгаш Томск областа паспорт дүрүмнерин хажыдар таварылгалар эвээш эвес.

Документилер белеткен турар үеде ниитилелге ажыктыг ажылдан оспаксыраар, маңгыстаалчак ёзу-биле амыдырап чоруур чамдык кижилер бар диин кээп турар. Иштики херектер органнарының ажылчыларынга ол кижилерниң ажыл-агыйжы, сеткилдиг күш-ажылчы амыдыралче эгелиг көөрүнге дузалаар хүлээлгелиг.

Чамдык черлерде паспорт системазын совет кижилерин, ылаңгыя аныяктарны, патриотизмге, төрээн чурту дээш чоргааралдыг болурунга, бедик мөзүлдиг чорукка, хамааты хүлээлгелерин күүседип дээш хууда харыысалгалыг болурунга кижизидеринге ажыглаарынче четпес кичээнгей салып турар. Паспорттарны байырлалдыг ёзуга тывыспайн турар таварылгалар бар. Паспорт системазын пропагандалаан турар материалдарны парлалга, радио, телевидение эвээш үндүрүп турар.

Ниитизи-биле алырга, барык-ла үш чыл иштинде чорудуп келген ажыл ССРЭ-де паспорт системазын улам [illegible] дугайында партияның болгаш чазактың [illegible] хууда [illegible] бүгү-биле чугаалаар аргазын берип турар.

• СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ •

Эрткен дыштаныр хүннерде Кызылдың «Херел» спорт залынга «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң бирги чери дээш стол теннизинге маргылдаа болуп эрткен. Аңаа тус-тус болгаш эжеш теннисчилер күжүн пөнешкеннер.

ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат, республиканың каш дакпыр чемпиону А. Серен оюнунуң баштайгы үелериндеп-ле шыгараан. Ол барык кымга-даа уттурбайн, эр улустан чемпиоппаан. Ховуу-Аксының толаэзи А. Үрен-оол, С. Даржаа (Кызыл) олар ийиги, үшкү черлерни ээлээннер.

Херээженнерниң аразынга болгулаан стол теннизиниң маргылдаазынга чаңгыс удаа эвес тиилекчи болуп келген Мария Шыырап (Кызыл) бо маргылдаага база бирги черни ээлээн. Дааранычы В. Даржаа сал талазы-биле ачаа бичии-ле четпээн.

Эжеш ойнаарынга эр улустан В. Фунтиков биле А. Серен, херээженнерден М. Шыырап биле Н. Дажымай олар тиилээннер.

ЧУРУКТА: маргылдаа үезинде.

В. КАРА-САЛДЫН фотозу.

ЧЕМПИОННАР

Петр Лунша—Кызылда «Тудуг мезентери» комбинатта инженер. Ол ажыл шагындан хостуг үезинде спортка хандыкшып, мага-бодун дадыктырып турар. Чиик атлетикага бирги разрядтыг. Черниң узунун, бедиин халыырынга, аңгы-аңгы хемчээлдерлиг кросс чарыжынга халыырынга кончуг ынак. Петр чоокта чаа Ленинчи комсомолдуң 60 чылынга турасказатан кросс маргылдаазынга киришкеш, 1000 метрниң чарыжынга бирги черни алгаш, чемпионнаан.

Александр Монгуш — Кызыл районда «Шамбалыг» совхозтуң агрономү. Ол хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат, спорттуң бо хевиринге бистиң республиканың каш дакпыр чемпиону. Самбо хүрешке Тыва АССР-ниң бирги чери дээш чоокта чаа болуп эрткен маргылдаага Александр база чедиишкинниг кирмип, 68 килограммга бирги черни ээлээн.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

СОЛУН УЖУРАЖЫЛГА

Тываның чогаалчылары номчукчулар-биле ужуражылгаларны чер-черге организастап эртирери чаңчыл апарган. Ол чорук номчукчулар биле чогаалчыларның аразында харылзааның быжыын болгаш ажыктыын көргүзүп турар.

Чоокта чаа ындыг ужуражылга найысылал Кызылда «Өнчүк» ном магазинниге боол эрткен. Ылаңгыя чечен чогаалга ынак ажылчыгр хөй-биле чыглып келген. Ук ужуражылгага «Өнчүктүң» ажылдакчылары Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюнга турасказадып, организастаан. Аңаа чогаалчылар К. Кудажы, Ю. Кюнзегеш, С. Козлова, М. Халахана, Л. Чадамба, аныяк шүлүкчүлер Е. Танова, А. Даржай олар киришкен. Олар номчукчуларынга кылган ажылдарын, чогаадыкчы планнарын чугаалап берген. Оон-биле кады чогаалчыларның, ылаңгыя комсомол темазынга хамаарышкан чаа бижиттингенн шүлүктерин залга чаңгыланы бээрге, чыылганнар ону сеткил ханып, адыш часкаашкыннары-биле уткуп хүлээп ап турган. Ужуражылга соонда ховар номнарның садыглаашкыны болган. Чогаалчылар садып алыкчыларның дилээн ёзугаар номнарынга хол үжүүн салып берип турганнар. Ол ужуражылга ёзуунг-ла сөрүшкүлүг, солун байырлалчыган бооп эрткен.

К. ТҮЛҮШ.

ТЫВА МАРКА

Прагага организастаан почта маркаларының Бүгү-делегей делгелгези бодунуң ажылын чоокта чаа дооскан. Аңаа делгелгениң дыка хөй чурттары идепкейлиг киржип, 1500 ажыг коллекцияларны делгээн. Он хонук дургузунда делгелгени мии муң беш чүс көрүкчүлер сонуургаан. Ылаңгыя Маврикийден ортулуктан келген, 1847 чылда үндүрген ак-көк, ожаа маркалар көрүкчүлерниң сонуургалын хаара туткан. Оларны Англияның Елизавета II-ниң хааннаашкынының үезинде ол чурттан экзелген турган.

Эгээн каш чурттарның сураглыг филателистери киришкен жюри дыка хөй экспонаттарны бедии-биле үнелээн.

Совет Эвилелинде почта маркаларының чыыкчыларының экспонаттары база үнелдиип, 36 экспозицияга шаңналды тывыскан. Тыва маркаларның экспозициязының делгелгезиниң баарынга көрүкчүлер эжин доктаап, боттарының сонуургалын демдеглел дептеринге илереткен. Ылаңгыя тыва маркалар чыыкчызы, Москва чурттуг инженер С. Блехманның экспонаттары хөйнүң сонуургалын чаалап ап, жюриге үнелеткен. С. Блехман Тываның Совет Эвилелиниң составынга каттыжып кирериниге чедир үеде тыва маркалар дугайында номну чоокта чаа парлаткан.

Ук маркалар Прагага болган ол делгелгеге киришкеш, алдын чаңырлыг медаль-биле шаңнатткан.

И. ВАКС.

Москва хоорай.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 20-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—Тоо телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң улуг оркестриниң аас-ыраажының фольклор бөлүүнүң концерти.
11.40—«Кан канчап каткан ыы». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы — «Маадырлыг чорук».
12.45—«Чогаадыганың ужудуушкуну...» Документалдыг фильм.
13.25—Узбек ССР-ниң Джизак областың Октябрьск районунуң «Кур черык» ансамбльдиниң концерти.
13.45—16.00—Чавсар.
16.00—«Сээң күш-ажылың — сээң бедииң». Документалдыг фильмнер программазы: «Бо барык-санчыг рельстер», «Капитаннар», «Вячеслав Павлович Губенко Хирург».
17.00—«С. Нерестин поэзиязы».
17.30—«Шыдыраа школазы». Эгелеп чорупчуларның клуву.

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Шынаанаа». Дамчыдылга.
18.20—«Ёжик». Мультфильм.
18.30—«Тыва неделя». Информастыг программа.
18.50—«В. И. Ленинниң чогаалдарының баштайгы чыындызын Россияга парлааныңдап бээр 80 чылынга». Беседа.
19.00—«Бо магистың делегей». Документалдыг фильм.
19.40—Телемедээлер.
19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—«Ырак болгаш чоок ыр». Дамчыдылганы РСФСР-ниң хаустуг артизи композитор В. Левашов чорудар.
20.25—«Менсика». Документалдыг телефильм. «Экран» деп чогаадыкчы каттыжыышкын үндүрген.
21.25—«Кан канчап каткан ыы». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 4-кү сериязы — «Алсын үгении».
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—ВЛКСМ-ниң 60 чылынга. «Аныяктарның адрестери». Байырлалдыг үндүрүлүүн.
00.30—00.50 «Даштыкы эстраданың аялгалары болгаш ритмнери». Танцылар—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.00—«Аныяктарның чогаадылгазы». Харьковтуң трактор заводунуң Культура бажыңының «Найырал» деп бо болгаш танцы ансамбльдиниң кирижикчилериниң концерти.
18.30—«Москва болгаш москвачылар».
19.00—«Үргээрге дериг аңчылар дугайында». Ленинградтан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

19.30—21.00 «Антрацит». Уран-чечен фильм.

Агаар

Республиканың бүргел, эзимр, чамдык черлерге чаар. Барыын чүк углаарының хаттың дүргени секундада 3—8 метр, чамдыкта 11—16 метр чедир күштелир. Агаарның температуразы 3—8 градус чылыг. Кызылга бүргел, чаар, чагбас. Хаттың дүргени секундада 4—9 метр, чамдыкта 11—16 метр чедир дыңзыыр. Агаарның температуразы 6—8 градус чылыг болур.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

КИНО

ОКТЯБРЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Солдат болган чаан» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 21.00. «Онаа аңчыштей девискээринде» 18.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Даржалээ, барабан», 9.00, 15.00, 16.50. «Киноклуб»: «Светофор» 10.40, «Мээн лимбим сеңи кыйгырыптар» 12.00, 18.30, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Киноклуб»: «Тоол чурттап чораан» «Авай» 10.00, 15.00. Хүү естенчи» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дельфинниң хуну» 15.00, «Мафанның аспаанда» 16.30, 18.40, 20.30 шактарда.

АГАРТЫНЫЫШКЫН

Бир чогааның изи-биле

Тес-Хем район эмнелгезиниң ажылында четпестерни көрбээ. Ол дээрге аарыг кижилерге аъш-чем киирип дилекизынга келген. «Кандыг-даа албан организация черип айтып, көргүзүп турар адрестиг болгай, а бо эмнелгениң кайы-даа салбырын айытпан бижиг чок болганындан эмчилеп келгеннер кирер ужурлуг салбырын бот-боттарындан айтыржып, вай-дедир кылаштажып, үе-шагын эртирип турар.

Аарыг кижилер чыдар корпустарже эртенден орай кежээге чедир чемниг саваалар туткан кижилер уазын тележбее. Ол дээрге аарыг кижилерге аъш-чем кирип турары-дыр»—деп, автор бижээн.

Шынап-ла ук эмнелгениң аарыг кижилер чыдар черлинге чедээн бээрге, авторнуң бижээни дег, каракка илдитер четпес чүүлдер-ле хөй. Эмнелгениң чыдар кижилер-биле аңаа даштыртан келген кижилер ылгаттынмас. Чүге дээрге эмнелгеде халаттар, тапочкалар, эр улус кедер пижамалар чедишпезинден аарыг кижилерниң хөй кезии боттарының идик-хевин-биле турар. Бар халаттар хөй ёзуда эргижирээн, [illegible]. Аарыг кижилерниң чыдар орулгаларының чамдыктарында сыртык хаптары чок. Бо эмнелгеде орунунуң ак чоорган баштадыр херекселдерин үр үеде солуп-байн баарынын дугайында чагаалар моон мурнунда чылдарда редакцияга база кээп турган. Ол чорук мынчага уламчылавышканын соолгу келген чагааның наныгаа тургаан тургаан.

Районна эмнелгези эрткен үш-кү кварталда матрацтар, халаттар дээш өске-даа чымчак инвентарьлы 2 муң рубльге садып алган. Келир кварталда база ынча түңге ону алыр деп турарын эмнелгениң кол бухгалтери П. Г. Пирогова чугаалап олурду. Хамык херек чүүлдерни квартал санында-ла немей ап турар дээр, а херек кырында эмнелгеде аарыг кижилерни чүге ындыг четпес байдалда тудуп турарыл?

Кол бухгалтер Полина Георгиевнаның чугаалап турары-биле алырга, аарыг улус кедер халаттар, тапочкалар ынчаш чүүлдерни ийи чыл хуусаада эдилээри көрдүнген. Хөй чуур машиналарга кылыбүрү порошоктар-биле чуурга ол хуусаага четпес ожулуп, [illegible] таалап [illegible], [illegible] хуусаазын манап турарындан хөй талазы-биле чедимче чок чүүлдер чаңлаттынмаан, үргүлчүлеп келгенин бодаарга безин элдептиг.

Чамдыкта ак чоорганнарның үр үеде солуттунмазының болгаш чамдык палаталарда сыртыктар хаптарының чогунуң дугайында кол эмчи И. В. Рождественскийден айтырарга: «Хэгинг [illegible] болдур, бистиңнде ол бүгү четчир болгай» деп удур айтырып алдымсаныр.— Игорь Васильевич Рождественский районнуң улуг эмчизинге ажылдаан-ла ийиги чылы бар чыдыр. Бо үениң дургузунда район төвүнде болгаш суурларда байдалды экижидерин оралдашпаан келген. Ынчалза-даа тоото эмнелгени ол ам-даа бижик холда албан дооравн бүгүнү байдал херечилеп турар.

Район эмнелгезиниң чыдып эмнедир салбырынга шагын кайы-даа үелеринде 70-ден өрү, чамдыкта чүс-даа кижи четкен турар. Мында аъш-чем хандырылгазының багайының дугайында авторнуң бижээнин аарыг кижилер база бадыткаан. Моон кол-ла чылдагааны эъттен кылган чемнерниң ховары болур.

Тес-Хем районзу эмнелгени эът-биле хандырар ужурлуг. Районо бо чылын эмнелгеге норма ёзугаар 7 тонна эът бээр турган, оон чартыын-даа хандырбаан. Район баштаар черниң даргазы Ч. К. Эртине эмнелгениң эът дээш салып турар айтырыының чоргүүн, оон аарыг кижилерге чугулазын билгенинг болза-даа, ук организацияга көрдүнген эъттиң чоокку үеде бердинмезиниң бүзүредирин оралдашкан. Бо [illegible] районнуң эът, чем-биле хандыраары 2 эмнелге, 10 үргүлээр албан черлери болгаш 5 школа бар. Сон ыдай районга бо чылын 30 тонна эътти рес-потребсоюзтуг чедир бербээни хандырылгага дыка салдарлыг болган деп турар.

Күрүне фондузундан тес-хемчилер 1978 чылда шыынында 30 эвес, а 20 тонна эът алыр турган. Район эрткен үш кварталда 12 тонна 500 кг эътти алган. Алыр ужурлуг 20 тоннаа эъдниң артканын олар чылдың соолгу кварталында алыраар. Район баштаар черниң даргазы Ч. Эртиненин эмнелгениң эът-биле хандырылгазының багайын көрдүнмээн хөй сан-биле чугаалап, өскээр тайылбырлаарын оралдашканы элдептиг.

Район эмнелгезе чайгы үеде эът орнунга эъттен кылган түшбёкаларны, эът холумактыг кашалары, консерваларны берип турган. Эмнелгениң поварлары ол бүгүдеа янзы-бүрү быдааларны кылырын оралдажып-даа турганнар. Аарыг туржук аңаа-даа кижиге консервадан кылган быдааның кандызы билдинмир.

Эмнелгеде эът айтырыышкынынче мынчаар шиитпирлеттинмейн турарын ажыглааш, эъттиг үеде кылган чемниң нормазын аарыг улуска чедир бербейн баары база бар. Кашалар болгаш сүттүг быдаа кылмытарынга янзы-бүрү крупалар болгаш макарон кылыгдары бар. Ынчалза-даа эмнелгениң сүт-биле хандырылгазы база уаукталышкынын, а саржагны соолгу каш чылда шуут корбээн деп болур. Аарыг кижилер нормага четпес чиик ортектиг чемни ёзугаар чемненип турар. Ук районнуң удуртукчуларынга бо хире чок четпестер мынчага билдинмейн келген бе?

Поварларның мергежилин амдаа чавыс, ону бедидер дээш оларны тускай курстарга өөредир хемчеглерни албаан.

Район эмнелгези херек кырында 1977 чылда аъш-чем айымаа садарынга көрдүнген акшадан 9 муң рубльге чедир чарыгдаваан. Артыкталып турар [illegible] дап эът, саржагны садып ап, менюну экижидип ап-даа болур турган. Бо чорук-кол эмчи И. Рождественский болгаш кол бухгалтер (оон ынай экономистиң хүлээлгези база күүседип турар) П. Пирогова оларның олутпайының кижилер дээш кичээнгейлиг эвезиниң херечизи-дир.

Кыш келген. Октябрь эгээзинге чедир эмнелге коллективи картофель, капуста болгаш өске-даа ногаа аймаан белеткеп албаан. Ылаңгыя картофель шыгжап, кадагалаар черниң багайынга сыдаглааш, ол чугула чемни Бурен суурнуң чурттакчыларындан зооош, кезектеп тыптының ап хандыртынар деп ала-чайгаардан хооңде алыскан. Хүн келген тудум соок дыңзаар, кандыг-бир ырак черде хуу кижилер подвалынга картофельге идеген болбас.

Эмнелгениң котельназын сентябрь төнчүзүнден эгелеп одалга сезону барык эгелеп бергенде ам-даа кылып, улуг одаллаа кирген. Ону кылыр моозуртарга, эмнелгениң үш дөрт кезек черде аңгы-аңгы бажыңнарын болгаш чаа туткан тераакты, хөп чуур черин чылдар кылдыр аңаа кожар ийи хөй чер чылдыр хостеланы арте-ле бүдүрүп [illegible] ынчан [illegible] жарымчалап алыры дааштараан дыка четпес.

Ол мышкаш одаар чүүл белеткээри база-ла кичээнгейден хашкаарлаан. Тайгада белеткээн мышты октябрь эгезинге чедир чоокшулатпаан болгаш хомур-дашты чедир дужуруп албаан.

Соолгу ийи чылда медиз эмчилерге ийи-ийи квартиралар шу бажыңга чуткан. Гаражты, хөп чуур черин кылып алганы таарымчалыг. А келир чылын хаалаанырлыг аарыглар шинчир, эмчээр тускай корпусту кылып алыры планнаан. Тудуг, сууруну немеп алырын оралдажып турар, ол бүгүнү кылып турары ның темпизи кончуг оожум.

С. ТАС-ООЛ.
«Шынның» корр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-30-24, 2-31-72, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттын 2-23-35, партийлиг амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-26-00, [illegible] 2-27-61. [illegible] 2-22-73 [illegible].

Тираж 17531. Чагыг 2776.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 244 (10841) | 1978 чылдың октябрь 21, суббота | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Октябрьның тиилелгелиг революциязының сорук киирикчизи болгаш организакчызы, совет ниитилелдиң удуртукчу болгаш углакчы күжү — Совет Эвилелиниң ленинчи Коммунистиг партиязы делгерезин!

Партияның болгаш чоннуң бузулбас өндүр улуг, чаңгыс эви делгерезин!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

УЛУГ ОКТЯБРЬГА УТКУШТУР

Суггаттыг черниң беримчези дээш

КЫЗЫМАК АЖЫЛДЫҢ ТҮҢНЕЛИ

Суггаттыг черлерни чоп ажыглаап, чемишчиди ітсин норма ёзугаар топ, чогуур үезинде ийи-үш катап суггарып турган, оон чаагай дүжүттүг кандыг-даа чылда ап болур дээрзин «Алдан-Маадыр» совхозтуң сураглыг суггатчызы Алдын-оол Кызыл-оол бо чылдың чазынында-ла солуп-га бижээн болгай. Оон кедерген чугула айтырыгларын солун арыннарынга чугаалажып турду.

Ол чуга «Сүт-Хөл» совхозтуң Ишкин салбырының чер ажылдыгларынга ажыктыг болган. Салбырда амды-даа болза суггаттыг черлер бар. Бо чылын оон суггатчылары Алдын-оол Кызыл-Болдуң суггаар ёзугаар шыпал-ла кызымак, шудургу ажылдаан. Чай ваан болза-даа, суггатчылар боттарының участоктарындан багай эвес дүжүттү өстүрген. Чижээ, Тюлюш Эртине 40 га черин суггарып чайлааш, оон гектар бүрүзүнден 14 центнер тарааны өстүрген. Ынчангаш ол салбырының суггатчыларының аразынга чаагай дүжүт дээш калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болуп үнген. Оон ынай Монгуш Соскур-оол болгаш Монгуш Чыкыл-оол олар кайызы-даа 30 гектар участокту суггарып турган, гектардан-на 11 центнер дүжүттү чедип алган. Сат Күдерек 25 гектар суггаттыг чериниң га бүрүзүнден бызе-ла 10 центнер тарааны ажаап алган.

А. МОНГУШ

Чөөн-Хемчик район.

«Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң коллективи онгу беш чылдың үш чылдарының программазын хуусаадан үш ай мурнай дооскан. Ийи чыл тос айларының иштинде тыва шахтёрлар хереглекчилерге 2136 муң тонна оттулар чуулдуу берген. Разрезте чарыштың бирги олуруун экскаватор башкарыкчылары В. Гончаров, Н. Курин, Н. Кузнецов олар ээлеп, үш чылдың планныг даалгазын өскелерден мурнап доосканнар. Улуг машинист Нехорошевтиң экскаваторжулар бригадазы үш чылдың планын өске бригадалардан мурнай дооскан. Машинист А. Н. Ирха бригадада чарыштың тиилекчизи. Ол улуг дуржулгалыг машинист мурнуда Казахстанның рудниктеринин бирээзинге, а оон соонда Терамт-Хаяның мөңгүн суу кылыр бүдүрүлге черинге ажылдап турган. Ол хүн бүрүде ээлчег нормазын үргүлчү 20—30 хуу ажыр күүседип турар.

ЧУРУКТАРДА: хөмүр-даш разрезинде оттулар чуулду чудурүп турары. Экскаватор машинизи А. Н. Ирха.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

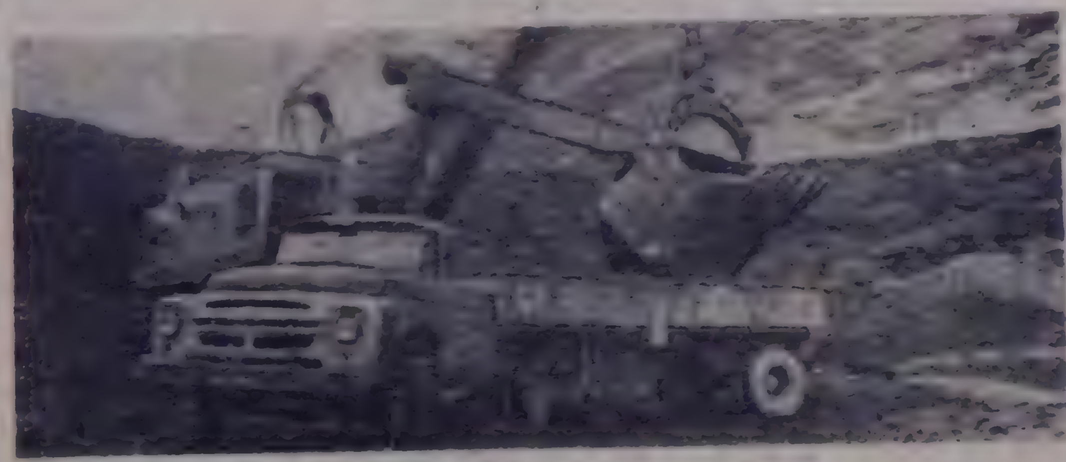

МАЛ КЫШТАГЛАДЫЫШКЫНЫ — ОРУНУҢ КОЛ АЙТЫРЫГЫ

ХЫНАМЧАЛЫГ УТКУУР

Кодээ ажыл-агыйның улам ынаар хөгжүдер дугайында СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунун шиитпирлерин Кызыл районда «Кара-Хаак» совхозтуң ажыл-ишчилери бир-ле сеткилдиг деткиишкен. Анаа харыы шиидип участок бүрүзүнде кызымаккан ажылдап турарлар.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунга эш Л. И. Брежнев ниитиниң малының баш санын өстүрериниге мал чеминиң белеткели шиитпирлиг рольду ойнаар дээрзин айыткан. Ол чугула сорулга бо хүннерде совхозтуң ишчилеринде хүннүң айтырыы боор артыышаан.

Бо чылын «Кара-Хаактың» девискээринге кандаашкыныг чыл болган. Оон уламындан оът-сигенниң үнгени хирелиг. Партияның болгаш чазактың салган сорулгазын чедиишкиннииг боттандырар дээш совхозтуң ишчилери бүгү-ле арга-курлавырларын ажыглап турарлар. Мурнуку үелерде сиген кеспейн турган черлерден сигеншеп, бар-ла мал чемин бүрүнү-биле ажаап алыр сорулгалыг ажылдап турар. Оон түңнелинде бо чылын ажыл-агый 1200 тонна сиген белеткээр планының 1000 тонназын күүседип алган. Оон ангыда бир муң тонна силос салдынган, 400 тонна сенаж белеткеттинген. Көк-суна кезиинде-даа үрелиишкиннер-даа шыын.

Ниитизи малынга бынаар чем-сугуну турарлар дээш хоюжу бригадаларының аразынга социалистиг чарышты дээштиг организастадымыс. Малчыннар боттарының бригадирлериниң дөрт киржилгезин-биле мал чеминиң белеткелинге ажылдааннар. Хоюшу хойжулар Маныкай Көк-оол, Ондар Дат-Хүрец, Ооржак Балган, Оржун Кызыл-оол олар боттарының планныг онаалдаларын ажыр күүседип, өскелерге үлегерин көргүскеннер.

Малдан алыр продуктуларны күрүнеге садар талазы-биле бо чылдың тос айларының планын совхоз ниитизи-биле чедиишкиннииг күүседип турар. Эът планын январь-сентябрь айларда 106 хуу, сүттү — 113 хуу күүсеткилээн.

Даалган ажылынга ак сеткилдиг, хөй-ниитиниң ажылы дээш шудургу ажылдап чоруур малчыннар бисте база эвес. Ындыг эштериниң чижээнге Маныкай Көк-оолду, Чоодулу Оруспаяны айтып болур.

Ылангыя Маныкай Көк-оол «Кара-Хаак» совхозта ат-сураглыг малчын. Ол ажылга кызымак-даа, арга-дуржулгазы улуг-даа. Бо шыырның болгаш ажыктыг чорудуп беш чылдың эгезинден тура ол тарууп чүс баш хойга онаалтыр 130-тен кулу хураган ап көрбээн. А бир хойдан ортумаа-биле 3,8 кг дүкту кыргып ап келген. Чоодулу Оруспаяа база көргүзүг талазы-биле оон чыдын калбаан турар.

Амгы үеде совхозтун малчыннарының кол сорулгазы — бо чедиишкиннерни кедир чылын улам быжыглаары-биле чугула ажылдарны чорудары болур. Ол чүл дээрге, кышка белеткел. Кедир чылгы «дүжүт» оон кол хамааржыр дээрзин малчыннар билир, анаа белеткелди шудургу чорудуп турар.

Малга чеди сиснигкенип белеткеп, кедир кышка уткуштур кажааны, чурттаар бажыңнарны эки септээр болгаш өске-даа ажылдарны кылыр талазы-биле социалистиг чарыш совхозтуң бригадаларының аразында калбарган. Бо хүннерге чедир коммунист Өртээлек Чазымның удурткаи № 2 бригада тиилеп турар. Оон малчыннарының кыштаглары колдуунда белеткен, сүт кудар досказарлар-биле кодан бүрүзү четчелеттинген, анаа кышкы үеде сүт кандер чуулдерни кылган. Ынчангаш, бо бригаданың төрүүр-даа, төрүвес-даа коданнары кышкы үеде чылыг суг-биле бүрүн хандыртынар.

Совхозтуң хой оолдаашкынын ап турарда чылдың кыварьфевраль айларында чоруп... Орта малчыннар шынгыы белеткелин, канчаар болгаш сеп таарындан ангыда суглаг одекти белдин турар. Оон тергүр малга ажыл-дузазы Кымта-даа билдингир болгай.

Чамдык малчыннар чаңгы үелерде боттары хой кадарбас, уруглары дамзыр чаннкпо кожаларын айбылаар, оон түңнелинде хой оъттуг черге хүйлевес, аал чоогунга дээскинер. Малчыннар боттары суур, кирген, хонук-хонуу-биле чиде бээр. Шак ындыг харыысаагга чок чорук түңнелинде эрткен соолгу ийи айда безин ийи чүс ажыг хойнун, чедеп ажыг бода малды оор алган.

Ажыл-агыйның малчыннарынга шыңгыы шыгаалдапылы уяан келген. Ынчангаш совхозтуң специалистери, малчыннары болгаш өске-даа ишчилери кышка белеткелди дарый дооскар сорулганы салган. Кыштаглаашкынны эки эрттирер дээш бүгү курлавырларны, бооллар арга-ламаны ажыглап, мал чемин белеткээрин шыдаар... үргүлчүлээр ужурлуг бис.

Б. ИРГИТ.

«Кара-Хаак» совхозтуң кол зоотехниги

Кызыл район

МАЛЧЫННАР ДУГУРУШКАН

Онгу беш чылдың шалыпчы үшкү чылында Каа-Хем районнуң малчыннарының чедип алган чуулдерин түңнээн чаңчыл болган слётту Сарыг-Сепке эрттирген.

Районнуң малчыннары СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң кодээ ажыл-агыйны улам ынаар хөгжүдер дугайында шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш күжениишкиннииг ажылдап турар. Ажыл-агыйлар онгу беш чылдың үш чылдарында күрүнеге дүк садарының планын ажыр күүсеткен. «Улуг Октябрь», «Енисей» совхозтар арбын дүкту саткан. Үшкү кварталда СЭКП-ниң XXV съездизин аттыг совхозтуң малчыннары бүгү көргүзүгтер талазы-биле планныг онаалдаларын күүсеткеш, ажыл-агыйлар аразынга калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болуп, районнуң күш-ажылчы алдар тугунга төлептиг болган.

Бо хүннерде районнуң малчыннарының кол кежээзи — кыштаглаашкынга бүгү талазы-биле белеткенириниче угланган. Ажыл-агыйларда ниитизи-биле 2 муң тонна сенаж, 19 муң тонна силос салдынган.

Ажыл-агыйлардан Алгажы сеже ниижии саван белеткээрин-биле чоруткан. Чамдык аштылаттынган черлерниң таразын мал чемнге ажыглаары-биле ону ажаап алырын база организастаан.

Районнуң ажыл-агыйларында 400 ажыг кажааның 200-ү септеттинген. Кажаалар септээрин СЭКП-ниң XXV съездизин аттыг совхоз эки организастап, ажыл-агыйларның мурнуку олуруунда чорун турар. Ынчаарга «Ленинчи орук», «Кызыл тук», «Енисей», совхозтарда кышка белеткел кошкак. Чижээ, «Ленинчи орук» совхозта ам безин кыштың тынныжы эгелеп, хар кинр чаапкан турда безин ниектиниң дөрт кажаазы белен эвес. Малчыннар чурттаар бажыңнар, турлагларда чуварбажыңнар бар-даа болза септеттинмээн.

Малчыннар оргузунга лекция, беседа номчулгазы кууду деннелге чоруун келген. Кино, библиотека, автолавка келиринин багай организастап турар. Амыдырал-хандырылга комбинады малчыннарның чагыгларын күүседир херекке дыңнангыр эвес болуп, көшкүн амыдыралга таарыштырган бажың херекселдерни ынаваан турар. Бо бүгү чүве терин малчыннар слётка чугаалаан.

Агаар-бойдустуң таарымча чок байдалында кезин белеткеп ааган мал чемин камгалалдыг чарылдаарының контролюн туругузары, бодунуң чемнерин ылбырады хемыдырар чем цехтерин немей тудары эргежок чугула. Ниитиниң малын кыштан мендичыл ажырар дээш бар арга-курлавырны ажыглап, кыштаглаашкынны организастыг чорударынче бүгү күштүг мооднар, районнуң бүгү ажыл-агыйларында кыштагларының септелгезин эки шынарлыг кылдыр октябрь 25-ке чедир септеп доозар деп, слёттуң киржикчилери шиитпирлээн.

Бо чылын төрүүр чүс хойга онаалтыр 105 хураганны, бир хойдан 3,6 кг дүктү ап, бодунуң социалистиг хулээлгезин ажыр күүсеткен Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Көрген-оол Чавыралович Иргит слётка сагыш берген мынча дээн:

— Кыштаглаашкынга белеткелди бодумнуң күжүм-биле кылгаш, колдуунда доозуп, 8 тонна сигенни кезип алдым. Коданда хоюмну кыштап менди ажыдыр, чаң-тоолуп бүрүн камгалап алыр дээш бүгү күштү салып ажылдап тур мен. Малчыннарга ажыктыг зооветеоредилгени организастааш, кадарчыларның клазын бедидериче кезээ-гей салыры чугула.

— Эрткен кыш берге болуп, малчыннарга шыңгыы шылгалданы тавырыштырган. Бо чылын оон-даа берге болур дээрзин агаар-бойдустуң таарымча чок байдалы көргүзүп турар. Ындыг турбуже, бистиң «Кызыл тук» совхозта кадарчыларның турлагларында септезе чогуур 13 кажааның чүгле 8-и септеттинген. Совхозка кол зоотехник турбаандан бээр ам үш чыл болуп бар чыдар. Ол черге октавшын эвес — деп, ук совхозтуң малчыны Тамара Салчак саналынга чугаалаан.

А. СОДУНАМ

ХҮЛЭЭЛГЕ КҮҮСЕЛДЕЗИН

ХЫНАП ТУР БИС

ЧЫЛДАГААНЫ ЧҮДЕЛ?

Шалыпчы ... бүдү-ажылдың чылының соолгу квартальның баштайгы айы тенер чоокшулаан. Ниитиниң малынга чылыг оран-саваны белеткээри хүннүң чугула айтырыы.

«Тыва» совхоз тудугунуң № 3 КМК-зының коллективи 1200 баш бода малды тургузу азыраар ийи кажааны «Тыва» совхозта ажыглаарга киирген. Ук кажааларның тудуунга 152,4 муң рубльди шингээдип алган.

Ам бо хүннерде БМК-ның тудугжулары ол-ла совхозта кайызынга-даа 600 баш бода мал кирер ийи кажааның тудуун база чорудуп турар. Кедээ тудугжулар бир кажааны бо чылдың төнчүзүнге чедир ажыглаарга киирер сорулгалыг ажылдап турарлар.

Ажыглаарга кирер ук объектиниң тудуунда ажыл канчаар чорун турарын көрээлиңер. Ол ийи кажааның тудуунга ниитизи-биле 150 муң рубль ажыг түңну шингээдип алыр ужурлуг. Октябрьның 1-ге чедир шупту 67,5 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдары кылдынган турган, оон иштинде сентябрьда 23 муң рубльдиң ажылдарын кылып бүдүрген. А октябрьның баштайгы он хонуунда ында 8 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдары кылдынган. Бо сан-түңнерден безин ап көөрге, ажыглаарга кирер ужурлуг мындыг чугула объектиде ажылдың темпизи оожум.

Ында чогум кандыг ажылдар кылдынганыл? Бир кажааның тавааны салып белеткээш, бетоннаар ажылдарны доозуп турар. Кажаа хаалаларының хажыызынга бетоннаан пантузтарны, кажаа ортузунда бедигээш, бетоннуг орукту, оон ийи талазында малга чем тывыр оралчыгештерниң шелдерин бетоннааны дооступ турар. Кажааның орталарын, чагылтарын тургускан. Кол-ла күштүг ам кажааның хаалаларын шыварынче угландырган. Ында амгы үеде КМК-ның 45 киржилиг 4 бригадалары прораб Ортун-оол Ооржактың удурткаазы-биле ол ажылдарга хаара туттунган. Тудугжулар ажылды дүргедедири-биле боттарындан хамааржыкан бүгүле чүвени кылып, кызымак ажылдап турарлар.

Ынчалза-даа чамдык чылдагааннарның ужурундан ажыл гаалалгалдарга таваржып турар. Ону № 3 БМК-ның начальниги Б. Л. Рязанцев мынчаар тайылбырлаан:

— 600 баш бода малды тургузу азыраар кажааны чыл төнчүзүнге чедир ажыглаарга кирер бис. Ам бо хүннерде суг чыгдар пунктунуң тудуу доостурунга чоокшулаан. Оон тудуузунга 15 муң рубльди шингээдип алыры көрдүнген болза, ам херек кырында 3 муң хире рубльдиң ажылдары арткан.

Кажааның тудуун дүргедедип чорударынга тускай трансформатор болгаш электриниг өрүмнер херглеттинип турар. Ол херекселдер бисте чок. Бетонга үттер кылырынга электриниг өрүмнер негеттинер. Хол-биле ол ажылдарны кылырга өртек-үнези дыка улуг болгаш үе-шак хөй чарыгдаттынар.

Ук объектиниң эргежок чугула материалдар-биле, херекселдер-биле хандырар дугайында айтырыг канчаар шиитпирлеттинип турарын «Тыва совхоз тудугунуң» бүдүрүлге-техниктиг четчелээшкин эргелелиниң начальниги Т. С. Благодатских мынчаар харылаан:

— Ол объектиниң тудуунга херек трансформаторлар дээрге эң-не ховар болгаш улуг өртектиг эт-херекселге хамаарыжыр. № 3 КМК-га мындыг трансформаторну бериш каан чүве, ону КМК-ның удуртулгазының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының буруузу-биле камналга чок эдилээнинден ук трансформатор үрелген. Ону ам септен кылырының аргазын ажылгаары чугула. Чаа трансформаторну бистиң каттыжыышкынга бээри-биле «Главкрасноярскстройга» айтырыгны тургускан бис. Ынчалза-даа ол бүтпээн. Лимит ёзугаар фондуда көрдүнгенин бистиң каттыжыышкын ап алган болгай. Электриниг өрүмнер бар. КМК-га берип болур бис. Шифер база чедишпейн турар. Шиферни дөрткү кварталда четчири-биле алыр бис.

Демир-бетон кылыгларны эргелелдиң чагыын ёзугаар бээрин «Тудуг кезектери» комбинат кончуг саададып турар. Ылангыя СПТК-59 БКЖ-5 маркалыг кылыгларны комбинат 4 ай дургузунда бүдүрбейн келген. Ынчангаш БМК-ларны демир-бетон кылыгларбиле хандырары болдунмайн турган. Байдалды экижидериниң хемчеглерин ап келдивис. БКЖ-5 маркалыг демир-бетон кылыгларны октябрьның 18—19-тан эгелеп № 3 КМК ап эгелээр. А СПТК-59 маркалыг кылыгларны комбинат октябрьның төнчүзүнден эгелеп бүдүрүп эгелээр.

Н. ООРЖАК.

«Шынның» тускай корр.

СИБИРЬДЕ

Байкал чанында институт

Байкальскиде — бо хол-далай эриинде химиктер хоорайынга — экологтуг токсикология институду ажыттынган. Оон сорулгазы — целлюлоза-саазын бүдүрүлгезиниң бойдуска салдарын өөренип көөрү, бойдус камгалаар талазы-биле сүмелер ажылдап кылыры. Ындыг эртем организациязынга бо черни шилип алганы таварылга эвес.

Байкал чанында тургускан целлюлоза-саазын комбинады ук адырның эң улуг бүдүрүлгези, хоолбектелген суглар арыглаар талазы-биле ында ажыглаттынып турар чаңдык аргалар делегей практиказында бир-ле дугаар ажыглаттынып турар. Байкалдың дириг амытаннары болгаш үнүштери онзагай болгаш даштыкы салдарларга алзымчал. Бо кайгамчык сугну хандыр, ылаңгыя генетиктиг дециелге шинчилээри чугула.

Институттуң ажылдакчылары Байкалдан аңгыда Амурга, Соңгу Двинага, Неманга, Карель АССР-ге, кайда-ла целлюлоза саазын бүдүрүлгелери ажылдап турар болдур, ол черлерге шинчилгелерни база кылырлар.

А. ГАЙДАЙ.

СЭТА-ның корр.

Иркутск

Ак-көк делгемнер байыыр

Курганның балыкчылары кускуу балык тудуушкунун эгелээн. Он-он тонна балык магазиннерже, столоваяларже, ыштаар, дузаар цехтерже чоруттунган. Областың балык ажыл-агыйларының коллективтери садыг четкилеринге эрткен чылдаазындан муң центнер балыкты ажыр дужаарын хулээнгеннер.

Балык өстүрүкчүлериниң ажылында тараажыларның ажылы-биле дөмейлежир чүве база бар. Чазын олар балык өстүрер сугларга он-он миллион үргенелерни «чалааре» оон соонда оларны камгалап, хайгаараар. Күзүн оон дүжүдүн чыып алыр. Балык арбын болуун дээш хөй чемиштиг хөлдерни шилип алыр. Урал девискээринге кол тывыш балыы — сырок. Апрельден сентябрьга чедир үүргенелерден ол улуг балык кылыр өзүп ылгазы бээр.

Чоокку чылдарда «ак-көк делгемнерниң» дүжүдүн үш катап көвүдедирин балык ажыл-агыйының ажылдакчылары планнап турарлар. Ол сорулга-биле муң-муң гектар хөлдерни шиңгээдип алыр, облста бир-ле дугаар инкубатор цехтериниг, балык кыштаар бассейнниг балык бүдүрүлгезин организастап турар.

С. ЧЕРЕПАНОВ.

СЭТА-ның корр.

Курган

Сибирьниң целлюлозазынга үнелел

Сибирьниң болгаш Ырак Чөөн чүктүн калбак бүрүлүг ыяштарындан бир-ле дугаар ап турар целлюлозаның болгаш саазынның анализин Ленинградтың тускай эртемниглери кылганнар: продукция Бүгү-эвилелдиң стандарттарының негелделеринге дүгжүп турар деп олар доктааткан.

— Чурттуң Чөөн чүгүнге, чиг-эттиң болгаш ооларгаар кавызынга ыяш болбааздырап улетпүрүн дүрген хөгжүдерде түс черниң ыяштарының бот-шынарын тодаргай илередирин негей берген — деп, С. М. Киров аттыг ыяш академиязының лабораториязының удуртукчузу профессор Ю. Непенин чугаалаар. — Уралдан оожум океанның эриктеринге чедир ээзи ааш он-он миллион гектар девискээрни шинчилээш, ыяштарның кол-кол хевирлерин тодарадып, ыяш чиг-эдин болбаазырадырының ажыктыг технологиязын ажылдап кылдывыс.

Ам анаа үндезилээш, Гавданың, Енисейскиниң, Красноярскиниң целлюлоза-саазын комбинаттарының тудуу төлевилеттинип турар.

Шинчилгениң чугула түңнели болза мурнунда херек чок кылдыр санаттырып турган ыяштарны болбаазырадырының эртем талазы-биле сүмелерин ажылдап кылганы болур. Ол сүмелерни Ленинградтың эртемденнери Ангара-Енисей девискээриниң бүдүрүлгелеринге дамчыдып берген.

Н. КРУПЕНИК.

СЭТА-ның корр.

Ленинград

Баштайгы бедик бажың

Улан-Удэниң төп кезээнде хоорайда эң баштайгы бедик бажыңның — 12 каът гостиницаның — тудуу эгелей берген.

Бо сейсмиктиг районда чыл дургузунда ийи муң хире чер шимчээшкиннери демдеглеттинип турар. Ынчангаш тудуг төлевилекчилери ук бажыңны аажок аар ыйышкыннарга шыдажыр демир-бетон плита кырынга демир каркас-биле быжыглаар деп саналдааннар. Хоорайда эң эки тудуг бригадаларының бирээзи Виктор Находкинниң бригадазынга ол гостиницаның тудуун даазкан.

Ол коллективтиң кежигүннериниң бүрүзү ийи-үш холушкак профессиялыг, ажылга аажок дуржулгалыг. Амыдырал хандырылга бажыңын, амыдыралдың телерадио аппаратуралары септээр завод ту болгаш өске-даа объектилерни ол бригада тудуп, ажыглаарга киирген.

Д. САНЖИЕВ.

СЭТА-ның корр.

Улан-Удэ

Сибирь улустарының музыказы

Сибирь улустарының — якуттарның, бурядтарның, тываларның, хакастарның — национал интеллигенциязы чаа чогаадыкчы отряд-биле — профессионал композиторлар-биле неметтинген. Оларның чогаалдары РСФСР-ниң Композиторлар эвилелиниң Сибирь организациязының организастаан концерттеринге чаңгыланып тургулаан. Чаа композитор кадрлар болза Россия Федерациязының училищелериниң болгаш консерваторийлериниң, ылаңгыя Новосибирскиниң М. И. Глинка аттыг консерваториязының доозукчулары.

— Композитор факультединиң чоокта чаагы доозукчулары якут Захар Степанов, тыва Дамба Хүреш-оол, бурят Юрий Ирдынеев болгаш өскелер-даа национал фольклорнуң аялгазары-биле каастаттынган, амгы үениң хөгжүм херекселдеринге таарыштыр тургустунган боттарының чогаалдарын күүседип турганнар — деп, Сибирь организациязының баштаар черниң даргазы А. Новиков чугаалаан. — Композиторларның чаа отрядының тергүттүнгени — сибирь улустарының культура амыдыралынга улуг болуушкун.

Д. ИОХИМОВИЧ.

СЭТА-ның корр.

Новосибирск

П а р т и й ж и   а м ы д ы р а л :   о т ч ё т т а р   б о л г а ш   с о ң г у л д а л а р

КИЧЭЭНГЕЙНИ—МАЛ АЖЫЛЫНЧЕ

Өнгү беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир. СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң салган сорулгаларын амыдыралга боттандырар талазы-биле, ажыл-агыйның коммунистериниң ролюн, оларның ажыл-ижиниң дугайын Тес-Хем районнуң «О. Шынаа» совхозунда партия комитединиң отчёт-соңгулдалыг хуралынга илеткел кылган партком секретары Д. К. Монгуш чугаалап, ажыл-ишчи чедиишкиннерин-даа, ажылда четпестерни-даа ангылап, ону эдип алырының аргаларын доктааткан.

«О. Шынаа» совхозтуң тургустунганындан бээр 5 чыл эрткен. Өрген беэви чок турган черге тудуп эгелээн бо ажыл-агыйның хөгжүлдезиниң, ооң ажыл-ишчилериниң күш-ажылчы чедиишкиннериниң дугайын хуралга илеткелде-даа база салал бергеннерде чугаалаан, ылангыя коммунистерниң ол ажылга киржилгезиниң. Ажыл-херекти удуртурунга партия комитединиң ролюнуң дугайын олар болур-чогуур-биле үнелээннер.

Совхозтуң ажыл-ишчилери өнгү беш чылдың шалыпчы үшкү чылында чамдык чедиишкиннерни чедип алган. Сөөл үш чылдарының планын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чылы—октябрь 7-де күүседир дээш хүлээлгезин чамдык малчыннар хуусаа бетинде күүсеткеннер. Ылангыя хойжу В. Аракчаа төрүүр 100 хойга оваштыр 105 хураганы камгалап ап, совхозта чаш мал камгалап алырының талазы-биле чарышка бирги черни эзэлээн. Чоду Күр-оол, Доктуут Маадыр-оол, Хелбаа Чактар-оол олар төрүүр 100 хойга оваштыр 92—98 хураганнарны камгалап ап, мурнакчы малчыннарның одуруунда кирген.

Коммунист Маадыр-оол Сүрүң-оолдуң удурткан № 3 хойжу бригада төрүүр 100 хойга онаалтыр 86 хураганны камгалап ап, мал чеми белеткээр планын ажыр күүседип, чарыштың тиилекчизи болган.

Эрткен чылдарга деңнээрге о. шынаажылар хой кыргылдазын организастыг эрттирип, мал чемиин белеткелинге идепкейлиг киржиккеннер. Ылангыя коммунистер А. Дежикей, М. Сүрүң-оол оларның удурткан бригадалар, Д. Майындының, Э. Сваяның удурткан бот-орулга-чарылгалыг трактор-хову бригадазы мал чеми белеткээр пландарын ажыр күүсеткен. Ооң-даа өске чамдык чедиишкиннерге коммунистерниң киириштирип турар үлүг-хуузу улуг дээрзин илеткелчи-даа, отчёт-соңгулдалыг хуралга салал берген коммунистер-даа демдеглээн.

Ажылда бар чамдык чедиишкиннер-биле чергелештир, парткомнуң ажылында четпестер ам-даа бар дээрзинге салал бергеннер доктааган.

— Малчыннарны хандырып турары дөмей-даа болза, көргүзүглери чүге ажы болуп турарыл? Кол-ла чылдагаан—чамдык малчыннарның харысалгазының кудузунда. Ол айтырыгны партком четпес шиитпирлеп турар—деп, совхозтуң мурнакчы хойжузу В. Аракчаа саналынга чугаалаан. Ылангыя М. Сумбаа, С. Уржанай, К. Доммит, Ш. Шулуу, Б. Балчыр, Х. Мазынды, В. Бады болгаш өскелер чамдык хойжулар төрүүр 100 хойга онаалтыр 41—67 чедир хураганнарны алганы ол чавыс көргүзүг-дүр. Оон хамыындан совхоз бо чылын 2770 баш чаш малды чедир албаан. Аңы оон карыгга 17 муң 700 рубль болган.

Малчыннарның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузар, оларның хүн бүрү өзүп орар негелделерин хандырар талазы-биле ажылче совхозта партия комитединиң кичээнгейи кошкак. Хойжу бригадаларның, салбырларның төптеринде кымыл-бузунар, чунар-бажыңнар шуут чок. Кыштагларда телевизел баглаар туттунган чүгле 6 бажың бар. Кыштагларга суг кудар 3 цистерна, 70 онгача ам-даа негеттинип турар. Малчыннарга чугула херектелдиң бараанарын чедирерин автолавкалар садыгжылары үзүктелдирип турар дээрзин совхозтуң кол мал эмчизи К. К. Дамдын, Деспен салбырның эргелекчизи В. Доммит, совхоз директору И. Балчый-оол олар саналынга шүгүмчүлеп, ол ажылдарны чогуур деңнелге тургузарының айтырыын шиитпирлээринге совхозта партия эге организацияларның болгаш партбөлүктериниң ролюн бедидериниң чугулаазынга доктааганнар.

— Мал чемиинге белеткел ажылдарының үезинде республиканың ажыл-агыйларындан хой-хой ажылчыннар бистиң совхозтуң девискээринге ээп ажылдаарлар. Ынчан хандырылга талазы-биле айтырыгга бергедээшкиннер таваржы бээр-дир. Ону кеземел кергеш, совхозче рабкоопту тургузары чугула — деп, Ак-Чыраа салбырда бригадир-зоотехник М. Сүрүң-оол саналынга чугаалаан.

Совхозтуң салбырларында ажиткварталарының, херээженнер чөвүлелдериниң суур амгалажылгазының ажылынче контрольду партия комитеди кошкаткан. Школачы [illegible] кичээнгей салбас коммунист ада-иелер база бар. Суурларның кудумчуларында ыяш тараан олуртуулгазы багай, чечек тараан, ногаа өстүрүп турар бажыңнар шуут чок. Бо чугула ажылче кодээ Советтиң болгаш өске-даа хой-ниити организацияларының кичээнгейин күштелдирери чугула дээрзин башкы Е. Самбуу, [illegible] М. Хажылай олар саналдарынга чугаалаан.

Совхозта партия комитеди отчёттуг үеде партийжи ажылдың стилин, арга-хевирлерин улам сайзырадып, коммунистерни харысалгалыг участоктарда быжыглаан. Оларның эң хөй—мал ажылында. Механизатор кадрлар-биле ажылды улам экижидери-биле 7 коммунисти ол участокта быжыглаан.

Партия комитеди 1976 чылдан бээр 21 аныяктарны СЭКП кежигүнүнге хүлээп алган. Оларның хой кезии мал ажылында хаара туттунган. Аныяк коммунистер-биле ажылче партком чогуур кичээнгейни углаадырып, олар-биле беседалажып, партия хуралдарынга отчёдун дыңнап турар.

Ниитиниң малын кыштан хүр-менди ажырары — үениң чугула сорулгаларының бирээзи. Ол ажылга совхозтуң коммунистери идепкейлиг киржип турар. Мал кыштагларының белеткели ам алыктапан, кыштагларже мал чемниң сөөртүлгези уламчылап турар.

Малга кажаа-хорээ тударынга улуг дузаны «Тыва [illegible] тудуг» трестиң районда № 1970 мехколоннаазы чедерип кээр. Ол коллективтиң Кудук-Шөл деп черде кыштаны 500 хой кирер кажааны 2 [illegible] чедип чорааш, буступ барып душкен. А кажааны катап кылдыртырындан мехколоннаның удуртукчулары ойталаан. Бо чылын кыштап кажааны амга чедир хүлээп алыммаан. Ынчангаш канчап тудуг талазы-биле айтырыг парткомнуң кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг.

Кодээ ажыл-агыйлы бүдүрүлгезиниң өйү келген айтырыгларын шиитпирлээринге болгаш оон четпестерин чайладырынга, кодээ ажыл-агыйлы продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көкүледир талазы-биле ажылче шинну мобилизастаарының эргежок чугулазын СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунга онаалап демдеглээн. Партия комитеди болгаш эге организациялары боттарының организакчы болгаш политмассалыг ажылының деңнелин ол бедик негелдеге дүүштүр тургузарының эргежок чугулазын хуралга айыткан.

М. КАЛЧАП,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

Х Ү Л Э Э Л Г Е Л Е Р   К Ү Ү С Е Т Т И Н Г Е Н

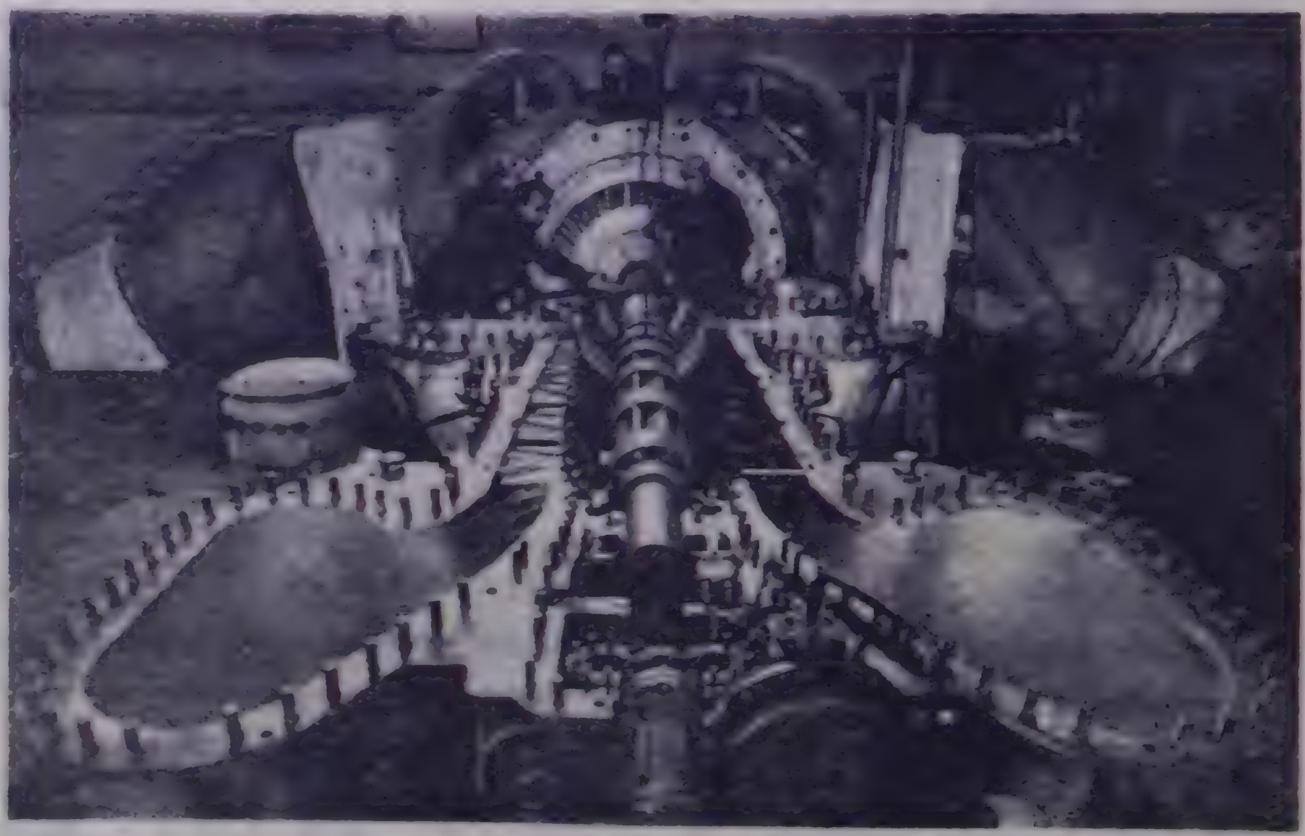

ЛЕНИНГРАД. В. И. Ленин аттыг «Невский завод» каттыжышкының чыл эгезинден бээр бүдүрүлге программазынга немей бир миллион ажыг рубльдиң продукциязын саарган. Бүдүрүлгениң хемчээлиниң өзүлдезиниң темпилериниң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле беш чылдың үшкү чылының онаалдазын машина кылыкчылары ажыр күүсеткеннер.

В. И. Ленин аттыг «Невский завод» каттыжышкының чүс-чүс мурнакчылары өнгү беш чылдың үш чылында хуу планнарын күүседипкеннер.

ЧУРУКТА: 10 муң киловатт күчүлүг зэлчегиг газ турбиназын эптеп турары. Ону Тюмень облазче чорудар.

М. БЛОХИННИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

М Е Т А Л Л О В Е Д Е Н И Е   Ш Т А В Ы

МОСКВА. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының А. А. Байков аттыг металлургия институду болза чуртта амгы үениң металлургиязының болгаш металловедениезиниң айтырыгларының талазы-биле дүүштүрүлге төвү болур, ол даштыкыда эртем талазы-биле шагда-ла суралгый берген. Ол дугайын социалистиг, хөгжүп орар болгаш капиталистиг чурттар-биле ооң калбак харылзаалары херечилеп турар.

Институттуң электроннуг микроскопиязының база физиктиг методтарның лабораториязында нарын тургузуглуг болгаш холуксааларның металлофизиктиг шынарларының база характеристикаларының комплекстиг шинчилээшкинин чорудуп турар.

Лабораторияда шенелде агрегаттарының комплекизи, ооң иштинде 1 миллион вольт чедир дүргедээр күчүлүг бедик вольтулуг электроннуг микроскоптуг. Ындыг бедик күжениишкин кылып чүүлдерни хайгаарап көөр арганы берип турар. Ол чорук динамиктиг шенелделерни чорударынга онза чугула.

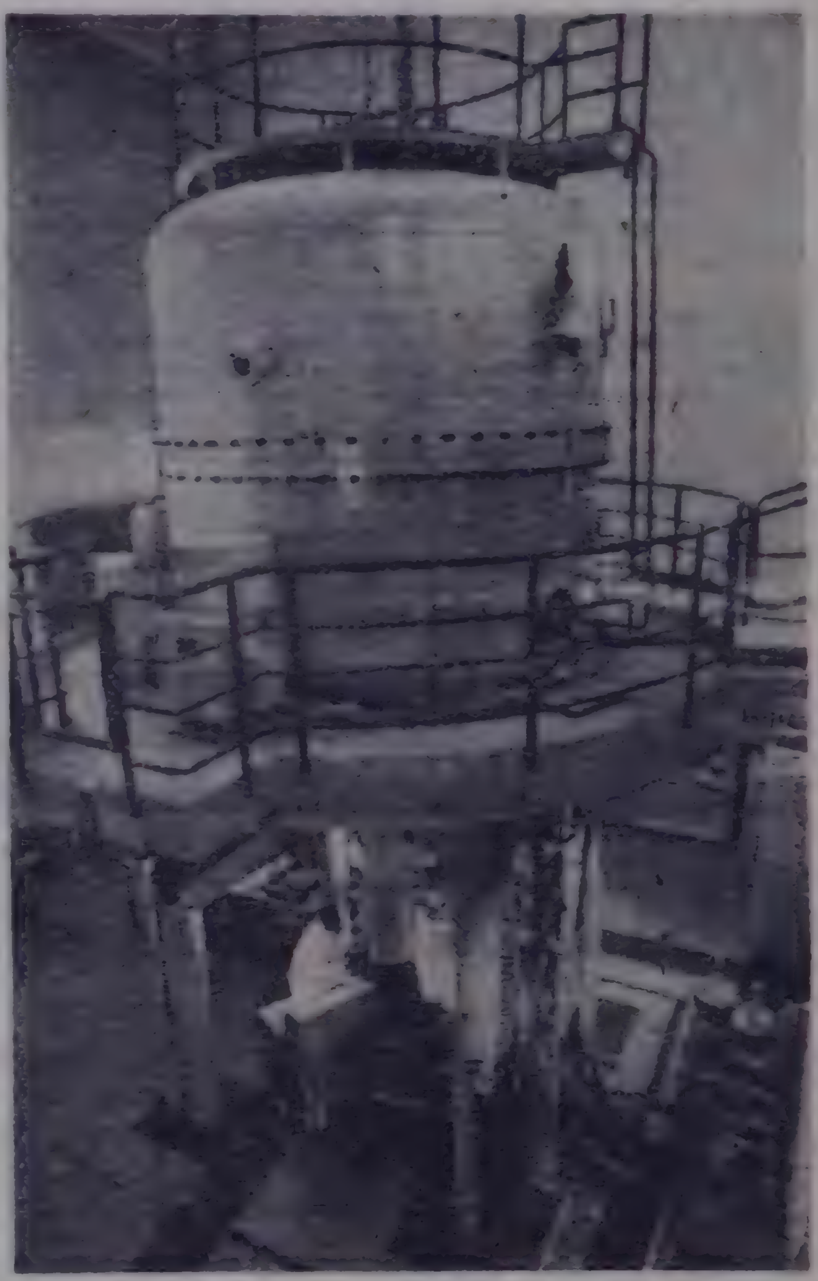

ЧУРУКТА: лабораторияның электроннуг микроскову.

О. КУЗЬМИННИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникаазы.

Бии-Хем районда Ленин орденниг «Кызыл тараачын» совхозтуң хой ажылдыг Зэрбек салбырының хоочун хойжулары Шириңдүү Яндараа биле Бойду-Хөө Сувакпит олар (чурукта оң талазындан) чымыштыг ажылдың мурнакчылары.

Хой чылдарының иштинде ак сеткилдиг күш-ажылы дээш Ш. Яндараа Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шагнаткан.

Бо чылын ооң өг-бүлези 656 иртти семиртип кадарып, келир кышка эки белеткенип алган. А ооң эжи Бойду-Хөө Сувакпит кадарган төрүүр 401 хоюндан бо чылын чүске онаалтыр 95 хураганны, хойдан-на 2,6 кг дүктү ап, берге чылда багай эвес күш-ажылчы көргүзүглүг болган.

ЧУРУКТА: хойжулар Яндараа биле Сувакпит.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

СЕКЦИЯЛАРГА ДАЯНГАШ

Кызыл хоорайның херээженнер чөвүлелиниң хуралынга хоорайның бүдүрүлгелеринде, албан организацияларында херээженнер чөвүлелдериниң ажылынга, чаа өөредилге чылында политкичээлдерниң эгелээнинге хамаарышкан айтырыгларны чугаалашкан.

Столовайлар болгаш ресторанныр трезинде херээженнер чөвүлелиниң даргазы В. А. Солдатенко мында херээженнерниң бүдүрүлгеге киржилгезиниң, өөредилгезиниң, планныг онаалдалар күүседээниниң дугайын чугаалаан. Бо өөредилге чылында коллективте шупту 778 херээженнерниң иштинден чурттуң дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринде 46 кижи, 16 аныяктар бот-өөредилге-биле ниити билиин бедидип турар. Коллективте аныяктарның ниити билиин мурнуку чылдарга деңнээрге өскен. Аныяк специалистер-биле ажылды, ие херээженнерниң өг-бүлезиниң, ажы-төл кижизидилгезиниң байдалын кичээнгейниң төвүнге тургускан. Ол мыңаш школаларда тургускан буфеттерде аъш-чемниң шынарын экижидип, өөреникчилерни эки шынарлыг, чиик өртектиг, изиг чем-биле хандырарын база багай эвес тургускан. Ылангыя №№ 2, 7, 15 школаларда буфеттерде чемниң шынары экижип, бедик калориилиг, аът-чимис погаалардан кылган аъш-бүрү ассортиментилиг апарган.

Чөвүлелдиң хуралынга Кызылдың пиво болгаш хлеб заводтарында херээженнер чөвүлелдериниң ажылының дугайын С. П. Деева чугаалаан. Ында херээженнер чөвүлелдериниң секцияларының ажылында улуг четпестер барын демдеглээн. Ону дарый чайладырып, тус-тус секцияларның ажылын экижидерин ол заводтарда херээженнер чөвүлелдеринге дааскан.

Р. ДОЛЗАТМАА.

М У Р Н А К Ч Ы   М А Л Ч Ы Н Д А

Улуг-Хем районнуң «Ак-Туруг» совхозтуң хоочун хойжузу Монгуш Сагаан өнгү беш чылдың шалыпчы чылында бодунга алган социалистиг хүлээлгезин чедиишкинниг күүседип турар.

Ол 1978 чылда төрүүр 100 хойдан 90 хураган, бир хойдан 2,5 килограмм дүк алыр деп хүлээнгеш, чүс хойдан 100 хураганны менди камгалап ап, хой бүрүзүнден 2,6 килограмм дүктү кыргып, сөглээн сөзүн эзээн.

Малчын Кара-Дагда кыштааның септелгезин бүрүн дооскан. Ында 15 тонна куургар өдекти белеп алган. Бодунуң күжү-биле кезип алганы 20 тонна эки шынарлыг сигенни кыштаанга сөөртүп чедирип алган.

С. СОТНАМ.

С о л у н н а р н ы   б о л г а ш

журналдарны өг-бүле бүрүзүнге

ТӨП СОЛУННАР ЭВЭЭШ

Улуг-Хем районнуң совхозтарында, бүдүрүлгелерде болгаш албан организацияларда, школаларда чаа чылдың парлалга чагыдыгларын мурнуку чылдарга деңнээрге эвээш идепкейлиг чорүп турар.

Республиканың чер-черде партия, профэвилел, комсомол организацияларында дет, ук районда парлалга чагыдыгларын парлалганың хой-ниити тарадыкчыларының күжү-биле организастап турар. Бо чугула херекке ак сеткилдиг киржип турарларны айтыры чугула. А оларның бот-идепкейин районда төвү —Шагаан-Арыг хоорайда «Союзпечать» салбыры (начальниги Г. К. Горбатова) кодуруп, парлалганың хой-ниити тарадыкчыларының санын көвүдедир-биле чогуур хемчеглерни ап чорудуп турар. Ооң түңнелинде Шагаан-Арыг хоорайда идепкейлиг тарадыкчыларның саны өскен. Чижээлээрге, район эмнелгезинден Н. К. Куржумина, № 1 ортумак школада комсомол, пионер организациялары, Чаа Шагаан-Арыг хоорайда тудугжу В. Н. Атюшина болгаш өскелерни-даа адап болур.

Октябрь 10-га чедир районнуң хой-ниити тарадыкчылары 2993 аңаз-бүрү чагыдылгаларны организастаан. Оларның иштинден «Шын» солун — 886, «Тувинская правда» — 640, «Тываның аныяктары» — 469, «Молодёжь Тувы» — 101 экземпляр чагыттынган-даа болза, төп солуннарның чагыдылгазы кудулу деңнелде.

Чер-черде «Союзпечать» салбырларының болгаш парлалганың хой-ниити тарадыкчыларының мурнунда кол сорулга—солуннарны болгаш журналдарны өг-бүле бүрүзү чагыдып алган турарын чедип алыры.

Районда парлалга чагыдылгазы ам-даа чорүп турар.

В. САТ.

Чурттуң куш фермазынга

Ленинград чоогунда «Большевик» уксаажыдылга заводунуң ажылчыннары Ыраккы Чөөн чүктүң болгаш сибирьжилерниң чагыгын күүседипкен. Магадан облазынче болгаш Красноярск крайже бөдүк-бөдүк дагаа чуургаларын чорутканнар, олардан эъткир уксааның дагаалары чыстыг үнүп келир.

Кодээ ажыл-агый дириг амытаннарының сайзыралының болгаш генетиказының Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң селекционерлериниң тып үндүрген бо уксаазы — аамрал куштарның чаа угланыышкыны. Олардан алдынган дагаа оолдарының доктааттынган деңнээн чедимес неделя дургузунда чедип алдынар. Ооң кадында килограмм немедде деңнээн бүрүзүнге ийи килограмм четпес чемнер чарыгдаттынар — нормадан барык-ла ийи катап эвээш.

Уксаажыдылга заводунун ажылдакчылары РСФСР-ниң, Белоруссияның, Украинаның, Казахстанның болгаш Грузияның репродукция фермаларынга алды миллион ажыг чуургалаар чорудуп бээрин хүлээнгеннер. Бо бүдүрүлгеге продукция чоокку чылдарда дөрт катап көвүдээр.

С. ФОНАРЕВ,
СЭТА-ның корр.
Ломоносов,
Ленинград область.

КҮШ-АЖЫЛ, ДЕМИСЕЛ, ТИИЛЕЛГЕ

Мээң мурнумда ийи фото-чурук чыдыр. Төөгүлүг ийи үени мында көргүскен: 1918 чылдың октябрь болгаш 1978 чылдың апрель.

Биргизинде—алгы херектээштерлиг, солдат шинельдерлиг, тараачын хептерлиг аныяк кижилер. Кичээнгейлиг, эрес-соруккур, шиитпирлиг арын-шырайлар... Олар 1918 чылдың октябрь 29-та коммунистиг, бот-тускайлан, чангыс эй—чаа хевирниң аныяктар организациязын тургускан. Олар, ынчан бодунуң хүрээлениинге 22 муң оолдар болгаш кыстарны каттыштырып турган комсомолдуң бирги съездизиниң делегаттары, ийи чүс хире кижи турган.

Барык алдан чыл эрткенде объектив чоокта чаагы бодуушкунну — ВЛКСМ-ниң XVIII съездизин тырттырган. Кремльдиң съездилер ордузунуң улуг залынга Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң 38 миллион кежигүннерин төлээлээн беш муң хире делегаттар чыылган.

22 муң болгаш 38 миллион... Баштайгы комсомолчуларның бирээзиниң-не оруунга ол хүн 1727 кижи чыылган. 60 чыл—[illegible] каш салгалдың төөгүзү. Оларның салым-чолу, ажыл-херээ ангы-ангы, амыдыралчы [illegible] чангыс эй.

Дайынның дошкун чылдарында-даа, тайбың тургузуушкунуң үезинде-даа комсомолчулар кезээде совет аныяктарның бирги одуруктарынга туржуп келген. Хамааты дайынның чылдарында 200 муң комсомолчулар Совет чагырганы камгалаан. Комсомолчулар [illegible] индустрияны тургузарынга киришкен. Олар Сталинградтың трактор, Горькийниң автомобильдер заводтарын, Днепр ГЭС-ти болгаш Түркестан—Сибирь [illegible] оруун тудуп, бижик билбес чорукту узуткаарынга, эртемни хөгжүдеринге дузалаан. Комсомолчулар Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында ышыгаар чок эрес-дидим болгаш маадырлыг чоруун көргүскен. Дайын соонда партияның кыйгырыы-биле комсомол кур болгаш курукан чөлерлерин шиигээдиринге 350 муң оолдар, кыстарны чорудкан.

Бо хүннерде индустрияның 140 объектилерин комсомолдуң шуут киржилгези-биле тудуп турар. Оларның арасында—энергетиканың машина тудуунуң «Атоммаш» заводу, Барыын Сибирьниң нефть болгаш газ чыдар черлери, 3200 километр Байкал-Амур магистралы...

Ынчалза-даа кол чүүл кылган ажылдың санында эвес-ле болгай. Аныяктарны совет улустуң революстуг, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаагай чанчылдарынга комсомол кижизидип турары эң-не кол чүүл болур. Ол чанчылдар салгалдан салгалче дамчып, чаа-чаа эрес-маадырлыг чоруктарга болгаш тиилелгелерге чедирип турар.

Бо хүннерде революция дамчыдадыг романтиканың оруун [illegible] кай күш-ажыл [illegible]. Ооң чорулгазы—сайзыралдың чаа-чаа бедиктерин чедип алыры. Хоочун салгалга бодаарга аныяктарга эң-не улуг [illegible]

ВЛКСМ-ниң 60 чылынга у т к у ш т у р

[illegible] ВЛКСМ хоойлу-дүрүм салгалдар эргелиг.

Ленинчи комсомол чыл бүрүде бодунуң хүрээлениинге чаа-чаа кежигүннерин хүлээп ап турар. Сөөлгү дөрт чылда эвилелге 19 миллион ажыг оолдар, кыстар кирген. Оларның иштинде 2,5 миллион кижи ажылчыннар, 250 муң ажыы колхозчулар, 950 муң специалистер болгаш албанхаакчылар. Аныяктарны комсомолче чүү хаара тудуп турарыл?

Эвилелдиң хүрээлениинге кирип алырын дилээн билдириишкиннерин номчуп олур мен. Оларны янзы-бүрү кижилер бижээн. Ынчалза-даа оларның алыс утказы чаңгыс: «Чаа ниитилелдиң тургузукчуларының бирги одуруктарынга туржуксап турар мен...»

[illegible] одуругдар! Тускайлан [illegible] мурнуку [illegible] турган кижилер [illegible] динамиктиг [illegible] таваржыр, тайбың үе—баштайгылар боттарының

Аныяк салгакчыларның тургузукчу энергиязы, комсомолчу ажыл-херектер чыл бүрүде улам көвүдеп турар. ВЛКСМ-ниң составының 57,6 хуузу амгы үеде улус ажыл-агыйында ажылдап, а өскелери—өөренип турар. Комсомолчулар — олар дээрге чурттуң бүгү депутаттарының бештиң бир кезээ, ол дээрге күрүне органнарынга болгаш хой-ниити организацияларында эң калбак төлээлежилге болуп турар. ССРЭ Конституциязын [illegible] оруунга бергелерге база чайлаш чок таваржып апаар. Баштайгы комсомолчулар комсомол биледи-биле кады ниитизиниң болгаш ийи чүс патронну ап турганнар, а амгы үеде Сибирьниң, Соңгу чүктүң, Ыраккы Чөөн чүктүң чаа тудугларынче баар путёвкаларны бо-ла ап турарлар.

Бир-ле катап бир комсомолчу мынча дээн: «Коммунизмни тургузарда сес шактан беш шакка чедир дүъштеки чапсарлыг ажылдап каары ол эвес-ле болгай. Ону минута бүрүзүнде тургузуп турар». Ындыг минуталардан шактар, чылдар, он-он чылдар тургустунар. Күш-ажыл, демисел, эрес-маадырлыг чорук комсомолдуң бүгү салгалының улуг-хуузу болуп турар.

Комсомол 145 миллион совет кижилерниң амыдыралының школазы апарган. Ону социологтар бадыткап, ону төөгү херечилеп турар. Ол дугайын комсомолчулар боттары мынчаар чугаалап турар: «Чаа ниитилелдиң билдилиг болгаш идепкейлиг тургузукчузу болурунга дузалап турары комсомолдуң улуг ачы-хавыязы ол деп бодаар мен» (В. Солдатенко, Москвада ажылчын). «Комсомол кошкак кижиге—күштү, моган-шагзыраан кижиге—дыштаныылганы, талантылыгларга—орукту берип турар». (Г. Ярышек, Свердловскиде студент). «Кижилерге дузалаары, чүгле бодунга эжин кылыр эвес, харын бодун долгандыр кижилер дугайын бодаар ол—мээң-шынарга мени комсомол өөреткен» (Л. Овчинников, солдат)...

Владимир ЛУЦКИЙ,
«Смена» журналдың кол редакторунуң оралакчызы.

ШЫНГА ХАРЫЫ

Хемчег алдынган

«Шын» солунга кодээ бижикчи С. Удумбораның «Кызыл тараачын» совхозтуң Зэрбек салбырында мал чемниң кадагалазы багай тургустунган дугайында бижээн.

Аңаа хамаарыштыр Бии-Хем райкүүскомнуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги эш Ю. Чикачёвтуң редакцияга дыңнатканы болза: чүүлде айыттынган фактыларны хынаарга, шын болган. Зэрбек салбырда 657 тонна сигенни белеткээш, ону хойжуларның кыштагларынче сөөртүп турар.

Салбырның ажылын четпес удуртуп турганы дээш, ооң эргелекчизи турган А. Н. Завадскийни ажылындан хостаан, ооң оруунга А. Б. Монгушту томуйлаан.

„Хемчег албаан"

Мыңдыг эге-биле бо чылдың август айның 13-те үнген № 168 «Шын» солунга улуг эвес чүүл парлаттынган.

«Кызыл хоорайүскомунуң иштики херектер килдизиниң начальниги, милицияның майору Е. С. Ключниковтуң редакцияга дыңнатканы-биле ажырга, ийыселдиң автовокзалынга ниитиниң боруу-чуруу үрээр чоруктар турганы шын болган. Амгы үеде автовокзал кезиинге милицияның тускай болуу хайгаарал кылып чорут турар.

Тожунуң аңчылары аъттаныпкан

«ЧЫМЧАК АЛДЫН» ТЫВЫКЧЫЛАРЫ

Чыл санында-ла аңныыр сезону эгелээр мурнунда Тожунуң «чымчак алдын» тывыкчылары боттарының слёдун эртирер чаңчылдыг. Районнуң мурнакчы аңчыларының чоокта чаа Тоора-Хемге болган слёдунга эрткен аңныыр сезонунуң түңнелдерин үндүрген болгаш бо сезонда аңчыларның сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Слетка бөлүк «мурнакчы аңчыларны» шаңнаан болгаш бүгү аңчыларга кыйгырыгны хүлээп алган.

Слёт соонда райкүүсеп даргазының оралакчызы Илья Сергеевич КУЛИКОВ-биле «Шынның» корреспондентизи беседа кылган.

— Илья Сергеевич, районнуң аңчылары ону беш чылдың планын канчаар күүседип турарыл?

— Бо беш чылда Тожунуң кооперация аңныыр тывыш ажыл-агыйы черле эки ажылдаан, беш чылдың баштайгы ийи чыл, 9 айларында өлүк тывыжының планын ажыр күүсеткен. Ынчаарга күрүнениң Сыстыг-Хемде аңныыр тывыш ажыл-агыйы база-ла планын ажыр күүседип турар. Ниитизи-биле район өлүк талазы-биле беш чыл планын күүседиринге 30,8 муң рубльдиң «чымчак алдынны» киирери арткан. Районнуң аңныыр ажыл-агыйларының аңчылары болгаш база аңнаарынга ынак кижилери ону бо сезонда-ла күүседир дээрзинге быжыг бүзүрелдиг бис.

Аң-мең элбек чамдык чылдарда аңчыларның олчазы арбын боор-дур. Чүгле эрткен чылын болгаш бо чылдың бирги кварталында районнуң аңчылары чартык миллион ажыг рубльдиң өлүүн тып, Төрээн чуртка берген. Ол дээрге өөрүнчүг ажыл-херек-тир. Бо берге болгаш ам чугула херекке тодептиг үлүүн киирип турар эвес, шалыпчы аңчыларның аттарын маңаа адап көрейн. Кооперация аңныыр ажыл-агыйының аңчызы Түндүма Кумзуяк чүгле эрткен чылын безин 4881 рубльдиң аң өлүк продукциязын дужааган, ол ону беш чылдың планын күүседипкен. Ол ышкаш аңчылар Виктор Викторов, Семен Чепаков олар 4300—4700 ажыг рубльдиң аң-өлүүн киирген. Олар ам беш чылдың үш чылдарының планын күүседипкен. Сыстыг-Хемниң аңныыр-тывыш ажыл-агыйында Ак Дамыкай, В. Рошин ышкаш өске-даа ол-ол мурнакчы аңчылар база бар.

— Партия болгаш чазак долгандыр бойдусту шыңгыы камгалаарының, ооң байлаан, аң-мениң үрүүчү хумагалап база өстүрериниң дугайында доктаалал салып турар болгай. А ол ышкаш маңаа холбашкан айтырыгны Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң чоокта чаа болган сессиязынга база чугаалашкан. Бо талазы-биле районда байдал канчаарыл?

— Ийе, ол дээрге чугула айтырыг. СЭКП-ниң XXV съездиниң материалдарында болгаш ССРЭ-ниң чаа Үндезин Хоойлузунуң 18 чүүлүнде ол бүдүүнүң дугайын база онзалап демдеглээн. Оларда айыттынган чүүлдерни боттандырар дээш районнуң партия, совет органнары база аңныыр тывыш ажыл-агыйлары болгаш хөй-ниитиниң чамдык ажылдарын чорудуп турар. Бисте 180 муң гектар шөлдүг «Азас» деп заказник (камгалалдыг чер) ажылдаап турар. Аң болгаш балык ажыл-агыйының штаттыг база штаттан дашкаар инспекторлары, егерьлери аң-мең, бойдус камгалалының талазы-биле үнүүшкүннерин, рейдилерин кылып, чонга массалыг тайылбырны калбартып турар.

Ынчалзажок бо чугула ажыл-херекте четпестер-даа хөй. Аң-мениң, балыктың кайы хамаан чок кырыыры, дыдыыр болгаш төтчеглээр чоруктар ам-даа эвээш эвес. Аңнаарының чурумун аңчылар боттары безин үрей бээрлер. Эрткен сезонда кооперация аңныыр тывыш ажыл-агыйынга аңныыр чуруму үрээн 7 таварылга болган. Кая-даа ажылдавас, маңгыс-талчаа амыдыралдыг, чааның ийи-чаңгыс кижилер өске черлерден келгеш кандыг-даа чөпшээрел бижик чокка аң, балык төтчеглеп ырар. Чамдыкта түр керээ чарып алгаш, аңнаар, ооң туржук бистиң чамдык аңчыларывысты төөредип, үнелиг аң кежин арага-биле солуп алыр фактылар безин бар. Оон аңгыда чамдык аңчыларның база өске-даа кижилерниң серемчилел чогу-биле аргамышка өрт үндүрер чоруктары аңныыр тывыш ажыл-агыйынга, бойдус байлаанга улуг когаралды чедирип турар.

Совет база административ органнар, аңныыр тывыш ажыл-агыйлары болгаш бүгү хөй-нииити ындыг фактыларга удур шыңгыы демиселди чорудар, тайганың аң-мениң, балык, байлаан ажыктыг кылдыр чеп ажыглаар ужурлуг.

— Бо чылгы аңныыр сезонунда районнан чеже кижи аңнап үнерил, аңаа белеткел кандыгыл, Илья Сергеевич?

— Ниитизи-биле штаттыг аңчылар болгаш аңнаарынга ынак 800 ажыг кижи аңнап үнер. Оларны аңнаар черлерге чедирер вертолёттар, машиналар, тракторлар, ивилер база аъттар бар. Аңчылар херегээр эргежок чугула аъш-чемни, ок-чемзекти черлер шаа-биле белеткээн, аң-мениң «дүжүдүнүң» кайы черде, калдыызының хайгааралын база кылган. Аңныырның бир баазазын, 22 бажыңчыгаштарны чаа туткулаан, эрги баазаларны, бажыңчыгаштарны септээн. Түс-түс аңныыр тывыш ажыл-агыйларының база совхозтарның аңчыларының, а ол ышкаш аңнаарынга ынак кижилерниң аңнаар черлериниң девискээрин тодараткан. Аң-өлүктүң шыңарын бедидериниң дугайында чугааларны черлерге аңчылар-биле чоруткулаан. Ынчалзажок аңныыр сезонунга белеткелде чамдык чедир кылдынмаан чүүлдер база бар болбайн аан. Планны күүседир чүве дээш аң-мениң кайы хамаан чок өлүрүп, кырып болбас. Маңаа холбаштыр аңныыр ажылының тускай эртемниглери, инспекторлар болгаш егерьлер контрольду күштелдирер, учёт-отчётту шыңгырадыр ужурлуг. Бистиң бодап турывыс болза, Тожунуң аңчылары бо аңныыр сезонунда Төрээн чурттуң мурнунга хүлээлгезин база-ла күүседир шыдаарлар.

КАМГАЛАП, ХУМАГАЛААР

Бистиң кооперация аңныыр тывыш ажыл-агыйының аңчылары чыл бүрүде хөй санныг аң-өлүктү күрүнеге дужаап турар. Ынчангаш бо коллектив аң-өлүк тывыжының талазы-биле беш чыл планын күүседир чоокшулаан. Аңаа мээң үлүүм база кирип турар. Эрткен чылын 4500 рубльдиң аң кежин дужаадым. Ону беш чылдың үш чылдарының планын күүсеткеш, ам ооң дөрткү чылының үлүүнде ажылдап турарым ол. Бо сезонда план база күүсеттинер.

Хоочун, дуржулгалыг аңчы кижи аң-мениң кайы хамаан чок төтчеглевес, а оларны камгалап, хумагалаар боор чүве. Маңаа холбаштыр мени дүвүредип чоруур чүүлдер дугайын чугаалаар бодай-дыр мен. Бир катап тайгада мээң бажыңчыгажымга Минскиден бир «аңчы» келген. «Мээңэ чүгле ийи каш херек, оларны бо девискээрге хоран салгаш, дораан өлүрүп алыр мен» деп мындыг.

«Сээң ол хорааннарың чипкеш өске хөй аңнар база черге кырлып «калгай»—дээш, удурланып үнүүм. Маргыжып, маргыжып чорупкан. Мен бодаарымга ындыг төтчеглекчилерниң аңнаар эргезин казыыр болза эки.

Улуг-даа, бичии-даа аңнарга улуг когаралды чедирип турар бөрүлер бистиң районда хөй. Оларны капкалап өлүрерде аът херек апаар. А аңчыларда аъттар чок. Бо айтырыгларже кичээнгей салыр болза эки.

В. ВИКТОРОВ.
Кооперация аңныыр тывыш ажыл-агыйының аңчызы.

БИР КОЛ ЧҮҮЛ

Эрткен аңныыр сезонунда бистиң «Тоора-Хем» совхозтуң аңчылары 44 муң ажыг рубльдиң өлүүн дужааган. Ынчаарга ам бо сезонда 100 ажыг аңчы аъттыг, ивилиг аъттаныпкан.

Аңчыларга бир кол чүүл өлүктүң шынары болгай. Чамдыкта хуусаа четпээнде дүгү чедишпээн кара дииңниң кежин өлүрер чорук шын эвес. Аң, дииңниң кежин ыттарга кайы хамаан чок чазарлатпайн база ону шын, чурум ёзугаар сойып, ажаап кургадыры база чугула болгай. Ол бүгүден хөй чүүлдер хамаарыжыр. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, өлүктүң шынары — аңчы бүрүзүнге бир кол чүүл болур деп бодалдыг мен.

Ш. САМБУУ,
пенсионер, аңчы.

ЧАҢЧЫККАН ААЙЫ-БИЛЕ

Ынчан районнуң мурнакчы аңчыларының слёду болуп турган. Сөөлзүредир тергиин аңчыларны шаңнап эгеледи.

«Тоора-Хем» совхозтуң хоочун аңчыларының бирээзи Ак Лопсан-Базыр!» дээн соонда, кудугур узун дурт-сынныг, аллаа хар иштинде кырган сандайындан оожум тургаш президиум столунче базыпты. Ол хоочун аңчының арынныраның көөрүмге бүзүрелдиг, ооң-биле кады сеткилинде кайы өөрүшкү долганы илдең болду. Лопсан-Базыр слёттарга ындыг шаңналдарны хөй удаа ап келген.

Алыырындан тайга-сын чурттуг, бичиизинден аъртаның кокпазын, дагның кадырын эдерип өскен, келзе-келзе чарышка аштырбас, эрес аңчыларның бирээзи болгай. Ооң бодал-сагыжы ам-даа тайга-сынның бажында, шыргай ааргадан ыравайн. Чыл-бүрү аңныыр сезону эгелээрге, болганчок хаптар чери Баш-Хемниң ол чарыы Кара-Шөжүт, Бедик, Ак-Тайга девискээрин черле уттпас. Ийи-үш чарыны коштааш, эш шыыраан мунгаш, бодунуң звенозунда эш-өөрүн эдертеш, тайгаже хаптар...

Бо удаада хоочун аңчы-биле сеткил ханып хөөрешкен бис.

— Эрткен аңныыр сезонунда силерниң звено кайы хире олча-тывыштыг болганыл, Ак Саидыкович?

— Ниитизи-биле беш кижи 1600 ажыг диин дужааган бис... Диин-даа харын хире-биле шору болду ыйнаан. Алды планын арай чедирбээн бис. Алды аңнаары берге, амыр эвес, орта мерген арга херек. Мээң кады чорааным ол оолдар ам бо чылын шыырак-ла аңнаар боор—деп, ол харыылады.

Маңаа Ак Саидыковичиниң аңчы шынарының бир эки талазын көрээл. Кая-даа аңнап чорда ооң таныындан аңчы ак оолдар ыравас. Оларын Лопсан-Базыр «өөреникчилерим» дээр. Шынап-ла, сөөлгү беш-алды чылда безин ол кады аңнап чаңчыккан эжи Бараан Сүлдүм-биле аңнаарының аргазынга чеже оолду өөреткен. Оларның чамдыызы, чижээ, Ак Точка, Володя Бараан суглар, ам ол хоочуннарны ажыи турар апарган.

— Бо чылын силер-биле кады аңныктардан кымнар чоруур деп тур?

— Точка ыяап-ла аъттаныр, өске ийи хире оолду база эжеп аар мен.

— Олча эрткен чылдан дуңдавас боор аа?

— Харын, арай бут аарыксап турар... Ынчалза-даа ийи-үс ажыг диин, үш-дөрт алды чайлыг-ла боор. Алдыга эки ыт-ла болза, берге эвес чүве ыйнаан ыыңаар.

— Силерниң ол звенону кым баштаар деп тур?

— Звенону мен-не эдертир мен—деп, ол дорт харыылады.

Октябрьның эге хүннеринде эгелээш, Тожуга аажок хайныышкынныг: тайга-сынче аъттаныр үнер аңчылар ок-чемзээн, боо-моңгузун, мунар аъттарын белеткээр, аъш-чемин тыптынып алыр, план, хүлээлгелер алыр, көрөө чарар, звено, бригада бодуруп тодарадыр. Сактырга, кижи бүрүзү-ле ол дээш хөлзеп турганныг. Ол-ла белеткел, хөлзээшкин арасынга базып тура, Ак Лопсан-Базыр бодунуун база ынак бодап, белеткелин кылып алыр.

Адыр-Кежиг суурнуң артыы кудумчузунда чаңгыс аай туткан бир хевирниң бажыңнары чыскаалып чорутпкан. Оларның бирээзинде Ак Саидыкович чурттап орар. Бичии бажыңның эжииниң аксында чүү-хоо овааланы берген чыдыр. Аңчының херекселдери ол: ээр, ыңгыржактар, чоңактар, барбаалар, тырттыглар, кудурга, хондургелер... Оларны белеткеп албас болза, ивилиг аңчы мен дээн херээ чок-ла болгай.

— Мээң ивим дериг-херекселин артык-артык боор кижи мен, ам чүгле бодумга ол арты, кады чоруур оолдарымга бергилээпкен мен. Ам моон үнгеш, оорумну бир эргий базыпкаш кээйн—дээш, ол ам-даа адак-бажыкаа [illegible] дүмчүпү өру базыпты.

А. ПУГУУРАК,
журналист.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ДУРЖУЛГА СОЛЧУП

ПРАГА. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүну, СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң даргазы А. Я. Пельше баштадыр СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң делегациязы Прагада чоруп турар. Ук делегация Чехословакияның Компартиязының ТК-зының Президиумунуң кежигүну, ЧКП-ның Прага хоорномунуң бирги секретары А. Капек-биле болгаш ЧКП-ның Прага хоорномунуң кежигүннери-биле ужурашкан. ЧКП-ның XV съездизиниң болгаш СЭКП-ның XXV съездизиниң шиитпирлериниң канчаар күүсеттинип турарының дугайында информацияларны солчуушкунну найыралчы беседа үезинде болган. Партияның Прага хоорай организациязының ажыл-чорудулгазы болгаш идей-кижизидилгелиг ажылы-биле, чехословак найысылалдың хөгжүлдезиниң перспективалары-биле совет аалчылар таныжыган.

ЧКП-ның Төп контроль-ревизия комиссиязының удуртур ажылдакчылары-биле болгаш ооң даргазы М. Чалка-биле СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң делегациязы ужурашкан. Ийи партияның контроль органнарының ажыл-чорудулгазының дуржулгазын ужуражыышкын үезинде солушкан.

СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң делегациязы ЧКП-ның хоорай болгаш область комитеттериниң контроль-ревизия комиссияларының кежигүннери-биле база ужурашкан. СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң болгаш партия комиссияларының ажылының хевирлериниң, аргаларының база ажыктыг чоруунуң дугайын А. Я. Пельше оларга чугаалап берген.

ПРАГА. СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң даргазы А. Я. Пельше баштадыр СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң делегациязы Чехословакияның Компартиязының ТК-зының чалаашкыны ёзугаар эш чуртта чоруп турар аайы-биле Соңгу-Чех областа чорааш. ЧКП обкомунуң удуртукчулары-биле болгаш областың контроль-ревизия комиссиязының кежигүннери-биле делегация кежигүннериниң беседазы болган. Партия контролюнуң талазынга ийи партияның айтырыгларын болгаш дуржулгазын ол беседа үезинде чугаалашкан.

ЧЕХОСЛОВАКИЯ. Мартин хоорайда аар машина кылыр заводтуң цегинге бо чурукту тырттырган. Оон чоокта чаа ЛКТ-120 деп чаа тракторларны бүдүрүп үндүрүп эгелээн. Ол бүдүрүлгениң продукциязы ыяш ажылдап кылырының техниказы болур. Ону социалистиг экономиктиг интеграция талазы-биле ЧССР-ниң өөру аны-түңмалышкы чурттарже хөй-биле садып турар.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

КҮШ—ЧАҢГЫС ЭПТЕ

БАГДАД. Иракты Революстуг командылал чөвүлелиниң даргазының оралакчызы Саддам Хусейнниң парлалга конференциязы Багдадка болган.

Араб чурттарның күрүнелер болгаш чазактар баштыңнарының Багдадка ап болур чөвүлел хуралын үзер, оон ужур-дузазын бичеледир дээш империалистиг бөлүктер, ылангыя америк империалистер, ам аажок улуг күжениишкиннерин үндүрүп турар —деп, ол чугаалаан. Багдадка дээди деңнелге болур чөвүлел хурал араб делегейге болгаш израиль агрессияның урзуктарын узуткаар дээш ооң демиселинге боттуг салдарын чедирер деп бүзүрелин С. Хусейн илергейлээн. Араб делегейге кыжанып келген айыылдарга удур арабтарның демниг хөделиишкинин араб делегейде амгы угланыышкынының үндезини болур деп ол онзалап демдеглээн. Эң кол кыжанышкын Кэмп-Дэвидке дугуржулгалар болур.

Кэмп-Дэвидке дугуржулганы чүдек-бужар чүүл кылдыр көргүскеш, Синайны Садат Египетке чүгле сес кырынга эгидип берген, а херек кырында бүгү Египетти империализмге бериптер, ону империализмниң болгаш сионизмниң Африкаже база араб делегейже шургуп кирериниң көвүрүү болдурган деп, С. Хусейн медеглээн.

КЫЙГЫРЫГ

БЕРЛИН. Чилиге фашистиг «конституцияны» деген тургааш, диктатураны быжыглаар дээр шериг хунтазының оралдажыышкыннарынга удур чаңгыс ваш фронт-биле демисежип үнүүтериңче чурттуң бүгү демократтыг күштерин Чилиниң Коммунистиг партиязы кыйгырган. «Конституцияны» диктатура дорт хол баштыр дерзии кажарлаашкын кылыр дээр кара сагыштыг бодалдарга удур демиселге, ажылчы [illegible], профсоюзтер, хоорай болгаш хөдээ чурттакчылар идепкейлиг киржир ужурлуг» деп Чилиниң Коммунистиг партиязының ында тарааткан медеглелинде чугаалаан.

Конституция дугайында айтырыг талазы-биле бүгү-ниити санал бериишкиннерниң хамыяралынга кым-даа артпас ужурлуг. Ол санал бериишкиннерин шериг диктатуразынга удур, чуртка демократия дээш туржуушкуннуң чаа шоаң болдурары эргежок чугула деп ук документиде айыткан. Национал эргеажыктарга ёзулуг таарышкан база фашистиг ёзу-чурумну [illegible] хоой чок бүгү кижилерни сырый каттыштырарынга бараан болгу дег боттарының демократтыг конституциязын бүгү улустуң чугаалажыышкынының үезинде чили патриоттар ажылдап кылыр ужурлуг.

Чилиге чүгле кижиниң эргелерин болгаш социал эргелерни чарлап турар конституция эвес, харын ол эргелерниң үрел болбазын болгаш улусчу эрге-чагырганы камгалаарын магадылап болгу дег конституция херек деп, документиде онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

БУРУУ ШАПКАН

САН-ХОСЕ (СЭТА). Никарагуаның диктаторга удур күштерге чуртта байдалды «шиитпирлээр» херекке Вашингтоннуң харылзаашпарыкчы болуксаар чоруун хүлээп көрбейн турар.

Күрдепартаментиниң разведка болгаш шинчилелдер бөлүүнүң директору У. Боудлер баштаткан америк харылзаашпарыкчыларының чедип алыр дей турары: Никарагуада байдалды «болур-бо турар-биле тургузары» Сомосаның ёзу-чуруму чок турбаанда болгаш чуртту кадыр шаде демократтыг чазакка диктатурага удур бөл-чешиктиг демиселди чорудуп турар Сандино аттыг национал хостаар фронттуң төлээлеглеринден киржилгези чокка болдурар деп, «12-ниң бөлүү» каттышкан никарагуа оппозициязының төлээлери бөлүүнүң медеглелинге айыткан.

Никарагуаның чурттап эртип турар кризис болза АКШ-тың политиктиг, экономиктиг болгаш шериг талазы-биле деткимчезиниң [illegible] Каттышкан Штаттарның ажылы-биле кержип турарының алышкында эрге-чагыргада турун турар Сомосаның ёзу-чуруму [illegible] деп ол документиде айыткан.

«12-ниң бөлүү» АКШ-тың талазындан Сомосаны, олар [illegible] Никарагуаның херектеринге [illegible] демдеглээн [illegible] бистиң улусчу шиитпирлиг.

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Коста-Рикага удур Сомосаның диктаторлуг ёзу-чуруумунуң [illegible] Америк күрүнелериниң организациязы-биле буруу шапкан.

Америк күрүнелер организациязының ол дееписзинде байдалды өөрениир комиссия-биле Доминика Республиканың, Колумбияның болгаш Барбадостуң төлээлекчилеринден тургустунган тускай комиссияның илеткелинде киирген медээлер ёзугаар алырга, Никарагуаның национал гвардиязы кожаазында Коста-Риканың [illegible] девискээринче чорупкан. Чамдыызынга, Никарагуаның шериг-агаар чепсектиг күштериниң самолёттары ол республиканың агаар девискээрин хөй удаа үрээн. [illegible]

Америк күрүнелер организациязының доктаалалы [illegible] ол [illegible] дег [illegible] ол организацияның кежигүну [illegible] демдеглээн.

Хайгаарыкчыларның демдеглеп турары-биле алырга, бир эвес АКШ-тың деткимчези чок турган болза, Сомосаның ёзу-чуруму Коста-Рикага удур бөлүүзепсектиг ажык чөңгүүдээшкинин кылып шыдавас.

КАПИТАЛ ЧУРТТАРЫНДА

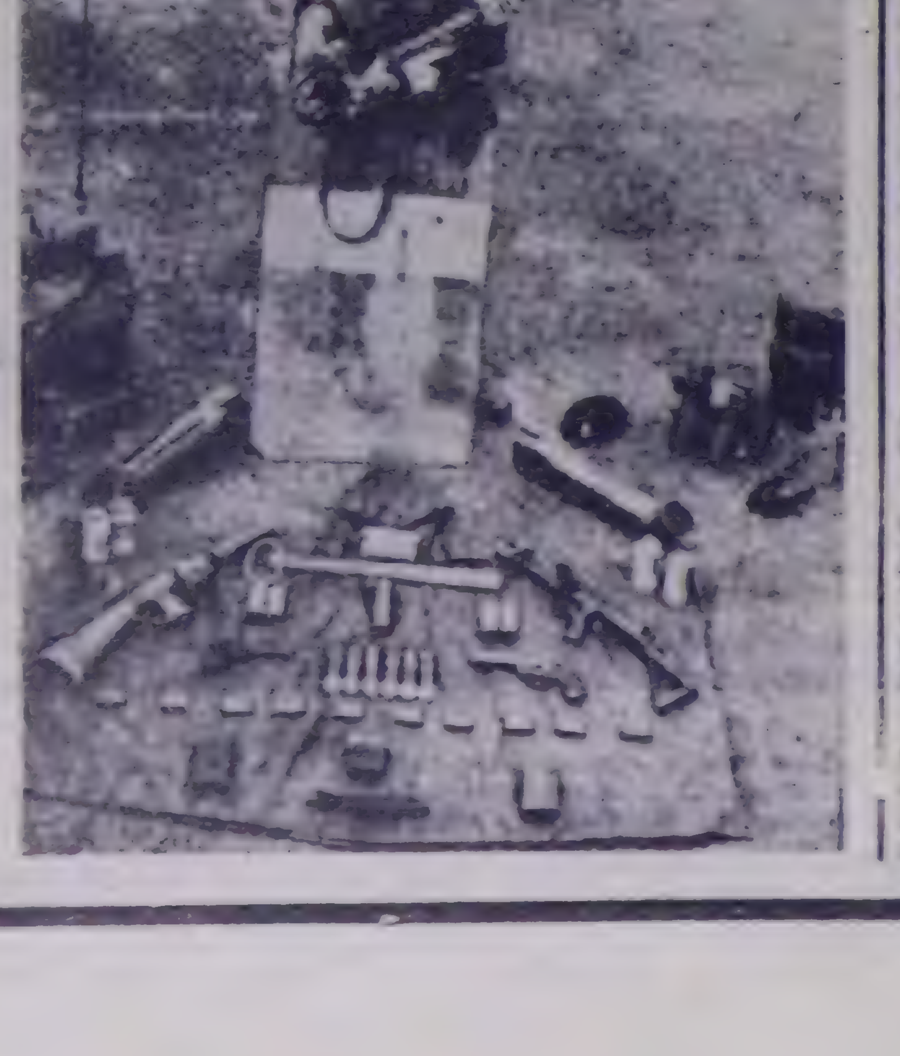

Лондонуң албан дужаалдыгларының Ирландияның чурттакчы чонунга удур хапныг истеп сүрүүшкүннер политиказын уламчылавышаан, Соңгу Ирландияга британ шериглериниң хөделиишкиннерин калбартырын улам күштелдирген.

Англи парлалганың «күчүлээшкин чепсээ» дээн чуруунда боо-чепсекти, октарны, карак чажы тогуидурер газтыг гранаталарны, аар моңнарны болгаш шериг хептиг амгы үениң өлүрүкчүлериниң өске-даа херекселдерин көргүскен. Амгы үеде олар бериин 2 муң ажыг кижини өлүрген болгаш 20 муң соңгу ирландыларны баштаап. Оларның хөй кезии тайбың хамаатылар болур.

СЭТА-ның фотохроиказы.

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

⊙ ВЬЕНТЬЯН. Республиканы чарлап тургускаанындан бээр 3 чыл болган ооңга алдар болдурган социалистиг чарыш Лаос Улус-Демократтыг Республикада калбарган.

Ажылчыннар болгаш тудугжулар бүдүрүлгелерниң чыл планнарын байырлалга чедир хуусаа бетинде күүседип, тудуп турар объектылерин, оруктарны болгаш көвүрүглерни ажыглалга киирер талазы-биле хүлээлгелерин ап турарлар. Кодээниң ажылчыннары кедээ ажыл-агыйның ажылдарын—чайгы дүжүтту ажаап алырын, кускуушку үениң культураларын тарыырынга белеткелди, ирригация тудугларын септээрин, тарыыр черлерин калбартырын болгаш мал чемин белеткээрин чедиишкиниг чорудар дээш демисежип турар. Дүжүт ажаап алырынга, чоокта чаа болган уерлээшкинден үрелген оруктарны, көвүргелерни, каналдарны катап тургузарынга дайынчылар дузалап турар.

⊙ КАБУЛ. Кызыл Чартык ай ниитилелиниң айы Афганистанга эгелээн.

Ол айның программазында [illegible] серүүлгеларын [illegible] болгаш тайылбырлааары, херегжок турарларга акша-хөреңги чыыры болгаш өске-даа хемчеглер көрдүнген.

Оон-биле холбаштыр ол организацияга Революстуг чөвүлелиниң даргазы, Афганистан Демократтыг Республиканың премьер-министри Нур Мухаммед Тараки байыр чедирген. Республиканың бүгү ажылчы чоннары ол айның арттырылгазынга идепкейлиг-биле киржир болгаш ол организацияның хүрээлээн калбартыр [illegible] бүзүрелин ол илереткен.

⊙ ДАР-эс-САЛАМ. Танзанияның порттар эргелели эдээн каш порттарны, оон иштинде Дар-эс-Саламның, Тангения, Мтварения, Линдиниң портун калбартырынга болгаш чаартырынга 1,5 хире млрд. шиллингини чарыгдаар деп, эргелелдиң күүседикчи директору П. Кисумо медеглээн.

Дар-эс-Салам портун «ырак» каналын калбартырынын, ол чүък сээртур суднолар порт хүлээп ап болур кылдыр, ханы суглуг черлерде суднолар доктаар черлерин быжыглаарының планын ажылдап кылган деп, П. Кисумо айыткан.

⊙ БОНН. Конституция камгалаар талазы-биле федералдыг ведомство ГФР-ниң бундестагының депутаттарын бе... истеп-сүрүп турар деп, «Франкфуртер рундшау» солун медеглээн. Солуннуң бижип турары-биле алырга, чурттуң конституциязынга удурлашкан ол фактыны ГФР-ниң иштики херектер министерствозу ба[illegible]. Социалистиг чурттарның төлээлекчилери-биле бундестагтың депутаттарының харылзааларынга хамаарышкан медээлерни чүнүң-даа мурнунда чыып ап турар.

(СЭТА).

АНАТОЛИЙ КАРПОВКА БАЙЫР ЧЕДИРИИШКИННЕРИ

БАГИО. (СЭТА-ның тускай корр. А. Рошаль). Филиппинының Багио хоорайга делегейниң бирги чери дээш шыдыраа талазы-биле маргылдаа доозулган. Ийи кижиниң аразынга эрткен ол маргылдаа шыдыраа төөгүзүнде эң узун хуусаалыг боол турар— таптыг-ла үш ай уламчылаан. Маргылдаа найгамчык өскерилгелерлиг болган: делегей чемпиону эгезинден тура мурнап чоруй (1:0, 4:1, 5:2), хенертен кордакчыга деңнежир кылдыр улаштыр-улаштыр уттурупкан (5:5), оон соонда шиитпирлиг салыгга ыяк утпаан. Совет шыдыраачыларының ойнааны маргылдааларның эң харыысалгалыы-даа ол боор турар. «Аныяк А. Карпов бодунуң чурттап турар чуртунуң, социал тургузуунуң ат-алдарын камгалап турар. Кордакчы ол чурттан дезип үнген болгаш ону бужартадырын кызып турар» деп, Филиппинының бир солуну бижээн. Ажаа улаштыр Карповтуң удурланыкчызы шыырак дуржулгалыг, онзүт болгаш ёзулуг кара сагыштыг кижи болгаш бодунга делегейниң элээн каш чурттарындан шыырак шыдыраачыларны дузалакчылары-биле эвилелдээриндеп ап-тыда, ындыг дипломатче халдаашкын кылганы дээш аземче херээ онаап турар үнбалай үүлгедикчилерни безин эвилелдээнин айтыры артыы эвес.

...32-ги салгының хүнүнде чаргы чарары-биле чыылган жюри маргылдаа үезинде чаргы-чар үндүрбес дуганын-даа дугуржулганы сагывааш, бандалды чиди... лендирип, харын мырыңай кыжанып, мөге бурууладыышкыннар дуруп, кора көрүп турганы дээш кордакчының чурту чоо шыдыраачыны ол бүгү директори дээш буруудаткан. Кем-херек үүлгедикчилери биле харылзаалары үспейн, «Ананда Марга» бөлүктүң кежигүннерин бодунуң чурттап, дыштанып турган черинге хоргаадып. Делегейниң шыдыраа Федерациязының дүрүмнерин үреп база маргылдаа үезинде бодун алырының багай үлетерин көргүскени дээш В. Корчнойну буруудатпас арга чок.

Маргылдааның 32-ги, сөөлгү болган салыынга А. Карпов тулган эки, кодурлуушкунуг ойнаан. Угаан-бодалдың, мага-боттуң бүгү күрлавыр күштерин, тура-соруун мөөңнеп шыдаарын ол көргүскен, чогаадыкчы аргаларының байлаан бадыткаан. Оон тиилелгезинге бүзүреп турган миллион-миллион кижилерниң мурнунга бодунуң күлээлгелиин ол база утпаан. «Бүзүреп турар бис!» дээн телеграммалар дүжүп турган үеде безин кээп турган. Брянскиниң ажылчыннары, Шпицбергенниң хөмүр-даш уургайларының ажылчыннары, Москваның чогаалчылары... дээш кымнар телеграммаларны чорутпаан дээр. Миллион-миллион совет болгаш даштыкы кижилер Анатолий Карповтуң тиилелгезинге бүзүреп турган.

Гроссмейстер М. Тальдың угаалдааны-биле алырга, октябрь 17-де сценага бистиң көрүп чанчыкканывыс чемпион ойнап орган. Баш удур санап кааны дег, шыдыраа шөлүнге ыйымышкын тиилелгениң согуушкунга эккелген. Салыгны удуп алырының бүгү аргалары бар байдалга соңгаарлаткан. Оон мурнунда болгулаан чедиишкин чок чамдык салыглардан кызаанген А. Карпов-даа, ооң өнүктери-даа баш удур, байырлап, байыр хүлээп албааннар. Дараазындагы хүнде, октябрь 18-те, удурланыкчызы 32-ги салыгга уттурганын «дыр мен» деп билиндиргенин ойнаваан медегээниң маргылдааның арбитри чехословак гроссмейстер М. Филипка дыңнадырга, делегей чемпиону турупканындан хөөн чок хүлүмзүрээш, чүгле ынчан тиилелгениң чедип алганының дугайында аалынче дыңнадырын «чөпшээрээн».

Берге демисээге чедип алган тиилелгези дээш А. Карповка бистиң шыдыраага сонуургалдыг бүгү кижилер изиг изиг-биле байыр чедирип турар.

Анатолий Карпов 1951 чылдың май 23-те Челябинск областының Златоуст хоорайга төрүттүнген. Чеди харлыында шыдыраа ойнап өөренген. 1966 чылда мастер, 1969 чылда аныяктар аразынга делегей чемпиону болгаш делегей мастери, 4 дараазында чылда гроссмейстер апарган.

Делегейниң хой-хой маргылдааларынга Карпов тиилелгелерни чедип ап келген: Москвага (1971 ч.), Гастингсе (1971-72 ч.), Сан-Антониога (1972 ч.), Мадридке (1973 ч.); делегейниң шыдыраа олимпиадаларының тиилекчээн совет командазының составынга: Югославияга (1972), Францияга (1974). Европаның команда аайы-биле чемпионадынга (1973 болгаш 1974 чылдарда) киришкен. 1974 чылда Ниццага эрткен делегейниң XI Олимпиадазынга совет командазы баштап тура, ол маргылдааларның төөгүзүнге түрбээн чемпионнуң (14 санннан 12-ни) чедип алган.

Делегейниң бирги чери дээш 1973 чылда ... маргылдаага Карпов 17 салыгны удуп ап, чүгле үш салыгга уттурган. 1975 чылда Карповту делегей чемпиону кылдыр чарлаан. Шыдыраа төөгүзүнге делегейниң 12-ги чемпиону болган ол.

Делегейниң чаа чемпиону 1975-78 чылдарда (Багиога маргылдаага чедир) ниитизи-биле 187 катап маргылдаа оюнун ойнаан. Оларның 88-ин удуп алган, 93-үн хоюмнаан, чүгле алды салыгга уттурган.

Шыдыраа ... делегей ассоциациязы 1973 чылдан бээр «Шыдыраа Оскары» шаңналды Карповка үзүктел чок тывысып келген.

Бо чылын Анатолий Карпов Ленинград университединиң экономика факультедин дооскан. «1969—1977 чылдардагы шилиндек салыглар» деп номну үндүрген. Ындыг номга ам бир чаа аддарлыг арынны немеп каап болур.

Янзы-бүрү медээлер

ШИЛИП АЛГАН

Ленинчи комсомолдуң 60 чыл болур юбилейинге тураскааткан ырлар конкурузун чарлаан турган. Ол конкурска профессионал композиторлар Р. Кенденбиль, Д. Хүреш-оол, Б. Нухов, бот-тывынгыр композиторлар В. Борисенко, С. Балыр-оол, М. Кертик-оол, А. Ондар, К. Бавлан-оол, Д. Седип, М. Монгуш-оол, К. Х. Бизак, С. Бухтуев болгаш Москва чурттуг композитор Р. Майоров олар киришкеннер. Конкурска шүүкчүлер Ю. Кюнзегеш, Д. Усманов, В. Саган-оол, К. Сүттүг-оол, А. Даржай, З. Намзырай, М. Хайдыптың сөстеринге бижиттинген ырлар кирген.

Жюрини РСФСР-ниң уран чүүлдүң алдарлыг ажылдакчызы, Тыва АССР-ниң Күрүне шаңналының лауреады композитор Алексей Боктаевич Чыргал-оол даргалаан. Оон кежигүннери — композиторлар, музыковедтер, чогаалчылар.

Көрдүнген чээрби ажыг ырлардан алды ырны шилип алган. Оларга Дамба Хүреш-оолдуң Куулар Черлик-оолдуң сөзүнге «Студент тудугжу отряды» болгаш Куулар Сүттүг-оолдуң сөзүнге «Ынакшыл чокта чурттаар чок», Борис Нуховтуң Виктор Саган-оолдуң сөзүнге «Чаа Шагаан-Арыг», Владимир Борисенконуң Надежда Лупинованың сөзүнге «Корчагинчилер» болгаш Ростислав Кенденбильдиң Юрий Кюнзегештиң сөзүнге бижээни «Алдарлыг комсомол». Ол ... Балыр-оолдуң Куулар Черлик-оолдуң сөзүнге «Дооруукчулар вальсы» деп ырлары хамааржыр. Конкурстуң түңнелин ооң хүннерде үнер.

Б. КЕНЕЙ.

ӨӨРТҮП ТУРАР

Москваның Б. Щукин аттыг училищезиниң доозукчулары, бистер болгарывыстың диплом ажылдарывысты — алдарлыг француз драматург Эжен Лабиштиң «Терезин шляпазы», ынгарашкай немец драматург Фридрих Шиллерниң «Кара сагыш болгаш ынакшыл», японн драматург Мондзаэмон Тикамацунуң «Ынакшылдарның аңаа-тынынга четтиргени» болгаш совет драматург Мустай Каримниң «Ай туттурган дүне» деп шиилерниң баштайгы көргүзүглерин чоннга бараалгатпаан бис. Бистиң шиилеривисче чоннуң, ылангыя аныяктарның хөй-биле кээп, сонуургап көрүп турарынга өөрүп турар бис. Чаа чырык чылыг театрга оон көргүзери бистерни база өөртүп турар.

А. ШОЮН, артист

ЗОНА СЕМИНАРЫ

Республиканың А. С. Пушкин аттыг библиотеказы бодунуң планын ёзугаар күрүнениң массалыг библиотекаларының четкизин төптүүдеринге Овур, Чөөн-Хемчик райоаларының библиотекаларының зона семинарын эрттирген. Семинарны райкүүскомунуң культура килдизиниң эргелекчизи С. Монгуш ажыттаан.

Семинарга СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң инструктору Н. Иргит, республиканың А. С. Пушкин аттыг библиотеказының директору А. Давыдова, ооң эртем-методиктиг килдизиниң эргелекчизи С. Шимит, уругларның Чуковский аттыг библиотеказының директору З. Стрелковская, библиотекарь В. Кужелова олар киришкеннер. «Төптүдүлгениң чорудулгазының белеткел ажылдары», «Төптүттүнген система-биле көдээ библиотекаларга уруглары ном-биле хандырары», «Төптүдүлгени чорударының үезинде каталогтар-биле ажыл» деп лекцияларны ийи районнуң 28 библиотекарьлары дыңнааннар. Семинарга каталогтар-биле ажылдаарынга практиктиг кичээлдер база болгулаан.

С. ООРЖАК, республиканың А. С. Пушкин аттыг библиотеказының эртем-методиктиг килдизиниң улуг методизи.

СПОРТ · СПОРТ

БАЙЫРЛАЛГА ТУРАСКААТКАН

ВЛКСМ-ниң 60 чылынга тураскааткан маргылдааларны Бүгү-эвилелдиң шалыпчы комсомолчу тудуунуң комсомолчуларының болгаш аныяктарының ортузунда план ёзугаар эрттирип турар.

Чаа Шагаан-Арыгның Культура бажыңынга стол теннизинге хууда бирги чер дээш маргылдаа эрткен, аңаа ... спортчу киришкен.

Спорттуң бо хевиринге шалыпчы ... бирги чемпиону комсомолчу Эдуард Натпит-оол болган. Ийиги черни Валерий Донгак ээлээн. Тиилекчилерни ... аныяк специалистер болгаш тудугжуларның дыштанылга кежээзинге тывыскан.

С. ГЛАДКОВ.

МӨГЕЛЕР ЧОРУПКАН

Бо чылын март айның ... Кызылга хостуг хүрешке Сибирь зоназының маргылдаазы эрткен болгай. Аңаа бистиң республикадан Валерий Оюн (48 кг) чемпионнаан, 52 килограмм чедир деңзиге спорт мастери Александр Шойдук ийиги, 100 килограмм чедир деңзиге спорт мастеринге кандидат Ооржак Долаан ... черни ээлээн. Ынчангаш олар Сибирь зоназының алдын камгалаары-биле РСФСР-ниң чемпионадынга киржир эргени чедип алганнар.

Хостуг хүрешке Россия Федерациязының бирги чери дээш маргылдаа Новосибирскиге эртер. Орта киржири-биле Тываның төлээлери В. Оюн, А. Шойдук, Д. Ооржак дүүн чорупкан.

Бистиң корр.

ХҮНЧҮГЕШ

Боса САНГАДЖИЕВА, калмык шүлүкчү

КАРА ДИИСПЕЙ

Бир-ле катап дуңмам-биле
Бир чер чораш, чанып ора,
Хар дег аккыр дыштыг черге
Кара диисней көрүп каан бис.

Хөөкүй диисти куспактапкаш,
Хөөрешпишаан чанып чыдыр.
Амдыы кара диизивисти
Ак сүт-биле чемгерер бис.
Сырын-салын ... оваа
Чылыглап-даа аажок бис.
Хөөкүй диисней бистиң-биле
Хевчок өңнүк бооп берген.
Диизивис ооржум тоттуг,
Диизивис чаптанчыг-даа.
Хөннүвүс чок чүве чүгле
Хөө дег кара өңү-дүр ийин.

Суугуга пашты тиккеш,
Сууну аңаа чылдып алдым.
Дуңмам уруг саваң алгаш,
Дузалажып кириишкен.
Чылыг суг-даа сваарлып баткан
Кара диисти аккыр таана
Шынап кызып чугуувус-даа,
Хай-ла чүве—агарбас ийин.
Ону көргеш, кожам уруг
Ооржум үнүг бисти сургаан:
— Кара өңнүг диисчигеш
Канчаарга-даа агарбас чоор.
Кааптатар бис, эштер, ...!

Кара диис ам хевээр боор бе?
Оода-ла тудум ак дүк
Ооргазы черле өзүлбес бе?

Орус дылдан Д. ЧИЛДЫМ очулдурган.

БӨРҮ БИЛЕ ДИЛГИ

(Тоол)

Шылаан ам. Көк Бөрү-биле Кажар Дилги довуга учуражы берип-тир эвеспе.

— Дидим ажим, таныжып алыылам—деп, Дилги мыңдыг болган.

— Таныжып алыылы харын. Олча-омак орук дургаар болзун!— деп, Бөрү харыылаптыр.

— Баштай хары семис хой эъдинден хайырла—деп, Дилги саналдаан. Санал-даа хүлээп алдынган, ону дораан күүседипкен-дир эвеспе.

— Ам инек эъдинден — деп, Дилги улам амдажып, чугаалап-тыр. Дилгинин база-ла буу-хаа күүсеттинген.

— Семис аът эъдинден чиве аа?—деп, Дилгиви улам сиңнигип чугаалаган. Көвүүт семис аъттың эъдин Дилги база четтирип-тир. А аъттың ээзи сурагылыг аңчы боор-туп эвеспе. Аъттың дидим Бөрү чигев-дир деп билип каап, ооң «аңнаар» черинге капканы салгаш, хой кудуруу-биле чемиштеп каан-дыр.

Аът эъди төнерге, дидим Бөрү, кажар Дилги эжишылер чемиш дилеп чорупканнар. Дүмчүүнга чаагай чыт чыттаныпкаарга, кажар Дилги чура дүшкен. Хой кудуруу дуу ол чыткан. Аңаа ээс, семис хой кудуруу-дур деп билгеш, Дилги эжи дидим Бөрүге чугаалап-тыр:

— Чаагай кудурукту баштай дидим ажим, силер-ле чооглап көрүңерем!

Дидим, ынчалза-даа мелегей Бөрү ынчаар капкага кире берип-тир эвеспе. Кажар Дилги кудурукту эжинден ушта тартып алгаш, ооң чанынга чип-ле эгелээн.

Бүзүрээчел, мелегей болганынга Бөрү хомудап. Дилгини карган олурза-ла, доңуп олуп каап-тыр оо!

ЧАГЫ БАЖЫНДА

Белеткел клазының өөреникчизи Аржаан-оол дээр бопутур хүрэн чаактарлыг, борбак кара оол дүжүтенер ээлчегде өөренип турар. Бүргег болгаш кыржаң сооктуг күстүң хүн турган.

Аржаан-оол сумказын чүктепкен, школаже бар чорааш. Кудумчуда көстүп келген кара-шокар бичии диисепекти хөй ыттарның ээрип, ойладып бергенин ол эдээп ырактан көрген.

Диисепек кудумчу херимнинге четпейн, телефон ыяжынче үне халаан. Ол көрткан ут-биле чагының мырыңай-ла шыпшык бажынче үне бээрген. Ында бөрт ышкаш хөлбейтир олуруп алган.

«Четтирбейн борды! Эрес диисепек-тир! Экилени!» кылдыр оол бодаан.

Ыттар чагы дазынге кезек ээргилээш «чук быдарда» тарай бергилээн.

Оол кежээ чанып орда, дээр улам чүдереп, калбак ак-ак харлары черже саарып-ла эгелээн.

Эр демги-ле чагы чанынга келгеш көөрге, бичии диисепек чагы бажында ам-даа олурбушаан болган. Безин чагы бажындан дүжүп чадап каапты ол-дур ийин, хөңнүйбүш. Эртен кижилерден дузалып, чалынган чүве дег. Ол аажок чиңге үнү-биле «Мяа-оң! Мяа-оң!» дип-ле органы.

Аржаан-оол хенертен диисепекти хөлчок кээргей берген: «Хөөкүйге дыка-ла соок боор! Аштааны кончуг боор!» Оол чагыны долгандыр кылаштап турда, үшкү класстың Даваажык база чедип келген.

— Чүнү көрүп турарың ол, Аржаан? Кады чаналаам, чө.

— Дөө диисепекти көрдааң! Көөргенчиңн!

Даваажык чаап турган харзын камгалап каракка алдынын серилеп туткаш, диисепекти кезек көрүп тура, ынча дээн:

— Чеке-даа кээргенизе, ындыг безин чагыдан ону дүжүрүп ап шыдавас сен. Харның соогун көрбес сен бе, дүрген чоруулу!

— Шыдаар мен—деп, Аржаан-оол арай бүзүрел чок харыылаан.

— Чүнү шыдаар сен? Бо чагы бажындан диисепекти дүжүрүп шыдаар сен бе?!

— Шыдаар мен.

— Шыдавас сен! Черле хорбок сен.

Даваажык көрүп турда-ла, Аржаан-оол чүктеп чораан сумказын чагы дазынга салып кааш, чагыже хербентенип үнүп-ле каан. Ынчалза-даа оол чер алдайн, дедир дүжүп келген.

— Ол-дур! Шыдавас сен!— дагылап, Даваажык со-ло каттыргылаан:— Хе-хе-хе!

Аржаан-оол чүве-даа мыттаваан. Даваажык бир көөрге, Аржаан-оол ботинкаларын ушту туп турган. Оол холдарын чылыы ургулааш, катап-ла үнүп каан. Эр баштай улуг шиитпир чок, бичии өрүзээшле, доктаап каап чораан. Чагы дөзүнде Даваажык база үн үспейн турган:

— Коргуп тур сен бе? Ол-дур! Шыдавас сен! Шыдавас сен! Чүге мыттавайн тур сен?

Чагының ортузунга чедир ырбаалап үнгеш, оол хеперен аажок дүргедей берген. Ол талымар үнүп бар-ла чораан. Даваажык ам алаң кайгап, аксы ажык дээн.

Кудумчулап эртен улус улуг чагы бажында бичии оолду көргеш, аажок дүвүреп, чыглып келгеннер.

— Ой, дадай! Чүү оолув бо?!— деп, бир херээжен кижи алгыра берген.

— Долзат кижиниң уруунуң оолу-даа ышкаш!—дээн өске үн.

— Бо кончуг олурган харында мындыг тас чагы, балык дег чылбыртан эвес чүве бе!

— Харын аан! Ооң-даа көргүнүг — электриге кыпсыптар ийне але!

Чанагаш сывырындан демирлер ышкажыл!

— Дүрген дүжүп кел, оол!

— Ам мырыңай диисте чеде бердиң ышкажыл!

— Чоп саадап турун бердиң, оол? Дүрген-де!

— Салдынмас диисней-дир— дээш сегенчиг чиңге үн бедиктен дыңналган.

— Хол бажында туруп турбайн, ам-даа бичии орун үнгаш, кодхуклтар болза, але!

— Аа, ершээ! Чүү-ле болур ирги?! Ооңда машина белен, электри станциязынче чорудар.

— Чоокта бажыңнардан чоорганнардан эккелиңер! Чагы дөзүнге, херо туткулап алыылыңар!

— Чылай-оол кончуг чагы үнер кижи, ону дүрген эккелзе.

— Ах, кужур эрин, эм-ба адыра соп алды! Колдуктапты!

— Аяар дүш, кужур оглум! Аяар-аяар!

Кужур Аржаан-оол диисепекти сонгагай талазында колдуктапкан, дүргени сүрген дүжүп бадып орган.

Улустуң дүвүрээн дагыыышкыны ам кээп чугээр даланы, ооң дугайын чугаалажы бергеннер.

— Бо-ла кончут олгеп-чотканынга чылбыртай чагыже үне бээр чүү кончуг шыдамык тог боор!

— Ам канда барды, чоокуг?

— Диисепейн куспактап алгаш, маңнап чана берди.

— Долзат кадай бичии оглун маңаа көрген болза, хөөкүй ээреп каар турган боор ийин оң. Өршээ! Атлаа боолду!

М. ЭРГЕН.

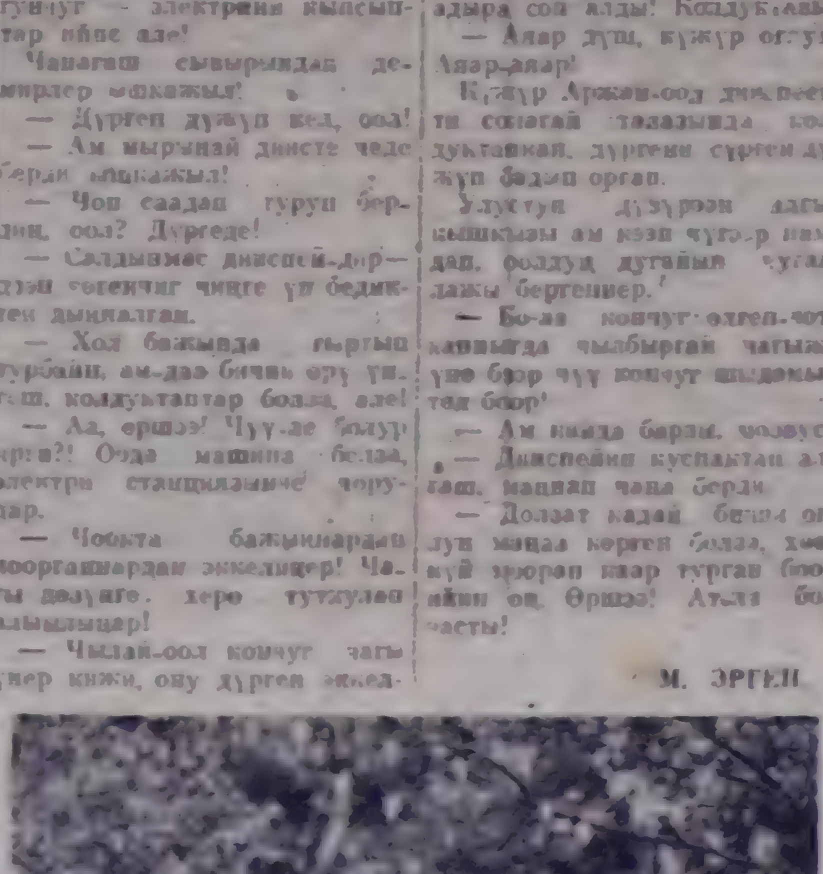

«КҮЗЕГДЕ»
А. МОНГУШТУҢ фотоэтюду.

Агаар

Бөгүн республикага бүргег агаар, биче чаар. Бармын чүк утпаанышыныңг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 5—9 градус ... черлерде ... градус ... Кызылга шокар булуттарлыг, эртен бышкан хар чаар. Хаттың дүргени секундада 3—12 метр чедер. Агаарның температуразы 5—7 градус чылыг болур.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 21-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Буратинонуң делгелгези».
11.25—«Силерге, ада-иелер».
11.55—«Каң канчап катканыл». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 4-кү сериязы — «Ажыл эрткени».
13.00—«Эртенги почта». Музыкалыг программа.
13.30—«Ону шыдаар силер». Аныяк чогаадыкчыларның конкурузу.
14.30—РСФСР-ниң алдарлыг артизи Э. Мостентина ойнаар.
14.40—«Советтер болгаш амыдырал»
15.10—«Спортлото» тиражы.
15.25—«Кадыкшылга». Эртем тайылбырлаашкын программа. Дамчыдыганы эжи Ю. В. Беляченко чорудар.
16.10—Уругларга фильм «Фантазёрлар». Уран-чечен фильм.
17.15—«Черле кижи». Көдээ ажыл-агыйның ажылчыннарының дугайында кинопрограмма.
18.00—«Ыр-78».
18.30—«Дириг амытаннар дугайында». Дамчыдыганы журналист В. М. Песков чорудар.
19.30—Медээлер.
19.50—«Чадаг - терген чаннып чоруй барган». Мультфильм.
20.00—«Правда» солуннуң политиктиг тайылбырлакчызы Ю. А. Жуковтуң делегей айтырыгларының талазы-биле беседазы.
21.00—«Силерге, колхозниктер ажылчыннары».
21.35—«Каң канчап катканыл». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 5-ки сериязы — «Демиседи».
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«Г. Свиридовтуң романстары болгаш ырлары». ССРЭ-ниң улустуң артизи Ленинчи шаңналдың лауреады Е. Образцова ырлаар.
23.40—«Баштайгы көргүзүгнүң мурнунда-ла». Киноконцерт.
00.20—01.00 «Гимнастика. Олимпий ыяпкышкыннары» Документалдыг фильм. Төнгеннинде—медээлер.

КРАСНОЯРСКИНИҢ ПОЛИТЕХНИКТИГ ИНСТИТУДУНУҢ КЫЗЫЛДА ФИЛИАЛЫ БЕЛЕТКЕЛ САЛБЫРЫНГА ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРНИ ЧАЛАП ТУР

Белеткел салбырынга автомобиль транспортунуң, бүдүрүлге болгаш хамаатцы тудугнуң мергежилдерин өөренир факультеттеринге кирерлерин белеткээр. Аңаа бүдүрүлгениң мурнакчылары, хөй-ниитиниң үлегерлиг ажылчыннар, колхозчулар болгаш Совет Армияның хүрээлеңинден халашпанннарны хамааржыкпас чериндеп сумелеп болүктерин ... ортумак эртем дооскан соонда бир чылдан эвес ажыл стажтыг кижилерни хүлээп алыр.

Киреринниң экзамени чок. Өөренир хуусаазы 8 ай. Документилерин октябрь 10-дан ноябрь 20-ге чедир, Совет Армияның хүрээлеңинден халашпаннар январь 15-ке чедир үе иштинде киирер. Белеткел салбырынга кирерин күзээннер мындыг документилерни киирер:

1) Хамаарылгалыг черинден өөренирин сүмелээн ...
2) Бүдүрүлгениң болгаш комсомол организациязының ...
...ортумак эртем дооскан ...
...күш-ажыл дэптерниң хоолгузу;
...3 х 4 см. хемчээлдиг 6 фото-чурумтар;
6) ...шевергелгазы (286 майык ...);
7) ...ег бүзээниң дугайында ...

Документилерни чорудар адрези: Кызыл, Рабочая 4, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ

КИНО

ОКТЯБРЬ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Наир хүн алаанда бажың» 10.00, 11.40, 13.30, 15.15, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Дагаа-ла бароби» 10.20, 14.50, 19.30, «Мээң эмзиг сенни ...» 12.00, 18.10, 20.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хуу детектив» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ону өөренмээн бис» 15.00, «80 хонук дургузунда» «Черни долгандыр» 17.00, 20.00 шактарда.

1978 чылдың октябрь 31-де 1979 чылдың тоң солуннарынга болгаш журналдарынга чагыдылга төнер.
Чагыдылганы харылзааның бүгү салбырларында болгаш белдирлеринде, ажыл алыы-биле парлалга нептередикчилери чорудуп турар.
«СОЮЗПЕЧАТЬ»

АҢЧЫЛАРНЫҢ БОЛГАШ БАЛЫКЧЫЛАРНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

1978 чылдың октябрь 16-те Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы-биле Тыва АССР-ниң девискээринге чүнүма аңнарын хоруур.

Ийме суурдан Хемчиктиң аксынга чедир хем унун күрүнениң комплекстиг заказниги (камгалал чери) кылдыр чарлаан болгаш балыкты салары-биле тудары база Хемчикке моторлуг хемелерни ажылдаары хоруул.

* * *

Аңнаар ажыл-агыйның эргелели, республиканың аңчылар болгаш балыкчылар ниитилелиниң баштаар чери аңнаарга олчуктуг аңнарны аңнаарын 1978 чылдың октябрь 25-тен 1979 чылдың февраль 1-ге чедир ... тур.

ЧАЗАЛГА

«Шынның» октябрь 20-де үнген 243 номеринде «Агаар ...» деп эгеде ... парлаан ... «Тес-Хем районнуң ... ажылының четпестерин ... реткен О. Сояннын чагаазы «Шын» солуңнуң редакциязынга келген».

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-21-75, карыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийн амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-23-13, промышленность килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үжетпур килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.
Тираж 17531. Чагыг 27...
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—...

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 245 (10842) | 1978 чылдың октябрь 22, воскресенье | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ООЛДАР БОЛГАШ КЫСТАР! БИЛИГЛЕРНИ ШУДУРГУ ШИҢГЭЭДИП АЛЫҢАР, БОТТАРЫҢАРНЫ БЕДИК ИДЕЙЛИГ КЫЛДЫР КИЖИЗИДИҢЕР! ЛЕНИНЧИ ЁЗУ-БИЛЕ, КОММУНИСТИГ ЁЗУ-БИЛЕ ЧУРТТАП, АЖЫЛДАП БАЗА ДЕМИСЕЖИП ӨӨРЕНИҢЕР!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

АЛДАРЛЫГ АЛДАН ЧЫЛДАР

ВЛКСМ Тыва обкомунуң болгаш Кызыл хооркомунуң каттышкан байырлыг пленуму

Ленинчи комсомол! Бо дээрге чоргааралдың сөстери-дир. Советтер чуртунуң, оон улузунуң төөгүзүнде бүгү-ле эрес-маадырлыг чоруктар, кайгамчык чаагай үүле-херектер комсомолдуң ады-биле тудуш холбашкан. Партияның удуртулгазы-биле, чон-биле кады комсомол демиселдиң болгаш тиилелгелерниң алдарлыг алдан чылдарын эрткен. Аныяк кижи бүрүзү ВЛКСМ-ниң хүрээлеңинге кирип тура, ленинчи ёзу-биле өөренирин, ажылдаарын болгаш чурттаарын даңгыраглаар.

Совет кижилерниң аныяк салгалдары Ильичиниң чагыгларын өзүтаар ажылдап, өзүлүт коммунистер болуп өөренген. Төөгүлүг 1918—20 чылдарда хамааты дайынның одунга каңналган комсомолчулар, баштайгы беш чылдарның тургузукчулары, кадыг-дүжүлүг 40 чылдарның комсомолчулары, кур болгаш куруккак черлерниң шиңгээдикчилери, космос шилчилекчилериниң баштайгылары ол чагыгларга шынчызын көргүскен. 70 чылдарның комсомолчулары база-ла ВЛКСМ-ниң, комсомол организацияның бүдүрүүн [illegible] билип, ленинчи чагыглар [illegible] ажылдап, совет улусту дайынчы болгаш күш-ажылдың [illegible] камгалап база көвүдедип, партияның XXV съездизиниң айыткан сорулгаларын күүседиринге боттарының ажылыжын, өөредилгезин бараалгаткан, партияга болгаш чонга рапорттап турар.

Дүүн кайгамчык [illegible] Тываның хөгжүмнүг театрының чаа байшыңы улам аяң кирип, байырланчыг [illegible] шиметтиңген турган. Улуг залдың сценазының дөрүнде В. И. Ленинниң чуруун сиилбээн комсомол демдээ, оон ийи хажызында «1918—1978» деп саннар, Ленинчи комсомолдуң алдарлыг оруктарын херечилээн алды орденнер...

Хүндүскүнүң ийи шак. Театрның улуг залын Ленинчи комсомолдуң 60 чылынга тураскааткан ВЛКСМ Тыва обкомунуң болгаш Кызыл хооркомунуң байырлыг пленумунуң киржикчилери — оолдар, кыстар долдур олурупкан. Олар республиканың 31 муң ажыг комсомолчуларын төлээлеп келген.

Байырлыг пленумга чыылганнарның аразында бүдүрүлгениң болгаш улус ажыл-агыйының, өске-даа адырларның мурнакчылары, алдарлыг юбилейге уткуштур чарыштың тиилекчилери, партия, совет база профэвилел органнарының ажылдакчылары, министерстволарның болгаш ведомстволар удуртукчулары, партияның болгаш комсомолдуң, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары, суралгыр кижилер бар.

Пленумну ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары **Г. С-М. Иргит** ажыткан.

Совет Эвилелиниң күрүне гимни залга байырланчыг чаңгыланып үнген.

Марш аялгазының алдаа-биле ВЛКСМ-ниң область болгаш Кызыл хоорай организацияларының кызыл туктарын, ВЛКСМ ТК-ның шилчилир турескаалдыг Кызыл туктарын кийирип келген.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюрозун байырлыг хуралдың хүндүлүг президиумунга аажок улуг кадуруушкун-биле соңгаан.

Пленумнуң киржикчилеринге байыр чедирип, чуве чугаалаары-биле СЭКП Тыва обкомунуң наиги секретары **В. Е. Серяковка** сөс берген.

— Октябрь 29-та Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилели алдан харлаар болган. Ол улуг өөрүшкүлүг байылал-биле холбаштыр ВЛКСМ обкомунуң болгаш Кызыл хооркомунуң байырлыг пленумунуң киржикчилеринге база силерниң иштүрүнерде республиканың комсомолчуларынга, аныяктарынга СЭКП Тыва обкомунуң, республиканың Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң өмүнээзинден изиг байырны чедирерин чөпшээреп көрүңер — деп, ол эгезинде чугаалаан.

Революцияның шуурганнарынга төрүттүнген, аңгы демиселдеринге каңналган комсомолду большевиктерниң партиязы чалап тургускан. Пролетар революциязының баштыңчызы, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң үндезилекчизи Владимир Ильич Ленин комсомолду эгелиндене үндезилеп тургускан.

ВЛКСМ-ниң Кызыл тугунда Совет Эвилелиниң алды орденнери чайынап турар. Ол дээрге Совет чурттуң бүгү төөгүзүнүң аңгы-аңгы үе-чадаларында комсомолчуларның алдарлыг ажыл-херектериниң демдээ-дир.

Комсомолчулар кезээде коммунистерден үлегер-чижек ап, социализмниң чаалап алыышкыннарын камгалаарынга, чаа ниитилелди тургузарынга оолдарны болгаш кыстарны идепкейлиг киндыкшыдып турар. ВЛКСМ оларның коммунистиг [illegible] хоортай ажылы-биле Коммунистиг партияның шынчы база дайынчы дузалакчызы деп алдарлыг эргени бооу чаалап алган.

Советтерниң аныяк республиказының дайзыннарынга удур демиселге, Совет эрге-чагырганы тургузары база быжыглаары, баштайгы беш чылдарның планнарын боттандырары дээш демиселге оолдарның болгаш кыстарның киржилгези Ленинчи комсомолдуң чыл демдектериниң чырыткылаңчак арыны боор киирген. Ада-чурттуң Улуг дайынының чаңныктыг чылдарында фронтуга болгаш тылга аныяк маадырларның эрес-маадырлыг чоруу бүгү салгалдарга мөңгеде уттундурбазы-биле артар, немец эжелекчилерниң үреглеп хоозураткан улус ажыл-агыйын катап тургузар үеде оолдар болгаш кыстар күш-ажылы өндүр улуг маадырлыг үүлени кылган.

1924 чылдан бээр комсомол В. И. Ленинниң адын эдилеп келген. Ол эргим атты хүлээп ап тургаш, ленинчи ёзу-биле чурттаар, ажылдаар болгаш демиселдир, улуг баштыңчының чагыгларын ыдыктыг биле күүседир деп комсомолчулар даңгыраглааннар. Комсомолчу бүгү [illegible] ол даңгыраанга шынчы болган деп бөгүн бүрүн эрге-биле чугаалаар ужурлуг бис. Бо хүннерде комсомолдуң 38 миллион арминазының аныяк дайынчылары ВЛКСМ-ниң тугун бедик тудуп, В. И. Ленинниң чагыгларынга шынчызын бадыткап турарлар.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң, ТК-ның декабрь (1977 чыл) база июль (1978 чыл) Пленумнарының шиитпирлериниң, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң районнарынга чораашт берген айтышкыннарын боттандырар дээш совет улустуң политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүнүң байдалында ВЛКСМ-ниң 60 чылының байырлалы эртип турар-дыр деп В. Е. Серяков чугаалаан. Комсомолдуң бо юбилейи болза Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязын, оон Ленинчи Төп Комитедин долгандыр оолдарның болгаш кыстарның улам сырый каттышканының, бодунуң социалистиг Төрээн чуртунга аныяк-өскенниң кызыгаар чок бердингенинниң, совет улустарның найыралының болгаш ажы-дуңма чоруунуң, пролетарлыг интернационализмниң ёзузунга оларның кижизиттингениниң чаңнынчак көргүзүү боор турар.

Республиканың комсомолчулары болгаш аныяктары ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге СЭКП ТК-ның чедирген байырын, ол съездиге эш Л. И. Брежневтиң чугаазын дайынчы программа кылдыр хүлээп алгаш, аныяк салгал дугайында Коммунистиг партияның ада-сагыш салыышкынынга шудургу күш-ажылы, хол-пинти аныралынга идепкейлиг киржилгези-биле, [illegible] өөредилге-биле харылап турар. Партияның Тыва обкому, [illegible] агый болгаш культура тургузуушкунунга оолдар болгаш кыстарның кандамчыктыг ажыл-херектерин бедик-биле үнелеп турар. Оон соонда В. Е. Серяков республиканың комсомол организацияларының ажыл-херектеринге, аныяк өскенниң коммунистиг идейлиг чоруктарын, совет патриотизмниң болгаш пролетарлыг интернационализмниң ёзузунга кижизидер талазы-биле оларның ажылынга доктааган.

ВЛКСМ-ниң 60 чылын төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышка киришкен, тиилекчи болган аныяктар коллективтериниң болгаш үлетпүр бүдүрүлгениң, тудугнуң, транспорттуң болгаш көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының аттарын ол чоргааралы-биле адаан.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң база ВЛКСМ-ниң XVIII съездизиниң шиитпирлерин боттандырбышаан, Тываның комсомол организациялары [illegible] бүгү-эвилелдиң комсомол тудуу — чаа Шагаан-Арыгның болгаш Саян-Шушенск ГЭС-тиң суг хоолгазының чоогунга турар суурларның тудугларынга идепкейлиг шефтеп, киржип турар. Хой ажылын улам чыдаа хөгжүдеринге, капитал тудугга, чонга ачы-дуза чедирериге комсомол организациялары шефтеп турар, комсомолчулар болгаш аныяктар күжениишкинин киирбейн турар улус ажыл-агыйының кандыг адыры чок.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга комсомол организацияларының ролю улам өзүп турары, идепкейлиг ажыл-чорудулгазы партия комитеттериниң, республиканың бүгү коммунистериниң талазындан хүн бүрү салып салыышкынның болгаш кичээнгейниң ачызында чедип алдынган. Амгы үеде 800 хире аныяк коммунистер, 2 муң ажыг дагдыныкчылар, партияның болгаш комсомолдуң, күш-ажылдың хоочуннары оолдарга, кыстарга боттарының байлак дуржулгазын дамчыдып берип турар. Аныяктарның коммунистиг кижизидилгезинге төлептиг үлүүн киирип турар бүгү дагдыныкчыларга, хоочуннарга СЭКП обкомунуң өмүнээзинден чуректиң ханызындан өөрүп четтиргенин ол илергейлээн.

Марксчы-ленинчи теорияны, эш Л. И. Брежневтиң ажылдарын ханызы-биле шудургу өөренириниче республиканың бүгү оолдар, кыстарын СЭКП-ниң область комитеди кыйгырып турар дээрзин ол уламчылап чугаалаан. ВЛКСМ комитеттери, комсомол организациялары ССРЭ-ниң акы-дуңма улустарының бузулбас найыралын улам быжыглаарынга холбашкак ажылдарны чорудар. Төрээн чурттуң чалбыыштыг патриоттарын, Улуг Октябрьның чедиишкиннерин камгалаар дээш кандыг-даа үеде тургузарынга белен бүзүрелдиг интернационалистерин кижизидер ужурлуглар.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның декабрь (1977 чыл), июль (1978 чыл) Пленумнарының шиитпирлерин, Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң районнарынга чораашт эш Л. И. Брежневтиң салган сорулгаларын, ВЛКСМ-ниң XVIII съездизиниң шиитпирлерин боттандырарынга Совет Тываның оолдары болгаш кыстары ам-даа улам идепкейлиг киржир дээрзинге быжыг бүзүрелди В. Е. Серяков түңнелинде илергейлээн.

Пленумга «ВЛКСМ-ниң 60 чыл оюу» деп илеткелди комсомол обкомунуң бирги секретары **Г. С-М. Иргит** кылган.

— Совет аныяктарның засхижилтиг амгы болгаш келир үезиниң дугайында доктаамал салыш салыышкынны дээш чуректиң ханызындан өөрүп четтиргенимни силерниң өмүнээзерден, республиканың бүгү комсомолчуларының, оолдар болгаш кыстарның иштүрүнден бистиң партиявыска, оон дайынчы штавы — Ленинчи Төп Комитетке, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эргим эш Л. И. Брежневке илергейлээрин чөпшээреп көрүңер — деп, ол эгезинде чугаалаан.

Комсомолдуң төрүттүнүп, тургустунганы болгаш оон бүгү төөгүзү Ленинниң ады-биле, Коммунистиг партияның ажыл-чорудулгазы-биле тудуш холбаалыг.

ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге СЭКП ТК-ның чедирген байырын, ында СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугаазын ажыл-чорудулганың дайынчы программазы кылдыр хүлээп албышаан, республиканың оолдар болгаш кыстары боттарының улуг эштери-биле кады заводтарның, фабрикаларның цехтеринде, хову тараалаарында, тудугларда, СБФ-лерде болгаш хойжу бригадаларда, тудугларда кызымаккай ажылдап турар.

(Төнчүзү 3-кү арында).

ЧУРУКТА: байырлыг пленум үезинде. В. САВИНЫХТЫҢ фотозу.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМНАРЫ

1978 чылдың тос айларының дургузунда ССРЭ-ниң үлетпүрүнүң Күрүне планын күүсеткениниң түңнелдери

Үлетпүрнүң ажылдакчылары социалистиг чарышты калбартып чоруткаш база ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюн болгаш Улуг Октябрьның 61 чыл оюн төлептиг уткуурунга белеткенип тура, тос айларның планын чедиишкинниг күүсеткен. Ол дугайын ССРЭ-ниң ТСЭ-ниң дыңнадыгында айыткан.

Продукцияны сайгарарының хемчээлиниң болгаш кылыгларның хой кезиин бүдүрериниң талазы-биле планны ажыр күүсеткен. Эрткен чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге, үлетпүр бүдүрүлгезиниң немелде өзүлдези 4.8 хуу болган.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 3.5 хуу өскен; оон күселиби-биле үлетпүр продукциязының немелде өзүлдезиниң дөрттүң үш кезиин алган. Оруланы өстүрер болгаш бот-үнени чиигедир талазы-биле онаалда күүсеттинген.

Тос айларның дургузунда продукцияның эң чугула хевирлериниң бүдүрүлгези мындыг болган: электроэнергия—876 миллиард киловатт-шак; нефть (газ конденсады-биле кады)—424 миллион тонна; газ — 273 миллиард куб. метр; хөмүр-даш—540 миллион тонна; как—114 миллион тонна; кара металлдарның белен прокады—78.8 миллион тонна; каң хоолайлар — 13,2 миллион тонна; минералдыг чемишкин-диагелер (чижек хемчээлдер-биле) — 74 миллион тонна; үнүш камгалаарының химиктиг чепсек-херекселдери (чижек хемчээлдер-биле)—373 муң тонна; химиктиг волокнолар болгаш хендирлер—840 муң тонна; металл човар станоктар—177 муң кезек, оон иштинде сан программазы-биле башкарылгар станоктар—5,5 муң кезек; приборлар, автоматизацияның чепсек-херекселдери болгаш оларга артык кезектер—3,3 миллиард рубль; саналга техниказының чепсек-херекселдери болгаш оларга артык кезектер—2.4 миллиард рубль; чиик үлетпүрге технологтуг дериг-херекселдер болгаш оларга артык кезектер—539 миллион рубль; аъш-чем, эът-сүт болгаш балык үлетпүрүнге технологтуг дериг-херекселдер болгаш оларга артык кезектер—304 миллион рубль; автомобильдер—1608 муң кезек, оон иштинде: чүък сөөртүр автомобильдер—564 муң, чиик автомобильдер—983 муң кезек; тракторлар—430 муң кезек, [illegible] ажыл-агый машиналары (мал ажылынга болгаш мал чеми бүдүрерин-ге машиналар чокка)—1.8 миллиард рубль; мал ажылынга болгаш мал чеми бүдүрерин-ге машиналар—1.4 миллиард рубль; тараа ажаар комбайннар—85.3 муң кезек; хөвөң ажаар машиналар—6.7 муң кезек; бүгү хевирниң пөстери—8 миллиард дөрбелчин метр, дааваан кылыглар—15.4 миллиард рубль; хөм идиктер—545 миллион эжеш.

Эттиг (үлетпүрге бөлбөлөрдиң кылганы)—6.9 миллион тоннаны; бойбаа кылыглары—23 миллион тоннаны; аъш-чемниң балык продукциязын, балык консервалары-биле каттыштыр—3.4 миллиард рубльге; саржагны—1.2 миллион тоннаны; үнүш үзүн—19 миллион тоннаны; консервалар кылыгларын—2.7 миллиард тоннаны; шекер—47.1 миллион кезек, фарфор-шаажак болгаш майолик савалары—511 миллион кезекти; сорттуг савалар болгаш хрусталь дериг — 364 миллион рубльге; радиоприемниктерни болгаш радиолаларны—6.5 миллион кезекти, телевизорларны — 5.4 миллион кезекти, оон иштинде өңнүг программаны хүлээп алыр телевизорларны—1 миллион кезекти, соодукчууларны—4.5 миллион кезекти; хеп чуур машиналарны—2.8 миллион кезекти; мотоциклдерни болгаш мотороллерлерни — 812 муң кезекти; мебельди—3.7 миллиард рубльге бүдүрген.

Нептереди-биле үлетпүрнүң ажылының эки түңнелдери турбуже, чамдык бүдүрүлге каттыжыышкыннары болгаш бүдүрүлгелер чогуур ассортиментилиг болгаш шынарлыг продукцияны бүдүрүп үндүрер база садар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң, механизасияның талазы-биле онаалдаларны күүсетпээн деп ССРЭ-ниң ТСЭ-ниң дыңнадыгында демдеглээн. Хөмүр-даш казып тывар, кара металлдарның белен прокады, электрозагелиг тургуд электрошимендикчилерни, дериг-тааралга машиналарын, чүък сөөртүр вагоннарны, тудуг кирпизин, цементиге, эштаар дөмир-бетонну, пөстерни, фарфор-шаажак болгаш майолик саваны болгаш продукцияның чамдык өске хевирлерин бүдүрер талазы-биле план чедир күүсеттинмээн.

Бүдүрүлгениң техника-экономиктиг болгаш бүдүрүп турар продукцияның шынарының көргүзүглери эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээрге экижээн.

Үлетпүр продукциязының ийи муң чаа хевирлерин шак, хадан азап болгаш бүдүрүп үндүрүп эгелээн; эргижирээн чамдык кылыгларны бүдүрүлгеден дүжүрген. Оон-биле кады чамдык бүдүрүлге каттыжыышкыннары болгаш бүдүрүлгелер чаа техниканы болгаш мурнакчы технологияны нептередириниң планын чедир күүсетпээн.

Эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээрге шынарының дээди категориялыг продукцияның бүдүрериниң хемчээли үштүн ажыг чедип өскен.

1978 чылдың октябрь 1-де турганы-биле алырга 58 муң кылыглар Күрүнениң шынар демдектиг болган.

(СЭТА).

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиктери-биле А. Д. Ховалыгны шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Юстиция органнарынга үр чылда, үре-түңнелдиг ажылы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр беш-чон харлааны-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң юстиция министри Анай-оол Дыштпаевич **Ховалыгны** Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **Хүндүлел бижиги-биле** шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1978 чылдың октябрь 19.

ОРГАНИЗАСТЫГ ДООЗАР

Тес-Хем районнуң «О. Шынаа» совхозунуң ажыл-шынчылери онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседир база 1978 чылда дужут ажаап алыышкынын, [illegible] ажыл-агый продуктуларын болгаш мал чемиңиң белеткеделерин хандырар талазы-биле немелдe хемчеглерниң база 1978—1979 чылдың мал кыштаглаашкынын чедиишкинниг эрттирер дугайында СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын күүседир талазы-биле ажылынга хаара туттунган.

Ниитиниң малынга чемниг чемни белеткээринге, чаңгы семиртилгези [illegible] өрттирерин-ге совхозтуң ажылчыннарының киирген үлүг-хуузу мактадыг. Совхозтуң 28 муң хоюнга, 700 чылгы болгаш малынга кыштаглаарда кажааларны кышка белеткээр талазы-биле ажыл доостуг турар болгаш 60 кыштагның комиссия хүлээп алган.

Мал чеминиң белеткелинге совхозтуң ажылчыннары идепкейлиг киржип, бот-оруулгаларлыг сигенниң бригадаларның [illegible] мак ажылының түңнелинде районнуң ажыл-агыйларындан «О. Шынаа» совхоз планын 170 хуу күүсеткен. Совхозтуң чамдык кыштаглары машина оруу чок черлерде турарын барымдаалааш, хар чагбаада ол кыштагларже сиген сөөртүлгезин ам доозуп турар. Бо хүннерге чедир 760 тонна сиген кыштагларда дужурттунген. Агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдарындан совхозтуң чамдык кыштагларында өттүүн үнгени чогол, Ынчангаш 1800 тонна мал чемин курлавырга арттырар дугайында шиитпирни совхоз дирекциязы хүлээп алган.

Совхозтуң малынга бо чылын 7 чаа кажааны кылып, ажыглалга киирерин көрдүнген. Ол база-ла оъд-сигенниң баглаг үнгенинден хамаарышкаар. Ол кажааларның [illegible] кыштагларга киирери [illegible].

Дөңгеч салбырның малчыннары ниитиниң малын кыштаг хүр-меңди ажырары-биле база кыштагнак белеткенип турар. Эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге, малдың чаңгы семиртилгезиниң-даа, мал чеминиң белеткелиниң-даа талазы-биле ажылды ол салбырда эки организастаан. Оон түңнелинде хойжу коммунистер Уржанак Даазы-оолдуң, Сандчат Нанчаттың, комсомолчу Владимир Агбааннын болгаш Сарыгбай Миндирниң, Майынды Херейниң, Чооду Күр-оолдуң болгаш оон-даа өске малчыннарның кыштаглары келир кышка бүрүн белеткеттинген. Ниитиниң-биле хойжу кодан бүрүзүнде 8—12 тонна сиген дужүрүп белеглээн.

— 1978—1979 чылдың мал кыштаглаашкынын чедиишкинниг эрттирер дугайында СЭКП обкомунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын ажылдарга боттандырар дээш салбырның [illegible] кылымак ажылдап турар. Оон түңнелинде салбырның малчыннарының кыштаглары [illegible] шуптузу кышка белеткенген, Хайыраан С. [illegible] Ш. Шугдур [illegible] оолдарын, бо хүннерде [illegible] бис — деп, ол салбырның эргелекчизи В. Доммет чугаалады.

[illegible] салбырда 29 кыштаг бар. Оларның 26-зын кышка белеткеп алган. Ыдангыл кыжын машина оруу чок кыштагларже, мал чеминиң сөөртүлгезинге [illegible] салбыр биеттаар чери улгацдырган болгаш 34 тонна сигени кыштагларга сөөртүп чедирген.

Салбырның малчыннарын кыштаглаашкынга эки белеткенген хойжулар хой Ыдангыя Өдекей Доктугунуң, Михаил Аңгыр-оолдуң, Дагва Шыырапның кыштаглары бүрүн белен байдалды.

Совхозтуң бо салбырының бригадир-зоотехниги М. Суруң удуртукан хойжу бригадазы малдың чыш төлүн камгалап алыр талазы-биле өске бригадалардан дээре көргүзүглерлиг болуп, төрүүр 100 хойга онаачыпар 80 хураганы камгалап ап, мурнакчыларның одуруун баштаан.

Бо салбырда кыштаглаашкынның байдалы эртен чыладыр [illegible] хойжулар [illegible] 3 кыштагы [illegible] Т. Шүлүкчүн, В. Маңзырыкчының, Н. Нагап-оолдуң кыштаглары ажыглалга ам-даа чедир белен эвес. [illegible]

КЫШТАГЛААШКЫНГА БЕЛЕТКЕЛ

«О. Шынаа» совхозтуң ажылчыннары ниитиниң малын хүр-меңди кыш ажырар, малга белеткээн чемни кыштагларже чедирер талазы-биле ажылды чедиишкинниг чорудуп турар. Ынчаазы-даа кыштагларда чедирген мал чемин кадагалап шыгжаар, кажаалар талазы-биле ажылда четпестер бар дээрзин совхозта партия комитединиң отчет-соңгулдалыг хуралынга коммунистер чугаалап турганнар. «Мал ажылындаан алыр дээн бүрүзү чүүлдер хой-[illegible] болгаш өске-даа продуктулар — хамыктың мурнунда чечир мал чемнеринден. Малдың ашы-бүрү болгаш бедик шынарлыг чемнерден хамаарылыг» деп СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунга чыгдынганы СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаалаан сөстериниң боттандырылгазы-биле өгүрүр коммунистерин алыры «О. Шынаа» совхозтуң хуузулгарында дээш кенчик чиник турар.

М. КАЛЧАН.

«Шынның» тускай корр

«САЛЮТ-6» — «СОЮЗ-31» — «ПРОГРЕСС-4»: орбитаны этиени

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП, (СЭТА). Орбитага космонавтылар Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков оларның он сес неделя дургузунда ужудуушкунну доозулган.

Октябрь 20-де экипаж медицина контролюнуң болгаш эртенги чемниң соонда станцияны ажаар талазы-биле ажылдарны күүсеткен, станцияның иштинде чорудуп турар биологтуг шенелделерни хынаан. Чер болгаш делегей океанының кырын дөрт хайгаараан болгаш чурукка тырттырган.

Ужудуушкунунуң бүгү дургузунда улуг кичээнгейни орбита комплексиниң экипажының күш-дамыр мергежилгелериниң кылырынга уудурган. Черже ээп келириниге белеткел үезинде болгаш Черниң бойдалдарынга таарыштының алырының чорудулгазын чогумчалыг болдурары-биле космонавтылар «Чибис» деп пакуумнуг костюмну ажыглап турган үргүлчүнүң тренировкаларын чорудуп келгеннер. Оон-биле кады ужудуушкунну доозары чоокшулааны-биле күш үндүрерин чоорту көвүдеткен.

Октябрь 19-та «Прогресс-4» чүък корабльдиң шимчедикчилериниң дузазы-биле комплекстиң орбитазын эткен. Октябрь 20-ниң ийиги чартыында база-ла ындыг маневрну боттандырып чорутан.

Экипажтың клеткелдерибиле болгаш телеметриктиг информацияның сан-түңү-биле алырга, орбитаның «Салют-6» — «Союз-31» — «Прогресс-4» эртем-шинчилел комплексиниң иштинде системалар болур чогууру-биле ажылдап чорууур.

Космонавтылар Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков оларның кадыкшылы эки.

ЧЕМПИОННУҢ ОНЗАГАЙ ХҮНҮ

БАГИО, октябрь 20. (СЭТА-ның тускай корр. А. ГОШАЛЬ). Ол хүн делегей чемпиону Анатолий Карповка [illegible] артык онзагай [illegible] болган. СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтен [illegible] [illegible] телеграмманың бежиг үшкүн шуптузу чыылган. Телеграмманы номчуурга олар өөрүп [illegible] адыш часкаашкыны-биле [illegible].

— Бо бедик хүндүткел дээш чуректиң ханызындан өөрүп четтиргенимни илередир сөстер тывбас-тыр мен — деп, Анатолий Карпов чугаалаан — Мен-даа, шупту со. [illegible] партияның [illegible] болгаш эш Брежневтиң бодунуң салыш салыышкынынга чаа чедиишкиннер-биле харылаар хүлээлгелиг бис.

— Делегейниң бирги чериндээш маргылдаага сооң тиилелген, Анатолий, Төрээн чуртка, комсомолдуң юбилейинге сооң эң эки белег-дир — деп, ССРЭ-ниң Шыдырааа федерациязының даргазы [illegible] космонавт В. И. Севастьянов чугаалаан.

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КУШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

№8 (79)

Тайбың болгаш делегейге кады ажылдажылга дээш, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш улам ыңайгы демисел талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажылдап кылганы Програм-мазы амыдыралга бүрүн боттанзын!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

ДАГДЫНЫКЧЫ СААНЧЫ

Туран хоорайның артын-да-даа, мурнунда-даа даг-дарже үне бергеш көөрге, кижиниң баарында салып каап, алдын тавактың иштинде ыпкаш, узун баткан, дээрже кешкен кудумчулар, улуг-биле ыяш, даш бажыңнар, ажыл-агый, бүдүрүлгелериниң бедик хоорзалары көстүп кээр.

Хоорайның кыдыында кежи хаймнерлиг даглар баарында, хем ол тарыын дургаар ак-ак узун кажааларлыг, чаңгыс хевис күтүн каавыт чурттала бажыңнарлыг суур онзаланып көстүр. Ол болза Тываага эң баштай тургустуңган ажыл-агыйларының бирээзи — Ленин орденниг «Кызыл тараачын» совхозтуң төп сүт-бараан фермазы-дыр.

Оон чайның ишинде-даа, кыштың соогунда-даа сүт сөөртүкчү машиналар Кызыл хоорайже хүннүң-не чоруп турар. Ол хөй сүттү республиканың ат-сураглыг саанчылар бүдүрүп келгеннер. Оларның бирээзи ферманың мурнакчы саанчызы Галина Ивановна Бавуун. Бистиң адын хуралдарга дыңнаң, хүндүлээн самбыраларындан ооң чуруун көрүп, таныыр апарган мен.

Ферма конторазының чанынга чеде бээримге, Галина Ивановна кежээки саадаже чоруурунга белеткенип турду. Өөрү-биле кады даглар аразында күскү саалда турлаанын үнерлери ол-дур ийин. Олар инекке бээр холушкак тараа-далганныг шоодайларны машиназынга чүдүрүп ап турдулар. Эң соолунде сүт кудар ак чайырлыг бидоннарны база тургустулап алдылар. Чорукттарының кырында турда, Галина Ивановна боду-ла мени таныш каап, ак диштерин чайынналдыр хүлүмзүрбүшаан, чедип келди. Оон улуг кара карактарында эмак сеткилдиң өөрүштүнүң оттуушкулары чырып келду. Ол кара-хүрең шыраалыг, бодунга чаагайтың мөге-шыырак, бүдүүт-ла бүрүнгү тыва херээженнерниң овур-хевири кадагалаттыңган кижи.

Ооң кара бажыыңа дүгүнүң аразында мөңгүн удазыннар чүгүргүлей бергилээн болду. Ол бүрүн дүктер саанчының хөй чыл иштинде эрткен амыдырал, куш-ажылдыг оруунуң истерин кижилиг сеткилинге бүдүү чугаалап бээр херекчи кылдыр сагындырар. Шынап-ла Галина Ивановна бодунуң совхозунга 29 чыл саанчылап келген. Ол багай эвес көргүзүглери-биле чонун өөртүп, чеже-чеже чаш ажы-толуу аа шиме-биле азырап келгени? Бүгүнүг-ле ажылдыр. Оон куш-ажылын Төрээн чурт бедик-биле үнелээн. Куш-ажылдың Кызыл Туг ордени ол эдилеп чоруур.

Машина чанынга чугаалажып турувуста, шала чорукумзаар анаак херээжен мени меңнелеп келди. Ам-да таныш кагдым. Мээң бишкылап турган кадымга турган Зина болду. Ову ам Зинаида Монгуш дээр. Галина Ивановнаның дагдыының алган ажык саанчыларының бирээзи ол. Амгы үеде аныяк саанчыларның даалгазын күүседип, өскелерден улуг-даа чыдып калбайн турар.

Олар ажылынче чоруй бардылар.

Конторанын кызыл булуңунга кире бээримге, хана хананың кескү черинде социалистиг чарышка тиилеп турар саанчыларның чуруктарын көргүзүп аскан болду. Г. И. Бавуундук ийи орус эштериниң ортузунда олур. Ажыл-кижинге-даа, амыдырал-чурттаалгазынга-даа сагыш-сеткилин каттыштырган найыралдың демдээ ол-дур деп билдим.

Г. И. Бавуундук 23 инек саап турар. Бир инектен чылда сүт саап алыр планы 2178 кг, а 9 айның түңнелинде 1860 кг-ны саган.

Галина Ивановна чүгле мурнакчы саанчы эвес, идепкейлиг хөй-ниитичи коммунист. Ол Туран хоорай Совединиң депутады. Суурнуң чаагайжыдылгазы, ферманың ажыл-ишчилериниң чурттаалга бажыңнарының септелгези, канализация кылыры дээш хөй-ле ажылдарны дүргедедиринге ооң киржилгези улуг.

Бир онза ажыл — инектиң малын оңча-медээ ышп ажырар дээш сеген, саваң белеткелин улам күштелдирерп. Инектерин эки ажаалда, чемгерилгезинден сүт саадазын кудулатпазы хамааржыр.

Оон аңгыда Г. И. Бавуундук херээженнер чөвүлелиниң кежигүнү боор турар. Өөредилгезинге кошкан уругларлыг ада-иелер-биле үргүлчү ажылдаары база негеттинип келир. Ажыл шагы үзер, арагалаар чорук-биле демиселди суурда херээженнер чөвүлели бирги черге айтырым кылдыр көрүп турар. Чамдык арагага хандыыр кижилерни улус мурнунга хуралдарга тургускулап турар.

Ферманың ажыл-ишчилериниң амыдырал денпели чыл келген санында улам-на бедип турарын Бавуундуктарның чурттап турар бажыңындан көөрге-ле илдеп. Бажыңга от салбас, суурнуң дургаар өскээн канализация системазындан келген изиг сүт батарейларны чылыдып турар. Газ-биле доктаамал хандыртынган. Ажыл соонда телевизорну көрүп олурлар.

Улустуң херээ бодунуу, а бодунуң херээ улустуу апарган кижилериниң дүрүм бурунгаар чоргаарланыр, оларга улуг-улуг чедиишкиннерни күзеп, каң дег кадыкшылдыг чорзуннар деп йөрээн чоруур бис.

А. АРАПЧОР.

ӨӨРҮП ЧЕТТИРДИМ

Эртен чайын «Шын» солунун бир номеринге парлаттынган, Дерзиг-Аксы суурдан келген болуун материалдарны сонуургап номчудум. Дерзиг суур Совединиң күүсекомунуң даргазы Ф. Буяк, саанчы, школачы болгаш оон-даа өске кижилер суурнуң амгы сайзыралының дугайын кончуг тодаргай бижээн чорду. Фашистиг эжелекчилерге үрелдеткен черниң ол хире озун сайзыралынга кым өөрүвес боор. Ылангыя ону хостажкан эки турачылар, бистерде, Дерзигнуң ажылчы чонунун чедиишкин дыңнаа-ла өөрүнчүг-дүр.

Ол суурну хостаар дээш болган тулчуушкунга амы-тынын берген дайынчыларны утпайн, оларга мыныктыг тураскаалды тургускаш, ону ажаап-карактап, аңаа чыжын, чайын-даа чирик чечектерни салып турары өөрүнчүг-дүр.

Ада-чурттуң дайынынга Кочетово суурдан иштиин-биле 17 кижи чораан бис, ам чүгле үжүвүс арткан—ийивис пенсияда, бирээвис малчыннап чоруур.

Кочетово—(ону мурнунда Сут-Бажы деп адап турган) суур Тывада төөгүлүг черлериниң бирээзи. 1921 чылда Тывага национал-хосталгалыг революция тиилээрге, бо черге бүгү Тываның тургузуучу Улуг хуралы боон эрткен болгаш Тыва Арат Республика деп тускай күрүне чарлаттынган. Ак гвардейжилерге удур орус, тыва партизаннарның улуг тулчуушкуннары база мында болган. Орус партизаннарның командири Сергей Кочетовтун ады-биле бо суурну адаапының чылдыгааны-даа ол.

Бистиң суурувус амгы үеде олун, сайзырап орар. Ортумак школазыг, 300 олуттуг клубтуг, амыдырал хандырылга комбинадының салбыры база ажылдап турар. Чурттакчыларның хөй кезии телевизорлуг, газты ажыглап турар.

«Коммунизмниң херелы» совхозтуң экономиказы дүрген хөгжүп орар. Мында бары 40 муң хире шээр мал, 750 мыйыстыг бода мал, 200 ажыг чылгы болгаш 184 теве бар.

О. ПИЛЬЧИР-ООЛ,
эки турачы.

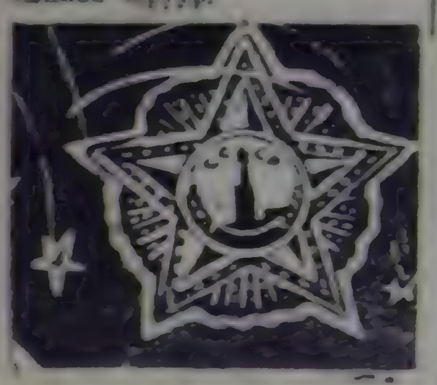

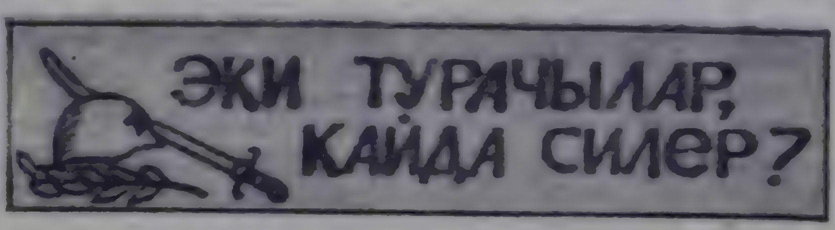

АЧАМ ДУГАЙЫ

Бо чылдың март айда Москваадан чагаа алдывыс. Ада-чурттуң Улуг дайынынга тулчуп чорупн турган бис гвардейжи аъттыг шериг корпузунуң дайынчы алдарының музейи Москва хоорайда ажыттынып база ол корпуска кирип турган дивизияларның, полктарның, эскадроннарның дайынчыларының кайда чурттап, ажылдап турарын тыпладырын, дайынчы фото-чуруктарын, эдилеп чораан эт-севин музейге дамчыдып бээрин диләэш анкетаны чагаада суп каан болду. Тываның эки турачылары ол корпустуң 8-ки дивизиязының 31-ги полугунуң дөртку эскадрону боол дайылдажып чораан болгай.

Мээң ачамның ады Оюн Арапчаа Калдапович дээр. Ол фронтудан ээп келген, 1976 чылда араваш мөчээн. Ол Тес-Хем районнуң Берт-Дагта чурттап чораан.

Ачамның артып калган документилери: дайынчы чылдарда чуруун, шаңнаткан орден, медальдарының шыйыглыгаларын, соңгу чылдарда чурууп чорударынга белеткеп, чыып алган мен.

Фронтучуларның эдилеп чораан эт-севин, документилерин, фото-чуруктарын чыырынга идепкейлиг киржирин номчукчулардан дилеедим.

Тес-Хем районнуң Берт-Даг суурунда ажылдап, чурттап чоруур мен.

М. ОЮН.

РЕДАКЦИЯДАН: «Эки турачылар, кайда силер?» деп рубриканы солун арнында ажыттывыс. Адаларның куш-ажылчы болгаш дайынчы эртенн оруун бистиң аныяктарывыс сонуургап турар. Ынчангаш эргим эки турачылар, беттарыңарның дайын шөлүнге тулчуп чорупн турганыңарның, кара турбаш фронтуже чорупканыңар, ам кайда ажылдап турарыңар дугайын база фронтучу эш-өөрүңерниң эрес-маадырлыг чоруунуң болгаш кады чорутнан эштериңерниң, кымның кайы хоорай, суур дээш тулчуушкунга амы-тынын бергенин бисче бижиңер. Чүге дээрге фронтудан ээп келбээн дайынчыларывыстың дергул төрелдери ол дугайын дыңнадып бээрин редакциядан дилеп турар.

ТАЙБЫҢ АЖЫЛ-ИШТЕ СОЛДАТ

Республика типографиязының коллективи чээпта чаа бүдүрүлгезиниң хоочун ажылдакчызы Борис Иванович Потаповту тележтиг дыштанылгазже байырлалдыы-биле үдээн. Ол типографияга дөртен чыл иштинде ажылдаан. Ынчалза-даа Борис Иванович төрээн коллективинде ам-даа ажылдавышаан. Ол кажан-даа мурнуку одуругга туржуп келген; коммунистиг куш-ажылдың шалыпчызы деп хүндүлүг атты бир дугаарында алганнарның бирээзи болганы таварыкта эвес.

Б. И. Потапов 1937 чылда, 16 харлыг оол турган, типографияга өөренникчилеп кирген. А 1942 чылда бодунуң өөрү-биле кады полиграфист Борис Потапов Ада-чурттуң Улуг дайынынче эки турачы боор чорупкан. Ол Прибалтий фронтузунга дайынчы даалгазы тергениң эки күүсеткени дээш «Эрес-маадырлыг чорук дээш» деп медаль-биле шаңнаткан. Борис Иванович фашистиг Германияның ыыж шапканының соонда, 1945 чылда, төрээн бүдүрүлге коллективинге ээп келгеш, бодунуң тургузунчу тайбың куш-ажылын үргүлчүлей берген. Ол, коллективтиң аныяктарынче патриоттуг кижизидилгезинге идепкейлиг киржип, дыка хөй кижилерни бодунуң арга-мергежилинге өөредип, куш-ажылчы чаңчылдарны бызыгаарынга улуун киириш турар.

Төрээн чуртунуң хосталгазы дээш эрес-шудургу демисешкен келген солдат Борис Иванович Потапов бо хүннерде куш-ажылчы эжигде, коллективинге мурнакчыларының бирээзинге санадып турар.

О. ОПЕЕН.

САЛГАЛДАРНЫҢ ТУДУШ ХАРЫЛЗААЗЫ

Оожум океанның Кызыл Туг орденниг кызыгаар округу. Бо округтуң дайынчылары бистиң Төрээн чуртувустуң чөөн талакы кызыгаарын чылдың кандыг-даа үезинде серемчилелдиг камгалап турар. Олар куругу черден, агаардан болгаш далайдан-даа болур халдаашкынга өлүмнүг согугну бээринге кезээде белен.

Кызыгааржылар боттарының дайынчы болгаш политиктиг белеткелин доктаамал бедидип, бедик мергежилдиг специалистер, эки белеткелдиг спортчулар боор турар.

ЧУРУКТА: Шериг-Далай Флодунуң кызыгаар шеригиниң эргижини, комсомолдуң XVIII съездизиниң делегады, бирги класстың специализи улуг матрос Виктор Шитов.

ЛЕНИНГРАД. Революцияның кавайы бо хоорайда Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери Совет Эвилелиниң Маадырлары болгаш Алдар орденниң долу эдилекчилери хөй. Аныяк салгалдың кижилерин Төрээн чуртунга, Коммунистиг партиязынга бердинген чорукка кижизидер талазы-биле олар улуг ажылды боттандырып турар. Бүдүрүлге черлериниң ажылчыннарынга, өөредилге черлериниң сургуулдарынга база шериг кезектериниң дайынчыларынга олар доктаамал барып, совет улустуң эрес-маадырлыг чоруунуң дугайын чугаалап берип турар.

ЧУРУКТА: Ленинградтың камгалакчыларынга тураскаал кылдыр тургускан монументиниң чанында Алдар орденниң долу эдилекчилери: (солагай таладыыдан) Д. Д. Александров, А. А. Андреев, А. М. Лебедев, Н. И. Новожилов, А. В. Гавеев, К. Я. Пелевин, П. А. Маркин, И. П. Баранов, Г. К. Кравцов, С. Г. Герасимов, В. П. Макаров, Л. П. Михневич, Т. Ф. Бобко, И. Е. Хлынин, П. И. Иванов.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ШЕРИГ ЧОЛААЧЫЛАРНЫҢ САЛЫЫШКЫНЫ

Офицер В. Сайкинге командылаткан салбыр ВЛКСМ Төп Комитетиниң тураскаал Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Салбырның дайынчылары Кур черниң тараазын сөөртүп турган чолаачыларның аразынга калбарган чарышка бирги черни алгаш, ол туг-биле шаңнаткан. Кур черде ажыл-агыйларының шаңнарынга болгаш элеваторларга олар 260 муң ажыг тонна тарааны сөөртүп чедирип, кодаанниң ажыл-ишчилеринге улуг дузаны чедирген.

Ака дайынчылар В. Кирин, М. Сорокин тараа сөөртүр талазы-биле командылал черинин берген онаалдазын дөрт катап ажыр күүсеткен. Оларга «1978 чылдың ажаап алышкынының гвардейжилери» деп бижиктиг депталарны тывыскан.

Дужуут ажаап алышкынынга эки ажылдаан дайынчыларны өске-даа черлерде шаңнап, мактап турар. Ортаа Азияның Кызыл Туг орденниг шериг округунуң дайынчылары Кур черниң тараазын чиңнериг чок ажаап алырынга шынап-ла төлептиг салыышкынын киирген. Планнап ажыр 2 миллион ажыг тонна сөөртүнген. Дыка хөй шериг чолаачылар кожугаур машиналары-биле ажаап алышкынга дөөзүлгүже чедир ийи муң тонна ажыг тарааны сөөртүп күш четтигишкен.

Кур черниң тараазын сөөртүп турган дайынчыларның аразынга «ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң 60 чыл оюнун чылында Төрээн чурттуң тараа шөлдеринге эң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдааны!» деп кыйгырыгның ада-биле социалистиг чарыш калбарган турган. Ол чарышты командылал чери, политажылдакчылар, партия болгаш комсомол организацияларының калбаа-биле организастап, доктаамал удуртуп турган.

Тараа сөөртүлгезинге социалистиг чарыштың түңнелдерин хүннүң-не үндүрүп, тиилекчилерни илередип келген. Тиилекчилерниң дугайын «Молниаларга», «Дайынчы хуудустарга» бижип, оларга дипломнарны, мактал бижиктерин тывыскылаан. Оон аңгыда мурнакчы болган дайынчыларының дугайында бижиктерни ада-иелеринче, ажылдап турган коллективтеринче чорудуп турган. Ол чорук дайынчыларның хей-аъдын көдүрүп, чаа-чаа чедиишкиннерже сорук кииргэн. Шериг албанында барган оглу бодунуң хүлээлгезин эки күүседип, кала-даа мурнакчы үлегерин көргүзүп турар деп медээ ада-иеге өөрүнчүг болбайн канчаар.

Дужуут ажаап алышкынынга эң эки ажылдаан дайынчылар «1978 чылдың дүжүдүнүң кодээ ажыл-агый продуктуларын автомобиль-биле сөөртүрүнүң тергиини» деп хөрек демдектери-биле шаңнаткан.

Тараа сөөртүлгезиниң социалистиг чарыжынга чаа эгелээшкиннер тыптып каап турган. Офицер Я. Комарның командылаан салбырының дайынчылары «Бөгүн дүүнгүзүнден даарта бөгүнгүзүнден эки ажылдаар» деп кыйгырыгның ада-биле ажылдап турган. Ол эгелээшкинниң өске эш-өөрү ийин-биле деткээн. Бо чарыштың эгелекчилери планын ажыр күүседир, кывар-чаар материалдарны кайнап алыр талазы-биле алган хүлээлгезин чедиишкинниг боттандырган.

Дайынчыларның болгаш куш-ажылчы коллективтерниң аразында найырал ажаап алышкын хүннеринде улам быжыккан.

Республиканың шөлдеринде куш-ажыл ам-даа үргүлчүлевишаан, шериг чолаачылар тараа сөөртүлгезин доозкаш, рис, картофель, ногаа айлаан сөөртүп эгелээн.

В. ЧЕРНИЗОВ.

АЛМА-АТА. СЭТА-ның корр.

МААДЫР ШИВЭЭ

1941 чылдың июньнуң 22-деги хаязында, фашистиг Германия Совет Эвилелинче оор езу-биле халдаан. Агрессорлар Брест Шивээзин дораан эжелеп аар бис деп бодааннар. Ынчангаш бомба ыыыыр шимирак, пулеметтигиден шериг кезектерин октап, ужар чүүа, артиллерия-биле деткип турган. Баштайгы минуталардан эгелеп шивээниң гарнизону ок-чепсээн туткаш, артык күштүг дайзын-биле сөгүүп кирипкен.

Дайзынның кужу гарнизонунуң кужундан каш-даа катап улуг турган. Шивээже муң-муң бомбалар, снарядтар чаъс ышкаш төктүп турган. Фашистер огнемёттар болгаш карак чажы кагулдурар газтарны база ажыглааннар. Ийи метр кылын ханалар туун [illegible] турда-ла, совет шеригтер төрээн черин камгалап, эрес-дидим тулчуп турганнар.

Шивээниң камгалакчылары — ужен ажыг националдың оолдар, кыстары. Коммунистиг партияның болгаш Ленинчи комсомолдуң кижизиткени, социалистиг Төрээн чуртунга езулуг бердинген дайынчылар болгаш командирлер кандыг-даа берге үелерде фашистерге бичии-даа дужуп бербээн, маадырлыг чорукту массалыы-биле көргүскен. Фронт Смоленскиниң чоогунга келген, ынчалза-даа маадырлыг шивээниң иштинде гранаталар частыышкыны, пулемёттарның тарбыдаашкыны, винтовка болгаш пистолеттер-биле аткылажыышкын дыңналып турган: ол болза шивээниң артиңнан өлүм чок камгалакчылары-дыр. «Өлүр бис, ынчалза-даа шивээден үнүп бербес бис!» деп сөстерни олар хып турган туу ханаларга бижип каан болганнар.

Брест шивээзиниң камгалалы — дайынның баштайгы минуталарындан эгелээш интернационалдыг херек болган. Шивээниң камгалакчылары шупту Европага болгаш бүгү делегейге тайбынны камгалаары дээш маадырлыы-биле өлгеннер.

...Чыл бүрүде Брестиге муң-муң аалчылар кээп турар. Чоп мында келген патриоттарның тоннеп хаан дээш, оларга ханы мөгейишкинин илередип, баалалын берип турар. Оларның салгакчылары мында өлүм чок маадырлыг чорукту көргүскен улуг мемориал комплексти бедидир тудуп, мөңге тураскаалды кылган.

В. ИВАНОВ.

АЛДАРЛЫГ АЛДАН ЧЫЛДАР

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Республикада бүдүрүлгениң шииткел-лиг участоктарында комсомолчу-аныяктарның 300 коллективтери шалыпчы ажылдап, «Ажыктыг чорукту болгаш шынарның беш чылынга — аныяктарның энтузиасты болгаш чогаадыкчы чоруун бараалгадыр!» деп мөөрей-эштиинде чүс-чүс аныяктар хаара туттунган. «ВЛКСМ-ниң 60 чылынга — 60 шалыпчы хүннер» деп ээлчегте киришкеш, 32 комсомолчу-аныяктар коллективтери, 583 аныяк ажылчыннар социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүсеткен. Садыг министерствозунуң автобаазазында Н. Нефедовтуң, Кызылдың демир-бетон кылыглар заводунда И. Безводинниң, «Чечек» ательезинде Н. Якушинаның даараныкчылар бригадалары, Эрзинниң «Нарын» совхозунда № 3 хойжу бригада, Бии-Хемниң «Хадын» совхозунда сүт-бараан фермазы, Аныяктарның болгаш студентилерниң XI Бүгү-делегей фестивалының делегады В. Сүгдер-оол удурткан Улуг-Хемде мал чемниг белеткекчилерниң бригадазы онгу беш чылдың үш чылдарының планнарын күүседипкен. Аныяк хойжулардан рекорд тургузуп, төрүүр чүс хойдан-на 130 хураган камгалап алган «Искра» совхозтуң хойжузу, ВЛКСМ-ниң XVIII съездиниң делегады Р. Ооржак, «Тиилелге» совхозта механизатор А. Ангыр-оол, Чадааның «Сельхозтехника» каттыжыышкынының автобаазазының чолаачызы С. Сат, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң саанчызы Р. Оюн, автосептелге заводунуң фрезеровщиги М. Бочкарев. 1979 чылдың үүлүнде ажылдап турар Кызылдың даараныкчы фабриказының даараныкчызы Н. Кудрявцева олар ышкаш бүдүрүлгениң ол-ол мурнакчыларынга Тываның комсомолу чоргаарланып турар.

Республиканың студент болгаш өөреникчи аныяктары юбилейни күш-ажылга база өөредилгеге эки чедиишкиннерлиг уткуп турар. Чайгы күш-ажылчы семестрниң болгаш дужут ажаалдазының, мал чемниң белеткелиниң үезинде оларның күжү-биле 10 миллион ажыг рубльдиң ажылын кылган. Студентилерниң тудуг отрядтары үлетпүрнүң, социал-культуралыг 80 ажыг объектилерин ажыглаалгага киирген.

«Аныяктар — антиимпериалистиг эп-сеткил каттыжылгының, тайбың болгаш демниг дээш» деп Бүгү-эвилел кампаниязынга, Аныяктарның болгаш студентилерниң XI Бүгү-делегей фестивалынга белеткелдерге Тываның комсомолчулары болгаш аныяктары идепкейлиг киришкен. Бүгү комсомол организациялары митингилерни, субботниктерни эрттирген.

Комсомолдуң Тыва областы организациязы, ийи дакпыр орденниг Совет Тываның аныяктары коммунистиг тургузуушкунга партияның областы организациязының шынчы, дайынчы дузалакчызы болуп келген болгаш болур-даа дээрзин Г. С-М. Иргит түңнелинде илергейлээн.

Оон соонда МАР-ның ревсомолчуларының өмүнээзинден Убса-Нур аймак комитединиң бирги секретары С. Батдорж, Завхан аймак комитединиң ийиги секретары П. Доржпалам олар пленумнуң киржикчилеринге байыр чедирип чүве чугаалаан. ВЛКСМ-ниң 60 чыл оюу — совет аныяктарның амыдыралында төөгүлүг улуг болуушкун, чаа ниитилелди хол-холдарындан туттунчуп алгаш тургусчуп турар, ниити сорулгалары база идеалдары чангыс аай совет болгаш моол аныяктарның интернационалчы найыралының бөзүлүг баймырлалы болуп турарын аалчылар демдеглээн.

ВЛКСМ-ниң Хакас обкомунуң бирги секретары Ю. Киреев сөс ап, чаржып турарывыс Хакасияның аныяктарының мурнундан пленумнуң киржикчилеринге, Тываның оолдар, кыстарынга чүректиң ханызындан байыр чедирип, ажыл-херекке чедиишкиннерни база күзээн.

Комсомолдуң хоочуннарының өмүнээзинден аревэти чораан, Тываның улустуң чогаалчызы С. А. Сарыг-оол сөс алган:

— Комсомолдуң юбилейиниң бо уттундурбас хүннерин бистер, хоочун салгалдың кижи бүрүзү өөрүшкү, сеткил ханышкыны-биле уткуп тура, чалыы үевистиң оттуг чылдарын сактып кээр-дир бис — деп, ол чугаалааш, ВЛКСМ-ниң XVIII съездиниң шииткелдерин күүседиринге дыңнак салгалга чедиишкиннерни күзээн. Ол хоочуннарның өмүнээзинден кызыл тукту комсомолдуң область организациязынга дамчыткан.

70 чылдарның комсомолчуларының төлээлекчилери — дайынчылар болгаш студентилер, профтехучилищелерниң хөй болук сургуулдары база пионерлер пленумнуң киржикчилеринге изиг байыр чедиргеннер.

ВЛКСМ-ниң XVIII съездиниң делегады Р. Ооржак комсомолдуң область организациязының рапортун партияның обкомунга дамчыдып берген.

СЭКП ТК-га болгаш СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны пленумнуң киржикчилери аажок бедик көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алган.

Байырлыг пленумнуң ажылы оон-биле доозулган. Оон киржикчилери «Интернационалды» ырлажып күүсеткен.

В. МААДЫР.
С. ШОЙГУ,
«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТАРДА: Ленинге тураскаалга чечектер салып турганы.

АВТОНОМНУГ ОБЛАСТАРДА
БОЛГАШ ОКРУГТАРДА

ГАЗ ДАМЧЫДЫКЧЫЗЫ АЖЫГЛАЛДА КИРГЕН

Васильководан адырыкталган газ дамчыдыкчызы ненец автономнуг округта газты берип эгелээн. Бо чылдың ак-көк одаалганы Нарьян-Марда баштайгы он чеди бажыңнар алыр, оон соонда ол поляр куржаның ында хоораны бүрүнү-биле газталдырар. Газ магистралының өске адырыы кайы совхоз «Харитыйн» төп суурун газ-биле хандырар.

В. ЖУКОВ.
СЭТА-ның корр.

НАРЬЯН-МАР.

ГЕОЛОГТАР СУУРЛАРЫ

Тюменьниң соңгу талазында геологтарның аныяк суур — Новоаганскиниң калбарзы тударының планы бадылаттынган. Оон чурттакчылары — Аганскиниң нефть [illegible] ажылдакчылары — суук одаалганың чаа черлерин ажыткан.

Чурттаалганың беш [illegible] эки төлевилеттинген бажыңнар-биле тудары планда көрдүнген. Суурнуң төвүнге спорт комплекизи, албан черлериниң бажыңнары туттунар.

Округта геологтар чурттап турар өске-даа хоорайлар, суурлар чаагайжыттынып турар.

В. ЖИЛЯКОВ.
СЭТА-ның корр.

ХАНТЫ-МАНСИЙСК

БИЧИИ ФЕРМА

Об хемниң далайже чоокшулаашкынның бир ортулуунда Пельвож деп сууржугаш бар. Оон чурттакчылары хөй эвес, чээрби ажыг өреге. Ында «Горковский» совхозтуң [illegible] балыкчылары, колдуунда-ла соңгу чүктүң хантылар деп улузунуң төлээлекчилери чурттап турар.

Суурда уруглар садыы, школа-интернат бар. Аңаа чоок-кавыда кодан-турлагларда совхоз ажылчыннарының уругларын эккеп тургузуп турар. Ынчангаш олар кезээде чаа саагган сүттүг турзун дээш улуг кижилер сагыш човаар. Холмогор уксааның инектерин эккелгеш, ол суурга ферма тургускаштар.

Ол ферманы саанчы А. Чупраков удуртуп турар. Поляр шынаалары инектерге аажок таарышкан, фермада сүт саалдазы Ямал-Ненец автономнуг округта эң бедии.

А. ОМЕЛЬЧУК,
СЭТА-ның корр.

Николай Островский аттыг

«Советтер чуртунуң аныяк гвардиязы» деп лозуң-биле эрткен Бүгү-эвилелдиң литературлуг конкурузунуң түңнелин үндүрген. Ону Ленинчи комсомолдуң 60 чылынга алдар болдуруп ВЛКСМ ТК-зы, ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилели болгаш ВЛКСМ ТК-ның «Аныяк гвардия» деп ном үндүрер чери чарлаан.

Бирги шаңналдарны «Даштыг хөлдер» деп роман дээш Маргарита [illegible], «Космостуң берге оруктары» деп ном дээш [illegible] Шаталовка; ийиги шаңналдарны — «Эң-не чугула» деп шүлүктер ному дээш Николай Дмитриевке, «Оскар дугайында чүнү билир силер?» деп тоожу дээш Хөлгер Пукка; үшкү шаңналдарны — «Хүнзүг ужуражыышкыннар» деп шүлүктер чыындызы дээш Олег Беликовка, «Сылдыстар болгаш тейлер» деп шүлүктер ному дээш Анатолий Гречишниковка тывыскылаан.

Мактал шаңналдарны «Чаңның изи» деп тоожулар болгаш [illegible] «Далай кырында тараа шөлү» деп шүлүктер болгаш шүлүктер чыындызы дээш Мамед Исмаилге, «Даң хаязында ужудуушкун» деп документалдыг тоожу дээш Сергей Кашириге, «Райком секретары болзунза» деп ном дээш Виктор Сапошенкога тывыскан.

Конкурстуң хүндүлүг дипломнарын «Амыдыралдың ийи [illegible]» деп тоожу дээш Канат Акматовка, «Өөрелиглиг [illegible]» деп тоожу чыындызы дээш Валерий Алексеевке, «Комсомолчу кран — бистиң Ыракты Чоон чүгүвүс» деп ном дээш Виктор Андриянова, «Настасья» деп шүлүктер чыындызы дээш Ольга Ермолаевага, «Ындыг оолдар бар» деп роман дээш Иса Капаевке, «Бүдүүниң [illegible]» деп роман дээш Виталий Масловка, «Программа [illegible]» деп роман дээш Александр Морозовка, [illegible] шүлүктер чыындызы дээш Иван Слепневке, «[illegible] ырызы» деп тоожу дээш Саид Чахкиевке, «Төвүн [illegible]» деп очерктер ному дээш Юрий Черновка тывыскылаан.

(СЭТА).

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

ЛЕНИНЧИ УГЛАНЫЫШКЫН-БИЛЕ

БЕРЛИН. СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң «СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң даштыкы политиказының дугайында» деп номунуң арын санында-ла бүгү-ниити тайбыңны камгалаар болгаш быжыглаар дугайында ханы сагыш човаашкын сиңникен деп, неделя санында үнер «Хоризонт» журнал бижээн. Л. И. Брежневтиң ному — империализмниң агрессивчи политиказынга удур, тайбың, улустарның казы ажылдажылгазы дээш демиселдиң сагыш-сеткилди хайныктырып келир чыл демдеглели-дир. Социализм биле тайбың чарылбас тудуш холбаалыг, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының даштыкы политиктиг угланыышкыны ханы бүзинниг бүдүштүг дээрзин номнуң материалдары кижи бүрүзүнге бүзүредип турар.

Хүн чурумунда турар болгаш шиитпирлээри дээш ССРЭ-ниң чүткүлдүг база чайгылыш чок демисежип турары шак ындыг сорулгалар Л. И. Брежневтиң чугааларында, чүүлдеринде тодаргай айыттынганын ол журнал онзалап демдеглээн.

Дүшкүүрлүг чорукту кошкадыры болгаш тайбың кожа-холбаа доктаамаашкынның принциптерин амыдыралга боттандырары делегейде социал-экономиктиг ханы өскерлиишкиннер-биле, айыыл чок чорукче, эң чептүг ниитилел организациязынче болгаш социал дэпшилгеже миллион-миллион кижилерниң чүткүлдүг-биле холбаалыг тээгүлүг боттуг чорудулга болуп турар деп чүвени эш Л. И. Брежнев бүзүрелдиг көргүзүп турар деп, ол журнал бижээн. Ол — ССРЭ-ниң, акы-дунма социалистиг өске-даа чурттарның даштыкы политиктиг угланыышкынының кол шугуму, үндезини-дир.

Ниити сорулгалары болгаш эрге-ажыктары-биле, эш-өөрүзүнүң эп-сеткил каттыштырылгазы-биле, акы-дунма дузалажылгазы-биле, марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң принциптеринге шынчы чорууру-биле каттышкан социалистиг күрүнелерниң чангыс эвии, найыралын болгаш казы ажылдажылгазын быжыглаарынче Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы болгаш Совет күрүне бирги черге сиңниг кижизэнгейин салып турарын «Хоризонт» демдеглээн.

СЭКП-ниң даштыкы политиктиг чайгылыш чок угланыышкынының боттуг түңнелдери кескү болгаш тодаргай. Совет Эвилели моон соңгаарда ленинчи оруктап баар. СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң политиказының шынзы база амыдыралдызы сөөлгү он чылдарның төөгүзү бадыткаан. Л. И. Брежневтиң ному амгы шагның делегей амыдыралының эң чугула айтырыгларын эртем өзүү-биле ханы анализтеп, СЭКП-ниң ленинчи даштыкы политиктиг угланыышкынының принциптерин чогаадыкчы өзү-биле хөгжүдүп, кижи төрелгетенниң сагыш-сеткилин хайныктырып келир айтырыгларга харызын берип турар. Ол — амгы үениң төөгүзүнүң холдан салдынмас ному, бистиң үевистиң айтырыгларын бүгү талалыг билип алырынга дузалаар ном-дур деп, «Хоризонт» бижээн.

(СЭТА).

ЛЮКСЕМБУРГТУҢ КОММУНИСТЕРИНИҢ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

ЛЮКСЕМБУРГ. (СЭТА). Люксембургтуң Коммунистиг партиязының чуртуң политиктиг болгаш социал-экономиктиг байдалын анализтээринге болгаш коммунистерниң ээлчеглиг сорулгаларын тодаргайлаарынга тураскааткан, национал конференциязы ында болган.

Делегей парлалгазы А. Карповтуң тиилелгезиниң дугайында

Анатолий Карповтуң тиилелгезин Филиппинниң бүгү солуннары калбаа-биле тайылбырлап турар. Сөөлгү, 32-ги салыгның тергиин эки ойнааш, аныяк совет гроссмейстер чидиг тулчуушкуннарлыг маргылдааның эң берге үезинде чогуур тиилелгени чедип алган деп, «Таймс джорнал» солун бижээн. «Тиилептиг-ле чемпион-дур» деп, ол солун онзалап демдеглээн.

«Корчной шыдыраа хөлүнге уттурган. Маргылдааның түңнелин шиитпирлээн 32-ги салыгда Карпов Корчнойну бүлүнче сыныдыр берипкен» деп, ЮПИ деэр америк агентилел дамчыткан.

Сөөлгү салыгда база Корчной кедергей берге байдалга таваржып, шагы аажок эвээжеп, девидеп туруп берген. Оон шагы биче чүгээртеп, онгарлып келле-даа, оон туруштары шуут бузундулар дег болган деп, Рейтер агентилелдиң корреспондентизи дыңнаткан.

«Анатолий Карпов делегей чемпиону адын камгалап алган» деп, Францияның «Монд» солуну аажок улуг эге-биле бо маргылдааның дугайын парлаан. Югославияның солуннары «Карпов база катап эң күштүг шыдыраачы» болган деп эгелерлиг үнген. «Аныяк чемпион шыңгыы демиселге шыдашпас боор деп чамдык кижилер бодап турган-даа болза, шиитпирлиг үеде ол бүгү күжүн, тура-сорүун түдүштүр мөөнзэш, тиилеп үнген» деп, Югославияның «Вечерне новости» солуну бижээн.

ГКП-ниң Мангейм съездизи

МАНГЕЙМ. Герман компартияның Мангейм съездизи болуп ажылын эгелээн. Ында 800 ажыг делегат киржип турар. Коммунистиг болгаш ажылчын 30 ажыг партияларның, национал-хостаалгалыг шимчээшкиннерниң төлээлекчилери ол съездиде барган. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегациязын СЭКП ТК-ның секретары М. В. Зимянин баштап барган.

Съездиниң делегаттары Баштаар чериң отчет илеткелин болгаш Төп ревизия комиссиязының илеткелин чугаалажырлар. Олар Герман компартияның программазын хүлээп алыр, ол [illegible] удуртар [illegible].

«Демократтыг болгаш социал дэпшилгеже эргилде — тайбың, хостаалга, социализм дээш» деп Баштаар чериң отчет илеткелин съездиге Герман компартияның даргазы Г. Мис кылган. Партияның Бонн съездизиниң соонда үе дэпшилге болгаш реакция күштериниң аразында чидиг мөөрейлежиишкиннерниң үези болган деп, ол онзалап демдеглээн. Мангейм съездизи партияның программазын хүлээп алыр болгаш оон удурдувалыг болур. Германияның Федеративтиг Республиказының тодаргай [illegible] бистиң үевистиң кол айтырыгларын шиитпирлээриниң үезинде К. Маркстың, Ф. Энгельстиң болгаш В. И. Ленинниң өөредиглерин чогаадыкчы ажыглаарының түңнели ол программа болур деп, илеткелчи чугаалаан.

Барыын Германияның иштики болгаш делегей байдалын, барыын-герман ажылчыннарның боттарының эргелерин дээш демиселиниң дугайын, партияның мурнунда турар улуг сорулгаларның дугайын оратор чугаалаан.

Хүннүң ийиги чартыында съезд Төп ревизия комиссиязының отчет илеткелин дыңнаан. Оон соонда Герман Компартияның Баштаар чериниң отчет илеткелиниң талазы-биле санал бериишкиннери эгелээн.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегациязының баштыңы М. В. Зимянин съездиге чүве чугаалаан. Съездиге СЭКП ТК-ның байырлыг чагаазын база бээн — «В. И. Ленин биле Э. Тельман 1921 чылдың чайынында Коминтерниң III съездизиниң ажылының үезинде» деп улуг чурукту ол дамчыдып берген.

(СЭТА).

НАЙЫРАЛЧЫ УЖУРАЖЫЫШКЫН

ПРАГА. СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң делегациязы СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң даргазы А. Я. Пельше баштадыр Чехословакияның Компартиязының ТК-зының чалалгазы ёзугаар Чехословак Социалистиг Республикада чорун турар. Ол делегацияны Чехословакияның Компартиязының ТК-зының Чиигине секретары, Чехословакияның Президентизи Г. Гусак хүлээп алган.

Акы-дунма ийи партияның болгаш чурттарның аразында марксизм-ленинизмниң база пролетаржы интернационализмниң принциптеринге, социалистиг болгаш коммунистиг ниитилелди тургузарының херээнге Чехословакияның болгаш Совет Эвилелиниң эрге-ажыктарының база сорулгаларының чангыс аайынга үндезилеттинген казы ажылдажылганың хөгжүдээзинге бедик үнелээшкинни чүректен ханызындан эш-өөзүнүң байдалынга беседа үезинде берген. Ол казы ажылдажылганы улам ыңай калбартыр болгаш хандадыр деп чүткүлдүг онзалап демдеглээн.

ЧКП-ниң Төп контроль-ревизия комиссиязының даргазы М. Чапка, ССРЭ-ниң Чехословакияда элчини В. В. Мацкевич беседага киришкен.

(СЭТА).

Объективте — КУБА

Тудугжу — Кубада эң улуг хүндүткелдиг профессия. Чаа тудуглар ортулукта хөй. Ортулуктуң янзы-бүрү черлеринде үлетпүрнүң болгаш кодээ ажыл-агыйның бүдүрүлгелерин, чурттаар бажыңнарын, школаларын, эмнелгелерин, уруглар садтарын тудуп турар. Тудуг шөлдеринде бар-ла 300 ажылчыннар-профессионалдар болгаш эки тудугжулар ажылдап турар. Чаагайжыттынган квартираларже ам ажылчы чоннарның муң-муң өг-бүлелери көжүп кирген. Беш чыл тургузуунда (1976—1980 чч.) 200 муң чаа квартираларны ажыглаалга киирерин планнаттынган.

ЧУРУКТА: Гаванада тудугжу Габриэль Монтеро.
Н. ЧИГИРЬНИҢ фотозу.

Хосталга ортулуунуң [illegible] портгарында совет суднолар ам үргүлчү баар аалчылар болу берген. Кубаже станоктарны болгаш үлетпүрнүң [illegible] дериг-херекселдерин, [illegible] ажыл-агый техниказын янзы-бүрү херегцел бараан [illegible] сөөртүп турар. [illegible]

ЧУРУКТАРДА: [illegible]
В. СОБОЛЕВТИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникаазы).

Хөделиишкиннерниң чаңгыс эви

ПРАГА. Араб профэвилелдериниң Делегей конфедерациязының, оон секретары Абу Бакр Джеллуд баштаан, Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының оон чиигине секретары Э. Пасторино баштаан база Вьетнамның профэвилелдериниң федерациязының оон чиигине секретары Игуен Тхюет баштаан делегацияларының ужуражыышкыны Прагага болганының дугайында казы кылган медеглелди ынчи парлап чарлаан.

Вьетнам Социалистиг Республиканың кызыгаарларында байдалдың база Кыдаттың [illegible] күштелгениниң дугайын социалистиг Вьетнамның профэвилел делегациязы дыңнаткан.

Араб профэвилелдериниң Делегей конфедерациязының болгаш Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының делегацияларынга Вьетнамның чазааның тодаргай саналдарын таныштырган. Ол саналдар [illegible] айтырыгларын [illegible] улустарының болгаш империализмге удур, тайбың болгаш социал дэпшилге дээш [illegible] демиселиниң эрге-ажыктарынга таарыштыр [illegible] чорудуп турган, политиктиг арга-биле шиитпирлээринче угланган.

Пекинчи удурткаланың [illegible] бүткүттүрген Кампучия армиязының соксаал чок агрессчи үүлгедиишкиннери ёзулуг дайын хевирин алырган деп медеглелде айыткан. Вьетнам Социалистиг Республиканың [illegible] бурууну шапкан.

Чуртунуң улус ажылчыннарын [illegible] чын аңгызы-биле делегейде эп-сеткил каттыштырылгазын калбартып база күштелдирериниң эргежок чугулазын талалар онзалап демдеглээн. Ол девискээрниң айтырыгларын политиктиг арга-биле шиитпирлээринче Вьетнам Социалистиг Республиканың чүткүлүн бүрүн деткип турарын олар бадыткаан.

Арабтарга удур Кэмп-Дэвидке хүлээп алдынган шиитпирлерни Чоокку Чөөн чүкте байдалды чугаалажып тура делегациялар шиитпирлиг буруу шапкан. Палестинаны хостаарының организациязынга баштаткан палестин улусту боттарының идепкейлиг деткиир апаарын делегациялар база катап бадыткаан.

(СЭТА).

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

Чажыт ужуражыышкынның черинде

Ушойка - эткин [illegible] № 12 [illegible] Томскиниң чурттакчылары улуг сонуургал-биле көрүп турар апарган. Чүс чылдың эгезинде, РСДРП-ның II съездизин белеткеп турар үеде аңаа чажыт ужуражыышкын бажыңы турган. «Революстуг социал-демократтыг сибирь бөлүү-биле» харылзаа түдерин ону В. И. Лениниң ажылап турганы ам билдине берген. Ол бөлүүшкүннер дугайын айтып турар документилер-биле областың чурттуг шинчилел музейи бөдүүң материалдарын немеп алган.

— Ол үеде Томск Сибирьде революстуг шимчээшкинниң төвү турган. Аңаа марксистиг бөлгүмнер ажылдап турган. 1901 чылда Сибирьде эң баштайгы чажыт типография аңаа ажылдай берген. Ол типографияга революсту литератураны парлап турган. База-ла ынчан Томскиниң революстуглары Сибирьниң бүгү марксистиг күштерин каттыштырарын саналдаан[illegible] Уебенарый [illegible] [illegible]—деп, музейниң эртем ажылдакчызы Л. Мезенцева чугаалаан.

1902 чылдың төнчүзүнде В. И. Ленин Томскиже «Искраның» харылзаачыларының бирээзи болур А. И. Ульянова-Елизаровааны чоруткан. Ушайканың эриинниң кырында чажыт ужуражыышкын бажыңын ол ынчан ажыглаан. Ынчан аңаа аптека турган.

Аптеканың ээлери ошкаш кассир Елена Тернерниң адынга тептен чажыт литератураны, ол черниң революстугларынга саазырларны ам хевирлиг кылдыр чорудуп берип турганын бедип карагзынмааннар. Музейниң ажылдакчылары Е. Тернерниң дуңмазы, Алтайның эмчи институдунуң доцентизи Н. Тернер-биле харылзажы бергеннер. Ө-бүлениң үнелиг чүүлдерин ол музейге белек кылдыр дамчыдып берген.

А. РУССКИХ.

ТОМСК.

Сибирьниң аржааннары

ЭДЧ кежигүннери чурттарының каттышкан кижениышкиннери-биле туруп турар Усть-Илимскиниң улуг улеттүрүнүң комплекизиниң тудугжуларының интернационалдыг отрядының кежигүннери курорттарже барбайн, кадыкшылга эмнелгезиниң бүгү курузун ам эртирип болурлар. Курортологияның болгаш физиотерапияның төп эртем-шинчилел институдунуң Сибирьде шорга кылыр бөлүүнүң экспедицизының шинчилеп тыпкан аржааныңын базазынга улуг профилакторийни одар алганнар.

Гидрологтарның кызымак шинчилел ажылдары Сибирьде очер одаяның хөй сагныг аптекаларын — минералдыг аржааннарны ажыдар аргазы берген. Оларның зоназында бальнеологтуг санаторийлерни болгаш дыштанылга бажыңнарын туткан. Минералдыг аржаан суглары ажыглап турар Аршан, Дарасун, Горячинск болгаш өске-даа кадыкшылга черлери ам кылборган. Сооңгу үеде аржаан суглуг черлерде бүдүрүлгелер, колхозтар болгаш совхозтар боттарының дыштанылга базаларын тудуп турар апарган.

Л. ФАДЕЕВ,
СЭТА-ның корр.

ЧИТА.

АНАТОЛИЙ КАРПОВ: тиилээринге бүзүреп чораан мен

— Тиилээримге бүзүреп чораан мен. Мээң чедиишкинниг болурумга бүзүреп турганнарга четтирдим. Бодумнуң Төрээн чуртумнуң чикээтеңни ырак Багвога мен үргүлчү билип чораан мен: чедиишкиннерим [illegible] [illegible] [illegible] кадалар болгаш телеграммалар хүн бүрү мөңээ кээп турган—деп, СЭТА-ның тускай корреспондентизинге бодунуң интервьюзун ындыраа талазы-биле делегей чемпиону Анатолий Карпов эгелээн.— 31-ги оюнга хаяымны ведип ап шыдавайн барганым соонда, "байлалды өскертир болгаш хараадаңчыг чаызылдарны уттунтарып ораалдежыр ужурлуг турган мен. Дыштаныр хүн үезинде Машкаже чоруткан мен. Орук ырак болгаш автомобильге беш шак чоруур, ынчалза-даа бистиң баскетболистеривистиң ойнаарын көрүксээн мен. Ол аап-чорук (ындыг база боор болур) мени шагзыратпаан, харын сергелен чорукту болдурган. Аңы-биле ойнап турганым 32-ги салыгга шиптерниң-биле демисежир деп бодап алгаш, эки турушту чедип алгаш, бодумга «Да[illegible]» деп чугаалаан мен. Чедип ап шыдавайн дойлуп болганым соонда, "байлалды өскертир болгаш хараадаңчыг", "Ведип шыдаваан артык, бөдүүлдү дургеп боттанзыгыш чорудар" деп күзел бо маргылдаага чеже-даа чаңгыс эвес удаа чедимче чок болгулааным утпаан мен.

— А бир эвес бичии хаандааш, маргылдааның оруунуң чамдык келектерин база катап эртип көрзе?

— Маргылдааның 93 хогуктарын база катап «болып» эртерин чик эвес, ынчалза-даа шенеп көрээлиңер. 1-ги салыгдан 7-ги салыгга чедир мурнай бээр дээш демисел чорup келген. Ол чедиишкиннинг болган. А оон соонда кадыкшылым тергиин эки болгаш спортчу шинчим эки турза-даа өлчелдэшнаа тайылбырлаттынмас хөй санныг частырыглар ужурунда 11-ги ужуражыышкынга уттуруп алган мен. Оон соонда чоорту орулеп, үш тиилелгени чедип алырымга сан 4:1 апарган. Оон база катап спорттуг тайылбырлаттынмас чүүл болган: оюнга эки байдал турбуже 18, 20 болгаш 22-ги салыгларга тиилеп ап шыдааттым. Оларның сөөлгүзүнге контроль соонда удуп алырып болдурбайн барган арды кештерин ыяаадым. 24-ги ужуражыышкынга уттурупмамыш немеп алыр дээш эмин эртир далажыпканымны шыны-биле айтып турган. 27-ги салыгга удуп алганым соонда чимгей берген. [illegible] 25 [illegible] ужуражыышкынга алтаруушкынга тавартышканым билгеш, хамаан чокка ойнап эгелээн (удурланыкчы маргылдааларга ойнаар талазы-биле улуг дуриңуглалыг дээрзин миниир херек). Ол үеде моган шылапканым онза салдарлыг болу берген. «Халдаашкыннар-биле» солчурунга «аламшкаяш» үш хайым болур оюннарга уттуруп, чүгле чаңгыс хайым чедип алдым. Оон соонда бодумну туттуна берген мен.

— Долу сеткил ханыышкыныы бар бе?

— Бо ан-не берге айтырыг боор. Маргылдаа хөй санныг айтырыгларлыг болган. Ындыг болганда, ол маргылдаага төнчү тиилелге чүден эртик чугула. Оон-биле, кол соругланы күүседип кээримге мен өөрүп турар мен. Ынчалза-даа 6:5 сан мени ындыг-ла таарымчалыг эвес, чүге дээрге, маргылдааның бодунуң чоруун шинчилеп, [illegible] тургус-биле адырга, оон удур чедиишкинниң чедип ап болур турган. Чогаадыкчы тунчелдерни үндүрери арте соордежегерешгейн-биле сайгарып [illegible] [illegible] Акдымызында удуп алганым эки, 27-ги болгаш 32-ги салыгларны демдеглеп болур мен. Удуп ап шыдаваан салганым 25-ки салыг эң эки болу бер часкан, ынчалза-даа сонгаарлаткан соонда мен аңаа бүдүт эки камгаланган мен.

— Бажыңга эки сайгарылга аваа дуза бе?

— Ынчанмайн канчаар. Мааа мен толээлекчилер болур гроссмейстерлер Ю. Балашов болгаш И. Зайцев оларга база бодунуң дарып болгаш угаангыр сүмелери-биле мөңээ доктаамал дузалап чораан мурнунда делегей чемпиону чораан М. Тальга өөрүп четтирдим сөстерин чугаалаксадым. Мээң-биле кады бүгү өөрүшкүнү болгаш хараадашкыннарны үлежип, канзыг-бир таарымчыг чок чүүлдерден мени камгалап чораан бистиң бүгү делегацияның чүректиң хандыкылдыг өөрүп четтиргенимни бо таварылганы ажыглап илередтим.

— Силерниң удурланыкчылар база дузалакчыларыг ыңган?

— Дузалакчылардыг турганы [illegible]: Ынчалза-даа Корчной моральдыг талазы-биле ындыг күштуг деткимче алваан. Советтер чуртунуң шыдырааа сонуургакчылары мени деткип турган болгаш. Мээң ажыл-херектеримниң күрүнениң ажылдакчылары, школачылар сонуурган турган, комсомолчулардан болгаш пенсионерлерден телеграммаларны болгаш чагааларны ап турган мен — олар шуптузу мээң чедиишкиннеримни күзеп турганнар. Ынчангаш мен оларның күзелин күүсетпээн барын шыдавас турган мен.

Маңаа, Багвога, маргылдаа эки бандалга эртеен дээш бүгү чүүлдерни кылган дээрзин демдеглексэдим. Шуургаашкындан аңгыда бүгү бергелерни ажып эртпейн дээш маргылдааның кержыүлеринге, арбитрлеринге болгаш организакчыларынга өөрүп четтиргенимни илеретпейн мен. Бо болза Азия диңде даазы [illegible] болган баштайгы маргылдаа дээрзин онзалап демдеглээр апаар. Делегейниң бо кежигге шыдыраның хогжүлдезинге ол маргылдаа чугула рольду ойнаар.

— Тороон чуртче чанымсаардыр силер бе?

— Чанмыскавайн канчаар! Бажыңымдан ыракка барыкза чылдың үштүң бир кезин эртип. Тороон черанысте бисти манаан турарларга чүректиң хамыызындан байыр болгаш улуу-биле четтиришкен.

Октябрь 18-те Багиога Анатолий Карповтуң пресс-конференциязы болган. Аңаа оон толээлекчилери, совет делегациязының кежигүннери, СССР-ниң шыдыраа федерациязының даргазы улуг сокуудаар космонавт В. И. Севастьянов киришкеннер.

А. Карпов журналистерниң айтырыгларынга харыылаан, маргылдааның организакчыларынга, маргылдаага улуг сонуургалдыг болган филиппин улуска болгаш парлалгага өөрүп четтиргенин илереткен.

(СЭТА).

ЧАА КИНО

«Онза кичээнгейниң девискээринде»

Бо чаа кинону [illegible] [illegible] шериинниң хайгыылчылары бүгү болуушкуннар бистиң үеде болуп турар.

Шериг өөредилгелериниң үезинде «Мурнуку» хайгыылчы үш бөлүк боттарының башкарар черинден даалга алыр — ниң холуңу иштинде «удурланыкчының» командылар пунктузун тыпкаш, түр үе иштинде шимчээшкин чокка тургузар.

Бир-ле катап радио-биле харылзажыышкын үезинде хайгыылчылар ындыг чувези таварылга болуп билип алырлар—оларның чорууп турар девискээринде шагдалар дөрт бандиттерни дилеп турар.

Оларның рацияазы «удурланыкчылары» тудуп алгарын биле тура-ла Тарасов коргунчуг тывышыкынының дугайын шагдаа черинге дамчыдып бээр.

Команда пунктузунуң даалгазын күүседирни ам чүгле Тарасовтуң болүүнге онаашкан, чүге дизе өске ниң «мурнуку» хайгыылчы бөлүк «удурланыкчыларның» холунче кире берген болур.

Шериг хайгыылчыларының кажар аргалары, тывынгыры болгаш шыдамык «удурланыкчының» бүзээлээшкинин чаза бургап, шериг даалгазын күүседиринге дузалаар.

Чаа кинонуң сценарийиниң автору Евгений Месяцев ортумак школаны дооскаш, шериг [illegible] [illegible] [illegible] МГУ-нуң журналистика факультедин доозуп алган. 1963 чылдан эгелей Е. Месяцев «Известия», «Комсомольская правда» солуннарының болгаш «Смена» журналдың шериг корреспондентизи болуп ажылдап турган. Ол ужудукчулар, лалайжылар, артиллеристер болгаш оон-даа өске шериг ажылдакчыларының дугайында хөй очерктерни болгаш репортажтарны бижээн.

Евгений Месяцев чаңгыс удаа эвес парашют-биле халып, суг адаа-биле чоруур хемелерге эжиндирип, шериг өөредилгелеринге хөй удаа киржип келген. Ынчангаш аңаа шериг амыдыралдың бүгү талалары эки билдингир болган. «Онза кичээнгейниң девискээринде» деп кинонуң сценарийинин бижээни таварылга эвес.

«Онза кичээнгейниң девискээринде» деп кино режиссер Андрей Малюковтуң бир дугаар ажылы болуп турар.

«Онза кичээнгейниң девискээринде» деп кино патриотчу темата 1978 чылдың эң эки кинозу деп санаттырган. Сценарист Евгений Месяцев, режиссер Андрей Малюков болгаш артист Маяаа Болонтурге А. Довженко аттыг мөңгүн медальдарны [illegible] [illegible] «Лейтенант Тарасовтуң ролун» [illegible] [illegible] [illegible] Борис Галкин [illegible] [illegible].

Агаар-десант [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ССР-ниң улустуг артизи Михаил Болонтир тургускан.

«Онза кичээнгейниң девискээринде» деп кино кайызыландың кинооскриннарында үнүп эгелээн.

Москвада, Крылатскиде баштайгы олимпийн тудуг—чадаг-терге чарыжы эртирер дээрбек оруктуң тудуу дооскан.

Ленин орденниг «Центродорстрой» трестиниң № 862 тудуг эргелел ажылдап доктааткан хуусаазындан он беш ай мурнай дооскан. Орукту ССР-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга чедир ажыглалга киререр деп бедиткен хуулуузе күүсеткен.

13,4 км узун болгаш 7 метр калбак оруктa олимпийжилерни чарыжы эртер. Келир чайын мааа ССРЭ улустарының Спартакиадазының киржикчилери база чарыжар.

Найысылалдың «Динамо» пиштиселиниң чадаг-тергежилери олимпийн дээрбекти баштай шенеп көргеннер.

Спортчуларның бодалы чаңгыс аай: «Орук берге, ынчалза-даа солун. Бодунуң тайынчы шынарларын кижи бүрүзү көргүзүп болур кылдыр бүгү байдалдарны ында тургускан».

ЧУРУКТА: чадаг-терге дээрбек оруунуң ээр чери (ындында - олимпийн велотреги).

О. ИВАНОВТУН болгаш А. ЯКОВЛЕВТИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ХООРАЙ ЧЕМПИОНАДЫ

Кызылдың чемпиону ат дээш эр улустуң шыдыраа маргылдаазы октябрь 17-де эгелээн. Мында пенмысылалдың 24 шилиндек шыдыраачызы [illegible] [illegible] [illegible] оон бирги разрядтыг бар. Бо маргылдааның шалыдыг черлерин ээлээн үш кижи хоорайның спортчу адын камгалаары-биле республика чемпионадынга киржир эргени алыр.

Маргылдааның ийи салыы эрткен. Дөрт шыдыраачы ийиийн тиилелгени чедип алган: С. Донгак, Н. Онуфриев, Ш. Монгуш, Ш. Куулар.

Ииги салыгда бирги разрядты Н Онуфриев найысылалдың чемпиону Ч. Оюну, Ниитиин херектер министерствозунуң толээзи М. Куулар бирги разрядчы эргеен чылгы чемпионаттың ииги черин алган В. Заворинни уткан.

Маргылдаада аныяк шыдыраачылар киржип турар. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] кө [illegible] [illegible] ды көргүскен. Ол болза опту классы А. Кыльчиков, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының студентилери С. Ооржак, С. Монгуш, В. Сарыглар, автоорук техникумунуң суртуулу В. Колбасин олар-дыр. Амдызында А. Кыльчиков биле С. Монгуш эки тиилелгени чедип алган.

Маргылдаа уламчылап турар.

Н. ШИШИГИН,
маргылдааның кол судьязы.

Агаар

Республиканың болгаш Кызылдың [illegible] турар бүдүүлгээр, [illegible] хар чагбас, хаттың [illegible] [illegible] 5—10 метр [illegible]. Агаарның температуразы 3—8 градус [illegible] Кызылга 2—7 градус [illegible] [illegible] [illegible] 3 градус [illegible]. Дүне [illegible] 13—18 градус [illegible].

Редакторнуң оралакчызы
К. К. САТ

БӨРТ

Хар айы-даа дүшпээн чаггылдааш, дүр-ле эрте кадылаан. Бүгү кара [illegible] үези Оваалдай [illegible] бе[illegible] [illegible] [illegible].

Бир-ле хүн [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] трактор [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Бажыңнаа чоорда [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

— Амырлаң доостун бе, Чечен-оол?

— Менде доостум, Ашак!

— Мынчазраа дораан чору!

— [illegible]!

— [illegible] боор [illegible] [illegible]!

[illegible] [illegible] мен. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

— Чүге аксың аазадып алган олурар турарыңдыл? Тайгалаан барып диилиндээ, [illegible] экеэ. Кожаадан база адып экээр сен.

Кадайым оон ынай мөңээ бичии-даа чүве чугаалаттаан.

— Доо, Даш-оол. Дозурбан суглашпын калайларым көрзүнгү шупту киш кежи бөрттерлиг. А мен кандыг-дыр мен. Чечен-оол? Чараш бажымга беказ сойбадак кааш алгаш, сириңнейниң кыштаар.

Кадыныга чемелеткеш, ам черээ шылаагып-даа, мунгалыын-даа кедим: киш дээр чижик аңда чүү боор! Кежим мөөрге, адыг ышкаш эвес, а бичии эникпер хире чүвелер чоржук.

Аңчылар шуптузу аъттаны бергеш чүве болганда, пенсиялап олурар Шаар-оол ашактың кулаан коңгалап тургаш, оңу мүн-ле эш кылдыр эдертип алыр болдум. Совхоздан ниш ээрлиг аъттар чоппларден алдым.

Даартазында аъттаныкан бис. Несей тон, куш-хүнезип дээш артынчаам база чорду. Ээнги топ, аъттанырымны бергени сургей, ынан-ла бир чүвеге бедиктенип алыр.

Кара-Мөөрүктуң тайгазының хүн ажар талазы коллуунга барып дүштүвүс. Сүлде бо, кижи ашак мени аан-баш чок [illegible] [illegible] [illegible] чон тайга-сын бажынче күш-биле эдерткен сен. ам мени кэзырээр сеп дээр хөөннүг аан.

Аъттарның ээрлерин сойгаш, өөтегилеп кааш, дүдир чедип келиримге, кижим демиле черинден шимчээзин мидаа-ла буругуралыр таакпылаан олур.

— Чүге чидин чордуң? Ам сугдан экеле че.

Дииңнер хүн ап торбас чүве-дир, кара пашка суглаан экелдим.

— Кашпагаан кижи курдаг бөдүштарлайн чыып экел.

Бүдүштер [illegible] [illegible] ол-ла чериинде олурбушаан.

Ам адазында ак эжекк чадып эн-тыр. Аңгы-даа төнчү чок.

— Дииңнеп-даанаап чорбаан кижи онбоота чедеп, кижээ балан каддатты, хаа! Бо кара тайганың [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ээрек талазынче барбас сен. Мен оон дииңнээр мен.

Бедик тайганың арга талазы чарбыт харлыг, кижи кыштаарга, даажы-ла тончут болган. Пөштүр, шивилер баштарынче кайгап алгаш, кежиниле калайынга бөрт тыпыр киш дээр анныгжамы кайда-ла олур эртр хээп, кедеңгирлеп өрү-куду ыдып-ла тур мен.

Тым-да! Көжүт хос мүргү эттинер боор бе! Шаа душту. Ол шаа баскан —сураг.

Оске хола-биле октаа шааш алгаш, баскан. Ам-на эттиник үлдү. Дииң чүве-даа чоор хире эвес, оон-даа өрү маңнаан, барып олуруп алды. Сес-тос хиро боолап чорудаа бир ташиазын ашак чедип келди.

— Чааш тур сен бе, оол.

— Хос мүргү дегбес ийин.

Дүрте канчап ындыг чазыган боор чоор—дээш. ашак «сыгыр-октуу»-биле мээн тыралган диинимни боолаар деп берди.

— [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] бодум адып алыйн.

— Мен бодумга эвес, э сеңээ боолап бээрии ол-дуп кийн, оол. Дыка девидеве.

Ашак мээң чадашкан диинимни чаңгыс атты

— Бир октуг холадан каам! Көргүзем!

Ушгуп-ла бердим.

— Оо! Ынчаар октап алырга, каяа дээр боор! Быстанны аар кайр кекпаан. Огув, да[illegible] [illegible] [illegible]

Аныа-ла сазымнар суп каап. Бо холапы чунуп-биле тыр[illegible] [illegible]!

— Айтыр салаам-биле саазынаар кипр иип алыр-ла [illegible] [illegible] мен.

— Оо! Мээң-биле шак [illegible] рып алыр чүве болбас ийкпе. Аваа сазымнар суп алырга дегбес болбайн канчаар — дээш, ол ачы мөңээ кезек холалар октап берди.

Чээш хөнүгүп [illegible]. Ашак тосту атпаан, а мен — үшту.

Суурга чаным келгеш, бажынче кирип олурумза-ла кадайымның бир дугаар-ла айтырган чүвези бо:

— Ойт! Капты олурдуң, Чечен?

— Үшту.

— Каам, уштуп көргүзем! Көрүксээш, шыдавайк-дыр мен. Чечен. Чечен-Чаваа-даа болза эрестиг чүвемни ыңаан!

Шоолайла үш дииңим кежин уштуп-ла бердим. Кадайым хаваан дүе кааны. Чудексинген-даа чүве дег кештерни кезек тутпайн тур он.

— Чүнүң кежиш бо? Наахайт! Дииң кештери ышкажыл! Арта кара дииңнер-ледир! Мен..

Кадайым оон ынай чүнүдаа ыттавайн, ораалинче бурт диди. Соондан баргаш, бүдүү бакылаарымга, кижим орун кырында так шутлекгаш, хая көрүп чыдып алтыр.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] элейтиптим. Даштыкы аныкхемы олчаан орунга донганын чыдыптым... Дужумда киш кежи бөрт тудуп алган маңнап турар-дыр мен.

С. МОНГУШ.

ШООДУГ

Ниш-чаңныс кээргеннер, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Хүн душ эрте бер-ди. Ыяштар бажында чүү-даа көзүлбес. Бодум дыка туруп-кан болдум. Бир чөөге чадыш алгаш, удуксаам-даа кээр. Ынчалза-даа адыт тып [illegible] бээр дээш кортум. Деритпен деп чүвем — багай хөректэжим бөзии кок суг, аар-ла чүве.

Кежээ одагга арга чадаарда элейтип келгеш, шай хайындырып алгаш, ону аартап олурумда, Шаар-оол ашак сааз калгып чедип келди.

— Чаа, капты аттың, оол?

— Чок. Курут ийин.

— Силер капты аттыңар?

Ашак харылаарын дала-шпайн, кезек орааш, мынча диди:

— Тащы кежиин четтирдим-не.

Ол ак энээзи чаткаш, ынаар кагаа-ла кара чаңгыс дииң болган.

Оон даартазында мени боп-чуг-ла аас-кежиктиг хүн болгаш. Хүн дүжү үезинде кадыр кайн өрү сееске нертеп тургушун, арай деп-ле үнүг ор мен. Мурнумда кезек пөштерде бир-ле даап үлү шишкаш. Топтап көре бээримге, пөштүң унунда дииң чыдыр ийин. Кадырны өрү карак-кулак чок, ужа-тура чүткүдүптеп мен. Дииң [illegible] [illegible] ам-даа өрү маңнааш, адыкы будукта барып олуруп алды. Бөрткүлештир борбайтыр олуруп алган дииңни шала-буда, сири-кавы шыгаагаш, карактынйе кааптааш, маңының бас[illegible]

ТВ

ОКТЯБРЬ 22-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—«Зарядкага чыскаалыңар».
10.55—«РСФСР-ниң улустуң артизи Валерий Климов ойнаар». Фильм-концерт.
11.30—«Будильник».
12.00—«Совет Эвилелинге бараан боор тур мен!».
13.00—«Тоол аалдап келген». «Шевер Марья». Уран-чечен фильм 1-ги кезээ.
14.15—«Пароход боор ойнап тур бис». Воронеж хоорайның «Калинка» деп ургаарның ыр ансамбльның концерти.
14.30—«Кодээ дамчыдылгазы». «СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин — амыдыралга».
15.30—«Музыкалыг киоск». Дамчыдылганы [illegible] Беляева чорудар.
16.00—«Делегей байдалы».
16.30—«Цирк ареназында».
17.00—«Чанчылдарга шынчы». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. Чурттуң күш-ажылчы коллективтеринге туралкаан белуктен.
17.30—ССРЭ-ниң улустуң артизи Малика Сабирова болгаш Таджик ССР-ниң улустуң артизи Музаффар Бурханов танцылаар.
18.00—Хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Динамо» (Москва) — ЦСКА. ЦСКА-ның Спорт ордузундан дамчыдылга. Чапсарда — медээлер.
20.15—«Силерге чагаа». Документалдыг телефильм.
20.35—«Кино аан-орукту клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
21.35—«Каң канчап катканы». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 6-гы сериязы—«Өлүм чок чорук».
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«Амыдыралдан ыр-биле». Аныяк күүседикчилерниң үшкү Бүгү-эвилелдиг телевидение конкурузу.
00.30—01.10—Баскетбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. Херээжеңнер. «Спартак» (Москва облазы)—«Спартак» (Ленинград). Ленинградтан дамчыдылга. Төнгенде — медээлер.

ОКТЯБРЬ 23-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Каң канчап катканы». «Хөй сериялыг уран-чечен телефильм 5 болгаш 6-гы сериялары.
12.55—«Дириг амытаннар дугайында». Дамчыдылганы журналист В. М. Песков чорудар.
15.55—16.00—Чапсар.
16.00—«Тараа дугайында сөс». Документалдыг фильм.
16.50—«Чурагачы». Тележурнал.
17.35—«Эрес оолдар чысканы».

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Отчуганы». Дамчыдылга.
18.30—«Шак-үе». Документалдыг фильм.
18.40—Телемедээлер.
18.55—Бүгү-эвилелдиг Аныяк-тарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң 60 чылынга турскаан ВЛКСМ Тыва обкомунуң болгаш комсомолдуң Кызыл хоорайкомунуң каттышкан баштыг Пленумунуң дугайында репортаж.

МОСКВАДАН

20.15—«Үшкү чыл—шалыпчы чыл». «Бистиң ажылыныстың шынары». Дамчыдылганы политиктиг тайылбырлакчы В. П. Бекетов чорудар.
21.00—«Россия черинге даңгыраглап тур бис». Кара хөрзүннүг эвес черниң тудугларынче ВЛКСМ-ниң 60 чылы аттыг Бүгү-эвилелдиг шалыпчы комсомолчу отрядын бөйыраадыы-биле үдээринге турсалааткан кежээ. Күрүнениң Төп концерт залындан дамчыдылга.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«Делегей улустарының чогаадылгазы».
23.30—01.10 Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Динамо» (Тбилиси) — ЦСКА. Тбилисиден дамчыдылга. Төнгенде—медээлер.

ИИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.00—«Аваның школазы». Дамчыдылганы медицина эртемнериниң доктору, профессор И. А. Тюрин чорудар.
18.30—«Орлёнок» телестудияның аныяк корреспондентилериниң. Москва хоорайның № 737 школазының башкызы М. Н. Елинек-биле ужурашкылгазы.
19.30—Мультфильм.
19.45—Концерт.

КЫЗЫЛДАН

20.15—Чарлалдар.
20.20—20.55— «Техниктиг информацияның медээлери». Дамчыдылга.

КИНО

ОКТЯБРЬ 22-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Солдат болган чаап» 10.00, «Паат хүн адаанда бажың» 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Дүжа-ла барбан» 9.00, 10.40, 12.20, 14.00, «Мээң ынааным сени кыйгырыптар» 15.40, 18.30, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ава» 10.00, 12.00, «Хуу истекчи» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шыңчы өөнүн Санча» 10.00, 12.00, «Дорамчылаткаппар» 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

ОКТЯБРЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Тайгага сегиржип алышкан» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 16.40, 18.20, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночымыдыс» 9.10, Киноклуб: «Дириг амытаннар дугайында» 10.40, 15.00, «Тайга хаанының төнчүзү» 12.40, 17.00, 19.00, 20.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Маннук дугайында ыр» 15.00, «Мээң ынааным сени кыйгырыптар» 17.30, 20.45 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эр кижиниң берге амыдыралы» 15.00, 16.30, 18.40, 20.50 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-33-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-22-64, [illegible] [illegible] 2-21-47, [illegible] килдизиниң 2-22-64, [illegible] килдизиниң 2-41-37, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун кезбейн баргаш 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2706

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—04[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 246 (10843) | 1978 чылдың октябрь 24, вторник | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

Ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның болгаш улусчу интеллигенцияның бузулбас эвилели делгерезин! Совет ниитилелдиң социал-политиктиг болгаш идейлиг чаңгыс эви быжыгып турзун!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

УЛУГ ОКТЯБРЬГА УТКУШТУР

БҮГҮ КҮШТҮ САЛЫР

Аңгыс аңдарылгазының хүн демдеглели

Кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезин улам шиай хөгжүдериниң чугула негелдези, мал ажылын дүрген көдүрериниң баазазы ооң-за тараа бүдүрерин көвүдедири болур. Агротехниктиг хемчеглерниң системазынга хөрзүннү күзүн болбаазырадыры, тодаргайлаарга, аңгыс аңдарылгазын чогуур үезинде чорудары чугула рольду ойнап турар. Күскү аңдарылга хөрзүнге ол-шыкты мөөңнээринге база хевээр артырарынга идигни берип турар.

Октябрьның 18-тиң медээзи-биле алырга, республикада ниитизи-биле 136,7 муң га аңгыс аңдарар планнан 82,6 муң гаңы аңдарган азы 60,5 хуу болуп турар. Эрзин районнуң ажыл-агыйлары, ол ышкаш «Улуг-Хая», «Россия», «Кызыл тараачын», «Алдан-Маадыр», «Большевик», «Бурунгаар», «Кызыл тук», «Суукпак», «Шамбалыг» совхозтар болгаш Кедээ ажыл-агыйның дузалга станциязы аңгыс аңдарылгазының планын күүседипкен. Бо үстүнде аныткан ажыл-агыйлар тараажының күскү чымыштыг ажыл мурнунда чылдарда-даа чогуур үезинде чорудуп, хөрзүннү баш удур эки белеткеп алырынга сагыш салып турарын демдеглээр херек. Олар бо чылын база аңгыс аңдарылгазын эрте эгелээш, эң эки түңнелди чедип алгаан ол-дур.

Ооң-биле чергелештир агротехниктиг күскү хемчегни чугулага көрбейн, ону чорударын саададып турар ажыл-агыйлар амдаа бар. Чижээ, «Енисей», «Коммунизмниң херели», «Искра», «Хемчик», «Барлык», «Бүрен», «Күш-ажылдың хостуу», «Тес-Хем» совхозтар аңгыс аңдарарының планын амга чедир чүгле 12—22 хуу күүсеткилээн. Ооң ышкаш Өвүр районнуң ажыл-агыйлары, «Бай-Тал», «Мурнакчы», «Сүт-Хөл» совхозтар чаңгыс-даа гектар аңгыс аңдарбаан.

Республиканың ажыл-агыйларынга аңгыс аңдарылгазын дүргени чорударынга чүү шаптыктап турары? Ол дээрге совхозтарның удуртукчуларының болгаш агрономнарының олуттай чоруу, аңдарылга агрегаттарының ажылының бүдүрүкчүлүүнүң кудузу-дур. Чамдык механизаторлар золчетде ылдыр ажыл нормазын доңгуп-ле 40—45 хуу күүседип турар. Чамдык ажыл-агыйлар аңгыс аңдарылгазынче эвээш агрегаттар киирген. Чижээ, «Күш-ажылдың хостуу» совхозта 38 тракторнуң чүгле 2-ан аңдарылгада ажылдап турар. Ол ышкаш «Тиилелге» совхозта тракторларның 15—20 хуузу аңдарылгада киирген.

Чамдык ажыл-агыйларда, чижээ, «Найырал», «Совет Тыва», «Ак-Туруг», «Чыраа-Бажы», «Шекпээр», Карл Маркс аттыг совхозтарда аңгыс аңдарылгазын багай шынарлыг кылдыр чорудуп турар.

Келир чылдың дүжүдүнге черни белеткевишаан, хөрзүннү хат алырынга удур хемчеглерни боттандырар чогуур. Хөрзүннү хат алырынга удур техниканы, аңдарга кагдырбайн чарарын ажыглаар херек.

Аңгыс аңдарарын доозарынга чедир санныг хонуктар арткан. Бо чугула ажылды ноябрь 1-ге чедир доозар ужурлуг. Ынчангаш аңгыс аңдарылгазынче бүгү күштү салыры эргежок чугула.

ТИИЛЕКЧИЛЕР

Найысылалдың хоочун бүдүрүлгелериниң бирээзи — республика типографиязының өрүлге негиинде коммунист Кызыл-оол Дулушович Допчун-оолга удурткан 8 кижи составтыг бригада ажылдап турар. Олар «Шын» солунну өрүп, чыскаап кылырын хүн бүрүде хандырып турар. Бо чылдың үшкү кварталында бригадалар аразынга калбарган социалистиг чарышка К. Допчун-оолдуң бригадазы бирги черни ээлээн болгаш социалистиг чарыштың негелделерин өзүгаар бригадалар аразынга шилчиир вымпелди база акша шаңналын алганнар. Бригадада Надежда Быкова, Зоя Допчун-оол, солун чыскаакчылары Мария Ерахтина, Степан Адыг олар хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип турарлар. Үшкү кварталдың планын олар кижи бүрүзү-ле 110—120 хуу күүсеткеш, бүдүрүлгениң мурнакчыларының одуруунче киргеннер.

СЭКП ТК-ның Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга Кыйгырыын таныышкаш, мурнакчы бригада социалистиг чарышка улам-на идепкейлиг киржип, шалыпчы ажылдаарын шиитпирлээннер.

• • •

Муза Дмитриевна Маландина типографияның эң хоочуннарының бирээзи. Ооң удурткан парлакчылар бригадазында 10 кижи ажылдап турар. 1978 чылдың планын олар январьдан эгелээш ажыр күүседип келгеннер. Ук бригада үш квартал улаштыр парлаар цехтиң бригадалар аразынга шилчиир вымпелин чаалап ап, өске бригадаларга алыспааннар. Үшкү кварталда бүдүрүлге планын 110 хуу күүседир хүлээлгелиг турган, 118 хуу күүсеткеш бирги черни ээлээннер. Мурнакчы бригада шилчиир вымпелди төлептиг-биле эдилеп, эң бедик көргүзүглерлиг болган. Бригададан Аня Белозерцева, Саша Адыг, Мария Михайлова, Тамара Щеглова олар планын 115-120 хуу күүседип турарлар. Олар амгы үеде А. Емельяновтуң «Чону чоорган» деп номун парлап турар, номнуң тиражы 3000 кезек. Октябрь 25-те доозар дээш улам-на эрестиг ажылдап турарлар. Чоокта чаа бригаданың хуралынга СЭКП ТК-ның Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга Кыйгырыын таныышкаш, октябрь айның планын 115 хуу күүседирин шиитпирлээннер.

О. ОПЕЕН.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнуң байырлалының бүдүүзүнде найысылалдың күш-ажылчы коллективтери ажыл-ишкин түңнеп, социалистиг чарышта улам-на идепкейлиг киржип турарлар.

Үшкү кварталда республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң аразында социалистиг чарышка киришкеш, автосептелге заводунуң коллективи продукция бүдүрериниң талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин 100,6 хуу, продукция сайгарарын 101,3 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезин 100,9 хуу күүсеткени дээш ийиги черни ээлээш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелчөвүлелиниң, ВЛКСМ обкомунуң шилчиир вымпелин алган. Мурнакчы бүдүрүлгениң коллективи байырлалды мынчаар чедиишкиннииг уткуп турар-дыр.

Заводтуң цехтериниң аразында чарышка шуткулга болгаш механиктиг цехтериниң коллективтери тиилекчи болуп турар. Олар эртген 9 айларда планныг онаалдаларын ажыр күүсеткеннер. 1978 чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткеннерниң аразында заводтуң хоочуннары коммунистер фрезеровщик М. Бочкарев, токарь Г. Кострицев болгаш бодунуң мергежилиниң мастери токарь В. Шадрин олар база бар. Бүдүрүлгениң дыка хөй мурнакчылары амгы үеде 1979 чылдың үлүүнде ажылдап турарлар. Ындыг мурнакчыларга бүгү коллектив чоргаарланыр. Күш-ажылчы чедиишкиннин заводтуң ажыл-ишчилери Октябрьның байырлалынга турасиадып турарлар.

ЧУРУКТА: мергежилиниң мастерлери токарьлар В. Шадрин биле В. Кострицев.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ЧАРЫШТЫҢ АЧЫЗЫНДА

Найысылалда хоочун бүдүрүлге — авто заводунуң коллективи Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюн күш-ажылчы белектер-биле уткуп турар.

Цехтер болгаш тус-тус ажылчыннар ортузунга социалистиг чарышты дээштиг организастап, түңнелин үезинде үндүрүп чарлап турган, ол ышкаш материалдыг, моральдыг деткимчени ажыглааш, оон беш чылдың шалыпчы чылының планныг даалгазын хуусаа бетинде күүседирин чыл эгезинде хүлээнген.

Бо чылдың үшкү кварталының түңнели-биле алырга бежи шинти продукция бүдүрерин планындан 45 муң рубль артыкка күүсеткен, а сайгарылгазын 33 муңга ажырган. Чарыштың мурнуку одуруун кидис идик кылыр цехтиң ажылчыннары ээлеп, 26 муң эжеш кидис идиктерни белеткеп үндүрген. Модельчагыг идиктерни планда көрдүнгенинден 10 муң эжешти хөйнү кылган.

Идик кылыкчылары чүгле үлүг-норма ажыр күүседирин эвес, харын шынарлыг бүдүрерин кичээнгейни салып келгеннер. Бо чылын шынарже кол кичээнгейни углаандырганының ачызында идиктерниң 92,8 хуузу эки шынарлыг азы бирги сорттуу болган. Күш-ажылдың хоочуннары М. Кондратова, коммунист Б. Сувак баштаан бригадалар чарыштың бирги одуруун ээлээннер.

Д. ЕНДАН.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

«Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының ажылдакчылары бо чылдың планныг даалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш күжениишкинниг ажылдап турарлар. Тудугжулар кедээнии мал ажылдакчыларынга тудуг тудар талазы-биле социалистиг чарышты организастаашкынының түңнелинде 4 900 дөрбелчин метр чуртталга шолуп, үш клубту, 1500 ажыг тонна кирер шыгжамыр-складты, 1200 баш бода мал база 7500 баш хой кирер кажааларны ажыглаага киирген.

Механизация эргелели, 2 болгаш 3 дугаар көжүп чоруур механизастаттынган колонналарның коллективтери социалистиг чарышка эки көргүзүглерни чедип алган. А № 5 колоннаның ажылчыннары ооң-даа бедик чедиишкиннерлиг болуп, 1978 чылдың тудуг ажылдарының планын ССРЭ-ниң Конституциязының байырлалының бүдүүзүнде ажыр күүседипкен. Тудуг-монтаж ажылдарынга 760 ажыг муң рубльди шиңгээткен, ол дээрге планда көрдүнгенинден 40 муң рубль хөй болган. Тос бригада бо чылдың планныг даалгазын доосаан болгаш алган бедик социалистиг хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүседипкен.

Е. МИХАЙЛОВ.

КЫШТАГЛААШКЫНГА БЕЛЕТКЕЛ

Ыраккы Мөңгүн-Тайганың мал ажылдакчылары кыштаглаашкынга белеткелди доозуп турар. Хой кажааларын беш звенолар септеп доскан. Тудуг материалдары чедишпес-тиинден база транспорт айтырыы берге болганындан хойжуларының, сарлыкчыларының хой нурузу өглерге чурттаар ужурга таваржып турар. Ындыг-даа болза өглерин эки септеп чылыглаан. Чүс сезен хой кажааларының 9-ун чаңгыс аай хевир-биле туткан.

Районнуң совхозтары 1700 тонна мал чеми белеткээр планын 1850 тонна кылдыр белеткээн. Аңаа немештир курлавырга бодап 150 тонназы белеткээр сорулга салган. Тес-Хемде белеткээн 650 тонна сигенни сөөртүп турар, ол ышкаш 185 тонна дусту Дус-Дагдан экпен эгелээн. Суг-биле хандырылганы бо чылын экижидер деп шиитпирлээш, суглуг кудуктарны шуптузун ажыглаар кылдыр белеткээн, ынчангаш 25 муң хире ашкы, хойну кудуктан, а 23 муң баш малды суг сөөртүр машиналар-биле суггарар, ынчангаш 15 водоноатар белен.

Кыштаглаашкынга белеткелди кынап, долузу-биле хүлээп алыр партия райкомунуң болгаш райкүүскомунуң тускай комиссиязы ажылдап чорулуп турар. Кыштаглаашкынга белеткелде үүрмек чүве турбас, ынчангаш бүгү чүвени ынчаар кылыр дээш ажылдың хөнезин бедиткеп.

Д. МОНГУШ.

БАЗА АЪТТАНЫПКАН

Аңчы Бараан Дээзингир Тожунуң кооперация аңнаар-тывыыш ажыл-агый чериниң шугумунда он алды чыл ажылдап, «чымчак алдын» тывыжынга киржип турар. Ол чылдың-на хөй олчукту дужаар аңчыларның бирээзи. Аңчы чүгле «чымчак алдын» тывыжынга мергежилдиг эвес, аал малынга, ыяңгыш чиилерге болгаш аң-меңге халдаар бөрүлерни өлүреринге база идепкейлиг киржип турар. Ол 1966 чылдан бээр 40 бөрүнү ужурткан. Ылаңгыя 1967 чылда тос бөрү оолдарын кезээ-биле кады өлүрген. Бо чылын сес бөрээкти туткан.

Дужаалгалыг аңчы бо чылын 800 рубльден эвээш эвес олчукту дужаарын хүлээнгеш, Бедий тайгазынче аңнап аъттаныпкан.

А. ДОРЖУ

Тоора-Хем суур.

Ыраккы Чөөн чүкте

Узун оруктарда

Приморьениң автомобиль оруктарында автопоездилер — контейнерлер сөөртүкчүлери көстүп келгилээн. Олар Ыраккы Чөөн чүктүң мурнуу районнарынче чүък чедирип турарлар.

Ленинградчыларның үлегери-биле Владивостокта улуг чүъктүг контейнерлер сөөртүп чедирер транспорт бөлүүн тургустунган. «КамАЗ»-тардан тускай колонна четчелээн. Автомобильдерниң узун оруктарга чүък сөөртүрүнге ажыглаашкынының ачызында эвээш хөй демир-орук платформаалары хосталган.

Автотранспорт амгы үеде Приморьениң үжен бүдүрүлгелеринче чүъгүн сөөртүп турар. Чоокку үеде Хабаровск крайның районнарының чүъгүн сөөртүп эгелээри планнаттынып турар.

В. ИЛЬИНОВ,
СЭТА-ның корр.
ВЛАДИВОСТОК.

Суурлар көжүп турарлар

Уссури тайгазының ээлзирген черлеринде чамдык суурларның аттары Приморье крайның чуруундан чиде турар апарган. Белокаменное, Холмы, Наумово болгаш өске-даа суурлар көжүрткүнген. Даравазында — Захаровка суурнуң ээлчээ.

Чурттап өөренген черин каары амыр эвес, ындыг-даа болза, ыяш белеткелчилери болгаш оларның өг-бүле кежигүннери күзелдиг-биле көжүп турарлар. Захаровканың чурттакчылары Сыссекка суурда огород шөлдүг, чагай-жылды туттунган чуртталга бажыңнары, уруглар албан черлери манап турар. Ында харылзаа салбыры, магазиннер, амыдырал хандырылгазының албан черлери ажылдап турар.

Ыяшчыларны болгаш оларның өг-бүлезин көжүрерин курупчевиң болгаш бүдүрүлгениң күзели-биле боттандырып турар. Приморье ыяшчыларының чаа-чаа суурлары Бүгү-эвилелдиң көрүнде-конкурузунуң тиилекчилери болуп, ССРЭ-ниң Арга-арыг болгаш ыяш болбаазырадыр үлетпүрлер министерствозунуң болгаш профэвилел ТК-ның дипломнуу-биле шаңнаткан.

А. ГУЛЯНСКИЙ,
СЭТА-ның корр.
УССУРИЙСК

Чаартыкчыларның сүмези-биле

«Прибрежный» совхозтуң соя ажаап турар он дөрт «Нива» комбайннерының ажылының бүдүрүкчүлүү эрткен чылдаазындан 25 хуу бедик болуп турар. Ындыг көргүзүглерни чедип алырынга тус черниң чаартыкчылары дузалаан. Комбайннарның соя шөлдеринге ажылдаар бедик дыр эде дерип турар. Олар «Нива» комбайнның кестирер аппаратын дөрт метрден беш чедир калбартканнар. Соя ажаалдазынга ажылдаар машинаның күчүзү ындыг немелде чүктелишке четчир дээрзин саналга көргүскен.

— Бистиң соявыс шөлдеринде херек кырында он дөрт «Ниваларэ» ажылдап турарлар болза, бистер оларны он чеди дег санап турар бис,— дээн, совхоз директору И. Мудренков чугаалаар. — Ындыг «немелде күш» 468 гектар соя ний шелер ажылдарын чидирек чоокка ажаап алырынга дузалаар.

Чурта бүгү соя шөлдериниң чардыы моонзеттиг Амур облазында бо үнелиг культураның ажаалдазын удамчылап турар. Бүгү-ле 170 колхозтарда болгаш совхозтарда ажаалда техниканың турушу чок ажылдаарын хандырып турар бөлүктер тургустунган. Машиналарның профилактиказынга болгаш септелгезинге херегленер сургулга механизмнер-биле болгаш өөнер мастерскаялар-биле олар хандыртынган.

А. КРИВЧЕНКО,
СЭТА-ның корр.
БЛАГОВЕЩЕНСК.

Немелде күштү белеткеп турар

Мал ажылының комплекстеринге ажылдаар механизаторларны Хабаровск крайда бир дугаар-ла белеткеп эгелей берген. Оларга херек чээзи турар. Сүттүң 80 ажыг хуузун база бүгү хаван эъдин ажык улуг комплекстерлиг тускайлаң ажыл-агыйлары бүдүрүп турар.

Чаа мергежилдерни Хабаровскиде № 1 кедээ ажыл-агыйның профтехучилищезиниң сургуулдары база шиңгээдип ап турарлар. Олар чаашкыңналдырар машиналарның машинистери болурлар. Крайның бүгү потаа шөлдерин чоокку чылдарда суггарылга-биле хандырары көрдүнген. Крайда кедээ ажыл-агыйның профтехучилищелеринде, «Сельхозтехника» салбырларының чанында курстарда ийи муң ажыг оолдар, кыстар өөренири-биле чедип келгеннер. Олар үжен хире чаа мергежилдерге өөренип алырлар.

В. ВАСИЛЬЕВ,
СЭТА-ның корр.
ХАБАРОВСК

Кижизидилгени комплекстиг чорудар

ХАЙГААРАЛГА АЛЫР

Хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр, арагалаар, оорлаар чоруктар-биле демиселди күштелдирер дугайында партияның болгаш чазактың ап чорудуп турар хемчеглерин боттандырар дээш бистиң республиканың партия, совет, административтиг органнары, хөй-ниити организациялары политмассалыг болгаш кижизидилге-ажылын база хоойлу-дүрүм таныжылгазын ажылчыннарның ортузунга калбартып турар.

1976 чылда СЭКП Тыва обкомунуң II пленумунга ук айтырыгны хамаа-биле болгаш бүгү талалыг чугаалажып көргеш, кем-херек үүлгедир чорукту болдурбазының, социалистиг хоойлу-дүрүмнү болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаарының талазы-биле республиканың партия, совет база административтиг органнарының мурнунга тодаргай сорулгаларны салган.

Бо сорулгаларны күүседир дээш эвээш эвес ажылдар чорудтунуп турар. Кем-херек үүлгедир чоруктар көскүзү-биле кызырылган. Ынчалза-даа республиканың чамдык районнарында байдал чогуур деңнелинге чедир экиживейн турар.

Эрзин болгаш Тес-Хем районнарның девискээринде арагалаар, оорлаар болгаш өске-даа кем-херек үүлгедир чоруктарның саны кызырылбаан турар. Оларны эвээжедирини, харын-даа үндезини-биле узуткаарының талазы-биле айтырыгларны үстүнде адаан ийи районнуң партия, совет органнарының удуртукчулары, хөй-ниити организацияларының төлээлери, культура ажылдакчылары чөвүлел хуралга чугаалашкан.

Районнуң улусчу дружиналарының ажылын экижидериниң, оларның составынга коммунистерниң болгаш комсомолчуларның санын көвүдедириниң чугулазын, ол ажыл дээш партия, совет, комсомол организацияларының харыысалгазын угаттырарының ужур-дузалын сагап берген эштер демдеглээннер.

Ооң-биле чергелештир кедээ суурларга үлегерлиг корум-чурумну тургузар дээш административтиг органнарның ажылдакчылары чер-черде партия, совет органнар-биле быжыг харылзааны тудуп, эш хуу сулдаарның, профилактика чөвүлелдериниң ажылын доктаамал хайгааралга алыры чугула дээрзин демдеглээннер.

Чөвүлел хуралга СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак, административтиг органнар килдизиниң эргелекчизи В. Д. Доруноол, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. Х. Красный олар киришкеннер.

Т. ЧЫДЫМ

ПОЛИТХҮН

Айның үш дугаар неделязының пятница хүнү саныында республиканың бүгү районнарынга хоорайларынга болгаш чурттакчылыг суурларынга чаңгыс аай политхүннү эртирери чаңчыл апарган. Ол хүн чүс-чүс илеткелчилер, муң-муң лекторлар, пропагандистер, политинформаторлар күш-ажылчы коллективтерге, чонуң чурттап турар черинге барып, лекция, беседаларны кылып берип турар. Эрткен пятница хүнүнде бо чугула ажыл республиканың чер болганынга база-ла организастыг эрткен.

КЫЗЫЛ. [illegible]

Эрткен пятницада политхүн Кызылга бедик деңнелге эрткен. Хоорайның ажылчы чону ол хүн Октябрь байырлалынга белеткениш, хоорай чаагайжыдылгазының талазы-биле улуг субботникти эртирген. Ынчангаш лекция, беседаларны шефчилер ортузунга база кылган. «Тудуг кезектери» комбинатта партия организациязының лекторлары болгаш илеткелчилери лекцияларны цехтер аайы-биле номчаан.

ТУРАН. Бии-Хем районнуң чурттакчылыг черлеринге политхүн база-ла калбаа-биле организастыг эрткен. Тус-тус ажыл-агыйларның партия организациялары боттарының активчилерин фермалар, бригадалар болгаш малчыннар турлагларынче үндүргүлээн. Ол хүн районга ниитизи-биле 30 ажыг лекция номчуттунган. «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчын комитединиң даргазы И. М. Кипиш биле экономист З. Ф. Докучиц сүт-бараан фермаларынга лекцияларны номчаан. Район төвүнүң школаларының башкылары бүдүрүлге черлеринге болгаш тудуг организацияларынга лекция, беседаларны кылган.

Ол-ла хүн район төвүнге мөөң-шынар кижизидилгезиниң айтырыынга турасадтаан эртем-практиктиг конференция болуп эрткен. Ол талазы-биле илеткелди партия райкомунуң ийиги секретары А. А. Салчак кылган.

(Бистиң корр.).

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕН, ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДАН БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕН

СЭКП-ның хоочун кежигүнү, персоналдыг пенсионер Анастас Иванович МИКОЯННЫҢ үр болгаш бердии аарааш, 83 харлыында 1978 чылдың октябрь 21-де мөчээнин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хараа кажыыдал-биле дыңнадып тур.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ
ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ
ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

ПЕРСПЕКТИВТИГ СОРУЛГАЛАРГА ҮНДЕЗИЛЭЭШ

Өске бүгү черлерде ышкаш, Барыын-Хемчиктиң партия организациязы СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче бүгү чонунуң күжүн мобилизаставышаан, кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинде ажыктаттынмаан турар курлавырларны илеп тып, ажыгларынче, шиитпирлерни моон аайтырыгларже кол кичээнгейин угландырып турар. ТК-ның ол Пленумунуң түңнелдериниң дугайында айтырыгны чугаалашкан СЭКП райкомунуң пленумунга районнуң кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинде байдалды бүгү талалыг анализтеп көргеш, моон соңгааргы чорудар ажылдарының сорулгаларын тодараткан.

СЭКП ТК-ның март (1965 ч.) Пленумунуң соонда, 12 чыл дургузунда ниитизи-биле районнуң кодээ ажыл-агыйынга улуг чаартылгалар болганын чедип алган чедиишкиннер бадыткап турар. Ол үениң иштинде районнуң кодээ ажыл-агыйын хөгжүдеринге 14 миллион рубльди чарыгдаан, а чингине бо чылын 2130 муң рубльди чарыгдаары көрдүнген. Бо дээрге партияның болгаш чазактың улуг сагыш салыышкынының тодаргай херечизи-дир. Районнуң бүгү совхозтары күрүнениң күчүлүг … -биле өөштүнген. Бо үениң иштинде Барлыктың улуг суггарылга системазын ажыглалга киирген, совхозтарга хөй чуртталга бажыңнарын, чаңгыс аай машина гараждарын, септелге мастерскаяларын, мал кажааларын тудуп алган. Ажыл-агыйларның материал-техниктиг баазазы улам өзүп быжыккан, кодээ ажыл-ишчилерниң амыдырал-чурттаалгазының деңнели бедээн.

Районнуң кодээ ажыл-агыйының хөгжүлдезинде чедиишкиннер, чаартылгалар бар-даа болза, мал болгаш чер ажылының культуразы ам-даа куду, оон ап турар продукт эвээш, хамык түрээр талазы-биле күрүнеге садар планын район күүсетпейн келген. Маңаа чижектерни көргүзеринге мындыг. 1976—77 чылдарда районнуң кодээ ажыл-агыйынга эът бүдүрерин … бир чылга деңнээрге, 21,2, сүт—20,2, а дүк 10,9 хуу кудулаан. Оон-биле кады күрүнеге бо продуктуларны садганы база-ла элээн кааш хуу эвээжээн. Мал ажылынга ап турар продуктуларның мынчаар кызырылгап чыдаргаазы чүзел? Хамыктың мурнунда ниитиниң малының баш санының өспейн, оон продуктузун чорудуунуң бедивейн, а харын чамдыкта кудулап турарында. Инектиң, чылгының, хаванның баш саны кызырылган, а хой, өшкүнүң баш саны сески беш чылда турган хевээр. Ылангыя малдың баш саны, оон продуктулуу «Барлык» совхозта дыка кызырылган.

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин — амыдыралга

Эът, сүт, дүк бүдүрери-биле мал ажылынга мурнакчы аргаларны ам-даа чедир ажыглавайн, малдың чемгерилгезин багай организастап, мал ажылынга тарып боозадылга, уксаажыдылга ажылдарын четпес чорудуп, мал ажылдакчыларының күш-ажылын организастап турарында четпестер-биле ам-даа шыгымы демиседи чорутпаанывыстан болган. Ол ышкаш мал ажылында механизацияны, мурнакчы дуржулганы чедир ажыглавайн турар. «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая фермазынга дөрт чыл бурунгаар 300 инек кирер механизастаан кажааны туткан. Ынчалза-даа ында дериг-херекселдер амга чедир чогуур технологтуг негелделер баугаар ажылдавайн турар.

Бо бүгү четпестерни моон соңгаар … мал бажын, оон продуктулуг чорудуун … районнуң партия, совет болгаш ажыл-агый органнары 1981—85 чылдарда … ажылдарын планнап, тодаргай сорулгаларны салган. Планнаары-биле районнуң ажыл-агыйлары он бирги беш чылдың сөөлүнде саар бир инектен 1900 кг сүттү, бир хойдан 1,9 кг дүктү. Күрүнеге садар беда малдың ортумак деңнелин 350—400 кг чедиирерин көрген. Мону чедип алырда мал ажылын специализастап база концентрастап, ажыл-агыйлар аразының кооперациязынга хамаарыштыр хөй ажылдарны чорудар … чемгерилгениң, кажаа-хораазы … дер ажылдарны күштелдирер. Мал ажылынга чедишкиннер ажылындан кол хамаарылыг … Районнуң ажыл-агыйлары 1470 га суггаттыг черлиг. Ынчалза-даа чыл бүрүде оон ап турар дүжүт чавыс. Бир эвес сески беш чылда тараан ниити чылдакы ортумаа-биле районга 8200 тонна тургаа болза, тоску беш чылда болгаш оңгу беш чылдың ийи чылында оон барык чартыызы тире кызырылган.

Бистиң районга чер ажылының хөгжүдер талазы-биле эртем-шинчилел черлериниң талазындан элээн хөй шинчилел ажылдарын чорудуп келген. Ылангыя Бүгү-эвилелдиң кодээ ажыл-агый эртем-шинчилел лабораториязының (ВСХНИЛ) Сибирь салбыры «Барлык», «Хемчик», «Шекпээр» совхозтарга 1985—90 чылдарга чедир үр хуусаалыг перспективтиг социал-экономиктиг хөгжүлдениң планын тургузуп берген. Ында ажыл-агыйларның социал-экономиктиг хөгжүлдезин тодаргай айыткан. Ол ышкаш ажыл-агыйларга чер ажылын хөгжүдериниң схема-планын кылып, эртемге үндезилээн тодаргай системаны тургусkan. Оон-биле кады районга тускай экспедиция мал одарларын, шынааларны шинчилеп көрүп, ону ажыглаарының талазы-биле сүмелерин бергилээн моон соңгаар улуг ажыктыг болуру чугаажок.

«Барлык», «Хемчик» совхозтарга 1976—77 чылдарда Сибирьниң эртем-шинчилел институдунуң гидромелиорация … черлерге чаа технологияны ажыглаар талазы-биле тускай шенелделерин чорудуп, районнуң суггаттыг черлерин деп чаагай дүжүттү ап болурунуң аргазы барын бадыткаан. А ол эртемденнерниң кылган планын, берге сүмелерин районнуң кодээ ажыл-агый специалистери багай күүседип, боттары чогаадыкчы, тускай шенелде-шинчилел ажылдары кылбайн турарының хараазы-биле мал, чер ажылындан эвээш продукция алыры уламчылап турар. Мону моон соңгаар болдурбайн, чаа чүүлдерни амыдыралга хоңу-биле ажыглаары чугула. Бо талазы-биле тус-тус партия организацияларындан, тускай эртемниглерден моон соңгаар негелдени күштелдирип, СЭКП райкомунуң талазындан партийжи удуртулганы чогуур деңнелге тургузаар апаар.

Райкүүскомунуң кодээ ажыл-агый эргелели, совхозтар директорлары, тускай эртемниглер ажыл-агыйларның экономиказынче ханылап кирбес, чогуур анализти кылбас, ажыл-агыйжы эвес чоруктар-биле шыгымы демиседи ам-даа кошкак чорудуп келген. Оон түңнелинде ажыл-агыйлар чыл бүрүде карылгалыг ажылдап келген. Ону болдурбазы-биле районнуң саң-хөө органнары-биле кады чогуур хемчеглерни ажылдап кылыры хоорен.

Ылангыя машина-техниканы чөп ажыглаавайн турарындан ажыл-агыйлар хөй каража-когаралга таваржып турар. Маңаа чаңгыс чижек. «Барлык», «Шекпээр» совхозтар боттарында четчир саанның суг сөөртүр машиналарлыг турган-ла ону четче ажыглаавайн, кышкы үеде малчыннарга суг сөөртүр 3-4 улуг машиналарны хөлезилеп алыр. Ынчангаш ноябрь айдан майга чедир ол машиналар дээш АТБ «Барлыктан» 29115, а «Шекпээрден» 21609 рубльди төлээн. Бо дээрге … ажыл-агыйжы … тукчуларының ам-даа экономиканы эки билбезин, камналга чогуп херечилеп турар-дыр.

Кодээ ажыл-агыйда ажылдап турар кадрлар талазы-биле, ылангыя салбырлар эргелекчилери, ферма, хойжу бригадалар бригадирлери аалы ортумак звенонуң ажылдакчылары-биле моон соңгаар улуг ажылды чорударын көрүп турар. Ниитизи-биле июль Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр чорудар херектер аажок хөй. Маңаа холбаштыр бүгү-ле партийжи организастыг болгаш политмассалыг ажылды күштелдирип, районнуң кодээ ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдери партия, совет, комсомол, профэвилел организацияларының кол сорулгазы болур.

Ылангыя амгы үеде партия организацияларында эртип турар отчёт-соңгуудалдарыг хуралдарга кодээ коммунистер СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле практиктиг хемчеглерни кичээнгейниң төвүнге тургузуп турар. Агаар-бойдустуң берге байдалдары турза-даа, районнуң коммунистери, ажылчы чоннары ниитиниң малынга чем белеткээринге идепкейлиг ажылдаан, ажыл-агыйлар планын 80 ажыг хуу күүсеткен. Алтай крайдан саваң белеткээри-биле 50 ажыг кижи ажылдаан. Бо чылын ажыл-агыйлар картофельдиң, ногааның багай эвес дүжүдүн алган. Амгы үеде кыштаглаашкынга белеткелди бүгү талазы-биле күштелдирип турар.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин боттандырары-биле холбаштыр районнуң партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының ажылдап кылган перспективтиг хемчеглерин болгаш оңгу беш чылдың үшкү чылын бүгү талазы-биле чедиишкинниг доозар, планныг сорулгаларны күүседир дээш районнуң бүгү коммунистери, ажылчы чону улам сорук киириишкинниг ажылдаары чугаажок.

Ш. КУУЛАР,
СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң бирги секретары.

КОРАБЛЬ ТУДУКЧУЗУ — ВАСИЛИЙ СМИРНОВ

ЛЕНИНГРАД. Балтийниң С. Орджоникидзе аттыг заводунуң судно эптекчилериниң бригадиры, Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры, коммунист Василий Александрович Смирновтуң чылырынга кирипкен корабльдери дыка хөй далайларда болгаш океаннарда эжиндирип чоруур.

Оларның аразында хөй тонна чүък сөөртүр танкерлер, ыяш сөөртүкчүлери, руда сөөртүкчүлери болгаш «Космонавт Юрий Гагарин» болгаш «Космонавт Владимир Комаров» деп эртем корабльдери бар.

Ол даңзының аразында «Арктика» болгаш «Сибирь» деп атомнуг ледоколдар онзагай черни эжээн. В. А. Смирновтуң бригадазы оларны тудуп эгелээринден сутта эжиндирип киирериге чедир ажылдаан. В. А. Смирновтуң найыралдыг бригадазының ажылчын бүрүзүнге ол атомоходтар школа болгаш шыгалда болган.

Ол бригада оңгу беш чылдың дөрт чылының планын күүседипкен.

Партияның дөрт съездилериниң делегады, СЭКП Төп Комитединиң кежигүнүнге үш катап соңгуткан, делегейниң хөй чурттарынга совет ажылчын ангыны хөй удаа төлээлеп чораан Василий Андреевич Смирнов чүнүң-даа мурнунда корабль тудукчузу. Москвадан азы ырак чуртте … чорукка чорааннының соонда зэп келгеш, ол бодунуң өөрү ышкаш ажылчын хевин кедипкеш, чепсек-херекселдерин тудуп алыр.

ЧУРУКТА: В. А. Смирнов күш-ажыл хүнүнүң соонда бригадада бодунуң өөрү-биле. Солагай талазындан оң талазынче: В. Цветков, В. Васильев, А. Пыкин, В. Смирнов, Н. Буров, Н. Грашанов олар.

М. БЛОХИННИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Баштайгы эжиндириишкин

ДУДИНКА. (Красноярск край). Чуртта хемниң эң улуг күчүлүг ледоколу болур «Капитан Чечкин» Заполярьеде Дудинка порттан хөй суднолорны үзээри-биле болуунуң баштайгы ажылчын рейзин октябрь 16-да кылып чорупкан. Аңаа хемге эжиндириишкин октябрьның ортамга чедер, оон соонда хар чаар, соой бээр болгаш дош туруптар. Бо чылын хемчилер бодунуң ажылын үргүлчүлевишаан: чаа ледокол 90 сантиметр чедир кылын доштуг хемге эжиндирип чорупт болур, а Енисейге доштуң ынаар кылыны чүгле январьда болур.

Сибирьниң бо хеминге чартык чүс чыл ажыг үениң дургузунда суднолорны башкарып келген капитан Михаил Алексеевич Чечкинниң ады-биле ледоколду адаан, Финляндияга кылган «Капитан Чечкин» деп дизель-электроход эң чаа дериг-херекселдерлиг, кол шимчедикчилерин ырактан автомат-биле башкарар. Оон шимчедикчилери 6330 аът күштүг.

Мурманскиден болгаш Архангельскиден Дудинкаже чүъктерни кышын сөөртүп турар далайжыларга Арктиктиг «Узаткан эжиндириишкин» деп сөс чаңчыл болу берген. Енисейниң хемчилери бо чылын Арктиканы тооп көрбейн, чаа ледоколдуң дузазы-биле планга немей 20 муң тонна ажыг чүъкту Норильскиниң даг-металлургия комбинадының бүдүрүлгелеринге болгаш тудугларынга, Таймырның геологтарынга болгаш ишчилеринге немей сөөртүп чедирерлер.

А. ЩИГЛЕНКО,
СЭТА-ның корр.

СИБИРЬ ЧЕРДЕ

Разрезтиң тургустунганы

Чылда 55 миллион тонна хөмүр-даш бээр күчүлүг «Берёзовский-1» деп разрезтиң тудуун Красноярск крайда Шарыпово суурнуң чанында эгелээн. Ол чаа бүдүрүге бедик бүдүрүкчүлүг, роторлуг экскаваторлар-биле, боду шимчээр тускай транспортёрлар-биле болгаш одаар чүүл сөөртүр конвейерлер системазы-биле хандыртынар. Ажылчын бүрүзүнге аңда 2500 тонна хөмүр-даш онаажыр. Разрезтиң одаар чүүлү оон чанында туттунуп турар Берёзовскийниң электростанциязынга херегжээр.

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүлдериниң кол угланыышкыннарында» ону дүрген тударының ажылдарын айыткан. Сибирьниң чылда 6,4 миллион киловатт электроэнергия бээр ол күчүлүг чылыг станциязы болгаш чаа разрез — Канск-Ачинскиниң чылыг-энергетиктиг комплексиниң баш объектилери болур.

А. ЩИГЛЕНКО,
СЭТА-ның корр.
Шарыпово суур.

Тываның суггаттыг шынаалары

Бай-Хаак суурнуң чоогунда эрткен чайгы … берген шынааларда суггарылга системазының … салгылаан. Дагдай шурап баткан Дүрген хем 1200 гектар черни суггарар. А. Дубиновтуң, В. Бекасовтуң удурткан мелиораторларның мурнакчы бригадалары, «Тыва суг тудуг» трестиң Г. Елизаровка удурткан монтажниктер ол объектилерни хуусаа бетинде ажыглалга киирерин хүлээткен.

Р. КОЗЬМИН,
СЭТА-ның корр.
Кызыл хоорай.

Техника — бузурелдиг холдарда

Омскиниң «Новоуральское» деп дуржулга-бүдүрүге ажыл-агыйының специалистери кодээ ажыл-агый машиналарының техниктиг ажаалдазын чыл дургузунда уштел чок чорудар аргаже шилчээн. Дүжүт ажаалдазы эртерге-ле комбайннар болгаш өске-даа техника шөлдерден машина турар черге келир. Ону көөрге, улуг мех ышкаш: асфальттаан черлерлиг, материалдар, артык запчастьтар шыгжаар стеллажтарның чорумун тургузаан, аккумуляторларны ажылдаарынга белеткээн. Мастерлерниң звенозу техниканы адырып, ону шиңгел белеткээр. Машиналар часкы чедир каш удаа көрүлдеп эртер болгаш септелгеге графиктиг ёзугаар кирер.

Машиналар турар тоң шөлдү организастаанындан техниканы хову ажылдарынга чогуур үезинде белеткээринге күш-ажылдың болгаш материалдыг курлавырларны саналганы баштайгы чылда-ла чүгле септелгеге 100 муң рубльди камнап алган.

В. ЛОБОДА,
СЭТА-ның корр.
Омск.

Кадыкшылдың колхозта цеги

«Маяк» совхозтуң ажыл-ишчилери эмчиниң сүмелээни эмнээшкиннерни алыры-биле район төвүнче бар чытпастар. Физиотерапевтиг эмнээшкин кылыр дериглер-биле хандыртынган профилакторийни Велкино суурда ажыткан.

Чоннуң медицина хандырылгазының ындыг хевири Зауральениң колхоз, совхозтарында нептерээн. Ол оларның профилакторийлериниң ажылдакчылары чүгле … улуг эмнээшкин чорудуп, ону болдурбазының хемчеглерин ап турар эвес, а мал ажаар комплекстерде, мастерскаяларда болгаш кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң өске-даа участокторында санитар-гигиеналыг байдалды база доктаамал хайгаарап турарлар. Кадыкшыл дээш ажылдың ажыктыын «Шадринский» совхозтуң экономистериниң кылган санаалгалары бадыткап турар. Аарааны … ажыл-агыйда … кызырылган.

О. ЧЕРЕПАНОВ,
СЭТА-ның корр.
Велкино,
Курганск область.

Дээди өөредилге чери бадылаан

Бурятияда Селенгумуниң септелге-механика заводунуң техниктиг хөгжүлдезиниң планын Чөөн-Сибирьниң технологтуг институдунуң эртем-шинчилел секторунуң ажылдакчылары бадылаан. Ол программа ёзугаар ыяш … чаа рамаларны Сибирьден болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң ажыл-агыйларынга машина тудукчулары бүдүрүп үндүрүп эгелээннер. Ыяш дээлдирер чаа черлерге технологтуг шугумну ол дээди өөредилге чериниң башкылары болгаш студентилери ажылдап кылган болгаш ону эптеп тургузарынга дузалашкан.

Д. САНКИЕВ,
СЭТА-ның корр.
Улан-Удэ.

Оңгу беш чылдың үшкү чылының планнаан онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш Тес-Хем районнуң «О. Шынаа» совхозунуң Ак-Чыраа салбырының ажыл-ишчилери шалыпчы ииште хаара туттунган ажылдап турар. Ылангыя СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кодээ ажыл-агый продуктуларын болгаш мал чемнерин белеткээрин баа 1978—1979 чылдарның үезинде мал кыштаглаашкынын чедиишкинниг эртгирерин хандырар талазы-биле немелде хемчеглер дугайында доктаалында айыткан сорулгаларны боттандырар дээш салбырның ажыл-ишчилери кыштаглаашкынга багай эвес белеткенген.

Чактар-оол Кыргысович Халбаа — ол салбырның № 3 хойжу бригадазының хойжузу. Төрүүр 100 хойга онаалтыр 93 хураганны алган болгаш кыштаглаашкынга ол эки белеткенген, 12 тонна сигенни боду кезип белеткеп алган.

Коммунист Ч. Халбаа «1977 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп хөрек демдээниң эдилекчизи, СЭКП Тес-Хем райкомунуң, райкүүскомунуң Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаткан.

ЧУРУКТА: Ч. Халбаа.

М. КАЛЧАНЫНЫҢ фотозу.

ХООЧУННАРНЫҢ ҮЛЕГЕРИ

Оңгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш Чөөн-Хемчиктиң «Октябрь 50 чылы» совхозтуң хойжулары бо чылдың эрткен тос айларында шимээн ажылдап келгеннер. Оон түңнелинде ажыл-агый ниитизи-биле төрүүр чүс баш хойга онаалтыр 93 хураганны доруктуруп ап, багай эвес көргүзүглүг болган. Хойжулар ортузунда социалистиг чарышка коммунист Оюдар Дак-Хоо тыгараан. Төрүүр чүс баш хойдан-на 132 хураганы ол менди доруктурган.

Хоочун хойжу Моңгуш Ырыш пенсиялай берген. Ынчалза-даа бодунуң ынак ажылында хевээр арткан. Бо чылгы социалистиг хүлээлгезин ол ажыр күүседип, мурнакчылардан хожудавайн турар. Төрүүр чүс баш хойдан 100 хураганны менди өстүрген, бир баштан-на 2,3 кг дүктү малчын кыргып алган. Кыштаглаашкынга белеткелди дуржулгалыг малчын … чалыг чорудуп келген. Кыштаалыңың аар-саар септелгезин боду кылып доосkan болгаш он ажыг тонна одекти бөлүп алган. Эки шыпарлыг 12 тонна ногаан сигенни белеткээш, кыштаалга сөөртүп чедирген. Хойжу кыштаглаашкынга бүрүн белен.

Хойжунуң кадайы, Маадыр-ие Даваа Моңгуш база пенсионер, ынчалза-даа ниитиниң малын өстүрер херекке төлептиг үлүүн ам-даа киирип чоруур. Ылангыя чаш хураганнарны доруктуруп, өстүрер талазы-биле мергежилдиг кижилерниң бирээзи. Ол сес чыл хөй кадарып келгеш, бо байлак дуржулганы өскелерден өөренип, ажылынга мергежилдиг бедидип тургаш, чедип алган.

Хоочун хойжулар бо чылын 300 баш хураганны хүлээп алгаш, ону кыштан хүр ажылары-биле чайгы, күскү семиртилгени эки чорудуп, кышка хынамчалыг белеткенип, өскелерге үлегерин көргүзүп турарлар.

Т. ХЕРТЕК.

МАШИНА-ДАА КИЧЭЭНГЕЙ НЕГЭЭР

Амгы үеде бистиң чуртка чер ажылын улам хөгжүдеринге кодээ ажыл-агый техниказын … бүрүн-күдүн болурун СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринде онзалап айыткан.

Кодээ ажыл-агыйга улам-на ханы, улам улуг күчүлүг машина-техниканы чурттуң үлетпүрү берип турар. Оларның аразында улуг күштүг «К-700», «К-700А» болгаш «К-701» дээр тракторлар база бар. Бир эвес бо чаа машиналарны чөп ажыглаар, дүрүм ёзугаар ажаап, … болза, … ажыл-агый бүдүрүлгезинге … бүдүрүкчүлүүн 30—35 хуу улгаттырар болгаш кодээге эргежок чугула профессияның … хөй кижилерин өске ажылдарга хостаар аргалыг.

Ынчалза-даа бистиң республикада ындыг тракторларны долу күжү-биле ажыглаавайн турарының факт-барымдаалары хөй боор турар. 1977 чылда бир тракторга онаалтыр чижек санныг 1981 гектар аазы ээлчегде-ле 11 гектар онаажып турган. Тодаргайлаарга, бир чылда-ла бир трактор 100-тең бичии-ле хөй хүннерде ажылдап турган-дыр. Ол хире улуг күштүг «каң аъттарның» курлавырларын чедир ажыглаавайн турарының чылдагааны чогум чүдел?

Чоокта чаа республиканың чамдык ажыл-агыйларынга, оон иштинде «Шамбалыг» совхозка «Кировец» тракторларны канчаар ажыглап турарын хынап көрген.

«Шамбалыг» совхозтуң кол инженеринге чоокта чаа ажылдап кирген М. Моңгуш «К-700» тракторларының чүгле бежиниң техниктиг паспорттарын көргүскен. Арткан үш тракторнуң паспорттары оон мурнунда-ла ис чок читкен болган. А техниктиг паспорт дээрге тракторну эдиктир ажылдатканын, техниктиг хайгааралын, кылган ажылын айтыр эң чугула документ болгай. Бар паспорттарнын чүгле иингиде тракторларның кандыг ажылдарны кылганын демдеглээн боордан башка, өскелеринде кандыг-даа демдеглелдер чок болган. Ол ышкаш сес тракторнуң ийизи шын эвес ажыглаазының түңнелинде ажыл чок, аңаа турар болган. А ол үеде күскү аңгыс андарылгазы кидин-түлүк чорун турган. Машина-техниканың чогуур документациязын чедир кылбас деп чүвениң уржуу ол-дур.

Амгы үениң чаа, нарын техниказы аңаа шыгым кичээнгейлиг болурун негээр. Чогум-на оон ужурундан «Шамбалыг» болгаш өске-даа ажыл-агыйлар «Сельхозтехника»-биле чогуур керээни чарган. «Сельхозтехниканың» Кызылда каттыжышкыны-биле кээрээ чаргаш, «Шамбалыг» совхозтуң удурткукчулары, аңаа бир автомашинаны белен «ажылдап мүндүрүп» каан турган. Ынчалза-даа «Сельхозтехниканың»-даа, «Шамбалыгның»-даа талазындан чаа тракторларга чогуур хайгаарал хандырылга чок болган.

Бир эвес техниктиг хандылганың технологтуг негелделерин ыяк сагып, … чүүлдерни ыяап-ла демдеглеп … «Кировец» ышкаш чаа тракторлар септелгеге чокка 400 мотор-шак азы 2 чыл улаштыр тура душпейн, ажылдаар аргалыг.

«Шамбалыг» совхозка тракторларны хынап турда, эдикчи-мастер О. Моңгуш бир машинаның демдеглел журналын көргүскен. Ында бижээни-биле алырга, тракторнуң техниктиг ажаалдаларының хуусаалары барымдалаттынмаан, дыка уламдыгышкынныг болган. А Хомушку Күдер-оолдуң хүлээп алган тракторну № 2 теххайгааралды ийи удаа кылганының аразында 240 мотор-шак ажылдаар ужурлуг турган болза, 290 деп бижип каан. Ол чүл дээрге, үстү чедир кутпаан, белдирлерни чогуур үезинде чагбаан болгаш одалга насозун хынаваан деп чүвени айтып турар-дыр. Тракторну хынап, үзел-чаарының ажылдарын мастерскаяга кылыр ужурлуг. А шамбалыгжылар ол бүгүнү ажык шөлге кылып турар-дыр. Үстүнде ады үнген О. Моңгушта чүгле бедүүн 2 дугтүүрнен өске кандыг-даа херексел чок болган. Эдикчи-мастерде электролит, аккумулятор, дүгүй хейин хынаар херекселдер безин чок болган. Оон ужурундан чогуур параметрлер хемчээлиниден артык азы четпес болгулааны хынандадан илерээн. Чижээ, дүгүйлер иштиниң базыышкынын 1,4-тен 1,8 атмосфера чедир чайгылышкыныг, вентилятор куру кошкак, аккумуляторнуң ажаалдазы четпес болган. Аккумуляторларны 60 шак болгаш-ла, азы неделяда бир удаа хынаар ужурлуг турда, эдикчи-мастерниң бодунда электролит болгаш холумак чок, арыг сүт безин чок болган.

Үстүнде айыттынган болгаш өске-даа четпестер «Сельхозтехника» каттыжышкынының ажылдакчыларының харысаалга чогундан боор турганы илерээн. Ынчалза-даа совхозтуң бодунуң механизаторларының техниканы камныг, кичээнгейлиг болурун чедир билбейн турарындан база хамааржып турар. Олар техниктиг ажаалга-хайгаарал кылыр дээрде чүгле маслонуң болгаш сүтнуң деңнелин көөр, тракторнуң бедирлериниң, кол-кол кезектериниң байдалын, канчаар ажылдап турарын хынавас. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, «Кировец» деп амгы үениң болбааазын машинаазын чүгле кыры-биле хайгаарап көөрлер. А ол канчап-даа таарышпас чорук-тур. Машина-техниканы база-ла доктаамал хайгаарал херек болгай.

Бир эвес совхозтарның механизаторларының, тускай эртемниглерниң болгаш «Сельхозтехниканың» ажылдакчыларының талазындан кодээ ажыл-агый машиналарынга хайгааралды күштелдирип, чогуур дүрүм ёзугаар ажаалап, ажаар болза, техниканың ажыктыы, оон ачызында алыр орулга улам улгадыр деп чүвени амыдырал көргүзүп турар. Ынчан «Кировец»-тер-даа үр үеде, үреелиишкин чокка, улам ажыктыг кылдыр ажылдап шыдаар.

Г. ТУТЫНИНА,
Тываның курхайгаарал лабораториязының киндес эргелекчизи.

...ХҮЛЭЭЛГЕЗИН МЕДЕРЕЛДИГ КӨӨР

Чооңта чаа Улуг-Хем районнуң төвү Шагаан-Арыг хоорайга мөзү-шынар кижизидилгезинге холбаштыр эртем-практиктиг конференция болуп эрткен. Аңаа СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи В. Н. Комбуй, райкүүском даргазының оралакчызы С. Б. Монгуш, ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары Д. Х. Ооржак, районнуң прокурору Б. К. Свердюков, улус судунуң улуг судьязы Т. Т. Белова болгаш өскелер-даа тус-тузунда бедик утка-шынарлыг илеткелдерни кылган.

СЭКП райкомунуң секретары З. М. Лаппаның «СЭКП-ниң XXV съездизи болгаш ажылчы чоннарның мөзү-шынар кижизидилгезиниң айтырыгларының дугайында» аңаа кылган дыңнадыын моон адаанда парладывыс.

Коммунизм тургузуушкунунуң экономиктиг болгаш социал-политиктиг сайзыралының бо үезинде кижилерниң чүгле эртемниг болгаш тускай мергежилдиг болурундан аңгыда оларның бедик моральдыг мөзү-шынары чугула.

Кижи бүрүзүнүң культурлуг, чараш аажы-чаңныг болурунга мөзү-шынар кижизидилгези кол рольдуг. Бистиң партиявыс, Совет чазаавыс социал институттар (өг-бүле, школа, дээди өөредилге черлери, күш-ажылдың болгаш өөредилгениң коллективтери, культура, албан черлери) дамчыштыр кижи бүрүзүн коммунистиг идеалга чаңчыктырары-биле кижизидилге ажылын чорудуп турар. Ол дугайын СЭКП-ниң XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Чиугиге секретары Л. И. Брежнев мынча дээн: «Амыдыралга идепкейлиг туруш дег, соглээн сөс-биле ажыл-херектиң кадышпазы хүн бүрүнүң нормазынга апаар, ниитилел хүлээлгезин медереллиг көөр чорук дег кижиниң өрү келүрер чүве чок. Ындыг турушту ажылдап кылыры — мөзү-шынар кижизидилгезиниң сорулгазы».

Бо сөстерниң утказын хандыр бодаар болза, мөзү-шынар кижизидилгезиниң деңнелинден дыка хөй чүүл хамаарылгалыг болурун, чүнүң-даа мурнунда өңгү беш чылдың чугула сорулгаларының бирээзи — ажылдың бүдүрүкчүлүг болгаш продукцияның шынары дээш долу күш-биле ажылдаарын кижи бүрүзү билеер. Ажылдың бүдүрүкчүлүү, продукцияның шынары — чүгле экономиктиг айтырыг эвес, а мөзү-шынар кижизидилгезиниң база чугула айтырыы болур. Эки мөзү-шынар, чараш аажы-чаң — чер кырынга баштайгы базымнардан эгелээш, кижиниң бүгү ажыл, амыдыралының дургузунда кайгамчык үнелел-дир.

Партияның XXV съездизиниң айтышкыннарын болгаш СЭКП ТК-ның өске-даа доктаалдарын шиитпирлерин күүседирге болдурган, районнуң партия организациязы коммунистерниң, бүгү ажылчы чонну марксчы-ленинчи өөредиге, оларны патриотизмге болгаш интернационализмге, кижилерниң ажыл-херээнде, ажылчанында эргиниң артыышкыннары-биле эптеш чок болурунга кижизидер ажылдыы органзизастап турар.

Сөөлгү үеде районнуң совхозтарының партия организациялары, бүдүрүлгелер, албан организация черлери чоннуң мөзү-шынар кижизидилгезинче ээлэп сагыш салып турар апарганы өөрүнчүг. Инженер-техниктиг ажылдакчыларны, кодээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин чоң ортузунга кижизидилге ажылын чорудары-че хаара тудуп, ажылчын ангының аныяк салгалын коллективиниң ажыл-ижинге харысалгалыг болурунче угланган лекция, беседа пропагандазының ролюн бедидери СЭКП райкомунуң кичээнгейиниң төвүнде туруп турар.

Кижизидилгени комплекстиг чорудар

Мөзү-шынар кижизидилгезиниң айтырыгларын партия, профэвилел, комсомол хуралдарынга болгаш күш-ажылчы коллективтерге сайгарып турар. Чижээлээрге, промкомбинатта (директору Н. С. Карманович, партия организациязының секретары А. Е. Береговой) ук ажыл бедик деңнелде турар, аныяктарга күш-ажылдың хоочуннары — дагдыныкчыларны быжыглаар. Дагдыныкчы Санчап Эрес-оол болуңга үш аныяк ажылчынны дагдынгаш, ажылдың дуржулгазын, мергежилинде ажыглап турары уран аргаларны дамчыдып берип турар. Бо коллективте ындыг дагдыныкчылар хөй. «Колючка» деп шүтүмчүлээдиг хана-солуңга коллективтиң ажыл, амыдыралында четпестерин чырыдары чаңчыл болган.

1977 чылда Ак-Туруг суурга «Эрги, чаа ёзулалдар» деп темага кежээ эрткен. Аңаа 300 ажыг кижи чыылган. Чамдык кижилер эрги, чаа ёзулалдар дугайында үнелиг санал-оналын бергилээн. Ол ышкаш «Хөй-ниитиниң корум-чурумун сагыыры — совет кижи бүрүзүнүң хамааты хүлээлгези» деп темага сургуул бүгү чонунуң хуралын эрттирген. Аңаа 400 ажыг кижи келген. Бо чижектиг кежээлерни, хуралдарны, ужуражылгаларны эрттиргилээниниң соонда, ук суурда корум-чурум ээлэп быжыккан.

Мөзү-шынар кижизидилгезиниң талазы-биле Кок-Чыраа, Иштии-Хем, Арыг-Бажы сес чыл школалары коскү ажылдарны чорудуп турар. Эрткен өөредиге чылында Кок-Чыраа школазынга мөзү-шынар кижизидилгезинге болгаш өөреникчилерниң эрге-хүлээлгелериниң дугайында 178 лекция, беседаны кылган. Кайда кижизидиге ажылы болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумунуң талазы-биле ажыл доктаамал чорун турар болдур, ында ажылдың бүдүрүкчүлүү, продукцияның шынары эки болур. Ындыг коллективтерге райпромкомбинатты, Арыг-Үзүү ажылчын кооперациязын, Алдыы-Шынаа сүт-бараан фермазын, «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Чодураа салбырында хойжулар бригадазын хамаарыштырып болур.

Социалистиг хоойлу-дүрүмнү быжыглап, хөй-ниитиниң корум-чурумун ураар, кем-херек үүлгедир, арага-дарыже сундугар, оорлаар чоруктарга удур демисежир профилактика чөвүлелдери чурттакчылыг черлер бүрүзүнде ажылдап турар. Ынчалза-даа ажыл чогуур деңнелинде эвес. Профилактика эрттиргениниң түңнелинде илерээни: районда 246 кижи доктаамал ажыл, өөредилге чок, 183 өг-бүле арагаже сундугар, хөй-ниитиге ажыктыг ажыл кылбайн турарындан чединмес байдалда, 70 элээди оолдар, уруглар өөредилгезин ара кагган болгаш 63 элээди оолдар кем-херек үүлгедип болурунга чедир чуруму бакшыраан болуп турар. Бо саннар чүнү көргүзүп турарыл? Мөзү-шынар талазы-биле чогуур үезинде кижизидип эвээш кижилер-дир. Оларны учётка ап, хемчеглерни ап чорудуп турар.

Районда дыка хөй арагачыларны учётка алган. Бо чылдың төс айларында оларның чамдыктары эмнеткен болгаш эмнедип турар. Ынчалза-даа арагалаашкынга удур ажыл чорудар комиссияның ажылы чогуур деңнелге четпейн турар. Шагаан-Арыг хоорайда, Хайыракан, Чаа-Хөл суурларда арагалаашкын уржуундан кем-херек үүлгедиглери ам-даа эвээжевээн.

Коммунистиг партия болгаш бистиң күрүне совет улустуң материалдыг чаагай амыдыралын экижидеринге эвээш эвес чүүлдерни кылып турар. Ол сорулгаларны моон соңгаар-даа чайгылыш чок боттандырары бистиң хүлээлгевис. Ынчалзажок кижилерниң материалдыг аргаларының өзүлдези оларның идепкей, мөзү-шынар болгаш культурлуг деңнелиниң өзүлдези-биле доктаамал тудуш харылзаалыг болурун чедип алыры эргежок чугула.

Партия, профэвилел, комсомол организацияларының, бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларының кичээнгейин чоннуң, ылангыя аныяк салгалдың мөзү-шынар кижизидилгезинге хаара тудары кол сорулгаларының бирээзи. Ол ышкаш ажыл шагы үзер, арагалаар чоруктарны болдурбас дээш шынгыы ажылдарны чорудары негеттинип турар. Чоннуң культурлуг дыштанылгазын организастаары, мөзү-шынар кижизидилгезиниң айтырыглары-биле холбашкак күш-ажылчы байырлалдарны, ёзулалдарны, кежээлерни удаа-дараа эрттирери, ажылчы чоннуң сонуургалын тандыр өөренип ажылдаары сорулгавыс болур.

ЛЕКТОРЛАРГА — ХҮНДҮЛҮГ АТ

1978 чылдың октябрь 19-та үндүрген Чарлыы-биле РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиуму «РСФСР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы хүндүлүг атты тургузар дугайында» РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң 1964 чылдың май 26-да Чарлыын лекторларга база хамаарыштырган.

Чаа Чарлыкка дүүштүр РСФСР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы хүндүлүг атты чоннуң ортузунга политиктиг болгаш эртем билиглерин нептередиринге үр үеде идепкейлиг ажыл чорудулгазы дээш, марксчы-ленинчи теорияны, СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң политиказын, эртем-техниканың чедиишкиннерин, мурнакчы дуржулганы, уран чүүлдү база литератураны пропагандалаарынга, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге улуг ачы-хавыязы дээш «Билиг» ниитилелиниң кежигүнү лекторларга, а ол ышкаш лекция пропагандазының деңнелин бедидеринге база ону организастаарын экижидеринге эң шылгарап келген оон-даа өске кижилерге база тывысыр.

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң 1978 чылдың октябрь 19-та үндүрген Чарлыын «РСФСР-ниң Дээди Советиниң Ведомостарынга» долузу-биле парлаар.

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

БӨГҮН — КАТТЫШКАН НАЦИЯЛАР ОРГАНИЗАЦИЯЗЫНЫҢ ХҮНҮ

Чыл бүрү октябрь 24-те делегей Каттышкан Нациялар Организациязының хүнүн демдеглээр.

КНО-ну тургускан хүнден бээр чүс чылдың үштүң бир кезии эрткен. Делегейниң ол организациязы таарымчалыг чугула рольду ойнааш, кижи төрелгетен хөгжүлдезиниң төөгүзүнде быжыы-биле кирген төөгүлүг дуржулга көргүзүп турар деп, КНО-га ндиг бээрниин Совет ассоциациязының даргазының бирги оралакчызы, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү В. Г. Трухановский СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга чугаалаан. Колония чурттарга болгаш улустарга хамаарыштыр хостуг чорукту тывысыр дугайында Декларацияны, ядролуг чепсекти нептеретпес дугайында керээни, Чоокку Чөөн чүкке таарыштыр тайбың шиитпирлээшкинниң негелделериниң дугайында Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң резолюциязын хүлээп алганы ышкаш, КНО-нуң ындыг акцияларын таарымчалыг үнелээшкинге төлептиг болуп турар. КНО-нуң чогуур өске-даа таарымчалыг дыка хөй шиитпирлери бар.

Бистиң үевисте делегей дүрген өскерлип турар. Бир эвес 1945 чылда КНО-нуң Уставының адаанга 50 чурт адын салган турган болза, ам КНО-нуң Нью-Йоркта бажыңының бажында организацияның кежигүннери — 150 чурттуң туктары киискип турар. Дыка хөй улустар колониализмниң кинчи-бектерин ап октааш, хамаарышпас чорукту чедип алган болгаш КНО-нуң кежигүннери болу берген. Ол чорук Каттышкан Нациялар Организациязынга политиктиг байдалды боттууру-биле өскерткен.

Бо чылын КНО дыка идепкейлиг хөделип турар. Ооң кичээнгейи амгы үениң эң чугула айтырыы — чепсегленишкинниң дүжүрериниң айтырыынче угланган. КНО-нуң Кол Ассамблеязының майыюнда болган тускай сессиязын чепсегленишкинниң дүжүрер дугайында айтырыгга шуут тураскааткан. Улустарның айыыл чок чоруун быжыглаарының талазы-биле бодунуң политиказынга шынчы Совет Эвилели чугула саналдарны киирген.

Совет саналдар эң чугула сорулганы чедип алырынче — боо-чепсекти, хамыктың мурнунда ядролуг чепсекти кызыгаарлаарынче, кызырарынче болгаш хоруурунче угланган. Хөй-хөй чурттарның хөй-ниитизи ынчангаш харын ол саналдарны чүүлдүгзүнүп уткаан. Ол саналдарны боттандырары делегей харылзааларынга дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының херээн быжыглап, камгалап база калбартып болур ийик.

Дүшкүүрлүг чоруктуң чавырылышкынын быжыглаарының херээнге-даа, чепсегленишкинниң дүжүрериниң айтырыын шиитпирлээринге-даа КНО улуг рольду ойнаар апаар дээрзин Совет Эвилели билип турар. Бужурнуг чаагай ол херекке хамаарыштыр ССРЭ КНО-га эң улуг деткимчени көргүзер бодалдыг.

ССРЭ-НИҢ ДУЗАЗЫ-БИЛЕ ТУТКАН

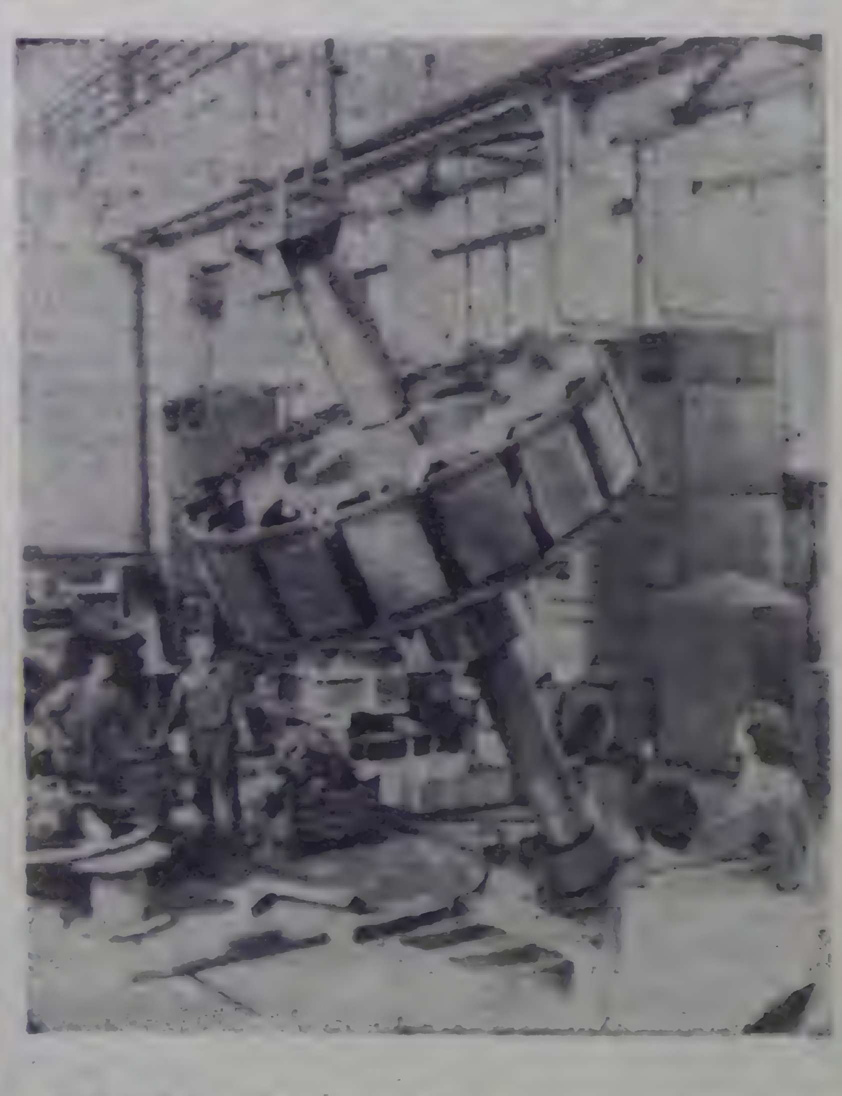

Софияның В. Коларов аттыг чондурар техника заводу болза Совет Эвилелиниң техниктиг дузалажылдыы-биле туткан найысылалдың улуг бүдүрүлгези болур. Ленинградтың «Электросила» заводу-биле ол сырый харылзаалыг. Бо заводтуң продукциязының барык үштүң бир кезиин ССРЭ-же үндүр садып турар.

БТА—СЭТА-ның фотозу.

БЕЛЬГИЯНЫҢ ЧАА ЧАЗАА

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). Социал-христиан партиязының төлээлекчизи П. Ванден Буйнантстың тургусканы Бельгияның чаа чазаа даңгырак хүлээп алган. Экономиктиг болгаш ол кавында айтырыгларның талазы-биле чагырычы коалицияның ниитизинге болган чөрүлдээлер ужурунда бо чылдың октябрь 11-де халапкан Л. Тиндемансның чазаандан чаа чазактың составы херек кырында чүнүң-биле-даа ылгалбайн турар.

Премьер-министр П. Ванден Буйнанте национал камгалалдың министриниң эрге-дужаалын бодунга арттырып алган. Премьер-министриң оралакчызының эрге-дужаалынга юстиция министри Р. Ван Элсланды томуйлаан.

Ында демдеглеп турары-биле алырга, чаа чазак түр чазак болур болгаш ыңа хуусаа иштинде турар. Ооң кол сорулгалары болза күрүнениң конституция реформазын белеткээри, парламентиге ээлчег чок соңгулдаларны чорудары, чуртта экономиктиг болгаш социал байдалды экижидер талазы-биле дарый хемчеглерни ап чорудары болур деп, чаа президент-министр медеглээн.

Элээн каш айтырыгларның талазы-биле шиңгыы чөрүлдээлерниң бирээзин ужурундан чурт хуусаа бетинде парламент соңгулдаларындан чайлап шыдавас деп, ол демдеглээн.

Конституция реформазының төлевилелин чоокку ийи айның дургузунда парламентиге киирген турар. Конституция реформазын чүүлдүзүнүп көөрү парламентиниң тарадырынга чайгаар чедирер ужурлуг болганда чаа чазактың эрге-чагыргага турарының хуусаазы парламенттен хамааржыр деп, оон ыңай П. Ванден Буйнанте чугаалаан.

КАРЖЫ ҮРЭЭН

БЕРЛИН. (СЭТА). ГФР-ниң бундестагының президентизинге Барыын Берлинниң чагырыкчы бургомистри Д. Штоббени соңгааны болза «Берлин (Барыын) ГФР-ниң тургустунган кезээ болбас болгаш ооң чагыргазында турбайн турар деп айыткан 1971 чылдың сентябрь 3-те чарган дөрт талалыг хүгүржүлгениң каржы үрээни болур» деп дыңнадыгны АДН агентилел нептереткен.

ГФР-ниң конституция-эрге хүлээлгелерин Барыын Берлинниң чагырыкчы бургомистрин күүседип турарын Барыын Берлинге хамаарыштыр ГФР-ниң хоойлуга удур семээшкининиң күштелгени кылдыр үнелеп көрүп болур деп ол дыңнадыгда айыткан.

АРААТАНЗЫГ ЧЕПСЕКТИ ХОРУУР!

Нейтронуг чепсектиң «кол кезектерин» бүдүрүп эгелээр болгаш НАТО-нуң барыын-европейжи чурттарында туруп турар ракета болгаш артиллерия чепсээниң чамдык системаларын нейтронуг дайынчы чепсек-биле чепсеглеп болур кылдыр чаартып кылыр дээн АКШ-тың администрациязының шиитпири делегейде улуг килеңнээшкинни болдурган. Ол айыылдыг шиитпирни янзы-бүрү чурттарның хөй-ниитизи ядролуг чепсектиң ол чаа хевирин хоруурун негеп турар делегейниң улустарынга турамыккай чоннаалаашкын, боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр дээш демисежип турар планетаның хөй миллион кижилериниң тура-соруун тооп көрбээни кылдыр үнелеп көрген.

Праганың «Руде право» солуну мынча деп бижээн: Ак бажыңның чаа базымы бүгү делегейде бүрүү шапкан араатанзыг чепсекти комплекстиг бүдүрериниң орууну АКШ-тың шилчээниниң айыылдыгының дугайын чигзиниг чокка херечилеп турар. Оон-биле холбаштыр нейтронуг бомбага удур бүгү делегей шимчээшкининиң улам ыңай күштелдирери улам-на улуг ужур-дузалыг болу берген.

Ол шимчээшкинге янзы-бүрү политиктиг угланыышкынныг чаа-чаа, организациялар болгаш партиялар каттыжып турар дээр дугайын бүгү киптерден кээп турар дыңнадыглар херечилеп турар. Нейтронуг чепсекти бүдүреринге болгаш боо-чепсекти эндере бүдүреринге удурланган резолюцияларга ниитизи-биле ам 700 миллион ажыг кижи ат салган. Ат салганнарның саны соксаал чокка өзүп турар.

Нейтронуг чепсектиң «кол кезектерин» бүдүрерин эгелээр деп АКШ-тың президентизиниң шиитпирин ГДР-ниң найысылалында үнүп турар «Нойес дойчланд» солуну «АКШ-тың президентизи нейтронуг чепсекке дайынчы октарны бүдүрерин чөпшээрээн» деп тодаргайлаан. Ол шиитпир бүгү-ниитиниң дүвүрээзинин болдурган. Нейтронуг бомбаны шуут бүдүрер дугайында айтышкынны дорту-биле бербээн-даа болза, чаа хемчег ону бүдүреринге арганы ажыдып берген деп «Берлинер цайтунг» бижээн.

Барыын Европада туруп турар ядролуг чепсектиң чамдык системаларын оларны нейтронуг ядролуг октар-биле чепсеглеп болур кылдыр чаартып кылыр дугайында шиитпир-биле холбаштыр албан ёзузу-биле сагыш човаашкынны Нидерландының чазаа илереткен. Даштыкы херектер министерствозунуң медеглелинде мынча деп бижээн: «Нейтронуг бомба деп адаар чүүлдүң кезектерин бүдүрүп эгелээрин АКШ-тың чазааның эргежок чугула деп санаанының дугайында мээң чазактың сагыш човаашкынын болдурган».

АКШ-ка нейтронуг бомбаны бүдүрериниң аргазын президент Картер база катап ажыдып берген деп, Лондонуң «Дейли мейл» солуну онзалап демдеглээн. Дж. Картерниң айтышкынын «ядролуг ок-чепсектиң чаа хевирлерин бүдүрерин чүүлдүгзүнгени болур» деп бодуун ээлчээнде «Файнэншл таймс» адаан. Нейтронуг чепсекти калбартып чорудары ядролуг дайынның өскүп үнеринге чиги-биле чедирип болур деп, «Таймс» солуну сагындырган. Ындыг айыылзыышкынны Италияның «Мессаджеро» солуну база илереткен. «Нейтронуг чепсек аңаа дайынны ядролуг дайынче дүрген өскүдүп киирерин арганы бериптер ийик» деп, ол солун бижээн.

АКШ-тың администрациязының шиитпирин «нейтронуг бомба-биле коргударын база катап эгелээни» болгаш ядролуг боо-чепсекти кевүүлериниң оруунга чаа базым кылдыр Францияның «Юманите» солуну үнелеп көрген.

Америк администрациязының айыылдыг хөделиишкининге ГФР-ниң хөй-ниитизи килеңнээн. Нейтронуг бомбаны бүдүреринге болгаш ону барыын-герман девискээрге тургузарынга ГФР-ниң чазаа шиитпирлиг-биле удурланыр ужурлуг деп, Соңгу Рейн-Вестфалия черниң шериг албаның эрттиреринге удурланыкчыларның интернационалы деп тайбың немец ниитилелиниң медеглелинде айыткан. Мюнхенниң чурттакчылары ноябрь 11-ден 19-ка чедир тайбыңның неделязын эрттирер деп шиитпирлээн. Ооң үезинде нейтронуг бомбага болгаш массалыг узуткаашкын чепсээниң өске-даа хевирлеринге удур демиселдиң лозуңнары-биле митингилерни болгаш чыскаалдарны эрттирер. Чурттуң хөй-ниитизиниң кол организациялары ол хемчеглерге киржириниң дугайын чепшээрежип турарын медеглээннер.

«АКШ-тың президентизи нейтронуг бомбаны бүдүреринге оруктү ажыткан» деп эгелиг дыңнадыында Токионуң «Нихон кэйдзай» солуну «НАТО-нуң чурттарында-даа, АКШ-тың бодунда-даа нейтронуг бомбаны бүдүреринге удурланыышкыннар өзен» деп демдеглээн. «Херектиң ужуру чүл дээрге, нейтронуг бомбаның кезектерин бүдүрүп эгелээри болза нейтронуг чепсекти нептередириниң оруунга бурунгаар базым болур» деп, «Токио симбун» айыткан.

Каттышкан Штаттарда Ак бажыңның шиитпири килеңнээшкинниг чорукту кээдирген. Нейтронуг бомбаны бүдүрериниң планнарынга американ улус шиитпирлиг-биле удурланып турар. Ол бомбаны бүдүрүп үндүрери ракета-ядролуг боо-чепсектиң контрольчокка эндере бүдүрүлгезин кевүүледиринге чигзиниг чокка чедирер деп, АКШ-тың сураглыг хөй-нинти ажылдакчызы Ричард Морфорд медеглээн. Болуун американнар чепсегленишкинниң дүжүрер талазы-биле боттуг деңнилгени чедип алыры дээш демисежип, администрациядан боо-чепсектиң чаа системаларын кевүүледиринден ойталаарын, чепсегленишкинниң дүжүрер талазы-биле тодаргай ажыл-херекке шилчиирин негеп турарлар деп, ол онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

ДОКПАК — БУРЖУАЗ ДЕМОКРАТИЯНЫҢ ДЕМДЭЭ

Барыын чүкте «демократия» — чагырыкчы ангының эвээш санныг төлээлекчилеринге эгээртинмес байлак болгаш артык эртелер болур, а ажылчы чоннарга, социал деңэрге болгаш хамааты хосталгалар дээш демиселчилерге ол — полицейлерниң докпактары, кара-бажыңнар, хан төгүүшкүннүг шаажылалдар болур.

«Хостуг делегейниң» чурттарында коңчуг улуг, эки чепсегленген суд-шиитпикчи аппарат бар. Ооң сорулгазы болза, амгы үениң капиталистиг делегейинде чөптүг эвес, чоннарга удур таарымчаа чорукту кандыг-даа илереэшкинин каржызы-биле базары болур.

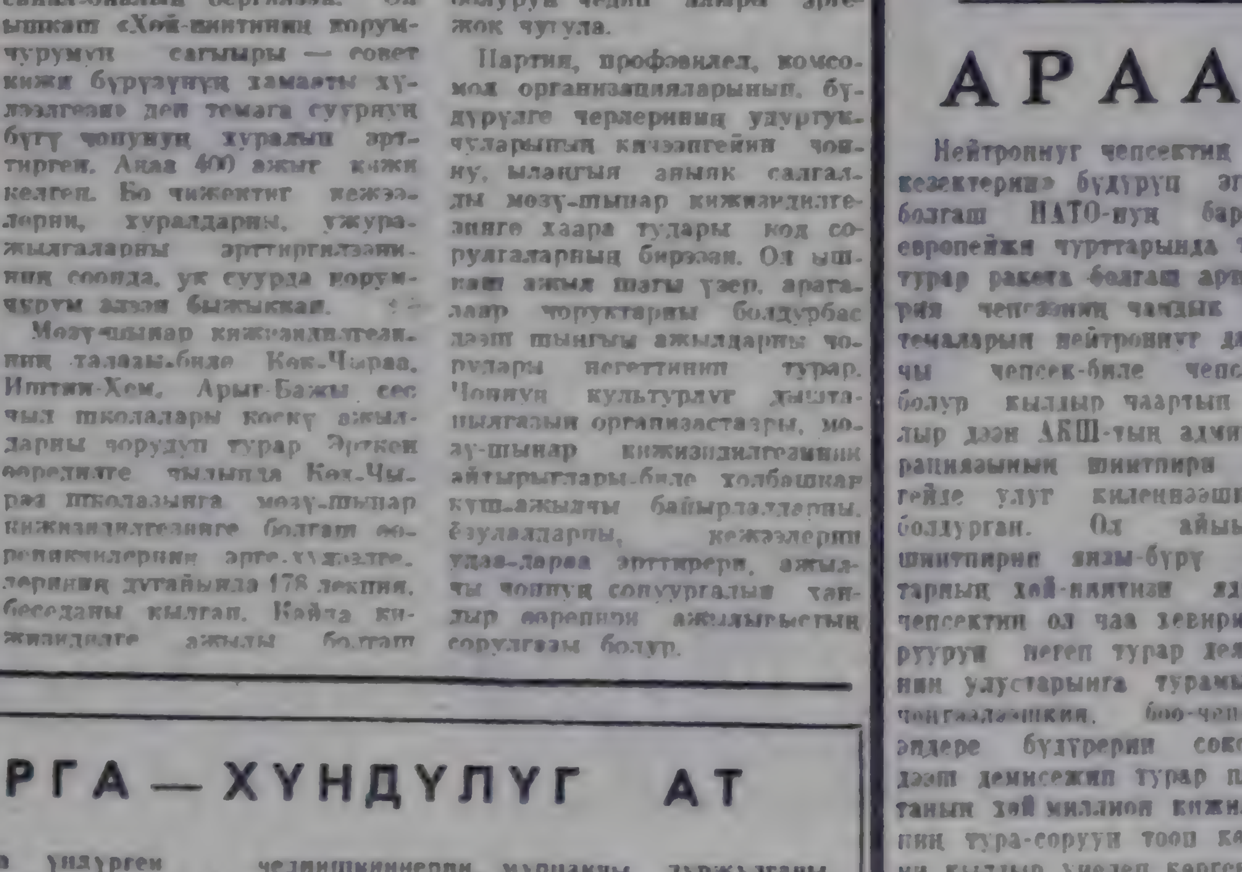

ЧУРУКТА: докпак — Барыын чүкте корум-чурум камгалакчыларының кол «барымдаа чүүлү» болур.

СЭТА-ның фотохрониказы.

КЫДАТ ШОВИНИСТЕРНИҢ ПЛАНЫ

ХАНОЙ. (СЭТА). Пекинниң болгаш оон талалакчыларының Пномпеньде доктаамал ажыглап турар эрги болгаш бардамчыг аргалары болза ыыттындаашкын болгаш мегелээшкин болур деп, редакция чүүлүнде «Куан дой нян зан» солун бижээн.

Пекинден үнүп турар хоп-меге калчаалыг болгаш тудумна оларның хөделиишкиннери улам-на каржы-дошкун болгаш кара сагыштыг бооп турар деп, солун демдеглээн.

Делегейниң депшилгелиг хөй-ниитизи Пол Поттуң — Иенг Сарииниң кампучи бөлүүнүң чорудуп турар өлүрүкчү политиказын бүрүү шаап, Мурнуу-Чөөн Азияга бодунуң төргиидекчи, эжелекчи, улуг күрүнезирек стратегиязын боттандырып чорудар сорулга-биле Пномпеньде бодунуң чалчааларын ажыглап турар Пекинниң чагырыкчы бөлүктериниң каржы-дошкун, кара сагыштыг ужур-утказын соңгалап илередип турар. Пекин-даа, Пномпень-даа «Кампучияже улуг шаап халдаашкынны Вьетнам белеткеп турар» деп адаар хоп-меге шуугаазынны үндүргеннер. А оон-биле кады Кыдат боду вьетнам-кыдат кызыгаардан 8—10 километр черде девискээрлерже боттарының улам-на хөй санныг шериглерин, шериг чепсек-херекселдерин чорудуп, шериг өөредилгезин эрттирип, оңгулар казып, быжыглаашкыннар тудуп турар.

Пекинниң айтышкыны-биле кампучи реакционерлер он-он дивизияларны, хөй санныг танкыларны, артиллерияны, боо-чепсекти кыдат чөвүлекчилерниң командылалы-биле Вьетнамга удур чаа шериг халдаашкыннарын чорудары-биле вьетнам кызыгаарының чоогунда моннеп турар.

Кыдат пропаганда «Вьетнам Коммунгтом дээр кампучи портче халдаашкынны кылыр деп турар» дээр дугайында шуугаазынны үндүрүп турда, Вьетнамга удур шериг халдаашкыннарын чорударынга бодунуң талалакчыларынга дузалаары-биле ол портче боо-чепсекти, ооң иштинде аар артиллерияны болгаш танкыларны эккеп, кыдат корабльдер удаа-дараа кээп турар. Вьетнам балыкчыларга удур уяктег чок чоннуралээшкиннери болгаш кем-буруулуг үүлгедиглерин чорудуп, кыдат корабльдер Вьетнамның девискээр сугларын үреп келгеннер.

«Вьетнам Кампучияга эргилде чорудар деп турар» дээр дугайын Пекин чарлап турар үеде, Кыдат хоралакчы ажыл-чорудулганы чорудары-биле болгаш корум-чурум чок чорукту болдурары-биле шпионнарны болгаш диверсантыларны Вьетнамче чажыды-биле чорудуп турар. ВСР-ниң кызыгаар чоогунда районнарга үймээннерни организастап чорудары-биле мурнунда Вьетнамга чурттап турган болгаш Кыдатче дезип ооруткан кыдат националдыг он-он муң кижини Вьетнамче чорударын ол планнап турар.

Пекинниң бүгү хоп-мегелери кыдат удуртукчуларның кара сагыштыг бодалдарын болгаш хөделиишкиннерин чажырарынче угланган деп, солун онзалап демдеглээн. Херектиң ужуру чүл дээрге, амгы үеде Вьетнамның чөптүг туружу болгаш оон чорудуп турары тайбыңчы, [illegible] ажылдажылганың болгаш ныгыралдың даштыкы политиказы делегейниң хөй-ниитизиниң, чүңүң-даа мурнунда Мурнуу-Чөөн Азияда хөй-ниитиниң чүүлдүгзүнүүшкүнүн болгаш деткимчезин калжангызындан артыкка кагаш болур. Оон-биле кады Пекинниң Вьетнамга удур, социалистиг чурттарга удур угланган [illegible] политиказы даңын кышсып [illegible] оон кыйгырыы бодунуң барык бүгү эдуктерин чидирер болгаш бодун [illegible] чааскаазырадырынга чедирер ындыг байдалды болдурган. Кыдаттың талазында чүгле кампучи чалчаалары болгаш [illegible] ниң база делегей реакциязының күштери артып калган.

Пропагандистиг шуугаазыннар-биле, кыдат төлээлекчилерниң Вьетнамды [illegible] турганы, даштыкы чурттарже хөй удаа чорун келгени-биле Пекин бодунуң улуг күрүнезирек [illegible] эжелекчи политиказын чажырып шыдавас деп, түңнелинде «Куан дой нян зан» солун бижээн.

МЕДЭЭЛЕР

Соок — косметологтуң дузалакчызы

УССР-ниң Эртемнер академиязының эртемденнериниң Харьковтуң медиктери-биле кады кылганы чаа аппарат косметолог эмчилерниң дузалакчызы болу бээр. Ону криогенниг аппликатор дээр. Чамдык кеш ааргыларын эмнээринге ол дыка таарымчалыг. Ол приборнуң сүүр бажын, ооң иштинде шимчеп чоруп турар суук азот-биле 180 градус чедир соодуптар, эмчи аарыг черин ооң-биле эмнээрин таарыштырып турар. Баксыраан кешти аарышпас эвес кылдыр ап каапкаш, ооң соонда чаа кеш-биле солуп каавтар. ССРЭ-ниң Кадык камгалал министерствозунуң медицинаның чаа техниказының талазы-биле комитеди ук аппаратты калбаа-биле үндүрүп эгелээр деп сүмелээн.

Физиктер болгаш медиктер Харьковка криогенниг херекселдерин чогаадып кылган, оларны чурттуң офтальмология, стоматология болгаш өске-даа медицина албан черлеринде ажыглап турар.

(СЭТА-ның корр.)

ХАРЬКОВ.

Дириг индикаторлар

Латвияның эколог эртемденнери долгандыр турар бойдустуң арыын хынаарының чаа аргазын сүмелээннер. Химиктиг анализтерден чыда калбас иделдиг медээни берип болур микроорганизмнерни, үнүштерни болгаш насекомнарны олар шинчилеп көрген. Оларның дузазы-биле чижээлээрге, суунуң шимарын тодарадып болур.

Суг дүвүнде черде чурттап турар «ручейниктер» кандыг-даа бүлүргей сугга шыдашпастар. Үлетпүр артыычылары-биле чемненир бактериялар, моллюскулар болгаш бичии рактар бар, суг шыгжамырлары хирленип баксыраай бээрге, олар эндерлип кээрлер.

Сера, кальций, коргулчун, цинк бар хөрзүнүң шилевес дириг индикаторлар база бар.

С. ШШУНГИЯ.
СЭТА-ның корр.

РИГА.

Фергана шынаазында далай

Узбекистанда Фергана шынаазында тудуп турар кылымал далай — Андижанның суг шыгжамыры баштайгы чүс-чүс миллион кубометр суунуң чыып алган.

Кара-Дарья хемниң уңун боттан бетон хананың узуну 965 метр болур. Ооң аң бедии 115,5 метр чедер. Кылымал далайга 1 миллиард 750 миллион кубометр суг чыглыр. Ол болза республиканың эң улуг 13 шыгжамырларында бөгүн мооннеттниин турар суг курлавырының үштүң бириндеп хөй. Ында 100 муң киловатт күчүлүг гидроэлектростанцияны база тудуп турар.

Андижанның суг шыгжамыры Кара-Дарья хемниң суунуң сезонда болгаш хөй чылдар дургузунда деңдеези эвес агарын ажып эртер аргазы бээр. Узбекистанның болгаш ооң-биле кожа Киргизияның 400 муң гектар черин суг-биле ол хандырар. Ферганы шынаазының ажылагыйлары ооң түңнелинде чыл бүрүзүнде 100 муң тонна ажыг хевенни, хөй санныг винограды, ногаалары, бахча культураларын немей ап болур деп санап турар.

Андижанның суг шыгжамыры толевалеттингеп деңнелинге 1981 чылда чедер. Ангы үеде плотинаның бедии 80 метр четкен болгаш ында үш миллион кубометр бетонну салган.

Ооң чоогунда гидротудугжуларның хоорайын туткан. Ооң чурттакчыларының саны 20 муң кижи ашкан.

Э. ХОДЖАЕВ,
ПМА-ның корр.

ЭКИ БЕЛЕТКЕНИР

СЭКП ТК-ның бо чылын хүлээп алган «Бот-тывынгыр уран чогаадылганы улам ыңай хөгжүдер хемчеглер дугайында» доктаалында мынчаар айыткан: «Клубтарның, Культура ордуларының болгаш бажыңнарының, бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң ажылының угланыышкыннарынче, оларның күш-ажылчы коллективтериниң ажыл-чорудулгазы-биле харылзаазын быжыгдаарынче бот-тывынгыр уран чүүлдүң кижилерниң идей-политиктиг, күш-ажылчы, мөзү-шынар кижизидилгезинге, оларның уран-медерелинде эргиниң артыышкыннарын чок кылырынга калбак ажыглаарынче онза кичээнгейни угландырар». Ынчангаш бо доктаалды удуртулга болдургаш, республиканың партия, совет органнары, культура ажылдакчылары бот-тывынгыр уран чогаадылганы улам ыңай хөгжүдер дээш калбак хемчеглерни ап чорудуп турар.

Чылдан чылче Тыва АССР-ниң уран чүүлү улам сайзырап олурар. Ооң бир чижээ кайызы-биле Кызылдың бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң ажыл-херээнден көрүп болур бис.

Кызылдың үлетпүр бүдүрүлге, тудуг, транспорт, албан организация черлериниң бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң көрүлдезин ор-таламастан эртирерин чаңчыл кылган. Бо таламы-биле улуг депутаттарывыс. Каңнаг мөөрей Совединиң культура төвүнүң бичии залы ажылдыы турар. Хоорайның эртеен чылы Улуг Октябрьның 60 чыл болгаш оюнга тураскааткан бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң көрүлдезинге 18 коллектив киришкен. Аңаа моон мурнунда көрүлдеге кирип келбээн турган демир-бетон кылыглар заводунуң, сангарилга баазазының болгаш өске-даа чамдык коллективтерниң бот-тывынгыр артистери киришкеннер. Ол ышкаш хоорайның харылзаа бөлдериниң, Кызылдың үлетпүр садыышының база аъш-чем садыышының, республиканың херекжекчилер ниитилелиниң автобаазазының коллективтери база белеткелдиг болганнар.

Ол көрүлдеге ниити ырның, танцының, үрер хөгжүм оркестрлериниң болгаш ыры ансамбльдериниң коллективтеринге хөй санныг, янзы-бүрү ажыл мергежилдиг кижилер киржип, боттарының уран талантызын бараалгатканнар. Хоорайның элээн хөй бүдүрүлге, транспорт, албан организация черлериниң бот-тывынгыр уран чүүл коллективтери доктаамал ажылдап турар. Оларга Кызыл хоорайның харылзаа бөлдериниң, столовайлар болгаш ресторан трезе, автотранспорт бүдүрүлгезин, Кызылда аъш-чем садыышы болгаш өске-даа коллективтерни хамаарыштырып болур.

Бо чылын хоорайның бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң сөөлгү түңнел көрүлдези декабрьда болур. Ма-

Көрүлдеге уткуштур

ная чамдык коллективтер амдыгааштан багай эвес белеткенип турар.

Орта бир чижек кылдыр Кызылдың аъш-чем садыышының бот-тывынгыр уран чүүл коллективин кииргип болур.

Кызылдың аъш-чем садыышының каттышкан профэвилел комитединиң даргазы Нелля Михайловна Гуркина мынчаар чугаалап турар:

— Коллективте бот-тывынгыр уран чүүлдүң сайзыралынга улуг кичээнгейни салып турар бис. Бисте ниити ырның, танцының, домра-допшулуурнуң, ийи-чангыстың ырларының бөлгүмнери доктаамал ажылдап турар. Бот-тывынгыр уран чүүл коллективиниң удуртукчулары В. Нагорный биле В. Котеров [illegible] боттарының [illegible] ак сеткилдиин киргизип [illegible] бот-тывынгыр артистер биле белеткээн [illegible] көрүлдеге келгеннер. Ынчангаш [illegible] күндүткел улуг.

Бо коллективтиң бот-тывынгыр артистери хоорай көрүлдезинге чедиишкиннерлиг болуп турар. Эрткен чылгы көрүлдеге бо коллективтиң бот-тывынгыр артистериниң каас-чараш идик-хеви бирги чергениң дипломун, ниити ыр бөлүү ийиги чергениң дипломун алган.

Ам бо коллектив Ленинчи комсомолдуң 60 чыл болуп оюнга тураскааткан «Комсомол мээн чалыы назыным» деп хоорайның уран чүүл көрүлдезинге багай эвес белеткенип турар. Танцы бөлүүнде 16 кыстар хаара туттунган болгаш олар молдав улустуң база амгы үениң чаа танцыларын белеткеп турар. А ниити ырның болгаш ийи-чангыстың-даа ырларының бөлүүнде белеткел багай эвес. Чаа Совет Конституциязының 27 чүүлүнде: **«Угаан-бодалдың үнелиг эртине чүүлдерин камгалаар, ковүдедир болгаш оларны совет кижилерниң мөзү-шынар база эстетиктиг кижизидилгезинге, культурлуг деңнелин бедидеринге калбаа-биле ажыглаар дугайында күрүне сагыш салып турар.**

ССРЭ-де профессионалдыг уран чүүлдүң болгаш улустуң уран-чечен чогаадылгазының хөгжүдерин бүгү хемчеглер-биле деткип турар» — деп айыткан.

Кызыл хоорайның бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезинге белеткенип ажылы чамдык бүдүрүлге, тудуг, транспорт, албан организация черлеринде кончуг кошкак чоруп турар. Мааңаа тодаргай чижек кылдыр республика типографиязының коллективин ап болур. Олар ам-даа хоорай көрүлдезинге белеткенмейн турар. Коллективте бот-тывынгыр уран чүүлге хандыкшылдыг аныяктар хөй. Ында партия организациязы, комсомол комитеди бот-тывынгыр уран чүүлдү чогуур негелдезинге чедир сайзырадып тургузарынче кичээнгей салбайн турары хомудаачыг.

Шак мындыг янзылыг байдалды хоорайның өске бүдүрүлгелеринден — даараныышкын комбинадындан, № 1, 2, 3 автотранспорт бүдүрүлгелеринден база көрүп болур.

Санныг хонуктар билдиртпейн эрте бээр. Бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң хоорай көрүлдези удавас. Ынчангаш аңаа бүгү коллективтер амдыгааштан эки белеткенир ужурлуг.

Х. ХЕРЕЛ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 24-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

[illegible]—«Үе». Информастыг программа.
[illegible]—Эртенги гимнастика.
10.55—«Шортанның дужаалы-биле». Мультфильм.
11.25—«Херашкен кижи аът эзертенкенде». Урал-чечен фильм.
12.55—Владимир хоорнның «Русь» ансамблиниң концерти.
13.25—16.00—Чапсар.
16.00—Документалдыг фильмнер программазы: «Оолдар ортулуу», «Оолдар заставазы», «Ак-херектээштер».
[illegible]—«Төөгүнүң арыннары». Александр Невский. Дамчыдылганы төөгү эртемнериниң доктору С. О. Шмидт чорудар.
17.15—«Москвачыларның ажылчын магадылалы».
17.45—«Объектив».
18.45—«Ленинниң чагыгларынга шынчы». Бүгү-эвилелдиң комсомол хуралы.

КЫЗЫЛДАН
18.30—Телемедээлер.
18.45—«Аныяк үнер». Дамчыдылга.
19.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН
[illegible]—Медээлер.
19.45—«1978 чылдың дужулу дээш».
[illegible]—С. Кедаштың (Португалия) болгаш «Инти-Иллимани», «Лос Паррос» (Чили) ансамбльдериниң киржилгези-биле концерт.
20.35—Останкино концерт студиязынга чогаалчы В. Катаев-биле ужурашкыышкын.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—01.10—Россияның составынга Армениянын киргениниң 150 чылынга тураскааткан РСФСР-ге Армян ССР-ниң литературазының болгаш уран чүүлүнүң хүннериниң түңнел концерти. ССР Эвилелиниң Күрүнениң үлегерлиг театрындан дамчыдылга. Төнгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
18.30—«Улустуң аялгалары».
18.45—«Чангызы шупту дээш, шуптузу чангызы дээш». Ленинградтан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН
19.30—21.00—«Дуврээзинниг ай», Урал-чечен фильм.

Эргим номчукчулар!

«Ш Ы Н»

солунну чагыдып алыңар!

Чагыдылганың өртээ чылда 6 рубль.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

КИНО

ОКТЯБРЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Тайгага сегиржип алышкын» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 16.40, 18.20, «Фронт шугумунуң артында фронт» 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночыыды» 9.40, «Киноклуб: «Кым болуру» 17.00, «Тайга хааның тончуу» 11.00, 12.50, 15.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дужуп бербестер» 18.20, «Мээң дайбым сени кыйгырыптар» 15.00, 19.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дагжа-ла, барабан» 14.30, «Хуу истекчи» 17.00, 18.55, 20.40 шактарда.

АГААР

Бөгүн республикага сөөкүн турар булуттаар, чамдык черлерге бысканы хар чаар. Соңгу-барыын чүк уталанышкынныг хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 1—6 градус чылыыр, чамдык районнарга 0—5 градус соор.

Кызылга аяс хүн болур. Эртенги шактарда бичии хар чаар. Хат кошкак. Агаар хүндүс 2—4 градус чылыыр. Республиканың автоорукта-рынга бысканнаар. Ынчалза-даа оруктуң кестүрү эки болур.

УРАН ХОЛДАР БАРААЛГАДЫЫ

Комсомолдуң 60 чыл оюнга тураскааткан республиканың аныяк чурукчуларының ажылдарының делгелгези Алдан-Маадыр аттыг музейге болуп эрткен. Делгелгени ВЛКСМ Тыва обкомунуң секретары М. Фирсова ажыткан. Он сес аныяк автор дөртен ажыг ажылдарын делгелгеге бараалгаткан. Аныяк авторларның ажылдарын ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң кежигүнү Ю. Курский таныштырып, тайылбырлап берген.

Чурукчулар И. Салчак болгаш С. Сааяның ажылдарының чанынга көрүкчүлер үр доктаап, оларның кылган ажылдарын улуг сонуургал-биле топтап көрүп турганнар. Ол ышкаш чурукчу Иван Рушеваның чуруктарын чон база катап улуг сонуургал-биле көрүп, үнелеп берген. Ук делгелге музейде ам-даа ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Алдан-Маадыр аттыг музейде аныяк чурукчуларның ажылдарын көрүкчүлерниң сонуургап көрүп турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

БАЗА КАТАП ТААКПЫ ДУГАЙЫНДА

(Саннар, фактылар)

«Таакпылаванар. Ол организмге хоралыг!» деп, эртемденнер болгаш эмчилер солун, сеткүүл арыннарында хөй-хөй статьяларны бижип, таакпының кижиниң организминге кайы хире хоралыының дугайында таныылбыр ажылын хүн бүрү соксаал чок чорудуп турар.

Медицина эртемнериниң доктору Ф. И. Алжигитов ол хоралыг чаңчыл дугайында даразында чаа фактыларны немээн.

Чер бөмбүрзээнде таакпылаар кижилер хүннүң-не 2,5 миллиард сигаретти тыртып турар.

Американың Каттышкан Штаттарында 30 миллион кижи таакпылап турар.

1977 чылда француузтар 11,9 миллиард франк-биле 84 миллиард сигаретти болгаш 10,6 миллиард сигараны садып тыртан.

Бистиң чурттувуста тозку беш чылда таакпы бүдүрүлгези 20 хуу өскен.

Тускай эртемниглерниң санап турары-биле алырга, таакпылавас кижилерге деңнээрге, таакпылаарлар стенокардиядан 13 катап, миокард инфарктызындан 12 катап, улуг хырынның өөлгениваар аарыындан 10 катап хөй аарып турар болгаш ол бүгүнүң катканының түңү хире катап өкпе рагындан хөй аарып турар.

Тускай эртемниглерниң доктаамал хайгааралынга турган 13 муң он бир хөрнүг америк оолдар боттарының чажыттарындан өөредилгезин, ниити өзүлде-сайзыралдаа талазы-биле үш ай хожудап калган болгаш аарыычал болган. Чылдагааны — оларның ачазы таакпылап турган.

Чаңгыс сигарета кижиниң организминге хонукта негеттинер 25 мг С витаминиң үштүң бир хуузун узуткап турар. Чаңгыс апельсинде ол хире С витамин бар дижик. Бир эвес хүнде 20 сигарет тыртып турар кижи организминге С витаминниң чогуур деңнелин тудар дизе, хүнде-ле чээрби апельсинни чиир ужурлуг-дур.

Француз эртемденнериниң шинчилээни: чээрби хар четпээн болгаш 35 хардан өрү назылыг кижилерниң организминге таакпының хоразының дааже улуг.

Таакпылап турар кижилер долгандыр турар таакпылавас кижилерге база улуг хоралыг чедирип турар: таакпы ыжының утарлыг хоразын олар база киир тынып турар болгай.

Чаңгыс сигарета кижиниң назынын 5,5 минута кызырар. Таакпылаар кижилерниң ортумак назыны, таакпылавас кижилерден 6—8 чыл кыска болур.

КАДЫКШЫЛ БӨЛҮКТЕРИ

Кызылда ийи кадыкшыл бөлүү чоокта чаа катап ажылдап эгелээн.

Кадыкшыл бөлүүнүң киржикчилери эртем ажылдары. Чылыг үеде арыг агаарга сула шимчээшкиннер кылыр, парктың спорт шөлүнге волейбол, баскетбол ойнап турар. Кышкы үеде неделяда үш удаа спорт залынга сула шимчээшкиннерни кылып келген. Оон аңгыда кижиниң кадыкшылын быжыглаарынга хамаарышкан номнар-биле таныжып, лекция-биле дадыктырып турарлар. Бо бөлүктүң киржикчилериниң кадыы, назыны, ажылдап турар чери шупту аңгы-аңгы. Кады быжыглар, маса-бодун сайзырадыр дээш кичээлдерге олар, доктаамал кээп турар.

Оон бөлүүнүң кижилери ажыл шагының соонда спорт [illegible] кадыкшылдың, назынының азы-биле күш-дамыр шимчээшкиннерин кылып, волейбол, баскетбол ойнап турарлар.

Кадыкшыл бөлүүнүң киржикчилери чайын хоорай кыдыынче туристиг походтарны организастаан, парктың хаалбаанге хемелеп, аштыг өөрениш алганнар. Кыжын хааттыг болгаш конькилиг селгүүстеп турар бис.

Кадыкшыл бөлүүнге киржирге кижиниң кадыы быжыгып, экижиир, сагыш-сеткил болур чүвеңдир. Кижи бүрүзү бөлүүнүң тааржыр мергежилдерни, шимчээшкиннерни эмчиниң сүмезин дуураар кылыр. Ол кымга-даа ажыктыг, ынчангаш аңаа киржир күзелдиг кижилерни чалап турар бис.

Р. ДОЛЗАТМАА,
кадыкшыл бөлүүнүң киржикчизи.

КАИ-ниң экраны

НЕГЕЛДЕНИ ШЫҢГЫЫРАДЫР

Республиканың оруктарынга хүс-хүс автомашиналар дүн-хүн чок аргыжып турар. Оларның аразында чүък, чиик машиналар, мотоциклдер дээш, кандыызы чок дээр. Машиналарның көвүдээни-биле чергелештир чолаачы кадрларның саны база көвүдээри чугаажок болгай. Чолаачы мергежил эң нарын мергежилдерниң бирээзи. Ол кижиден шыдамык, эскеринчел, корум-чурумнуг болурун болгаш эдилээр техниказын хандыр билген турарын негээр. Ынчангаш ол мергежилдиг кижилер эң харыысалгалыг болур дээрзи билдингир-дир.

Транспорт ажылдакчыларының кол сорулгазы улус ажыл-агыйынга херектиг чүъктерни дүрген чедирери, чонуң аргыжылгазын хандырары болгай. Бодап көөрге, бир черден чүъкүг чудуруп алгаш, өске черге чедирерипде нарын чүве чок ышкаш сагындырар. Ынчалза-даа машинаны билдилиг башкарары, кудумчу шимчээшкининиң чурумнарын шынгы сагыыры ындыг-ла амыр эвес херек. Чамдык чолаачылар бо негелдени шоолуг херекке албыр савас чоруктар бар. Ооң ужурунда КАИ дежурныйларының демдеглел дептерлеринге орук-транспорт озал-ондаа болганы бо-ла демдеглеттинер бээр. Ындыг күзенчиг эвес болуушкуннар спорттуң үрелик болганындан, чолаачының серемчилел чогундан, а хөй нуруузунда чолаачының ээрик чоруунундан болуп турар. Чамдыкта чолаачы ажыл соолунда машиназын бажыңның чанынга тургузуп алырындан озал-ондак база болур.

Бажың чанында турган машина кайнаа озал-ондак кылыыларын ден чамдык кижилер аттырар чадавас, ынчангаш оон таныылбырлааш чогуур. Машиназын бажың чанынга тургузуп алган чолаачы болдуруң туралааны-биле мынаа бээр бо-ла чорааш болур: хуузунда ажылынга-даа, кижилерниң айбызынга-даа чоруулаар. Ол үеде ажыл бүдүрүп алганын ээн эгинге дузалап каннын «чүүр» чоруктар хөй удаа таваржып турар. Бир-тээ ажыл шагындан дашкаар, албан херээ эвес чүве болганда, туразы-биле машина мунгап чолаачының кичээнгейи сула, чуруму кошкак болур. Ынчангаш ындыг байдалдыг чолаачы орукта өске транспорт барын белени-биле уттуп, кудумчу шимчээшкиниң чурумнарын шоодуг сагывастай бергеш, озал-ондак кылыр. Черле ынчаш машиназын бажыңның чанынга тургузуп алган-даа, ону туразы-биле хууда чоруда мунгандаа чолаачы чуруму үрээш ол.

Үстүнде чылдагааның уламындан машиналарны оорлап мунар чоруктар база көвүдеп турар. Машинаны оорлап мунган кижилер колдуунда алзар эвес болур, ынчангаш олар озал-ондакты бо-ла кылган боор-дур. Чижээ, С. Бутапаев дээрзи бо чылдың сентябрьда № 12 автобаазазының машиназын оорлап мунгаш, бир эвес ону автоинспекция тутпаан болза, озал-ондак кылып, күрүнеге когаралд чедирери чугаажок турган. База ол-ла үеде Н. Дятлов дээрзи база ээрик чорааш, автомашина оорлап мунгаш, аңнарга тудуп каан. Мындыг кижилерни кирерр солаа, элээн хөй.

Хоорайның автобүдүрүлгелериниң удуртукчулары чолаачыларның ажылын контрольдаарының системазын амгызындан чаартып, олардан негелдени шыңгыыратса чогуур. Чолаачыларның бажыңнарының чанында турар машиналарны кереди-биле кылган рейд дыка хөй ындыг машиналарны илередип тудан. Оон аңгыда транспорт бүдүрүлгелериниң диспетчерлери четпес ажылдап турарын, орукка чоруурунуң бижиктерин шын эвес долдуруп турарын, дежурный механиктер орукка чорааш машиналарның гаражтарже ээп келгенин хайгааравайн турарын база илереткен. Бо айтырыгже «Тыва суг тудуг» трестиниң автобаазазының, ГПС-тиң АТБ-зиниң, «Трансельхозтехниканың» автобаазазының, Кадык ажыл-агый министерствозунуң автобаазазының, «Сельхозтехниканың» районнар аразының каттыжыышкынының, «СХТ»-ниң тускай килдизиниң удуртукчулары шыңгыы кичээнгей салыр ужурлуг.

Бо талазы-биле ажылды Министрлер Чөвүлелиниң автобаазазы, Кадык камгалал министерствозунуң автобаазазы ам эки организастаан. Ол автобүдүрүлгелерниң бүгү машиналары ажылдың доозкан соонда гараажтарында шыгжалып туруп турар.

О. ДОВЫГИНА,
КАИ инспектору.

КРАСНОЯРСКИНИҢ ПОЛИТЕХНИКТИГ ИНСТИТУДУНУҢ КЫЗЫЛДА ФИЛИАЛЫ

БЕЛЕТКЕЛ САЛБЫРЫНГА ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРНИ ЧАЛАП ТУР

Белеткел салбырынга автомобиль транспортунуң, бүдүрүлге болгаш хамааты тудугнуң мергежилдерин өөренир факультеттеринге кирерлерни белеткээр. Аңаа бүдүрүлгениң мурнакчылары, хөй-ниитиге үлегерлиг аныяк ажылчыннар, колхозчулар болгаш Совет Армияның хүрээлениинден халашканнарны хамаарышкан черлерден сүмелээн бижиктерни өзугаар бээ ортумак эртем дооскан соонда бир чылдан эвээш эвес ажыл стажтыг кижилерни хүлээп алыр.

Кирерниң аказнеи чок. Өөренир хуусаазы 8 ай. Документилерни октябрь 10-дан ноябрь 20-ге чедир. Совет Армияның хүрээлениинден халашканнар январь 15-ке чедир үе иштинде киирер. Белеткел салбырынга кирерде күзээннер мындыг документилерни киирер:

1) Хамаарылгалыг черниң өөренирин сүмелээн бижиин;
2) бүдүрүлгениң болгаш комсомол организациязының характеристиказы;
3) ортумак эртем дооскаңының шынзылгазы;
4) күш-ажыл дептерниң хоолгазы;
5) 3×4 см хемчээлдиг 6 фото-чуруктар;
6) эмчи шынзылгазы 086 маник бүгээр;
7) ог-бүлезиниң дугайында шынзылга.

Билдирилгениң чорудар адрези: Кызыл, Рабочая 4. Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы.

1978 чылдың октябрь 31-де 1979 чылдың тон солуннарынга болгаш журналдарынга чагыдылга доостур.

Чагыдылганы харылзааның бүгү салбырларында болгаш белдирлеринде ажыл айы-биле парлалга нептередикчилери чорудуп турар.

«СОЮЗПЕЧАТЬ».

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-33-34, 2-31-75, харысаалгалыг секретарьның 2-23-25, секретариаттың 2-23-25, партийлиг амыдыралы болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-27-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодаа ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2709

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 247 (10844) | 1978 чылдың октябрь 25, среда | 1925 чылда үндүрлеттинген | Өртээ 2 ак.

Л. И. БРЕЖНЕВ С. ВЕНСТИ ХҮЛЭЭП АЛГАН

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев АКШ-тың күрүне секретары С. Вэнсти октябрь 23-те Кремльге хүлээп алган болгаш оон-биле беседа [illegible] тирген. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко анаа киришкен.

Стратегтиг шабар халдаашкыннарының бо[illegible]терни кызыгаарлаар дугаарында дугуржулга ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразынга чаарынга [illegible]рышкан айтырыгларны чугаалажырынче беседа үезинде кол кичээнгейни салган. Ол айтырыглар дугайты Москвага болган чугаалажылгаларның ажыктыын болгаш боттуун демдеглээш, ийи тала дугуржулгага дүрген ат салырын хандырар дээш күжениишкиннерни салыр болгаш чугула херекти эчилинге чедирер деп боттарының шынтыарлиг чорууңуң дугайын медеглээн.

Чогуур дугуржуушкуннарны чедип алыр сорулга-биле боо-чепсекти эндере бүдүрерни кызыгаарлаарының болгаш чепсеглениишкиниң дужурериниң өске-даа айтырыгларын дугайты чугаалажылганыиарга депшилге чедип алырынга эдиг бээр бодалдыын ийи тала база илергейлээн.

Совет-америк харылзааларда сөөлгү үеде көстүп келген таарымча чок чүүлдерже кичээнгейни угландырган. ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында харылзааларны орталандырары, оларның депшилгелиг шуугум-биле хөгжүлдезин хандырары ийи чурттуң улустарының эрге-ажыктарынга, делегейниң дүжүлгүүр чорууң чаазырыдырарының чорудулгаазын хандадырының болгаш бүгү делегейге тайбыңны [illegible] сорулгаларынга таарыштыр болур ийик дээрзин Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн.

Беседага совет таладан — ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги оралакчызы, Чепсектиг Күштерниң Кол штавының начальниги Совет Эвилелиниң Маршалы Н. В. Огарков, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы Г. М. Корниенко, ССРЭ-ниң АКШ-та элчини А. Ф. Добрынин, СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының дузалакчызы А. М. Александров; америк таладан— АКШ-тың чепсеглениишкинин дужурер болгаш боо-чепсекке контроль талазы-биле агентилел черинин директору П. Уорнке, АКШ-тың ССРЭ-де элчини М. Тун олар база киришкен.

БЕЛЕТКЕЛДИ ДҮРГЕН ДООЗАР

Кодээ ишчилериниң, ылангыя малчыннарның ажыл-херээнде эң харыысалгалыг үе—кыштаглаашкын эгелээн. Маңаа бүгү таланың организас-техниктиг белеткелдери совхозтарда ам-даа доозулбайн турар. Кайы-даа ажыл-агыйда кажааларның болгаш мал чемя белеткээр цехтерниң, чуртталга бажыңнарының белеткели чүгле 83—85 хуу четкен, а суг сөөртүр машиналарның болгаш кудуктарның белени оон-даа куду—70—80 хууда доктаай бергилээн. Мал чемнерин фермаларже болгаш кыштагларже сөөртүрү ам чаа-ла орту четкен.

СЭКП Тыва обкомунуң тоску пленуму кыштаглаашкынга бүгү белеткелди район комиссияларының хүлээп алырын ноябрь 1-де доозар деп доктааткан. Арткан хонуктарда кандыг чүүлдерже кичээнгейни мөөннээрил?

Септелгениң шынарында четпестер хөй болуп турар, хыналдалар үезинде бо айтырыгже кичээнгей салыр болгаш ону чедир кылырының хуусааларын болгаш харыылаар кижилерни ыяк тодарадып алыр херек. Онза быжырымчалыг болгаш негелделиг хыналданы чаш малдар кажааларынга хамаарыштыр чорудары эргежок чугула, чүге дээрге, практикадан көстүп турары-биле алырга, бода-даа, шээр-даа малда сөөлгү чылдарда кызыраар чорук эвээжеп турар, а ол хиреде-ле доруктуруп ап турар чаш малдың саны чер албайн турары ооң хораазындан, ылаңгыя өкпе болгаш ижин аарыгларындан болуп турарын, биригээр чугаалаарга, соокка алысканындан болуп турарын малчыннар-даа, удуртукчулар-даа, тускай эртемниглер-даа билир.

Кыштаглаашкынга белеткелдин хыналдазын чорудуп тура, инектерниң болгаш эдержилге пазыны четкен казыраларның боос-кызырының шинчилгезин ай санында чорудуп турарын база хынаар. СЭКП обкомунуң пленумунуң доктаалында айыткаңы болза, боозу тодараттынган мал бүрүзүн саанчыга, инек кадарчызынга акт ёзугаар чаш төл алыры-биле быжыглаар деп айыткан. Шак ындыг ажылды шээр малга хамаарыштыр, хойнуң боозунуң, сөөлгү айында шинчилгезин чоруткаш, хойжуларга база акт ёзугаар хураган алырын дагзып болур.

Сөөлгү үеде мал чеминиң кадагалалында улуг четпестер илереп турар. Бии-Хемниң совхозтарынга сарааттарны малга чиртир фактылар турган. Чөөн-Хемчиктиң совхозтарында сиген өрттенир чоруктар, ооң иштинде чоокта чаа «Сүт-Хөл» совхозтуң ийи чүс тонна хире сиген, саваның өрттенгени ажыл-агый удуртукчуларын улуг кичээндирип, бо талазы-биле шыңгыы хемчеглер алырын негеп турар. Нииттиниң мал чеминиң чыгдынган черлериниң чоогунга өглер хондуруп, малдар чоокшуладып болбас. Өртке удур херекселдерни четчелээри, сагындырар бижиктер, азары, дүп-хүннүң таныылдарын тургузары мырыңай эргежок чугула.

СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл.) Пленумунга мал чемин болбаазырадып, анаа минерал-витаминниг немелделерни ыяап-ла холуп, фермаларже, малчыннарже нормалап, дензилеп, документилерлиг чорудар шак ындыг мал чеминиң кажааларын ажыл-агый бүрүзүнге тудары чугула деп көрген. Партия обкомунуң тоску пленумунуң шиитпиринде ындыг кажааларны чогуур механизмнер-биле дерип туткан турарын районнарның партия, совет органнарынга болгаш ажыл-агыйлар удуртукчуларынга дааскан. Ындыг кажааларны дыка хөй ажыл-агыйлар кылып турар. Ынчалза-даа чамдык совхозтарда ол кажааларда бөлүүн чем үүрмектекчилери бар-даа болза, минерал-витаминниг немелделер холуур дозаторлар чок, кээп турар болгаш үндүрүп турар чемнериң дензи-учёду хоозай, ук кажааларның эргелекчилери эрге-хүлээлгезин чедир билбес болгулап турар, ынчангаш ол бүгүнү эдери чугула.

Кыштаглаашкынны чедиишкинниг эрттиреринде ап чорудар организас-техниктиг чугула айтырыгларының бирээзи— кышкы одарларны бодамчалыг, планныг ажыглаары. Кодан бүрүзүнүң одарларының кызыгаарларын, ай-айлап одарладыр участоктарын демдеглээш, кыштың эң соок үезинде база мал оолдап турар үеде эң-не оъттуг болгаш чоок черлерин арттырып алырын план-схемага көрген турар.

Кышкы үеде малдың эъдүлдезин хандырары, ооң баш санының база чаш төлүнүң бүрүн камгалалын хандырары, продуктулуг чоруун бедидери кижилерден, малчын кадрлардан бир дугаарында хамааржыр. Ынчангаш оларның ажылынга, амыдырал-чурталгазынга таарымчалыг байдалды тургузары кыштаглаашкынга белеткелдиң, ооң хыналдазының бир кол чүүлү. Районнарның партия, совет органнары, ажыл-агыйлар удуртукчулары болгаш хөй-нииити организациялары малчыннарның кышкы үеде социалистиг чарыжының негелделерин район болгаш ажыл-агый бүрүзүнге таарыштыр ажылдап кылгаш, ук чарыштың дээштиниң бедидер организастыг хемчеглерни ап чорудар ужурлуг.

— Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, кодээ ажыл-агыйның бүгү талалыг болгаш шапкын хөгжүлдези дээш демисежиңер! Мал кыштагладыышкынының чедиишкинниг чорудар дээш демисежиңер'— деп. Улуг Октябрьның 61 чыл оюнга СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларының чалбыыштыг сөстери бо хүннерде кодээниң ажыл-ишчилерин улам сорук киирер.

ОКТЯБРЬГА УТКУШТУР

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелде, ВЛКСМ обкомунда

АМДЫГААШТАН ПЛАННААР

Бо чылдың октябрь 20-ниң медээзи-биле алырга, бистиң республиканың совхозтары сигенни 128,4 муң тоннаны, азы планның 78 хуузун, сенажты 21,7 муң тоннаны, азы 41,9 хуу, витаминниг сиген далганын 4,6 муң тоннаны, азы 53,8 хуу күүседип, 141,9 муң тонна силос маңгазын салганын СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому демдеглээн. Сиген белеткээр талазы-биле планныг онаалдазын Өвүр, Моңгүн-Тайга болгаш Тожу районнарның ажыл-агыйлары күүсеткилээн.

Эрткен он хонукта мал чеми белеткээринге эң бедик көргүзүглерни Өвүр, Бай-Тайга, Улуг-Хем болгаш Кызыл районнары чедип алган. Ол черлерде мал чеминиң курлавырының өзүлдезин чем единицазы-биле алырга тус-тус 7,8; 7,4; 6,0; 3,9 хуу болгулаан.

СЭКП обкомунуң бюрозунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң **ДОКТААДЫРЫ БОЛЗА:**

1978 чылдың октябрьның ийиги он хонуунда мал чеминиң белеткелинде калбарган социалистиг чарышка тиилекчи деп дараазында районнарны санаар:

— төп зонадан—Кызыл район (СЭКП райкомунуң секретары К. Н. Шулуу, райкүүском даргазы А. К. Бакулин, кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилел райкомунуң даргазы Ч. О. Ооржак, ВЛКСМ райкомунуң секретары Г. А. Медведев);

— барыын зонадан— Бай-Тайга район (СЭКП райкомунуң секретары Д. С. Даншын-оол, райкүүском даргазы И. У. Уелун, ВЛКСМ райкомунуң секретары С. Д. Демдек);

— мурнуу зонадан — Өвүр район (СЭКП райкомунуң секретары Ч. Х. Ооржак, райкүүском даргазы А. Б. Семис-оол, ВЛКСМ райкомунуң секретары С. М. Достай).

Кызыл, Бай-Тайга болгаш Өвүр районнарга СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчир Кызыл туктарын болгаш 20+200 рубль шанналын тывсыр.

Мал кыштагладыышкынынга белеткелди ноябрь 1-ге чедир доозар хемчеглерни албышаан, үндүр бижиттинген сигенни болгаш шөлдерде арткан тарааны чедип алырын, кыштагларда мал чеминиң курлавырларын чөптүг чарыгдаар планын тургузарын, мал чемин болбаазырадыр бүгү механизмнериң болгаш дериг-херекселдериниң үзүктел чок ажылдаарын чедип алырын, мал чемгерер черлериниң болгаш чемгерилге цехтериниң начальниктеринге ажыл-херекти эки билир кижилерни томуйлаарын, кыш дургузунда мал чемин болбаазырадырының болгаш белеткээриниң планын тургузарын Кодээ ажыл-агый министерствозунга, СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилел райкомнарынга, ВЛКСМ райкомнарынга, «Скотопром» треске, кодээ Советтерге, партия, профэвилел, комсомол организацияларынга, совхозтарның удуртукчуларынга болгаш специалистеринге дагзыр. Мал чемгерер черлерге, кормоцехтерге, сиген шыгжаар черлерге болгаш өске-даа мал чемя турар черлерге өртке удур айыыл чок чорукту хандырылгазынче онза кичээнгейни угландырар. Кышкы үеде хыдырыышты белеткээриниң болгаш мал чеминиң сөөртүлгезиниң планын ажылдап кылырын, белеткелчилерниң, пресстекчилерниң бригадаларының болгаш мал чемя сөөртүр транспорт колонналарын четчелээр, оларга бүгү-ле таарымчалыг байдалды тургузар.

Хыдырыыш белеткелинде, саван пресстээр черде болгаш кышкы үеде мал чемин сөөртүрүнге хаара туттунган бүгү ажылдакчыларның ортузунга социалистиг чарыштың негелделерин немей ажылдап кылыр.

Кызылдың даараныг фабриказының бригадаларының аразында калбарган социалистиг чарышка доктаамал тиилекчи болуп келген коллективтерниң бирээзи— Н. Я. Якушкинаның бригадазы бо чылдың эгезинден тура 1173 рубльдың продукциязын бүдүргеш, чыл планын бүрүн күүсеткен. Ол коллектив ам келир чылдың январьның үлүүнде ажылдап кириишкен.

Бригаданың чамдык кежигүннери, ылангыя дуржулгалыг даараныкчылар Л. Куртанская, Т. Шайфуллина олар оңгу беш чылдың планныг онаалдаларын күүседир чеде бергеннер.

Комсомолчу- а н мактарның бо шалыпчы коллективиң боттарының арга-курлавырларын санап көргеш, чыл төнчүзүнге чедир дыка хөй түңнүг рубльдың продукциязын херегленчилерге бээрин хүлээнген.

ЧУРУКТА: ук бригаданың кежигүннери ажыл үезинде. Оң талазында бригадир Н. Якушкина.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

АРМЕНИЯНЫҢ ХҮННЭЭРЕКТИГ УРАН ЧҮҮЛҮ

Россияның составынга Арменияның киргениниң 150 чылынга тураскааткан Россия Федерациязынга Армян ССР-ниң литературазының болгаш уран чүүлүнүң хүннери ленинчи национал политиканың тиилелгезиниң совет культураның мастерлериниң үре-түнелдиг кады ажылдажылгазының чайынналчак көргүзүү болган. Октябрь 23-те ССР Эвилелиниң Улуг театрынга болган концерт хүннээректиг республиканың төлээлекчилериниң чогаадыкчы отчедунуң түннел көргүзүү болган. Анаа найысылалдың хөй-нииттикниң төлээлекчилери, эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары, найысылалдың бүдүрүлгелериниң ажылчыннары, Москва чоогунуң кодээ ажыл-ишчилери чыглып келген.

Концерт эгелээриниң мурнунда ССРЭ-ниң улустуң артизи Б. Чирков акы-дугма лышкы республиканың чогаадыкчы интеллигенциязынга бүгү ажылчы чоннарынга улуг чедиишкиннерни күзеп, Арменияның уран чүүл мастерлеринге чүректиң ханызындан байыр чедирген. Чүректиң ханызындан өөрүшкүлүг хүлээп алырыныы дээш москвачыларга өөрүп четтиргенин ССРЭ-ниң улустуң артизи А. Арутюнян бодунуң харыы сөзүнге илереткен.

Кайгамчыктыг юбилейге тураскааткан композитор Э. Оганесянның «Мөңгеде кады» деп чаа ырызы-биле концерт эгелээн. Байырлыг юбилейге А. Арутюнянның бижээни «Орус акывыска» деп ырыны ол кежээ эң баштай күүседиген.

Концертке республиканың кол чогаадыкчы коллективтери болгаш республиканың суралыг күүседикчилери — Т. Алтунян аттыг танцының улустуң ырызының ансамбли, Арменияның бичии ансамбли болгаш өскелер-даа киришкен. Алдарлыг мастерлер-биле кады аныяк артистер — П. И. Чайковский аттыг тускай музыка школазының, Ереванның хореография училищезиниң өөреникчилери база киришкеннер.

Байырлыг концерт социалистиг улуг Төрээн чуртка, ленинчи партияга, совет улустарның акы-дугмалышкы чорууңга болгаш найыралынга гими болуп чаңгыланып үнген А. Хачатурянның «Өөрүшкүнүң одазы-биле» доозулган.

Улуг чедиишкин-биле эрткен концерт СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ниң МХК-ның бирги секретары В. В. Гришин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев, Арменияның Компартиязының ТК-ның бирги секретары К. С. Демирчян, Армян ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. Е. Саркисов, Армян ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ф. Т. Саркисян олар олурушканнар.

(СЭТА-ның корр.).

Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Төп Комитеттериниң секретарьларының чөвүлел хуралы

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Төп Комитеттериниң организастыг-партийжы ажыл айтырыглары-биле ажылдап турар секретарьларының чөвүлел хуралы октябрь 23-те мында эгелээн. Социализмниң политиктиг системазынга коммунистиг болгаш ажылчын партияларның, массалыг организацияларның ролюнуң дугайында айтырыг дугайты чөвүлел хуралда киржип турар акы-дугма партияларның аразынга сагыш-оналдар солчурунга моңу тураскааткан.

Чөвүлел хуралдың ажылында киржип турарлар болза: Болгарияның Коммунистиг партиязындан —БКП ТК-ның секретары П. Дюлгеров; Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязындан — ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары Н. Немет; Вьетнамның Коммунистиг партиязындан — ВКП ТК-ның кежигүнү, ВКП ТК-ның Организастыг-партийжы ажыл килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы Буй Куанг Тао; Германияның Социалистиг чаңгыс-ла партиязындан—ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, секретары Х. Домрус; Кубаның Коммунистиг партиязындан — Кубаның Компартиязының ТК-ның кежигүнү Х. Камачо; Лаостуң Улустуң-революстуг партиязындан — ЛУРП ТК-ның Политбюро кежигүнү Фуми Вонгвичит; Моолдуң Араттың революстуг намындан — МАРН ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары С. Жалан-Ажав; Польшаның Каттышкан ажылчын партиязындан — ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары Э. Бабюх, ПКАП ТК-ның секретары З. Жандаровский; Румынияның Коммунистиг партиязындан — РКП ТК-ның Политкүүскомунуң кежигүнү, секретары Е. Денэлеску; Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязындан — СЭКП ТК-ның секретары И. В. Капитонов; Чехословакияның Коммунистиг партиязындан — ЧКП ТК-ның секретары М. Бенс.

Чөвүлел хуралдың ажылында акы-дугма партияларның Төп Комитеттериниң килдистериниң эргелекчилери болгаш эргелекчилериниң оралакчылары, ол ышкаш «Тайбың болгаш социализм айтырыглары» журналдың Редакция коллегиязының кежигүнү Р. Бауэр база киржип турар.

ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары А. Е. Немет чөвүлел хуралды ажыткан.

«САЛЮТ-6»—«СОЮЗ-31»—«ПРОГРЕСС-4»: ШИНЧИЛЕЛДЕР УЛАМЧЫЛАВЫШААН

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Башкарылып чоруур «Салют-6» — «Союз-31» — «Прогресс-4» эртем-шинчилел комплекзиниң ужудуушкунун үргүлчүлевышаан.

Эдип-чазалганың соонда комплекстиң орбитазының хемчээлдери мындыг:

— Чер кырындан эң ыраа —376 километр;

— Чер кырындан эң чоок ыраа—359 километр.

— долганыр үези—91,7 минута.

— ийленчээ—51,6 градус.

Орбиталыг ужудуушкунда Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков 130 хонук дургузунда ужудуп келгеннер. Эртенги ажылдарның болгаш эртенги чемниң соонда космонавтылар телевидение программа ёзугаар ажылдааннар.

Октябрь 23-түң улуг кезиин медицина шинчилелдеринге үндүрген. Хөй хүлээлгелиг «Полином-2М» аппаратураның дузазы-биле чүректиң биоэлектриглиг илеткейлиг чорууң, даштыкы тыныышкынның хемчээлдерин, а ол ышкаш судалдарның согарын шинчилеп көрген.

Космос материаловедениениң программазын ёзугаар «Кристалл» болгаш «Сплав» деп агрегаттарга чартык дамчыдыкчы материалдарны — калмийниң сульфидин болгаш кадмий-мөңгүн суу—теллур үштүң каттыжыышкынын алыр сорулга-биле технологтуг ийи шенелдени чоруткан.

Экипажтың илеткелдери болгаш телеметриктиг информацияның сан-түңү-биле алырга орбитаның «Салют-6» — «Союз-31» — «Прогресс-4» комплекзиниң иштики системалары болгаш эртем аппаратуразы болур чогуур-биле ажылдап чоруур.

Эштер Коваленок болгаш Иванченков оларның кадыкшылы эки.

ЭКИ

Келир кышка ыңнамчалыг белеткенир дээш калбарган чарышка бистиң совхоз база идепкейлиг киржип турар. Бо чылын шээр мал 52 кодаңга кыштаар. Ол кыштагларның септелгезин бүрүн дооскан бис. Бода малдың он бир кыштагның чаңгыыын септээри арткан, ону ийи хонукта белеткеп бис.

Нииттиниң малынга быжыг чем-суурну тургузар ажылга совхозтуң ишчилери шалыпчы киришкен. План ёзугаар [illegible] тонна сиген белеткээр турган, ону 5160 тонна кылдыр күүсеткен бис. Ол ажыл ам-даа уламчылап турар.

Бо хүннерде малчыннарның кыштагларынче мал чеминиң сөөртүлгези өске чугула ажылдарның бирээзи болган. Ол ажылче кожуглуг 11 трактор, 6 автомашина хаара туттунган. 2500 тонна сигенни олар кыштагларда чедирген. Механизаторларның аразында калбарган социалистиг чарышка [illegible] тиилекчи болуп турар.

«Тес-Хемниң» Ү. Шынаа салбырының (эргелекчизи Н. Дагар-оол) коллективи келир кышка белен эвес белеткенген. Мал чеми белеткээр планын олар чедиишкинниг күүсеткен болгаш 940 тонна сигенни кыштагларда чедирген.

[illegible] Кажаа-хоражын ийи чылыглаан, малының чемин чедир кылдыр белеткээн, ишчилери кыш коргунчуг эвес деп чугаалап болур.

Боттарывыстың бар арга-курлавырларывысты ажыглап турган, келир кышты уткуп, ону чедиишкинниг ажыл эртип, СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң салган сорулгаларын күүседир дээш совхозтуң ишчилери ажылдап турар.

Х. СЕРИКОВ,

«Тес-Хем» совхозта партком секретары.

ТЕС-ХЕМ РАЙОН

МАЛ КЫШТАГЛАДЫЫШКЫНЫ— хүннүң кол айтырыы

Оңгу беш чылдың үшкү чылынга эрткен тос айларында Тес-Хем район күрүнеге 1800 тонна эътти, 330 тонна сүттү, 166 тонна дүктү саткан. Ону дараалаштыр көргүзерге 64,7, 114,2, 93,4 хуулар болгулаан. Бо сан-чурагайлардан алгаш көөрге, эът биле дүктүң планы чер албайн турар.

Амгы үеде бүгү ажыл-агыйларның кол сорулгазы — келир кышка белеткел. Ол дугайында СЭКП Тыва обкомунуң IX пленумунуң шиитпирлеринде тодаргай айыткан. Ол шиитпирлерге дүүштүр Тес-Хем районнуң ажыл-агыйлары эвээш эвес ажылдарны кылып чоруткан.

[illegible] девискээринде 26 кыштагга бода мал, 140 кодаңга шээр мал кыштаар. Ол кыштагларының септелгези колдуунда доозулган. Бо каш хонукта 15 хире кажааны септээри арткан. А малчыннар кыштаар 99 чуртталга бажыңының чүгле [illegible] парын кажан доозары билдинмес.

Ук районнуң совхозтары сиген кезилдезин колдуунда Ак-Чыраага чоруткан. Анаа мал чеми белеткээн беш районнуң бирээзи ол. Келир кышка уткуштур район нииттиниң малынга 14 муң тонна сиген белеткээр турган, оон оң ийи муң тоннаазын белеткээн. Ол ажыл ам-даа уламчылап турар.

Мал чеминиң белеткелиниң талазы-биле ажыл-агыйлар аразында калбарган социалистиг [illegible] «О. Шынаа» биле «Тес-Хем» совхоз мурнап турар. «О. Шынаа» мал чеми [illegible] «Тес-Хем» 102 хуу күүсеткилээн.

«О. Шынаа» совхоз келир кышка хынамчалыг белеткенип турар ажыл-агый. Мында малчыннарже сиген сөөртүлгези организастыг чорып турар. Барык сес чүс хире тонна сигенни совхозтуң механизаторлары кодаңнарда чедирген. Ылангыя харлыг үеде машина оруу бергедей бээр хире черлерже онза кичээнгейни [illegible] дыг кадыр-берт кодаңнарга сиген бо хүннерде чедиртинген.

Мал чеми белеткээринге «Кызыгаар» совхоз алээн хоорттуг турар. [illegible] сиген белеткээр планының чүгле 68 хуузун күүседир алган. Оон аңгыда ында чүгле 170 тонна силос салдынган, саваң шуут чок. Ол белеткеттинген сигенни бедик ам-даа Ак-Чыраада хевээр. Сөөртүр машина чок. Ол аразы бир чүс ажыг малчыннар.

«Кызыгаар» совхозтуң малчыннарынга кышкы үеде сүт сөөртүр 7 машинаны чургускан. Оларның чүгле ийизи бо хүннерде ажылдап турар. Артканнарының кажан ажылдадыры билдинмес.

Нииттиз-биле районда келир кышка уткуштур белеткел ажылдарында бергедээшкиннер-ле хөй. Машина-техниканың чедингишкинден Ак-Чыраада белеткеттинген сигенниң чартык кезин ам-даа сөөртүвээн. Районнуң бар-ла техниказы ыяар угланган болбажок, ол ажыл чогуур [illegible] турар.

Мал чемгерер 1500 кошпаларны, 1400 шагжаларны районнуң ажыл-агыйлары белеткээр турган. Бо хүннерге чедир бары — 330 кошпа, 720 шагжа бар. Материал чок деп чылдагаан-биле бо ажыл арай соксаан.

Кыш эргин артап кирип орар. Эки белеткелдиг ажыл-агый оңу чедиишкинниг ажыл эртер. Тес-Хемниң чамдык кышка белен эвес ажыл-агыйлары белеткелди дүрген доозар хүлээлгелиг.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: отчёттар болгаш соңгулдалар

БҮГҮ УЧАСТОКТАРЖЕ ХАНЫЛААР

Кызылдың даараныкга фабриказының коммунистери боттарының отчет-соңгулдалыг хуралын бедик идепкейлиг, принциптиг байдалга эрттирген, ону бүдүрүлгениң ажыл-херектери-биле сырый холбаштырган.

Коллектив бо айларда продукция саңгырының планын 103 хуу, оруктар киирерин 121 хуу күүсеткен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүзүн 96,4 хуу бедиткен. Продукцияның бедик шынары дээш демисел коллективте партия организациязының ажылында бир кол черни ээлеп келген. Ынчангаш шынар көргүзүү экижип турар. Бирги сорттуң продукциязын бүдүрериниң планын 96,4 хуу боттандырган, 75 муң рубльдиң продукциязынга күрүнениң Шынар демдээн тывыскан. Бүдүрүлге нептерээр-биле планныг онаалдазын доктаамал күүседип, социалистиг чарыштың түңнелин ай санында үндүрүп, материалдыг болгаш моральдыг идиг бериишкиннерин ажыглап келген.

Отчёт-соңгулдалыг хуралга илеткелчи — партбюро секретары В. Н. Брюханова фабрикада мастер М. Е. Потылицинаның удурткан бригаданың дугайын онзагай-ла чугаалаан. Оон коммунистери дес-деңге ажылдап, чыл бүрүде планныг даалгаларын күүседип, мурнуку одуруунга шыгаап келген. Төп айларның планын олар 103,3 хуу күүсеткен. Бригаданың чедиишкиннеринде кол чүве чүл? Коллективте сагыл кадыг чагырга, бот-боттарынга негелделиг байдалды тургузуп алганы-дыр. Ол ышкаш мастер Л. И. Гуркинаның удурткан № 6 бригада, Н. И. Лаженаның, коммунист В. М. Акулованың удурткан кыдыглар бижиин белеткээр цех база багай эвес ажылдап, социалистиг хуулгазыннарын күүседип турар.

Фабриканың коммунистери коллективте ажыл-херектерниң авангарды болуп, барык шупту планныг онаалдаларын күүседип турар. Боттарының хүлээлгезин бедик харысалга-биле көрүп, кызымаккай ажылдап келген мурнакчыларның аразында коммунистер хөй. Чижээ, хоочун даараныкчы Р. Т. Сумбаа Улуг Октябрьның 61 чыл оюнда өңгү беш чылдың планын күүсеткенин рапорттаарынга белеткенип, шудургу ажылдап турар. Коммунистер З. Д. Гриценко ам 1980 чылдың, О. Д. Монгуш 1979 чылдың октябрьның үлүүнде ажылдап кирген. Аныяк коммунистер М. Дырыш-оол, Л. Белзек, Т. Палкина олар хоочуннардан чыда калбайн, ажылга ак сеткилдиин көргүзүп келгеннер.

Партия организациязының ажылынче чедингени коллективтиң амыдыралының бүгү талаларын, ында ажылдакчы бүрүзүнүң ажыл-ишин, ажыглаттынмайн турар курлавырларны оон эки билирин, организакчы болгаш политиктиг ажылдың деннели бүгү талалыг бедидеринде болур. Фабрикада партия организациязының ажылын анализтеп тура, отчёттуг үеде мурнакчы ажылчыннарның күзели-биле бодунуң хуралдарын 4 катап өстүрүп, партия организациязы хөй-ле бүгү коммунистер харыысалгалыг участоктарда авангардчы ролюн көргүзүп турарын демдеглээн.

Ынчалза-даа партбюронуң организакчы болгаш кижизидикчи ажылында чамдык четпестерниң дугайын илеткелчи тодаргай чугаалаан болган. Чыл иштинде партбюронуң хуралын чүгле 4 удаа чыылдырганы, партияның хуралын 3 удаа эрттирбейн барганы дыка четпес. Партия хуралдарынга коммунистерниң отчёттарын, дыңнадыгларын алырын база оларның тустуу-биле беседалажыышкын чорударын практикалаваан. Хүлээн алган шиитпирлер күүселдезин кошкак контрольдаан. Бо ажылдарны доктаамал чорудуп, участок бүрүзүнче ханылап кирери партбюродан негеттинип турар дээрзин хуралга санал берген коммунистер чоптуг-биле демдеглээн.

Партия организациязының хүрээлеңинде 20 коммунист болгаш партия кежигүнүнүң кандидаттары бар. Ол хире улуг күштүг, быжыг берген коллективте мурнакчылар-биле кожа хоюлдаарлар турбас ужурлуг. А фабриканың бир кол участогу Хову-Аксының даараныкга пегиниң чаа күүлериниң ажыглаалга киирери-биле холбаштыр ажыл түүделвейн турарын отчёт-соңгулдалыг хуралга дүвүрээзин-биле чугаалап турганнар. Оон ажылынга хүн бүрүде дуваалаа, башкарары дирекция черинден болгаш партия организациязындан негеттинип турар.

Отчёт-соңгулдалыг хуралга санал берген коммунистер партия организациязы, оон бюрозу ам-даа доңу күш-биле ажылдавайн турарының фактыларын чугаалап, чамдык чүгүла айтырыгларга доктаап турганнар.

— Бисте бүгү күжениишкин чүгле план күүседиринче углаттан, бүдүн чай хургузунда улуг күжениишкиннин үндүрүп келдивис. Ылангыя сентябрьда чамдык субботадарда улай-улай-даа ажылдап турдувус. Мындыг чорукте кижи могап туруптар үелер бар боор-дур — деп, коммунист Р. Т. Сумбаа сапалынга чугаалаан, колган ажылдың доктааттынган эртек-үнезин турузун турарында шын эвес чүүлдер барын шүгүмчүлээн. Оон урут хөйлең, херээженнерниң платьелери ышкаш ындыг кылыгларны бүдүрериңге расценканы шын таарыштырарын ол саналдаан. Чамдык дериишкиннер чылчылы-биле ажыглал чок ажаа турар чорукту, буфетте аъш-чемниң шынары багайын, даараныкчыларның культурлуг дыштанылгазын четпес организастааны эш Сумбаа чоптуг-биле шүгүмчүлээн.

Даараныкга машиналары үрели бээрге, ону эттирер дээш слесарьлар, механиктер дилеп, кой үе-шакты чидирер чоруктар бар, а даараныкга цегиниң иштиниң санитарлыг деннели куду дээрзин коммунист Т. И. Палкина чугаалааш, ону чайладырынче кичээнгейни углаадырган. Коллективте эки туралың үлүсчү конурлаарының, улусчу контроль болуунуң ажылынга хамаарыштыр чугула саналдарны коммунистер З. Д. Гриценко, М. П. Белоусов олар кодурген.

Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, ажылдан үнер-кирер чоруктар коллективте [illegible] турар. Эртен чыылып ол үелерге денешелге бо чылдың төп айларында 200 кижи-хүнүнү ажыл шагын үскен, а 13 кижи прогулдааны дээш ажылдан үндүрткен. Ажыл шагы үскеннерни профэвилел комитединге чугаалажып көрүп, дирекцияның дужаалы-биле хемчеглерни хүлээдип турар. Ынчалза-даа кижиниңдиге ажылынче кичээнгейни күштелдирери негеттинип турар.

Фабрикада ортумак ажыл разрядының нормазы 1,86 турбуже, амгы үеде 1,79 болуп турар. Ажылчыннарның мергежилиниң чавызын бо факт көргүзүп турар. Ындыг турбуже ажылчыннарның, ылаңгыя ында хөй аныяктарның мергежилин бедидери-биле техниктиг өөредилгеги организастаар дугайында айтырыг чидин-биле тургустунун тургала, ону мынчага чедир эгелевээн. Мергежил аайы-биле конкурстар эрттирери, дыштанылга кежээлерин организастаары чергелиг ажылдарны чорутпайн турар. Аныяк даараныкчыларның күш-ажылының болгаш культурлуг дыштанылгазының байдалын кичээнгейлиг хайгаараары коммунистерниң мурнунда чугула айтырыг болуп турар. Аныяктарны дагзыпкан алгаш мергежилге өөредир, кижизидер таланы-биле ажыл чогуур деңнелге тургустунмаан.

Отчёттуг үеде кылдынган ажылды түңнеп, четпестерни [illegible] коммунистер даараныкга фабриказының мурнунда кол соруглагаларны чугаалашкан. Оңгу беш чылдың болгаш оон ушкү чылының планнарын ашкыр болгаш ажыр күүседир дээш коллективти сырый кактаныышкын организакчы болгаш [illegible] ажылды [illegible] доктаалды хурал хүлээп алган.

В. МААДЫР,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

КОЛ АЙТЫРЫГ—БАШКЫЛАР БЕЛЕТКЭЭРИ

Кызылдың педагогика институдунуң коммунистери боттарының ажыл-херектериниң дугайында отчёт-соңгулдалыг хуралынга сайгарып чугаалашканнар. Партбюро секретары Д. С. Куулардың илеткелинде өөредилге-кижизидилге ажылының байдалы, коммунистерниң партийжи даалгаларын күүседип келгени, политиктиг-идейжи [illegible] чугаалап турар. Партбюро, оон кежигүннери институт үениң дургузунда [illegible] ажылдарны чорутканын илеткелде болгаш санал берген коммунистер-даа демдеглээннер.

Келир үениң башкыларын белеткээр харыысалгалыг хүлээлге ук коллективке онаалдаан турар. Бедик мергежилдиг специалистерни белеткээр дээш институттуң башкылар коллективиниң улуг ажылдарны чорудуп турарлар. Моон мурнуу тургаанынга бодаарга өөредилгениң деңнели бедип келген, оон шынары бичии-даа бол өскен. Ынчангаш-биле күш-ажылдыг 13 бот-боттарын сонуургап, кол бедик шынарлыг [illegible] институтту 290 аныс студент доозуп үнген.

Келир үениң башкылары студент отрядтарга киржип, [illegible] ажыл-агый ажылдарынга база идепкейлиг киржип келгеннер. Эртем чылын олар тудуг отрядтарынга 86 муң акша [illegible] шиңгээткен. Хөй-ниити профессиялар факультединиң ажылы экижээн. Педагогика практиказы, чайгы үеде пионер лагерьлеринге ажыл дээн ышкаш айтырыглары сагып, бөлүктуң кежигүннериниң өөредилгези, социалистиг чарышты организастаары, коммунистерниң устаачы негелделерин күүседип турганы мыкаш айтырыгларга илеткелчи база доктааган.

Устуулдар чүүлдер-биле чергелештир четпестерни, доктаамал илеткелчи демдеглээн. Студентилерниң сагыл ужур чорууг ажылдыг хөй болгаш өөредилгезин ара каар чоруктар бар. 14 доозуукчу ажылдаар ужурлуг школаларынга мынчага чедир барбаан. Устаачы негелделерин хажыда бээр чоруктар чамдык коммунистерниң талазындан база тургулаан. Черле ындыг аныяк эштер-биле, ылаңгыя партия кежигүнүнге кандидат студентилер-биле ажылды партбюро четпес организастааныылаан бо талазы-биле таарымча чок чүүлдер таварышкан туруглаан. Партия организациязының хүрээлеңиниң комсомол комитединиң рекомендациязы-биле ол турар студентилер-биле холдуг олуп турар. Ынчалза-даа толептиг мурнакчыларны партия кежигүнүнге киирип алыр айтырыгны база болзар болза эки.

Партия организациязының, оон партбюрозунуң ажылынга тодаргай анализти берип, четпестерниң дугайын хуралга санал берген коммунистер айыткааннар. Институтта кол-кол участоктарны коммунистер удуртуп турар, оларның ишки бүрүзүнүң харыысалгазындан хөй чүүлдер хамаарылыр дээрзин проректор Л. П. Салчак сапалынга демдеглээн. Ажыл-херекке берииниң, бедик мергежилдиг башкылар В. А. Копеел, К. Б. Март-оол, Ш. Ч. Сат болгаш өске-даа коммунистерни ол адаан. Хөй-ниити организацияларын удуртуруунче сагыш салыр болза эки. Ылангыя институтта комсомол ажылы кошкак дээрзин ол айыткан.

Педагогика факультединиң башкызы кошкак, өөредир аудиториялар, кабинеттер чединмезиниң дугайын бодунуң саналынга ук факультеттиң деканы С. С. Курбатская чоптуу-биле демдеглээн. Шак ындыг байдалга өөредилге-кижизидилге ажылын чедиишкинниг чорудары берге дээрзин чугаалаан. Ук айтырыгны чогуур органнар өөренип көргеш, практиктиг дуза чедирер ужурлуг.

Педагогика институдунуң башкылары чоң ортузунга лекция пропагандазынга идепкейлиг киржип турарының дугайын институтта [illegible] тена эргелекчизи Е. И. Бейкара саналынга айыткан. Ынчалза-даа чамдык кафедраларның башкылары институттан өске черлерге лекцияларны ховар номчуп турарлар, ол мыкаш чамдык лекцияларның тематиказы холун эрттир кызыы болуп турар.

Коммунистер биохимия факультединиң улуг башкызы С. К. Чоксум, математика кафедразының эргелекчизи С. С. Салчак олар партбюроның хичээнгей салбайн барганы айтырыгларга доктаагаыннар. Түс-түс коммунистерге ажыл кошкак болган. Идей-кижизидилгеге айызы сагыш салыры чугула. Партийжи даалгаларның хүгаалдазын база бодаза эки. Партийжи сагылга-чурумну үреп турган чамдык таварылгалардан [illegible] ол бодаза эки деп санал турар. Коммунистерниң отчёттарын [illegible] практиказы [illegible] сагыш салыр ужурлуг.

Студентилерниң хөй-ниитиниң идепкейин, оларның харыысалгазын бедидеринге үскүс болуктерде комсомол организацияларының секретарьларының, ол ышкаш ВЛКСМ комитединиң рөлүн бедидеринин чугулазын филология факультединиң деканы К. Б. Март-оол саналынга айыткан. Ушкү күш-ажылчы семестрниң дугайын физика-математика факультединиң деканы Х. О. Ондар, студентилерниң амыдырал байдалынга хамаарышкан айтырыглар дугайын [illegible] Адаа Ондар саналынга айтып демдеглээннер.

Ажыг сайгарылгы шиитпирлиг — келир үениң башкыларын белеткээриниң айтырыы канчаар шиитпирлеттинип турарыл дээрзи ол хүнгү хуралга кескү черни ээлевейн барганы хомудаачыг. Херек кырында алыр болза бо ажылда четпестер эвес дээрзи ук хуралдың ажылынга киришкен, СЭКП обкомунуң эртем болгаш өөредилге черлериниң килдис эргелекчизи Д. Б. Ондар бодунуң саналынга оналап айытканы таварылга эвес. Ажылдың участок бүрүзүнге коммунистерниң карымсалгазын бедидерин чедип алыр. Деканат, кафедра бүрүзүнүң ажылынга ханы анализти бээри чугула турган. Чыл бүрү-ле институтту 250 кижи доозуп үнер ужурлуг турбуже, өөредилге ара каар чоруктар хөй, ынчангаш эвээш санныг [illegible] [illegible] болганы чептес. Бо айтырыгның моон мурнунда отчеттуг хуралга база айтып турза-даа, бо удаада база анализ чокка эрттиргени четпес. Материалдыг базага хамаарышкан айтырыгларны шиитпирлээрде чогум кандыг чүүлдер херек боор турарын тодаргай айтып, чогуур органнар мурнунга тургузары чугула дээрзин Д. Б. Ондар айыткан.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң улус өөредилгезиниң талазы-биле соруглагаларын СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ортумак школа дугайында доктаалын амыдыралга боттандырар дээш Кызылдың педагогика институдунуң коммунистери моон соңгаар ылып чорудар ажылдарының угланыышкынын тодарадып, чугаалашкан айтырыгларга хамаарыштыр делгеренгей доктаалды хуралга хүлээп алган. Оон күүселдезин доктаамал контрольга тургузары чугула.

Б. ДИРЧИН,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

Карелияның Калевальск районунда Финляндияның фирмалары-биле кады Костомукштуң даг-байлаашындыга комбинадын болгаш Костомукш хоорайны тудуп турар. Ол бүдүрүлге чылда 24 миллион тонна чиг руданы казып тыпар болгаш болбаазыралын кылыр. Комбинат бодунуң продукциязын — демир рудазының окатыштарын Череповецкиниң металлургия заводунуң улуг домналарынче чорудуп бээр. Тудуда бот-боттарын билчир чорук болгаш найырал совет база фин тудугжуларга кол объектилерни төлевилээн хуусаадан мурнай тударынга арганы берген.

Чоокта чаа Костомукшка онза болуушкун болган: дагжыларның чаа хоорайның баштайгы чурттакчы бажынынче улус көжүп кирген.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче): совет болгаш фин тудугжулар Лилия Чередниченко, Сеппо Липматта, Кюбести Миатта, Владимир Болдовский, Александр Ушаков болгаш Василий Давыдов.

С. МАЙСТЕРМАННЫҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроиказы.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың транспорт цегинде рудниктен даг массазы сөөртүп ажылдап турар «БелАЗ-540» деп машинаның чолаачыларындан ам 15 кижи өңгү беш чылдың үш чылының планын күүсеткеш, оон дөртку чылының кышкы айларының үлүүнде ажылдай берген. Оларга Г. Л. Карповту, Я. Г. Евдокименкону, С. М. Туровецти, О. Р. Предеин, И. П. Чернышевти, А. В. Оськинни болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур.

Мурнакчыларның эң аныы — 23 харлыг комсомолчу Александр Екимов Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюнуң бетинде 10-гу беш чылдың үш чылының планын күүседир дээн хүлээлгезин ажырган. Тодаргайлаарга, ол үш чыл иштинде 370 400 тонна даг массазы сөөртүр планын 420 120 тонна чедирген. Александр Екимов бо коллективте шериг албанындан халажып келгеш, ол хевээр кадрыып ажылдаан, Ак-Довурактың кежээки техникумунда өөренип турар.

ЧУРУКТА: Александр Екимов.

Х. МОНГУШТУҢ фотозу.

СӨЗҮНГЕ БҮЗҮРЕЛДИГ

Өңгү беш чылдың баштайгы үш чылының планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүсеткеш, ВЛКСМ-ниң 60 чыл оюн күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткууруп Кызылдың «Чечек» ательезиниң Н. Я. Якушкинага удурткан комсомолчу-аныяктарның даараныкчылар бригадазы хүлээнген. Тура-соруктуг, ажыл-ишчи аныяктар соглээн сөзүн амыдыралга боттандырып, октябрь 7-де-ле үш чыл планын күүсеткен.

Ленинчи комсомолдуң «60 чылынга — 60 шалыпчы хүннер» деп шалыпчы күш-ажылчы залчегиич социалистиг чарыжынга бригаданың аныяктары идепкейлиг киришкеш, чедиишкиннерлиг болган. Ынчангаш үшкү кварталда комсомолчу-аныяктар коллективтериниң аразында чарыштың тиилекчизи болуп, ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу болгаш дипломуу-биле шаңнаткан.

Мурнакчы бригаданың кежигүннери амгы үеде 1979 чылдың январь айның үлүүн кылып кирипкен.

Шак ындыг эки көргүзүгнү аныяк ажыл-ишчилер социалистиг чарышты дээштиг организастап, ам-не бүдүрүкчүлүг ажылдап турган чедип алган. Ол ышкаш даараныкчыларның мергежилин доктаамал бедидип турар.

Л. Курганская, А. Коршевская, Т. Шайфулина болгаш өске-даа мурнакчы даараныкчылар бригадада бар. Олар хүн нормазын 150—190 хуу күүседип келгеннер.

Чыл төнчүзүнге чедир чеди муң рубльдиң продукциязын пландан ажыр үндүрерин бригаданың коллективи аазаан, ону ажыр боттандырарының бүгү аргалары оларда бар.

Х. АЛАШ-ООЛ.

КЫШТААНДА ХОНУПКАН

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» совхозтуң хоочун хойжузу О. Седен-Дамбаа бодунуң кузээ Хаак деп черден көшкеш, Чаңгыс-Тейде кыштаанда хонупкан.

Ол өңгү беш чылдың ушкү чылында чогуур 100 хойдан 106 хураганы камгалап алгаш, бир хойдан 2,5 килограмм дүктү кыргып алгаш, хүлээлгезин күүсеткен. Боду 15 тонна ногаан сигенни белеткээш, кыштаанда сараатап алган.

Хойжунуң хоюнуң кужу семис. Чайгы үеде үш катап олар солуп көшкенинин бир түңнели ол.

Ол кыштаанда 14 тонна кургаг [illegible] бодуу алган. Хөй чемгерер [illegible] [illegible] болуп [illegible] сертеделгени боду кылып алган.

Н. СЕМИС-ООЛ.

«ШЫНГА» харыы

КЕЛИР ЧЫЛЫН БЭЭР

Бора-Тайга суурда ниити Культура бажыңының директору М. Дарый-оолдуң түс [illegible] чурттаар бажыы чок, бергедеп турарының дугайында чагаазы редакцияга келген.

Чөөн-Хемчик райкүүскомнуң культура килдизиниң эргелекчизи С. Монгуштуң редакцияга дыңнатканы:

М. Дарый-оол онзашкан ажылынга [illegible] болгалынзан оон директорлаан Культура бажыңы районда эки ажылдыгларының санында турар. Чурттаар бажың угаада ниити Совет күүскомунуң дарганыңга оон тургускан айтырыгга чаа бажыңнар неээнинге шиитпирлеттинмейн келген.

Түс өг-бүле амдызында школа бажыңында чурттап турар. «Алдан-Маадыр» совхоз келир чылын Бора-Тайга суурга чаа чурттаалга бажыңнарын тударын планнаан. Бирги ээлчегде М. Дарый-оолга оон бажыңын бээр. Чаа бажың бажыңга амгы бажыңнарын чурттаарын оларга чөпшээрээн.

«СЕЛЬСКАЯ НОВЬ» № 10

Бо ниитилел-политиктиг болгаш эртемдепшилге журналының айтырыгларының октябрьда үнген залчегиг дугаары «Чевүлел шиитпирлээн...» деп фоторепортаж-биле ажыттынган. Ол фоторепортажта Воронеж областа улус депутаттарының Колыбель кодээ Совединиң ажылының, бир чыл бурунгаар хүлээп алганывыс ССРЭ-ниң чаа Конституциязын амыдыралга канчаар боттандырып турарының дугайында тодаргай чижектерлиг чуруктарны киирген. Үдээни Хообуукта бир чылың канчаар уткааныл Талды-Курган областа «Енбекши» совхозтуң звено удуртукчузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң күрүне шаңналының лауреады Б. Тетенова чугаалап турар. СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин канчаар күүседип турарының дугайында ССРЭ-ниң кодээ ажыл-агый министри В. Месяцтың чүүлүн ол-ла журналда парлаан. А. Рыжковтуң «Өөрүшкүлүг базым-биле» деп фоторепортажында Курган областа «Юргамышский» совхозтуң [illegible] күш-ажылчы чедиишкиннерин көргүскен.

Ленинчи комсомолдуң 60 чылын удавас демдеглээр болгай бис. Ол төөгүлүг болуушкунга уткуштур Латви ССР-ниң «Большевик» совхозунда бүдүрүлге участогунуң начальниги, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, ВЛКСМ ТК-ның кежигүнү Валентин Пузактың болгаш Закарпат областың «Нове життя» совхозта звено удуртукчузу, Ленинчи комсомол шаңналының лауреады, ВЛКСМ ТК-ның кежигүнү Мария Чорбаның интервьюзун парлаан. «Сельская новьтуң» фоторепортеру А. Иолис Грузияда совхоз директору, комсомолчу Тамази Джапаридзе-биле номчукчуларны таныштырар.

Саратов болгаш Пенза областарының районнарында кодээ ажыл-агыйлар аразында [illegible] дугайында «[illegible] болгаш аңгы-аңгы» деп эгелиг чүүлдү экономист В. Афанасьев бижээн. Журнал кодээ ажыл-агый мергежилдиглериниң дугайында бөлүк очерктерни парлаарын уламчылап турар. Ол ышкаш кодээ ажыл-агый эртемнериниң доктору И. Елагиннин, биология эртемнериниң кандидады А. Юдиннин болгаш өске-даа тускай эртемниглерниң эртем ужур-дузалыг чүүлдерин ук журналдың бо дугаарындан номчукчулар сонуургаар.

А «Өг-бүле, бажың болгаш ажыл-агый» деп бөлүктен огород, сад өстүрериниң болгаш бажың-балгат чаагайжыдылгазының, өг-бүле ажылынга тускай эртемниглерниң эргежок чугула сүмелерин парлаан. Янзы-бүрү медиолерин көрүштүг чуруктар-биле делгеренгейжиди бергени номчукчуларны өөртүр.

А. КУЛИКОВ,
«Сельская новь» журналдың редакторугу.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ҮШКҮ ЧЫЛЫНЫҢ АЖЫГЛААЛГА КИРЕР ТУДУГЛАРЫНДА

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

Иртыш биле Тобол аразында зажек делгем торфтуг тулаа бар. Аңчылар чугаазын өзугаар, алырга, кааң чылда кижи опап эртип болур, а машина кержок. Ынчангаш газ дамчыдар магистральды тудугжулар алап соок чыныгайны бергенде кылып эрттирген. Ындыг-даа болза, ол кадурлуп уңуп келбес кылдыр быжыглап четтикпээннер — час дүжери билек техниканы чайладыр ужурга таварышканнар.

Хоолай дамчыдыкчыны демир-бетондан кылган базырыглар-биле базырып киирер ужурлуг. Бо тулаалыг шынаага беш муң хире ындыг базырыглар херек. База катап кыш келирин манаар бе? Дузалаарыбиле авиаторлар келген — чедери берге черге газ дамчыдар магистральдың тудуу-биле холбашкан ажылдарны деезары сорулгалыг каттышкан вертолет отряды тургустунган. Чуртта эң улуг ээлгаэнергетиктиг бааза тургустунуп турар тюмень соңгу чүктүң чер иштиниң байлаан шиңгээдип эгелээнден бээр-ле авиация геологтарның, нефтичилерниң, газ тывыкчыларының мегелдиг дузалакчылары болу берген. Вертолеттарның дузазы-биле электри дамчыдар шугумну тудуп, телевидение суургазын эптеп, улуг-улуг бажыңнарны кылып турар. Ындыг-даа болза, Бээрын Сибирьниң авиаторлары газ дамчыдар хоолайлар эптеп көрбээннер. Ужудукчулардан эң-не уран чигелел негеттинген: «п» хевирлиг, дөрт тонна базырыгны хоолайның бодум-даа, ону тускайлаан шарыын-даа үревейн, мундур бадырар.

Чээрби чыл стажтыг ужудукчу Н. Бабинцевтиң экипажы бир дугаарында агаарже медурлуп үнген. «МИ-10К» деп вертолет-кран тулаа кырынга наш хүн улаштыр ажылдап келген. Н. Бабинцевтиң экипажының ужудуушкунунга үндезилээш, агаардан газ дамчыдар хоолай эптээриниң инструкциязын ажылдап кылган.

Улуг Юган деп хемчигешке газ дамчыдар хоолайларны база ужудукчулар чедирген. Хоолайларны вертолет шелүнге сугжулар чедирген. Олар судно чорбас бичии хемнер дамчыштыр чүс-чүс муң тонна чүъкту чедиргеннер.

«Тюменьыяшулет п у р у» нуң коллективтери магистральдың чанында тулаага чиик техника гурер шелдерни белетнеп бергеннер.

Шак ындыг кады ажылдажылганың аргазы-биле газ дамчыдар магистральды ол малгаштыг тулааны межер черни белетнээн. Аңгы үеде тудугжулар сугжуларның, ужудукчуларның, ыяш белеткелчилерниң, демир-орукчуларның дениммечен-биле магистральдың Иртыш биле Обь аразында эң берге участогунче сөөлгү шторму эгелээннер. Выңгапур — Челябинск аразында бир муң беш чүс километр газ дамчыдар магистраль бо чылын — хуусаазындан ораичек эрте — ажыглаалга кирер.

В. ЖИЛЯКОВ,
СЭТА-ның корр.
ТЮМЕНЬ.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: дужуг тараажыларны алдаржыдар

Туланың тараажыларынга чаа сорулга тыптып келген—гектар бүрүзүнден 50 центнер дужуг алыр. Шак ындыг бестүп кирээн бедик дужууну областа бир-ле дугаарында Новомосковск районда Ленин аттыг колхоз өстүрген. СЭКП ТК-нын март (1965 ч.) Пленумунуң шиитпирлери оон эгезин салган. Ол төөгүлүг Пленумнуң болуруунуң мурнунда ажыл-агыйга, областа-даа бир гектар черден алдынар дужуг көвүдүг хаая 7 центнер ажып турган.

Ынчаарга кезээ ажыл-агыйга техника-даа, минералдыг чемишкиннер-даа четчип келген. Тараажылар чер ажылының культуразын бедидер, алышкан бериммеви чавыс шөлдерниң дужуткурун улгаттырар чаа, дужуткур сорттарны шиңгээдип алыр дээш шиитпирлиг демиселди чорудуп бергеннер. Оон чедиишкинин өнгү беш чылда чедип алдынган. 1976 чылда гектар бүрүзүнден 42 центнер, 1977 чылда—44, а бо чылын 50 центнер дужутту савалап алган.

— Сөөлгү чылдар берге-ле чылдар болду, чаъстаанда чайыктаар, хат, шуурган тарааны ужур шаап каантар,— деп колхоз даргазы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Стародубцев шугулдай аарак чугаалады.—Ындыг-даа болза бистиң тараажыларывыс шөлден бүгү дужутту ажаап алырынга, бойдустуң багай аажылары-биле демисежип өөрени бергеннер. Күрүнеге тараа садар талазы-биле беш чылдың үш чылының планнарын колхоз элээн ажыр күүсеткен.

УЗБЕКИСТАН: камналга рейстери

Ташкентиниң төпчүттүнген сөөртүлгелер трезиниң № 2512 автоколоннаазында В. Поповтуң бригадазы камнап алдынган кывар чүүл-биле ам неделя хире ажылдап турар. Ол коллектив беш чылдың эгезинден бээр 40 муң литр бензинни камнап алган.

Владимир Попов барыкта он беш чыл дургузунда чолаачылап турар. Хоорайның кончуг эки билир. Кандыг-даа объектиже баар эң кыска оруктү шилип ап шыдаар. Эң ажыктыг чарыгдалдары шилип алырынга эштеринге бригадир дузалап турар.

Автомобильди рейске кежээ белеткээн турары бригадада шугут дүрүм болган. Машинаның техниктиг байдалы кончуг эки дээрзинге бүзүреваан шаанда, В. Попов машинаны оруже салып үндүрбес. Коллективтиң чедиишкиннериниң бир чылдагааны ында. Прицептерни база хөй ажыглаар. Кывар чүүл камнап алырының немелде курлавыры ол: эвээш бензин чарыгдап чораш, хөй чүък чедирер.

Мурнакчыларның дүрзүлгээзын колоннаның бүгү чолаачылары ажыглап турар.

ГРУЗИЯ: чер үттээр маска музейде

«Грузгорнохимпром» бүдүрүлге каттыжышкынының Гумбрин руднигинде төөгү чер үттээр маска тудуп бижиттинген. Бүдүрүлгениң күш-ажылчы алдарының музейинге ол дедирер. Оон удаалекчизи Г. Мибадзе тускай кире доосkaш, ам дээ үттээр комбайнның башкарыкчызы болу берген. Каттыжышкынның руда тывар болгаш болбаазырадыр он бүдүрүлгелериниң 7 и механикчыстаттынган болгаш автоматчыттынган. Автоматчыттынган бүдүрүлгелерде технологтуг чорудулгаларны кады-ла кижи башкарып турар.

АЗЕРБАЙДЖАН: техника уран холдарда

Пушкин районнуң Ленин аттыг колхозунуң механизатору Г. Иманов бодунуң күзээнде беш чыл планын хуусаазындан эрте күүсеткен. Ол бистиң хевиг ажаар агрегатының бункерлеринге дужуг ажаалдазы эгелээнден бээр 250 дугаар тонна хөвенни дужурген.

Бо ажаалда эвилээнде, кажан республикада ипатовчуларның үлегери-биле ажаалда сөөртүлге комплекстери болгаш звенолары тургустунганда, ачылык механизатор күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгүнүң онза бедик көргүзүүн чедип алган—хүнүн-не чээрби тонна хөвен — нормадан оранчок артык.

ЛАТВИЯ: гобелен көрүлдези

Ийи ажылчынның аразында — өртемчейниң көк дзавйлары, ноган черлери. Чурукчу А. Целманың «Бүгү чурттарның пролетарийлери...» деп ВЦСПС-тиң бажыңынга таарыштыр тургускан гобелен пөтүнүн чурту ынчаар көстүр. Ол композиция—пөс чурукчуларының Ригада ажыттынган республика делгелгезиниң экспонаттарының бирээзи. Гобелен пөстүң сизы-бүрү хевирлерин, өңнерин бо делгелгеден көрүп болур.

Республика чурукчуларының пөсте аргыттынган чуруктары Москваның, Ленинградтың, Киевтиң болгаш чурттуң өске-даа хоорайларының албан черлериниң бажыңнарын каастап турар. Оларның авторлары эвилелдешкен республикаларның база даштыкы чурттарның конкурстарының шаңналдарын бо-ла алган турарлар.

ТАДЖИКИСТАН: «күш-ажылынар дээш четтирдивис»

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады А. Петросянның удуртканы «Душанбетудуг» каттыжышкынының шеверлекчилер бригадазының кежигүннери-биле чаа квартиралар алган чурттакчыларның ужуражылгазы шак бо болуу болгаш чүректиң ханызындан үнүп турар сөстер-биле доозулган. Ол сөстер ажылдың шынары дээш тудугжуларның харыысалгазын бедидип турар болгаш чурттаглга фондузунга чурттакчыларның камныг болурун кичээндирер. Республика найысылалының бир чаа микрорайонунда элээн каш чурттаглга бажыңнарын бо мурнакчы коллектив хуусаазындан бир ай бурунгаар кылып доосkan. Бо чедиишкинге инженер деткимче улуг рольдуг болган: тудугжулар биле дужаакчыларга хонуктуң неделяның графигин кылган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүзүү аажок бедээн.

(СЭТА).

ТУРКМЕНИЯ: Каракумда арга-арыглар

Туркменияның тускайлаң ажыл-агыйлары Каракум ховуларынга ыяш тарыыры-биле шөлдерни белеткеп кирипкен. Алдан муң гектар черни аңдарар ужурлуг. Моон мурнунда саксаулдуң, черкестиң, кандымның үрезиннерин чаашкын суу-биле өттүрүнген кур черлерже самолет кырындан чаштырып турган. Ам оларны үлүрреттинген хөрзүнче трактор чаштырыкчылары-биле чаштырар деп шиитпирлээн. Бо арганың дузазы-биле үрезиннерниң үнүүчели бедик болур.

Саксаул болгаш өске-даа чадаң үнүштерниң Каракумда шөлү ам он миллион ажып турар. Чыл бүрүде 50—60 муң гектар чаа-чаа арга-арыглар тарыттынган турар. Саксаулдуң болгаш өске-даа чадаң үнүштерниң чиирбейлери—каракульукзааның хойларынга чааган чем. Арга-арыг өске албан-хүлээлгени база күүседип турар — ол болза хөрзүннүң хат үрээшкининден камгалаар.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ДЕЛЕГЕЙДЕ БОЛУУШКУННАР ДОПЧУЛАЛЫ

ХООЧУННАР-БИЛЕ УЖУРАЖЫЫШКЫН

МАНГЕЙМ. Герман компартияның съездизинге барган аайы-биле СЭКП-ниң делегациязы СЭКП ТК-нын секретары М. В. Зимянин баштадыр Герман компартияның баштаар черниниң кежигүннериниң немец коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң хоочуннары-биле байырлалдыг ужуражылгаже кирипкен.

Герман компартияның баштаар черниниң Даргазы Г. Мис чүве чугаалааш, дайынга болгаш фашизмге удур, тайбың болгаш улустар аразынга билчиишкин дээш идепкейлиг демисежип, тиилээн социализмниң баштайгы чурту — Совет Эвилели-биле аксы-думма пролетаржы эп-сеткил каттыштырылгазының сагыш-сеткилин ыдыктыы-биле кадагалап келген немец коммунистерниң каш-даа салгалдарының дайынчы чаңчылдарының салгалып келгенин демдеглээн.

Ол сорулгаларын ында тодараткан, демократтыг болгаш социал депшилгеже эргилде дээш, улустар аразынга тайбың болгаш найырал дээш, дүштүүрлүг чорукту чавырылдырары дээш, чепсегленишкинниң дужурери болгаш национал хамаарышпас чорук дээш демиселдиң аргалары болгаш методтары тодаргайлаттынган.

Партияның Даргазынга Г. Мисти катап соңгаан. Баштаар черни болгаш Төп ревизия комиссиязын соңгаан. ГКП-ниң Баштаар черниниң пленуму болуп, Баштаар черниң президиумун болгаш секретариадын соңгаан.

* * *

Герман компартияның съездизиниң ажылының хүннеринде улуг хоорайларга болгаш үлетпүр төптеринге митингилер база хуралдар эртип, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның съездиде барган төлээлекчилери оларга чүве чугаалаан.

СЭКП-ниң делегациязының кежигүнү, СЭКП ТК-нын кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-нын Делегей килдизиниң эргелекчизиниң бирги оралакчызы В. В. Загладин Штуттгартка болган митингиниң киржикчилеринге коммунистиг ниитилелдиң тургузуушкунунга совет улустуң чедиишкиннериниң дугайын чугаалап берип, быжыг тайбыны болгаш улустарның айыыл чок чоруун хандырарынга Совет Эвилели моон соңгаар-даа бүгү-ле болдунгу дег чүүлдерни кылырын демдеглээн.

* * *

ГКП-НИҢ СЪЕЗДИЗИНИҢ АЖЫЛЫН ДООСКАНЫ

МАНГЕЙМ. Герман компартияның съездизи ажылын ында доосkan. ГКП-ниң программазын съезд чүүлдүг деп көрген. Ажылчын ангының революсчу партиязы болур оон

КОМПАРТИЯНЫҢ БИЖИИ

ДАККА. Бангладештиң Компартиязының Даргазы М. Сингх биле Бангладештиң Компартиязының ТК-зының Чиңгине секретары М. Фархад чурттуң удуртулгазынга бижик тывыскан. Компартияның ажыл-чорудулгазын хорууп кааның күш чок болдуварын негээн. Ол документиниң адаанда 150 муң чыгам кижи ат салган. Компартия ажылчы чоннарының эрге-ажыктары дээш кезээде демисежип, демократтыг шимчээшкинге дыка улуг үлүг-хуузун киирип, чурттуң хамаарышпас чоруу дээш демиселге чугула рольду ойнап келгенин үе бижикте айыткан.

* * *

Г. МАКЛЕННАННЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ЛОНДОН. Хамаатыг эргелер дээш Ольстерде шимчээшкинниң баар сорулга-биле англи эрге-чагыргаларның ында үүлгедип турар дерзиилээшкиннери соңгу-ирланд кризисти чиңгелендирерин чедирип келген деп, Великобританияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Г. Макленнанның Белфастыга кылган медеглелинде демдеглээн. Великобританияның чазааның бо можуга хамаарыштыр политиктиг угланыышкынының бурунгаар душкези ол онзалап демдеглээш, Ольстерниң айтырыын шиитпирлээриниң боттуг программазы Лондонда чок деп медеглээн.

* * *

ИСПАНИЯНЫҢ ЧАГЫРЫКЧЫ ПАРТИЯЗЫНЫҢ СЪЕЗДИЗИ

МАДРИД. Испанияның чагырыкчы партиязының — Демократтыг төп эвилелдиң бирги съездизи ажылын дооскан. Партияның 86 муң кежигүннерин төлээлээн 1.600 делегат чурттуң иштики политиктиг байдалының айтырыгларын чугаалажып, делегей айтырыгларынга хамаарыштыр партияның туружун тодарткан.

Франконуң диктатуразын буржуаз-демократтыг бөу-чурумче чурттуң шилчиишкиниң доозарын, демократтыг чаарттылгаларны улам ыңай быжыглаарын, национал экономиканы кадыкшыдарын партия чугула сорулгазы кылдыр чарлаан. Демократтыг төп эвилели чуртту Европаның экономиктиг ниитилежилгези-биле демнештирери болгаш НАТО дээр шериг блогунга Испанияның киирери дээш туружуп турар.

Испанияның чагырыкчы партиязының даргазынга амгы чазактың баштыңы А. Суарести катап соңгаан.

* * *

МИНИСТРЛЕР КАБИНЕДИНИҢ ХУРАЛЫ

БЕЙРУТ. Ливанга төбүнүң деткиирниң талазы-биле арабтар аразының күштериниң составында боттарының шериглерлиг азы оларны акшаландырарынга киржип турар араб күрүнелерниң даштыкы херектер министрлериниң Бейт эд-Динге болган конференциязының шиитпирлерин Ливанның министрлер кабинединиң болуушун онза хуралынга чүүлдүг деп көрген. Ол шиитпирлерни эң дүрген күүседириниң эргежок чугулазын ынаан чазак онзалап демдеглээн.

Конференцияның шиитпирлерин амыдыралга боттандырарының тодаргай планын белеткээр-даа премьер-министр С. Хосс даргалаан министрлер комитедин хуралдан тургускан. Министрлер кабинединиң албан хуузунда кылган медеглелинде онзалап демдеглээнин ёзугаар илерээ, ол шиитпирлер «ливан кризисти» таарыштыр шиитпирлээриниң дугуурү болуп турар.

* * *

ШИИТПИРЛИГ ШҮГҮМЧҮЛЭЭШКИН

НЬЮ-ЙОРК. АКШ-тың профсоюзтарының болгаш хөй-ниити организацияларының Детройтка эрткен конференциязының киржикчилери Вашингтонуң иштики политиказын шиитпирлиг шүгүмчүлээн.

100 ажыг бөлүктерниң болгаш организацияларның, оларның аразында Херээженнерниң национал организациязының, өңгүр коштуг чоннуң дөңмилгезинге илиг бээриниң национал эвилелиниң, Чырыдышкынның национал эвилелиниң төлээлекчилери ол конференцияга киришкен. Олар автомобиль, аэрокосмос үлетпүрүнүң болгаш кижи ажыл-агый машина тудуушкунунуң ажылчыннарының каттыышкан профэвилелиниң байгырзын бээр Детройтка чере бергеннер.

Бөлүүн чоннуң байдалын кижилер дээш чаалажып турарын конференцияга санал берген оралакчылар демдеглээн.

ИТАЛИЯ. Итали коммунистерниң «Унита» солунун конкурс турда римчи аныяк оолду чоокта чаа фашистерниң араатаналы биле адып өлүргени чурттуң демниилгелиг хөй-ниитизиниң ханы килеңнээшкинин болдурган.

Чуртта «хүрең» айыылдың өзүп турарынга, демниилгелиг итальянчыларны, профэвилел эвилелдерин, коммунистерни өлүрүп турар Муссолиниңиң артыкчыларының террорисчи турамыкчаа хөделишкиннеринге удурлаан массалыг митингини СЭТА-ның тускай корреспондентиниң итали маадырлардың кудумчуларынга тырттырган.

«Фашизм эртпес!»—Италияның эп-сеткилдиг кижилерниң негелдези ындыг.

Н. УТКИННИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ВЛКСМ-НИҢ ЮБИЛЕЙИНГЕ

УЛАН БАТОР. (СЭТА-ның корр.). Моолдуң нийти үлетпүр төвү болур Дарханның ажылчылары 60 хуннерге «ВЛКСМ-ниң 60 чылынга—60 шалыгны хүлээр» деп лозунг-биле ажылдап турарлар.

Амгы үеде бистиң кол сорулгавыс болза ВЛКСМ-ниң чоокшулап олурар 60 чылын төлептиг уткуур болур деп, МАРЭ-ниң Дархан хоорай комитединиң бирги секретары Ж. Лхудзэвжамц СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. Хоорайның үжен үлетпүр бүдүрүлгелеринде 70 ажыг комсомол-аныяктар бөлүктер интернационалдыг бригадалар от кайгамчыктыг хүнге чедир бодунуң күш-ажылын киргеннер. Амгы үеде чарыызы техниктиг дуза чедирер трестиң бригадазы чедип турар.

Дарханның ажылчыларының аразында социалистиг чарышты органиштаа тура бис совет үлүгүнүң, оон салгалының байлак дуржулгазынга даянып турар бис деп, Ж. Лхудзэвжамц онзалап демдеглээн.

А. БАБЕНКО.

ПРЕЗИДЕНТИНИҢ КОНСУЛЬТАЦИЯЗЫ

ЛИССАБОН. (СЭТА). Үш ай дургузунда уламчылаан келээн чазак кризизин амыр эдер сорулга-биле чурттуң эң улуг политиктиг партияларының делегациялары-биле чугаалажышкыннарны Португалияның президентизи А. Рамальо Эанеш база катап чоргускан. Ол консультацияларның үезинде күрүне баштыңы келир үениң чазаанын премьер-министринге томуйлаар деп турар кижилерниң кандидатуралары-биле партияларның удуртукчуларын таныштырган деп дыңнаткан. Президентиниң бодал туружу-биле алырга, ол чазак парламент партияларының төлээлекчилерин киирер болгаш Республика хуралының хөй кезиинин деткимчезин алыр ужурлуг.

Президент-биле ужуражылганың соонда ПКП-ниң делегациязын баштаан турган Португал коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Алваро Куньял чамдык политиктиг күштер чүгле бо партияже сонуургалдарын хандырарга болдуруп турар деп журналистерге медеглээн. Ындыг туруш чазак кризизин таарыштыр шиитпирлээринге шаптыктап турар болгаш демократтыг албан черлеринге хора чедирип болур.

Кризисти таарыштыр шиитпирлээринге эң салыышкынныг киирер дээш ПКП бүгү-ле болдунар чүүлдү кылыр деп, ол медеглээн. Бүгү партияның [illegible] эвес, а хүлээ үндезинге коммунистер чазактың составынга киирерге компартия [illegible].

Кезир талазы хамаарыштыр ПКП-ниң туружу чурттуң ол чазактың составындан болган программазындан хамааржыр.

НЕЙТРОННУГ ӨЛҮМНҮ БОЛДУРБАЗЫН УЛУСТАР НЕГЕП ТУРАР

Кижилерни массалыг узуткаарының араатанзыг чепсээ болур нейтроннуг бомбаны херек кырынга тургузарынче болгаш нептередиринче орукту ажыдып, ол чепсектиң «кол кезектерин» бүдүрерин эгелээр деп, АКШ-тың чазааның шиитпири бүгү делегейде ханы килеңнээшкинни болдурган. Америк милитаристерни кынчыктырбазын, нейтроннуг өлүмнүң кыжанындан кижи төрелгетенни чайладып алырын улустар негеп турар.

ВАШИНГТОН. «Нейтроннуг бомба ышкаш ындыг эң араатанзыг болгаш айыылдыг чепсек оран кырынга турбас ужурлуг» деп, «Херээженнер, тайбың дээш демисежикчилер» дээр хөй-ниити организациязының ийи даргазының бирээзи Эдит Лауб медеглээн. Нейтроннуг чепсектиң «кол кезектерин» бүдүрүп эгелээр дээш шиитпир кижи төрелгетенни ядролуг халаптың айыылынга таварыштырып болур деп, ол демдеглээн.

Ак бажыңның ол шиитпирин «салдгадалыг болгаш хараадалды болдуруп турар» чүве-дир деп, «Бүгү делегейге тайбың дээш демиселчилер» дээр хөй-ниити организациязының президентизи Р. Барнет адаан. Нейтроннуг бомбаны бүдүрери Октаргайның кадык бодалдыг бүгү кижилериниң удурланып турары чаа дайынның кыжаныын улам улгаттырар деп, «Чаа угланышкын» дээр хөй-ниити организациязының күүсекчи директору С. Готлиб онзалап демдеглээн.

Ак бажыңның шиитпири стратегтиг боо-чепсекти эндере бүдүрерин болдурбазынче чүткүл дугайында АКШ-тың чазааның [illegible] удурланышкак дерзии болгаш айыылдыг базым-дыр» деп, сураглыг америк эртемден, Бриджпорт университединиң философия факультединиң деканы Г. Парсонс чугаалаан.

НЬЮ-ЙОРК. АКШ-тың чазааның шиитпирин КНО-нуң бөлүктери бүрүү шапкан. Боо-чепсекти эндере бүдүрерин болдурбас дээш Каттышкан Нациялар Организациязының салып турар күженишкиннеринге, КНО-нуң Кол Ассамблеязының чепсегленишкинни дужурер талазы-биле тускай сессиязының ол амыдыралчы чугула талага тодаргай базымнарны чедип алыр деп улустарның чүткүлүн бүгү долузу-биле илергейлээн шиитпирлеринге америк чазактың бо шиитпири чорушкек-тир деп, Герман Демократтыг Республиканың төлээлекчизи Г. Гердер медеглээн.

«Бистиң туруш-бодалывыс билдингир. Нейтроннуг бомбага удур бис» деп, КНО-нуң Ассамблеязының Бирги комитединиң (политиктиг айтырыгларның болгаш айыыл чок чоруктуң айтырыгларының талазы-биле) даргазы, Финляндияның төлээлекчизи И. Пастинен медеглээн.

Ядролуг боо-чепсекти, массалыг узуткаашкынның нейтроннуг бомба ышкаш ындыг хевирлериниң чепсектерин мөөңнээрин болдурбас дээш күженишкиннерни каттыштырары ядролуг чепсээ бар болгаш чок, улуг болгаш биче, сайзыраңгай болгаш хөгжүп орар—бүгү-ле күрүнелерге эргежок чугула деп, Афганистанның төлээлекчизи А. Джалили медеглээн.

ГААНА. Барыын Европада сайгара тургузуп алган ядролуг чепсээниң чамдык системаларын Каттышкан Штаттарның чаартыр дээн шиитпири дугайты Голландияның чазаа сагышсырааш сеткилин албан хуузу-биле илергейлээн. Ол системаларны нейтроннуг ядролуг октар-биле октаптар чаданас дээш голланд чазак сагышсырап турары ол. «Нейтроннуг бомба дижип чүвениң «кол кезектерин» бүдүрүп эгелээрин АКШ-тың чазааның эргежок чугула деп көргенин дугайты дыңнадыг-биле хол баштыр министрлер кабинеди сагышсыраан» деп, Голландияның даштыкы херектер министерствозунуң медеглелинде чугаалаан.

АКШ-тың президентизиниң шиитпирин дугайты хараалаар сеткил илергейлеттинген резолюцияны Нидерландының парламентизи хүлээп алган.

ЛОНДОН. Америк администрацияның шиитпири боо-чепсекти эндере бүдүрерин шыңгыырганынга хамаарыштыр кижи төрелгетенниң ниитилелдеринге эң улуг сагыш-човаашкынны таварыштырып болур деп, ядролуг чепсегленишкинниң дужурер дээш англи шимчээшкиниң организастыг айтырыглар талазы-биле секретары Д. Рис медеглээн. Ам безин АКШ-тың Барыын Европада, чижээ, британ ортулуктарында, турар шериглериниң эргезинде ядролуг 7 муң октар мөөңнеттинген. Оларга араатанзыг нейтроннуг бомбаны немээр дээн бодалды чүнүн-биле-даа агартып болбас. Нейтроннуг бомбаны бүдүреринге удурланып үнерин англи чазактан тайбылчыл англи талалакчылары негээн деп ол онзалап демдеглээн.

Ак бажыңның хөделиишкиннери атомнуг дайынның кыжаныын улгаттырарынче аппар чыдар-дыр деп, Великобританияның премьер-министринге чагаазынга лейбористиг партияның национал күүсекомунуң даргазы Ф. Оллани айыткан.

ПАРИЖ. Нейтроннуг бомба ышкаш ындыг араатан чепсекти улустарга доңнаштырар дээр АКШ-тың оралдажылгызы бүгү делегейде тайбыңга кыжанып турар-дыр деп, тайбыңның национал чөвүлелиниң секретариадының кежигүнү Мишель Ланжиньон айыткан. Эң-не дерзии араатан нейтроннуг чепсектиң «кол кезектерин» бүдүрүп эгелээр деп АКШ-тың чазааның шиитпирин Францияда тайбың талалакчылары шиитпирлиг бүрүү шаап турарын ол демдеглээн.

ДЕЛИ. Вашингтонуң үүлгедиглерин индийлер кайгап харап, ону киленнеп турар, тайбың болгаш эп-сеткилди каттыштырылгазының бүгү-индий организациязының удуртукчуларының бирээзи, хөй-ниитичи Кеску ажылдакчы Бэрен Рай медеглээн. АКШ боо-чепсекти эндере бүдүрерин күштеддирип, кажан-бир шагда төөгүнүн билири боо-чепсектерден эң-не араатанзыг чепсекти бүдүрерин орукту ажыдып турар-дыр. Кижи төрелгетенге удур ол күргүнчүг кемниг үүлгедигни улустар кажан-даа аңаа эртирбестер.

БЕРН. Вашингтонуң авантюристиг угланыышкыны тайбыңны эргим үнелеп турар бүгү кижилерниң килеңниг удурланыышкынын болдурбайн барып шыдавас деп, тайбыңның швейцар шимчээшкининиң чуртуң хөй-ниитизинге кыйгырыында чугаалаан. Боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр дээш, чепсегленишкинни дужурер дээш, нейтроннуг бомбаны доп-дораан хоруур дээш, улустарның тайбың келир үези дээш демиселди идепкейжидери эргежок чугула.

ПРАГА. АКШ-тың президентизиниң нейтроннуг бомбаның «кол кезектерин» бүдүрүп эгелээр дээн шиитпиринге эң шиитпирлиг удурланыышкыны ыявысты илергейлеп тур бис. Ол—араатан чепсекти бүдүреринге чедирер базым-дыр. Ындыг чепсекти ажыглаары халаптыг уржуктарлыг болур. Агрессчи Соңгу-Атлантика блогунуң армиязын АКШ-тың ол чепсек-биле чепсегледир дээр бодалы—тайбыңга шиитпирлиг кыжанышкын-дыр деп, Праганың ЧКД дээр комбиназының [illegible] заводунга болган массалыг митингиниң киржикчилериниң резолюциязында чугаалаан.

Америк чазактың кеч-бурулуг бодалдарын буруу шапкан митингиниң киржикчилери Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг демнештирикчи каттыштырылгазының өске-даа чурттарының КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXXIII сессиязынга кээр кылдыр киирген тайбыңга шынакшылдыг саналдарын ынаа-биле деткээннер.

ЛИМА. Вашингтонуң хөделиишкиннери Европаже айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың Хельсинкиге ат салдынган Түңнел актызынга удурланышкак-тыр. АКШ-тың төлээлекчизи база аңаа адын салган болгай. Чепсегленишкинни бүгү ниити база болгаш бүрүн дужурерин чедип алырынче, делегейниң дүштүүрлүг чоруун чавырылдырарынче болгаш быжыг тайбыңны доктаадып тургузарынче улустарның чүткүлүнге америк чазактың нейтроннуг бомбага хамаарыштыр шиитпири улуг согуушкуну таварыштырып турар-дыр деп, Тайбыңның Бүгү-делегей чөвүлелиниң Президиумунуң кежигүнү, Перунуң национал бот-эрге, делегейге эп-сеткил каттыштырылгазы болгаш бүгү делегейге тайбың дээш [illegible] Асунсьон Кабальеро Мендес медеглээн.

(СЭТА).

Солун кижи дугайында

ХООЧУН ТООЛЧУ

Шак ындыг атка төлептиг болуру белен эвес херек. Тоолчу болур дээрге, чүгле тоолдарны сактып алыры эвес. Тоолдарның утказын, уран чугаазын, шаг-шаанда чоннуң амыдыралын, оон ёзу-чаңчылдарын билири-биле чергелештир, тоолдарны уран чугаалап шыдаар болза, ол кижи тоолчу болур.

Тывада сураглыг шак ындыг тоолчу, ырлакчы, сураглыг хөөмейжи Мөңгүн-Тайганың Мугур-Аксы чурттуг. Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Саая Чүвүрекович Самбуу болур.

Кижилерни бедүнче хаара тыртып, соруунзалап турган ышкаш кайгамчыкла кижи. Оон улуг эвес бажыңчыгажындан улус үстүр эвес. Кежээлерде аңаа хоочуннуң чаңгыс чер чурттуглары, башкылар, эмчилер чыглып келир. Артистер, музыкантылар, журналистер аңаа база бола аалдап барган болур.

Кырганның ооң бажыңында кижи кайгаар чүве чок, бедүүн, таарымчалыг. Ооң беду биче сеткилдиг, эңмирген, чону дээнде чүүдаа харам чок кижилерниң бирээзи. Кырганны ол чоокта таныыр кижи барык-ла чок. Саая Чүвүрекович ужурашып келгенде олар өөрүшкү-хөглээшкин-биле утчуп, кадыкшылын сонуургавышаан, харын-даа тоолдан сала каап, эрги шагның ырындан ырлап бээрин дилегилээрлер. Ооң тоолчургу чугаалгарының болгаш ырларының ужур-утказы ханы угаадыгныг. Чон дугайында алгап, ырлап, ооң кузел-чүткүлдерин алдаржыдып чорууру дег аас-кежик кайдал.

Ол ам 75 харлап турар. Саая Чүвүрековичиниң назы-хары дээп-даа болза, ол ужен аныг тоолчургу чугаалары, улустуң аас-чогаалының 150 хире сөзүн шээжи-биле билир. Бо бүгү улустуң аас чогаалының байлакшылының хөй кезиин Тываның эртемденнери институдунуң эртем ажылдакчылары, Улусчу чогаадылга бажыңының ажылдакчылары чыып бижиткен. Тоолчу-ыраажы аас чогаалының кайы хире хөй эртине байлактарын билири оон безин тодаргай-дыр. Ол чүгле шээжи-биле билир чүүлдерин күүседип чоруурундан аңгыда, ыры бүрүзүн бодунуу-биле, бир янзы аянчыдып, немелде каастагаларны киирип, улам-на шынарлыг турары-биле онзагай. Ынчангаш ол өске күүседикчилерден ылгалып турар. Ооң ырларының музыказынга хамаарыштыр база ону чугаалап болур.

С. Ч. Самбуунуң ыр, тоолдарының ужур-утказы ханы: «Тоол кижиниң соруун киирер — деп, ол чугаалап олурар. — Тоол салып тура чеже дүннерни уйгу чокка эрттирбедим дээр, ынчалзадаа черле туруп шагзырават чордум. Тоолдаар кижиниң күш киирип, угаазы-ралдыг болдурар».

Тываның хөөрей, сууржурзарында уран тоолчулар, улусчу ыраажылар хөй. Оларның чогаадылгазының ужур-утказы ханы. Олар тереэн чериниң эрес-кежээ кижилерин алдаржыдып, четпестерни, эргиниң артышкынын сөйгалап турарлар. Оларны чөн хүндүлээр, чергаарламыр Саая Чүвүрекович Самбуу республиканың эң хоочун тоолчуларының бирээзи. 75 харлаанын таваргынтыр хоочунувуска изиг байыр чедирип, чаагай күзээшкиннерни бараалгаттывыс.

З. КЫРГЫС,
ТДЛТЭШИ-ниң эртем ажылдакчызы.

ДЕЛЕГЕЙНИҢ ЭҢ ТЕРГИИН ШЫДЫРААЧЫЗЫ

Даштыкы гроссмейстерлер Анатолий Карповтуң тиилелгезиниң дугайында

«Анатолий Карповка делегей чемпионунга дениижир кижи ам чок» — деп, америк **гроссмейстер Роберт Бирн** медеглээн.

Кескү америк гроссмейстер, шыдыраа тайылбырлакчызы Р. Бирн СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга Багиога эрткен маргылдаа ийи аңгы оюнчу мастерлерниң маргылдаазы болган, аңаа аныяк совет гроссмейстер бодунуң оюнунуң артык күштүүн көргүскен деп чугаалаан.

Ол бодунуң Карпов-биле салыгларының-даа дуржулгазындан оон оюнунуң ханы бодалдыын, дүрген болгаш тода ойнаар аргалыын, оюнунуң эки уламчылаашкынын кежээде тып алырын онзалап демдеглээн. Америк шыдыраачының бодалы-биле алырга Карповтуң эң дээре салыы эң соолгу, шиитпирлиг салыы болган. «Нью-Йорк таймс» солунунда шыдыраа кичээлин удуртуп турар Бирн маргылдаа эгелээр мурнунда-ла Карпов тиилээр, артында-ла 6:5 сан-биле деп медеглээн турганын сагындырган.

СЭТА-ның корреспондентилери элээн каш делегей гроссмейстерлеринден Багиога маргылдааның түңнелиниң дугайында чүнү бодап турарын чугаалаарын дилээннер.

«Багиога маргылдаа эгелээр мурнунда-ла Карповтуң тиилелгезинге бүзүреп турган мен — деп, **дани гроссмейстер Бент Ларсен** демдеглээн. — Ынчангаш оон делегейниң эң шыырак шыдыраачызының адын база катап чаалап алганынга элдепсинмес мен. Мээн бодап турарым-биле алырга, Карпов 27 дугаар салыгны шуут эки ойнаан. Аңаа ол шыдыраачының эң бедик мергежилин, салым-чаяаның илаптыг көргүскен. Маргылдааның эң солун салыы деп ону санаар мен».

Чамдык шыдыраачылар, а ону сонуургаарларның хөй кезии оон хайым болурга ону солун эвес деп көөр чүве деп, дани гроссмейстер чугаалааш, ындыг бодал-биле чөпшээрешпейн турарын айыткан. Оон чижээнге 23-кү салыгны айтып болур. Ол салыгга Карпов илеткелдиг камгалалды илаптыг тода, чараш тургускан.

Маргылдааның ниити чоруун алыр болза, мээн бодалым-биле, ол холчок-ла узай берген. Чижээ, 20-ги, 22-ги салыгларга Карпов ужур алыр аргалыг турду, эрттирипти. Ындыг-даа болза, Карпов берге байдалдардан уштунуп үнериниң эки аргаларын дүрген тып шыдаар-дыр деп, дани гроссмейстер медеглээн.

«Анатолий Карпов делегейде шыдыраачыларның эң тутуундан хөөре ойнап билир» — деп, **ГФР-ниң гроссмейстери Роберт Хюбнер** чугаалаан.

«Чаа тывылган чүүлдерни дөп-дораан шилип ап, ону оон мурнунда турган чүүлдер-биле харылзаштырар талазы-биле Карпов кайгамчык чөрген кижи-дир. Ол кончуг чугула. Оон аңгыда А. Карповтуң ойнаарының дүргени, кештириг бодап, сайгарарының аргалары онзагай» — деп, ол медеглээн.

«Анатолий Карповтуң тиилеп алганынга байыр чедирип тур мен!» — ындыг сөстер-биле бодунуң чугаазын сураглыг **югослав шыдыраачы Светозар Глигорич** эгелээн. «Карповтуң назыны аныяа-даа бол, ойнаарының [illegible] тергиин эки. Менээ [illegible] таарзып турар. Ол бо эрткен наары маргылдаага кончуг [illegible] сеткенген-дир, салыгдан салыгже оюнну [illegible] келди».

Оон бодалы-биле маргылдааның баштайгы тиилелгелиг салыын, 14-кү база соолгу, 32-ги салыгларны Карпов тулган ойнаан. Югослав гроссмейстер: «Анатолий Карпов маргылдааны оон-даа эрте доозуп болур турган, арай халаш ойнагылаан» деп база чугаалаан.

«Анатолий Карпов бөгүнде, маргыш чок, делегейниң эң шыырак шыдыраачызы» — деп, билдингир **венгр гроссмейстер Гедеон Барц** чугаалаан. — Оон база бир херээлиг болза, Багиога тиилелге-дир. Маргылдааның шала төнчүзүнде делегей чемпионунуң оюнун бичии сулараанын узун [illegible] чиниг [illegible] көрлакчының болгаш оон «командазының» төлен чок ажылдаашкыны нарын даа, спортчу чурумну [illegible] маргылдаа эрттиреринин байдалын доктаамал чөрүлдээ [illegible] хамаарышкан деп бодаар мен.

Карпов бодунуң удурланыкчызын спортчу дениште-даа, чогаадыкчы оюнга-даа ашкан. Делегей чемпионунуң бо маргылдаага дээш чедиишкиннери кылдыр 14-кү, 32-ги салыгларны хамаарыштырар мен. 14-кү салыгга Карпов удурланыкчызының 13-кү салыгга шынар чидиргеш, халдаашкынче шилчээн чепсээн оон бодунга удур ажыглаан.

Ол ийи салыг кайызы-даа [illegible] делегей чемпионунуң [illegible].

Анатолий Карпов [illegible] чемпион. Соолгу үш чылда ол хөй маргылдааларга эң алдаржаан шыдыраачылар-биле ойнааш, делегейде [illegible] быражылтар шыдыраачы чок деп чүвени бадыткаан.

Буэнос-Айресте «Кларин» солун «Шыдыраа [illegible] Карпов тергиидеп арткан» деп чүүлде **аргентин гроссмейстер Мигель Найдорфтуң** ындыг сөстерин киирген: «Аныяк Анатолий чемпион атты дуруун бээгаар чаалап алган. Соолгу салыгны шуут тергиин эки ойнаан. Карпов Филиппинниг шыдыраа маргылдаазын ойнаар дээш барган, [illegible] ылап [illegible]-биле чедип-даа алган».

СЭТА-ның корр.

Часкы, күскү сезоннарда хонаш-турлагларда малчыннарга, тудугжуларга, тараажыларга, сигенчилерге агиткультбригадаларның аалдап келгеш, солун программалыг концертти көргүскеш, агитхуудустарны ажыл-агыйларның амыдыралынга дүүштүр үндүрүп берип, дузаламы маапкаш, аъттаныптарын бо-ла көөр бис. Ындыгларга Хандагайтының район Культура бажыңының «Чадаган», «Барлык» совхозтуң кадээ Культура бажыңының «Аян» агиткультбригадалары хамаарышыр.

ЧУРУКТА: «Чадаган» күүселде үезинде.

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотозу.

КАРПОВКА ЧЕМПИОННУҢ АЛДЫН МЕДАЛЫН ТЫВЫСКАНЫ

БАГИО. (СЭТА-ның корр). «Конгрессер оргузунуң» залынга Анатолий Карповка делегей чемпионунуң алдын медалын тывысырынга тураскааткан байырлыг ёзулал болган.

Делегейниң Шыдыраа федерациязының (ФИДЕ) бюро кежигүнү ФИДЕ-ниң президентизи М. Эйвениң байыр чедириишкининиң номчаан.

Делегейниң Шыдыраа федерациязының вице-президентилери Б. Бажич (Югославия) биле Ф. Кампоманес (Филиппины) олар Анатолий Карповка делегей чемпионунуң алдын медалын тывыскан. Карповка чаңчыл ёзугаар чечекти берген.

Анатолий Карпов сөс алгаш, Филиппинниң чазаанын, чонунуң база маргылдааның организакчыларының талазындан оон бодунга болгаш совет спорт делегациязынга көргүскени сагыш салышкын дээш өөрүп четтиргенин илереткен.

ДӨРТКҮ САЛЫГ СООНДА

Шыдыраага Кызыл хоорайның чемпионадының дөрткү салыы доозулган, маргылдааның чартыы эрткен. Ийиги разрядчы М. Дарташ бо салыгларда удурланыкчыларын шуптузун үткаш, өөрүн чааскаан мурнай берген.

Красноярскининң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының студентизи С. Куулар дөрткү салыгда М. Куулар-биле эки ойнап, ноян талазынче шиңгы халдаашкыны кылган. М. Куулар берге байдалга таварышкаш, шагын эрттирипкен.

Бирги разрядчылар эрткен чылдагы чемпионаттың ийиги черин алган В. Заворин, Н. Онуфриев, Д. Ондар, С. Доңгак, В. Саратовкин кошкак ойнап турарлар, олар ойнаан салыгларының чүгле чартыы кезиин удуп алганнар. Бирги разрядчылар Ч. Оюн биле Ю. Белов бир-бир үттүргеш, кайызы-даа 3-3 санныг болганнар.

Ийиги разрядчылар аныяк инженер В. Бахаев биле А. Делгер-оол үш-үш санныг, шаңналдыг черни ээ болур шыдыраачыларының санынга кирип турарлар.

Ооллар аразынга төрээ чемпиону А. Кольчиков Н. Онуфриевти үткаш, 2.5 санныг болган. В. Моисеев биле С. Ооржак баштайгы тиилелгени чедип алганнар.

Маргылдааның киржикчилериниң мөөрүнда [illegible] шиитпирлиг салыглар арткан.

Н. ШИШИГИН,
маргылдааның кол судьязы.

АГААР

Бөгүн республикага [illegible] чаъс, чамдык черлерге [illegible] кар чаар. Соңгу [illegible] салгын секундада 9—14 метр челер. Агаарның температуразы үш градус чылыгдан оон градус чедир соок, чамдык районнарга 2—7 градус соок. Кызылга шокар булуттуг, чаъс. Хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 1—2 градус чылыг болур.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 25-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Эки турачылар». Уран-чечен фильм.
12.30—«Кино аңн-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
13.30—16.05—Чапсар.
16.05—«Сибирьде болгаш Ыраккы Чөөн чүкте». Кинопрограмма: «Экии, Нерюнгри», «Директор Сергеев 8-тен 18 шакка чедир», «Оттуг десант».
17.10—«Төмес липей».
КЫЗЫЛДАН
18.10—«Телемедээлер».
18.25—«Хоойлу болгаш хүлээлге». Дамчыдылга.
18.35—«Кодээ библиотекарь». Документалдыг фильм.
18.45—«СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин —амыдыралга». Дамчыдылга.
19.20—Телемедээлер.
МОСКВАДАН
19.30—Медээлер.
19.45—«Уругларга шулуктер».
20.00—«Ыр-78».
20.30—«Партия хуралы». Москваның И. А. Лихачев аттыг автомобиль заводунуң кац болгаш өлүр шутнуга пегиниң коммунистериниң отчет-соңгулдалыг чартиа хуралындан репортаж.
21.10—«Арфалар квартеди ойнаар».
21.20—«Оолдар». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 1-ги серия.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«Оңгуктерниң арыннары». Дамчыдылганы чогаалчы А. Алексин чорудар.
23.45—01.05—«Музыка амыдыралы». Тележурнал. Төнгенде — медээлер.
ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
18.10—«Торзан бойдус».
18.30—«Эртемниң амыдыралы».
17.00—«Харылаанар, гернис-тер!».
КЫЗЫЛДАН
19.30—Чарлаалдар.
19.35—Уругларга фильм. «Крыжонок». Уран-чечен телефильм.
20.05—20.35—«Ермек Серкебаев ырлаар». Фильм-концерт.

ОКТЯБРЬ 26-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Чаңгызы шуптузу дээш, шуптузу чаңгызы дээш». Ленинградтан дамчыдылга.
11.40—«Оолдар». Уран-чечен телефильм. 1-ги серия.
12.50—Узбек ССР-ниң Курунениң симфония оркестриниң концерти. Ташкенттен дамчыдылга.
13.20—16.05—Чапсар.
16.05—«Чаңгыс борбак амыдырал». Документалдыг телефильм.
16.55—Трускавец хоорайның «Березка» деп ыр-хөгжүм ансамбльниң оюну.
17.10—«Шыдыраа школазы». «Разрядчылар класы».
КЫЗЫЛДАН
17.40—Мультфильмнер программазы: «Хевирленген кымыскаяк», «Балейлоскои». «Чада».
18.10—Телемедээлер.
18.25—«Тудугда комсомол». Документалдыг фильм.
18.35—«Ол күштүң кезии болганымга аас-кежиктиг болдум!». Дамчыдылга.
19.15—Телемедээлер.
19.25—Чарлаалдар.
МОСКВАДАН
19.30—Медээлер.
19.45—«Миллионнарның ленинчи университеди» «Ленинчи комсомолдуң бүгү делегейге ажылачорудулгазы».
20.15—Концерт. Программада Д. Шостаковичиниң, Г. Свиридовтуң, Дм. Кабалевскийниң чогаалдары.
20.35—«Биеттиң тайылбыры-ныс». Дамчыдылганы политиктиг тайылбырлакчы Ю. А. Летунов чорудар.
21.30—«Оолдар». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 2-ги серия.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«С. Михалков. Чогаалдарының арыннары».
23.50—00.40—Балеттиң аныяк артистерниң концерти. Төнгенде— медээлер.
ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
17.40—«М. Светловтуң поэзиязы».
18.10—«Найыралдың оруу».
18.40—«Орлёнок» телестудияның концерт залы».
КЫЗЫЛДАН
19.30—«Мээң аныяк үем—комсомол!». Комсомол ырызының Кызылга фестивалының киржикчилериниң концерти.
19.55—20.40 «Кулук чанында». Телефильм.

Солуннуң дараазында номери октябрь 27-де үнер.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

КИНО

ОКТЯБРЬ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Аныяк гвардия» 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Тайгада сегирджиң алышкылары» 9.30, 11.00, «Тайга хааныңын төнчүзү» 12.30, 15.00, 17.00, 20.50 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Пагт хун адаанда бажың» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Мээң чурттап турар бажыңым» 13.30, 18.20, «Мээң лимбим сени кыйгырыптар» 15.00, 20.00 шактарда.

ОКТЯБРЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Онза кичээнгейниң девискээринде» 10.10, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Киночымыдылар» 9.10, «Тайга хааныңын төнчүзү» 10.30, 12.20, 15.00, 17.00, 19.00, 20.50 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Солдат болган чаан» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Пагт хун адаанда бажың» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы чурттуң бүгү [illegible] ноябрь 1-де 19 шакта эгелээр.

Кирер дээн 28 рубль хемчээлдиг төлевирни 141 [illegible] кассазынга төлээр.

Айтырыгларны дараазында адреске чорудар: Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, 1, кабинет 215.

[illegible] 1978 чылдың [illegible]

АК ХАЛАТТЫГ КИЖИЛЕР

ХАНЫ БҮЗҮРЕЛ

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак чоннуң кадыының дугайында ала сагыш салышкынын хүн бүрүде чорудуп турар. Чоннуң кадыын камгалаары-биле ак халаттыг кижилерни, эмчилерни чурттуң даади ооредилге черлеринге белеткээш ыраккы районнарга барып ажылдаары-биле чорудуп турар. Эмчилер чоннуң кадыын камгалаар хүндүлүг хүлээлгезин ак сеткилдиг-биле күүседип турарлар. Ындыгларның бирээзи Бай-Тайга районга ниити аарыглар эмчизи Николай Шуглеевич Куулар боор турар.

Эш Куулар 1976 чылда Красноярск хоорайга медицина институдун [illegible] дооскаш Тывазынга [illegible] келгеш, республиканың Кадык камгалал министерствозу ону Бай-Тайга районнуң ниити аарыгларның улуг эмчилиинге томуйлаарга Николай Шуглеевич ону улуг күзел-биле хүлээп алгаш ажылдай берген. Бодунуң ажылынга бердинген эмчи дораан-на чоннуң хүндүткелин чедип алган. Николай Шуглеевичиниң хүлээп алыышкынынга аарыг кижилер улуг күзел-биле кирип турарлар. Хөй-хөй малчыннар, совхозтар ажылчыннары, механизаторлар, албан-хаакчылар, пенсионерлер кадыы эттингеш, Николай Шуглеевичиге өөрүп четтиргенин сеткилинин ханызындан илергейлеп турарлар.

Николай Кууларның алыс чурту Чөөн-Хемчик районнуң Чыраа-Бажы суур. Эвлек, эвилең эмчи Бай-Тайганың чону-биле дораан-на эптежи берген. Бай-тайгажылар Николай Шуглеевичини «бистиң эмчивис» деп ап-ле чоок адап, эмчилиинге ханы бүзүрелин илергейлеп турарлар.

Т. САЛЧАН.

БОТТАНГАН КҮЗЕЛ

Ынчаарда онгу класстын доозуп үнеринге чедир ниилеп арткан турган. Бора-Тайга ортумак школазының бөлүк өөреникчилери онгу класстын доозган соонда кый кандыг мергежилди чедип алырын бо-ла чугаалажы бээр турганнар. Оларның аразында башкы-даа, агроном-даа, зоотехник-даа, ужудукчу-даа болур күзелдиг кижилер бар болгулаар турган.

— Мен эмчи болур мен — деп, узун-сын сынныг, кара-кара карактарлыг Катя Монгуш чугаалаар турган.

Екатерина Монгуштуң күзели боттанган-даа. Ол Бора-Тайга ортумак школазын чедиишкинниг дооскаш, 1974 чылда Кызылдың медицина училищезинге өөренип кирген. Урут училищени доозуптарга, ону Чөөн-Хемчик районнуң Сүт-Хөл эмнелгезиниң хирургия салбырынга сестралап ажылдадып каан. Сүт-Хөл эмнелгезиниң удуртукчулары аныяк уругнуң ажылга кызымаан көргеш, ону Хөр-Тайганың участок эмнелгезинге барып ажылдаары-биле чоруткан. Ур-даа болбаанда ол чонунуң хүндүткелин чедип алган. 1976 чылда Екатерина Бызыевнаны Ак-Даш суурнуң эмнелге пунктузунга ажылдадып каан. Аныяк эмчи кол кичээнгейни аарыгны баш удур болдурбазының хемчээлерин алырынче углаадырган. Ол янзы-бүрү аарыгларга удур тарылганы үргүлчү чорудуп турар. Оон ыңай эмнелге темазынга беседаларны эрттирери база үзүктелбес. Екатерина Бызыевнаның бир онза кичээнгейи салыр чүүлү чаштарны хайгаарап көөрү. Ол уругларны эмнидеп үндүрүп көөрү билек кижилер [illegible] хайгаарап алыр.

Аныяк эмчини ырак оларларда малчыннар-даа, өрегилерде ажыл кылыр кижилер-даа бо-ла чедип көөр. Эмчи дүнүнүн карангызында-даа, хунун [illegible]-даа, чайның изиинде-даа чалалгалап [illegible], аарыг кижилерге аътты-даа, машиналыг-даа чедип, эмнелге дузаламчызын көргүзүп турар.

Екатерина Бызыевна ай санында санитар белеткелин [illegible].

— Мооң мурнунда суурда комсомол ожылы [illegible] черле [illegible] турган болза, ам комсомолчуларның болгаш аныяктарның идепкейи бедээн. Олар маа чемн белеткээринге болгаш өске-даа часкы, күскү хөөн ажылдарынга идепкейлиг киржип турар болу берген. Ол болза комсомол организациязының секретары эмчи Екатерина Бызыевна Монгуштуң организакчы ажылының үре түңнели. Е. Б. Монгуш бот-тывынгыр уран чуулду ... комсомолчулар-биле тургузуп турар. Ол «Хамнаарок» агиткультбригадазының ... турар.

С. МОНГУШ.

Ак-Даш суурнуң [illegible].

„ЧЕТТИРДИМ" ДИЖИР

Улуг-Хем районунуң Чаа-Хөл суурунда туберкулёзка удур санаторий бар. Аңаа республиканың кайы-даа черинден келген кижилер кадыын эдип эмненип, дыштанып турар.

Санитарка Раиса Валериановна Бичегуровааны бүгү эмненип турар кижилер чактаар. Ол аарыг кижилерге эптиг-эвилең, оларның дилеглеринге эн-не кичээнгейлиг болгаш дыңнангыр боорга ындыглар.

Санаторийге эмненгеш, кадыы эттингеш чанып турар кижилер «Четтирдим, Раиса Валериановна!» дижип турарлар.

Ч. ДАРЫ-СҮРҮН.
Чаа-Хөл санаторийи.

К Ы Ш К А Б Е Л Е Н

Р. О. Комбу «Чодураа» совхозта медицина пунктузунуң эргелекчизи. А 20 чыл ажыл стажтыг К. К. Уваксай чүгле бо ажыл-агыйга безин он чыл ажыл үеде акушеркалап турар. Ажылдап турары медицина пунктузун кышка удур эки белеткеп алыр дээш Роза Олеговна биле Кара-кыс Кадыловна организастыг хемчеглерни баш удур алганнар. Бо бүгүнүң түңнелинде ол пункт кышка белеткелин Тес-Хем районда медицина албан черлеринден мурнай дооскан.

Медицина пунктузунуң даштында 48 кубометр оъаар ыяшты дужурген. Медпунктуну септээш чугайлаан, шалаларын, соңгаларын болгаш эт-хереселин доозулап будаан. Бо чаагай ажыл-херекке Р. О. Комбунуң болгаш К. К. Уваксайның киирген үлүү улуг.

С. ТАС-ООЛ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 2. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-23-15, 2-24-77, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-24-35, партийжы амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериязының 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Саризи 17531. Чагыг 2718

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00945

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 248 (10845) | 1978 чылдың октябрь 27, пятница | 1925 чылда [illegible] | Өртэ 2 көп

Үлетпүр ажылдакчылары! Улустуң хереглел бараанналарының шынарын болгаш ассортиментизин экижидиңер! Совет кижилерниң улам өзүп орар хереглелдерин улам долу хандырыңар!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

СЭКП ТК-да болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр, кадээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедиринге колхозтарның, совхозтарның материалдыг сонуургалын бедидер, боттарының экономиказын быжыглап алырда колхозтарга болгаш совхозтарга саң-хөө дузаламчызын көргүзер сорулга-биле СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели «Сүттү, дүктү, каракульду, хөйларны болгаш өшкүлерни, картофельди болгаш ногааларның чамдык хевирлерин садып алыр өртектер дугайында» база «Колхозтарга болгаш совхозтарга саң-хөө дузаламчызын көргүзер дугайында» доктаалдар хүлээп алган.

Садып алыр өртектер дугайында доктаалда 1979 чылдың январь 1-ден эгелээш сүттү болгаш сүт продуктуларны садып алыр өртектерни чуртка ортумаа-биле 14 хуу, хөйларны болгаш өшкүлерни садып алыр өртектерни 11 хуу, дүктүүн —18 хуу, каракуль хураган кештерин—35 хуу, картофельди—38 хуу, огурецтерни, помидорларны, согуганы болгаш чеснокту садып алыр өртектерни 9 хуу бедидерин көрген.

Садып алыр өртектерни бедитсе-даа, үүрмектеп садыглаар өртектерни өскертпес.

Сүттү, сүт хөөүн, хөйларны болгаш өшкүлерни, картофельди садып алыр өртектерни бөйдүс-экономика байдалдарын барымдаалап, республикалар аайы-биле аңгы-аңгы болдурар. Сүттү садып алыр өртектерни сорттар болгаш зоналар аайы-биле, хөйларны болгаш өшкүлерни садып алыр өртектерни дөңгилдезиниң категорияларының база зоналарының аайы-биле, картофельди садып алыр өртектерни областарның, крайларның болгаш автономнуг республикаларның байдалдарын барымдаалап бадылаарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге дааскан.

Огурецтерни, помидорларны, согуганы болгаш чеснокту зоналар, бышарының хуусааларын болгаш шынарын барымдаалап ылгаанын ёзугаар садып алырының чаа бедитпен өртектерин ССРЭ-ниң Өртектер талазы-биле күрүне комитеди-биле дугурушканын ёзугаар ажылдап кылырын болгаш 1979 чылдың январь 1-ден эгелеп күштүг болдуруп чорударын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге дааскан.

Дүктү болгаш каракуль хураган кештерин садып алырының өртектериниң прейскурантыларын, эргежок чугула апарганда бараанныг бүдүрүлгениң мол районнарын барымдаалап өртектерни аңгы-аңгы болдурарын, ол ышкаш айыттынган продукцияның эң үнелиг хевирлеринге болгаш сорттарынга өртектерни колдады бедидерин көрүп тургаш, ССРЭ-ниң Чиик үлетпүр министерствозунуң болгаш ССРЭ-ниң Кадээ ажыл-агый министерствозунуң киржилгези-биле ажылдап кылырын болгаш бадылаарын ССРЭ-ниң Өртектер талазы-биле күрүне комитединге дааскан.

Садып алыр өртектерни мынчалдыр бедидеринге күрүнениң чарыгдалдары чылга онаштыр 3,2 миллиард рубль болур.

Колхозтарга болгаш совхозтарга саң-хөө дузаламчызын көргүзер дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында ССРЭ-ниң Күрбаннызының чээлилериниң талазы-биле 7,3 миллиард түңнүг өреслерни болгаш төлээр хуусаазын узаткан 4 миллиард рубль түңнүг өрелерни колхозтардан болгаш совхозтардан үндүр бижиир кылдыр көргенин эвилелдешкен республикалар аайы-биле хуваарганын бадылаан.

Эгидериниң хуусаалары 1978—1980 чылдарда келир чээлилер талазы-биле өрени бирги ээлчегде үндүр бижиирин болгаш төлээлер хуусаазын узадыр апаарын көрүп, колхоз болгаш совхоз бүрүзүнүң экономиктиг база саң-хөө байдалын барымдаалап тургаш, ССРЭ-ниң Күрбаннызындан алган чээлилер талазы-биле өрелерни үндүр бижииринин хемчээлдерин болгаш төлээр хуусааларын узадырын район, область, край болгаш автономнуг республика бүрүзүнүң аайы-биле тодарадырын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге дааскан.

СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң доктаалын үдуртулга болдургаш, партия, совет, кадээ ажыл-агый органнары, колхозтарның болгаш совхозтарның ажыл-ишчилери камнаалгалыг болгаш хумагалалдыг болуру, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери, кадээ ажыл-агый продукциязының бот-үнезин чиигедир болгаш ажыктыын бедидер дээш демиселди калбартыр деэрзинге СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бүзүрелин илергейлээн.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Октябрь 25-те РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралы болуп, 1978 чылдың 9 айларында РСФСР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының база РСФСР-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң түңнелдерин анаа чугаалашкан.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның декабрь (1977 чыл) болгаш июль (1978 чыл) Пленумнарының шиитпирлерин чедиишкинниг күүседип, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң чугааларында кирген айтыышкыннарны болгаш сүмелерни амыдыралга боттандырып турарының, ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюн болгаш Улуг Октябрьның 61 чыл оюн тоолептиг уткуур дээш социалистиг чарышты калбак нептереткениниң түңнелинде РСФСР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезинге чаа чугула чүүлдер чедип алдынганын хуралга демдеглээн.

Продукция сайгарарының хемчээлиниң талазы-биле 9 айларның планы күүсеттинген. Республиканың девискээринге үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң немей өзүлдезин эрткен чылдың хамаарышкан үезинге деңнээрге, 1978 чылдың планында көрдүнген 4,5 хуунуң орнунга 4,6 хуу болган. Үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 3,7 хуу немей өскен.

РСФСР-ниң кадээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери бо чылын тараа культураларының эки дүжүдүн өстүрген. Эрткен чылдың хамаарышкан үезинге деңнээрге мал ажылының продуктуларының кол хевирлерин бүдүрери көвүдээн.

Социал программа чедиишкинниг боттанып турар. Үүрмектеп садыглаар бараан саарылгазы 3,8 хуу болгаш чонга ачы-дуза чедирериниң хемчээли 7,9 хуу улгаткан. Күрүнениң капитал салыышкыннарының күжели-биле нийти шөлү 23,4 миллион дөрбелчин метр чурттаар бажыңнарын, социал болгаш культура-амыдырал углаңнышкынының хөй санныг объектилерин ажыглалга кииргеп.

1978 чылдың 9 айларында РСФСР-ниң Күрүне бюджеди орулгалар талазы-биле күүсеттинген. Бүгү автономнуг республикаларның күрүне бюджеттери, крайларның, областарның, Москва болгаш Ленинград хоорайларның бюджеттери орулгалар талазы-биле база күүсеттинген.

Ынчалзажок Россия Федерациязының планының болгаш бюджединиң күүселдезинде четпестер база барын хуралга демдеглээн.

1978 чылдың 9 айларында план болгаш бюджет күүселдезиниң түңнелдерин ынак анализтээрин, продукцияны бүдүрериниң болгаш дужаап чорударының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң, кол фондуларны ажыглалга кииреринин талазы-биле оналдаларны күүседип турарында хожудаашкыннарны бо чылдың арткан үезинде ажып эртериниң хемчеглерин ажылдап кылырын болгаш боттандырарын РСФСР-ниң министерстволарының, ведомстволарының удуртукчуларынга, автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, крайкүүскомнарга, облкүүскомнарга, Москва болгаш Ленинград хоорккүүскомнарынга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээткен.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев ук хуралга чүве чугаалаан.

МАЛ КЫШТАГЛАДЫЫШКЫНЫ—*журнуң кол айтырыгы*

ҮҮРМЕК ЧҮВЕ ТУРБАС

Ажыг кыштың тыныжы үре кагылап, ак харын даглар хөрээнче киир чаап кел чыдыры ол. Ооң бүгү ажыл-агыйларда дег, Кадээ ажыл-агыйның Дуржулга станциязының мал ажылдакчылары бо чылдың кыштаглаашкынынга белеткелдиң темпизин бедидип, кижи болгаш техниканың күжүн моондоп турар.

Ажыл-агыйның ишчилери бо хүнээрде кол кичээнгейни чүүже угландырганының дугайын кол зоотехник М. Чистобаев мынчаар чугаалап турар:

— Бо чылын кол күштү мал чемин белеткээринче моондоп бис. Ажыл-агыйның фермаларында, малчыннарда нийтизи-биле 2790 мыйыстыг бода мал, 10 муң ажыг хой бар. Ол ышкаш 1700 ажыг аныяк молдурга, хунажыннар, бызаалар бар. Ынча малды кыштап хүр ажырар сорулга-биле кыштаглаашкынга белеткелди эрте-ле эгелээр деп шиитпирлээн бис. Хойжуларның үжен үш турлагларында чурттаар бажыңнарының иштин чугайлап, будуп, соңгаларын шилдеп, печкаларын эдип септээрин доозуп турар. Ол ышкаш хөмүр-даш, ыяшты сөөртүп чедирерин организастаан. Бирги ээлчегде мал чемин фермаларже сөөртүп турар. Аныяк бода мал турлаанче аңга чедир 158 тонна саванны сөөртүп, сараттаан. Хойжуларның турлагларынче саванны база дажыглап турар.

Кыштаглаашкынга белеткел ажылында үүрмек чүве турбас ужурлуг. Мал кажааларын чылыглаары, курган өдек белери, шанак, дуга, хендирден эгелээш идик-хепке чедир хынамчалыг кылыр ажыл-ла хөй. Ол дугаңыз малчыннар эки билип, амдыгааштан хөделип турар. Кадарчы Иван Липовцев, хойжулар Петр Чудлун, Сергей Тырышкак олар кыштаглаашкынга ынак белеткенип, өскээртен дуза дилевейн ажылдап турарлар. Чурттаар бажыңнарының крышаларын хылырынга, кажаалар дорамын, кырын хөмерт дээн ышкаш улуг хемчээлдиг ажылдарга тудугжулар болгаш хүүрек-ускууштуг тракторлуг механизаторлар дузалажып турар.

Шөлдерде 1000 тонна хире саваң бар. Ону «Беларусь» база К-700 тракторлар-биле ажаап ап турар.

Келир чылдың февраль эгезинде хойнуң массалыг оолдаашкыны эгелээр. Ынчангаш эки хоолулуг мал чемин, сигенин, саванны амдыгааштан магадылаан. Сиген үнүжү хирелиг-даа болза 700 тоннаны курлавырлаан.

Кыш мапавас болганда Дуржулга станциязының мал ажылдыглары, тускай эртемниглери ниитиниң малынга тодуг, чылыг кыштаглаашкынның хандырар дээш күжениишкинниг ажылдап турар.

Д. ЕНДАН.

ЧЕДИИШКИННИГ ДООЗАР ДЭЭШ

Кыштаглаашкынга эки белеткел — малдың чаш төлүн менди камгалап ап, хөй продукция алырының бир кол магадылалы болур. Бо чугула ажыл «Алдан-Маадыр» совхозта уламчылап турар.

Совхоз эрткен чылын 116 коданга шээр малды кыштатган болза, бо чылын оларның саны 88 чедир кызырган. Ол чөрүк ээзиш малдыг коданнарны каттыштыргаш, моондеп, улгаттырганындан чедип алдынган. Чижээ, бода малдың 16 коданын 4 улуг кодан кылдыр моондаан. Бо бүгү кыштаглаашкынга белеткелди шынарлыг чорударынга бичее эвес идигниг болуп турар.

1978—79 чылдың кыштаглаашкынынга республиканың мурнакчы малчыны Д. Ооржак, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Д-Н. Ооржак, аныяк малчыннар К. Монгуш, Ш. Ооржак, совхозтуң Бора-Тайга салбырында Д. Ховалыг, С. Монгуш, Ак-Даш салбырындан М. Ондар дээш өскелер-даа өдек-кыштагларын мал кылдыр септеп, боттары 10—20 тонна сигенни көөнү белеткээш, кыштагларында чедирип алганнар. Бо малчыннар кыштагларында өдекти белүп, малдың чаш төлүн тургузар кажааларын чылыглап, мал чемгерер, суггарар херекселлерин бүрүн четчелеп алган.

Ынчалзажок чамдык малчыннар бо хүнээрге чедир кыштагларын орта септеп, чылыглап албаан. Совхозтуң Бора-Тайга салбырынга—үш, Алдан-Маадыр төп салбырында беш кыштаг мынчага чедир септеттинмээн болуп турар. Удавас хар чааш, сооп дүжүп келирин биле туруп, совхозтуң удуртукчулары кыштагларны бүрүн септеп доозар талазы-биле дыңзыг хемчеглер ап чорутпайн турары канчап-даа таарышпас.

Ынчангаш арткан хонуктарда кыштаглаашкынга белеткелди үениң байдалынга дүүштүр шалыпкын болгаш шынарлыг организастап чорудары негеттинип турар.

М. СУНДУКАЙ.
Чөөн-Хемчик район.

БЕДИТКЕН ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР

«Сүт-Хөл» совхозтуң Ишкин салбырының Чаңгыс-Шиведе өшкү бригадазының кадарчыларының нийти хуралынга бригадир Чүпештээ Ондар малчыннар кыштаглаашкынны чедиишкинниг эрттирерин, төрүүр 100 өшкүден 90 анайны камгалап алырын, бир өшкүден 500 грамм чөөктү кыргыырын бузүреткен.

Бригаданың мурнакчы кадарчылары Делгер-оол Түлүш, Болат-оол Ондар келир чылын төрүүр 100 өшкүге онаштыр 95 анайны камгалап алыр болгаш бир өшкүден 700 грамм чөөктү кыргыырын хүлээнгеннер. Ол ышкаш келир кышка чогумчалыг белеткенип, кадаргаа малын кыштап менди ажырарын аазааннар.

Салбырның ыраккы болгаш делгем одар-белчиирлиг чери Шом-Шумда өшкү кадарчызы Александр Ондар бо чылын төрүүр 100 өшкүден 116 анайны чидирбе чок камгалап алган болгаш бир өшкүден-не 888 грамм чөөктү кыргып алган. Ынчангаш совхозтуң өшкү кадарчыларының аразында калбарган социалистиг чарышка тиилекчи боон, Моол Арат Республиказже экскурсиялаар халас путёвка-биле шаңнаткан. Мурнакчы кадарчы А. Ондар келир чылын 100 өшкүге онаштыр 110 анайны камгалап алырын хүлээнип турар.

Совхозтуң дирекциязы, партия, ажылчын комитеттери малчыннарның амыдырал-чуртталгазының культурлуг деңнелин бедидеринче чугула кичээнгейни салып турар. Чаңгыс-Шиве бригаданың төвүнде чунар-бажыңны, кызыл-булуңну тудуп, ажыглалга кирген.

О. БОРАШ.
Чөөн-Хемчик район.

Хүр-менди ажырар

«Чаа орук» совхозтуң К. Ынаалаң удурткан № 2 хойжу бригадазының малчыннары 1978-79 чылдың кыжынга хынамчалыг белеткенип турарлар. Малчыннар бүрүзү кыштагларында четчир хемчээлдиг сигенни чедирип алган.

Бригаданың хойжуларының аразында мурнакчылар эвээш эвес. Ындыгларга Б. Сагаачы, С. Хайың, С. Ынаалай дээш өскелерин-даа хамааржыттырып болур. Кызымакпай ишчилер кыштагларын эй-шаанда септеп, четчир кылдыр чылыглап, [illegible] база чедирип алган.

С. КОМБУ.
Эрзин район.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Мария Васильевна Сафронованың удурткан комсомолчу-аныяктар бригадазы 90 ажыл нити чурттаар бажыңның тудуунда ажылдап турар. Комсомолчу кыстар графикте көрдүнгенин мурнап, планын ажыр күүседип турар. Шеверлекчилер М. Ондар, Н. Доюлбаа, С. Хертек бригадада чоокта келгеннер, ынчалза-даа дуржулгалыг эштериниң дузазы-биле олар ажылга мергежип, чаңчыга бергеннер. Ам олар мурнакчыларның одуруунда чоруп турарлар. Чурттаар бажыңында шеверлел ажылдарын мурнакчы бригада Октябрьның 61 чыл оюн таварыштыр доосканш, чагыкчыларга—Тыва автоорук эртелелинге хүлээдирин шиитпирлээн.

ЧУРУКТА: (солагай талалан) мурнакчы шеверлекчилер, комсомолчулар Маргарита Ондар, Наташа Доюлбаа, Светлана Хертек.

«Сельхозтехниканың» Кызылда районнар аразының каттыжыышкынының мастерскаязының цехтеринге өөрүшкүлүг медээ дыңналы берген: мастер В. М. Хорошавцевтиң участогунга бо чылдың эгезинден бээр К-700 дээр 83 тракторну септеп, хоорук үндүрген. Ол дээрге, чүгле участоктуң ажылчыннарының эвес, харын районнар аразының каттыжыышкынының бүдүн коллективиниң күш-ажылчы тиилелгези-дир. Чүге дээрге, пландан ажыр үш улуг тракторну септеп үндүргени ол. Участоктуң слесарь-мотористери болгаш агрегатчылары кызымаккай ажылдаан. Коммунистер П. Байыр-оол, М. Иргит олар социалистиг чарыштың бирги болгаш ийиги черин ээлээннер. Үшкү черде —моторист Д. Монгуш болган.

ЧУРУКТА: слесарь-моторист Петр Ондарович Байыр-оол (солагай талазында) «Совет Тыва» совхозтуң механизатору Койгун Калдарчы-оолга К-700 тракторну септээринге дузалажып тур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

УЖУДУУШКУНДА «ИНТЕРКОСМОС-18»

СЭТА-ның дыңнадыы

Тайбың сорулгаларга космос делгемин шинчилээр болгаш ажыглаар талазы-биле социалистиг чурттарның кады ажылдажылгазының программазын ёзугаар 1978 чылдың октябрь 24-те Совет Эвилелинге Черниң «Интеркосмос-18» кылымал спутнигин салып үндүрген.

«Интеркосмос-18» спутникти салып үндүргениниң сорулгазы болза Черниң магнитосферазының болгаш ионосферазының аразында бот-боттарынга салдар чедирип турарын комплекстиг шинчилеп көөрү болур.

Спутниктиң иштинде информация дамчыдарынга херектиг эртем аппаратуразын тургускан. Ону Венгр Улус Республиканың, Герман Демократтыг Республиканың, Польша Улус Республиканың, Румыния Социалистиг Республиканың, Совет Эвилелиниң болгаш Чехословак Социалистиг Республиканың специалистери кылган.

Черниң «Интеркосмос-18» кылымал спутнигин орбитаже дараазында хемчээлдиг кылдыр салып үндүрген:

— Чер кырындан эң ыраа (апогейге)—768 километр;

— Чер кырындан эң чоок ыраа (перигейге)—407 километр;

— долганырының баштайгы үези—96,4 минута;

— орбитаның ийленчээ—83 градус.

Шенелдениң киржикчилери чурттарның специалистери космодромга эртем аппаратуразын белеткээн болгаш оон ажылын удуртуруп боттандырып чорудкан.

Спутниктиң иштинде системалар болур-чогуур-биле ажылдап чоруур.

Совет Эвилелиниң командылал-хемчээкчи комплекизиниң Чер кырында станциялары болгаш шенелдениң киржикчилери чурттарның телеметриктиг системазының хүлээп алыр пунктулары спутниктен кээп турар эртем информациязын үргүлчү хүлээп ап турар.

КОМСОМОЛ ДУГАЙЫНДА ЭКРАН

Чеента чаа Москвага ВЛКСМ-ниң юбилейинге тураскааткан аныяктар фильминиң Бүгү-эвилел неделязы солун көргүзүглер-биле ажыттынган. Найысылалдың кинодокументалистериниң чаа ажылы— Ленинчи комсомолдуң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаңчылдарының дугайын төөгүл турар «Салгакчылар» деп картина-биле көрүкчүлер танышкан. «Онза кичээнгейниң девискээринде» деп уран-чечен кино совет дайынчыларның хүн бүрүде маадырлыг ажыл-херээниң дугайын көргүзүп турар.

Темалыг кежээлер, партияның хөочуннары-биле, хамаатыы болгаш Ада-чурттуң Улуг дайыннарының киржикчилери-биле, беш чылдың мурнакчылары-биле, ВЛКСМ-ниң XVIII съездизиниң делегаттары, литератураның болгаш уран чүүлдүң ажылдакчылары-биле ужуражылгалар — аныяктар фильминиң неделязының программазында кирип турар.

(СЭТА-ның корр.).
Москва.

ВЛКСМ-ниң 60 чылынга

ЛЕНИННИҢ ХЕРЭЭНГЕ ШЫНЧЫ

[illegible] беш чылдың үш чылдарының планныг онаалдаларын күүседипкен. Ленинградта «Киров [illegible]» каттыжыышкыныңиң [illegible] 15 тракторну [illegible] үндүрген. [illegible] өске-даа чедиишкиннериниң дугайын октябрь 25-те доозулган «Ленинниң чагыгларынга шынчы бис» деп Бүгү-эвилелдиң комсомол хуралының киржикчилери чоргаар-биле чугаалап турганнар.

Төрээн Коммунистиг партиязы, оон ленинчи Төп Комитединге ынакшылдың болгаш өөрүп четтиргениниң сөстерин олар комсомол организациялары [illegible] турганнар. Партияның удуртулгазы-биле, оон доктаалдар [illegible] тиилелгези [illegible] берип.

Хоозларга болгаш заводтарга [illegible] Төрээн чурттуң ыдыктыг [illegible] аныяктар [illegible] аныяк өдүрүлгечинер, [illegible] үш чылының планнарын күүседипкен. БАМ-ның аныяк тудугжулары, Тюменьниң нефтичилери, «Союз» газ дамчыдылга хооланының болгаш Атоммаштың тудугжулары күш-ажылчы улуг чедиишкиннерни ажылдап турар.

Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң объектилериниң тудуунга шефтээшкинниң улам экижидер дугайында эш Л. И. Брежневтиң айтыышкынын күүсетпишаан, комсомол ол районнарже боттарының муң-муң дайынчыларын чорудкан. ВЛКСМ-ниң 60 чылы аттыг Бүгү-эвилелдиң шалыпчы отряды Кара хоорайнуг эвес зонада чедиишкиннинг ажылдап эгелей берген. Оолдар болгаш кыстар БАМ-ның тудугжуларының чарышка кыйгырганын хүлээп алганнар.

Хуралга белеткелдиң болгаш ону эрттиргени үеде патриотчу үнелиг эгелээшкиннерни аныяктар үндүрген. Шалыпчы тудугларга субботниктер эрттирген. [illegible] аныяк ажылчыннар, участоктар, цехтер, эвилеглер боттарының [illegible] электроэнергиязынга ажылдаан. Беш [illegible] онаалдаларын В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл оюнга чедир күүседиринче кыйгырган Ульяновскиниң комсомолчуларының эгелээшкинин көдүрүп алган.

(СЭТА).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: отчёттар болгаш соңгулдалар

КҮҮСЕЛДЕНИ ЧЕДИП АЛЫР

СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш партия Төп Комитединиң оон дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин, эш Л. И. Брежневтиң Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң районнарынга чорааш берген айтышкыннарын база сүмелерин күүседир дээш совхозта партия организациязы ажыл-ишчилерниң ортузунга чамдык ажылдарны отчёттуг үениң дургузунда чорудуп келген.

СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр кадыг ажыл-агыйны хөгжүдер хемчеглерни ажылдап кылгаш, ону боттандырарынче кичээнгейин угландырган. Партия комитединиң болгаш эге организацияларының хүн бүрү чорудуп турар партийжи-организастыг, политмассалыг ажылының түңнелинде Чөөн-Хемчиктиң «Октябрь 30 чылы» совхозтуң ажыл-ишчилери бо чылдың эрткен тос айларында чамдык эки көргүзүглерни чедип алган. Ажыл-ишчилер тос айларда күрүнеге эът садарының планын 1?5 хуу, сүт садарының онаалдазын 1?? хуу күүсеткен.

Совхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчыларының саны чыл келген тудум-на өзүп орар. Коммунистер хой кадарчызы өг-бүле Аяк-Хаа биле Хеймерек Ондарлар бо чылын төрүүр чүс баш хойга онаалтыр 132 хураганны доруктуруп өстүрүп, социалистиг чарышка [illegible] чедип алган. Оң мурнакчы хойжулар Куулар [illegible], Моңгуш Ыраш, [illegible] Моңгуш Чүрек. [illegible] Бараан ышкаш өске-даа мурнакчылар ажыл-агыйда бар. Бо дугайын партком секретары Ч. Б. Моңгуш отчёт илеткелинге чугаалаан.

Партия организациязының удуртулгазы-биле отчёттуг үениң иштинде совхоз ажыл-агыйы болгаш культура тургузуушкунунда чамдык четпестерни [illegible] чедип алганын илеткелди болгаш саналдар берген коммунистер демдеглээн. Оон-биле чергелештир хүлээп алган шиитпирлериниң күүселдезин четпес организастап турарынче, чедир шиитпирлээттинмээн айтырыгларже олар кол кичээнгейин угландырган.

Мал болгаш чер ажылында четпестерни чайладыр, ону партияның салып турар сорулгаларынга дүүштүр хөгжүдер дугайында коммунистерниң болгаш парткомнуң хуралдарынга каш удаа чугаалажып, чугула хемчеглерни айыткан шиитпирлерни хүлээп ап турза-даа, оон күүселдезин чедип алыры-биле дээштиг хемчеглерни партком албааны коммунистер М. Д. Миржин, О. Х. Моңгуш, А. Д. Ховалыг боттарының саналынга чугаалаан.

Совхоз бо чылдың эрткен тос айларында эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге саар инек, торуур хой, чылгы, хаван бажын эвээш өстүрген. Ынчалза-даа малдың кадарып, хайгааралы кошкадып, ажаалда-тежээлдезин суларатканындан база чамдык малчыннарның харысалгазын кудулатканындан малдың олуру, чидери, оор алыры ам-даа хөй болуп артпышаан. Эрткен тос айларда 838 баш мал янзы-бүрү чылдагааннардан өлген. Ооң уламындан күрүнеге дүк садарының, мал бажы өстүрериниң планнарын күүсетпээн.

Совхозтуң экономиказының кол адыры мал ажылы болганда мында дыка хөй кижи ажылдап турар. Олардан чүгле 8 кижи партия кежигүнү, оон ийизи бригадир. Ооңтете партия организациязы малчыннарны партияже хүлээп алыр ажылды багай чорудуп турар. Отчёттуг үениң дургузунда партияның хуралдарынга чаңгыс-даа кижи хүлээп албаан. СЭКП-ның XXV съездиниң негелделеринге дүүштүр партийжи хуралдарга хүлээп алыышкынны организастаар болгаш [illegible] коммунистерни [illegible] партия организацияларының күштелдирер дугайында СЭКП Тыва обкомунуң VII пленумунуң доктаалын күүседир хемчеглерни партия организациялары, партком кошкак алган.

Мал ажылының специалистери малчыннар ортузунга ажылды, малдың үксаттыр экижидер, зооветеринар өөредилгени организастаар, мурнакчы дуржулганы нептередир болгаш өске-даа мал ажылын хөгжүдеринче угланган боттуг хемчеглерни албайн келгенин отчёт-соңгулдалыг хуралга шыңгыы шүгүмчүлээн. Кол зоотехник С. Ооржак хүлээлгезин негелдеге чедир күүсетпейн турар. Байдал мындыг турда специалистер биле ажылды экижидер тодаргай хемчеглерни партком албааны четпес деп демдеглээн.

Малдың баш санын өстүрери, продуктузун бедидери чер ажылы-биле тудуш холбаалыг. Тараа болгаш мал чеми культураларының чаагай дүжүдүн өстүрүп алырга, биктиниң малынга четчир саныг чем курлаавыры тургустунар. Мындыг турбуже чер ажылының культуразын бедидер, суггаттыг черлерниң ажыглалын экижидер, чемиштчидигениң ажыктыг ажыглаар хемчеглер совхозта четпес боттаны турар. Ажыл-агыйда суггаттыг тарылга шөлү эвээш эвес. Суггатчыларының ажылын чогуур деңнелге чедир организаставайн келгениңден дүжүт куду болуп артпышаан. Бо күзүн суггаттыг 200 га кымыл-тасты ажаарга чүгле 70 тонна дүжүттү берген. Өске-даа суггаттыг черлерниң дүжүдү багай болган.

Партия хуралдарынга хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдезин хынаар, оон канчаар күүсеттингенин коммунистерге дыңнадыр ажылды парторганизациялар, партком чедир чорутпайн келген. Профэвилел, комсомол, «Билиг» ниитилел организацияларының, херээженнер чөвүлелиниң ажылын экижидер дугайында хуралдарга чугаалажып турза-даа, үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин хынап, оларның удуртукчуларының дыңнадыгларын ам көрбээн. Ооң уламындан ол организацияларның ажылы чулараан. Комсомолчуларның болгаш аныяктарның аразында ниитиге ажыктыг ажыл кылбас, хой-ниитиниң чурумун үрээр, арагалаар чоруктар ам-даа бар. Санал берген коммунистер С. О. Куулар, Л. М. Куулар, С. Б. Моңгуш болгаш өскелер-даа аныяктарның болгаш өөреникчилерниң өөредилгезинге болгаш сагылга-чурумунуң дугайында чаңгыс чоорап чугаалажыпар. Ынчангаш аныяктарның ортузунга кижизидилге ажылын күштелдиреринче, оларны ниитиге ажыктыг ажылче хаара тударынче, комсомол организациязының ажылынга партийжи удуртулганы экижидеринче парткомнуң кичээнгейин коммунистер угландырган.

Санал берген коммунистер парткомнуң ажылының стилинде, арга-методунда, политиктиг болгаш кижизидилге ажылында четпестер барын шүгүмчүлээн. Ылангыя партийжи ажылче хаңылап кирбес, ажыл-агый айтырыгларынче колдап чарлыгар, кижилер-биле тодаргай ажыл кылбас чорук парткомда бар. Партком кежигүннери партия эге организацияларының хуралдарынга олурушпайн турар. Коммунистер шупту партийжи даалгалыг, ону канчаар күүседип турарының дугайында чаңгыс-даа кижиниң информациязын партком дыңнап көрбээн.

СЭКП-ның XXV съездизиниң, партия Төп Комитединиң июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле совхозтуң коммунистериниң мурнунда салдынып турар сорулгаларны отчёт-соңгулдалыг хуралга тодаргай чугаалашкан.

Т. ХЕРТЕК,
«Шынның» тускай корр.

КУРЛАВЫРЛАРНЫ ДОЛУ АЖЫГЛААР

№ 1 автотранспорт бүдүрүлгезиниң коллективи ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюн чамдык чедиишкиннерлиг уткаан. Бүдүрүлгениң 7 бригадалары ол байырлалга уткуштур үш чыл планын күүседир хүлээлгелиг ажылдап турган. Олар боттарының сөзүн ээлээннер. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ю. Н. Звянинниң, коммунист М. Ф. Деминниң, А. А. Шевченконуң, Н. Кравцовтуң бригадалары оларга хамааржыр. Шупту 38 чолаачы үш чылдың планын хуусаа бетинде күүсеткен. А бүдүрүлгениң мурнакчылары В. С. Арчумаев, В. И. Баев олар 2 чыл 9 айларының дургузунда 4 чылдың планын күүсединкен, амгы үеде оңгу беш чылдың сөөлгү чылының үлүүнде ажылдап турар.

Ниитизи-биле бүдүрүлге чүък сөөртүлгезиниң планын 107,2 хуу күүсеткен азы эрткен 9 айларда пландан ажыр 60 муң тонна чүъкту сөөрткен.

Бүдүрүлгениң бригадаларының аразында социалистиг чарышты организастаан. Шупту 24 бригадаларның 11-и коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп атты эдилеп турарлар. 13 бригада ол атты чедип алыры дээш шимчээшкинде киржип турар. П. А. Пышевтиң, М. А. Сухоносовтуң, В. П. Барыбинниң бригадалары база мурнакчыларның одуруунче кирип, оңгу беш чылдың үш чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде 2 чыл 9 ай дургузунда күүсеткеннер. Коллективтиң коммунистери ажыл-ишке-даа, сагылга-чурумга-даа өске эштеринге эки үлегер-чижекти көргүзүп турарлар. Хуула ай, квартал планнарын 130—150 хуу күүседип турарларга коммунистер РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады А. И. Галайко, В. В. Андреев, Д. Ф. Бабушкин, М. А. Кончаков, А. Е. Коваленко болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Чамдык чедиишкиннер-биле чергелештир бүдүрүлгениң ажылында четпестер болгаш шиитпирлеттинмээн айтырыглар барын АТБ-ниң партия эге организациязының отчёт-соңгулдалыг хуралынга коммунистер шүгүмчүлекчи бөзү-биле тодарадып, четпестерни чайладырының аргаларын илередипшаан, олар ажыл-агыйжы чугааны чоруткан.

Чүък сөөртүрүнүң талазы-биле план эрткен 9 айларда 400 муң тонна-километрге чедир күүсеттинмээн. Автомобильдерниң ажылче үнериниң коэффициентизи план ёзугаар 0,6 турган болза, херек кырында 0,57 болган. Ол чугула көргүзүг күүсеттинмээниндеп 24 муң тонна чүъкту сөөртүр, 2744 муң тонна-километрни ажылдап кылыр арганы бүдүрүлге чидирген. Автомобиль бүрүзүнүң хүнүнү-не оруктче чоруур ортумаа-биле планнаттынганындан херек кырында ажылдааны 6,52 шак куду болган.

Планнаттынган көргүзүглер мынчаар күүсеттинмейн турда, техниктиг байдалы белен автомобильдерниң ажыл чок, анаа турары эрткен 9 айларда 13741 автомобиль-хүн болган, оон иштинде 1810 хүн чолаачы чогундан, 11433 хүн байырлалдар болгаш дыштаныыр хүннери. Оон уламындан 20,2 муң тонна чүъкту чедир сөөртпээн, 7100 муң тонна-километр ажылдап кылдынмаан. Бо дээрге күрүне планын күүседиринге чедир ажыглаттынмаан курлаавырлар-дыр.

Ол ышкаш бүдүрүлгеде ажыл шагын чогуур нормазынга чедир долу ажыглавайн турары ажылга шаптыктап турар. Ниитизи-биле 1571 муң кижи-шакты ажылдаар турган, херек кырында АТБ-ниң чолаачылары 1457 муң кижи-шакты ажылдаан, азы ортумаа-биле чолаачы бүрүзүле 120 шакты чедир ажылдаваан. Чолаачыларның-даа, септекчилерниң-даа ортумак ажыл хүнүнүң үргүлчүлели 1977 чылдыындан эвээжээн. Ажыл шагының бүдүрүкчүлүг эвес чидириглери хөй. Чижээ: бүдүн хүнде ажыл чок туруушкуннар 438 кижи-хүн, ээлчегге туруушкуннар 997 кижи-шак болгулаан. Бо дээрге четче эвес санаттынганы-дыр, а автомобильдерниң чүъкту чүдүрерде, дүжүрерде үе-шакты чидирери болгаш септекчилерниң ажылының чидириглери санаттынмаан турар болгаш.

Камналга чурумун сагыырынче парторганизация, кичээнгейин кошкатканын чамдык фактылар көргүзүп турар. Эрткен 9 айларда 177,4 муң литр кывар-чаар материалдар артыкка чарыгдаттынган. Машина-техниканы шын эвес ажыглаанындан олар чогуур хуусаадан эрте септелгеге кирер чоруктар хөй. Септелге үезинде кезектер чуурунга ажыглаар электриниг «Тайфун» деп херекселди камныг ажыглаваанындан ол үрелген, кезектерни хол-биле чуурга хой үе-шак чарыгдаттынарындан септелгениң шынары баксырап, автомобильдерниң кезектери септелгеде үези узап турар.

Отчёттуг үениң дургузунда партия хуралдарынга бүдүрүлгениң планныг онаалдаларының күүселдезиниң, аныяктарны кижизидеринге партия организациязының ролюнуң болгаш коммунистерниң авангардыг ролюнуң дугайында айтырыгларны чугаалажып турган. Коммунистер партия хуралдарынга идепкейлиг киржип, ажылда бар четпестерни чайладырының арга-хемчеглерин боттарының саналдарынга чугаалап турганнар. Ылангыя коммунистер В. А. Асоничев, А. Ф. Горлушкин, Н. Е. Колозинова, А. С. Шарыпов, В. И. Сидаев, Е. А. Жуков, М. Ф. Демин олар коллективтиң бүдүрүлге болгаш хой-ниити ажылынга идепкейлиг киржип турарлар.

Ынчалза-даа ажылчыннар ортузунга политиктиг кижизидилгелиг ажылды чогуур деңнелге чедир тургуспааны наден Партия болгаш профэвилел организацияларының кадрларны бүдүрүлгеге быжыглаар, сагылга-чурумну экижидер талазы-биле айтырыгларже кошкак кичээнгейин салып келген. Прогулга кылганындан 445 кижи-хүн үстүнген, үш кварталдың дургузунда орук-транспорт шимчээшкининиң чурумун үрээн 48 санныг таварылганы АТБ-ниң чолаачылары болдурган. Ооң уламындан 15300 рубльдиң когаралынга бүдүрүлге таварышкан.

Бо АТБ-де 14 комсомолчу бар. Комсомол организациязының ажылын удуртурун аныяк коммунист Ю. Калмыковка дааскан турган. Ынчалза-даа отчёттуг үениң дургузунда комсомолчуларның хуралы чаңгыс-даа болбаан. Херек кырында аныяктар ортузунга кандыг-даа ажылды чорутпайн келгенин партия организациязының талазындан аныяктар-биле ажылды болдурбус хайгааралынга албааның хуралга санал берген коммунистер айыткан.

Үстүнде айыттынган фактылардан болгаш чижектерден ап көөрге бүдүрүлгениң ажылының экижидип, күрүне планының күүселдезин чедип алырынга чедир ажыглаттынмайн турар иштики курлавырлар бар-дыр. СЭКП-ның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш коллективтиң бүгү күжүн олче [illegible] коммунистерниң авангардыг ролюн бедидери чугула. Оңгу беш чылдың үшкү чылының сөөлгү кварталы чоруп турар. 1978 чылдың планныг онаалдаларын күүседиринде хоңгулаашкыннарны чайладыышаан, чыл планының бүрүн күүселдезин чедип алыры дээш ам-даа хөй ажылдарны чорудары коллективтен, партия организациязындан негеттинип турар.

Н. ООРЖАК,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

ОКТЯБРЬГА КҮШ-АЖЫЛЧЫ БЕЛЕКТЕР

Үлетпүр бүдүрүлгелериниң, колхозтарның, совхозтарның коллективтери Улуг Октябрьның 61 чыл оюн тааланчы күш-ажыл-биле уткуп турарлар. СЭТА-ның корреспондентилери ол дугайын медээлеп турар.

БРЯНСК. Новозыбков районунда «Комсомолец» колхозтуң ишчилери Октябрь мурнунуң социалистиг чарыжынга бүгү чедиишкиннерин бодуп турар. Мал болгаш чер ажылының бүгү продукцияларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге садыглаар талазы-биле оон үш чылдарының планнары хуусаа бетинде күүсеттинген. Колхоз күрүнеге планындан ажыр ийи муң [illegible] центнер тараа, [illegible] беш муң центнер картофельди, [illegible] центнер [illegible], үш чүс беш центнер [illegible] өске-даа продукцияларны хойнуу саткан.

ВЛАДИВОСТОК. Чукотканың болгаш Кыдыкы Соңгу чүктүң өске-даа ырак районнарынче чыл эгезинден бээр 25 муң тонна чүъкту пландан ажыр даашкан чедирген. Ол [illegible] далай пароходствозунуң [illegible] болгаш портнар ажылдакчыларының хуралдарында көрдүнгениңден оранчок хөй. Социалистиг чарышты тодаргай организастаашкыны ол чедиишкиннерге дузалаан. [illegible] өске-даа операцияларга [illegible] хуу [illegible].

ВОРОНЕЖ. Кантемировка районунда «Победа» колхозтуң тараажылары күрүнеге чечир садыглаашкын садар талазы-биле беш чыл планын күүседип турар. Бо чылын күрүнеге [illegible] чүс муң центнер свекланы чудурупу чорутуп [illegible].

ТЕПЛООЗЕРСК (Хабаровск край). Цемент заводунуң коллективи чыл эгезинден бээр Байкал-Амур магистралынга тудуунче ийи чүс муң тонна продукцияны чорудуп берген. Ол болза эрткен чылдыындан [illegible] беш хуу хөй.

СЛОБОДЗЕЯ (Молдав ССР). Огород продукциязының Молдавияда эң улуг бүдүрүкчүзү — Слободзея районунуң когаажылары Улуг Октябрьга тураспаалаан социалистиг хүлээлгезин [illegible] күүсеткен: 255 муң тонна помидорлар, капуста, чигирлиг перец күрүнеге дужааттынган. Мичурин, Свердлов, Жданов аттыг колхозтарның [illegible] эң бедик дүжүттүг болган.

(СЭТА).

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

Елизавета Баяндина Туран ортумак школазын доозааш, комсомолчу путёвка-биле районнуң амыдырал хандырылга комбинадынга доараныкчылап кирген.

Хоорукчиларның арга-дуржулгазы-биле шилип алган ажылының мергежээн кыс ам херээжен хептериниң бижериниң мастеринге чедир өскен. Ол — Туран хоорай Совединиң депутады. Тос айларының планныг даалгаларын Елизавета Баяндина 136 хуу күүсеткен. Ооң удуртуп турары бижикчилер цехи планныг даалгазын база-ла ажыр күүсеткен.

ЧУРУКТА: Е. Баяндина.

В. КОНДРАШОВТУҢ фотозу.

Комсомолчу кыс Галина Сустрикова Кызылдың сүт заводунга ажылдап кире-ле, ам чаа-ла чыл чедип чоруур-даа болза, ак сеткилдиг күш-ажылы, ээлдек аажы-чаңы-биле кады ажылдап турар эш-өөрүнүң хүндүткелин чедип алган.

Ол дугайын оон дагдыныкчызы, заводтуң хоочун ажылчыны, Күш-ажылчы Алдар орденниң үшкү чергезиниң эдилекчизи коммунист Раиса Ивановна Солодянкина чоргаарал-биле чугаалаар.

ЧУРУКТА: Галина Сустрикова.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

Иван Симчитович Данзурун—Тес-Хем районда «Чодураа» совхозтуң эң дээре малчыннарының бирээзи. Ол—улаттыр каттыштырган коданнарны тургузарының районга эгелекчизи. Бо чылын ол районнуң хойжуларының социалистиг чарыжының тиилекчизи болган. Төрүүр чүс хойдан 110 хураганы камгалап ап, дүк кыргыыр хүлээлгезин чеди хуу ажыр күүсеткен.

Төрээн чурт малчынның күш-ажылын бедии-биле үнелээн. Оон хөрээн Ленин, Октябрь Революциязы, Күш-ажылдың Кызыл Тук ордеңнери каастап чоруур.

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотозу.

МОСКВАЧЫЛАРНЫҢ ЧАРЫЖЫ

Улуг Октябрьның байырлалын москвачылар чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуп турарлар. Продукция сайгарарының талазы-биле тос айларның планнарын найысылалдың бүгү үлетпүр бүдүрүлгелери күүседипкеннер. 1600 кылыглар күрүнениң Шынар демдээ-биле үнелеткен. Үш миллион ажыг дөрбелчин метр чуртталга шөлү ажыглалда кирген. Москваның ажылчы чоннарының социалистиг чарыжының үшкү квартал түңнелдериниң дугайын СЭКП-ның Москва хооркомнуң, Моссоветтиң күүскомунуң, Москва хоорайның профэвилел чөвүлелиниң президиумунуң, ВЛКСМ-ниң Москва хооркомнуң каттышкан хуралынга чугаалажып турда 60 саннар адаттынган.

Ажылдаар туруш бүрүзүнге эвээш чарыгдал үндүрүп тургаш, эң бедик түңнелдерни чедип алыры дээш москвачылар шудургу демисежип турар дээрзи демдеглеттинген. В. И. Ленинниң төрүттүнгениниңден бээр 110 чылын таварыштыр боттарының хуузунда беш чыл планнарын күүсеткен турар дугайында хоорайның мурнакчы ажылчыннарының инициативазы-биле эгелээн шимчээшкин улам калбарып турар. Дыка хөй заводтарның, фабрикаларның коллективтери 1979 чылга уткуштур планнарны хүлээп алганнар.

Үшкү кварталда социалистиг чарыштың бирги черин найысылалдың Перов районунуң ажылчы чону чаалап алган. Ийиги, үшкү черлерде—Ворошилов, Куйбышев районнары. Тудуг организацияларының болгаш тудуг материалдарының үлетпүр бүдүрүлгелериниң, олимпий тудугларының коллективтериниң чарыжының түңнелдерин үндүрген.

(СЭТА).

ВЛКСМ-ниң 60 чылынга уткуштур

ЧЕЛЯБИНСК. «Теплоприбор» заводтуң комсомол организациязы бо чылын ВЛКСМ хооркомнуң шилчиң чоруур Кызыл тугу-биле ийи удаа шаңнаткан. Кылыгларының чартыын күрүнениң Шынар демдектиг кылдыр үндүрүп турар бүдүрүлгениң чедиишкиннеринде комсомолчуларның күш-ажылының улуг үлүү кирген.

ВЛКСМ-ниң 60 чылын төлептиг уткуурун белеткеп тура, заводтуң 67 аныяк ажылчыннары беш чылдың үш чылының онаалдаларын найгамчык хүнге чедир күүседир деп хүлээлге алганнар. Юрий Байерниң слесарь-эптекчилер бригадазы комсомолдуң юбилейинге чедир пландан ажыр 150 приборну — металлургия болгаш химия үлетпүрүнге ажыглаар «КС-3» деп потенциометрлерни эптеп кылган.

Юбилейлиг комсомолчу чыл заводтуң комсомол организациязының 30 чылы-биле кады болур. Ол чорук комсомолчуларның идепкейин улам бедиткен. Олар шуптузу Ленинче зачётту дужаап алганнар. 83 аныяк чаартыкчылар 127 саналдарны киирген, оларның экономиктиг ажыктыы 16 муң рубль болган.

ЧУРУКТА: Юрий Байер бодунуң бригадазы-биле.
Б. КЛИНИНИЦЕРНИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроникасы.

АЖЫЛЫВЫС МЫНДЫГ

Кызыл районнуң эң ырак ажыл-агыйы — «Тере-Хөл» совхозтуң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXV съездиниң салган сорулгаларын чедиишкинниг күүседип, СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш кызымаккай ажылдап турарлар. Бо хүннерде совхозтуң бүгү малчыннары кыштаглаашкынга белеткелди багай эвес чорудуп турарлар. Кыштагларда, бригадалар төптеринде мал кажаалары, малчыннарның олурар бажыңнары септеттинген.

«Тере-Хөл» совхозтуң инекчилери, хойжулары, сарлыкчылары, чылгычылары болгаш инек кадарчылары оңгу беш чылдың үшкү чылының эрткен тос айларында багай эвес ажылдааннар. Ылангыя малдың чаш төлүн менди камгалап ап, оон баш санын өстүрер талазы-биле эки көргүзүглерни чедип алганнар ажыл-агыйда эвээш эвес болган. Ындыгларга хойжулар Иван Бады, Максим Хуужаан, Болду Иван болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Ажыл-агыйның бир кол адыры—инек ажылы болур. Совхоз бо чылын 100 инекке онаалтыр 89 анайны камгалап алган. А мурнакчы инекчилер Билии Динаан 100 инектен 99 анайны, Шулуу Чигжит—86 анайны менди камгалап ап, доруктурган.

Ол ышкаш инек фермазында кадарчылардан Сергей Чигжит 100 инекке онаалтыр 80 бызааны камгалап алгаш, социалистиг чарышка тиилекчи болган. Мал ажылында бо чижектиг мурнакчыларның аттарын оон-даа ыңай уламчылап болур.

Бистиң совхозувус район төвүнден дыка ырак-узак черде, тайга-сын кол даан девискээрде туруп турар. Ынчангаш анаа чүнү-даа мурнуда инини, сарлыкты болгаш чылгыны өстүрери таарымчалыг. Оон-биле чергелештир ажыл-агыйда 6200 ажыг хойну болгаш элээн хөй санның инекти база тургускан. Кышкы үеде бо малдарга эвээш эвес чем, сиген-шарбиңи негеттинери билдингир. Ынчалза-даа ажыл-агыйның девиек-эри таарымча чок, сиген кезер машина-техника орта ажыглаттынмас болганындан мал чемнерин чогуур негелделиг чедир белеткеп ап шыдавайн турар бис. А белеткеттинген сиген-шарбиңиңи кыжын ырак-узак кыштагларже аъттыг чүдүрүп чедирерге-даа, ол чүгени чедишпес, дораан төне бээр. Машина-трактор чедип [illegible] кыжын далбай тыртар болгаш техника күжү негээр өске-даа аар ажылдар [illegible].

Ол ышкаш инек фермазында аар ажылдар механизастаттынмаан, бүгү-ле чүвени—инекти саарын, семирерин, одаан аштаарын хол-биле чорудуп турар. Мал чеминиң айтырыы мында база-ла нарын.

Оон көңгүс өске байдал инн, чылгы болгаш сарлык ажылында тургустунган. Бо малдар кескен сиген болгаш кижи күжү үндүрүп белеткээн өске-даа чемнер, кажаа-хораа чугаа негевес, чайгаар бүткен одараар оъттаар. Ынчангаш оларның эъди, сүдү, кежи ажыл-агыйга арыг орулганы киирип турар. Моон алгаш көөрге, «Тере-Хөл» совхозту чүгле инн, чылгы болгаш сарлык ажылдыг кылдыр специализастаар болза эң-не таарымчалыг болгу дег.

Амгы үеде малчыннарның, инекчилериниң амыдырал хандырылгазы мурнуку чылдарга бодаарга, көскүзү-биле экижээн. Аалы, Үстүү Балыктыглары, Карты хемин дургаар чурттап турар малчыннарның, инекчилериниң чылгы турлагларында чурттаар бажыңнарын чедиштер турган. Чайгы үеде көжер-дүргүл ап чоруурунга элтиг майгыннар-биле, өске-даа чугула херек дериг-херекселдер-биле хандыртынган. Мал ажылдыглар аъш-чем аймаа-биле база багай эвес хандыртынып турар.

Бистиң совхозтуң ажыл-амыдыралында эки чүүлдерниң хөлегезинде четпестер база чок деп болбас. Ылангыя чон ортузунга кижизидилге, политмассалыг ажылдар кудулу деңнелде болуп артпышаан. Совхозтуң удуртур ажылдакчылары, специалистери малчыннарның ырак аалдарынга чорза-даа, чуртта, делгелинде болгаш республика база район иштинде янзы-бүрү болуушкуннарның дугайында лекция, беседаларны чүгле шыда-хаая кылгылаар.

Оон база чергелештир ырак малчыннарга солун, сеткүүл чедирилгезин организастап турары дыка багай. Мал бригадаларының шуптузунда почтальоннар бар-даа болза, олар орта ажылдавайн, улустуң чагыдыгазын уукталдырып чедирип турар. Ынчангаш тайгада инекчилер, сарлыкчылар чагыткан солуннарын ай-айы-биле албайн баар таварылгалар хаая эвес.

Бо бүгү четпестерни дарый чайладырын малчыннар негеп турар. Оларның чоктуг негелдезин чогумчалыг хандырып, чон ортузунга политмассалыг ажылды, солун, сеткүүл чедирилгезин үениң байдалынга дүүштүр организастаар өйү келген.

А. ХУУЖУГУР,
«Тере-Хөл» совхозтуң кол зоотехниги.

АЯН-ЧОРУК ДООЗУЛГАН

ПРАГА. Чехословакияның Компартиязының ТК-зының чалаанын ёзугаар СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң делегациязы ук комитеттиң даргазы А. Я. Пельше баштаар Чехословакияга чоруп турган, Братиславадан чурттунче чорупкан.

ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, Словакияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары И. Ленарт, ЧКП-ның Төп контроль-ревизия комиссиязының даргазы М. Чапка болгаш албанның өске-даа кижилери совет аалчыларны Братислава аэропортундан барып үдээн.

* * *

МОСКВАДА ЭЭП КЕЛГЕНИ

Москваның Внуково аэропортундан ол делегацияны СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ның Москва хоорkомунуң бирги секретары В. В. Гришин, СЭКП-ның Төп ревизия комиссиязының даргазы Г. Ф. Сизов, СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң даргазының оралакчызы С. О. Постовалов, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизиниң оралакчызы Г. Х. Шахназаров олар барып уткуп алган.

Уткукчуларның аразынга Чехословакияның ССРЭ-де элчини Ч. Ловетинский база турган.

(СЭТА).

* * *

ПАРИЖТЕ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

ПАРИЖ. (СЭТА). Француз чазактың чалааны-биле албанның аян-чоруун кылып келген СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң Францияның даштыкы херектер министри Л. де Гиренго-биле чугаалажыышкыннары эгелээн.

Совет-француз кады ажылдажылганы улам ыңай хөгжүдериниң айтырыгларының талазы-биле болгаш кайызынга-даа сонуургалдыг боор турар делегей политиказының чамдык чугула айтырыгларының, ылангыя делегейде дүшкүүрлүг чорук чавырлыышкынының политиказын хандыышкынга хамаарышкан айтырыгларның талазы-биле санал-оналдар солчулгазы болган.

* * *

КУЛЬТУРА ХҮННЕРИ

СОФИЯ. Совет культура хүннери Болгарияда эгелээн. Оон-биле холбаштыр Софияга болган байырлыг хуралга Болгарияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү, Болгария Улус Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоров, өске-даа болгар удуртукчулар, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң культура министри П. Н. Демичев олар олурушкан.

БУР-нуң Культура комитединиң даргазы Л. Живкова совет культура хүннери болгар-совет найыралдың быжыглаанчак көргүзүү болу бээр деп бодуунуң чугаазынга онзалап демдеглээн.

СЭКП Төп Комитединден, Совет чазактан болгаш СЭКП ТК-ның Чиргине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтен Болгарияның Коммунистиг партиязынга, болгар акы-дуңмаларга, болгар культура болгаш уран чүүл ажылдакчыларынга чүректиң ханызындан байырны П. Н. Демичев дамчыткан.

(СЭТА).

Бомбүрзектиң судалы

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

СЭКП-ниң делегациязының ГФР-де чоруп турары

БОТРОП. СЭКП ТК-ның делегациязы СЭКП ТК-ның секретары М. В. Зимянин баштаар Герман компартиязының съездизинге киришкен аайы-биле Рурнуң үлетпүрлүг районунга чораан. СЭКП-ниң болгаш Герман компартияның аразында найыралга тураскааткан митинг даг-руда үлетпүрүнүң ында төптериниң бирээзинге болган. Герман компартияның кежигүннери база Гельзенкирхенниң, Гладбектиң, Оберхаузенниң, Дортмундтуң, Эссенниң болгаш өске-даа хоорайларның ажылчы чоннарының төлээлекчилери анаа киришкен. Империализмге удур, тайбың, хосталга болгаш социализм дээш демиселге интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазының демдээ-биле ол митинг эрткен.

Герман компартияның даргазының оралакчызы Г. Готье чыглаяннарның мурнунга чүве чугаалап тура, Мангеймге болган съездиге ГКП-ниң программазын хүлээп алганы партияның амыдыралынга чугула болуушкун болганын онзалап демдеглээн.

Тайбынны бөттүг камгалаарының политиказын чорудуп, боо-чепсектерни эндере бүдүрерин соксадырын негеп турар социалистиг күрүне—Совет Эвилелиниң коммунистери болгаш ажылчы чоннары-биле акы-дуңма эп-сеткил каттыштырылгазының харылзааларын хөгжүдери ук программаның чүүлдериниң бирээзи болуп турарын Г. Готье демдеглээн.

СЭКП-ниң делегациязының ол митингиге чүве чугаалаан кежигүннери СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин совет кижилерниң канчап күүседип турарының дугайын, күш-ажылга, бөгүн делегейге тайбынны быжыглаар дээш демиселге оларның чедиишкиннериниң дугайын чугаалаан.

* * *

Ботроптуң хоорай чагыргазынга баргаш, СЭКП-ниң делегациязы ук хоорайның обер-бургомистри Э. Вильмс-биле ужурашкан. Хоорайның хүндүлүг аалчыларының «Алдын дептеринге» делегация кежигүннери аттарын салган.

* * *

СЭКП-ниң делегациязының кежигүннери Вуппертальга баргаш, эртемниг коммунизмниң үндезилекчилериниң бирээзи, 1820 чылда анаа төрүттүнген Ф. Энгельстиң амыдырал-чурттаалгазы болгаш ажыл-чорудулгазы-биле холбаалыг тураскаалдыг черлер-биле таныжышкан.

Делегацияның кежигүннери Фридрих Энгельстиң ады-биле холбаалыг Төпке чораан, ону Герман компартияның инициативазы-биле тургускан. Олар Ф. Энгельстиң ог-бүлезиниң бажыңында ажыттынган музейни көрген, өндүр улуг революсчунуң болгаш бодалчының тураскаалының баарынга венок-чечекти салган.

Герман компартияның хоорай организациязының тургузулгазының кежигүннери совет аалчыларга изиг байыр чедирген.

* * *

Ол-ла хүн ССРЭ-ниң Бонида элчин черинге Герман компартияның удуртукчуларының болгаш активчилериниң, демократтыг хөй-ниити төлээлекчилериниң Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегациязы-биле найыралчы ужуражыышкыны болган.

* * *

ГАМБУРГ. СЭКП ТК-ның секретары М. В. Зимянин баштаар СЭКП ТК-ның делегациязы Герман компартияның Мангейм съездизинге киришкен аайы-биле октябрь 25-те Гамбургка чораан. Немец болгаш делегейниң ажылчы шимчээшкининиң шылгарангай ажылдакчызы Э. Тельманның үр үеде чурттап чорааны Эппендорфтуң ажылчык районунда оон музейинге делегацияның кежигүннери чораан.

Гамбург портунуң докериндеп Германияның Компартиязының ТК-зының даргазынга чедир Э. Тельман алдарлыг орукту эрткен. 1944 чылдың августа Бухенвальдта албадал-хилинчектээшкин лагеринге эжели өлүрүкчүлериниң холундан ол чочаан.

Музейниң делгирир чүүлдерин делегацияның кежигүннери эргип көрген. Э. Тельманга музейде тургускан хөрек тураскаалдың баарынга чечектерни олар салган.

(СЭТА).

АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ ЧОРУКТУҢ ХООЙЛУЗУ-БИЛЕ

Моол Арат Республиканың найысылалы Улан-Батор хоорайга тудар трикотаж фабриказының төлевилел эскизин совет специалистер ажылдап кылырын дооскан. Чылда миллион кылыгларны чаа бүдүрүлге бүдүрер күчүлүг болур.

Моолда совет специалистерниң дузаламчызы-биле Чойбалсанда болгаш Баян-Өлгейде дук чуур фабрикаларны, өске-даа фабрикаларны болгаш комбинаттарны туткан. ССРЭ-ниң дузазы-биле туткан бүдүрүлгелерде акы-дуңмалышкы чурттуң чиик үлетпүрүнүң бүгү продукциязының дөрттүң бир кезиин бүдүрүп турар деп, ССРЭ-ниң Чиик үлетпүр министерствозунга СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнаткан.

Бистиң күрүневис ажылдап турар бүдүрүлгелерин чаартыырынга, бүдүрүлге күчүлериниң шиңгээдип алырынга, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер талазы-биле хемчеглерни боттандырып чорударынга техниктиг дузаламчыны база көргүзүп турар. Моолдан келген хөй ажылчыннар Совет Эвилелиниң төрелдештек бүдүрүлгелеринде өөредилге эртип турарлар.

(СЭТА-ның корр.).

Москва.

ЫНАНЫШТЫГ КАМГАЛАЛ

Алма-Атаның эң хөй шимчээшкиниг оруктарының бирээзиниң чанында чон таптар черде биологтуг комбинаттың бажыңнарын туткан. Оң бүдүрүп турар продукциязы болза эпизоо-профилактиктиг сывороткалар, вакциналар, диагностика эмнери болгаш халдавырлыг аарыглардан малдың камгалаарының өске-даа дээштиг биологтуг камгалал чүүлдери болур.

Амгы үеде Казахстанда 35 миллион хой, 8 миллион хире инек, миллион ажыг чылгы мал болгаш теве бар. Малдың мооңнеттиггени кончуг сырый. Чамдээзерге, специализастаттынган мал ажыл-агыйларында 70—100 муң баш хой, 7—10 муң инек бар боор турар. Бичии-ле халдавырлыг аарыг эпизоотияны—малдың массалыг аарыгларын болдурун болур. Ону болдурбазының улуг рольду аарыглардан малды камгалаарының ынаныштыг чепсек-херекселдери-б и л е чепсегленген ветеринарлар улуг рольду ойнап турар.

Казахстанда ветеринарияның специалистерин 5 дээди болгаш 18 ортумак өөредилге черлери белеткеп турар. Республиканың мал ажылында 6000 ветеринарлыг эмчилер база 11 муң хире фельдшерлер бар. Ветеринарияның албанының чогууур системазының эмнелге-профилактиктиг хемчеглерин бодамчалыг организастааныңын болгаш ону калан баутаар чорудуп турганның ачызында малдың хой аймак аарыгларын шагда-ла чок болган болгаш өскелерин дүүзү-биле эрлеттээн. Малдың халдавырлыг аарыгларының чангыс-даа тавартылгазы сонгу 5—7 чылдар дургузунда боон корбээн районнар бар.

...Биологтуг комбинаттың директорунуң оралакчызы Станислав Абабков-биле кады цехтерже кирдивис. Чырык залдар ак хаалар болгаш шил иштегер улуг лабораторияларны сагындырар. Хөй хоолай дамчыдыкчылары болгаш сал-түң көргүзүкчүлери-биле эндере дериттинген улуг реакторлар билдинмес чажыт чүүлдер ышкаш костүр. Ында шынап-ла анаа эвес чүүл болуп турар, ында халдавырлыг вирустарны болгаш бактерияларны чагырып ап турар. Дириг амытаннарның база кижиниң кезээ мөңгеде дайзыннары боон келген оларда ынаныштыг өннүктерин база камгалакчыларны кылып ап турар. Дириг амытанның организминче сыкыртпан вакциналар иммунитетти — кандыг-бир аарыгдан аарывас чорукту болдуруптар. Өскэ эмнерни (эмнелге сывороткаларын) боттарының дайзыннары — аарыгларны болдуруп турар микробтар болгаш вирустар-биле демисежир «теэр» кыдыр бүдүрүп үндүрүп турар.

47 чыл дургузунда ажылдап келгеш, комбинаттың коллективи байлак дуржулгалыг апарган. Баштай комбинат чангыс каът бичии бажыңнарга турган болгаш чылдэ ниити хемчээли 30—60 муң литр үш-дөрт хевирниң сывороткаларын болгаш вакциналарын кылып турган.

Чоорту бүдүрүлге улуг күчүлүг болу берген. Эмчирни лабораторияга белеткен кылыгыны методундан үлетпүрнүң — реакторнуң методунче шилчээшкиниң соонда оон күчүзү онза улгаткан. Бир эвес мурнунда эмниң бир хевириниң ниити хемчээли 100 литр деп аштайн турган болза, ам оон хемчээли он-он катап өскен. Автоматиканың чепсек-херекселдерин бүдүрүлгеге пентередириниң аргалары бар апарган, эмнерниң шыырааны бедээн. Чыл бүрүзүнде комбинат 1—2 чаа эмни бүдүрерин шиңгээдип ап турар.

Николай МАСЛОВ.

(ПМА).

ТАЙБЫҢ БОЛГАШ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА ДЭЭШ!

Вьетнам Социалистиг Республиканың чазааның Премьер-Министри Фам Ван Донгтуң Малайзияже болгаш Сингапурже аян-чоруу доозулган. Оон түңнелинде ВСР-ниң ол чурттар-биле үр хуусаалыг болгаш хөй талалыг найыралдың болгаш кады ажылдажылганың харылзааларынга быжыг үндезин салдынган деп, «Нян зан» солун демдеглээн. Чиңзэлээрге, ийи күрүнелерниң найысылалдарының аразында агаар харылзаазының дугайында Вьетнам-Малайзия дугуржулгага ат салдынган. Садыг-экономиктиг харылзааларны, туризмни, культураны, медицина шинчилелдерин улам ыңай хөгжүдериниң талазы-биле чугаалажыышкыннарны уламчылаар деп шиитпирлээн.

Социалистиг Вьетнамның чазак баштыңы оон мурнунда Таиландыже, Филиппиннерже болгаш Индонезияже оон-биле домей чедиишкиниг аян-чорук кылганы амгы аян-чорукту улам улуг ужур-дузалыг болдурган. Мурнунда болган аян-чоруктарның үезинде янзы-бүрү шинчилел системаларлыг күрүнелерниң аразында эки кожа-хелбээ харылзааларны хөгжүдеринге орукту ажыткан дугуржулгаларга ат салган.

Бо бүгү беш чурт Мурнуу-Чөөн Азияның күрүнелериниң ассоциациязында (АСЕАН) кирип турар. Ол кавының бо организациязы 1967 чылдала тургускан. Ында кирип турар чурттарның экономиктиг улуг күчүзүн барымдаалап көргеш (чурттакчы чону 250 млн. кижи, ак-коргулчунуң, нефтиниң, демир рудазының, чесниң, никельдиң улуг курлавырлары, каучук бүдүрүлгези бар), америк империализм сну бодуунуң сорулгаларынга ажыглаарын оралдашкан. Вьетнамга агрессия тайынны чорудуп тура, ол АСЕАН-ны шериг-политиктиг шыгаарлыг болдурарын болгаш ол кавының өске чурттарынга удур тургузарын оралдашкан.

Империалистиг агрессияга удур Индий-Кыдаттың улустарының тиилелгези Мурнуу-Чөөн Азияда байдалды эки-жидериниң эгезин салган. Фам Ван Донгтуң аян-чоруунуң түңнелдериниң көргүзерин-биле алырга, ол кавының чурттарының хөй кезии кыска хуусааның дургузунда—чүгле үш чыл болганда дайын үезинден бээр артып калган бүдүрешпес чорукту болгаш карасыыр чорукту улус-биле ажып эртип, бот-боттарынга ажыктыг харылзааларны тургузуп эгелээннер. Чүгле Кампучия ол үре-түңнелдиг болуушкунга киришпейн барган. Ол чорук Пекинниң бак сүмелерин эдеринин хоралыын көргүзүп турар.

Индий-Кыдаттың социалистиг чурттарының чавырлыышкын политиказын чедиишкинниг боттандырып чорткаңының түңнелинде, оларның тайбынга ынакшылдыг, чогаадыкчы, эгелекчи саналдарының түңнелинде Мурнуу-Чөөн Азияны тайбыңның, хамаарышпас чоруктуң, нейтралитеттиң болгаш доктаамал чоруктуң девискээри болдурарынче боттуг базымнар кылыры болдунуп болур апарган.

Г. ШИШКИН,
СЭТА-ның корр.

КНО-нуң хүнү

НЬЮ-ЙОРК. Анаа октябрь 25-те Каттышкан Нациялар Организациязының Хүнүн байырлалдыг демдеглеп эрттирген. Бүгү-делегей организациязының кол сорулгазы кылдыр «дайынның халавындан келир үениң салгалдарын хостаар» деп ондур чаагай сорулганы чарлап үндүрген КНО-нуң Уставының күштүг болган үезинден бээр үжен үш чыл эрткен.

Делегей ниитилежилгезиниң штаб-квартиразынга болган байырлалга чүве чугаалааш, КНО-нуң чиргине секретары К. Вальдхайм делегейниң янзы-бүрү районнарында өскүп үнүп кээп турар айыылдыг дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынче Бүгү-делегей организациязының күженииишкиннери угланган деп медеглээн. Амгы үеде делегейниң Чөөкү Чөөн чүк болгаш Мурнуу Африка ышкаш ындыг районнарынга чиптиг тайбыңны чедип алыры улам-на эргежок ужур-дузалыг болу берген деп, ол онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

УДУРЛАНЫЫШКЫННЫҢ ШУУРГАНЫ

Нейтроннуг бомбаның «ноп эзертерин» бүдүрүп эгелээр деп Ак бажыңның шиитпириниң дугайын бүгү делегейде миллион-миллион кижилер ханы килеңнээшкин-биле дыңнаан. Бүгү диптер чурттарының дептиилгелиг хөй-ниитизи Пентагоннуң эң дерзии пнаннары кижи төрелгетенге эң аар уржуктарны чедирип болур дээрзин эки билип турар.

НЬЮ-ЙОРК

Боо-чепсектерниң өске-даа эң чаа хевирлерин Каттышкан Штаттарның тургусканы ышкаш, Вашингтоннуң шиитпири стратегтиг шавар халдаашкынының боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында совет-америк дугуржулганың чарерының перспективаларынга кончуг айыылдыг салдарын чедирип болур деп, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң КНО-да төлээлекчизи К. Тэлбот онзалап демдеглээн.

Ындыг янзылыг политика чүгле шериг-үлетпүр комплекизиниң эрге-ажыктарынга таарыжып болур деп, «Сэйн дээр» хөй-ниити организациязының даргазы Д. Бортрайт медеглээн. Боо-чепсекти эндере бүдүрерин кызыгаарлаарының аргазын болуп базымы-биле Каттышкан Штаттар кыжанышкын аалзыга тургузуп турар-дыр деп, америк баалттарның болгаш политиктиг ажылдакчыларның «Чөөн болгаш Барыын чүктерниң аразынга чөпшээрежилге талазы-биле америк комитет» дээр салдарлыг каттыжыышкынының директору К. Марси медеглээн.

БУДАПЕШТ

Демократтыг Аныяктарның Бүгү-делегей Федерациязының бюрозу медеглел үндүргеш, нейтроннуг бомбаны бүдүрериниден кайы-даа тээлпиң ойталаарының дугайында Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттарының саналынга харын кылдыр АКШ-тың администрациязы ядролуг чепсекти эндере бүдүрериниң база бир болгаш эң айыылдыг үе-чадазын кижи төрелгетенге доңнаштырып турар-дыр деп демдеглээн. АКШ-тың шериг-үлетпүр комплекизиниң НАТО-нуң империалистиг бөлүктериниң болгаш тайбыңга удурланыштыр туруп турар өске-даа күштерниң детткимчези-биле делегейни адроолуг халапче киир чыгаарып оралдажып турар-дыр. Ындыг политика делегейниң чүгле сурагдыг дугуржулгаларынга удурланышпас эвес, харын чонга удур болгаш буян чок чүүл болуп, тайбыңга болгаш делегейниң айыыл чок чоруунга боттуг кыжанышкын болуп турар-дыр.

Демократтыг Аныяктарның Бүгү-делегей Федерациязы нейтроннуг бомбага удур эптеш чок демиселди чорударынче делегейниң бүгү аныяктарын болгаш бүгү хөй-ниитизин кыйтырган.

СОФИЯ

Массалыг узуткаашкынның чепсээниң чаа хевирлерин тургузары тайбыңга болгаш айыыл чок чорукка кайы хире улуг айыылды тургузуп турарын бүгү делегейниң демниглиг хөй-ниитизи утаан билип турар деп, «Народна Армия» солун бижээн. Нейтроннуг бомбага удурланыышкыннар Каттышкан Штаттарның бодунда аажок улуг хемчээлдерлиг болу берген. Совет Эвилелинден болгаш Варшава керээзиниң киржикчилери өске-даа күрүнелерден шериг болгаш техника талазы-биле артык күштерлиг болуруун чедип алырының турбайн турар оруктарын дилээр чорууун Барыын чүктүң генералдары болгаш дайынзырак политиктери соксадыр үе келген боор. Олар оон орнунга харын социалистиг чурттарның планетага тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту магадылап турар утаан-сарыылдыг саналдарынга амгы үениң негеп турары ышкаш бүдүштүг харыдан бээри дээре болур ийик.

ГАВАНА

Тайбыңның херээнге айыылдыг шиитпирни америк администрация стратегтиг боо-чепсектерни кызыгаарлаар дугайында совет-америк чугаалажыышкыннарның ниити үе-чадазының бодуузунде хүлээп алганы бодуунуң кындыгейин ээлдирип турар-дыр деп, Кубаның Компартиязының органы «Гранма» солун айыткан. Стратегтиг шавар халдаашкыннарының боо-чепсектерин кызыгаарлаарын чедип алырынче бодунуң «чүткүлдүүнүң» дугайында Вашингтоннуң медеглелдеринге АКШ-тың дайынзырак идегеттериниң кем-буруулуг бодалы чорушкек-тир. Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкындан болгаш делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарындан сарыылдыг шилип алышкын чок болгаш туруп-даа шылавас деп, ол солун демдеглээн.

ЖЕНЕВА

Швейцарияның Күш-ажыл партиязының органы «Вуа увриер» солун Вашингтоннуң шиитпирин «коргудуп-сүртедириниң политиказы-дыр» деп адаан. Нейтроннуг бомбаны бүдүрерин соңгаарладыр деп чазын чарлаттынган шиитпир шуут-ла онтуг кажарлаашкын болган болгаш Барыын Европаның хөй-ниитизиниң база чамдык чазактарының удурланыышкыннарынга таарыпы бээр деп карашкыны уламчылап болдуунганы ам бүгүдеге билдинип апарган деп, ол солун демдеглээн.

ЛОНДОН

АКШ-тың чазааның шиитпири—боо-чепсекти эндере бүдүрерин чаа үе-чадага чедирип, тайбыңга болгаш дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынының херээнге улуг хораны чедирип болур айыылдыг базым-дыр деп, Лондонуң кооператив ниитилелиниң политиктиг комитединиң секретары Альф Ломас чугаалаан. Нейтроннуг бомба — массалыг узуткаашкынның кижилерге билдингир чепсектериниң эң-не аралтазы-дыр, ынчангаш НАТО-нуң чепсегленишкининге оон костүп келирини кыжанылы антин хөй-ниитини хачы дүвүредип турар. Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыын ёзугаар чепсегленишкиннерни дужурер дээш хөделиишкиннериниң октябрь 31-ге чедир уламчылаар неделязының үезинде Англияда тайбың талалакчыларының митингилерин болгаш хуралдарының кол темазы ынчангаш харын нейтроннуг бомбага удур демисел болур деп, Альф Ломас онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

Чоннуң чедиишкини

КАБУЛ. (СЭТА). Афганистан Демократтыг Республиканың Революстуг чөвүлелиниң хуралы болган. Анаа апрель революциязының соонда эрткен үениң дургузунда кылган ажыл дугайында отчётту Афганистанның Улус-демократтыг партиязының ТК-зының чиргине секретары, АДР-ниң Революстуг чөвүлелиниң даргазы болгаш премьер-министри Нур Мухаммед Тараки кылган.

Афганистанның даштыкы политиказының айтырыгларынга хамааржыр чүве чугаалааш, ол политика тайбыңның, национал хамааржыпас чоруктуң болгаш тускай догуннаан чоруктуң, өске күрүнелерниң иштики херектеринге холгаарлаан киришпезиниң принциптеринге үндезилеттинген деп, ол бадыткаан. АДР-ниң ССРЭ-биле кады ажылдажылгазы ёзулуг акы-дуңмалышкы болгаш деп эргениң ёзуу-биле хөгжүп турар деп, ол айыткан.

Революция соонда эрткен үе дургузунда социал-экономиктиг айтырыгларны шиитпирлээри-биле элээн күже чедиишкиннерни үндүрген деп, илеткекчи демдеглээн. Немеппиниң бүдүрерин көвүдедир болгаш нефть болбаазырадып кылыр үлетпүрүң хөгжүлер талазы-биле планнарны ажылдап кылган. Эрткен чылдың ол үезинге көргүзүглеринден үш ажыг катап ажып турар 67 муң тонна хөмүр-дашты казып тыпкан. Нефтиниң болгаш газтың казып тывары база көвүдеткен.

Улусчу эрге-чагырганың үезинде 110 школаларны туткан, пушту, дари болгаш үзбек дылдарга 1 млн. өөредилге номнарын парлаан болгаш пентереткен, 435 муң тираж-тыг эртем номнарын белеткээш, парлап үндүрген.

ФОТОКАЛЕЙДОСКОП

Папуа — Чаа Гвинеяның улустарының культуразы онзагай болгаш солун. Оларның ёзулалдары таңцылар, музыка болгаш ырлар-биле үдеттирген.

ЧУРУКТА: ёзулал костюмун, дойдулар болгаш куштар чүглеринден кылган бүдүн чартык метр бедик борт кеткен таңчычы.

АП—СЭТА-ның фотозу.

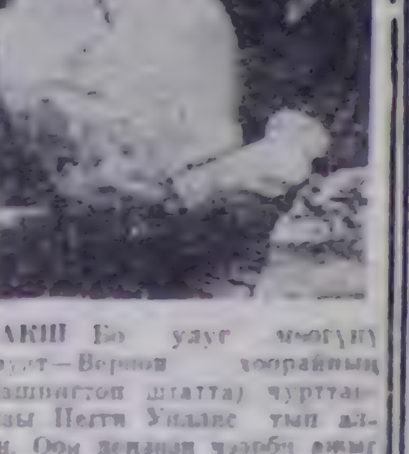

АКШ Бо улуг мөөгүнү Маунт—Вернон хоорайның (Вашингтон штаттар) чурттакчызы Пегги Уиллис тып алган. Оон деңнээн чээрби ажыг килограмм болган.

АП—СЭТА-ның фотозу.

Ирак-сирия чугаалажыышкыннар

БАГДАД. (СЭТА). Ында Ирактың президентиниң А. Х. Аль-Бакр биле Сирияның президентиниң Х. Асадтың аразында чугаалажыышкыннар боол турар.

Ийи тала египет президент Садаттың дужуп берикчи политиказынга болгаш АКШ биле Израильдиң Чөөкү Чөөн чүкке демиселдиг араб националдың эрге-ажыктарынга чөрүлдежип турар ындыг «таарыштыр шиитпирлээшкиннин» албадаар доон оралдажылгаларынга удур дүүштүрген кады хөделиишкиннерин чугаалажып көрген.

* * *

ДАМАСК. (СЭТА). Бүгү чугаалашкан айтырыглар, ылангыя арабтарга удур сионизмниң хемчээлдериниң, ол сионизмниң сорулгаларының болгаш анаа удур демиселдиң оруктарының дугайында Сирияның болгаш Ирактың үзел-бодалдырының долу дүүшкээн «Тишрин» солун демдеглээн. Ийи тала империалистиг-сионистиг пдаанарга удур кады демиселдиң чорудулгазынче кайызының-даа чүткүп турарын илереткеннер деп, солун онзалап демдеглээн.

Кыдаттың профэвилелдериниң съездизи

Пекинге профэвилелдериниң IX Бүгү-кыдат съездизи болуп эрткен. Мурнуку, VIII съезд 20 чыл бурунгаар болган. Мао Цзэ-дунуң болгаш оон талалакчыларының өөскүдүп үндүрген «культура революциязының» үезинде профэвилелдериниң Бүгү-кыдат федерациязы болгаш чер-черде профэвилел организацияларын чылча шаап каап турган. Федерацияның баштыңчыларының хөй кезии хоп-мегеге болгаш истеп сүрүүшкүнге таварышкаңнар. Пекинниң парлалгазында үндүрген съездизиниң материалдарындан илереп турарын-биле алырга, профэвилел организациялары чурттуң ажылчыннарын «дөрт модернизация» деп адаар чүүлче угландырар ужурлуг. Оон алые утказы болза шериг үлетпүрүн колдадып хөгжүдери болгаш шериг күчүзүн өстүрери болур. Делегей аренязынга кыдат профэвилелдерниң ажыл-чорудулгазының кол угланыышкынарының бирээзи кылдыр «гегемонизм-биле демиселдиң» сорулгазын наип үндүрген. Маоисчилерниң дылында ол болза чавырлыышкынга удур демисел, амгы кыдат удуртулгазының экспансионистиг күрүнезиреңчи чүткүлүшкүннерин боттандырып чорулары дээш демисел болур.

Съездиге Кыдаттың профэвилелдериниң чаа уставын бадылаан, ынчалза-даа оон долу созун ам-даа парлаваан. Удуртукчу органы—Күүскомну тургускан. Оон даргазынга КПП ТК-ның Политбюро кежигүнү Ни Чжи-фуну соңгаан.

(СЭТА).

Октябрь 26-да Австрия республиканың бодунуң национал байырлалы—Доктаамал нейтралитеттиң политиказын чарлааның хүнүн демдеглеп эрттирген. Ол политика Австрияның ат алдарын болгаш делегей аренязынга хүлээп алыышкынын чаалап алырынга дузалаан.

ЧУРУКТА: амгы Венада. Мурнунда — Дунайны кежир чаа көвүрүг тудуу. Ындында КНО-нуң төвүнүң хөй каът бажыңнары көстүп тур.

Ю. ВЫХОДЦЕВТИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Янзы-бүрү медээлер

Танцы экспедициязы

Тускай экспедиция Чукотка чартык ортулуктуң суурларындан чукчилер биле эскимостарның фольклор эртинезин чыып алган. Оон каржикчилери дөртен ажыг национал танцыларны кино пленказынга тырттырган, он-он ырларны, танцы музыкаларын, магнитофонга бижиткен, танцычыларның тоолчуларның, чазаныкчы, даарапыкчы дээш оске-даа шеверлериниң чуруктарын тырттыргылааннар. Чыгдыннан улустуң ырларының болгаш танцыларының эң экилери «эргырон» чукот-эскимос ансамбльдиң чаа программазынга күүсеттинер. Ноябрьда ансамбльдиң он чылы демдеглеттинер, ынчаарда көрүкчүлерге оң номерлер барааланттынар.

Г. КРАСНОГОР, СЭТА-ның корр.

АНАДЫРЬ.

Ойнап алыышкыннар

Чоннуң акша-хөреңгизин кадагалаарының база бир эптиг аргазы 1966 чылда үндүрген күрүнениң 3 хуулуг иштики ойнаашкынныг чээлиганиң облигациялары болур. Бо чылдың сентябрь 30-де ук облигацияларының 98-ки тиражы болган.

Чамдык кызылчылар бо удаада ойнаашкынныг болгулаан. Чижээ, Николай Иванович Патрушев болгаш пенсионер Александра Федоровна Кодинец олар 500-500 рубльди ойнап алганнар. А Наталья Афанасьевна Петрыхинаның садып алган облигациязы 280 рубль ойнаашкынныг болган.

Кызыл хоорайның төп акшалга кассазы үш хуулуг иштики ойнаашкынның чээлизиниң 98-ки тиражы дээш амдызында 2185 рубльди төлээн.

• • •

Акша-бараан лотереязының «Күскүс» үндүрүлгезиниң ойнаашкыны бо чылдың сентябрь 22-де болган.

Кызыл хоорайның чурттакчызы Илья Очурович Доспан мотоцикл ойнап алган. Кодээ ажыл-агый министерствозунуң ажылдакчызы Людмила Григорьевна Сухомова, үлегүр барааннарының садыгжызы Галина Игнатьевна Чанзан-оол олар түс-түзүнде соодукчу, магнитофон ойнап алганнар.

Найысылалдың төп акшалга кассазы «Күскүс» үндүрүлгезиниң тиражы дээш бо хүннерге чедир 3681 рубль 60 копеекти төлээн. Билеттери ойнаашкынныг болган акшаны, хуулаарлыг кижилер акшалга кассазынче амдаа шуушпушаан.

Г. УДИЛОВА.

Боттары туткан

Улуг-Хемниң Ак-Туруг ортумак школазының үстүкү класстарының өөреникчилери суур чанында шыкка бөдүүн стадион тудуп алырын шиитпирлээн. Күш-ажыл башкызы В. О. Өлчейниң удуртулгазы-биле хостуг үелеринде ажылдап тургаш, стадионну долгандыр херимнээш, волейбол, футбол, баскетбол ойнаар шөлдерни берип кылган. Чериң узунун, бедиин хемчеп чурук, чадаг чарыш оруун туткан. Ол мынчаш көрүкчүлер олурар сандайларны кылган.

Ленинчи комсомолдуң 60 чылынга тураскааткан маргылдаалар чаа стадионга болгулаан, аңаа көрүкчүлер хөй-биле кээп, хостуг үезин ажыктыг эрттирип турарлар.

С. СОТНАМ.

АКТИВКЕ ДАЯНМЫШААН

Эрги-Барлык кодээ библиотеказын Культура бажыңының бир дөлгем өрээлинде тургускан. Ажыл шагының үезинде маңаа чеде бээрге улуг, биче кижилер уйгүтел чок кээп, чаа солун, сеткүүл номчаан, бижиткен номнарын солуткан. Библиотекада кылгылаан янзы-бүрү делгелгелерни сонуургап көргениң дораан эскерип каар бис. Номчукчуларның маңаа келгени бо бүгүнү сонуурган көөрүнге таарымчалыг чүүлдерни мында кылгылаан.

Кандыг чаа номнар келгилээнин, ооң дозчу утказын чугаалап бербишаан, библиотека эргелекчизи ол-бо номнарны номчукчуга сапаалдап, көргүзүп, номчукчуларның сонуургалын база барымдаалап турар.

— Библиотекарьлап ажылдааш он тос чыл болдум. Маңаа баштайгы эвээш сан-ныг номнардан ам библиотеканың ном фондузу 9987 чедип, а номчукчуларның саны 620 кижи четкен—деп, эргелекчи Долума Хунапаевна Сарыглар чугаалап олурар.

Эрги-Барлык кодээ библиотеказы Барыын-Хемчик районда эң эки ажылдыг библиотекаларның бирээзи. Библиотеканың эки ажылы ооң эргелекчизинден кол хамааржыр дээрзи билдингир. Үр үениң иштинде библиотекага ажылдап келгеш Долума Хунапаевна хөй чүүлдерни көрүп, билип алган, арга-дуржулгазы бедээн.

Библиотекага кижи кире бээрге янзы-бүрү делгелгелер, чыскаалдыр салган солун сеткүүл, чаа номнар кижиниң сонуургалын хайныктыра бээр. «Комсомолдуң 60 чылынга» деп эгелиг делгелгеде комсомолдуң эртинен оруун көргүскен номнарны үе-үе аайы-биле делгеп салган. Комсомол дугайында кандыг ном сонуургаар болдур сен, оон белен тып, көрүп болур. Ном салыр полкаларда «Чечектелле, Совет Тывам», «Улуг Октябрьның оруу-биле», «Тыва 10-гу беш чылда», «Тыганың кодээ ажыл-агыйы», «Тываның чогаалчылары» дээш өске-даа ном делгелгелерин чараштыр кылгылаан. Оон аңгыда «Кодээ ажыл-агый ажылдакчыларынга» деп улуг эгелиг делгирде механизаторларга, хойжуларга, саанчыларга тускай булуңнарны база кылгылаан. Бо бүгү номнар делгелгеен, булуңнар каас-чараш дериткиген, ханы утказыг мерген-чечен сөстер-биле бижиттинген, номнарны ажылчы чонга пропагандалаарынга улуг кижизидикчи рольду ойнап турары чугаажок.

Ол чыл бүрүде номчукчуларның санын өстүрүп, ном бээриниң планын күүседип келген. Эрткен 1977 чылда 800 номчукчуларны хаара тудар турган 945 кижини, 7000 ном бээрин 7062 кылдыр ажыр күүсеткен. Бо чылгы планнарны база күүсеттинеринге ол бүзүрээдиг.

Ажыл-ижиниң бир чедиишкини ооң хөй санныг номчукчулары-биле быжыг харылзаалыында, оларның-биле дугуржуп, ажылды активчилерге даянып чорудуп турарында. Ыракы малчыннарда, фермада, хонаш бригадаларда 5 кезек черде көжер библиотекаларны тургускан. Номнарны өйлеп-өйлеп баргаш солуп, номчукчуларның чагыгларын бижип чорудуп турар.

— Библиотеканың ажыл планын тургузарда совхозта хөй-ниити организацияларын биле кады тургузуп, оларның-биле демниг ажылдап турар мен. Ыңгыя комсомол комитеди, клуб чөвүлели, херээжен чөвүлели-биле демнежип турарынга культура-массалыг ажылдар организастыг болур-дур—деп, Долума Хунапаевна чугаалады.

Мынчаар демнежип тургаш олар бо чылын Культура бажыңынга Л. И. Брежневтиң «Катап тургузуушкун», «Бичии чер» деп номнарынга, чогаалчы Салим Сүрүн-оолдуң «Кымның оглу» деп номунга номчукчу конференцияларын эрттиргилээн. Л. И. Брежневтиң «Бичии чер», «Катап тургузуушкун» деп номнарынга конференция солуп, бедик утка-шынарлыг, хөй кижи киржикчилиг болган. Бо номнар талазы-биле совхозтуң директору О. Д. Сарыглар, комсомол комитединиң секретары Даваалаң Алдын-кыс, кижизидикчи башкы Урана Моңгуш,

библиотекарь боду болгаш өске-даа номчукчулар чүге чугаалааш, ук номнарны бедик-биле үнелеп, солуң ханы утказыг бижиттингенин демдеглээннер.

Эң-не хөй номнарны номчуп турар номчукчулар дугайын айтырарымга ол мынча диди:

— Ындыглар бисте хөй. Ажылчыннар Чапаев Чадамба, Донгак Севээн-оол, Иргит Оолак, башкылар Надежда Намчылова, Нина Баазыр, авыяктар Даваалаң Алдын-кыс, Донгак Опал-кыс, өөреникчи Наташа Кош-оол дээш өскелер-даа хөй-биле номчуп турарлар.

Ажыл-херээнге берлинген библиотекарьывыс чүгле бодунуң дөрт ажылы-биле кызытаарланыр эвес, харын совхозта хөй-ниити ажылынга эң идепкейлиг киржип турар. Ол совхозта партком болгаш херээженнер чөвүлелиниң кежигүнү.

Библиотеканы кыпка эки белеткээн. Бо хүннерде Ленинчи комсомолдуң юбилейинге белеткенип турар Стендилерни чаарткан.

Библиотекарь Долума Хунапаевнаның чедиишкинниг ажыл-ижиниң херечизи оон шаңнадкы келген хөй саннныг Хүндүлел бижиктери, мактаалдары болур. Ынак херээнге ол моон соңгаар-даа төлептиг бараан болур.

ЧУРУКТА: Комсомол комитединиң секретары Даваалаң Алдын-кыс (солагай талазында) библиотекарь Долума Сарыглар-биле ажыл-ижин хаалнап, чугаалажып олурлар.

Сөзү болгаш фотозу Х. Моңгуштуу.

Ротару угбашкыларның концерти

Концерт залында ырның сөөлгү үннери чаңгыланган. Ооң соонда үр үе дургузунда шыпшың апарган. Ротару угбашкылар—Аурика, София болгаш Лидия чүү - болганын айтым тыппайн барганнар.

Хенертен адыш часкаашкыннары диңмиреп үнген: дыңнакчылар сонуурган ырызын база катап дилеп турган. Ынчангаш олар база катап ырлаар апарганнар.

Ол болза үш угбашкыларның киришкен концерти болган. Олар мурнунда кады ырлавайн чораан. София болза делегейниң хөй конкурстарының лауреады, Украин ССР-ниң алдарлыг артизи, Ялтада чурттап турар. «Червону Рута» дээр ыр-хөгжүм ансамблиниң ыраажызы.

Лидия Черновицкиниң күрүне университединиң даштыкы дылдар факультедин дооскан. Ынчалза-даа ырга ынак чорук артык күштүг болу берген. Ол ам «Черемош» ансамбльдиң ыраажызы. Черновицкиниң область филармониязынга чоокта чаа тургускан ол ансамбль ам сураглыг болу берген. Олла ыр-хөгжүм коллективинде музыка училищезиниң доозукчузу Аурика база ырлап турар.

ЧУРУКТА: Ротару угбашкыларның ырлап турары. Солагай талазындан оң талазынче—Аурика, София, Лидия.

А. ЛЕВИННИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Джалильдиң өөрүнүң дугайында

Шүлүкчү Муса Джалильдиң маадырлыг чоруу чүгле бистиң чуртувуста эвес, оон дашкаар-даа черлерде калбаа-биле билдингир. Ындыг болза-даа ооң кады демиседжип чораан эш-өөрүнүң амыдырал-чурттаалгазы хөйге калбаа-биле билдингир эвес. Ооң ужурунда Исхак Забировтуң «Джалиль-биле кады» деп 1977 чылда Ташкентиниң «Еш гвардия» дээр ном үндүрер черинге парлап үндүрген ному улуг сонуургалды хайындырып турар.

Ук номда Джалильдиң өөрүнүң дугайын доңчу болгаш конкуг тодаргай бижип турар. Джалильдиң эштери Абдулла Алиш, Фуат Булатов, Гайнан Курмашев, Габдулла Батталов, Зиннат Хасанов, Ахмед Симаев, Гариф Шабаев, Фуат Сайфульмулюков, Ахат Атнашев, Салим Бухаров оларның Муса Джалиль-биле кады немец фашистерге удур чажыт байдалга чорудуп турган демисделиниң дугайын номда конкуг эки бижип турар. Муса Джалильдиң өөрү ооң боду-биле кады 1944 чылдың август 25-те Хлетцензей дээр кара-бажыңга шаажылатып каан бооп турар.

И. Забировтуң номунуң эң үнелиг чүүлү болза, Джалильдиң чажыт бөлүүнүң дугайында кончуг солун болгаш боттуг чүүлдерни, ол үении тургустунган байдалдың шынныы-биле бижип турарында бо-лур. Номнуң автору И. Забиров шүлүкчүнүң болгаш ооң өөрүнүң дугайында материалды чээрби чыл хиреде чыып, шиничилеп келгеш, ук номну бижээн. И. Забиров мынчаар бижип турар: «Джалильдиң чажыт бөлүү фашистерниң пара сагыштыг үүлгедиглерин шиитпирлиг-биле үзе шаап, оларның дайынчы кезек болур чоруунга бүгү тала-биле моондактап турган. Туттурган кижилерни бодунуң чуртунга удур демиселге ажыглаар дээп Гитлерниң кордалындан чүү-даа үнмейн барган. Оларның эң баштай четтелеп тургусканы 825 дугаарлыг батальону белорус партизаннарга удур чоруттунган турган, ынчалза-даа туттурган кижилер нацистерниң офицерлерин кыра шаап кааш, партизаннарның талазынче чүму-биле шилчип кире берген». (Номнуң 11-ги арнында ынчаар бижээн).

Номда маадыр бүрүзүнүң намдары, ооң маадырлыг чоруктуң оруу, маадырларны билир чораан кижилерниң сактыышкыннары кирип турар.

Ук ном Муса Джалильдиң чогаалдарын сонуургаар, ооң маадырлыг чоруун өөренип көөр кижилерге дыка ажыктыг бооп турар.

Амир МАХМУДОВ.

Татар АССР.

КЕДЕРГЕЙ-ЛЕ ОЙНААН

Канаданың Торонто хоорайның «Синема» кинотеатрынга «Дерсу Узала» деп совет фильмни көргүскен. «Торонто стар» солун фильмниң чедиишкинин кончуг чаптыг деп демдеглээн: 1975 чылда ол «Оскар» шаңналын алган, а бир чыл эрткенде «фестивальдың фестивалынга» (Торонтода делегейниң кинокорулдезиниң чаңчыл болган ады ындыг) хамыкты кайгаткан. Канадада оң үлүг солуннарның бирээзи алдарлыг кинорежиссёр Акира Куросаваның ажылын мактап, совет сценарист Юрий Нагибин, артистер Юрий Соломин болгаш Максим Мунзук оон чыда калбас-тыр деп ыйткан. Фильмде Дерсунуң овур-хевирин кедергей уран мергежилдиг көргүскен.

Мында көрүкчүлер Куросаваның чолаадыкчы ажылы-биле ээзэш бичии-даа бол таныш. Суреглыг режиссёрнуң чамдык ажылдарын кино сонуургакчыларның клубтарынга, теледамчыдылгаларга көргүзүп турар.

Совет кино—«Дерсу Узала»—Канадага көргүскени кайгамчык таварылга болду. Чүге дээрге маңаа келгендер бээр дөрт чыл иштинде бистиң кинематографистеривистиң ажылын бо чурттуң экраннарынга ол хире делгерецеи-биле көргүскенин билбейн-дир мен.

А. ПАЛЛАДИН,

ПМА-ның Канадада тускай корр.

«Экран» журналдан.

ШЫДЫРАА ШЫЫРАКТАР ИЛЕРЭЭН

Кызылдың бирги чери дээш шыдыраа маргылдаазының сөөлгү, чедиги салыышкың мурнунда чемпион атты чаалап ап болгу дег ийи кижи илерей үнген. Ол болза М. Дарташ биле Ч. Оюн-тур.

Алдыгы салыгда М. Дарташ А. Делгер-оол-биле ойнааш, инициативаны алгаш, чараш комбинацияны ажыглааш, уткан. Ол ам 5,5 санныг.

1977 чылда Кызылдың чемпиону Ч. Оюн алдыгы салыгда М. Куулартың дужун бээривче албадаан. Ч. Оюн 4,5 санныг.

Чериги шиитпирлиг салыгда Ч. Оюн—В. Буяннаев, Ю. Белов—М. Дарташ ойнаар. Сөөлгү салыг октябрь 29-та болур.

И. ШИШИГИН, маргылдааның кол судьязы.

Кызыл хоорайның ажылчы чоннарының 1978 чылдың ноябрь 7-де байырлыг чыскаалының дугайында

Хоорайның ажылчы чонунуң Улуг Октябрьның 61 чылынга тураскааткан байырлыг чыскаалы 1978 чылдың ноябрь 7-де 11 шакта эгелээр. Байырлыг чыскаалга ажылчы чоннар каттышкан колонналар бооп кирер.

№ 1 колонна—хоорайның бүгү школаларының өөреникчилери болгаш башкылары. Чыскаалыр чери: **Комсомольская кудумчузу, ПХМ-ниң бажыңының чаны.** Харысалгалыг кижизи—Л. А. Галактионов.

№ 2 колонна—башкы институдунуң, Красноярскиниң культура институдунуң филиалының, техникумнарының коллективтери. Чыскаалыр чери: **Комсомольская кудумчузу, ПХМ-ниң бажыңының чанынга № 1 колоннаның соонга.** Харысалгалыг кижизи—В. И. Даниленко.

№ 3 колонна—профессионал-техниктиг училищелерниң, профтехөөредилге эргелелиниң коллективтери. Чыскаалыр чери—**Комсомольская кудумчузу, ПХМ-ниң бажыңының чанынга № 2 колоннаның соонга.** Харысалгалыг кижизи— **В. Т. Блинов.**

№ 4 колонна—Октябрь мурнуунуң социалистиг чарыжының тиилекчилери, коммунистиг күш-ажылдың коллективтери: **автомобиль септээр заводтуң**, «Тыва сүт тудуг» трестиниң автобаазазының, «Красноярскстроймеханизация» трестиң № 14 механизация эргелелиниң, телеательениң, Кызылдың аъш-чем садыының, сүт комбинадының, ном садыының кидизиниң, республика типографиязының коллективтери. Чыскаалыр чери: **Комсомольская кудумчузу, «Тувинская правда» солунунуң редакциязының бажыңының чанынга.** Харысалгалыг кижизи—**А. М. Самойленко.**

№ 5 колонна—тудуг материалдарының үлетпүрүнүң каттыжыышкынының, аъш-чем, одаар чүүл үлетпүрүнүң, ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелдериниң, эът комбинадының, балык заводунуң, «Стройдеталь» комбинаттың, ыяш ажылдап кылыр комбинаттың, мебель фабриказының, аяг заводунуң, Тываның «Хүндүлелдиң демдээ» орденниг геология-шинчилел экспедициязының, даг-техниктиг инспекциязының, Кызылдың даараныглга фабриказының, «Росводпром» каттыжыышкынының демир-бетон кылыглар заводунуң, «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң, Тываның электри четкилериниң коллективтери. Чыскаалыр чери: **Комсомольская кудумчузу. «Тувинская правда» солунунуң редакциязының бажыңының чанынга № 4 колоннаның соонга.** Харысалгалыг кижизи—**А. С. Хрипунов.**

№ 6 колонна—Тываның транспорт эргелелиниң, автомобиль оруктарының тудуунуң болгаш ажылдааның бүдүрүлге эргелелиниң, Өксе-водтуң, Енисей пароходствозунуң Кызыл район эргелелиниң, харылзаа бүдүрүлге-техниктиг эргелелиниң коллективтери. Чыскаалыр чери: **Интернациональная кудумчузу, музей бажыңының чанынга.** Харысалгалыг кижизи — **Н. Е. Лобачев.**

№ 7 колонна—«Тыва тудуг» трестиниң, ооң чагыргазында организацияларының, «Тыва кодээ тудуг» трестиниң, «Красноярск хамааты тудуг телевидение» институдунуң комплекстиг телевизел килдизиниң, Красноярскиниң инженер-тудуг телевилелиниң трезинин экспедициязының, тудуг болгаш архитектура эргелелиниң, «ТЭС тудуг» эргелелиниң, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының коллективтери. Чыскаалыр чери: **Интернациональная кудумчузу, музей бажыңының чаны.** Харысалгалыг кижизи — **В. З. Сатаев.**

№ 8 колонна—Кодээ ажыл-агый министерствозунуң, кодээ ажыл-агыйның материал-техниктиг хандырылгазының республика комитединиң база «Скотопром» трестиң адаа чагырткан бүдүрүлгелериниң. Зооветснабтың, арга-арыг ажыл-агыйының, тараа продуктуларының эргелелдериниң, аэрология экспедициязының, аңнаар-тывыш ажыл-агыйының, Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунуң коллективтери. Чыскаалыр чери: **Интернациональная кудумчузу, музей бажыңының чанынга № 7 колоннаның соонга.** Харысалгалыг кижизи—**И. Г. Ларионов.**

№ 9 колонна—Коммунал ажыл-агый болгаш Чоннуң ажыл-агыйын хандырылга министерстволарының коллективтери. Чыскаалыр чери: **Интернациональная кудумчузу, Кадык камгалал министерствозунуң бажыңының чанынга.** Харысалгалыг кижизи — **Н. Н. Зверков.**

№ 10 колонна—СЭКП обкомунуң болгаш хоорkомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, хоорай Совединиң Президиумунуң, хоорай Совединиң күскомунуң, ВЛКСМ обкомунуң болгаш хоорkомунуң, профэвилелдиң болгаш профэвилел обкомнарының, солуннар редакцияларының, «Билиг» ниитилелиниң, ТАССР-ниң телевидение болгаш радио дамчыдылга комитединиң, Культура, Чырыдыышкын, Сан, Юстиция, Социал хандырылга министерстволарының, уруглар садтарының болгаш яслилериниң, кинопрокаттың, банкыларның, акшалга кассаларының, статистика эргелелиниң, күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитеттиң, ДОСААФ-тың коллективтери. Чыскаалыр чери: **Комсомольская кудумчузу. «Тувинская правда» солунунуң редакциязының бажыңының чанынга, № 5 колоннаның соонга.** Харысалгалыг кижизи—**В. М. Грудинин.**

№ 11 колонна—Садыг министерствозунуң, Тыва респотребсоюзтуң, күрүнениң садыг инспекциязының, нефтебаазаның, стандарттарның база хемчээр техниканың лабораториязының, хандырылга болгаш саарылга күрүне хайгааралының эргелелиниң, материал-техниктиг хандырылга эргелелиниң коллективтери. Чыскаалыр чери: **Интернациональная кудумчузу, Кадык камгалал министерствозунуң бажыңының чанынга № 9 колоннаның соонга.** Харысалгалыг кижизи—**Ч. К. Сандык.**

№ 12 колонна—Кадык камгалал министерствозунуң болгаш аптека эргелелиниң коллективтери. Чыскаалыр чери: **Ленин кудумчузу, музей бажыңының чанынга.** Харысалгалыг кижизи—**О. К. Ондар.**

Шупту колонналар чыскаалыр черлеринге 10 шак 30 минута турда чедип кээр.

Каттышкан колонналарның чыскаалдыышкынны база шимчээшкиниң чуруму дээш харысалгалыг кижи—Кызыл хоорайның шериг комиссары **В. А. Озерский.**

Байырлыг чыскаалдың үезинде ниитиниң корум-чуруму дээш харысалгалыг кижи—ПХМ-ниң хоорай килдизиниң начальниги **Е. С. Ключников.**

БАЙЫРЛАЛ КОМИССИЯЗЫ.

Агаар

Бөгүн республикага биче булуттаар, чагбас. Соңгу-чоон чүк угланыышкынныг хаттың хүрээни секундада 1—6 метр. Агаарның температуразы 0—5 градус чылыг, чамдык черлерге 0—5 градус соор.

Кызылга база аяс хүн болур. Хат кошкак. Агаар хүнс 12—15 градус соор, хүндүс 1—3 градус чылыыр.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 27-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—**«Үе».** Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—**«Харылзанар, горнистер!».**
11.25—**«Оолдар».** Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.
12.30—Ленинчи комсомолдуң шаңналының лауреадцы Сибирьниң танцызының Красноярскиниң Күрүне ансамблиниң концерти. Удуртукчузу — РСФСР-ниң улустуң артизи М. Годенко.
13.15—16.50—Чапсар.
16.50—**ВЛКСМ-ниң 60 чылынга.** Документалдыг фильмнер программазы: **«Хүн бүрү маадырлыг чорук», «Улуска чүнү белекке бээр сен», «Хараачыгай».**

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Компромисс». Мульт фильм.
18.10—Телемедээлер.
18.25—Телефильм.
18.40—**«Ленинчи комсомолдуң юбилейинге».** Дамчылаага.
19.10—**«Хүн медээлери».** Киножурнал.
19.20—**«Тыва неделя».** Информастыг программа.

МОСКВАДАН

19.40—**«Москва болгаш москвачылар».**
20.25—**«Комсомолчулар — доссес чүректер».** Совет ыр концерти.
20.50—01.10— А н ы я к т а р н ы ң Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң 60 чылынга тураскаакан ВЛКСМ ТК-ның болгаш Московның база Москва областың комсомол активиниң байырлыг хуралы. Байырлыг концерт. Кремльдиң Съездер ордузундан дамчыдылга. Чапсарда — «Үе». Информастыг программа. Төнгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.00—П. Чайковский — Ийиги симфония. Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилелдиң радиозунуң Улуг симфония оркестри ойнаар. Дирижеру — РСФСР-ниң артизи В. Федосеев.
18.40—Чарлаалдар.
18.55—**«Поэзия».** В. Маяковский. Артист Л. Филатов номчуур.

КЫЗЫЛДАН

19.40—**«Янзы-бүрү чылдарның шүлүктери».** О. Берггольцтуң шүлүктерин РСФСР-ниң алдарлыг артизи З. Шарко номчуур.
20.05—21.45—**«Сээң орденнериң, комсомол!»** Телефильм.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

КИНО

ОКТЯБРЬ 27-ДЕ

«НАПЫРАЛ»: «Онза кочаңгей девискээринде» 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночыындызы». 11.00 **«Аныяк гвардия»** 15.00, **«Тайга хаанының төнчүзү».** 12.30, 18.00, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Дагжа-ла барабан»** 15.00, **«Тайгада сегиржип алышкын»** 16.30, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Улуг самдарлар»** 15.00, **«Солдат болгаш чаан»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Александра Александровна Седийниң 1970 чылда Кызылдың эмчи училищезин дооскаының дугайында II сериялыг, № 467543 дипломун читкенин барымдаалааш, ону ам күш чок деп санаар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-23-24, 2-31-77, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжы амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-73, культура килдизиниң 2-23-64, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-43, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2710.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00351

ЛЕНИНЧИ КОМСОМОЛГА АЛДАР!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 249 (10846) | 1978 чылдың октябрь 28, суббота | 1925 чылдан үнүп эгелээн | Өртээ 2 воп.

Коммунистиг партияның идегелдиг дузалакчызы болгаш курлавыр күжү, коммунизмниң аныяк тургузукчуларының мурнакчы отряды — Ленинчи комсомол делгерезин!

(Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелинге

Улуг байырлалы — Бүгү-Эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң 60 чылы-биле комсомолчуларга, бүгү совет аныяктарга СЭКП Төп Комитеди чүректиң ханызындан изиг байыр чедирип тур.

Улуг Ленинниң инициативазын ёзугаар тургустунган комсомол Коммунистиг партияның удурттулгазы-биле улуг болгаш маадырлыг орукту эрткен. Совет кижилерниң бүгү салгалдарының биографиязы комсомол-биле, оон алдарлыг төөгүзү-биле чарылбас холбаалыг. Оон хүрээлениинге барык 150 миллион кижи коммунистиг кыннальышкынның школазын эрткен. Аныяк ленинчилерниң эвилели Советтер чуртунуң революсчу кедурлүүшкүнүн, чогаадылгазын, мөңгеде чалыы чоруун, оолдарның болгаш кыстарның ленинчи ёзу-биле, коммунистиг ёзу-биле чурттаар, ажылдаар болгаш демисежир деп чүткүлүнүң чырыткыланчак демдээ болур.

Коммунистер-биле, бүгү күш-ажылчы улус-биле кады комсомолчулар хамаатү болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынның фронтуларынга коргуш чок тулушкан, баштайгы беш чылдар планнарының болгаш дайын соондагы чаартылганың тудугларынга эрес-шудургу ажылдаан. Сайзыраңгай социализм ниитилелин тургузарынга Ленинчи комсомол улуг салыышкынын киирген, совет аныяктарның идепкейлиг тургузукчу күжү, дайынчы организакчызы болуп турар. Комсомолдуң күш-ажылчы болгаш дайынчы эрес-маадыр чоруктарын Төрээн чурт болур-чогууру-биле демдеглээн — оон тугунда Совет Эвилелиниң алды ордени чайнаан.

Чеден чылдарның комсомолчулары Коммунистиг партияның кайгамчыктыг чаңчылдарын ыдыктыы-биле кадагалап, улуг салгалдарның өндүр улуг херээн төлептиг уламчылап турар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин боттандырар дээш, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер болгаш ажылдың шынарын экижидер дээш аныяктар чүткүлдүг демисежип турар. Аныяктарга турза чогуур дайынчы энергия-биле олар Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң байлактарын шиңгээдип алырынга, Кара эвес хөрзүннүг зонаны чаартырынга киржип, билиглерни, эртемниң, техниканың болгаш культураның чедиишкиннерин шиңгээдип ап турар. Аныяк салгакчыларның бедик идейлиг бүзүрелдиг, күш-ажылга ынакшылдыг, чаагай ажыы-чаңныг, социалистиг Ада-чуртту камгалаарынга кандыг-даа минутада туржу бээринге белен кылдыр кижизидерде партияга ВЛКСМ дузалап турар. Коммунизмниң аныяк тургузукчуларының шалыпчы отряды кылдыр ададыр эргезин болуунун бүгү ажыл-херектери-биле комсомол алдарлыы-биле бүзүредип турар.

Аныяк салгалдың бүгү талалыг болгаш бир деңге сайзыралынга эн таарымчалыг аргалар сайзыраңгай социализмниң байдалдарынга тургустунган. Ленинчи комсомолдуң, бүгү совет аныяктарның чогаадыкчы идепкейиниң улам ынай илерээринге ССРЭ-ниң чаа Конституциязы калбак аргаларны ажыткан.

Партияны долгандыр сырый каттышкан комсомол чаа ниитилел тургузукчуларының баштайгы одуругларынга моон соңгаар-даа баар, аныяктарны марксисчи-ленинчи үзел-бодалга, коммунизмни тургузарынга белен, тура-соруктуг болгаш билдилиг болур чорукка кижизидер дээрзинге СЭКП Төп Комитеди быжыг бүзүрелин илергейлеп тур.

СЭКП-ниң дайынчы дузалакчызы болгаш идегелдиг кур күжү—Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилели делгерезин!

Бистиң өндүр улуг Төрээн чуртувустуң аныяк салгалынга алдар!

Коммунистиг партияның удурттулгазы-биле — коммунизмниң тиилелгезинче, бурунгаар!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди

С. УЙНУКЕЙНИҢ чураан плакады.

„АНЫЯК ГВАРДИЯ"

МОСКВА. (СЭТА-ның корр. Н. Леонова). Боттарының аалдарының чагыгларынга аныяктарның шынчы чоруунуң бүзүрелдиг херечизи «Советтер чуртунуң аныяк гвардиязы» деп Бүгү-эвилелдиң чуруk делгелгези болган. Найысылалдың Төп делгелге залынче ол делгелге октябрь 26-да баштайгы көрүкчүлерин —партияның болгаш комсомолдуң хоочуннарын, мурнакчы ажылчыннарны, күш-ажылчы салгалдың дагдынмкчыларын, 70 чылдарның аныяктарының төлээлекчилерин чалаан.

— Көргүзүг чуулдерни (мында муң ажыт чогаалдар киргени) комсомолдуң коллективтиг портреди деп адап болур. Оңу А. Дейнека, С. Герасимов, К. Петров-Водкин, В. Мухина, Ю. Пименов ышкаш сураглыг мастерлер болгаш хөй националдыг совет чурулга уран чүүлүнүң чаңчылдарын хөгжүдүп турар аныяк чурукчулар тургускан— деп, ССРЭ-ниң Чурукчуар эвилелиниң баштаар черииң секретары В. Володин чугаалаан.

Делгелгени ВЛКСМ-ниң 60 чылынга тураскаатккан болгаш ол заддар комсомолдуң төөгүзүн чугаалап турган мыш сагынырар.

С. САРЫГ-ООЛ.

Тываның улустуң чогаалчызы.

КОМСОМОЛЧУГА

Аныяк эш комсомолчу, нелхозчу сээн
Ажылыңны, чүткүлүңнү хөй чон билир.
Аревэчи дептериңни хойлап чоруп,
Амгы туткан билеңиңни нармантадың.
ЧАЗ-чилер одаглары—калбак шелге
Шары бажы мунуп чортуп, шаг-ла болдуң,
Эвилелдиң эчизинден чигзинерлер
Эрте-дүже хүлүмзүреп шоодуп чорду.
Надыг ширик андазынга алдырбаска,
Каккылашкан ийи шары тендиңнешкеш,
Кадыкпаан чаш буттарыңны хайыражкен
Хаңзырадыр долгагылап, ейүп чорду.
Бурундукка хорлаан холуң кезилзе-даа,
Муңчулгаштың ырмасынып сонсавадың,
Дывыржаан дег, мурнундува чүткүп чоруп
Тракторнуң тудазындан тудуп алдың.
Ам сен бодуң бүзүрелдиг хая көрем:
Ашкан артың бедии, берти ырак калды,
Ада башкы Ленинниң мерген айтыы,
Атнан даң дег, ырыңда бо хаяланды.

Байырлалга рапорттар

Ленинчи комсомолдуң 60 чылынга уткуштур оңгу беш чылдың үш чылының планнарын оналдазын күүсеткениниң дугаанында Кызылдың № 2 автотранспорт бүдүрүлгезиниң Е. Кузовлев удурткан комсомолчу-аныяктар бригадазы ВЛКСМ Тыва обкомунга рапорттаан.

Аныяктарның бо коллективи 1978 чылдың эрткен айларында 196 муң тонна чүък сөөртүр планын 216 муң тонна кылдыр, тонна-километр эртер планын 106,6 хуу күүсеткен. Оон аңгыда беш тонна чывар-чаар материалдарны, 5,4 комплект дугуйну камнап алган.

* * *

Оңгу беш чылдың үшкү чылында төрүүр чүс хойга онаалдыр 95 хураган алыр деп социалистиг хүлээлгени алгаш, ВЛКСМ-ниң 60 чыл оюнга алдар кылдыр 97 хураганы камгалап күүсеткен Эрзиниң «Нарын-дан» № 3 комсомолчу-аныяктар бригадазы (бригадири Б. Купгаа, комсомол бөлүүнүң удуртукчузу Д. Шактар) ВЛКСМ обкомунга рапорттаан.

Бо бригада дүк садар планын 100 хуу, мал чемин белеткээрин—103 хуу күүсеткеш, Ленинчи комсомолдуң төрүттүнген хүнүнге уткуштур немей 80 тонна сиген белеткээр дээн хүлээлгезин база чедиишкинниг боттандырган.

* * *

Тес-Хемде «Чодураа» совхозтуң комсомолчу-аныяктарының Хараал-Тей сүт баараан фермазының коллективи болуунуң күш-ажылын комсомолдуң юбилейинге тураскааткан.

Ферманың саанчылары оңгу беш чылдың баштайгы үш чылында күрүнеге 609 тонна сүт садар дээн хүлээлгезин ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюн демдеглеп турар хүнде 523 тонна кылдыр күүсеткеш, бо хүнге чедир 30 тонна сүттү немей дужааган. Ол күш-ажылчы тиилелгезиниң дугаанында коллектив ВЛКСМ обкомунга рапорттаан.

* * *

Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Е. С. Бизяеваның удурткан комсомолчу-аныяктарының шеверлекчилер бригадазы «Тыва тудуг» трестиң № 48 тудуг эргелелинде мурнакчы бригадаларның бирээзи. ВЛКСМ-ниң 60 чыл оюнга чедир оңгу беш чылдың баштайгы үш чылының планнарын онаалдаларын күүседири олар хүлээнген. Шеверлекчилер күш-ажылды организастаарын экижидип, бүдүрүкчүзүн бедиткен. Ооң түңнелинде үш чыл планын хуусаа бетинде, сентябрь 30-де, күүсеткен. Тудугжулар 215 муң рубльдиң ажылын кылган. Оңгу беш чылдың эгезинде бир муң үш чүс 11 дөрбелчин метр хаяның шеверлел ажылдарын кылып турган болза, ол ам 17 дөрбелчин метр четкен.

ВЛКСМ-ниң 60 чылынга алдар кылдыр алган социалистиг хүлээлгезин күүсеткен дугаанында комсомол обкомунга бригада рапорттаан.

Бригаданың кежигүннеринден Күш-ажылчы Алдар орденниң үшкү чергезиниң эдилекчизи Ондар Көк-кыс, ВЛКСМ Кызыл хоорлонунуң бюро кежигүнү Зоя Шыырап, бригадир Екатерина Бизяева, шеверлекчи Агафья Райкова болгаш өскелер-даа эки ажылдап турарлар.

«Ленинчи комсомолдуң 60 чылынга—60 шалыпчы хүннер» деп шалыпчы золгениң социалистиг чарыжынга бригада идепкейлиг киришкеш, бо чылдың тос айларының түңнели-биле бирги черни алган.

* * *

Моңгун-Тайгада Мугур-Аксының септелге-тудуг участогунуң Н. Делгер-оолга удурткан комсомолчу-аныяктар шеверлекчилер бригадазы оңгу беш чылдың үшкү чылының планнарын онаалдазын 109,4 хуу күүсеткеш, комсомолдуң юбилейинге күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткаан.

Бо чылдың октябрь 1-ден эгелээш 1979 чылдың удуун бригаданың кежигүннери кылып кирипкен.

* * *

Чөөн-Хемчикте «Чыраа-Бажы» совхозтуң О. Оюларга удурткан комсомолчу-аныяктарының хойжу бригадазы бөттарының байырлалынга төлептиг ужурашкан. Төрүүр чүс баш хойга онаалдыр 101 хураганы доруктуруп алгаш, аныяктарның хойжу бригадаларының аразында социалистиг чарыштың тиилекчизи болган.

Чалыы назынның хоорайында

БЕДИТКЕН ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш Тываның В. И. Ленин аттыг даг-дүгү арыглаар комбинадының арыглаар фабриказының коллективи ол байырлалга тураскаадып, бедиткен социалистиг хүлээлгелерин алган.

Фабриканың түрмектеп-сорттаар комплекизи октябрьда планындан ажыр 12000 тонна руданы ажылдап кылырын хүлээнген.

Бедик сорттуг рудадан даг-дүгү арыглаар цех 200 тонна сорттуг даг-дүгүн арыглаар болгаш ай планындан ажыр 20 тонна белен продукцияны бүдүрүп чорудар. Байырлалга тураскааткан социалистиг хүлээлгезин чедиишкинниг күүседир дээш коллектив кежигүннери шалыпчы иштиг хаара туттунган ажылдап турар.

БЕЛЕК

Тыва АССР-ниң алдарлыг дагжызы, Тываның В. И. Ленин аттыг даг-дүгү арыглаар комбинадының рудниктиң экскаватор машинистериниң аразында чарлаттынган социалистиг чарыштың каш дакпыр тиилекчизи П. П. Селюктуң дугаанында мактадыг сөстери Абаканның демир рудазының рудниинге ооң ажылдап турганы чылдарында-ла дыңналып турган. Ынчаар ол база-ла экскаватор машинизи турган.

Петр Павлович чалыы назынының хоорайы Ак-Довуракка 14 чыл мурнунда келгеш-ле, чаа ажылдап эгелээн рудникке ажылдап кирген. Ол ам комбинаттың рудниинде № 8 экскаваторнуң экипажының бригадири. Ооң удурткан экипажы октябрьда 180000 тонна даг массазын казаар планныг. Ол даалгазын чедиишкинниг күүседир дээрзинге бүзүрелин П. П. Селюктуң удурткан экипажтың күш-ажылчы чедиишкиннери бадыткап турар. БИСТИҢ КОРР.

РОССИЯНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЗЫМЫ

1978 ЧЫЛДЫҢ ТОС АЙЛАРЫНДА РСФСР-НИҢ ҮЛЕТПҮРҮНҮҢ КҮРҮНЕ ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕНИНИҢ ТҮҢНЕЛДЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА РСФСР-НИҢ ТӨП СТАТИСТИКА ЭРГЕЛЕЛИНИҢ ДЫҢНАДЫЫ

Улуг Октябрьның 61 чыл оюн төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышты калбаа нептереткеш Россия Федерациязының үлетпүрүнүң ажылдакчылары продукцияның саңгарарының болгаш кылыгларының эң чугула хевирлериниң хөй нуруузун бүдүрерин талазы-биле тос айларның планын хуусаа бетинде күүсеткен.

Үлетпүр бүдүрүлгезиниң немей өзүлдези эрткен чылдың хамаарышкан үезинге деңнээрге 4,6 хуу болган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүзү 3,7 хуу немей өскен: бүдүрүлгениң хемчээлиниң немей өзүлдезиниң 83 хуузу оон күзели-биле алдынган. Арыг оруага алырын өстүрериниң болгаш продукцияның өртек-үнезин кызырарының талазы-биле онаалдалар күүсеттинген.

Москваның болгаш Ленинградтың, автономнуг республикаларның, крайларның болгаш областарның үлетпүр продукциязын саңгарарының тос айлар планын күүсеткен, а Тыва АССР-ниң, Мурманск, Псков, Орёл, Курск, Ульяновск, Кемерово, Тюмень, Чита болгаш Магадан областарның үлетпүр күүсеткен.

Үлетпүрге ниитизи-биле тос айларның планы күүсеттинген-даа болза чамдык бүдүрүлгеге каттыжыышкыннары болгаш бүдүрүлгелер продукцияны кылып үндүрериниң болгаш чорудуп бээриниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң болгаш моондагышкыннериниң талазы-биле онаалдаларны күүсетпээн. Минералдыг чемиштедиглелерниң, күкүрдүг кислотаның, чүък вагоннарының, тудуг ыяжының, чыыр эп-сээр демир-бетонунун, пөстерни болгаш продукцияның өске-даа чамдык хевирлерин бүдүрериниң планы чедир күүсеттинмээн. Бүдүрүлге каттыжыышкыннарының болгаш бүдүрүлгелерниң коллективтери социалистиг чарышты күүсетпишаан, бар четпестерни чайладырының, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидериниң болгаш ажылдың шынарын бедидериниң хемчеглерин ап турар.

(СЭТА).

БЕДИК ШАҢНАЛ

Партия, совет органнарынга үр чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш база 60 харлаары-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң канцеляриязы эргелекчизи Иван Иванович Ешенкону Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы ёзугаар оон Хүндүлел бижии-биле шаңнаан.

1918 1978

ЛЕНИННИҢ ЧАГЫГЛАРЫНГА ШЫНЧЫ БИС

60 ВЛКСМ

ТӨӨГҮДЕН ОДУРУГЛАР

1918 чылдың октябрь 29-та комсомолдуң бирги съездизинге Бүгү-российжин Аныяктарның Коммунистиг Эвилелин тургускан.

1924 чылда VI съездиге комсомолга В. И. Ленинниң адын тывсыр дугайында шиитпирни хүлээп алган. Оон бээр ону Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилели деп адаар апарган.

* * *

ССР Эвилелиниң Топ Күүседикчи Комитединиң Президиумунуң доктаалдары болза:

Ажылчын, тараажынның Кызыл Армияның он чыл оюн таварыштыр Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелин Кызыл Тук орден-биле шаңнаар.

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Топ Күүседикчи Комитединиң Президиумунуң 1928 чылдың февраль 28-тери Доктаалы.

* * *

ССР Эвилелиниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планын чедиишкинниг боттандырарын хандырган шалыпчы чоруктуң болгаш социалистиг чарыштың херээнге көргүскен идепкейи дээш Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелин Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле шаңнаар.

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Топ Күүседикчи Комитединиң Президиумунуң 1931 чылдың январь 21-деги Доктаалы.

* * *

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында гитлерчи Германияга удур совет улустуң демиселинге Төрээн чурттуң мурнунга шылгарачылыг ачы-хавыяазы дээш база Ада-Төрээн чуртунга кызыгаар чок бердинишкиниң бүдүүнүнге совет аныяктарны кижизидер талазы-биле улуг ажылы дээш Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелин Ленин орден-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1945 чылдың июнь 14-тери Чарлыы.

* * *

Совет аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң херээнге Төрээн чурттуң мурнунга шылгарангай ачы-хавыяазы болгаш социалистиг тургузуушкунга идепкейлиг киржилгези дээш ВЛКСМ-ниң үндезилеттинип тургустунганының 30 чылы-биле холбаштыр Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелин Ленин орден-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1948 чылдың октябрь 28-тери Чарлыы.

* * *

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың кыйгырыынга кезээде каан-биле харылаан келгеш, комсомолчуларның болгаш аныяктарның социалистиг тургузуушкунга улуг ачы-хавыязын барымдаалааш база кур болгаш куруккан черлерни чедиишкинниг шиңгээдип алырынга комсомолчуларның, совет аныяктарының эрес-маадырлыг болгаш үре-түңнелдиг күш-ажылын онзалап демдеглевишаан, Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелин Ленин орден-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1956 чылдың ноябрь 5-тери Чарлыы.

* * *

Совет эрге-чагырганың тургузуунга база быжыглаарынга комсомолчуларның, совет аныяктарның улуг салыышкыны болгаш шылгарангай ачы-хавыязы, бистиң Төрээн чуртувустуң дайзыннарынга удур тулчуушкуннарга көргүскен эрес-кежии база маадырлыг чоруу дээш база В. И. Ленинниң чагыгларынга бердингенин бээзинге оюн олурар аныяк салгалды кижизидер талазы-биле үре-түңнелдиг ажылы дээш ВЛКСМ-ниң 50 чыл оюн-биле холбаштыр Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелин Октябрь Революциязы орден-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1968 чылдың октябрь 22-тери Чарлыы.

АНЫЯКТАР ЭВИЛЕЛИНИҢ КЕЖИГҮНҮ БОЛУРУ ДЭЭРГЕ НИИТИ ХЕРЕККЕ БОДУНУҢ АЖЫЛЫН, БОДУНУҢ КҮЖҮН БЭЭР КЫЛДЫР АЖЫЛ-ХЕРЕКТИ ЫНЧААР ЧОРУДАРЫ БОЛУР.

В. Ульянов (Ленин)

КЕЗЭЭДЕ МУРНУКУ ОДУРУГГА

Ленинчи комсомол даарта, октябрь 29-та, төрээн Коммунистиг партия база бүгү совет улус-биле, делегейниң депшилгелиг аныяктары-биле болуруң алдарлыг 60 чыл юбилейин байырлалдыг демдеглээр.

Улуг баштыңчы болгаш башкы Владимир Ильич Ленин комсомол төрүттүнүп тывылганындан эгелээш-ле, ону үндезилеп тургускан. Комсомолдуң быжыглып тургустунганы, оон бүгү төөгүзү В. И. Ленинниң ады-биле, Коммунистиг партияның ажыл-чорудулгазы-биле чарылбас тудуш холбаалыг. Ленин биле партия комсомолду дагыктырып быжыглаан, революсту номнал-биле чечеглээн, Аныяктарның Коммунистиг Эвилелиниң идеялыг болгаш организастыг үндезинин ажылдап кылган.

Владимир Ильич Лениннин өндүр улуг эгиим адын комсомол чоргаарал-биле хүлээп алгаш, оон чагыгларын шынчы-биле күүседип келген болгаш күүседип-даа турар. Ол ыдыктыг чагыгларга шынчызын социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунуң бүгү үе-чадаларында каяа-даа: дайын шөлдеринге-даа, тайбың тудугга-даа, күш-ажылга-даа, эртемнең [illegible] шиңгээдиринге-даа [illegible] комсомол [illegible] болзун-даа турар.

ВЛКСМ-ниң эрес-маадыр чорудукчулары, үре-түңнелдиг ажыл-херекчилери төөгүнүң чыл демдеглелдеринге алдын үжүктер-биле киир бижиттинген. Гражданчы тулчуушкуннарның хамаатылыг дайынның тулчуушкун шөлдеринге эрес-тулушкан Павел Корчагин ышкаш эрес-маадырларының аттары кезээ-мөңгеде онмас алдар-биле бүргеттинген. Баштайгы беш чылдарның тудугларынче-даа, колхозчу амыдыралды тургусчурунче-даа база Ада-чурттуң Улуг дайынының кадыг-дөшкүн тулчуушкуннарының шөлдеринче-даа, Соңгу-чүктүң болгаш Сибирьниң байлаан база кур болгаш куруккан черлерин шиңгээдип алырынче-даа комсомол Лениниң ады-биле чорупп турган.

В. И. Ленин бодунуң чагыгларынга комсомол кандыг-даа ажылга бодунуң дузазын көргүзер, бодунуң инициативазын үндүрер шалыпчы бөлүк болур деп айыткан. Партияның кыйгырыын, Төрээн чурттуң даалгаларын ленинчи бөу-биле күүседип-шаан, комсомол кандыг-даа ажыл-херекке мурнуку одурутта туржур чаагай чаңчылын бо хүннерде үргүлчүлевишаан. Байкал-Амурнуң демир-орук тудуун, кара эвес херзэжнүг зонага тудуглар кылып, оларны шиңгээдип алырын болгаш Бүгү-эвилелдиң өске-даа комсомолчу шалыпчы тудугларын чылдыр чарлаан он-он черлерде муң-муң комсомолчулар амгы үеде эрес-шудургу ажылдап турар.

Хоочун салгалдың алдарлыг чаңчылдарын улам хөгжүдүп, уламчылавышаан, 70 чылдарның комсомолчулары, аныяктары Ленинчи комсомолдуң бо юбилейин политиктиг болгаш күш-ажылчы [illegible] улуг [illegible] турар Бүгү комсомол комитеттерниң, эге организацияларының ажыл-чорудулгазы амгы үеде СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң Сибирь болгаш Ырак Чөөн чүктүң районнарынга чорааш берген айтышкыннарын, ВЛКСМ-ниң XVIII съездизиниң шиитпирлерин боттандырар ажыл-херектерже угланган болгаш ында чагырткан.

ВЛКСМ-ниң база бир дайынчы отряды — 31 муң ажыг кежигүннүг Тываның комсомолу ВЛКСМ-ниң 60 чылын чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннер, эки өөредилге, чаагай ажыл-херектер-биле уткуп турар. «ВЛКСМ-ниң 60 чылынга — 60 шалыпчы хүннер» деп ээлчегге киришкен, 1300 аныяк ажыл-иштикчилер 1978 чылдың даалгазын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чылы оюнда күүсеткен. Комсомолчу-аныяктарның 583 коллективтери беш чылдың үш чылдарының даалгазын чедиишкинниг күүсеткенин рапорттаан.

Боттарының төлептиг күш-ажылы-биле суражып турар комсомолчулар аажок хөй. «Искра» совхозтуң хойжузу Раиса Ооржак, «Тыва даг-дугу» комбинаттың регулировщиги Юрий Кунгаа, Кызылдың педагогика училищезиниң сургуулу Светлана Осипенко ВЛКСМ-ниң XVIII съездизиниң делегады болуп чораан. «Күш-ажылдың хоргулу» совхозтуң хову-трактор бригадазының бригадири Виктор Сүгдер-оол, педагогика институдунуң студентизи Надежда Анисимова Кубага болган аныяктарның болгаш студентилерниң XI Бүгү-делегей фестивалынга киришкен.

«Нарын» совхозтуң комсомолчу хойжузу Антонина Баянова Ленинчи комсомолдуң шаңналының лауреады. Аныяк саанчылар Оюмаа Бай-Кара, Руслана Оюн, Апфия Чанзан, хойжулар Раиса Ооржак, Шолбан Моңгуш, Доржу Нурсат, чолаачылар Сергей Сат, Евгений Кузовлев, фрезеровщик Михаил Бочкарев болгаш өске-даа чүс-чүс комсомолчулар, аныяктар Ленинчи комсомолдуң юбилейин төлептиг күш-ажылы-биле уткааннар.

Алдарлыг юбилейге хөй-хөй аныяктар коллективтери ылангыя «Росводпромнуң» демир-бетон кылыглар заводунда бетонщиктер бригадазы, «Нарын» совхозта комсомолчу-аныяктарның № 3 хойжу бригадазы, «Хадын» база «Тээли» совхозтарда комсомолчу-аныяктарның сүт-бараан фермалары, «Тыва даг-дугу», «Тыва кобальт» комбинаттарда чамдык аныяктар бригадалары болгаш өске-даа коллективтер беш чылдың үш чылдарының даалгаларын күүсеткенин рапорттааннар. Студент, сургуул база өөреникчи аныяктар бо байырлалды эки өөредилге, хой-ниити ажылынга идепкейлиг киржилгези-биле уткуп турар.

Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалыпчы тудуу — Чаа Шагаан-Арыгның база Саян-Шушенск ГЭС-тиң суг көөлбээниң чоогунга турар суурларның тудуунга комсомолчуларның, аныяктарның идепкейлиг киржилги, республикага хой ажылын хөгжүдериниң капитал тудуг болгаш өске чүүлдер ажылдар Тываның комсомолчуларының шалыпчы херээ болу берген.

Аас-кежиктиг чалыы назын дээш, амгы болгаш келир үениң аныяк салгалының дугайында доктаамал сагыш салыышкыны дээш Коммунистиг партияга, оон ленинчи Топ Комитединге, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневке Совет Тываның бүгү комсомолчулары, аныяктары чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинин сеткил илергейлеп турар. Оон-биле кады олар СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин база ВЛКСМ-ниң XVIII съездизиниң шиитпирин күүседиринге моон соңгаар-даа төлептиг үлүүн киирериңге долу шиитпирлиглер.

В. ГЛУШЕНКОВ,
ВЛКСМ Тыва обкомунуң нийти секретары.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ КОМСОМОЛЧУ ШАЛЫПЧЫ ТУДУУ

Бүгү-эвилелдиң шалыпчы тудуу — Чаа Шагаан-Арыгда бистиң Төрээн чуртувустуң аңгы-аңгы булуңнарындан келген 20 ажыг национал оолдар, кыстары найыралдыг ажылдап, чурттап турарлар. Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюн күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуур дээш калбарган социалистиг чарышка шалыпчы тудугнуң бүгү бригадалары киришкен.

Аңаа Людмила Кыщынның удуртканы комсомолчу-аныяктарның шеверлекчилер бригадазы социалистиг чарышка тиилекчи болуп, эки түңнелдерни чедип алган.

ЧУРУКТА: Л. Кыщынның удуртканы комсомолчу-аныяктарның шеверлекчилер бригадазының кежигүннери.

САЛГАЛДАН САЛГАЛЧЕ

Бистиң районувусту сураглыг хойжуларның чурту деп чоргаарал-биле чугаалап болур. Хой ажылынга шылгарангай чедиишкиннерни дээш Тывага хойжулардан эң-не баштай Баян-Талааның хойжузу Ооржак Чываажыковна Лопсан-чап Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры болганын билир болгай бис. Оон соонда ындыг бедик атты Чөөн-Хемчиктиң хойжулары М. Д. Чола, Д.-Н. Ч. Ооржак алдылар. Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны деп хүндүлүг атты алганнар база эвээш эвес. Чүс хойдан-на 141 хураган алгаш, бо чылын республика чемпиону «Алдан-Маадырның» хоорун хойжузу Д. А. Ооржак ышкаш, сураглыг хойжулар-ла хөй.

Хойжу болуру дээрге нарын болгаш харысалгалыг херек. Ада-өгбелериниң бурунгудан бээр уламчылап келген ол ажыл-мергежилин бөгүнгү комсомолчу салгал шефке алгаш, аңаа идепкейлиг киржип турарының чижектерин чүгле Чөөн-Хемчиктен эвес, республиканың бүгү районнарындан көрүп болур. Оларның аразында сураглыг апарганнар безин бар. Эрзиниң комсомолчу хойжузу Татьяна Баянова Ленинчи комсомолдуң шаңналының лауреады. Меңээ ажылдап турарым «Искра» совхозта төрүүр чүс хойдан-на 112-ден 130 чедир хураган алган Татьяна Ондар, Моңгуш Эрес-оол ышкаш аныяк хойжулар бар. Чүс хойга опааштыр бо чылын мээң көргүзүүм — 131 хураган.

Бодумнуң комсомолчу, хойжу мендээ бо чыл — [illegible] өөрүшкүнүң чылы болду. Республиканың комсомолчулары мени улуг бүзүрелди көргүскени-биле ВЛКСМ-ниң XVIII съездизиниң делегадынга соңгудуп, оон улуг шуулганынга киржир аас-кежиктиг болдум.

Раиса ООРЖАК,
ВЛКСМ-ниң XVIII съездизиниң делегады.

ПРАКТИКАДАН БИЛДИМ

[illegible] чаагай херектерниң бирээзи. Ол чаагай херек башкыларның үлүүнде опаажып турар.

Эрес шудургу чүткүл, быжыг тура-сорук турза, кижи күзээн ыяап-ла чедип алтар чүве-дир дээрзин бодумнуң дуржулгамдан билген мен. Башкы болур күзелим боттанган. Эрткен чылын Кызылдың педагогика институдунуң биохимия факультедин дооскаш, Тураның № 2 ортумак школазында ажылдай бердим. Комсомолчу, аныяк өөрүм башкылар мында база бар-дыр. Хоочун башкыларның арга-дуржулгазынга, ажыктыг сүмелеринге даянмышаан, бир демниг ажылдап тур бис.

Класстан дашкаар кылыр ажылдар-ла хөй. Ада-иелер-биле болгаш өөреникчилер ортуузунга ажылдар, кичээлдерге белеткел дээш оон-даа ыңай. Үе-шакты чоп ажылгавас болза, чаңчыкпаан кижи четтикпейн баргылаар чорду. Мен 8 «б» класстың удуртукчу башкызы мен. [illegible] Мээң клазым аңгызында 100 хуу өөредилгелиг чоруп турар.

Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюнга уткуштур «Ленинниң чагыгларынга шынчы бис» деп [illegible] комсомолчу хуралдар эртирген. Аңаа бүгү-ле кылган ажылдарны түңнээр, оон соңгаар сорулгаларны чугаалаар. [illegible] идепкейлиг киржип турар. [illegible] күүселдезиниң болгаш шүлүктер номчулгазының талазы-биле конкурстарны өөреникчилер ортузунда [illegible] спортчу маргылдаалар база-ла эртирип турар. Ол-ла бүгү ажылдарны организастап эртиреринге комсомолчу башкыларның [illegible] турар улуг-хууну эвээш эвес.

Раиса БАЙ-ООЛ.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ҮЛҮҮВҮС

Ленинчи комсомолдуң алдарлыг юбилейин Каа-Хемниң комсомолчулары болгаш аныяктары төлептиг уткуп, социалистиг чарышка чамдык чедиишкиннерни чедип алган. «Ажыктыг чоруктуң болгаш шынарның беш чылынга аныяктарның энтузиазмы болгаш чогаадыкчы чоруун бараалгадыр!» деп шимчээшкинге 2 муң ажыг комсомолчулар хаара туттунган.

Олардан «Кызыл тук» совхозтуң чолаачызы, ВЛКСМ ТК-ның «Алдын тараа» деп хүндүлүг демдээниң эдилекчизи О. Тарыма, ВЛКСМ ТК-ның «Беш чылдың аныяк гвардейжизи» деп хөрек демдээниң эдилекчизи, «Енисей» совхозтуң чолаачызы В. Сальников, «Бурен» совхозтуң чолаачызы В. Полежаев, СЭКП-ниң XXV съездизин аттыг совхозта мурнакчы механизаторлар Г. Новиков, В. Сиферов, «Енисей» совхозтуң саанчылары Н. Дамба, И. Кара-кыс оларга болгаш өскелерге-даа чоргаарланыр бис.

Бо хүннерде кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинде 450 комсомолчуларның чартыктан хөй кезии механизаторлар болгаш малчыннар. Районда комсомолчу-аныяктарның 3 СБФ-зи, 6 хову-трактор бригадазы бар. Бо чылын мал чеминиң белеткелинге аныяктарның 9 коллективтери ажылдап, бо чугула ажылга идепкейлиг киришкен.

Районнуң ажыл-ишчилери беш чылдың үшкү чылында күрүнеге сүт болгаш эът садарының тос айлар планын күүсеткенинге комсомолчу-аныяктар коллективтериниң киирген үлүү биче эвес. Ылангыя «Енисей» совхозтуң СБФ-зи беш чылдың үш чылдарының планын хуусаа бетинде, бо чылдың сентябрьда-ла күүседипкен.

Кодээ ажыл-агый культураларының дүжүдүн быжыдер дээш демиселге аныяктарны мобилизастаар талазы-биле улуг ажылды СЭКП-ниң XXV съездизин аттыг, «Улуг Октябрь» совхозтарның комсомол организациялары чорудуп келген.

Алдарлыг юбилейде боттарының чедиишкиннериниң дугайын рапорттавышаан, районнуң бүдүрүкчү күштериниң хөгжүдеринге, ВЛКСМ-ниң XVIII съездизиниң шиитпирлерин күүседиринге кйи дакпыр күжениишкин-биле үлүүвүстү киирериниң бүзүредип турар бис.

С. ОЧУР-ООЛ,
ВЛКСМ Каа-Хем райкомунуң нийти секретары.

Комсомолчу Апфия Чанзан үш чыл бурунгаар ортумак школаны дооскаш, «Хадын» совхозтуң сүт-бараан фермазынга саанчылап берген. Ол ам бо ферманың эргелекчизи. Мында 13 саанчының 10-у комсомолчу, үжү дагдыныкчы.

Комсомолдуң 60 чылынга алдаржыткан социалистиг чарышка бо ферманың коллективи тиилекчилериниң бирээзи болган, бо чылдың 9 айларында күрүнеге сүт садар планын 128 хуу күүсеткен. Саар бир инекке оранаштыр 1555 кг сүттү сагган. Апфия Комбуй-ооловна Чанзанның организакчы, шудургу күш-ажылын бедик-биле үнелээн. ВЛКСМ-ниң 60 чылынга тураскааткан ВЛКСМ ТК-ның болгаш Москваның база Москва областың комсомол активиниң байырлыг хуралынга киржири-биле ону Тываның комсомолу чоруткан.

Бо чурукту Апфия Чанзан ВЛКСМ Тыва обкомунуң база Кызыл хоорномунуң байырлыг пленумунга келген үеде тырттырган. Солагай талазында А. К. Чанзан база Тураның № 957 КМК-ның бызаанчызы С. Ханзан-оол.

А. ЗАЙЦЕВТИН фотозу.

НАЙЫРАЛДЫҢ БЫЖЫГ ДОҢУ

Бо чайын Хосталганың ортулуунга болуп эрткен Бүгү-делегейниң аныяктарының болгаш студентилериниң XI фестивалынга киржир аас-кежиктиг болдум. Ук фестивальга 135 чурттардан аныяктарның болгаш студентилерниң 2 муң ажыг политиктиг организацияларының, культурлуг болгаш найыралчы каттыжыышкыннарының делегациялары киришкен.

Делегейде улуг диптерниң бирээзи — Америк диптке бир дугаар социалистиг күрүне — Кубаның найысылалы Гаванага делегейниң бурунгаар депшилгелиг аныяктарының эп-сетиглиг каттыштырылгазының чайынналчак байырлалы болган. Чараш чаагай чурумалдыг хосталганың ортулуунга барып, янзы-бүрү нация эш-өөр-биле оңнуктежип таныжыканывыс найыралдың доңун улам быжыглаан. Ол мээң педагогика институдун доозуп, башкы боор дээш күзелимни чедип алырынга улуг идигни берип, мени ажылынче, өөредилгеже улам сорук киирген.

Бай-Хаак ортумак школазында практиканы чедиишкинниг эртирип, В. И. Лениниң «Өөренир, өөренир база катап өөренир» деп чаагай чагыг сөстерин сагып, башкының чымыштыг ижиниң аргаларын быжыы-биле шиңгээдип алырын оралдажып чор мен. Алдарлыг комсомолдуң 60 чыл юбилейин таварыштыр төрээн партиямның, Совет чазактың аныяк салгалды быжыг билиг чедип алзын дээш доктаамал сагыш салып турарынга өөрүп четтиргенимни сеткилимниң ханызындан илередип чору мен.

И. АНИСИМОВА,
Кызылда педагогика институдунуң бешки курузунуң студентизи, Гаванага болуп эрткен аныяктарның болгаш студентилерниң XI Бүгү-делегей фестивалының киржикчизи.

УТТУНДУРБАС ХҮННЕР

1944 чылдың октябрьның ортан үези чүве. Эртен эртежик кабинедимге олурумда, арева Топ Комитединиң чоорулекчизи А. Н. Шишков кирип келди. Дугуржурда аңаа харын деп бодап, мендилешки тыртып кагдым. Чугаавысты эгелээр деп орувуста телефон кыңгырт диди. Дыңнай бээримге, партия обкомунуң бир секретары болду.

— Москвадан Тока дарга телеграмма чоруткан-дыр. Арева кежигүннерин ВЛКСМ-ге киирер дугайында айтыышкын комсомол Топ Комитединге шиитпирлээри-биле секретарьларны чоорулекчи-биле кады чогуур документилерни алгаш, дүрген чедип келзин дээн-дир. Мээн дүрген кээп көрүңер, дугуржуулу — деп, секретарь [illegible] чугаалады.

— Александр Николаевич, кончуг солун-дур, өөрүнчүг-даа-дыр. Бистиң Москваже кыйгыртан-дыр. Аревани комсомолга хүлээп алыр деп берген, чогуур документилерни кылып алгаш, дүрген келзин деп эш Тока телеграмма чоруткан-дыр. Че, обкомга барып дугуржуп, дүрген белеткенир-ле болгай, Александр Николаевич — дидим.

[illegible] — Бир [illegible] Арева комсомолга хүлээп алыр дугайында айтырыгны чугаалашкаш, доктаал үндүрер апаар-дыр. Бо айтырыг эрте-даа бол, орай-даа бол тургустунуп келир деп чүвени билип турган мен ийин. Ынчангаш чөрле белеткелди бүдүү кылып турган кижи мен, чамдык документилер харын белен, а чамдыктары арай тенгелек — [illegible]-дыр.

Шынап-ла арева, пионер дугайында бүгү [illegible] боттарының болгаш [illegible] талазы-биле тодаргай харыыларны берип турар документилер чоорулекчиниң «шыгжамырында» бар болган. Ол чорук бистиң белеткелдиисе чугула болган чүве. Ам чүгле пленумнуң көрүп, бадылаар документилерин кылыры арткан. Арева Топ Комитединиң ээлчег чок пленумунга тургузар айтырыывыстың дөмчү белеткээн, арева комсомолга хүлээп алырын ВЛКСМ Топ Комитединден дилээр доктаалды бижип белеткээри арткан. Оон ВКП(б) Тыва обкомунуң [illegible] биле шалыпкын белеткеп дооскан бис.

ВЛКСМ Топ Комитединиң бюрозу ТАРЭ Топ Комитединиң VI пленумунуң доктаалын чугаалажып көргеш, Тываның аревазын ВЛКСМ-ге хүлээп алыр дугайында доктаалды 1944 чылдың декабрь 5-те үндүрген.

Арева кежигүннерин ВЛКСМ-ниң хүрээлеңинге хүлээп ап турарының үезинде Тываның арева организациязы 7 муң 500 ажыг кежигүннүг турган. Ынчангаш хүлээп алыышкын [illegible] үр [illegible] боор турган. Ындыг хемчеглерни ВЛКСМ Топ Комитединиң ук кампанияны чорудары-биле тургускан бригадазының, ВКП(б) обкомунуң [illegible] оргкомитеди чогаатпаан, кылбак хуралга бадылаан. Хамыктың мурнунда Кызылдың болгаш районнарның оргбюроларын тургускан, оргбюроларның секретарьлары, оларның бюро кежигүннерин комсомолга хүлээп алган. Оргбюроларның удуртур составынга мурнунда арева кожкомнарының секретарьлары, килдистер эргелекчилери турган эштер колдуунда хевээр арткылаан.

Хүлээп алыышкын 1945 чылдың февральдан эгелээш август чедир колдуунда доозулган. Партияның область организациязының удуртулгазы-биле «комсомол организацияларының чоруткан улуг ажылының түңнелин ноябрьда комсомолдуң облас-тың активиниң хуралынга чугаалапкаан. Ол үеге чедир ВЛКСМ кежигүнүнге 4898 кижини хүлээп алган.

Тываның пионерлерин Бүгү-эвилелдиң В. И. Ленин аттыг пионер организациязынга хүлээп алырын эгелээр дугайында ВКП(б) обкому 1945 чылдың майда доктаал үндүрген. Ол ажыл Тываның чер болганынга база-ла чедиишкиннииг эрткен...

Ол дээрге Тываның аныяктарының, өскенлериниң амыдыралынга уттундурбас хүннер болуп арткан.

М. МОМБУЖАП,
Арева ТК-ның бирги секретары чораан.

Партия организацияларында отчёттар болгаш соңгулдалар

УДУРТУЛГАНЫ, НЕГЕЛДЕНИ КҮШТЕЛДИРЕР

Чоокта чаа Улуг-Хем районда «Ак-Туруг» совхозтуң коммунистериниң отчёт-соңгулдалыг хуралы болуп эрткен. Аңаа отчёттуг үениң дургузунда чоруткан ажылдың дугайын ажыл-херекчи ёзу биле чугаалажып, партийжи массаның болгаш совхозтуң бүгү ажыл-ишчилериниң тура-соруун, бодалын илеретпишаан, коммунистер ленинчи партияның иштики болгаш даштыкы политиказын изиг-биле чүүлдүгзүнүп, ону амыдыралга боттандырарынга долу шиитпирлиг чаңгыс эп-сеткил-биле илергейлээн.

Совхозта партия организациязының секретары Р. С. Хунай-оол отчёт-илеткелинге болгаш коммунистер саналдарынга четпестерни болгаш шиитпирлеттинмээн айтырыгларны партийжи принципиалдыг ёзу-биле илереткеш, ону чайладырының аргаларын айтып турганнар. Оон аңгыда оңгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын күүседириниң ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга партийжи удуртулганың стилин, аргаларын сайзыраңгайжыдарының, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң дугайында айтырыгларже отчёт-соңгулдалыг хуралга кол кичээнгейни угландырган.

Совхозта партия организациязының дайынчы арга-шинези болгаш бүдүрүлгениң экономиказынче хаңнап кирип, коммунистерниң болгаш ажылчы чоннарның күжүн [illegible] болгаш ажыл-агыйжы сорулгаларын шиитпирлээринче мобилизастап турар. Совхозтуң парткомунуң секретары Р. С. Хунай-оол ол дугайын бодунуң илеткелинге бүдүрүлгениң чедиишкиннериниң чижектери-биле бадыткап чугаалаан. «Ак-Туруг» совхоз оңгу беш чылдың үшкү чылының эрткен тос айларында күрүнеге сүт садарының чыл планын 204 хуу, эът садарының тос айларда планын 101 хуу күүсеткен. Ол ышкаш мал бажының өзүлдезин 109 хуу чедирген.

Совхоз эрткен чылын 1094 тонна сиген белеткээн болза, бо чылын 1300 тоннаны, силос 1977 чылда шуут белеткеттинмээн турган болза, бо чылын 2270 тоннаны белеткээн. Күрүнеге саткан бир малдың ортумак деңнели 1977 чылда бода мал—280 килограмм, шээр мал—35 килограмм турганындан ол саннар бо чылын түс-түзүнда 340—400, 40—42 килограммы четкен. Эрткен чылын планын чүгле дөрт-ле малчын күүсеткен болза, ам оларның саны 37 чедир өскен.

СЭКП ТК-ның Чиигиче секретары эш Л. И. Брежнев СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунга мынча деп чугаалаан: «Коммунист бүрүзү ниити херек дээш сагыжы аарып чоруур, коллективке эп-найыралдыг байдалды, чогаадыкчы болгаш чүткүлдүг ажылды тургузар дээш күш-ажылдың үлегер-чижээн көргүзер, билдилиг организакчы, чаа аргалудурулганың пептередикчизи болур ужурлуг». «Ак-Туруг» совхозта ынчаар чурттап, ажылдап чоруур коммунистер эвээш эвес. Оларга Александра Сүүр-оол, Монгуш Сагаан, Ирина Данзырын, Анай Хүргүл-оол, Виктор Мактар болгаш оон-даа өскелер хамаарыжыр.

Үстүнде адааныыс эки чүүлдер-биле чергелештир партия организациязының организастыг болгаш политмассалыг ажылында четпестер бары база демдеглеттинген. Мал ажылы—совхозтуң экономиказының кол үндезини. Ол хирезинде-ле аң улуг четпестер бо адырда бар болган. Эът, сүт, дүк бүдүрери эрткен чылдың деңнелиинден кудулаан. Ооң кол-ла чылдагааны — малдың өлүп хораар, кызыраар чоруунуң хөйүнде, ооң эъткир, дүкүр продукциязының чавызында, уксаажылынга ажылчының кошкаанда, чыл бүрүде мал чеминиң планын күүсетпейн турарында.

Малдың өлүп хораар чоруу эрткен чылдарга бодаарга бичии кызырылза-даа, ол амдаа хөй. Эрткен тос айларда 52 бода мал, 2045 шээр мал өлүп хораан. Совхоз 1978 чылда төрүүр 100 малга онаалтыр 80 бызаа, 85 хураган алыр хүлээлгени күүсетпээн. Ажылынга ээ-харысалга чок малчыннар база бар. Кадарчылар Доспан Ооу, Кандап Калдыр-оол, Мактап Сундуй, Сат Дажы олар төрүүр 100 хойдан на чүгле 32—69 хураганнарны алганнар. Ылдыг көргүзүглүг кадарчыларның хоюнуң саны 3753 баш. Ынчаарга ол хойдан оода-ла эвээш-ле дизе төрүүр чүс хойга онаалтыр 80 хураганы алган болза, оон 4 муң ажыг хураганны немей алыр турган.

Ортумак звенонуң специалистерин экп шилип албайн, олардан парткомнуң, совхозтуң дирекциязының талазындан негелде, харысалганы шыңгаткаанындан бо чылдың эрткен тос айларында 22 бода мал, 405 шээр мал дуза[illegible]. Ооң иштинден бүдүрүкчү 23(?) кошкарларны мал эмчилериниң харысалга чогундан креолин-биле өлүр чуп алганнар. Зооветтериннарлыг учётту кошкак тургузуп турарындан өлген малдарга чогуур үе-шаанда тодарган актыларны тургуспайн турар.

Партия организациязының, совхозтуң удуртукчуларының негелде чогундан, чамдык ажыл-агый удуртукчуларындан ажылга харысалга чок болгаш эрецгейлээр чоруктар илереп турган. Бо чорук иштики ажыл-агыйга багай салдарны чедирип келген. Оон чижээнге мындыг фактыларны ап көрээлинер. Ажылга харысалга чок, арагалаар дээш уксаажыдылга зоотехниги турган Сүтеежикти партия кежигүнүнден үндүрген. Кол зоотехник турган Куулары [illegible].

Кыштаглаашкында белеткелде четпестерни коммунистер сайгарып чугаалашканнар. Кыштың тыныжы келген. А чамдык кыштагларның көржеки безин ам-даа аштаттынмаан. Оон туржук чогум кана кыштаарын безин билбес малчыннар бар. Совхозта партия организациязы малчыннар ортузунга партийжи өзекти быжыглаарынче, эң тенептиглерни партияга кирип алыр талазы-биле ажылче кошкак кичээнгей салып турар. Совхозта бүгү малчыннарның хойжуларының чүгле 16-ы коммунистер. Сөөлгү үш-дөрт чылдарда хой ажылынче комсомолчу путёвка-биле аныктарны шуут чорутпаан.

Малчыннар ортузунга политмассалыг болгаш кижизидилге ажылы чогуур негелдезинге чедир тургустунмаан. Арагалаар, ажыл шагы үзер, оорланыр чоруктар-биле демиселге хөй-ниитиниң ам-даа кошкак хаара тудуп турар. Чон ортузунга кижизидилге ажылын экижидер талазы-биле тускай хемчеглерниң планын ажылдап кылыры негеттинип турар.

Совхозтуң коммунистериниң отчёт-соңгулдалыг хуралындан оңгу беш чылдың үшкү чылын чедиишкинниг доозар база кодээ ажыл-агыйны догжудар талазы-биле СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлериг күүседиринче угланган сорулганы айтып турар доктаалды хүлээп алган.

В. ЧАДАМБА,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

Тайылбыр булуңу

АФГАНИСТАН

Чөөн чүктүг-биле уь хоорай эрте турар. Дагларга хүрээлеткен Кабул шынаазында даң карангызы тоңылталак. Хүннүң баштайгы херелдери шынааның барыын талазында Шервах дагларның баштарын алдындыр шоңгалак. Ынчалзажок афган найысылалдың кудумчуларында болгаш шөлдеринде хайым амыдырал шагда эгелээн. Кабулдуң эрги болгаш чаа хоорай кыдыр аңгылап турар садыг-үзетүүрлүг Майванду кудумчузунда мопедалар, чадат-тергелер болгаш элчигеннер мууганнар-биле холуштур машиналар төнчү чок шуушкан. Национал иназ-бүрү оң-бажын, а ол ышкаш европейже идик-хеп кедип алган кабулчулар ажыл-херек ужун ындай-бээр далашкан. Садыгжылар когаа, кат-чимис, бакалея лавкаларын ажыткылаан. Заводтарның медээлери кулак уюк чаңгыланган. Кабул— бурунгу хоорай, шаанда—чин-кош таварын эртер белдир турган, а амгы үеде — Төп Азияның автоорук магистралының белдири. Бистиң хүннеривиске чедир кадагалаттынып келген кажараарган шивээлерниң хаяалары Александр Македонскийниң шериглерин, араб болгаш моол эжелекчилерниң халдаашкыннарын уттпаан. Бо [illegible] удаа катап тургустунган.

Улусчу-демократтыг партияның удуртулгазы-биле [illegible] хөй-аът кирген [illegible] Надир-Шахтың [illegible] династиязының буржуаз-помещиктиг [illegible] удур демисежип үнгеш, Афганистан Демократтыг Республиканы чарлаанындан бээр чартык чыл эрткен. Чурттуң калбак массалары чаа күрүне тургузуун деткээннер. Ынчангаш ниитизи ажыл-чорудулгазының революсчу чаарылгалар болуп турар бүгү-ле адырларында ажыл-ишчи [illegible] турарының [illegible].

Ол чаарлыгалгарның [illegible] программазын айтыкан чаа афган чазактың декреттери болгаш доктаалдары [illegible] боттаныр эгелээн. Ол [illegible] индустриялаштаар, ажылчы чоннарның амыдырал байдалын экижидер, ажылчы профэвилелдер болгаш өске-даа массалыг демократтыг организациялар тургузар талазы-биле хемчеглер.

Чуртта [illegible] программазын тодаратпышаан, [illegible] экономиктиг [illegible] байдалдарын [illegible] министр Нур Мухаммед Тараки демдеглээн.

Ынчалзажок Афганистанда [illegible] чугула социал-экономиктиг сорулга болза, помещиктерниң черин хавырып алгаш, черлер чок болгаш эвээш черлиг тараачыннарга үлеп бээри бооп турар. Чер реформазы чорударын болур. Бо сорулга-биле чер болганда провинцияларда «тараачыннар айтырыгларын таарыштырар» талазы-биле тускай комитеттерни тургускан. Ядыы тараачыннарга чиигелделер бээр, бүдүрүлге-амыдырал кооператорларын, черни демниг болбаазырадыр эштежилгелерин тургузар дээш ышкаш айтырыгларны комитеттер шиитпирлеп турар. Помещиктерге болгаш ростовщиктерге тараачыннарның өреелерин күш чок болдурар азы эдип кызырар дугайында чазак дөрреди июль айда нарлаттынган. Чер реформазының чедиишкининг боттанышкынындан чаа демократтыг тургузугнуң алыс бызыы хамаарыжыр.

Республиканга бүгү-ниити халас эге өөредилгени кийрериче, чонуң халас медицина хандырылгазының системазын тургузарынче эгелеп кирипкен. Хоорайларда, ыраккы кодаэ черлерде бижик билбес чорукту узуткаарының талазы-биле курстар, ажылчы чоннарга кежээки школалар ажыттынып турар. Ук ажылды чорударын мурнакчы ажылчыннарга, күш-ажылчы интеллигенцияның төлээлекчилеринге, Афганистаның Улус-демократтыг партиязының активчилеринге даскан.

Чуртта национал айтырыгы шиитпирлеп турар. Афганистан — хөй националдыг республика. Үндезин чурттакчылары — пуштуннардан аңгыда, ында узбектер, таджиктер, туркменнер, казахтар, белуджилер, нуристаннар, хазарийжилер болгаш өске-даа бичи улустар чурттап турар.

Чонуң эрге-ажыктарын барымдаалап көрбүшаан, Афганистан Демократтыг Республиканың чазаа революсчу баштайгы хүннериндеп эгелээш-ле, тайбыңга [illegible] дыг даштыкы политиканы — тайбың кожа-хелбээ [illegible] принциптерин [illegible] демдээш, каттышпаан болгаш эдерикейлиг [illegible] теттин, ол девискээрниң бүгү чурттары-биле кожа-хелбээ харылзааларны быжыглаарының политиказын чорудуп-ке, Совет Эвилели-биле эп-найыралчы харылзааларны хөгжүдеринче угланып алган.

Эш Л. И. Брежнев Бакуга бодунуң чугаазында Афганистанга болгаш апрель революциязының болгаш совет-афган харылзааларының дугайында чугаалаан, мынча деп демдеглээн: «Афганистан Демократтыг Республиказы — хамаарышпас, тайбыңга ынак [illegible], кана-даа каттышпаан күрүнеге байыр чедирип тур бис, ол күрүне Азияда [illegible] болгаш турум чорукту улуг фактору болу бээр дээрзинге бүзүрээр бис. Бистиң чурттар [illegible] харылзааларын хөгжүдер база хамыкдар дээш чаа Афганистанның күзелин деткиир бис».

Апрель революциязы чурттуң мурнунга экономиктиг болгаш социал дептиилгеже, хамаарышпас даштыкы политиканы чорударынче калбак орукту ажыткан. Ынчалзажок Афганистанның политиктиг горизонтузунуң кырында дээр кезээде каан-даа деп бо-даар бодза, ол шын эвес болур боор. Революция тускай республиканың дайзыннарын көргүдүнге болгаш ожаан кызыгаарлап хаапыктырышкан. Бараан чүкте империалистиг бөлүктер болгаш Афганистанның бодунда иштики реакцияның күштери кара сагыштыг ажыкыннер чүнгедеп-ле орга киирзертип. АДР-те, оон үстүнү чазаанга удур сулуу-ла бетингпис чоруудуп турар. Чоокта чаа Кабул радиозу [illegible] Абдул Кадыр [illegible] Шеххур оларның контрреволюсчу болуун илередип тыннааныны дугайын дыңнаткан болгаш. Ооң киржикчилери чазакка удур айтырыг суглааи белетпеп турганнар. Сорулаштыг бодурувче болгаш революцияны чаалап алыышкыннарын камгалаарынга белен болурунче чоннуң Улусчу-демократтыг партия кыйгырган.

П. БЕРЕЗНИКОВСКИЙ.
(СЭТА).

ПАРИЖТЕ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

ПАРИЖ. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыкону болгаш Францияның даштыкы херектер министри Л. де Гиренгонуң аразында чугаалажыышкыннар октябрь 26-да уламчылаан.

Совет-француз харылзааларының байдалын болгаш ол харылзааларның хөгжүлдезиниң перспективаларын чугаалажыышкыннар үезинде көрген. Оон-биле кады политиктиг талага кады ажылдажылгаже онза кичээнгейни салган.

Бо-чепсеглиг аңдерө бүдүрерин кызыгаарлаарының база чепсегленишкиннин дугуйериниң талазынга практиктиг хемчеглерже шилчиириниң эргежок чугулазынга хойбаштыр ол талазы-биле айтырыгларны, ол ышкаш делегейниң чамдык девискээрлеринде, ылангыя Европада, Чөөн Чүкте, Африкада байдалды делегейниң өйт кеттеп чугула айтырыгларга дугайты сайгарып-ооржар [illegible] кугунуң үезинде тодарган чугаалажып көрген.

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ХӨДЕЛИИШКИННЕР ПРОГРАММАЗЫ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ноябрь 2-де Багдадка эрттирерин телевизон араб чурттарның күрүне болгаш чазак баштыкчыларының чөвүлел хуралы араб улустарның эргелериң, оон иштинде Палестинаның араб улузунуң хоойлу бүтаар камгалал эргелерин катап тургузарының айтырыгларын чугаалажыр хоор деп «Манди морнинг» деп неделя санында үнер солуңга интервьюзунга Иракның информация министри С. К. Хаммуди медеглээн.

Ирактың эгелекчи саналы-биле кылдыгын тургуу чөвүлел хуралдың хүн айтырыынга Кэмп-Дэвидке болган [illegible] болгаш Израиль биле Египеттиң аразында чаңгыс талалыг дугуржулгаларга ат салганының түңнелинде, а ол ышкаш Чөөн Чүк чүп межиплеткиишкини империалистиг сионисти таарыштыр шиитпирлерин арабтарга албадавар дээш оралдажыышкыннарының түңнелинде тургустунуп келген чаа байдалдарда хөделиишкиннерниң программазын ажылдап кылыры кирген турар деп, ол чугаалаан.

Чөвүлел хуралга киржирниң чалалгаларын бүгү араб күрүнелерниң баштыкчыларынга, а ол ышкаш Палестинаны хостаарының организациязының күүсекомунуң даргазы Я. Арафатка чорутканы деп, С. К. Хаммуди онзалап демдеглээн. Кэмп-Дэвидтиң дугурушкан дугуржулгаларын амыдыралга боттандырары чорудуп чыдыпкан-биле уламчылап турир Египет чалалга албаан.

Ирак-совет харылзаалар дугайында айтырыгга харыылап тура, ССРЭ арабтарның эң шынчы эжи болганы ону бадыткап албазаа деп С. К. Хаммуди демдеглээн. Бистиң харылзааларывыс — найыралдыг, кады ажылдажылгавыс, бот-боттарының иштики херектеринче холгаарлап кирипшезинин, тускай дугуннаан чорукту болгаш [illegible] деп, ол онзалап демдеглээн.

ДАМАСК. (СЭТА). Багдадка дээди деңнелге болур чөвүлел хуралдың бүдүүзүнде Чөөкку Чөөн чүкте байдалды сайгарып көөрүнге турасаткан чүүлдү «Тишрин» солун парлаан.

Арабтарга удур угланган сулчаанның мурнунга ол чөвүлел хурал тодаргай национал турушту ажылдап кылыр ужурлуг деп ол чүүлдо айыттынган. Чижээлээрге, Египеттиң дужун берикчи бау-чуру-биле политиктиг, экономиктиг харылзааларны үзери, Израиль-биле кады ажылдажылга дээш бойкот дугуйында шиитпирни Египетке хамаарыштыр эргежок чугула.

Чаңгыс талалыг египет-израиль дугуржулгазы чазарынга дуззалап тура, Кэмп-Дэвидтиң дээпканыг ужурларын [illegible] Каттышкан Штаттар бот хуулгалышканы болгаш алган. Оон политиказы араб улустарның хоойлу бүтаар эргелеринче удур угланган. Ындыг байдалда арабтар Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг өске-даа чурттар-биле кады ажылдажылганы улам быжыглаар ужурлуг. Хамаарыштас чорукту болгаш араб национал-хосталгалыг шимчээшкиниң чаалап алышкыннарын камгалап ашырынга ол чорук эргежок чугула деп, «Тишрин» онзалап демдеглээн.

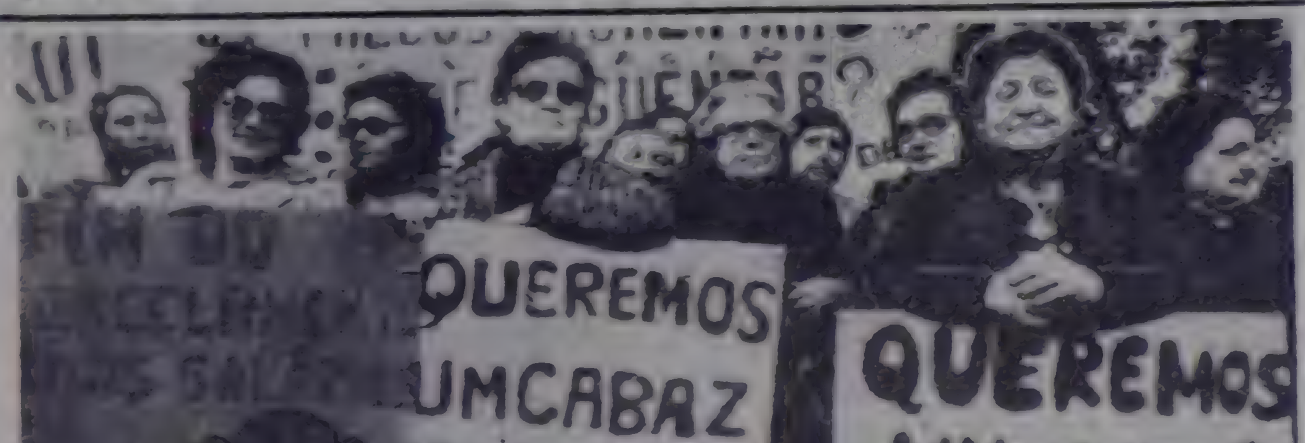

МУРНУУ-ЧӨӨН АЗИЯЖЕ ДЭН СЯО-ПИННИҢ БААРЫНГА

СИНГАПУР. (СЭТА). Мурнуу-Чөөн Азияның чурттарынче КУР-нуң Күрчөвүлелиниң премьериниң оралакчызы Дэн Сяо-пинниң аян-чоруунуң бүдүрүүнде Кыдаттың массалыг информациязының чепсек-херекселдери улуг кампанияны чорудуп берген. Антисовет болгаш антивьетнам нүгүлдээшкиннериниң чаа кедурлүүшкүнүнүң өскүп үнгени ВСР-ниң чазааның Премьер-Министри Фам Ван Донгтуң Таиландыже, Филиппинниже, Индонезияже, Малайзияже болгаш Сингапурже чоокта чаа доозулган аян-чоруктары ол кавыга тайбының болгаш чаагай кожа-хелбээ дугуннаашкынының эрге-ажыктарынга ол күрүнелер-биле Вьетнамның ниızы-бүрү таладыг харылзааларын улам ыңай быжыглаарынга биддингир-ле түңнелдерни бергени-биле болган.

Мурнуу-Чөөн Азияның чурттарының удуртукчулары-биле Фам Ван Донгтуң чугаалажыышкыннарының түңнелдери Пекинниң удуртукчуларының ажыы-биле ылыктаныышкынын болдурган. Ол чорук тааварылга эвес. ВСР биле Мурнуу-Чөөн Азияның чурттарының аразында бот-боттарының иштики херектеринче холгаарлап кирипшезиниң дугайында дугуржуушкун кылат удуртукчуларның онза таарамнаас чоруун болдурган.

Таиландыда, Малайзияда болгаш өске-даа элээн каш чурттарда Пекинниң организацияны болгаш идепкейлиг-биле деткип турары чазактарга удур шимчээшкиннер-биле демисел болза Мурнуу-Чөөн Азияның ам чедиг айтырыгларының бергези бооп турары билдингир болган. Чоокта удур бөлүктерни деткип турары күрүнелер аразының харылзааларынга [illegible] шиитпирлеп турар дугайында кыдаттар ол районнуң чурттарының удуртукчуларынга чугаалап, тааргыштап турар. Дэн Сяо-пинниң ам болур аян-чоруунуң үезинде ол дугайын Пекинде хире-хире болгаш-ла чугаадаарынга ындак тускай дугуннаан чорукту база өскениң эрге-ажыктарын хүндүлеп көөрүнге дугайын Кыдатта канчаар билип турарын тодаргайлап алырын ол чурттарның удуртукчулары күзеп турар.

Бо айда даштыкы журналистерниң болууте чүве чугаалааш, Дэн Сяо-пин Мурнуу-Чөөн Азияда чурттарда маоисчи тура халыышкын шимчээшкиннерин деткиирикдеп Кыдат ойталавайн турар деп чугаалаан. «Бир эвес Кыдат ол дугайында албзаның медеглелин кылган болза, оон дужун берген ол болур ийик. Ол болза аштырыкчы турушу болур ийик» деп, ол онзалап демдеглээн.

Дэн Сяо-пинниң медеглели Мурнуу-Чөөн Азияның чурттарының найысылалдарында шыңгыы дүвүрээзинни болдурган.

(СЭТА).

Португалияның чонунуң калбак мезектери чурттуң социал-экономиктиг айтырыгларын чептүг шиитпирлээри дээш демиселде кирижип турар.

ЧУРУКТА: Лиссабонның херээженнериниң чуртта амыдыралдың өртек-үнезиниң аартаашкынынга удур демисежип үнүп турары.

ЧТК — СЭТА ның фотозу.

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫ ДЭЭШ

ОТТАВА. Экономика, үлетпүр болгаш эртем-техника талазы-биле кады ажылдажылганың совет-канада холушкан комиссиязының ээлчег сессиязы Канада найысылалында ажылдап эгелээн. Совет талак делегациязын ол сессияда ССРЭ-ниң даштыкы садыг министри Н. С. Патоличев, а Канаданың —Канаданың үлетпүр болгаш садыг министри Д. Хорнер баштап турар.

Совет делегациязын бажының Канаданың премьер-министри П. Э. Трюдо хүлээп алгаш болгаш совет-канада экономиктиг харылзааларны хөгжүдериниң айтырыглары дугайты беседаны оон-биле эрттирген.

(СЭТА).

ОЙТУР ШАВЫЫШКЫН

Делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлышкынын бадырадыынче реакциялыг империалистиг күштерниң уландырган политиказының чардынмас негези болза, ажылчын болгаш демократтыг шимчээшкинче, хамыктың мурнунда оон авангарды —социалистиг чурттарже болгаш капиталистиг чурттарда коммунистиг шимчээшкинче халдаашкын болуп турар. Ол таварылга эвес. Чогум-ла социалистиг дем каттыжырылга чурттары, коммунистиг болгаш ажылчы партиялар тайбың болгаш кижи төрээтгениниң амылы чок чоруу дээш демиселге кол болгаш эң-не чайгылыш чок күш болуп турарын реакция эки билир. Ындыг тайбыңны коммунистер социал дептилгениң чугула белеткели болгаш таарымчалыг байдалдары кылдыр көрүп турарлар.

Антикоммунистиг калчаараашкын — империалистиг реакцияның [illegible] бодунуң туруштарынга оон бузурел чогунуң херечизи-дир. Коммунистиг шимчээшкиниң кол отрядтары капитализмче теогүлүг шаап халдаашкынынга чаа-чаа сорулгаларны шиитпирлээрин чедип ап турарын монополистиг капитал көрүп, хөделип турар.

Социалистиг дем каттыштырылга чурттары экономиктиң чайгылыш чок ведүрериниң, улустарның амыдырал байдалының бедилдериниң, социалистиг демократияны хөгжүдериниң, социализмниң даштыкы политиктиг туруштарын быжыглаарының сорулгаларын бузурелдиг шиитпирлеп турарлар. Бо чылдың чайында Крымга Л. И. Брежневтиң социалистиг чурттарның акы-дуңма партияларының удуртукчулары-биле найыралчы ужурашкыышкыннары социалистиг дем каттыштырылга чурттарының партияларының болгаш улустарының аразында бүгү талалыг кады ажылдажылганы улам ыңай хөгжүдериңге чугула ужур-дуалыг болган. Социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкунуң планнарын амыдыралга боттандырар чорук делегей амыдыралының кол чүүлү болур чавырлыышкынны быжыглаарының болгаш хамыладырының эргеажыктарынга акы-дуңма социалистиг чурттарның күштелиишкиннерин, дем кадып хөделириң улам идепкейжидеринге дузалап турар дээрзин ол ужуражыышкыннар бузурелдиг көргүскен.

Капиталистиг хөй-хөй чурттарда болгаш хөгжүп олур чурттарда коммунистиг партиялар улам чаа-чаа күштерни чыып, массаларга салдарын калбартып турар. Чогум-на коммунистер монополистиг капиталдың дераалындан болгаш кара-туралында аажылаашкынындан ажылчы чоннарның амыдыралчы эргеажыктарын камгалаарының боттуг программаларын идеп үндүрүп турарлар. Коммунистиг партияларның сөөлгү үеде болгулаан съездилери ону бузурелдиг көргүскен.

Италияның Коммунистиг партиязы ажылчы чоннарның үндезин эргелери дээш, чуртунуң демократтыг хөгжүлдезиниң перспективазы дээш шудургу туржуп турар. Португалияның, Данияның, Германияның Федеративтиг Республиказының, Испанияның, Финляндияның, Норвегияның болгаш өске-даа чурттарның коммунистиг партиялары бурунгаар базымнарны кылып турар. Францияның коммунистер оон үеэдиг күштериниң чаңгыс эвип чедип алырының оруунда моондактарны ажып эртер дээш чүткүлдүг ажылдап турарлар. Фашистиг реакцияның шаап халдаашкыны Чилиниң болгаш Уругвайның коммунистиг партияларын сып идээр күш-шинек чок болган. АКШ-та, Канадада, Израильде, араб чурттарда, Индияда, Гваделупада болгаш Мартиникада хөй миллион кижилер коммунистерниң үнүн улам-на кичээнгейлиг дыңнап турарлар.

Аңгылар тулчуушкуннарынга чаалап алган төөгүлүг инициативаны ажылчын аңгының болгаш оон коммунистиг авангардының холундан хоора тыртып алыр дээр иделгелиг буржуазия ам-даа оскунмаан. Марксисчи-ленинчи партияларга удур, бүгү демократтарга удур, демократтыг хосталгаларга удур империалистиг болгаш реакцыыг күштерниң демиселинге шөг антикоммунизм ол күштерниң кол чепсээ болуп артпышаан.

Күрүне-монополистиг капиталдың тергиидээшкининиң байдалдарында буржуаз чурттарда шаажылал аппаратты күштелип, барыын болгаш кедергей барыын үзелдиг күштер бүгү чемчег-биле идепкейжип, кижиниң эргелеринче болгаш хамааты хосталгаларже угландырган халдаашкыннарны боттандырып турар.

Ажылчын аңгы болгаш ажылчы массалар демократтыг хосталгаларны чаалап ап, империалистиг реакцияның күштеринге удур кадыг-дош күш демиселге ол демократтыг хосталгаларны камгалап турарын амыдырал бүгү тодазы-биле херечилеп турар. А империалистиг күштер оскунган турушарын эгидип алыр дээр оралдажыышкыннарын үүле соксатпаан эвес, харын ол оралдажыышкыннарын идепкейжидип турарын амыдырал база херечилеп турар. Бо талазы-биле кандыг-бир хоозун бодалдар чүгле үндезин-барымдаа чок эвес, харын коммунистиг, ажылчын шимчээшкиннинге айыылдыг.

Бо үеде империалистиг реакцияның хоралакчы үзелдиишкиннеринге оон идеологтуг хоралаашкыннары калчаарап барган оон чидиг хылымжын коммунистерге удур угландырганы билдингир болгай.

Коммунистерниң күжү, хамыктың мурнунда оларның хүрээлежиниң интернационалчы сырый каттыжыышкынында болгаш эп-сеткил каттыштырылгазында деп чүвени амгы дайзыны эки билир. Оон ужурунда акы-дуңма партиялардың чаңгыс эвии болгаш дем-биле каттыштырылгазын буза тепсир дээр кужениишкиннер антикоммунистиг күштериниң ажыл-чорудулгазында кол черни ээлеп турар. Коммунистиг болгаш ажылчы партияларның аразында сөөлгү чүдек аргаларны ажыглап турар.

Амыдырал-биле шылгаттынган болгаш хынаттынган, ам безин хөй-хөн чурттарның болгаш улустарның дуржулгазы-биле бадыткаттынган аңгы демиселиниң, интернационалчы эп-сеткил каттыжырылгазының оруундан коммунистерни тайзы идерип дапзыннар дыка күзеп турарлар.

Коммунистерниң тиилелгир бөзиниң үндезини марксизм-ленинизмге шынчы чорукта партияларның тургузуузунуң болгаш ажыл-чорудулгазының делегейниң ажылчын шимчээшкини-биле хынаттынган принциптерин коммунистиг болгаш ажылчын партиялар-ның чайгылыш чок боттандырып турарында деп чүвени бистиң дайзыннарывыс эки билип турарлар. Чогум-на ырын олар кайы-бир чурттуң национал онзагай байдалынга ол принциптер дүүшпестээн «эргижирээн» дээр чүвени чулчурун, бо принциптерни ндүүлдеп, оюн халтап турарлар. Социализм чурттарының коммунистиг партияларын, ылангыя Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы дээн ниитилел болгаш ону тургузар дээш демиселдин кандыг-да «репептилерин» капиталистиг чурттарның коммунистиг партияларынга «албадаарыл-биле» ыжавып турар дээр кыдыр херектиг байдалын мизаар көргүзерин антикоммунистиг пропагандисчи машина чер болганда оралдажып турар.

Ындыг ааналыг чүткүлдер Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга шуут чүүлдешпезин билдингир. Социализмниң болгаш коммунизмниң тиилелгези дээш демиселиниң совет коммунистер чаа ниитилел тургузуу болгаш үлегер-чижээниң күжү-биле улустарның бодунуң таламынче чаалап ап турар дээрин барымдаалап келген болгаш барымдаалап-даа турар.

Социал-демократияның чамдык удуртукчулары коммунистиг шимчээшкинниң дайзыннары-биле чаңгыс одуругда турарын хараадашкыны-биле демдеглээр апаар. Оларның иштинден Италияның социалистиг партиязының секретары Краксини демдеглеп болур. Дайын соңгундагы үеде ол дипломатиктиг калчаалыг, «сугулдашкын халдаашкынныг» ылып келген. Боттарының туруштары ажылчын партияларының кады ажылдажылгазының херээнге могаралдыг чедирбейн барып ындаваазын хайбаалын, социал деппилгеже дээш улуг күзелдиг ажылчын шимчээшкиннинге шиитпирлиг бөрээни бээр деп чүвени үзүп баар. Ол ажылдакчылар коммунистерге удур монополистиг буржуазия-биле кады хөделбишаан, социалистерни болгаш социал-демократтарны киириштирген ажылчын шимчээшкиниң ниитизинге удур демиселди боттарының ол-ла бак эрголду-биле чиигедип турарын көрүп күзевейн турарлар.

Акы-дуңма партиялардың кады ажылдажылгазының өзүп турар чорудулгазын свидетелдиг, оон-биле кады ажылчын шимчээшкиниң, антимонополистиг болгаш хосталгалыг өске-даа бүгү күштериниң ынды-бүрү отрядтарының каттыжыышкынынче орукка мооңдактарны тургузуп турар ол кижилерниң чиже[illegible] демаарыштыр доктаамал [illegible] чилелдиг болурун амгы байдал коммунистерден шиитпирлиг негеп турар. Коммунистер ажылчын аңгының [illegible] нарының бордаашкыннарын үзе шаап бүрүн шиитпирлиг. Ажылчын шимчээшкиннерниң тайзыннарының бүгү халдаашкыннарынга болгаш [illegible] ойтур шавыышкынны бээр шаг-үениң негелдези-дир.

В. КОРНОНОВ.
«Правданың» политиктиг хайгааракчызы.

ШЫН — 4-кү арын ● 1978 ч. октябрь 28

Партияның салгакчызы — Маадыр, ишчи комсомол!

АЛДАРЛЫГ КОМСОМОЛ

Сөзү Ю. КЮНЗЕГЕШТИИ. Аялгазы Р. КЕНДЕНБИЛЬДИИ.

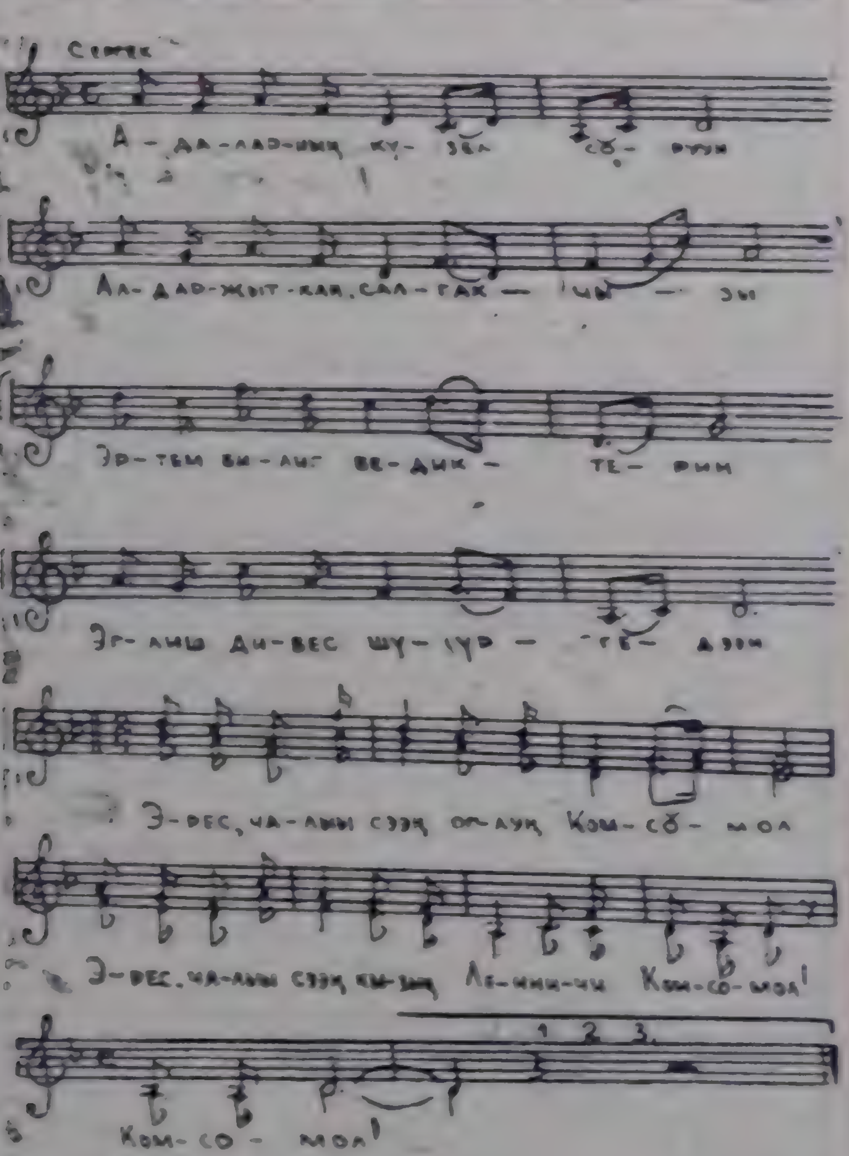

Адаларның күзел сөруун
Алдаржыткан салгакчызы,
Эртем-билиг бедиктерин
Эглиш дивес шүүргедээн
Эрес, чалыы Сээң оглуң Комсомол,
Эрес, чалыы Сээң кызың
Ленинчи Комсомол!

Улустарның найыралын,
Улуг чаагай аас-кежиин
Дарганнап каан Совет чурттуң
Тайбың туруң быжыг туткан
Дайынчызы Сээң оглуң Комсомол,
Дайынчызы Сээң кызың
Ленинчи Комсомол!

Ховуларда, хоорайларда
Хостуг ырың диңмиреткен,
Ада-чуртуң чаартып турар
Ажыл-ишке хавыялыг
Алдар бүргээн Сээң оглуң Комсомол,
Алдар бүргээн Сээң кызың
Ленинчи Комсомол!

КОРЧАГИНГЕ ДӨЗЕШТЕР

Шуурган, шуурганна-ла,
Шугул, ынаны шуургаина-ла!
Корчагиннер демиселче
Коргуш чокка кирип турлар.

Шак ындыг шуурганныг хүннерде, Совет эрге-чагырга болгаш хосталга дээш өлүмнүг согуушкуннарның хүннеринде, большевиктерниң удуртулгазы-биле эрес-дидим тулчуп турган, комсомол төрүттүнген. Революсчу шуурганга болгаш тургузукчу күш-ажылга каңналган Ленинчи комсомолдуң төөгүзү — Павел Корчагинниң овур-хевиринде долузу-биле мөңгүлежип, мурнуудагы хөй-хөй болгаш келир үениң салгалдарынга өөредиглиг болгаш деэксевейт дириг төөгү болуп мөңгезин-биле арткан. Бистер ол демиселдиң тиилелгезин дээди шынның күштүүн билген бис.

Саян болгаш Таңды-Уланы хылыштап турган эрги ооңунуң караңгы дүмбейин Октябрьның улуг шуурганы ап октаан, човуланның чоорганын, кинчи-бегин үзе шаап, чердээрин сиртиледир сиңгипкен. Шуургандан одунган, адаа чаяаттынган тыва корчагиннер орус чонну деткимчези-биле тура халчып, эргилиг ирик дазылдарын коптара бырлап, оруунга шаптыктап турган артынчы озалдарны ширбий шаапкан. Улуг Ленинниң номналының ачызында Тыва черге хосталганың болгаш эрге-шөлээниң аргаас хүнү чырып келген...

Бистер, дөртен чылдарның комсомолчулары, ленинчи комсомолдуң төөгүзүн боттарывыстың намдарларывыс деп билир бис. Бистиң кадаар өөренир[illegible], ажылдаарывысты болгаш [illegible] дайынчы болгаш күш-ажылчы алдар-биле долдунган төөгүзү-биле өөредип келген. Бистер чээрби, үжен чылдарның комсомолчуларының, тыва корчагиннерниң революсчу хей-аъттыг тура соруунуң, оларның кынтыккан ажыл-ишчи үлегерин хүлээп албышаан, төрээн совет Тывавыстың хөгжүлдезинге дээш эвес үлүүвүстү киирген бис.

Бистер культура революциязының идепкейлиг дайынчылары болуп, «Бижик билбес чорукту узуткаар!» деп лозунгнуң адаа-биле ажылдап:
«Эр-ле ботка эртем херек,
Эмдик аътка ээр херек.
Ал-ла ботка билиг херек,
Ада-чуртка кадр херек»
деп ырлажып, чоннуң ортузунга культура тургузуушкунунуң айтырыгларын сурталдап турган бис. Ол ышкаш малдың баш санын улам өстүрер, школа тудар, оруктар, буга-сумун кылыр ажылдарны база оюн эртизэр бис.

Ада-чурттуң Улуг дайынының кадыг-дошкун чылдарында Тываның комсомолчулары ниш-үш закпыр күжениишкин-биле ажылдап, «Бүгү-ле чүвени фронтуга», «Бүгү-ле чүвени Кызыл Шеригге» деп лозунгнарның адаанга сырый каттышкан турган. Олар чүгле дузаламчы чыгыы-биле, амыр-дыш чок ажылдаары-биле хөй белек чорудары-биле кызыгаарланмайн:

«Ада-чурттуң хосталгазы,
Арат чоннуң чыргалы дээш
Тулчуушкунче
[illegible]
Тура дүшпейн бурунгаар»
деп ырлажып, фронтуже [illegible] тура-биле чоруп, боттарының эрес-маадырлыг чорууң көргүзүп, өөулуг тыва корчагиннер болганнар.

Совет Эвилелиниң [illegible] тавынга Тыва эки тура-[illegible] каттышканының соонда Тываның комсомолу катап төрүттүнген болгаш чаа [illegible]ралды тудуп киришкен, кочкун амыдыралды [illegible] коллективизацияже партия организациязының удуртулгазы-биле коммунистер-биле кады комсомолчулар болгаш аныяктар көдүрлүп үнген. Чаа-даа колхозтар тургустунуп, культурлуг амыдырал дээш демисел хайнып-ла эгелээн. Кайда-даа аныяктар, оларның маадырлыг күш-ажылы, ырлары!
«Эргим кыстар.
Эрес оолдар.
Колхозтарже, совхозтарже
Хондур-дүндүр тутсуп
орвал!».

Амыдырал чаагайжаан. Ажыл-агый шудаан тудум, аныяктарның мурнуушка улам чаа-чаа улуг сорулгалар тургустунуп турган: кодээ ажыл-агыйны механизастаары, малдың продуктулуг чорууң бедидери, үлетпүрнү база тудутту, транспортту [illegible], чоннуң материалдыг чаагай чорууң [illegible] дээш оон-даа [illegible]. Ол-ла бүгү шолтелдеринде Тываның комсомолдары-биле тудуг эртсин. Ынчангаш бистер бодувустуң [illegible] чок чалыы [illegible] чаагай ажыл-херек[illegible] биле толептиг [illegible] чорбаарывыс, амгы салгал оңу арык болгаш алдын хоолары-биле [illegible] алгаш, улам бурунгаар [illegible] чыдарынга өөрүп чорууру бис.

[illegible] амгы салгалдың комсомолчулары болгаш аныяктары хоочун салгалдың революсчу, дайынчы, күш-ажылчы болгаш интернационалчы чаңчылдарын [illegible]-биле камгалап, улам көрүп-ле турар.

Оларның холдары-биле «Тыва кобальт», «Тыва асбест» комбинаттарны тудуп тургускан. Ак-Довурак—Абаза оруу кылдынган. СЭКП-ның XXV съездизиниң база ВЛКСМ-ның XVIII съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, Тываның комсомол организациязы Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалыпчы тудуу—чаа Шагаан-Арыгның болгаш Саян-Шушенск ГЭС-тиң суг хөөлбээниң чоогунга турар суурларының тудуглаарынга, хөй ажылын улам идий хөгжүдеринге, капитал тудугга, культура тургузуушкунунга, чонга ачы-дуза чедиреринге идепкейлиг киржип, шефтеп, өзүлүг корчагиннер болуп турарлар.

Эртемниң чемиштин тыңортумак, дээди өөредилге черлеринде муң-муң аныяктар хаара туттунган. Бодунуң херээниң өзүлүг мастери ВЛКСМ-ның XVIII съездизиниң делегады хоюжу Раиса Оорживактың, аныяктарның болгаш студентилерниң Кубага болган XI Бүгү-делегей фестивалының киржикчизи механизатор Виктор Сүтдер-оолдуң, ВЛКСМ Төп Комитединиң Москвага ам бодуп баштайгы пленумунуң кириикчизи саанчы Фаина Чыныяның, Тываның комсомолунуң шагналдарының лауреады артист Монгуш Дарыйның, тудугжу Э. Монгуштуң, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң спорт мастери Иван Хураганның болгаш өскелерниң-даа ат-сураа бүгү Тывага билдингир.

Бистер амгы салгалдың ажыл-херээн, эртем-билиин, чогаадыкчы болгаш тыныгыыр [illegible] магадап, келир үениг өзүлүг-ла толептиг келгеле корчагинчи хоочунну дыр деп чүвеге бүзүрел чорууру бис. Ол бедик чорталар-биле алды орденниң эдилекчизи Ленинчи комсомолдуң дайынчы болгаш күш-ажылчы алдар-биле шыптынган 60 чыл оюн уткуп, дараазында состерни чугаалап алзаар мен:
Комсомолга киржип келгеш,
Коммунист мен бөгүн
[illegible]
Ада-чуртуң улуг херою
Алдар бодап, кылчып чор
мен

О. СУВАКИИТ,
чогаалчы.

БАЙЫРЛАЛ ХҮННЕРИНДЕ

⊙ Бөгүн ВЛКСМ обкомунуң шаңналы дээш комсомолдуң 60 чылынга тураскаатган хостуг хүреш маргылдаазы «Херело» спорт залынга 10 шакта эгелээр. Даарта 10 шакта уламчылаар.

⊙ Ленинчи комсомолдуң 60 чылынга тураскааткан мотокросс Хербис даанда хаак баазазынга октябрь 29-та болур. Орта Хакас автономнуг областың, Тыва АССР-ниң командалары киржир. Эгелээри 11 шакта.

⊙ Ленинчи комсомолдуң 60 чылынга тураскааткан комсомолчуларның болгаш аныяктарның манифестациязы Ленин шөлүнге октябрь 29-та 10 шакта эгелээр.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАВЫ.

Москваның Б. Щукин аттыг театр училищезин юбилейлиг чылда он сес студентилер дооскан. Олар ам республиканың хөгжүм-шии театрының хоочун артистери-биле бир дөмей ук театрның бүрүн эргелиг артистери болу бергеннер. Олар аныяк салгалдың артистери. Артистерниң шии көргүзүглерин республиканың ажыл-ишчилери көрүп агелей берген.

ЧУРУКТА: Б. Щукин аттыг театр училищезиниң бо чылдагы доозукчулары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 28-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

10.00—«Үе», Информастыг программа.
10.30—Эртенги гимнастика.
11.10—«Аныяктарның чогаадылгазы».
11.30—«Силерге, ада-иелер».
12.00—«Эртенги почта». Музыкалыг программа.
12.30—«Чурукчулар дугайында чечен чугаалар». «Плакат чурукчулары». РСФСР-ниң алдарлыг чурукчулары О. Савостюк болгаш Б. Успенский.
13.00—«Музыкалыг абонемент». «Операның аныяк ыраажылары».
13.30—«Кадыкшылга». Эртем-танылдырылгалыг программа. Дамчыдылганы Ю. В. Беляничкова чорудар.
14.15 «Москвачы херээжен». Телеклуб.
15.30—«Спортлото» тиражы.
15.45—«Кижи. Чер. Октаргай». Дамчыдылганы Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң улуг-дугкчу-космонавтызы В. И. Севастьянов чорудар.
16.30—«Кырган аваның хол майгыны». Мультфильм.
16.40—«Билдингир-даа бол, элдептиг». Академик, ССРЭ-ниң ЭА-ның этнография институдунуң директору Ю. В. Бромлей-биле чугаа. Дамчыдылганы профессор С. П. Капица чорудар.
17.45—Маадырлыг комсомол дугайында ыглар темазынга фантазия. Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң эстрада-симфония оркестри күүседир. Дирижеру — ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Силантьев.
17.55—Бүгү-Эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң 60 чылынга тураскааткан Москва хоорайының комсомолчуларының болгаш аныяктарының манифестациязы. Кызыл шөлден дамчыдылга. Төнгенде—концерт.
19.45—Спортчу гимнастика талазы-биле делегей чемпионады. Эр кижилер. Страсбургтан дамчыдылга.
20.20—«9-ку студия». Дамчыдылганы В. С. Зорин чорудар.
21.20—«Чаңгыс класстылар». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 1-ги сериязы.
22.30—«Үе», Информастыг программа.
23.15—00.55 — «Кинопанорама». Дамчыдылганы кинокритик Г. А. Капралов чорудар. Төнгенде—медээлер.

Редакторнуң оралакчызы
К. К. САТ

ПИОНЕРНИҢ МУЗЕЙИ

КОЛЕСНИКОВО. (Курган область, СЭТА-ның корр. О. Черепанов). Коля Мяготинниң музейи Урал чоогунда Колесниково суурда ажыттынган. Беш залда делгээн чүүлдер бичии маадырның амыдыралының. Урал чоогунга пионер шимчээшкининиң тээг,зүнүң дугайын көргүзүп турар.

30 чылдар үезинде колхозка хора чедирип, чоннуң хереңгизин оорлап турган байларны сойгалаарынга кедээ активчилерге Коля Мяготин дузалаан. Октябрьның сөөк кемээзинде дээрбечилерниң боолаашкыны коргуш чок пионерниң амы-тынын эллеке үскен.

Коля Мяготинниң дугайында тураскаалды ооң чаңгыс чер чурттуглары камныы-биле кадагалап турар. Тус черниң көгхозун, кедээ школаны, областың пионерлер бажыңын ооң ады-биле адаан. Музейни тургузарынга областың бүгү аныяктары болгаш пионерлери киришкен. Ооң телевилелин аныяк архитекторлар хөй-ниитичи эгелээшкин-биле кылган. Комсомолчу ол түсугга студентилер, техникумнарның, профтехучилищелерниң сургуулдары, школачылар ажылдаан. Музейже кирер эжинге шойдан кылган самбырада: «ВЛКСМ-ниң 60 чыл оюнга алдар бөлдүрүп Курган областың комсомолчулары туткан» деп бижил каан турар.

СЕМЕН ГУДЗЕНКО

ЧАЛЫЫ САЛГАЛ

«Өндүр чонум кежиин
дөштүн
Өлүр тыным өргүүр мен»—
деп,
Коргулчун ок чаап турда,
Комсомолчу сөзүм бердим.
Арыг шынчы дангыраамны
Арга баспайн, күүседир мен.
Кадыг өйде маадыр-биле
Кады чораан—аскым-кежии
Комсомолга каннаттырган
Коргуш билбес шериг эрлер
Төрээн ынак чону дөштүн
Төктүр ханын харамнанмас.
Бедүүн хептиг чалыы өөрүм
Бөлүү-биле ишче шуушкан.
Магадаачыг улуг тудуг
Маадырның адын алган.
Заалдирген демир чалгыг,
Эртенги дан хаяазы-ла.
Алдар болгаш хүндү бүргээн
Ажыл-иш-даа диңмирен тур!
«Хамык чоннуң дидим,
демниг
Карак кызыл ажыл-иш-
Бүдүн сана кынчы салып,
Бурунгаар»—деп турганзыг-
дыр.
Сүстүн чыдар элезиннер
Чүүдөн артык
наастаныпкан.
Ховар, чалыы үнүш
ажаан
Хову-шөлдер тавыттынмас—
Чулук тырткан чалыы
таллар
Шуугажып турганзыг-даа
Хүүрек туткаш олурткаңнар
Хүлүмзүрүп өлче көрген.
Каңдап суксаан
хорзүннерни
Кайгап хаймас үнүш
бүргээн:
Чимис-каттар
салбактангаан
Чиңгир ногаан
хевистер-ле.
Хүннүң изиг чаазы-биле
Күжүр черни эргелеткен.
Арыг суглуг хемниң агымы
Агрономга чагыртыпкан.
Сай-кум кыдыын дургаар
Саглаң терек шуужа
берген.
Кадыг өйде маадыр-биле
Кады чораан—аскым-кежии
Чайның изиг үезинде
Чалыы өөрүм мону кылган
Даарта көөр сен, чүктер
сана
Тараа чалгып
сагланнажыр.
Салгын чааскаан
сырыналып,
Шаан төндүр улчаан черге
Даңны уткуй заводтуң
Даашкыр үну кыйгы салыр.
Бедүүн хептиг чалыы өөрүм
Бөлүү-биле ишче кирер.
Өзүп орган улуг тулуг
Өске маадыр адын алыр.
«Ажыл-иш» деп мөңге
сөстүң
Алыы дөзү—амыдырал.
Комсомолчу чалыы салгал
Коммунизм тургузуп тур.

Очулдурганы Монгуш ДОРЖУ.

ЧУРТТАЛГАНЫҢ ЧЕЧЭЭН ТАРЫЫЛ

Черивистин
кырын шыва
кызыл чечек саглаштыкап
Чээрби чүс чыл
оглу, кызы —
чалбыраашкыг үем-чергем.
Сагыш-сеткил
ынаа сиңген.
хайыралыг бистиң чуртту
Чаакчы күш—
силер-биле кады чаартып,
чурттап чор мен.
Силер-биле кады чораан.
Улуг-Хемниң
ужары дег,
Боогдал билбес сорууң киткеп,
чалгыннанып,
ажылдаар мен.
Силер-биле кады чораан,
Мөңгүн-Тайга
мөңгүзү дег,
Боралгак чок,
амыдырал
бурун кежиин үлежир мен.
Силер чокта,
ырлаттынмас,
мага хандыр хөглеттинмес,
Чилчиим үстүн,
чааскаазырап,
чечек ышкаш хадыыр дег боор.
Силер чокта,
мээң өөм дош дег соок,
ээзирең каар,
Чиңгир нек дээр
аът кулаа көзүлбейн бээр
дүн дег апаар.
Чүс-чүс чылда
салгалдар боол.
өзүп маңдыыр
үем-чергем,
Чүрек согуун,
сеткил хөөнүн
судалывыс деңнен чорууд!
Салдыныштаас четтикпишкен
чалыы эрес
өңнүктерим,
Чаңгыс өптиң доңуп чешпейн,
чуртталганың
чечээн тарыыл!

С. МАННАК.

СПОРТ · СПОРТ · СПОРТ

САННАР БОЛГАШ ФАКТЫЛАР

Күштүг, эрес кашпагай чоруктуң, кадыкшылдың үндезини — күш-культурага болгаш спортка хандыкшылдыг кижилерниң саны бистиң республикада чылдың-на өзүп орар. Күш-культуржуларның саны 78 муң ашкан, ооң иштинден 34 муң кижи янзы-бүрү секцияларда хаара туттунган. Чүгле эрткен чылын 120 кижи бирги разрядтың, ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидаттың нормазын 33, спорт мастериниң—16 кижи күүсеткен. 1978 чылда сес кижи ССРЭ-ниң спорт мастериниң нормазын күүсеткен.

Спорттуң национал хевирлеринге Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүк улустарының спартакиадазынга Тыва АССР-ниң шилиндек командазы 1977, 1978 чылдарда чемпион болган. Командавыстың составының хөй кезии аныяктар, олар спорттуң национал хевирлеринге мергежилдиг көргүскен.

«ССРЭ-ниң күш-ажылга болгаш оран камгалалынга белен бол» деп Бүгү-эвилелдиң чаа күш-культура комплекизин хүлээп алганындан бээр алды чыл ашкан. Янзы-бүрү мергежилдиг, назы-харның кижилерни спортче ол хаара туткан. Бистиң республикада 20 муң хире кижи ГТО-нуң хөрек демдээниң эдилекчилери болганнар.

Эртлар ортузунга күш-культураны болгаш спортту сайзырадырынче улуг кичээнгейни салып турар. Аныяк хаакчыларның, хоккейистерниң, шыдыраачыларының, футболистерниң болгаш өскелерниң-даа маргылдаалары чылдың-на районнарга, Кызылга эртип турар. Ооң тиилекчилери зона маргылдаазынга киржип келген.

ОЛ-ДАА БОЛЗА БЕЛЭЭМ

Хостуг хүрешке чажымдан тура чүткүлдүг чораан кижи мен. Хүрешкен мөгелерни улуг сонуургал-биле көрүп, оларның арга-мергежилин өөренип алырын оралдажып чордум.

Мээң сонуурганым, чүткүлүмнү дуржулгалыг тренерлер эскерген, мени хүрешке өөредип эгелээн. Баштайгы чемпионаттарны чедип алгаш, кижи улам хөй-аъттыг кирер чорду. Ынчалза-даа ап тырыышкыннарга база [illegible] рышкылап турдум. Ундараан харын-даа келир маргылдааларга үткүштүр улам шынзыы белеткенирин дуржулгалыг тренерлерим чагып турган чүве.

1969 чылда ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат аттыг алдым. Ол мээң улуг өөрүшкүм, улуг бүзүрел болган. Ооң бээр хөй-ле маргылдааларга киржип, республиканың, хоорайның камгалаларынга хүн-хүмүнү киириштирип келген мен.

Чүгле мен эвес, Тываның мөгелери сооңгу чылдарда улуг шылгалдаларга киришкен. Башкыр АССР-ге чыл санында Салават Юлаев аттыг маргылдаалар эртип турар. Аңаа бистиң республикадан барып киржип, багай эвес туружаларны чедип ап келдим. Ооң ангыда спорттуң национал хевирлеринге Сибирьның болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң улустарының спартакиадазынга база киржип келген мен.

Бо чылдың июнь айда «Азия» деп шаңнал дээш Бүгү-эвилел маргылдаазы Кызылга болуп эрткен. Аңаа Туркмен, Казах, Узбек, Таджик ССР-лерниң, Хабаровск крайның болгаш өске-даа черлерниң мөгелери күжүн шенешкеннер. Аңаа мен үшкү черни ээлеп, ССРЭ-ниң спорт мастериниң нормазын күүсеттим.

Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюн демдеглээрин бо чылда чедип алган спортчу тиилелгем-биле уткуп, белем болур. Ооң ангыда хостуг хүрешке элээн хөй аныяктарны өөредип, белеткеп мен. Бистиң республикада спортту сайзырадырынга улуг хүүмүн киирип, ам-даа улам мергежилдиг ажылдаар мен.

В. КАРА-ТОНГУТ,
ССРЭ-ниң спорт мастери.

КИНО

ОКТЯБРЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Опаа ин-чээгей дээвискээринде» [illegible] 12.00, 15.00, 16.00, 18.00 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночыындылар» 9.30. «Тайга хааныңның топчузу» 11.00, 12.30, 15.00, 17.00, 19.00, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Аныяк гвардия» 15.00, 17.30, 20.45 шактарда.

«ВОСТОК»: «Тайгага сегирген алышкылар» 15.00, 16.30, 18.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2711

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

КОМСОМОЛ ДЕЛГЕРЕЗИН!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 250 (10847) | 1978 чылдың октябрь 29, воскресенье | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

РЕВОЛЮЦИЯНЫҢ ТУГУНГА КЕЗЭЭДЕ ШЫНЧЫ!

ВЛКСМ-ниң 60 чылынга тураскааткан Москвага болган байырлыг хурал

Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилели—60 чыл болган. Ленинчи комсомол Советтер чуртунуң мөңгеде аныяк-чалыызының, оон чырыткылыг келир үеже чүткүлүнүң чайынналчак демдээ боор турар. Ол коммунистер партиязының дайынчы дузалакчызы болгаш идегелдиг курлавыры болбушаан, күш-ажылчы болгаш дайынчы эрес-маадырлыг чоруктарының романтиказы-биле долдунган улуг орукту эрткен. Спасскиниң штурмаашкынныг дүнелери болгаш чылча шаптырган рейхстагтың кырынга киискээн өштүр кызыл тук, баштайгы эзилдиришкинниң Магнитка кырынга хаяазы болгаш чүс-чүс чылдарның тайга-сыннарында кылдынган БАМ-ның кан оруктары, кур черлерниң алдын сарыг тараалары болгаш Тюменьниң нефть фонтаннары, Кара эзес херзүнүг черлерни чаартыры болгаш Кама эриинде канчаар-даа аажок улуг автозавод—бо бүгү дээрге, Советтер чуртунуң төөгүзүнүң маадырлыг үелери, ВЛКСМ-ниң намдарының маадырлыг одуругтары ол-дур.

Мээң комсомолум чалыы назыным... Совет кижилерниң бүгү салгалдары комсомолдуң хүрээлеңинге тургаш эрткени коммунистиг дадыгышкынның школазынга өөрүп четтиришкинин илередири-биле ол сөстерни ынакшыл болгаш сагыш-сеткилиниң ханызындан чылыы-биле катап-катап чугаалап турар. Улуг Ленин РКСМ-ниң III съездизиниң киржикчилери-аныяктарны «Коммунизмге өөренир!»— деп кыйгырган. Революсчу дайынчыларның хоочун салгалының төлептиг уламчылакчылары 70 чылдарның комсомолчулары Төрээн чуртуң адарлары дээш соруктуг күш-ажылы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин боттандырары дээш кызымаккай демисел-биле ол чагыгга чайгылыш чок шынчызын бадыткап турарлар.

ВЛКСМ ТК-ның, Москваның болгаш Москва облазының комсомол активиниң Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң 60 чыл болганынга тураскааткан байырлыг хуралы Лениниң херээнге, коммунизмниң идеалдарынга кызыгаар чок бердинген чоруктуң чайынналчак көргүзүү болган. Ол октябрьның 27-де Кремльдиң Съездилер ордузунга болган.

Эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, К. У. Черненко, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, Я. П. Рябов, К. В. Русаков оларны хуралдың киржикчилери туруп келгеш, диниттиг адыш часкаашкыны-биле уткааннар.

Президиумда — ВЛКСМ ТК-ның бюро кежигүннери, эвилелдешкен республикаларның комсомол ТК-ларының бирги секретарылары, партия, совет болгаш хөй-нииити организацияларының төлээлекчилери, революцияның болгаш аныяктарның коммунистиг шимчээшкининиң хоочун киржикчилери, оңгу беш чылдың мурнакчылары, Демократтыг Аныяктарның Бүгү-делегей Федерациязының, Делегейниң студентилер эвилелиниң, акы-дуңма социалистиг чурттарның аныяктар эвилелдериниң ВЛКСМ-ниң 60 чылын байырлаарынга келген төлээлериниң удурткачылары олурганнар.

ССРЭ-ниң Күрүне гимнизи чаагайы-биле чаңгыланып турган, Ленинчи комсомолдуң Совет Эвилелиниң ады орденнери чайынналган Кызыл тугун, тураскаал туктарны, Москваның болгаш Москва облазының комсомол организацияларының туктарын марш аялгазының адаа-биле залга кирип келген.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын байырлыг хуралдың хүндүлүг президиумунга улуг сорук кириишкинниг соңгаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневке сөс берген. Байырлыг хуралдың киржикчилери туруп келгеш, Леонид Ильич Брежневке үрде соксаваазы диниттиг адыш часкаашкыны-биле байыр чедиргеннер.

МОСКВА. ВЛКСМ-ниң 60 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хурал.
ЧУРУКТА: байырлыг хурал үезинде.

СЭТА. (Чурукту фототелеграф дамчыштыр хүлээп алган).

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эштер, комсомолчулар!

Партияның болгаш комсомолдуң хүндүлүг хоочуннары!

Хүндүлүг даштыкы аалчылар!

Эргим өңнүктер!

Партия Төп Комитеди мындыг шиитпирни хүлээп алган: ВЛКСМ-ниң 60 чыл болганы-биле холбаштыр база коммунистиг тургузуушкунга комсомолдуң улуг ачы-хавыязын демдеглээри-биле Бүгү-Эвилелдиң Аныяктарының Коммунистиг Ленинчи Эвилелин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Кызыл тугу-биле шаңнаар (Диниттиг, үргүлчүлээдиг адыш часкаашкыны, Шупту туруп келген).

Бо дээрге, онза шаңнал боор турар, Кызыл тук—революцияның символу, күш-ажылчы кижилерниң костангазы болгаш аас-кежик дээш эрес-дидим демиселдиң символу болур.

Большевиктер улуг Лениңге баштадып алгаш, ол туктуң адаа-биле, ажылчы чоннарны баррикадаларже эдертип, Кышкы ордуну штурмаарынче, эрги делегейни штурмаарынче баштап чорүп турганнар. Совет улус ол Кызыл тукту тудуп алгаш, бодунуң Коммунистиг партиязының удурткалгазы-биле чорааш, фашистиг агрессорларга удур хан төгүүшкүннүг тулчуушкуннарга, чаа ниитилелди тургузары дээш демиселге бүгү делегейге төөгүлүг тиилелгени чедип алгаш, амгы үеде коммунизм тургузуушкунунуң оруу-биле бүзүрелдиг базып бар чоруур.

Бистиң бо үевисте революстуг туктуң адаанга бөмбүрзектиң чаа-чаа миллион кижилери туржуп турар — төөгүнүң хоойлу ёзугаар бурунгаар шимчээшкиниң ындыг-дыр.

Кызыл тук—ол дээрге комсомолдуң бүгү-ле салгакчыларынга шаңнал-дыр.

Ол дээрге Бирги аъттыг шеригниң тура дүшкеш атаказынга киржип, Днепрогэсти болгаш Магнитканы тудуп, Тиилелге тугун рейхстагтың кырынга аскан кижилерге шаңнал-дыр. Ол дээрге дайынның хоозураткан улус ажыл-агыйын катап тургузуп база кур черик аңдарганнарга шаңнал-дыр.

Ол дээрге бодунуң комсомолчу назы чүрээниң күзээнин ёзугаар заводтарда болгаш тудугларда, хову-шөлдерде болгаш фермаларда ажылдап турарларга, бодун улустуң өөредилгезинге болгаш кадыкшылын камгалаарының херээнге бараалгатканнарга, ынак Төрээн чуртунуң айыыл чок чоруун болгаш тайбынчы камгалап турар кижилерге шаңнал-дыр. (Үргүлчүлээдиг адыш часкаашкыны).

Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, ол дээрге коммунистиг тургузуушкунуң өндүр улуг пландарын амыдыралга боттандырар дээш туюлунга чедир демисежип турар бүгү кижилерге шаңнал-дыр.

1920 чылдың октябрь айда ла комсомолдуң III съездизинге Ленин комсомолчуларны коммунистиг ниитилелди тургузарын боттарының сорулгазы кылдыр салырынче кыйгырып, «кандыг-даа суурга, кандыг-даа хоорайга ниитиниң күш-ажылдың эң-не бичии-даа, эң-не бөдүүн-даа болза, кандыг-ла-бир сорулгазын хүн бүрүде шиитпирлээринче» кыйгырган болгай. Бо дээрге Лениниң чугаалаан сөстери-дир (Үргүлчүлээдиг адыш часкаашкыны).

Лениниң бо сөстери силерге—70 чылдарның совет аныяктарынга-даа ажыл-чорудулганың программазы боор-дур.

Комсомол дээрге бөгүн-даа ленинчи шалыпчы бригада-дыр, оон он-он миллион кежигүннерин, аныяк энтузиастар өндүр улуг херектерни бүдүрүп турарлар. Чок, олар чүгле Байкалдан Амур ындынга чедир тайга сынны, даг-дашты болгаш доң черни таварты орук кылып, Кара эзес херзүнүг черлерни чаартып,

(Төнчүзү 2-ги арында).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИНГЕ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич БРЕЖНЕВКЕ

Эргим Леонид Ильич!

Комсомолчулар, бүгү совет аныяктар улуг болгаш өөрүшкүлүг байырлалын — ВЛКСМ-ниң 60 чылын шалыпчы ажыл-ижи, шудургу өөредилгези, эртем-техниканга болгаш уран-чечен чогаадылгага чедиишкиннери-биле, шериг албаның үлегерлиг эрттирери-биле уткуп турар. «Лениниң чагыгларынга шынчы!» деп 60 миллион оолдарның болгаш кыстарның киришкени Бүгү-эвилел комсомол хуралы Октябрьның херээнге шынчы чоруктуң, Коммунистиг партияны долгандыр совет аныяктарның бузулбас сырый каттыжыышкынының чырыткылыанчак көргүзүү болу берген.

Ленинчи комсомолга СЭКП ТК-ның байырлыг чагаазын аныяк кижи бүрүзү аныяк салгалга партияның кызыгаар чок бүзүрелиниң чаа илерели кылдыр хүлээп алган. Партия комсомолду коммунизмниң аныяк тургузукчуларының шалыпчы отряды кылдыр санап турарынга чоргаарланыр бис. Көргүскен бүзүрелди бүгү амыдыралывыс-биле бүзүредип бадыткаар бис. Боттарывыстың бүгү энергиявысты, билиивисти, күштеривисти СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин, партияның өндүр улуг айтышкыннарын боттандырарынга бербишаан, кезээде ленинчи ёзу-биле, коммунистиг ёзу-биле чурттаар бис. Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң, аныяк демиселчилерниң бүгү салгалдарының ынакшылын болгаш бердиинишкинин, бедик шаңнал—СЭКП ТК-ның тураскаал Кызыл тугу дээш оолдар, кыстарның өөрүп четтиргенин хүлээп ал, төрээн партиявыс.

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары, өлүм чок ленинчи херектиң шынчы үргүлчүлекчизи, амгы үениң партия болгаш күрүне талазы-биле шылгараңгай ажылдакчызы Силер, эргим Леонид Ильич, ол тукту комсомолга тывыскаңыңарга кызыгаар чок чоргаарланып тур бис. Партияның өндүр улуг херээнге, күш-ажылчы чонга бараан болдурган Силерниң бүгү чырыткыланчак амыдырал-чурттаалгаңар аныяк кижи бүрүзүнге коммунистиг бүзүрелдиң, эрес-маадыр чоруктуң, энергияның, күзел-соруктуң, буянныг болгаш эвилең чаагай сагыш-сеткилдиң сорук кирикчи үлегер-чижээ-дир.

Кызыл тукту арыг кадагалап, бедик тудуп, кезээде база бүгү чүүлдер талазы-биле коммунистерниң үлегерин эдерип салгаарывысты партияга, Силерге, эргим Леонид Ильич, байырлаалдыы-биле аазап тур бис.

Бистиң аныяк демиселчилер эвилели Лениниң партиязының удурткалгазы-биле быжыгып, дайынчы болгаш күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруктарга сорукчур туржуп, ынак Ада-чуртунуң мурнунда массалыг маадырлыг чоруун көргүзүп келген. Бүгү салгалдарның комсомолчулары бүгү шылгалдаларны ленинчи чагыгларга кызыгаар чок шынчы ёзу-биле эртип, социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунуң мурнуку фронтуларынга чорүп келген.

Кезээде дириг, улам-на тиилеп турар өөредигни—марксизм-ленинизмни хапы база чогаадыкчы шиңгээдип алырын кезээде коммунистерден өөренип ап келген болгаш өөренип ап турар бис. Аныяктарны идея, аңгы талазы-биле каңналдырар, оолдарны болгаш кыстарны В. И. Лениниң амыдырал-чурттаалгазының болгаш ажыл-чорудулгазының үлегер-чижээнге, партияның болгаш чоннуң революсчу, дайынчы база күш-ажылчы чаңчылдарынга кижизидер талазы-биле ажылды комсомол организацияларын күштелдирер. Аныяктарны идепкейлиг амыдыралчы туружка, коммунистиг моральдың болгаш ажы-чаңның, ожээнненгек идеологияны эптеш чок көөрүнүң бедик принциптеринге кижизидерин, совет амыдыралды севү болгаш ажыл-херээ-биле бадыткаарын комсомол бодунуң сорулгазы кылдыр санап турар.

Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүн, бистиң Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалын үргүлчү быжыглаарын кезээде коммунистерден өөренип ап келген болгаш өөренип ап турар бис. Бөгүн дүүнгүзүнден эки ажылдаары, а даарта бөгүнгүзүнден эки ажылдаары—бистиң даңгыраавыс. Ажылдаар чер бүрүзүнге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, эртем-техниктиг депшилгени дүргедедир, камналгалыг болгаш хумагалыг болур, ажыктыг чорук болгаш шынар дээш улам идепкейлиг демиселжир талазы комсомол организациялары бүгү чүүлдерни кылыр. Комсомолчулар, бүгү оолдар болгаш кыстар улам шудургу өөренип, боттарының билиглерин байлакшыдар, эртемниң болгаш культураның, техниканың болгаш бүдүрүлгениң эң чаа чедиишкиннерин шиңгээдип алыр.

Боттарывыстың Төрээн чуртувуска кызыгаар чок ынакшылды, бистиң чуртувустуң акы-дуңма улустарының бузулбас найыралын хумагалаарын болгаш быжыглаарын, Советтер чуртунуң Үндезин Хоойлузун амыдыралга боттандырарын, делегейде бүгү улустуң баштайгы социалистиг күрүнезиниң хамаатыларының хүлээлгелерин ыдыктыы-биле күүседирин кезээде коммунистерден өөренип ап келген болгаш өөренип ап турар бис. Адаларының кызыгаар чок эрес-маадыр чоруктарының чаңчылдарын төлептиг уламчылаар арга-мергежилдиг ёзулуг патриоттуг интернационалчылар кылдыр оолдарны болгаш кыстарны моон соңгаар-даа шак ынчалдыр кижизидерин комсомол организациялары боттарының сорулгазы кылдыр көрүп турар. Бистиң амыдырал-чурттаалгавыс—бистиң Төрээн чуртувустуң кезиикчамдыы-дыр, ынчангаш партияның баштайгы кыйгырыын ёзугаар Улуг Октябрьның чаалап алышкыннарының камгалалынга туржурунга кезээде белен бис!

Пролетарлыг интернационализмниң принциптеринге шынчы Ленинчи комсомол акы-дуңма социалистиг чурттарның аныяктар эвилелдери-биле найыралды болгаш кады ажылдажылганы моон соңгаар-даа чайгылыш чокка быжыглаар болгаш калбартыр, империализмге болгаш неоколониализмге, реакцияга, болгаш фашизмге удур, тайбың, демократия болгаш социал депшилге дээш аныяктарның демисели-биле эп-сеткил каттыштырылгазын өскерлиш чокка илергейлээр.

Партияның херээ дээш туруштуг, меререлдиг болгаш идепкейлиг дайынчылар болуруң, чедип алдынган чүүлдерни хынамчалыг болгаш негелделиг үнелеп көөрүн, эгелээн ажыл-херекти эчизинге чедирерин кезээде коммунистерден өөренип ап келген болгаш өөренип ап турар бис. Лениниң чагыын эдербишаан, комсомол организациялары хүн бүрү практиктиг ажыл-херектеринге комсомолчуларны ВЛКСМ кежигүнүнүң ады дээш бедик харыысалгага кижизидер, өөредилгеге, күш-ажылга, ниитилел-политиктиг амыдыралга оларның авангардчы ролюн бедидер, сагылга-чурумну болгаш организастыг болур чорукту быжыглаар.

Ленинчи комсомолдуң маадырлыг оруу чаа-чаа ажыл-херектерже кыйгырып турар. Комсомолдуң күжү—партийжи удурткалгада! Партияның дайынчы дузалакчызы болгаш идегелдиг кур күжү—аныяк ленинчилерниң эвилели кезээде быжыглаар бис!

Бистерге, 70 чылдарның аныяк салгалынга, ажылчыннарга болгаш колхозчуларга, специалистерге болгаш эртемденнерге, студентилерге болгаш өөреникчилерге, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчыларынга, коммунизм дээш чүткүлдүг демиселчилер—бистиң адаларывыстың болгаш кырган-ачаларывыстың ыдыктыг херээн уламчылаар өндүр чаагай аас-кежик таварышкан. Оолдар болгаш кыстар аңаа чоргаарланыр, салгакчыларның революсчу ёзу-биле салгалырын хапы билир! «Партия-биле кады, чон-биле кады!»— бистиң комсомолчу кол хоойлувус мындыг болуп келген, болуп турар болгаш кезээде мындыг болур.

Революцияга, Төрээн чуртка, Лениниң өндүр улуг партиязынга шынчы чоруктуң демдээ—СЭКП ТК-ның тураскаал Кызыл тугун Силерден хүлээп алгаш эргим Леонид Ильич, коммунизмниң долу тиилелгезинге чедир чаа-чаа маадырлыг ажыл-херектерниң оруктары-биле ол тукту бедик тудуп эртерин байырлаалдыы-биле аазап тур бис!

Төрээн Коммунистиг партиявыска алдар!

Бистиң өндүр улуг Төрээн чуртувуска алдар!

Коммунизм делгерезин!

ВЛКСМ ТК-ның, Москва хоорайның болгаш Москва областың комсомол активиниң байырлыг хуралының киржикчилери.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чыылдыраар дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалдыры болза:

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Дээди Совединиң тоску чыылдазының оңгу сессиязын 1978 чылдың ноябрь 29-та Москва хоорайга чыыдырар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ

Москва, Кремль. 1978 чылдың октябрь 27.

МӨЗҮ-ШЫНАР КИЖИЗИДИЛГЕЗИНИҢ АЙТЫРЫГЛАРЫ

Дүүн Кызылга Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга партияның XXV съездизиниң негелделеринге дүүштүр мөзү-шынар кижизидилгезиниң айтырыгларын чугаалажыр көөрүнге тураскааткан конференцияны СЭКП Тыва обкому эрттирген. Аңаа республиканың ваайысылдалының болгаш районнарының партия, совет, профэвилел, комсомол органнарының харыысалгалыг ажылдакчылары, министерстволарның, ведомстволарның, бүдүрүлгелерниң, организацияларының, албан черлериниң, өөредилге черлериниң, хөй-нииити организацияларының төлээлекчилери киришкен.

«Мөзү-шынар кижизидилгезиниң сорулгаларын коммунистиг боттандырарының чугула айтырыглары» деп илеткелди СЭКП Тыва обкомунуң секретары Д. К. Ооржак кылган.

СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары Л. Б. Чамзырайның «Мөзү-шынар кижизидилгезиниң сорулгаларын боттандырарынга партия, ажыл-агыы, хөй-нииити организацияларының ажылының дуржулгазындан», Тыва АССР-ниң прокурору В. Б. Кара-Салдың «Ажылчы чоннарны коммунистиг мөзүлээн ёзузунга болгаш ачы [illegible] чүүлдерни [illegible] чок чоруува кижизидери», «Баа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң директору Ю. М. Евдокимовтуң «Күш-ажылчы коллективке мөзү-шынар [illegible] айтырыглары», Барыын-Хемчик районнуң «Шекпээр» совхозунуң директору Ш. Д. Ооржактың «Күш-ажылдың сагылга-чурумун болгаш хөй-нииитиниң [illegible]», [illegible] Кызыл хоорай Советиниң күүскомунуң даргазының оралакчызы Е. Д. Удуракинаның «Кызыл хоорзуускомунуң [illegible]», [illegible] да Сарыг-Сеп № 2 ортумак школазының директору С. М. Достайның [illegible] даргазы Т. Д. Чечек-оолдуң «Хоойлу-чурумну [illegible] Советтиң ролю», Кызыл хоорайның № 4 ортумак ПТУ-нуң директорунуң [illegible] Ф. И. Мерадзкованың «Профтехучилищеде [illegible]» [illegible] директору Л. П. Салчактың [illegible] факторларны барымдаалап көөрү, үнге депутаттарының Бай-Тайга районн Совединиң күүскомунуң даргазының оралакчызы В. Х. Сүге-Маадырның [illegible] конференцияның киржикчилери [illegible].

Конференцияның ажылынга СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партия Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин киришкен, ук конференцияның киржикчилеринге чүве чугаалаан.

Конференция чугаалашкан айтырыг талазы-биле [illegible] улам [illegible] сайзырадганжыдарынче угланган сүмелерни хүлээп алган.

РЕВОЛЮЦИЯНЫҢ ТУГУНГА КЕЗЭЭДЕ ШЫНЧЫ!

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Енисейде болгаш Ангарада эң улуг гидроэлектри станцияларын тудуп турарлар эвес. Олар бистиң бүгү коммунистиг херээвисти бурунгаар шимчедип, боттарының үлегер-[illegible] визмниң идеалдарын бадыткап, амгы үениң эртемниин чедиишкиннерин улустуң чаагай чоргу дээш күш-ажылы-биле холбаштырып турарлар. (Үргүлчүлээдиг адыш часкаашкыны).

СЭКП-ниң XXV съездизи бистиң Төрээн чуртувустуң социал, ажыл-агыш болгаш [illegible] хөгжүлдезиниң тодарган, оон-биле кады улуг-чаагай сорулгаларын салган. Бистер ам хүн санында-ла шаанда бүдүн неделяда, ха-гын-даа бүдүн айларда эртип турганывыс хире хемчээлди эртип турар-дыр бис. Ол бүгү бистиң силерниң-биле кады кылып турарывыс бүгү ажыл-херектеривистиң улуун, чугула ужур-дузалыын, болгаш [illegible]

[illegible]

Эргим нөкүрлер, партияның хүндүлүг болгаш бедик даалгазын [illegible] (Дыңнаттыг, үргүлчүлээдиг адыш часкаашкыны. Шупту туруп келген).

Революцияның тугунга кажан кезээде шынчы болуңар! (Дыңнаттыг, үргүлчүлээдиг адыш часкаашкыны).

Улуг Ленинниң [illegible] (Дыңнаттыг, үргүлчүлээдиг адыш часкаашкыны. Байырлыг хуралдың киржикчилери чаңгыс үн-биле: «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга — алдар! Алдар! Алдар!», «СЭКП», «Ленинчи ТК-га алдар!» деп кыйгырыглыг йөрээлдер салып турганнар. Ордунуң ниитизи күчүлүг «Ура!» чаңгыланып турган).

[illegible] Б. Н. Пастухов [illegible]

Бистер бо бедик шаңналды [illegible]

таблыңның тугу, Тиилелгениң тугу болганда, социалистиг Ада-чуртка, пролетарлыг интернационализмге ынакшылдар [illegible] чокка бердинишкинниң демдээ болганда, биске ыдыктыг тук боор турар.

Комсомолга тураскаал Кызыл тукту СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң тывысканы бистиң байырлалывысты онза ут-ка-шынарлыг болгаш ужур-дузалыг болдуруп турар. Шынчы ленинчи, бистиң партияның болгаш күрүнениң шылгараңгай удуртукчузу, аныяктарның шылгараңгай угаанныг өөредикчизи, Леонид Ильич, бүгү салгалдың коммунистерниң болгаш комсомолчуларының маадырлыг чоруктарының үзүлбес холбаалыының үлегер-чижээ боор турар. Оон күш-ажылдың [illegible] боор турар. Идея талазы-биле эң хамы бүзүрелдиг, большевикчи куааы-чүткүлү, эрес дидим, кызымаккай чоруу [illegible] Л. И. Брежневтиң [illegible] авторитетиг болдурган. [illegible]

Эргим Леонид Ильич, бөгүн Силерниң ВЛКСМ-ге тывыскан тугуңар [illegible]

[illegible]

салгал болгаш амыдыралга чаа кирип турарлар чорукка. Оларның шуугургу чорууну, массалыг маадырлыг чоруунуң дириг тураскаалы хүр черлерниң совхозтары болур. Ол совхозтарның аттарында хүр черлерже бедуунуң эң дээре оолдарының болгаш кыстарын чорутканы чурттуң бүгү намдары илереттинген. Партияның аграр политиказын боттандырып чорударынга комсомол оон мөзүлге идейкилиг дузалакчызы боор келген.

Комсомолчу херектерниң маадырлыг чыл демдеглелдеринде Сибирьниң, Ыракты Чоон чүктүң, Соңгу чүктүң берге районнарын шиңгээдип алырынга шефтээшкин, химия, нефть болгаш газ үлетпүрүнүң улуг тудугларын тударынга, атомнуг энергетиканы тургузарынга, космосту шиңгээдип алырынга киржилге киирген.

Комсомолдуң төөгүзү — ол болза чүгле алдарлыг херектерниң чыл демдеглели эвес, харын оон намдарының тургустунганы хөй миллион кижилерниң салым-чолу болур. Бодунуң улузунга бараан болур деп чаңгыс [illegible] Төрээн чуртка [illegible]

[illegible] маадырлыг чоруктарын кылган Николай Островский, Виталий Бонивур, Гани Муратбаев, Алексей Стаханов, Паша Ангелина, Зоя Космодемьянская, Николай Гастелло, Александр Матросов, Олег Кошевой, [illegible] Юрий Гагарин, [illegible] Анатолий Мерзлов, [illegible]

[illegible]

Амгы үеде 38 миллион нежегеннуг Ленинчи комсомол, бүгү совет аныяктар СЭКП-ның XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин партияның Төп Комитединиң, ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге эш Л. И. Брежневтиң эң хаара, программа болур чугаазында салган сорулгаларны боттандырып чорударынга улуг [illegible]

Сайзыраңгай социализмниң [illegible]

Амгы үеде, комсомолдуң фронтузу — аттарда, тараа [illegible], фермаларда, тудуг шөлдеринде болгаш эртем лабораторияларында — ажыктыг чорук болгаш шынарже партияның угаанышкынын боттанып чорун турар бүгү черлерде туруп турар. Амгы үеде комсомолдуң фронтузу ниитилелдиң бедик сорулгаларынга аныяктарның чүткүлү.

оон марксчи-ленинчи үзел-бодалы, мөзү-шынар талазы-биле арыг чоруу болгаш кушхамыр сайзыралы тургустунуп турар черлерде эртип турар. Аныяктарның коммунистиг кижизидилгезин, оон амгы талазы-биле канналышкынын, совет патриотизмниң болгаш пролетарлыг интернационализмниң бөзүзүнгэ кижизидилге, Төрээн чурттуң бапиттаңгызы кыйгырыы-биле социализмниң камгалаарынга белен чорукка кижизидилге болза бүгү комсомол организацияларының кол сорулгазы болур. Социалистиг чурттарның аныктарының аңы-дуңмалышкы эвилелдери-биле кады, планетаның демократтыг аныяктары-биле кады комсомолдуң амгы үеде фронтузу империализмге болгаш неоколониализмге, фашизмге болгаш расизмге удур, тайбың, демократия база социал дээш демисел кылдырып турар черде туруп турар. «Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!» деп коммунистерниң дайынчы кыйгырыын бижээн тук кииспип турар баррикадаларның талазында совет аныяктар кезээде туруп келген.

Совет аныяк оолдар болгаш кыстар бистиң партиявыстың мерген угааныг даштыкы политиказын паан-биле, чүректиң хамызындан чуулдургаупуп, тайбың болгаш делегейниң кады ажылдажылгазы дээш, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш улам ынай демиселдиң программазын боттандырып чорударынче угланган СЭКП Төп Комитединиң, Совет чазааның, эш Л. И. Брежневтиң хөй талалыг ажыл-чорудулгазын деткиир-биле деткиир турарлар.

Партияның херээнге, коммунизмниң идеалдарынга аныяк салгалдың [illegible]

Комсомол бодунуң [illegible]

Чеди миллион аныяк ажылчыннар болгаш колхозчулар, [illegible]

БАМ-ның тудугчулары [illegible]

[illegible] Кара [illegible] Владимир Коваленок биле Александр Иванченков Чер чоогунуң космос делгемиинде ам чүс ужен дөрт дугаар хүнну уяк чок эрттирип турарлар. Анатолий Карпов кадыг-берге, караа кызыл демиселде чедип алган тиилелгезин комсомолдуң 60 чылынга тураскааткан. Бистиң комсомолдуң Төп Комитединиң кежигүнү идегелдиг [illegible] шынзыткан болгаш тиилеп үнген!

Чаңгыс сөс-биле алырга, бүгү совет аныяктар боттарының байырлалынга белеткениң тура, багай эвес ажылдаан деп чугаалап болур бүгү барымдаалар бар.

Ынчалза-даа чедип алган тиилелгелерин бис чаа [illegible] халдаашкынга туруш кылдыр көрүп турар бис. Шиитпирлеттинмээн айтырыгларга болгаш четпестерге [illegible] партия комсомолду өөредип турар. Коммунистиг тургузуушкунга комсомол организацияның бүрүзүнүң, комсомолчу бүрүзүнүң ролюн улам бедидерин, идея-политиктиг, күш-ажылчы болгаш мөзү-шынар кижизидилгезин күштелдерин бис туруштуг биле чедип алыр бис.

Төрээн Коммунистиг партияның шылгаттынган удуртулгазы-биле ажылдап, демисежип, тиилээри дээрге — улуг алдар. Аныяктарның коммунистиг эвилелиниң кужуунуң кол үнер дөзү, оон бүгү чедиишкиннериниң магалыгдаш [illegible] мерген угаанныг партияның удуртулгада, өөп орар аныяк салгал дугайында Төрээн чурттуң ада сагыш салыышкынында дээрзин ВЛКСМ-ниң бүгү [illegible] бадыткан турар. Ленинчи комсомол бодунуң бүгү ажыл-чорудулгазын СЭКП-ниң политиказынга [illegible] шугумунга бүрүн [illegible] чорудуп келген болгаш [illegible] турар.

Бөгүн, комсомолдуң 60 чылын демдеглеп тура, [illegible]

Түңнелинде Б. Н. Пастухов Советтер чуртунуң комсомолчулары, бүгү оолдар, кыстар партияның революстуг тугун [illegible]

Б. Н. Пастуховтуң чугаазын үргүлчүлээдиг адыш часкаашкыннары каш удаа үзе кирип турган.

Оон соонда Москваның Ленинчи комсомол аттыг автозаводунуң токары, [illegible] комсоргу Николай Махонин сөс алган. СЭКП ТК-ның [illegible] Леонид Ильич Брежневтен [illegible]

Москваның автомобиль тудугжуларының [illegible] ВЛКСМ-ниң 60 чылын уткуп тура, муң ажыл аныяк автозаводчулар онгу беш чылдың үш чылының онаалдаларын күүсеткениниң дугайын илеткээннер. Пландан ажыр 900 автомобильдерни бүдүрүп үндүрер дээш түлээлгевисти хуусаа бетинде күүсеткен бис.

Гвардейжи ёзу-биле, коммунистиг ёзу-биле ажылдаарынга Коммунистиг партия, Ленинчи комсомол бисти өөредип турар деп Н. Махонин сыдалап демдеглээн. Бистиң кол даңгаанычывыс ажылчын коллективи апарган. Бүгүниниң сорук кирикшиг, [illegible] ажыктыг болгаш улам бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хайныктырар ажылчын коллективтиң күчү-күжүнүң болгаш мерген угааның дугазын эш Л. И. Брежнев «Катап тургузуушкун» деп номунда кайгамчык онза сөстер-биле бижээн. Ук номда коммунизм дээш улуг салгалдарның демиселиниң [illegible]

Күш-ажылдың кижилерин чоок көрүп, хүндүлеп чорууру дээш, аныдууда эрес-дидим чоруктар болгаш туруштуушар дээш, бистиң амыдыралывыстың аас-кежии, планетага тайбың дээш аныяк ажылчыннар Силерге оол, кыстың чүректиң хамызындан [illegible] биле өөрүп четтиргенин илереп турар, эргим Леонид Ильич!

Оон соонда Херсон областың Бадовка районунуң Карл Маркс аттыг колхозунуң механизатору Татьяна Сорижакка сөс берген. Мен Москвага шуут-ла тараа шөлүнден чедип келдим деп чугаалап болур мен. Бо чыл тараажыларга кадыг-берге чыл болган. [illegible]

[illegible]

Совет Чепсектиг Күштерниң дайынчылары [illegible]

[illegible] Совет Эвилелиниң Маадыры В. Т. Козлов чүве чугаалаан. [illegible]

[illegible] хамы берииген чорукту — улуг салгалдарның кайгамчык мөзү-шынарларын аныяк дайынчылар салгап алганнар. Коммунистиг даартагы хүнче оруктуң бүзүрелдиин-биле [illegible] турар совет улустуң тайбыг күш-ажылының камгалакчызы турар хоочун салгалдың ыдыктыг херээн уламчылаарын партияның [illegible] рээнинге чоргаарланып турар бис. Комсомолчулар болгаш бүгү дайынчылар хоочун салгалдарның дайынчы алдарын бедик-биле тудуп, эки албан херээ-биле оларның кайгамчык херектерин улам көвүдедирлер дээрзин Коммунистиг партияга, Ленинчи комсомолга даңгыраглап тур бис.

Адыш часкаашкыннары дыңнып тура, В. Т. Козлов Совет Чепсектиг Күштерниң [illegible] хуралдың президиумунга дамчыдып берген.

[illegible] Гульбахор Нудаловка [illegible] индустриалыг, эртем, культура болгаш өөредилге бедик-биле хөгжээн чурт апарган тураым көөрүн Владимир Ильич Ленин күзеп чорган деп, ол чугаалаан. Бистиң чуртувус ам шынап-ла ындыг чурт апарган. Совет студентилерниң болгаш техникумнарның сургуулдарының барык он миллион кижилиг отряды Дээрге Ильичиниң амыдыралга [illegible]

[illegible]

Студентилерниң тудугжу отрядтары [illegible]

Байырлыг хуралдың [illegible]

[illegible] Шушанов [illegible]

Ленин болгаш партия комсомолду [illegible]

Миллион-миллион оолдар [illegible]

Кремльниң Съездилер ордузунга пионерлерниң [illegible] Бүгү эвилелдиң республикаларының пионер организацияларының төлээлекчилери боттарының кылган ажылын бижээн дептерлерин президиумга дамчыдып берип турган.

«Аныяк пионерлер! Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы [illegible] белен болуңар!» деп кыйгырыгга:

— Кезээде белен! — деп, харыы чаңгыланган.

СЭКП-ниң болгаш Совет чазааның удуртукчуларынга, [illegible] болгаш күш-ажылдың [illegible], даштыкы аалчыларга пионерлер чечектер тывысканы.

Залга олурганнар Хо Ши Минниң Коммунистиг Аныяктар [illegible] Данг Куок Баонуң чугаазын алгыш-биле уткуп алган.

ВЛКСМ-ниң 60 чыл оюн таварыштыр социалистиг чурттарның аныяктарының аңы-дуңма эвилелдериниң өмүнээзинден ол ленинчи комсомолга, бүгү совет аныяктарга изиг байырын чедирген.

Коммунистиг партияның, оон эш Л. И. Брежнев баштаткан Төп Комитединиң удуртулгазы-биле өнгү беш чылдың [illegible] СЭКП-ниң XXV съездизиниң [illegible] совет аныяктарга күзээн.

Вьетнамның аныяктарының, бүгү чогунда тайбыг байдалда чурттаар, бодунуң тургузуп белер үшүн хамаарышпас болгаш хостуг чоруктуң [illegible]

[illegible]

Бистиң чуртувустуң [illegible]

Вьетнам революциязының [illegible]

[illegible]

Байырлыг хурал [illegible] «Интернационал» улуг [illegible] СЭКП-ге, оон дайынчы штабы — ленинчи Төп Комитетке, коммунизм тургузукчузу — маадырлыг совет улуска байыр чедирген кыйгырыглар чаңгыланып турган.

* * *

Кремльниң Съездилер ордузунга хуралдың киржикчилеринге комсомолдуң 60 чылынга тураскааткан байырлал концертин көргүскен.

Улуг чедиишкинниг эрткен ол концертке Коммунистиг партияның, Совет күрүнениң удуртукчулары олурушкан.

(СЭТА).

Комсомол организацияларын Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижик-биле шаңнаар дугайында
ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Аныяктарның күш-ажылчы болгаш [illegible] 60 чыл оюн-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижик-биле шаңнаарын болза:

[illegible] районунуң комсомол организациязын;

Барыын-Хемчик районунуң «Хемчик» совхозунуң комсомол организациязын;

Кызылдың эъш-чем бараалнар садыында комсомол организациязын;

Чөөн-Хемчик районунуң «Алдан-Маадыр» совхозтуң комсомолчу-аныяктарның Оргу-Шол хойжу бригадазының коллективин;

Тес-Хем районунуң «Чодураа» совхозунда комсомолчу-аныяктарның Харзаа-Тей сүт-бараан фермазын.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ

Кызыл хоорай, 1978 чылдың октябрь 26.

Комсомол ажылдакчыларын Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижик-биле шаңнаар дугайында
ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле идепкейлиг ажылы дээш база Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюн-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижик-биле шаңнаары болза:

Сарыг-оол Донгакович Демдекти — ВЛКСМ-ниң Бай-Тайга райкомунуң бирги секретарын;

Зинаида Шуржаковна Ондарны — ВЛКСМ Тыва обкомунуң комсомол органнарының килдизиниң эргелекчизин;

Любовь Петровна Шумованы — Кызылдың школа-интернадында пионерлер улуг вожатыйын.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ

Кызыл хоорай, 1978 чылдың октябрь 26.

Аныяктар деткикчилерин Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижик-биле шаңнаар дугайында
ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

[illegible] 60 чыл оюн-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижик-биле шаңнаары болза:

Екатерина Сергеевна Биленованы — «Тыва [illegible]» трестиниң 48-ки тудуг эргелелинде [illegible] бригадазының бригадирин;

[illegible] Кунганы — [illegible] районунуң «Нарын» совхозунда комсомолчу-аныяктарның № 3 хойжу бригадазының бригадирин.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ

Кызыл хоорай, 1978 чылдың октябрь 26.

М. В. Бавуу-Сюрюнну Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижик-биле шаңнаар дугайында
ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

[illegible] Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюн-биле холбаштыр Кызылда [illegible] Мира Викторовна Бавуу-Сюрюнну Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижик-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1978 чылдың октябрь 26.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ МАРШРУТТАРЫ-БИЛЕ

Чүък машиналарын, автобустарны, күчүлүг автопоездилерни Бара хөрзүнүнүг эвес зоналаан болгаш Памирниң дээрде шаштыккан оруктарындан, Каракумнарның ииг элезиннериниден болгаш Сибирьниң кыштагларындан-даа көрүп болур. Транспорттуң бүгү хевирлери-биле чедирип турар чүъктерниң 80 ажыг хуузу болгаш пассажирлерниң 70 хире хуузу автомобилистерниң үлүүнге онаажып турар. Чүгле Россия Федерациязында бистиң иинти ажыглаазының автотранспорту хүн-хүн иштинде 55 миллион пассажирлерни аргыштырып, 8,5 миллион тонна хире чүъктерни чедирип турар.

Адырның ажыл-ишчилери боттарының профессионал байырлалынга кандыг чедиишкиннер-биле ужуражып турарын СЭТА-ның корреспондентинге **РСФСР-ниң автомобиль транспортунуң министри Е. Г. Трубицын чугаалаан:**

— Автомобиль транспорту болза өңгү беш чылда бедик темпилер-биле хөгжүп турар улус ажыл-агыйының чугула адырларының бирээзи. Ынчангаш автомобиль бүдүрериниң үлетпүр доктаамал көвүдедип турар. Оон-биле кады чүък машиналарының, автобустарның, автопоездилерниң шыма-ры өскүп, оларның ажыглаарының хуулгаазы база өзүп турар.

«Москвавтотранспорт тугу» кол эргелелиниң чолаачылары машиналарының септелге чок маңнаашкынын өстүрер дээш чарыштың эгелекчилери болганнар. Ону СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев бедик-биле үнелээн. Амгы үеде алдан муң ажыг чолаачылар автомашиналарның капитал септелге чокка 300—350 муң километр нир маңнаарын чедип алганнар. Мурнакчыларның кол чедиишкиннери болза бедик профессионал мергежил, техникага ажыл-агыйжы хамаарылга, автозаводтар ажылдакчылары-биле болгаш эртемденнер-биле сырый кады ажылдажылга бооп турар.

Адырның ажыл-ишчилериниң күжениишкиннери улус ажыл-агыйының болгаш чоннуң сөөртүлгеге херегледерин чогуур өй-шаанда улам долузу-биле хандырарынче угланган. Амгы үеде бистиң эң чугула сорулгазы — бөлүк ажыл-агыйының херегледерин үнеделбес хандырары болур. СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин боттандырбышаан, автомобилистер дүжүт ажаалдазы-биле холбашкан ажылдарны чедиишкинниг доозар дээш ажылдап турар. Автопоездилерниң болгаш хөй чүък дажыглаар автомобильдерни, контейнерлерни калбаа-биле ажыглаары, тепчүткен сөөртүлгелерниң болгаш бригада арга-биле ажылдаарын шиңгээдип алыры транспорт шуушкунуң дыка хөрге-дедир, кедээ ажыл-агый продукциязының чидириин кызырар арганы берген.

Транспорттуң өске-даа хевирлериниң бүдүрүлге черлериниң коллективтери-биле автомобилистерниң комплекстиг чарыжы шиминээр составы ажыглаарын экижидеринге, чүъктер сөөртүрүнүң хулээзын кызырарынга дузалап турар. СЭКП Төп Комитединиң чүүлдүг деп санааны. Ленинградтың транспорт бедиглериниң далайжыларының, демир-орукчуларының, автомобилистерниң, хемчилериниң күш-ажылчы дем каттыжыышкынының дуржулгазы калбак нептереашкынны алган. Ону Владивостоктуң, Хабаровсктуң, Новосибирскиниң, Мурманскиниң, Риганың болгаш өске-даа хоорайларының транспорт бедиглериниң коллективтери чедиишкинниг шиңгээдип алганнар.

Социалистиг чарышты калбартып тургаш, 58 муң ажыг чолаачылар, 1500 бригадалар болгаш 14 бүдүрүлгелер үш чылдың пландарын күүседипкеннер. Бүдүрүлгениң 500 мурнакчылары боттарының хууда беш чыл онаалдаларын бурун күүседипкен. Ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидериниң курлавырларын ажыглаашкынаан, адырның ажыл-ишчилери бүгү энергиязын өңгү беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг күүседиринче углап турар.

Бүгү күштү салыр

ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чылын республиканың автотранспорт эргелелиниң коллективи күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткаан. Ам бо хүннерде эргелелдиң бүдүрүлгелериниң коллективтериниң социалистиг чарышты улам-на калбарткан. Автотранспортчулар боттарының байырлалынга — Автомобиль транспортунуң ажылдакчыларының хүнүнге таварыштыр чедиишкиннерин улам-на көвүдедип, аңаа бедик көдүрлүүшкүннүг ужуражып турарлары ол.

Бо чылдың эрткен 9 айларында чүък сөөртүлгезиниң планы 103,2 хуу күүсеттинген. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге ол көргүзүг 13,8 хуу, чүък сайгарылгазы 1,9 хуу өскен. Пассажирлер аргыштырылгазының планы 101,8 хуу күүсеттинген болгаш эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге 3,6 хуу өзүлделиг болган.

Бир эвес өңгү беш чылдың эгезинден алыр болза, 2 чыл 9 айларда автотранспорт эргелелиниң коллективи чүък сөөртүлгезиниң планын 3 хуу ажыр күүсеткен. А Минусинск АТБ-зиниң мурнакчы коллективи өңгү беш чылдың үш чылының планын 2 чыл 8 айлар дургузунда күүсеткениин демдеглээри өөрүнчүг. Кызылдың пассажирлер АТБ-зи, автосептелге заводу, Тываның автовокзалдарының бүдүрүлге каттыжыышкыны 1978 чылда каш-даа удаа социалистиг чарыштың тиилекчилери болчу үнгүлээн. Чадааның, Кызылдың № 2 АТБ-зиниң, Хову-Аксының, Минусинсктиң АТБ-лериниң коллективтери планнарын онаалдаларын чедиишкинниг күүседип турарлар.

Бистиң дыка хөй мурнакчыларывыс боттарының байырлалын күш-ажылчы чедиишкиннери-биле уткуп турарлар. ССРЭ Конституциязының бир чылынга таварыштыр хуузу беш чыл планын 3 чолаачы болгаш 38 септекчилер дооскан. Шак ындыг тергиидекчиге Минусинск АТБ-зиниң чолаачылары Иван Фадеевич Зольников, Геннадий Павлович Губанов, Юрий Васильевич Сухарев, септекчилер Семён Кириллович Низин, Алексей Петрович Семёнов, автосептелге заводунда слесарь-мотористер Павел Степанович Герасимюк, Николай Георгиевич Зайцев, Владимир Романович Хувай-оол болгаш оон-даа өскелер хамааржыр.

ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чылында беш чылдың дөрт чылының пландыг онаалдаларын 56 чолаачы болгаш 145 септекчи, а үш чылдың планын 45 бригада азы 736 чолаачы болгаш септекчи күүсеткен. Владимир Кошкаловтуң, Юрий Ринастың, Рамсон Исафаровтуң, Социалистиг күш-ажылдың Маадыры Ефим Зенинниң, Виктор Арчумаевтиң, Владимир Прибытковтуң удурткан бригадалары 4 чылдың планын хуусаа бетинде күүсеткен, социалистиг чарышты баштап турар мурнакчы бригадаларывыс ол. Үш чыл планын күүсеткеннерге Кызылдың № 3 АТБ-дең Михаил Петренко, Александр Лукин, Николай Путченко, Кызылдың пассажир АТБ-зинден Леонид Бойко, Юрий Малышев, Виктор Тусин, Хову-Аксының АТБ-зинден Валерий Кушик, Юрий Попков, Владимир Дэка болгаш оон-даа өске хөй-хөй мурнакчыларывыс хамааржыр болур.

Шалыпты күш-ажылдың чылында алган социалистиг хүлээлгезин — 1978 чылдың планын 9 айлар дургузунда бистиң коллективтиң чүък автомашиналарының 115 чолаачылары, автобус, таксомотор чолаачыларындан 7 кижи болгаш 100 септекчи чедиишкинниг күүсеткен. Оларның аразында Хову-Аксының АТБ-зинден Фёдор Сиротин, Виктор Гондаренко, Анатолий Ведманов, Минусинскиниң-ден чолаачылар Владимир Мясников, Виктор Елфимов, Владимир Алиман, Николай Владимиров, септекчилер Шамиль Халлиулин, Анатолий Старовойтов, № 2 АТБ-дең чолаачылар Николай Сорокин, Илья Захаров, Альберт Мартынов, № 1 АТБ-дең Анатолий Галайко, Александр Кравцов, Борис Крицин болгаш оон-даа өске мурнакчылар бар.

Эргелелдиң бүдүрүлгелеринде пассажирлерни хандырарының бедик культуразы дээш социалистиг чарыш калбарган. Ол чарышта автобус чолаачыларындан 280 кижи, таксомоторларныңдан 60 чолаачы хаара туттунган. Бир маршрутка «пассажирлерни хандырарының культуразының талазы-биле үлегер-көргүзүглүг маршрут» атты тывыскан. Ол дээрге Хову-Аксының АТБ-зиниң чолаачыларының харылап турары № 2 маршрут-тур. Автовокзалдарның болгаш пассажир автостанцияларының коллективтери «Шынарның беш чылынга — пассажирлерни үлегерлиг хандырары дээш» девизтиг ажылдап, чарышта киржип турарлар.

Чарыштың ачызында чолаачыларның, кондукторларның ажылы, оларның пассажирлерге хамаарылгазы экижээн, күш-ажылдың, сагылга-чурумнуң быжыккан, бүдүрүлгениң көргүзүглери бедип турар. Пассажирлерниң хандырарының бедик культуразы дээш чарышка Кызыл АТБ-зинден Юрий Деревягин, Виталий Тутатчиков, Хову-Аксының АТБ-зинден Станислав Янковтуң бригадазы, Чадаанаындан чолаачылар Дарыг-Сүг Ондар, Сергей Уюсов, Топ-оол Монгуш олар чедиишкиннер ажылдааш, тиилекчи болуп турарлар. А Сарыг-Септиг, Хову-Аксының автостанцияларының коллективтери «пассажирлерни хандырарының үлегерлиг» деп атты чедип алганнар.

Амгы үеде автотранспортчуларның чугула сорулгазы — республиканың улус ажыл-агыйынга чугула хөй саның чүъктерни Абаканның, Минусинскиниң, Абазаның демир-орук станцияларындан сөөртүрү болур. Саян артындан хүн бүрүде-ле 1700 тонна чүъкти автотранспорт эргелели сөөртүп көрдүнген. Ол сорулгаларны күүседири дээш автомашиналарның техниктиг белеңин, шугумче үнерин көвүдедирин, ажыл чок аңаа турарын, машиналарның куруг маңнаарын кызырарын чедип алыры бистен негеттинер-дир. Ол сорулгаларывысты күүседиринче бүгү күжүвүстү салып ажылдаар бис.

В. ПАРУНИН,
Тываның автотранспорт эргелелиниң начальниги.

«Сельхозтехникаңың» районнар аразының Кызыл каттыжыышкынының автотранспортчулары ССРЭ Конституциязының бир чыл оюн болгаш профессионал байырлалы — Автомобиль транспортунуң ажылдакчыларының хүнүн төлептиг уткааннар.

Бригадалар аразының социалистиг чарыжынга Виктор Николаевич Абрамовка удурткан комсомолчу-аныяктарның чолаачылар бригадазы мурнуку одуругда чоруп турар. Бригаданың он ийи кежигүннери шуптузу келир чылдың үлүүнде ажылдап турар.

ЧУРУКТА: мурнакчы бригаданың удуртукчузу В. Н. Абрамов рейсче чоруптарының мурнуу чарыында.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

АК-ДОВУРАКТЫҢ ЧОЛААЧЫЛАРЫ

Тываның В. И. Ленин аттыг даг-дүүг арыгаар комбинадының транспорт цегиниң дыка хөй чолаачылары, механизаторлары болгаш септекчилери өңгү беш чылдың пландыг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседирин хүлээнгеннер. Олар алган хүлээлгелерин күүседир дээш аразында социалистиг чарышты калбартып, күжениишкинниг ажылдап турарлар. Беш чылдың эгезинден эгелээш пландыг ажыр күүседиш, үени мурнап ажылдап турар мурнакчылар көвүдээн. Оларның аразында ээр чүък сөөртүр БелАЗ-тар чолаачылары Г. Карпов, Н. Чернышов, О. Преде, А. Осьмин, В. Кожанец, К. Лаптев, Ч. Оржак, А. Чымба болгаш өскелер-даа онза шылгаараң. Ажылга кыммаккай болгаш ак сеткилдиг чорук, бүгү күжүн берип ажылдаар дээш чүткүл, машина-техникага камныг чорук оларга чедиишкинниг ажылдаар арганы берип турар.

Оларның ажылга чедип алган бедик темпизи болгаш оон деңдески чоруу кошкавайн турарын демдеглээри өөрүнчүг. Чижээ, цехте 17 чолаачы ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оон үш чыл планын хуусаа бетинде күүсеткени-биле уткааннар. Социалистиг чарыштың доктаамал тиилекчизи, мурнакчы чолаачы Григорий Карпов беш чылдың эгезинден бээр пландан ажыр 1200 муң тонна даг массазын сөөрткен, ам 1979 чылдың декабрының үлүүнде ажылдап кирипкен.

Чолаачылар Н. Чернышов, О. Преде, В. Кожанец, С. Туровец болгаш оон-даа өскелер беш чылдың дөрткү чылының планын күүседиринге чоокшулааннар. Цехтиң 15 чолаачылары, оларның аразында А. Дрочёв, А. Чымба, Ч. Ооржак, И. Губерт, Н. Миронов олар бо чылдың планын база доозар четкеннер.

Кижи бүрүзүнүң кызымаккай күш-ажылы бүгү коллективтиң чедиишкиннерин көвүдеткен. Ол дугаар цехте коммунист Семён Михайлович Туровецтиң удурткан № 4 чолаачылар бригадазының чедиишкиннери көрүп болур. Бригада кежигүннери бригадирынга деңнежир дээш чүткүлдүг ажылдап турар. Оон түңнели-биле бригада беш чылдың эгезинден бээр 4 миллион 373 муң тонна даг массазы сөөртүр планныг тургаш, херек кырында 2 чыл 9 ай дургузунда 4 миллион 557 муң тоннаны сөөрткен. А. Н. Прохоровтуң удурткан БелАЗ-тар чолаачыларының бригадазы база бедик көргүзүглерлиг.

Ай бүрүзүнде даалгазын ажыр күүседип келген Г. И. Кудрявцев удурткан № 2 колонна социалистиг чарышка бирги черни быжыы-биле ээлеп турар. Олар эрткен тос айларда планга немей 20600 тонна даг массазын сөөрткен. Ол ышкаш цехте А. И. Степановтуң удурткан септекчилер база эки көргүзүглерни чедип ап турар.

М. ООРЖАК.
Ак-Довурак хоорай.

НОЯБРЬ 7-ДЕ

«Тыва сүт тудуг» трестиниң ажылдакчылары өңгү беш чылдың үшкү чылында бедиген хүлээлгени алган. 1978 чыл эгелеп турда, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тың болгаш ВЛКСМ ТК-ның совет улуска Чагаазын таныжкаш, бистиң тресттиң коллективи социалистиг чарышты улам калбартып, ону участоктар, бригадалар, цехтер болгаш түс-түс кижилер аразынга тодаргай организастаарын шиитпирлээн. Тресте партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары социалистиг чарышты бедик деңнелге организастап чоруткаш, багай эвес түңнелдерни чедип алган. Автотранспорт бүдүрүлгезиниң шоку чедиишкиннерлиг болган. Ажыктыг болгаш шынарлыг чорукту беш чылдың үшкү чылының тос айларының дургузунда улус ажыл-агыйынга 690 муң тонна чүъкти сөөртүр планныг херек кырында 768 муң тонна кылдыр күүсеткен. Ол ышкаш 21 миллион тонна-километрни эртер турган болза, планны күүседээн 22 миллион 576 муң тонна-километр болган. Ол дээрге бистиң АТБ-ниң улуг күш-ажылчы чедиишкини-дир. Оон түңнелинде автотранспорт бүдүрүлгези бо чылдың үшкү кварталында республиканың автотранспорт бүдүрүлгелериниң аразынга социалистиг чарыштың ийиги черин болгаш Кызыл хоорайга — бирги черни чаалап алган.

Ол күш-ажылчы тиилелге дээрге бистиң АТБ-ниң колонналарының, бригадаларының болгаш түс-түс чолаачыларының аразында чарышты дээштиг кылдыр организастаанының ачызы-дыр. Бистер «Тыва сүт тудуг» трестиниң автобүдүрүлгезиниң ийиги колоннаның МАЗ-503 самосвалдар чолаачыларының бригадазында ажылдап турар бис. Бистиң бригада өңгү беш чылдың үшкү чылының тос айларының түңнелдери-биле алырга, чедиишкинниг ажылдаан. Ол болза Улуг Октябрьның 61 чылын болгаш Автомобиль транспортунуң ажылдакчыларының хүнүн күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуур дээш бистиң кижи бүрүзүнүң кызымаккай ажылының түңнели болур.

Бригаданың кежигүннери шуптузу өңгү беш чылдың сөөлгү 1980 чылының планын бо чылдың ноябрь 7-ден эгелеп күүседип кириптер дээш ажылдап турар. Бистер сөглээн сөзүвүсте ээ боор шыдаар бис.

Чедиишкинниң үндезини күш-ажылды шын организастаары, автомашиналарның ажылче үнериниң коэффициентизин улгаттырары, графикти хажыдып чок күүседири болгаш автомашиналарның аңаа турар чоруун кызырары бооп турар. Оон аңгыда мурнакчы дуржулганы ажыглаары база улуг идиглиг боор турар. Бистиң бригадада хөй чылдарда ажылдаан, улуг дуржулгалыг чолаачылар эвээш эвес. Оларга — бригадирывыс В. Котельников, В. Столбов, Н. Кипаев, К. Картавков дээш өскелер-даа хамааржыр. Олар шуптузу бо чылдың планын күүсеткен, 1979 чылдың үлүүнде ажылдап турарлар. Мен бодум база-ла 1979 чылдың декабрь айының планын күүседип кирипкен мен.

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң кедээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер дугайында шиитпирин ажылдарга боттандырарынга улуг үлүг киирер бис. Амгы үеде бистер республиканың суггарылга системаларын тургузарынга эргежок чугула чүъктерни сөөртүп турар бис. Ынчангаш бистиң тресттиң демир-бетон кылыгларын чогуур черлеринге чедирери чугула бооп турар.

А. КАЗАНЦЕВ,
чолаачы.

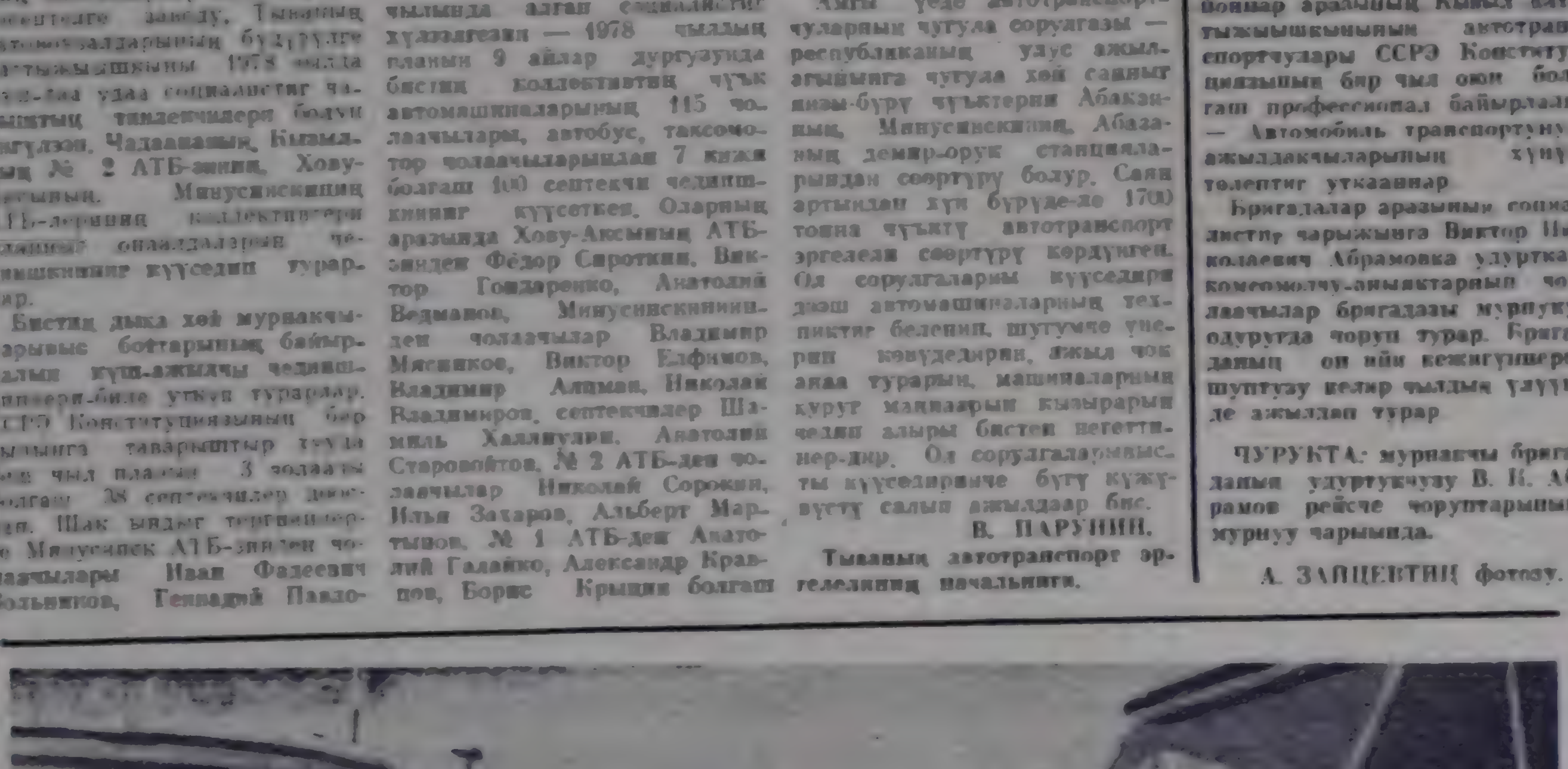

Өңгү беш чылдың үшкү чылының тос айларының түңнели-биле «Тыва сүг тудуг» трестиң автобаазазы хоорайның автотранспорт бүдүрүлгелериниң социалистиг чарыжынга бирги черни алган. Ук коллектив СЭКП Кызыл хооркомунуң болгаш хоорхүрээниң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Коллектив бирги черни дөрткү кварталда кымга-даа бербес дээш кызымаккай ажылдап турар.

ЧУРУКТА: автобаазаның мурнакчы чолаачылары (солагай талазындан оң талазынче): М. Соронин, Н. Синадубов, А. Афанасьев, В. Атяшев, Н. Назаров, В. Баутин. Олар үшкү кварталда үш чылдарның планныг даалгазын күүседипкеш, бо хүннерде 1979 чылдың үлүүнде ажылдап турарлар.

«Тыва кобальт» комбинаттың автотранспорт бүдүрүлгезиниң коллективи Автомобиль транспортунуң ажылдакчыларының хүнүн күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуп турар. Олар руда болгаш оттулар чүүл сөөртүрүнге эки түңнелдерлиг. Өңгү беш чылдың үшкү кварталында дыка хөй чолаачылар үш чылдарының планныг даалгазын күүседипкеннер. Оларның аразында хоочун чолаачы Сүге Салчакович Чанзан база бар. Ол ук бүдүрүлгеге черинде моон-биле чээрби чыл ажылдап турар. Дуржулгалыг чолаачы «Каа-Хем» разрезтен хөмүр-даш сөөртүп турар. С. С. Чанзан чамдык хүннерде ийи рейсти кылып турар. Бо хүннерде ол келир чылдың планныг даалгаларын күүседип турар.

ЧУРУКТА: чолаачы С. С. Чанзан.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге

ОРГАНИЗАСТЫГ ЭГЕЛЭЭН

СЭКП-ниң Бай-Тайга райкомунуң 1978—1979 чаа өөредилге чылында политиктиг, экономиктиг болгаш комсомол өөредилгелерин бедик деңнелге чорудар дээш чамдык хемчеглерни ап чорткан. Партия райкомунуң бюрозунга, парткомнарның болгаш бюроларының хуралдарынга чаа өөредилге чылының четчелдешкиниин сайгарып көрүп, эрткен өөредилге чылында турган четпестерни чайладырының арга-сумелерин дугурупчу чугаалашкан. Бо чылдың октябрь 2-де баштайгы организастыг кичээлдерге СЭКП райкомунуң харылсалгалыг ажылдакчылары, райком болгаш партком кежигүннери олуруушкан.

Өөредилге чылы «Мурнакчы», «Бай-Тал», «Кара-Хол» совхозтарда, «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында, райпо, тудуг организацияларында, школаларда болгаш өске-даа черлерде элээн организастыг эгелээн. Партия, комсомол болгаш экономиктиг өөредилгелерден ангыда совхозтар топтерин суурларда агиткварталар лайы-биле өөредилгелерни организастап тургускан.

Чаа өөредилге чылында бүгү хевирниң өөредилгезиниң 107 школаларында 2759 дыңнакчылар хаара туттунган. Оон иштинде 587 коммунистер бар. Партийжи өөредилгениң 59, экономиктиг өөредилгениң 28 болгаш комсомол өөредилгезиниң 20 школалары ажылдап турар. Эрткен өөредилге чылында «Бай-Тал» совхозка болгаш чамдык бүдүрүлге черлеринге экономиктиг өөредилге кол дээ берген турганы-биле партийжи өөредилгениң школаларының саны кызырылган турган. Бо өөредилге чылында ындыг чижектиг чазыг турбас. Чаа өөредилге чылында кайы-даа хевирлеринде ССРЭ-ниң чаа Конституциязын өөренииринче кичээнгейни угаттырган. 33 школалар «Хайыраңгай социализмниң Конституциязын» өөренир. Партия, профэвилел болгаш комсомол өөредилгезинде «СЭКП-ниң идеология ажылының эргежок чугула айтырыглары» деп эш Л. И. Брежневтиң номун өөренирин көрген. Амгы үеде өөредилгениң кайы-даа хевирлериниң бүгү-ле звеноларында СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң материалдарын калбаа-биле өөредиринче пропагандистерниң кичээнгейин углаңдырган.

Чаа өөредилге чылында парткомнар болгаш партия организациялары пропагандистерни шилип алыр, оларны таарыштыр тургузаринче онза сагыш салган. Районда 104 пропагандистерниң хөй кезии дээди эртемниг. Экономиктиг өөредилгелерде кедээ ажыл-агыйының тускай эртемниглерни хаара туткан. Пропагандистерниң 79,8 хуузу коммунистер болуп турар.

Өөредилге чылынга белеткел ажылдарын «Мурнакчы» совхоз, районнуң бот-орулга чарылгалыг септелге-тудуг участогу, райпо болгаш өске-даа чамдык организациялар эки чорткан. Ында кичээл эрттирер черлерни, кызыл-булуңнарны өөредилге эгелээриниң мурнунда-ла дерип белеткээн. Дыңнакчыларның өөредиринге таарымчалыг байдалдарны тургускан. Пропагандистер өөредилгеге херектиг номнарны, көргүзүг материалдарын тып ап, өөредилге программазы-биле баш бурунгаар таныжканнар.

Хөй чылдарда пропагандистеп келген болгаш ук ажылга арга-дуржулгазы улгаткан эштерни мактап, мааз оларның адын адаары артык эвес. Ындыгларга С. Д. Ховалыг, А. Х. Доржу, А. Н. Дамдын, Х. Х. Сендажы, Ч. А. Ондар дээш өскелерни-даа хамааржыдырып болур.

Өөредилге чылын организастыг эгелээр болгаш өөредилгени шынарлыг чорудары-биле чамдык кылдынган ажылдарга чергелештир чедир шиитпирлеттинмейн турар база чедир кылыр ажылдарның барын мининир апаар. Чижээлерге, «Тээли» совхозтуң төвүнге, Найырал салбырынга болгаш «Кара-Хол» совхозтуң Делег-Холга кичээлдер чогуур үе-шаанда эртпейн турганы илереэн. Ол ышкаш чамдык парткомнар, партия организациялары кичээл эрттирер өрээлдерин тускайлаар, ону дыңнакчыларга таарымчалыг кылдыр дерип, шимээринче чогуур кичээнгейни салбайн турар. Чамдык совхозтарның малчыннар турлагларында кичээл эрттирер кызыл-булуңнар чок, бар черлерниң кызыл-булуңнары мынчага дээр септевээн. Оларга «Тээли» совхозтуң Найырал салбырының Шат болгаш Элег-Кы бригадаларының топтерин хамааржыдырып болур. Мурнуку чылдарда кичээлдерни малчыннарның бажыңнарынга эрттирип турган болза, бо чылын база-ла [illegible] ук бригадаларның топтерин тудар айтырыгны дарый шиитпирлээри чугула. Чамдыктарда стол, сандайлары, кескү агитациязы четпес эки кызыл-булуңнарда чүве бижиир самбыра чок болур таварылгалар тургулаан. Мындыг байдал пропагандистерге-даа, дыңнакчыларга-даа дыка эпчок апаар. Оларга чүүл чок болганындан чамдык кызыл-булуңнар хагдынып, кичээл үзүр чоруктар тургулаан. Өөредилгеге хамаарышкан бо чижектер четпестерни дарый [illegible] дыңнакчыларга таарымчалыг байдалы тургузары партия организацияларының хүлээлгези дээрзин утпаза чугула.

Б. БАРБА.
СЭКП Бай-Тайга райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы.

МАРТТЫҢ ҮЛҮҮНДЕ

Наезжих Вера Михайловна республика типографиязының өрүлге цегинде 22 чыл ажылдап турар. Ол ажылдап келген чылдарының иштинде онаашкан планын үргүлчү ажыр күүседип, бүдүрүлгениң мурнакчыларының одуруунга үргүлчү туруп келгеннериниң бирээзи. Өңгү беш чылдың үш чылының планын Вера Михайловна хуусаазан эрте күүсеткеш, ам 1979 чылдың март айының үлүүнде ажылдап турар. Хүн бүрүнүң ажыл нормазын хоочун өрүкчү шалыпкын болгаш эки шынарлыг-биле күүседип, өске эш-өөрүнге эки үлегер-чижекти көргүзүп турар. Ол эрткен сентябрь айның планын 105 хуу күүседир хүлээлгелиг тургаш, а херек кырында 115 хуу күүсеткен. В. Наезжихтиң мергежил-дуржулгазы байлак, ол бешки разрядтың ажылчызы.

Вера Михайловна өрүлге цегинде аныяктарның дагдыныкчызы хүлээлгезин эки күүседип турар. Оон өөреткени аныяктардан планын ажыр күүседип, эки ажылдап турарлар-даа бар.

Бодунуң кызымак ажыл-ижи-биле Вера Михайловна коллективтиң хүндүткелин чаалап алган. Бүдүрүлгениң мурнакчызы Вера Михайловна 1978 чылдың планын база чедиишкинниг күүседир дээш күжениишкинниг ажылдап турар. Ноябрьның планын хоочун ажылчын чогуур [illegible] зындан 4 хонук эрте, 2?-де күүседир хүлээлгелиг. Ол сөзүн ээлээш, айның планы чедиишкинниг күүсеттинген.

О. ОПЕЕН.

КҮҮСЕТКЕН

Кызылдың № 4 столовазының коллективи эрткен үшкү кварталда 211 муң рубльдиң продукциязын сайгарар тургаш, 219 муң чедирип, планын 104 хуу күүсеткен. Столоваяның директору В. В. Сычёва ажылды эки организастап турар.

Столоваяның ажылдакчылары М. Ф. Путченко, В. И. Логинова, Н. Я. Юшкова, М. Е. Феоктистова олар оналашкан ажылынга ак сеткилдиг көргүзүп өскелерге үлегер-чижектиг бооп турарлар. Кызылдың № 4 столовазының коллективи бүгү совет улус-биле бир демей Улуг Октябрьның 61 чылын төлептиг уткуур дээш чедиишкинниг ажылдап турар.

БИСТИҢ НОРР.

ТЫВАНЫҢ КОМСОМОЛ ШАҢНАЛЫНЫҢ ЛАУРЕАТТАРЫ

«1978 чылдың литература болгаш уран чүүл талазы-биле Тываның комсомол шаңналын тыпсырының дугайында» доктааалды ВЛКСМ обкомунуң бюрозу хүлээп алган.

Чогаалчы **Светлана Козловага** «Арга эттир ырлар» деп шүлүктер чыындызы, чурукчу **Сарыг-оол Сааяга** «Бодаа хөгжүмчүлер» болгаш өске-даа чуруктары, композитор **Дамба Хүреш-оолга** «Студент тудугжу отряд» деп ырызы, артист **Даар Барынмаага** «Мөөрей» деп шииде Назиниң ролун чедиишкинниг ойнааны дээш база аныяк чурукчу **Надя Рушеваага** (чочээн соонда) Тываның комсомол шаңналының лауреаттары деп хүндүлүг аттарны тывыскан.

УРАН ЫРЛАР КУТТУЛЗУН

Тываның күрүне филармониязының чаа концерт сезону бөгүн ажыттынып турар. Ол болуушкунга тураскаадып, кандыг-кандыг күүселделер болуруп база коллектив кандыг чаа программа-биле ажылдаарын чугаалап бээрин Тываның күрүне филармониязының директорунуң оралакчызы Сергей Епифанович ЛИФАНОВТАН бистиң корреспондентивис дилээн. Оон харыызын моон адаанда парладывые.

— Тываның күрүне филармониязының бо чылдагы чаа сезонунуң ажыдыышкыны төөгүлүг болуушкун — Ленинчи комсомолдуң 60 чылы-биле каттыжышкан. Бистиң коллектививистиң нежигүннериниң хөй кезии аныяктар болганда ол таварылгаа ажы дакпыр байырлал болуп турар.

Чаа сезонуң ажыдыышкыны үезинде бистиң сценавыска аалчылар оюн көргүзүп эгелээн. Олар бистиң келир үевис—чаштарны утпааннар «Хөглүг калейдоскоп» деп эстрада-цирк көргүзүглүг бичиилер бөгүн-не көрүп эгелээрлер. Оон программазында «Ыыраар сандай», «Илбичилерниң аллюзияларын болгаш аттракционнарының делегейи», «АЬВ-ГД-лаашкын» деп көргүзүглер болур. Бо оюнну уруглар садтарында чаштарга болгаш эге класстарының өөреникчилеринге таарыштырган. Оон программазын сураглыг клоуннар Кузья биле Петрушкин башкарып турар.

Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюнга тураскаадып «Алдын күс» деп концерт та филармонияның сценазындан көргүстүлер база бөгүнден көрүп эгелээр. Оон программазында «Чечектер» деп ырыхөгжүмнүг ансамбльдиң көргүзүглери бар. Цирк артистери, РСФСР-ниң алдарлыг артистери Елена Амарсеева биле Георгий Шалин оттарының уран талантызы-биле бараалгадыр.

«Роман» деп ыыган театрның артистери база бистиң республиказынче аалдап келген. Оон «Фестиваль» ыры-хөгжүм ансамблиниң концерти база аныяк тепчүүнге чедир филармонияның сценазынга чаңгыланыр.

Тываның күрүне филармониязының бодунуң артистери үш бөлүкке хуваттынган. «Отчугаш» бөлүү бо хүннерде Тываның девискээринде чок. Ол Чита облазында концерт көргүзүп чоруп турар. Оон чаштарга таарыштыр тургускан программазында «Алдын Хаан болгаш Ангыр-Чечек» ойнаарактар шимээн көскү черни ээлээн. «Отчугаштың» артистери ол черлериң чонунга, оон аагыда Амур облазының ишчилеринге боттарының уран талантызын бараалгатхаш, чаа чыл бүдүүзүнде төрээн Тывазынче ээп кээр.

Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюнга тураскаадып, бистиң коллективтиң комсомолчуаныяктарының «Аян» бөлүүн база организастап тургускан. Ыры-хөгжүмнүг бо ансамбль солун программалыг концертти белеткеп алган. Бо хүннерде Тываның эң ырак районнарының бирээзи—Эрзин биле Тес-Хемде аттаныпкан-нар. Ол 14 кижи составтыг бөлүктү Анатолий Сержин-оол удуртуп чор. Бо сезонда бистиң республиканың хоорай суурдарынга доктаамал аалдап баар бөлүк бо.

Ноябрьның 1-ден эгелеп «Гармония» бөлүү Саян артынче ужуптар. Тываның күрүне филармониязының бо төлээлери РСФСР-ниң хоорайларынга бистиң республиканың чонунуң уран талантызын көргүзүп чедир. Олар бөгүн бүгү сезон дургузунда бистиң Төрээн чуртувустуң хоорайларын кезиптир.

Чаа сезонда филармонияның артистери чаа күш-биле ажылдап кирипкен. Оларның сорулгазы чаңгыс — ажылчыннарга боттарының уран талантызын бараалгатпышаан, оларның мактаалын ажылдап алган кагтаар.

ЧУРУКТА: «Аян» ыры-хөгжүмнүг ансамбльдиң киржикчилери күүселде үезинде.

А. ЗАНЦЕВТИҢ фотозу.

АНЫЯК ҮННЕР

ХАР

Хар-даа чаапкан.
Хамык чүве агарарган:
Шаарарган аргалар-даа
Чаттыгып баткан хөөр, шыдаа...
Агаар арыг.
Амдымаалда соок-даа
дүшкээн.
Дыка шелээн баскылаар
сен:

Кайырт-кайырт, кайырт-
кайырт.
Хар-даа чаапкан
Каш-ла хонгаш дона бээрге.
Хаан аъдың могаар эвес
Кадыр тейге чүгүрүүр сен.

Н. ОНДАР.

НОМЧУКЧУ МЕН

Чаа солун көргеним-де,
Сагыш-чүрээм амырай бээр.
Ажа тыртып, саллыкпайн,
Арай оожум номчуй бээр
мен.
Чылдан чылче чагылгалан
Чыда калбас чагыычы мен.
Шыныг чүүлге үндезилээш,
Чырыда бээр бижикчи мен.
Чүгле чаңгыс солун эвес,
Чүүл-бүрү сеткүүлдерни
Хостуг үе шактарымда
Холдан салбас номчукчу
мен.

В. САНАА.

ЧАГЛААМ

Чагган харны чеже күзүп
Чаптап доюп турбадым
дээр.
Чаражым мээ чеже катап
Часып ойнап келбеди
дээр.

Ынчалза-даа башкы хары
Ынай када мени өөргүр.
Соок кыжын, эргимим дег,
Соккан чүрээм чылдыр
эвес.

Чагган харны бактап
каавар,
Часкы черни суттаргай
хаш.
Сарыым кыстың эргелерин
Чаъста, соокта чаглаам
чүве.

М. МАЛОИ.

ӨӨРҮНЧҮГ УЖУРАЖЫЛГА

(Чечен чугаа)

Чечектедип орар чалыы Тываның найысылалы — Кызыл хоорайга келген санымда албан-биле Н. Гастелло аттыг парктыэргип көөр чаңчылдыг мен. Сагыш-сеткилим мени ынаар чайгаар-ла тырта бээр. Чүге ындыызын чөрло орта билбес мен. Азы хөлбеш ногаан шыргай арга-арыг ыштынге, көктүт-шыктыг шынаа, ховуларга, кадыр-берт тайгаларга ойнап, хой кадарып өскен малчын улустуң оглу болгаш ындыг ийик мен бе?

Бо удаада база-ла бөйдустуң чалаалгазы-биле боду бүткен парктыы магадап көрүп, чечектери хадып эгелей берген чодураалары чаъс соонда сериин, шык агаар-биле холушкан чаагай чыдынга харамдыгып тывып, бодапмышаан, шелээн кылаштап чор мен.

— Ой, эжев! Эки!— диэн, уткуштур келген аныяк оол менче холун сунду.

— Экии— дээш, таныываам оолдуң холун элдепсиниип туттум.

— Силерни дораан таныып кагдым. Кажан келдиңер? Хандагайтыдан хевээр силер бе?— деп ындыг.

— Бөгүн келдим. Хандагайтыда хевээр мен—деп, оолдуң мааң чурттап турар черимден бээр айтырып, тавып турарынга улам элдепсиниип харыыладым.

— Валя! Сээң амы-тынын ап, ханын берген аңый бодур—деп чанында бичии оол чедип алган турган уруунга көрдү.

— Ындыг бе, Сергей?

— Ийе.

— Өөрүнчүг-ле ужуражылга-дыр. Силерниң дугайыңарда Сергей мензэ чугаалаан чүве, ачый. Мензэ чедиргеи буянныг дузаңар дээш улуу-биле четтирдим. Ынчан силер эжинер-биле хаңынар бербээн болзуңараа, амызыг артарым бергедей берген турар — дей кааптарга, карактарының чажы бүлдендирэнш келди.

Үш чыл мурнуңда Өвүрнүң Хандагайты эмнелгезинге болган таварылга ол аразында сагыжымга кире дүжүп келди: эмнелгениң божудуугаа салбыры, кушетка кырында эриннери кадып, арны саазын дег, агарып калган, өлүт-биле диригниң аразында чынарчыт тынымас чыдар аныяк уруг, чырык өртемчей кырынга төрүттүнүп келгенин чарлаан дег ындыкы өрээлден дыңналып кээп турар чаш уругнуң өткүт кышкызы; арыл-шыйрайлары дүвүрээзиннге алзып, шынгыырай бергилээн, чай чок ажылдап, ынай-бээр маңнажып, аразында залаш сүмележип чоруп турар ак-ак халаттарлыг эмчилер, «Эмнелгеге аныяк не зар божаш, хой хан чидирген. Аныяк иениң амы-тыны дээш демисел чорупта турар. Ханы бирги группаның донорлары бар болза, кончуг дүрген районн эмнелгезинге чедип кээп, хамын бээрин дилеп тур бис»— деп чарлалды радиодан дыңнай тыртып кааш-ла чедип келген мендек болгаш эшим Сандактан дорт хап кулуушкуну канчаар болганы, эмнелгеден үнүп кел чыдырывыста бир аныяк оолдуң:— «Силерге улуу-биле четтирдим»—деп, холдарывыс тудуп турганы бодал-сагыжымга шывараш кылдыр чурттунуп эрти.

Уруг бүлденкирээш келген карактарының чажын арыглапчыгаш-биле чода тудкулааш, хүлүмзүрүүрүн оралдашпышаан, уламчылады:

— Ынчан бергеден болган оглум бо ышкажыл. Ам удавас үш харлаар—дээш, менче кайтап турган бопугур чаактардыг, улуг кара карактарлыг лаптанчыг телүвүң бажының дүктерин суйбай туткулады.

— Мөңгүн-Тайгадан Чадаанада ава, ачазы сугже магынага кел чыдырывыста оруу ара эъди аарып, Хандагайты безин четпейн чорувуста божаап, ынчан барган кижи болбазыкпе. Силерниң ачыңар-биле дириг арткан. Берге үеде биске дузалап, оглумнуң авазының амы-тынын ап, арыг ханыңарны бергенинер дээш четтирдивис. Силерниң чедирген дузаңарның ачызын кажан-даа утпас бис—деп, чарлып чорупу тура, Сергей сеткилиниң ханызындан сегледи. Эзээш-биле-даа болза нижилерге буян чедирип, ачы-дуза көргүзүп чорууруңга, ону үнелээн чылыг сөстерин дыңнааш, сеткил ханып, өөрүвүшааш, орууму уламчылап чорудум.

М. ЭРЕС-ООЛ.

НЕПТЕРЕТСЕ

Тыва хөгжүм херекселдериниң дугайында чугааны моон мурнунда-даа чорудуп турганым номчуп келдим. Бо талазы-биле чамдык шии-пирлер-даа хүлээн алдынган чүве боор. Бистиң Тес-Хемде бо айтырыг база-ла чедимче чок шиитпирдеттинип турар. Мээң санамым болза тыва хөгжүм херекселдерин бүдүрүп кылыр, оларга аныяк-өскенни ойнадып өөредири. Оркестрлер-даа тургузуп болур арга черле бар.

Бо күзүн бистиң Самагалдай суурга чогаалчы Светлана Козлова болгаш Улусчу чогаадылга бажыңының ажылдакчызы, бот-тывынгыр композитор Доңгак Шактар олар чорааннар. Светлана Владимировна бодунуң чогаал ажылы-биле бисти таныштырган. Ол беш номнуң автору, ам, мырыңай чоокта чаа Тываның комсомол шаңналының лауреады база болганын дыңнадывыс.

Бот-тывынгыр композитор Доңгак Шактар тыва хөгжүм херекселдерин сайзырадып хөгжүдер, ону чон ортузунга таратыр нептередир, аныяктарга өөредир дугайында бодунуң бодалдарын илередип чугаалааны солун болду.

Тыва хөгжүм херекселдерин кылып билир кижилер хөй чоралп, олар ам-даа бар. Бодумнуң көргеним бир чижекти киирип көрейн. Ынчан бичии мен. Бистиң кожавыс Сындар Лакпа дээр ашак чорааш. Оон өөнден, ылангыя кижып, улуг, биче чок уаулбес. Оларны ынаар кандыг сорунза тыртып турган деп бодаар силер? Ол өгден хөгжүмнүң таалаачыг аялгазы дыңналып кээп турар чүве. Ол бодунуң кылып алганы чадаганынга болгаш кулузун хомузунга ойнаашын олуруптарга, ынчаанза ажыы омакшып кээр турган.

Ол ырганының дугайында база бир мындыт төөгү чугаа бар. Шагда чүве-дир, аныяк чоруур шаанда ону дүжүмеитер бир-ле шоолуг эвес херек ужун кара өгге олуртуп ваан. Ону хөгжүмү кижи деп дыңнааш, улуг дүжүмет кедирип келгеш ойнатпкан. Лакпа баштай хөгжүг, оон соонда килеңниң аялгаларын ырлады бээрге дүжүмет чоорту-ла судараи берген дижир...

Башкы ести соннайгызы базар. Ынчангаш ыргааның оглунуң уруу Лакпа Карапкыс ам О. Шынааның Культура бажыңының баянчы болуп ажылдап турар

Ө. ЧИНМИТ.

ДЫШТАНЫР ХҮНДЕ

«Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында хөй-нийти организацияларын дыштаныр хүннерни ажыктыг, солун эртгиреринче кичээнгейни салган. Чоокта чаа дыштаныр хүнде салбырда херээжен-ней чөвүлели болгаш комсомол организациязы дүшкен бүрү чыырынга болгаш суур чаагайжыдылгазынга шефтээшкинни организастааннар. Анаа Кызыл-Даг суурнуң барык бүгү чурттакчылары киришкеннер. Хемчик болгаш Кызыл-Даг арыгларындан дүшкен бүрү чыырынга дыка хөй кижи киришкен. Бүдүн хүнде болган шефтээшкинниң түңнелинде 12 тонна 297 кг бүрүнү болгеш Маҗалыктың инек фермазында сөөртүп дүжүрген.

Суурнуң кудумчуларында 117 дес янзы-бүрү улуг, биче ыяштарны тарып олурткан. Шефтээшкин чоруп турар үеде «Чаныкъ» деп хана солунну комсомол организациязының активчилери үндүргеннер. Анаа эки ажылдаан кижилерни мактап, шеф үезинде болган чамдык четпестерин шүгүмчүлээн.

№ 6 агитквартиров даргазы (Раиса Монгуш) 1 тонна 820 кг, № 4, 10 агитквартиралар (даргалары Чайкина Сүрүн, Чурукпан Шөмбүл) тус-тузунда 1,3 тонна 940 кг бүрүнү болуп сөөрткеннер. № 9 болгаш № 6 агитквартиралар суур чаагайжыдылгазының ажылынга эки ажылдааннар. Иргит Болатмаа, Александра Бииж-оол, Дарья Күжүгет, Чечек Күжүгет, Чечек Дамдынчап болгаш өскелер-даа ол хүн эң эрес ажылдааннар.

Б. САЛЧАК.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

АНАТОЛИЙ КАРПОВ МОСКВАДА

— Дөрт ай эрткенниң соонда төрээн черимге база катап ээп келгенимге улуу-биле өөрүп тур мен. Бо онза чылыг уткуушкунга сеткилим хайныгып тур. Бодунуң хүлээлгезин күүсеткен кижиниң өөрүшкүзү-биле амырап тур мен.

Филиппинниң Багио хоорайга күженнишкинниг болгаш чидиг маргылдаага шыдыраа талазы-биле делегей чемпиону атты камгалап алганының соонда Москваже октябрь 26-да эртен ээп келгеш, Анатолий Карповтуң баштайгы сөстери ындыг болган

Шак эрте-даа болза Шереметьево аэропортка ам делегейниң ийи дакпыр чемпионунга байыр чедирер дээш алзээн каш чүс москвачылар чыглып келген. Ында Анатолий Карповтуң ада-иези, төрелдери, өңнүктери, найысылалдың спорт болгаш шыдыраа талазы-биле хөй-нийтизиниң төлээлекчилери, спорт удуртукчулары бар болган.

Оркестрниң үнү чаңгыланып, спорт ынкиледдериниң өөнүт туктары хатка кииснип турган болгаш үр үеде болган маргылдаага моглп турупкан чемпионну өөрүшкүлүг хүлүмзүрүүшкүннер, куспактаашкыннар, хол тудуушкуннары-биле, чечектер-биле уткааа...

Самолёттуң чадазының чанынга парлалга конференциязы эгелээн. Моглп турупкан болза-даа журналистерниң хөй санның айтырыгларынга Анатолий Карпов күжү-биле харылап берген.

— Маргылдаа Москвадан кончуг ырак черге болган, ынчалза-даа Төрээн чуртуң сагыш салышкының болгаш деткимчезин үргүлчү алза ап турган бис. Совет делегациязының адрезинче хөй санның байырлыг телеграммалар кээп турган. Тиилелге-биле мээң ээм-биле база чүректиң ханызындан байыр чедирген болгаш мээң чаа чедиишкиннерим гуйээн СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежневтиң телеграммазын алгап хүнүм мээң эң-не өөрүшкүлүг хүн болган. Бодунуң амгы тиилелгемни Ленинчи комсомолдуң алдарлыг 60 чылынга тураскааттым.

Ужуражылгашкынга чүве чугаалааш, ВЛКСМ-ниң Ленинград обкомунуң бирги секретары Александр Коллин тиилелгени чедип алыр дээш шудургу болгаш туруштуг чоруу дээш Анатолий Карпов ВЛКСМ ТК-ның «Спортчу эрес-шудургу чоруу» деп Хүндүлүг демдээ-биле шаңнаткан деп дыңнаткан.

Карповтуң чедиишкини—ол болза элээн каш миллион кижи чедип турар чүгле совет шыдыраачыларга эвес, харын спортка бүгү сонуургалдылгарга, бистиң бүгү улузувуска белек болур деп, Карпов-биле кады ужуп келген, ССРЭ-ниң шыдыраа федерациязының даргазы, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ужудукчу-космонавт Виталий Севастьянов онзалап демдеглээн.

Чыылганнарга чүве чугаалааш, Анатолий Карпов мынча дээн:

— Маргылдаага удуп алыры белен эвес болган. Дыка-ла моглп турупканым билдингир, ынчангаш Буэнос-Айреске болур бүгү-делегейниң шыдыраа олимпиадазынга ойнавас мен. Ынчалза-даа «ойнап турар чемпион» бооп артар мен. Келир чылдың чеçтан бээр база катап ойнап эгелээр мен. Делегейниң шыдыраа федерациязының конгрезинге Аргентинага баарым чадавас. Анаа чыгы-лар-ге, делегейниң бирги чери дээш дараазында бээр маргылдааның чурумун чугаалажып көөр. Бо чылын ону шуут-ла тодуур ажылдан ыңдыс бооп деп бодаар мен. Ол чурумну келир чылын база дылаар.

А амдызында делегейниң шыдыраа олимпиадазынга ССРЭ-ниң шилиндек командазында болумнуң эштеримге чаңгыс болган тиилелгени күзедим.

(СЭТА-ның корр.).

БАЗА КАТАП ИЙИГИ ЧЕРДЕ

Гимнастикага делегейниң бирги чери дээш XIX чемпионат Страсбургта болуп турар. Ол улуг спортчу байырлалда 33 чурттарның эң шилиндек спортчулары киржип келген. Маргылдааның байырлыг ажыдыышкынының соонда командa талазы-биле бирги чер дээш спортчу демисел эгелээн. Чемпион ат дээш демиселге Совет Эвилели биле Японияның шилиндек командаларының гимнастары маргышканнар. Маргылдааның түңнелинде Японияның командазы ниитизи-биле 579.85 баллды алгаш, алдын медальдың эдилекчизи болганнар. Совет гимнастар 578,95 баллдыг болуп, база катап ийиги черни ээлээннер. Моон мурнунда болган чемпионатка совет спортчулар база ийиги черни алган турганнар. Герман Демократтыг Республиканың спортчулары үшкү черде.

Совет уруглар херээжен гимнастар аразынга бирги чер дээш болган маргылдаага шылгараннар. Олар ниитизи-биле 388.75 баллдыг болганнар. Румынияның спортчулары — ийиги, Герман Демократтыг Республиканың командазы үшкү черлерде.

Херээжен спортчулар аразынга алдан болгаш чүгле-биле күүседир программалыг маргылдааның түңнелинде Москва чурттуг Елена Мухина өскелерни мурнап турар. Румынияның шилиндек командазының капитаны, Олимпий оюннарының чемпиону Надя Команечи ам дээрезинде ийиги черде чоруп турар.

Гимнастиканың хөй хөзирлеринге хууда бирги чер дээш маргылдаага Монреаль Олимпиадазының тулган чемпиону совет гимнаст Николай Андрианов өскелерни мурнап чоруп турар. Оон ниити баллы 116,6. Япон Эйдзо Кенмоцу ийиги черде. Делегейниң тулган чемпиону чораан япон гимнаст Сигеру Касамацу ам дээрезинде үшкү, шаңнадыг черни ээлеп турар.

(СЭТА-ның корр).

ОЛИМПИАДА ЭГЕЛЭЭН

Шыдыраага Бүгү-делегейниң олимпиадазы Аргентинаның найысылалы Буэнос-Айресте октябрьның 27-де эгелээн. Ол улуг маргылдаага 64 ар, 32 херээжен командалар киржип турар.

Олимпиаданың бирги турунда Совет Эвилелиниң херээжен шыдыраачылары Голландияның командазын 2,5:2,5:0,5 санга тиилээн. А бистиң эр улустуң командазы ам дээрезинде 1:0 кылдыр Уэльстиң командазын мурнап турар. Оларның ужуражылгазында үш салыг соңгаарлаттынган.

Херээжен шыдыраачылардан Венгрияның, Румынияның, Испанияның, Индияның, Англияның, Испанияның болгаш Австралияның командалары чаңгыс-даа аштырыышкын чок чоруп турарлар. Эр улустан Болгарияның, Англияның, Испанияның, Финляндияның командалары удурланыкчыларын 4:0 санга удуп алганнар.

Маргылдаа швейцар системa-биле чоруп турар.

(СЭТА).

АГААР

Бөгүн республиканың болгаш Кызылга бүргег хүн болур. Чамдык девискээрлерге улуг эвес хар чаар. Агаарның температуразы 2—7 градус, Кызылга 2—4 градус чылыг чамдык черлерге 4 градус соокта 1 градус чедир чылыр.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 29-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.50—«Зарядкага чыскаалынар!»
11.10—«Аныяктар дугайында ырлар».
11.30—«Будильник».
12.00—«Совет Эвилелинге бараан бооп тур мен!»
13.00—«Товл ааддан келген». «Шевер Марья». Уран-чечен фильм. 2-ги кезээ.
14.00—«Музыкалыг киоск». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар.
14.30—«Кедээге дамчыдылга».
15.30—«Эш комсомол».
16.00—«Оолдар таарыштыр чыглып келген». Чурттуң күш-ажылчы коллективтеринге тураскааткан бөлүктер.
16.30—«Делегей байдалы».
17.00—«Бөгүн — Автомобиль транспортунуң ажылдакчыларының хүнү». РСФСР-ниң автомобиль транспортунуң министри Е. Г. Трубицынның чугаазы.
17.15—«Силерниң чагааларыңар-биле». Автомобиль транспортунуң ажылдакчыларының хүнүнге тураскааткан музыкалыг программа.
18.00—Спортчу программа: футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады: ЦСКА—«Днепр» (Днепропетровск). ЦСКА стадионундан дамчыдылга: спортчу гимнастика талазы-биле делегей чемпионады. Херээженнер. Страсбургтан дамчыдылга.
20.20—«Кино аян-чорукчулар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
21.20—«Чаңгыс классчылар». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 2-ги сериязы.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—00.55—«Чаагай оруктче». Байырлалдыг программа. Төнгелде — медээлер.

ОКТЯБРЬ 30-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Чаңгыс классчылар». Уран-чечен телефильм. 1 болгаш 2-ги сериялары.
13.40—«Билдиишкин-даа бол, алдентиг». Дамчыдылганы профессор С. П. Капица чорудар.
14.10—16.30—Чарлалдар.
16.30—«Кедээниң ажыл хүннери». Кинопрограмма: «Суурдан суур чедир», «Этология үндезининге», «Дангарингиң хүн демдеглели».

КЫЗЫЛДАН

17.30—Документалдыг фильм.
17.50—Телемедээлер.
18.00—«Найырал». Пропаганда редакциязының телепрограммазы.
18.30—«Шлягер». Улуг улуска мультфильм.
18.40—«Адрес: Кызылдың телеступиязы». Дамчыдылга.
19.10—Телемедээлер.
19.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.40—Топ телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус ырның үлегерлиг ниити ырызының концерти. Удуртукчузу — РСФСР-ниң улустуң артизи Н. Кутузов.
20.10—«Бедикче оруктар эра». Курупнениң Моссовет аттыг үлегерлиг театрының фильм-шиизиниң баштайгы көргүзүү. Автору — П. Устинов.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—Спортчу гимнастика талазы-биле делегей чемпионады. Херээженнер. Страсбургтан дамчыдылга.
00.15—00.50—Концерт. Программада В. Моцарттың, Ф. Дювьениниң чогаалдары. Ленинградтан дамчыдылга. Төнгелде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

17.30—«Кылыр болгаш билир бол». Аныяк техниктерге дамчыдылга.
18.15—«Людвиг Ван Бетховен».
19.00—«Шүлүктерни номчуп тура».

КЫЗЫЛДАН

19.30—«Мишка, Зоя, Сережа болгаш өскелер-даа». Телефильм.
19.50—20.20—«Аныяк лекторлер». Дамчыдылга.

КИНО

ОКТЯБРЬ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Опла ончээнгей девискээринде» 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночыынды» 10.00, «Тайга хааныны тоочуу» 11.20, 13.40, 15.00, 17.00, 18.50, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дагаа-ла, барабан» 10.00, 12.00, «Тракторист» 14.00, 16.00, «Ада чок чоруук» 18.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Бопиавруун чүрээ» 10.00, «Тайгага сегиржип алышкын» 13.00, 15.00, 16.50, «Чиңге удавын» 18.40, 20.30 шактарда.

ОКТЯБРЬ 30-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Баштай ат салыр эрге» 9.30, 11.25, 13.30, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кортик» 9.30, 11.00, 15.00, 16.40, «Опла ончээнгей девискээринде» 12.40, 18.20, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Тайга хааныны тоочуу» 15.00, 16.40, 18.30, 20.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Аныяк гвардия» 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

Тыва АССР-ниң Мелиорация болгаш суг ажыл-агыйының министерствозу болгаш «Тывасуг тудуг» трест Тыва АССР-ниң мелиорация болгаш суг ажыл-агый министри М. В. Достак-оолдуң кадайы

Нина Федоровна
АНИСИМОВАНЫҢ

өлүмү-биле холбаштыр ачазы [illegible] ...

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-36, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн бергенде 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2712

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыглыг талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 251 (10848) | 1978 чылдың октябрь 31, вторник | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

УЛУГ ОКТЯБРЬГА УТКУШТУР

КЕЖЭЭКИ БОЛГАШ БОТ-ӨӨРЕДИЛГЕ

Бистиң чуртувус бүгү-ниити эртем-билигниң делегейде бир дугаар чурту апарган. Кижи бүрүзүнүң билиг деңнелин бедидери — бистиң чуртувустуң экономика болгаш культура хөгжүлдезиниң кол факторларының бирээзи. ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге эш Л. И. Брежнев мынча деп чугаалаан: «Бистиң үевис—кайгамчык улуг эртем-техниктиг революцияның үези. Аныяктарның мурнунда боттарының билиг-мергежилин доктаамал бедидериниң сорулгазы кажангызындан артык чидии-биле тургустунуп турар».

Улус өөредилгезиниң бүгү талалыг хөгжүлдезинче Коммунистиг партия болгаш Совет чазак доктаамал сагыш салып турар. Аныяк өскенге билиглерни шиңгээдип алырының бүгү-ле оруктары ажык. Ам бисте бүгү-ниити ынап-ла ортумак өөредилгени боттандырып эгелээн.

Аныяктарның бүгү-ниити ынап-ла ортумак өөредилгезин боттандырып чорударынга кежээки болгаш бот-өөредилгелиг школаларның ролю улуг. Кандыг-бир чылдагаан-биле ортумак эртем чедип албаан аныяктар бүдүрүлгелерге болгаш ажыл-агыйларга ажылдавышаан, боттарының өөредилгезин чедиишкинниг уламчылап болурунуң аргаларын бисте тургускан. Бистиң республикада ажылчын аныяктарның кежээки база турум болгаш бот-өөредилгелиг школалары ажылдап турар. Аңаа чыл бүрү хөй санныг ажылчыннар ортумак эртемни чедип ап турарлар. Эрткен өөредилге чылында он бирги классты 1502, сески классты 720 кижи доскан. Школаның доозукчулары өөредилге-биле күш-ажылды чедиишкинниг холбап, ажыл-херээнге мергежившаан, өөредилгезин оон ыңай уламчылап, дээди болгаш ортумак тускай эртемни чедип ап, улус ажыл-агыйының аңгы-аңгы участоктарында ажылдап турарлар.

Республиканың турум болгаш бот-өөредилгелиг школазы Тес-Хем, Эрзин, Өвүр, Кызыл, Мөңгүн-Тайга районнарының база Кызыл хоорайның төп өөредилге-консультация пунктузун хаара тудуп турар. Оларда ниитизи-биле өөредилге-консультацияның 29 пунктузун организастаан, оларның аразында социалистиг чарышты база чорудуп турар. Төп консультация пунктузунуң материалдыг баазазы быжыккан, эки дериттинген кабинеттер бар. Школа бо өөредилге чылынга база эки белеткенген, башкы кадрлар четчир. Мында өөредилге сентябрьда-ла эгелээн. Ынчалзажок өөреникчилерниң кичээлге кээп турары чаңгыс аай эвес, кичээл шагы үзер чоруктар бар. Октябрьның ортаа чедир чамдык хүннерде школага өөренсе чогуур кижилерниң чүгле 30—40 хуузу кээп турары илерээн. «Сельхозтехниканың» районнар аразының каттыжыышкыны ышкаш чамдык организациялар ажылчын аныяктарның өөредилгезин кичээнгейге ап турар, а ынчаарга хоорайның транспорт, тудуг организациялары ук айтырыгже кичээнгей салбайн келген. № 48 тудуг эргелели ышкаш улуг организациядан безин чүгле ийи-чаңгыс кижилер өөренип турар, херек кырында ында өөренсе чогуур кижилер эвээш эвес.

Бүдүрүлгелер-биле харылзааны школаның башкылар коллективи тудуп турар, а бүдүрүлгелерниң, албан организацияларының талазындан беттуг дуза чедирип шыдавайн турар, оон уламындан өөреникчилер кичээлдерни үзүп, өөредилгезин уламчылавайн артып каап турарлар. Аныяктарның бүгү-ниити ортумак өөредилгези—күрүне ужур-дузалыг улуг айтырыгларның бирээзи. Аныяктар өөредилгезин партия, профэвилел, комсомол органнары доктаамал контрольга алыр ужурлуг. ВЛКСМ Кызыл хооркомунуң талазындан бо айтырыгже кичээнгейни углаттырары чугула.

Эрткен өөредилге чылының төнчүзүнде республиканың турум болгаш бот-өөредилгелиг школазында организастаан чарыштың түңнелин үндүрген. Эрзинниң Мөренде, Тес-Хемниң Чыргаландыда, Кызыл районнуң Сукпакта өөредилге-консультация пунктуларының ажылы багай эвес болган. Олар боттарынга хамаарышкан ажыл-агыйлар-биле харылзааны эки тургускан, ынчангаш ажыл-херек түңнелдиг бооп турарының чылдагааны ында.

Өөредилге, эртем-билиг чедип алыры кижи бүрүзүнүң хуузунда херээ эвес, социал чугула айтырыг дээрзин аныяктарга билиндирбишаан, оларның өөренириниге бүгү талалыг деткимчени көргүзери, өөредилгени контрольга алыры черчерде хөй-ниити органнарының болгаш бүдүрүлге, ажыл-агый удуртукчуларындан негеттинип турар. «Аныяк кижи бүрүзүнге—ортумак эртем» деп көрүлдени каш чыл улаштыр организастап келзе-даа, оон түңнелин чогуур өй-шаанда үндүрбейн турар.

Шак мындыг четпестерниң уламындан аныяктарның кежээки болгаш бот-өөредилгезин организастап чорудуп турарында улуг четпестер бар. Кызыл-Мажалыктың туйбу заводу, № 741 КМК, Чөөн-Хемчиктиң «Алдан-Маадыр» совхозу ажылчын аныяктарның өөредилгезин кичээнгейге албайн келген. Шак ындыг байдалдан чайлаар дээш бо өөредилге чылында бир демниг ажылдаары негеттинип турар.

«ООЛДАР БОЛГАШ КЫСТАР! БИЛИГЛЕРНИ ШУДУРГУ ШИҢГЭЭДИП АЛЫҢАР, БОТТАРЫҢАРНЫ БЕДИК ИДЕЙЛИГ КЫЛДЫР КИЖИЗИДИҢЕР!».

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларында ынчаар чугаалап турар. Аңаа харыы кылдыр «Аныяк кижи бүрүзүнге-ле —ортумак эртем» деп лозуңнуң амыдыралга боттанылгазын чедип алыр дээш бир демниг ажылдаары партия, совет, комсомол органнарындан, ажыл-агый болгаш бүдүрүлге удуртукчуларындан негеттинип турар.

ПЛАН КҮҮСЕТТИНГЕН, АЖЫЛ ХӨЙ

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң материалдары-биле болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң ол Пленумга илеткели-биле таныжкаш база кедээ ажыл-агыйны хөгжүдер дээш кедээге капитал тудугну улам экижидер талазы-биле партияның болгаш чазактың ап чорудуп турар хемчеглеринге сорук кирген, «Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынының № 5 мехколоннназының инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш ажылчыннары 1978 чылдың планныг даалгаларын, социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседир дээш улам күжениишкинниг ажылдап турарлар.

ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чылынга чедир онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир деп бедиткен социалистиг хүлээлгени бистиң мехколоннаның коллективи алгаш, ол сөглээн сөзүн ажыл-херекке боттандырар дээш күжениишкинниг ажылдааннар. Инженер-техниктиг ажылдакчылар болгаш ажылчыннар онгу беш чылдың үшкү чылының планын 9 айларда ажыр күүсеткен. Кереэ ёзугаар 725 муң рубльдиң ажылын кылыр турган, күүсеткени 780 муң рубль азы 107,5 хуу, бодунуң күжү-биле 559 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр турган, 713 муң рубльдиң ажылын кылган, азы 118 хуу, совхозтарга 504 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылын кылыр турган, 130,3 хуу күүсеткен. Мехколоннаның коллективи тос айларда 200 олуттуг 2 клубту, 300—500 баш хой кирер 4 кажааларны, ийи-ийи аал чурттаар 6 бажыңнарны, бир аал чурттаар 1 бажыңны—ниитизи-биле 740 дөрбелчин метр чуртталга шөлүн ажыглалга киирген. «Мөрен», Ленин аттыг совхозтарда 2 котельнаяның тудуун доозкаш, ажыглалга киирген болгаш мехколоннаның ажылчыннарын чурттадыры-биле ийи аал чурттаар 2 бажыңны доозуп, 420 дөрбелчин метр чуртталга шөлүн ажыглалга киирген.

КМК-ның планныг онаалдаларын күүседиринге мурнакчы бригадаларның болгаш тудугжуларның саңы хүн-бүрү өзүп, оларның социалистиг хүлээлгези күүседиринге улуг деткимчени берип турар. Коммунист Ижи Наниниң удурткан тудугжу бригаданың көргүзүү эки, ай планын доктаамал ажыр күүседип, чарыштың мурнуку одуруунда чорупу турар. Ол ышкаш Кава Бадының удурткан тудугжу бригада база мурнакчы бригадаларның санынга кирип келген.

Мурнакчылардан ыяш белеткелинде Сат Мөңгүн-оол, ыяш диилер пехтен Бегаикей Кошкар-оол, чолаачылардан Еезак Кан-оол, Юрий Лемажап, аныяк коммунист Кара-Сал Кыргыс-оол дээш ажылынга күзелсорукуг ажылдап турарлар хөй.

№ 5 КМК-ның мурнунда салдынган турар сорулгалар улуг болгаш чыл төнчүзүнге чедир ажылдың шынарын экижидип, темпизин дүргедедип тургаш, «Нарын» совхозка общежитиени, бир аал чурттаар бажыңны, «Мөрен» совхозка база бир аал чурттаар бажыңны, «Чаа орук» совхозка ийи аал чурттаар ийи бажыңны, 3000 хойга семиртилге пунктузун, 500 хой кирер бир кажааны болгаш мехколоннаның тудуу—10 трактор, 5 автомашина кирер гаражты ажыглалга киирер.

КМК амгы үеде кышка белеткелдер ажылын чорудуп, ылаңгыя 1979 чылдың бирги кварталында тудар тудугларның белеткел ажылдарынче кичээнгейни угландырып, ону эгелей берген.

«Хемчеглер алдынып турза-даа, кедээ тудугнуң бүдүрүлге баазазы ам-даа кошкак. Оон уламындан тудугнуң шынары куду болур, оон хуусаазы узап, үнези улгадыр чоруктар болуп турар. Хөй санныг тудугларга капитал салыышкыннарны бударааткаңының түңнелинде кедээ ажыл-агыйның ажыглалга кирер күчүлериниң планнары үстүн база доозулбаан тудугларның саны көвүдеп турар»—деп, СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунга илеткелинге эш Л. И. Брежневтиң айытканы — бистиң районнуң тудугжуларынга база хамаарыжыр. Ону бистиң мехколоннаның тудугжулары ажыл-ишинге өөренип, кылган ажылының шынарынче кол кичээнгейни угландырарын, тудугларның ажыглалга кирер хуусаазын узамдыктырар чорукту болдурбас болгаш кедээниң ажыл-ишчилериниң өзүп орар негелделеринге дүүштүр тудуг ажылын чорудар дээш улам күжениишкинниг ажылдаарын хүлээнгеннер.

Ч. ДЕКПИШ-ООЛ.

Эрзинде № 5 мехколоннаның начальниги.

Эш Дмитрий Федорович УСТИНОВКА

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң көскү ажылдакчызы Силерге СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Силерниң 70 харлаан хүнүңерде изиг байыр чедирип тур.

Хөй чылдарда чурттаарыңарны, чаагай кадыкшылдыг болурунарны база бистиң партиявыстың болгаш совет улустуң чаагай чоруу дээш үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгалыг болурунарны Силерге чүректиң ханызындан күзедивис, эргим Дмитрий Федорович.

СЭКП Төп Комитеди | ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму | ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели

Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устиновка Совет Эвилелиниң Маадыры атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында болгаш дайын соондагы үеде чурттуң камгалалын быжыглаарда Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң мурнунга улуг ачы-хавыяалыг болганы дээш база төрүттүнгени хүнүнден бээр 70 харлааны-биле холбаштыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы Дмитрий Федорович **Устиновка Совет Эвилелиниң Маадыры** атты тывыспышаан, ону **Ленин** орден-биле болгаш **«Алдын сылдыс»** медаль-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1978 чылдың октябрь 27.

Гроссмейстер А. Е. Карповту Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Спортчу чедиишкиннери болгаш совет шыдыраа школазын хөгжүдеринге улуг салыышкыны дээш гроссмейстер Анатолий Евгеньевич **Карповту Күш-ажылдың Кызыл Тук** орден-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1978 чылдың октябрь 27.

ТИИЛЕКЧИЛЕР

Ленинчи комсомолдуң 60 чылынга холбаштыр чогаадыкчы аныяктар-биле театрлар ажылының Бүгү-эвилел көрүлдезиниң түңнелдерин үндүрген. Ол көрүлдени ССРЭ-ниң Культура министерствозу, ВЛКСМ ТК, Культура ажылдакчыларының профэвилелиниң ТК-зы болгаш Бүгү-российаның театр ниитилелиниң баштаар чери чарлаан турган.

Ам чурттуң театрларында аныяктар коллективтерниң чогаадыкчы составының дөртен чыгам хуузу апарган. Талантылыг чаа-чаа артистерниң, режиссёрларның, ыраажыларның, балетмейстерлерниң, чурукчуларның аттарын көрүлде илереткен. Театрлар аныяктарның чедиишкиннерин амгы үениң совет авторларының чогаалдарындан шиилерни тургусканы-биле салбок холбаалыг. Дагдыныкчылар шимчээшкини — улуг салгалдың мастерлериниң боттарының байдак дуржулгазын чогаадыкчы аныяктарга дамчыдып бээри улам улуу-биле калбарган.

Чурттуң 24 театр коллективин үш чергениң дипломнары болгаш акша шаңналдары-биле Бүгү-эвилел көрүлдезиниң төп комиссиязы шаңнаан. Оларның аразында Ленинградтың С. М. Киров аттыг операның болгаш балеттиң үлегерлиг театры, Ленинградта өйнаарактарның Улуг театры, ол ышкаш Свердловскиниң музыкалыг комедия театры, Белоруссияның шиниң үлегерлиг театры, Москваның Ленинчи комсомол аттыг театры болгаш Латвия ССР-ниң Аныяк көрүкчүлер театры бар.

Чогаадыкчы аныяктарны кижизидер талазы-биле үргүлчү болгаш үре-түңнелдиг ажылы дээш чурттуң дыка хөй театрларын дипломнар-биле шаңнаан, а оларның коллективтеринге өөрүп четтиришкинни чарлаан. Театрларның чээрби алды артистеринге, чурукчуларынга болгаш режиссёрларынга «Чогаадыкчы аныяктарның Бүгү-эвилел көрүлдезиниң лауреады» деп атты тывыскан.

(СЭТА-ның корр).

АДАЛАРНЫҢ ХЕРЭЭНГЕ ШЫНЧЫ

Бурунгу хүн Кызылга дээр каан, аяс болган. Найысылалдың Ленин шөлүнге чыылган аныяктарының сагыш-сеткили база сергек, омак-хөглүг. Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң 60 чылынга тураскааткан байырлыг митингизинге киржир комсомолчулар эртен эртежик-ле чыглып келген.

Кызылдың дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң эң тергиин өөредилгелиг болгаш сагылга-чурумнуг студентилериниң, сургуулдарының, үлегерлиг бүдүрүлгелерниң мурнакчыларының, Ленинчи комсомолдуң 60 чылынга уткуштур онгу беш чылдың баштайгы үш чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткен аныяктар бригадаларының, коллективтериниң төлээлериниң холдарында кызыл туктар, транспарантылар, байырлыг лозуңнар хөлбеңнээн. Ында «Коммунистиг партияга алдар!», «Ленинчи комсомол делгерезин!», «Адаларның херээнге шынчы бис» деп сөстер киискээн.

Үрер хөгжүмнүң үделгези-биле найысылалдың аныяктары чыскаалбышаан, Ленин шөлүнге келгеннер. В. И. Ленинниң тураскаалынга чечектерни хамааты болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуннары, Тывага комсомол организациязының хоочуннары, бүдүрүлгениң мурнакчылары салганнар.

Байырлыг митингини ВЛКСМ Кызыл хооркомунуң бирги секретары К. Д. Саиты-Балраа ажыткан. Ажыл-ишке, өөредилгеге чүткүлдүг-биле, кызымак күш-ажылы-биле, мергежилинге бердингени-биле салган сорулгазын чедиишкинниг күүседип, боттарының юбилейин төлептиг уткаан комсомолчуларының болгаш аныяктарның дугайында ол чугаалаан.

Найысылалдың аныяктарынга болгаш комсомолчуларынга изиг байырны СЭКП хооркомунуң болгаш хоркүскомнуң өмүнээзинден СЭКП Кызыл хооркомунуң ийиги секретары Б. П. Свинцов чедирген. Хоорайда партия организацияларының удуртулгазы-биле шалыпчы ажылдап турар аныяктарның чедиишкиннерин ол сеткил ханышкын-биле демдеглээн.

Хамааты дайынның хоочуну Михаил Иванович Пахомов чүве чугаалаан:

— Бистер Николай Островскийниң чажыттары бис. Ол үеде комсомолчулар аныяк Совет күрүнениң күчү-күжүн быжыглап, даштыкы интервентилерни ойтур шаап, маадырлыг херектерни кылып турганнар. Ол дугайында Н. Островский «Каң канчаар катканыл?» деп номунда тодаргай бижээн. Шынап-ла, каң чалбыыштыг ол чылдарда каңналып, дадыккан. Бо хүннерде комсомолчулар адаларның ол чаагай херээнге шынчы болуп, Төрээн чуртунуң чаагай чоруу дээш ажылдың кайы-даа участогунга барып, төлептиг үлүүн киирип, партия «Херек!» дээрге, комсомол «Белен!» деп харыылап турар— деп М. И. Пахомов сеткил ханышкын-биле чугаалаан.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, «Бичии черге» дайылдажып турганнарның бирээзи, амгы үеде республиканың Сан министерствозунуң ажылдакчызы Д. Г. Катруша сөс алгаш, фашистиг Германияга удур маадырлыы-биле тулчуп турган комсомолчуларның дугайында чугаалап, бо салгалдың аныяктары аңаа шынчы чоруун көргүзүп турарын демдеглээн.

Коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик атты бистиң республикада эң баштай чаалап алган бүдүрүлгелерниң бирээзи—республика типографиязының ажылчыны, комсомолчу Татьяна Коршунова найысылалдың аныяк ажылчыннарының өмүнээзинден сөс ап, хоорайның комсомолчулары СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга улуг-хуузун киирип, моон соңгаар улам күжениишкинниг ажылдаарын илереткен.

Байырлыг митингиниң сөөлүнде найысылал Кызылдың аныяктары болгаш комсомолчулары Ленинниң чагыгларынга шынчы болуруп, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле чаа-чаа тиилелгелерже улам бурунгаарлаарын дангыраглааннар.

Д. ЧЫДЫМ.

ЧУРУКТАРДА: байырлыг митингиниң киржикчилери; Хамааты дайынның хоочуну М. И. Пахомовтуң чүве чугаалап турары.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

Тускай дыңнадыглар

КОМИТЕТТЕРДЕ

САМАГАЛДАЙ

Тес-Хем районнуң «Чодураа» совхозу саң-хөө чарыгдалдарының талазы-биле улуг хажыдыышкыннарны кылган. Бо чылын прораб К. М. Сувандии 200 баш инек кирер кажааның тудуунга ажылдап турган тудуг бригадазынга (бригадири Б. Балиан) санаттынган акша төлевиринге немей 40 хуу шаңнал акшаны санавышаан, оон кырынга 20 хуу район коэффициентизин кадып, ниитизи-биле 5244 рубль 30 кепеекти ажыр төлеп берген.

Командировкага 323 рубль 48 кепеек ажыр чарыгдаттынган, 580 рубльдиң документизи бадылаттынмайн турда-ла үндүр бижипкен.

Кызылдың районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынындан артык кезектер сөөртүп берип турар А. Суворовка эрткен 1977 чыл дургузунда 403 рубль 50 кепеек база О. Байырга бо чылдың майдан эгелеп 275 рубль 52 кепеекти артыкка төлээн болуп турар.

Эрткен чылдың июль айдан бээр 994 рубльдиң үүрмек барааннары саттынган, оларның учёт-отчёду, камгалгазы кончуг багай. 655 рубль 50 кепеектиң барааннары кайы хамаан чок үлеттинген. Хыналдадан илерээн четпестерни Тес-Хем районнуң улусчу контроль комитеди бөлүүнүң хуралынга сайгарып көргеш, күрүнеге 5244 рубль когаралын чедиргени дээш ол түңнүң чартыын эгидер сорулга-биле совхоз директору С. Л. Чангы-оол, кол бухгалтер В. Д. Колуштан оларның тус-туста чартык айның, прораб К. М. Сувандииниң бүдүн айның шалыңын тыртар деп шиитпирлээн.

ШАГААН-АРЫГ

Улуг-Хем районнуң «Ак-Туруг» совхозунда малдың баш санын камгалаар талазы-биле хемчеглерни четпес ап чорууп турары хыналдадан илерээн.

Чылдан чылче малдың өлүп хоразры, чидери болгаш ону оорладыры көвүдеп, чүс башка онааштыр малдың төлү база өспейн турар. Зооветеринария болгаш бухгалтер учёту кудуу деңнелде. Оон түңнелинде бо чылдың сес айларының иштинде 37 баш бода мал, 901 баш шээр мал өлүп хораан. 8 боданы, 317 шээр малды оорга алысхан. Малчыннар Б. Киммселдуң коданындан—46, М. Бавуунуң—56, К. Кадр-оолдуң—49 баш шээр мал дудаан. Бо чылдың июль айда бүдүрүкчү кошкарларны чуп турда ээлдириг шыы эвес болганындан 22 бүдүрүкчү кошкарлар өлген. Өскелери ур үе иштинде аараан.

Улуг-Хем районнуң улусчу контроль комитеди бо айтырыгны бөлүүнүң хуралынга сайгарып көргеш буруулуг эштер: «Ак-Туруг» совхозтуң кол мал эмчизи Г. Д. Шойдакты, кол зоотехниги К. Д. Кара-Салды, мал эмчилери М. Д. Кара-Салды, З. С. Ооржакты шыңгыы дөңгүдүп, четпестерни чайладырын комитет олардан негээн.

ЧАДААНА

Чадаананың хлеб заводунда бирги болгаш ийиги сорттуң 7700 кг далгандан кылып каан 700 кг хлебтиң шынары кудуу болган. Бирги сорттуң далганындан кылган 400 кг хлебтиң бирээзинге-ле онааштыр деңзизи 50—60 грамм четпестиг болуп турар.

Бетоннар бымырып турган үеде печканың температуразы 160 градус болуп, нормазынга 60 градус четпес болган. Печканың термеметри чок. Ынчангаш температура режимин хынавайн турар. Хлеб заводунуң лабораториязы бар-даа болза ында хлебтиң шынарын хынаар херекселдер чок, журнал долдурарда каран-биле чижеглеп кылып турар. Бо четпестерниң түңнелинде хөй хлеб бракталып турар. Магазиннерге хлеб садарын ургулчу узунтелдирип келген.

Оон кадында хлеб заводунуң санитарлыг байдалы куду, хлебтиң шынарынга хамаарыштыр чоңдан хөй санныг хомудалдар киргилээн.

Хлеб заводунуң кылган продуктуларының куду шынарлыг болуп турарын районнуң улусчу контроль комитеди хуралынга чугаалажып көргеш, завод директору Н. М. Доңгак, технологу Н. Ооржак оларга четпес ажылдааны дээш доңгупдалар хүлээткен.

ТООРА-ХЕМ

«Тоора-Хем» совхозтуң бухгалтерия аппарадының ажылдакчыларының боттарынга акша шиңгээдип ап турганының фактыларын ол совхозта улусчу контроль бөлүү илереткеш, Тожу районнуң улусчу контроль комитединге кииргеn. Комитет ону хуралга сайгарып көрген.

«Тоора-Хем» совхозтуң улуг бухгалтери М. Бузураш совхоз кассазындан бир муң рубльди, бухгалтер Т. Яргина 630 рубльди боттарынга шиңгээдип алган. Улуг бухгалтерниң чөпшээрели-биле кассадан элээн хөй түңнүг акшаларны берип турганының фактылары илерээн.

Бо талазы-биле материалды районнуң улусчу контроль комитеди прокуратура черинче шилчиткен.

1978 чыл
октябрь
№ 10

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ

УЧАСТОК БҮРҮЗҮНГЕ

Бир бөлүктүң ажылының дуржулгазындан

Кызыл хоорайның улусчу контроль комитединге эң эки ажылдаар бөлүктер дугайында чугаалажы бергенде Николай Михайлович Злыгостевти баштай-ла адаар. Ол — районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынында мастер, хоорайның улусчу контроль комитединиң кежигүнү. Оон удуртканы улусчу контроль бөлүү материалдыг курлавырларны чоп ажыглаар дугайында сагыш салып, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин, планныг онаалдаларны күүседирин доктаамал бедидерин хандырар дээш демисежип турар.

Ол улуг коллективте бо бөлүк хайгыылчыларның күжүн таарыштыр тургузуп, бүдүрүлгениң бүгү участоктарын контрольга алган. Бөлүктүң кежигүнү бүрүзү тодаргай даалгалыг. Оларда хоочун ажылчыннар болгаш дуржулгалыг специалистер бар болганда кандыг-даа айтырыг талазы-биле хыналда мергежилдиг чоруттунуп турар.

Кол бөлүкте контролёрлар шупту доктаамал даалгалыг. Ону бээрде оларның кижи бүрүзүнүң арга-мергежилин барымдаалап, бүдүрүлгениң чугула айтырыгларынга контрольду боттандырарынче угландырган. Чижээ, одалга аппаратуразының септелгезиниң талазы-биле слесарь В. Н. Хланов профэвилел комитединиң кежигүнү, хостуг үезинде чурук тырттырарынга суддуулуг. Ынчангаш рейд, хыналдаларның хөй кезиинге киржип, четпестерни сойгалаан чуруктарны тырттыргаш, азып турар.

Каттыжыышкынында кол бөлүктен аңгыда цехтерде улусчу контрольдуң ийи бөлүү, үш постузу бар. Ында 41 хайгыылчы хаара туттунган. Доктаамал, массалыг контрольду организастап, бүдүрүлгениң мурнуунда сорулгаларның күүселдезинче бөлүктерниң болгаш постуларының кужениишкинин мөөңнээрабиле кол бөлүкте 4 секторну тургускан. Олар участоктарда ажыл-херектиң байдалын доктаамал информастап, четпестерни чайладыр, курлавырларны ажыглаар талазы-биле санал-оналды киирип, күш-ажылдың болгаш хөй-ниитиниң сагылга-чурумун бужартаарын чедип ап келген.

Бо бүгү чүүлдерни коллективте партия организациязы болгаш администрация чериниң деткимче дузазынга даянгаш чорудуп турар.

Чижээ, ынзы-бүрү хажыдыышкыннарның чоруундан бүдүрүлге бензинни доктаамал ажыр чарыгдап турган. Улусчу контролёрлар оон чылдагаанын тодараткан. Элээн хөй автомобильдер спидометр чок ажылдап, олар рейстен келирге бактарда бензинни хемчээвейн, орукта чоруп турар автомобильдерниң ажылынга контрольду багай тургусканы илерээн. Ол четпестерниң уламындан кывар чүүлдер ажыр чарыгдаттынып турар болган.

Социалистиг өнчүнү камгалаларының талазы-биле секторда контролёрлар нефть продуктуларының чоп чарыгдалынга доктаамал хайгааралды тургускан. Эрткен чылын бо талазы-биле 5 хыналда чоруткан. Илерээн четпестерге хамаарыштыр участок мастерлериниң, колонна начальниктериниң дыңнадыгларын чаңгыс эвес удаа чугаалажып көрген.

Контрольду доктаамал боттандырып, дээштиг хемчеглер ап келгенинден эрткен чылын «Сельхозтехника» каттыжыышкыны элээн хөй бензинни камнап алган.

Кол бөлүк улусчу контролёрларны белеткээринче кичээнгейни күштелдирген. Коллективтиң мурнунда сорулгаларны, планныг онаалдалар күүселдезин, бүдүрүлгениң шиитпирлеттинмээн айтырыгларын хуралдарга чугаалажып, контролёрларның дыңнадыгларын ап келген.

Амгы үеде мында бүгү улусчу контролёрлар политөөредилгеде хаара туттунган. Бөлүктер даргалары болгаш постулар удуртукчулары хоорайның улусчу контроль комитединде доктаамал ажылдаар семинарның кичээлдеринге барып турар.

Контрольдуң дээштиин бедидериниң бир чугула чепсээ—ону хөйге калбаа-биле билдингир болдурарында. Ында улусчу контрольдуң кол бөлүү тускай стендини тургускаш, хайгыылчыларның дыңнадыгларын, ажыл планын мында аскан. Хыналдалар түңнелдериниң материалдарын фото-буруудадыышкыннарны, алдынган хемчеглер дугайын база аңаа көргүзүп турар. Хыналдалар түңнелдерин, киирген материалдарны өзүгаар албан-дужаалдыг кижилерниң ап чоруткан хемчеглериниң дугайын коллективке дыңнадыры улуг ужур-дузалыг. Бо сорулга-биле контролёрлар коллективтиң хуралдарын, партия, профэвилел хуралдарын ажыглап турар. Чүгле бо чылын безин мындыг 10 дыңнадыгларны кылган.

Ынчалза-даа «Дайынчы хуудус», «Дувурээзинниг медээ»— чергелиг контрольдуң көскүзүнүң дайынчы хевирлерин ам-даа чедир ажыглаавайн турар. Улусчу контролёрларның чоруткан ажылы бо чылдың эрткен айларында коллективтиң ниити продукция бүдүрериниң болгаш сайгарларының планын багай эвес күүседиринге идигни берген.

В. ПОЛЕЖАЕВ,
Кызыл хоорайның улусчу контроль комитединиң инспектору.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талаже) ол коллективте улусчу контроль бөлүүнүң даргазы Н. М. Злыгостев, бөлүктүң кежигүннери Б. О. Байыр-оол, Г. Г. Петракова «Шамбалыг» совхозтан мапла бодунуң ажылдап турар тракторун септеп келген механизатор Н. Н. Хомушкунуң ажылының шынарын көрүп турары.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

САНАЛ-ОНАЛ ЧҮҮ ИРГИ?

Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» совхозта шээр малдың хорамчазы дыка хөй болган. Чогум хандыр бодап көөр болза, ол чидириг мал ажылында хамаарыышкан кижилерниң харыысалга чогуннан болуп турар. Малдың өлүп хораар чоруун болгаш чидириглерин болдурбазы—мал ажылының тускай эртемниглериниң, малчыннарның дорт хүлээлгези болгай.

Кыжын малдың өлүп хораар чоруу чайгы үеде семиртилгезинниң кошкаандан, одарларны болгаш мал чемин шын эвес тергеглеп ажыглааныңдан болуп турар.

Бо совхозка 1977-78 чылдың кыжынында 704 баш хой өлген, 228 баш читкен. Ынчангаш шупту 932 баш шээр малдан когараан. Эътке херектеп чарыгдаан шээр малдың саны база хөй. Бо дээрге ортумак черлерниң 3—4 кодан хире хою-дур. Мындыг байдал-биле ажылдаар болза, ажыл-агыйның мал бажы өстүрер планын күүседиринге улуг бергелерни тургузуп келир-дир.

Бо айтырыгларга холбаштыр совхозта улусчу контролёрларның бодалы, санал-оналы чүү ирги?

М. БАГАЛДАЙ,
кодээ бижикчи.

ЭЛДЕПТИГ ДҮШ

«Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының № 1 КМК-зының начальниги Анатолий Григорьевич Русанов-биле кол инженер Виктор Александрович Монгуш бир катап таалап удуп чыткаш, элдептиг дүштү дүжээннер.

— Ат кыды-ла, канчаарыл?

— Чүү болду, Анатолий Григорьевич?

— Чүү болду деп чүңүл, бо хамык хойлар бисти тудуп чиил.

— Кандыг-даа хөй мында чогул, бо дээрге аалчылар бажыңы-дыр, чүнү дембээрей чыдарың ол?

— Ах, харылаан улаарай берип-тир мен.

— Ол чүнү ынчаар улаарап, дүжей берген кижи боор сен, Анатолий Григорьевич?

— Чүву деп чүн боор, Монгуш, кажааларын тудуп бээр дээш чайладыр, күзедир чадашканывыс хойларны бодааш, ынчаар дүжей берген боор мен. Бакла чүве ыңай турзун...

Дүш-дүлде чүү деп. Ынчалзажок А. Г. Русановтуң бо коргунчуг, элдеп дүжүнге дугжу берги дег шынныг чүве база бар.

Оон начальниктеп турар КМК-зы «Тоора-Хем» совхозка 600 хой кирер ийи кажааны тудуп бээр боопхүлээнгеш, чазын-на оларның чүгле чагыларын кадап кааш, ажылды ара соксаткан. А ам кыш, соок келген, ол хөй хойну кайда кыштадырыл? А ол ышкаш бо-ла КМК «Май бир» совхозтуң малчыннарынга үш бажыңны туткаш, шеверлел ажылын кылбайн ара каггап. Районнуң улусчу контроль органнары ол бүгүнүң дугайын чугаалажып, КМК-ның начальниги А. Г. Русановка сагындырып, хуусааны айтып турган, а ол оон түңнел кылбаан. Ынчангаш А. Г. Русанов-биле В. А. Монгуштуң дүне-даа, хүндүс-даа мындыг сагыышсыралга алысканы таварылга эвес. Ара кагдынган тудугларны канчалза экил?

Д. АЙЫР-САНАА.
Тожу районы.

«АЗА ОҢГАРЫ»

1974 чылда республиканың найысылалының Каа-Хем кудумчузунда 4 каът чаа школаны ажыглалга киирип турда, оон канализациязын «Водоканал» чери хүлээп албаан. Ынчалза-даа тудугну хүлээп алыр ужурга таварышкан. Чүге дээрге, уруглар өөренир ужурлуг. Оон соонда 3 дугаар тудуг эргелели канализация шугумун үш-дөрт-даа катап эдерин оралдашкан. Ону кылыр дээш та чеже хире акша-хөреңгини үндүрген, та чеже кижи болгаш машина-техника ажылдаан чүве? Оңгарны катап каскаш, дедир хөөп-ле турар. Ону ажылчыннар «Аза оңгары» деп адай бергеннер.

Бо хүннерде Кызылга база бир чаа гостиницаны туткаш, ажыглалга киирер дей бергенде, демги-ле оңгарны катап казып, канализацияны тудуштуруп чадашкаш, туруп берген. Ону база-ла 3-кү тудуг эргелелиниң бир бригадазы ай ажыг үеде казып, кылып келген. Түңнел чок. Канализацияның ажылдаары бергедээн. Бир эвес гостиницаны ажыглалга киирипперге, ол ажылдавас болза, база-ла дөртку школа ышкаш, тускай бункер тудар апаар чадавас. Бо-ла бүгүнүң кылдынмайн турарынга кым буруулугул?

Т. МОНГУШ.

КИЧЭЭНГЕЙНИ КОШКАТПАС

Ниитиниң малының кыштаглаашкынынга белеткелди база ону организастыг эрттирериниң айтырыын Тожунуң улусчу контролёрлары кичээнгейниң төвүнге тургузуп келген болгаш тургузуп-даа турар. Ол чугула ажылды бистер бо чылдың чазынындан эгелээн бис.

Чайгы, күскү үелерде районнуң контроль комитеди райкүүскомнуң кодээ ажыл-агый эргелели-биле кады совхозтарда ниитиниң малынга четчир сапныг чемни белеткээр талазы-биле ажылдың чорудулгазынга хайгааралды күштелдирип турган. Ылаңгыя ол чугула кампанияның үезинде мал чемин белеткээр бригадаларга улусчу контрольдуң түр 12 постулары ажылдап турган. Оон аңгыда улусчу контрольдуң район комитединиң кежигүннери болгаш оон штаттан дашкаар инспекторлары бо ажылга база идепкейлиг киришкен.

Район ниитиниң малынга чем белеткээр планын октябрь 15-те бүрүн күүсеткен. Мааа бистиң контролёрларывыс база улуун киирген. Олар кол кичээнгейни ажылдың шынарынче угландырганнар. Чижээ, контролёрларның хыналдазының үезинде Эрги база Хаак-Аксының сиген бригадалары кескен сигенни бөлерде шөлдерге арттырып каап, четче бөлбейн турарын улусчу контролёрлар илереткеш, ону катап бөлдүрген болгаш оон түңнелин бригадаларның ниити хуралынга чугаалашкан. Оон соонда мындыг четпестер чайлаттынган. Өске-даа мындыг чижектерни көргүзүп болур.

Районнуң улусчу контролёрларының ажылынга амгы үеде мал чемин кадагалап, хумагалап база ажыктыг ажыглаарының айтырыы чугула черни ээлеп турар. Октябрь эгезинде кылган хыналда үезинде «Тоора-Хем» совхозтуң Шынаа, Хойлуг-Мээс девискээринде белеткээн чамдык сигенни мал үреп, чип турары, Көк-Чар сүт-бараан фермазында сараттаан көк-сула изип, үрелип чыдары илерээн. Ол дугайында айтырыгны районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкаш, ол сигеннерниң кажааларын экижидип, кыштагларже дүрген сөөртүрүн совхозтуң дирекциязынга дааскан.

«Тоора-Хем» совхозта улусчу контроль бөлүү (даргазы Ш. С. Самбуу) малчыннар кыштагларын частан эгелээш-ле белеткеп алган турарынче чогуур кичээнгейни салган. Ынчангаш чамдык малчыннар чазын кыштаандан көжерде-ле хөй кажааларының көржеңин коптарып, үүрмек септелгезин кылган, өлектин белген.

Бистиң улусчу контролёрларывыс сентябрь, октябрь айларда совхозтарның мал кыштаглаашкынынга белеткелиниң байдалын хынаан. Ол үеге чедир малчыннар чурттаар бажыңнарының, мал кажааларының база чем каап бээр саваларының хөй нуруузу септеттинген болган.

Ынчалза-даа чамдык малчыннарның чурттаалга бажыңнарының болгаш кажааларының септелгези доозулбаан база септелгеде чедир кылдынмаан чүүлдерниң бары база илерээн. Мындыг четпестер Таңмалыгда, Белдирде болгаш Көк-Чар фермазында бар болгулаан. Күштүг-Бежиг база «Май бир» совхозтуң төп сүт-бараан фермаларының белеткелинде чедир кылдынмаан чүүлдер бар болган.

Ол хыналдаларның түңнелин районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан, кыштаглаашкынга белеткелди чогуур өйүнде доозарын «Тоора-Хем», «Май бир» совхозтарның дирекцияларынга дааскан. Оон соонда ниити белеткел шапкынчаан. Ынчалзажок мааа холбаштыр кылза чогуур чүүлдер ам-даа бар.

«Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының районда КМК-зы «Тоора-Хем» совхозка 600 хой кирер ийи кажааны база малчыннарга бажыңнар тудуп бээр деп аазаашкынын күүсетпээн. Ол чорук совхозка элээн берге байдалды таварыштырып турар. Ол дугайында айтырыгны улусчу контролёрлар чогуур өйүнде кодуруп, сагындырып турза-даа, КМК-ның талазындан чогуур түңнел кылбаан.

Районнуң улусчу контроль органнары кыштаглаашкынында байдалды моон соңгаар-даа доктаамал хайгааралга алыр апаар. Ам колдуунда районнуң малчыннары кыштагларында көжүп келгилээн. Ынчангаш ажыл-агыйларда улусчу контроль бөлүктери болгаш постулары, мал чеминиң сөөртүлгезиниң, ону кадагалап база чарыгдап турарының, малдың ажаалда-тежээлдезиниң дугайында хыналдаларны чорудуп, бо чугула ажыл-херекке кичээнгейни кошкатпас ужурлуг.

С. ХИРЛИГ-ООЛ,
Тожу районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы.

САГЫШ АМЫР ЧОРУКТУҢ УРЖУУ

«Чамдык шаннар-ла күүсеттинип турза, өскези-даа канчаар, олар хамаан бе, чиир чем, ижер суг эвес, а мал эмнери мишкадын»., Республиканың «Зооветснаб» каттыжыышкынының даргазы Николай Иванович Сова мындыг хөөндеп элээн кап чыл уштунуп чадаан. Кандыг-даа чүве өйлүг, хемчээлдиг, сан-түңнүг-ле болгай. Николай Иванович ону база мындыг болур деп эскербээн.

Кажан, ынаа улусчу контроль органнарының ажылдакчылары хыналда кылып эгелей бээрге шиилевес. Сова шимчеп, дүвүреп, бачыдип-ла эгелээн. Баштай ол үрелип, будулгаан чүүлдерниң, ажыр чарыгдалдарының сан-түңнүүге «канчап мындыг чоор» дээш бүдүрексевейн-даа турган.

Чооңуң хайгыылчыларының хыналдазы ону кайнаар-даа «кыйыкып» кылбаан. Самбың туткаш, санаан соонда чазыг кайып турар. Каттыжыышкын чыл бүрүде-ле хөй түңнүг мал эмнерин, өске-даа чугула херекселдерни үреп, оорладып турарын хыналдалар көргүзүк дег көргүзүпкен. Оларның чамдыктары бо: 1976 чылда 4900 рубль түңнүг креолин дудагдаал, ол дээш кымга-даа хемчег хүлээтпээн болгаш төлеттирбээн. Эрткен чылын 6630 килограмм креолинниң кайнаар-даа токту бергени билдинмейн барган, оон өртээ 1326 рубль.

Күрүнениң акша-хөреңгизи дээрге саарлып турар сай эвес-ле болгай. «Зооветснаб» каттыжыышкынының удуртукчулары чыл бүрүде-ле нормадан ажыр хөй акша-хөреңгини чашканнаап турганын фактылар бадыткаан. Чөөн-Сибирь демир-оруунуң Ташеба станциязынга келген мал эмнерин, биопрепараттарны вагоннардан, цистернадан чогуур өйүнде дүжүрүп, сөөртүп албааны, контейнерлерни ур ынаа тургусканы дээш каттыжыышкын эрткен чылын 2889 рубльге торгаткан, а бо чылдың 9 айларында мындыг торгаал 1716 рубль болган. «Ол чүс-чүс акша мээң карманымдан үнер эвес, күрүнениң-дир» дээш Николай Иванович база-ла тоомчага албаан. Мал эмнээр үнелиг хөй эмнерни, ылаңгыя дезинфекция кылыр креолинни, дуст, гепсохлорин, каустиктиг сода ышкаш чүүлдерни ол-ла Ташеба станциядан ур үеде сөөртүп албааныңдан, ажык черге чыткаш, боттарының ажыктыг шынарын чидирген болгаш үрели, баксыраан. Мындыг кижи шыдажыр аргажок факт «Зооветснаб» каттыжыышкынының даргазын база-ла дүвүретпээн.

Кажан республиканың «Зооветснаб» каттыжыышкынында, күрүнениң ветеринария четкилеринде болгаш совхозтарында мал эмнерин, биопрепараттарны, дезинфекция кылыр бүдүмелдерни болгаш херекселдерни чыгаап кадагалап, ажыглап турарында база учёт-отчедунда четпестерниң дугайын хынааш, ол айтырыгны республиканың улусчу контроль комитединиң хуралынга сайгарып, чугаалажып көөрге ол каттыжыышкында мындыг улуг четпестер илерээн.

«Зооветснаб» каттыжыышкынының даргазы Н. И. Совага шыңгыы хемчегни хүлээдир ужурлуг турган, мыдалаажок хыналда үезинде илерээн четпестерни, оон соонда элер талазы-биле хемчеглерни алганын барымдаалааш, комитет аңаа доңгуулданы хүлээткен.

Бо айтырыгны комитетке чугаалажып турар үеде республиканың Кодээ ажыл-агый министерствозунуң, райкүүскомнарның кодээ ажыл-агый эргелелдериниң база совхозтарның дирекция черлериниң адрестеринге шыңгыы чемелелдерни кылган. Чамдык совхозтар ССРЭ-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозунуң бадылааны нормага дүүштүр, чылда малдың ортумак баш санынга онааштыр мал эмнеринге, биопрепараттарга, мал эмнээр херекселдерге холбаштыр чагыгларны чогуур өйүнде киирбейн турар. «Тоора-Хем», «Шамбалыг» совхозтар 1975 чылдан бээр, а «Мөгей-Бүрен», «Чыраа-Бажы», Жданов аттыг, «Хадың», «Улуг Октябрь», «О. Шывал» совхозтар бо чылын мындыг чагыгны шуут киирбээн.

Кодээ ажыл-агый министерствозунуң ветеринария албаны база бухгалтерия ажылдакчыларының, экономистериниң контроль чогундан мал эмнээринге база дезинфекция кылырынга херегжээр эмнерни, биопрепараттарны садып алыр акша-хөреңгини совхозтарның бүдүрүлге саң-хөө планында көрдүнгенинден ыракта ажыр чарыгдап турар. «Бай-Тал» биле «Х Улуг хурал» совхозтарның удуртукчулары база-ла акша-хөреңгиге мындыг харам чок эштер боор тур. Баштайгызы мындыг чарыгдалга планнаттынганы—7,7 муң рубль турда 14666 рубльдиң чагыын киирген, а өскези планда көрдүнгени 1,7 рубль турда, ынзы-бүрү мал эмнериниң, дезинфекция кылыр чүүлдериниң, биопрепараттарының 11582 рубль чагыын киирген. Мындыг фактылар өске ажыл-агыйларда база бар.

Республиканың совхозтарының хой пуруузу аптекалыг ветеринария-эмнелге пунктулары-биле хандыртынмаан, 66 совхозтарның болгаш Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының чүгле оюнда аптекалыг чаңгыс аай хевир-биле туттунган мал эмнээр черлер бар, а өскелеринде мал эмнерин душкан-на черлеринге, харын-даа ветеринария ажылдакчылары, бригадирлер боттарының бажыңнарынга шыгжаар ужурга таваржып турар.

Республиканың совхозтары чыл бүрүде хөй акша-түңнүг биопрепараттарны ап турар. (Бо чылын малдың корлуг аарыгларын баш удур болдурбазынга херегләэр вакцин болгаш өске-даа эмнерни садып алыры-биле 340 муң рубльди үндүрген). Ынчалзажок мал эмчилери—самдык специалистер профилактика ажылын чорутпайн турар. Бо чылын «Барлык», «Күш-ажылдың хостуу» «Чодураа», «Кызыгаар» совхозтарның чамдык малдары божаалааны илерээн. Хойну чуурунга ажыл-агыйлар креолинни нормадан үш катап ажыр ап турар хиреде, «Тес-Хем», «Чодураа», «Тииелге», «Суглак», «Кара-Хаак», «Кызыл тараачын» совхозтарның база Дуржулга станциязының чамдык малында кодур бары билдинген.

Бо айтырыгларга холбаштыр демдеглеттинген четпестерни шалыпкын чайладыр талазы-биле эргежок чугула хемчеглерин алыр дээрзиниң дугайында Тыва АССР-ниң Кодээ ажыл-агый министри И. Г. Лавриненконуң, «Скотопром» тресттиң директорунуң оралакчызы Н. Н. Борисенконуң медеглелин республиканың улусчу контроль комитеди кичээнгейге алган.

С. САЛЧАК-ООЛ.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Улус ажыл-агыйынга хөй чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылы дээш, күш-ажылчы ачы-хавыязын хүлээп көргениниң демдээ кылдыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле шаңнаарлар болза:

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН

Александра Сергеевна Абрамоваага — столоваялар болгаш ресторапнар трезинииң № 3 бүдүрүлгезинииң буфетчизи.

Мария Павловна Бызова — пенсионер.

Анна Захаровна Вековцева — пенсионер.

Мария Константиновна Верзилова — пенсионер.

Мария Захаровна Грудинина — столоваялар болгаш ресторапнар трезинии № 1 бүдүрүлгезинииң кондитери.

Мария Ивановна Дедова — № 1 ажылчыи аныяктар школазының башкызы.

Антонина Витальевна Денисова — пенсионер.

Евдокия Ивановна Дрессянникова — пенсионер.

Вера Антоновна Дунаевская — пенсионер.

Устинья Александровна Дурновцева — чер ажылдары кылыр тудуг эргелелиниң кадрлар килдизиниң улуг инспектору.

Екатерина Степановна Жарова — столоваялар болгаш ресторапнар трезинии № 1 бүдүрүлгезиниң буфетчизи.

Нина Петровна Запорожская — столоваялар болгаш ресторапнар трезиниң № 4 бүдүрүлгезиниң кассири.

Анна Васильевна Золотухина — пенсионер.

Надежда Никифоровна Исакова — пенсионер.

Евдокия Николаевна Кондрашова — столоваялар болгаш ресторапнар трезинии № 3 бүдүрүлгезиниң кладовщизи.

Анна Антоновна Королева — столоваялар болгаш ресторапнар трезинии № 4 бүдүрүлгезиниң повары.

Павел Петрович Королев — автоорук техникумунуң кабинет эргелекчизи.

Раиса Петровна Котельникова — «Улуг-Хем» ресторанның диетсестразы.

Екатерина Яковлевна Копырова — пенсионер.

Васса Афанасьевна Лаптева — столоваялар болгаш ресторапнар трезиниң № 1 бүдүрүлгезиниң повары.

Валентина Степановна Луканова — пенсионер.

Ксения Михайловна Макшанцева — «Улуг-Хем» ресторанның бүдүрүлге эргелекчизи.

Евдокия Михайловна Мартынкина — столоваялар болгаш ресторапнар трезиниң техниктиг ажылдакчызы.

Анисья Яковлевна Мельниченко — столоваялар болгаш ресторапнар трезиниң № 1 бүдүрүлгезиниң кассири.

Урандай Узун-оолович Намытпай — пенсионер.

Иван Сергеевич Некрасов — столоваялар болгаш ресторапнар трезиниң № 1 бүдүрүлгезиниң кладовщизи.

Моисей Михайлович Никитин — пенсионер.

Глафира Александровна Песегова — столоваялар болгаш ресторапнар трезиниң № 3 бүдүрүлгезиниң кондитери.

Дарья Константиновна Петрусева — пенсионер.

Мария Абрамовна Полежаева — столоваялар болгаш ресторапнар трезиниң № 1 бүдүрүлгезиниң кондитери.

Вера Ивановна Саар — Курбапкының республика конторазының техниктиг ажылдакчызы.

Екатерина Ивановна Сенникова — пенсионер.

Оюн Сандиевна Хомилай — столоваялар болгаш ресторапнар трезиниң № 1 бүдүрүлгезиниң ажылчыны.

Матрена Максимовна Яковлева — пенсионер.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Ооржак Таспараевич Кангыр-оол — «Шекпээр» совхозта нефтебааза эргелекчизи.

Александра Александровна Карпова — Ак-Довурак АТБ-ниң диспетчери.

Павел Феоктисович Кудинов — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчыны.

Кара-кыс Чандаловна Куулар — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Көшкендей Биче-ооловна Куулар — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Надежда Петровна Ляшенко — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Думен-Байыр Додупович Монгуш — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Монгуш Мыидан-оолович Монгуш — «Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Сангыдара Шокар-ооловна Монгуш — «Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Хоп Сундуевич Монгуш — «Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Часындак Чаш-оолович Монгуш — «Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Хеймерек Опгаковна Ооржак — «Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Антонина Васильевна Раевская — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчын хандырылга килдизиниң ажыл-агый эргелекчизи.

Достанмаа Намчыловна Сарыглар — «Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Карат Дарый-оолович Сарыглар — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Анна Лаврентьевна Сталбуева — Ак-Довурак АТБ-ниң ажылчыны.

Габдула Агмулимович Тухватуллин — № 1 КМК-ның ажылчыны.

Иван Тимофеевич Щербаков — № 741 КМК-ның чолаачызы.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

Иван Кудурукпаевич Амыртаа — Баян-Кол суурда пенсионер.

Кыргыс Чанчыпович Дүрбүлек — Баян-Кол суурда пенсионер.

Доп Кумбатовна Кужугет — Баян-Кол суурда пенсионер.

Серен-оол Семенович Кыргыс — Баян-Кол суурда пенсионер.

Чамзырын Сонамович Монгуш — «Х Улуг хурал» совхозтуң ажылчыны.

Байкара Улуурович Норбужук — Баян-Кол суурда пенсионер.

Кулактай Дойнурович Оюн — «Х Улуг хурал» совхозтуң ажылчыны.

Андрей Аскак-оолович Темир-оол — Баян-Кол суурда пенсионер.

Анна Кунгаевна Хунажык — «Х Улуг хурал» совхозтуң ажылчыны.

Хандыкмаа Маадыевна Чолдак-Сарыг — «Х Улуг хурал» совхозтуң ажылчыны.

Максим Чаш-оолович Шогжал — Баян-Кол суурда пенсионер.

Николай Манчыпович Шонгар — «Х Улуг хурал» совхозтуң ажылчыны.

БИЙ-ХЕМ РАЙОНДАН

Василий Степанович Бурков — районза ажыл-агый эргелекчизи.

Михаил Самбуевич Бюрбю — «Сельхозтехниканың» слесары.

Анна Арсентьевна Гончарова — таңныыл черниң контролёру.

Ульяна Ипатовна Давыдова — районнуң улус өөредилге килдизиниң кол бухгалтериниң оралакчызы.

Бартаар Дойдуевна Дамбадоо — «Өөк» совхозтуң ажылчыны.

Мария Андреевна Дулова — Туран хоорайда пенсионер.

Агриппина Яковлевна Дуюшина — Туран хоорайда пенсионер.

Василий Михайлович Евдокимов — Туран хоорайда персоналдыг пенсионер.

Домна Агеевна Евдокимова — № 1 школаның ажылчыны.

Елена Алексеевна Жирова — райпо ажылчыны.

Григорий Ефимович Ильин — Аржаан ортумак школазының ажылчыны.

Анна Алексеевна Казанцева — Туран хоорайда пенсионер.

Анна Степановна Кирсанова — райпо ажылчыны.

Александра Кузьминична Кицина — Туран хоорайда № 1 ясли-садтың эргелекчизи.

Надежда Спиридоновна Кудря — райпо ажылчыны.

Никифор Иванович Лавриненко — Туран хоорайда пенсионер.

Сергей Владимирович Лихтин — нефтебааза салбырының операторы.

Василий Алексеевич Мартынов — № 1470 орук-бүдүрүлге участогунуң ажылчыны.

Алексей Ерылович Михайлов — «Өөк» совхозтуң ажылчыны.

Раиса Николаевна Никифорова — таңныыл черниң контролёру.

Кайгал-оол Бойдуевич Ооржак — «Өөк» совхозтуң ажылчыны.

Ирина Ивановна Охотникова — Туран хоорайда № 1 школаның техниктиг ажылчыны.

Сергей Иванович Саин — Туран хоорайда пенсионер.

Евдокия Мироновна Семиволкова — Суштуң сес чыл школазының техниктиг ажылчыны.

Степан Оттукпанович Семис-оол — Туран хоорайда пенсионер.

Шавыт Доспановна Сендажы — «Өөк» совхозтуң ажылчыны.

Далай Сандапович Серенов — Туран хоорайда персоналдыг пенсионер.

Иван Николаевич Симонов — арга-мыш ажыл-агыйының ажылчыны.

Борис Бедик-Хүреевич Топчут — Туран хоорайда пенсионер.

Дмитрий Дмитриевич Толстиков — Туран хоорайда пенсионер.

Лидия Владимировна Трифанова — райпо ажылчыны.

Павел Иванович Туров — арга-мыш ажыл-агыйының ажылчыны.

Евдокия Перфильевна Утева — районо бухгалтери.

Ольга Александровна Хабарова — Туран хоорайда № 1 школаның башкызы.

Анна Семеновна Хардина — Туран хоорайда «Малютка» ведниң ажыл-агый эргелекчизи.

Анисья Захаровна Черкунова — Ээрбек школазының башкызы.

ТЕС-ХЕМ РАЙОНДАН

Үгер-Боо Чоодуевич Баа-Хөө — Берт-Даг суурда пенсионер.

Иван Бүлчүнович Баянына — Берт-Даг суурда пенсионер.

Балдан Хорукович Баага — Берт-Даг суурда пенсионер.

Донгак Айыжыевич Балчый-оол — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Чайкина Толзаевна Далаа — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Чооду Даржаевич Далаа — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Бежендей Дарыговна Данчыт — Берт-Даг суурда пенсионер.

Николай Демчикович Дапый-оол — Берт-Даг суурда пенсионер.

Чоорган Чалчыковна Дойнур — Берт-Даг суурда пенсионер.

Суванмаа Натовна Кочанай — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Дондуп Дивиинеевич Куруу — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Сапутмаа Малчыновна Куруу — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Александр Дарыгович Монгалбии — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Саар Чалдыраевна Монгалбии — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Биче-оол Эътович Намзырай — Берт-Даг суурда пенсионер.

Буян-Кежик Ногаановна Ногаан — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Шалима Ногаановна Ногаан — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Арат-оол Бүлчүнович Саңчат — Берт-Даг суурда пенсионер.

Дунзенмаа Дордумовна Темур-оол — Берт-Даг суурда пенсионер.

Камза Кававич Хеспаа — Берт-Даг суурда пенсионер.

Щорс Бүлчүнович Цирк — Берт-Даг суурда пенсионер.

Борис Хептеевич Чавырак — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Макар Эътсигбеевич Чамдыылай — Берт-Даг суурда пенсионер.

Хөлбек Бүжүнович Чамчы — Берт-Даг суурда пенсионер.

Өолет Дарганович Чамыян — Берт-Даг суурда пенсионер.

Санчат Халбынович Чолдак — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Натпит Сапыковна Чооду — Берт-Даг суурда пенсионер.

Самбыла Сандапович Чооду — Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Шойдак Аламович Шойдан — Берт-Даг суурда пенсионер.

Сундуй Шыырапович Шымран — Берт-Даг суурда пенсионер.

ТОЖУ РАЙОНДАН

Кимир Чысыпмаевич Дордуп-оол — кадыкшыдылга школазының директору.

ЭРЗИН РАЙОНДАН

Норбу Баа-Хөөвич Аракчаа — Мөрен суурда пенсионер.

Ногаанчык Сурасович Болган — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Өнер Шагдыровна Баян — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Саян Эрекейевич Бенсе — Мөрен суурда пенсионер.

Орус Дугеровна Бижээ — Булуң-Бажында кодээ магазин эргелекчизи.

Быраат Чымбаевич Буду — Ленин аттыг совхозтуң ажылчыны.

Амырта Кокович Дадарыкпай — Мөрен суурда пенсионер.

Сумбуу Кунаажаповна Дачаажап — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Топ Белековна Дарый — Булуң-Бажы суурда пенсионер.

Саян Чайзапович Дербет — Мөрен суурда пенсионер.

Сүрүң Херелович Доржу — Мөрен суурда пенсионер.

Кыргыс Доктугуевич Дугержап — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Норжунмаа Эдиповна Думен — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Өлзей Сереэдарович Думен — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Бора Серживевич Калиндыын — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Быраат Кандановна Калин — Ленин аттыг совхозтуң ажылчыны.

Кангаа Дугурович Каизай — Мөрен суурда пенсионер.

Монге Сурасовна Кежик — Нарын суурда пенсионер.

Лопсан Дугерович Кенден — Мөрен суурда пенсионер.

Бел Сереэдаровна Комбу-Сүрүң — «Мөрен» совхозтуң ажылчыны.

Даниил Дунгуковна Комбу-Сүрүң — «Мөрен» совхозтуң ажылчыны.

Севил Амгылановна Кунаажап — Мөрен суурда пенсионер.

Долзат Хоортаевна Күндел — Булуң-Бажы суурда пенсионер.

Артыша Намчаевич Күнзек — Ленин аттыг совхозтуң ажылчыны.

Наталья Дадыковна Күнчүн — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Кыргыс Сенгиевич Мааджый — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Сагаан Азыраевич Майдыр — Ленин аттыг совхозтуң ажылчыны.

Отдай Байырлычыевна Мидик — Мөрен суурда пенсионер.

Иван Сотпаевич Микпан — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Севил Чадырасовна Минчеймаа — Ленин аттыг совхозтуң ажылчыны.

Кыргыс Лапзыевич Немдик — Булуң-Бажы суурда пенсионер.

Чагдаа Шарановна Нурзет — Ленин аттыг совхозтуң ажылчыны.

Шуузу Бэйырлычаевна Оюн-кү-Саар — Мөрен суурда пенсионер.

Топтан Дубутович Сактаагай — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Маруся Довууевна Севилмаа — Ленин аттыг совхозтуң ажылчыны.

Мер Чамбалович Сегбе — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Дежит Дунгуевна Серен — Мөрен суурда пенсионер.

Иван Думбунович Сергей — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Серенмаа Сурасовна Серензук — Ленин аттыг совхозтуң ажылчыны.

Дензинмаа Максыровна Сереэдар — Мөрен суурда пенсионер.

Сотпа Соскунович Сотпам — Ленин аттыг совхозтуң ажылчыны.

Долгар Ивановна Сундуй — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Бамбыпай Учураловна Хангай — Мөрен суурда пенсионер.

Чадаана Сурасович Чадамба — Ленин аттыг совхозтуң ажылчыны.

Артем Сан-оолович Чамыян — Ленин аттыг совхозтуң ажылчыны.

Санчаа Сурасович Чаргаа — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Сенчи Кангууевна Чигжит — Мөрен суурда пенсионер.

Севилмаа Хорлууевна Чиктимаа — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Дамба Баякович Чыпсынак — «Мөрен» совхозтуң ажылчыны.

Кыргыс Сүрүнович Шижээ — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай. 1978 чылдың октябрь 26.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: байырлалга — хуусаа бетинде

Улуг Октябрьның байырлалын Ленинградтың сурагдыг «Светлана» каттыжыышкыны күш-ажылчы белектерлиг уткуп турар. Коллективтиң социалистиг хүлээлгелериниң бир пунктузу күүсеттинген — мини-ЭВМ-ниң чаа модификациязын хуусаа бетинде үндүрүп эгелээн. Ол үндүрүүшкүнүң дургедеткени — бүдүрүлге чорудулгазын механизастаар болгаш автоматызастаар программаның чедиишкинниг күүсеттинген. Цехтерни болгаш лабораторияларны эле дериирн кызырткынган график ёзугаар чоруттунуп турар: «Светланада» ам 60 хире чаа технологтуг чорудулгалар шиңгээттинген. Оларның хөй кезиин башкарарын ЭВМ-ге «дааскан».

Бүдүрүлге фирмазын реконструкциялап чаартырын план ёзугаар боттандырбышаан, чаа хевириң продукциязын шиңгээдип, бүдүрүп үндүрерин приборлар бүдүрүкчүлери чедиишкинниг чорудуп турар. Эң-не шын сааар электронпут машиналар эргижирээп приборларны конвейерден үндүр кызып турар.

КАЗАХСТАН: суггаттыг черлерниң беримчези улгаткан

Павлодар областа Казах ССР-ниң 30 чылы аттыг колхозта чер ханызының суггарын тарылга шөлдери суггарарынга ажыглаар талазы-биле аажок улуг гидротехниктиг дериг тургустунган. Хогуларда оларларның болгаш тарылга шөлдериниң продуктулуун бедиткиппишаан, мал чемнериниң проблемазын ол шиитпирлээн.

Эң эки участоктарны кукурузага, чаңгыс болгаш хөй чылдыг сигеннерге аңгылап үскеш, колхоз мал чемнери культурларының бедик дүжүдүн чедип алган. Ооң ачызында бо, кестүп көрбээн каан чылда безин, колхоз мал чемнери белеткээр планын үжен үш хуу ажыр күүсеткен.

АЗЕРБАЙДЖАН: завод ногаанчыдылгазы

Бүдүрүлгениң улуг садчызы В. Гасанов бүдүрүлге ажылчыннары-биле кады Бакуда радио заводунуң шынар дээш конкурузунуң лауреады болган. Ооң баштап турары албан болуу бүдүрүлге культуразын бедидеринге улуг салыышкынны кылган.

Бакуда эң-не ногаан чер болур завод девискээрин кипарис, пальма, терек одуругтары каастап турар. Ыяштар доозунну чыпшындырып, радио болгаш электрон аппараттары эптеп турар цехтерже оларның кирерин ээзаежедип турар. Эптээр конвейерлер чечектээштерлиг «кудумчулары» дургаар шөйлүп чорутан.

— Бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның шынары сөөлгү үеде оранчок бедээн, ол бараан-ла шупту баштайгы көргүзүгледе-ле дужааттынып турар, — деп завод директору Т. Раев чугаалаар, — бо чедиишкиннерде ботаника садындан кээп турар шефчилерниң дузазы-биле заводка эки тускайлаң климатты тургузуп берген завод садчыларының болгаш агрономнарының салыышкыны база бар.

БЕЛОРУССИЯ: хөй-ниитичи социология албаны

Бобруйскиде «Белаусьреаннатехника» каттыжыышкынга шиңгээттинген күш-ажыл шынары башкарар комплекстиг система бүдүрүлгениң хөй-ниитичи социология албанының киржилгези-биле ажылдаттынып кылдынган. Ол система заводтуң иштики стандарттарынга үндезилеттинген. Ол стандарттарның тус бүрүзү — чүс-чүге кижилерниң коллективтиг дүрзүлгазы болгаш бодалдары. Ону баш бурунгаар илередип, тодарадырын парткомнуң информация сектору боттандырып турар.

Каттыжыышкынның кичээлериниң удаа-дараа кирип турар чаартыкчы саналдарын ында өөренип көрүп турар. Техниктиг контроль килдизиниң ажылдакчыларының долдуруп кииирген анкеталары аажок ажыктыг болуп турар. Олар продукцияның шынарын бедидерниң оруктарын айыткан.

Каттыжыышкынның 17 кыдыгларынга күрүнениң Шынар демдээ тывыскан дугайын чоокта чаа «Чанвыктар» цехтерге дыңнаткан. Амгы үеде бүдүрүлгениң бүгү продукциязының дөрттүң бир кезээ ол демдек-биле маркалаттынып турар. Ол чедиишкинде хөй-ниитичи социологтарның киирген үлүү эвээш эвес.

Оларның база бир чугула үлүү: каттыжыышкынның саналга тевүнге сайгартынып, түңнеттингени оларның шинчилелдери коллективтиң социал хөгжүлдезиниң планын тодараадырынга дузалаан.

УКРАИНА: ногаа конвейери

Ингул девискээринде Карл Маркс аттыг совхозта помидорлар болбаазырадыр талазы-биле күчүүг технологтуг конвейер ажыглалда кирген. Ол конвейер томат хандымын консерва кылыр заводтарга дүрген болгаш чедириг чокка чедирип шыдаар. Ук ажыл-агыйның коллективи гектар бүрүзүнден 300 центнер ногаа дээш демисежип турар. Күс орайтаза-даа гектар бүрүзүнден 320—340 центнер дүжүттү ап турар, ынча дүжүттү чүгле беш чылдың төнчүзүнде алыры көрдүнген. Республиканың мурнуу чүгүнде эң хөй ногаа шөлдүг Ингул совхозтары 60 муң тонна ногааны ажаап алган, помидорнуң, салат перезиниң, баклажанның арбын дүжүдү алдынган.

Капуста ажаалдазы эгелээн, чамдык совхозтар гектар бүрүзүнден 500—650 центнер капустаны ап турар.

АРМЕНИЯ: мастерниң кичээлдери

Ереванда уран-театр институдунуң сургуулдары армян чурукчулар хоочунунуң мастерскаязынга болур кичээлдерни четтикпейн манап турарлар. Оларның «Ервард Кочарның кичээлдери» деп адап алганы ол кичээлдер амыдыралга совет чурукчунуң туруужун, амгы уран чүүлдүң уг-шиижин дугайында чугаалар болгаш мергежил чедип алырының кичээлдери болу бээр.

ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу Ервард Кочарның талантызы хөй талалыг. Мастерсканың боззагазын артап кирип чыда-ла ону дораан эскерип каар. Чогум кымыл ол, скульптор бе, чазаныкчы бе азы чурукчу бе дээрзин ылгап билири берге. Республиканың хоорайларын каастап турар ооң кылган тураскаалдары байырам-чыырткылыг чуруктар-биле болгаш аажок чараш кылдыр чазаан чүүлдер-биле кожаланчыышкан турулаар.

— Кылдынган чүвени кандыг-бир жанрга чыгаары ындыг кончуг чугула бе ынчаш? — дээш мастерниң чугаалааны: — Меңээ, чурукчу кижиге, чугула чүве болза, көрген чүвениниң алыс утказын тодарадыры, ооң төөгүзүн болгаш бөгүнгү байдалын хамаазы-биле билири, ону бодунуң ажылынга илередири болур.

1939 чылда, армян улустуң эпозу «Давид Сасунскийниң» бир муң чыл болганы-биле холбаштыр Кочар ооң чурук каастаалгазын чураан. Ол эпостуң маадырының тураскаалын кылыр бодал аңаа ынчаарда тыптып келген. Бодунуң күзелин боттандырарынга чүткүлдүг Давид Сасунскийниң тураскаалы ам чээрби чылдар дургузунда Ереванны каастап турар болгаш республика найысылалының эмблемазы болу берген.

— Чонумнуң төөгүзүнүң маадырлыг арыннары, күчүтен, мерген кижилер мени кезээде кичээндирип келген — деп, чурукчу чугаалаар.

Ереванда амгы үениң чурулга-синият уран чүүл музейиниң чаа немешкен делгээнде хамааты дайынның маадыры Гайның портредин чурукчунуң чогаадылга ажылында маадырлыг чоруктар көргүзүүнүң уламчылалы кылдыр көрүп болур. Чаа бодалдар ооң чүрээн доюлдуруп турар. Гранит азы ½ хүлер-биле кылдына бээр маадырлар тураскаалдары амдызында саазында карандаштап чураан дөзевилел чуруктар кылдыр бодун турар.

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

А. А. ГРОМЫКОНУҢ ПАРИЖКЕ ЧОРУП ТУРГАНЫ

ПАРИЖ. (СЭТА). Ында албанның аян-чоруун кылып чоруур СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыкога аалдар болдуруп Францияның Даштыкы херектер министри Л. де Гиренго октябрь 28-да дүштеки шайлалга кылган.

Дүштеки шайлалгага Л. де Гиренго болгаш А. А. Громыко чүве чугаалааннар.

* * *

Францияда албанның аян-чоруун кылып чоруур СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыкону октябрь 27-де Елисей ордузунга Француз Республиканың президентизи В. Жискар д' Эстэн хүлээп алган.

Беседа үезинде Совет Эвилели биле Францияның арызында кады ажылдажылганың кол айтырыгларын болгаш ону улам ыңай хөгжүдериниң перспективаларын чугаалажып көрген.

Ийи күрүнелерниң бот-боттарынга сонуургалдыг боон турар делегей политиказының чамдык кол айтырыгларының талазы-биле чогаадыкчы болгаш ажыктыг санал-онал солчулгазы болган.

Чавырлыышкын углапыышкыны-биле оон ыңай-даа бызыы-биле чоруурунга, амгы үениң кол айтырыгларының талазы-биле дугуржулгаларның болгаш кады ажылдажылганың талаларын калбартыры ССРЭ биле Францияның кайызының-даа чүткүлдүүн онзалап демдеглээн.

А. А. Громыкога аалдар болдуруп, Француз Республиканың президентизи чылыг болгаш найыралдыг байдалга эрткен эртенги шайлалга кылган.

ХҮНДҮЛҮГ ПРОФЕССИЯ

ХАНОЙ. Тудугжунуң профессиязы — социалистиг Вьетнамда эң алдарлыг болгаш хүндүткелдиг. Ында кижи кайгаар чүве чок — хөй чылдар үргүлчүлээн дайынның соонда чурт ам дүрген катап тургустунуп турар, хөгжүлделиг экономиканың херегледдерни чаа заводтарны болгаш фабрикаларны тударын негеп турар.

Бо чыл республиканың бүгү төөгүзүнде тудуг ажылдарының кайгамчык калбарыышкыны-биле демдеглеттинген. Чыл эгезинден бээр 560 ажыг объектилерни ажыглалга киирген. Тудуг-монтаж ажылдарының хемчээли эрткен чылдыынга деңнээрге ол үениң дургузунда 12 хуу улгаткан.

Вьетнамның Компартиязының ТК-зының ийиги пленумунуң кодээ ажыл-агыйны дүрген көдүрер талазы-биле салган сорулгалары тудугжунуң хемчээлин улгаттырарын көрген. Чүгле сөөлгү үеде безин кодээ ажыл-агыйның херегледиге 100 ажыг объектилерни туткан, оларның арзында ирригация тудугзары, каналдар, суг моөнээр станциялар, мал ажылының комплекстери бар.

Муң-муң вьетнамнарның хүн бүрү кожуп кирип турары чаа бажыңнар — республикада бөгүнгү амыдыралдың эң кайгамчыктыг демдээ-дир. Чаагайжыдыы туттунган чурттаглга бажыңнары, школалар, культура ордулары хоорайларның болгаш суурларның каасталгазы болуп бар чыдар. Чыл эгезинден бээр 230 муң дөрбелчин метр чурттаглга бажыңнары — чурттаглга тудуунуң айтырыын шиитпирлээринге тудугжуларның үлүг хуузу ол-дур.

(СЭТА).

Чазактың болгаш монополияларның улуска удур политиказынга удурланган, боттарының кол эрге-ажыктарын камгалаар дээш Японияда ажылчы чоннарның чаңчып болган «Күскү шаап халдаашкынының» үезинде ажылдаар эргени хандырары база үндүрүглерни кызырары дээш демисел чоруп турар.

ЧУРУКТА: Японияның ажылчы чоннарының «Күскү шаап халдаашкынының» киржикчилери Токиода чыскаал үезинде. Джапан пресс — СЭТА-ның фотозу.

Съездиниң шиитпирлерин — амыдыралга

БОНН. Мангейм съездизи бистиң партиявыстың политиказының кол угланыышкыннарын тодараткан деп, «Унзере цайт» солунуң айтырыгларынга харыылап тура, Герман компартияның Даргазының оралакчызы Г. Готье медеглээн.

Партияның программазын делегаттарның хүлээп алганы Герман компартияның улам ыңайгы ажыл-чорудулгазынга улуг ужур-дузалыг деп ол демдеглээн. Партияның бүдүрүлгелерде, дээди өөредилге черлеринде кежигүннери ам съездиниң документилери-биле таныжып турары эргежок чугула. Боттарының социал болгаш демократтыг эргелери дээш ажылчы чоннарның демисежип үнүүшкүннериниң чедиишкинниг болурунуң үндезини харын ында.

Мангейм съездизиниң шиитпирлери Герман компартияның хүрээлениң калбартыр, Германияның Федеративтиг Республиказынга коммунистерниң салдарын күштелдирер аргаларны бистиң мурнувуска ажыдып турар. Чоннуң калбак кезектериниң оргузунга съездиниң документилерин тайылбырлаар талазы-биле чугула сорулга бистиң мурнувуста турар. Бистиң партиявыстың политиказын амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дугайында чугаа чорун турары ол. (СЭТА).

АВАНГАРДЧЫ ПАРТИЯНЫҢ СОРУЛГАЛАРЫ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Йемен Социалистиг партияның ажыл-чорудулгазы социал-политиктиг амыдыралдың бүгү таларынга ооң удуртукчу ролюн быжыглаарынче, демократтыг хөгжүдериниң болгаш национал-демократтыг революцияның үе-чадазын доозарының эрге-ажыктарынга ажылчы чоннар-биле харылзааларны күштелдирерниче угланган болур деп, «Аль-Хуррия» журналга интервьюзунга ЙСП ТК-ның Чиңгине секретары Абдель Фаттах Исмаил медеглээн.

Идеологтуг ажылды бис улуг ужур-дузалыг деп санаар бис. Ону экижидер сорулга-биле партия эртемниг социализмниң үндезиннерин өөренир талазы-биле база хөй санныг кижилерни өөредир дээш даштыкыже чорудары, биле улуг ажылды калбартып чорудар. Партийжи парлалганың болгаш массалыг информацияның өске-даа чепсек херекселдерин хөгжүдер база ооң ролюн бедидер талазы-биле улуг кичээнгейни үндүрер деп, ол чугаалаан.

Организастыг айтырыгларга доктаагаш, ЙСП мурнузу ыш. каан демократтыг централизмниң болгаш коллективтиг удуртулганың принциптерин удуртулга болдурар деп, Чиңгине секретарь айыткан.

Партияның хүрээлениңге ажылчыннарны, тараачыннарны база ажылчы чоннарның өске-даа кезектериниң төлээлекчилерин хаара тударының аргазы-биле ооң амгы составын экижидер дээш партия чогуур хемчеглерни ап чорудар.

ЙСП-ниң политиказы чуртка экономиктиг чаартылгаларның, социалистиг шинчилелче өзүп кирер ужурлуг чаа ниитилелди тургузарының херээнге ажылчын аңгының авангардзы ролюн бедидериниче угланган болур деп, А. Ф. Исмаил демдеглээн.

Хоойлу үндүрер чер-черниң-даа, топ-даа органнарның ажылынга херек кырында киржиринче ажылчын аңгының болгаш ажылчы чоннарның иштинде ооң эвилелчилериниң эң дээре төлээлекчилерин партия бүгү хемчеглер-биле хаара тудар.

Түр дээди улусчу чөвүлелде болгаш чер-черниң улусчу чөвүлелдеринде ажылчын аңгының болгаш тараачыннарның төлээлекчилериниң саны 50 хуу ажыг болур кылдыр хемчеглерни база чорудар.

Ол бүгү хемчеглер ажылчы чоннарның ролюн бедидеринге болгаш партияның авангардчы ролюн быжыглаарынга арганы бээри чигзиниг чок деп, А. Ф. Исмаил онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

Төрээн Тывавыста

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Чөөн-Хемчик райпоттуң ажыл-ишчилери онгу беш чылдың үшкү чылында салган социалистиг хүлээлгелерин чедимишкиннинг күүседир дээш кужениишкиннинг ажылдап турар. Чадаана хоорайның «Культтовар» магазининиң коллективи октябрь таныжүнге чедир 1 млн. 224 муң рубльдиң бараанын чонга садар хүлээлгени алган турган, ол хүлээлге ам күүсеттинериниң кырында келген.

Алган хүлээлгезин доктаамал ажыр күүседип, кызыман ажылдап турар садыгчылар хөй. Автолавканың чолаачы-садыгчылары И. Чертнов, В. Ростовцев болгаш Бажың-Алаак суурда садыгчы Роза Кара-сал олар алган хүлээлгезин чаа Конституцияның бир чыл оюнуң бүдүүзүнде күүседипкен.

Роза Кара-Сал Бажың-Алаакта дежурный магазинниң садыгчызы. Онгу беш чылдың үшкү чылынаа 439 муң рубльдиң бараанын чонга садар хүлээлге алган турган, ол хүлээлге үшкү кварталда күүсеттинген. Автолавканың чолаачы-садыгчылары Иван Чертнов 261 муң рубльдиң, Виктор Ростовцев 297 муң рубльдиң бараанын чонга саткан. Олар малчыннарның доктаамал аалчылары. Малчыннарның херегләэн бараанннарын, чагыын өйшаанда күүседип, боттарының харылап турары кеданнарын график ёзугаар эргип турар. Ам олар онгу беш чылдың дөртку чылының улуунде ажылдап турарлар.

А. МОНГУШ.

ЭКИ-ЛЕ-ДИР

Бо чылдың октябрь эгезинден бээр мөөрөнчилер чаа Культура бажыңныг болганывыс бисти өөртүп турар. Делгем улуг Культура бажыңында 200 олуттуг зал, фойе, библиотека база бар. Культура-массалыг ажылдарны чорударынга биске дыка таарымчалыг апарган. Солун кежээлер, ужуражылгалар, концерттер моон соңгаар үзүк чок бооп-ла турар болзун.

А. БУУРУЛДАЙ.
Эрзин район.

* * *

УЖУРА-ЖЫЛГА

Республиканың Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинге хөгжүм-шии театрының артистери-биле ужуражылга болган. Тыва АССР-ниң болгаш РСФСР-ниң улустуң артизи Мунзук Кара-кыс база Москваның Щукин аттыг театр училищезин бо чылын дооскан аныяк артистер Борис Баир болгаш Галина Мунзук олар Кызылдың педагогика институдунуң студентилери-биле ужурашкан.

Ленинчи комсомолдуң юбилейниниң чылында училищени дооскаш, чон мурнунга бараан боол эгелээнинге аныяк артистер өөрүшкүзүн илередип, боттарының чогаадыкчы пландарын чыылганнарга сонуургатканнар. Театрның хоочуну Кара-кыс Намзатовна 46 чылдар дургузунда театрга ажылдап келген үезинде көрген солун чүүлдерин, байлак дуржулгазын аныяктарга чугаалап берген. Ужуражылганың түңнелинде Мунзук Кара-кыс бодунуң чогаатканы шүлүктерин, Галина Мунзук Чингиз Айтматовтуң тоожузундан үзүндүнү номчаан.

Р. ТОЛЗАТМАА.

УТКА-ШЫНАР, ХАРЫЫСАЛГА

Шүлүктер сайгарылгазы

«Шын» солун редакциязының культура килдизинге хүн бүрү көөр чагааларның хөй кезии шүлүктер боол турар дизе, хөөредиг эвес боор. Келген шүлүктер-биле таныжып, оларны сайгара бээрге, хөй кезии холуттунуп турары чажыт эвес. Шүлүктерниң чырыкче үнмейн баарының чылдагааннары чүдел? Мону тодарадыры-биле элээн каш авторларның чоокку үеде чоруткулаан чогаалдары-биле таныжып көрээлиңер.

Хову-Аксы суурда чурттап, ажылдап турар хоочун бижикчи О. Короланың «Оорну кыңчыктырбаалы» деп шүлүүнде мындыг одуруглар бар:

«Кайгал эрлер сүлчээлеш-
кеш.
«КАМАЗ»-ты — хөлгелен-
теш,
Алды инекти чүдүргеш,
Адар-Төштен эртип чораан.

А шүлүкте оорлар Адар-Төшке КАИ улузунга болгаш дружинниктерге туттургаанын чугаалап турар. Мындыг болганда «Адар-Төштен эртип чораан» деп одуругну тургусканы шын эвес, Адар-Төштеп ажып орган дээр турган. Туттурган оорлар дугайында бо «чогаалдың» төнчүзү мындыг:

Оорнуң холу чолдак.
Оорҕазы база сынык.
Чоруу сараалыг.
Човаашкыны — халас.

Оорлаар чорук-биле демисел кижи бүрүзүнүң херээ, өскениң азыраан мал-маганынга каража-когараллы чедирип турар оорларны сатираның одубиле «өрттендир» чиртир ужурлуг бис. Ындыг турбуже бо удаада авторнуң «огу» «одурекке» хамаанчок, «хөлге» бениң дегбейн барганы хомуданчыг. Эрецгей сөстер-биле амдажаан оорларны кезедири берге! Авторнуң чогаалының эге одуругларында «Кайгал эрлер» апарганы чаптиг. Бир-бир бодаарга, оорларны сөйгалавайн, а мактап тургазазыг. Ол-ла авторнуң «Чүректи камнаалы» деп шүлүүнде, чадаг кылаштаары ажыктыг, чүрек дадыгар, а чүрек кадык чорза, «түс-даа чыл чурттаай сен» дээрзин сурган турар.

Чүрээң кадык чоруур
болза,
Чүс-даа чыл чурттаай сен
Чүрээң быжыг ажылдаарга,
Чүү-даа чүвээ чалынмас
сен.

Эртем-техниканың болбаазыраңгай бо үезинде хөлезин чиик транспорт хөй, магалыг болган дээрзин бижип-бижип алгаш, ол хөй боор, чадаг кылаштажып турган, чүректеринистн камнап алыыды, оннук, деп кыйгы үндүрерге таарымча чок. Күш-культура, болгаш спорт-биле эки өңнүктежиила деп ижин кыйгырган болза, дээштиг болур ийик.

Тес-Хемниң Самагалдайда Т. Моторк, Ч. Өөлет болгаш «Тес-Хем» совхозта Б. Доюндуптуң, Чөөн-Хемчикте О. Аракчааның аттары номчукчуларга билдингир. Бо удаада ол эштерниң чоруткулааны «Эрзин-Тестиң малчын кызы», «Дөрттээн шүлүктер» (Т. Моторк), «Кадарчылал эгелээн мен» (Ч. Өөлет), «Хоойлумну ырлап чор мен», «Өлүмге сес» (Б. Доюндуп), «Турасоруу» (О. Аракчаа) деп шүлүктеринде чаа, онзагай чүве чок, чогуур негелделерге четпейн баргылаан. Авторларның «Хүлбүс аткап чердең хүнниң аңнаар» дээн ышкаш, эргижирээн темаларны катаптап турары хомуданчыг. Ук авторлар чаа-чаа темаларже шилчип, солун шүлүктерни бижиир боор дээрзинге идегеп каалы.

Эрзин суурдан Д. Чыргал-оол «Душтук болза», «Кезек дуруяа ужуп эрти», «Башкымга» деп шүлүктерин чоруткан. Авторнуң шүлүктери эрелгей чугаа болурундан ангыда, амгы үениң саалчы кызы кежегелиг деп бижип турар. Ону бадыткаары-биле дараазында одуругну киирдивис:

Кежиг-Аксы фермазынга
Кезээде-ле артып калза,
Кежегези курлаан ашкан
Кежээ саанчаа душтук бол-
за.

Бистиң өгбелеривистиң чугаазындан алырга, эр улус кежегелиг чораан болгай. Д. Чыргал-оол мону канчап билбес болду. Одуруглар аянпаштырар дээш киирген сөзү дээрзи көскү-дүр.

Кызыл районнуң Чедерден К. Калындуу «Дөрттээн одуругларны» чоруткан. Оларның бирээзи бо:

Наадымга алдан дөртке
шуглуп үнгеш
Начын-биле хүреш дизе,
бырашпас мен.
Кара ишке начыныммы
кыйгырар мен.
Калындуунуң оглу-биле
тутчуп көрем.

Начындан бодум сестир мең оглум-биле «кара» ажылга маргыжып көрзүн дээн-не боор. Чүгле бо одуруглар эвес, өскелери-даа утка-шынар талазы-биле чавыс деңнелге бижиттинген.

Улуг-Хем районнуң Ак-Туруг суурда М. Байынды «Төрээн черим», «Сантыышкын» деп шүлүктерни чоруткан. Аныяк автор кызып ажылдаар болза, эки шүлүктерни бижип болуруунуң демдектери ооң баштайгы шүлүктеринден илерен турар.

Каа-Хемниң Белбей суурда башкы М. Болаттың «Оглуңдур мен», «Чүрээм ыры болу бердиң», «Чүү деп алгаайн» деп шүлүктерин эки кызып элер болза, олардан ёзулуг чогаалдар үнүп кээри чугаажок. Авторнуң дылы кошкак, а дылды билир болзуусса, кандыг шынарлыг чогаалдарны бижиирвис костү бээр.

Бо сайгарылгавыска М. Байындыдан ангыда, номчукчулар ортузунда билдингир авторларның шүлүктерин сайгарганывыс таарылга эвес. Чүл дээрге чамдык авторлар чылындыларын үндүрүп-даа алгаш, «оспестээн» туруптар, редакцияга эдеринчи чагаалырынга «эдип-чазап хоюлааарын» улуу-биле дилээн боор. Ол чорук авторларның талазындан негелде-харыысалганың кончуг кошкаан көргүзүп турар. Чамдык авторлар «Чүгле хостуг үемде бижидим, далаш-биле» суг дигилээн болгулаар. Ындыг эштер чогаал ажылын чиик көрүп турары илден.

Чүгле парладырынче далашпайн, ханы утказыг, уттундурбас овур-хевир чуруттунган чаа-чаа чогаалдардан тургузарын аныяк авторларга күзеп, бот-дугайты харыысалганың утпазын сагындыраалы.

М. БУЯН-ООЛ.

(М. Доржу)

Библиотека болгаш элээдилер

ДЕМНИГ ХӨДЕЛИР

«Берге кижизидилгелиг элээди деп кымыл ол?» деп айтырыгга харыылаары ындыг-ла амыр эвес. Бистиң библиотеканың ажылдакчылары бо айтырыгга мынчаар харыылаарлар: «Берге кижизидилгелиг уруглар чок, а чүгле берге ада-иелер бар!»

Ада-иелер кандыг болдур, оларның уругларының аажычаңы база ындыг болур. Берге кижизидилгелиг элээди уруг дээрге өг-бүлеге орта кандыгдаа хамаарылга чок, кижизидилгениң кандыг-даа «агымын амзаваан», ада-ла ала-чайгаар өзүп келген бичиилер болур. Сарыг-Септе милицияның уруглар өрээлиниң учётунда 12 берге кижизидилгелиг элээдилер бар. Олар шупту үстүкү класстың өөреникчилери. Оларның эге класстарга өөренип чораанының дугайында характеристикаларын номчуурга шупту-ла эртем-билигге суңдулуг, эш-өөрзүрек, сонуургак, хөй-ниитичи болгулаар. А сес класска өөрениң киргениндеи эгеләэш оларның характеристикаларын номчуурга шуут сыр өске, оларның өөредилгеге кызымаа чорту кошкаан: кичээлдер үзер, чурум үрээр чоруктары көвүдээн болгаш ада-иелериниң, башкыларының сес-домаан тоовас таварылгалар тургулаан болур.

Каш-ла чылдар иштинде өөреникчилерниң характериниң канчап мынчаар өскерли бээриниң дугайында айтырыгга мындыг харыыга келгилээр бис: «Өг-бүлеге кижизидилгениң кошкак болганындан, ада-иелериниң, өг-бүледе улуг угбаларының, акыларының дуңмаларынга хамаарылгазының кошкаандан оларның өөредилгеге кошкак, хөй-ниитиниң сагылга-чурумун үрээр таварылгаларының тыптып турары ол».

Ол шынап-ла ындыг. Уругларның милиция өрээлинде учётта кирген элээдилерниң хөй кезииниң ада-иелери арагалаар, уругларының өөредилгезин, сагылга-чурумун доктаамал хынавас, оларга дуза катпас кижилер болгулаар. Мындыг өг-бүлелерниң уруглары хостуг шагын канчаар эрттирерин билбес болгаш оорлаар, арагалаар чорукттарга чедир үүлгедиглерни кылып турар. Ол бистиң ниитилеливиске эң-не таарышпас, эң-не багай чаңчылдарның бирээзи.

Өг-бүлеге кижизидилге—бүгү-ле кижизидилге айтырыының эге кол чадазы. Бүгү-ле аажы-чаңның хевирлеп тургустунарынга өг-бүлеге эгелээн кижизидилге улуг рольду ойнаар. Ынчангаштың элээди уругларның кижизидилгезин оон ыңай эки чорудар дизе, эң-не баштай ада-иелерни кижизидеринден эгелезе чугула. Ол сорулганы амыдыралга боттандырары-биле бистиң библиотеканың ажылдакчылары номчукчу ада-иелерге ажы-төлдү канчаар кижизидериниң дугайында айтырыгларга хамаарыштыр тайылбыр ажылын чорудуп турар бис. Ада хамаарыштыр «Уругларның сонуургалып өг-бүлеге канчаар кижизидип болурул?», Уругларның аажы-чаңын хевирлеп тургузарынга ада-иениң салдары», «Ада-иелер-биле уругларның аразынга месилдележиишкиннерни болдурбазының аргалары» чижектиг беседаларны доктаамал кылып турар бис.

Бистиң библиотека кижизидилге ажылын экижидер сорулга-биле аныяк юристиң школазын ажыдар. Школаның ажылынга милиция, суд, прокуратура ажылдакчылары доктаамал киржип, «берге» ада-иелер болгаш элээдилер-биле профилактика ажылын кылырынга дузалажып, ол ажылды улам күштелдирер болза эки.

Эрткен чылын, эрткен айларда берге кижизидилгелиг элээдилер-биле ажылга «Кижи болгаш хоойлу», «Бистиң аас кежиивистиң хоойлузу», «Кижиле бүгү-ле чүве чараш болур ужурлуг» болгаш оон-даа өске ном делгелгелерин организастаан бис.

Ном шилип алырынга кылып келгенивис профилактика ажылдары, ада-иелер болгаш берге кижизидилгелиг элээдилер-биле беседалар, номнар сайгарылгалары тос номчукчуну немей хаара туткан. Ынчалза-даа милицияның уруглар өрээли-биле харылзаавыс ам-даа кошкак. Ынчангаш школа, милицияның уруглар өрээли болгаш библиотека моон соңгаар быжыг харылзаалыг ажылдаар болза эки. Чүге дизе кижизидилге айтырыы чүгле ийи-чаңгыс кижиниң херээ эвес, хөй-нииттиниң чугула херээ. Ол ала-ие, школа болгаш хөй-нииити организацияларының демниг кады хөделип ажылдаарындан база кол хамааржыр.

Л. РОЗЫГРАЕВА,
Сарыг-Септиг район библиотеказының уруглар салбырының эргелекчизи.

ХҮНДҮТКЕЛДИГ БОЛУР

Республиканың хөгжүм-шии театрының 43-кү сезону чоокта чаа ажыттынган. Театрда бо хүннерде аңгы-аңгы драматургтарның шиилерин үзүктел чок көргүзүп турар. Найысылалдың чурттакчылары ол шиилерни көрүп, культурлуг дыштанылгазын театрга эрттирип турары өөрүнчүг.

Бистиң театрывыс чаа туттунган, делгем, чырык. Театрже кире бээрге, арыг-силиг, көрүкчүлерниң сеткил-сагыжынга дыка таарыжыр. Ында бүгү таарымчалыг байдал хостуг шагын ажыктыг кылдыр эрттирер дээш аңаа барган аалчыларны шевергин, культурлуг болурунче чайгаар-ла албадаптар. Ынчалзадаа бистиң чамдык көрүкчүлеривисте четпес чүүлдерни эскерип болур.

Шииниң көргүзүү чоруп турда чамдык көрүкчүлер маадырларның рольдарынче сиңнигип кичээнгей салбас, каттырбас черлерге са-ла каттыржыр чорукту эскерип болур. Сураглыг немец драматург В. Шиллерниң «Кара сагыш болгаш хапы ынакшыл» деп шиизинде эң-не коргунчуг, хээргенчиг чери—Фердинанд биле Луизаның сөөлгү ужуражылгазының үезинде (Луиза хоранныг лимонадты ижипкенде) Фердинанд Луизадан: «Луиза, сен кандыг-дыр сен?!» деп айтырарга залда көрүкчүлер чир-шоң дүжүп каттырыжы бээри кончуг энчок болду.

Көрүкчү кижи артист кижибиле бир домей шииниң маадырларының чүүң көргүзер деп турарынче сиңнигип, шииде болуп турар үеже «шилчирр» ужурлуг.

Бир эдептиг чүве—шии төнер чоокшудан орда, кожеге безин хагдынмаанда, хевертен оон-моон улустар туруп, кызырткейндир маңнажып, шимчеп-ле эгелээр. Ол дээрге гардеробче далашкаңнар-дыр.

А кажан артистер бараалгадыын дооскаш, кожегезин катап ажыдыптарга, залда көрүкчүлерниң чартыы чок, чамдызы кылаштапкан, өскелери туруп алган болур. А артистер көрүкчүлерже мөгейип, байырлажып турар өйде улус оон-даа эвээжеп каар. Харында көрүкчүлер, бистер, артистерге оларның солун оюну дээш мөгейип, өөрүп четтиргенивисти илередир турган мындыг байдалга кээравис кончуг-ла хомуданчыг-дыр. Болун долгандыр орар көрүкчүлерни болгаш оларга бараан болган артистерни хүндүлеп көөрүн утпаза эки.

М. ООРЖАК,
Кызылда пединститутуң студентизи.

Ада-иелерге

ӨӨРЕДИЛГЕ НОМНАРЫН КАМНААР

Бо өөредилге чылындан эгелеп белеткел болгаш бирги класстың өөреникчилеринге халас өөредилге номнарын берген. Ол дээш ада-иелер өөрүп четтиргенин илередип турары чугаажок.

1978—1979 өөредилге чылының бирги улдуну төне берген. Уругларывыстың халас алган өөредилге номнары кандыг байдалдыын, эргим ада-иелер, хайгаарап көрээлиңер. Белеткел класының өөреникчизи дээрге ам-даа бичии кижи болбайн аан, ооң номнарының эмгелиг эки эдиледи ада-иезинден, элээди акы, угбаларындан база кол хамааржыр.

Садыгларга эпти-ле келгилээр чуга ном карттары-биле азы ол тывылбас болза арыг саазыннар, эрги солуннар-биле-даа номнарың карттап алырынга бичии уругларын ада-иелер чаңчыктырып өөредир болза эки. Дараазында чылын ол номну алыр кижиге эки эдилээдиг номнары дамчыдарын моон эгелээрин утпаалы.

Өөредилге номнарын камныг эдилээр дугайында школада чогуур кижизидилге ажылдарын башкыларның удуртулгазы-биле пионер болгаш комсомол организациялары чорудуп турар. Эрги номнарны септээрин күш-ажылдың тускай кичээлдеринге чорудуп эгелээн. Номга сонуургалдыгларының болгуму школа библиотекззында номнарны камнаар, септеп-селиир талазы-биле улуг ачы-дузазы чедирип, өөредилге номнарының фондузун тургузуп эгелей берген. Ада-иелерде, төрелдерде артыкшылдыг өөредилге номнары, литература бар болза, оларны школага белек кылдыр бээр болза, дыка-ла эки болур ийик.

О. КОРОДА,
башкы.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

АНЫЯК МӨГЕЛЕР ӨЗҮП ОРАР

Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюнга турасхаатткан спортчу маргылдаалар бистиң республиканың найысылалынга эрткен. Оларның иштинден ВЛКСМ обкомунуң шаңналы дээш хостуг хүреш республика маргылдаазы көрүкчүлерниң кичээнгейин хаара туткан.

Юбилейге турасхааткан маргылдаага 8 командадан 90 хире шилиндек мөгелер киришкен.

ВЛКСМ обкомунуң секретары А. С. Серен маргылдааның ажыдыышкынының үезинде мөгелерге байыр чедиргеш, спортчу чедиишкиннерни күзээн.

«Азия тову» шаңнал дээш бо чайын бистиң республиканың найысылалынга эрткен Бүгү-эвилел маргылдаазынга киришкеш, ССРЭ-ниң спорт мастериниң нормазын күүсеткен 7 мөгеге мастерниң херек демдээн болгаш шынзылгазын мапаа байырлалдыг-биле тывыскан. Мөңге Чадамба, Вячеслав Кара-Тоннуг, Александр Куудан, Александр Оюн болгаш өскелер-даа мастерниң документизин алганнар.

СЭКП Тыва обкомунуң секретары Д. К. Ооржак маргылдааның байырлыг ажыдыышкынынга киришкен.

Ийи хүн үргүлчүлээн маргылдааның түңнелинде команда талазы-биле бирги черни Кызылдың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң мөгелери алгаш, ВЛКСМ обкомунуң кубогу, турасхаалдыг вымпели-биле шаңнаткан. Ийиги черни Чөөн-Хемчик районнуң спортчулары, үшкүзүн — Ак-Довурак хоорайның төлээлери алган.

ВЛКСМ-ниң 60 чылынга турасхааткан маргылдааның шаңналдыг черин алыр дээш мөгелерниң аразынга спортчу демисел баштайгы салгылардан сөөлүнге чедир шыңгыы болган. Тиилелгени чедип алырыбиле тура-соруктуг, мергежилдиг хүрешип турар талантылыг аныяктарны маргылдаа илереткен. Оларга Чөөн-Хемчиктен келген 9 класстың өөреникчизи Виктор Куулар (52 кг), «Динамонуң» төлээзи Василий Хураган (52 кг), Ак-Довурактың мөгези Иван Сарыглар (57 кг), башкы институдунуң студентизи Валерий Ооржак (74 кг) болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Деңзи аайы-биле хууда бирги черлерни дараазында мөгелер алган: ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат Александр Доржу (Хову-Аксы), Виктор Куулар (Чөөн-Хемчик), мастерге кандидат Александр Күжүгет («Спартак»), самбога спорт мастери Иван Хураган («Динамо»), мастерге кандидат Олег Ооржак («Спартак»), Валерий Ооржак (башкы институду), мастерге кандидат Сергей Одап-оол (Ак-Довурак), Юрий Томашенко («Спартак»), Николай Ставерт («Динамо»).

Бирги черни алган спортчуларга бирги чергениң дипломнарын, херек демдектерин, турасхаалдыг белектерин тывыскан. Ийиги, үшкү черни алганнарга ийиги, үшкү чергениң дипломнарын, херек демдектерин берген.

Т. ХЕРТЕК.

Дулениң шаажаң заводу олимпий демдектиг дыка хөй кылыгларны бүдүрүп үндүрүп турар. Бо чылдың эгезинден тура дулежилер Оргкомитеттиң «Олимпиада-80» деп диплому-биле демдеглээни сувенирлерни 750 муң рубльге бүдүрген.

ЧУРУКТА: ааастап иван сава болгаш чечек салыр сава (авторлары В. Рогов биле В. Васильев).

Н. АНИМОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 31-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—**«Аныяктарның чогаадылгазы»**. Харьковтуң трактор заводунуң Культура бажыңының **«Найыралдыг оолдар»** деп ыр болгаш танцы ансамблиниң концерти.
11.25—Н. Устинов—**«Бедикче орук ара»**. Куруненниң Моссовет аттыг улегерлиг театрының фильм-шиизи.
13.45—16.30—Чапсар.
16.30—**«Сибирьде болгаш Ыракы Чөөн чүкте»**. Кинопрограмма. **«Омск»**, **«Хүннээректиг шынааның хоорайы»**.
17.30—**«Төөгүнүң арыннары»**. Дамчыдылгага ССРЭ-ниң энергетика болгаш электрофикация министри П. С. Непорожный база Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры И. В. Комзин киржир.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Документалдыг фильм.
18.20—Телемедээлер.
18.30—**«Амыдырал химиязы болгаш бис»**. Документалдыг фильм.
18.40—**«Уран чүүл болгаш үе»**. Дамчыдылга.
19.10—Телемедээлер.
19.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—**«Чуруң бүрүзүнде хүн»**.
20.00—Совет ыр концерти. Ленинградтан дамчыдылга.
20.25—**«Үшкү чыл — шалыпчы чыл»**. Дамчыдылгага Узбекистанның КП-ның Самарканд обкомунуң бирги секретары Б. Р. Рахимов киржир.
21.05—**«Бырышкак сапыктар»**. Урал-чечен телефильм.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—**«Святослав Рихтерниң хроникаазы»**. Телефильмниң баштайгы кезии.
00.20—01.00 **«Днепропетровск»**. Документалдыг телефильм. Төнчүзүнде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.00—Карел телевидениениң болгаш радионуң симфония оркестриниң концерти. Дирижеру — Э. Чивжель. Программада И. Штраустуң чогаалдары, Петрозаводскидеп дамчыдылга.
18.30—**«Бистиң садывыс»**.
19.00—**«Адаларывыстың аныяк үезинге шынчы бис»**.

КЫЗЫЛДАН

19.30—**«Мээң Дагестаным»**. Документалдыг фильм.
20.20—20.50 **«Тоолдар парады»**. Фильм-концерт.

АГААР

Бөгүн республикага неожуп турар булуттаар, чагбас, Хат кошкак. Агаар дүне 9—14 градус соок, хүндүс 2—7 градус чылыыр.

Кызылга база аас хүн болур. Бичии сырынаар, Агаар дүне 9—11 градус соок, хүндүс 2—4 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ОКТЯБРЬ 31-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Баштай ат салыр эрге»** 9.30, 11.25, 13.30, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Кортик»** 9.20, 11.00, **«Киноклуб: «Элээдилер болгаш хоойлу»** 15.00, 17.00, **«Онза кичээнгей девискээриндев»** 12.40, 19.00, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Тайга хаазының тончузу»** 15.00, 16.40, 18.30, 20.10 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Петр хаанның араптызы канчаар кадайландырганының дугайында тоожу»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАРЛАЛ

КРАСНОЯРСКИНИҢ ПОЛИТЕХНИКТИГ ИНСТИТУДУНУҢ КЫЗЫЛДА ФИЛИАЛЫ БЕЛЕТКЕЛ САЛБЫРЫНГА ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРНИ ЧАЛАП ТУР

Белеткел салбырынга автомобиль транспортунуң, бүдүрүлге болгаш хамааты тудугнуң мергежилдерин өөренир факультеттеринге кирерлерни белеткээр. Аңаа бүдүрүлгениң мурнакчылары, хөй-ниитиго үлегерлиг аныяк ажылчыннар, колхозчулар болгаш Совет Армияның хүрээлеңиниден халашканнары хамаарышкан черинден сүмелээн бижиктерин ёзугаар база ортумак эртем дооскан соонда бир чылдан эвээш эвес ажыл стажтыг кижилерни хүлээп алыр.

Кирерниң экзамени чок. Өөренир хуусаазы 8 ай. Документилерни октябрь 10-дан ноябрь 20-ге чедир, Совет Армияның хүрээлеңинден халашканнар январь 15-ке чедир үе иштинде киирер. Белеткел салбырынга кирерин күзээннер мындыг документилерни киирер:

1) Хамаарылгалыг черинден өөренирин сүмелээн бижик;

2) Бүдүрүлгениң болгаш комсомол организациязының характеристиказы;

3) ортумак эртем дооскаының шынзылгазы;
4) күш-ажыл дептерииниң хоолгазы;
5) 3×4 см. хемчээлдиг 6 фото-чуруктар;
6) эмчи шынзылгазы (286 майык ёзугаар)
7) ег-бүлезиниң дугайында шынзылга.

Билдиришкинни чорудар адрези: Кызыл, Рабочая 4, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кожээ ажыл-агыйы килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2713.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ВС—01115.